

T.C

NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

EKOTURİZM REHBERLİĞİ ANABİLİM DALI

EKOTURİZM REHBERLİĞİ BİLİM DALI

**“INTERNATIONAL HANDBOOK ON ECOTOURISM” KİTABININ BETİMLEYİCİ
ÇEVİRİ ARAŞTIRMASI ÇERÇEVESİNDE İNCELENMESİ**

MEHMET DÖNMEZ

19812601015

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN:

DOÇ. DR. ABDURRAHMAN DİNÇ

KONYA-2023

	TC. T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Öğrencinin	Adı Soyadı	Mehmet DÖNMEZ
	Numarası	19812601015
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Ekoturizm Rehberliği
	Programı	Tezli Yüksek Lisans
	Tez Danışmanı	Doç. Dr. Abdurrahman Dinç
	Tezin Adı	“International Handbook on Ecotourism” Kitabının Betimleyici Çeviri Araştırması Çerçevesinde İncelenmesi

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Mehmet DÖNMEZ

	TC. T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	

ÖZET

Öğrencinin	Adı Soyadı	Mehmet DÖNMEZ
	Numarası	19812601015
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Ekoturizm Rehberliği
	Programı	Tezli Yüksek Lisans
	Tez Danışmanı	Doç. Dr. Abdurrahman Dinç
	Tezin Adı	“International Handbook on Ecotourism” Kitabının Betimleyici Çeviri Araştırması Çerçevesinde İncelenmesi

Ekoturizm, çevreyi koruyan, yerel halkın refah düzeyini gözeterek doğaya duyarlı alternatif ve sürdürülebilir bir turizm çeşididir. Değişen dünya düzeninde, bacasız sanayi olarak nitelendirilen turizm de her geçen gün değişime uğramaktadır.

Turizm çeşitleri içerisinde doğayı korumayı amaç edinen; sürdürülebilirliğin sağlanmasını her şeyin üzerinde tutan ve yerel halkın refahını gözeterek en önemli turizm çeşidi ekoturizmdir. Her geçen gün tahrip edilen doğal yaşam, özü değişen kültürler ve tehlike altındaki türler ile dünyamız büyük bir tehlike altındadır. Şehirlere sıkışan insan nüfusu her geçen gün doğadan kopmakta ve yalnızlaşmaktadır. Doğanın her zaman bir parçası olan insanoğlu, doğadan koptukça ve farkındalığını yitirdikçe daha büyük bir boşluğa düşmektedir. Ekoturizm, doğanın bir parçası olan insanoğlunu onunla yeniden buluşturmayı, farkındalığını artırmayı; doğayı korumayı ve sürdürülebilirliği sağlamayı hedeflemektedir.

Dünya genelinde ekoturizme yönelim son yıllarda büyük oranda artış göstermiştir. Birçok ülke, ekoturizm ilkelerine bağlı yönetim anlayışları ile ekoturizmi benimsemiştir. Örnek uygulamalar ile doğayı korumayı başarmış; bunun yanında yerel kültürleri koruyarak sürdürülebilirliği sağlamayı başarmıştır. Aynı zamanda bu ülkeler, dünya genelinden birçok turisti ülkelerinde ağırlayarak, milli gelirlerini artırmışlardır.

Bu akademik çalışmada, “International Handbook on Ecotourism” Kitabının Betimleyici Çeviri Araştırması Çerçevesinde İncelenmesi yapılarak, Türkçe çevirisi yapılmıştır. Bu çalışma ile Türkiye’de, ekoturizm alanında kaynak olabilecek bir çalışma yaparak, Türkiye’de ekoturizmin gelişimine katkı sunulması hedeflenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ekoturizm, Ekoturizm Kitapları, Ekoturizm Kaynakları, Betimleyici Çeviri Araştırması

	TC. T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	

ABSTRACT

Student's	Name Surname	Mehmet DÖNMEZ
	Student Number	19812601015
	Department	Ecotourism Guidance
	Study Programme	Master's Degree
	Supervisor	Assoc. Prof. Abdurrahman Dinç
	Title of The Thesis	Examination of the International Ecotourism Handbook within the Framework of Descriptive Translation Research

Ecotourism is an alternative and sustainable type of tourism that protects the environment, is sensitive to nature and takes care of the welfare of the local people. In the changing world order, tourism, which is characterized as a chimney-free industry, is also undergoing changes everyday.

Ecotourism is the most important type of tourism that aims to protect nature among the types of tourism; keeps the provision of sustainability above all else and takes care of the welfare of the local people. With natural life being destroyed every day, changing cultures and endangered species, our world is under great danger. The human population squeezed into cities is becoming separated from nature and becoming lonely everyday. Humanity, which has always been a part of nature, falls into a bigger void as it breaks away from nature and loses its awareness. Ecotourism aims to reunite humanity, which is a part of nature, with it, to increase its awareness; to protect nature and to ensure sustainability.

The trend towards ecotourism around the world has increased significantly in recent years. Many countries have adopted ecotourism with their management approaches based on the principles of ecotourism. It has managed to protect nature with exemplary practices; in addition, it has managed to ensure sustainability by protecting local cultures. At the same time, these countries have increased their national income by hosting many tourists from all over the world in their countries.

In this academic study, Turkish translation of the book titled “International Ecotourism Handbook” was examined within the Framework of Descriptive Translation Research and Turkish translation was made. With this study, it is aimed to contribute to the development of ecotourism in Turkey by making a study that can be a resource in the field of ecotourism in Turkey.

Keywords: Ecotourism, Ecotourism Books, Ecotourism Resources, Descriptive Translation Research

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİK SAYFASI	i
ÖZET	ii
ABSTRACT	iv
İÇİNDEKİLER	vi
ŞEKİLLER LİSTESİ	ix
TABLolar LİSTESİ	xi
ÖNSÖZ	xiii
GİRİŞ	1
1. ARAŞTIRMANIN KONUSU ve PROBLEMİ	3
Araştırma Konusuyla İlgili Kuramsal Çerçeve ve Konuyla İlgili Belli Başlı Araştırmalar	3
Araştırmanın Amacı	5
Araştırmanın Önemi.....	5
2. YÖNTEM.....	6
Araştırmanın Modeli	6
Evren ve Örneklem	6
Veri Toplama Araçları	6
Veri Analizi.....	6
3. DEĞERLENDİRME.....	6
4. TARTIŞMA VE SONUÇ.....	17
“INTERNATIONAL HANDBOOK ON ECOTOURISM” KİTABI	23
1. Ekoturizm: Konular ve Sorunlar (<i>Roy Ballantyne and Jan Packer</i>).....	23
BİRİNCİ BÖLÜM EKOTURİZM KONULARI KAVRAMLAR VE ZORLUKLAR	31
2. Ekoturizmin tanımlanması: Çekirdek üzerinde fikir birliği, ayrıntı üzerinde anlaşmazlık (<i>Ralf Buckley</i>).....	31
2. EKOTURİZM TARİHİ.....	41
5. EKOTURİZM VE ETİK.....	67
5. Ekoturizm ve Toplum Katılımı	90
6. Ekoturizm ve Küresel Çevre Değişimi.....	108
7. Ekoturizm Biyolojik İstilalar ve Biyogüvenlik	129
8. Ekoturizm ve Yerli halklar Arasındaki Karmaşık İlişkiler	151

9. Eko Turistler: Ekoturistler Kimdir ve Onlara Gerçekte Ne Denmelidir?.....	180
10. Ekoturistler ve Doğa Görüşleri	202
İKİNCİ BÖLÜM	217
EKOTURİST DAVRANIŞI VE ZİYARETÇİ DENEYİMLERİ	217
11. Ekoturizm Ortamlarında Ziyaretçi Davranışı	217
12. Kuşak Kohortları ve Ekoturizm	244
13. Serbest Seçim Öğrenme ve Ekoturizm	276
15. Ekoturizm Deneyimlerinde Duyguların Rolü.....	315
16. Ekoturistlerin Çevresel Açından Sürdürülebilir Davranışlarının Geliştirilmesi	340
17. Eko ve Yaban Hayatı Turizmi Deneyimlerinin İçsel Motivasyonları ve Psikolojik Faydaları.....	360
18. Ziyaretçi Sağlığı İçin Ekoturizmin Faydaları	385
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	408
EKOTURİZM UYGULAMASI	408
19. Ekoturizm ve Doğa Koruma.....	408
20. Ekoturizm ve Üçlü Bilanço Sistemi.....	429
21. Ekoturizm İşletmelerinde Personel Alımı	460
22. Risk Yönetimi ve Ekoturizm İşletmeleri	474
23. Ekoturizm: Gelişmekte Olan Ülkelerde Kırsal Kalkınmanın Planlanması	503
24. Yerli Ekoturizm	535
25. Yorumlama Yoluyla Kalpleri ve Zihinleri Kazanmak: Teori’yi Pratiğe Dökmek.....	551
26. Ekotur Rehberliğinde Güncel Konular ve Sorunlar	575
27. Ekoturizmde Esir Olmayan Yaban Hayatının Rolü ve Yönetimi	602
28. Deniz Memelileri ile Gözlem ve Yüzme: Deniz Memelileri Ekoturizminde Uluslararası Kapsam Yönetim ve En İyi Uygulamalar.....	625
29. Koruma ve Değişen Ekonomik Değerleri Teşvik Eden Ekoturizm Deneyimleri: “Mon Repos Kaplumbağaları Örneği”	656
30. Kuş Gözlemciliği Sürdürülebilirlik ve Ekoturizm.....	676
31. Ekoturizm Standartları: Uluslararası Akreditasyon Yerel Belgelendirme ve Göstergeler	693
32. Ekoturizm Etkinliklerinin Planlanması ve Sahnelenmesi	716
33. Yaban Hayatının Beslenmesi: Ekoturizmde Kabul Edilebilir bir Uygulama mı?	739

34. Ekoturizm Hedeflerini Desteklemek İçin Akvaryumları ve Ziyaretçi Deneyimlerini Kullanma: Sorunlar ve En İyi Uygulamalar.....	762
35. Ekoturizm Deneyimleri Olarak Hayvanat Bahçeleri	784
36. Ekoturizm Alanları Olarak Botanik Bahçeleri.....	796
KAYNAKÇA.....	839

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 3.1. Ekoturizm Avustralya'nın Eko Sertifikasyon Logoları.....	55
Şekil 3.2. Ecotourism Australia Ceo'su Kym Cheatham (solda), Kasım 2011'de Sydney'de düzenlenen Global Eco Asya-Pasifik Turizm Konferansı'nda EA personeli ile birlikte.....	58
Şekil 6.1. Turizmin küresel çevresel değişime katkısı	111
Şekil 9.1. Eko turist adlandırma kuralı.....	196
Şekil 11.1. Güney Avustralya'daki Remarkable Rocks dâhil olmak üzere Flinders Chase Milli Parkı	230
Şekil 11.2. Gizli vadi kabinleri	233
Şekil 12.1. Kuşak modellerinin özellikleri.....	247
Şekil 12.2. Seçilen nesiller için olayları tanımlama	250
Şekil 12.4. Küresel kuşak karşılaştırması.....	255
Şekil 22.1. Risk yönetimi ilkeleri, çerçevesi ve süreci.....	478
Şekil 23.1. Tipik planlama süreci	506
Şekil 27.1. Yaban hayatı temelli turizm deneyimleri için hayvanların esir olmadığı bölümü ile sürekli esir olan bölümü	603
Şekil 27.2. Ekoturizm ve yaban hayatı arasındaki etkileşimlere genel bakış	605
Şekil 27.3. Ekoturizm üretim süreçlerinin yaşam döngüsü değerlendirmesi.....	612
Şekil 31.1. Genel turizm belgelendirme süreci	703
Şekil 31.2. Küresel Sürdürülebilir Turizm Konseyi'nin (GSTC) tanınması, onaylanması ve akreditasyon süreci.....	709
Şekil 32.1. Ekoturizm-etkinlik deneyimleri: hedefli ve genel.....	732
Şekil 33.1. Avustralya'nın Lington Ulusal Parkı O'reilly's Guesthouse'daki besleme istasyonunda Kral papağanlar ve kızıl güller elle besleniyor	745
Şekil 33.2. O'reilly's Guesthouse, Lamington National Park, Avustralya'daki besleme noktasındaki dışı parlak çardak kuşları	746
Şekil 33.3. Doğu kırbaç kuşu, O'reilly's Guesthouse, Lamington National Park, Avustralya'daki besleme istasyonunda elle beslenmektedir	748
Şekil 33.4. Albatroslar ve petreller, tekneden denize dökülen donmuş balık karaciğeri parçalarına çekilir. Kaikoura, Yeni Zelanda	750
Şekil 33.6. Güney Afrika'nın Gaanbai kentindeki büyük beyaz köpekbalığı kafesli dalış tur operatörü tekneleri. Üst (A) köpekbalığı turunun amaçlanan yönlerini gösterirken, alt (B) illüstrasyon daha macera odaklı bir turizm deneyimini teşvik edebilir	755

Şekil 36.1. Kirstenbosch Ulusal Botanik Bahçesi gibi botanik bahçeleri, bazı turistler için etkili bir uzak deneyim sağlayabilir..... 806

Şekil 36.2. Küba Ulusal Botanik Bahçesindeki eko yürüyüş, turistlere Mogotların zengin florası ve Jurassic döneminde mevcut olan yuvarlak tepeler hakkında bilimsel bir rehberden bilgi edinme fırsatı verir. Botanik bahçeleri turunu, bu florayı korunan bir alan manzarasında görmek için Dünya Mirası listesindeki Viñales Vadisi’ni ziyaret etmek takip eder 811

Şekil 36.3. Belize Botanik Bahçeleri Turları genellikle turistlere, Belize’deki 300 orkide türünden bazılarını tanıtmak için kullanılan Yerli Orkide Evini içermektedir.....812

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 3.1. Turizm-Çevre İlişkisi.....	43
Tablo 9.1. Ekoturist tanımlarında kullanılan niteliklerin frekans sayısı	184
Tablo 9.2. Eko turisti işletmek için kullanılan özelliklerin frekans sayısı	189
Tablo 22.1. En sık tespit edilen risk faktörlerinin özeti ve en son Yeni Zelanda macera turizmi işletmecileri anketinde her bir faktörü tanımlayan katılımcıların oranı ile karşılaştırılması	483
Tablo 22.2. Risk olasılık ve sonuçları derecelendirme ölçekleri ve tanımlayıcıları	490
Tablo 22.3. Risk değerlendirme matrisi.....	490
Tablo 23.1. Yerel ürün ve hizmet tedarik fırsatları.....	524
Tablo 28.1. Farklı küresel bölgelere ve buna bağlı turizm harcamalarına göre küresel deniz memelileri ekoturizm endüstrisinin kapsamı, katılımcı sayısı, hedef deniz memelileri türleri, operasyonel platformlar ve yıllık ortalama büyüme oranı (AAGR).....	629
Tablo 28.2. Deniz memelileri ekoturizm endüstrisinin düzenleyici yönetimi için en iyi uygulama ilkeleri	640
Tablo 28.3. Deniz memelileri ekoturizm operasyonları için davranış kurallarına dâhil edilmek üzere en iyi uygulama ilkeleri ve önerileri.....	644
Tablo 29.1. Ankete katılan ekoturistlerin Mon Repos’a yaptıkları ziyaretin onları Avustralya ve diğer ülkelerdeki deniz kaplumbağalarını korumak için harekete geçmenin aciliyetine ikna edip etmediği sorusuna verdikleri yanıtların dağılımı.....	658
Tablo 29.2. Katılımcıların Mon Repos’a yaptıkları ziyaret sonucunda kaplumbağalara yönelik listelenen tehditler hakkında daha fazla bilgi sahibi olduklarını söyledikleri göreceli sıklıklar ..	659
Tablo 29.3. Katılımcıların Mon Repos’taki deneyimlerinin listelenen eylemler konusunda daha dikkatli olmalarına neden olacağını belirten yüzdesi.....	660
Tablo 29.5. Mon Repos’ta ankete katılan ekoturistlerin kaplumbağa deneyimlerinin deniz kaplumbağalarının korunmasına eskisinden daha fazla bağışta bulunmalarını etkileyip etkilemeyeceğine ilişkin yanıtlarının dağılımı.....	662
Tablo 29.6. Kaplumbağa gözlemcileri tarafından Avustralya’da deniz kaplumbağalarının korunmasına herhangi bir katkı sağlamayacaklarını belirttikleri gerekçelerin sıklığı	664
Tablo 29.7. Mon Repos ziyaretçileri tarafından Avustralya’da deniz kaplumbağalarının korunmasına katkıda bulunmaya yönelik düzenli bir kişisel mali taahhüdü protesto ettikleri gerekçelerinin sıklığı	665
Tablo 31.1. Gösterge geliştirme süreci.....	699
Tablo 32.1. Doğa temalı etkinlik örnekleri ve programlamaları.....	720
Tablo 32.2. Sert ve yumuşak ekoturizm etkinlikleri ve hedef kesimleri	729

Tablo 33.2. Yaban hayatı besleme işlemleri ve ekoturizmin beş temel ilkesi	755
Tablo 36.1. Örneklerin karakter özelliklerinin niteliği.....	803
Tablo 36.2. Botanik bahçesi ortamlarında doğal ve peyzaj özelliklerinden	804
Tablo 36.3. Örnek olay incelemelerinin botanik bahçesi ortamının açıklanması	805
Tablo 36.4. Botanik bahçelerinin ‘genel olarak’ ekoturizmle ilgili temel deneyimler sağlamadaki etkinliği: Ortalama değerler.....	808

ÖNSÖZ

Ekoturizm doğa ile turizmin bütünleşmesini sağlayan, doğanın ve kültürlerin korunmasını ve sürdürülebilirliğini esas alan; doğaya zarar vermeden yerel halka katkı sunmayı hedefleyen bir turizm çeşididir.

Bu çalışmada, “International Handbook on Ecotourism” Kitabının Betimleyici Çeviri Araştırması Çerçevesinde İncelenmesi amaçlanmış ve Türkçe’ ye çevirisi yapılarak değerlendirilmiştir.

“International Handbook on Ecotourism” Kitabının Betimleyici Çeviri Araştırması Çerçevesinde İncelenmesi isimli bu çalışmada, araştırma esnasında izleyeceğim yolun belirlenmesinde bilgi ve tecrübelerini her zaman benimle paylaşan, psikolojik anlamda beni her zaman destekleyen tez danışmanım Doç. Dr. Abdurrahman DİNÇ’e,

Çalışmanın her aşamasında sabrını ve desteğini esirgemeyen, beni cesaretlendiren kıymetli eşim Emine Niğmet DÖNMEZ’e ve ikiz kızlarım Meleksima DÖNMEZ ve Aysima DÖNMEZ’e,

Moral ve motivasyonumu yüksek tutup desteğini esirgemeyen, bilgi ve tecrübesiyle araştırmalarımda her zaman yardımına koşan kıymetli turist rehberi meslektaşım, dostum Hasan Çağatay BULUT’a teşekkür ederim.

Mehmet DÖNMEZ

KONYA – 2023

GİRİŞ

Küresel dünya düzeninde insanların teknolojik gelişmeleri daha fazla kullanması, insanların bilgiye ulaşımını da çok kolay bir hâle getirmiştir. Özellikle günümüz insanın fizyolojik ve psikolojik anlamda ortaya çıkan ihtiyaçları vardır. İnsanoğlu var olduğu günden itibaren yeme içme, barınma, güvenlik gibi ihtiyaçlarını karşılamak adına yaşamını süre gelmiştir. Ancak zaman ile değişen ve gelişen insan, sürekli yaşadığı ikametgâhının dışındaki yerlere merak duymuştur. İnsanoğlunun sahip olduğu içgüdüsel bir olgu olan merak, insanoğlunu sürekli keşfetmeye ve yeni bir şeyler öğrenmeye itmiştir. İnsanoğlu asırlar boyunca kendini gerçekleştirirken, hep farklı olanı ya da sahip olmadığı metaları elde etmek istemiştir. Sürekli yaşadığı alandan başka noktalara gitmek adına bireysel ya da kitle halinde yola çıkan insanoğlunun bu hareketi turizm teriminin ortaya çıkmasını sağlamıştır.

İlk çağ insanı yalnızca bedensel ihtiyaçlarını karşılamaya çalışırken, günümüz modern insan topluluklarında ihtiyaçlar çok yönlü hale gelmiştir. Bu vaziyet başlarda yalnızca üst tabaka bireylerin tercih edebildiği turizm hareketinin, alt tabaka insanlar arasında da yayılarak sosyal ve psikolojik bir ihtiyaç halini almasına yol açmıştır (Roney, 2002: 12-13). Turizm aslında insanoğlunun kendisinde var olan keşfetme arzusunu gerçekleştirmesidir. Son yıllarda hızla gelişmekte olan turizm hareketliliği, her yıl bu hareketliğe katılan insan sayısında gözlenen artış, insanların alternatif ve farklı turizm alanlarına yönelmesine yol açmıştır. Ayrıca tüm dünyada gelişen hava yolu teknolojisi insanların ulusal turizmden ziyade uluslararası turizm destinasyonlarını tercih etmelerine de sebep olmuştur. Elbette ki gelir seviyesinin çok etkileyici bir faktör olduğu düşünüldüğünde, insanlar gelir seviyesine göre turistik destinasyon seçiminde bulunmaktadır. İnsanoğlunun hep farklı olanı isteyişi, hem fiziksel hem de psikolojik anlamda tatmin ihtiyacı, turistik anlamda hareketliliği hızlandırmaktadır.

Turizm bir sektör olarak ele alındığında yakın zamanda sayısız alternatif turizm çeşidi de turizm pazarında yerini almıştır. Özellikle turizm çeşitleri incelendiğinde gastronomi, inanç, tarım, doğa, spor, kültür, sağlık ve ekoturizm şeklinde ifade edilmektedir.

Son zamanlarda isminden sıklıkla bahsettiren bir turizm çeşidi olan ekoturizm ülkemizde de anılmaktadır. Ekoturizm tüm dünyada hem çevreye, hem çevre insanına hem de bu turizm hareketliliğini gerçekleştiren kişiye faydalar sağlamaktadır. Ekoturizm hareketliliğine katılan bireylerde var olan doğa bilinci bireylere, ekoturizmin gerçekleştiği alana da sıfır zarar vermesini sağlamaktadır.

Bu doğrultuda çalışmanın birinci bölümünde Araştırmanın Konusu ve Problemi, Araştırma Konusuyla İlgili Kuramsal Çerçeve ve Konuyla İlgili Belli Başlı Araştırmalar, Araştırmanın Amacı, Araştırmanın Önemi ele alınmıştır. Çalışmanın ikinci bölümünde ise Araştırma Yöntemi, Evren ve Örneklem, Veri Toplama Araçları, Veri Analizi, Çalışma Takvimi ele alınmıştır. Çalışmanın üçüncü bölümünde Taslak Çalışma Planı ele alınmıştır.

1. ARAŞTIRMANIN KONUSU ve PROBLEMİ

Bu araştırmanın konusu “International Handbook on Ecotourism” Kitabının Betimleyici Çeviri Araştırması Çerçevesinde İncelenmesi’dir. Araştırmanın problemi ise ekoturizm alanında çok fazla uluslararası yayının bulunmasına karşın, birçoğunun Türkçe’ye çevrilmemiş olmasıdır. Bu nedenle ekoturizm alanında yayınlanan “Uluslararası Ekoturizm El Kitabı” eserinin incelenerek tercüme edilmesi ve değerlendirme yapılması istenmiştir. Bu eserin Türkçe örneği olmaması çalışmanın esas problemidir.

Araştırma Konusuyla İlgili Kuramsal Çerçeve ve Konuyla İlgili Belli Başlı Araştırmalar

Tarihsel olarak “Ekoturizm” terimi doğa turizmi olgusunu tanımlamak için benimsenmiştir (Wallace ve Pierce, 1996: 843-873).

Ekoturizm, kültürel ve biyolojik çeşitlilik konusunda halk eğitimi iyileştirme, vahşi yaşam alanlarını koruma ve ev sahibi ülkeler için ekonomik koşulları iyileştirme potansiyeline sahiptir (Buckley, 2009: 643-672).

Bir tanım olarak ekoturizm, “Çevreyi koruyan ve yerel halkın refahını sürdüren doğal alanlara sorumlu seyahat” olarak tanımlanmaktadır (<https://www.ceeweb.org>).

Ekoturizm, manzarayı, vahşi bitki ve hayvanları ve ayrıca mevcut kültürel yönleri incelemek, hayran olmak ve tadını çıkarmak gibi belirli bir amaç ile nispeten bozulmamış veya kirlenmemiş doğal alanlara seyahat etmeyi içerir. Başka bir deyişle yerel toplulukların ekonomik kalkınmasına ve siyasi olarak güçlendirilmesine doğrudan fayda sağlamaya çalışan ve farklı kültürlerle ve insan haklarına saygıyı teşvik eden kırılgan, bozulmamış ve genellikle korunan alanlara seyahattir (Weaver, 2005: 19). Ekoturizmin amaçları şu şekilde ifade edilmektedir (Doğan, 2010: 67):

- Ortaya çıkacak negatif çevresel, sosyal ve kültürel etkilerin önüne geçmek ya da en aza indirmek,
- Yapılacak aktivitelerin bozulmamış doğal alanlar içerisinde gerçekleştirmek,
- Bu faaliyetlerin yapılacağı alanların korunmasını sağlamak,
- Bu alanlarda yaşayan yerli insanların maddi anlamda gelişmesini sağlamak,
- Kaynakları sınırlı görüp koruyan, çevre ve doğaya karşı duyarlı turistlere hizmet vermek.

Ekoturizmin temel özellikleri ise şu şekilde ifade edilmektedir (Doğan, 2010: 66):

- Turist tipi: Ekoturizmi tercih eden turistler çevreye ve kültürel değerlere duyarlı, yeni insanlar ve farklı kültürler tanımayı seven kimselerdir.
- Yer: Ekoturizmin gerçekleştiği alanlar genel olarak doğal alanlar olmakla birlikte, kültürel ve doğal çekiciliklerde olmaktadır.
- Aktiviteler: Aktivitelerin yapılacağı çevreye en az etkinin oluşmasını sağlar ve bu ekoturizm faaliyetlerine katılan kimselerin çevre bilinci eğitimini destekler.
- Gelişme etkisi: Ekoturizm yapılan coğrafyanın maddi yönden gelişmesine vesile olur ve çevre koruma hedeflerinin birleşmesini sağlar.
- Gelişme süreleri:
 - a) Yapılan ekoturizm faaliyetleri o yöredeki çevreye en az zararı vermeli ve yapılan faaliyetler tüm yerli toplumu kapsamalıdır.

- b) Yapılan faaliyetlerin yerli halk için pozitif finansal etkiler yaratmalıdır

Bunun dışında ekoturizm kavramı sürdürülebilir turizm ile aynı kavram olmamakla birlikte, gelecek zamanlarda turizmin sürdürülebilir olması açısından taşınması gereken özelliklerde şu şekilde ifade edilmektedir (Doğan, 2010: 67):

- Yerli halkın tamamına hitap ederken aynı zamanda var olan çevre ve eko sistemlere de koruma imkânı sağlamak,
- Çevrenin kaldırabileceği kadar katılım sağlamak ve kaldıramayacağı limitleri zorlamamak ve negatif yönde etki bırakmamak,
- Yerli halkın arzularına ve ihtiyaçlarına nezakette bulunmak,
- Farklı kültürlerin ve doğal çevrenin daha güzel anlaşılır hale gelmesini sağlamak,
- Ev sahiplerine, farklı coğrafi alanlara ve farklı insanlara gelecek planlı faydalar sağlamak.

Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacı “International Handbook on Ecotourism” Kitabının Betimleyici Çeviri Araştırması Çerçevesinde İncelenmesi ve ismi geçen kitabın Türkçeleştirilerek bilim dünyasına kazandırılmasıdır. Ekoturizm alanında yayınlanmış birçok kitabın olmasına karşın, Türkçe dilinde incelenerek tercüme edilmiş hali yok denecek kadar azdır.

Araştırmanın Önemi

“International Handbook on Ecotourism” Kitabının Betimleyici Çeviri Araştırması Çerçevesinde İncelenmesi konulu çalışmanın daha önce Türkiye’de çalışılmamış olması araştırmanın önemini artırmaktadır. Ayrıca araştırmanın bilim dünyasına kazandırılması da büyük önem arz etmektedir.

2. YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Araştırmanın modeli Betimleyici Çeviri Araştırması ve ismi geçen kitabın incelenerek tercüme edilmesidir.

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evreni ekoturizm alanında yayınlanan kitaplardır. Araştırmanın örnekleme ise “Uluslararası Ekoturizm El Kitabı” kitabıdır.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada kullanılmak üzere birincil ve ikincil kaynaklardan, literatür ile alakalı yerli ve yabancı yayınlanmış kitaplardan, tezlerden, makalelerden ve web sitelerinden yararlanılacaktır.

Veri Analizi

Bu çalışmada ekoturizm, ekoturizm özellikleri, ekoturizmi oluşturan parçalar, ekoturizmin Türkiye ve Dünya’ da uygulanan örnekleri, ekoturizm üzerine yayınlanan bahsi geçen kitaba değinilecektir.

3. DEĞERLENDİRME

Bu çalışmada, “Uluslararası Ekoturizm El Kitabı Örneği” Türkçe’ ye çevrilerek incelemesi yapılmıştır. Kitap dört ana başlıkta ve toplam otuz altı alt başlıkta toplanmıştır. Kitabın toplam sayfa sayısı beş yüz dördtür. Kitap, Roy Ballantyne ve Jan Packer tarafından 2013 yılında hazırlanarak basılmıştır. Basıldığı yıllarda dünya genelinde bu alanda basılan ender eserlerden biri olmuştur. Kitabın yazarları Roy Ballantyne ve Jan Packer, ekoturizm alanında sayısız çalışmalar yapmışlardır ve hala Queensland Üniversitesi’nde öğretim üyesi olarak çalışmaktadırlar.

GİRİŞ BÖLÜMÜ

Kitabın giriş bölümünde ekoturizmin tanımı yapılmış ve dünya genelindeki belirli tanım örnekleri verilmiştir. Bu tanımlamaların içerikleri hakkında genel bilgiler verilmiş ve bazıları arasında karşılaştırmalar yapılmıştır. Ekoturizmin tanımlamaları arasında genel olarak kabul gören tanımların detaylarına inilmiş ve ekoturizmin genel özellikleri hakkında bilgiler verilmiştir. Ayrıca genel özellikler hakkında daha önce yayınlanan bazı çalışmalardan örnekler verilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

Kitabın birinci bölümünde ekoturizmin genel konuları, kavramlar ve alandaki zorluklar hakkında genel bilgiler verilmiştir. Bu bölümde alt başlıklar olarak ekoturizm tanımlaması, ekoturizm tarihi, ekoturizm ve etik, ekoturizm ve toplumsal katılım, ekoturizm ve küresel iklim değişikliği, ekoturizm sebepli biyolojik istila ve biyolojik güvenlik, ekoturizm ve yerli halk arasındaki etkileşimler, eko turist tanımı, eko turistlerin doğaya bakışı şeklinde bazı bölümler sıralanmıştır.

Ekoturizm tanımlaması bölümünde, daha önce yapılan tanımlar sıralanmıştır. Tanımlar arasındaki benzerlikler ve farklılıklar işlenmiş ve bununla ilgili çeşitli örnekler verilmiştir. Bunun yanında, tanımlarda genel olarak kabul gören noktalar işlenmiş ve genel olarak tartışılan ve üzerinde uzlaşma sağlanamayan noktalar detaylı bir şekilde açıklanmıştır. Ayrıca doğa dostu turistin ne olduğuna dair sorular sorulmuştur. Bu soruların cevabının diğer bölümlerde işleneceği belirtilmiştir.

Ekoturizm tarihi bölümünde, bu bilimin ortaya çıktığı dönem ile ilgili açıklamalar yapılmıştır. Bununla birlikte, bilimin ortaya çıktığı dönemdeki tanımlarına ve yaklaşımlara yer verilmiştir. Ayrıca, çevre ve turizm ilişkisi ele alınarak detaylı açıklamalar yapılmıştır. İlerleyen bölümlerde ekoturizmin tarihsel süreçleri ve gelişimi hakkında bilgiler paylaşılmıştır. Günümüzde ekoturizme yönelik yaklaşımlar ele alınarak, bu yaklaşımlara örnek olarak Avustralya özelinde bu bilim dalı incelenmeye çalışılmıştır. Bu alanda, Avustralya’da ekoturizmin gelişimi, turizme katkısı ve bu alan üzerinde yapılan çalışmalara örnekler verilerek konu detaylı bir şekilde incelenmiştir. Ayrıca, ekoturizm ile ilgili Avustralya’daki kurum ve kuruluşlara örnekler verilmiştir.

Ekoturizm ve etik bölümünde, ekoturizmin ahlaki boyutuna değinilmiştir. Sektör açısından ekoturizmin doğa temelli olması, doğaya zarar noktasındaki olumsuz yönleri ve hayvanların bu turizm dâhilinde kullanılmasının uygun olup olmadığı tartışılmıştır.

Ekoturizm ve toplumsal katılım bölümünde, ekoturizme yerel halkın katılımı ve sürdürülebilirlik konusu işlenmiştir. Bu sektörün yerel halka katkıları, yerel kalımda adalet yaklaşımı, yerel kalkınma ve gelişime katkıları, yerel halkın kültürüne ve özüne olan etkileri, yerel halkın kültürüne olumsuz etkileri ve yerel halkın bu turizm çeşidine olan bakış açısı ele alınmıştır.

Ekoturizm ve küresel iklim değışikliği bölümünde, öncelikle küresel iklim değışikliklerine değinilmiş; ekoturizmin bu değışikliklere olumsuz katkıları olup olmadığı incelenmiştir. Ekoturizmin yapı taşlarından biri olarak kabul edilen “ doğaya en az zarar” ilkesinin gerçekten hassasiyetle uygulanıp uygulanmadığı tartışılmıştır. Turizm’in küresel iklim değışikliklerine olan olumsuz etkileri örneklerle gösterilmiş ve rakamlar ile bu örneklere dair görüşler güçlendirilmiştir. Karbon salınımı, ekosistemlerin zarar görmesi ve türlerin yok oluşu, biyolojik değışimler ve gelecekte turizmden kaynaklanabilecek dünyayı bekleyen başka tehditler açıklanmıştır.

Ekoturizm sebepli biyolojik istila ve biyolojik güvenlik bölümünde, biyolojik çeşitliliğe yönelik muhtemel tehditler ve bu çeşitliliği tehdit eden biyolojik salgınlara değinilmiştir. Ekoturizm özelinde bu tehditlere nelerin yol açabileceği, sektörün bu anlamdaki rolü ve etkileri incelenmiştir. Bunun yanında, bu tehditlere yönelik yönetim becerilerinin neler olabileceği örneklendirilmiştir. Bunun için bazı ülkelerden örnekler verilerek, bu alanda örnek gösterilebilecek uygulamalar ve yaklaşımlar açıklanmıştır.

Ekoturizm ve yerli halk arasındaki etkileşimler bölümünde ilk olarak, yerel hakların kim olduğu ve dünyadaki örnekleri işlenmiştir. Yerlilik kavramı işlenmiş, dünya üzerinde örnek olabilecek halklar anlatılarak, detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Ekoturizmin bu yerli haklara yönelik etkileri, nasıl görüldüğü ve tutumlar özelinde değerlendirmeler yapılmıştır. Ekoturizmin gelişiminde yerli halkların gelişimine, sürdürülebilirliğine ve onlar üzerindeki olumsuz etkilerine değinilmiştir. Ekoturizmin bu kültürleri koruması, saygılı davranması ve sürdürülebilir kılması yönünde tavsiyeler

verilmiştir. Ayrıca, ekoturizmde bu yerli hakların önemli bir paydaş olduğu, karar verme süreçlerinde onların da etkili olması gerektiği ve haklarının korunması noktasında hassasiyet gösterilmesi hatırlatılmıştır.

Eko turist tanımı bölümünde, eko turistlerin kim olduğu, kimlerin eko turist olarak tanımlanabileceği, tarihsel süreç içerisinde eko turistlerin durumu ve genel kabul görmüş eko turist tanımları incelenmiştir. Bunun yanında eko turistlerin ekoturizmdeki yerleri, gelişimine olan katkıları ve sektöre olan etkileri detaylı bir biçimde ele alınmıştır.

Eko turistlerin doğaya bakışı bölümünde, doğa ve ekoturizm ilişkisi, eko turistlerin doğaya olan bakış açıları ve genel eko turist yaklaşımları incelenmiştir. Bazı ülkelerden örnekler verilerek, ekoturizm içerisinde ekoturizm ve eko turist ilişkisi incelenmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

Kitabın ikinci bölümünde ekoturizm alanlarında ziyaretçi davranışları, kuşaksal topluluklar ve ekoturizm, serbest öğrenme ve ekoturizm, ekoturizmde ziyaretçilerin geri bildirim vermeleri için teşvik edilmesi, ekoturizm deneyiminde duyguların rolü, eko turistlerin çevresel sürdürülebilir davranışlarının geliştirilmesi, ekoturizm ve vahşi yaşam turizminin içsel ve psikolojik faydaları ve ziyaretçi sıhhati için ekoturizmin faydaları şeklinde bazı bölümler sıralanmıştır.

Ekoturizm alanlarında ziyaretçi davranışları bölümünde, ziyaretçilerin ekoturizm alanlarında nasıl davranışlar sergilediği, zamanı nasıl kullandığı, ziyaret sırasında nelere odaklandığı ile ilgili araştırmalardan bahsedilmektedir. Sürdürülebilirlik ve doğanın korunması açısından ziyaretçi davranışlarının doğru yönetilmesinin gerekliliği vurgulanmaktadır. Bu konu ile ilgili Avustralya'da bulunan iki adet milli parkta gözlemlenen ziyaretçi davranışları anlatılmaktadır. Bu milli parkların kuruluşundan itibaren ziyaretçi davranışlarındaki değişiklikler ve gelişimden bahsedilmektedir.

Kuşaksal topluluklar ve ekoturizm bölümünde, kuşaktan kuşağa insan davranışlarının doğa ile ilişkisi incelenmiştir. İnsanın doğa üzerindeki hâkimiyeti ve bu

güç mücadelesi sırasında doğa ile ilişkisi üzerinde durularak, bu konu ekoturizm dâhilinde incelenmeye çalışılmıştır. Bu insan davranışlarının ekoturizme uyarlanması karşılaşılabilecek zorluklar ve mücadele yolları da ayrıca işlenmiştir. Kuşaklar tek tek adlandırılarak açıklanmış ve bunların doğaya bakışları tek tek incelenmiştir. Bunun yanında, gelecekte ekoturizme dâhil olacak kuşakların tanınmasının sektörün geleceğine sunacağı katkılar ve faydalara da değinilmiştir.

Serbest öğrenme ve ekoturizm bölümünde, ekoturizme dâhil olan ziyaretçilerin doğa ile ilgili öğrenmelerinin yönetilmesi anlatılmaktadır. Doğanın korunması, sürdürülebilirliğin aşılabilmesi gibi konular ele alınarak, ekoturizm alanlarına ziyarete gelen ziyaretçilerin bilinçlendirilmesi ve farkındalık yaratılmasının önemi vurgulanmaktadır. Bu sayede ekoturizmin ana hedeflerinden biri olan doğanın korunması ve sürdürülebilirliğinin sağlanması daha hızlı hale getirilebilir. Bilinçli ziyaretçiler ile sektörün olumlu ve zararsız bir şekilde büyüyeceği ve sürdürülebilir olabileceği vurgulanmaktadır.

Ekoturizmde ziyaretçilerin geri bildirim vermeleri için teşvik edilmesi bölümünde, ekoturizm alanlarına gelen ziyaretçilerin alanı deneyimlemelerinin ve bu deneyimin onlarda uyandırdığı farklılıkların farkında olmalarının önemi anlatılmıştır. Alanlarda deneyim yaşayan ziyaretçilerin, doğanın korunmasının önemini daha iyi kavradıkları ve bunun onlarda uzun vadeli olumlu düşünceler yarattığı işlenmiştir. Ziyaretçiler doğada bolca deneyim yaşamalı ve bu deneyimler ile doğaya olan sevgileri artırılmalıdır. Bu deneyimler ile ziyaretçiler olumsuz şehir hayatından uzaklaşarak, doğa ile bir arada olabildiği ve bu sayede doğaya olan saygılarının geliştiği irdelenmektedir.

Ekoturizm deneyiminde duyguların rolü bölümünde, ziyaretçilerin ekoturizm alanlarındaki deneyimleriyle doğaya karşı olumlu duygular beslediği ve bu sayede koruma ve geliştirmeye gönüllü olarak dâhil oldukları vurgulanmaktadır. Doğada deneyim yaşadıkları hayvanlara karşı koruma isteklerinin arttığını; güzel anlar yaşadıkları doğal alanların korunmasına katkı sundukları belirtilmiştir. Bundan dolayı ziyaretçilerin bu türden alanlardan olumlu duygularla ayrılmaları için daha çok çaba sarf edilmesi

gerektiđi anlatılmaktadır. “Olumlu dūřunceler olumlu geliřmeleri tetikler.” yaklařımına deđinilmektedir.

Eko turistlerin çevresel sūrdūrūlebilir davranıřlarının geliřtirilmesi bōlūmūnde, ziyaretçilerin hayatlarının kalanında da dođaya karřı saygılı olmaları ve koruma geliřtirmeye katkı sunmaya devam etmelerinin önemi vurgulanmaktadır. Bu davranıř geliřiminde bu tavırlarının sūrdūrūlebilir olması gerektiđi anlatılmaktadır. Ekoturizmin paydařlarının ziyaretçileri bu dođrultuda yōnlendirmelerinin hayati olduđu iřlenmektedir.

Ekoturizm ve vahři yařam turizminin içsel ve psikolojik faydaları bōlūmūnde, ekoturizmin yalnızca dođaya ve korumaya katkı sunmadıđı, aynı zamanda insanlarda dođa sevgisinin sūrekli hale gelmesine yardımcı olduđu vurgulanmaktadır. Ekoturizmin sadece tek boyutta dūřūnūlmemesi gerektiđi, dūnyanın geleceđi açısından insanođlu üzerinde de būyūk olumlu etkiler yarattıđı anlatılmaktadır.

Ziyaretçi sıhhati için ekoturizmin faydaları isimli son bōlūmde ise ekoturizmin insan sağlığı üzerindeki olumlu etkilerine değinilmektedir. İnsanların şehir yaşantısından olumsuz sağlık sorunları ile etkilendiği, doğanın ise insanların sağlığına iyi gelerek olumlu etkiler bıraktığı, dođa deneyimlerinin insan sağlığına iyi geldiği vurgulanmaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Kitabın nc bōlūm olan ekoturizm uygulamaları bōlūmūnde ařađıdaki ana bařlıklar bulunmaktadır:

- Ekoturizm ve koruma faaliyetleri,
- Ekoturizm ve üçlü bilanço sistemi,
- Ekoturizm işletmelerinde istihdam,
- Risk yōnetimi ve ekoturizm işletmeleri,
- Gelişmekte olan ülkelerdeki kırsal gelişim ve ekoturizm,

- Yerel ekoturizm,
- Canlandırma yoluyla gönülleri ve zihinleri kazanmak “ Teoriyi pratiğe dökmek”,
- Ekoturizm rehberliğinde güncel gelişmeler ve konular,
- Esaret altında olmayan vahşi yaşamın ekoturizmdeki rolü ve yönetimi,
- Deniz canlıları ile yüzmek ve gözlemlemek: Deniz memelileri ekoturizminde yönetim, uluslararası kapsam ve en iyi uygulamalar,
- Ekonomik değerleri değiştiren ve korumayı geliştiren ekoturizm deneyimleri: Mon Repos kaplumbağaları örneği,
- Kuş gözlemciliği, sürdürülebilirlik ve ekoturizm,
- Ekoturizm standartları: Uluslararası akreditasyon, yerel sertifikalandırma ve göstergeler.

Ekoturizm ve koruma faaliyetleri bölümünde, bu alanda yer alan koruma faaliyetleri, korumanın genel tanımları ve bu konu hakkındaki genel politika işleyişinden bahsedilmektedir. Koruma ve ekoturizm ilişkisinin çok yoğun olduğu ve ekoturizmin korumaya ciddi etkileri olduğundan bahsedilmektedir.

Ekoturizm ve üçlü bilanço sistemi bölümünde, TBL adı verilen bir sistem anlatılmaktadır. Bu sistemde karar vericiler, firmalar ve sosyal kuruluşlar bulunmaktadır. Bu üçlü sistem; ekoturizmin planlanması, uygulanması ve geliştirilmesi boyutunda müşterek bir çaba ve çalışma içerisindedir. Bunun yanında, TBL’nin düzgün işleyişinin önemi, sektörün geleceği ve dünyanın geleceği için önemi de anlatılmaktadır.

Ekoturizm işletmelerinde istihdam bölümünde, ekoturizmin bir boyutu olan yerel istihdamın öneminden bahsedilmektedir. İstihdamın yerelde insanlara faydalar sağlaması, bölge gelişimine katkı sunması gibi durumlar irdelenmektedir. Bunun yanında sektörün

geleceği ve sürdürülebilirliği açısından yerel istihdamın çok önemli olduğu, sektörde istihdam edilen personelin ekoturizm açısından eğitimleri ve gelişimleri gibi konuların da hayati değere sahip olduğundan bahsedilmektedir.

Risk yönetimi ve ekoturizm işletmeleri bölümünde, ekoturizmin içerisinde doğal olarak risklerin bulunabileceği ve bunların yönetici ve paydaşları olumsuz etkileyebileceğinden bahsedilmektedir. Önemli olan noktanın bunu en iyi şekilde planlamak, yönetmek ve riskleri en aza indirmektir. Bunun için en iyi yöntemler, teknikler ve yaklaşımlar uygulanması gerektiği vurgulanmaktadır.

Gelişmekte olan ülkelerdeki kırsal gelişim ve ekoturizm bölümünde, ekoturizmin bölge şartlarına göre planlanması ve uygulanması vurgulanmaktadır. Bunun yanında ekoturizmin kırsal gelişime katkı sunması gerektiği hatırlatılmaktadır. Bölüm içerisinde bazı ülkelerde uygulanan ekoturizm örnekleri verilerek bilgiler paylaşılmıştır. Ekoturizmin yerel halkın katılımı, doğa koruma, kırsal gelişim ve sürdürülebilirlik ekseninde bir bütün olduğu ifade edilmeye çalışılmıştır.

Yerel ekoturizm bölümünde, ekoturizm alanlarında bulunan yerli halkın gelişimine katkı sunulması, ekonomik olarak iyileştirilmeleri, bilinçlendirilmeleri ve sektöre uyum sağlamalarının sağlanması gibi önemli konulardan bahsedilmektedir. Bunu sağlamak için işbirliği içerisinde olunması ve her ayrıntının detaylı bir şekilde düşünülmesinin gerekliliği vurgulanmaktadır.

Bilgilendirme yoluyla gönülleri ve zihinleri kazanmak “Teoriyi pratiğe dökmek”, ekoturizm rehberliğinde güncel gelişmeler ve konular isimli bölümde, ekoturizm alanlarında çeşitli tabelalar aracılığıyla bilgilendirmeler yapılması, ziyaretçilerin dikkatini çekerek onlarda farkındalık oluşturmak; gezi alanlarında rehberli geziler yaparak bilinçli katılım sağlanması gibi konular anlatılmaktadır.

Ekoturizm rehberliğinde güncel gelişmeler ve konular bölümünde, sektörün en önemli paydaşlarından biri olan turist rehberlerinin öneminden bahsedilmektedir. Turizmin ortaya çıktığı yıllardan itibaren çok önemli bir yere sahip olan turist rehberlerinin ekoturizm alanında da geliştirilmesi ve yetiştirilmesi gerekliliğinden

bahsedilmektedir. Bunun için ekoturizm alanında uzman olan; doğaya ve çevreye saygılı, koruma ve geliştirmeye yardımcı olan, ziyaretçilerine koruma ve geliştirme bilincini yerleştirmeyi görev edinen ve işinde başarılı rehberler yetiştirilmesi gerektiği vurgulanmaktadır.

Esaret altında olmayan vahşi yaşamın ekoturizmdeki rolü ve yönetimi bölümünde, ekoturizm etkinliklerinin yapıldığı alanlardaki vahşi yaşama üst düzey saygı gösterilmesi; korunması ve sürekliliğinin sağlanması gibi konular ele alınmıştır. Ekoturizmin vazgeçilmez parçası olan doğal yaşam alanları ve vahşi yaşam muhakkak korunmalı; paydaşlar ve ziyaretçiler bilinçlendirilmeli ve alanın sürekliliği mutlaka sağlanmalıdır. Bunun için ekoturizmin her paydaşına ayrı ayrı görevler düşmektedir. Konunun hassasiyetinin tam olarak kavranması ve bu anlamda çalışmalar yapılması tavsiye edilmektedir.

Deniz canlıları ile yüzmek ve gözlemlemek: Deniz memelileri ekoturizminde yönetim, uluslararası kapsam ve en iyi uygulamalar bölümünde ekoturizmin deneyimsel boyutu incelenmektedir. Farklı ülkelerde yapılan deniz canlıları ile birlikte olma etkinlikleri, ziyaretçilerin ekoturizm alanında unutulmaz deneyimler yaşamasına; koruma algısı ve bilincini en üst seviyelere taşımasına ve doğayla bütünleşerek onun bir parçası olduğunu hatırlamasına yardımcı olmaktadır. Bununla birlikte bu türden uygulamalar dünya geneline yayılmaya başlayarak, birçok türün korunmasına ve farkındalık yaratılmasına, bölgesel ve yerel gelişimlere de katkı sunduğu ifade edilmektedir.

Ekonomik değerleri değiştiren ve korumayı geliştiren ekoturizm deneyimleri: Mon Repos kaplumbağaları örneği bölümünde, genel olarak ekoturizmde deniz canlılarının varlığı ve katkısı açıklanmıştır. Daha sonra örnek uygulamalardan Mon Repos kaplumbağaları anlatılmıştır. Bu örnek durumun içeriği, ziyaretçilerin onları görmek ve fotoğraflamak için doğal alanlarına geldikleri; onlarla vakit geçirerek onları kendi doğalarında gözlemledikleri vurgulanmıştır. Bu örnek olay ile ziyaretçilerde koruma ve geliştirme algısının zamanla daha da arttığı, başka doğal alanların korunmasına da kapı araladığı gibi durumlar işlenmiştir. Ekoturizmin en kıymetli içeriği koruma ve geliştirme için en iyi örneklerden biri olduğu vurgulanmıştır.

Kuş gözlemciliği, sürdürülebilirlik ve ekoturizm bölümünde; öncelikle kuşların yaşam alanları, göç yolları ve durakları gibi genel konular anlatılmıştır. Sonrasında kuşların doğal yaşam alanlarının korunması gerektiği, yaşam alanlarının büyüyen şehirleşme ile günden güne yok olmaya devam ettiği ve ekoturizm anlamında bu alanların korunması gerekliliği işlenmektedir. Ekoturizm uygulamaları kuşların doğal alanlarında ziyaretlerini, gözlemlenmelerini gibi etkinlikler içeriyorsa, bunların kontrollü ve bilinçli bir şekilde yapılması gerektiği vurgulanmaktadır. Ekoturizm alanındaki bazı kuş gözlem etkinlikleri örnekleri işlenerek, örnek uygulamalar gösterilmeye çalışılmıştır.

Ekoturizm standartları: Uluslararası akreditasyon, yerel sertifikalandırma ve göstergeler isimli son bölümde ise genel olarak paydaşlardan bahsedilmiştir. Ekoturizm etkinlikleri sunan seyahat acenteleri, çevre dostu oteller ve işletmeler gibi paydaşlara değinilmiştir. Tüm bu paydaşların belli standartlara ulaşmaları, çevreye duyarlı ve koruma bilincine sahip olmaları ve personellerini de bu doğrultuda yetiştirmeleri gerektiği vurgulanmaktadır. Ayrıca işletmelerin belli sertifikalar ile geliştirilmesi, her işletmeye bu sertifikaların verilmemesi ve böylelikle gerçek çevre dostu işletmelerin ödüllendirilmesi gerekliliği vurgulanmıştır. Ancak belli standartlara sahip olan işletmeler ve paydaşlar ile ekoturizmin hak ettiği değeri bulacağı irdelenmektedir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Ekoturizm kaynakları: Sınırları zorlamak isimli dördüncü ve son bölümde;

- Ekoturizm etkinliklerini planlama ve yürürlüğe koyma,
- Vahşi hayvanların beslenmesi: ekoturizmde kabul edilebilir bir uygulama mıdır?
- Ekoturizm hedeflerini geliştirmek için akvaryumlar ve ziyaretçilerinin deneyimlerini kullanmak: Sorunlar ve en iyi uygulamalar,
- Ekoturizm deneyimleri olarak hayvanat bahçeleri,
- Ekoturizm alanları olarak botanik bahçeleri,

alt başlıkları halinde başlıklar sıralanmıştır. Bu bölümde genel olarak ekoturizm etkinlikleri işlenmiştir. Bununla birlikte ekoturizmin sistemli bir turizm çeşidi olabilmesi için çeşitli öneriler bulunmaktadır.

Ekoturizm etkinliklerini planlama ve yürürlüğe koyma bölümünde, ekoturizm etkinliklerinin ne olması gerektiği ve bunların türlerine ayrılarak birer dal olması gibi durumlardan bahsedilmektedir. Doğa temelli olanlar, eğlence temelli olanlar, deneyim temelli olanlar ve yeni etkinlikler şeklinde sıralanabileceği belirtilmiştir. Bunların yürürlüğe konulma süreçleri ve zorluklarına değinilmiş; çeşitli örnekler ile planlama etkinliklerine değinilmiştir.

Vahşi hayvanların beslenmesi: ekoturizmde kabul edilebilir bir uygulama mıdır? isimli bölümde, vahşi doğada yapılan ekoturizm etkinliklerinde vahşi hayvanları besleme deneyimlerinin gerçekten bir ekoturizm etkinliği olup olmadığı tartışılmaktadır. Bu uygulamanın risklerinden bahsedilmekte ve onların yaşam alanına müdahale olursa, zarar görürlerse ve üreme gibi doğal faaliyetleri riske girerse, bunun bir ekoturizm olamayacağı belirtilmektedir. Bu faaliyetler sırasında hayvanlar herhangi bir şekilde zarar görmez, koruma en üst seviyede uygulanır ve hayvanların doğal yaşantısına müdahale edilmeden davranılırsa ekoturizm etkinliği olarak kabul edilebileceği vurgulanmaktadır. Bu uygulama ile ilgili olumlu birkaç uygulama örneğinden bahsedilerek, iyi uygulamalara da örnekler verilmiştir.

Ekoturizm hedeflerini geliştirmek için akvaryumlar ve ziyaretçilerinin deneyimlerini kullanmak: Sorunlar ve en iyi uygulamalar isimli bölümde, şehirlerde yer alan akvaryumların birer ekoturizm örneği olup olmadığı tartışılmaktadır. Ardından akvaryumlara gelen ziyaretçilerin deneyimleri anlatılmakta ve az da olsa ekoturizmin genel ilklerine aykırılık bulunmadığı belirtilmektedir. Ancak akvaryumların tam olarak ekoturizm etkinliği sayılamayacağı; hayvanların sonuçta esaret altında oldukları ve bu etkinliklerin hayvanların doğal yaşam alanlarında gerçekleşmediği de vurgulanmaktadır. Ancak insanların kolayca erişimleri ve az da olsa doğal içerikli bir yerde deneyim yaşamaları, akvaryumların iyi bir deneyim alanı olabileceğini göstermektedir. İlerleyen

bölümlerde, akvaryum ziyaretçilerinin deneyimlerinin bu sektörü geliştirmek ve sorunlarını belirleyip çözümler üretilebilmesi için kullanılabileceği belirtilmektedir.

Ekoturizm deneyimleri olarak hayvanat bahçeleri bölümünde, akvaryumlara benzerlik gösteren hayvanat bahçelerinin birer ekoturizm örneği olup olmadığı tartışılmaktadır. Ancak hayvanat bahçelerinin tam olarak ekoturizm etkinliği sayılamayacağı; hayvanların sonuçta esaret altında oldukları ve bu etkinliklerin hayvanların doğal yaşam alanlarında gerçekleşmediği de vurgulanmaktadır. Ancak insanların kolayca erişimleri ve az da olsa doğal içerikli bir yerde deneyim yaşamaları, hayvanat bahçelerinin iyi bir deneyim alanı olabileceğini göstermektedir. Ancak, hayvanat bahçelerinin ekoturizmin temel ilkelerini tam olarak karşılamadığı, hayvanların doğasından koparılmasına ve ekoturizmin “doğaya zarar vermeden” ilkesine aykırı olduğu vurgulanmaktadır.

Ekoturizm alanları olarak botanik bahçeleri bölümünde, şehirlerdeki ekoturizm alanlarından olan botanik bahçelerinin durumu tartışılmaktadır. Bu tür alanların ekoturizm ilkesine uygun olduğu; erişimi kolay olduğundan rahatça ziyaret edilebildikleri, kontrol altında alanlar olduğundan zarar vermeden deneyim ilkesine de uygun olduğu vurgulanmaktadır. Ancak, yine bu etkinliklerin tam anlamıyla doğada geçmediği; yapay alanlarda uygulandığı ve bu yüzden tam olarak ekoturizm ilkelerini karşılamadığı da işlenmiştir.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Dünya genelinde turizmin çeşitlenmesi ile ekoturizm, son yıllarda ön plana çıkan ve sürekli gelişmeye devam eden bir turizm kolu haline gelmektedir. Şehir yaşıntısının esir aldığı dünya nüfusunun, doğal alanlara ve sistemlere olan ihtiyacı gün geçtikçe artmaktadır. Bununla birlikte, gelişen ve büyüyen dünya ne yazık ki doğal alanlara daha fazla zarar vermeye, türleri daha fazla tehlikeye atma veya yok etmeye; yerli kültürlerle ve yaşıntılara daha fazla onarılamaz hasarlar vermeye devam etmektedir. İşte bu yüzden doğanın ve türlerin korunması, kültürlerin yaşıntılarına devam etmesi, çevrenin temiz tutulması ve insanların bilinçlendirilmesi çok büyük önem taşımaktadır. Bu yüzden,

turizm alanında da aynı hassasiyet gösterilmeli; doğaya zarar vermeden, türleri ve çevreyi koruyarak, kültürlerin devamlılığını sağlayarak, yerel nüfusun bulunduğu yerde fayda görmesini sağlayarak bu bilince katkı sunulmalıdır.

Ekoturizm tam olarak doğayı temel alan, doğanın korunmasını ve sürdürülebilirliğini amaç edinen; türlerin devamlılığını gözeten, kültürlerin saygıyla korunmasına özen gösteren bir turizm çeşididir. Turizm çeşitleri içerisinde gelecek kaygısı taşıyan belki de tek turizm çeşididir. Amacı, sürdürülebilirlik ve doğanın korunması olan bu turizm çeşidi dünyada daha fazla yayılmalı; amacından sapmadan insanlığa hizmet etmeye devam etmeli ve gelecek kuşakları kucaklamalıdır. Her geçen gün dünyada daha da sistemli hale gelmeye başlayan ekoturizm, Türkiye gibi doğal zenginlikleri ve güzellikleri üst düzeyde olan bir ülkede de hassasiyetle uygulanmalı ve yayılmalıdır.

Çevirisi yapılan kitapta Avustralya özelinde ekoturizm açısından çok güzel örnekler verilmiştir. Bunun yanında dünya geneli iyi uygulamalardan da örnekler verilerek, kitap çeşitlendirilmiştir. Burada üzerinde durulan temel nokta ekoturizmin tam olarak uygulanabilirliğini sağlamaktır. Temelde tam anlamıyla bir bilim dalı olarak ele alınması ve sistemli bir biçimde yürütülmesi gerekliliğinden bahsedilmektedir. Bunun için, çeşitli tavsiyeler bulunan kitapta bu anlamda iyi örneklerden de bahsedilmektedir.

“Uluslararası Ekoturizm El Kitabı” isimli kitapta, dünya genelinde ekoturizmin nasıl uygulanması gerektiği; zorlukları ve sorunları, sektör paydaşlarının durumu ve katılımı gibi konular ele alınmıştır. Bu anlamda kitap ekoturizm açısından önemli bir kaynaktır. Burada yer alan konular Türkiye özelinde değerlendirildiğinde büyük katkılar sunacağı çok açıktır.

Türkiye, ekoturizm açısından çok zengin bir ülkedir. Ormanları, doğal yaşam alanları, milli parkları, coğrafi oluşumları, nehirleri, gölleri, dağları, yaylaları, şelaleleri, denizleri, ilginç coğrafi alanları, dört mevsim turizme uygun bölgeleri ve çok çeşitli kültürel zenginlikleri ile çok şanslı bir ülkedir. Dünya devletleri içerisinde bu kadar fazla ekoturizm çeşidi barındıran çok az ülke vardır. Bu potansiyelin farkında olarak, ekoturizm Türkiye’de daha uygulanabilir ve yaygın hale getirilmelidir.

Kitapta bahsedilen en önemli konulardan biri ekoturizmin sistemleşmesi konusudur. Türkiye’de ekoturizm yeni anlaşılmaya başlayan bir konudur. Ekoturizm alanında çalışmalar son beş on yıl içerisinde şekillenmeye başlamıştır. Türkiye’nin henüz işin başlangıç kısmında yer aldığı söylenebilir. Kitapta da anlatıldığı üzere, öncelikle yeni ve daha kapsamlı kanunlar ile ekoturizm tam anlamıyla resmiyet kazanmalı; mevcut yasalar ve tanımlar güncellenerek işe başlanmalıdır. Bunun için mevcut yasalar detaylı bir şekilde incelenmeli, eksik yönleri belirlenmeli ve ekoturizm konusunda ileride olan ülkelerin yasaları incelenerek Türkiye’ye nasıl uyarlanabileceği tartışılmalıdır. Daha sonra güncellenen yasa ve yönetmelikler ile Türkiye’de yer alan ekoturizm zenginlikleri belirlenmeli ve ekoturizm ilkelerine göre düzenlenmeli ve gelişime açık hale getirilmelidir. Sektörün bu konuda az da olsa gelişme kaydettiği unutulmamalı ve sektör temsilcilerinden oluşan heyetler ile çalıştaylar yapılarak, yol haritası çizilmelidir. Kültür ve Turizm Bakanlığı bünyesinde sadece ekoturizm ile ilgilenen bir birim kurulmalı ve sektörün liderliğini üstlenmelidir. Ekoturizm alanında çalışmalar yapmış ve bu alanda yetkin akademisyenler de sürece dâhil edilerek, bilimin ışığında çalışmalar yürütülmelidir.

Sistemleşmenin yanı sıra sektör paydaşları bir araya getirilerek, eğitimler ve çalıştaylar yoluyla ekoturizm anlatılmalı; az bilinen bir bilim dalı olduğundan öncelikle paydaşların bilgilendirilmesi ve bilinçlendirilmesi sağlanmalıdır. Sektörde yer alan seyahat acenteleri, oteller, restoranlar, turizm personelleri ve rehberler bir araya getirilerek gerekli eğitimler verilmelidir.

Seyahat acentelerine yönelik bilgilendirmeler yapılarak, ekoturizm alanlarına turlar düzenlenmesi ve sürece katkı sunmaları için teşvikler yapılmalıdır. Bu anlamda düzenlenecek turlar için kolaylıklar sunulmalı; acentelerin bu ekoturizm alanlarını aktif kullanmaları sağlanmalıdır. Bunun yanında ekoturizm sertifikaları verilerek, bu konuda piyasada bu kuruluşları kıymetlendirmeye özen gösterilmelidir.

Otellerin sürece destek verebilmeleri için kitapta da anlatıldığı gibi uygulamalar devreye sokulmalıdır. Yeşile ve korumaya katkı sunmaları, temiz enerji kullanmaları, çevreyi kirletmeden hizmet vermeleri sağlanmalıdır. Bunun yanında ekoturizm

sertifikaları verilerek, sürece aktif bir şekilde katıldıkları gösterilmeli ve tüketiciler açısından bir farkındalık sağlanmalıdır. Bunun yanında ekoturizm alanlarında bölgeye uygun, ekoturizm ilkelerine bağlı yatırımlar yapılması için de teşvikler sunulmalıdır.

Ekoturizm ilkelerine bağlı veya sertifika sahibi işletmelerdeki personeller, ekoturizm ilkeleri ışığında eğitilmeli; koruma ve geliştirmeye katkı sunmaları için teşvik edilmelidir. Personeller için özel olarak oluşturulacak bir sertifika sistemi ile bu personellerin kişisel sertifika almaları ve bu sertifika sahibi olan personellerin sektörde daha çok tercih edilmeleri sağlanmalıdır.

Sektörün en önemli bileşenlerinden biri olan turist rehberlerinin de eğitimine önem verilmelidir. Dileyen turist rehberlerinin ekoturizm alanında eğitimler alarak birer eko turist rehberi olmaları sağlanmalıdır. Bakanlık tarafından verilen kokartlarına “ekoturizm rehberi” şeklinde bir ibare eklenerek Türkiye’de bir ilke imza atılmalı, bu rehberlerin ekoturizm alanlarında rehberlik yapmaları; acenteler tarafından tercih edilmelerinin kolaylaştırılması sağlanmalıdır.

En önemli konulardan birisi de ekoturizm alanlarının belirlenmesi, resmi statü kazandırılması ve yatırımların bu alanlara yönlendirilmesi konusudur. Türkiye’de yer alan tüm ekoturizm alanları tam anlamıyla kayıt altına alınmalıdır. Bu alanlarda gerekli alt yapı çalışmaları yapılmalı, alana zarar vermeyecek şekilde yönetilmeli ve denetlenmelidir. Yatırımların bölge halkını da kapsamasına; yerel halkın da bu sektörden faydalanmalarının sağlanmasına özenle dikkat edilmelidir. Özellikle bölge halkının refahı ve kalkınması ön planda tutulmalıdır. Ancak unutulmamalıdır ki, bölge halkının yatırım yapması konusunda çok sıkı denetimler yapılmalıdır. Bölgenin doğal yapısına zarar verecek, kültürünü zedeleyecek, sürekliliğini etkileyecek hiçbir yatırıma müsaade edilmemelidir. Ekoturizm alanları kimsenin tasarrufuna terk edilmemelidir. Bu konuda özellikle devlet kuruluşları etkin görev almalıdır. Planlama, yatırım ve gelişim tamamen ekoturizm ilkelerine uygun olmalıdır. Bunu sağlayacak olan da denetim mekanizması olan devlettir. Bunun sağlanması için gerekirse ağır yaptırımlar ve cezalar uygulanmalı; ekoturizm alanlarının doğal yapısının bozulmaması sağlanmalıdır.

Kitapta bahsedilen bir diğerkonu da ekoturizm deneyimleri ve çeşitleridir. Türkiye’de hayvanların da içinde bulunduğuekoturizm etkinliklerinin sayısı çok azdır. Bölgelere göre ziyaretçilerin hayvanlar ile vakit geçirebileceğii, onlara dokunabilecekleri ortamlar geliştirilmelidir. Her geçen gün büyüyen şehirler, insanların hayvanlara ve doğaya erişmesini zorlaştırmaktadır. Hayvanlar ve doğayla baş başa kalan insanlar, ekoturizmin ilkelerinden olan koruma ve geliştirmeye de yardımcı olabileceklerdir. Bundan dolayı Türkiye’de bu tarzda alanların daha da artırılması gerekmektedir.

Türkiye kültürel açıdan da çok zengin bir ülkedir. Yedi bölgenin yedisinde de farklı kültürler göze çarpmaktadır. Köy yaşantısının azalmaya başladığı son yıllarda şehirler büyümeye devam etmektedir. Haliyle göç sonrası şehir kültürüne alışan insanlar, kültürlerini de zamanla yitirmektedir. Bu yüzden ekoturizm alanında köylerin kültürünün yaşatılabilmesi gerekmektedir. Kırsal kültürler, bulundukları yerlerde ziyaret edilerek yaşatılmalı; insanların kendi köylerinde geçimlerini sağlayabilmeleri sağlanmalıdır. Bu da ancak turizm ile olacaktır. Ekoturizm ile köylerin kültürünün yaşatılacağı, destekleneceğii ve geliştirileceğii ortamlar oluşturulmalıdır.

Kitapta özellikle vurgulanan ve üzerinde durulan nokta koruma bilincinin yaygınlaşması, sürdürülebilirliğin sağlanmasıdır. Ekoturizm ilkelerinden biri olan koruma bilinci Türkiye açısından çok önemlidir. Ekoturizm anlamında Türkiye’deki cennet sayılabilecek Karadeniz bölgesi gibi bölgelere acil müdahale edilmelidir. Trabzon’da yer alan Uzungöl ve Rize’de yer alan Ayder yaylası, son dönemlerde maalesef en fazla zarar gören ekoturizm alanları olmuştur. Uzungöl’de yer alan doğal alanlar beton binalar ile boğularak, doğal doku ciddi anlamda tahrip edilmiştir. Ekoturizm ilkeleri ile hiçbir şekilde dokunulmaması gereken doğal güzellikteki Uzungöl, maalesef tüm güzelliğini yitirmeye devam etmektedir. Ayder yaylası ise bir zamanlar yayla evleri ve çayırıları ile meşhurken, maalesef bugün doğal yapıya aykırı beton binalar ve kötü görünümlü gecekondutarzı işletmeler ile dolmuştur. Ekoturizm tam olarak uygulanabilseydi, bölge halkı ekoturizm ilkelerinin bilincinde olsaydı bugün belki de bambaşkabir Karadeniz bölgesi olabilirdi. Ancak, bu durumun tam tersi Türkiye’nin neredeyse her bölgesinde görülmektedir. Bu yüzden, Ekoturizm tam anlamıyla

yasalaşmalı; uygulanmalı ve denetlenmelidir. İnsanlarda Ekoturizm bilinci tam anlamıyla yaygınlaştırılmalıdır.

Türkiye’de ekoturizm açısından belki de en büyük zorluk, insanların doğaya olan bakış açılarıdır. Turizmi sadece para olarak değerlendiren, materyalist düşünce yapısı maalesef Türkiye’de turizme ve doğaya ciddi zararlar vermektedir. Bu yüzden insanlara çevre ve doğa bilinci çok küçük yaşlarda aşılanmalıdır. Özellikle ekoturizm alanlarındaki insanlar bilinçlendirilmelidir. Türkiye’de ekoturizmin en büyük zorluğu, doğal yapının korunmasıdır. Maalesef gelişimi sadece beton olarak gören, doğal alanları tahrip ederek kendilerine çıkar sağlamaya çalışan bölge insanlarına acilen müdahale edilmelidir. Ekoturizm alanlarının korunması ve geliştirilmesi ancak devlet eli ve aklıyla; tabii ki alanında uzman ekoturizm uzmanlarıyla sağlanmalıdır. Ekoturizm kenara itilemeyecek, sonraya bırakılamayacak ve ötelenemeyecek kadar önemli ve acildir. Türkiye’de turizmin çeşitlenmesi ve ekoturizmin gelişmesi; eko turistlerin Türkiye’ye gelerek gelişime katkı sunmaları ve doğal güzelliklerin gelecek kuşaklara ulaştırılması, milli bir amaç olmalıdır.

“INTERNATIONAL HANDBOOK ON ECOTOURISM” KİTABI

1. Ekoturizm: Konular ve Sorunlar (*Roy Ballantyne and Jan Packer*)

GİRİŞ

Son otuz yılda hem turizmin hem de çevrenin korunmasına artan ilgi, en basit haliyle doğal bir ortamda çevreye duyarlı turizm olan ekoturizm olgusunu üretmek için bir araya geldi (Buckley, Bölüm 2). Ekoturizmin, her yıl %20 ile %25 büyüme oranıyla dünya genelinde en hızlı büyüyen turizm sektörü olduğu iddia edilmiştir (Ceballos-Lascurain, 2012). Bu el kitabı, özellikle ekoturizm alanında veya uzun yıllar boyunca ekoturizm ile geniş bir ilgisi olan alanlarda araştırma yapan bir dizi yazarın, doğaya dair çeşitli bakış açılarını ve ekoturizm uygulamalarını bir araya getirerek bu olguyu araştırmaktadır. Ekoturizm bir bilgi biçiminden ziyade, bir alandır (Hirst, 1974) ; çünkü farklı disiplinlerden bir dizi kavram, mantık ve ölçütün birleşimini barındırır. Bu nedenle bu cilt ekoturizmi; iş, ekonomi, çevre eğitimi, çevre bilimi, etik, coğrafya, sağlık, insan kaynakları yönetimi, pazarlama, psikoloji ve sosyolojiyi içeren çoklu bir disiplin bakış açısıyla ele almaktadır. Kaçınılmaz olarak bazı benzer ve çeşitli görüşlerin birleştirildiği alanlar bulunmaktadır.

Tekdüzeliği dayatmaya çalışmadığımız en belirgin alanlardan biri, ekoturizmi tanımlamaktır. Aslında, geleneksel olarak ekoturizm terimi içerisinde yer almayan alanlarda çalışanlardan bilerek katkı istedik. Bu sınırları test etmeye çalışarak, çağdaş bir ekoturizm anlayışının özü olan ve tartışmaya açık gri alanları temsil eden kavramlarla ilgili soruları ortaya çıkarmayı ümit ediyoruz. Buckley (Bölüm 2), ekoturizm tanımlarının tartışmalı olmasının bir nedeninin, farklı yazarların ekoturizmin farklı yönlerine odaklanması olduğunu öne sürüyor. Örneğin; ekoturizm bir ürün (doğa temelli turizm), bir sonuç (doğal kaynakları koruma turizmi) veya yönetim yaklaşımı (sürdürülebilir turizm ya da sorumlu turizm) olarak görülebilir. Bu nedenle ekoturizmi tanımlamak; ekoturizmi yönetmek ve araştırmak, faydalarını ve etkilerini araştırmakla beraber, bu ciltte geçen dört ana temadan biridir. Bu dört tema, bu el kitabında gündeme getirilen konulara genel bir bakış açısı sağlamak adına burada detaylandırılmıştır.

MADDE 1: EKOTURİZMİ TANIMLAMAK

Bu cildin ikinci bölümünde Buckley; ekoturizm tanımları çerçevesinde çeşitli fikirleri inceleyerek, birçoğunun çekirdek olarak kabul ettiği bir dizi bileşeni tanımlamıştır. Bunlar:

- Minimum etki yönetimi,
- Doğaya dayalı bir ortam veya ürün,
- Çevre eğitimi veya yorumlama bileşeni,
- Doğanın korunmasına katkı,
- Yerel halka katkılar,

şeklindedir. Fennell (4.bölüm), ekoturizmin ne olup ne olmadığına dair düşüncelere etik bir bakış açısıyla yaklaşmıştır. Hayvanların kafeslenerek hapsedilmesinin ekoturizm olarak düşünülmemesi ve bundan dolayı hayvanat bahçeleri ve akvaryumların kapsamdan çıkarılması gerektiğini, hayvan hakları bakış açısıyla dile getirmiştir. Bu ciltteki diğer yazarlar (Mann ve Vernon, 34.bölüm; Grajal, 35.bölüm; Sutherland, 36.bölüm) konuyu doğa turizminden ziyade, biyolojik çeşitliliğin korunması ve minimum etki açısından maliyet-fayda ilişkilerinin ön planda tutulduğu hayvanat bahçesi ve akvaryum ziyaretlerinin tercih edildiği; botanik bahçe, akvaryum ve hayvanat bahçesi bakış açısıyla ele almışlardır. Aslında felsefi deliller aşırıya kaçarsa otantik turizm mantıklı bir imkânsızlık olacaktır, çünkü turizmin her zaman bazı etkileri vardır (Hughes, 10.bölüm). White, Buultjens ve Shoebridge (8.bölüm) ayrıca, ekoturizmin kesinlikle tüketime dayalı olmadığı görüşünün doğa perspektifi açısından sorunlu olduğunu belirtmektedirler.

Ekoturizmin temel özelliklerinden biri, evrensel olarak kabul görmese de, doğa temelli bir ortamda gerçekleştiğidir. Ancak burada ima edilen, ortamın bozulmamış olması mıdır? ekoturizmin dile getirilen ilk tanımlarından biri (Ceballos-Lascurain, 1988, s. 13): “Nispeten bozulmamış veya kirlenmemiş doğal alanlar” şeklindedir. Turistlerin herhangi bir şekilde doğal bir ortama girmesi, oranın doğallığının kirlenmesi anlamına

geldiği söylenebilir. Bu nedenle nispeten el değmemiş vahşi doğadan, hayvanat bahçeleri, akvaryumlar ve botanik bahçeler gibi doğa temelli ve yapay ortamlara doğru bir yöneliş vardır. Bu yönelişe nerede bir ayrılık çizgisi çizilmelidir ya da tüm bu doğa temelli ortamlar, diğer ölçütleri karşılayan ekoturizm potansiyel alanları olarak mı kabul edilmelidir? Sınırları biraz daha zorlarsak; eğer doğayı korumaya ve eğitime katkıda bulunuyorsa; doğada anlamlı deneyim fırsatları sunuyorsa, Ekolojik olarak bozulmuş alanlar ekoturizm alanında değerlendirilmeli midir (Hughes, 10.bölüm)?

Ekoturizmin doğayı koruma üzerinde ne ölçüde olumlu net bir etkiye sahip olduğu veya olması gerektiği de tartışmaya açıktır. Birçok ekoturizm alanı uzak olduğu için, onlara ulaşmak için yapılan seyahatler ekoturizmin küçük ve olumlu yerel etkilerinin dengeleyebileceğinden daha fazla küresel çevreye zarar verebilir. Bu nedenle dikkatler, ekoturizm katılımcılarının hayat boyu çevre savunucuları olmaları için, onları motive ederek ve harekete geçirerek elde edilebilecek faydalara çevrilmiştir (Packer ve Ballantyne, 16.bölüm). Bu bakış açısından, kentsel ekoturizm kavramının sunabileceği şeyler olabilir: Uzak ve doğal olan alanları daha az rahatsız eder; potansiyel olarak çok daha büyük bir pazara doğanın korunması mesajını verebilir ve kentsel alanlardaki doğal çevre ve vahşi yaşam alanlarının yenilenme ve iyileştirmesini teşvik eder. Tanımsal konuları tartışmak yerine, belki daha pratik ve yapıcı bir yaklaşım, özellikle gelişmekte olan ülkelerde; hayvanat bahçeleri, akvaryumlar, botanik bahçeleri ile ekoturizm arasında daha kasıtlı bağlantılar kurmak olacaktır. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde birçok hayvanat bahçesi ve akvaryum yeni yeni filizlenmeye başlayan ekoturizm girişimlerine destek vermek için kaynaklarını kullanmaya hazır ve isteklidirler. Bu tür bir destek eğitim, açıklama ve ağırlama hizmetleri konusunda uzmanlık sunma ve uzman personel eğitimleri gibi durumları içerebilir. Hayvanat bahçeleri, akvaryumlar, botanik bahçeleri ve ekoturizm girişimleri, ziyaretçilerin doğal çevre konusundaki farkındalığını ve takdirini artıran ve böylece sürdürülebilir doğa korunması için motivasyon sağlayan ziyaretçi deneyimleri sağlamak açısından aynı hedefler doğrultusunda çalışmaktadır. Bu ortak hedeflere dayalı birliktelikler çeşitli düzeylerde karşılıklı olarak faydalı olabilir.

BÖLÜM 2: EKOTURİZMİN ETKİLERİ VE YARARLARI

Getz (32.bölüm); ekoturizmin genellikle faaliyetlerinden ziyade faydaları açısından kavramsallaştırıldığını belirtmektedir. Ekonomik, çevresel ve sosyal sürdürülebilirliğin “üçlü sonucunun”, ekoturizmin faydaları ve etkilerini dikkate almak için bir başlangıç noktası sağlamasına rağmen, bu cilde katkıda bulunanlar ekoturizmin çevrenin, toplumun ve turistlerin refahına nasıl katkıda bulunabileceğini belirlemede çok daha ileri gitmektedir. Ekoturizm için arzu edilen faydalar üç ana kategoriye ayrılır: Çevreye faydaları, yerel topluluklar için faydalar ve katılım sağlayan turistler için faydalar.

Çevre adına, doğa koruma planlarını uygulamak için gerekli fonların yanı sıra, ekoturizmin doğal kaynakların korunması için ekonomik bir teşvik sağlayarak, doğayı korumayı kolaylaştırdığı iddia edilmiştir. Ekoturizm operatörleri, ticari faaliyetlerinin bir parçası olarak doğrudan yaban hayatı araştırma ve izleme faaliyetlerine katılabilir veya bunu ücretler ve harçlar yoluyla finansal olarak destekleyebilir. Ekoturizm aynı zamanda çevre sorunları hakkında farkındalık yaratarak, doğaya yönelik bir takdir inşa ederek; daha sürdürülebilir yaşam tarzları, beceri ve eylemler konusunda ziyaretçileri eğitip, katkı sunarak çevreye dolaylı olarak da fayda sağlar. Diğer turizm veya ekonomik faaliyetlerle karşılaştırıldığında, ekoturizmin çevre üzerindeki olumsuz etkisi, tanımı gereği, minimum düzeyde olmalıdır. Tüm bu değerlendirmelere rağmen ekoturizmin çevre üzerindeki net etkisinin olumlu ya da olumsuz olduğu hala tartışma konusudur. Yerel topluluklar için ekoturizmin, geleneksel ve yerel kültürleri korumayı kolaylaştırdığı ve ziyaretçilerin kültürel farkındalık, takdir ve saygılarını artırdığı iddia edilmiştir. Ekoturizm, istihdam yaratmalı ve yerel halk için gelir sağlamalı; bu nedenle en azından teoride yoksulluğu azaltarak, yerel halkın refahını artırmalıdır. Yerel katılımı ve sahiplenmeyi teşvik ederek, ekoturizm ayrıca yerel haysiyet ve güçlenme duygusunun artmasına da katkıda bulunabilir. Tartışmaya açık bir şekilde, ekoturizm çoğu zaman bu idealleri karşılamada başarısız olmaktadır.

Turistler ve diğer ziyaretçiler için, ekoturizmin çok çeşitli sosyal ve psikolojik faydalar sağladığı iddia edilmiştir. Bazıları için biyolojik bir ihtiyaç olduğu düşünülen doğa ile bir araya gelme eyleminin, ilişkili birçok fayda sağladığı varsayılmıştır. Doğal çevre yenileyici deneyimler yaşamaya, stresin ve mental yorgunluğun etkilerini

azaltmaya ve sağlıklı olma duygusunun artmasına olanak sağlamaktadır. Ekoturizmin; yeni bilgi edinme fırsatları, doğa ve vahşi yaşama yönelik daha büyük bir farkındalık ve takdir geliştirmek, derin ve önemli konuları düşünmek, tutum, değer ve inançları gözden geçirmek; günlük hayatta değişiklikler yapmak ve sürdürülebilir bir yaşam tarzını benimsemeye olanak sağlamak gibi eğitsel yönleri vardır. Bu tür dönüştürücü deneyimler, derinden tatmin edici olabilir ve artan bir öz-yeterlik ve benlik saygısına yol açar. Kendini geliştirme, yeni beceriler geliştirerek ve fiziksel, entelektüel zorlukların karşılanması yolu ile de gerçekleşebilir. Doğanın korunmasına gönüllü olmak veya finansal olarak destek sağlamak ta tatmin edici ve doyurucu deneyimlerden olabilir. Son olarak ekoturizm, sosyal etkileşim, topluluklar ve sosyal dünyalara katılım için fırsatlar sağlaması bakımından diğer turizm türleri ile benzerlik gösterir. Bunların çoğu, ziyaretçilerin ekoturist, çevresel açıdan sürdürülebilir turist veya çevresel açıdan sürdürülebilir ekoturist olup olmadığına bakılmaksızın gerçekleşir (Dolnicar, Yanamandram ve Juvan, 9 bölüm).

Ancak işin kötü tarafı, ekoturizmin seyahatler yoluyla karbon salınımına yol açması gibi, ziyaret edilen alanlara potansiyel olumsuz etkileri de vardır. Ayrıca ekoturizm operasyonlarının yerli kültürlerin metalaşmasına yol açma potansiyeli ve Batı dünyası görüşlerinin, yerli dünya görüşleri üzerinde baskın olma eğilimi bulunduğu dair uyarılar da iletilmektedir (White, Buultjens ve Shoebridge, 8.bölüm). Bazı durumlarda, yerel topluluklar güçlendirilmek yerine yerlerinden edilebilir ve ekonomik faydalar, yerel ortamların korunması ve muhafaza edilmesi noktasında geri dönüt vermeyebilir. Kişisel faydalar büyük ölçüde katılımcıların yatkınlıkları ve motivasyonları ile belirlenir. Bu sebeple yukarıda belirtilen olumlu etkiler hiçbir şekilde evrensel değildir ve gerçek sonuçlardan ziyade bir ülkü olarak düşünülmelidir.

BÖLÜM 3: EKOTURİZMİ YÖNETMEK

Bu bölümün yazarları, çevresel etkilerin yönetimi, topluluk ilişkileri ve ziyaretçi davranışının yanı sıra işletmenin kendisini yönetimi de dâhil olmak üzere ekoturizm yönetiminde yer alan çok sayıda sorunu ve zorluğu tanımlamaktadır.

Eko turistler, haklı olarak ekoturizm olarak etiketlenen faaliyetlerin ve alanların minimum etki ve sürdürülebilir çevre yönetimi konularına dikkat etmelerini beklerler. Otantik bir ekoturizm deneyimi elde etmek için bazı malları, hizmetleri veya faaliyetleri feda etmelerinin beklenebileceğini kabul ederler. Bu nedenle ekoturizm yöneticileri kaynak yönetimi, etki yönetimi, biyogüvenlik yönetimi ve atık yönetimi konularına aşina olmalıdır.

Yerel topluluklara maksimum fayda sağlamak için ekoturizm yöneticileri, devlet kurumları, yerel topluluklar ve yerli halkla ortak yönetim stratejilerini müzakere etmeleri gerekmektedir. Bu grupların bir dereceye kadar sahiplik ve kontrol deneyimi yaşamasına izin vermek, muhtemelen işletmenin uzun vadeli başarısına ve sürdürülebilirliğine katkıda bulunacaktır. Özellikle ekoturizm ile ortak değerleri paylaşan destinasyonlar gibi, diğer işletmelerle işbirliği içinde olmanın avantajları da vardır.

Ziyaretçi etkilerini azaltmak ve deneyimlerini geliştirmek için tasarlanmış olan ziyaretçi davranışı yönetimi, yasaları ve politikaları uygulamak; hassas alanlara erişimi kısıtlamak, alanı ziyaretçilerin beğenisini ve saygısını kazanacak ve böylece çevre yönetim stratejilerine gönüllü uyumu teşvik edecek şekilde yorumlamak ve ziyaretçi davranışını etkilemek için sosyal kontrolleri kullanmak gibi çeşitli araçlar kullanılarak ele alınabilir (Hughes ve Ballantyne, 25.bölüm; Pearce, 11.bölüm). Kısıtlamaların arkasındaki nedenler ve minimum etki stratejileri ziyaretçilere açıklanmalıdır, çünkü gönüllü uyum ziyaretçiler için daha uzun süreli değişim ve daha fazla sosyal ve psikolojik fayda sağlayacaktır. Böylece çevresel sorumluluk, ziyaretçilere sunulan ve birlikte oluşturulan bir deneyim içinde temel bir tema haline gelecektir.

Bir ekoturizm işletmesini yönetmek, bir dizi başka benzersiz zorluğu da beraberinde getirir. Bunlar ekonomik yönetim, insan kaynakları yönetimi, risk yönetimi ve akreditasyon veya sertifikasyon standartlarına uygunluk konuları ile ilişkilidir. Tüm bu alanlarda performans izleme, değerlendirme ve kıyaslama, ekoturizm yöneticilerine kendi hedeflerine ne ölçüde ulaştıklarını ölçmede yardımcı olabilir.

BÖLÜM 3: EKOTURİZMİ ARAŞTIRMAK

Ekoturizmin yanı sıra sürdürülebilirlik ve çevresel etkiler gibi ilgili konuların turizm araştırmalarının en sık yayınlanan ve en yüksek öncelikli alanları arasında olduğu öne sürülmüştür (Dowling, 3.bölüm). Bununla birlikte, ekoturizm yöneticileri, çevreciler, yerel halk, topluluklar, devlet kurumları ve elbette ekoturistlerin kendileri de dâhil olmak üzere ekoturizmde pay sahibi olduğunu iddia eden çeşitli gruplar arasındaki etkileşime ilişkin keşfedilecek daha çok şey var.

Bu bölümde daha fazla araştırmanın gerekli olduğu bir dizi alan belirlenmiştir. Ekoturizmin doğası göz önüne alındığında bu tür araştırmalar, kendine özgü araştırma paradigmaları, soruları ve yöntemleri ile birçok disiplinden yararlanmaktadır. Disiplin sınırlarını aşabilen ve öngörülerini çoklu bakış açılarıyla birleştirmenin yenilikçi yollarını bulabilen araştırmalar, muhtemelen bu alandaki araştırmalara en önemli katkıyı yapacaktır. Çevresel etkilerle ilgili olarak, ekoturizmin hem çevresel maliyetleri hem de faydaları ile ilgili araştırmaya ihtiyaç vardır. Bu tür araştırmaların sahaya özel çalışmaların ötesine geçmesi, sahaya ve sahadan yapılan seyahatin etkilerinin değerlendirilmesini ve zaman içerisinde gelişen deneyimin faydalarını içermesi gerekmektedir. Hall ve Baird (7.bölüm), turizm ve biyolojik istila arasındaki ilişkilerin daha fazla araştırılmaya ve bunu önlemeye çalışan etkili stratejilerin geliştirilmesine ihtiyaç duyulduğunu öne sürmektedir. Çevresel etkileri en aza indiren yönetim stratejileri üzerine araştırmalara devam etmek, çevresel maliyetler ve faydalar arasındaki dengeyi faydalar lehine çevirmeye yardımcı olacaktır.

Fennell (4.bölüm) ekoturizm etiği konusunda daha fazla araştırma yapılması çağrısında bulunuyor. Gerçek ve etkili toplum istişaresine dayalı; sahiplenme, yetkilendirme ve faydaların yerel topluluğa akmasını ve yerel topluluk içinde kalmasını sağlayan yönetim yaklaşımları geliştirilmelidir. Bu konudaki zorluklar ve engeller belirlenmeli ve çözümler test edilmeli ve iyileştirilmelidir.

Gelecekteki araştırmaların belki de en önemli alanı, ekoturizm faaliyetlerine ve alanlarına gelen ziyaretçilerin beklenti ve deneyimleri ile bu deneyimlerden elde ettikleri faydaları daha iyi anlama ihtiyacıdır. Dolnicar, Yanamandram ve Juvan (9.bölüm),

"ekoturist" terimini daha açık bir şekilde tanımlamanın ve işlevsel hale getirmenin gerekliliğini savunmaktadır. Falk ve Staus (13. Ve 15. bölüm), deneyimin duyuşsal boyutlarının yanı sıra ekoturizm yoluyla mümkün olan öğrenmenin faaliyet alanı ve kapsamı hakkında daha fazla araştırma yapılması çağrısında bulunmaktadır. Bu bağlamda, Packer ve Ballantyne (16.bölüm), ekoturizm öğrenme deneyiminin etkisini genişletmek için stratejiler geliştirmek ve ziyaret sonrası olumlu davranışsal niyetlerin günlük yaşamda çevresel açıdan sürdürülebilir eylemlerin benimsenmesine dönüştürülmesini destekleyerek araştırma yapılması gerektiğini belirtmektedirler. Bu tür araştırmalar, anket ve görüşme metotlarının yanı sıra ziyaretçi davranışına ilişkin gözlemleri de içermelidir (Pearce, 11.bölüm). Curtin'e göre, bu tür araştırmalar ekoturizm araştırmalarını 'Eko-psikolojinin alanlarına etki ve yönetimin ötesine' geçirmeye yardımcı olacaktır. Böylelikle ekoturizm yöneticileri, insan topluluklarını doğayla yeniden ilişkilendiren ve bağ kuran ve böylece küresel çevre üzerinde kalıcı ve dengeli bir olumlu etkiye sahip ekoturizm deneyimlerini tasarlamak ve uygulamak için daha donanımlı hale geleceklerdir.

EL KİTABI ÖZETİ

El kitabını oluşturan otuz beş bölüm, dört ana grupta toplanmıştır. Yukarıda tartışılan dört tema bu ana gruplar boyunca iç içe geçmiştir, ancak bazıları bir kısımda diğerlerine göre daha doğal olarak ortaya çıkmaktadır.

Ekoturizm konuları, kavramlar ve zorluklar üzerine ele alınan 1.bölüm, ekoturizmi anlamamanın ve tanımlamanın bazı karmaşıklıklarını konu edinmektedir. Bu bölüm, ekoturizmin tarihsel gelişimini ve sosyal sorumluluk ilgisi ve ticari uygulanabilirliğin bir arada var olmasının beklendiği, süregelen bazı konuları ele almaktadır.

Eko turist davranışı ve ziyaretçi deneyimleri üzerine ele alınan 2. bölüm ekoturizme, katılımcıların bakış açısı ile odaklanmaktadır. Bu bölüm ziyaretçi davranışları, deneyimleri ve öğrenmelerini; ekoturizmin psikolojik yönlerini inceleyerek, ekoturizm ile uğraşanların ihtiyaç ve ilgilerine dair öngörüler sunmaktadır.

Ekoturizm uygulamasına ilişkin 3.bölüm, ekoturizm uygulamalarına ilişkin turizm işletmecilerinin dikkate alması gereken bir dizi pratik konuyu sunmaktadır. İşletmelerini kadrolaştırmak, riskleri yönetmek, işlerinin bağlı olduğu sahayı veya doğal kaynakları korumak ve yorumlamak, yerli ve yerel halka karşı sorumluluk duygusu ile katkıda bulunmak, iş birliği yapmak; yetki onayı almak ve sürdürmek bu bölümde ele alınan ortak zorluklardır.

Ekoturizm bağlamında 4.bölüm: Sınırları zorlamak, ekoturizm ilkelerinin uygulandığı bir dizi farklı bağlamı incelemektedir. Hayvanat bahçeleri, akvaryumlar, botanik bahçeleri ve ekoturizm etkinlikleri de dâhil olmak üzere bu bağlamlar, ekoturizmin daha önce kabul edilmiş tanımlarını genişletir, ancak bunun karşılığında görev anlayışımızı ve ekoturizm uygulamalarını zenginleştirebilecek ve güçlendirebilecek yeni bir dizi bakış açısı ve kaynak sunabilir. Bu bağlamların ekoturizm terimini paylaşmasına izin verilmeli mi? Bunu okuyucunun kararına bırakacağız.

BİRİNCİ BÖLÜM EKOTURİZM KONULARI KAVRAMLAR VE ZORLUKLAR

2. Ekoturizmin tanımlanması: Çekirdek üzerinde fikir birliği, ayrıntı üzerinde anlaşmazlık (*Ralf Buckley*)

GİRİŞ

Ekoturizm, hem popüler alanda hem de akademik seyahat ve turizm literatüründe kalıcı bir kavram olduğunu kanıtlamıştır. Popüler kullanım ve on yılı geride bırakan bilimsel yayınlar ile ekoturizm teriminin kullanılma sıklığı, her iki alanda da hemen hemen doğrusal bir şekilde artmıştır (Buckley ve Ollenburg, 2011). Ekoturizm aynı zamanda bir dereceye kadar siyasi güce sahip bir terim haline gelmiştir. Şaşırtmayan bir şekilde konu ile ilgili olanlar bu terimin anlamına dair kendi bakış açılarını benimserler. Her tanım önderi, tercih ettikleri tanımın benimsenmesi yoluyla ticari veya siyasi avantaj elde ederler. Bu, ekoturizm terminolojisinin önceden tanımlanmış bir pozisyona göre uygulanması gereken normatif çerçeveler öneren araştırmacıları içerir. Bununla birlikte diğer araştırmacılar, terimin pratikte nasıl kullanıldığını basitçe özetlemek için

tanımlayıcı bir yaklaşım benimserler. Birkaç araştırmacı, benzer çeşitli yaklaşımlarla ekoturizmden ziyade ekoturistleri tanımlamak için yola çıktı.

Hem bireysel bir turistin tatildeki davranışı hem de bireysel bir perakende paketlenmiş turizm ürününün yapısı ekoturizm olarak nitelendirilebilecek ve nitelendirilemeyecek bazı bileşenleri içerebilir. Ek olarak, ekoturizmin farklı yönlerine verilen vurgu sadece paydaşlar arasında değil, aynı zamanda ülkeler ve kültürel gelenekler arasında da farklılık göstermektedir. Bu sorunların her ikisi de ekoturizmin evrensel olarak kabul edilen bir tanımını oluşturma zorluğuna katkı eder.

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER TANIMI

2002 yılı Uluslararası Ekoturizm Yılı sırasında, Birleşmiş Milletler Çevre Programı ve Dünya Turizm Örgütü (şu anda Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü), bir dizi uluslararası hazırlık konferansıya Quebec'te bir Dünya Ekoturizm Zirvesi düzenledi. Bu toplantı sonrası, Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi'ne giren, Quebec Ekoturizm Deklarasyonu yayınlandı. O zamana kadar birçok resmi ekoturizm tanımı bulunmasına karşın, Quebec Deklarasyonu (UNEP ve WTO, 2002) en kesin tanımı sunmaktadır. Bildiri aslında açık bir tanım içermez. Bunun yerine, bu tür belgelerin dil protokolünü takip ederek, Dünya Ekoturizm Zirvesi paydaşlarının:

Turizmin ekonomik, sosyal ve çevresel etkileri ile ekoturizmin, sürdürülebilir turizm ilkelerini benimsemeyi kabul ettiğini bilmeleri gerekir. Ayrıca, onu daha geniş sürdürülebilir turizm kavramından ayıran aşağıdaki özel ilkeleri de kapsar:

- *Doğal ve kültürel mirasın korunmasına aktif olarak katkıda bulunur,*
- *Planlama, geliştirme ve işleyişine yerel ve yerli toplulukları dâhil eder ve onların refahına katkıda bulunur,*
- *Ziyaret edilen yerin doğal ve kültürel mirasını ziyaretçilerine yorumlar,*
- *Ekoturizm kendini bağımsız gezginlere ve küçük boyutlu gruplar için organize turlara emanet eder.*

ilkelerini kabul ettiğini belirtir.

Bu oldukça genişletilmiş bir tanımdır ve bu bir dizi bileşenin herkes tarafından kabul edilmesi gerekmez (Buckley, 2009a, 2009b). Örneğin, ölçek konusu tartışmalıdır (Harrison, 2011; Weaver, 2011). Aynı şekilde ekoturizmin, yerel toplulukların ve doğanın aktif olarak kullanılması görüşü, endüstri tanımlarına her zaman dâhil edilmemiştir. Bu tanımlardan en kısası, Avustralya Eyalet Hükümeti Turizm Birimi tarafından oluşturulan, basit bir tanımla ‘doğal bir ortamda sürdürülebilir turizmdir’. Bu kesinlikle kısa, öz ve anlaşılır bir tanımdır, ancak sürdürülebilirlik gibi çok geniş bir terimin birçok anlamı olmasına rağmen, bu yaklaşım temelde ekoturizmi; Birleşmiş Milletler yaklaşımından oldukça farklı bir şekilde doğa turizmi ile eşanlamlı olarak tanımlar. Bu nedenle aşağıda, belki de ekoturizmi tanımlamak için kullanılan kelimelerin kesin biçiminden daha kritik olan bileşen ölçütleri ele alınacaktır.

BİLEŞEN ÖLÇÜTLERİ

Ekoturizm üzerine yayınlanmış akademik literatür incelemeleri, aynı bileşen kriterlerini tanımlamaya devam etmektedir, ancak aynı zamanda hangi kriterlerin kritik olduğu ve bunların nasıl ölçülmesi gerektiği konusundaki anlaşmazlıkları da ele almaktadır. Hepsi bir dereceye kadar tartışılan beş veya altı temel ölçütün var olduğu görülmektedir:

1. Ekoturizm, bir turizm çeşididir. Turizm hem bir insan davranışı türü hem de ticari bir sektördür. Ekoturizm işletmelerinin çoğu özel sektör işletmeleridir. Ancak bununla birlikte dünya çapında, hükümet dışı kuruluşlar ya da bağışçılar tarafından finansal olarak desteklenen ve ekoturizm deneyimleri sunan bir dizi işletme de vardır (NGO’lar). Ekoturizm işletmelerinin birer ticari turizm işletmesi olduğu konusunda fikir birliği vardır, ancak bu görüş evrensel olarak kabul edilmemektedir.

2. Tanımların çoğu çevre yönetimini içerir, ancak çok azı en iyi uygulamayı talep eder ve tanımlar. Birçoğu, yalnızca, büyük ölçüde anlamsız olduğu kadar geniş bir şekilde kullanılan ‘sürdürülebilir’ terimine bel bağlamaktadır. Turizm eko-sertifikasyon kuruluşları, sertifikasyon yoluyla daha

ayrıntılı teknik ölçütler sağlamayı önermektedir. Ancak bu şemalar, sınırlı bir kapsama, düşük şeffaflık ve ticari çatışmalara sahip olduğundan, bu yaklaşım genellikle başarılı olmamıştır (Buckley, 2011, 2012). Bazı endüstri dernekleri ve devlet kurumları ekoturizmi, çevre yönetiminin tüm yönlerini göz ardı ederek, doğa temelli turizm ile eşanlamlı olarak kullanır, ancak bu fikir birliği olan bir görüş değildir.

3. Ekoturizmin çoğu tanımı, özellikle doğaya dayalı bir ürün veya ortama atıfta bulunur. Sürdürülebilirliğin çevresel yönlerinden ziyade sosyal yönlerine odaklanan birkaç yazar, kentsel ekoturizmin de mümkün olması gerektiğini öne sürmüştür. Ancak bu da fikir birliği olan bir görüş değildir.

4. Pek çok tanım, ekoturizmin bir çevre eğitimi veya yorumlama bileşeni içermesi gerektiğini önermektedir, ancak bu iyi tanımlanmamıştır. Bu görüş, genel olarak eğitim veya rehberlik geçmişine sahip olanlar tarafından ileri sürülmektedir. Aktif bir eğitim programının müşteri memnuniyetine önemli ölçüde katkıda bulunabileceği açık gibi görünse de, alandaki turist etkilerini sadece sınırlı koşullar altında azaltmaktadır (Littlefair ve Buckley, 2008). Ekoturizm eğitiminin sonraki müşteri davranışını önemli ölçüde değiştirdiğine dair henüz net bir kanıt yok gibi görünmektedir. Dört tane deniz turizmi etkinliğine katılan 240 ziyaretçi üzerinde, ziyaretlerinden dört ay sonra yapılan bir analizde, katılımcıların %7'sinin davranış değişiklikleri yaşadığını iddia ettikleri gözlemlenmiştir (Ballantyne, Packer ve Falk, 2011). Ancak bu değişiklikler, çöp atmamaya özen gösterme, ürün alımlarını daha bilinçli seçme, arkadaş ve çocuklarla çevre sorunları hakkında konuşma gibi oldukça sınırlıydı.

5. Ekoturizmin daha katı tanımları, korumaya ayrıca bir katkı da içerir. Üçlü bir sonuç çerçevesi kullanan ekoturizm yaklaşımları için, doğanın korunması kritik bir bileşendir (Buckley, 2003a). Ancak diğer birçok tanım bu bileşeni yok sayar. Bu ölçütün nasıl yorumlandığı konusunda da önemli bir boşluk vardır. Örneğin, turizm tarafından finanse edilen ve tehdit altındaki türlerin önemli popülasyonlarını koruyan özel rezervler oluşturmak ile sadece bağımsız ziyaretçiler için geçerli olacak kişi başı park giriş ücretlerinin aynısını ödemek arasında büyük bir fark vardır (Buckley, 2010a, 2010b). Ayrıca, küresel iklim

değişikliğinin doğa koruma etkileri de dikkate alındığında, iklim ve diğer doğa koruma etkinliklerinin, doğanın korunmasına katkılarının hesaplanmasında bazı teknik muhasebe zorlukları bulunmaktadır.

6. Ekoturizmi tanımlamaya yönelik bazı yaklaşımlar, özellikle faaliyet alanı yakınındaki yerel yerleşik topluluklara yönelik sosyal faydaları da göz önünde bulundurmaktadır. Bunlardan bazıları topluluk faydalarını çevresel yönlerden bağımsız olarak geçerli bir ekoturizm hedefi olarak görürken, diğerleri bunu yalnızca biyolojik çeşitliliğin korunmasındaki önemi nedeniyle önemli görmektedir. Bu nedenle, bu bir fikir birliği temel bileşeni olarak kabul edilemez, ama önemli bir sonuçtur.

Ekoturizm tanımlarının tartışmalı kalmasının bir nedeni ölçütlerin; ürün, yönetim ve sonucun yönlerini karıştırmasıdır. Belki de bunun bir sonucu olarak, şu anda bir dizi ilgili terim kullanılmaktadır. Doğa temelli turizm sadece ürün yönleriyle ilgilidir (Coghlan ve Buckley, 2012). Sürdürülebilir turizm (Buckley, 2012) ve sorumlu turizm (Sharpley, 2012), yönetim yönlerine atıfta bulunmaktadır. Doğanın korunduğu turizm (Buckley, 2010b) ise doğanın korunması için sonuçlara ve net pozitif kazançlara odaklanmaktadır.

VAKALAR VE KÜLTÜRLER

Herhangi bir bireysel turizm şirketi, çok farklı özelliklere sahip bir ürün yelpazesi sunabileceğinden, ekoturizm, tüm organizasyonlardan ziyade bireysel ürünler veya yerel ölçekli operasyonel işletmeler ölçeğinde daha iyi tanımlanır. Tüm felsefesi ve ürün portföyü ekoturizm olarak nitelendirilebilecek bazı turizm şirketleri gerçekten var olsa da bunlar, doğa ve macera turizmi aktivitelerinin bir kombinasyonunu kapsayan portföylerle daha geniş bir turizm yelpazesi sunan şirketlerden daha az yaygın görünmektedir. Şu anda ekoturizm vaka çalışmalarının birkaç özeti bulunmaktadır (Buckley, 2003b; Gössling ve Hultman, 2006; Stronza ve Durham, 2008; Zeppel, 2006). Bir dereceye kadar bunlar ekoturizmi, içerdikleri veya hariç tuttıkları şeylerle tanımlamak olarak görülebilir. Ekoturizm teriminin ve diğer dillerdeki eşdeğer terimlerinin pratikte kullanılma biçimleri, farklı ülkelerde biraz farklı yollar ile gelişmiştir. Örneğin Sahra altı Afrika'da safari olarak satılan ürünlerden bazıları, evrensel olarak geçerli olmasa da, ekoturizm

kavramlarıyla tamamen uyumludur. Buckley ve ark. (2008), "sheng-tai luyou" olarak bilinen ekoturizmin Çin'deki benzerinin, aslında birkaç önemli açıdan ustaca farklı olduğunu ve Çin ve Batı kavramlarının bir karışımı olarak geliştiğini savundu. Karşılık gelen sonuçlara Donohoe ve Lu (2009) tarafından bağımsız olarak ulaşılmıştır. Wang ve Buckley (2010) Çin'deki kamu ormanları için, *shengtai anquan* olarak bilinen bir felsefe altında hem turizmi hem de doğa korumayı uygulayabilen benzer bir model buldular. Şüphesiz böyle ayrımlar diğer dillerde de geçerli olabilir.

Ekoturizmde yaklaşık 170 vaka çalışmasının gözden geçirilmesi ile farklı kıtalarda ve ekosistemlerde daha yaygın olan farklı ürün özelliklerine sahip bölgesel imzalar belirlendi. Örneğin, Sahra altı Afrika'daki özel localar ve rezervler, dört çekişli araçlar ile sürüşlere odaklanırken, Amazon Havzası'nın yoğun yağmur ormanlarında olanlar tekne gezilerine, gölgelik kulelerine ve kuş gözlemciliğine odaklanır.

ÇEVRE DOSTU TURİSTLER

Ekoturizmi tanımlamaya alternatif olarak ekoturistleri tanımlama girişimleri daha kolay olmamıştır (Buckley, 2010c). Örneğin Weaver ve Lawton, Queensland'de yer alan Lamington National Parkı'ndaki Ecolodge kullanıcıları arasında istatistiksel olarak ayırt edilebilir üç adet küme tanımladı. Üç kümenin de üyeleri aynı ekoturizm ürününü satın aldı, ancak bu üyeler oldukça farklı özelliklere sahiptiler. Turistleri seçici pazarlama için bir temel olarak çevre dostu ya da çevreye zararlı olarak sınıflandırma girişimi, bazı istatistiksel eksikliklerden dolayı başarılı olamadı ve ayrıca analizin ele almayı amaçladığı bozulmamış doğal alanlarla büyük ölçüde alakasız kentsel davranışlara odaklandı.

Bozulmamış doğal alanlardaki en şiddetli etkiler, izinsiz faaliyetlerde bulunan ve düzenlemeleri ve uyarı tabelalarını görmezden gelen ziyaretçilerin küçük bir bölümünden kaynaklanmaktadır. Ek olarak, kentsel bağlamlarda belirtilen çevre dostu davranış ile bozulmamış doğal alanlardaki gerçek minimum etkili uygulamalar arasında hiçbir bağlantı gösterilmemiştir. Kentli muhataplar çevre konusunda endişe duyabilirler, ancak yetersiz becerilere sahiptirler ve minimum etki seyahati için donatılmışlardır. Uzun süredir ülkede yaşayan sakinler, aksine, kentliler için tasarlanmış genel çevre anketlerinde

yüksek puan almamaktadır, ancak doğada iz veya etki bırakmadan vahşi doğada seyahat etme konusunda yetenekli olabilmektedirler. Ekoturizm kavramlarının belirli cazibe ve aktivite türlerinde çok geniş bir serbestliğe izin verdiği göz önüne alındığında, belki de buna uygun olarak ekoturistler arasında ilgi alanları ve sosyoekonomik özellikler açısından geniş bir çeşitlilik öngörebiliriz. Örneğin, Seyşeller'deki North Island gibi lüks locaların varlıklı konukları, kritik derecede nesli tükenmekte olan "Seyşeller Beyaz gözü" adlı bir kuş türü için bir koruma programını etkin bir şekilde finanse etmekte; ama Kuzey Adası'nı ziyaret etmelerinin asıl nedeni bu değildir ve birçoğu bu kuşun var olduğunu bile bilmiyor olabilir. Diğer taraftan, gelişmekte olan ülkelerdeki STK'lar ve yerel topluluklar tarafından yürütülen çeşitli küçük ölçekli ekolodlara başarılı bir şekilde ulaşan bağımsız gezginler, gerçekten de bu girişimlere katkıda bulunmak için bireysel bir istekle motive edilebilir; ancak bu durum, bu girişimlerin mutlaka amaçlanan sonuçları vereceğini garanti etmez. Park ziyaretçilerinin, gönüllü turistlerin ve ticari ekotur müşterilerinin ilgi alanları başlı başına geçerli çalışma konuları olsa da, bunların hiçbirisi ekoturist'in kesin bir tanımını vermeyebilir (Buckley, 2010c). O yüzden, şu anda ekoturizm ürünlerini tanımlamanın ekoturistleri tanımlamaktan daha kolay olduğu görülmektedir.

SONUÇ

Ekoturizmin evrensel olarak kabul edilmiş bir tanımı yoktur, ancak bu herhangi bir teknik nedenden dolayı değil; akademisyenler ve uygulayıcılar arasındaki farklı çıkar çatışmaları, esasen siyasi anlaşmazlıklar sebebiyledir. Ekoturizm ile ilgili konular, ölçütler ve hatta belki de bir ekoturizm ürününün içermesi gereken özellikler ile ilgili geniş bir fikir birliği barındıran ve yaygın olarak paylaşılan bir anlayış vardır. Bununla birlikte, bu tür ölçütlerin önemi, önceliği ve uygulanması konusunda çok daha az bir fikir birliği vardır. Sonuç olarak, mevcut tanımların tamamında ekoturizm olarak nitelendirilebilecek bazı ürün ve işletmeler varken, bazı yorumcuların ekoturizm olarak kabul ettiği, ancak diğerlerinin kabul etmediği daha birçok ürün vardır.

Bu nedenle zorunlu olarak, ellerinde yeterli gerekçe olmadan kendilerini ekoturizm işletmesi ya da ürünü olarak göstermeye çalışanlara karşı ve ekoturizmi

kullanarak “yeşil ve doğa dostu” gibi görünmeye çalışanlara karşı çeşitli muhalif görüşler bulunmaktadır. Ekoturizmin en katı tanımlarından, koruma ve topluluklar ile müşteriler ve hissedarlar için net kazançlar sağlayan vakalardan, ekoturizm için herhangi bir tanım veya ölçütlere uymayan ancak buna rağmen ekoturizm etiketi talep eden vakalara kadar bir süreklilik düşünebiliriz. Kesin olarak, bu, mutlaka tek bir göstergeye indirgenemeyecek çok boyutlu bir süreklilik olacaktır. Ancak kavramsal olarak, farklı yazarların, paydaşların ve yorumcuların, ekoturizm olan ve “yeşil ve doğa dostu” gibi görünmeye çalışanlar arasında ayırım yapmak için bu konuda farklı noktalar seçtiğini görebiliriz. Daha sonra bu fikri kavramsal olarak tek bir çizgi üzerindeki tek bir noktadan birkaç boyutta bir mekânın sınırlarına kadar genişletirsek, ekoturizmi yeşil alandan ayıran yüzeyin sadece boyutunun değil aynı zamanda şeklinin de farklı ölçütlere göre verilen göreceli önceliğe bağlı olacağını görebiliriz.

Ekoturizm için hem kesin hem de genel olarak üzerinde anlaşmaya varılmış tek bir tanım olmamasının bir önemi var mı? Muhtemelen yok. Bazı durumlarda, örneğin mevzuata dâhil etmek veya istatistik toplamak için kesin bir tanım değerli olabilir (Buckley, 1994). Bununla birlikte, birçok yasa, kesin anlamı ancak daha sonraki davalar yoluyla açıklığa kavuşturulan terimler içerir. Bunun ekoturizm için de geçerli olması büyük bir sorun olmayacaktır.

Ekoturizm, kesin bir tanım olmaksızın bile yararlı bir genel kavram olduğunu kanıtlamıştır. Kapsadığı çeşitli konular, Turizmin çevre, sosyal ve ekonomik yönleri arasındaki etkileşimler, konu ile ilgilidir ve ekoturizm başlığı altında mı yoksa başka bir terminoloji altında mı incelendiği pek önemli değildir.

KAYNAKÇA

Ballantyne, R., Packer, J. ve Falk, J. (2011). *Visitors' learning for environmental sustainability: Testing short- and long-term impacts of wildlife tourism experiences using structural equation modelling*. *Tourism Management*, 32, 1243–52.

Buckley, R.C. (1994). *A framework for ecotourism*. *Annals of Tourism Research*, 21, 661–5.

Buckley, R.C. (1996). *Principles for best-practice leave-no-trace training*. *Masters Network*, 11 (3), 15.

Buckley, R.C. (2003a). *Environmental inputs and outputs in ecotourism: Geotourism with a positive triple bottom line?* *Journal of Ecotourism*, 2, 76–82.

Buckley, R.C. (2003b). *Case studies in ecotourism*. Wallingford: CABI.

Buckley, R.C. (2006). *Adventure tourism*. Wallingford: CABI.

Buckley, R.C. (2009a). *Ecotourism: Principles and practices*. Wallingford: CABI.

Buckley, R.C. (2009b). *Evaluating the net effects of ecotourism on the environment: A framework, first assessment and future research*. *Journal of Sustainable Tourism*, 17, 643–72.

Buckley, R.C. (2010a). *Safaris can help conservation*. *Nature*, 467, 1047.

Buckley, R.C. (2010b). *Conservation tourism*. Wallingford: CABI.

Buckley, R.C. (2010c). *Ethical ecotourists: The narwhal dilemma revisited*. *Journal of Ecotourism*, 9 (2), 169–72.

Buckley, R.C. (2011). *Tourism and environment*. *Annual Review of Environment and Resources*, 36, 397–416.

Buckley, R.C. (2012). *Sustainable tourism: Research and reality*. *Annals of Tourism Research*, 39, 528–46.

Buckley, R.C. ve Ollenburg, C. (2011). *Trends and lags in the use of ecotourism terminology in the scholarly and popular press*. *Tourism Recreation Research*, 36, 307–9.

Buckley, R., Zhong, L.-S., Cater, C. ve Chen, T. (2008). *Shengtai luyou: Cross-cultural comparison in ecotourism*. *Annals of Tourism Research*, 35 (4), 945–68.

Coghlan, A. ve Buckley, R.C. (2012). *Nature-based tourism*. In A. Holden ve D. Fennell (Eds.), *Handbook of tourism and the environment* (pp.334–44). Oxford: Routledge.

Dolnicar, S. ve Leisch, F. (2008). *Selective marketing for environmentally sustainable tourism*. *TourismManagement*, 29 (4), 672–80.

Donohoe, H.M. ve Lu, X. (2009). *Universal tenets or diametrical differences? An analysis of ecotourism definitions from China and abroad*. *International Journal of Tourism Research*, 11 (4), 357–72.

Gössling, S. ve Hultman, J. (2006). *Ecotourism in Scandinavia: Lessons in theory and practice*. Wallingford: CABI.

Harrison, D. (2011). *Tourism: Is small beautiful?* *Tourism Recreation Research*, 36, 181–5.

Littlefair, C. ve Buckley, R.C. (2008). *Interpretation reduces ecological impacts of visitors to World Heritage Areas*. *Ambio*, 37 (5), 338–41.

Sharpley, R. (2012). *Responsible tourism*. In A. Holden ve D. Fennell (Eds.), *Handbook of tourism and the environment* (pp. 382–91). Oxford: Routledge.

Stronza, A. ve Durham, W.H. (Eds.) (2008). *Ecotourism and conservation in the Americas*. Wallingford: CABI.

UNEP ve WTO. (2002). *Quebec Declaration on Ecotourism. World Ecotourism Summit, Final Report (pp.65–73). Madrid: United Nations Environment Programme and World Tourism Organization.*

Wang, C.-H. ve Buckley, R.C. (2010). *Shengtai anquan: Managing tourism and environment in China's forest parks. Ambio, 39 (5–6), 451–3.*

Weaver, D.B. (2001). *The encyclopedia of ecotourism. Wallingford: CABI.*

Weaver, D.B. (2011). *Small can be beautiful, but big can be beautiful too – and complementary: Towards mass/alternative tourism synergy. Tourism Recreation Research, 36, 186–9.*

Weaver, D.B. ve Lawton, L.J. (2002). *Overnight ecotourist market segmentation in the Gold Coast hinterland of Australia. Journal of Travel Research, 40 (3), 270–80.*

Weaver, D.B. ve Lawton, L.J. (2007). *Twenty years on: The state of contemporary ecotourism research. Tourism Management, 28, 1168–79.*

Zeppel, H. (2006). *Indigenous ecotourism: Sustainable development and management. Wallingford: CABI.*

3. EKOTURİZM TARİHİ

Ross Dowling

GİRİŞ

Başlangıçta ‘romantik’, ancak son zamanlarda daha ‘ekolojik’ olarak kabul edilen doğal alanlar, yüzyıllardır turizm destinasyonları olmuşlardır (Davidson ve Spearritt, 2000). Ekoturizmin ortaya çıkışı, bir yanda kitle turizminin, diğer yanda çevre bilincinin gelişmesiyle 20. yüzyılın ortalarını bulmuştur. Bu nedenle ekoturizmin doğuşunu ve büyümesini anlamak için öncelikle çevre-turizm ilişkisinin gelişimini incelemek gerekir. Bunun araştırılması, ekoturizmin doğuşuna yol açan faktörlerin çeşitliliğini göstermektedir.

Bu oluşum, geçen yüzyılın ikinci yarısından itibaren on yıllar boyunca bir dizi insana atfedilmiştir. ekoturizmin tarihi Lindberg ve McKercher (1997) tarafından; yakınsak evrimi ise Fennell (1999) tarafından tanımlanmıştır. Küresel turizmin genişlemesi ve doğal çevreye artan ilgi nedeniyle, her ikisi de ortak bir zemin bulmaya çalışmasının ancak 1980’lerde olduğunu öne sürmektedir. Ekoturizm olarak bilinen olgu, genellikle başka şeyler olarak anılsa da, terminolojinin turizm çalışmalarında kullanılmaya başlamasından çok önce vardı. Örneğin, Avustralya’daki Victoria Ulusal Parklar Birliği, 1952’den beri, başlangıçta sadece gezi olarak adlandırılan ekoturlar düzenlemektedir (Davidson ve Spearritt, 2000).

Bu durum, ‘ekoturizmin Batı toplumu için yeni olmadığını’ öne süren Beaumont tarafından (1998, p. 240) yinelenmektedir. Beaumont: “Farklı isimler kullanılsa da ekoturizm, hemen hemen 18. yüzyıldan beri vardır. Yeni topraklar, türler ve kültürler aramak için dünyayı dolaşan ilk coğrafyacılar ekoturistlerdi. 1872’de ABD’de kurulan Yellowstone ve 1885’te Kanada’da kurulan Banff Milli Parkları, doğa turizmine yönelik ilginin ilk kanıtlarıdır. 1960’larda ve 1970’lerde Afrika yaban hayatı safarileri ve Himalaya dağ yürüyüşleri de bu eğilimin bir parçasıydı.” demiştir.

Ekoturizmi karakterize ederken ve tanımlarken, Hetzer (1965/1970) ve Ceballos-Lascuráin’in (1987) çalışmalarına atıflar yapılmıştır. Bu bilim adamlarının ilk çalışmalarından itibaren ekoturizm kavramı ve uygulaması gelişmiş; günümüzde dünya çapında yaygın olarak kabul edilen ve genellikle hükümetler tarafından sürdürülebilir kalkınmayı teşvik etmek için ekonomik bir araç olarak kullanılan, hızla büyüyen bir

turizm türü haline gelmiştir. Bu büyüme, ekoturizm bilgileri, ekoturizm araştırmaları, ekoturizm stratejileri, geliştirme, yönetim ve profesyonel derneklerde müttefik bir büyüme ile birlikte bir dizi ekoturizm cazibe merkezi, konaklama ve aktivite ortaya çıkarmıştır. Bu sayede kurulan ilk profesyonel derneklerden biri, 1991 yılında kurulan ve Avustralya ve ötesinde bir dizi ekoturizm gelişimine öncülük eden “Ecotourism Australia” idi. Bu bölüm, çevre-turizm ilişkisini ve ekoturizmin gelişimini ele almaktadır. Aynı zamanda öncü bir ekoturizm organizasyonu olan “Ecotourism Australia”nın bir vaka çalışmasını sunar.

Table 3.1 The tourism–environment relationship

Decade	1950s	1960s	1970s	1980s	1990s	2000s	2010s
Relationship	Coexistence	Conflict	Symbiosis	Integration	Sustainability	Specialization	Maturity
Aspects		Environmental awareness; mass tourism	Tourism as a tool for conservation	Ecodevelopment	Sustainable development	Wildlife tourism; geotourism	Widespread adoption; responsible tourism

Tablo 3.1 Turizm-Çevre İlişkisi

ÇEVRE VE TURİZM İLİŞKİSİ

Çevre-turizm ilişkisi, geçen yüzyılın ikinci yarısından bu yana birçok aşamadan geçerek gelişmiştir. Yirminci yüzyılın ortalarında ilişkinin bir arada olduğu kabul edilmektedir. (Tablo 3.1). Daha sonra kompozisyonun hem "genişliğine" hem de "derinliğine" sahip olmanın mevcut durumuna ulaşmak için tekrar eden bir süreçten geçti. 1950’lerde hâkim görüş, turizmin doğal çevre üzerinde çok az etkisi olduğuydu. Zierer (1952, p.463), “turizm endüstrisi ve rekreasyon endüstrisinin dikkate değer bir özelliği doğal kaynakların tahribatına yol açmaması veya yol açmaması gerektiğidir” demiştir. Bununla birlikte, turizmin meslek kuruluşu olan Uluslararası Seyahat Organizasyonları Birliği (IUOTO – Birleşmiş Milletler Dünya Turizminin öncülü Organizasyon, UNWTO) – olumsuz etki olasılığını kabul etmiştir. 1954’te Genel Kuruluna, turizm sermayesinin veya kaynakların olumsuz fiziksel ve sosyal etkiler ile potansiyel tehlikelerden korunmasına odaklanan "turist mirasının" korunmasına ilişkin bir bölüm sunmuştur.

1960’larda artan kamu çevre bilinci, kitle turizminin ortaya çıkışına paraleldi. Bu nedenle, çevre koruma ve turizm gelişiminin etkileşime girmesi ve çoğu durumda çatışması kaçınılmazdı. Kirlilik (Carson, 1962), aşırı nüfus (Hardin, 1968), kaynaklar (Erhlich, Erhlich ve Holdren, 1970) ve çevre (Nicholson, 1970) ile ilgili olarak yaygın küresel çevre bilincinin ve endişesinin ilk dönemleri ortaya çıkıyordu.

Turizm sektörünü de kucaklamış olan bu farkındalık, IUOTO’nun çevreci turizm politikasını benimsediği aynı yıl Akoğlu (1971) tarafından vurgulanmıştır. Bunun merkezinde, ülkelerin doğal turist kaynaklarının ulusal düzeyde bir envanterini oluşturması gerektiğine dair bir tavsiye vardı. Politika yönergesinde örtük olarak, özellikle hassas veya kırılgan bir çevreye sahip alanların küçük ölçekte geliştirileceği bir sınıflandırma veya imar kavramı vardı. Çevresel turizm politikasının diğer bir önemli özelliği ise yeni turizm merkezlerinin geliştirilmesi için kılavuz ilkelerin oluşturulmuş olmasıydı. IUOTO, binaların çevreleriyle bütünleşmesi ve olumsuz çevresel etkilerin en aza indirilmesi için herhangi bir yeni turistik gelişmenin tasarımının devreye alınmasına çevresel hususların da dâhil edilmesini önerdi.

Bu politikalar 1972’de Stockholm’deki Birleşmiş Milletler İnsan Çevresi Konferansı’nda paylaşıldı. Bu toplantı sırasında, gelecek için geniş kapsamlı etkileri olacak önemli bir kavram formüle edildi. Bu, yalnızca çevrenin korunması ile bağlantılı ise ekonomik kalkınmanın benimsenmesi gerektiğini öne süren Eko-kalkınma Stratejisinin doğuşuydu. Bu stratejinin bir sonucu olarak ortaya çıkan şey, herhangi bir doğal alan turizm gelişiminin yerel değerler ve kültürle tamamen uyumlu olması gerektiği fikriydi. Bu görüşler, turizm planlamasının; ziyaretçiler ve yerel halk için sunduğu olanakların standartlarındaki eşitsizliklerden kaçınması gerektiği sonucuna varan Dünya Bankası tarafından da desteklenmiştir. Çevre-turizm ilişkisi başlangıçta sadece bir ilişki olarak görülse de, Doğu Afrika’da milli parkların kurulması yoluyla doğanın korunması durumunda olduğu gibi, sorunlar ve turizmin savunulmasıyla ilgili ilk kıpırdanmalar meydana geliyordu (Griffiths, 1970; Myers, 1972; Pollock, 1971). Ayrıca, turizm ve doğal çevre arasındaki bağlantının kabulü için en güçlü desteği iki turizm profesyoneli sağladı. Belçika Turizm Genel Müdürlüğü ve İsviçre Turizm Direktörlüğü Birliği, her ikisi de turizm-çevre bağlantısını benimsedi (Krippendorff, 1975). Bu iki kurumun

kitapları, turizm ve çevre konulu ilk kitaplardı ve geniş bir turizm yelpazesinin çevre üzerindeki etkilerini değerlendirdikten sonra, doğal alanlardaki turizm gelişmelerinin doğa korumayı benimsemesi gerektiği sonucuna vardılar.

Ertesi yıl, doğanın korunması ve turizm arasındaki ilişkiyi araştıran Uluslararası Koruma Birliği Genel Müdürlüğü'nün (IUCN) önemli bir makalesi ile çevre-turizm tartışmasında bir dönüm noktası oldu (Budowski, 1976). Bu makalede ilişkinin özellikle, turizmin kısmen veya tamamen doğadan ve onun kaynaklarından elde edilen değerlere dayandığında önemli olduğu vurgulanmış; ancak o zaman ilişkinin bir çatışma, bir arada yaşama veya ortak yaşam olabileceği belirtilmiştir. Budowski, turizmin çevre üzerinde zararlı etkilere neden olduğu zaman ve özellikle ikisi bir arada olduğunda çatışmanın ortaya çıktığını belirtti. Her biri diğerinden fayda sağladığında çevre ve turizmin ortak yaşam içinde olduğunu, yani turizm gelişimi sağlanırken doğal özelliklerin korunduğunu öne sürdü.

Budowski, o dönemde çevre-turizm ilişkisinin bir arada yaşamaktan ziyade, çatışma olduğunu belirtmiştir. O, hem çevrecilere hem de turizm yatırımcılarına çevre-turizm ilişkisinin birlikte var olmasını önererek, tutumlarını değiştirmeleri ve birlikte çalışmaları için meydan okudu. Budowski; bu yaklaşım izlenirse, doğa koruma ve turizmin karşılıklı olarak fayda sağlayacağını öne sürmüştür. Budowski: “Turizm doğanın korunmasına destek vererek eğitim, bilim ve eğlence kaynaklarını geliştirecek, daha fazla ve farklı türde turist çekecek programların geliştirilmesine yardımcı olacaktır.” demiştir (Budowski, 1976, p. 29).

Yeni on yılın başlangıcı, turizm ve doğa koruma konularına ilgi dalgasını müjdeledi ve 1980, çevre-turizm tartışması için bir başka dönüm noktası oldu. Dünyanın en büyük çevre kuruluşları olan IUCN, Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP) ve Dünya Vahşi Yaşam Fonu (WWF), küresel bir doğa koruma planı sunmak için güçlerini birleştirdi – *Dünya Doğa Koruma Stratejisi (WCS)* (IUCN, 1980). Strateji, kalkınmanın ancak bağlı olduğu canlı kaynakları koruyarak ve aynı zamanda kalkınma ve korumanın bütünleştirilmesiyle sürdürülebileceğini savundu. Bu politika çevre ve kalkınmayı birbirine bağlayan daha önceki ‘eko-gelişme’ kavramını aldı ve Dünya’nın gelecekte

insanlığı desteklemeye devam edebilmesi için ikisinin ‘entegrasyonu’ kavramını ekledi. Bu, on yılın geri kalanında doğa korumanın gelecekteki yönünü şekillendirecekti ve aynı yıl içinde Brandt Komisyonu’nun Kuzey-Güney ilişkilerine ait raporu kalkınmanın çevrenin korunmasını içermesi gerektiğini belirttiğinde, artan bir önem kazandı (Brandt Commission, 1980).

1980’lerin ortalarına gelindiğinde, ortak yaşam yoluyla savunulan çevre-turizm ilişkisi idealizminin, gerçekte altta yatan çatışmaların hala mevcut olduğu gerçekçiliği tarafından yumuşatıldığı açıktı. On yılın bitişi, turizmin çevresel yönleri için yenilenmiş bir endişe getirdi (Dowling, 1990). Milli parkların ve korunan alanların, bölgesel planlama ve kalkınma, yerel halk ve turizme yönelik rolü konusunda daha fazla araştırma savunuldu (Nelson, 1988). Önemli bir araştırmada, turizmin önemli ekonomik faydalar sağlamasına rağmen, dünyanın çevre dokusuna zarar verdiği bulundu (Smith ve Jenner, 1989). Belirlenen ve tanımlanan bazı sorunlar arasında plajların kirlenmesi, mercan resiflerinin zarar görmesi, vahşi yaşamın rahatsız edilmesi, tarihi alanların bozulması, hava kirliliği, kalabalık ortamlar ve yerel kültür ve gelenekler üzerindeki olumsuz sosyal etkiler bulunmaktadır. Çalışma, turizm endüstrisinin, en geniş anlamıyla, çevreye karşı sorumsuz olduğu suçlamasının ana hedeflerinden biri olmadan önce daha duyarlı hale gelmesine öncülük etmesi gerektiği sonucuna varmıştır (Smith ve Jenner, 1989, p.68). Çevre ve turizm arasındaki yakın ilişkinin temelini oluşturan şey, kalkınmayı çevresel ve sosyal sorumlulukla eş tutan Brundtland Komisyonu’nun "sürdürülebilir kalkınma" kavramıydı (WCED, 1987).

Böylece, çevre-turizm ilişkisi yirminci yüzyılın ikinci yarısında bir arada yaşamadan sürdürülebilirliğe doğru evrilmiştir (Dowling, 1992, 1993). Bu, son yirmi yılda bu ilişkinin gelişimini destekledi ve bugün, hızla büyüyen ve genellikle ekoturizm ile aynı ilkeleri benimseyen yaban hayatı görüntülemeye odaklanan yaban hayatı turizmi gibi çevre turizminin hücre biçimlerinin büyümesini içermektedir (Dowling, 2001; Newsome, Dowling ve Moore, 2005). Son araştırmalar, farklı türdeki vahşi yaşam turistlerine, onların etkinliklerine ve bunların etkilerine odaklanmıştır (Newsome ve Rodger, 2012a, 2012b).

Ortaya çıkan küresel bir olgu, ekoturizmin daha geniş abiyotik ve biyotik unsurlarının abiyotik çevresel bileşenine odaklanan jeoturizmdir (Newsome ve Dowling, 2010; Newsome ve Dowling, 2010). Jeoturizm, jeoloji ve manzaraya odaklanan ‘Jeolojik Turizm’dir. Jeositlere yönelik turizmi ve jeoçeşitliliğin korunmasını; takdir ve öğrenme yoluyla yer bilimlerinin anlaşılmasını teşvik eder. Bu, jeolojik özelliklere sahip alanlara yapılan ziyaretler, jeo-yolların ve izleme noktalarının kullanımı, rehberli turlar, jeo-aktiviteler ve jeosit ziyaretçi merkezlerinin himayesi yoluyla sağlanır (Dowling ve Newsome, 2010). Jeoturistler, hem bağımsız gezginlerden hem de grup turistlerden oluşabilir ve jeolojik bir çekiciliğin olduğu her yerde doğal alanları veya kentsel/inşa edilmiş alanları ziyaret edebilirler (Newsome, Dowling ve Leung, 2012). Son zamanlarda dikkat çeken bir başka şey de “Gökyüzü ekoturizmi”dir (Weaver, 2011).

EKOTURİZM

İnsanlar her zaman doğal alanlara seyahat etmişlerdir ve doğa temelli turizm yüzlerce yıldır seyahatin temel dayanak noktası olmuştur. 1800’lerin sonlarında ABD’de milli parkların kurulması doğaya dayalı rekreasyon ve turizmi teşvik etti ve Yellowstone 1872’de dünyanın ilk milli parkı ilan edildi ve yedi yıl sonra, 1879’da Kraliyet Avustralya’da Ulusal Parkı kuruldu.

Yirminci yüzyılda ticari hava yolculuğunun ortaya çıkması, özellikle 1950’lerde jet uçaklarının tanıtılmasıyla birlikte toplu seyahat patladı. İngiliz Denizaşırı Havayolları Birliği, ilk ticari jet hizmetini 1952’de de Havilland Comet cinsi jet uçağıyla Londra’dan Johannesburg’a gerçekleştirdi. 1960’larda kitle turizmine çevre sorunları konusunda artan bir kamu bilinci eşlik etti. Böylece, uluslararası turistlerin Afrika yaban hayatı safarileri ve Himalaya yürüyüşleri gibi turlar aracılığıyla, dünyanın uzak yerlerindeki yerleri ve vahşi doğayı keşfetmesi an meselesiydi.

Ekoturizmin gelişimi, Lindberg ve McKercher (1997), Fennell (1999, 2002), Page ve Dowling (2002), Fennell ve Weaver (2005) ve Weaver ve Lawton (2007) gibi çok sayıda yorumcu tarafından anlatılmıştır. Fennell (1999), küresel turizmin genişlemesi ve doğal çevreye karşı ilginin artması nedeniyle ekoturizmin, turizm ve çevre ile ortak bir zemin bulmaya çalışmasının ancak 1980’lerde olduğunu ileri sürmüştür.

1980’lerde, ziyaret edilen yerlerin çevresel yönlerine daha fazla vurgu yapan yeni bir tür doğa turizmi ortaya çıktı. ‘ekoturizm olarak adlandırılan bu tür, ekolojiyi turizm ile birleştirdi ve doğa temelli turizm gibi, doğal alanlara dayanmaktaydı. Bununla birlikte, onu doğa temelli turizmden ayıran bir takım özellikler de içermekteydi. İlk olarak, doğal çevrenin anlaşılmasını sağlayan turizm olarak tanımlanmıştır; ikinci olarak, ekolojik olarak sürdürülebilir olması sağlanmaya çalışıldı ve üçüncü olarak ta yerel topluluğa uygun bir geri dönüş ve bölgenin uzun vadeli korunmasını sağlar. Böylece ekoturizmin temel unsurlarının doğa temelli, ekolojik olarak sürdürülebilir, çevresel olarak eğitici, yerel olarak faydalı ve turist memnuniyeti yaratan olması önerilmiştir. Son iki özellik turizmin tüm biçimleri için arzu edilir olarak görülürken, bir ürünün ekoturizm olarak nitelendirilebilmesi için ilk üç özellik esastır (Page ve Dowling, 2002).

Ekoturizm Terimi

Fennell (1999), terimin ilk izini Forum International, Uluslararası Ekoloji Üniversitesi (IEU) ABD Başkanı Dr. Nicolas Hetzer’in 1965 tarihli bir referansına dayandırdı. Uluslararası Ekoloji Üniversitesi’nin Haber Bülteni Ecosphere’in Aralık 1970 sayısında, Hetzer, Üniversitede başkanlığını yaptığı, California, Berkeley’de Eylül 1970’de "Turizm: Vaat ve Gerçeklik, Eko-Turizm İhtiyacı" konulu bir Çalıştay’dan bahsetmektedir. Çalıştay’a fakülte öğrencileri, personeli, tüketiciler ve savunma gruplarından 100’ün üzerinde katılımcının katıldığını kaydetti (Hetzer, 1965/1970). Çalıştay, bir yıl sonra Eylül 1971’de düzenlenen bir diğerinin habercisiydi ve Ecosphere dergisinin Aralık 1970 sayısında, "bu olayın gidişatını belirlemek için burada Dr. Nicolas Hetzer’in ilk makalesi ‘Çevre, turizm ve kültür’ isimli yayını tekrar basıyoruz.” denilmiştir (Hetzer, 1970). Hetzer’in Temmuz 1965 tarihli makalesi, kültür, eğitim ve yeni bir “sorumlu (alternatif) turizm” biçiminin yeniden düşünülmesi gerektiğini savunmaktadır. Bu turizm biçiminin özelliklerinin şunları içermesi gerektiğini öne sürdü:

1. En alt düzeyde çevresel etki,
2. Ev sahibi kültüre en az etki, en üst düzeyde saygı,
3. Ev sahibi ülkeye, özellikle kemikleşmiş topluma yönelik en üst düzeyde ekonomik getiri,

4. Katılan turistler için en üst düzeyde "rekreasyon" memnuniyeti.

Hetzer; turizm yukarıdakileri yerine getirirse, bunun bir tür ekolojik turizm veya ekoturizm olacağını savundu. Hetzer'e göre ekoturizm kavramının gelişimi, hükümetlerin ve toplumun kalkınmaya, özellikle ekolojik bir bakış açısından olumsuz yaklaşımına karşı bir memnuniyetsizliğin sonucu olarak büyüdü (Fennell, 1999, p. 31). Wikipedia'daki ekoturizm girişi, Fennell'in iddiasını desteklemekte ve "Hetzer, California, Berkeley'deki Forum International Üniversitesi'nden bir akademisyen ve maceracı, terimi 1965'te icat etti ve 1970'lerin başında Yucatan'da ilk ekoturları yürüttü." şeklinde bir ifadeye yer vermektedir (wikipedia.com). Bu nedenle, yukarıdakilerin ışığında ve başka herhangi bir doğrulanmış iddianın bulunmadığı düşünüldüğünde, "Ekoturizm" teriminin ilk olarak 1965 yılında ABD'de Dr. Nicolas Hetzer tarafından kullanıldığı görülmektedir.

Bununla birlikte, kelimenin 1983'te Meksika'da Hector Ceballos-Lascuráin tarafından da kullanıldığı ve 1980'lerin sonlarında terimi popüler hale getirmesiyle itibar kazandığı belirtilmelidir. Ceballos-Lascuráin'e göre, ekoturizm kelimesini 1983 yılında Meksika'da sivil toplum kuruluşu Pronatura'nın kuruluşu sırasında ilk kez kendisi kullanmıştır (Ceballos-Lascuráin, 1987, 1996). Kendisine ait web sitesinde, "1983'te 'ekoturizm terimini ve ön tanımını yaptı' denilmektedir (<http://www.ceballos-lascurain.com>). Ceballos-Lascuráin, Ron Mader ile yaptığı bir röportajda şunları söylüyor: "Ekoturizm terimini ilk olarak 1983 yılının Temmuz ayı başlarında, Meksika Kentsel Gelişim ve Ekoloji Bakanlığı Standartlar ve Teknoloji Bölümü ve PRONATURA'nın (etkili bir Meksikalı doğa koruyucusu dernek) kurucu başkanlığını yürüttüğüm sırada ortaya attım. PRONATURA, o sıralarda Kuzey Yucatan'daki sulak alanların Amerikan Flamingolarının üreme ve beslenme habitatları olarak korunması için kulis yapıyordu."

Ceballos-Lascuráin şöyle devam etti: "Yönetimi, Celestún halici bölgesinde marinalar inşa etmekten vazgeçirmek için kullandığım argümanlar arasında, özellikle Amerika Birleşik Devletleri'nden gelen ve giderek artan sayıda turist varlığı vardı. O günlerde, bu tür insanların, yeni ekonomiler yaratarak ve bölgenin ekolojisini koruyarak; yerel kırsal ekonomiyi güçlendirmede önemli bir rol oynayabileceklerine zaten ikna

olmuştum. Bu yüzden bu olguyu tanımlamak için ‘ekoturizm kelimesini kullanmaya başladım.’ (<http://www.planeta.com>).

HETZER VE CEBALLOS-LASCURÁIN’IN ÖTESİNDE

Beaumont’a göre (1998, p. 240), Hall (1984), New Scientist’te yayınlanan bir makalede ekoturizm terimini kullanan ilk yazarlardan biriydi ve doğal alan temelli turizm ile yakından ilgiliydi. Daha sonra, turizm ve çevre bilimine olan ilgideki hızlı artış, turizmin turizm dergilerinde en sık yayınlanan araştırma alanlarından biri haline gelmesine neden olmuştur (Page, 2000). 1990’lar için Boş Zaman, Rekreasyon ve Turizm Özetleri üzerine 2000’e kadar olan literatür taraması, araştırmanın türü ve üretilen çıktılar düşünüldüğünde, araştırmaların çoğunun çok disiplinli doğasını doğrulayan 500’den fazla ilgili makale vermiştir. Ekoturizm üzerine ilk literatürlerin çoğu, doğal olarak, anlambilim, tanımlar ve hızla moda olan bir kelime ve araştırma için moda bir alan haline gelen bu yeni terimin özünü tartışmaya çalışmıştır (Björk, 2000; Dowling, 2002; Page ve Dowling, 2002).

Fennell (2001) tarafından 1991’den 1996’ya kadar yayınlarda yer alan 85 ekoturizm tanımının bir araştırması, bir içerik analizi metodolojisi kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Tanımlarda en sık atıf yapılan değişkenlerin doğal alanlara, doğa korumaya, kültüre, yerel halka fayda ve eğitime yapılan göndermeler olduğunu bulmuştur. Zaman açısından bakıldığında, veriler 1991’den 1996’ya kadar olan yılların ekoturizm tanımlarının geliştirilmesi açısından en verimli yıllar olduğunu ve daha spesifik olarak 1994’ten 1996’ya kadar şu değişkenlerin daha iyi temsil edildiğini göstermektedir: Doğa koruma, eğitim, etik, sürdürülebilirlik, etkiler ve yerel faydalar.

EKOTURİZMİN DEVAM EDEN EVRİMİ

Fennell (2002), 2002 yılında turizme bakışımızın 20 yıl önceki algımızdan çok farklı olduğunu belirtmiştir. O dönemde geleneksel turizme, ekoturizm de dahil olmak üzere, yeni turizm türlerinin çoğalmasını sağlayan alternatif bir paradigma eşlik etmişti. Fennell, bunun 1960’ların çevre hareketinden, 1970’lerin eko-kalkınma hareketinden ve 1980’lerde sürdürülebilir kalkınmadan kaynaklandığını kaydetti. Ekoturizme olan bu ilgi

artışının ve gelişiminin altında yatan şey, "teknosentrizm" ve "eko-merkezcilik" arasındaki temel ikilik, Dünya'yı görüntülemeye yönelik insan merkezli veya çevre merkezli bir yaklaşımın dünya görüşleriydi. İkinci yaklaşım, paydaşlar arasındaki gerilimi azaltarak, kaynakların uzun vadeli canlılığını ve kalitesini destekleyerek, büyümenin sınırlarını koruyarak ve ziyaretçi memnuniyeti yaratarak son on yılda ekoturizm gelişiminin baskın itici gücü olmuştur (Bramwell ve Lane, 1993).

Cater (2006), ekoturizm literatürünün çoğunun esasen Batı merkezli olduğunu, Batı kültürüne, ekonomisine ve politik süreçlerine derinden gömülü bir yaklaşıma dayandığını belirtmiştir. Cater ayrıca şunları eklemiştir: “ ‘Tek beden herkese uyar’ın kesinlikle böyle olmadığı aşikâr olmasına rağmen, Batılı bir “klasik korumacı” yaklaşım ve onun bir kavram olarak evrensellik kavramı gibi, ekoturizmin uluslararası hale getirilmesine tanıklık ettik.” (Cater, 2006, s. 23).

Son zamanlarda ekoturizmin bir diğer odak noktası, ekoturizmin siyasetini anlama ihtiyacı olmuştur. Ekoturizmi tanımlamanın onun politikasını ortaya koyduğu ileri sürülmüştür: Ekoturizm küresel tur operatörleri, lüks doğa temelli tatil köyleri tarafından sağlanabilir mi yoksa küçük ölçekli yerel topluluk tarafından yürütülen projelerde ve kamp alanlarında gerçek ekoturizm bulunabilir mi? (Duffy, 2006, s. 2). Duffy bunun yanıtlanmasının zor olduğunu belirtiyor, çünkü kısmen ekoturizm, yukarıda Fennell (2002) tarafından açıklandığı gibi, genellikle kalkınmanın teorik temelleri üzerine daha geniş tartışmalarla ilgilidir.

Ekoturizm genellikle ‘Güney’ ülkelerinde, yani güney yarımküre’de küçük ölçekli ve toplum temelli olma merceğinden görülür, ancak çoğu zaman bu tür topluluklara turist ulaştırmak ‘Kuzey’den (kuzey yarımküre) büyük ölçekli çok uluslu kuruluşlara ve işletmelere bağlıdır. Bugün ekoturizm anlayışına nasıl ulaşılsa ulaşılsın, gerçek şu ki, son 20 yılda yoğun tartışma ve tartışmaların odağı olmuştur. Geçen yüzyılın sonlarında ve yeni binyılın başında, ekoturizmin yeni bir kitle turizmi biçimi haline gelmeyeceği sorusu ortaya atılmaktaydı (Dowling, 1998, 2000; Weaver, 2001a, 2001b). Bu tartışma Donohoe tarafından uzaktan izlendi ve Needham (2006, s.192), ‘ekoturizmin popülaritesindeki artışın hacimli tanımsal söylemle çakıştığını’ belirtti. Bir dizi temel

temanın, doğa temelli, koruma odaklı, sürdürülebilir, eğitici, adil ve etik olmanın temel ilkelerine dayanan bir ekoturizm kavramsal çerçevesinin temelini oluşturduğunu savundular.

Donohoe ve Needham (2006, s. 193), tarihsel olarak ‘ekoturizm’ teriminin, 1980’lerde Ceballos–Lascuráin tarafından savunulan doğa turizmi olgusunu (Wallace ve Pierce, 1996) tanımlamak için kabul edildiğini belirtmektedir. Bununla birlikte, o zamandan beri, tanım tartışmasının yukarıda listelenen diğer boyutları da içerecek şekilde genişlediğini öne sürmektedirler. ‘ekoturizmin homojen bir olgu olmadığını, bunun yerine, ortak bir temel fikri yansıtan karmaşık ve sinerjik bir sosyal, ekolojik ve ekonomik boyutlar topluluğu olarak kabul edildiğini’ belirtmektedirler. Bu, Newsome, Moore ve Dowling’in (2002) ekoturizmin turizm deneyimine dayanan birbiriyle ilişkili beş özelliği içerdiği, yani doğaya dayalı, ekolojik olarak sürdürülebilir, çevresel olarak eğitici, yerel olarak faydalı ve (katılımcı) tatmin edici olması gerektiği konusundaki önceki kavramlarını yansıtmaktadır.

Son on yılın ortalarına gelindiğinde, ekoturizmin kalite kontrolü, endüstri, dış ortamlar veya kurumlar gibi kritik bileşenlerinin daha fazla araştırılması çağrısı yapıldı (Weaver ve Lawton, 2007). Yazarlar, ‘Bu dengesizliğin, literatürdeki parçalanma ve bütünleşme eksikliği ile birleştiğinde, bir akademik araştırma alanı olarak ekoturizmin hala ergenlik durumunda olduğunu’ öne sürdüler (Weaver ve Lawton, 2007, s. 1168). Ekoturizmin doğaya dayalı cazibe merkezleri, öğrenme fırsatları, ekolojik ve sosyokültürel sürdürülebilirliğin üç temel kriterini asgari düzeyde karşılayan bir yaklaşımla ekoturizmin tehdit altında olduğu da öne sürülmüştür (Fennell ve Weaver, 2005). Fennell ve Weaver, olumlu sosyoekonomik değişimi ve korunan alanların sağlıklı ekolojik sağlığını teşvik etmek için tasarlanan ‘ekoturyumlar’ olarak bilinen uluslararası bir korunan alanlar ağının geliştirilmesine dayanan yeni bir model önermektedir. Kavramın merkezinde yer alan temalar araştırma ve eğitim, ekolojik sağlık, toplum katılımı ve gelişimi ve ortaklıklardır (Fennell ve Weaver, 2005). Ekoturizmin ekolojik, sosyokültürel ve ekonomik sürdürülebilirlik ilkelerine bağlı doğa temelli cazibe merkezleri, öğrenme fırsatları ve yönetim uygulamalarına vurgu olmak üzere üç temel kriteri içerdiğini savunmaktadırlar. Benzer bir araştırma, Çin ekoturizmi temaları üzerine

kültürel değerlerin ithal edilmesine yönelik olarak yapılmıştır ve bu da ‘ekoturizm için katı bir Batı modelinin yerli [Çinli] ekoturistler için uygun olmayabileceğini’ ortaya koymuştur (Donohoe ve Lu, 2009, s. 370).

Weaver’a göre (2008, s. 3) ekoturizm, 1980’lerde terimin genel kabul görmüş halinden çok önce var olmuştur. Yirminci yüzyılın ikinci yarısında ekoturizmin, İkinci Dünya Savaşı’nın sona ermesinden bu yana turizm alanı için ileri sürülen dört aşamadan veya platformdan biri bağlamında kullanıldığını öne sürmektedir (Jafari, 2001). Turist hava yolculuğunun gelişile ve özellikle uzun mesafeli seyahatleri daha erişilebilir hale getiren jet uçağının piyasaya sürülmesiyle modern kitle turizmi dönemi başladı. Weaver (2008, s. 6), ‘ekoturizm açısından kritik bir sonucun, bu sektörün yasal olarak alternatif ya da kitle turizmi olarak ortaya çıkabileceği algısının artması olduğunu’ belirtmektedir. Weaver bunun kritik bir değişim olduğunu savundu ve ekoturizmi, turizmin bir ‘biçimi’ ya da ‘türü’ olduğu geleneksel görüşünden, turizme bir ‘yaklaşım’ olduğu görüşüne kaydıldı. Ancak bu açıdan bakıldığında, bir ‘turizm türü’ olarak ekoturizmin, genel olarak turizme ‘yaklaşım’ olarak kabul edilen sürdürülebilir turizmle karıştırıldığı görülmektedir. Birincisinin temelini oluşturan ikincisidir ve iki terim eşanlamlı değildir.

Weaver (2005, 2008) bu yaklaşımlardan kaynaklanan ekoturizmin ‘minimalist’ veya ‘kapsamlı’ olarak tanımlanabileceğini öne sürmektedir. Birincisinin belirli bir alana veya türe odaklanması daha olasıdır ve yalnızca yüzeysel öğrenmeyi içerirken, ikincisi kapsam bakımından daha geniştir ve daha fazla öğrenme fırsatını teşvik eder. Hangi açıdan bakılırsa bakılsın, ekoturizm bir dizi ölçüt içerir. Bunlar, bir öğrenme unsurunu kapsayan ve en azından finansal olarak uygulanabilir olmanın ekonomik zorunluluğu da dâhil olmak üzere sürdürülebilir ilkeleri teşvik eden doğaya dayanmaktadır. Weaver (2008, s.17) ekoturizmin aşağıdaki özellikleri içermesi gerektiğini öne sürmektedir:

1. Ekoturizm bir turizm şeklidir (zamansal ve mekânsal unsurlarla birlikte).
2. İlgi çekici yerler öncelikle doğaya dayalıdır, ancak ilişkili kültürel kaynakları ve etkileri içerebilir.
3. Eğitim ve öğrenme çıktıları geliştirilir.

4. Çevresel ve sosyokültürel sürdürülebilirlik sonuçlarının elde edilme olasılığının daha yüksek olacağı şekilde yönetilmektedir.

5. Bir operasyonun finansal sürdürülebilirliğinin önemi kabul edilmektedir.

VAKA İNCELEMESİ: EKOTURİZM AVUSTRALYA

Avustralya, ekoturizmin ilk uygulayıcılarından ve Avustralya'nın 1991'de Queensland Üniversitesi'nde düzenlenen ilk ekoturizm konferansından sonra Brisbane'de Hint Pasifik Bölgesi Ekoturizm Birliği kuruldu. Bu birlik; ekoturizmi teşvik etmeyi, etik ve standartları geliştirmeyi, ziyaret edilen doğal ve kültürel ortamların anlaşılmasını, takdir edilmesini ve korunmasını teşvik etmeyi ve turist, ev sahibi topluluk, turizm endüstrisi, hükümet ve koruma grupları arasındaki etkileşimi kolaylaştırmayı amaçlamıştır.

Ertesi yıl Avustralya Ekoturizm Derneği olarak yeniden adlandırıldı ve 2002'de daha basit bir şekilde Ekoturizm Avustralya oldu (EA, <http://www.ecotourism.org.au>). Özellikle EA, Avustralya Turizm İşletmecileri Birliği (ATOA) ile birlikte Kasım 1996'da başlatılan Ulusal Ekoturizm Akreditasyon Programı'na (NEAP) öncülük etmiştir. Program, iyi niyetli ekoturizm ürünlerini, en iyi çevre yönetimi uygulaması, eğitim, yerel topluluklara katkı, farklı kültürlerle duyarlılık, ürün sunumunun tutarlılığı ve etik pazarlama gibi bir dizi ilke temelinde ayırdı. Akreditasyon almaya hak kazanan kuruluşlar doğaya dayalı tur şirketleri, bölgesel çevre ile ilgili doğal cazibe merkezleri ve doğal alanlardaki konaklama sağlayıcılarıydı.

NEAP dünyada bir ilkti. Avustralya'daki gerçek ekoturizm ve doğa turizmi operatörlerini belirleme ihtiyacını ele alan endüstri için, endüstrinin kendisi tarafından geliştirilmiştir. Akreditasyon programı, endüstriye, korunan alan yöneticilerine ve tüketicilere akredite bir ürünün en iyi uygulama çevre yönetimine bağlılık ve kalite deneyimlerinin sağlanmasıyla desteklendiğine dair güvence sağlamıştır. NEAP kapsamında doğa turizmi, doğal bir alanda gerçekleşen ve çevresel sürdürülebilirlik standartlarını karşılayan herhangi bir turizmdir. Ekoturizm, çevresel ve kültürel anlayışı, takdiri ve korumayı teşvik eden ekolojik olarak sürdürülebilir bir turizmdir.

2000 yılında program, doğaya dayalı turizmi kapsayacak şekilde genişletildi ve yaygın olarak NEAP II olarak adlandırılan Doğa ve Ekoturizm Akreditasyon Programı olarak yeniden başlatıldı. 2003 yılında bu program daha da yükseltildi ve ECO Sertifikasyon III olarak yeniden adlandırıldı. Program, ekoturizm ürünlerini üç seviyeye göre derecelendirdi: Doğaya dayalı turizm, ekoturizm ve ileri ekoturizm (Şekil 3.1). 2010 Yılında program ECO Sertifikasyon IV olarak daha da güncellenmiştir ve bugün gezginlerin çevresel, sosyal ve ekonomik açıdan sürdürülebilir otantik bir deneyim seçmelerine yardımcı olan dünyaca tanınan bir markadır. ECO Sertifikası, gezginlere sertifikalı ürünlerin sürdürülebilir uygulamalara olan bağlılığı ile desteklendiğini garanti eder ve yüksek kalitede doğaya dayalı turizm deneyimleri sunar.

Şekil 3.1 Ekoturizm Avustralya'nın Eko Sertifikasyon Logoları

Program, doğaya dayalı ya da müşterileri zamanlarının en az yarısını doğayı deneyimleyerek geçiren turizm işletmelerine yöneliktir. Başvuru sahiplerine ECO Sertifikasına ek olarak Tourism Accreditation Australia Limited (TAAL) işletme akreditasyonu verilir. TAAL tüzüğü, turizm sektörüne yönelik akreditasyon programlarının ulusal çerçevede geliştirilmesi ve uygulanmasında liderlik ve koordinasyon sağlamaktır (<http://www.tourismaccreditation.org.au>). Endüstri profesyonelliği ve standartlarında sürekli artışlar sağlar, Avustralya'daki turistler için kaliteli bir deneyim sunar ve turizm işletmeleri için net ticari faydalar sağlar.

EA'nın bir diğer girişimi de ulusal bir Ekotur Rehberi Sertifikasyon Programının geliştirilmesidir. Temel bileşenleri; yorumlama ve eğitim, ekolojik olarak sürdürülebilir asgari etki teknikleri, operasyonlar ve farkındalıktır. EcoGuide Programı, doğa ve ekotur

rehberleri için endüstri odaklı bir programdır. Program, alıcıyı otantik, çevreye duyarlı ve profesyonel bir ekoturizm deneyimi sunacak bir rehber olarak onaylayan bir kimlik bilgisi sağlar. Gerek grup yönetimi, risk değerlendirmesi ve iş sağlığı ve güvenliği (İSG) gibi genel yol gösterici ilkeler, gerekse yorumlama, iletişim ve asgari etki ilkeleri program kapsamındadır.

Üçüncü bir EA girişimi Kültürümüze Saygı (ROC) Programıdır. Bu, başlangıçta Aborjin Turizm Avustralya (ATA) tarafından geliştirilen ve şimdi EA tarafından yönetilen bir turizm endüstrisi geliştirme aracıdır. Program, ATA'nın yerli topluluklar, endüstri paydaşları ve turizm işletmecileri ile kapsamlı ve süregelen bir ulusal istişare yoluyla oluşturulmuştur. Aborjin kültürünü ve Aborjin halkı için önemli olan topraklara giren turları içeren yerli veya yerli olmayan herhangi bir turizm işletmesi içindir. ROC, sertifikalı turizm deneyimlerinin profesyonellik ve sürdürülebilirlik konusundaki müşteri beklentilerini karşılamasını sağlar. Aynı zamanda yerli olmayan işletmeleri, yerli kültürel mirasa saygı göstererek faaliyet göstermeye teşvik eder. ROC Programı işletmeye özgüdür, bu da bir işletmenin ürüne özgü ECO Sertifikasyonunun aksine bir bütün olarak akreditasyon alacağı anlamına gelir.

Son olarak, dördüncü bir girişim, oteller, turistik yerler, turlar, ulaşım, restoranlar, seyahat acenteleri ve endüstri kuruluşları dâhil olmak üzere turizm endüstrisinin tüm sektörleri için tasarlanmış EA'nın İklim Eylemi Sertifikasyon Programıdır. Program, karbon emisyonlarını ve enerji tüketimini azaltmaya adanmıştır ve bir işletmenin tüm yönleriyle ayak izini azaltabileceği alanları belirlemekte ve sahiplerin ve / veya operatörlerin karbon nötr olma yolunda çalışmalarına yardımcı olmaktadır.

2002'de Avustralya, Uluslararası Ekoturizm Yılı'nda (İYE) yoğun bir şekilde yer aldı ve EA ilk uluslararası konferansını Cairns'de topladı. Küresel tanınma, 2008 yılında, doğal mirasın korunması ve muhafazası için, prestijli Dünya Seyahat ve Turizm Konseyi 'Yarın için Turizm' Koruma Ödülü'nü kazanmasıyla gerçekleşti. Kuruluşundan yirmi yıl sonra EA, her yıl Küresel Eko Asya-Pasifik Turizm Konferansı'nı düzenliyor ve "*Yeşil seyahat rehberi*"ni yayınlıyor (Şekil 3.2). Bununla birlikte, ECO Sertifikasyon Programı hala amiral gemisi olmaya devam etmekte ve logosu; gezginlerin çevresel, sosyal ve

ekonomik açıdan sürdürülebilir olan gerçek ve otantik bir tur, cazibe noktası, seyir veya konaklama seçmelerine ve deneyimlemelerine yardımcı olan küresel olarak tanınan bir markadır. ECO Sertifika Programı, gezginlere sertifikalı ürünlerin sürdürülebilir uygulamalara güçlü ve iyi yönetilen bir bağlılıkla desteklendiğini garanti eder ve yüksek kaliteli doğa temelli turizm deneyimleri sunar.

ECO Sertifika Programının tanınması, EA'nın 2012 yılında Cairns'de düzenlenen 2011 Avustralya Turizm Ödülleri'ne hâkim olan ECO Sertifikalı operatörleri tarafından vurgulandı. 26 Turizm kategorisinin kazananlarından dokuzu EA aracılığıyla çevre sertifikasına sahip oldu. 13 EA Sertifikalı operatör daha Gümüş veya Bronz ödül kazandı. Ekoturizm, Macera Turizmi, Eşsiz Konaklama ve Qantas Sürdürülebilir Turizm Ödülü kategorilerinde EA sertifikalı ürünler üç seviyeyi de (Altın, Gümüş ve Bronz) çıkardı. Ayrıca 2012 yılında EA, Birleşmiş Milletler Vakfı sponsorluğundaki Küresel Sürdürülebilir Turizm Konseyi (GSTC) tarafından tanınan dünyadaki on kuruluşun biriydi.

Şekil 3.2 Ecotourism Australia Ceo'su Kym Cheatham (solda), Kasım 2011'de Sydney'de düzenlenen Global Eco Asya-Pasifik Turizm Konferansı'nda EA personeli ile birlikte.

GSTC, dünya çapında sürdürülebilir turizm uygulamalarını teşvik etmeye adanmış küresel bir girişimdir. Sürdürülebilir turizm uygulamalarının daha fazla bilgi, anlayış ve benimsenmesini teşvik etmek için uluslararası bir organ olarak hizmet

vermektedir. Bu hareketin etrafındaki ivme artıyor ve GSTC şu anda Afrika, Amerika, Doğu Asya ve Pasifik, Güney Asya, Avrupa ve Orta Doğu dâhil olmak üzere tüm UNWTO bölgelerinde faaliyet göstermektedir.

EA'nın ekoturizm ve ileri ekoturizm sertifikası, Rainforest Alliance'ın dünyadaki diğer sertifikasyon programları standardıyla birlikte resmi olarak tanınmıştır. Bu tanıma ulaşmak için EA titiz bir inceleme ve yetkilendirme prosedüründen geçti. Sonuç olarak, ekoturizm ve gelişmiş ekoturizm sertifikasyonu artık her büyüklükteki turizm işletmelerinin sürdürülebilirliğe yaklaşması için dünya çapında asgari gereklilikler olan Küresel Sürdürülebilir Turizm Kriterlerine eşdeğer kabul edilmektedir. Bu, üç aşamalı GSTC tanıma sürecindeki ilk adımdır. Aşama 2, belgelendirme süreçlerini şeffaf, tarafsız ve teknik yetkinliğe sahip kişilerce yürütülecek şekilde değerlendirecektir. Üçüncü ve son aşama tam akreditasyon olacak ve Aralık 2014'te uygulamaya başlayacak.

GSTC tarafından tanınan diğer programlar şunlardır:

- Federal Tarım ve Ormancılık, Çevre ve Su Yönetimi Bakanlığı Avusturya Ekoturizm-etiketi,
- Kosta Rika Turizm Kurulu'nun (ICT) Sürdürülebilir Turizm Sertifikası (CST),
- Ekoturizm İrlanda'nın Ekoturizm İrlanda etiketi,
- Avrupa Ekoturizm Bilgi Ağı'nın Avrupa Ekoturizm Etiketleme Standardı (EETLS),
- Güney Afrika Turizminde Adil Ticaret (FTTSA),
- Instituto de Turismo Responsable'ın Biyosfer otelleri,
- Japonya Ecolodge Derneği'nin çevresel açıdan sürdürülebilir konaklama standardı,
- Rainforest Alliance'ın Turizm Operasyonları Standardı,

- Sustainable Travel International’ın Sürdürülebilir Turizm Eko Sertifikasyon Programı (STEP).

Bugün EA, alanında öncü, yenilikçi bir lider olan ve ekoturizmin gelişim tarihinde önemli bir rol oynayan dünyanın önde gelen ekoturizm organizasyonlarından biri olarak yerini sağlamlaştırmıştır. 1991 Yılında Avustralya’nın Brisbane kentinde düzenlenen bir ekoturizm konferansında bir araya gelen küçük bir grup meraklıdan, organizasyon, EKO Sertifikasyon Programı, küresel konferanslar ve uluslararası bağlantılar aracılığıyla ekoturizmin gelişiminde lider olarak bugünkü konumuna ulaşmak için bir dizi yineleme yoluyla gelişti.

SONUÇ

Ekoturizmin tarihi, çevre-turizm ilişkisinin evrimi ile bağlantılıdır. Elli yıl önce bu terim bilinmemekteydi. Bugün ‘son otuz yılda hızla ortaya çıkan karmaşık bir fenomen’ olarak görülmektedir. Sonuç olarak, ekoturizm literatürü, tanımların devam eden tartışmaları, küçük ölçekli, tek seferlik vaka çalışmalarına karşı önyargı ve genel tutarlılık eksikliği ve açıklayıcı teorinin yetersizliği ile karakterizedir (Hunt ve Stronza, 2009, s.1). Yazarlar, ilerlemenin yolunun araştırma kaynaklarını organize etmek, onlardan elde edilen sonuçları karakterize etmek ve karmaşık problemleri tek bir zamansal ve mekânsal fenomenle sınırlayan Hiyerarşi Teorisi aracılığıyla rakip tanımları ve teorileri uzlaştırmak olduğunu öne sürmektedir. Buna paralel olarak, ekoturizm araştırmalarının ‘çevre dostu gibi görünme’, ‘çevresel fırsatçılık’ ve / veya ‘eko-sömürü’ vakalarının üstesinden gelmek için ortak bir tanım veya ilkeler kümesi bulmaya odaklanması gerektiği öne sürülmüştür (Donohoe ve Needham, 2006).

Belki de bu sorunların bazılarına verilen cevaplar Buckley’in (2011) yakın tarihli ‘Turizm ve çevre’ konulu taslak makalesinden ortaya çıkacaktır; Buckley, ekoturizmin hücre bileşeni de dâhil olmak üzere ilişkinin geleceğini anlamak için aşağıda yer alan maddeleri incelemek gerektiğini öne sürmektedir:

- Turizmin doğaya dayalı ürünleri - buna ana akım, macera, tüketim ve tüketim dışı sektörlerinin yanı sıra coğrafya ve arazi mülkiyeti de dâhildir.

- Çevresel etkiler ve yönetim - turistlerin korunan alanlardaki etkilerini yönetmenin yanı sıra, konaklama, tatil köyleri ve eko belgelendirme; seyahat, iklim değişikliği ve dolaylı etkiler; açık hava turizminin koruma değeri yüksek alanlarda etkileri;
- Turizmin korunmasına katkıda bulunmak,

Buckley (2011, s. 410), ‘turizmin hem bir araç olarak hem de küresel çevre için bir tehdit olarak önemi arttıkça, hem doğal hem de sosyal bilimlerde, sınır ötesi ve dillerdeki araştırmacıların dikkatini hak ettiği’ sonucuna varmıştır. Bu, araştırma için kilit konuların dördüncü (on üzerinden) en üst sıradaki yönetim araştırması öncelikleri olarak ‘hedef sürdürülebilirliği“ en iyi uygulamaları” ve etkilerini’ içerdiğini tespit eden turizm araştırma konularına ilişkin yakın tarihli bir başka çalışma ile desteklenmektedir (Williams, Stewart ve Larsen, 2012, s. 5). Sürdürülebilirlik uygulamalarının avantajları hakkında var olan söylemlere rağmen, piyasaların ve hedef paydaşların önerilen veya mevcut sürdürülebilirlik girişimlerine nasıl yanıt vereceği konusunda hala sınırlı bir takdir olduğunu belirtiyorlar (Williams, 2012, s.7). Son olarak, yakın tarihli bir ekoturizm söylemi, ekoturizmin ve ekoturistler’in tanımı, ekoturizmin sürdürülebilir bağlamdaki değerleri ve paydaş katılımı ve katılımcı yönetişimin rolü hakkında çok fazla tartışma olduğunu ortaya koymuştur (Boyd, 2012).

Ekoturizm nispeten genç bir konudur ve hala turizmde hücre bir disiplin olarak ortaya çıkmaktadır. Yaygın bir kitle turizmi türü ya da turizme yaklaşım değildir. Halen, ana akım turizm endüstrisi tarafından sürdürülebilir karakteri onu diğer tüm turizm biçimleri için mükemmel bir örnek haline getiren önemli bir sektör olarak kabul edilen, büyümekte olan bir turizm şeklidir. Meşru bir akademik araştırma alanı olarak çağımıza geldiği iddiasına rağmen, doğası, özellikleri ve etkileri hakkında hala çok şey keşfedilmektedir (Weaver ve Lawton, 2007). Ekoturizm tarihine bu kısa genel bakış, bireysel bölümler ve bu kitabın tamamı tarafından kanıtlandığı gibi, mevcut duruma ulaşmak için geçmişin kilidini açmamıza yardımcı olur, böylece ekoturizmin doğal, kültürel ve ekonomik sektörlerine yapabileceği katkılar için daha iyi bir gelecek

planlanabilir. Böylece ekoturizm, daha sorumlu ve sürdürülebilir bir turizm geleceğinin liderlerinden biri olabilir (Dávid, 2011).

KAYNAKÇA

Akoglu, T. (1971). *Tourism and the problem of environment*. *Tourist Review*, 26, 18–20. Beaumont, N. (1998). *The meaning of ecotourism according to . . . is there now consensus for defining this ‘natural’ phenomenon? An Australian perspective*. *Pacific Tourism Review*, 2 (3–4), 239–50.

Björk, P. (2000). Ecotourism from a conceptual perspective, an extended definition of a unique tourism form.

International Journal of Tourism Research, 2, 189–202.

Boyd, S.W. (2012). Ecotourism: A maturing discourse with some established controversy. In O. Moufakkir ve P.M. Burns (Eds.), Controversies in tourism (pp.99–114). Wallingford, Oxon, UK: CABI.

Bramwell, B. ve Lane, B. (1993). Sustainable tourism: An evolving global approach. Journal of Sustainable Tourism, 1 (1), 1–5.

Brandt Commission. (1980). North–South: A programme for survival. London: Pan Books.

Buckley, R. (2011). Tourism and environment. Annual Review of Environment and Resources, 36, 397–416.

Budowski, G. (1976). Tourism and environmental conservation: Conflict, coexistence or symbiosis? Environmental Conservation, 3 (1), 27–31.

Carson, R. (1962). Silent spring. Greenwich, CT: Fawcett.

Cater, E. (2006). Ecotourism as a Western construct. Journal of Ecotourism, 5 (1–2), 23–39.

Ceballos-Lascuráin, H. (1987). Estudio de prefactibilidad socioeconomía del turismo ecológico y anteproyecto arquitectónico y urbanístico del Centro de Turismo Ecológico de Sian Ka'an, Quintana Roo. Study completed for SEDUE, Mexico.

Ceballos-Lascuráin, H. (1996). Tourism, ecotourism, and protected areas. Gland, Switzerland: International Union for the Conservation of Nature and Natural Resources.

Dávid, L. (2011). Tourism ecology: Towards the responsible, sustainable tourism future. Worldwide Hospitality and Tourism Themes, 3 (3), 210–16.

Davidson, J. ve Spearritt, P. (2000). *Holiday business: Tourism in Australia since 1870*. Melbourne, Australia: Melbourne University Press.

Donohoe, H.M. ve Lu, X. (2009). Universal tenets or diametrical differences? An analysis of ecotourism definitions from China and abroad. *International Journal of Tourism Research*, 11, 357–72.

Donohoe, H.M. ve Needham, R.D. (2006). Ecotourism: The evolving contemporary definition. *Journal of Ecotourism*, 5 (3), 192–210.

Dowling, R.K. (1990). Integrating tourism and conservation. In S.R. Verma, S. Singh ve S. Kumar (Eds.), *Environmental education – a movement* (pp. 5–25). Delhi, India: Nature Conservators.

Dowling, R.K. (1992). Tourism and environmental integration: The journey from idealism to realism. In C.P. Cooper ve A. Lockwood (Eds.), *Progress in tourism, recreation and hospitality management*, Vol. 4 (pp. 33–46). London: Belhaven Press.

Dowling, R.K. (1993). *An environmentally based approach to tourism planning*. PhD Thesis, Murdoch University, Perth, Australia.

Dowling, R.K. (1998). Global ecotourism – an alternative form of tourism or a new form of mass tourism? In J. Kandampully (Ed.), *Proceedings of New Zealand Tourism and Hospitality Research Conference 'Advances in Research', Part 2*. Lincoln University, Akaroa, Canterbury, New Zealand, 1–4 December.

Dowling, R.K. (2000). Global ecotourism at the start of the new millennium. *World Leisure Journal*, 42 (2), 11–19.

Dowling, R.K. (2001). Environmental tourism. In N. Douglas, N. Douglas ve R. Derrett (Eds.), *Special interest tourism: Contexts and cases* (pp. 283–306). Brisbane, Australia: John Wiley and Sons.

Dowling, R.K. (2002). Editorial: Australian ecotourism – leading the way. *Journal of Ecotourism*, 1 (2–3), 89–92.

Dowling, R.K. (2011). *Geotourism's global growth*. *Geoheritage*, 3, 1–13.

Dowling, R.K. ve Newsome, D. (Eds.) (2010). *Global geotourism perspectives*. Oxford: Goodfellow Publishers.

Duffy, R. (2006). *The politics of ecotourism and the developing world*. *Journal of Ecotourism*, 5 (1–2), 1–6.

Ehrlich, P.A., Ehrlich, A.H. ve Holdren, J.P. (1970). *Ecoscience: Population, resources and environment*. San Francisco, CA: W.H. Freeman and Company.

Fennell, D.A. (1999). *Ecotourism: An introduction*. London: Routledge.

Fennell, D.A. (2001). *A content analysis of ecotourism definitions*. *Current Issues in Tourism*, 4 (5), 403–21.

Fennell, D.A. (2002). *Ecotourism: Where we've been; where we're going*. *Journal of Ecotourism*, 1 (1), 1–6.

Fennell, D.A. ve Weaver, D. (2005). *The ecotourism concept and tourism – conservation*. *Journal of Sustainable Tourism*, 13 (4), 373–90.

Griffiths, D. (1970). *Botswana discovers its own resources*. *Geographical Magazine*, 43 (3), 217–23.

Hall, D. (1984) *Conservation by ecotourism*. *New Scientist*, 101 (1399), 38–9.

Hardin, G. (1968). *The tragedy of the commons*. *Science*, 162, 1243–8.

Haulot, A. (1974). *Tourisme et environnement: La recherche d'un equilibre*. Verviers, France: Marabout Monde Moderne.

Hetzer, N.D. (1965). *Environment, tourism, culture*. *Links*, July, reprinted in *Ecosphere* (1970), 1 (2), 1–3.

Hunt, C.A. ve Stronza, A. (2009). *Bringing ecotourism into focus: Applying a hierarchical perspective to ecotourism research*. *Journal of Ecotourism*, 8 (1), 1–17.

IUCN. (1980). *World Conservation Strategy: Living resource conservation for sustainable development*. Gland, Switzerland: International Forum for the Conservation of Nature and Natural Resources, United Nations Environment Programme and the World Wildlife Fund.

IUOTO. (1971). *Study on human environment*. Paper presented at the 22nd IUOTO General Assembly, Ankara, Turkey.

Jafari, J. (2001). *The scientification of tourism*. In V.L. Smith ve M. Brent (Eds.), *Hosts and guests revisited: Tourism issues of the 21st century* (pp.28–41). New York: Cognizant.

Krippendorf, J. (1975). *Die landschaftsfresser*. Berne, Switzerland: Hallwag Verlag.

Lindberg, K. ve McKercher, B. (1997). *Ecotourism: A critical overview*. *Pacific Tourism Review*, 1 (1), 65–79.

Mowforth, M. ve Munt, I. (2003). *Tourism and sustainability* (2nd ed.). London: Routledge.

Myers, N. (1972). *National parks in savannah Africa*. *Science*, 178, 1255–63.

Nelson, J.G. (1988). *National parks and protected areas, national conservation strategies and sustainable development*. *Geoforum*, 18 (3), 291–319.

Newsome, D. ve Dowling, R.K. (Eds.) (2010). *Geotourism: The tourism of geology and landscape*. Oxford: Goodfellow Publishers.

Newsome, D., Dowling, R.K. ve Leung, Y.-F. (2012). *The nature and management of geotourism: A case study of two established iconic geotourism destinations*. *Tourism Management Perspectives*, 2–3, 19–27.

Newsome, D., Dowling, R.K. ve Moore, S.A. (2005). *Wildlife tourism*. Clevedon, UK: Channel View Publications.

Newsome, D., Moore, S.A. ve Dowling, R.K. (2002). *Natural area tourism: Ecology, impacts and management*. Clevedon, UK: Channel View Publications.

Newsome, D. ve Rodger, K. (2012a). *Wildlife tourism*. In A. Holden ve D. Fennell (Eds.), *A handbook of tourism and the environment*. London: Routledge.

Newsome, D. ve Rodger, K. (2012b). *Vanishing fauna of tourism interest*. In R.H. Lemelin, J. Dawson ve E.J. Stewart (Eds.), *Last chance tourism: Adapting tourism opportunities in a changing world* (pp. 55–70). London and New York: Routledge.

Nicholson, M. (1970). *The environmental revolution*. London: Hodder and Stoughton.

Page, S.J. (2000). *Tourism in natural environments*. In C. Ryan ve S.J. Page (Eds.), *Tourism management: Towards the new millennium* (pp. 273–8). Oxford: Pergamon.

Page, S.J. ve Dowling, R.K. (2002). *Ecotourism*. Harlow, UK: Pearson Education.

Pollock, N.C. (1971). *Serengeti*. *Geography*, 56, 145–7.

Smith, C. ve Jenner, P. (1989). *Tourism and the environment*. *Occasional Studies, EIU Travel and Tourism Analyst*, 5, 68–86.

Wallace, G. ve Pierce, S. (1996). *An evaluation of ecotourism in Amazonas, Brazil*. *Annals of Tourism Research*, 23 (4), 843–73.

WCED. (1987). *Our common future. Report of the World Commission on Environment and Development (The Brundtland Commission)*. Oxford: Oxford University Press.

Weaver, D.B. (2001a). *Ecotourism as mass tourism: Contradiction or reality*. *Cornell Hotel and Restaurant Administration Quarterly*, 42, 104–12.

Weaver, D.B. (Ed.) (2001b). *The encyclopedia of ecotourism*. Wallingford, Oxon, UK: CABI.

Weaver, D.B. (2005). *Comprehensive and minimalist dimensions of ecotourism*. *Annals of Tourism Research*, 32 (2), 439–55.

Weaver, D.B. (2008). *Ecotourism* (2nd ed.). Milton, Queensland: John Wiley and Sons Australia.

Weaver, D.B. (2011). *Celestial ecotourism: New horizons in nature-based tourism*. *Journal of Ecotourism*, 10(1), 38–45.

Weaver, D.B. ve Lawton, L.J. (2007). *Twenty years on: The state of contemporary ecotourism research*. *Tourism Management*, 28, 1168–79.

Williams, P.W., Stewart, K. ve Larsen, D. (2012). *Toward an agenda of high-priority tourism research*. *Journal of Travel Research*, 51 (1), 3–11.

World Bank. (1972). *Tourism sector Working Paper*, World Bank, Washington, DC.

Zierer, C. (1952). *Tourism and recreation in the west*. *Geographical Review*, 42, 462–81.

4. EKOTURİZM VE ETİK

David A. Fennell

GİRİŞ

Belki de başka hiçbir turizm biçimi, ekoturizm kadar umut vaat eden ve aynı zamanda pek çok içsel çelişkiye sahip olarak tanımlanmamıştır (Duenkel ve Scott, 1994).

Bu, ekoturizmin, ekoturizmin gelişiminin hızını, ölçeğini ve doğasını belirleyen birçok dış pazar gücü karşısında durmayı önerdiği şeyden kaynaklanmaktadır. Ekoturizm, diğer tüm turizm türleri gibi, birbiriyle rekabet eden birçok taleple karşı karşıyadır: Ekolojik ve sosyo-kültürel istikrara karşı kişisel ve örgütsel refah. Turizmin çevresel etkileri hakkında söyleyecek çok şeyi olan İsviçreli turizm teorisyeni Krippendorf (1991) için, endüstrinin her yönü pazarın daha büyük bir yüzdesini talep ediyor ve ‘Her biri her şeyi feda edecek ve hedefine ulaşmak için en katı pazarlama yöntemleriyle çalışacaktır’ (s. 309).

Bu bölümün amacı ekoturizmde etik kullanımının kısa tarihini incelemektir. Sözde en etik turizm biçimi olarak – ya da en azından etik teorisine ve pratiğine en açık olması gereken turizm türü – hala yapılacak çok şey var. Amaç bir ekoturizm tarihi yazmak olmasa da, ekoturizmi konumlandırmak, yani nasıl geliştiği ile daha etik bir turizm biçimi olma bağlamına oturtmak için tarihin yönleri yer almaktadır. Bu bölümde ekoturizmin ahlaki temeli tartışılmakta, ardından ekoturizmin iyi çalışıldığı bazı bölgelerdeki ilk başarı ve zorluklardan örnekler verilmektedir. Bunu, ekoturizm alanındaki erken araştırma örnekleri, etik kurallar ve son olarak, ekoturizm araştırmalarında etiğin kullanımını güçlendirmeye ve genişletmeye yardımcı olabilecek ortaya çıkan bir araştırma önemi alanı üzerinde tartışma izlemektedir. Turizmde adil ticaret, yoksul yanlısı turizm ve belgelendirme gibi etik tepkiler burada ele alınmamaktadır. Bu araçların etik bir dayanağı olduğunu ve ekoturizm endüstrisi sorunlarının ele alınmasında yaygın olarak kullanıldığını (özellikle sertifikalandırma) bilmek yeterlidir.

EKOTURİZMİN AHLAKİ TEMELİ

Kelimenin tam anlamıyla düzinelerce ekoturizm tanımı olsa da, özünde ekoturizmin doğal tarihe dayanan turizm olduğunu, yani insanların genel olarak ya da daha spesifik olarak, bir hedefin, doğal tarihin tadını çıkarmak için seyahat ettiğini iddia eden Laarman’ın (1987) liderliğini takip ediyorum. Bu temel özelliğin ötesinde,

ekoturizmi koruma, öğrenme ve eğitim, sürdürülebilir kalkınma, yerel faydalar, pazarlamada doğruluk, düşük etki ve tüketilmezlik gibi diğer turizm biçimlerinden ayırmak için bir dizi değişken kullanılmıştır. Bu değişkenler, ekoturizmin veya diğer ilgili turizm türlerinin konumlandırılmasında faydalıdır, ancak birincisinin temel özü, doğal tarih üzerindeki temel odağıdır (Fennell, 2013a).

‘Turizm etiğinin ekolojik etkiler gibi konuları içerdiğini’ yazan Wheeler’ın (1994) gözlemini de destekliyorum (s.46). Bunu, turizmin ekolojik, sosyo-kültürel ve ekonomik etkilerinin, daha derin bir düzeyde, yalnızca geleneksel etkiler yaklaşımı kullanılarak değil, daha temel olarak bir dizi etik araç kullanılarak araştırılması gereken etik ikilemler olduğu anlamına geliyor. Turizm, etik ve etkiler arasındaki ilişki aşağıda gösterilmiştir:

- Turizm araştırmalarının çoğu, etkilerin incelenmesini içerir.
- Etik, doğrudan etkilerle ilgilidir veya en azından bunlarla ilgilidir.
- Etkilerin incelenmesinde ve dolayısıyla turizmin incelenmesinde etik daha merkezi bir rol üstlenmelidir.

Etik, turizm ve ekoturizm araştırma ve uygulamalarında merkezi bir rol üstlenmez ve üstlenmemiştir. Bunun nedenleri henüz belli değildir. Nedeni, turizm çalışmaları ve diğer uyum alanları veya disiplinleri konusunda eğitim almış akademisyenlerin etik ve felsefe alanında örgün bir eğitime sahip olmamaları olabilir. Bu yola girmenin tehlikeli olduğu görülmektedir. Etiği düşünmek kolay değildir ve ekonomik, sosyo-kültürel ve ekolojik çizgide bu kadar çeşitlilik gösteren bir alanda etiği uygulamak çok daha zor olabilir. Ayrıca, turizmin endüstri tarafının çoğu akademisyenin düşüncesinde sıklıkla hüküm sürdüğü ve endüstrinin etik ve sertifikasyon kuralları olduğu düşünülen uygun bir en iyi uygulama standardı olarak gördüklerinin ötesinde etik düşünceye yatırım yapmayacağı da olabilir. Böyle bir yaklaşım, endüstrinin ve teorinin paralel ilerlemesini önleyecektir.

Etiğin ekoturizm ile nasıl ilişkili olduğu hakkında bir şeyler bilmek, ekoturizmin nasıl geliştiğini anlamaktır. Fennell (2002), ekoturizmin 1960’larda ve 1970’lerde toplumda meydana gelen kapsamlı değişikliklerin bir sonucu olduğunu savunmaktadır.

Nelson (1994), bu değişikliklerden (örneğin, Rachel Carson'ın 1962'deki Sessiz baharı) birçok faktörün sorumlu olmasına rağmen, insan ve kuruluşların, bu eylemlerin etkileri hakkında bilgi sahibi olmadıkları halde, günümüzde sürdürülemez bir oranda kaynakların aşırı kullanımını teşvik eden hükümet ve endüstri politikalarından memnun olmadıklarını savunmaktadır. Eko gelişim literatürü bu memnuniyetsizliğe yanıt olarak ortaya çıkmış ve aşağıdaki üç ana ideale göre yapılandırılmıştır (Riddell, 1981; ayrıca bkz. Miller, 1978) :

- Bireylerin yararlı olma ve arzu edilme arzusunu yerine getirme kapasitesini arttırmak, böylece çevreye zarar vermeyen türlerin emek yoğun ve sosyal olarak yönlendirilmiş çabalarını onurlandırmak.
- Toplulukların kendi kendine yeterli olma kapasitesini genişletmek, böylece yenilenebilir kaynakların yenilenmesine ve yenilenemeyen kaynakların dikkatli kullanılmasına yol açar.
- Savurgan tüketimden kaçınarak çevresel açıdan toplumun eşitlik ve adaletini arttırın.

Ekoturizm, şu kaygıların arka planında ortaya çıkmıştır: Sosyal adalet, kaynakların akılcıca kullanılması, toplumların kapasitesinin genişletilmesi, ekonominin iç işleyişinden başka türlü kopabilecek kişiler için onurlu işgücü bulunması vb. Öyle olsa bile, ekonomik olarak marjinalleşmiş olanlara fayda sağlama ve doğal alanları koruma ihtiyacı ile üst düzey doğa temelli gezilere duyulan ihtiyaç veya talep arasında açık bir bağlantı olduğu açık değildir. Diğer bir deyişle, yukarıda özetlenen ekolojik gelişim ilkelerine özel olarak uymak yerine, endüstri tarafından erişilebilir hale getirilen birçok farklı uzun mesafeli destinasyonun ekolojik lezzetini deneyimlemek isteyen bir hücresinin ihtiyaçlarını (bu ihtiyaç çevre hareketi, medya ve diğer faktörler tarafından yaratılmış olabilir), karşılamaya yönelik itme olabilir.

Turizmle ilgili bazı biçimlendirici yazılarda açıkça görülen bu yaygın sosyal ve ekolojik kaygılar açısından turizm gündemden çıkarılmadı. Hetzer (1965), ekoturizm ile ilgili ilk yayın olarak görünen bu yayında, ekoturizm literatüründe ortaya çıkan endişeleri

yansıtan bir turizm türü çağrısında bulundu. Daha sorumlu ve yeni bir ekoturizm türü için aşağıdaki dört sütunu formüle etti:

- Minimum çevresel etki,
- Ev sahibi topluluklar üzerindeki minimum etki ve maksimum saygı,
- Ev sahibi ülkenin tabanına maksimum ekonomik faydalar,
- Katılımcı turistlere maksimum eğlence memnuniyeti,

Bu dört sütun içinde kasıtlı bir hiyerarşi gibi görünen şeylere dikkat edin. Öncelikle çevrenin ihtiyaçları, ardından ev sahibi topluluklara saygı, ardından ekonomik faydalar ve ardından turistlerin ihtiyaçları takip edilmektedir. Bunu takiben Budowski (1976), ekolojik ilkelerin uygun şekilde değerlendirilmesini içeren sağlam bir planlamaya dayanıyorsa, turizm ve korumanın turizm endüstrisi için ‘parlak bir gelecek’ yaratmada güçlerini birleştirebileceğini savundu. Ekoturizmin doğuşu, ekolojik ve sosyo-kültürel birleşim sağlanmasında doğru gelişme türünü tanıyan Hetzer ve Budowski’nin çalışmalarında belirginleşir.

ERDEMLİ EKOTURİZM... VE O KADAR ERDEMLİ DEĞİL

Yukarıda çizilen ontoloji, kurulduğu dönemde ekoturizm olan idealin inşa edilebileceği bir temel olarak önemlidir. Bu, ekoturizmin hem habitatı hem de birçok biyoçeşitli manzaradaki nadir ve tehdit altındaki türleri kurtarmak için önemli bir yeni araç olarak görüldüğü popüler literatürün çoğuna yansıdı (bkz. Halbertsma, 1988). Örneğin Crouse (1988), goril turizminin dağ gorillerini kurtarmada nasıl gerekli olduğunu yazdı; uluyan maymun turizmi, Belize’deki ormanı kurtarmanın anahtarı oldu (Lipske, 1992); ve ekoturizm, avcılık da dâhil olmak üzere diğer arazi kullanım uygulamalarının yanı sıra, vahşi yaşam için de ödeme yapıyordu (Achiron, 1988). Real Travel gibi yeni yayınlar neredeyse sadece ekoturizm ve macera turizmi pazarlarına odaklandı. 1988 Kış baskısı, Kosta Rika parklarında, doğru Afrika safarisini ve Afrika taşrasını seçerek, Amazon’u gezerek, Peru’nun en büyük orman parkı ve Galapagos maceranızdan en iyi şekilde yararlanmak için doğru seyahat seçeneğini belirlemeniz için hikâyeler yayınladı.

Ayrıca 1980'lerin ikinci bölümünde uygulayıcılar ekoturizmi seyahatte yeni etik olarak adlandırmaya başlamışlardı. Kutay (1989), bu tür bir turistin ziyaret etmeyi seçtikleri destinasyonlarda fark yarattığını savundu. Machu Picchu'yu temizlemeye yardım etmek bir örnek teşkil ediyor. Ekoloji, yalnızca turistlerin değil, işletmecilerin de etik veya sorumlu bir şekilde hareket etmeleri beklentisiyle, yalnızca ekonomiyle değil, aynı zamanda bu yerlerde var olan bazı sosyal sorunlarla da açıkça bağlantılıdır.

Kosta Rika, 1972'de milli park yatırımından (Santa Rosa ilk oldu) nispeten kısa bir sürede gelişen bir ekoturizm endüstrisinin tohumlarına geçen bu yeni seyahat etiğinin böyle bir hedef temsilcisiydi. On yıldan biraz daha uzun bir süre içinde yazarlar, bu sistemin erdemlerini, işlerin nasıl doğru yapılacağına bir örnek olarak övüyorlardı (Carr ve Carr, 1983). Kosta Rika'ya bir seyahat destinasyonu olarak olan ilgi düzeyi, bu süre zarfında Kosta Rika hükümetinin yabancı yatırım davetiyle uyumlu olarak yoğunlaşmaya başladı (Whelan, 1988). Kısacası, seyahat yazarları Kosta Rika'nın 'yeşilin altın olduğu' ve ekoturizm endüstrisinin öncülük ettiği yer olduğunu öne sürüyorlardı (English, 1990).

Bununla birlikte, çok hızlı bir şekilde, seyahat yazarları ve teorisyenleri, alanda olup bitenler ile literatürde ortaya çıkmaya başlayanlar arasında bir kopukluk buluyorlardı. Örneğin, Shnayerson (1993, s. 46) Kosta Rika'da 'cehenneme giden yolun iyi niyetle döşendiğini' yazmıştır. İyi turistlerin ya da iyi turizmin aslında kötü olduğu tespit edildi, çünkü ekoturizm sonunda tamamen parayla ilgiliydi. Korunan alanlar sistemi, dünyadaki türünün en etkileyicilerinden biri olarak boyut olarak artmış olsa da, yağmur ormanları altın madenciliği operasyonları, aşırı ormansızlaşma ve kötü ekoturizm uygulamaları nedeniyle tehdit altındaydı (Tangle, 1986). Benzer gerçekler Galapagos Adaları (Emory, 1988) ve Antarktika gibi diğer ekoturizm destinasyonlarında da tanınıyordu. Ayrıca, yaban hayatı için ödeme yapma kavramı sebebiyle ortaya çıkan yaban hayatı konaklamaları (yukarıda belirtilmiştir), hayvanları ekoturizm ilkeleriyle tutarlı olmayan şekillerde kullanacakların düşüncesine girmiştir. Bu, sadece Afrika'daki safari turizminde değil, aynı zamanda Güney ve Orta Amerika gibi diğer alanlarda da ifade edilen bir zihniyettir. Ekoturizmi seyretilmiş bir rüya olarak yorumlayan Farquharson (1992), "Jaguar'ın canlısının ölüsünden daha değerli olduğu zaman, *campesinos* (Latin Amerikalı çiftçiler) jaguarı avlamayı bırakacaktı. Bu düşünce okulu,

boş mideleri olan insanların çevre mevzuatına saygı duymakla pek ilgilenmediklerini kabul etmiştir (s. 9).” demiştir.

1990’ların başından ortasına kadar yazarlar, ekoturizmi yerel halkın ve yerel kaynakların aşırı sömürülmesinden nasıl koruyacağımızı sormaya başladılar. Doğal çevrenin bütünlüğünü korumak ve aynı zamanda ekoturistlerin ihtiyaçlarını karşılayacak düzeyde altyapı ve tesis tabanına sahip olmak mümkün müydü (Thompson, 1995)? 1992’de Venezuela’nın Karakas kentindeki dördüncü dünya parklar ve korunan alanlar Kongresi’nde Machlis ve Bacci (1992), diğer birçok yorumcu gibi, ekoturizmin ideolojik olarak önyargılı, elitist, kısa görüşlü, anti-demokratik, sürdürülemez ve en çok yardıma ihtiyacı olanlar yerine, geliştiricilere ve turistlere faydalar sağladığını iddia ettiler. Zamanın bir noktasında ekoturizm, kuş gözlemcileri ve diğer benzer düşünen turistler için bir cennetti; en azından 1992’de bu kavram ana akım haline gelmişti (Farquharson, 1992).

Birçok bölgede ekoturizmin yaşadığı gelişme modeli, turizm teorisyenleri tarafından iyi tanınan bir modeldir. Kar elde etmek diğer insanların veya başka şeylerin pahasına olsa bile, yeni ve farklı olanı kullanma eğilimindeyiz. Bu, turizm endüstrisinin güvendiklerini koruma sorumluluğu söz konusu olduğunda çok fazla ‘para geçirme’ olduğunu tespit eden Masterton (1992) tarafından belgelenmiştir. Masterton, operatörlerin çevreyi kötüye kullanmanın kötü bir şey olduğunu kabul etmelerine rağmen, çevresel performanslarını tartışmak istemediklerini tespit etti. Bu nedenle, ekoturizm işletmecilerinin ekolojik, sosyo-kültürel ve ekonomik gerekçelerle etik karar almalarıyla ilgili sorularda daha yüksek puan aldıkları tespit edilmiş olsa da macera, kurvaziyer, balıkçılık ve golf operatörlerinden daha fazla (Fennell ve Malloy, 1998), bunun zeminde daha yüksek etik standartlara dönüşüp dönüşmediği sorusu hala vardır (turizmde etik pazarlama ile hizmet sunumu arasındaki bağlantıyı ve bunun turist ihtiyaçlarına nasıl karşılık geldiğini araştıran Weeden, 2001’e bakınız.). Smith ve Duffy (2003), ister insanlar, ister kültürler, ister ortamlar olsun, turizmde kullandığımız her şeyin içsel değer yerine değiş tokuş değeri olan metalara indirgendiğini gözlemlemektedir. Nowaczek, Moran-Cahusac ve Fennell’e (2007) göre asıl sorun, ekoturizmin küresel serbest piyasa ekonomisinde faaliyet göstermesi ve bunun tamamen farklı değer ve hedeflere sahip olan tüm siyasi yapıları ve etkileri yerinde olmasıdır. Bunun metaforu, nihayetinde etik bir

geleceği güvence altına almak için ekoturizme meydan okuyan akıntıya karşı çalışmak veya yüzmektir. Uygulama çoğu durumda tamamen teoriden çıkarıldı.

Literatürde yerel halkın büyük dış güçlerin elindeki kontrol kaybı ve marjinalleşmesi de tespit edilmiştir. Turizmin araçsal, hesaplı zihniyetiyle marjinalleştirilenlerin, özellikle daha az gelişmiş ülkelerdekilerin, öncelikle turizmin gelişmesine yön veren bu dış güçler karşısında ahlaki açıdan alakasız ve güçsüz oldukları düşünülmektedir (D'Sa, 1999; Stark, 2002). Aynı güçler turizmin örgütsel düzeyde değil, bireysel ve kişisel düzeyde de yürütülme biçimini şekillendirmektedir (Fennell ve Przeclawski, 2002). Ancak elimizde olan şey, bir “neden?”in açıklamasıdır. Yani, neden bireyin ve örgütün ihtiyaçları, belki de yardım ve işbirliğimizi daha çok hak eden başkalarının ihtiyaçlarına göre önceliklendirilmelidir? Bunlar turizm ve ekoturizm araştırmalarında yeterince incelenmemiş ve turizmin kendi içinde üretmeye çalıştığımız açıklama ve çözümlerden çok insan doğasının temelini anlamakla ilgili temel konulardır. Kısacası, turizm işlemleri büyük ölçüde kısa olduğu için (dakikalar, saatler, günler veya belki de haftalar boyunca gerçekleşen), bu etkileşimlerin kısa vadeli doğası nedeniyle işbirliğine dayalı ilişkiler kurulmaz. Bu durumlarda, oyun teorisi simülasyonlarında tekrar tekrar desteklenen bir öncül olan maliyetler üzerinde fayda sağlamak için birbirimizi aldatıyoruz (bunun genişletilmiş bir açıklaması için Fennell, 2006'ya bakınız).

Sivil toplum kuruluşları (STK'lar) gibi üçüncü parti gruplar bile çevreyi yerel halkın ihtiyaçları üzerine koydukları için eleştirildi. Bu örgütler artık ‘doğa’ ve ‘çevre’ gibi sözcüklerin yanına ‘kültür’ ve ‘topluluk’ gibi sözcükler koyuyor. Sadece bu gelişme biçimi, bu örgütlerin gündemini tatmin etmek için daha çok bir ikna biçimi olarak paketlenmiştir (Ekoturizmin, teorik olarak kitle turizmi gibi diğer biçimlerden daha yüksek bir ahlaki düzlemde konumlandığı belli bir ahlaki otorite ile paklendiğini savunan Kasap, 2005'e de bakınız.). Carrier ve Macleod (2005), ekoturizmin genellikle idealize edilmiş bir formdan soyutlandığını, ancak pratikte bu görüntünün sosyal ve çevresel olarak büyük ölçüde çarpıtıldığını iddia ettiklerinde, Butcher'ın bazı endişelerini paylaşıyorlar.

Uluslararası Ekoturizm Yılı olan 2002 yılına gelindiğinde, ekoturizmi çevreleyen söylem, konunun her iki tarafını da kapsayacak şekilde açıkça genişlemişti: ekoturizm erdemli ve erdemli değildir. Konuyla ilgili birçok yorumcu için, ekoturizm daha çok bir kelime haline geliyordu ve kötüye kullanım ve manipülasyon yoluyla bağlı olduğu varlıkları (doğayı) tehdit ediyordu (Buhasz, 2002).

EKOTURİZM ETİĞİ ÜZERİNE ARAŞTIRMALAR

1980'lerin sonlarında ortaya çıkan ekoturizm ile ilgili etik konularla ilgili basında çıkan haberlere ek olarak, etik ve misafirperverlik üzerine yapılan ilk çalışmaların ardından 1990'ların başında etik üzerine araştırmalar ortaya çıkmıştır (Hall, 1989; Lea, 1993; Whitney, 1989). Wight (1993a) ekoturizmin pazarlama yönlerini eko-etik veya eko-satış olarak incelemiştir. Sanayiye, özellikle ekoturizm işletmecilerine yönelik zorluk, satılan ürün ve faaliyetlerde bu turizm biçiminin tanımlanmasında bu kadar önemli olan değer ve ilkeleri aşlamaktı. Ne yazık ki, sektör paydaşlarının motivasyonları eko-etik olandan ziyade eko-satış platformunu yansıtmaktadır. Etik ve ekoturizm üzerine daha geniş kapsamlı bir makalede Wight (1993b), sorumlu çevre uygulamalarının yalnızca operasyonun dış yönlerini, yani kültürel ve çevresel kaynaklara duyarlılık açısından değil, aynı zamanda bir firmanın iç operasyonlarını da kapsamı gerektiğini savunmuştur. Her iki durumda da Wight, gezginler için etik kuralların niteliklerini değil, aynı zamanda diğer endüstri paydaşlarını da tartışmaktadır.

İlgili çalışmalarda Weiler (1993), doğaya dayalı turizm işletmecilerinin çevre dostu olup olmadıklarını sorgulamış ve özel ve kar amacı gütmeyen sektörlerle ilgili karışık sonuçlar bulmuş, ikincisi ise eskisinden çok daha çevre dostu görünmektedir. On yıldan uzun bir süre sonra Nowaczek ve Smale (2005) tarafından yapılan çalışmalar, hizmet sunumuna ve fiili davranışa yönelik etik bir yaklaşım algılarına dayanarak, Peru'daki Tambopata rezervindeki rehberler arasında muazzam bir farklılık olduğunu buldu. Nowaczek ve Smale, rehberlerin ve operatörlerin, müşterilerin bunları ilk önce etik olarak değerlendirmeleri durumunda sorgulanabilecek davranışlarını değiştirmeyecekleri konusunda uyarmaktadırlar. Holden (2003), hizmet sağlayıcıların genellikle doğanın

araçsal (içsel değil) kullanımına dayanan kısa vadeli faydalarla daha fazla ilgilendiklerini savunmuştur.

1990'ların ortalarında ekoturizm ve etik araştırmaları, ekoturizmin nasıl kavramsallaştırılması ve işletilmesi gerektiğini araştırırken, ahlaki teorinin kullanımıyla ilerlemiştir. Karwacki ve Boyd (1995), benmerkezcilik ve adalet konularına da değinilse de, öncelikle faydacı gerekçelerle ekoturizmi tartıştılar. Ekoturizmin muhalifleri, ekoturizmin faydacı bir temelde eleştirilebileceğini, çünkü faydaların (örneğin ekonomik etkinin) maliyetlerden daha ağır basmadığını savundu. Kirlilik, kültür kaybı, yerel halkın yerinden edilmesi vb. endüstrinin çevresinde birçok kişi tarafından gerçekleştirilen marjinal faydalarla telafi edilemeyen rahatsızlıklardır. Buna karşılık, savunucular, ekoturizmin iyi yönetilmesi durumunda, diğer ana akım turizm biçimleriyle gerçekleştirilemeyen çevre ve yerel halk için iyi olan birçok olumlu dönüşe sahip olduğunu savundu. Fennell ve Malloy (1995) bu çalışma üzerine, tüm ekoturizm paydaşlarının iyi (teleoloji), doğru (deontoloji) ve otantik (varoluşçuluk) kararlar vermede kullanabilecekleri kapsamlı bir etik çerçevenin geliştirilmesi üzerine inşa etmişlerdir. Bu çalışma, ekoturizmde etik konusundaki tartışmayı, etğin normalde turizmde kullanılan reaktif yaklaşımlardan (etkiler) ziyade proaktif bir ajan olarak nasıl daha fazla kullanılabileceğini göstermede sınırlı etkisi olan kontrol listeleri ve davranış kurallarının kullanılmasının ötesinde yükseltecek bir yöntem olarak önemli görülmüştür.

Ekoturizmde ahlak teorisi 1990'lı yıllarda genişlemeye devam etmiş ve ekoturizm endüstrisindeki etik ve etik olmayan çalışma iklimleri arasında ayırım yapmaya çalışırken örgüt kültürü literatürünün kullanımını içermiştir (Malloy ve Fennell, 1998b). Bu yazarlar ekoturizme uygulanan üç aşamayı şu şekilde tanımlamışlardır: (1) piyasa ekoturizm kültürü; (2) sosyo-bürokratik ekoturizm kültürü ve (3) ilkeli ekoturizm kültürü. Yazarlara göre, yalnızca ekonomik ve / veya sosyolojik bir gündemi değil, ekolojik ve sosyal bütünlüğün genel hedeflerini yansıtan sosyo-ekolojik bir değişimi talep eden ekoturizm endüstrisinin ulaşmak için çaba göstermesi gereken son aşamadır.

1990'ların başlarında, etik kodları turizmde soruşturmanın önemli bir konusu haline geldi. Payne ve Dimanche (1996), Fransa Turizm Bakanlığı'nın Seyşeller'deki

1991 AIEST kongresi sırasında turizm için küresel bir etik kurallarının geliştirilmesini önerdiğini belirtmektedir. Aynı yıl, British Columbia Kalkınma, Ticaret ve Turizm Bakanlığı (1991) bir etik kuralın nasıl geliştirileceğine dair bir belge yayınladı. Bunu, British Columbia'daki Simon Fraser Üniversitesi'ndeki turizm endüstrisinin yeşillendirilmesine odaklanan Globe '92 konferansı izledi. Ortaya çıkan özetle Williams (1993), turizmde en iyi uygulamalar için çevresel etik kurallarının değerini yazdı ve Falconer (1993), South Moresby, British Columbia'daki tur operatörleri için bir davranış kuralları bütünü geliştirdi. Endüstri için daha birçok kod örneği daha listelenmiştir. Ayrıca 1993 yılında, bu Kanada toplantılarından yararlanan D'AMORE (1993a, 1993b), sosyal sorumluluk sahibi ve çevreye duyarlı ekoturizm geliştirmek amacıyla küresel ve yerel düzeyde etik kuralların kullanımı üzerine çalışmalar yayınladı. Ekoturizm etik kurallarının evrimi, ekoturizm Derneği (1993) tarafından doğa tur operatörleri için ekoturizm kılavuzlarının geliştirilmesiyle daha da ivme kazanmıştır. Operasyon öncesi, sahadaki programlar, izleme ve yönetim için kılavuzlar geliştirilmiştir. Ekoturizm için etik kurallar stokuna kayda değer diğer katkılar arasında Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP Endüstri ve Çevre, 1995) turizm için çevresel davranış kuralları yayını ve Mason ve Mowforth'un (1995) turizmde etik kurallar hakkındaki kapsamlı beyanı yer almaktadır.

Ahlak teorisini kodlar literatürüne bağlamak amacıyla Malloy ve Fennell (1998a), 40 etik kuralında yer alan 414 bireysel yönergeyi araştırmak için içerik analizini kullanmışlardır. Çalışmadaki tüm kılavuzların yüzde 77'sinin deontolojik olduğunu, yani eylemin sonuçlarının anlaşılmasına odaklanmadan, kültürel ve ekolojik boyutlar boyunca normatif ilke ve görevleri takip etmekle ilgilendiklerini bulmuşlardır (yani, deontoloji amaçlardan ziyade araçlara daha fazla odaklanır ve bu nedenle, karar vericiye belirli bir kılavuza uyma gerekçesini sağlamamaktadır). Aşağıdaki ifade bu deontolojik odağın temsilcisidir:

Yaban hayatına dokunma.

Buna karşılık, teleoloji eylemin veya eylemsizliğin sonuçlarına daha fazla odaklanır. Malloy ve Fennell, eylem ya da eylemsizlik gerekçesini dâhil ederek, karar

vericinin etik bir şekilde hareket etmeyi seçebileceğini ya da belirli kılavuzlarda yer alan mesaja dayanarak seçemeyeceğini, yani karar vericiye kendi ya da karar vericisine onun seçimlerinde yardımcı olacak kod kılavuzunda yer alan sonuçların bir açıklaması olduğunu savundu. Aşağıda, yukarıdaki kılavuza ekli bir teleolojik bileşen örneği verilmiştir:

Yaban hayatına dokunma. Ebeveyn ve genç arasındaki bağ bozulabilir ve gençlerin hayatta kalması tehlikeye girebilir.

Yazarlar ayrıca, kodların çoğunun dernekler (STK'lar) tarafından ve turistler için geliştirildiğini; kodların çoğunun sosyal veya ekonomik temelli olmaktan ziyade ekolojik temelli olduğunu; yaklaşık yüzde 85'inin olumlu ifade edildiğini; ve bu kodların odağının insanlar veya kaynak tabanı üzerinde olduğunu tespit etmişlerdir. Garrod ve Fennell (2004), balina izleme endüstrisi için davranış kurallarının kullanımını incelerken benzer bir yöntem kullanmışlardır (Turizm etik kuralları hakkında genişletilmiş bir tartışma için bkz. Fennell ve Malloy, 2007; Ayrıca bkz. Rivera, 2004 dsö, Kosta Rika'nın Sürdürülebilir Turizm Sertifikası programında proaktif gönüllü çevresel davranışları teşvik etmek için programın ötesinde başka önlemlerin gerekli olduğunu tespit etmiştir).

1990'larda ekoturizm ve etik arasındaki ilişki açısından umut verici bir başlangıç olarak ortaya çıkan şey, yeni binyılın başında azaldı. Bu süre zarfında ortaya çıkan birkaç kritik çalışma olsa da (bkz. Buckley, 2005; Nowaczek ve Smale, 2005), odağın çoğu turizm etiği üzerine daha kapsamlı çalışmalara geçmiş gibi görünmektedir. En dikkat çekici olanları Butcher (2003), Smith ve Duffy (2003), Fennell (2006) ve Fennell ve Malloy'un (2007) katkılarıdır. Bunlar etikle ilgili genel metinler olmasına rağmen, tüm bunlar ekoturizm ile etik arasındaki önemli bağlantıyı vurgulayan vaka çalışması materyallerini kullandı ve bu alanda çok daha fazla çalışmanın gerekli olduğu açık ya da örtülü olarak önerildi.

Ekoturizm ve etik arasındaki bağlantıyı güçlendirmek amacıyla, Ekoturizm Dergisi 2011 yılı sonuna doğru etik ve ekoturizm üzerine özel bir baskı yayınladı. Sorumlu turizm ve değerler üzerine çalışmalar (Weeden, 2011), son şans turizminin etik hususları (Dawson, Johnston, Stewart ve ark., 2011), Güney Afrika'da adil ticaret turizmi

(Boluk, 2011), Fraser Adası, Avustralya'daki dingoların değerlendirilmesinde ekosentrik etiğin kullanımı (Burns, MacBeth ve Moore, 2011) ve Vancouver Olimpiyatları'ndan sonra kızak köpeği itlafının değerlendirilmesinde hayvan etiği teorisinin kullanımı (Fennell ve Sheppard, 2011) isimli bu beş makale bu baskıda yer aldı. Bütün bu makaleler ekoturizm etiği içindeki önemli konulara değindi, ancak sonuç olarak üzerinde durmak istediğim son iki fikirdir.

SONUÇ: BOŞ HÜCRE

Ekoturizmde etik, geçen ilgiden daha fazlasını toplayacaksa, farklı bir yaklaşımın gerekli olması söz konusu olabilir. Bu yeni yaklaşımın tohumları, Ekoturizm Dergisi'nin özel baskısında yayınlanan bazı çalışmalarda ayırt edilebilir (yukarıya bakınız). Bu bölümde daha önce önerildiği gibi, ekoturizm doğa tarihi ve özellikle hayvanlarla ilgilidir. Bundan sonra, ekoturizm teorisyenleri, ekoturizmin ahlaki temeli göz önüne alındığında, birçok düzeyde ve ölçekte hayvanlarla olan etkileşimlerimizin doğası ve bu ilişkide hayvanlara verilmesi gereken bakımın derecesi hakkında açıklamalar arayışında mümkün olduğunca disiplinler arası bilgiyi bu alana dâhil etmeye istekli olmalıdır. Ancak genel olarak, bu daha yeni başladı. Mesele şu ki, felsefe, sosyoloji, eleştirel hayvan çalışmaları ve diğer alanlardan gelen hayvan etiği literatürü bol ve ekoturizmde yoğun tedavinin olmaması, boş bir niş olarak görülebilecek olanı temsil etmektedir. Hayvan etiği, 'hayvanların farklı bağlamlarda kullanılmasının kabul edilebilirliğini göz önünde bulunduran' çalışma alanı (Collins, Hanlon, More ve Duggan, 2008) ile çeşitli faaliyet ve girişimlerimizde yer aldığımız hayvanlara genişletilmesi gereken bakımın miktarı ve kalitesi olarak tanımlanmaktadır (Håstein, Scarfe ve Lund, 2005). Bu turizm faaliyetleri; iş için kullanılan hayvanlar (örneğin, öküz ile dağ yürüyüşü, yüksek irtifa için kullanılan), esir olarak tutulan hayvanlar (örneğin, ekoturizm olarak hayvanat bahçeleri), yarışma için zorlanan hayvanlar (örneğin, at yarışı ve boğa güreşi), spor için kovalanan hayvanlar (örneğin, avcılık), ve vahşi doğa seyri (ekoturizm gibi) içermektedir. Bu çeşitli kullanımlarda gezinmek için kullanılabilecek teorik yaklaşımların yelpazesi muazzamdır. Hayvan hakları teorisyenleri, hayvanların içsel ve gerçek değere sahip olduğunu ve hiçbir koşulda insan keyfi için asla sömürülmemesi gerektiğini savunurlar (Regan, 1983). Buna karşılık, ekosentrizm teorisyenleri, nüfus ve ekosistem istikrarının birincil metrik

olduğunu iddia ederler; bu nedenle, bunlar kontrol altında olduğu sürece, bu popülasyonlar ve ekosistemler içindeki bireylerin sömürülmesi veya uzaklaştırılması ahlaki olarak haklı çıkarılabilir (Wade, 1990). Hayvan refahı savunucuları, hayvanları insan keyfi için kullanmanın ahlaki olarak kabul edilebilir olduğunu iddia eder. Ancak, iyi barınak, kaliteli su ve yiyecek, rahatlık, acı ve rahatsızlıktan kurtulma, korku ve sıkıntıdan kurtulma ve normal davranışlarda bulunma özgürlüğü de dâhil olmak üzere, bu kullanımda hayvanın refahı hususlarının korunması gerekmektedir (Çiftlik Hayvanları Refah Konseyi, 2009). Hayvan-insan ara yüzüne bağlı ekoturizm konularında gezinmede yararlı olabilecek diğer teoriler arasında faydacılık (Singer, 1987), ekofeminizm (Donovan, 1990), saygı (Taylor, 1986) ve kontraktarizm (Fudge, 2005) sayılabilir.

Hayvan etiği literatürünü göz ardı ederek, ekoturizm teorisyenleri bazı uygulamaların doğruluğuna veya yanlışlığına ilişkin net açıklamalar yapamazlar. Örneğin, hayvanat bahçelerinin benimsedikleri koruma, eğitim ve araştırma görevi ve hayvanlara yakınlık kazanma yeteneği nedeniyle bir ekoturizm biçimi olabileceği öne sürülmüştür (Mason, 2000). Bununla birlikte, bazı hayvan ahlakçıları, hayvanların turistik tüketim için yakalanmasının ve sergilenmesinin asla iyi niyetli ekoturizm olarak görülmemesi gerektiğini, çünkü bu koşulların hayvanların serbest yaşayan canlılar statüsünü ihlal ettiğini ve onların normal davranışları ifade etme yeteneklerini reddettiğini savunuyorlar. Hayvanat bahçeleri, doluluk ve gösteri dayatmak için yapay bir alanın yaratıldığı hapishanelerdir (Acampora, 2005). Birçok tür esirken, anormal irkilme tepkileri, depresyon, anti-sosyal davranışlar, aşırı saldırganlık, uykusuzluk, ağrı, kişisel kontrol kaybı, zorla muhafaza ve zorla maruz kalma, daha kısa yaşam beklentisi, yüksek bebek ölüm oranı, düşük üreme kapasitesi, stres ve obezite gibi atipik davranışlar sergilerler. Ekoturizm endüstrisinin esir hayvanları tutan kurumları desteklemesi gerekip gerekmediği sorusu, özellikle de bu kurumlar aile pazarını ekoturist pazar üzerinden çekmede daha başarılı olduklarında, ikincisi hayvan refahı konusunda daha fazla endişeye sahip olduğunda devam etmektedir. Hayvanat bahçelerinin ekoturizm olarak kabul edilebilir olup olmadığı konusu Fennell'i (2013b) ekoturizmin hayvanlar ve insanlar arasında var olan ilişkiyi yönlendirmede birinci bir ilkeyi sürdürmesi gerektiğini savunmaya itmiştir. Bu nedenle, ekoturizm şunları yapmalıdır:

- Ekoturizm olarak, insan zevk ve eğlencesi için hayvanların yakalanmasına ve hapsedilmesine dayanan ya da destekleyen tüm uygulamaları ya da acı çeken diğer hayvan kullanım biçimlerini reddetmelidir.
- Hayvanların çıkarlarını insan ajanlarının çıkarları üzerine yerleştiren ekoturizm etkileşimleri olarak benimsemelidir. Bu, insan etkisinden bağımsız etkileşimlere girme veya etkileşimleri sona erdirmeye özgürlüğüne sahip olacak serbest yaşayan hayvanlarla karşılaşmaları içerecektir.

Bu ilk ilke, ekoturizmi, ekoturizmin görünümünü veya özelliklerini üstlenen diğer turizm biçimlerinden veya doğaya dayalı turizmden ayırt etme çabalarına hiç şüphesiz yardımcı olacaktır. Bu, örneğin, neyin ekoturizm olarak nitelendirildiğine ve neyin yapılmadığına ve hangi koşullar altında olduğuna karar vermek için kabul edilebilir bir ahlaki temel sağlayan teorik rehberliğin çok az olduğu, balıkçılık ve avcılık gibi faaliyetleri içerecektir. Bu ahlaki tartışmanın yapılmaması, ekoturizm teorisyenlerinin ve uygulayıcılarının hem ekoturizm endüstrisinin hem de ekoturizm atraksiyonları olarak çok aranan hayvanların çıkarlarına hizmet eden programlar geliştirme yeteneklerini sınırlandıracaktır.

KAYNAKÇA

Acampora, R.R. (2005). *Zoos and eyes: Contesting captivity and seeking successor practices*. *Society and Animals*, 13 (1), 69–88.

Achiron, M. (1988). *Making wildlife pay its way*. *International Wildlife*, 18 (5), 38–43.

Boluk, K.A. (2011). *Fair trade tourism South Africa: Consumer virtue or moral selving?* *Journal of Ecotourism*, 10 (3), 235–49.

British Columbia Ministry of Development, Trade and Tourism. (1991). *Developing a code of ethics: British*

Columbia's tourism industry. Victoria, Australia: Ministry of Development, Trade and Tourism.

Buckley, R. (2005). *In search of the Narwhal: Ethical dilemmas in ecotourism*. *Journal of Ecotourism*, 4 (2), 129–34.

Budowski, G. (1976). *Tourism and environmental conservation: Conflict, coexistence, or symbiosis?* *Environmental Conservation*, 3, 27–31.

Buhasz, L. (2002). *Searching for the eco in ecotourism*. *Globe and Mail*, 27 April, Section T: T1, T4.

Burns, G.L., MacBeth, J. ve Moore, S. (2011). *Should dingoes die? Principles for engaging ecocentric ethics in wildlife tourism*. *Journal of Ecotourism*, 10 (3), 179–96.

Butcher, J. (2003). *The moralisation of tourism: Sun, sand . . . and saving the world?* London: Routledge.

Butcher, J. (2005). *The moral authority of ecotourism: A critique*. *Current Issues in Tourism*, 8 (2–3), 114–24.

Carr, A. ve Carr, D. (1983). *A tiny country does things right*. *International Wildlife*, 13 (5), 19–25.

Carrier, J.G. ve Macleod, D.V.L. (2005). *Bursting the bubble: The socio-cultural context of ecotourism*. *Journal of the Royal Anthropological Institute*, 11, 315–34.

Carson, R. (1962). *Silent spring*. Greenwich, CT: Fawcett.

Collins, J.A. (2008). *The structure and regulation of the Irish equine industries: Links to consideration of equine welfare*. *Irish Veterinary Journal*, 61 (11), 746–56.

Crouse, D. (1988). *Up close with gorillas*. *International Wildlife*, 18 (6), 4–11.

D'Amore, L.J. (1993a). *A code of ethics and guidelines for socially and environmentally responsible tourism*. *Journal of Travel Research*, 31 (3), 64–6.

D'Amore, L.J. (1993b). *Promoting sustainable tourism – the Canadian approach*. *Tourism Management*, 13, 258–62.

D'Sa, E. (1999). *Wanted: Tourists with a social conscience*. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 11 (2–3), 64–8.

Dawson, J., Johnston, M.J., Stewart, E.J. et al. (2011). *Ethical consideration of last chance tourism*. *Journal of Ecotourism*, 10 (3), 250–65.

Donovan, J. (1990). *Animal rights and feminist theory*. *Journal of Women and Culture in Society*, 15 (2), 350–68.

Duenkel, N. ve Scott, H. (1994). *Ecotourism's hidden potential – altering perceptions of reality*. *Leisure Today*, 17, 40–44.

Emory, J. (1988). *Managing another Galapagos species – man*. *National Geographic*, 173 (1), 146–54.

English, D. (1990). *Costa Rica: Where green is gold*. London Free Press, 27 October, p.B12.

Falconer, B. (1993). *Code of conduct for commercial tour operators in Gwaii Haanas/South Moresby*, British

Columbia. In S. Hawkes ve P. Williams (Eds.), *The greening of tourism: A casebook of best environmental practice in tourism* (pp.33–41). Burnaby, British Columbia, Canada: Centre for Tourism Policy and Research, Simon Fraser University.

Farm Animal Welfare Council (2009). *Five freedoms*, available at <http://www.fawc.org.uk/freedoms.htm> (accessed 3 May 2011).

Farquharson, M. (1992). *Ecotourism: A dream diluted*. *Business Mexico*, 2 (6), 8–11.

Fennell, D.A. (2002). *Ecotourism: Where we've been; where we're going*. *Journal of Ecotourism*, 1 (1), 1–6

Fennell, D.A. (2006). *Tourism ethics*. Clevedon, UK: Channel View Publications.

Fennell, D.A. (2012). *Tourism and animal ethics*. London: Routledge.

Fennell, D.A. (2013a). *Ecotourism*. In A. Holden ve D.A. Fennell (Eds.), *Handbook of tourism and the natural environment* (pp.323–33). London: Routledge.

Fennell, D.A. (2013b). *Contesting the zoo as a setting for ecotourism, and the design of a first principle*. *Journal of Ecotourism*, 12 (1), 1–14.

Fennell, D.A. ve Malloy, D.C. (1995). *Ethics and ecotourism: A comprehensive ethical model*. *Journal of Applied Recreation Research*, 20 (3), 163–83.

Fennell, D.A. ve Malloy, D.C. (1998). *Measuring the ethical nature of tourism operators*. *Annals of Tourism Research*, 26 (4), 928–43.

Fennell, D.A. ve Malloy, D.C. (2007). *Codes of ethics in tourism: Practice, theory, synthesis*. Clevedon, UK: Channel View Publications.

Fennell, D.A. ve Przeclawski, K. (2002). *Ethics and host communities*. In S. Singh, D. Timothy ve R.K. Dowling (Eds.), *Tourism and host communities* (pp. 135–52). Wallingford, Oxon, UK: CABI.

Fennell, D.A. ve Sheppard, V. (2011). *Another legacy for Canada's 2010 Olympic and Paralympic Winter*

Games: Applying an ethical lens to the post-games' sled dog cull. Journal of Ecotourism, 10 (3), 197–213.

Fudge, E. (2005). *Two ethics: Killing animals in the past and the present. In The Animal Studies Group (Ed.), Killing animals (pp. 99–119). Urbana, IL: University of Illinois Press.*

Garrod, B. ve Fennell, D.A. (2004). *An analysis of whalewatching codes of conduct. Annals of Tourism Research*, 31 (2), 334–52.

Halbertsma, N.F. (1988). *Proper management is a must. Naturopa*, 59, 23–4.

Hall, S.S.J. (1989). *Ethics in hospitality: How to draw your line. Lodging, September*, 59–61.

Håstein, T., Scarfe, A.D. ve Lund, V.L. (2005). *Science-based assessment of welfare: Aquatic animals. Revue scientifique et technique (International Office of Epizootics)*, 24 (2), 529–47.

Hetzer, N.D. (1965). *Environment, tourism, culture. Links, July, reprinted in Ecosphere (1970)*, 1 (2), 1–3.

Holden, A. (2003). *In need of a new environmental ethic for tourism? Annals of Tourism Research*, 30 (1), 95–108.

Karwacki, J. ve Boyd, C. (1995). *Ethics and ecotourism. A European Review*, 4, 225–32.

Krippendorff, J. (1991). *Towards new tourism policies. In S. Medlick (Ed.), Managing tourism (pp.299–310). Oxford: Butterworth-Heinemann.*

Kutay, K. (1989). *The new ethic in adventure travel. Buzzworm: The Environmental Journal*, 1 (4), 31–6.

Laarman, J.G. (1987). *Nature-oriented tourism in Costa Rica and Ecuador: Diagnosis of research needs and project opportunities*. FPEI Working Paper No. 6, USDA Forest Service, Southeastern Forest Experiment Station, North Carolina State University.

Lea, J.P. (1993). *Tourism development ethics in the Third World*. *Annals of Tourism Research*, 20, 701–15.

Lipske, M. (1992). *How a monkey saved the jungle*. *International Wildlife*, 22 (1), 38–42.

Machlis, G. ve Bacci, M.E. (1992). *Is ecotourism ideologically biased, elitist, short-sighted, anti-democratic and*

unsustainable? Position paper, Fourth World Congress of Parks and Protected Areas, Caracas, Venezuela, 10–21 February.

Malloy, D.C ve Fennell, D.A. (1998a). *Codes of ethics and tourism: An exploratory content analysis*. *Tourism Management*, 19 (5), 453–61.

Malloy, D.C. ve Fennell, D.A. (1998b). *Ecotourism and ethics: Moral development and organizational cultures*. *Journal of Travel Research*, 36 (4), 47–56.

Mason, P. (1997) *Tourism codes of conduct in the Arctic and sub-Artic regions*. *Journal of Sustainable Tourism*, 5 (2), 151–65.

Mason, P. (2000). *Zoo tourism: The need for more research*. *Journal of Sustainable Tourism*, 8 (4), 333–9.

Mason, P. ve Mowforth, M. (1995). *Codes of conduct in tourism*. Department of Geographical Sciences Occasional Paper No. 1, University of Plymouth.

Masterton, A.M. (1992). *Environmental ethics*. *Tour and Travel News*, 16–18 November.

Miller, K.R. (1978). *Planning national parks for ecodevelopment: Methods and cases from Latin America*. Ann Arbor, MI: Center for Strategic Wildland Management Studies, School of Natural Resources, University of Michigan.

Nelson, J.G. (1994). *The spread of ecotourism: Some planning implications*. *Environmental Conservation*, 21(1), 248–55.

Nowaczek, A.M., Moran-Cahusac, C. ve Fennell, D.A. (2007). *Against the current: Striving for ethical ecotourism*. In J. Higham (Ed.), *Critical issues in ecotourism* (pp.136–57). London: Butterworth-Heinemann.

Nowaczek, A. ve Smale, B.J.A. (2005). *Traveller evaluations of ecotour operator ethics at a community-owned*

and operated site in Tambopata Reserve, Peru. Paper presented at the 11th Canadian Congress on Leisure Research, Nanaimo, British Columbia, 17–20 May.

Payne, D. ve Dimanche, F. (1996). *Towards a code of conduct for the tourism industry: An ethics model*. *Journal of Business Ethics*, 15, 997–1007.

Regan, T. (1983). *The case for animal rights*. Berkeley, CA: University of California Press.

Riddell, R. (1981). *Ecodevelopment*. New York: St Martin's Press.

Rivera, J. (2004). *Institutional pressures and voluntary environmental behavior in developing countries:*

Evidence from the Costa Rican hotel industry. *Society and Natural Resources*, 17, 779–97.

Ryan, C. ve Saward, J. (2004). *The zoo as ecotourism attraction – visitor reactions, perceptions and management implications: The case of Hamilton Zoo, New Zealand*. *Journal of Sustainable Tourism*, 12 (3), 245–66.

- Shnayerson, M. (1993). *When good tourists turn bad*. *Doctor's Review*, November, 46–51, 104–5.
- Singer, P. (1987). *Animal liberation or animal rights?* *The Monist*, 70 (1), 3–14.
- Smith, M. ve Duffy, R. (2003). *The ethics of tourism development*. London: Routledge.
- Stark, J. (2002). *Ethics and ecotourism: Connections and conflicts*. *Philosophy and Geography*, 5 (1), 101–13.
- Tangley, L. (1986). *Costa Rica – test case for the neotropics*. *BioScience*, 36 (5), 296–300.
- Taylor, P. (1986). *Respect for nature: A theory of environmental ethics*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- The Ecotourism Society. (1993). *Ecotourism guidelines for nature tour operators*. North Bennington, VT: The Ecotourism Society.
- Thompson, P. (1995). *The errant e-word: Putting ecotourism back on track*. *Explore*, 73, 67–72.
- UNEP Industry and Environment. (1995). *Environmental Codes of Conduct for Tourism*. Technical Report No. 29. Paris: United Nations Environment Programme.
- Wade, M.L. (1990). *Animal liberationism, ecocentrism, and the morality of sport hunting*. *Journal of the Philosophy of Sport*, 17, 15–27.
- Weeden, C. (2001). *Ethical tourism: An opportunity for competitive advantage?* *Journal of Vacation Marketing*, 8 (2), 141–53.
- Weeden, C. (2011). *Responsible tourist motivation: How valuable is the Schwartz value survey?* *Journal of Ecotourism*, 10 (3), 214–34.

Weiler, B. (1993). *Nature-based tour operators: Are they environmentally friendly or are they faking it?* *Tourism Recreation Research*, 18 (1), 55–60.

Wheeler, M. (1994). *The emergence of ethics in tourism and hospitality. Progress in Tourism, Recreation and Hospitality Management*, 6, 46–56.

Whelan, T. (1988). *Costa Rica is ready for investment in tourism. Tecnitur*, 4 (16), 10–12.

Whitney, D.L. (1989). *The ethical orientations of hotel managers and hospitality students: Implications for industry, education and youthful careers. Journal of Hospitality and Tourism Research*, 13 (3), 187–92.

Wight, P.A. (1993a). *Ecotourism: Ethics or eco-sell?* *Journal of Travel Research*, 21 (3), 3–9.

Wight, P.A. (1993b). *Sustainable ecotourism: Balancing economic, environmental and social goals within an ethical framework. Journal of Tourism Studies*, 4 (2), 54–66.

Williams, P.A. (1993). *Environmental business practice: Ethical codes for tourism. In S. Hawkes ve P. Williams*

(Eds.), *The greening of tourism: A casebook of best environmental practice in tourism* (pp. 59–65). Burnaby, British Columbia, Canada: Centre for Tourism Policy and Research, Simon Fraser University.

5. Ekoturizm ve Toplum Katılımı

JimButcher

GİRİŞ

Daha fazla toplum katılımına kim itiraz edebilir? İnsanlar için daha yüksek düzeyde kontrol ve demokrasi önermektedir – kesinlikle her zaman ve her şeyde övgüye değer bir hedeftir. Kuşkusuz, toplum katılımı gündemi çağdaş toplumda geniş bir gündemdir ve gelişmekte olan dünyada kalkınma ve koruma projelerine ‘yerlileri dâhil etmek’ olağan bir temadır. Bir hesaba göre, ‘1970’lerden bu yana pek çok açıdan toplum katılımı, sözde yeni bir kalkınma müdahalesi türü için bir şemsiye terim haline geldi. Katılımcı olmayan bir kalkınma stratejisi önermek artık neredeyse gericiydir’ (Tosun, 2000, s. 615).

Daha fazla toplum katılımı çağrısının anlamı, toplumları yaşamlarını etkileyen kararlara dâhil ettiği için genellikle daha demokratik olmasıdır. Bu, dışarıdan uygulanan kontrol yerine, toplum için kaderleri üzerinde daha büyük bir kontrol derecesi olduğunu göstermektedir. Çoğu zaman, bu duygu "güçlendirme" gibi terimlerle açıkça ifade edilir. Bu anlamda, toplumun kalkınmaya katılımı çağrısı, neopopulist kalkınma geleneğinde çok fazladır - toplulukların kendi gelişimlerdeki rolünü vurgulamaktadır.

Bu bölüm, toplum katılımının merkeziyetini retorik bir tutuculuk olarak ortaya koyarak başlar ve kökenlerini, varsayımlarını ve muhtemel faydalarını kısaca aydınlatmaktadır. Daha sonra ekoturizme toplum katılımının merkeziyetini kurar. Burada toplum katılımı genellikle bir ilke olarak sunulur ve ilerici, demokratik bir dürtü ile ilişkilendirilir. Daha sonra bazı temel varsayımlara daha derinlemesine bakacağız. Toplumsal katılım arkasındaki manevi gücü dış çıkar odaklarının toplum üzerine kontrol transfer olduğu iddiası üzerinde durduğu gibi ilk kontrol sorusu bakmaktayız. İkinci olarak, yerelleşmeye bakıyoruz, çünkü topluluk katılımındaki ‘topluluk’ genel olarak yerel bir topluluk olarak düşünülüyor ve bu makro düzeydeki kalkınma stratejileri karşısında ilerici bir gelişme olarak görülmektedir. Üçüncü olarak, toplumun ekoturizme katılımı konusundaki tartışmalarda her zaman örtülü veya açık olan bir varsayım olan;

toplum katılımının alternatif, ilerici ve hatta radikal bir kalkınma gündeminin parçası olduğu iddiasına kısaca bakacağız.

SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMAYA KATILIMIN MERKEZİYETİ

Hem kalkınma hem de koruma düşüncesinde, toplum katılımı retorik bir tutuculuk olarak kuruldu. Çağdaş düşüncede sürdürülebilir kalkınmanın yükselişini düşündüğümüzde bu açıktır. Sürdürülebilir kalkınmanın etkili sergileri, toplum katılımının büyük önem taşıdığını savunmaktadır. Uygulamada zor kalırken, sadece koruma ve kalkınmayı birleştirmekle kalmayıp, toplulukları ve toplumları bu projeye dâhil etme arzusunu da kapsamaktadır. Örneğin, Dünya için etkili Bakım: Sürdürülebilirlik stratejisi (IUCN, 1991), sürdürülebilir kalkınma için dokuz ilkesinden birini ‘toplulukların kendi çevrelerine bakmalarını sağlamak’ olarak listeler. Ayrıca, 1992 Rio Birleşmiş Milletler (BM) Çevre ve Kalkınma Konferansı – retorik bir tutuculuk olarak sürdürülebilir kalkınmanın kurulmasında bir dönüm noktası olduğunu kanıtlayan etkinlik – toplumun katılımına büyük önem vermiştir (BM, 1993).

Daha spesifik olarak, toplum katılımı, neopopulistlerin kalkınma konusundaki görüşleri, sürdürülebilir kalkınmanın savunuculuğunda daha geniş ölçüde etkili olan görüşler için temeldir (Potter, Binns, Elliot ve Smith, 1999) ve ekoturizmin karakteristiğidir (Butcher, 2007). Toplum katılımının tipik bir neopopulist tanımı, ‘insanları pasif öznelerden ziyade kendi kapasitelerini harekete geçirme, sosyal aktörler olma, kaynakları yönetme, kararları verme ve yaşamlarını etkileyen faaliyetleri kontrol etme konusunda güçlendirme’ ile ilgili olması gerektiğidir (Cernea, 1985, Wells ve Brandon’da alıntılanmıştır, 1992, s. 42). Bu tanım, toplumun kontrolünü vurgular - açıkça ‘büyük’ hükümet veya ‘büyük’ ticaret değil, bu gelişme formülasyonunun ön saflarında yer alan ajanslarıdır. Bu duygu katılım literatüründe yaygın olarak ifade edilmektedir (Singh ve Titi, 1995; Stiefel, 1994; Warburton, 1998). Birçok sivil toplum kuruluşunun (STK) ve ekoturizmin geliştirilmesinde yer alan şirketlerin bakış açısının merkezi bir özelliğidir ve çağdaş sürdürülebilir kalkınma söyleminde öne çıkmaktadır (Butcher, 2007).

EKOTURİZME TOPLUM KATILIMI

Toplum katılımı, ekoturizmin savunuculuğunun kesinlikle merkezinde yer almaktadır. Bunun yanında, bir ilke noktası olarak görülür ve başarısının özünde yer alır. Genel olarak, toplum katılımının arzu edildiği göz önüne alındığında, öne çıkan konular katılımın kapsamı ve aldığı biçimdir. Bu, özellikle 1980'lerden bu yana, "Murphy's Tourism: A community approach (1985)" gibi taslak yayınların yapıldığı on yıldan beri geçerlidir ve Krippendorff'un "The holidaymakers: Boş zaman ve seyahatin etkisini anlamak (1987)", toplum katılımı ile daha etik bir turizm endüstrisi arasında bir ilişki kurdu. Mowforth ve Munt (1998, s.103-4) 'tartışmanın şu anda yerel toplulukların kendi bölgelerine turizmin gelişiminde yer alıp almamaları gerektiği değil, nasıl yer almaları gerektiği ve "katılım" ın "kontrol" anlamına gelip gelmediği' tartışması olduğunu savunmaktadırlar.

Özellikle, sürdürülebilir turizmin gelişmesi için toplum katılımının hayati önem taşıdığı düşünülmektedir (Scheyvens, 2002). Nitekim Tosun, toplumun turizme katılımına ilişkin literatürün kapsamlı bir incelemesinde 'turizmin gelişimine yönelik bir toplum yaklaşımının sürdürülebilirliğin ön şartı olduğunu' bile savunmaktadır (Tosun, 2000, s.617, vurgu eklenmiştir). Sürdürülebilir kalkınma için toplum katılımının bu kadar önemli olduğu görüşü, çevreyi sürdürülebilir bir şekilde yönetmek için en iyi konumda olan koruma alanları ve çevresinde yaşayan toplulukların olduğu mantığına dayanmaktadır.

Sürdürülebilir turizm gelişiminin kurulmasında yerel halkın katılımının rolü bazen kitle turizmi deneyimine ters düşmektedir. Kitle turizmi, modern, kitle toplumunun bir örneği olarak, özellikle gelişmekte olan dünyadaki kırsal toplulukların farklı kültürlerini ve görüşlerini yansıtamayacak kadar büyük ve kişiliksiz olarak kabul edilir. Örneğin, Brohman'a göre, 'gelişmekte olan ülkeler, yerel toplulukların popüler kesimlerinden farklı sosyal grupları karar alma sürecine dâhil ederek geçmişte turizmi rahatsız eden sorunların çoğundan kaçınabilirler' (Brohman, 1996, s.68). Burada Brohman, yerel ve küçük ölçekli girişimleri daha büyük ölçekte ulusal kalkınma

planlarına kısmi bir panzehir olarak sunuyor. Nitekim ekoturizm, sürdürülebilir kalkınma tartışmalarında kitle turizmine karşı belirli bir ahlaki otorite kazanmıştır (Kasap, 2003).

Pratikte literatürde ifade edilen fikirler ile turizm planlamasının gerçekliği arasında bir uçurum olsa da, planlamaya doğrudan katılanlar da toplum katılımı ahlakına büyük ölçüde alışmışlardır. Örneğin, Dünya Turizm Organizasyonu (DTÖ) turizm planlayıcısı Inskeep, toplum katılımını turizm planlaması için gerekli olarak savunmuştur (Inskeep, 1991, s. 29) ve başka yerlerde endüstri uygulayıcısı ve akademisyen Ritchie (1993), yerleşik duyarlı turizmin ‘yarının bekçisi’ olacağını doğru bir şekilde öngörmüştür. DTÖ, Dünya Seyahat ve Turizm Konseyi (WTTC), Dünya Bankası, BM, ulusal kalkınma ajansları ve STK’lar gibi çeşitli uluslararası ajansların tümü, toplum katılımını genel olarak veya özellikle geliştirmekte olan dünyadaki turizm açısından kendi olarak benimsemiştir.

O halde toplum katılımı, geliştirmekte olan ülkelerde turizm açısından yaygın olarak desteklenmekte ve savunulmaktadır (ayrıca bkz. Fennell, 2007; Hawkins ve Khan, 1998; Scheyvens, 1999; Theopile, 1995). Toplumun ekoturizme katılımı, yerel toplulukların kontrol sahibi olma derecesini artırabilir. Onları güçlendirebilir, onları daha ‘kendi kendine yeterli’ hale getirebilir veya bir proje üzerinde ‘sahiplik’ hissi verebilir. Bu terimler ve bunların arkasında yatan neopopulist duygular olağandır ve kalkınma ve koruma konusundaki daha genel düşünceyi yansıtır. Dahası, toplum katılımı sürdürülebilir kalkınma ile bir ilişki ve dolayısıyla ekoturizm geliştirme söyleminde meşruiyet ve otorite taşır.

Toplum katılımı için daha sıradan ama yine de önemli bir argüman da vardır. Toplum katılımının bazen ekoturizm ürününün içsel bir yönü olduğu iddia edildiğine dikkat etmek önemlidir. Eğer ekoturistler yerel kültürün otantik ifadeleriyle ilgileniyorlarsa, o zaman toplumun turist deneyimini, kültürlerinin turist bakışları için nasıl ve hangi şartlarda mevcut olduğunu etkili bir şekilde şekillendirmede aktif ve anlamlı bir rol oynaması mantıklıdır (örneğin, Fennell, 2007; Giyen ve Neil, 2009).

TOPLULUK KATILIMI: GÜÇLENDİRME, KONTROL VE DEMOKRASİ

‘Güçlendirme’, toplum katılımının gerekçesi olarak yaygınlaştı. Bireylerin veya toplulukların kaderlerini etkileme yeteneklerinin artmasına atıfta bulunan geniş bir terimdir. Scheyvens, güçlendirmenin daha ayrıntılı ve nüanslı bir tanımını sunar (1999, s. 247-9; ayrıca bkz. Scheyvens, 2002). Ekoturizmin özellikleri olması gerektiğine inandığı güçlendirmenin dört ilgili yönünü tanımlar. Bunlar kısa tanımlarla aşağıda listelenmiştir:

- Ekonomik güçlenme. Toplum içinde yayılan kalıcı ekonomik kazanımlar.
- Psikolojik güçlenme. Topluluk üyelerinin, örneğin ‘kültürlerinin benzersizliği ve değerinin’ ve ‘geleneksel bilgilerinin’ dışarıdan tanınması nedeniyle artan benlik saygısı ile ilgilidir (Scheyvens, 1999, s.247).
- Sosyal güçlenme. Proje ile ‘ekoturizm yerel toplumun dengesini koruduğunda veya geliştirdiğinde’ (s.247) ve ‘topluluk uyumu geliştirildiğinde’ (s.247) sosyal güçlenmenin sağlandığı düşünülmektedir.
- Siyasi güçlenme. ‘Toplumun tüm topluluk gruplarının ihtiyaç ve çıkarlarını adil bir şekilde temsil eden siyasi yapısı, insanların ekoturizm girişimiyle ilgili sorular yöneltebilecekleri ve endişelerini giderebilecekleri bir forum sunuyor. Ekoturizm girişimini başlatan veya uygulayan kurumlar, topluluk gruplarının (kadınların, gençlerin ve diğer sosyal açıdan dezavantajlı grupların özel çıkar grupları dâhil) görüşlerini araştırır ve karar alma organlarında temsil edilmeleri için fırsatlar sunar ‘s. 247).

Yukarıdaki kategorilerin dördü de mikro politik kategorilerdir - bunlar, kahramanların bireyler ve çıkar grupları olduğu toplum içindeki siyasetle ilgilidir. En geniş kategori olan ‘siyasi güçlenme’ kategorisi bile (Scheyvens’in tanımını yukarıda tam olarak çoğaltılmıştır) siyaseti yalnızca toplum içinde olduğu gibi düşünmektedir.

Bununla birlikte, bir anlamda, güçlendirme parametreleri, topluma katılım sürecinin kendisinden önce büyük ölçüde verilmektedir. Akama’nın belirttiği gibi, ‘yerel toplumun, kendi topluluklarında hangi turizm tesisleri ve yaban hayatı koruma programlarının geliştirilmesini istediklerine ve turizm maliyetlerinin ve faydalarının farklı paydaşlar arasında nasıl paylaşılacağına karar verme yetkisine sahip olması

gerektiği' doğrudur' (Akama, 1996, s. 573). Bununla birlikte, finanse edilecek veya yatırım yapılacak küçük ölçekli turizm ve koruma karışımı (ekoturizmde olduğu gibi) genellikle katılımın ötesindedir. Projenin kendisinden önce kurulur ve Akama'nın atıfta bulunduğu projelerde, finansman veya yatırımın kabulüne bağlı olması muhtemeldir. Akama, 'Batılı' çevresel değerleri eleştirmekte ve toplumun Batı yanlılığının üstesinden gelmek için 'yetkilendirilmesi' gerektiğini savunmaktadır (Akama, 1996, s. 573). Ancak Akama tarafından talep edilen güçlenme yanıltıcı olabilir, sınırları arzu edilen gelişmeyi neyin oluşturduğuna dair önceden bir anlayışla belirlenir.

Tartışmasız, toplum içindeki iktidar meselesini belirlerken, güçlenme toplumsal bir iktidar anlayışı olarak görülebilecek şeylerden kaçınır (Butcher, 2007). Toplumsal bir anlayış kaçınılmaz olarak toplumun dünya pazarına, Batılı yardım kuruluşlarına ve STK'lara olan dış ilişkisini dikkate alacaktır. Bunların hiçbiri Scheyvens (2002) tarafından tasarlandığı gibi güçlenmenin özellikleri değildir. Ulusların arasındaki, gelişmiş ve gelişmekte olan dünya arasındaki, sosyal sınıflar arasındaki daha geniş güç sorunları ve bireylerin acil deneyimlerinin ötesinde sosyal güç kavramları, toplumun ekoturizme katılımı tartışmalarında çok az profile sahiptir.

Ekoturizme toplum katılımı üzerine yapılan pek çok araştırma, projelerin katılım performansları resmi ölçütlere göre ölçüldüğünde veya akreditasyon ve kıyaslama yoluyla nasıl ücret aldıklarına bakarak pozitivist bir yaklaşım benimseme eğiliminde olmuştur. Muhtemelen performansı ölçmek için bir ölçeğin en sık başvurulmuş örneği, Pretty'nin (1995) tipolojisidir (ayrıca bkz. Scheyvens, 2002, s. 55). Bu tipoloji, toplum katılımının titizliğinin bir göstergesi olarak okunabilir. Pretty'nin yedi katılım düzeyi bir ucunda 'manipülasyon', diğer ucunda 'kendi kendini harekete geçirme' özelliğine sahiptir. Pretty'nin analizi, idealin 'kendi kendini harekete geçirme' olmasıyla 'iyi' olarak daha yüksek bir katılım düzeyi sunar. Burada topluluklar, kendi toplumları içinde koruma ve kalkınma projelerini başlatır, planlar ve görür.

Yine de projeden önce, Mowforth ve Munt'un işaret ettiği gibi, 'yerel katılım için itici güç, birinci dünya olan bir güç konumundan gelmektedir' (1998, s.242). Birçok insanın geliştirmekte olan dünya topluluklarını 'güçlendirme' hedeflerinin odak noktası

haline gelen toplum katılımı gündemi, gelişmiş ve gelişmekte olan dünyalar arasındaki bu güç ilişkilerinden kaçınmakta ve projenin mikro siyasetine odaklanmaktadır. Ekoturizmin savunuculuğunda ve tartışmalarında başvurulan güç, kontrol, demokrasi ve diğer ilgili fikirlerin bu sınırlı alanda ne ölçüde anlaşılabilirliği sorgulanabilir. Bununla birlikte, eğer toplum az ya da çok ölçüde kontrol altındayken, söylemi yazılı değerinde ele alırsak, o zaman ekoturizmin gelişiminde yer alan STK'ların ve şirketlerin rolü nedir? Çoğu zaman rolleri kısmen toplumun kolaylaştırıcıları olarak sunulur.

Brohman bu kolaylaştırıcı rolü savunmakta ve bunu turizmde 'siyasi kontrolün' yerel düzeye devredilmesi açısından görmektedir (Brohman, 1996). Yine de 'siyasi kontrol' terimi yanıltıcı olabilir. Ekoturizm projeleri söz konusu olduğunda kontrol, finansman veya yatırım ile bağlantılıdır ve finansman her zaman bağışçının veya yatırımcının görünümüne veya çıkarına bağlıdır. Bu, elbette şaşırtıcı değil - sonuçta, hepsi politik ve tartışmalı hedefler olan kar, çevre koruma veya kırsal kalkınma arayışı temelinde kurulan ve geliştirilen ticari kuruluşlar veya sivil toplum kuruluşlarıdır. Toplum katılımına vurgu, güçlendirme ve kontrol dili ile ifade edildiğinde, bu örgütlerin toplumun isteklerinin göreceli olarak ilgisiz kolaylaştırıcılarından biri olarak rolünü ortaya koymaktadır.

Toplumun katılımı aynı zamanda demokratik bir gündemin parçası olduğunu ve daha fazla seçim, güçlendirme ve kontrolün hepsinin kalkınmada daha büyük bir demokrasi derecesi uyandırdığını göstermektedir. Ekoturizmin temelini oluşturan neopopulist geleneğin temelinde, genellikle bir yerellik içinde, halk çoğunluğunun ajansının teşviki vardır. Hatta Tosun, turizmin gelişmesine atıfta bulunarak, toplumun katılımı olmadan 'demokrasi ve bireysel özgürlüğün sürdürülebilir olamayacağını' ileri sürmektedir (Tosun, 2000, s. 615).

Yine de birkaç yazar, toplum katılımındaki bariz ikileme dikkat çekmiştir. Topluluklar, STK'lar veya Batı kalkınma ajansları gibi yetkilileri finanse etme amaçlarına uygun olmayan alternatifleri (belki de kitle turizmi) tercih ettiğinde ne olur? Weaver bunu şöyle getirmektedir: 'Eğer bu uzmanlar [alternatif turizm] modeli uygulamaya kalkarlarsa veya yerel halkı tercihlerini değiştirmeleri için yeniden eğitmeye

kalkarlarsa, yerel karar alma, kontrol ve toplum temelli turizm konusunun tamamı sorgulanır' (Weaver, 1998, s. 15). Bununla birlikte, bu ikilem nadiren ortaya çıkabilir, çünkü topluluklar bir projenin nasıl uygulandığı ve faydalarının nasıl dağıtıldığı ile ilgilenmek için birçok fırsata sahip olsa da, kalkınma önceliklerini seçme konusundaki daha geniş konulardan men edilirler. Tartışmasız, bu kadar geniş siyasi öncelikler, toplumun katılımından ziyade ulusal politikanın meselesidir. Panos Enstitüsü Başkanı Jon Tinker, gelişmekte olan dünya topluluklarının 'Batılı STK'lar tarafından projelerini kendi şartlarına göre kabul etmeleri için baştan çıkarıldığını' savunarak birçok 'katılımcı' yardım projesinin demokratik kimlik bilgilerini sorguluyor (Scheyvens, 2002, s.231'de alıntılanmıştır). Gerçekte, bu bir baştan çıkarma vakasından ziyade daha çok pragmatizm vakası olabilir. Belirli bir proje türüne bağlı yardım ya da yatırım olasılığı ile karşı karşıya kalındığında ya da hiç yardım alınmadığında pragmatik seçim, ekli olumsuz koşullardan bağımsız olarak yardımı kabul etmektir (White, 2000). Bu nedenle, sunulan alternatiflerin bulunmaması nedeniyle katılım gerçek seçimi hiç içermeyebilir. Daha ziyade, topluluğun katılımı, koşulları üzerinde çok az kontrol sahibi olduğu bazı sınırlı mali yardımlar olasılığına etkili olacaktır (White, 2000). Ayrıca, bu finansmanın bağışçılar tarafından rasyonalize edildiği ve sunulduğu dilin ('katılım', 'sahiplik' ve 'güçlendirme') alıcılar tarafından ifade ettiği kalkınma fikirlerine köklü bir bağlılıktan ziyade araçsal değerinin tanınmasına dayalı olarak benimsenmesi muhtemeldir (Hann ve Dunn, 1996). Bu nedenle, biraz daha geniş bir bağlamda görülen demokratik katılım kimlik bilgileri sorgulanabilir.

YERELCİLİK VE TOPLUM KATILIMI

Topluluk katılımının bir diğer önemli yönü, topluluğun ulusal bir topluluğun aksine yerel olması gerektiği varsayımdır. Bu, en azından ilk etapta, ulusal düzeyde değil, yerel düzeyde tasarlanan kalkınmaya yönelik neopopulist vurgunun bir sonucudur. Bu görüşün merkezinde Sachs'ın 'katılımcı planlama ve taban kökleri aktivasyonu' dediği görüş yer almaktadır (Sachs, 1979, s.113). Glaeser ve Vyasulu için (1984, s.26) katılımcı gelişme, 'arzu edildiğine karar verdikleri değişikliklerden etkilenen insanların, onlara yön ve ivme kazandırarak değişiklikleri uygulama sürecinde gönüllü olarak işbirliği yapmaları' anlamına gelmelidir. Bunlar gibi formülasyonlar katılımı yerel bir

mesele olarak konumlandırır ve gelişimdeki bölgesel ve ulusal görüşlere dolaylı olarak yerel görüşleri önceliklendirir.

Yerelin bu ayrıcalığı, ekoturizm ile ilgili özel literatürde yansıtılmış ve büyütülmüştür. Brohman bu davayı açıkça ortaya koyuyor:

- Toplum temelli turizm gelişimi, yerel katılımı artırmak ve halk çoğunluğunun ekonomik, sosyal ve kültürel refahını teşvik etmek için tasarlanmış kurumları güçlendirmeye çalışacaktır. Aynı zamanda, çeşitli turizm biçimlerinin yerel ekonominin diğer bileşenleriyle uyumluluğu; hem kültürel hem de çevresel olarak kalkınmanın kalitesi; toplumun ve sakinlerinin farklı ihtiyaçları, çıkarları ve potansiyelleri gibi hususları vurgulayacak kalkınmaya dengeli ve uyumlu bir yaklaşım getirmeye çalışacaktır (Brohman, 1996, s. 60).

Burada, ulus değil, yerel topluluk, çevresel ve kültürel açıdan iyi huylu bir gelişmeyi ele almak için uygun seviye olarak açıkça belirtilmektedir. Bu formülasyonda turizmin uyumlu olması gereken, ulusal ekonomiden çok yerel katılımın artırılması ve yerel ekonomidir.

Scheyvens'in Kalkınma turizmi: Toplulukları güçlendirmek (2002) adlı kitabında yerel kalkınmaya vurgu açıktır. Scheyvens, bölgenin insan refahı açısından kalkınma için en uygun birim olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Kitabında şöyle diyor: 'Bu, hükümetlerin turizme yabancı yatırımları teşvik etmekten en büyük ekonomik faydaları nasıl elde edebilecekleriyle ilgili bir kitap değildir. Daha ziyade yerel toplulukların turizmin gelişimindeki çıkarları ön plana çıkmaktadır' (Scheyvens, 2002, s.8, vurgu eklenmiştir). Ona göre, kalkınmadan daha geleneksel bir yaklaşımdan yararlanan hükümetler olurken, ekoturizm topluluklarındaki yerel halka yönelik olabilir ve olmalıdır. Bu, neopopulistlerin gelişime bakış açısının tipik bir örneğidir. Büyük ölçekli kalkınmayı uzak hükümetlere faydalı olarak sunarken, yerel toplum düzeyindeki kalkınma insanlar için daha büyük potansiyele sahiptir.

Bu bağlamda Parnwell, ulusal düzeyde demokrasi veya iyi yönetim eksikliğini telafi etmek için toplum katılımının arzu edildiğini savunmaktadır. STK'ların ve

toplulukların turizmi toplum için olumlu bir biçimde şekillendirebilme yeteneklerinin ‘egemen sosyo-ekonomik bağlama’ bağlı olduğunu savunmaktadır (Parnwell, 1998, s. 217), ve gelişmekte olan dünya hükümetlerinin uluslararası sermayeyi halkın çoğunluğundan ziyade seçkinlere fayda sağlamaya teşvik edebileceğini iddia etmeye devam etmektedir. Bir kez daha, devlet toplum üzerinde sınırlayıcı bir faktör olarak ortaya çıkmaktadır.

Ekoturizm literatüründe, yerel toplum düzeyinde kalkınmanın; kalkınmayı ele almak için en uygun mekânsal birim olduğu etkisine yönelik güçlü bir neopopulist vurgu vardır. Bu, ulusal hükümetlerin büyük şemalarına kıyasla ilerici olarak sunulmakta, şematik olarak yerelin ötesinde, ulusal düzeyde modernleşme ve dönüşüm önermektedir.

Peki, ulusun katılımcı ekoturizmdeki rolü ne olacak? Scheyvens (2002), konuyu merkezi hükümetin toplum düzeyinde kalkınmayı kolaylaştırmadaki rolü açısından ele almaktadır. Savunduğu ulusal stratejiler ‘uygun bir politika ortamı, düzenleyici çerçeve, altyapı ve küçük işletme geliştirme desteğidir’ ve ‘yerel topluluklara yardım etmek için çalışan yatırımcılara öncelik vermek ve topluluklara toprakları ve diğer kaynakları üzerinde güvenli bir görev süresi vermektir’ Scheyvens, 2002, s. 244). Burada ulusal politika, toplumu desteklemek ve hatta arazinin kontrolünü yerleşim yerlerine devretmekle ilgilidir. Scheyvens’in görüşü ulusal önceliği, kırsal alanlarda etkin bir devlet olarak hareket etmek, yerel temelli, sürdürülebilir kalkınmanın işleyişini sağlamak olarak görmektedir. Nihayetinde ‘yerel ajans’ aracılığıyla kalkınma ile ilgileniyor (Scheyvens, 2002, s. 56). Bu, Chambers (1983, 1997) ve diğer neopopulist yazarlar tarafından geliştirilen ortak bir temadır.

Topluluğun merkezinde yer alan bu yerel katılım, liyakate sahiptir. Örneğin, Scheyvens (2002, s. 33) modernist söylemin daha geniş bir refah kaygısından ziyade makro düzeydeki gelişmelerle meşgul olduğunu iddia etmekte kısmen haklıdır. Bununla birlikte, ekoturizm yoluyla kalkınma konusundaki tartışmaların çoğu, ulusal bakış açılarından hiç bahsetmemektedir. Bu nedenle, makro göstergelere yönelik bir önyargının yerini alabilir – neopopulistlerin modernleşmenin gelişme olarak semptomatik olduğunu

iddia ettiği ulusal bir önyargı – gelişmeyi yerel temelli bir fenomenden başka bir şey olarak öngörememekle birlikte değerlendirilir (Joseph, 2001).

Örneğın, Scheyvens (2002, s. 54) toplum temelli ekoturizm olgusunu şu şekilde ifade etmektedir: ‘Geçim kaygısı, yerel halkın kendi bölgelerindeki doğal kaynakların varlığından yararlanmaları gerektiğinin kabulüne dayanarak kalkınma çabalarının ayrılmaz bir parçası olmalıdır. Geçim kaynakları için bir endişenin kalkınmanın merkezinde olması gerektiğini iddia etmek tartışılmaz, ancak aynı derecede belirsizdir. Bununla birlikte, yerel halkın kendi bölgelerindeki doğal kaynakların varlığından yararlanmaları gerektiğini öne sürmek, kabul edilmesi daha zor bir durumdur. Gelişmiş ölkelerdeki çoğu bağlamda, uluslararası işbölümü ve küresel ticaretle, insanlar kendi bölgelerindeki doğal kaynaklardan yararlanamazlar. Kaynaklardan en geniş anlamda yararlanma eğilimindedirler – ışığı her açtıklarında, gazlı fırını yaktıklarında, arabalarını sürdüklerinde, kitap okuduklarında veya bir müzeyi ziyaret ettiklerinde, kendi topluluklarından uzakta üretilen kaynaklardan yararlanırlar. Gelişmiş dünyadaki toplulukların ellerinde bulundurdıkları kaynaklar ve bunları mal haline getirebilecekleri verimlilik, uluslararası bir işbölümüne dayanan modern gelişmeyle şekillenir. Ekoturizmin yerel katılıma verdiği önem, bu mirastan genellikle kendi kendine yeterlilik ve ölçeğın küçüklüğü lehine, prensip olarak kaçınır.

Ayrıca, ulusal temelli kalkınmadan kaynaklanan ‘damlama etkisinin’ olmayışıyla ilgili endişeler de haklı gösterilebilir (örneğin, Butler, 1990; Hitchcock, King ve Parnwell, 1993; Scheyvens, 2002, s. 8). Yerel katılım bunun düzeltilmesinde rol oynayabilir. Bununla birlikte, ulus devletler dünyasında, ulusal ekonomilerin daha fazla refaha doğru dönüşümüne katkıda bulunmak için önemli bir ölçeğın geliştirilmesi, güçlü bir ulusal perspektife sahip olmak zorundadır.

Ayrıca, ekoturizmin bir yararının, el sanatları üretimi gibi yerel, kayıt dışı sektörle bağlantı kurma yeteneğı olduğu ve böylece yoksulların doğrudan faydalar görmesini sağladığı ileri sürölmüştür (Oppermann, 1993). Oysa bu kayıt dışı ekonomik devrelerle bağlantı kurma yeteneğı bir güç ise, bu aynı zamanda bir zayıflıktır. Kayıt dışı devreler yerel olarak yoksulluğu hafifletebilir, ancak ekonomik kalkınma, ulusal kalkınmaya

beslenen resmi ekonominin (aynı zamanda vergi ödeyen ekonomi olan) gelişmesini gerektirir. Ekoturizmin savunuculuğunda yerel, gayri resmi bağlantılar sıklıkla konuşulurken, önemli ekonomik kalkınmaya katkıda bulunma yetenekleri sorgulanmalıdır.

TOPLUM KATILIMI: RADİKAL BİR GÜNDEM Mİ?

Toplum katılımı, zorba hükümetlere ve Dünya Bankası ve Uluslararası Para Fonu (IMF) gibi büyük küresel finans kurumlarıyla ilişkili serbest piyasa gündemine karşı ilerici, alternatif ve hatta radikal bir gündem olarak görülüyor. Bu, Scheyvens'in Kalkınma Turizmi'nin (2002) ve Tourism Concern'in Topluluk turizm rehberinin (Tourism Concern ve Mann, 2000) genel anlamıdır. Yeşil turizm aktivisti Anita Pleumaron, gerçek 'tabandan' katılımın, 'dış çıkarlardan ziyade insanların kendi hayatlarını belirledikleri ve kontrol ettikleri alternatif bir "Yeni Dünya Düzeni" nin inşasının bir parçası olarak gerekli olduğunu bile savunuyor (Pleumaron, 1994, s. 147).

Oysa radikal 'güçlendirme' ve 'toplum kontrolü' söyleminin serbest piyasa ile belirsiz bir ilişkisi vardır. Bu, Yeni Politika Gündemini (özellikle 1980'lerde ve sonrasında kalkınmadaki pazarlara bazen 'Yeni Sağ' vurgusuna verilen terim) ve Alternatif Kalkınma Paradigmasını (çoğu zaman Solla ilişkili birçok STK'NIN alternatif, 'insan' odaklı görüşünü) karşılaştırsak açıktır ve sürekli olarak topluluk katılımının teşviki ile ilişkilidir). Kültürel ve çevresel 'Sol' içinde yer alan Alternatif Kalkınma Paradigması giderek devletten uzaklaşarak onu başarısız büyük kalkınma şemalarıyla ilişkilendirmiş ve neopopulist bir yerelliği kilit öncelik olarak benimsemiştir. Bir yazar, 'insanları kalkınmanın merkezine koymanın devleti ve ajanlarını o merkezden uzaklaştırmayı ima ettiğini' kabul edecek kadar açık sözlüdür (Tandon, 2001, s. 53). Yeni bakış açısından Politika Gündemi, gelişmekte olan dünya devleti iş dünyasında verimsiz ve bürokratik bir yükü ve bir dizi serbest piyasa odaklı politikayı zayıflatması ve benimsemesi gerekiyordu (gelişmekte olan dünya devletlerinin yapısal uyum politikaları kapsamında borç rahatlamasından yararlanmak için gemiye bindirildiği görüşü). Bu nedenle, bu iki görünüşte zıt bakış açısı arasındaki ortak varsayım, devletin ve egemenliğin rolünün azalmış bir görüşüdür (Feldman, 1997).

Topluluğun – her zaman yerel bir topluluk, asla ulusal olmayan ve nadiren bölgesel bir topluluk - konuşmasına, ulusun halkı için ilerleme sağlama yeteneğinin aşağılanması eşlik eder. Demokrasi eksikliği veya zayıf yönetim yerelcilik için pragmatik argümanlar sağlayabilir. Bununla birlikte, nihayetinde önemli ama nadiren sorulan bir soru hala devam etmektedir: Yerel toplum temelli projeler, bir ulusun ekonomik beklentilerinin her türlü dönüşümüne ne kadar katkıda bulunabilir ve bunu yaparak merkezin yönetme kabiliyetini ne kadar artırabilir? Gelişmekte olan dünya devletinin aşağılanması, yalnızca ideolojik faktörlere değil, gerçeklere dayanmaktadır ve devletler genellikle yolsuzluk, verimsizlik ve meşruiyet eksikliğinden etkilenmektedir. Ancak sorun şu ki, yerel kalkınmanın teşvik edilmesi, yerel ihtiyaçlara küçük ölçekte bağlanması, bu sorunu yeterince ele alamayabilir.

Farklı bir bakış açısıyla Midgeley, ‘toplum katılımı kavramının toplumların nasıl örgütlenmesi gerektiğine dair sosyal ve politik teorilerden türetilen inançları yansıtmaması bakımından derin ideolojik olduğunu’ öngörüyle yazmaktadır (Midgeley, 1986, s. 4). Midgeley burada toplum katılımı söyleminin Batı tarzı ‘modernleşme’ için bir örtü olabileceği, Mowforth ve Munt’un Turizm ve sürdürülebilirliğinde de öne çıkan bir argüman olabileceği fikrine atıfta bulunmaktadır: Üçüncü Dünya’da Yeni turizm (1998). Bu görüşe göre, topluluk etkin bir şekilde ‘yukarıdan aşağıya’ gelişmeye güvenilirlik kazandırmak için görünüşte yasaya uygun bir şekilde çağrılır ve dâhil edilir.

Pek çok eleştirmen, bu doğrultuda topluluk katılımının etkinliğini, ticari veya korumacı planların bir örtüsü olarak değerlendirerek sorgulamıştır. Örneğin, Woodward’un araştırması, Güney Afrika ekoturizm projelerindeki normun, öncelikle halkla ilişkiler değeri açısından katılımcı bir yaklaşım benimsemek olduğunu savundu (Woodward, 1997, s.166). Benzer şekilde, Scheyvens, Afrika Koruma Şirketi’nin (CCA) çalışmalarını, yerel topluluklarla yalnızca toplulukların kendilerine olan bağlılığından ziyade ekonomik faydacılık duygusuyla çalıştığına inandığı bir organizasyona örnek olarak vermektedir (Scheyvens, 2002, s.192-3).

Dolayısıyla, toplum katılımının alternatif kimlik bilgileri iki cephede tartışılabilir: birincisi, devletten ve ulusal kalkınma perspektiflerinden uzaklaşmak, kalkınma

perspektifinden uzaklaşmak anlamına da gelebilir; ikincisi, toplum katılımı, bazı durumlarda, etkili bir şekilde, çok az değişiklik üzerinde radikal bir parlaklık olabilir.

SONUÇ

Herhangi bir durumda, geliştirme projesinin kendisinde yalnızca en az değişiklikle sonuçlansa bile, geliştirmeden etkilenenlerin görüşlerini aramanın daha iyi olacağı bir gerçektir. Toplum katılımı, bu yavan anlamda, yukarıdan aşağıya gelişimde bir ilerlemeyi temsil edebilir. Yine de topluluk katılımı için yapılan iddialar bundan çok daha ileri gidiyor. Toplumun ekoturizme katılımı, toplumu dâhil etmeye çalışmayan önceki gelişim biçimlerine aykırı olarak, kalkınmaya etik bir yaklaşım olarak sunulmaktadır. Bazen, kalkınmadaki gücü toplulukların kendilerine önemli ölçüde değiştirme potansiyeline sahip olarak sunulur.

Açıkçası, toplum katılımı sorunu bir takım duyularda sorunludur. Toplumun çıkarlarının dışında, öncesinde ve potansiyel olarak karşıtı bir çıkar aracı olabilir. Söylem ve pratiğinde, toplum katılımını yerel bir olgu olarak, sınırlı bir kalkınma anlayışı ve demokratik katılımın kendisi ile birlikte inşa edebilir. Sonuçta, topluluk katılımı, bir projenin uygulanacağı şartların müzakere edilmesiyle ilgilidir. İma eden daha geniş iddialar toplum için daha fazla demokrasi veya kontrol, en azından bir dereceye kadar ihtiyatla ele alınmalıdır.

KAYNAKÇA

Akama, J. (1996). Western environmental values and nature based tourism in Kenya. *Tourism Management*, 17 (8), 567–74.

Brohman, J. (1996). New directions for tourism in the Third World. *Annals of Tourism Research*, 23 (1), 48–70.

Butcher, J. (2003). *The moralisation of tourism*. London: Routledge.

Butcher, J. (2007). *Ecotourism, NGOs and development: A critical analysis*. London: Routledge.

Butler, R.W. (1990). Alternative tourism, pious hope or Trojan Horse. *Journal of Travel Research*, 28 (3), 40–45.

Cernea, M. (1985). *Putting people first*. Oxford: OUP.

Chambers, R. (1983). *Rural development: Putting the last first*. London: Longman.

Chambers, R. (1997). *Whose reality counts? Putting the first last*. London: Intermediate Technology Publications.

Feldman, S. (1997). NGOs and civil society: (Un)stated contradictions. *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 554 (1), 46–65.

Fennell, D.A. (2007). *Ecotourism: An introduction* (3rd ed.). London: Routledge.

Glaeser, B. ve Vyasulu, V. (1984). The obsolescence of ecodevelopment? In B. Glaeser (Ed.), *Ecodevelopment: Concepts, projects, strategies* (pp. 23–36). Oxford: Pergamon Press.

Hann, C. ve Dunn, E. (1996). *Civil society: Challenging Western models*. London: Routledge.

Hawkins, D. ve Khan, M. (1998). Ecotourism opportunities for developing countries. In W. Theobald (Ed.), *Global tourism* (pp.191–201). Oxford: Butterworth-Heinemann.

Hitchcock, M., King, V. ve Parnwell, M. (1993). Introduction. In M. Hitchcock, V. King ve M. Parnwell (Eds.), *Tourism in South East Asia* (pp.1–31). London: Routledge.

Inskeep, E. (1991). *Tourism planning: An integrated and sustainable development approach*. New York: Van Nostrand Reinhold.

IUCN. (1991). *Caring for the Earth: A strategy for sustainability*. Gland, Switzerland: International Union for the Conservation of Nature.

Joseph, J. (2001). Fragmented dreams. In D. Eade ve E. Ligteringen (Eds.), *Debating development: NGOs and the future* (pp.145–62). Oxford: Oxfam.

Krippendorff, J. (1987). *The holidaymakers: Understanding the impact of leisure and travel*. London: Heinemann.

Midgeley, J. (1986). Introduction: Social development, the state and participation. In J. Midgeley, A. Hall,

M. Hardiman ve D. Narine (Eds.), *Community participation, social development and the state* (pp.1–11). New York: Methuen.

Mowforth, M. ve Munt, I. (1998). *Tourism and sustainability: New tourism in the Third World*. London: Routledge.

Murphy, P.E. (1985). *Tourism: A community approach*. London: Methuen.

Oppermann, M. (1993). Tourism space in developing countries. *Annals of Tourism Research*, 20, 535–56.

Parnwell, M. (1998). Tourism, globalisation and critical security in Myanmar and Thailand. *Singapore Journal of Tropical Geography*, 19 (2), 212–31.

Pleumaron, A. (1994). The political economy of tourism. *The Ecologist*, 24 (4), July–August, 142–8.

Potter, R., Binns, T., Elliot, J. ve Smith, D. (1999). *Geographies of development*. London: Longman.

Pretty, J. (1995). The many interpretations of participation. In *Focus*, 16, Tourism Concern, London, 4–5.

Ritchie, J.R.B. (1993). Crafting a destination vision – putting the concept of resident responsive tourism into practice. *Tourism Management*, 14 (5), 379–89.

Sachs, I. (1979). Ecodevelopment: A definition. *Ambio*, 8 (2–3), 113.

Scheyvens, R. (1999). Ecotourism and the empowerment of local communities. *Tourism Management*, 20 (2), 245–9.

Scheyvens, R. (2002). *Tourism for development: Empowering communities*. Harlow, UK: Prentice Hall.

Singh, N.L. ve Titi, V. (1995). *Empowerment towards sustainable development*. London: Zed.

Stiefel, M. (1994). *A voice for the excluded: Popular participation in development – utopia or necessity?* London: Zed.

Tandon, R. (2001). Riding high or nosediving: Development NGOs in the new millennium. In D. Eade ve E. Ligteringen (Eds.), *Debating development: NGOs and the future* (pp. 319–29). Oxford: Oxfam.

Theopile, K. (1995). The forest as business: Is ecotourism the answer? *Journal of Forestry*, 93 (3), 25–7.

Tosun, C. (2000). Limits to community participation in the tourism development process in developing countries. *Tourism Management*, 21, 613–33.

Tourism Concern ve Mann, M. (2000). The community tourism guide. London: Earthscan.

UN (United Nations). (1993). The global partnership for environment and development: A guide to Agenda 21 (post Rio ed.). New York: United Nations.

Warburton, D. (Ed.) (1998). Community and sustainable development: Participation in the future. London: Earthscan.

Wearing, S. ve Neil, J. (2009). Ecotourism: Impacts, potentials and possibilities. London: Routledge.

Weaver, D.B. (1998). Ecotourism in the less developed world. Wallingford, Oxon, UK: CABI.

Wells, M. ve Brandon, K. (1992). People and parks: Linking protected area management. Washington, DC: World Bank.

White, S.C. (2000). Depoliticising development: The uses and abuses of participation. In D. Eade (Ed.), Development, NGOs and civil society (pp.142–55). Oxford: Oxfam.

Woodwood, P. (1997). Report. ‘Cashing in on the Kruger’: The potential of ecotourism to stimulate real economic growth in South Africa. *Journal of Sustainable Tourism*, 5 (2), 166–8.

6Ekoturizm ve Küresel Çevre Değişimi

C. Michael Hall

GİRİŞ

Ekoturizm araştırmalarının çoğunluğu yerel veya hedef ölçekte gerçekleşme eğilimindedir (Hall, 2007). Bu nedenle, ekoturizmin daha geniş etkilerini takdir etmede genellikle bir başarısızlık vardır. Örneğin, uzun mesafeli turizm söz konusu olduğunda, tipik bir yolculuğun iklim değişikliğine katkısının yüzde 90'ından fazlası ulaşım bileşeninden ve özellikle havacılıktan (Gössling, 2000) varış noktasına veya turistlerin araştırmacılar tarafından ele geçirildiği çalışma alanına gidip gelmede gelir (Hall, 2007). Bu nedenle, yalnızca bir seyahat boyunca değil, bir varış noktasında veya belirli bir yerde neler olduğunu inceleyerek, turizmin çevresel ve diğer tüketim etkilerini büyük ölçüde hafife alma potansiyeli vardır (Gössling, 2002; Gössling ve Hall, 2006a, 2006b; Gössling, Borgström-Hansson, Hörstmeier ve Saggel, 2002; Høyer, 2000). Tabii ki, bazı durumlarda turizmin çevresel etkileri için sınırları dar bir şekilde belirlemek, bazı destinasyonların veya ilgi çekici yerlerin çevresel kimlik bilgilerinin geliştirilmesine fayda sağlayabilir. Bununla birlikte, böyle bir durum ekoturizmin çevresel kimlik bilgilerine de ciddi bir meydan okuma sağlayabilir. Gössling ve ark. (2002, s. 199-211), 'ekoturizm projeleri bile çoğu zaman seyahatin küresel çevresel yönlerini görmezden geliyor gibi görünmektedir. Bu nedenle ekoturizm yerel düzeyde sürdürülebilir olabilir (toprakların dönüştürülmesi, çığnenmesi, türlerin toplanması vb. yoluyla yerel ekosistemlere asgari bir tehdit oluşturduğu anlamında), ancak çoğu durumda küresel bir bakış açısından sürdürülebilir olmayabilir.'

Bu bölümde ekoturizm ile küresel çevresel değişim (GEC) arasındaki ilişki tartışılmaktadır. Küresel değişim ve GEC kavramını tanımladıktan sonra, bölüm iklim değişikliği ve emisyonlar, habitat kaybı ve biyotik değişim dâhil olmak üzere değişimin farklı boyutlarına bakmaktadır. Daha sonra, çevresel değişimin ve ekoturizmin katkısının şimdiye kadar olduğundan daha kapsamlı bir şekilde değerlendirilmesi gereğini vurgulayarak sona ermektedir.

KÜRESEL ÇEVRE DEĞİŞİMİ KAVRAMI

Küresel iklim değişikliği artık hem turizmde hem de daha geniş medyada büyük ilgi görse de, iklim değişikliği daha geniş küresel değişim konusunun yalnızca bir parçasıdır. Küresel değişim, Dünya sistemindeki gezegensel ölçekli biyofiziksel ve toplumsal değişimleri ifade eder. Bu değişiklikler birbiriyle ilişkili olsa da GEC genellikle küresel değişimin ayrı bir alt sistemi olarak değerlendirilir (Gössling ve Hall, 2006a, 2006b).

Küresel çevre her zaman değişmektedir, ancak değişim hiçbir zaman, zaman ve mekânda sınırlı değildir. Bununla birlikte ‘tüm değişimler sonuçta fiziksel ve sosyal süreçlerle birbiriyle bağlantılıdır’(Meyer ve Turner, 1995, s. 304). Bununla birlikte, çağdaş GEC açısından en önemli olan, öncelikle doğal süreçlerden kaynaklanmamasıdır. Bunun yerine, doğal kaynakların tüketimi, insanlar için yeni habitatların yaratılması, diğer türlerin habitatlarını değiştiren ve insan tüketim ve üretiminin atık ürünleri ile ilgili insan eyleminin doğrudan bir sonucu olarak değişim ölçeği ve oranları çarpıcı biçimde artmıştır. İnsanın çevre üzerindeki etkileri iki şekilde küresel bir karaktere sahip olabilir. Birincisi, ‘küresel, bir sistemin mekânsal ölçeğini veya işleyişini ifade eder’ (Turner, Clark, Kate, Richards, Mathews ve Meyer, 1990, s.15), örneğin iklim ve okyanuslar küresel bir sistemin özelliğine sahiptir. İkincisi, GEC, ‘dünya ölçeğinde bir değişiklik meydana gelirse veya toplam çevresel olgunun veya küresel kaynağın önemli bir bölümünü temsil ediyorsa’ oluşur (Turner ve ark., 1990, s. 15-16), örneğin ormansızlaşma ve çölleşme. Turizm her iki değişim türü için de önemlidir (Gössling, 2002; Gössling ve Hall, 2006; Gössling ve ark. 2002; Hall ve Lew, 2009).

Turizmin yerel ölçekte biyofiziksel çevre üzerindeki potansiyel olumsuz etkileri 1960’ların sonlarından beri kabul görmektedir (örneğin, Mathieson ve Wall, 1982; Rosenow ve Pulsipher, 1979; Turner ve Ash, 1975). Bununla birlikte, turizmin küresel ölçekte çevresel etkileri olabileceği, tartışmasız iki ana kaynaktan geliştirilen çok daha yeni bir kavramsallaştırmadır. Birincisi, 1980’lerde sürdürülebilir kalkınma kavramının ortaya çıkmasıydı. Kurumsal ve politika açısından bu, dünya Koruma Stratejisi ve Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu’nun gelişimi ile iklim değişikliği ve biyolojik çeşitliliğin

korunmasına ilgi duyan akademik açıdan en yakından ilişkilidir (örneğin, Brookfield, 1988; Colby, 1990; Turner ve ark. 1990). İkinci etki ise, turizmin çevre üzerindeki daha geniş etkilerinin değerlendirilmesinde, yalnızca gezi davranışının bir parçası olarak varış noktasını değil, aynı zamanda üretim alanlarının ve geçiş bölgelerinin önemini vurgulayan turizm çalışmalarına sistem yaklaşımlarının uygulanmasıydı (Hall ve Page, 2010; Matley, 1976). Bu nedenle, ikinci yaklaşım, ulaşım ile ilgili sera gazı emisyonları gibi turizm tüketiminin sistem genelinde etkilerine ilişkin farkındalığın artmasına yol açmıştır; bu, hedef ölçekte ihmal edilebilir olsa da, bir turist gezisi boyunca önemli olabilir.

Başlangıçta turizm, katkıda bulunandan çok GEC kurbanı olarak sunuldu (örneğin, Gable ve Aubrey, 1990; Seki ve Christ, 1995). Ancak 1990'lı yıllar geçtikçe turizmin küresel ölçekte çevresel değişimdeki rolüne daha fazla önem verilmeye başlanmıştır (örneğin, Schafer ve Victor, 1999; Wilson, 1997). 2000'li yıllarda bu, özellikle Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü (UNWTO, 2007) gibi önde gelen kuruluşlar tarafından tanınan katkının ölçeği ile turizmin iklim değişikliğine artan katkısına odaklanmıştır.

TURİZMİN KÜRESEL ÇEVRESEL SONUÇLARI

Turizmin küresel çevresel sonuçları hakkında kapsamlı bir genel bakış sağlamaya yönelik ilk girişim, turizmin küresel bir bakış açısıyla aşağıdakilere katkıda bulunduğunu savunan Gössling tarafından üstlenildi: arazi örtüsü ve arazi kullanımındaki değişiklikler; enerji kullanımı; vahşi türlerin biyotik değişimi ve yok oluşu; hastalıkların değişimi ve dağılması; çevre algısı ve anlayışındaki değişiklikler.

Dimension	2001 estimates	2007 estimates
Number of international tourist arrivals	682 million ^a	898 million ^a
Number of domestic tourist arrivals	3580.5 million ^b	4714.5 million ^b
Total number of tourist arrivals	4262.5 million ^b	5612.5 million ^b
Change of land cover – alteration of biologically productive lands	0.5 percent contribution ^c	0.6–0.66 per cent contribution ^c
Energy consumption	14 080 PJ ^c	18 585.6 PJ ^d
Emissions	1400 Mt of CO ₂ -e ^c	1848 Mt of CO ₂ -e ^d (1461.6 Mt of CO ₂) ^e
Biotic exchange	Difficult to assess ^c	Difficult to assess, however rate of exchange is increasing ^d
Extinction of wild species	Difficult to assess ^c	Difficult to assess, particularly because of time between initial tourism effects and extinction events but increasing. One estimate of 3.5–5.5 per cent of species loss with a future higher figure being likely if climate change factors are considered ^f
Health	Difficult to assess ^c	Difficult to assess in host populations, but sickness in tourists in tropical destinations assessed at 50

		destinations assessed at 50 per cent by the World Health Organization (WHO) ^g
World population ^h	6169.8 million	6632.2 million
Total number of tourist arrivals as percentage of world population	69.1%	84.6%
Number of international tourist arrivals as percentage of world population	11.1%	13.5%

Notes:

- a. UNWTO figures.
- b. Hall and Lew (2009) estimates based on UNWTO data.
- c. Gössling (2002) estimate.
- d. Hall and Lew (2009) extrapolation based on Gössling's estimates and other research.
- e. UNWTO, UNEP and WMO (2008) estimate for 2005.
- f. In Hall (2010a).
- g. WHO (2003).
- h. Mid-year world population estimate by US Census Bureau (2009).

Şekil 6.1 Turizmin küresel çevresel değişime katkısı

Gössling'in (2002) turizmin Gec'e katkısına ilişkin 2001 yılı tahminleri ve Gössling ve Hall'da (2006) güncellenen tahminleri daha yakın zamanda Hall ve Lew'de (2009) ve Hall'da (2009) incelenmiştir (Tablo 6.1) ve turizmin GEC'e katkısının sadece yurt içi ve yurt dışı turist gezilerinin sayısının artması sonucu değil, aynı zamanda kat edilen mesafelerin artması nedeniyle de artmaya devam ettiği öne sürülmektedir (Gössling, Ceron, Dubois ve Hall, 2009; Hall, 2005, 2008; Scott, Gössling ve Hall, 2012a, 2012b).

Gössling'in (2002) GEC kategorileri turizmin değişime olan farklı genel katkılarını kavramsallaştırmak için yararlı olsa da, ekoturizmin göreceli katkısını belirlemeye çalışırken önemli niteliksel ve niceliksel sorunlar olabilir. Örneğin, en kritik konu, ekoturizmin (ancak tanımlanmış) genel turizm pazarının bir bölümünü ne ölçüde kapsadığıdır. 1998 Yılında Uluslararası Ekoturizm Derneği ile birlikte Dünya Turizm Örgütü, ekoturizmin tüm uluslararası seyahatlerin yüzde 20'sini oluşturduğunu tahmin etmiştir (WTO, 1998). Ancak sadece dört yıl sonra, Uluslararası Ekoturizm Yılı'nın lansmanında UNWTO, ekoturizmin uluslararası turizmin sadece yüzde 2-4'ünü oluşturduğunu tahmin etti (Fennell, 2008'in ekoturizm konusundaki seminal çalışmasında da kullandığı rakam). Bununla birlikte, ekoturizmin yılda yüzde 20 oranında büyüdüğünü söyleyen önceki açıklamalar, bugüne kadar tekrar edilmiştir. Örneğin;

“Çevrenin korunmasını teşvik eden doğal alanlara sorumlu seyahatle karakterize edilen ekoturizm, dünya çapında turizmin en hızlı büyüyen kesimlerinden biridir ve genel olarak turizm endüstrisinden iki ila üç kat daha hızlı bir şekilde yılda yüzde 20’den fazla bir hızla büyümektedir (Langford, 2011). Uluslararası Ekoturizm Derneği’ne göre, başka yerlerde de dikkat çeken, ancak dünya seyahatinin daha düşük bir yüzdesine sahip bir rakam ile ekoturizm ve doğa turizmi, geleneksel turizmin üç katı oranında büyümektedir. DTÖ, ekoturizmin uluslararası pazarın yüzde 7’sini yakaladığını tahmin ediyor (Hoag, 2007). Yukarıdakilerin tümü, ekoturizmin turizme katkısı (şu ana kadarki katkı) ve dolayısıyla küresel değişime orantılı katkı için mutlak bir rakam atfetmedeki zorlukları vurgulamaktadır.

Emisyonlar

Turizmden kaynaklanan karbondioksit (CO₂) emisyonları durumunda, UNWTO, Birleşmiş Milletler Çevre Programı ve Dünya Meteoroloji Örgütü (UNWTO, UNEP ve WMO, 2008) 2005 yılında yaklaşık yüzde 40’ının hava taşımacılığından, yüzde 32’sinin araç taşımacılığından ve yüzde 21’inin konaklama birimlerinden geldiğini ve büyümenin her alanda gerçekleşmeye devam ettiğini tahmin etmiştir (Gössling, Hall, Peeters ve Scott, 2010). Turizm bir ülke olsaydı, emisyonları ABD, Çin, Avrupa Birliği ve Rusya’dan sonra sıralanacaktı, ancak radyatif zorlama etkilerinin üst tahmini kullanılırsa, turizm iklim değişikliğine katkısı bakımından yalnızca ABD ve Çin’in gerisinde kalacaktı (Hall, 2010b). Ekoturizmin çeşitli yüzde tahminlerini kullanarak, pazar büyüklüğü 2007 yılında emisyon katkısında 36.96 Mt CO₂ -e (milyon ton karbon eşdeğeri emisyon) (toplam turizm pazarının yüzde 2’sinde), 129.36 Mt CO₂-e (yüzde 7’de), 369.6 Mt CO₂-e’ye kadar (yüzde 20’de) (Gössling’in 2002 tahminlerini kullanarak). Radyasyon zorlamasını hesaba katmayan 2005 yılı UNWTO, UNEP ve WMO (2008) tahminleri 29.23 Mt CO₂-e (yüzde 2), 102.31 Mt CO₂-e (yüzde 7) ve 292.32 Mt CO₂ -e (yüzde 20) rakamlarını vermektedir. Bu kadar geniş çeşitlilikler, ekoturizmden kaynaklanan emisyonların doğru bir şekilde hesaplanmasını sağlamada kendileri için yararlı değildir, ancak belki de çoğu zaman çevresel faydalarına odaklanan ekoturizmin de emisyonlara katkıda bulunduğunu kabul etmek de aynı derecede önemlidir.

Çevresel değişim küresel ölçekte gerçekleşse de yerel ve bölgesel analizler esastır (Kasperson, 1992). Değişiklikler farklı ifade bulur ve farklı bölgelerde farklı sonuçlar doğurur (Meyer ve Turner, 1995). Ekoturizmin turizm faaliyetinin önemli bir itici gücü olduğu ve küresel değişim açısından da önemli olduğu alanlardan biri Antarktika'dır (Scott ve ark. 2012a, 2012b). Bölgesel düzeyde turizmin kutup bölgelerindeki sera gazı (GHG) emisyonlarına nispi katkısı, havacılığa ve yolcu gemilerine turist erişimine olan güven nedeniyle diğer birçok bölgeden daha fazladır (Hall, 2010b). 2004-05 sezonunda Antarktika turizm emisyonlarını inceleyen Amelung ve Lamers (2007), havacılığın radyatif zorlama açısından önemli olmasına rağmen, hava yolculuğunun CO2 eşdeğerlerinde hesaplandığında emisyonların yüzde 60'ına yakınına katkıda bulunmasına rağmen, seyirlerin en büyük tek emisyon kaynağını sağladığını bildirmiştir. Amelung ve Lamers (2007), Antarktika'ya bağlı turistler tarafından Ushuaia / Punta Arenas (Arjantin / Şili) ve Christchurch (Yeni Zelanda) ağ geçidi limanlarına seyahatten kaynaklanan kişi başına düşen ortalama emisyonların sırasıyla kişi başına 8.58 ve 8.48 ton olduğunu tespit etmişlerdir. Kişi başına ortalama gemi bazlı CO2 emisyonu yolcu başına 6.16 tondur, ancak katkı, Alexander Humboldt için yolcu başına 2.09 ton ile Enderby'nin Ruhu için yolcu başına 22.63 ton arasında değişen gemiye bağlı olarak büyük ölçüde değişiyordu. Araştırmalarından Amelung ve Lamers (2007), Antarktika turizminin 2004-05 yılları için sera gazı emisyonlarına toplam katkısının 425 kton CO2-e olduğunu tahmin etmişlerdir. Mutlak anlamda böyle bir miktar önemsizdir. Bununla birlikte, kişi başına düşen bazda, Antarktika turistinin tipik iki haftalık seyahatleri sırasında üretilen 14.97 ton GHG, ortalama bir Avrupalı tarafından 17 ayda üretilen toplam emisyonu eşittir (Scott ve ark., 2012).

Kuzey kutup bölgelerinde ekoturizm çalışmaları da benzer sonuçlar vermektedir (Hall, 2010b). Dawson, Stewart ve Scott (2010), Churchill, Manitoba, Kanada'da kutup ayısı izleme deneyimine katılan turist emisyonlarının kişi başı 1,54 ila 58,61 ton CO2-e arasında değiştiğini tahmin etmişlerdir. Bu, bir kutup ayısı izleme deneyiminin, normal ikamet yeri ile Churchill arasındaki mesafeye bağlı olarak, ortalama bir küresel turist deneyiminden altı ila 34 kat daha yüksek olduğu anlamına gelir.

Özellikle havacılık ve ulaşımın bir sonucu olarak ekoturizmin emisyonları, enerji tüketiminin bazı yönlerini de yansıtmaktadır. Birçok ekoturizm işletmecisi (Andereck) tarafından enerji tasarrufu ve yenilenebilir enerjiye büyük önem verilmesine rağmen,

2009), enerjinin büyük kısmı turistlerin tüketimi, varış noktalarına ve varış noktalarına ulaşımında kullanılan ulaşımında gerçekleşir. Turizm taşımacılığının çoğunluğunun fosil yakıtlara bağımlı kaldığı göz önüne alındığında, bu durum ekoturizmin çevresel değişime katkılarına bir boyut daha katmaktadır.

Habitat kaybı ve yok olma

Ekoturizm, türlerin ve habitatın korunması için önemli bir ekonomik gerekçedir (Buckley, 2009; Frost ve Hall, 2009). Bununla birlikte turizm; turizmsel kentleşme süreçlerinin yanı sıra, ziyaretlerin doğrudan ve dolaylı etkileri yoluyla habitatı doğrudan etkilemektedir. Mozumder, Berrens ve Bohara (2006), 61 ülke için turist geliş günlüğü ile yükseltilmiş ulusal biyoçeşitlilik risk endeksi günlüğü arasındaki gerileme sonuçlarını incelerken turizmin artan biyoçeşitlilik riski ile ilişkisini belirlemiştir. Turizm kentleşme süreçleri mekânsal ve coğrafi olarak birbirinden farklıdır, genellikle kıyı ekosistemlerinin kentleşmeye maruz kaldığı kıyı gibi yüksek doğal olanaklara sahip alanlar, arazi temizliği ve sulak alanların boşaltılması ve temizlenmesi ile ilgilidir (Gössling ve Hall, 2006). Bu durum, turizmin bir lokasyonda habitatın korunması için gerekçe sağlamış olmasına karşın, yakınlardaki diğer alanların turizm altyapısının gelişmesi nedeniyle habitat kaybına uğramış olabileceği durumlara yol açabilir. Bu, özellikle ekoturizm yoluyla ürün tekliflerini çeşitlendirmeye çalışan Hawai'i, Gold Coast veya Fiji gibi tatil bölgelerinde geçerli olabilir.

Ekoturizm de dâhil olmak üzere turizmin habitat ve tür kaybı üzerindeki etkilerinin değerlendirilmesindeki zorluklardan biri, ilk turizm teşviki ile değişimin gerçekleştiğinin tanınması arasındaki zaman gecikmesidir. Turizm altyapısının gelişmesi açısından değişim hızla tanınabilir. Ehrlich'in (1994) enerji ve emisyon ile enerji kullanımı ve biyoçeşitlilik kaybı arasında gözlemlediği ilişki göz önüne alındığında Hall (2010a), turizmin genel olarak tür kaybının yaklaşık yüzde 3,5–5,5'inden sorumlu olduğunu ve iklim değişikliği senaryoları dikkate alındığında gelecekteki daha yüksek bir

rakamın muhtemel olduğunu muhafazakar bir şekilde tahmin etmiştir. Turizmin biyolojik istiladaki rolü göz önüne alındığında bu durum daha da kötü olabilir.

Biyotik Değişim

Turistlerin kapasitesi ve turizmin hastalık ve egzotik türler için vektör görevi görecektir altyapısı nedeniyle biyotik değişim oranının artmasına ve turizmin biyolojik istila için önemli bir mekanizma olarak kabul edilmesine rağmen, turizmin kesin katkısının belirlenmesi güçtür (bkz. Hall ve Baird, Bölüm 7, bu cilt). On yedinci yüzyıldan bu yana, istilacı yabancı türler, nedeni bilinen tüm hayvan yok oluşlarının yaklaşık yüzde 40'ına katkıda bulunmuştur (Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi Sekreteryası, 2006). Pimentel, McNair, Janecka, Wightman, Simmonds, O'CONNELL ve Tsomondo (2001), yaklaşık 480 000 türün yanlışlıkla veya kasıtlı olarak coğrafi menzillerinin doğal sınırlarının ötesine geçtiğini tahmin etmektedir. Biyolojik istila etkileri; tarım, ormancılık ve balıkçılık sektörüne dayalı doğa için özellikle ekonomik açıdan önemli olmakla birlikte aynı zamanda tarım, peyzaj veya tür değişikliği sonucunda turizm destek hizmetleri, çevre üzerinde önemli bir etkiye sahip olabilir. Bu özellikle milli parklar veya yüksek doğal değerlere sahip diğer alanlar için önemli olabilir, ancak turizm üzerindeki etkilerin peyzajdaki estetik değişikliklerden ziyade karizmatik türlerin kaybolması veya azalması sonucu daha yüksek olması muhtemeldir (Hall, James ve Baird, 2011). Bu nedenle biyolojik istilanın uzun vadeli etkileri, ekoturizmin, turizmin ve biyoçeşitliliğin korunmasının toplam maliyet ve faydalarının hesaplanmasında son derece önemli bir boyuttur; ancak, bu tür konular genellikle değerlendirmelere dâhil edilmemektedir (örneğin, Buckley, 2009).

Turistik mekânların metalaştırılmasına katkıda bulunabilecek ve dolayısıyla ziyaretçi sayısını artıracak bir alanın milli park veya vahşi alan olarak resmi olarak belirlenmesi, tür tanıtımları nedeniyle ziyaretçi etkilerini de artırabilir (Frost ve Hall, 2009; Hadwen, Hill ve Pickering, 2007; Sæþórsdóttir, Hall ve Saarinen, 2011). Örneğin, Vilà ve Pujadas (2001a), sosyo-ekonomik parametrelerin bir çalışmada Avrupa ve Kuzey Afrika'daki bitki istilasını etkileyerek, doğal yaşam alanlarından koparılan türlerin yoğunluğunun bir ülkeyi ziyaret eden turist sayısı ile pozitif ilişkili olduğunu ($r = 0.49$),

Akdeniz uluslararası turizm destinasyonlarının da çok sayıda doğal yaşam alanlarından koparılan türe sahip olduğunu tespit etmiştir. Ek olarak, bunun doğal alanlara gelen ziyaretçi sayısı ile yabancı türlerin sayısı arasındaki pozitif ilişkiyle doğrudan ilişkili olabileceğini de savundular (Lonsdale, 1999).

Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasındaki bitki istilalarının karşılaştırılmasında Avrupa ve Afrika'nın Akdeniz bölgesi, Vilà ve Pujadas (2001b), ithalat seviyesinin ve insani gelişme seviyesinin, egzotik bitki türlerinin yoğunluğundaki değişimin açıklanmasına önemli ölçüde katkıda bulunan tek değişken olduğunu ve toplam değer in yüzde 60,7 olduğunu bulmuşlardır. Analizde arazi kullanım değişkenleri tek başına ele alındığında, korunan arazinin yüzde kapsamı ve karasal ulaşım ağlarının uzunluğu birlikte yabancı tesislerin yoğunluğundaki değişimin yüzde 57,2'sini ve karasal ulaşım ağlarının uzunluğunun ithalatla pozitif ilişkili olduğunu açıklamıştır ($r = 0.78$). Karasal ulaşım ağlarının uzunluğu da ülkeyi ziyaret eden turist sayısı ile ($r = 0.75$) Vilà ve Pujadas (2001b, s.399) arasında korelasyon olduğunu belirterek, 'Çok turist alan Fransa, İtalya ve İspanya gibi Akdeniz havzası ülkeleri en yüksek yabancı tür yoğunluğuna sahip ülkelerdir. Beklentilerimizin aksine, yabancı bitkilerin yoğunluğu ile korunan arazinin yüzde örtüsü arasındaki korelasyon olumluydu.'

Biyolojik istila literatüründe turizmin istilacı türlerin yayılmasına katkısı sıkça görülmekle birlikte, turizm literatüründe turizm ve rekreasyonun biyolojik istilaya doğrudan katkısı ve buna bağlı tür kaybına ilişkin göreceli bir onay eksikliği bulunmaktadır (Pickering ve Hill, 2007; Pickering ve Mount, 2010; Hall, 2011a). Dikkat çeken tek konu, uluslararası turizm ve seyahatin hastalıkların yayılmasındaki rolü ve seyahat ve turizm destinasyonları üzerindeki etkileridir. Colizza ve diğ. (2006, s.2019) 'hava-ulaşım-ağ özelliklerinin ortaya çıkan hastalıkların küresel modelinden sorumlu olduğunu' bildirmiştir. Örneğin, Şiddetli Akut Solunum Sendromunun (SARS) uluslararası yayılımı, uluslararası havacılığın yolcuları bir merkezden diğerine taşıma hızı ile yakından ilişkiliydi. Raptopoulou-Gigi'nin yorumladığı gibi, 'SARS hastalığına neden olan koronavirüsün dünya çapında hızla yayılması, evrim ve yayılmanın, toplumun hava yolculuğu yoluyla ya da özellikle Asya'daki yoğun nüfuslu kentsel alanlardaki hareketliliği ile kolaylaştırıldığını öne sürdü' (2003, s. 81).

Ekoturizm, bireylerin yeni patojenlere maruz kaldıkları ve patojenleri hem insan hem de hayvan popülasyonlarına sokabilecekleri, genellikle uzak yerlere seyahatleri nedeniyle uzun süredir hastalık yayılımına karışmıştır (Hall ve Lew, 2009; Musa, Hall ve Higham, 2004; Rudkin ve Hall, 1996; Wilson, 1995). Çevresel ve kırsal destinasyonlara gelen ziyaretçiler, çeşitli nedenlerle yerel hastalıklarla enfeksiyon riski altındadır: (1) yeni lokasyonda bulunan patojenlerle immünolojik deneyim eksikliği; (2) yerel nüfusa kıyasla genetik farklılıklara bağlı duyarlılığın artması; ve (3) yerel nüfusa kıyasla daha riskli davranışlara yol açan hastalık riskleri hakkında bilgi eksikliği (Wilson, 1995). USDA ve diğ. (2001) hastalığın ortaya çıkışı ve ekoturizm / doğaya dayalı turizm ile ilişkili beş faktör belirlemiştir:

- 1- İnsanların gelişmemiş bir kırsal çevreye taşınması.
- 2- Çevresel değişim (örneğin, ormansızlaşma, yol / altyapı oluşturma).
- 3- İnsanların vahşi yaşamla temasının artması.
- 4- İnsanların eklembacaklı hastalık vektörleriyle (örneğin sivrisinekler, keneler) artan teması.
- 5- Yeni bir bölgeyi ziyaret eden insanlar için yerel hastalıklarla enfeksiyon riski artmıştır.

USDA ve ark. (2001, s.7), ‘Doğa seyahatleri ve ekoturistler için popüler destinasyonlar olan tropik bölgeler, ılıman bölgelere göre artan biyolojik çeşitlilik nedeniyle yeni hayvan ve zoonotik hastalıkların ortaya çıkması için özellikle muhtemel yerlerdir.’ Gerçekten de, 2000 yılında, nehir yüzmesinin bir sonucu olarak Malezyalı bir eko-meydan okuma etkinliğinde uluslararası katılımcılar arasında bir leptospirosis salgını meydana geldi. Hastalık Kontrol ve Önleme Merkezleri (CDC, 2001) çalışması, eco-challenge etkinliğine katılan 158 katılımcının yüzde 44’ünün leptospirosis için vaka tanımını karşıladığı bildirildi. Bununla birlikte, hastalık salgınları kamuya açık bir profil kazanabilirken, gerçek şu ki, ekoturizmin bir sonucu olarak ortaya çıkan patojen değişiminin çoğu, en azından kısa vadede fark edilmeden gitmektedir. Bununla birlikte, ekoturizm, patojenlerin ve hastalıkların hem insan hem de hayvan popülasyonlarına aktarılmasında açıkça gizli düşmandır. Örneğin, büyük maymunlar, genetik olarak çok

benzer oldukları ve bu nedenle aynı hastalıkların ve mikropların çoğuna maruz kaldıkları insanlar tarafından, doğrudan kendilerine iletilen solunum yolu virüslerinden ölmektedirler (Köndgen, Kühl, N'Goran, Walsh, Schenk, Ernst, Biek, Formenty, Mätz-Rensing, Schweiger, Junglen, Ellerbrok, Niysche, Briese, Lipkin, Pauli, Boesch ve Leendertz, 2008). Bu bulgular, Uganda, Ruanda ve Demokratik Kongo Cumhuriyeti'nde şu anda 650'den az olan goril nüfusunun yanı sıra, Endonezya'daki Borneo ve Sumatra'da 15.000 civarında olduğu düşünülen orangutanlar için büyük bir sorun teşkil etmektedir (Hall ve Lew, 2009). Ekoturist dolar, nesli tükenmekte olan maymunları kaçak avcılardan korumak, ticari avlanma ve habitat kaybını kısıtlamaya yönelik önlemleri desteklemek için gereklidir. Bununla birlikte, turist temasını yönetmek için başka önlemlerin de gerekli olabileceği olgusu, giderek daha fazla kabul görmektedir.

SONUÇ VE GELECEK

Ekoturizm uzun zamandır biyoçeşitliliğin korunmasına önemli bir katkı olarak tasvir edilmiştir ve birçok yönden öyledir. Bununla birlikte bu bölüm, ekoturizmin etkilerine ilişkin herhangi bir değerlendirmenin, ekoturistlerin bir varış yerindeki hazır faaliyetlerinden daha büyük mekânsal ve zamansal ölçeklerde anlaşılması gerektiğini vurgulamaya çalışmıştır (Hall, 2007). Bu bağlamda ekoturizm, özellikle emisyonlar, biyotik değişim ve hatta biyolojik çeşitlilik kaybı açısından GEC'e potansiyel olarak önemli bir katkı sağlamaktadır. Ekoturizmin çevresel etkilerine ilişkin her türlü değerlendirme, çevresel değişimdeki rolüne karşı habitat ve türlerin korunmasına katkısını tartmalıdır. Bunu yapmanın zorluğu, turizmin etkilerini değerlendirmede zamanın rolünün genellikle olduğundan daha fazla takdir edilmesini gerektirmesidir (Hall, 2011b). Bununla birlikte, bu bölüm ekoturizmin algılanan çevresel faydalarının, özellikle ana pazarlarından uzak olan çevresel konumlarda, temel bir yeniden değerlendirmeye ihtiyaç duyabileceğini belirtmiştir. Turistlerin çevreye ve doğal cazibe merkezlerine ilişkin algılarının bir sonucu olarak, ekoturizm gec'den diğer turizm biçimlerine göre daha ciddi bir şekilde etkilenebilirse, bunun potansiyel olarak bir ironisi de vardır (Gössling, 2007; Hvenegaard, 2002). Bununla birlikte, Gec'in ekoturizm için sonuçlarına ilişkin değerlendirmelerin ekoturistler tarafından süregelen ve beklenen değişikliklerin algılanmasını göz önünde bulundurması gerekmesine rağmen, bu algıların

karmaşık olması ve davranışta doğrusal olmayan değişikliklere dönüşmesi muhtemeldir (Gössling ve Hall, 2006b; Gössling, Scott, Hall, Ceron ve Dubois, 2012). Bu, bir veya birkaç çevresel parametredeki değişimin mutlaka turist davranışında eşdeğer bir değişikliğe yol açmadığı anlamına gelir.

Bu bölüm aynı zamanda ekoturizmin aslında sürdürülebilir olup olmadığı sorununu ortaya çıkarmaktadır (Biggs, Ban ve Hall, 2012; Biggs, Hall ve Stoeckl, 2012; Hall, 2011b). Cevap nitelikli bir evet ve daha sürdürülebilir seyahat biçimlerinin geliştirilmesinde ve ekolojik ekonomiye dayanan bir gelişme kavramında yatmaktadır; bu sayede seyahat, bireylerin ve hanelerin tüm tüketim kalıpları içinde ve çevresel hizmetlerin biyofiziksel sınırları içinde bağlamsallaştırılmaktadır. Böyle bir hedefe ulaşmak için seyahatin önemli ölçüde karbondan arındırılması ve yerelleştirilmesi gerekir (Hall, 2009). Gössling ve ark. (2002, s. 209), ‘daha sürdürülebilir olabilmek için destinasyonların yakın kaynak pazarlarından müşteri çekmeye çalışması gerektiği’ sonucuna varmıştır. Bununla birlikte, Hall’un (2007) belirttiği gibi, böyle bir sonuç, çevreye uygun olmakla birlikte, birçok ekoturizm operasyonu için büyük bir zorluk teşkil etmektedir. Ne yazık ki, ekoturizmin yerel topluma ve ekonomik kalkınmaya katkısına en çok bağımlı olan konumlardan bazıları da kaynak pazarlara göre en çevreci ve dolayısıyla uzak konumlardır. Bu yerlerde ekoturizm, mevcut birkaç geliştirme seçeneğinden biri olabilir (Hall, 2012). Bu gibi durumlarda zor veya farklı gelişim kararları alınması gerekebilir.

Bu bölümde ayrıca ekoturizmin tüm etkilerinin tespit edilebilmesi ve dolayısıyla ekoturizmin çevreye gerçek katkısının değerlendirilebilmesi için zaman ve mekânda çok daha geniş bir analizin yapılması gerektiği vurgulanmıştır. Bunu yapmak sadece birçok turizm paydaşının kabul etmek istemeyeceği sonuçlara değil, aynı zamanda çözümlere de yol açabilir. Bu nedenle, ekoturizmin karşılaştığı zorluk, turizmin karşılaştığı daha geniş zorluğun bir parçasıdır, çünkü orta ve uzun mesafeli seyahatler çevre dostu veya sürdürülebilir değildir. Kirleten, bir ekoturist olarak etiketlenmiş olsun ya da olmasın, bedelini ödemelidir.

KAYNAKÇA

Amelung, B. ve Lamers, M. (2007). Estimating the greenhouse gas emissions from Antarctic tourism. *Tourism in Marine Environments*, 4 (2–3), 121–33.

Andereck, K.L. (2009). Tourists' perceptions of environmentally responsible innovations at tourism businesses. *Journal of Sustainable Tourism*, 17 (4), 489–99.

Biggs, D., Ban, N. ve Hall, C.M. (2012). Lifestyle values, resilience, and nature-based tourism's contribution to conservation on Australia's Great Barrier Reef. *Environmental Conservation*, 39 (4), 370–79.

Biggs, D., Hall, C.M. ve Stoeckl, N. (2012). The resilience of formal and informal tourism enterprises to disasters – reef tourism in Phuket. *Journal of Sustainable Tourism*, 20 (5), 645–65.

Brookfield, H. (1988). 'Sustainable development' and the environment. *Journal of Development Studies*, 25 (1), 126–35.

Buckley, R. (2009). Evaluating the net effects of ecotourism on the environment: A framework, first assessment and future research. *Journal of Sustainable Tourism*, 17, 643–72.

Budd, L., Bell, M. ve Brown, T. (2009). Of plagues, planes and politics: Controlling the global spread of infectious diseases by air. *Political Geography*, 28, 426–35.

CDC (Centers for Disease Control and Prevention). (2001). Update: Outbreak of acute febrile illness among athletes participating in eco-challenge-Sabah 2000 – Borneo, Malaysia, 2000. *Morbidity and Mortality Weekly Report*, 50 (2), 21–4.

Colby, M.E. (1990). *Environmental management in development: The evolution of paradigms*. Washington, DC: The World Bank.

Colizza, V., Barrat, A., Barthélemy, M. ve Vespignani, A. (2006). The role of the airline transportation network in the prediction and predictability of global epidemics. *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America*, 103 (7), 2015–20.

Dawson, J., Stewart, E. ve Scott, D. (2010). Climate change and polar bear viewing: A case study of visitor demand, carbon emissions and mitigation in Churchill, Canada. In C.M. Hall ve J. Saarinen (Eds.), *Tourism and change in polar regions: Climate, environments and experiences* (pp.89–103). London: Routledge.

Ehrlich, P.R. (1994). Energy use and biodiversity loss. *Philosophical Transactions: Biological Sciences*, 344 (1307), 99–104.

Fennell, D. (2008). *Ecotourism* (3rd ed.). Abingdon, UK: Routledge.

Frost, W. ve Hall, C.M. (2009). *Tourism and national parks: International perspectives on development, histories and change*. London: Routledge.

Gable, F.J. ve Aubrey, D.G. (1990). Potential coastal impacts of contemporary changing climate on South Asian seas states. *Environmental Management*, 14 (1), 33–46.

Gössling, S. (2000). Sustainable tourism development in developing countries: Some aspects of energy use. *Journal of Sustainable Tourism*, 8 (5), 410–25.

Gössling, S. (2002). Global environmental consequences of tourism. *Global Environmental Change*, 12, 283–302.

Gössling, S. (2007). Ecotourism and global environmental change. In J. Higham (Ed.), *Critical issues in ecotourism* (pp.70–84). Oxford: Elsevier.

Gössling, S., Borgström-Hansson, C., Hörstmeier, O. ve Saggel, S. (2002). Ecological footprint analysis as a tool to assess tourism sustainability. *Ecological Economics*, 43 (2–3), 199–211.

Gössling, S., Ceron, J.-P., Dubios, G. ve Hall, C.M. (2009). Hypermobile travellers. In S. Gössling ve P. Upham (Eds.), *Climate change and aviation* (pp. 131–49). London: Earthscan.

Gössling, S. ve Hall, C.M. (Eds.) (2006a). *Tourism and global environmental change*. London: Routledge.

Gössling, S. ve Hall, C.M. (2006b). Uncertainties in predicting tourist flows under scenarios of climate change. *Climatic Change*, 79 (3–4), 163–73.

Gössling, S., Hall, C.M., Peeters, P. ve Scott, D. (2010). The future of tourism: Can tourism growth and climate policy be reconciled? A climate change mitigation perspective. *Tourism Recreation Research*, 35 (2), 119–30.

Gössling, S., Scott, D., Hall, C.M., Ceron, J.-P. ve Dubois, G. (2012). Consumer behaviour and demand response of tourists to climate change. *Annals of Tourism Research*, 39 (1), 36–58.

Hadwen, W.L., Hill, W. ve Pickering, C.M. (2007). Icons under threat: Why monitoring visitors and their ecological impacts in protected areas matters. *Ecological Management and Restoration*, 8, 177–81.

Hall, C.M. (2005). *Tourism: Rethinking the social science of mobility*. Harlow, Essex, UK: Prentice-Hall.

Hall, C.M. (2007). Scaling ecotourism: The role of scale in understanding the impacts of ecotourism. In J. Higham (Ed.), *Critical issues in ecotourism* (pp.243–55). Oxford: Elsevier.

Hall, C.M. (2008). Tourism and climate change: Knowledge gaps and issues. *Tourism Recreation Research*, 33, 339–50.

Hall, C.M. (2009). Degrowing tourism: Décroissance, sustainable consumption and steady-state tourism. *Anatolia: An International Journal of Tourism and Hospitality Research*, 20 (1), 46–61.

Hall, C.M. (2010a). Changing paradigms and global change: From sustainable to steady-state tourism. *Tourism Recreation Research*, 35 (2), 131–45.

Hall, C.M. (2010b). Tourism and environmental change in polar regions: Impacts, climate change and biological invasion. In C.M. Hall ve J. Saarinen (Eds.), *Tourism and change in polar regions: Climate, environments and experiences* (pp. 42–70). London: Routledge.

Hall, C.M. (2011a). Biosecurity, tourism and mobility: Institutional arrangements for managing biological invasions. *Journal of Policy Research in Tourism, Leisure and Events*, 3 (3), 256–80.

Hall, C.M. (2011b). Policy learning and policy failure in sustainable tourism governance: From first and second to third order change? *Journal of Sustainable Tourism*, 19 (4–5), 649–71.

Hall, C.M. (2012). Island, islandness, vulnerability and resilience. *Tourism Recreation Research*, 37 (2), 177–81.

Hall, C.M., James, M. ve Baird, T. (2011). Forests and trees as charismatic mega-flora: Implications for heritage tourism and conservation. *Journal of Heritage Tourism*, 6 (4), 309–23.

Hall, C.M. ve Lew, A. (2009). *Understanding and managing tourism impacts: An integrated approach*. London: Routledge.

Hall, C.M. ve Page, S.J. (2010). The contribution of Neil Leiper to tourism studies. *Current Issues in Tourism*, 13 (4), 299–309.

Hoag, H. (2007). Green to go; everyone is getting on the green-travel bandwagon, but which choices truly make a difference? *The Globe and Mail*, 23 June, available at <http://www.theglobeandmail.com/life/article104783.ece> (updated 13 March 2009).

Høyer, K.G. (2000). Sustainable tourism or sustainable mobility? The Norwegian case. *Journal of Sustainable Tourism*, 8 (2), 147–60.

Hulme, P.E. (2009). Trade, transport and trouble: Managing invasive species pathways in an era of globalization. *Journal of Applied Ecology*, 46, 10–18.

Hvenegaard, G.T. (2002). Using tourist typologies for ecotourism research. *Journal of Ecotourism*, 1 (1), 7–18.

Kasperson, R.E. (1992). Human response to environmental degradation in endangered areas. *Acta Universitatis Carolinae Geographica*, 1, 29–36.

Köndgen, S., Kühl, H., N’Goran, P.K., Walsh, P.D., Schenk, S., Ernst, N., Biek, R., Formenty, P., MätzRensing, K., Schweiger, B., Junglen, S., Ellerbrok, H., Niysche, A., Briese, T., Lipkin, W.I., Pauli, G., Boesch, C. ve Leendertz, F.H. (2008). Pandemic human viruses cause decline of endangered great apes. *Current Biology*, 18 (4), 260–64.

Langford, K. (2011). Ecotourism can help maintain healthy forests. 29 September, available at <http://www.worldagroforestrycentre.org/newsroom/highlights/ecotourism-can-help-maintain-healthy-forests>

Lindberg, K., Furze, B., Staff, M. ve Black, R. (1997). *Ecotourism in the Asia-Pacific region: Issues and outlook*, Burlington, VT: International Ecotourism Society.

Lonsdale, W.M. (1999). Global patterns of plant invasions and the concept of invasibility. *Ecology*, 80, 1522–36.

Mathieson, A. ve Wall, G. (1982). *Tourism: Economic, physical and social impacts*. Harlow, UK: Longman.

Matley, I.M. (1976). *The geography of international tourism*. Washington, DC: Association of American Geographers.

Meyer, W.B. ve Turner, B.L. II (1995). The Earth transformed: Trends, trajectories, and patterns. In R.J. Johnston, P.J. Taylor ve M.J. Watts (Eds.), *Geographies of global change: Remapping the world in the late twentieth century* (pp.302–17). Oxford: Blackwell.

Mouchtouri, V.A., Anagnostopoulou, R., Samanidou-Voyadjoglou, A., Theodoridou, K., Hatzoglou, C., Kremastinou, J. ve Hadjichristodoulou, C. (2008), Surveillance study of vector species on board passenger ships, risk factors related to infestations. *BMC Public Health*, 8, 100.

Mozumder, P., Berrens, R.P. ve Bohara, A.K. (2006). Is there an environmental Kuznets curve for the risk of biodiversity loss? *Journal of Developing Areas*, 39 (2), 175–90.

Musa, G., Hall, C.M. ve Higham, J. (2004). Tourism sustainability and health impact in high altitude ACE destinations: A case study of Nepal's Sagarmatha National Park. *Journal of Sustainable Tourism*, 12 (4), 306–31.

Pickering, C. ve Hill, W. (2007). Impacts of recreation and tourism on plant biodiversity and vegetation in protected areas in Australia. *Journal of Environmental Management*, 85, 791–800.

Pickering, C. ve Mount, A. (2010), Do tourists disperse weed seed? A global review of unintentional humanmediated terrestrial seed dispersal on clothing, vehicles and horses. *Journal of Sustainable Tourism*, 18 (2), 239–56.

Pimentel, D., McNair, S., Janecka, J., Wightman, J., Simmonds, C., O'Connell, E. ve Tsomondo, T. (2001). Economic and environmental threats of alien plant, animal, and microbe invasions. *Agriculture, Ecosystems and Environment*, 84, 1–20.

Raptopoulou-Gigi, M. (2003). Severe acute respiratory syndrome (SARS): A new emerging disease in the 21st century. *Hippokratia*, 7 (2), 81–3

Rosenow, J.E. ve Pulsipher, G.L. (1979). *Tourism: The good, the bad, the ugly*. Lincoln, NE: Century Three Press.

Rudkin, B. ve Hall, C.M. (1996). *Off the beaten track: The health implications of the development of specialinterest tourism services in South-East Asia and the South*

Pacific. In S. Clift ve S. Page (Eds.), *Health and the international tourist* (pp.89–107). London: Routledge.

Sæþórsdóttir, A.D., Hall, C.M. ve Saarinen, J. (2011). Making wilderness: Tourism and the history of the wilderness idea in Iceland. *Polar Geography*, 34 (4), 249–73.

Schafer, A. ve Victor, D.G. (1999). Global passenger travel: Implications for carbon dioxide emissions. *Energy*, 24, 657–79.

Scott, D., Gössling, S. ve Hall, C.M. (2012a). *Tourism and climate change: Impacts, adaptation and mitigation*. London: Routledge.

Scott, D., Gössling, S. ve Hall, C.M. (2012b). International tourism and climate change. *WIREs Climate Change*, 22 March. doi: 10.1002/wcc.165

Secretariat of the Convention on Biological Diversity. (2006). *Global biodiversity outlook 2*. Montreal, Canada: Secretariat of the Convention on Biological Diversity.

Seki, M. ve Christ, R. (1995). Selected international efforts to address climate change. *Environmental Monitoring and Assessment*, 38 (2–3), 141–53.

Stanbury, J., Pryer, M. ve Roberts, A. (2005). Heroes and villains – tour operator and media response to crisis: an exploration of press handling strategies by UK adventure tour operators. *Current Issues in Tourism*, 8, 394–423.

Tatem, A.J. (2009). The worldwide airline network and the dispersal of exotic species: 2007–2010. *Ecography*, 32, 94–102.

Tatem, A.J. ve Hay, S.J. (2007). Climatic similarity and biological exchange in the worldwide airline transportation network. *Proceedings of the Royal Society B*, 274, 1489–96.

Tatem, A.J., Hay, S.J. ve Rogers, D.J. (2006). Global traffic and disease vector dispersal. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 103 (16), 6242–7.

Turner, B.L., Clark, W.C., Kates, R.W., Richards, J.F., Mathews, J.Y. ve Meyer, W.B. (Eds.) (1990). *The Earth as transformed by human action*. Cambridge: Cambridge University Press.

Turner, L. ve Ash, J. (1975). *The golden hordes: International tourism and the pleasure periphery*. London. Constable and Company.

UNWTO (United Nations World Tourism Organization). (2002). International Year of Ecotourism launched in New York. Press release, 29 January, United Nations World Tourism Organization, Madrid, available at http://www.world-tourism.org/newsroom/Releases/more_releases/january202/launch

UNWTO (United Nations World Tourism Organization). (2007). *From Davos to Bali – a tourism contribution to the challenge of climate change*. Policy Document. Madrid: World Tourism Organization.

UNWTO, UNEP ve WMO. (2008). *Climate change and tourism: Responding to global challenges*. Madrid: United Nations World Tourism Organization, United Nations Environment Programme and World Meteorological Organization.

US Census Bureau. (2009). International Data Base, available at <http://www.census.gov/ipc/www/idb/worldpop.html>

USDA APHIS, VS, CEAH (US Department of Agriculture, Animal and Plant Health Inspection Service,

Veterinary Services, Centers for Epidemiology and Animal Health), Center for Emerging Issues. (2001). *Market watch, nature travel and ecotourism: Animal and human health concerns*. October.

Vilà, M. ve Pujadas, J. (2001a). Socio-economic parameters influencing plant invasions in Europe and North Africa. In J.A. McNeely (Ed.), *The great reshuffling: Human dimensions of invasive alien species* (pp. 75–9). Gland, Switzerland: IUCN Biodiversity Policy Coordination Division.

Vilà, M. ve Pujadas, J. (2001b). Land-use and socio-economic correlates of plant invasions in European and North African countries. *Biological Conservation*, 100, 397–401.

WHO (World Health Organization). (2003). *International Travel and Health*. Geneva: Information Resource Centre for Communicable Diseases.

Wilson, M.E. (1995). Travel and the emergence of infectious diseases. *Emerging Infectious Diseases*, 1, 39–46.

Wilson, M.E. (1997). Population movements and emerging diseases. *Journal of Travel Medicine*, 4, 183–6.

WTO (World Tourism Organization). (1998). Ecotourism, now one-fifth of market. WTO Newsletter, January–February, available at <http://www.worldtourism.org/omt/newslett/janfeb98/ecotour.htm>.

6. Ekoturizm Biyolojik İstilalar ve Biyogüvenlik

C. Michael Hall and Tim Baird

İSTİLACI HASTALIKLARIN VE TÜRLERİN BİYOÇEŞİTLİLİĞİN KORUNMASINA ETKİLERİ

Biyolojik çeşitliliğin korunması (biyoçeşitlilik) ekoturizmin uygulanabilirliğinin ayrılmaz bir parçasıdır (Hall, 2007). Biyoçeşitlilik, genetik seviyeden tür seviyesine ve ekosistem seviyesine kadar değişen toplam biyotik varyasyon toplamını ifade eder (Martens, Rotmans ve de Groot, 2003). Ne yazık ki, ‘biyolojik istiladaki sürekli büyümenin biyolojik çeşitlilik kaybına önemli bir katkıda bulunmasıyla birlikte, ‘ana bileşenlerinin üçünde de (genler, türler ve ekosistemler) (Secretariat of the Convention on Biological Diversity, 2010, p.9) biyoçeşitlilikte devam eden düşüşün birden fazla göstergesi var’ (Gössling, 2002; Gössling ve Hall, 2006; Hall, 2010a, 2011a; Secretariat of the Convention on Biological Diversity, 2010, p.9).

Diğer çevre sorunlarına kıyasla, istilacı türler en az altı özel yönetim ve politika zorluğu sunmaktadır (after Keller, Geist, Jeschke ve Khün, 2011):

- 1- Nüfuslar yayıldıkça ve büyüdüğüçe etkileri zamanla artma eğilimindedir.
- 2- Komşu hükümetlerin eylemleri istilacı türlerin yönetiminde kritik öneme sahiptir.
- 3- Turizm de dâhil olmak üzere ekonomik açıdan değerli ticaret, genellikle istilacı türlerin hastalık taşıyıcılarıdır.
- 4- Biyolojik istilaya yol açacak kesin koşulları belirlemek genellikle imkânsızdır.
- 5- İstilacı türlerin yayılmasını kontrol etmek, uluslararası işbirliğinin sağlanmasını zorlaştırmaktadır.
- 6- Yerli olmayan türlerin tanıtılması ve yayılması arasında genellikle ‘istila borcu’ (Essl, Dullinger, Rabitsch, Hulme, Huelber, Jarošik, Kleinbauer,

Krausmann, Kühn, Nentwig, Vilà, Genovesi, Gherardi, Desprez-Loustau, Roques ve Pyšek., 2011) olarak da adlandırılan önemli bir zaman gecikmesi vardır.

Yabancı türlerin bir çevreye sokulması, turistlerin kapasitesi ve turizmin egzotik türlerin taşıyıcısı olarak hareket etme altyapısı nedeniyle genellikle turizmle ilişkilidir (Fox ve Loope, 2007; Hall, 2007). On yedinci yüzyıldan bu yana, istilacı yabancı türler, nedeni bilinen tüm hayvan yok oluşlarının yaklaşık yüzde 40'ına katkıda bulunmuştur (Secretariat of the Convention on Biological Diversity, 2006). Yüzyılın başlarından itibaren, yaklaşık 480 000 türün insanlar tarafından kazara veya kasıtlı olarak coğrafi menzillerinin doğal sınırlarının ötesinde olan yerlere sokulduğu tahmin edilmektedir (Pimentel, McNair, Janecka, Wightman, Simmonds, O'Connell, Wong, Russel, Zern, Aquino ve Tsomondo, 2001). Örneğin, turizmle ilgili türlerin sekiz İskandinav ülkesine ve bölgesine giriş yollarının tartışılmasında Hall, James ve Wilson (2010), safra suyu ve çökeltilerinde 169 türün, gövde kirlenmesiyle 29 türün, ulaşım ile 172 türün, avlanma yoluyla 24 türün ve olta balıkçılığı veya spor için avlanma yoluyla 21 türün giriş yaptığının saptandığını belirtmişlerdir. Çifte sayım potansiyeli göz önüne alındığında bile, bu rakamlar turizmin tür girişleri için bir taşıyıcı veya hatta gerekçe olarak rolünü vurgulamaktadır. Kuşkusuz, bir dizi yabancı tür, özellikle gıda üretimi ve hatta spor ve rekreasyon açısından önemli sosyo-ekonomik faydalar sağlamıştır (Hall, 2003). Bununla birlikte, yabancı türlerin tarım, ormancılık ve ekosistem hizmetlerinde de önemli olumsuz ekonomik etkileri olmuştur (Heikkilä, 2011; Vilà, Basnou, Pyšek, Josefsson, Genovesi, Gollasch, Nentwig, Olenin, Roques, Roy, Hulme ve DAISIE partners, 2010). Pimental ve diğ. (2001), inceledikleri altı ülkede (ABD, İngiltere, Avustralya, Güney Afrika, Hindistan ve Brezilya) yerli olmayan tür istilalarının yılda 314 milyar ABD dolarından fazla zarara neden olduğunu tahmin etmişlerdir. Pimental, Zuniga ve Morrison (2005), yalnızca Amerika Birleşik Devletleri'nde istilacı yabancı türlerin yılda yaklaşık 120 milyar ABD dolarına varan kayıplara neden olduğunu tahmin etmişlerdir.

Turizmin biyoçeşitlilik kaybına önemli bir katkı sağlayabileceği; turizmin ve özellikle ekoturizmin, milli park ve koruma rezervi kurulması ve yönetimi için sağladığı ekonomik gerekçeyle biyoçeşitliliğin korunmasına katkısı hakkındaki literatürle sıklıkla çelişen bir şeydir (Buckley, 2009; Christ, Hilel, Matus ve Sweeting, 2003; Frost ve Hall,

2009; Hall, 2007; Higham, 2007). Bununla birlikte, türler, kirlilik ve emisyonlar üzerindeki doğrudan ve dolaylı baskılar da dâhil olmak üzere turizmin doğal çevre üzerindeki potansiyel olumsuz etkileri konusunda ve aynı zamanda; turistlerin ve turizm altyapısının istilacı türlerin taşıyıcıları olarak hareket etme kapasitesi konusunda artan bir farkındalık vardır (Hall ve Lew, 2009). Bu nedenle bu bölüm; bir ülkenin, bölgenin, yerin veya firmanın ekonomik, çevresel ve / veya insan sağlığının, ekoturizmin temelini oluşturan biyolojik kaynakların korunmasını sağlamak için bir araç olarak zararlı organizmalardan korunması gibi, ekoturizm ve biyogüvenlik arasındaki ilişkilere odaklanmaktadır. Öncelikle turizmin ve ekoturizmin biyolojik istilada bir faktör olarak rolünü ve istilacı türlerin turizm üzerindeki etkileri tartışılmaktadır. Daha sonra biyogüvenlikteki bazı önleme ve uyum stratejilerinin yanı sıra mevcut biyogüvenlik stratejilerinin risk değerlendirmesi için etkilerini not edilecektir. Bölüm, biyogüvenlik ve özellikle ekoturizm için geliştirilmiş kurumsal düzenlemelere duyulan ihtiyaç üzerine bir tartışma ile tamamlanacaktır.

BİYOLOJİK İSTİLALARDA TURİZM VE EKOTURİZMİN BİR FAKTÖR OLARAK ROLÜ

Turizm biyolojik istilaya üç ana yolla katkıda bulunabilir:

- 1- Yeni türlerin planlanan girişi veya türlerin eski aralıklarına yeniden sokulması için bir gerekçe sağlayarak.
- 2- Planlanmamış biyolojik istila için bir taşıyıcı olarak.
- 3- Habitatı bozarak ve dolayısıyla istilacı türlerin yerleşmesini kolaylaştırarak.

Planlı Tür Tanıtımı İçin Gerekçe Olarak Turizm

Turizm endüstrisindeki pek çok kişi, turistlerin gümrük ve biyogüvenlik izni konusunda karşılaşılabileceklerine inandıkları algılanan rahatsızlığın ötesinde turizmin biyogüvenlik yönetiminde oynadığı rolün farkında olmayabilir (Pinfield, 2001). Bununla birlikte, turizm uzun zamandır türlerin bir yerden diğerine girişinin bir nedeni olmuştur. Bazı ülkeler, özellikle Avrupalılar tarafından yerleşilmiş olanlar, avcılık, balıkçılık ve

diğer turizm ve rekreasyon biçimleri açısından arzu edilen yabancı türlerin kasıtlı olarak içeri alınması mirasına sahiptir. Örneğin, somon ve alabalık gibi balık türlerinin, rekreasyonel balıkçılık fırsatlarını arttırmak için kasıtlı olarak bir konumdan diğerine önceki aralıklarının dışında içeri alındığı bir tarih vardır (Huckins, Osenberg ve Mittelbach, 2000). Balıklar yerli türler olmasa da, balık avlama fırsatı artık doğaya dayalı turizm faaliyetlerinin önemli bir unsuru olarak görülüyor (Hall, 2007).

Amerika Birleşik Devletleri'nde vahşi göllerin alabalıkla stoklanması 1800'lerde başlamıştır (Pister, 2001). Bu uygulama, neredeyse bir yüzyıl boyunca, spor balıkçılığını yaratma ve geliştirme amacıyla ve ekolojik sonuçları dikkate alınmadan takip edildi. Sadece 1960'larda, araştırmalar, içeri alınan türlere atfedilebilecek yerli biyota üzerinde olumsuz etkiler gösterdiğinde, uygulamalarda değişiklikler meydana gelmeye başladı. Örneğin, Kaliforniya'daki Sierra Nevada'nın doğal olarak balıksız göllerinin yüzde 80'inden fazlası artık yerli olmayan alabalık içeriyor (Knapp, Corn ve Schindler, 2001). Bu durum, bir zamanlar bu yüksek irtifa göletlerinde ve göllerinde en yaygın omurgalı olan dağ sarı bacaklı kurbağası *Rana muscosa*'nın nüfusunda büyük bir düşüşe yol açmıştır (Knapp ve Matthews, 2000; Vredenburg, 2004). Avustralya'da (Gillespie, 2001) ve Yeni Zelanda'da (Flecker ve Townsend, 1994) rekreasyonel balıkçılık için alabalık salınımı da benzer şekilde yerli hayvan varlığını etkilemiştir. Pister'in (2001) belirttiği gibi, vahşi yaşam veya doğal alan balık stoklama gerekliliği, özellikle dağ gölü ekosistemlerinin biyoçeşitliliğinin korunmasına ilişkin değişen sosyal değerler ve öncelikler göz önüne alındığında, şu anda Amerika Birleşik Devletleri'nde yaygın bir tartışma konusudur. Bununla birlikte, rekreasyonel balıkçılık organizasyonlarından alabalık veya diğer salınan spor balıklarının göllerden ve suyollarından çıkarılmasına, sadece rekreasyonel önemlerinden dolayı değil, aynı zamanda ekonomik değerlerinden dolayı da kayda değer bir direnç vardır.

Turizmin biyogüvenlik konularındaki rolü ile ilgili zıt bir durum, türlerin daha önce çıkarıldığı ya da yok olmak üzere avlandıkları habitatlara yeniden sokulmasının gerekçesi olarak işlevidir. Kilit türlerin kaybını yaşayan ortamları restore etmeye çalışma süreci, manzaraların tarih öncesi ekolojilerine benzer bir şeye geri dönmesiyle Batı Avrupa'da önemli bir ilgi görmesiyle birlikte, vahşi olarak adlandırılır (Hall ve Lew,

2009). Örneğin, Mayıs 2008’de İskoç hükümeti, Avrupalı kunduzun Norveç’ten dört kunduz ailesinin getirilmesiyle beş yıllık bir deneme süresi için Knapdale, Mid Argyll’e yeniden salınacağını açıkladı (Scottish Wildlife Trust, 2008). Kunduzların yeniden salınması, kunduzların çevre üzerinde olumlu bir etkisi olabileceğini (400 yıl önce ayrıldıkları) ve aynı zamanda bölgeye turist çekebileceğini savunan İskoç Yaban Hayatı Vakfı (SWT) ve İskoçya Kraliyet Zooloji Derneği (RZSS) tarafından önerildi. RZSS’de hayvan, eğitim ve koruma başkanı Ian Valentine, ‘Ekosistemlere getirdikleri faydalar açısından kilit taşı türü olmasının yanı sıra, yerel alanda turizmi artırarak sosyo-ekonomik bir destek de sağlayacaklarını’ belirtti (BBC News, 2007). Ancak, öneriye muhalefet İskoç Kırsal Mülkiyet ve İş Birliği tarafından dile getirildi. SRPBA Ceo’su Doug McAdam şunları söyledi: ‘Avrupa kunduzunun İskoçya’ya yeniden salınması, şu anda yabancı bir türün salınımı olacaktır. 400 Yıllık bir aradan sonra, eski habitatlar geliştirildi ve şimdi çevresel, ekonomik ve rekreasyonel faydalar sağlayan yönetilen bir manzara haline geldi ‘ (BBC Haberleri, 2007).

Planlanmamış Tür Salınımları

Türlerin kasıtlı olarak salınması, ekolojik etkiler ile ekonomik ve kişisel faydalar arasındaki uzlaşmalar nedeniyle doğaya dayalı turizmde farklı paydaşlar arasında önemli bir tartışma noktası olmasına rağmen (Huckins ve ark., 2000), türlerin planlanmamış salınımlarının neden olduğu zarar konusunda genellikle çok az tartışma vardır (Hall, 2007). Örneğin yabani otların ve yabancı türlerin salınmasında turizm ve rekreasyonun rolü üzerine önemli bir araştırma mirası bulunmaktadır (Hall, 2010b; Pickering ve Mount, 2010). Gerçekten de, Usher (1988) tarafından doğa rezervlerinin biyolojik istilaları üzerine yapılan araştırmalar, turist ziyareti ile salınan türlerin sayısı arasında pozitif bir ilişki olduğunu bulmuştur. Avrupa ve Kuzey Afrika’daki bitki istilalarını etkileyen sosyo-ekonomik parametreler üzerine yapılan bir çalışmada, Vilà ve Pujadas (2001a) ayrıca doğal yaşam alanlarından alınan türlerin sayısı, bir ülkeyi ziyaret eden turist sayısı ile pozitif korelasyon gösterdiğini ($r = 0.49$) buldu. Vilà ve Pujadas (2001b, s.399) ayrıca ‘yabancı bitkilerin yoğunluğu ile korunan arazinin yüzde örtüsü arasındaki korelasyonun pozitif olduğunu’ yorumladı’. Benzer şekilde, Wasilowska (1999) Polonya’nın Mumlawski Wierch bölgesindeki ormancılık izlerini araştırmış ve nadiren kullanılan

izleri turistler tarafından sıkça kullanılan izlerle karşılaştırmıştır. Sonuçlar, bölgeyi kolonize eden yerli olmayan ağaç türlerinin sayısının turist trafiğinin yoğunluğuna bağlı olduğunu, çünkü nadiren kullanılan izlerin, popüler turistik Szrenica Dağı'na gidenlere kıyasla daha az yabancı bitki türüne sahip olduğunu göstermiştir (Wasilowska, 1999).

Ancak, planlanmamış tüm salınımların turizm açısından olumsuz olamayacağına dikkat etmek önemlidir (Leppakoski, 1991). Birçok istilacı tür kendi doğasından taşınabilir ve birçok turist tarafından çevrenin doğallığının bir parçası olarak algılanabilir, özellikle de uzun bir süre çevrenin bir parçasıysa, örneğin İngiltere'deki yabancı tavşanlar – Romalılar tarafından salınan bir türdür. Gerçekten de, yabancı türlerle başa çıkmak için biyogüvenlik önlemlerinin ne ölçüde uygulandığı, belki de doğallık, çevresel özgünlük ve ekonomik değer kavramlarının ekolojik anlayışa göre inşa edildiği kültürel çerçevelere daha da bağlıdır.

Adaların biyolojik istilaya yatkınlığı, ekoturizm yönetiminde en büyük zorluklardan biri olmaya devam etmektedir. Adalar, nispeten yüksek sayıdaki endemik türleri nedeniyle genellikle önemli ekoturizm destinasyonları olmasına rağmen, izolasyonları da, onları turistler de dâhil olmak üzere yeni hayvan varlığı ve floranın ortaya çıkmasına karşı son derece savunmasız hale getirmektedir (Cook, Dawson ve MacDonald, 2006; Hall, 2010c). Adanın savunmasızlığı ulaşım bağlantılarının sıklığından da etkilenmekte ve kruvaziyer ve sefer turizminin büyümesi, egzotik türlerin tropik adalardan kutup bölgelerine kadar uzanan destinasyonlara transferinde önemli bir faktör olmuştur (Chown, Huiskes, Gremmen, Lee, Terauds, Crosbie, Frenot, Hughes, Imura, Kiefer, Lebouvier, Raymond, Tsujimoto, Ware, Van de Vijver ve Bergstrom, 2012; Hall, 2010b, 2010c; Hall ve Wilson, 2010; Tatem, 2009).

Turizm, Galapagos Adaları'ndaki değişimin ana itici gücü olarak kabul edilmektedir (Gonzalez, Montes, Rodriguez ve Tapia, 2008). Volkanik takımadalar, farklı adalardaki farklı ispinoz türleri, uçamayan karabataklar, dev kaplumbağalar, mavi ayaklı sümsük kuşları ve Charles Darwin'in doğal seleksiyon teorisine ilham veren deniz iguanaları da dâhil olmak üzere eşsiz bir flora ve hayvan varlığına sahiptir. Çevreye olan ilginin artması, adalarla ilgili çok sayıda belgeselin televizyonda gösterilmesi ve hava ve

deniz erişiminin iyileştirilmesi, adaların önde gelen bir ekoturizm destinasyonu olarak tanıtılmasıyla uluslararası turizmin önemli ölçüde büyümesine yol açmıştır (Hall ve Lew, 2009). 1992'den 2007'ye kadar yolcu gemisi yolcularının geçirdiği gün sayısının yüzde 150 artmasıyla turizmde dikkat çeken bir büyüme olmuştur. Turizmdeki bu büyüme, Ekvador anakarasından adalara göçün artmasına neden olan ekonomik fırsatlar yarattı. 1972'de ada grubunun nüfusu 3488 idi. 1980'li yıllara gelindiğinde bu sayı 15.000'in üzerine çıkmıştı ve 2006'da tahmini 40 000 kişi vardı (Hall ve Lew, 2009, s.17). Yerel insan nüfusundaki artış ve turizm ziyaretçi sayısındaki artış, hastalık taşıyıcılarının azaltılmasında gerekli görülen biyogüvenlik önlemlerinin getirilmesiyle birlikte, Galapagos Adaları'ndaki yerli kuş nüfuslarına patojen yayılma riskini arttırmakla suçlanmıştır (Gonzalez et al., 2008; Soos, Padilla, Iglesias, Gottdenker, Bedon, Rios ve Parker, 2008). Bununla birlikte, turist ziyareti ile düzenleme arasında uygun dengeyi bulmak, adalardaki yabancı türlerin yok edilmesine yönelik kampanyaların, turistlerin yolcu gemilerinde kaldığını ve adalarda yaşamadıklarını gören turizm girişimleri tarafından finanse edildiği göz önüne alındığında, hayati öneme sahiptir. (Hall ve Lew, 2009). Yine de Galápagos deneyimi sadece turistlerin kendilerinin biyogüvenlik ve biyoçeşitliliği koruma stratejisine değil, aynı zamanda turizm faaliyetlerine olanak sağlayan yerel destek nüfusuna da tabi olmaları gerektiğini öne sürüyor. Gerçekten de, bir dizi ekoturizm destinasyonunun deneyimi, turizmin hem yabancı türlerin salınmasında aynı anda bir taşıyıcı görevi gördüğü, hem de bunların salınmasını önlemek için ekonomik bir kaynak ve gerekçe sağladığı yönetim paradoksunu güçlendirmektedir.

Habitat Bozukluğu

Galapagos deneyimi, turizmin biyolojik istilaya katkısının sadece bir vektör olarak doğrudan rolünü değil, aynı zamanda altyapı geliştirme ve habitat bozukluğunun işgalcilerin kurulması için ne ölçüde fırsatlar sağladığını da içerdiğini vurgulamaktadır. Occhipinti-Ambrogi ve Savini (2003) tarafından Akdeniz ve Karadeniz bölgesinde artan turizmle ilgili faaliyetlerden kaynaklanan çevresel stres incelenerek habitat modifikasyonunun suda yaşayan istilacı türler için fırsatlar sağladığı ve rahatsızlık süreçlerinin anlaşılmasının deniz biyolojik istilalarının önlenmesine yardımcı olacağı belirlenmiştir (Occhipinti-Ambrogi, 2007).

BIYOGÜVENLİK YÖNETİM STRATEJİLERİNİN EKOTURİZME DÂHİL EDİLMESİ

Biyçeşitliliğin korunmasının ekoturizmin temel kavramlarından biri olarak önemi göz önüne alındığında, biyogüvenliğin ekoturizm işletmelerinin yüksek önceliği olması beklenebilir. Bununla birlikte, mevcut kanıtlar bunun genellikle böyle olmadığını göstermektedir. Bunun yerine biyogüvenlik önlemlerinin kullanımı, genellikle ulusal veya bölgesel yönetimlerin düzenleyici gerekliliklerinin bir parçası olarak ve özellikle alt Antarktika adaları gibi yüksek değerli ve savunmasız yerler için ulusal park ve rezerv yönetimi yetkilileri tarafından ortaya çıkar. Örneğin, kullanılan biyogüvenlik önlemlerinin bir çalışmada hızla genişleyen Arctic yolcu gemisi ve deniz seferi pazarı, Hall ve ark. (2010, s.360), bölgedeki kruvaziyer operatörlerinin çoğunluğunun biyogüvenlik politikalarına dair kanıtları olmayan bir ‘ulusal ve ticari biyogüvenlik ve çevre standartlarından oluşan yamalı bir örtü’ buldu.

Biyogüvenlik stratejilerinin ekoturizme dâhil edilmesi farklı ölçeklerde gerçekleşmektedir (Hall, 2007). Operasyonel düzeyde, Uluslararası Antarktika Tur Operatörleri Birliği (IAATO) üyelerine biyogüvenlik yönergeleri sağlamada ön saflarda yer almakta ve Arctic Expedition Cruise Operatörleri Birliği (AECO) gibi benzer ortamlarda faaliyet gösteren işletmeleri etkilemiştir (Hall ve ark., 2010). Bununla birlikte, bu tür örgütler azınlıktadır ve tartışmasız, onların yönergeleri, ziyaret ettikleri bazı destinasyonlar için oluşturulanlardan da güçlü bir şekilde etkilenmiştir. Örneğin, alt Antarktika adaları için yönetim planlarının çoğu biyogüvenlik ve karantina prosedürlerine büyük önem vermektedir (örneğin, Avustralya Antarktika Bölümü, 2005).

Her ne kadar ekoturistlere yönelik olmasa da, turistlerin bir ülkeye getirdiklerinin sınır yönetimine temel teşkil eden bir dizi yargı alanında egzotik türlerin ortaya çıkmasını önlemek için geliştirilen ulusal düzeydeki biyogüvenlik düzenlemeleri biyçeşitliliğin korunmasında çok önemli bir rol oynamaktadır. Ancak, uygulama sınır biyogüvenlik kontrolleri, daha zengin, daha gelişmiş ülkeler ve giriş yapan hastalıklara ve yabani otlara karşı oldukça savunmasız olan, önemli tarım endüstrileri tarafından üstlenilme eğiliminde olan bir şeydir. Bununla birlikte, burada bile yerli biyçeşitliliği yabancı türlerden koruma

kapasitesi kaynak mevcudiyetinden etkilenecektir. Örneğin, Güney Afrika'da, yetersiz beceri, finansman ve ulusal hukuk sisteminin parçalanmış doğasından kaynaklanan kısıtlamaların, toplulukların yabancı türlerin yarattığı tehditlere cevap verme yetenekleri üzerinde derin bir etkisi olduğu kaydedilmiştir (Day, Witt, Asaba, Simons ve Chege, 2010). Turizmin biyoçeşitlilik üzerindeki etkisini değerlendirmek, izlemek ve ölçmek için yalnızca 62 ülkenin mekanizmalar oluşturması (Hall, 2010d) ve uluslararası turizm hareketliliğini biyogüvenlik kaygıları temelinde sınırlama kapasitelerinin sınırlı olması nedeniyle böyle bir durum olağandışı değildir (Hall, 2011a). Bununla birlikte, egzotik türlerin yarattığı potansiyel ekonomik, çevresel ve sağlık riskleri ışığında, salınımların önlenmesine veya bu mümkün değilse adaptasyon stratejilerinin geliştirilmesine daha fazla önem verilmektedir.

ÖNLEME VE ADAPTASYON

Biyolojik istilanın önlenmesi ve bunlara adaptasyon, risk yönetimi stratejilerinin seçimi ile yakından ilişkilidir, çünkü sınırlı kaynakların nereye tahsis edileceğine ilişkin kararlar, iki yoldan hangisinin seçildiğine dayanıyor gibi görünmektedir (Burnett, D'Evelyn, Kaiser, Nantamanasikarn ve Roumasset, 2008; Leung, Lodge, Finnoff, Shogren, Lewis ve Lamberti, 2002). Bu, seçim önleme ise olay öncesi tespit ve koruma sistemlerine (Heikkilä, 2011) yatırımların yapılabileceğini; tersine, karar uyum ise, istilacı tür nüfus büyümesini (Perrings, 2005) yönetmek ve kontrol etmek için bu boyut içinde çalışmak üzere tasarlanan stratejilerin başarı için temel olduğunu göstermektedir.

Politika hedefleri ve bütçe kısıtlamalarının strateji seçiminde etkisi vardır (Mahul ve Gohin, 1999). Önleme stratejileri, hasarın en aza indirilmesine yardımcı olur ve biyolojik istilaların ardından başa çıkmak için gereken harcama düzeyini azaltmaya yardımcı olur (Gutrich, Wan Gelder ve Loope, 2007). İthal mallar üzerindeki tarifelerin uygulanması, ortak bir risk azaltma stratejisinin istihdam edilmesine bir örnektir (Margolis, Shogren ve Fischer, 2005), ancak turizmde bazı yiyecek, etlere ve odun gibi biyolojik malzemeden yapılmış hediyelik eşyalara giriş yasağı daha görünür bir stratejidir. Bu tür önleyici yaklaşımların sosyal açıdan en uygun sonuçları sağladığı düşünülmektedir (MacLeod, Evans ve Baker, 2002; Margolis ve ark., 2005).

Biyolojik istila ile ilgili bir diğer önemli araştırma çizgisi, yabancı türlerin doğal bir çevreye sokulmasıyla ortaya çıkan belirsizlik düzeyidir. Bu, Amerika Birleşik Devletleri'nde Zebra midyeleri kullanılarak incelenmiştir (Leung ve ark. 2002), rekreasyon ve turizm faaliyetleri üzerinde önemli bir etkisi olan bir tür ve Avrupa'daki Asya longhorn böceği (MacLeod ve ark., 2002), ormancılık ve orman estetiğini etkilemektedir. Belirsizlik düzeylerinin ortaya koyduğu zorluklar, koruma mekanizmaları (Burnett et al., 2008; Mumford, 2002), karantina denetim stratejileri (Moffitt, Stranlund, Field ve Osteen, 2008) ve hastalık direncine dayalı tartışmalar yoluyla ekonomik açıdan ele alınmıştır (Waage ve Mumford, 2008). Alt devlet ve devlet içi düzeyde işbirliği, daha fazla koruma, önleme ve strateji optimizasyonu sağlayarak belirsizliğe yardımcı olmaya hizmet etmiştir (Fernandez, 2008; Perrault ve Carroll Muffett, 2001). Alternatif risk yönetimi stratejilerindeki belirsizlikle başa çıkmak için müzakereci Çok Kriterli Değerlendirme (DMCE) uygulanmış ve ekonomik faydalar ve sosyal refah gibi rekabet eden toplumsal hedeflere dayanan paydaş uzlaşma kararlarının ele alınmasında etkili olduğu bulunmuştur (Liu, Proctor ve Cook, 2010).

İstilacı türlerin izlenmesi, alt devlet düzeyinde ve özellikle korunan alanlarda da önemlidir. Güçlü ulusal biyogüvenlik stratejilerine sahip ülkeler bile zayıf lokasyona özgü süreçlere sahip olabilir. Örneğin, her iki kıta ve bölgesel ölçekte istilacı türler ve ziyaretçi yönetimi vurgulamak için tasarlanmış programlara yönelik eleştiriler bulunmaktadır (Buckley, Robinson, Carmody ve King, 2008).

Biyogüvenlik politikalarının hem özel hem de sosyal açıdan en uygun çözümleri sunmasını sağlamak (Hilje ve Stansly, 2008) istilacı türlere ilişkin düzenleme ve mevzuatın geliştirilmesi açısından büyük önem taşıdığı düşünülmektedir (Albers, Fischer ve Sanchirico, 2010; Jones ve Corona, 2008; Scalera, 2010). Politikaları hem etkili hem de verimli olacak şekilde yapılandırmak, sübvansiyonlar (Dehnen-Schmutz, Perrings ve Williamson, 2004; Hennessey, 2007), tarifeler (Batabyal ve Beladi, 2008; Perrings, Burgiel, Lonsdale, Mooney ve Williams, 2005), kullanıcı ücretleri (Blignaut, Marais ve Turpie, 2007), ortam vergisi (Jones ve Corona, 2008) ve kirleten öder ilkesi (Jenkins, 2001) dâhil olmak üzere politika seçimine yönelik bir dizi farklı yaklaşımla sonuçlanmıştır. Ticari risk izinleri (Horan ve Lupi, 2005) ve Pigovian vergileri de

inceleme altına alınırken, ekonomik açıdan arzu edilen sonuçları sağlamak için tasarlanan teşvikler de araştırılmıştır (Fernandez, 2008). Politika aracı seçimi nihayetinde elde edilebilecek kontrol düzeyini etkiler (Gren, 2008), bu nedenle potansiyel olarak tehlikeli olabilecek herhangi bir duruma uygulanacak en iyi politikanın belirlenmesi, en uygun sonucun sağlanması açısından kritik öneme sahiptir.

SONUÇ VE GELECEK

Biyolojik istilaları yönetmek için mevcut olan birçok çelişkili strateji nedeniyle, uygun biyoçeşitliliği koruma tekniklerini çerçevelemek üzere tasarlanmış evrensel bir dizi yasal kılavuzun geliştirilmesine ayrı bir ihtiyaç vardır (Wynberg, 2002). Bu yönergelere yönelik biçimlendirici yaklaşımlar, Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi (1992) ve Avrupa Konseyi tarafından öne sürülen stratejiler çerçevesinde mevcuttur (Genovesi ve Shine, 2003). İstilacı türlerin yayılmasıyla mücadele etmek için tasarlanan uygun ölçütleri tanımlamaya yönelik diğer girişimler, Avrupa Komisyonu (2006) tarafından yayımlanan Topluluk Hayvan Sağlığı Politikasının (CAHP) geliştirilmesine neden olmuştur. Perrings, Burgiel, Lonsdale, Mooney ve Williamson (2010), istilacı türlerin riskleri ve etkileri hakkında bilginin hızla yayılmasına olanak tanıyan mekanizmalar geliştirmek için Uluslararası Sağlık Yönetmeliklerine (IHR) uyumun önemli olduğunu ileri sürmektedirler. Hall (2011c), hâlihazırda geliştirilmekte olan uluslararası düzenleyici yapıların çoğunun yalnızca gönüllü uygulamaya dayanan kısmi önlemler olduğunu ve düzenleyici başarısızlık için yaptırım bulunmadığını savunmaktadır. Nitekim başka yerlerde, Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi'nin yanı sıra turizm endüstrisi ve etkilediği destinasyonlar için zorluğun, biyolojik çeşitliliğe diğer politika taleplerinin üzerinde gerçekten değer veren kurumsal düzenlemeler, politikalar ve ekonomik yaklaşımlar bulmak olduğunu belirtmektedir (Hall, 2011b).

Taşıyıcı kaynaklı hastalıkların bulaşmasını önleme girişimleri; devlet kurumları ve araştırma kurumları arasında daha fazla işbirliğinin koordineli bir küresel yasal ve düzenleyici yaklaşım sağlamaya hizmet edebileceğini gösteren hükümet ve küresel yönetim başarısızlıkları nedeniyle engellenmiştir (Harrus ve Baneth, 2005). Bu konuda turizme de olumlu faydalar olabilir. Yeni Zelanda söz konusu olduğunda, uluslararası

evre anlaşmalarına bağlılığın ve biyogüvenlik risklerinin sınırlandırılmasının, hem turizme hem de ihracata dayalı birincil üretime bağlı olan Yeni Zelanda imajının uluslararası alanda korunması açısından büyük önem taşıdığı ileri sürülmüştür (Lawton ve Lawton, 2003).

Bununla birlikte, düzenlemeler teoride uygulandığında, ancak yeterince uygulanmadığında, istilacı türler gelişmeye devam edebilir. Zenetos, Pancucci-Papadopoulou, Zogaris, Papastergiadou, Varadakas, Aligizaki and Economou’nun (2009) “Yunanistan’da suda yaşayan yabancı türler” adlı çalışma, uluslararası ve Avrupa Birliği düzenlemelerinin sıkı bir şekilde uygulanmadığını tespit etmiş ve etkilerini azaltmak için deniz tabanlı kaynakların kullanıcılarına yönelik kamuoyu bilinçlendirme kampanyalarının ve daha sıkı gözetimin benimsenmesini önermiştir. Bununla birlikte, bu tür önlemlerin yararlı olmasına rağmen, kısa vadede geliştirilmesi maliyetli olabilir ve bu nedenle ağdaş ekonomik ortamda finanse edilmesi zor olabilir.

Gerçekten de, ekonomik kısıtlamanın, istilacı türlerin – ekoturizm pazarında bile – etkilerine dair ekolojik farkındalığın olmaması ve birçok doğa temelli turizm kuruluşunun, yerli ekosistemin ne olması gerektiğine değer vermenin aksine, ‘doğal’ görünen şeylere odaklanması, biyogüvenlik stratejilerinin turizme dahil edilmesini son derece zorlaştırır. Turizm de dhil olmak üzere uluslararası ticaretin kapsamı ile bir ülkedeki istilacı yabancı türlerin sayısı arasında açık bir ilişki olduğuna şüphe yoktur (Whestphal, Browne, MacKinnon ve Noble, 2008). İstila ve etki arasındaki potansiyel gecikme, 1960’ların sonlarından itibaren turizm hareketliliğindeki hızlı büyümenin etkilerinin ancak şimdi bazı destinasyonlarda belirginleşmeye başlayabileceği anlamına gelse de; biyolojik istila riskinin ancak iklim değişikliğinin (Hall, 2010b; Peacock ve Worner, 2006) bir sonucu olarak gelecekte daha da artacağı düşünülmektedir. Bu nedenle, sadece turizm ve biyolojik istila arasındaki ilişkiler hakkında daha fazla araştırmaya değil, aynı zamanda bunu nemeye yönelik etkili stratejilerin geliştirilmesine de gerçek bir ihtiyaç vardır.

KAYNAKÇA

Albers, H.J., Fischer, C. ve Sanchirico, J.N. (2010). Invasive species management in a spatially heterogeneous world: Effects of uniform policies. *Resource and Energy Economics*, 32, 483–99.

Australian Antarctic Division. (2005). Environmental code of conduct for visitors to Heard Island. Kingston, Hobart, Australia: Australian Antarctic Division.

Batabyal, A.A. ve. Beladi, H. (2008). Trade, the damage from alien species, and the effects of protectionism under alternate market structures. *Journal of Economic Behaviour and Organisation*, 1, 389–401.

BBC News. (2007). Scheme to boost beaver population. BBC News, 1 October, available at http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/scotland/glasgow_and_west/7021983.stm (accessed 1 March 2012).

Blignaut, J.N., Marais, C. ve Turpie, J. (2007). Determining a charge for the clearing of invasive alien plant species (IAPs) to augment water supply in South Africa. *Water SA*, 33, 27–34.

Buckley, R. (2009). Evaluating the net effects of ecotourism on the environment: A framework, first assessment and future research. *Journal of Sustainable Tourism*, 17, 643–72.

Buckley, R., Robinson, J., Carmody, J. ve King, N. (2008). Monitoring for management of conservation and recreation in Australian protected areas. *Biodiversity and Conservation*, 17, 3589–606.

Burnett, K., D'Evelyn, S., Kaiser, B., Nantamanasikarn, P. ve Roumasset, J. (2008). Beyond the lamppost: Optimal prevention and control of the brown tree snake in Hawaii. *Ecological Economics*, 67, 66–74.

Chown, S.L., Huiskes, A.H.L., Gremmen, N.J.M., Lee, J.E., Terauds, A., Crosbie, K., Frenot, Y., Hughes, K.A., Imura, S., Kiefer, K., Labouvier, M., Raymond, B., Tsujimoto, M., Ware, C., Vande Vijver, B. ve Bergstrom, D.M. (2012). Continent-wide risk assessment for the establishment of nonindigenous species in Antarctica. PNAS, published online before print 5 March. doi: 10.1073/pnas.1119787109

Christ, C., Hilel, O., Matus, S. ve Sweeting, J. (2003). Tourism and biodiversity: Mapping tourism's global footprint. Washington, DC: Conservation International.

Cook, J.A., Dawson, N.G. ve MacDonald, S.O. (2006). Conservation of highly fragmented systems: The north temperate Alexander Archipelago. *Biological Conservation*, 133 (1), 1–15.

Day, R.K., Witt, A., Asaba, J.F., Simons, S. ve Chege, K. (2010). Invasive species: An alien idea to African publics? Paper presented at the CABI Africa and Global Invasive Species Programme, Nairobi, Kenya, 23–25 October.

Dehnen-Schmutz, K., Perrings, C. ve Williamson, M. (2004). Controlling *Rhododendron ponticum* in the British Isles: An economic analysis. *Journal of Environmental Management*, 70, 323–32.

Essl, F., Dullinger, S., Rabitsch, W., Hulme, P.E., Huelber, K., Jarošík, V., Kleinbauer, I., Krausmann, F., Kühn, I., Nentwig, W., Vilà, M., Genovesi, P., Gherardi, F., Desprez-Loustau, M.L., Roquesand, A. ve Pyšek, P. (2011). Socio-economic legacy yields an invasion debt. PNAS, 108, 203–7.

European Commission. (2006). Evaluation of the Community Animal Health Policy (CAHP) 1995–2004 and alternatives for the future, available at http://www.ec.europa.eu/food/animal/diseases/strategy/final_report_en.htm (accessed March 2013).

Fernandez, L. (2008). NAFTA and member country strategies for maritime trade and marine invasive species. *Journal of Environmental Management*, 89, 308–21.

Flecker, A.S. ve Townsend, C. (1994). Community-wide consequences of trout introduction in New Zealand streams. *Ecological Applications*, 4 (4), 798–807.

Fox, A.M. ve Loope, L. (2007). Globalisation and invasive species issues in Hawaii: Role-playing some local perspectives. *Journal of Natural Resources and Life Sciences Education*, 36, 147–58.

Frost, W. ve Hall, C.M. (Eds.) (2009). *Tourism and national parks: International perspectives on development, histories and change*. London: Routledge.

Genovesi, P. ve Shine, C. (2003). *European strategy on invasive alien species*. Strasbourg, France: Council of Europe.

Gillespie, G.R. (2001). The role of introduced trout in the decline of the spotted tree frog (*Litoria Spenceri*) in south-eastern Australia. *Biological Conservation*, 100, 187–98.

Gonzalez, J.A., Montes, C., Rodriguez, J. ve Tapia, W. (2008). Rethinking the Galápagos Islands as a complex

social-ecological system: Implications for conservation and management. *Ecology and Society*, 13 (2), available at <http://www.ecologyandsociety.org/vol13/iss2/art13/> (accessed 1 April 2012).

Gössling, S. (2002). Global environmental consequences of tourism. *Global Environmental Change*, 12, 283–302.

Gössling, S. ve Hall, C.M. (Eds.) (2006). *Tourism and global environmental change*. London: Routledge.

Gren, I.M. (2008). Economics of alien invasive species management – choices of targets and policies. *Boreal Environmental Research*, 13, 17–32.

Gutrich, J.J., Wan Gelder, E. ve Loope, L. (2007). Potential economic impact of the introduction and spread of the red imported fire ant, *Solenopsis invicta* in Hawaii. *Environmental Science Policy*, 10, 685–96.

Hall, C.M. (2007). Biosecurity and ecotourism. In J. Higham (Ed.), *Critical issues in ecotourism* (pp. 102–16). Oxford: Elsevier.

Hall, C.M. (2010a). Tourism and biodiversity: More significant than climate change? *Journal of Heritage Tourism*, 5 (4), 253–66.

Hall, C.M. (2010b). Tourism and environmental change in polar regions: Impacts, climate change and biological invasion. In C.M. Hall ve J. Saarinen (Eds.), *Tourism and change in polar regions: Climate, environments and experiences* (pp. 42–70). London: Routledge.

Hall, C.M. (2010c). An island biogeographical approach to island tourism and biodiversity: An exploratory study of the Caribbean and Pacific Islands. *Asia Pacific Journal of Tourism Research*, 15 (3), 383–99.

Hall, C.M. (2010d). Tourism and the implementation of the Convention on Biological Diversity. *Journal of Heritage Tourism*, 5, 267–84.

Hall, C.M. (2011a). Policy learning and policy failure in sustainable tourism governance: From first and second to third order change? *Journal of Sustainable Tourism*, 19, 649–71.

Hall, C.M. (2011b). Biosecurity, tourism and mobility: Institutional arrangements for managing biological invasions. *Journal of Policy Research in Tourism, Leisure and Events*, 3, 256–80.

Hall, C.M. (2011c). A typology of governance and its implications for tourism policy analysis. *Journal of Sustainable Tourism*, 19, 437–57.

Hall, C.M. (2013). Why forage when you don't have to? Personal and cultural meaning in recreational foraging: A New Zealand study. *Journal of Heritage Tourism*, 8 (3/4), 224–33. doi: 10.1080/1743873X.2013.767809

Hall, C.M., James, M. ve Baird, T. (2011), Forests and trees as charismatic megafauna: Implications for heritage tourism and conservation. *Journal of Heritage Tourism*, 6 (4), 309–23.

Hall, C.M., James, M. ve Wilson, S. (2010). Biodiversity, biosecurity, and cruising in the Arctic and sub-Arctic. *Journal of Heritage Tourism*, 5, 351–64.

Hall, C.M. ve Lew, A. (2009). *Understanding and managing tourism impacts: An integrated approach*. London: Routledge.

Hall, C.M. ve Wilson, S. (2010). Tourism, conservation and visitor management in the sub-Antarctic islands. In C.M. Hall ve J. Saarinen (Eds.), *Tourism and change in polar regions: Climate, environments and experiences*(pp. 263–87). London: Routledge.

Harrus, S. ve Baneth, G. (2005). Drivers for the emergence of vector-borne protozoal and bacterial diseases. *International Journal for Parasitology*, 35, 1309–18.

Heikkilä, J. (2011). Economics of biosecurity across levels of decision-making: A review. *Agronomy and Sustainable Development*, 31, 119–38.

Hennessey, D.A. (2007). Biosecurity and the spread of infectious animal disease. *American Journal of Agricultural Economics*, 89, 1226–31.

Higham, J. (Ed.) (2007). *Critical issues in ecotourism*. Oxford: Elsevier.

Hilje, L. ve Stansly, P.A. (2008). Living ground covers for management of Bemisiatabaci (Gennadius) (Homoptera: Aleyrodidae) and tomato yellow mottle virus (ToYMoV) in Costa Rica. *Crop Protection*, 27, 10–16.

Horan, R.D. ve Lupi, F. (2005). Tradeable risk permits to prevent future introductions of invasive species into the Great Lakes. *Ecological Economics*, 52, 289–304.

Huckins, C.J.F., Osenberg, C.W. ve Mittelbach, G. (2000). Species introductions and their ecological consequences: An example with congeneric sunfish. *Ecological Applications*, 10, 612–25.

Jenkins, P. (2001). Who should pay? Economic dimensions of preventing harmful invasions through international trade and travel. In J.A. McNeeley (Ed.), *The great reshuffling: Human dimensions of invasive alien species* (pp. 79–85). Cambridge: IUCN.

Jones, K.R. ve Corona, J.P. (2008). An ambient tax approach to invasive species. *Ecological Economics*, 64, 534–41.

Keller, R.P., Geist, J., Jeschke, J.M. ve Kühn, I. (2011). Invasive species in Europe: Ecology, status, and policy. *Environmental Sciences Europe*, 23 (23).

Knapp, R.A. ve Matthews, K.R. (2000). Non-native fish introductions and the decline of the mountain yellowlegged frog from within protected areas. *Conservation Biology*, 14, 1–12.

Knapp, R., Corn, P.S. ve Schindler, D.E. (2001). The introduction of nonnative fish into wilderness lakes: Good intentions, conflicting mandates, and unintended consequences. *Ecosystems*, 4, 275–8.

Lawton, M.E. ve Lawton, E.S. (2003). Sustainability in a green and pleasant land. *Ecosystems and Sustainable Development*, 4, 559–70.

Leppakoski, E.J. (1991). Introduced species – resource or threat in brackish-water seas? Examples from the Baltic and the Black Sea. *Marine Pollution Bulletin*, 23, 219–23.

Leung, B., Lodge, B.M., Finnoff, D., Shogren, J.F., Lewis, M.A. ve Lamberti, G. (2002). An ounce of prevention or a pound of cure: Bioeconomic risk analysis of invasive species. *Proceedings of the Royal Society B London*, 269, 2407–13.

Liu, S., Proctor, W. ve Cook, D. (2010). Using an integrated fuzzy set and deliberative multi-criteria evaluation approach to facilitate decision-making in invasive species management. *Ecological Economics*, 69, 2374–82.

MacLeod, A., Evans, H.F. ve Baker, R. (2002). An analysis of pest risk from an Asian longhorn beetle (*Anoplophora glabripennis*) to hardwood trees in the European community. *Crop Protection*, 21, 635–45.

Mahul, O. ve Gohin, A. (1999). Irreversible descision making in contagious animal disease control under certainty: An illustration using FMD in Brittany. *European Review of Agricultural Economics*, 26, 39–58.

Margolis, M., Shogren, J.F. ve Fischer, C. (2005). How trade policies affect invasive species control. *Ecological Economics*, 52, 305–13.

Martens, P., Rotmans, J. and de Groot, D. (2003). Biodiversity: Luxury or necessity? *Global Environmental Change*, 13, 75–81.

Moffitt, L.J., Stranlund, J.K., Field, B.C. ve Osteen, C.D. (2008). Robust inspection for invasive species with a limited budget. *Journal of Environmental Management*, 89, 293–9.

Mumford, J.D. (2002). Economic issues related to quarantine in international trade. *European Review of Agricultural Economics*, 29, 329–48.

Occhipinti-Ambrogi, A. (2007). Global change and marine communities: Alien species and climate change. *Marine Pollution Bulletin*, 55, 342–52.

Occhipinti-Ambrogi, A. ve Savini, D. (2003). Biological invasions as a component of global change in stressed marine ecosystems. *Marine Pollution Bulletin*, 46, 542–51.

Peacock, L. ve Worner, S. (2006). Using analogous climates and global insect distribution data to identify potential sources of new invasive insect pests in New Zealand. *New Zealand Journal of Zoology*, 33, 141–5.

Perrault, A. ve Carroll Muffett, W. (2001). Encouraging prevention, developing capacity and providing accountability: A strategy for addressing international invasive alien species issues. Discussion Paper, Center for International Environmental Law, Washington, DC.

Perrings, C. (2005). Mitigation and adaption strategies for control of biological invasions. *Ecological Economics*, 52, 315–25.

Perrings, C., Burgiel, S., Lonsdale, M., Mooney, H. ve Williamson, M. (2010). International cooperation in the solution to trade-related invasive species risks. *Annals of the New York Academy of Sciences*, 1195, 198–212.

Perrings, C., Dehnen-Schutz, K., Touza, J. ve Williamson, M. (2005). How to manage biological invasions under globalisation. *Trends in Ecology and Evolution*, 20, 212–15.

Pickering, C. ve Mount, A. (2010). Do tourists disperse weed seed? A global review of unintentional human-mediated terrestrial seed dispersal on clothing, vehicles and horses. *Journal of Sustainable Tourism*, 18, 239–56.

Pimental, D., McNair, S., Janecka, J., Wightman, J., Simmonds, C., O’Connell, C., Wong, E., Russel, L., Zern, J., Aquino, T. ve Tsomondo, T. (2001). Economic and environmental threats of alien plant, animal, and microbe invasions. *Agriculture, Ecosystems and Environment*, 84, 1–20.

Pimentel, D., Zuniga, R. ve Morrison, D. (2005). Update on the environmental and economic costs associated with alien invasive species in the United States. *Ecological Economics*, 52, 273–88.

Pinfield, C. (2001). Regulatory issues in biosecurity. Treasury Working Paper 01/23, Department of Treasury, Wellington, New Zealand.

Pister, E.P. (2001). Wilderness fish stocking: History and perspective. *Ecosystems*, 4, 279–86.

Scalera, R. (2010). How much is Europe spending on invasive alien species? *Biological Invasions*, 12, 173–7.

Scottish Wildlife Trust. (2008). They will be back: Licence granted to bring back beavers. Press Release, 25 May, Scottish Wildlife Trust, Edinburgh.

Secretariat of the Convention on Biological Diversity. (2006). Global biodiversity outlook 2. Montreal, Canada: Secretariat of the Convention on Biological Diversity.

Secretariat of the Convention on Biological Diversity. (2010). Global biodiversity outlook 3. Montreal, Canada: Secretariat of the Convention on Biological Diversity.

Soos, C., Padilla, L., Iglesias, A., Gottdenker, N., Bedon, M., Rios, A. ve Parker, P.G. (2008). Comparison of pathogens in broiler and backyard chickens in the Galápagos Islands: Implications for transmission to wildlife. *Auk*, 125, 445–55.

Tatem, A.J. (2009). The worldwide airline network and the dispersal of exotic species: 2007–2010. *Ecography*, 32, 94–102.

Usher, M.B. (1988). Biological invasions of nature reserves: A search for generalisations. *Biological Conservation*, 44, 119–35.

Vilà, M., Basnou, C., Pyšek, P., Josefsson, M., Genovesi, P., Gollasch, S., Nentwig, W., Olenin, S., Roques, A., Roy, D., Hulme, P.E. and DAISIE partners (2010). How well do we understand the impacts of alien species on ecosystem services? A pan-European, cross-tax assessment. *Frontiers in Ecology and the Environment*, 8 (3), 135–44.

Vilà, M. ve Pujadas, J. (2001a). Socio-economic parameters influencing plant invasions in Europe and North Africa. In J.A. McNeely (Ed.), *The great reshuffling: Human dimensions of invasive alien species* (pp. 75–9). Gland, Switzerland: IUCN Biodiversity Policy Coordination Division.

Vilà, M. ve Pujadas, J. (2001b). Land-use and socio-economic correlates of plant invasions in European and North African countries. *Biological Conservation*, 100, 397–401.

Vredenburg, V.T. (2004). Reversing introduced species effects: Experimental removal of introduced fish leads to rapid recovery of a declining frog. *Proceedings of the National Academy of Sciences USA*, 101, 7646–50.

Waage, J.K. ve Mumford, J.D. (2008). Agricultural biosecurity. *Philosophical Transactions of the Royal Society B*, 363, 863–76.

Wasilowska, A. (1999). Spreading of alien plant species along tourist tracks in Karkonosze Mts. *Polish Journal of Ecology*, 47, 399–408.

Westphal, M.I., Browne, M., MacKinnon, K. ve Noble, I. (2008). The link between international trade and the global distribution of invasive alien species. *Biological Invasions*, 10, 319–98.

Wynberg, R. (2002). A decade of biodiversity conservation and use in South Africa: Tracking progress from the Rio Earth Summit to the Johannesburg World Summit on Sustainable Development. *South African Journal of Science*, 98 (5–6), 233–43.

Zenetos, A., Pancucci-Papadopoulou, M.A., Zogaris, S., Papastergiadou, E., Varadakas, L., Aligizaki, K. ve Economou, A. (2009). Aquatic alien species in Greece: Tracking sources, patterns and effects on the ecosystem. *Journal of Biological Research-Thessaloniki*, 12, 135–72.

7. Ekoturizm ve Yerli halklar Arasındaki Karmaşık İlişkiler

Nadine E. White, Jeremy Buultjens and Amanda Shoebridge

GİRİŞ

Ekoturizmin savunucuları, ekoturizmin çevresel olarak sürdürülebilir kalkınma (ESD) için yeni bir yol önerdiğini öne sürdüler (Duffy, 2002). Yerli halkın ekoturizme katılımı, genel olarak daha geniş küresel ekonomiden marjinalleşmiş insanlar için olumlu ekonomik kalkınma fırsatları sağlayabilir. Ek olarak, ekoturizm yerli halk için sosyal ve çevresel faydalar da sağlayabilir. Bununla birlikte, ekoturizm ile yerli halklar arasındaki ilişkiler çok daha karmaşıktır ve daha fazla araştırma gerektirmektedir. Yerli halkın ekoturizme rıza ile katılımı, Buultjens, Shoebridge ve White tarafından Bölüm 24'te tartışıldığı gibi faydalar sağlayabilirken, endüstri ile rıza dışı bir katılımı olan yerli halk da vardır. Ayrıca, çağdaş ekoturizm endüstrisine katılmama konusunda dikkatli bir kararlılığa sahip başkaları da vardır.

Yerli ekoturizm ile ilgili olarak, özellikle yerli halkların ekoturizme rıza ile katılımı ile ilgili kilit bir yönü yerli mülkiyet ve kontrol olan, bir dizi sorun ve zorluk vardır (Zeppel, 2006). Bu bölüm, ekoturizm ile yerli halklar arasındaki ilişkilerde, özellikle rıza dışı katılımcılar, ekoturizmden tamamen kopuk kalmak isteyenler veya endüstriye katılamayanlar arasındaki bazı karmaşıklıkları araştırmaktadır. Bunten'in (2010) belirttiği gibi, dünyadaki birçok yerli halk egemen politik ekonomiden mahrum kalmaya devam etmekte ve turizm yoluyla sağlanan ekonomik kalkınma fırsatlarından yararlanamamaktadır. Bununla birlikte, kültürlerini turistik teşhir yoluyla kapitalize etmemeyi kasten seçen başkaları da vardır.

Bu bölüm, ekoturizm ile yerli halklar arasındaki bu sorunlu ilişkinin altında yatan bazı temel kavramları, sorunları ve zorlukları özetlemektedir. Bölüm, dünyanın yerli halklarının kim olduklarının ve ülkelerindeki konumlarının incelenmesiyle başlamaktadır. Bunu, ekoturizmin gelişimi ile ilgili yerli söylemlere genel bir bakış ve

ekoturizmin esasen ‘Batılı’ bir yapı olduğu konusundaki tartışmalar izlemektedir. Ardından, ekoturizmin genellikle yerli kültürü nasıl metalaştırdığı ve sömürdüğüne bir açıklaması izlemektedir. Bu bölüm daha sonra ekoturizm ve yerli halk arasındaki karmaşık ilişkilerde var olan bazı temel konuları araştırmaktadır. Bu konular şunları içermektedir: Geleneksel kaynak ve fikri mülkiyet hakları; eşitlik ve demokratik karar verme; yerli egemenlik sorunları; kutsal yerler ve turizm ve yerli halkların eş zamanlı Batı görüşleri. Bir sonraki bölüm, yerli halk kontrolü, karar vermeyi ve hakları sağlama ihtiyacının incelenmesini sağlamaktadır. Bölüm, dikkate alınması gereken ilgili noktaların bir özeti ile sona ermektedir.

YERLİ HALKLARIN TANIMI

Aborijinler, İlk Milletler halkları, Inuit, Metis, İlk Halklar, Hint, Yerli ve Innu (Ulusal Aborijin Sağlık Örgütü (NAHO, 2011)) dâhil olmak üzere yerli halkları tanımlamak için kullanılan birçok terim vardır. Ancak, (BM) Birleşmiş Milletler, yıllarca süren tartışmalara rağmen henüz resmi bir tanım benimsememiştir. Bu, hem dünya çapında yerli halkların büyük çeşitliliğinden hem de ‘yerlilik’ teriminin karmaşıklığından kaynaklanmaktadır (Stephens, Porter, Nettleton ve Willis, 2006; UN, 2004). Bazı kesimlerde, yerlilik kavramının meşru bir terim olup olmadığı konusunda hararetli tartışmalar da devam etmektedir, çünkü bazıları tüm insanların bir yerde yerli olduğunu savunmuştur (Stephens ve ark., 2006).

Bugüne kadar yerli kişilerin en çok atıf yapılan tanımlarından biri José Martinez Cobo (1984, Supra 1, paragraf 379-82) tarafından sunulan tanımlardır:

Yerli topluluklar, halklar ve uluslar, kendi topraklarında gelişen işgal öncesi ve sömürge öncesi toplumlarla tarihsel bir sürekliliğe sahip olarak, kendilerini şu anda bu topraklarda hâkim olan toplumların diğer sektörlerinden veya bunların parçalarından farklı görenlerdir.

Yerli bir kişi, kendini yerli olarak tanımlayan ve yerli halkı tarafından üyelerinden biri olarak tanınan ve kabul edilen kişidir. Dünyanın dört bir yanındaki yerli halkın toprakları ve kültürleriyle uzun süredir devam eden tarihi bir ilişkisi olduğu

düşünülmektedir. Ya atalarının topraklarını kullanıyorlar ya da kısmen sahipleri durumundalar; atalarının topraklarının asıl sakinleri ile ortak soya sahipler; kültürlerini veya kıyafet, din ve yaşam tarzı gibi belirli kültür tezahürlerini uygulamaya devam ediyorlar veya yerli dillerini konuşmaya devam etmektedirler (Cobo, 1984).

YERLİLİK

Avustralya, Yeni Zelanda ve Kanada'dan gelenler gibi bazı yerli halklar, bu ülkelerin ilk kaydedilen insan sakinleri olarak kabul edilmektedir. Bununla birlikte, diğer ülkelerde, örneğin Afrika'dakiler, apartheid, soykırım ve Avrupa yerleşimi gibi olaylar nedeniyle, yerli soylar belirsiz olabilir ve yerliliğe meydan okunmuş olabilir (Stephens ve ark., 2006). Bu farklı deneyimler, yerli halkların yerlilik iddialarının ülkeler arasında büyük değişimler göstermesine neden olmuştur. Örneğin, Yeni Zelanda'daki Maori halkı, topraklarının ve kaynaklarının gelecekteki sahipliğini koruyarak 1840'ta Waitangi Antlaşması'nı müzakere etti; ancak, yerli Avustralyalı komşuları hala topraklara Yerli Mülkiyet hakları talep etme sürecindedir. Asya ülkeleri Çin ve Hindistan'da, halkın yerlilik iddialarını baltalamak için hükümet politikası kasıtlı olarak oluşturulmuştur (Oguamanam, 2006), Kuzey Avrupa'da ise yerli Saami veya Laponya halkı egemen politikaya direnmeyi ve yerlilik haklarını savunmayı başarmıştır (Oguamanam, 2006).

DÜNYANIN YERLİ HALKLARI

Yerli halklar dünyanın en zengin ve en eşsiz kültürlerinden, geleneklerinden, dillerinden ve sosyal sermayesinden bazılarına sahiplerdir; ancak aynı zamanda dünyanın en fakir, en marjinalleşmiş ve sosyal olarak dışlanmış insanları olma konusunda uzun bir geçmişe sahiplerdir (Borland ve Hunter, 2000; Kuhn ve Sweetman, 2002; Maani, 2004; RCADC, 1991; Sorkin, 1970, 1974). Dünya Bankası, dünya nüfusunun yüzde 5'ine denk gelen ve dünya genelinde yaklaşık 70 ülkede yaşayan yaklaşık 370 milyonluk bir küresel yerli nüfusu tahmin etmektedir (IFAD, 2011; Dünya Bankası, 2010).

Dünya Bankası tahminlerine göre, yerli halk dünyanın en yoksul insanların en az yüzde 15'ini oluşturuyor (Dünya Bankası, 2010). Yoksulluğun doğrudan bir sonucu olarak, birçok yerli halk, sağlığa erişim, eğitime erişim ve karşılaştırılabilir ölüm oranları

açısından muazzam eşitsizliklerle karşı karşıyadır. Dünya çapında, yerli halklar ayrımcılık, sosyal, politik ve ekonomik kalkınma ve süreçten dışlanma; insan hakları, sosyal ve politik hakların ihlaliyle karşı karşıyadır (IFAD, 2011). Bunun yanında kadınlar ve gençler, yaş ve cinsiyet nedeniyle ek zorluklarla karşı karşıyadır (Lewis ve Lockheed, 2006; UN, 2010).

Yoksulluk ve ayrımcılık BM'nin çabalarına rağmen devam etmektedir. 2000 yılında BM'nin Binyıl Bildirgesi, 2015 yılına kadar aşırı açlık, yoksulluk ve hastalık oranını yarıya indirmek için tasarlanmıştır. 2007 yılında Birleşmiş Milletler Yerli Halkların Hakları Bildirgesi kabul edilmiştir (BM, 2008). Ancak o dönemde 144 ülke lehte oy kullanmasına rağmen, Avustralya, Yeni Zelanda, Kanada ve ABD Deklarasyona karşı alehte oy kullanmıştır (BM, 2011). Deklarasyon, yerli halkların bireysel ve kolektif haklarına karşı ayrımcılığı yasaklayan ve vurgulayan bağlayıcı olmayan bir anlaşmadır (Lai, 2010; UN, 2008).

EŞİTLİK, TOPRAK VE KÜRESELLEŞME KONULARI

Dünyanın en zengin doğal kaynaklarından bazılarını içeren ata topraklarının koruyucuları olmalarına rağmen, yerlilere verilen sosyal, ekonomik ve politik eşitlik eksikliği; halklar, toprakları ve kaynakları üzerinde güvencesiz yerli bir kontrol mekanizmasının ortaya çıkışı ile sonuçlanmıştır. Sonuç olarak, yerli halklar geleceklerini güvence altına almak ve yoksulluktan kurtulmanın bir yolunu bulmak için genellikle kaynaklarını ve varlıklarını kullanamazlar (IFAD, 2011). Madencilik, kereste, petrol ve gıda üretimi gibi doğal kaynaklardaki azınlık ticari çıkarları, birçok yerli halkın mülksüzleştirilmesine yol açmış ve birçok çevresel açıdan kırılgan yerli ata topraklarını ormansızlaşma, kirlilik ve yıkım tehdidi altında bırakmıştır (IFAD, 2011; Sethi, Lowry, Veral, Shapiro ve Emalianova, 2011). Çevresel ve ekonomik etkilere ek olarak, ata topraklarının çevresel tahribatının yerli halklar için büyük kültürel ve manevi sonuçları vardır. İnsanlar ve topraklar arasındaki karmaşık ruhsal ilişki, dünyadaki birçok farklı yerli kültür tarafından paylaşılmaktadır ve yerli olmayan birçok halkın anlaması zor olan bir ilişkidir (BM, 2001). Yerli kültürler için toprak, inanç sistemlerinin ve toplumlarının merkezinde yer alır: 'Yerli halklar kültürel kimliklerinin manevi ve maddi temellerinin

geleneksel topraklarıyla olan benzersiz ilişkileriyle sürdürüldüğünü vurguladılar' (Gupta, 2005, s.44).

Küreselleşme, 'Batılı' ülkelere kültürel uygulamalara kolayca erişme, satma ve metalaştırma olanağı sağladığı için yerli kültür için de bir tehdit oluşturmaktadır. Bazı akademisyenler küreselleşmenin 'yeni istila olasılığına yol açtığını' öne sürmüşlerdir (Smith, Burke ve Ward, 2000, s.2) ve ekoturizm endüstrisi bu kültürel istilada büyük oranda yer almaktadır.

EKOTURİZM: BATILI BİR YAPI

Doğal çevre, dünyadaki farklı paradigmalarda düşünülmüş ve sosyal ve kültürel olarak inşa edilmiştir. Oguamanam'ın (2006, s. 50) iddia ettiği gibi, 'Doğal çevrenin yerli kavramları, sömürgeci ile sömürgeleştirilmiş, Batılı ve Batılı olmayanlar arasındaki bilgi kuramıyla ilgili çatışma alanlarıdır.' Bu çatışma doğal olarak ekoturizm yapılarına yayılmaktadır, çünkü ekoturizmin temel vurgusu doğal çevre üzerinedir.

Poirier (2007), birçok ülkede ekoturizm yapılarının, yerli deneyimlerden türetilen anlamlardan arınmış topraklara yönelik 'emperyal bir bakış açısına' sahip olduğunu öne sürmektedir. Ekoturizmi tanımlayan ve pazarlayan biçimsel yapılar açısından, Buultjens, Gale ve White (2010), ekoturizm akreditasyon kurumlarının paradigmasının, doğayı neyin oluşturduğuna dair sömürgeci veya Batı tarzı bir bakış açısı olabileceğini savunmaktadır. Bu nedenle, ekoturizm–yerli turizm bağının farklı toplumsal dünya görüşleri nedeniyle farklılaşması muhtemeldir.

Cater (2006, s.24), ekoturizmin Batı vizyonunu bir kültürel hegemonya biçimi olarak tanımlamaktadır:

Ekoturizmin kökenleri Batı ideolojisi ve değerlerinde yattığından ve uygulamasına sıklıkla Batı çıkarları hâkim olduğundan, ekoturizmin evrensel bir şablon olarak savunulması Batı hegemonyasından kaynaklanmaktadır. Bu, etkili ve güçlü uluslararası örgütler, Batılı bağış kuruluşları, Ingo'lar [uluslararası sivil toplum kuruluşları], STK'lar ve endüstri ittifakları aracılığıyla ekoturizmin kurumsallaşmasına yansır ve genellikle etkilerini daha da güçlendiren ortaklık içinde çalışırlar.

Bununla birlikte, ekoturizm kavramının Batılı bir yapı olduğunu savunurken, ‘Batı’nın kendi yerli bilgisine sahip olduğunu kabul etmek önemlidir. Batılı ve Batılı olmayan bilgi sistemleri kolayca ayrılamaz veya tanımlanamaz ve bunu yapmak tartışmalı olabilir (Oguamanam, 2006). Kuzey Avrupa’dakiler gibi bazı yerli halklar için, o bölgedeki bilginin akıcı ve biçimsiz doğası ve tarihi nedeniyle, Batılı ve Batılı olmayan bilgileri parçalamak özellikle zordur. Örneğin, Avrupa Kuzey Kutbu bölgesindeki Norveç, Finlandiya, İsveç ve Rusya’nın yerli grupları, coğrafi olarak Batı dünyasında yerliliklerini sürekli olarak savunmaktadırlar.

Batı ülkelerinde yerli halkın varlığına ve seslerinde artan bir etkiye rağmen, ekoturizm endüstrisi için bir zorluk; endüstrinin neyi kapsadığını belirlemede yerli halkı küresel olarak dâhil etmektir. Günümüzde pek çok yerli halkın kendilerini Batılı ekoturizm yapılarından kopuk hissettiği ya da kasıtlı olarak kopuk hissettiği açıktır. Örneğin, Buultjens ve ark. (2010, s. 507), yerli Avustralyalı operatörlerin önemli bir çoğunluğunun kendilerini ‘ekoturizme ait’ olarak görmediklerini ve aslında birçoğunun ekoturizm pazarı hakkında bir anlayışa sahip olmayacağını’ tespit etmiştir.

Batı’nın ekoturizm anlayışı yerli halk ve topluluklara çeşitli gelişimsel faydalar sağlayabileceğini iddia ederken, Duffy (2002, s.99) ‘nihayetinde, gelişimlerini ve (Yerli) yerel, ulusal ve küresel siyasi ve ekonomik süreçlere gerçek katılım sağlama kapasitelerini gerçekten hayal kırıklığına uğratan daha geniş bir sistemin parçası olduğunu’ savunmaktadır. Bu bölümün ilerleyen bölümlerinde tartışılan Uluslararası Yerli Turizm Forumu’nun Yerli Bildirgesi’nden de görülebileceği gibi. Ekoturizm bir kalkınma stratejisi olarak derinden politiktir (Duffy, 2002). Ek olarak, bu bölümün başlarında ima edilen hegemonya, Duffy’nin (2002, s.101) iddia ettiği gibi, özellikle gelişmekte olan dünyada, ‘sömürge kontrolünün hatıraları nedeniyle turizm siyasetine ilave bir katman var’ gibi bir politik karmaşıklığa katkıda bulunmaktadır. Zeppel (2006), yerli toprak hakları da dâhil olmak üzere siyasi faktörleri içeren bir ekoturizm çerçevesinin önemli olduğunu öne sürmektedir, çünkü diğer şeylerin yanı sıra yerli halkın ekonomik olarak gelişmesini sağlayan şey, bir ülke üzerindeki mülkiyet ve kontroldür.

Ekoturizmin bu Batı tahsisi önemli eleştirilere yol açtı. Örneğin, Johnston (2005, s.52) şöyle demektedir:

Uluslararası bir bakış açısıyla, bugün yerli halklar için endüstriyel ekoturizmden daha büyük bir tehdit yoktur. Ekoturizm endüstrisi, kültür ve toplum yaşamının en derin girintilerine sızar. Tüm hak yelpazesini etkiler ve her düzeydeki hak ihlallerinden sorumludur. Küresel olarak, başka hiçbir endüstri yerli kültürlerin manevi çekirdeğini tek başına bu kadar tehlikeye atmaz.

Bu eleştiri göz önüne alındığında, dünyanın dört bir yanındaki yerli halkın kendilerini kasıtlı olarak ekoturizmden ayrı tutmak istemeleri şaşırtıcı değildir.

Batılı ekoturizm kavramı da bazı yerli halkların dışlanmasına neden olabilir. Bir dizi resmi Batı ekoturizm akreditasyon programı, çevre hakkında bilgi sahibi olmanın yerli yollarıyla doğrudan çatışmaya girebilir. Örneğin, Buultjens ve ark. (2010) ekoturizmin tüketim dışı ilkelerinin ekoturizm ile yerli halk arasındaki ilişkide özellikle dikenli bir konu olduğunu savunmaktadır. Bazı yerli halkın tüketim faaliyetleri onların ekoturizm akreditasyonu kazanmalarını engelleyebilir ve bu durum yerli halkın ‘ekoturizmi nasıl algıladığıyla pek uyuşmaz (bkz. Nepal, 2004) ve ekoturizmin niyetlerine aykırıdır. Bu görüş Miller (1996) tarafından da desteklenmektedir.

Batılı, bilime dayalı akreditasyon programlarını kullanma eğilimi, Batılı olmayan anlayış biçimlerini bir kenara bırakma etkisine sahiptir. Oguamanam (2006, s.57), çevre dostu uygulamaları teşvik etmek ve ödüllendirmek için tasarlanan mekanizmaların ‘doğal çevreye yerli veya yerel epistemik yaklaşımlara aşina olmayan terimlerle sunulmadığını’ öne sürmektedir. Geleneksel bilgi, ruhsal ve ekolojik uyumun merkezi olduğu bir dünya görüşünün sosyo-kültürel anlayışından gelişen çok yönlü bir bilgi sistemidir (Oguamanam, 2006). Geleneksel bilgi kavramı esnektir (Oguamanam, 2006). Benzer şekilde yerli ekoturizm de geleneksel bilgiyi bünyesinde barındırdığı için esnek bir kavramdır. Böylece, kültürel bağlam açısından yerli ekoturizmi tanımlayan bir çalışma tanımı tercih edilebilir. Ekoturizmin anlamının bu şekilde yeniden yapılandırılması, yerli kültürel bağlamı zayıflatabilir ve yerli halkın ekoturizm ile ayrışmasına neden olan bazı engelleri yıkabilir.

EKOTURİZMİN GELİŞİMİ ÜZERİNE YERLİ SÖYLEMLER

Ekoturizmin gelişimi ile ilgili yerli olmayan akademik literatürün bolluğuna kıyasla, yerli halkların sesi nispeten sessizdir. Smith'in (1999, s.29) 'teoriynin tamamen Batılı olduğunu iddia eden, yerli dünyanın teorileştirildiği tüm kuralları inşa eden Batı akademisine dalmış olması, yerli seslerin ezici bir şekilde susturulduğunu' iddia etmesi şaşırtıcı değildir. Yerli ekoturizmde var olan yerli sesler ilginç bir görüş ikilemi sunuyor. Örneğin, bazı yerli halk ekoturizmin yararlarına dikkat çekerken (Anon, 2006), ekoturizmin etkilerini çok eleştiren bazı yerli sesler vardır (örneğin, Chavez, 1999).

Ekoturizmin faydaları Buultjens, Shoebridge ve White tarafından 24. bölümde tanımlanmıştır. Bunlar şunları içerir: Geleneksel bilgi ve becerilerin gençlere aktarılmasıyla yerli kültürün korunması; insanları geleneksel faaliyetlerle toprağa yeniden bağlamak; geleneksel topraklara yönelik yasal iddiaların geliştirilmesi (Colton, 2005); atalarının topraklarını günlüğe kaydetme gibi daha yıkıcı endüstrilerden korumak; kültürel kimliği yeniden kurarak yerli toplum sağlığını, gururunu ve özgüvenini arttırmak ve doğrudan ekoturizm endüstrisine gençlerin katılımdan kaynaklanan düşük uyuşturucu ve alkol tüketiminin neden olduğu olumsuzlukları iyileştirmek (Colton, 2007).

Algılanan faydalara rağmen, ekoturizmin eleştirisi ve etkileri oldukça önemlidir. Örneğin, Mart 2002'de Meksika'nın Oaxaca kentinde düzenlenen Uluslararası Yerli Turizm Forumu'nun ilanı, BM Uluslararası Ekoturizm Yılı'nı (İYE) şiddetle eleştirmektedir. 13 Ülkeden yerli temsilcilerden gelen güçlü bir ortak bildiri olan bu belge, İYE'nin algılanan birtakım başarısızlıklarını ve genel olarak ekoturizm ve sürdürülebilir turizm girişimlerini gündeme getirmiştir. Forum, İYE'nin 'yeterince gelişim sağlayamadığını' ve küreselleşmenin etkisi altında turizmin gelişimine bağlı ekolojik bozulma ve kültürel erozyonun yaşandığını kaydetti (Uluslararası Yerli Turizm Forumu, 2002, s.1). Endişe edilecek diğer bir alan ise İYE'nin 'planlamasına yerli temsilcilerin bilinçli bir katılımını dâhil etmeye çalışmadığıydı'. Forum ayrıca İYE'nin 'Yerli toplulukları geliştirecek hedefler ve topraklarımızı küresel piyasalarda satılacak ticari kaynaklar olarak tanımlayan en temel varsayımlarına' şiddetle karşı çıkmıştır (Uluslararası Yerli Turizm Forumu, 2002, s. 1).

Oaxaca'daki yerli turizm temsilcileri, yerli halkı ve ekoturizmi çevreleyen tartışmaların başka yerlerinde de düzenli olarak ortaya çıkan bir dizi endişeyi dile getirdiler. Açıkçası, temsilciler İYE planlamasına yerli katılım eksikliği olarak algıladıkları şeyden dolayı mağdur oldular. Forum tarafından yapılan diğer eleştiriler arasında turizm pazarının yerli toprakların tahsis edilmesine ve yerli halkların tüketici ürünleri olarak ele alınmasına yol açabileceği gerçeği yer almaktadır. Forum üyeleri ayrıca turizmin yolsuzluğa veya geleneksel bilginin kaybına yol açabileceğini ve geleneksel bilgilerini savunmasız hale getirebileceğini öne sürmektedirler. Foruma göre, başarılı turizm projeleri yerli halkın kendi kaderini tayin esasına dayanan ve biyolojik ve kültürel çeşitliliğin, yerli kutsal alanların ve ritüellerin, kolektif mülkiyet ve geleneksel kaynak haklarının korunmasını sağlayan projelerdir.

Bir başka turizm eleştirmeni olan Chavez (1999), Forum üyelerine benzer görüşlere sahiptir ve ekoturizmin nispeten yeni bir fenomen olmasına rağmen, Afrika'da uzun süredir var olduğunu belirtmektedir. Chavez, Afrika'da 'turizmin yerli halklar üzerindeki etkilerinin derin olduğunu' savunuyor. Bunlar arasında; topraklarından geniş çapta tahliye, ekonomik yerinden olma, geleneksel değerlerin bozulması ve çevresel bozulma gibi durumlar yer almaktadır (Chavez, 1999, s. 1). Benzer şekilde Kamuaró (1996, s.59), turizm endüstrisinin yerli halkların 'kültürel açıdan hayatta kalma, kendi kaderini tayin, kültürel ifade özgürlüğü, ata topraklarındaki hakları ve arazi kullanımı ve kaynak yönetimi üzerindeki kontrol' mücadelesini kabul etmediğini veya desteklemediğini savunmaktadır'. Bununla birlikte, Chavez ve Kamuaró'nun eleştirilerinin, Afrika'nın ve diğer gelişmekte olan ülkelerin genel olarak ekoturizm veya turizm konusundaki deneyimlerine dayanıp dayanmadığı açık değildir.

Gelişmiş ülkelerde de benzer endişeler dile getirilmektedir. Örneğin, Alaska Yerli Bilim Komisyonu (2011), ekoturizmin potansiyel faydalarını kabul ederken, bazı olumsuzlukları da tanımlamaktadır. Bu durum, endüstriye karşı 'kararsız kalmalarına' neden olmaktadır. Komisyonun bakış açısına göre başlıca sorunlar, kültürel ürünün yerli olmayanlar tarafından sağlanması, ekoturistler tarafından 'Yerli toprakların geçişi' ve yerli halkın tüketim uygulamaları ile ilgili konulardır.

KÜLTÜRÜN METALAŞMASI VE SÖMÜRÜLMESİ

Yerli halkların kültürünün ekoturizm ürünleri ve pazarlamasında tanıtılması, esasen kültürün metalaştırılmasıdır, yani içsel değeri olanı ekonomik değere sahip bir metaya dönüştürmektir. Belki de yerli kültürün ekoturizm ürünlerine dâhil edilmesinin olumlu yönleri vardır. Ryan ve Aicken'in (2005, s. 70) öne sürdüğü gibi, eğer 'bir kültürün sürdürülmesine yönelik tehditler varsa, o kültürün toplumun ana akımına değer olarak tanınması ve onurlandırılması fırsatı, bir alt gruba gurur ve sahiplik duygusunu geri kazandıran fırsattır'. Duffy (2002, s. 112) Belize'de bunun bir örneğini sunmaktadır: 'Sarstoon Temash bölgesindeki Conejo Çayı, geleneksel geyik dansını Belize Kekchi Konseyi'nden gelen fonlarla yeniden kurmuştur. Bu fon, Guatemala'da ekoturistlerin hala dansı uygulayan Maya topluluklarından kostüm kiralamasına izin verdi. Ancak Maya liderleri, bu ritüellerin ve geleneklerin, sadece ekoturist tüketimi için değil, Maya kültürünün devam etmesini sağlamak için yeniden canlandırılması gerektiğine dikkat çekti.' Bu durum, kültürel uygulamaların yeniden canlandırılmasının yararının ekonomik gerçeklikle dengelendiği bir örnektir. Gelenegın devam etmesi için kültürel uygulama metalaştırılmıştır. Duffy (2002, s. 111) sözlerine şöyle devam etmektedir:

"Maya örgütleri, Maya kültürünün ekoturist tüketimi için bu şekilde paketlenip sunulmasına itiraz ettiler. Maya köyleri uluslararası ziyaretçiler için önemli bir kültürel cazibe oluşturmaktadır. Geleneksel Maya el sanatları özellikle uluslararası ekoturistler tarafından talep gören el sanatlarındandır ve Maya toplulukları ahşap ve taş oymacılığı, sepet dokuma ve tekstil üretimi gibi üretimler gerçekleştirerek, bu talebe aktif olarak yanıt vermiştir. Bununla ilgili sorunlardan biri, Maya el sanatlarının zaman içerisinde kültürel ve dini bağamlarından kopmaları ve böylece önemlerini büyük ölçüde kaybetmeleridir."

Yerli kültürün ekoturizm ürünlerine hangi koşullarda dâhil edildiğini ve bunun kültürel bağlam üzerindeki etkisini sorgulamak oldukça önemlidir. Yukarıdaki örnekte, Maya el sanatlarının kültürel ve dini bağlamı ve önemi, öğelerinin özellikle ekoturistler'e yönelik olarak dönüştürölme sürecinde kaybolmakta veya azalmaktadır. Yerli kültürün hangi şartlarda metalaştırıldığını, kimin yetkilendirdiğini ve hangi otorite altında olduğunu sormak da aynı derecede önemlidir. Johnston (2005, s. 86) şunları öne sürmektedir:

“Bir ekoturun tamamen doğa odaklı olup olmadığı veya etnik bileşenler içerip içermediği, yerel toplulukların izni olmaksızın pazarlama paketinde ve / veya gezi güzergâhında yer alması ihtimali yüksektir. Pazarlama için kültürün bu izinsiz kullanımı, yerli halkların tekrar tekrar gündeme getirdiği etik konulardan biridir.”

Yerli kültürü içeren toplum temelli ekoturizmin potansiyel faydaları bir dizi yazar tarafından belirlenirken (bkz. Colton, 2005, 2007; Colvin, 1994; Weaver, 2001) , yerli kültürün ekoturistler tarafından tüketime yönelik özelleştirilmesi ve metalaştırılması konusunda ciddi endişelerin dile getirildiğini kabul etmek önemlidir. Johnston’un iddia ettiği gibi, ‘küresel olarak, dünya çapında hiç bir endüstri kültürü ticarileştirmede ekoturizmden daha fazla yer kaplamıyor, ekoturizm endüstrisi saldırgan bir şekilde yerli kültürleri ele geçiriyor ve metalaştırıyor’. Yerli kültürlerin ekoturizm adına, özellikle kültürün rızasız gasp edildiği bu saldırgan metalaşması, yerli halka ve ekoturizmin itibarına zarar veren bir uygulamadır. Bu, yerli halkların ve ekoturizm endüstrisinin yararına ele alınması ve çözülmesi gereken bir konudur.

GELENEKSEL KAYNAK VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI

Turizmin uzak bölgelere ve yerli topraklara küresel olarak genişlemesi, özellikle yerli gruplar üzerindeki etkiler açısından turizmin sürdürülebilirliği konusundaki endişeyi artırmıştır (bkz. örneğin, Duffy, 2002; Johnston, 2000, 2005; Mowforth ve Munt, 2003; Zeppel, 2006). Yerli fikri mülkiyeti veya geleneksel bilgiyi, uygun yerel kontrol veya izni olmadan içeren ekoturizm ürünleri ve pazarlama teminatı; yerli halkın fikri mülkiyet haklarını ve geleneksel bilgilerini etkin bir şekilde kullanmaktadır. Yasadışı olmasının yanı sıra, yerli temalı turizm olarak tanımlanabilecek bu turizm türü, Butler ve Hinch’in (1996) yerel kontrollü turizm tanımından çok farklıdır.

Fikri mülkiyet haklarına ve / veya geleneksel bilgiye sahip olma pratiği de ekoturizmin ilkeleriyle çelişir ve bu nedenle ‘ekoturizm olarak ilan edilmemelidir. Yerli halkla istişare edemeyen, topraklarına erişim izni alamayan ve kültürel protokolleri takip edemeyen doğa temelli turizm işletmeleri, geleneksel koruyuculara karşı algılanan bir saygı eksikliği ile sonuçlanmaktadır (Smith, Scherrer ve Dowling, 2009). Yerli halkların geleneksel bilgisi ‘varlık ve kimliklerinin ayrılmaz bir parçası’ olarak kabul edilir

(Oguamanam, 2006, s.4) ve ekoturizmin kendi standartlarını karşılayabilmesi için fikri mülkiyet haklarına ve geleneksel bilgiye saygı gösterilmesi gerekir.

Nitekim hemen hemen bütün yerli kültürlerde ‘bilginin korunması için geleneksel haklar’ vardır (Oguamanam, 2006, s.202). Bu yerli kültür grupları içinde kimin bilgi sahibi olduğu ve nasıl korunması gerektiği konusunda protokoller vardır. Bu nedenle, geleneksel bilginin ekoturizmde sunulması veya kullanılabilmesi için operatörlerin bu bilginin ‘kültürel dinamikler ve karmaşıklıklarla dolu bir kavram’ olduğunu kabul etmeleri gerekmektedir (Oguamanam, 2006, s.30). Pazarlama organları da dâhil olmak üzere ekoturizm işletmeleri, her türlü geleneksel bilgiyi kullanmaya gerçekten yetkili olmalarını sağlamaya çalışmalıdır. Operatörlerin farkında olması gereken bir diğer faktör de ‘tüm yerli bilginin ortak veya toplu olarak tutulmamasıdır’ (Oguamanam, 2006, s.30).

Fikri mülkiyet haklarına ek olarak, geleneksel kaynak hakları, yerli halklar ile ekoturizm arasında, örneğin vahşi yaşamın tüketimsel kullanımı sorunu etrafında olası bir başka çatışma noktası sunabilir. Hinch (2001, s. 352) çatışma olasılığını ‘bir grup ekoturistin yerli bir bölgeyi ziyaret ederken yaban hayatı hasadına rastlaması durumunda’ belirlemiştir. Benzer şekilde Avustralya bağlamında, Buultjens ve ark. (2010, s. 509), ‘bir dizi ekoturizm tüketicisinin belirli türlerin hasadını kabul etmeyi çok zor bulacağını ve bu durumun büyük bir özen ve hassasiyetle ele alınması gerektiğini düşünmüştür. Ayrıca, yerli toprak yönetiminde yaygın olan çalılıkların yakılması ekoturistler arasında sıkıntı ve karışıklığa neden olabilir.’ Bununla birlikte, Alaska Yerli Bilim Komisyonu’nun (2011, s. 1) iddia ettiği gibi, yerli bir bakış açısıyla ‘bazı durumlarda, vahşi yaşamın ve diğer doğal kaynakların korunması, ekonomik kalkınmaya ve yerel alanların ve vatandaşların ekonomik alanlarının iyileştirilmesine karşı muhalif bir tavır olarak görülüyor’.

Yerli geleneksel kaynak hakları da toprak haklarına kadar uzanmaktadır. Örneğin, Belize’de ‘dışlanma tarihi’, Toledo’daki ekoturizmin Maya örgütlerinden yerli toprak haklarının tanınması taleplerini kışkırttığı anlamına gelmekteydi. Bu, toplum temelli ekoturizmin Orta Amerika’daki en politikleşmiş konulardan biriyle yakından bağlantılı hale geldiği anlamına gelmekteydi (Duffy, 2002, s. 113).

EŞİTLİK VE DEMOKRATİK KARAR VERME

Ekoturizm endüstrisinin temel ilkelerini yerine getirebilmesi için özsermayeyi azaltmaktan ziyade geliştiren ekoturizm işletmelerine ihtiyaç vardır. Ne yazık ki bu her zaman böyle değildir. Yerel faydaların sağlanması açısından Cater (2006, s. 30), ekoturizme aktif yerel katılımın ‘ezici bir şekilde düşük vasıflı, düşük ücretli, genellikle mevsimlik istihdamla sınırlı olması’ nedeniyle sektörden sağlanan faydaların sınırlı olabileceğini ileri sürmektedir. Baum (Bölüm 21, bu cilt) ekoturizmin bu yönünü de tartışmaktadır. Cater, kötü istihdam sonuçlarına ek olarak, bir topluluk içinde turizmin, ekoturizm endüstrisiyle uğraşanlarla uğraşmayanlar arasındaki eşitlik açığını genişletebileceğini de belirtmektedir. Dolayısıyla, ekoturizmde ücretlendirme genellikle nispeten sınırlı olsa da, bu gelir hala artan ekonomik eşitsizlik yaratabilir.

Eşitsizlik, doğal olarak güç ilişkileriyle iç içe olan karar verme süreçleriyle de daha da kötüleşebilir. Daha önce de tartışıldığı gibi, yerli halk genellikle ekonomik ve politik olarak marjinalleştirilmiştir ve bu onları ekoturizm endüstrisi ile etkileşimlerinde dezavantajlı hale getirebilir. Yerli halk gerçekten yetkilendirilmezse, o zaman karar verme süreci yerli bireylerin ve grupların katkısı olmadan gerçekleşebilir. Bu nedenle, toplum temelli ekoturizmin yüksek derecede halkın katılımını içermesi gerektiği kabulüne rağmen, bazı eleştirmenler toplulukların hükümetten ilham alan planlara nadiren hayır deme hakkına veya fırsatına sahip olduklarına dikkat çekmektedir. Bu şekilde, toplum temelli ekoturizm aslında yerel ve küresel seçkinlerin çıkarlarına hizmet edebilir, çünkü karar alma süreçlerinin politik doğası genellikle toplulukları ve çıkarlarını bitirebilir ‘ (Duffy, 2002, s.103).

Bu siyasi haklardan mahrum bırakılmaya bir örnek Cater (2006, s. 27-8) tarafından verilmektedir. Uluslararası Doğa Koruma’nın turizm ve ekoturizm de dâhil olmak üzere özel sektöre veya STK sektörüne toplam yönetim kontrolü sağlayan kurumsal programları savunduğu bir durumu anlatmaktadır. Bunu yaparken de kalkınma projelerine karşı çıkan köy koruma hareketlerinin varlığını fark edemiyorlar ‘ (Mowforth ve Munt, 2003, alıntı Cater, 2006, s. 27). Uluslararası Doğa Koruma’nın Dünya Bankası

ile olan bağlantıları, Bankanın bu yaklaşımı yerli halklar için zararlı etkilerle benimsemesine yol açmıştır.

Yerli halkın karar alma sürecine katılımının önemine rağmen, bu durum yerli ekoturizm endüstrisinin gelişiminde ortaya çıkan sorunlara mutlak çözüm olmayabilir. Örneğin, Farrelly (2011), Fiji’de demokratik karar alma sistemlerinin uygulanmasının toplum temelli ekoturizm yönetiminde siyasi güçlenmeye zararlı olabileceğini bulmuştur. Fiji’deki Lavena Backpacker Lodge ve Coastal Walk söz konusu olduğunda, geleneksel karar verme sistemleri yerine demokratik bir karar verme sürecinin başlatılması, topluluk üyeleri için karışıklığa ve siyasi güçsüzlüğe katkıda bulunmuştur. Topluluk üyeleri, algılanan şeffaflık ve yetki eksikliği nedeniyle tam olarak bilgilendirilmiş kararlar veremediklerini hissetmişlerdir.

YERLİ EGEMENLİK SORUNLARI

Yerli halkın karar alma sürecine katılımını çevreleyen bir diğer önemli konu, farklı durumlarda yerli mülkiyetin meşruiyetini belirlemektir. Yerli halklar genellikle hala kendi bölgelerinde yaşayan kabile veya yerli gruplar olarak kabul edilir (Zeppel, 2006). Bununla birlikte, bir dizi yerli insan yerinden edildi ve bu, yerli ekoturizm ile ilgili karar alma sürecine katılma yeteneklerini etkileyebilir. Bu meşruiyet sorunu karmaşıklık ve belirsizliğini korumaktadır (Oguamanam, 2006).

Bu belirsizlik ve karmaşıklığın bir örneği, Avrupalı güçlerin geleneksel Afrika toplumlarının doğal sınırlarını ‘Westphalian devletin yabancı kavramı altında keyfi olarak birleştirerek veya bölerek’ etkin bir şekilde baltaladığı Afrika’da bulunabilir (Oguamanam, 2006, s. 70). Bu, yerliliğin tanımlanmasının veya kendi kendini tanımlamanın basit bir meseleden uzak olduğu anlamına gelmektedir. Yerli mülkiyetin meşruiyetinin belirlenmesindeki zorluk, farklı yerli toplulukların miraslarının turizm işletmeleri tarafından sunulmasını isteme biçimlerinde farklılıklar olabileceğinden, ekoturizm endüstrisinin bir yerde yönetilme şekli üzerinde önemli etkilere sahip olabilir. Örneğin, Keitumetse (2007, s. 109), San halkının Botswana’nın yerli halkı olarak kategorize edilmesine ilişkin çelişkili tartışmaların, Botswana hükümeti ve Survival International’ın ‘bu toplulukların kültürel farklılığını neyin oluşturduğuna dair algıda

farklılık olan sorunlarının kökenine bakma konusundaki derin bir başarısızlıkla sürdürüldüğünü savunuyor’.

Yerli meşruiyet etrafındaki belirsizlik ve karmaşıklığın sorunlu olabileceği bir başka örnek Duffy (2002) tarafından verilmektedir. Belize’nin Toledo bölgesinde, Maya topluluklarının bir kısmı Mopan ve Kekchi Maya olarak ikiye bölünmüştür:

“...milliyetleri ve kökenleri konusunda bazı anlaşmazlıklar var. Mopanların, muhtemelen sömürgeci yerleşimcilerin gelmesinden bu yana Belize’de çok uzun bir süredir yaşadığı kabul edilmektedir. Kekchilerin Guatemala’daki zulümden kaçan yeni yerleşimciler olup olmadığı ya da Belize’de yaşamak için tanınmış bir tarihi hakları olan Mopanlar ile aynı olup olmadıkları belli değil. (Duffy, 2002, p. 114)

Bu toplulukların bazılarının meşruiyetini çevreleyen belirsizlik, diğer yerli grupların iddialarının meşruiyetine itiraz eden farklı yerli gruplar arasında çatışmalara neden olabilir. Bu çatışma, bazı yerli toplulukların yerli ekoturizme etkin bir şekilde katılmalarını engelleyen fenomenolojik engeller oluşturacaktır.

Diğer ülkelerde de yerli mülkiyetin meşruiyeti ile ilgili sorunlar yaşanmıştır. Örneğin, Oguamanam (2006, s. 70), Asya’da iki kalabalık ülkesi Hindistan ve Çin’in, yerliliğe yönelik iddiaları baltalama amaçlı kasıtlı bir politika izlediklerini savunmaktadır. Bu, görünüşte devlet tarafından onaylanmış yerliliğin reddi, yerli halklar ve ekoturizm endüstrisi arasındaki ilişkilerde karmaşıklığı daha da kötüleştirebilir.

KUTSAL YERLER

Yerli halkın karar alma sürecine katılımının ve kutsal alanlara erişimi yönetme ve kontrol etme haklarının tanınmasının önemi, küresel olarak çok önemli bir konudur. Kutsal ve törensel alanların önemi birçok yerli halk tarafından paylaşılmakta ve bu alanlar ‘atalarının unvanını kullanmada hizmet ettikleri işlev’ nedeniyle kutsal kabul edilmektedir (Johnston, 2005, s. 120). Birleşmiş Milletler Yerli Halkların Haklarına İlişkin Deklarasyon Taslağı’nın turizm endüstrisinin çıkarları ve faaliyetleri üzerindeki etkisinin değerlendirilmesinde, Higgins-Desbiolles (2007, s. 89-90) Bildirinin, yerli kutsal alanlara erişimi engellediğini ve yerli olmayanlardan korunmasını sağladığını

tespit etmiştir. Aksine bu bildiri, yerli halkın başkalarının mülkiyetinde olan kutsal yerlere erişimini talep etmektedir. Bununla birlikte, bu koruma ve güvencenin yerli halkların kutsal alanlarla olan ilişkileri için iyiye işaret olduğu görülmekle birlikte, çeşitli karmaşıklıklar, belirsizlikler ve uyum sorunları, bu bildiriden evrensel olarak olumlu sonuçlar doğurabilir. Johnston (2005, s. 121), kutsal bir yeri neyin oluşturduğuna dair farklı yorumlardan dolayı sorunların ortaya çıkabileceğini savunuyor: ‘Çoğu dünya hükümetine göre kutsal bir yer, toprak bazında değil, bölgeye özgü olarak yorumlanır ve ele alınır. Bu, tek bir sınırlı alanı tanıyan mevzuata yol açabilir. Bununla birlikte, sömürge mahkemeleri yerli halkların atalarının unvanı hakkındaki sözlü ifadelerini küçümsediği için güvencelerin sağlanması zordur.’ Bu nedenle, ekoturizm faaliyetleri, yerli halkın rızası olmaksızın, kutsal yerler içinde hala gerçekleşebilir.

Bu arada, bazı ekoturizm işletmeleri, kutsal alanlara erişim konusunda yerli geleneksel yetkililerle çeşitli anlaşmazlıklar yaşadı (Johnston, 2005). Örneğin, Dumbartung Aboriginal Corporation Wall of Shame web sitesi, kutsal yerleri etkilediği için ekoturizmi özellikle reddetmektedir (Ryan, 2005). Mato Tipila (Devil’s Tower National Monument, ABD olarak bilinir) ve De-ek Wadapush (Cave Rock, ABD olarak bilinir) gibi uluslararası kaya tırmanışı destinasyonları, ‘Lakota ve Washoe’nin rekreasyonel kullanımın kutsal olduğuna dair beyanlarına rağmen’ turistlerin uğrak yeridir (Johnston, 2005, s.125).

Aynı şekilde Avustralya’da da pek çok turist, yerli Avustralyalıların manevi öneminden dolayı tırmanılmaması yönündeki isteklerinin yazılı olduğu tabelalara rağmen Kuzey Yeni Güney Galler’deki Mt Warning / Wollumbin’e tırmanmaya devam etmektedir (Gale ve Buultjens, 2007). Buna ek olarak, Avustralya’da insanlar, kayanın tabanındaki önemli işaretlere ve internetteki Anangu’nun (bölgede yaşayan yerliler) insanların kayaya tırmanmamasını tercih edeceğini gösteren ayrıntılara rağmen Uluru’ya tırmanmaya devam ediyor (bkz. McKercher ve du Cros, 1998). Bu uygulama, Anangu’nun yerli halkının Uluru-Kata Tjuta Milli Parkı Yönetim Kurulu’nda çoğunluğa sahip olmasına rağmen devam etmektedir.

Ekoturizmin kutsal alanlar üzerindeki önceki etkilerinin tersine çevrilmesi mümkün değildir; ancak mevcut durumun düzeltilmesi ve ekoturizmin gelecekteki etkilerinin önlenmesi kesinlikle acil bir konudur. Turizmin etkilerinin, geleneksel törenleri ve geleneklerini uygulama kapasitelerini ve gelecek nesillere geleneksel bilgi aktarma yeteneklerini etkileyebileceği gerçeği, yerli halk için büyük bir endişe kaynağıdır (Mercer, 1998; Midgley, Spennemann ve Johnston, 1998).

YERLİ HALKLARIN ALLOCHRONİK BATI GÖRÜŞLERİ

Allochronism, Fabian'ın (1983) 'Ötekinin' kendimize farklı bir zamana yerleştirilmesini tanımlamak için kullandığı bir terimdir. Yaşayan kültürler olarak çağdaş anlamda görülmek yerine, yerli halk genellikle ilkel toplumlarda ve geçmiş uygarlıklarda yaşıyor olarak görülmektedir (Kowal, 2010). Bu allochronic uzaklık literatürde 'zamansal emperyalizm' ve 'kronopolitik' olarak da çerçevelenmiştir (bkz. Adam, 2004; Fitzpatrick, 2004). Buntin (2010, s. 289), bazı yerli grupların 'Batı'nın onları "Öteki" olarak temsil etme uygulamaları, on dokuzuncu yüzyılda ortaya çıkan ve günümüze taşınan uygulamalar' konusunda önemli deneyime sahip olduğunu iddia etmektedir. Yerli halkın turizm ve ekoturizm ürün pazarlaması ve dağıtımındaki bu allochronic görüşüne birçok örnek bulunmaktadır.

Avustralya'nın Queensland kentinde ekoturizm üzerine yapılan bir vaka çalışmasında Peace (2005), Aborijinleri bu allochronic çerçeveye yerleştiren söylemi tanımlamıştır. Sofield (2002, s. 119) ayrıca tüm Avustralya yerlilerini 'ilkel' çöl göçebeleri ('asil vahşi') olarak betimleyen pazarlama klişelerini de tanımlamıştır. Sofield şöyle demiştir: "Yalnızca bir kısmı Aborjin kültürünü sürdürmektedir ve bunlar, pazarlamacılar için oluşturulmaya çalışılan çağdaş nostaljik çeşitliliği reddetmektedirler." Sofield, Aborjin kültürünün çağdaş ifadelerini göz ardı ederek, Aborjin geçmişi ile bugünü arasında bir mola vermeyi vurgulamaktadır.

Belize ve diğer Orta Amerika eyaletlerinde, hükümetler tarafından ekoturistleri çekmek için kullanılan Maya kültürünün görüntüleri, Mayaların modern dünya tarafından dokunulmadığını, basit, tarımsal bir yaşam sürdüğünü, geleneksel kıyafetler giydiğini ve asırlık manevi ritüellere katıldığını göstermektedir. Tabii ki, Maya toplulukları için

yaşamın gerçekliği önemli ölçüde daha karmaşıktır. Çoğu Maya insanı sosyal, politik ve ekonomik marjinalleşme ve hatta dışlanma yaşamaktadır (Duffy, 2002, s. 113).

Dünyada ‘arkeoloji’ olarak tasvir edilen, var olan yerli halkla çok az bağlantısı olan ya da hiç bağlantısı olmayan tarihi bir durumda korunmuş kutsal mekânlarda birçok başka allochronizm (eş zamanlı olmayan durumlar) örneği bulunmaktadır. Kutsal mekânlarda bulunan tören eşyaları “tarihi eserler” olarak tanımlanmaktadır. Aktif tören ve manevi bağlantı merkezlerinden ziyade insanlığın "mirası" olarak adlandırılırlar. Bu, geniş kapsamlı etkileri olan dilsel bir darbedir. Böyle bir dil güçlü bir söndürme şeklidir. Sadece toprak haklarını değil, yerli halkların haklarını da sembolik olarak siler (Johnston, 2005, s. 123).

Allokronizm, ‘Ötekinin’ egemen zaman akışının dışına yerleştirilmesi iken, homokronizm onları kendi kendine özgü zamansallıklarından uzaklaştırarak içine yerleştirir (Kowal, 2010). Homokronizm, koruma yerine korumaya odaklanmaya yol açabilir ve yaşayan çağdaş yerli kültürleri kabul eder. Bu yaklaşım aynı zamanda ‘yerli halkların, politika değişikliğini sık sık engelleyen ve yerli toplulukların kendi şartlarıyla küresel ekonomide yer almasını engelleyen bir klişe olan doğal olarak yeniden büyüme olduğu yönündeki yaygın yanılgıya’ da meydan okumaktadır (Bunten, 2010, s. 287). Yerli halkların ve geleneksel bilginin ekoturizm de dâhil olmak üzere hiçbir alanda eskimiş ve durağan olarak görülmemesi veya tasvir edilmemesi önemlidir (Oguamanam, 2006) ve yerli halkları ve onların yaşayan kültürlerini uygun şekilde temsil etmek için zamansallığa homokronik bir yaklaşım gereklidir.

YERLİ KONTROLÜ, KARAR VERME VE HAKLAR

Gündem 21 doktrinine göre, BM sürdürülebilir kalkınma eylem planı, sürdürülebilir kalkınma ‘ancak çevre ve kalkınma kararlarına toplumun katılımı da dâhil olmak üzere planlı demokratik, işbirliğine dayalı yollarla sağlanacaktır’ (Leonard ve Barry, 2010, s.185). Yerli turizm ideal olarak ‘yerli halkın turistler ve tur operatörleri için aşiret topraklarına, kaynaklarına ve bilgisine erişimi müzakere etmesini içeriyor’ olsa da (Zeppel, 2006, s.2), bu müzakere başarısız, eksik veya kusurlu olduğunda ne olur? Ayrıca, meşru vatandaşlar ve ‘kolektif ve insan hakları sahipleri de dâhil olmak üzere etkin

katılım' (Uluslararası Yerli Turizm Forumu, 2002, s. 1), yerli halklar, en azından Gündem 21 ilkeleri çerçevesinde yerel ölçekte sürdürülebilir turizm geliştirme planlamasına katılma hakkına sahiptir. Bu katılım hakkı, yerli halkların doğrudan ekoturizme dâhil olma niyetinde olup olmadıklarına bakılmaksızın mevcut olmalıdır.

Turizm planlamasına katılımıla ilgili sorunlardan biri, katılımcı planlamanın temsili paydaşları seçmeye çalışması ve genellikle belirli bir bölgedeki tüm yerli halkı temsil etmek üzere yerli bir kişi veya grubun seçilmesi veya aday gösterilmesidir. Bununla birlikte, daha önce tartışıldığı gibi, yerli mülkiyetin meşruiyetini tesis etmek sorunlu olabilir. Ek olarak, herhangi bir kolektif grupta, tek bir kişinin / varlığın temsil etmesi beklenen tüm insanların görüşlerini temsil etmesi genellikle zor olabilir.

Sofield (2002), Avustralya'nın Queensland kentinin uzak kuzeyinde yapılan araştırmalarla bireyin veya toplumun turizm faaliyetine yetki verme isteğini etkileyebilecek bir takım koşullar belirlemiştir. Sofield (2002, s.119-20), örneğin, 'bazı bireyler, klanlar veya topluluklar, sosyal olarak dayatılan, zorunlu "katkılar" nedeniyle başarı umutları yüksek olsa bile, bir girişime katılmama konusunda bilinçli bir karar verebilir'. Buna ek olarak, 'artan turist akışının, bir topluluğun avlanma veya ritüel ve törenlerin yerine getirilmesi gibi geleneksel arayışları üstlenme isteğini veya yeteneğini bozabileceği' hissedilebilir. Son olarak, bir topluluk içinde 'turizme katılımın geleneksel otorite yapısında bir değişikliğe veya toplumsal cinsiyet rollerinde veya kuşaklar arası ilişkilerde değişikliklere neden olabileceği' hissedilebilir.

Sofield'in yazılarında görüldüğü gibi ekoturizm çevresindeki yerli halkın karar verme becerileri, ekoturizme katılıp katılmama konusundaki bariz soruların ötesine geçmektedir. Avlanma gibi geleneksel arayışlara girme konusunda da kararlar alınmaktadır. Daha önce de belirtildiği gibi, diğer yazarlar, ekoturistlerin ideallerinin bu geleneksel arayışlarla çelişmesi durumunda sıkıntı olasılığını belirlemiştir (Buultjens ve ark., 2010; Hinch, 1998, 2001). Örneğin, yerli avcılık ve kürk kullanımına çevre örgütleri tarafından itiraz edilmiştir. Geleneksel pratiğin bu unsurları, bazen ekoturistlerin tüketimine yönelik olsun veya olmasın sergilenen veya satışa sunulan kültürel mirastan kaybolmaktadır (Muller ve Pettersson, 2005). Bu etkiler, ekoturizme gönüllü olarak dâhil

olmayan ve olan yerli halkın kültürel uygulamalarını etkilemektedir. Bu gibi durumlarda kendi kaderini tayin hakkının desteklenip desteklenmediği ve ekoturizmin yerel kültürün korunmasına olanak sağlayıp sağlamadığı sorgulanabilir.

Açıkçası, yerli halkın endüstride doğrudan katılımcı olup olmadıklarına bakılmaksızın, ekoturizmin yönetimi ile ilgili kontrol altına alma ve karar verme yetenekleri, güçlenme düzeylerine bağlı olacaktır. Johnston (2002), yerli halkın kendi kaderini tayin haklarının, ekoturizme katkıda bulunabilecek geleneksel ekosistem yönetiminin merkezinde olduğunu savunmaktadır. *Birleşmiş Milletler Yerli Halkların Haklarına İlişkin Deklarasyon Taslağı*, onları etkileyen kararlarda yerlilerin her düzeyde karar alma sürecine katılımını gerektirmektedir (Higgins-Desbiolles, 2007). Bununla birlikte, ‘çoğu durumda yerli halklar, hükümetle veya turizm endüstrisi ile kutsal alanların suiistimali konusunda müzakereleri başlatacak ve yaşam tarzları üzerinde önemli etkileri olabilecek bir endüstrinin yönetimi üzerinde siyasi statüye ve finansmana sahip değildir’ (Johnston, 2005, s. 123). Ekoturizm endüstrisi ve tüm paydaşları, endüstrinin ideallerini gerçekleştirebilmesi için yerli halkın güçlendirilmesini sağlamalıdır. Endüstrinin onları etkileyen önemli unsurları üzerinde kontrol sahibi olmaları gerekir.

SONUÇ

Bu bölüm, yerli halklar ve ekoturizm arasındaki ilişkilerle ilgili bazı sorunlu konuları özetlemiştir. Ne yazık ki, bu ilişkilerin bazı olumsuz yönlerini ele almak için basit bir çare yoktur. Duffy’nin (2002) tespit ettiği gibi, yerli toplulukların ve bireylerin ekoturizme gerçek katılımı özünde ulusal ve küresel politik süreçlerle bağlantılıdır. Bazı durumlarda ekoturizmin zararlı etkileri endüstri tarafından kabul edilmektedir. Uluslararası Ekoturizm Derneği (TIES) icra direktörü 2004’te şunları söylemiştir: “Ekoturizm başlığı altında, çok fazla yerli topluluk topraklarını kaybetmeye devam etti, çoğu zaman erkeksi ve asgari eğitim gerektiren işler buldu ve turizm gelir dağılımında çok fazla "sızıntı" gördü.” (Honey, 2004, Johnston, 2005, s.308’de alıntılanmıştır). Yine de, yerli halkların topraklarının, kültürlerinin ve kültürel uygulamalarının ekoturizm tarafından kullanılmasından dolayı uğradıkları kayıplara ilişkin kayda değer bir kayıt olmadığı görülmektedir (Johnston, 2005).

‘Ekoturizmin yerli halklarla doğal alanlar arasındaki özel kültürel bağları tanıdığı’ iddia edilmiştir (Zeppel, 2006, s. 2). Ancak, bu bölüm bu iddiaya meydan okuyan kanıtlar sağlamıştır. Ekoturizm ile yerli halk arasındaki gelecekteki ilişkilerin daha olumlu olabilmesi için ‘ekoturizm planlarının yerli toplulukların ihtiyaçlarını, isteklerini ve değerlerini ve doğal kaynakların korunmasını yeterince göz önünde bulundurması sağlanmalıdır’ (Nepal, 2004, s. 175). Yerli ve yerli olmayan dünya görüşlerinin dengelenmesi, endüstri için sürdürülebilir bir gelecek için ve olumsuz etkileri en aza indirmek ve yerli halk için gerçek faydalar sağlamak için çok önemlidir.

KAYNAKÇA

Adam, R. (2004). *Time*. Cambridge: Polity Press.

Alaska Native Science Commission. (2011). Impacts of eco-tourism: Alaska native perspective, available at <http://www.nativescience.org/html/eco-tourism.html> (accessed 12 November 2011).

Anon. (2006). Indigenous perspectives on ecotourism and certification. Proceedings from the Conference Organized by the Center for Ecotourism and Sustainable Development, Quito, Ecuador, available at <http://www.responsibletravel.org/projects/documents/MemoriaEnglish.pdf> (accessed 8 December 2011).

Borland, J. ve Hunter, B.H. (2000). Does crime affect employment status? The case of Indigenous Australians. *Economica*, 67 (265), 123–44.

Bunten, A.C. (2010). More like ourselves: Indigenous capitalism through tourism. *American Indian Quarterly*, 34 (3), 285–311.

Butler, R. ve Hinch, T. (1996). Indigenous tourism: A common ground for discussion. In R. Butler ve T. Hinch (Eds.), *Tourism and Indigenous peoples* (pp. 3–19). London: International Thomson Business Press.

Buultjens, J., Gale, D. ve White, N. (2010). Synergies between Australian Indigenous tourism and ecotourism: Possibilities and problems for future development. *Journal of Sustainable Tourism*, 18 (4), 497–513.

Cater, E. (2006). Ecotourism as a Western construct. *Journal of Ecotourism*, 5 (1–2), 23–39.

Chavez, R. (1999). Globalisation and tourism: Deadly mix for Indigenous peoples. *Third World Network, Third World Resurgence* No. 103, available at <http://www.twinside.org.sg/title/chavez-cn.htm> (accessed 12 November 2011).

Cobo, J.M. (1984). Study of the problem of discrimination against Indigenous populations, Final report submitted by the Special Rapporteur, Mr José Martínez Cobo to the United Nations Permanent Forum on Indigenous Issues, UN Doc. E/CN.4/Sub.2/Sub.2/476, Chapter V, Definition of Indigenous populations, E/CN.4/Sub.2/1982/2/Add.6.

Colton, J.W. (2005). Motivations for Indigenous tourism development in northern Canada. *Journal of Canadian Native Studies*, 15 (1), 173–92.

Colton, J.W. (2007). Indigenous ecotourism's role in community development. In R. Butler ve T. Hinch (Eds.), *Tourism and Indigenous peoples: Issues and implications*(pp.220–33). Oxford: Butterworth-Heinemann and Elsevier.

Colvin, J. (1994). Capriona: A model of Indigenous ecotourism. *Journal of Sustainable Tourism*, 2 (3), 174–7.

Duffy, R. (2002). *Trip too far: Ecotourism, politics and exploitation*. London: Earthscan.

Fabian, J. (1983). *Time and the Other: How anthropology makes its object*. New York: Columbia University Press.

Farrelly, T.A. (2011). Indigenous and democratic decision making: Issues from community-based ecotourism in the Bouma National Heritage Park, Fiji. *Journal of Sustainable Tourism*, 19 (7), 817–35.

Fitzpatrick, T. (2004). Social policy and time. *Time and Society*, 13, 197–219.

Gale, D. ve Buultjens, J. (2007). Mt Warning visitation and Indigenous concerns: Visitors' perceptions. In J. Buultjens ve D. Fuller (Eds.), *Striving for sustainability: Case studies in Indigenous tourism* (pp. 247–90). Lismore, Australia: Southern Cross University Press.

Gupta, A. (2005). *Human rights of Indigenous people*. Delhi, India: Isha Books.

Higgins-Desbiolles, F. (2007). Taming tourism: Indigenous rights as a check to unbridled tourism. In P. Burns ve M. Novelli (Eds.), *Tourism and politics: Global frameworks and local realities* (pp.83–107). Amsterdam: Elsevier.

Hinch, T. (1998). Ecotourists and Indigenous hosts: Diverging views on their relationship with nature. *Current Issues in Tourism*, 1 (1), 120–24.

Hinch, T. (2001). Indigenous territories. In D.B. Weaver (Ed.), *Encyclopedia of Ecotourism* (pp.345–57). Fairfax, VA: George Mason University.

Honey, M. (2004). Letter from TIES Executive Director. *Eco Currents*. Newsletter of the International Ecotourism Society (TIES), 1st quarter, 2.

IFAD (International Fund for Agricultural Development). (2011). Rural poverty report 2011. New realities, new challenges: New opportunities for tomorrow's generation, available at <http://www.ifad.org/pub/factsheet/index.htm> (accessed 15 October 2011).

International Forum on Indigenous Tourism. (2002). Declaration of the International Forum on Indigenous Tourism, Oaxaca, Mexico, 18–20 March, available at <http://www.ant-arq.com.ar/archivo/turismo/2002-August/000243.html> (accessed 3 December 2011).

Johnston, A. (2000). Indigenous peoples and ecotourism: Bringing Indigenous knowledge and rights into the sustainability equation. *Tourism Recreation Research*, 25, 89–96.

Johnston, A. (2002). Ecotourism and biodiversity conservation in Indigenous homelands. In K.T. Suresh,

S. Liyakhat ve S. Roy (Eds.), *Indigenous peoples, wildlife and eco-tourism: Emerging issues and trends* (pp. 49–52). Bangalore, India: Equations.

Johnston, A. (2005). *Is the sacred for sale?: Tourism and Indigenous peoples*. London: Earthscan.

Kamuaro, O. (1996). Ecotourism: Suicide or development. *Voices from Africa: Sustainable Development*, 6, 59.

Keitumetse, S. (2007). Celebrating or marketing the Indigenous? International rights organisations, national governments and tourism creation. In P. Burns ve M. Novelli (Eds.), *Tourism and politics: Global frameworks and local realities* (pp.109–22). Amsterdam: Elsevier.

Kowal, E. (2010). Perpetual ends and perpetual beginnings: Temporalities of indigeneity in Australia. In S. Job ve L. Connor (Eds.), *Online Proceedings of the Symposium 'Anthropology and the Ends of Worlds'*, Sydney: University of Sydney 25–26 March 2010, available at <http://anthroendsofworlds.wordpress.com> (accessed 9 December 2011).

Kuhn, P. ve Sweetman, A. (2002). Aboriginals as unwilling immigrants: Contact, assimilation and labour market outcomes. *Journal of Population Economics*, 15 (2), 331–55.

Lai, M. (2010). Past, current and future effects of the United Nations Declaration on Indigenous Peoples' Rights. In *Proceedings of the 34th Annual Pacific Circle Consortium Conference*, 4–7 May, Southern Oregon University, Ashland, Oregon.

Leonard, L. ve Barry, J. (2010). *Advances in ecopolitics*. Vol. 5, Global Ecological Politics, available at <http://www.emeraldinsight.com/books.htm?issn52041-806xvevolume55vePHPSESSID53rkus9h6890if0tgpcpa2o5aa0> (accessed 9 December 2011).

Lewis, M.A. ve Lockheed, M.E. (2006). *Inexcusable absence: Why 60 million girls still aren't in school and what to do about it*. Washington, DC: Centre for Global Development.

Maani, S.A. (2004). Why have Maori relative income levels deteriorated over time? *Economic Record*, 80 (248), 101–24.

McKercher, B. ve du Cros, H. (1998). I climbed to the top of Ayers Rock but still couldn't see Uluru: The challenge of reinventing a tourist destination. Paper presented at the Australian Tourism and Hospitality Research Conference, Gold Coast, 11–14 February.

Mercer, D. (1998). The uneasy relationship between tourism and native peoples: The Australian experience. In W. Theobald (Ed.), *Global tourism* (2nd ed., pp. 99–128). Oxford: Butterworth-Heinmann.

Midgley, E., Spennemann, D.H.R. ve Johnston, H. (1998). The impact of visitors on Aboriginal sites in Mungo National Park. *Archaeology in Oceania*, 33 (3), 221–31.

Miller, G. (1996). Indigenous tourism – a Queensland perspective. In H. Richins, J. Richardson ve A. Crabtree (Eds.), *Ecotourism and nature-based tourism: Taking the next steps* (pp.45–57). Brisbane, Australia: Ecotourism Association of Australia.

Mowforth, M. ve Munt, I. (2003). *Tourism and sustainability: Development and new tourism in the Third World*. London: Routledge.

Muller, D.K. ve Pettersson, R. (2005). What and where is the Indigenous at an Indigenous festival? Observations from the Winter Festival in Jokkmokk, Sweden. In C. Ryan ve M. Aicken (Eds.), *Advances in*

tourism research. Indigenous tourism: The commodification and management of culture (pp. 201–16). Norway: Stavanger.

NAHO (National Aboriginal Health Organisation). (2011). Terminology of First Nations, Native, Aboriginal and Metis (NAHO glossary and terms), available at <http://www.naho.ca/publications/topics/terminology/> (accessed 28 October 2011).

Nepal, S.K. (2004). Indigenous ecotourism in central British Columbia: The potential for building capacity in the Tl'azt'en nations territories. *Journal of Ecotourism*, 3 (3), 173–94.

Oguamanam, C. (2006). *International law and Indigenous knowledge: Intellectual property, plant biodiversity and traditional medicine*. Toronto, Canada: University of Toronto Press.

Peace, A. (2005). Managing the myth of ecotourism: A Queensland case study. *Australian Journal of Anthropology*, 16 (3), 321–34.

Poirier, R.A. (2007). Ecotourism and Indigenous rights in Australia. *Peace Review*, 19 (3), 351–8.

RCADC (Royal Commission into Aboriginal Deaths in Custody). (1991). *National report*. Vol. 2. Canberra, Australia: Australian Government Publishing Service.

Ryan, C. (2005). Introduction: Tourist-host nexus – research considerations. In C. Ryan ve M. Aicken (Eds.), *Advances in tourism research. Indigenous tourism: The commodification and management of culture* (pp. 1–13). Jordan Hill, UK: Elsevier Science and Technology.

Ryan, C. ve Aicken, M. (Eds.) (2005). *Advances in tourism research. Indigenous tourism: The commodification and management of culture*. Jordan Hill, UK: Elsevier Science and Technology.

Sethi, S.P., Lowry, D.B., Veral, E.A., Shapiro, H.J. ve Emelianova, O. (2011). Freeport-McMoRan Copper and Gold, Inc.: An innovative voluntary code of conduct to protect human rights, create employment opportunities, and economic development of the Indigenous people. *Journal of Business Ethics*, 103, 1–30.

Smith, C., Burke, H. ve Ward, G. (2000). Globalisation and Indigenous peoples: Threat or empowerment? In C. Smith ve G. Ward (Eds.), *Indigenous cultures in an interconnected world* (pp.1–26). Sydney, Australia: Allen and Unwin.

Smith, A.J., Scherrer, P. ve Dowling, R. (2009). Impacts on Aboriginal spirituality and culture from tourism in the coastal waterways of the Kimberley region, North West Australia. *Journal of Ecotourism*, 8 (2), 82–98.

Smith, L.T. (1999). *Decolonizing methodologies: Research and Indigenous peoples*. London: Zed Books.

Sofield, T.H.B. (2002). Australian Aboriginal ecotourism in the wet tropics rainforest of Queensland, Australia. *Mountain Research and Development*, 22 (2), 118–22.

Sorkin, A.L. (1970). Poverty and dropouts: The case of the American Indian. *Growth and Change*, 1 (3), 14–18.

Sorkin, A.L. (1974). The economic and social status of the American Indian, 1940–1970. *Nebraska Journal of Economics and Business*, 13 (2), 33–50. Stephens, C., Porter, J., Nettleton, C. ve Willis, R. (2006). Disappearing, displaced, and undervalued: A call to action for Indigenous health worldwide. *The Lancet*, 367 (9527), 2019–28.

UN. (2001). Prevention of discrimination and protection of Indigenous peoples and minorities: Indigenous peoples and their relationship to land. Final Working Paper prepared by the Special Rapporteur, Mrs Erica Irene A. Daes.

UN. (2004). The concept of Indigenous peoples. Background paper prepared by the Secretariat of the Permanent Forum on Indigenous Issues, United Nations, New York.

UN. (2008). United Nations Declaration on the Rights of Indigenous Peoples, available at http://www.un.org/esa/socdev/unpfii/documents/DRIPS_en.pdf (accessed 12 December 2011).

UN. (2010). Briefing note No. 6, gender and Indigenous peoples' human rights. Prepared by the United Nations Office of the Special Adviser on Gender Issues and Advancement of Women and the Secretariat of the United Nations Permanent Forum on Indigenous Issues. New York: United Nations.

UN. (2011). United Nations Declaration on the Rights of Indigenous Peoples, New York: United Nations.

Weaver, D.B. (Ed.) (2001). Encyclopedia of ecotourism. Fairfax, VA: George Mason University.

World Bank. (2010). Indigenous peoples: Still among the poorest of the poor. Policy Brief, available at <http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/TOPICS/EXTSDNET/0,,contentMDK:22558369~pagePK:64885161~piPK:5929285~theSitePK:5929282,00.html> (accessed 13 October 2011).

Zeppel, H. (2006). Indigenous ecotourism: Sustainable development and management. Wallingford, Oxon, UK: CABI.

8. Eko Turistler: Ekoturistler Kimdir ve Onlara Gerçekte Ne Denmelidir?

Sara Dolnicar, Venkata Yanamandram and Emil Juvan

GİRİŞ

Bu bölümde, ekoturistin tanımları ve işlemselleştirmeleri eleştirel bir şekilde gözden geçirilmekte ve deneysel çalışmalarda kullanılan işlemselleştirmelerin teorik tanımlarla uyuşup uyuşmadığı araştırılmaktadır. Sonuçlar, hem tanımların hem de işlemselleştirmelerin çalışmalar arasında önemli ölçüde farklılık gösterdiğini ve deneysel çalışmalarda sıklıkla kullanılan işlemselleştirmelerin aynı yazarlar tarafından belirtilen tanımlarla uyumlu olmadığını göstermektedir. Bu nedenle, şu anda ekoturistin gerçekte kim olduğu konusunda ortak bir anlayış yoktur. Bu ortak anlayış eksikliği, iki temel ölçüte göre alınan farklı pozisyonlardan kaynaklanıyor gibi görünmektedir: ekoturistin doğaya ilgisi ve çevresel sürdürülebilirlik düzeyi. Gelecekteki araştırmacılar için ekoturistlerin hem tanımı hem de işleyişiyle ilgili net yönergeler sağlayan basit bir adlandırma kuralı önermekteyiz.

2008 yılında Dolnicar, Crouch ve Long, çevre dostu bir şekilde davranan turistler hakkında gerçekte ne kadar şey bildiğimizi sorgulamıştır ve EFT'lerin [çevre dostu turistler] işlemsel hale getirilmesinin tutarsız olduğu ve zaman zaman EFT'lerin gerçekten incelenmesini sağlamadığı ve böylece bu kritik konudaki birikimli bilginin kalitesini tehlikeye attığı sonucuna varmıştır. EFT'lerin kim olduğu hakkında çok az fikir vardır (s. 197). Bu bölümün amacı, aynı analiz modelini takip etmek ve ekoturistler hakkında ne kadar şey bildiğimizi ve ekoturistlerin deneysel çalışmalarda nasıl tanımlandıkları ve işletildikleri konusunda bir fikir birliği olup olmadığını araştırmaktır.

Bölüm, ekoturizm ile ilgili orijinal literatürü gözden geçirerek başlamaktadır ve daha sonra ekoturizmin ne olduğuna dair mevcut anlayışları ortaya koyan ekoturizm alanındaki son çalışmaların gözden geçirilmesini rapor etmektedir. Bölüm, gelecekteki araştırmacılara rehberlik sağlayan basit bir adlandırma kuralı önererek sona ermektedir. Beklenti odur ki, basitleştirilmiş adlandırma kuralı gelecekte ekoturistler hakkında

deneysel bilginin daha sistematik bir şekilde gelişmesine yol açacaktır. İncelenen makalelerin referansları yazarlardan temin edilebilir.

EKOTURİSTİN TARİHİ TANIMLARI

Hetzer (1965), turistlerin seyahat ettiği bölgelere odaklanarak ekoturizmin tanımını sunan ilk kişilerden biriydi. Hetzer, ekoturizmi esas olarak; kuşlar ve diğer vahşi yaşam unsurları, doğal alanlar, resifler, mağaralar, fosil alanları, arkeolojik alanlar, sulak alanlar ve nadir veya nesli tükenmekte olan türlerin alanları gibi doğal ve arkeolojik kaynaklara dayalı olarak görmüştür. Bu nedenle, bu tanım tamamen doğanın keyfi yönüne odaklanmaktadır.

Yıllar sonra, bilim adamları ekoturizmi eğitim, deneyim veya takdir üzerine vurgu yaparak doğaya dayalı seyahat ve / veya bozulmamış alanlara seyahat olarak nitelendirdiler (örneğin, Boo, 1991; Wight, 1993). Yine bu tanım kümesi doğayı ve doğayı öğrenmenin boyutunu vurgulamıştır. Ceballos-Lascurain (1988) tarafından sadece doğa ve doğa hakkında bilgi edinmek değil, aynı zamanda kültür hakkında bilgi edinmek de dahil olmak üzere biraz daha geniş bir görüş alınmıştır. Tüm bu ekoturizm tanımlarının ve dolayısıyla ekoturistlerin ortak bir yönü vardır: Hiçbiri çevre koruma yönünden bahsetmemektedirler.

Benzer şekilde, Dünya Seyahat ve Turizm Çevre Araştırma Merkezi, 1993 Dünya Seyahat ve Turizm Çevre İncelemesi'nde ekoturizmi, yaban hayatı veya gelişmemiş doğal alanların tadını çıkarmak için özel bir güdüye sahip turizm olarak tanımlamış ve böylece doğa turizmi ile ekoturizm arasında ayırım yapmamıştır (WTTERC, 1993). Böyle bir görüş, esasen doğa turizmi ve ekoturizmi özdeş olarak ele alan bir dizi ilk makale örneklerine de yansımıştır (Aylward ve Freedman, 1992; Lindberg, 1991; Steele, 1993). Diğerleri, ekoturizmin doğa temelli turizmin bir alt kümesi olduğunu, doğa temelli turizmin kamp, yürüyüş ve kano gibi aktiviteleri içerdiğini, ekoturizmin ise daha tipik olarak bozulmamış doğal alanları ziyaret etmekle ilişkili olduğunu savunmaktadır (Parks, Parks ve Allen, 2009; Priskin, 2003).

Birkaç çalışma dışında (örneğin, Buckley, 1994; Fennell ve Eagles, 1989), erken dönem ekoturizm literatürü, doğanın korunmasını ve çevresel sürdürülebilirliği ekoturizm veya ekoturistlerin tanımının bir parçası olarak tanımlamamıştır. Swarbrooke ve Horner (1999), ekoturistleri ‘yeşilin tonlarına’ ayırarak, tamamen yeşil olanları “çevreye zarar vermemek için evden uzakta tatil yapmayanlar” olarak; koyu yeşil olanları “kötü çevre kayıtlarına sahip otelleri boykot ederek yeşil davranışlar sergileyenler” olarak; hiç yeşil olmayanları ve açık yeşilleri “yeşil sorunları düşünenler” olarak tanımlayarak bu düşünciyi açıkça ortaya koymaktadır. Bunu yaparken Swarbrooke ve Horner, doğaya ve çevresel sürdürülebilirliğe olan ilginin boyutlarının bağımsız olduğunu kabul etmektedirler. Sonuç olarak, sadece yeşilin farklı tonlarında olanlar ekoturistler değil, aynı zamanda çevre dostu olan ve doğaya az ya da çok ilgi gösteren turistler de olabilir. Bu bölümün sonunda önerdiğimiz sistematikler Swarbrooke ve Horner’ın pozisyonunu takip etmektedir.

Bununla birlikte, ekoturistler ile genel olarak çevreyi koruyan ve gözetimci turistler arasında olumlu bir ilişki olması muhtemeldir, çünkü her ikisinin de doğaya temel bir ilgisi olabilir. Bunun için deneysel kanıtlar, örneğin, birincil motivasyonu kuşları izlemek olan turistlerin kuşların korunması için oluşturulan kampanyalara, diğer turistlerin çoğundan daha fazla para bağışlamış olma ihtimalinin daha yüksek olduğunu tespit eden Hvenegaard ve Dearden (1998) tarafından sağlanmaktadır. Benzer şekilde Uysal, Jurowski, Noe ve McDonald (1994), ana varış noktası park olan milli park ziyaretçilerinin, sadece bir gezi kapsamında parkı ziyaret edenlere kıyasla, doğanın dengesinin kırılganlığından daha fazla endişe duyduklarını tespit etmişlerdir.

Daha yakın zamanlarda, giderek artan sayıda yazar, bir ekoturistin tanım gereği çevreyi koruyan bir turist olduğunu açıkça veya dolaylı olarak varsaymaktadır. Örneğin, Stem, Lassoie, Lee, Deshler ve Schelhas (2003), ekoturizmin, yerel kaynakların çok az etki bırakarak kullanımı yoluyla ekolojik bütünlüğü korurken, yerel ekonomik faydalar sağlayan bir koruma ve geliştirme aracı olarak hareket ettiğini savunmaktadır.

EKO TURİSTİN TANIMLARI

Eko turistin deneysel çalışmalarda nasıl tanımlanıp işlemsel hale getirildiğini belirlemek için, aşağıdaki dergilerin tüm çevrimiçi ciltlerinin literatür taramasını yaptık: *Seyahat Araştırmaları Dergisi*, *Turizm Araştırmaları Yıllıkları*, *Turizm İşletmeciliği*, *Sürdürülebilir Turizm Dergisi* ve *Ekoturizm Dergisi*. Bu dergiler ya önde gelen uluslararası turizm dergilerini temsil ettikleri ve/ veya sürdürülebilir turizm veya ekoturizm alanında uzmanlaştıkları için seçilmiştir. Toplamda, ekoturistlerin tanımlarını ve / veya işlemselleştirilmelerini içeren, açık veya örtülü olarak 46 makale tanımlanmıştır. Bir makale daha eklenmiştir (Holden ve Sparrowhawk, 2002) çünkü incelemede yer alan diğer makalelerde sıkça alıntılanmıştır.

Bu 46 maddede ekoturistleri tanımlamak veya deneysel olarak ölçmek için kullanılan nitelikler belirlenmiştir. Hepsi bir elektronik tabloya dâhil edilmiştir ve her makale bu elektronik tabloda kodlanıp, belirli bir öznitelik tanımın veya işlemselleştirmenin bir parçası değilse 0 değeri; eğer öyleyse 1 değeri atandı.

Hangi özniteliklerin ne sıklıkta oluştuğunu belirlemek için frekans sayıları hesaplanmıştır. Bu, literatürü gözden geçiren ve nitelikleri doğa, kültür veya eğitim gibi üst düzey gruplara ayıran diğer yazarlar (örneğin, Nowaczek ve Smale, 2010) tarafından alınan tam tersi bir yaklaşımdır. İkinci yaklaşım, çalışmalar arasında önemli anlaşmalar yapılmasını önermektedir, çünkü örneğin doğa ile ilgili bir dizi çok farklı özellik birlikte gruplandırılmıştır. Buna karşılık, bu yaklaşım, çalışmanın deneysel bölümünde, tanımda veya ölçümde kullanılan kesin niteliğe kadar uzanmaktadır. Bu yaklaşım tercih edildi çünkü bir ekoturisti neyin tanımladığı konusunda gerçek fikir birliğinin kapsamını ve kesin fikir birliği alanlarını belirlemekle ilgilenmekteyiz.

Son olarak, 46 çalışmanın her biri için ayrı ayrı, teorik tanımda kullanılan nitelikler, işlemselleştirmelerde kullanılan niteliklerle karşılaştırılmıştır (deneysel ölçümler için kurallar) ve bir 'eşleştirme indeksi' hesaplanmıştır. Dizin, yüzde 0 (tanımdaki özniteliklerin hiçbirisi işlemselleştirmeye yansıtılmamışsa) ile yüzde 100 (tanımdaki tüm öznitelikler işlemselleştirmeye yansıtılmışsa) arasında değerler almıştır. Eşleştirme süreci cömertçe yürütülmüştür ve daha geniş bir tanım alanına giren işlemselleştirme nitelikleri de eşleşme olarak kabul edilmiştir. Örneğin, tanımda 'doğaya

ilgi' varsa ve ölçümde kullanılan nitelik 'parkları veya korunan alanları ziyaret et' ise, bu eşleşme olarak sayılmıştır.

Tablo 9.1, ekoturistin tanımlarında kullanılan niteliklerin frekans sayımlarını içermektedir. İncelenen 46 çalışmada 33 farklı özellik belirlenmiştir. Tablo 9.1'de gösterildiği gibi, nitelikler oldukça genelden çok özel niteliklere kadar değişmektedir. Daha spesifik olanlar, ekoturistlerin ziyaret ettiği hedef ortamlardan, ilgi alanlarından ve tercih ettikleri faaliyetlerden bahsetmektedir ve bazıları ekoturistlerin tutum ve davranışlarını da içermektedir.

Eko turistlerin tanımları da dâhil olmak üzere makalelerin yarısından fazlasında mevcut olan tek bir özellik vardır – ekoturizmin eğitim boyutu (Donohoe ve Needham, 2008; Lai ve Shafer, 2005): Analiz edilen makalelerin yüzde 61'i çevreyi veya doğayı öğrenme, deneyimleme, araştırma ve gözlemlleme özelliklerinden bahsetmektedir. Bu yön, Buckley tarafından listelenen altı bileşen ölçütünden birini temsil eder (Bölüm 2, bu cilt).

Tablo 9.1 ekoturist tanımlarında kullanılan niteliklerin frekans sayısı

Öznitelikler (%)	Yüzdesi
Bilgi, gözlem, deneyim, araştırma - çevre ve doğa	61
Doğal, uzak, korunan, bozulmamış alanları ve parkları ziyaret	46
Sürdürmek, gözetmek, korumak – doğa, insanlar, hayvanlar	35
Sevgi, beğenme, zevk, ilgi, anlama, takdir - doğa	28
Topluma katkıda bulunmak	28
Fiziksel aktivite, meydan okuma, rekreasyona katılım	28

Bilinçli, duyarlı, ilgili, kararlı – çevre	24
Vahşi doğaya ilgi	20
Yaban hayatına ilgi	20
İlgi, saygı, etkileşim – kültür	20
Eko faaliyetlere katılım	15
Sosyalleşme, aynı ilgi alanlarına sahip insanlarla tanışmak	11
Doğanın korunmasına katkı ve bağış yapmak	9
Beceri ve bilgiyi artırmak	9
Mevcut zamana dikkat etmek	9
Kırsal alanlar ve yaşam tarzıyla ilgilenmek	9
Daha fazla ödemeye istekli olmak	9
Çevresel değerler ve tutumlar	7
Macera aramak	7
Ecolodge'ları ziyaret etmek	4
Daha uzun yolculuklar yapmak	4
Daha yüksek gelir	4
Dağlarla, okyanus kenarlarıyla, göllerle, akarsularla ilgilenmek	4
Küçük gruplar halinde seyahat etmek	2
Doğal çevre ile yakın ilişki kurmak ve etkileşimde bulunmak	2
Hizmetlerden kaçınmak	2

Başarı duygusu	2
Kişisel çıkar davranışı	2
Kültürleri tanımak	2
Sürdürülebilirliği desteklemek	2
Yaşlı insanlar	2
Ev ortamından kaçış	2
Fiziksel sağlığı geliştirmek	2

Bir sonraki nitelikler kümesi, eko-hedef olarak kabul edilen alan türünü ifade eder: Gözden geçirilen tanımların yüzde 46'sı, ekoturistin doğal, uzak, bozulmamış, el değmemiş ve korunan alanlarda ziyaretçi olduğunu; yüzde 18'i özellikle korunan alanlara atıfta bulunmaktadır. 'Korunan' terimi nispeten açık olmamakla birlikte, 'uzak', 'bozulmamış' ve 'el değmemiş' gibi kullanılan diğer terimler eşit derecede açık değildir ve bu nedenle ekoturistin tanımının bulanıklaşmasına katkıda bulunmaktadır.

Çalışmaların yaklaşık üçte biri, etik bir ekoturizm boyutuna (Donohoe ve Needham, 2008), yani hedefin çevresinin korunması ve gözetilmesi yönüne karşılık gelen nitelikleri kullanmaktadır. Bu, ekoturizmin çevreyi korumak ve seyahat ederken olumsuz çevresel etkileri en aza indirmekle ilgili olması gerektiğini iddia eden Weaver (2002) ve Becken ve Simmons (2008) ile uyumludur. Bununla birlikte, genel olarak ekoturizmin bir parçası olarak görülmemektedir, bu nedenle Buckley'nin ekoturizmin temel bileşen ölçütlerinden birini oluşturduğu değerlendirmesine (Bölüm 2) biraz aykırıdır.

Makalelerin yaklaşık üçte biri (yüzde 35) ekoturisti tanımlarken koruma, bakım ve koruma özelliklerini kullanmıştır. İncelenen makalelerin yazarlarının, koruma, bakım ve gözetme niteliklerini uygularken farklı konular ve durumlar kullandıklarına dikkat edilmelidir. Genel olarak, nitelikler doğal ortamlara (bitkiler ve hayvanlar) veya insanlara

uygulanabilir. Ekoturistlerin etik boyutuna işaret eden bir diğer özellik kümesi de çevreye ve doğaya karşı bilinçli ve duyarlı davranışlardır. Makalelerin yaklaşık dörtte biri (yüzde 24) ekoturisti ilgili, bilinçli, duyarlı ve çevreyi korumaya kararlı biri olarak tanımlamaktadır. Gözden geçirilen makalelerin yüzde 28’inde ikinci etik nitelik olan ‘topluma katkı’ dan bahsedilmiştir. Örtük veya açık varsayım, ekoturistin yerel ürünleri satın alarak, yerel işgücünü (örneğin, yerel tur rehberleri) kullanarak, yerel olarak hazırlanmış ürünleri satın alarak ve küçük ve yerel olarak sahip olunan konaklama yerlerinde kalarak yerel topluma katkıda bulunmasıdır (Chaminuka, Groeneveld, Selomane ve Van Ierland, 2012; Zografos ve Allcroft, 2007). Daha az belirgin olan, ekoturistin ziyaret edilen varış yerinin sosyal koşullarını iyileştiren faaliyetlerde bulunacağı varsayımıdır (örneğin, gönüllü olmak, yerel yardım kuruluşlarına bağış yapmak, karbondioksit emisyonlarını en aza indirmek vb.).

Başka bir nitelik grubu, ekoturistin davranışsal özellikleriyle ilgilidir: Makalelerin yüzde 28’i ekoturistlerin genellikle spor yapmak gibi uğraştıkları tatil etkinliklerini tanımlayan nitelikler kullanırken, yüzde 15’i de ‘çalılık yürüyüşü’, ‘doğa yürüyüşü’, ‘fotoğraf çekme’, ‘doğa yürüyüşü’, ‘su tabanlı aktiviteler’ ve ‘biyoçeşitlilik turları’ gibi belirli ‘eko aktiviteler’ olarak adlandırdıklarını içermektedir.

Eko turistlerin davranışlarının duygusal boyutu, makalelerin yüzde 28’inde ekoturistleri tanımlamak için kullanılmaktadır. Kullanılan nitelikler, ekoturisti doğayı seven, hayran bırakan, zevk alan, anlayan, takdir eden veya doğayla ilgilenen bir kişi olarak tanımlamaktaydı. Oldukça belirsiz bir nitelikler kümesi olmasına rağmen, hepsi ekoturistin profilinin duygusal ve motivasyonel özelliklerine atıfta bulunmaktadır.

Eko turisti yaban hayatı ve vahşi yaşam ile ilgilenen biri olarak tanımlayan nitelikler, makalelerin yüzde 20’sinde kullanılmaktadır. Bu makalelerin içeriği, ekoturistlerin yaban hayatı izleme ve potansiyel olarak hayvan besleme ve fotoğraflama ile uğraştığını göstermektedir.

Makalelerin yüzde 20’sinde ekoturistlerin çıkarlarının açıklanmasında kültürel boyut kullanılmaktadır. Ekoturistin kültürel boyutunu açıklamak için kullanılan nitelikler kültüre ilgi, katılım ve saygıydı. Bu makaleler ekoturistlerin kültürel etkinliklere ve

organizasyonlara ilgi duyduğunu göstermektedir. Ekoturistler seyahat ederken kültürel deneyimlerle karşılaşmakta ve ev sahibi kültürlerle saygı göstermektedirler.

Çalışmaların yaklaşık yüzde 9’unda kullanılan özellikler arasında bağış yapmak ve korumaya katkıda bulunmak, beceri ve bilgiyi artırmak, mevcut zamana özen göstermek, kırsal alanlara ve yaşam tarzına ilgi duymak ve ekoturizm deneyimi için daha fazla ödeme yapmaya istekli olmak yer almaktadır.

Sadece az sayıda çalışmayla çok sayıda özellikten bahsedilmiştir (gözden geçirilen makalelerin yüzde 4’ü veya daha azı: bir ecolodge’da kalmak, daha uzun yolculuklar yapmak, daha yüksek bir gelire sahip olmak, dağlara, okyanus kenarlarına, göllere, akarsulara ilgi duymak, küçük gruplar halinde seyahat etmek, doğal çevre ile ilişki kurmak ve etkileşimde bulunmak, hizmetlerden kaçınmak, başarı duygusuna sahip olmak, kişisel çıkar davranışı sergilemek, kültürleri tanımak, sürdürülebilirliği desteklemek, yaşlı olmak, ev ortamından kaçma ve fiziksel sağlığın artırılması).

Bir ekoturistin geçmişte tatil aktiviteleri (örneğin, ekolojik manzaraları gözlemlemek, insanlarla sosyalleşmek ve tanışmak, kişisel çıkar deneyimleri), ilgi alanları (örneğin, kırsal alanlar, kırsal yaşam tarzları, hediyelik eşya yapmak, eko sertifikalı seyahat acenteleriyle seyahat etmek veya yerel eko sertifikalı turlara katılmak), psikolojik ihtiyaçlar (örneğin, özgürlük arzusu, kişisel gelişim, ego geliştirme, nostalji, duyuşal uyarım) ve ziyaret edilen tipik yerler (örneğin, uzak alanlar, doğal alanlar, korunan alanlar, doğal parklar, ormanlar) de dâhil olmak üzere çok sayıda farklı özellik tarafından tanımlandığı sonucuna varılabilir. Bir ekoturistin kim olduğu konusunda araştırmacılar arasında en sık ortaya çıkan ve dolayısıyla tartışmasız en fazla fikir birliğini temsil eden iki boyut, (1) ekoturistin doğal, uzak, el değmemiş, bozulmamış, korunan alanlara ve parklara, (2) öğrenme, gözlemleme, doğal çevreyi deneyimlemek ve araştırma amacıyla seyahat etmeleridir.

EKO TURİSTİN İŞLEMSELLEŞTİRİLMESİ

Genel olarak, gözden geçirilen 46 makalede ekoturisti işletmek (deneysel olarak tanımlanma şeklini resmileştirmek) için 42 nitelik kullanılmıştır. Özniteliklerin listesi ve her öz niteliği kullanan çalışmaların yüzdesi Tablo 9.2’de verilmiştir. Ancak, tüm çalışmaların ekoturistleri tanımlamaya yönelik yaklaşımlarını açıkça tartışmadığı unutulmamalıdır. Bazı açıklamalar çok geneldir, bu da ekoturisti işletmek için kullanılan belirli niteliklerin tanımlanmasını zorlaştırır ve araştırmacıyı makalelerin yöntem, amaç ve sonuç bölümlerinde verilen örtük önerileri yorumlamaya zorlamaktadır. Kullanılan nitelik sayısı bakımından: 15 çalışma iki nitelik, altı çalışma üç, 11 çalışma dört, bir çalışma beş, üç çalışma altı ve iki çalışma ekoturisti işletmek için yedi nitelik kullanmıştır.

İlk önemli gözlem, niteliklerin yüzde 72’sinin yalnızca çok az sayıda çalışma tarafından kullanıldığıdır (yüzde 4 veya daha az). Bu, araştırmacılar arasında bir turistin ekoturist olup olmadığının nasıl belirleneceği konusunda çok az anlaşma olduğunu göstermektedir.

Eko turistleri deneysel olarak tanımlamak için en sık kullanılan özelliklerden biri ortaya çıkmaktadır: parkların ve korunan alanların ziyaret edilmesi (çalışmaların yüzde 39’u). Bir çalışmada ekoturistleri tanımlamak için sadece bu özellik kullanılırken, diğer çalışmalar bu ölçütü; ekoturist aktiviteleri (örneğin doğa yürüyüşü, vahşi yaşamı izleme) veya tercih edilen konaklama yerleri (örneğin ekolodge, kamp alanı) veya doğal sit alanı ziyaretçilerinin doğal sit alanlarına gezi yapma konusundaki ilgi alanlarını ölçmek (yüzde 7) gibi ek niteliklerle desteklemiştir.

En sık kullanılan ikinci ölçüt, tanınmış bir turizm merkezine ziyaret (yüzde 20) ve katılımcıların bir ekolodge’de kalıp kalmadıklarıydı (yüzde 20).

Tablo 9.2 Eko turisti işletmek için kullanılan özelliklerin frekans sayısı

Nitelik (%)	Yüzdesi

Parklar ve korunan alanlardaki ziyaretçiler	39
Tanınmış eko destinasyon ziyaretçileri	20
Ecolodge'larda kalanlar	20
Dağ yürüyüşü ile ilgilenenler	15
Yaban hayatı izleme ile ilgilenenler	13
Doğal alanlar, ormanlar, sulak alanlar ziyaretçileri	11
Eko motivasyonlar	9
Ruhsatlı seyahat acentası yolcuları	7
Doğayı takdir etmek ve anlamak için tatillerle ilgilenenler	7
Çevre dostu bir yolculuğa çıkmakla ilgilenenler	4
Eko aktivite tercihi	4
ekoturizm tercihi	4
Vahşi doğa ile ilgilenenler	4
ekoturizm faaliyetlerinde bulunanlar	4
Kırsal turizm ile ilgilenenler	4
Seyahat için ekonomik kabiliyet	4
Gönüllü kuruluş üyesi	4
Bilimsel gönüllü	4
Doğaya dayalı motivasyonlar	4

Son 2-3 yılda bir eko gezisi satın alanlar	4
ekoturizm olanaklarının önemi	2
Kuş gözlemciliği için uzak bir yere seyahat etme potansiyeli	2
Yaban hayatı ile ilgilenenler	2
Kuş gözlemcileri derneği üyeleri	2
Eko faaliyetlerde bulunmaya istekli olanlar	2
Etkinliğe katılmak isteyenler	2
Etkinlik için bir ücret ödemeye istekli olanlar	2
Macera tatili ile ilgilenenler	2
Kültür tatili ile ilgilenenler	2
Güdümsüz deneyimlere katılanlar	2
Popüler turizm destinasyonuna gelen ziyaretçiler	2
Eko organizasyon gezisine katılanlar	2
Doğa hakkında bilgi edinmek isteyenler	2
Sürdürülebilir uygulama sağlayanlar	2
Ekolojik açıdan hassas olanlar	2
Eko öz farkındalık	2
Çevre eğitime erişim	2
Korunan alanları ziyaret sıklığı	2
Bir eko organizasyonun üyeleri	2

Bir eko kuruluşa bağış yapanlar	2
Bir kamp gezisi yapanlar	2
Kamp ziyaretçisi	2

Katılımcıların dağ yürüyüşü (yüzde 15), yaban hayatı izleme (yüzde 13) ve eko motivasyonlar (yüzde 9) gibi ekoturizm faaliyetlerine yönelik motivasyonlarını veya ilgi alanlarını tanımlayan makalelerin yüzde 7-15’inde bir dizi özellik kullanılmıştır.

Bu derlemeden, ekoturistleri tanımlamak ve örneklemek için en sık kullanılan tek yöntemin, ekoturistleri çekeceği ve ziyaretçileri sorgulayacağı varsayılan bir varış noktasına veya doğal cazibe merkezine gitmek olduğu sonucuna varılabilir. Diğer ölçütler çalışmalar tarafından küçük oranlarda kullanılmaktadır ve bu nedenle ekoturisti işletmeye almak için ortak yaklaşımlar olarak görülemez. Bununla birlikte, deneysel araştırmacıların çoğunluğu turistleri, ekoturistler için tipik bir hedef olarak gördükleri bir yerde yakalama yaklaşımını seçmiştir, ancak bu mutlak olarak en iyi yaklaşım değildir. Bir milli parkı ziyaret etmek için birçok neden olabilir, bunların çoğu ekoturist hakkındaki kesin fikir birliğine uygun görülmeyecektir. Örneğin, Avustralya’nın Sidney kentinin güneyindeki Kraliyet Milli Parkı, barbekü olanaklarının iyi olması ve manzaranın güzel olması nedeniyle gelen birçok günlük ziyaretçiyi kendine çekmektedir. Bu ziyaretçilerin doğa hakkında bilgi edinmek ya da onu korumak istememesi akla yatkındır; çünkü onlar sadece uygun, güzel ve kolay erişilebilir bir barbekü alanı istemektedirler ve bunu sadece bir milli parkta bulabilmektedirler. Bu gerçek onları tek başına birer ekoturist mi yapmaktadır? Muhtemelen hayır.

EKO TURİST TANIMLARININ VE İŞLEMSELLEŞTİRMELERİNİN HİZALANMASI

Eko turistler üzerinde yapılan araştırma çalışmalarında tanımlar ve işlemselleştirmeler arasındaki eşleşmenin araştırılmasının ardındaki araştırma sorusu, ekoturistlerin araştırmalarından elde edilen deneysel bilginin (işlemselleştirildiği gibi)

aynı araştırmacı tarafından tanımlandığı şekilde ekoturist hakkında gerçek bilgi olup olmadığını belirlemektir. Aynı örnek daha önce olduğu gibi kullanılabilir:

- 1- Bir araştırmacı, ortalama bir ekoturistin tatillerinden bir günde ne kadar harcadığını belirlemekle ilgileniyorsa;
- 2- Eko turist en çok ortak anlayışa uygun olarak tanımlanırsa (yani (1) doğal, uzak, bozulmamış, el değmemiş, korunan alanlara ve parklara seyahat etmek, (2) doğal çevreyi öğrenmek, gözlemlemek ve deneyimlemek amacıyla),
- 3- Sadece ülkenin güneyindeki Sidney Kraliyet Milli Parkı'na ziyaretçi olarak işletilirse,

sonuçların önyargılı olması muhtemeldir, çünkü bir dizi gerçek ekoturist tanımına uygun olmayan katılımcılar dahil edilecektir. Ortalama eşleşme veya uyumsuzluk derecesini anlamak değerlidir, çünkü ekoturist hakkındaki mevcut deneysel bilginin geçerliliği hakkında sonuçlar çıkarılmasına izin vermektedir.

Bu analiz, tanımlarda kullanılan özniteliklerle işlemselleştirmelerde kullanılan öznitelikler arasındaki ortalama eşleşmenin yalnızca yüzde 34 olduğunu göstermektedir. Ekoturistleri nasıl tanımladıklarına dair yeterli ayrıntı sağlamayan çalışmalar hariç tutulursa ortalama eşleşme yüzde 38'e yükselmektedir.

Sadece üç çalışma, tanım ile işlemselleştirme arasında yüzde 100'lük bir eşleşme elde etmiştir. Bu çalışmalar, bir ekoturistin tanımlanmasında (yalnızca bir veya iki nitelik kullanılarak) oldukça açıktır ve turist nüfusu arasında ekoturistleri tanımlamak için aynı nitelikleri yeniden kullanmaktadır. Spesifik olarak, bir çalışma (Mackoy ve Osland, 2004) bir ekoturisti bir ekolodge'da ziyaretçi olarak tanımlamış ve araştırmacı bir ekolodge'da kalan katılımcılar arasında bir anket gerçekleştirmiştir. İkinci çalışma (Lemelin, Fennell ve Smale, 2008) ekoturistleri 'yaban hayatına ilgi duyan' bireyler ve 'doğal alanı veya parkı' ziyaret eden bireyler olarak tanımlamıştır. Bu çalışmada araştırmacı, doğal bir parkta gerçekleşen yaban hayatı izleme faaliyetinde bulunan ziyaretçilerin uzmanlık düzeylerini ölçmüştür. Mükemmel bir eşleşme olarak kodladığımız üçüncü çalışma (Holden ve Sparrowhawk, 2002) doğa yürüyüşü yapan doğa parkı ziyaretçileri arasında

yapıldı. Bu çalışma, bir ekoturisti ‘doğal, uzak veya korunan alana gelen, fiziksel aktivite veya rekreasyona katılan bir ziyaretçi’ olarak tanımlamıştır.

Bir başka çalışmada yüzde 80’lik bir eşleşme sağlandı (Wight, 1996). Çalışma, genel seyahat eden nüfusu araştırdı ve ekoturistleri ekoturizm ilgileri olan turistler olarak işletmeye aldı (doğayı takdir etmek ve anlamak için tatillere ilgi, vahşi doğaya ilgi). Ekoturizm ilgileri, ekoturistlerin listelenen eko faaliyetlerden birine ilgi duyması ve bu faaliyetleri son iki yılda yaşamış olması kapsamında değerlendirildi. Çalışma, ekoturistleri vahşi doğa ile ilgilenen gezginler, macera arayan gezginler, çevreye ve doğanın korunmasına bağlı gezginler olarak tanımladı. Fiili işlemselleştirmede ölçülmeyen tek tanım niteliği, ‘doğanın korunması ve gözetilmesi’ niteliği idi.

Bir başka yüksek eşleşme (yüzde 71) Ballantine ve Eagles (1994) tarafından sağlandı. Bu çalışmada ekoturisti tanımlamak için yedi, işletmek için altı nitelik kullanılmıştır. Araştırmacılar, bir ekoturistin seyahat edeceği en yaygın hedefi belirleme (örneğin, bozulmamış ve korunan alan veya park), katılacakları en tipik ekoturizm faaliyeti (örneğin, vahşi yaşamı gözlemlemek) ve doğal bir bölgeye seyahat etme motivasyonları (örneğin, doğa hakkında bilgi edinmek için) gibi özellikleri kullandılar. Ek olarak, bu özel çalışma aynı zamanda bir ekoturistin kişisel özelliklerini de açıkça belirtmiştir (örneğin, varlıklı birey, yaşlı birey). Ekoturistler, katılımcının doğa hakkında bilgi edinme ve vahşi doğaya olan ilgisinin yanı sıra eko faaliyetlerle ve eko sertifikalı seyahat acenteleriyle seyahat etme konusundaki önceki deneyimlerine atıfta bulunan nitelikler kullanılarak tanımlandı.

Geriye kalan çalışmalar için eşleşen endeksler yüzde 0 ile yüzde 67 arasındaydı. Bu eşleştirme analizinden, çalışmaların yüzde 80’inin işlemselleştirilmeleri ile ekoturist tanımları arasında yalnızca yüzde 50 veya daha düşük bir eşleşme elde etmelerinin üç temel nedeni olduğu anlaşılmaktadır:

- 1- Niteliklerin belirsiz tanımı (örneğin, eko faaliyetlere ilgi, eko motivasyonlar, ekoturizm tercihi vb.). Yazarlar ayrıca, katılımcıların listelenen nitelikleri anlamalarını nasıl sağladıklarına veya bu niteliklerin katılımcıya nasıl sunulduğuna dair net bir açıklama yapmamışlardır.

2- Doğal veya korunan alanlara gelen tüm ziyaretçilerin ekoturist olduğunu genelleme. Yukarıda belirtildiği gibi, çalışmaların beşte biri, iyi bilinen bir eko varış noktasına gelen bir ziyaretçinin veya bir ekolodge’da kalan birinin ekoturist olduğunu varsaymaktadır.

3- Tanım eksikliği. Bazı yazarlar ekoturistler hakkındaki geçmiş çalışmaları özetlemiş, ancak kendi açık çalışma tanımlarını sağlayamamışlardır.

Bir dizi farklı tanımın, bir dizi farklı işlemselleştirmenin yanı sıra tanımların ve işlemselleştirmelerin yanlış hizalanmasının bir sonucu olarak, ekoturistin mevcut deneysel anlayışı sorgulanabilir. Ekoturizm tanım ve faaliyette bulunmasına ilişkin gelecekteki deneysel çalışmalar, bilgi birikimli gövdeye eklemek için son derece büyük bir önem taşımaktadır. Bu nedenle bir sonraki bölümde gelecekteki araştırmacılar tarafından kullanılacak terimlerin kullanımlarına ve daha önemlisi ekoturistlerin tanımlarını ve operasyonelleştirmelerini, ekoturistin gerçekten iyi anlaşılması, çalışılarak incelenmesi için çalışmalar arasında yeterli tutarlılığı sağlayacak şekilde seçmelerine rehberlik etmek için, yeni bir adlandırma kuralı önermekteyiz.

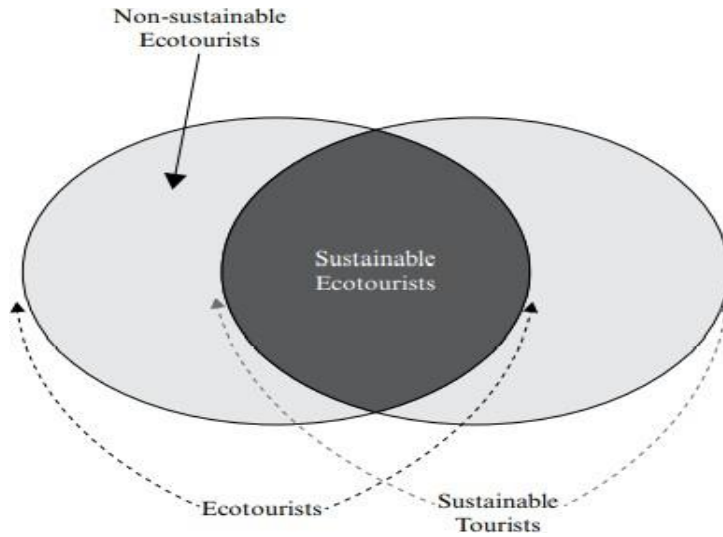
ÖNERİLEN BİR ADLANDIRMA KURALI

Yeni bir adlandırma kuralı önermekteyiz. Bu adlandırma kuralı yukarıdaki incelemeden türetilmiştir ve ekoturistler teriminin ve varyasyonlarının çoğunluk anlayışına dayanmaktadır. Şekil 9.1’de gösterildiği gibi, bir ekoturistin temel özelliğinin, doğayı deneyimlemek için kasıtlı bir niyetle doğaya dayalı turizme katılımları olduğunu önermekteyiz. Bu, en ucuz konaklama şekli olduğu için kamp yapan kişilerin bu tanıma uymayacağı anlamına gelmektedir. Ekoturizm ile ilgili ilk çalışmaların tasarladığı gibi, tanım, doğal bir çekimde ‘kazara’ zaman harcamaktan ziyade doğanın keyfi tarafından yönlendirilmektedir. Ekoturistin operasyonel hale getirilmesi açısından en az iki soruya yer verilmesini öneriyoruz: (1) doğaya dayalı turizme katılımı ilgili geçmiş davranışları rapor etmek ve (2) doğaya dayalı turizme katılma motivasyonu. Sadece motivasyonları doğayı deneyimlemekle ilgiliyse, turistler ekoturist olarak sınıflandırılır.

Bu tanımdan ve önerilen işlemselleştirmeden, daha önce Swarbrooke ve Horner (1999) tarafından önerildiği gibi, ekoturistin çevre dostu olabileceği, ancak olması

geremediği açıktır. Bu nedenle, çevresel açıdan sürdürülebilir bir şekilde davranan ekoturistlerin alt kesiminin açıkça ‘sürdürülebilir ekoturistler’ olarak adlandırılmasını önermekteyiz.

Benzer şekilde, çevresel açıdan sürdürülebilir turistler tatillerini doğal cazibe merkezlerini ziyaret ederek geçirebilirler, ancak bu çok gerekli değildir. Bu nedenle, gerçek tatil davranışları hedefteki çevreyi korumak, gözetmek ve hatta iyileştirmekten ibaret olan turistlere atıfta bulunmak için daha geniş ‘çevresel açıdan sürdürülebilir turistler’ terimini kullanmayı önermekteyiz. Fiili davranışın ölçülmesinin basit olmadığı göz önüne alındığında, hedefteki koruma, gözetme veya iyileştirme davranışlarından sonra makul bir operasyonelleşmenin rapor edilmesini önermekteyiz.

Şekil 9.1 Eko turist adlandırma kuralı

Raporlanan geçmiş davranışların toplumsal arzu edilebilirlik tarafından önyargılı olabileceğini kabul etmekteyiz, ancak insanlardan geçmiş çevre yanlısı davranışları bildirmelerini isteyen geçmiş çalışmalara dayanarak (örneğin, Dolnicar ve Grün, 2009), ‘çevresel açıdan sürdürülebilir’ statüyü tutumsal ifadelerden türetmekten daha yararlı ve daha doğrudan bir önlem olduğuna inanmaktayız.

Sonuç olarak, sürdürülebilir ekoturisti işletmeye almak için, bir turistin hem ekoturistler segmentinin hem de sürdürülebilir turistler segmentinin bir üyesi olarak nitelendirilmesi için yukarıda önerilen önlemlere uyması gerekir.

Yukarıdaki önerilerin Acott, Trobe ve Howard'ın; böyle bir sınıflandırma sisteminin, potansiyel ekoturistler için bilgi sağlama açısından politika etkileri olabileceğini, ekoturist pazar ve daha da önemlisi, sürdürülebilir kalkınma ve sürdürülebilir yaşam kavramlarıyla tutarlı, gerçekten derin bir çevresel ekoturizm biçiminin geliştirilmesine yönelik söylemin teşvik edilmesi ‘ gibi istediği yönde bir adım önerdiğini ümit ediyoruz (1998, s. 241).

SONUÇ

Buckley Bölüm 2’de sormaktadır: ‘Ekoturizm için tek bir tanımın aynı anda kesin ve genel olarak kabul edilip edilmediği önemli mi?’ ve ‘Muhtemelen değil’ sonucuna varmaktadır. Çalışmamızın öncülü, bunun önemli olduğudur, çünkü yalnızca bilimsel topluluk ekoturizmin ne anlama geldiği ve bir ekoturistin nasıl karakterize edildiği konusunda hemfikirse, ekoturizm ve ekoturistler hakkında anlamlı bilgiler geliştirilebilir. Ekoturizmin ve ekoturistin tanımı üzerinde anlaşılmaya varmadan, bir bulmacanın parçaları olmaktan ziyade, farklı bulmacaların parçaları olduğu bilgisi üretilmeye devam edilecek, böylece tam ekoturizm resminin görünür olması engellenecektir.

Bu çalışmada yapılan gözden geçirme, ekoturist teriminin tanımı ve işleyişindeki büyük miktardaki değişkenliğin bir açıklamasını sunmaktadır. Ekoturist terimi, geçmişte tatil aktiviteleri, ilgi alanları, psikolojik ihtiyaçlar ve ziyaret edilen tipik destinasyonlar dâhil olmak üzere çok sayıda farklı özellik ile tanımlanmıştır. Çalışmalar arasında en sık ortaya çıkan ve bu nedenle araştırmacılar arasında bir ekoturistin kim olduğu konusunda tartışmasız en fazla fikir birliğini temsil eden iki boyut; ekoturist’in doğal ortamda öğrenme, gözlem yapma ve deneyim kazanma amacıyla doğal, uzak, bozulmamış, el değmemiş, korunan alanlara ve parklara seyahat ettiğidir.

Eko turistin geçmişte nasıl tanımlandığı ve işletildiğiyle ilgili önemli farklılıklar vardır ve çoğu zaman bir çalışma içindeki tanımlar ve işlemselleştirmeler tam olarak

uyuşmamaktadır. Eşleme analizi, tanımlarda kullanılan özniteliklerle işlemselleştirmelerde kullanılan öznitelikler arasındaki ortalama eşleşmenin yalnızca yüzde 34 olduğunu göstermektedir. Niteliklerin belirsiz tanımı, aşırı genelleme ve tanım eksikliği, çalışmaların işletimsel hale getirme ile ekoturistin tanımı arasında yalnızca yüzde 50 veya daha düşük bir eşleşme elde etmesinin üç temel nedenidir. Sonuç olarak, ekoturistlerin geliştirdiği deneysel profiller, çalışmada kullanılan fiili işletmeye bağlı olarak, aslında ekoturistlerin farklı alt kesimlerinin profilleridir.

Bu kavrayışa dayanarak, gelecekte ekoturist hakkında daha akıcı bilgi geliştirmek için kullanılabilecek tanımlamalar ve anahat işlemselleştirmeleri önermekteyiz. Ayrıca, turistin hedefindeki doğal çevreyi koruyan, gözetin veya iyileştiren (çevresel açıdan sürdürülebilir turistin temel özelliği olan) ve doğal çevrenin korunması, gözetilmesi veya iyileştirilmesi davranışlarını da gösteren, ekoturistlerin açıkça çevresel açıdan sürdürülebilir ekoturistler olarak adlandırılmasını öneren; doğaya olan ilgi ile davranış arasında açıkça ayırım yapan bir adlandırma kuralı kullanılmasını önermekteyiz.

KAYNAKÇA

- Acott, T.G., La Trobe, H.L. ve Howard, S.H. (1998). An evaluation of deep ecotourism and shallow ecotourism. *Journal of Sustainable Tourism*, 6 (3), 238–53.
- Aylward, B. ve Freedman, S. (1992). Ecotourism. In B. Groombridge (Ed.), *Global biodiversity* (pp.413–15). London: Chapman ve Hall.
- Ballantine, J.L. ve Eagles, P.F.J. (1994). Defining Canadian ecotourists. *Journal of Sustainable Tourism*, 2 (4), 210–14.
- Becken, S. ve Simmons, D.G. (2008). Using the concept of yield to assess the sustainability of different tourist types. *Ecological Economics*, 67 (3), 420–29.
- Boo, E. (1991). Planning for ecotourism. *Parks*, 2 (3), 4–8.
- Buckley, R. (1994). A framework for ecotourism. *Annals of Tourism Research*, 21 (3), 661–9.
- Ceballos-Lascurain, H. (1988). The future of ecotourism. *Mexico Journal*, 17, 13–14.
- Chaminuka, P., Groeneveld, R.A., Selomane, A.O. ve Van Ierland, E.C. (2012). Tourist preferences for ecotourism in rural communities adjacent to Kruger National Park: A choice experiment approach. *Tourism Management*, 33 (1), 168–76.
- Dolnicar, S., Crouch, G.I. ve Long, P. (2008). Environmentally friendly tourists: What do we really know about them? *Journal of Sustainable Tourism*, 16 (2), 197–210.
- Dolnicar, S. ve Grün, B. (2009). Environmentally friendly behavior – can heterogeneity among individuals and contexts/environments be harvested for improved sustainable management? *Environment and Behavior*, 41, 693–714.
- Donohoe, H.M. ve Needham, M.D. (2008). Internet-based ecotourism marketing: Evaluating Canadian sensitivity to ecotourism tenets. *Journal of Ecotourism*, 7 (1), 15–43.

Eubanks, T.L. Stoll, J.R. ve Ditton, R.B. (2004). Understanding the diversity of eight birder sub-populations: Socio-demographic characteristics, motivations, expenditures and net benefits. *Journal of Ecotourism*, 3 (3), 151–72.

Fennell, D. ve Eagles, P.F.J. (1989). Ecotourism in Costa Rica: A conceptual framework. *Journal of Parks and Recreation Administration*, 8 (1), 23–34.

Hetzer, D. (1965). Environment, tourism, culture. *Links (renamed Ecosphere)*, 1 (3).

Holden, A. ve Sparrowhawk, J. (2002). Understanding the motivations of ecotourists: The case of trekkers in Anapurna, Nepal. *International Journal of Tourism Research*, 4 (6), 435–46.

Hvenegaard, G.T. ve Dearden, P. (1998). Ecotourism versus tourism in a Thai national park. *Annals of Tourism Research*, 25 (3), 700–720.

Lai, P.H. ve Shafer, S. (2005). Marketing ecotourism through the internet: An evaluation of selected ecolodges in Latin America and the Caribbean. *Journal of Ecotourism*, 4 (3), 143–60.

Lemelin, L.H., Fennell, D. ve Smale, B. (2008). Polar bear viewers as deep ecotourists: How specialised are they? *Journal of Sustainable Tourism*, 16 (1), 42–62.

Lindberg, K. (1991). Policies for maximising nature tourism's ecological and economic benefits. Washington, DC: World Resources Institute.

Mackoy, R.D. ve Osland, G.E. (2004). Lodge selection and satisfaction: Attributes valued by ecotourists. *Journal of Tourism Studies*, 15 (2), 13–25.

Nowaczek, A. ve Smale, B. (2010). Exploring the predisposition of travellers to qualify as ecotourists: The ecotourist predisposition scale. *Journal of Ecotourism*, 9 (1), 45–61.

Parks, T.H., Parks, T.A. ve Allen, C. (2009). The development of a framework for studying ecotourism. *International Journal of Management*, 26 (1), 89–98.

Priskin, J. (2003). Characteristics and perceptions of coastal and wildflower nature-based tourists in the central coast region of Western Australia. *Journal of Sustainable Tourism*, 11 (6), 499–528.

Steele, P. (1993). The economics of ecotourism. In *Focus*, 9, 4–6.

Stem, C.J., Lassoie, J.P., Lee, D.R., Deshler, D.D. ve Schelhas, J.W. (2003). Community participation in ecotourism benefits: The link to conservation practices and perspectives. *Society and Natural Resources*, 16, 387–413.

Swarbrooke, J. ve Horner, S. (1999). *Consumer behaviour in tourism*. Oxford: Butterworth-Heinemann.

Uysal, M., Jurowski, C., Noe, F.P. ve McDonald, C.D. (1994). Environmental attitude by trip and visitor characteristics. *Tourism Management*, 15 (4), 289–94.

Weaver, D.B. (2002). Hard-core ecotourists in Lamington National Park, Australia. *Journal of Ecotourism*, 1 (1), 19–35.

Wight, P. (1993). Ecotourism: Ethics or eco-sell? *Journal of Travel Research*, 31 (3), 3–9.

Wight, P. (1996). North American ecotourists: Market profile and trip characteristics. *Journal of Travel Research*, 34 (4), 2–10.

WTTERC. (1993). *World travel and tourism environment review 1993*. Oxford: World Travel and Tourism Environment Research Centre.

Zografos, C. ve Allcroft, D. (2007). The environmental values of potential ecotourists: A segmentation study. *Journal of Sustainable Tourism*, 15 (1), 44–66.

9. Ekoturistler ve Doğa Görüşleri

Michael Hughes

GİRİŞ

Ekoturizm, doğaya dayalı turizmin bir şeklidir. Genellikle daha küçük gruplar ve özel deneyimler içeren bir piyasa talebi olarak kabul edilir. Bu kitabın ilk bölümü, ekoturizmin tanımı, kökenleri ve özellikleri hakkında ayrıntılı ve kapsamlı bir tartışma sunmaktadır. Bu bölümün amaçları doğrultusunda, bağlam için ekoturizmin merkezi özelliklerinin kısa bir tekrarı gereklidir. Ekoturizmi tanımlamak, son yıllarda 80’den fazla tanımı olan, akademik ve küçük ölçekli bir üretim sanayisi olmuştur (Fennell, 2001; Krider, Arguello, Campbell ve Mora, 2010). Ekoturizm fikri, 1980’lerde sürdürülebilirlik gibi kavramların artan farkındalığı ile popüler hale getirildi. Hem turiste hem de ziyaret edilen yere fayda sağlamak amaçlanmaktadır (Gurung ve Seeland, 2008). Blamey (1997), Fennell (2001) ve Krider ve ark. (2010) tarafından yapılan çok sayıda ekoturizm tanımının analizi, üç merkezi bileşene dikkat çekmiştir:

- 1- Ekoturizm doğaya dayalıdır.
- 2- Ekoturizm anlamlı eğitim ve öğrenmeyi içerir.
- 3- Ekoturizm sürdürülebilir yönetim ilkelerine bağlıdır.

Bu durumda ilgi çekici olan, deneyimin doğaya dayalı bileşenidir. ‘ekoturizm’ teriminin tanıma uygun olabilecek veya olmayabilecek bir ürün pazarlama aracı olarak gasp edilmesiyle ilgili sorunlar yaşanırken, geleneksel olarak gerçek bir ekoturizm deneyiminin asgari düzeyde rahatsız edilmiş veya bozulmamış bir doğal alan ortamına erişimi içerdiği düşünülmektedir (Weaver, 2001). Tam tersine, bozulmuş, gelişmiş veya insanlarla dolu doğal alanların ‘gerçek’ bir deneyim sunmadığı algılanmaktadır (Clarke, 1997; Hughes ve Morrison-Saunders, 2003). Weaver (2001), bir ekoturistin bütün bir ekosistem veya habitatla ilgilenebileceğini, ancak nadir bir bitki veya hayvan gibi daha özellikli bir bileşene de odaklanabileceğini belirtmektedir. Başka bir deyişle, ‘otantik’ ekoturizmin kavramsallaştırılmasına, bozulmamış bir doğal alanın piyasa talebinin sürdürülebilir kullanımını neyin oluşturduğuna dair akademik, bilimsel ve yönetim

görüşü tartışmasız olarak egemen olmuştur. Bu sonuçta ölçülebilir ekolojik süreçlerin bütünlüğünün veya bir tür popülasyonunun koruma durumunun değerlendirilmesine dayanmaktadır. Bu, turistlerin doğaya dayalı deneyimler ve üretilen anlam ve faydalar hakkında uzman olmayan görüşleri olan meslekten olmayanlar olarak, görüşlerini engellemektedir.

DOĞALLIK VE EKOTURİZM

Ekoturizm ile ilgili literatür, ekoturizmin spesifik olarak ne olduğu konusunda kesin bir anlaşma olmayacak şekilde, çok sayıda ekoturizm tanımına ilişkin ifadelerle sık sık tartışmayı öne sürmektedir (Weaver ve Lawton, 2007). Bu, ayrıntılarla uğraşırken konunun tartışılmasını zorlaştırabilir veya belirsizlik noktasına kadar çok geniş kapsamlı olabilir. Ekoturizmin doğa deneyimlerine odaklandığı kabul edilse de, bu, ‘otantik’ bir doğa temelli deneyimi neyin oluşturduğuna dair bir tartışmayı tetikler. Orams (2001) bu konuya ‘sert ekoturizmi ve ‘yumuşak ekoturizmi tanımlayan uzman görüşünü öne sürerek yaklaşmıştır. Birincisi, uzman bilgisi olan veya doğanın belirli bir yönüne ömür boyu ilgi duyanlar tarafından tercih edilen, en az insan rahatsızlığı olan, çok az veya hiç kolaylığa sahip olmayan yerlere erişimin zor olmasını içermektedir. Yumuşak ekoturizm, yüksek düzeyde konfor ve eğitim rehberliği ile bozulmamış olabilecek yerlere kolay erişim içermektedir. Öyle görünüyor ki ‘sert’ ve ‘yumuşak’ muhtemelen, ‘otantik’ ve ‘asılsız’ veya ‘gerçek’ ve ‘yapmacık’ olarak yorumlanabilir. Bu, elitist bir ekoturizm biçiminin ve uzak ve bozulmamış doğal alanlara turizmin geleneksel olarak ortalamanın üzerinde geliri olan iyi eğitilmiş, orta yaşlı bireylerin egemen olduğu göz önüne alındığında, kitlesel bir pazar biçiminin olduğunu göstermektedir (Hvenegaard ve Dearden, 1998).

Zorluk, coşku düzeyi ve konumun doğallığı gibi kavramlar uzmanların görüşü ile belirlenebilir, ancak aynı zamanda deneyimi üstlenenlerin algılarının bir işlevidir. Bir turistin bakış açısına göre, doğa deneyimi, Urry’nin (1992) ‘Turist Bakışı’ olarak tanımladığı unsurlardan oldukça fazla etkilenmektedir. Bir doğa uzmanı için bozulmamış ve doğal olarak tanımlanan şey, çok az doğa bilgisine sahip bir meslekten olmayan kişi tarafından doğal olarak görülebilen şeyden farklıdır. Meslekten olmayanın doğaya bakışı, metaforik ve metonimik ipuçlarının yanı sıra beklenti ve motivasyon gibi unsurlardan

etkilenmektedir. Metonimik bir işaret, kavramın kendisini temsil eden fiziksel bir nesneyi ifade eder. Örneğin, bir ağaç veya vahşi bir manzara her ikisi de doğanın metonimleri olabilir. Bir metafor, bir nesneyi veya fikri karakterize eden duygusal bir konuşma biçimidir. Örneğin, ‘Tabiat Ana’ kavramı bir metafordur. Yani, uzman olmayanın, doğal bir alanı, bilimsel bilişsel, rasyonalist doğa görüşünden önemli ölçüde farklı olan, duyuşsal perspektiften görme olasılığı daha yüksektir. Literatür boyunca tekrarlandığı gibi ekoturizm, eğiten, sürdürülebilir bir şekilde yönetilen ve sosyal ve çevresel faydaya katkıda bulunan doğaya dayalı bir faaliyet olarak kabul edilmektedir. Belki de bunun, bilimsel olarak bozulmamış bir ekosistem olarak tanımlanan uzak bir alana erişen bir piyasa uzman grubu aracılığıyla mı yoksa daha erişilebilir bir doğa ortamında daha geniş bir kitle aracılığıyla mı gerçekleştiği önemli değildir.

Rolston (1998), ekolojik olarak en bozulmuş doğal yaşam alanı tarafından bile anlamlı bir doğa deneyiminin sağlanabileceğini belirtmiştir. Bunun nedeni, insanların kendi algılarını ve anlamlarını, uzmanların görüşleriyle uyumlu olabilecek veya olmayabilecek bir doğa deneyimine getirmeleridir (Waitt, Lane ve Head, 2003). Bu belki de ‘sert’ ve ‘yumuşak’ ekoturizm fikrini pazar segmentasyonunda akademik bir alıştırma haline getirmektedir. ‘Doğru’, ‘otantik’ ya da ‘sert’ ekoturizm, uzmanlar tarafından tanımların ve temel ilkelerin bilişsel alanına dayalı olarak tanımlanan bir yapıdır. Bu tip, insan yerleşiminden ve rahatsızlıktan uzaklaştırılmış nispeten bozulmamış doğal alanlar gerektirir. Bununla birlikte, meslekten olmayanların bakış açısından doğanın duygusal bir deneyimi olarak, uzmanlar tarafından ‘yumuşak’ olarak adlandırılacak bir deneyim, uzman olmayanlar tarafından ‘sert’ olarak algılanabilir ve sürdürülebilir bir şekilde yönetilen bir bağlamda doğaya dayalı eğitim ve korumanın aynı faydalarını tartışmasız getirebilir.

DOĞA MANZARALARI

Doğa en basit şekilde bir çevrenin insan dışı unsurları olarak tanımlanabilir (Soper, 1995). Bu genel tanım, doğayı, insanlardan önce var olan çevresel bileşenler veya insanların yaratmadığı unsurlar olarak ifade eder. Genellikle insan yapılı çevre ile doğal, bozulmamış çevre arasında bir ikilik kavramıyla uyumludur. Budianski (1995) ve Cole

(2000), bozulmamış ve farklı bir doğa biçimi kavramının, doğal alanlar üzerindeki etkilerin hem insanların hem de doğal sistemlerin hayatta kalması için kaçınılmaz ve gerekli olduğu bir dünyada yanlış yönlendirildiğini savunmuştur. Budianski (1995), hiçbir doğal alanın tamamen ‘ekolojik olarak saf’ veya bozulmamış olmadığını ve doğal alanlar üzerindeki küresel insan etkisinin altını çizmiştir. Eğer bu bakış açısı doğruysa, o zaman ‘sert’ veya ‘otantik’ ekoturizm gerçekleşemez. Daha az sert bir yaklaşım benimseyen Newsome, Moore ve Dowling (2002), doğal olandan yapılı ortamlara uzanan bir doğa çeşitliliğini kavramsallaştırmışlardır. Doğal alanlar ölçeğin bir ucunu işgal etti ve temel endemik ekolojik süreçlerini koruyan yerler olarak tanımlanmıştır. Bu, mutlaka bozulmamış veya ekolojik olarak saf olmayan, ancak ölçülebilir, uygulanabilir, kendi kendini idame ettiren bir ekosisteme sahip doğal alanları içerebilir. Ölçeğin diğer ucunda, yapılı ortamlar, orijinal olarak kendi kendini idame ettiren ekolojik süreçlerin çok az veya hiç bulunmayan kanıtı ile karakterize edildi. Ortada bir yerde, ikisi birbirine karışır ve kentsel park alanlarını, yeniden inşa edilmiş doğal yaşam alanlarını vb. içerebilir. Doğa / insan ikileminden uzaklaşırken, Newsome ve ark. (2002) hala doğanın tanımına bilimsel olarak ölçülebilir işlevlere dayanan doğa bilimleri perspektifinden yaklaşmaktadır. Bu, doğanın biyofiziksel olmayan bilimsel bir bakış açısıyla nasıl görüldüğünden farklı olabilir.

Sosyal bilimler açısından Soper’in (1995) doğa tanımı, doğanın ‘insan’ ve ‘insan dışı’ olarak tartışıldığı toplumsal yapılandırmacı değerler dizisinin bir parçasını oluşturmaktadır. Yani, uygulanabilir ekolojik süreçlerin varlığı ya da yokluğu yerine, bu görüş doğallığı, belirgin insan varlığının ve bir manzaraya müdahalenin kapsamı açısından ölçmektedir. Rahatsızlık ve insan varlığı algısı, bir kişinin sosyo-kültürel bağlamından veya geçmiş manzara deneyimlerinden etkilenir. Yani, tüm hayatını büyük, yoğun nüfuslu bir şehirde geçiren bir kişi, uzak, seyrek nüfuslu bir ormanda yaşayan bir kişiden farklı bir doğallık görüşüne sahip olacaktır. Örneğin, birincisi, insan yapılı çevrenin karşılaştırmalı yokluğu nedeniyle tarımsal bir manzarayı ‘doğal’ olarak görebilirken, ikincisi muhtemelen görmeyecektir. Doğanın bu toplumsal yapısı, özellikle coğrafyacılar arasında doğanın ne olduğu tartışmalarında merkezi bir rol üstlenmiştir (Demeritt, 2002). Aynı zamanda bu durum, Budianski’nin (1995) görüşünü de atlatır,

çünkü saf doğanın toplumsal inşası, tam ve bozulmamış ekolojik süreçlerin varlığına veya yokluğuna değil, manzaradaki insan varlığının algılanan eksikliğine dayanır.

Doğanın bilimsel ve sosyal yapılandırmacı görüşleri sırasıyla bilimsel uzman ve uzman olmayan kişilerin görüşleri ile uyumlu olabilir. Örneğin, Newsome ve ark.'nın (2002) ima ettiği bilimsel önlemlere dayanan doğanın tanımı, ziyaretçi tesisleri ve hizmetleri içeren kesim sonrası ormanın yeniden büyümesinden oluşan doğal bir alanı, ekolojik olarak bozulmuş yarı doğal bir yer olarak görebilir. Krause (2002) tarafından yapılan araştırmalar, gelişimi her gün kaydedilen bir ormanın yeniden büyümesinden sonra bile ekolojik süreç yapısının önemli bileşenlerinin eksik olabileceğini, yani bozulmamış bir yaşam alanı olmadığını göstermiştir. Bununla birlikte, orman ekolojisi veya biyolojisi konusunda eğitim görmemiş bir turist çevresini tamamen doğal bir ormanmış gibi görebilir. Ergin, Karaesmen, Micallef ve Williams (2004) tarafından yayınlanan bir araştırmanın gözden geçirilmesi, turistlerin uzak bir doğal ortamın algılanan kalitesine ilişkin derecelendirmeleri ile bilimsel olarak ölçülen ekolojik bozulma derecesi arasında bir ilişki olmadığını ortaya koymuştur. Yani, ekolojik süreçler bozulmamış ve biyoçeşitlilik düşük olsa bile, turistler hala uzak bir vahşi alanda doğa ile çevrili olduklarını düşünmekteydiler. Moore ve Polley'in (2007) araştırması, Batı Avustralya'daki uzak kıyı kampçılarını incelerken de benzer bir sonuca varmıştır. Waitt ve ark. (2003), Avustralya'nın en büyük insan yapımı eseri olan Argyle Barajı'nı (Argyle Gölü) ziyaret eden insanların, yakınlardaki büyük ölçekli bir tarım planını besleyen bir sulama barajı rolüne rağmen, bu gölü uzak bir doğal alan vahşi doğasında doğal bir cazibe olarak gördüklerini göstermiştir.

Mesele şu ki, doğanın ne olduğuna ilişkin bakış açısı, doğal alanlar ve ekolojik süreçlerle ilgili kişisel bilgi, eğitim ve deneyime göre önemli ölçüde değişebilmektedir. Arazi yöneticileri ve ekolojik ve biyolojik bilimler konusunda eğitilenler açısından doğallık, doğal bir alanın işlevsellik ve esneklik açısından tanımlandığı ekolojik süreçlerin bütünlüğü ile ilgili olabilir. Buna göre, gerçekten doğal bir alan, esas olarak bozulmamış ve en az insan rahatsızlığı olan, kendi kendini idame ettiren ekolojik süreçlere sahip olan olarak tanımlanacaktır. Bu açıdan bakıldığında, 'gerçek' ekoturizmin bir gereği olarak bozulmamış doğal alan pazarın, oldukça küçük bir piyasa bölümünü

kaplamaktadır. Yani, uzmanlar tarafından ‘gerçek’ ekoturizm olarak tanımlanabilecek şey dar bir faaliyet yelpazesine sahiptir. Bununla birlikte, meslekten olmayanların bakış açısından, doğallığın, doğal özelliklere ve manzaralara göre belirli bir coğrafi alandaki insan yapılı özelliklerin ve insan varlığının algılanan bolluğu ile ilişkili olması daha olasıdır. Bu nedenle, bir alan ciddi şekilde bozulmuş ve işlevsiz bir ekosisteme sahip olsa da, bariz insan yapımı yapıların yokluğu, doğanın egemen olduğu doğal bir alan algısı yaratır. Bu açıdan bakıldığında, ekoturizm kavramı, eğitim ve sürdürülebilirliğin diğer iki şartını yerine getirdiği sürece, doğaya dayalı konumlar ve faaliyetler açısından oldukça geniş bir yelpazeye yayılabilir.

Uzak ve bozulmamış doğal alanlara erişimin istenmeyen veya kaçınılmaz etkileri olabilir. Örneğin, Lewis ve Newsome (2003), doğal bir ortamda vatozlarla yakın etkileşim talebinin, hem insanlar hem de vatozlar için yüksek yaralanma riski ile ilişkili olduğunu bulmuşlardır. Tisdell ve Wilson (2002), kaplumbağalara odaklanan ekoturizm tipi faaliyetlerin doğal ortamlarında, doğal davranışların bozulması ve yuvalara zarar verilmesi de dâhil olmak üzere bir dizi potansiyel etkisine dikkat çekmişlerdir. Müllner, Eduard Linsenmair ve Wikelski (2004), kuş gözlemciliği gibi pasif faaliyetlerin bile üreme dönemleri gibi hassas zamanlarda meydana gelmesi durumunda vahşi yaşam üzerinde olumsuz etkileri olabileceğini bulmuştur. Bozulmamış bir doğal alan olmayan bir ortamda turistleri benzer deneyimlere maruz bırakma durumu, ‘bozulmamış’ doğal alanlar üzerindeki etki riskini azaltırken, koruma ve sürdürülebilirlikle ilgili eğitim hedeflerine ulaşmak için işlev görebilir. Aşağıdaki vaka örnekleri, yapay bir çevrede uygulanmasına rağmen, turistlerin tatmin edici ve eğitici bir doğa temelli deneyime sahip olduklarını algıladıklarını göstermektedir. Yerlerin ve deneyimlerin tasarımı, ekoturizm bağlamında resmi olarak nasıl tanımlanabileceklerine bakılmaksızın, koruma, eğitim ve sürdürülebilirlik ilkelerine bağlıdır.

ÖRNEK OLAY: AĞAÇ TEPESİ YÜRÜYÜŞÜ

Ağaç Tepesi Yürüyüşü, Güneybatı Avustralya’nın güney kıyısındaki Tingle ve Karri ağaçlarının hâkim olduğu ılıman yağmur ormanlarının kalıntı bir parçası olan, nispeten uzak Devler Vadisi’nde bulunan doğal bir turizm cazibe merkezidir. Bu orman

kalıntısı milli parkın içinde yer almakla birlikte geniş tarım alanlarına da yakındır. Bölgeye özgü dev Tingle ağaçlarının benzersiz özellikleri, geleneksel anlamda turist ziyaretine odaklanılmasını sağlamıştır (Hughes ve Morrison-Saunders, 2003). Tarihi süreç içerisinde, uzak Devler Vadisine yapılan ziyaretler pek kontrol edilemezdi ve turistler habitat ve ağaçlar üzerinde önemli bir etkiye sahipti. Ormana erişim, başlangıçta çevredeki orman boyunca çok sayıda ‘keçi izi’ bulunan büyük bir çakıl otoparka açılan açık bir yoldan oluşuyordu. Zemin sıkılaştırılması, şiddetli erozyon ve ağaçlara verilen zarar, doğaya dayalı turizmin olumsuz etkilerinden acil korunma ihtiyacını vurgulayan 1990 tarihli bir yönetim planı getirmiştir. Böylelikle, yükseltilmiş bir geçit (Ağaç Üstü Yürüyüş) ve sertleştirilmiş yolların inşası önerildi.

Bu durum, 1996 yılında yerini güçlü bir eğitim ve koruma odağına sahip, yüksek düzeyde yönetilen bir deneyimin geliştirilmesiyle değiştirilen, asgari eğitim bileşenine sahip, çoğunlukla yönetilmeyen, sürdürülemez bir doğa temelli deneyimden uzaklaşmaya yol açmıştır. Bu, Ağaç Tepesi Yürüyüşü (TTW) olarak bilinen bir mühendislik yapısına odaklandı; Tingle ormanı’nın gölgelik seviyesinden 600 metre uzunluğunda, serbest duran yükseltilmiş bir geçit. TTW, silindirik metal iskelelerle desteklenen, 60 metre uzunluğunda bir dizi prefabrik metal köprü açıklığından oluşmaktadır. Bu, esnek bir podyum yapısı üzerinde gölgelik seviyesinden ormanın görülebilmesini sağlamaktadır. TTW ormanlık bir vadi üzerinde uzanır, böylece giriş noktasından zemin seviyesinin üzerindeki en yüksek noktaya (40 metre) eğim, bebek arabalarına ve tekerlekli sandalyelere kolay erişim sağlayacak kadar düşüktür. TTW yapısına giden yol, bir ziyaretçi merkezinin içinden ve yer seviyesinin üzerinde yükseltilmiş tahta kaldırımlardan geçmektedir. Alan ayrıca, zemin seviyesinden Tingle ağaçlarının görülebilmesini sağlamak için sertleştirilmiş yollar, oturtulmuş toprak ve tahta kaldırımlardan oluşan 600 metrelik bir zemin seviyesi iz döngüsü içermektedir. Yeniden geliştirilen bu alan, alanın biyofiziksel kalitesi üzerinde en az etkiye sahip büyük hacimli turistlere hizmet verecek şekilde tasarlanmıştır. Ağaçlarla ve diğer orman sakinleriyle fiziksel temas önerilmemektedir.

Resim 10.1 Ağaç Tepesi Yürüyüşü'nden bir görsel

Ekolojik açıdan bozulmamış olmaktan uzak bir doğal alan ortamında yer alan bu yapıların, bilimsel açıdan bir ekoturizm deneyiminden beklenenlerle eliştiğı görülebilir. Bununla birlikte, güçlü bir eğitim bileşeni ile birleşmiş, sürdürülebilir yönetim ilkelerine dayanan nadir bitki ve hayvan türlerinin doğaya dayalı deneyimi, genel ekoturizm kavramına uygundur. Sürdürülebilirlik açısından bakıldığında, TTW'nin inşası ve alan güçlendirmesi ziyaretçi etkilerini sıfıra yaklaştırmıştır. Bu etki azalması, TTW ziyaret alanı açıldığında ziyaretçi sayısının yılda 200.000 kişi ile iki katına çıkmasına rağmen yaşanmıştır. Hughes (2004) ve Hughes ve Morrison-Saunders (2002, 2003) tarafından yayınlanan araştırmalar, TTW'nin normalde doğaya dayalı cazibe merkezlerini ziyaret etmeyecek önemli sayıda turist tarafından ziyaret edildiğini göstermiştir. Bu, deneyimin eğitim odağının daha geniş bir kitleye ulaştığı anlamına gelmektedir. Genel ziyaretçi tepkisi, insan yapımı yapıların en az etkiyle yakın görüşlere olanak tanınması sayesinde, büyük nadir ağaçların olumlu bir eğitim ve duyuşsal doğa deneyimi sunduğı yönünde olumlu tepkilerdi.

ÖRNEK OLAY: BARNA MİA DOĞAL HAYATI KORUMA ALANI

Bu tesis, Batı Avustralya'daki korunan alanları ve vahşi yaşamı yönetmekten sorumlu bir kurum olan Batı Avustralya Eyalet Hükümeti Çevre Koruma Dairesi (DEC) tarafından işletilmektedir. Barna Mia, Batı Avustralya'nın orta güney Wheatbelt kentinde, eyaletin başkenti Perth'in yaklaşık 165 kilometre güneydoğusunda, Dryandra olarak bilinen büyük, korunan bir kalıntı ormanlık alanda yer almaktadır. Batı Avustralya'daki Wheatbelt şehri, çoğunlukla birkaç hektardan fazla olmayan bozulmuş kalıntı doğal bitki örtüsü bloklarının dağılmasıyla, tahıl ve koyun üretimi için temizlenmiş bir tarım alanıdır (Hobbs, 2003). Dryandra Ormanı, en büyüğü 12.000 hektar olan toplam 28.000 hektarlık bitişik kalıntı doğal bitki örtüsü bloklarından oluşan bir kümedir. Bu nedenle, Dryandra Ormanı nispeten büyük boyutu, ekolojik sağlığı ve daha sonra yerinden edilmiş ve nadir Wheatbelt fauna ve florası için bir bataklık olma rolü nedeniyle önemlidir. Dryandra aynı zamanda önemli bir rekreasyon ve turizm kaynağıdır.

Barna Mia, 2,5 hektarlık bir çevrili alan ve bir ziyaretçi merkezinden oluşmaktadır. Çevrili alan, vahşi yırtıcıları dışarıda tutmak ve içeride yer alan faunayı içeride tutmak için elektrikli çitlerle çevrilidir. Çit hattına bir ziyaretçi merkezi dâhil edilmiştir ve eğitim merkezi, ürün satış alanı ve çevrili alana açılan kapı olarak işlev görmektedir. Tesis, Dryandra Ormanlarında bir üreme ve yeniden giriş programına katılan altı yerli fauna türüne ev sahipliği yapmaktadır. Bunlar; tavşankulaklı bandikut faresi (*Macrotis lagotis*), küt burunlu farekangurusu (*Bettongia lesseur*), kızıl yaban tavşanı valabi (*Lagorchestes hirsutus*), bantlı tavşan valabi (*Lagorchestes fasciatus*), yeraltı kangru faresi (*Bettongia penicillata*) ve çizgili batı bandikut faresi (*Perameles bougainville*)'dir. Bu küçük, nadir keseliler, toprak temizliği ve tilki avcılığı nedeniyle, üreme programından önce nesli tükenmekte ya da yerel olarak nesli tükenmiştir. Üreme programı ile birlikte yürütülen bir tilki yok etme programı, Dryandra Ormanlarında nadir keseli nüfuslarının yeniden kurulmasına neden olmuştur.

Gece hayvanlarını görmek için gecelik olarak düzenlenen turlar, rezervasyonla yapılmaktadır. Alana varış sonrası ziyaretçiler ziyaretçi merkezine alınırlar ve bir rehber Dryandra Ormanlık alanının tarihi, tilki yok etme programı, üreme programı ve Barna

Mia hakkında 15 dakikalık bir açıklama yapar. Sunumun ardından çevrili alan içinde bir yürüyüş yapılır. Rehberli yürüyüş, üç ‘besleme istasyonu’ bulunan çevrili alan içinden yığılmış kumdan oluşan 300 metrelik bir yürüyüş yolu döngüsünü içerir. Besleme istasyonları, kütük oturma alanına sahip olan ve yola bitişik küçük açıklıklardır. Rehberli yürüyüş sırasında hayvanlara taze doğranmış meyve yedirilir ve hayvanları ziyaretçi gruplarına çekmek için rehber tarafından yem yedirilir. Rehber daha sonra dikkatleri hayvanların üzerine çekmek için kırmızı filtreli bir spot ışığı kullanır (hayvanların gece görüşünün bozulmasını en aza indirmek için). Bu, üç besleme istasyonunun her birinde tekrarlanır. Binaya döndükten sonra, ziyaretçilerin satılan ürünlere göz atmak veya rehberle sohbet etmek için zamanları olur. Bilimsel açıdan bakıldığında, Barna Mia aslında yarı doğal bir ortamda serbest dolaşımli bir hayvanat bahçesidir. Ziyaretçilerin bakış açısına göre bu ziyaret, ‘rahat’ ve yapay bir doğaya dayalı, yüz yüze bir deneyim sunmaktadır.

Barna Mia, doğallaştırılmış bir ortamda ve etkileşimli bir şekilde nadir, gizli ve karizmatik bir gece faunası sunmaktadır. Bu deneyim, bu hayvanlara göz atmak için önemli zaman, para ve çabanın gerekli olacağı, bilimsel olarak tanımlanmış ‘bozulmamış’ bir doğal vahşi ortamda garanti edilemez. Böylece Barna Mia, deneyimi daha geniş bir turist yelpazesi için daha erişilebilir hale getirmektedir. Tesis ayrıca güçlü bir koruma ahlakına dayanan bir eğitim odağına sahiptir. Çevrili alanın Dryandra Ormanlık üreme programı ile doğrudan ilişkisi, yerli faunanın korunmasına yapılan pratik katkıyı vurgulamaktadır. Barna Mia’nın yapımı, bakımı ve işletimi yerel kaynaklı malzemeler ve personel kullanılarak yürütülmektedir. Hughes ve Carlsen (2008) ve Hughes ve Macbeth (2005), ziyaretçilerin doğal bir ortamda vahşi yaşam deneyimi yaşadıklarını düşündüklerini keşfetmiştir. Bu ortamda, bu tür nadir keselileri görme fırsatı hakkında yüksek düzeyde bir memnuniyet sağlanmıştır. Bu memnuniyet, Batı Avustralya’nın geniş bir tarım alanında 12.000 hektarlık bozulmuş bir ormanlık kalıntı içinde çitle çevrili 2.5 hektarlık bir çevrili alandan oluşan bir tesiste sağlanmıştır. Barna Mia’yı ziyaret eden turistler belirli bir tür ekoturizm segmenti olarak tanımlanabilirken, doğaya dayalı bir deneyim olarak algıladıkları şeye sahip olarak, ‘doğal’ bir ortamda nadir vahşi yaşam deneyimine odaklanırlar ve sonuç aynıdır.

SONUÇ

Doğa, bir yerin ne kadar ‘doğal’ olduğunu ve içerdiği ekolojik değeri tespit etmek için ekolojik süreçlerin bütünlüğünün bilimsel olarak ölçülebildiği ekolojik bir süreç (uzman) perspektifinden görülebilir. Bu daha sonra gerçek bir ekoturizm deneyimini neyin oluşturduğuna dair bir uzman görüşünü bilgilendirebilir. Sosyal yapılandırmacı doğa görüşü, doğallığı geçmiş deneyimlerden daha fazla değerlendirir ve bunun, bir manzaradaki belirgin insan varlığının ve rahatsızlığının göreceli bolluğu ile nasıl karşılaştırıldığını değerlendirir. Ekolojik bilimde eğitimsiz olan turist, ekolojik olarak bozulmuş yerlerin olumlu bir ‘gerçek’ doğa deneyimi olarak görülebilmesi için doğal alanları farklı algılayabilir. İki vaka, ekoturizm tipi bir deneyimin bozulmamış doğaldan daha az bir sürede sağlanabileceğini göstermektedir ve böylece ekoturizm hedeflerine ulaşılırken etkiler en aza indirgenebilir. Bu hedeflere, ziyaret etmek için önemli zaman, masraf ve çaba gerektirebilecek hassas doğal alanlara erişmek zorunda kalmadan ulaşılabilir. Bu anlamda, daha erişilebilir ve uygun fiyatlı yerlerde eğitim mesajları ve bilinçlendirme daha geniş bir kitleye ulaşabilir. Mesele, ‘ekoturizm mi değil mi’ tartışmasına girmekten ziyade, tartışmanın talep yönünden alakasız olmasıdır, çünkü turizm deneyimi çoğunlukla turist tarafından kendi bilgisine, motivasyonlarına, algılarına ve geçmiş yaşam deneyimlerine dayanarak inşa edilir.

Weaver ve Lawton (2007), 1980’lerde ortaya çıkışından bu yana ekoturizmin bir çalışma alanı olarak öne çıkma eğiliminin arttığını belirtmişlerdir. Tartışmasız olan şey, bazı doğa temelli turist türlerini ekoturist olarak sınıflandırma fikrinin 1980’lerden bu yana ortaya çıkmasıdır. Sonuçta, bu bir akademik ve pazar bölümlendirme alıştırmasıdır. Her türlü turizm, bölüm odaklı değil, deneyim ve hedef odaklı bir olgudur. Ekoturizm gibi terimler, akademisyenler ve pazar bölümlendirme araştırmacıları tarafından önceden belirlenmiş belirli kategorileri yerine getiren turistlere uygulanır. Bu tartışmayı doğallık perspektifinden sürdürmek, turistin bir yeri doğaya dayalı bir turizm deneyiminin parçası olarak görmesi, doğal bir alanın ölçülebilir ekolojik kalitesinden ve yayınlanmış sert veya yumuşak bir ekoturizm deneyimi tanımına uyup uymadığından, tartışmasız daha önemlidir. Bunun nedeni, turistlerin katılmak istedikleri bir turizm pazarı bölümü seçmek yerine kendi doğa fikirlerine dayalı bir deneyim tercih etmeleridir. Yönetim açısından bu,

ekoturizmin doğaya dayalı ve sürdürülebilir eğitim deneyimleri hedeflerini gerçekleştirebilmesi için bozulmamış ve kırılgan doğal alanlara erişimin gerekli olmadığı anlamına gelebilir. Tedarik tarafında, pazarın küçük bir kesimi ile sınırlı ‘otantik’ ekoturizm ürünleri için piyasa bir pazar olsa da, ayrıca, daha geniş kapsamlı eğitimsel doğaya dayalı deneyimler için bir pazar fırsatı da bulunmaktadır.

Orams (2001) ekoturizmin doğa koruma, eğitim ve sosyo-ekonomik katkı açısından ‘doğru olanı yapmayı’ amaçlayan bir faaliyet olduğunu belirtmektedir (s. 29). Ekoturizm ne kadar tanımlanırsa tanımlansın, burada sunulan örnek olaylar, doğallığın görenin gözünde olduğunu göstermektedir. Bu ölçütler yerine getirilirse, farklı ekoturizm türlerine ilişkin anlambilim akademiktir.

KAYNAKÇA

- Blamey, R.K. (1997). Ecotourism: The search for an operational definition. *Journal of Sustainable Tourism*, 5 (2), 109–30.
- Budianski, S. (1995). *Nature's keepers*. New York: Free Press.
- Clarke, J. (1997). A framework of approaches to sustainable tourism. *Journal of Sustainable Tourism*, 5 (3), 224–34.
- Cole, D. (2000). Paradox of the primeval: Ecological restoration in wilderness. *Ecological Restoration*, 18 (2), 77–85.
- Demeritt, D. (2002). What is the 'social construction of nature'? A typology and sympathetic critique. *Progress in Human Geography*, 26 (6), 767–90.
- Ergin, A., Karaesmen, E., Micallef, A. ve Williams, T. (2004). A new methodology for evaluating coastal scenery: Fuzzy logic systems. *Area*, 36 (4), 367–86.
- Fennell, D. (2001). A content analysis of ecotourism definitions. *Current Issues in Tourism*, 4 (5), 403–21.
- Gurung, D. ve Seeland, K. (2008). Ecotourism in Bhutan, extending its benefits to rural communities. *Annals of Tourism Research*, 35 (2), 489–508.
- Hobbs, R.J. (2003). The Wheatbelt of Western Australia. *Pacific Conservation Biology*, 9 (1), 9.
- Hughes, M. (2004). Influence of varying intensities of natural area on-site interpretation on attitudes and knowledge. PhD Thesis, University of Notre Dame, Australia and Murdoch University, Perth, Western Australia.
- Hughes, M. ve Carlsen, J. (2008). A pathway to minimal impact wildlife viewing? *Tourism Review International*, 11 (3), 205–12.

Hughes, M. ve Macbeth, J. (2005). Can a niche market captive wildlife tourism facility place a low profile region on the tourism map? An example from Western Australia. *Tourism Geographies*, 7 (4), 424–43.

Hughes, M. ve Morrison-Saunders, A. (2002). Repeat and first time visitation in an experience specific context: The Valley of the Giants Tree Top Walk. *Journal of Tourism Studies*, 13 (1), 20–25.

Hughes, M. ve Morrison-Saunders, A. (2003). Visitor attitudes toward a modified natural attraction. *Society and Natural Resources*, 16 (3), 191–203.

Hvenegaard, G.T. ve Dearden, P. (1998). Ecotourism versus tourism in a Thai national park. *Annals of Tourism Research*, 25 (3), 700–720.

Krause, B. (2002). *Wild soundscapes: Discovering the voice of the natural world*. Berkeley, CA: Wilderness Press.

Krider, R., Arguello, A., Campbell, C. ve Mora, J. (2010). Trait and image interaction in ecotourism preference. *Annals of Tourism Research*, 37 (3), 779–801.

Lewis, A. ve Newsome, D. (2003). Planning for stingray tourism at Hamelin Bay, Western Australia: The importance of stakeholder perspectives. *International Journal of Tourism Research*, 5 (5), 331–46.

Moore, S. ve Polley, A. (2007). Defining indicators and standards for tourism impacts in protected areas: Cape Range National Park, Australia. *Environmental Management*, 39 (3), 291–300.

Müllner, A., Eduard Linsenmair, K. ve Wikelski, M. (2004). Exposure to ecotourism reduces survival and affects stress response in hoatzin chicks (*Opisthocomus hoazin*). *Biological Conservation*, 118 (4), 549–58.

Newsome, D., Moore, S. ve Dowling, R. (2002). *Natural area tourism: Ecology, impacts and management*. Clevedon, UK: Channel View Publications.

Orams, M. (2001). Types of ecotourism. In D. Weaver (Ed.), *The encyclopedia of ecotourism* (pp. 23–36). Wallingford, Oxon, UK: CABI.

Rolston, H. (1998). Aesthetic experience in forests. *Journal of Aesthetics and Art Criticism*, 56 (2), 157–66.

Soper, K. (1995). *What is nature? Culture politics and the non-human*. Oxford: Wiley-Blackwell.

Tisdell, C. ve Wilson, C. (2002). Ecotourism for the survival of sea turtles and other wildlife. *Biodiversity and Conservation*, 11 (9), 1521–38.

Urry, J. (1992). The tourist gaze ‘revisited’. *American Behavioral Scientist*, 36 (2), 172–86.

Waite, G., Lane, R. ve Head, L. (2003). The boundaries of nature tourism. *Annals of Tourism Research*, 30 (3), 523–45.

Weaver, D. (2001). *Ecotourism*. Milton, Australia: John Wiley ve Sons Australia.

Weaver, D. ve Lawton, L.J. (2007). Twenty years on: The state of contemporary ecotourism research. *Tourism Management*, 28, 1168–79.

İKİNCİ BÖLÜM

EKOTURİST DAVRANIŞI VE ZİYARETÇİ DENEYİMLERİ

10. Ekoturizm Ortamlarında Ziyaretçi Davranışı

Philip L. Pearce

GİRİŞ

Çağdaş psikolojide ve tüketici çalışmaları gibi uygulamalı alanlarda, davranış terimi hem bireyin deneyimsel dünyasını (kararlar, duygular, inançlar, tutumlar, hatıralar) hem de açık davranışlarını (eylemler, etkileşimler ve hareketler) kapsar. Bu ilgilerin tüm kapsamı ürktücüdür. Görevin ölçeğini azaltmak amacıyla, bu inceleme, yalnızca ziyaretçilerin neler yaptığını görebilmemize hizmet etmektedir. Açık davranışa gösterilen bu dikkat, ziyaretçinin iç dünyasının önemli olmadığını ima edecek şekilde algılanmamalıdır (Cutler ve Carmichael, 2010; Pearce, 2011, s. 5-6). Ziyaretçinin deneyimsel dünyasını göz önünde bulundurmak için bu el kitabındaki diğer incelemeler ilgi çekici yönler sunmaktadır.

Ayrıca, bu birimin yönelimine uygun olarak, en çok ekoturizm ortamlarında gözlemlenebilir ziyaretçi davranışlarıyla ilgilenmekteyiz: Yani, doğal ve kültürel değerlerde güçlü olarak sınıflandırılabilir ve bu ortamların önemli olduğuna dair bazı açık yorumlayıcı sinyallerin sağlandığı yerler (Black ve Weiler, 2003, s. 22; Garrod, 2003). İncelemenin yörüngesi, açık ziyaretçi davranışlarıyla ilgili bilgilerin nasıl toplandığı göz önünde bulundurularak ilerlemektedir. Ardından, beş temel husus sunulmuştur. Bu tanımlamalar, ziyaretçilerin ne yaptıkları konusunu incelemenin değeri; davranışların niyetliliğinin yorumlanması; ekoturizm ortamlarında mekânın kullanımını keşfetmenin gücü ve zaman içindeki davranışların analizidir. Beşinci husus, ekoturizm ayarları yönetimi ile tahsil olanlar için kullanılabilir anahtar yönetimi stratejilerinin özetlenmesidir. Bu hususlara bir ek olarak, ziyaretçi davranış

yönetiminin zorluklarını gösteren iki özlü vaka çalışması, yazar tarafından toplanan orijinal veriler kullanılarak sunulmaktadır. İlk vaka çalışması, güçlü doğal değerlere sahip bir ekoturizm ortamı olan Güney Avustralya'daki Kanguru Adası, Flinders Chase Ulusal Parkı'dır. İkinci alan, iyi tanımlanmış bir sürdürülebilirliğe sahip bir ortam olan Hidden Valley Cabins, North Queensland'dır.

AKIÖK ZİYARETÖİ DAVRANIÖLARININ ARAÖTIRILMASI

İnsanların neler yaptıklarına erişmenin üç temel yolu vardır. İlk olarak, araştırmacılar ziyaretçilerin davranışlarını doğrudan gözlemleyebilirler. 'İnsanları gözleme' faaliyetinin farklı ve derin kökleri vardır (Collett, 2004). Sosyal bilimler analizinin gelişmesinden önce, edebi ve felsefi yorumcular kamusal davranışın birçok zayıflığını ve çılgınlığını tasvir etmişlerdir (Argyle, 1975; Morris, 1985). İnsan toplumları üzerine yapılan ilk sosyal bilimler gözlemsel çalışmaları Malinowski (1922 [2006]) gibi antropologlar ve Goffman (1959) gibi sosyologlar tarafından yürütülmüştür. Onların çalışmaları, ayrıntılı kayıtlar tutmanın ve insanların dünyaları hakkında söylediklerinin yanı sıra ne yaptıklarını izlemenin değerini vurgulamıştır. İyi gözlemsel analiz uygulamasına yapılan diğer katkılar etologlardan kaynaklanmaktadır (Eibl-Eibesfeldt, 1989; Hinde, 1972). Aksiyomatik olarak hayvanlar konuşmadığından, etologların hayvan davranışlarını inceleme çabaları yalnızca dikkatli gözlemlere dayanmış ve davranışsal dizilerin öngörücü matematiksel modellerinin geliştirilmesinde etkili olmuştur (Ball, 2004). Ziyaretçi davranışlarına olan ilgimiz için, aşağıdaki koşullar altında doğrudan davranışsal gözlemin özel bir değer taşıdığı öne sürülebilir:

- 1- Araştırma fenomenlerinin bölümlere ayıramayacağı ve laboratuvarlarda çalışılamayacağı yerlerde, örneğin kalabalık davranışı,
- 2- Evrende davranış kalıplarını ve hareketlerini tanımlamaya ihtiyaç duyulan yerlerde,
- 3- Sözel olmayan davranışlara, özellikle yüz ifadelerine, kahkahalara, jestlere ve duruşa olan ilginin olduğu yerlerde,

4- Bu davranışın yasadışı veya antisosyal olduğu ve bu nedenle kolayca bildirilme olasılığının düşük olduğu durumlarda,

5- Ve insanların sarhoş olduklarında veya uyuşturulduklarında olduğu gibi kendi davranışlarını güvenilir bir şekilde rapor edemedikleri yerlerde.

Ayrıca, bunların dışında bile koşullar bir ortamdaki belirli alanlarda ne kadar zaman harcandığı gibi çok fazla davranışın hatırlanması zordur. Bu natüralist, sosyal açıdan duyarlı, zamana ve mekâna bağımlı hatırlama görevlerinin çoğu için, bu konuda soru sormaktan ziyade kamusal davranışları izlemenin bir avantajı vardır (Gomm, 2004; Pizam, 1994).

Ziyaretçi davranışlarını gözlemlemenin ikinci yolu, insanları doğrudan izleme görevinin ötesindedir ve elektronik veya görsel kayıtların kullanılmasını içermektedir. Gizli kameralar ve videolar, elektronik ışınlar, insan varlığının ısıya duyarlı göstergeleri ve çeşitli izleme cihazları kullanılabilir. Bu tür bir çalışma biraz ‘dedektif / casus romanı’ aromasına sahiptir ve etik kurullar ve inceleme panelleri tarafından yakından incelenmeye tabidir. Son on yılda turistlerin fotoğraflarını, video görüntülerini ve Web 2.0 kayıtlarını araştırma amacıyla analiz etmeye artan bir ilgi olmuştur ve bu ilginin bir kısmının açık ziyaretçi davranışlarını araştırmaya etkileri vardır (Rakıcı ve Chambers, 2012). Örneğin, ziyaretçilerin iphone’larında çektikleri fotoğrafların içeriğinin analizi, gizlilik veya zamanlama sorunları nedeniyle doğrudan gözlemlenmesi saatler alabilecek davranışların belirlenmesine neden olabilir. Özellikle, tehlikeli doğal ortamlardaki güvensiz veya delidolu davranışlar, alanı gözetlemek ve insanların ne yaptığını görmek için beklemek yerine bu şekilde daha kolay tanımlanabilir (Heggie ve Amundson, 2009). Ziyaretçi davranışlarını gözlemlemenin üçüncü ve biraz da tamamlayıcı yolu, kamu faaliyetlerine eşlik eden sonuçların kaydedilmesinde yatmaktadır (Webb, Campbell, Schwartz ve Sechrest, 1966). Genellikle belirtiler olarak adlandırılan bu göze batmayan önlemler, hem belirtilerde aşınma ve yıpranma aramak gibi erozyonu, hem de çöp ve grafiti gibi geride kalanları ifade eden yığılmayı kapsar (Bell, Greene, Fisher ve Baum, 1996).

TEMEL HUSUSLAR

Alâka

Bu çeşitli gözlemsel stratejilerden elde edilen bilgilerle donanmış olan çeşitli konular, ziyaretçilerin ekoturizm sahalarındaki davranışlarıyla ilgilenen araştırmacıyla yüzleşmektedir. Turizm çalışmalarında ortak bir soru, belirli bir konunun takip edilmesinin önemi veya alaka düzeyidir. Bir savunma, herhangi bir çalışma konusunun bilgi tabanını genişletmenin içsel olarak değerli bir hedef olduğu olsa da, ziyaretçi davranışları için bu zorluğa oldukça pragmatik cevaplar vardır. Turistik yerlerin yöneticileri, daha az arzu edilen ziyaretçi davranışının olumsuz sonuçlarıyla uğraşmak zorundadır. Ekoturizmin etkileri ile ilgili literatür, belirli hasar türlerini belgeleyen çalışmalar bakımından zengindir (Edgell, 2006, s. 41-56; Ryan, 2003, s.209–19; Shackley, 1999; Turton, 2005; van Polanen Petel, 2011). Yöneticilerin yasal işlemlerin uygulanması açısından doğrudan eylemde bulunmaları veya daha çok sosyal etki süreçleriyle daha çok arzu edilen davranışları teşvik etmeye çalışmaları gerekebilir (Ham, 1992; Moscardo, 1999; Moscardo, Ballantyne ve Hughes, 2007; Pastorelli, 2003). Flora, fauna, manzara ve kültürel alanların zarar görmesini önleme arayışında, gözlemlenebilir ziyaretçi davranışlarını ve dolayısıyla istenmeyen sonuçları azaltma seçeneklerini inceleme çabası, ekoturizm yerlerinin sürdürülmesinin bir yolu olabilir.

Turist davranışının olumsuz sonuçları en fazla medya ve kamuoyunun dikkatini çekebilir, ancak alan yöneticileri ve işletmeler de ziyaretçilere yönelik ödüllendirici ve tatmin edici davranışları şekillendirmeye çalışmaktadır (Bowen ve Clarke, 2009; Packer ve Bond, 2010; Sax, 1980). Alanlarda geçirilen zaman ve ziyaretçilerin tabela kullanımı açısından yerleri keşfetme ve onlar hakkında okuma konusunda gösterdikleri coşku üzerine yapılan çalışmalar, tüketici katılımının ve potansiyel olarak olumlu ve ödüllendirici deneyimlerin göstergeleridir (Gürsoy ve Gavcar, 2003). Hem olumsuz olarak tanımlanan davranışları hem de yöneticilerin onaylamaya çalıştığı davranışları göz önünde bulundurarak, kilit belirleyici bir konu, gözlemlenen davranışın kasıtlı mı yoksa tesadüfi mi olduğudur.

Niyetlilik

Gözlemlenebilir ziyaretçi davranışlarının belirli sınıflarını incelerken, bazı açık niyet soruları ortaya çıkmaktadır. Ziyaretçiler, hassas bir tropik resif üzerindeki mercanı hatıra etkinliği olarak kırmak mı istediler yoksa vasıfsız davranışlardan dolayı sadece bir kaza mıydı (Townsend, 2003, s.140)? Ziyaretçiler uzun mesafeli bir parkurda yürürken çöpleri elden çıkarmaları konusunda ilgisiz miydi yoksa güçlü rüzgârlar bir kampı yıktı ve çöpleri geri kazanmayı imkânsız kılacak şekilde dağıttı mı (Turton, 2005, s.146)? Birey tarafından yapılan şakanın yerel rehberle hakaret anlamına mı gelmekteydi yoksa sadece kültürel açıdan naif bir davranış mıydı (Wiseman, 2007, s.215)? Bu tür sorular, sadece kamusal davranışları gözlemlemenin bazı sınırlamalarını vurgulamaktadır.

Gözlemlenebilir davranışı nasıl yorumladığımızın ayrıntılı bir analizinde Morris ve Mason (2009), davranışı kasıtlı olarak görürsek, hikâye anlatıcıları gibi düşündüğümüzü, motifler ve nedenler önerdiğimizi ve gözlemlenen davranışı kişilik tanımlarıyla süslediğimizi savunmaktadırlar. Kasıtsız olarak gördüğümüz davranışlar için, genellikle bilim adamları gibi soyut bir şekilde akıl yürütürüz ve kişisel sorunları azaltırız ve durumsal açıklamalara başvururuz. Bu argümanlar, nörobilimdeki ilerlemelerle desteklenmekte olup, bu da görüş alanımızdaki davranışların işlenmesinde beynin gerçekten farklı bölümlerinin bulunduğunu göstermektedir. Beynin bir bölgesi superior temporal sulkusu (STS) içerir ve hareketi izlediğimizde aktive olur. Buna vücut okuması denir. Algılayıcılar bir kişinin neden bir eylem gerçekleştirdiğini açıklamaya çalıştığında beynin ikinci bir bölgesi aktive olur; beynin bu alanı medial prefrontal kortektir ve zihin okumayla bağlantılıdır (Morris ve Mason, 2009, s.59). Davranışı kasıtlı olarak göreceğimiz ve bu nedenle çoğunlukla zihin okumayla meşgul olacağımız ilk tetikleyiciler, takip ettiğimiz kişinin eylemi planlamış gibi görüldüğü, hedefe ulaşma becerisine sahip olduğu ve elde edilen sonuçların farkında olduğu zamandır.

Bu önceki tartışmanın değeri, yöneticilerin denetlemeye çağrıldıkları davranışlara nasıl davrandıklarında yatmaktadır. Doğal bir gözleme yerindeki derin

lastik izlerinin kasıtlı yıkıcı off-road sürüşünün kanıtı olarak görülmesi gibi, niyetlilik aradan çıkarılırsa, devreye sokulan düzenleyici ve bilgilendirici güçler, ağırlıklı olarak insanların davranışlarını değiştirmeyi amaçlayan belirli özelliklere sahip olacaktır. Buna karşılık, davranış kasıtsız olarak görülürse ve yol yüzeyinin ve kavisin fiziksel parametreleri hatalı olarak algılanırsa, çevreye daha doğrudan fiziksel altyapı müdahaleleri istenebilir. Benzer bir akıl yürütme, doğrudan gözlemlenen diğer ekoturizm davranışlarına da uygulanabilir (hassas hayvan yuvaları veya besleme alanlarına çok yaklaşmak gibi).

Niyetlilik, insanların zaman ve mekânda yaptıklarına bakmanın karmaşıklığının bir parçasıdır. İkinci bir yorumlama düzeyi, eylemin anlamı hakkında düşünmekten oluşur. İyi bir örnek, iki kişi birbirine bakarken tanımlayabileceğimiz davranışlarda yatmaktadır: Söz konusu durum, bir kişinin üst göz kapağının hızla kapanıp tekrar açıldığı gözlenen harekettir. Birçok durumsal bağlamda, bu davranış göz kırpması olarak adlandıracağız, ancak sadece yanıp sönüyor olabilir. Göz kırpmaları elbette kasıtlıdır, daha az yanıp söner. Daha da önemlisi, göz kırpmasının anlamı sadece niyetiyle değil, temel bir bağ kurmaktan, bir tür sosyal komploya katılmaya ya da daha da ötesi düpedüz flört etmeye kadar değişebilen amaçlanan ve algılanan anlamıyla ilgilidir (Collett, 2004, s. 139, 264-8).

Açıkçası, davranışın kasıtlı olduğuna karar versek bile, motifleri ve anlamı yorumlamaya devam etmek hala sorunlu olabilir. Bu nedenle, ziyaretçilerin yaptıklarının anlamıyla sıklıkla ilgilenen turizm araştırmacıları için, anlamın yorumlanmasında veya görülen davranışa anlam atfedilmesinde büyük bir dikkatle ilerlemek akıllıca olacaktır. Bu dikkat, insanların yaptıklarına bakmanın değerini ortadan kaldırmaz, ancak amaçlanan anlamlara odaklanmak yerine, zaman ve mekândaki davranışların daha büyük ve daha azı dışlarına dikkat çeker.

Mekânsal Davranış

Ziyaretçi davranışlarının gözlemini kullanarak uygulanan, doğal ortamlardaki temel çalışmalardan biri Robinson (1928 [1978]) tarafından Philadelphia'daki müzelerde yapılmıştır. Robinson'un çalışmaları ve Melton'un (1933, 1936, 1972)

benzer çalışmaları, ziyaretçilerin odalardan ve ilgi çekici yerlerden nasıl geçtikleri hakkında kilit noktalar oluşturmıştır. İlkelerin ekoturizm ortamlarıyla büyük ilgisi vardır. Bitgood (2006), Loomis (1987), Falk (1993) ve Serrell (1997) 'in en erken çalışmaları ve kapsamlı çalışmalarının yanı sıra kendi makaleleri ve araştırma işbirliklerini de göz önünde bulundurarak bir dizi önemli bulguyu özetlemektedir (örneğin, Bitgood ve Cota, 1995; Bitgood ve Dukes, 2006; Bitgood ve Lankford, 1995). Özellikle, Bitgood, insanların nispeten düz çizgilerde yürüme eğilimini tanımlamaktadır. Yürüyenlerin, yalnızca son derece çekici sergiler tarafından 'dikkatleri çekildiğinde' bu modelden zaman zaman sapma eğiliminde oldukları bulunmuştur. Ek olarak, açık avlulardan geçen insanlar düz çizgi hareketlerine yaklaşma eğilimindedir, ancak seçtikleri yönde hareket ettikçe köşegenlerin son köşelerini kesme eğilimindedirler. Ayrıca, insanlar odalara girerken sağa dönme eğilimini de tanımlar, ancak bu örüntü tartışmalıdır ve yol kuralları ve sürüş kalıpları da dâhil olmak üzere diğer kültürel davranışlarla bağlantılı olabilir.

Bitgood'un ziyaretçilerin bu mekânsal davranış çalışmaları ile ilgili sağladığı genel bakışın temel bir parçası, genel değer ilkesini ne olarak tanımladığıdır. Görüntüleme sergilerinin (veya parçalarının) seçiminin, fiziksel çaba veya rahatsızlık gibi maliyetlere bölünerek görüntülemenin gerçek veya algılanan faydalarından etkilendiği iddia edilebilir. Birçok nesne, ziyaretçilerin doğrudan yolunda oldukları ve bu nedenle fazladan zihinsel veya fiziksel çaba gerektirmedikleri için izlenir. Özellikle bireyler için çekici olan bir parkurun veya açık alanın yakınındaki bazı sergiler veya noktalar, ziyaretçilerin yön değiştirme ve daha fazla yürüme çabalarını garanti edebilir. Burada, turistlerin davranışlarının açıklanmasında başvuru bilimsel bir açıklamanın – çekiciliğe karşı sözde zihinsel çabanın bir cebiri – olması dikkat çekicidir (Moscardo ve ark., 2007, s.39). İlke, hem kendi kendine gezen turistlerde hem de Afrika'daki vahşi yaşamı izleme rehberli turlarında görülen davranış türünü modellemek için genişletilebilir. Araçlar genellikle rotadan sapmazlar, ancak başta aslanlar, çitalar ve leoparlar olmak üzere kilit hedef türlerin sunduğu gözlem fırsatları, ana yollardan sapmalara ve istenen türlere yakın araçların hızlı bir şekilde kümelenmesine neden olabilir. Çekicilik çabası ilkesi bu ortamlarda belirgindir,

çünkü bazı ziyaretçiler için ‘Büyük 5’in bir üyesini görme şansı Afrika seyahatlerinde yalnızca bir kez gerçekleşebilir (Lindsey, Alexander, Mills, Romanach ve Woodroffe, 2007).

Turistlerin ve insanların dış ortamlardaki hareketleriyle ilgili diğer çalışmalar, cazibe ve sergi alanlarında yapılan araştırmaları tamamlamaktadır. Ball (2004), açık hava alanlarında hareket eden kişilerin katılımcı olarak tutarlı olduklarını ama muhtemelen kendilerinin bilmediği şekillerde davrandıklarını belirtmektedir. Örneğin, geniş bir yürüyüş parkuru boyunca hareket eden ziyaretçilerin, Ball’un tabiriyle akıntıların serbest bırakılması gibi devam etmesi muhtemeldir. Tipik olarak, zıt yönlerde hareket eden insanlar, yön hedeflerine ulaşırken kişisel alanlarını korumak için çarpışmadan kaçınma taktikleriyle kendilerini organize ederler. Çekirdek fizik prensiplerinden benimsenen parçacık akışının mekanistik modelleri, bu akan akışların nasıl davrandığına dair bazı bilgiler sağlar (Helbing, Molnár, Farkas ve Bolay, 2001). Örneğin, bitki örtüsü, geçişler ve dar bölümler gibi kısıtlamalar ziyaretçilerin doğrudan hareket yörüngelerini engellediğinde, küçük ziyaret gruplarının alternatif darbelerinin ortak kısıtlama noktasından geçtiği görülmektedir. Örneğin, bitki örtüsü, geçişler ve dar bölümler gibi kısıtlamalar ziyaretçilerin doğrudan hareket yörüngelerini engellediğinde, küçük ziyaret gruplarının alternatif eğilimlerinin ortak kısıtlama noktasından geçtiği görülmektedir. Batty, Desyllas ve Duxbury’nin (2003) çalışmaları, yangın veya ani sel gibi bir kriz meydana geldiğinde, ziyaretçilerin eğilimli davranışlarının bozulduğunu göstermiştir. Bu paniğe neden olan durumlarda kişilerarası mesafeler sıkıştırılır ve daha hızlı hareket etme girişimleri aslında daha yavaş ve potansiyel olarak tehlikeli hale gelir.

Wiseman (2007), diğerlerinin yanı sıra, insanların evrende hareket etme hızı sorununu da belirlemiştir. Araştırmacılar, 30 ülkede yürüme hızlarıyla ilgili bir dizi ayrıntılı gözlemsel çalışmada, insanların benzer ortamlarda sürekli olarak farklı hızlarda yürüdüklerini tespit etmişlerdir (Levine ve Norenzayan, 1999). Son çalışma turunda en hızlı yürüyüşçüler Singapur’dadır ve çalışılan ülkelerde en yavaşları Malavi’dedir. Berlin, New York, Londra ve Guangzhou vatandaşları en hızlı nakliyeciler arasındaydı. Bahreyn, Bulgaristan ve Ürdün’deki vatandaşlar daha

rahattı. Fark, 60 feet boyunca dört saniye farkıydı. Bir yarışta Singapurlular Malavi ve Bahreyn'dekileri 15 feet farkla yendi. Ek olarak, yürüme hızının örneklenen tüm alanlarda da arttığı ve standart mesafenin 2007'de 1999'a kıyasla ortalama 1.2 saniye veya 5.5 fit daha hızlı olduğu gösterilmiştir (Wiseman, 2007, s. 264-6).

Yürüme hızı sorunu ekoturizm ortamlarına faydalı bir şekilde uygulanabilir. Bu durum yavaş zaman kavramı ve yavaşlık kavramı ile bağlantılı olabilir (Honore, 2004). Yürüyüş çalışmaları ile daha önce de belirtildiği gibi, modern ve postmodern kültürlerde hızın ve hızlı tempolu yaşamın norm olduğu ve aslında hızlandığı yönünde bir görüş vardır. Yavaş hareket argümanı yavaş ve sade bir şekilde gerçekleştirilirse, daha iyi takdir edilen ve daha zengin bir şekilde yerine getirilen birçok faaliyet vardır. Ekoturizm deneyimlerine katılmak ve ortamları takdir etmek için zaman ayırmak, yavaşlık fikirlerinin uygulanması için iyi bir yoldur. Özellikle, mekânların biyolojik ritimleri bireylerin diğer zaman ufuklarıyla bağlantı kurmalarına yardımcı olabilir ve kültürel kalıntıların kalıcı doğası da zaman ve yavaşlık üzerine yansımaları neden olabilir.

Molz (2009), yavaş turizme katılanların 'yerel rutinler kurarak, yerel mutfakların keyfini çıkararak ve yerel kültürün bir uzmanı gibi davranarak' yerel halk gibi yaşamaya çalıştıklarını vurgulamaktadır (s.280). Zevk alınan aktiviteler basittir ve yerel mağazalarda alışveriş yapmayı, her gün aynı yerlere gitmeyi veya tatil evinin yakınındaki ilgi çekici yerleri görmek için zaman ayırmayı içerebilir (Dickinson, 2007). Dickinson'un araştırmasından elde edilen bulgular, bu gezginlerin tipik olarak yerler ve insanlarla daha derinden etkileşime girdiğini ve yavaş seyahat deneyimlerinin ödüllendirici ve rahatlatıcı olabileceğini göstermektedir. Dickinson ve Lumsdon (2010), yavaş turizm faaliyetlerinin, uçaklar, yolcu gemileri ve arabalar gibi araçlardan ziyade, turistlere daha düşük emisyon biçimleriyle ulaşım sunmayı içerdiğini belirtmektedir. Bu şekilde yavaş seyahat, ekoturizm ortamlarında mevcut olan koruma ve sürdürülebilirlikle ilgili mesajlarla uyumlu olabilir.

Zaman

Yürüme hızı ve yavaşlığı kavramları, ziyaretçi davranışlarını gözlemleme ve anlamada bir başka önemli konuya bağlantı görevi görür. En eski müze çalışmalarından mobil tavsiye sistemlerinde teknoloji kullanımlarıyla ilgili en son çalışmalardan bazılarına kadar, turistlerin ortamlarda ne kadar zaman harcadıklarının değerlendirilmesi ilgi çekicidir (Kramer, Modsching, ten Hagen ve Gretzel, 2007; Robinson, 1928 [1978]). İki temel kavram, ziyaretçi gözlem çalışmalarında zamanın nasıl ele alındığını anlamaya yardımcı olur. İlk kavram, normalde bireyin ağırlıklı olarak bir nesneye, görünüme veya sergiye odaklandığı süre olarak tanımlanan tutma gücüdür (Bell, Greene, Fisher ve Baum, 1996). İkinci bir kavram, bir alanı veya nesneyi en az bir süre boyunca görüntülemeyi bırakan kişilerin yüzdesi olarak tanımlanan gücü çekmektir - genellikle bireyin (veya aracın) gerçekten durduğunu belirtecek kadar uzun bir süre. Ekoturizm ortamlarının bazı özellikleri hem yüksek çekim gücüne hem de yüksek tutma gücüne sahiptir, ancak diğer kombinasyonların gerçekleşmesi nadir değildir. Örnek olarak, Niagara Şelalesi bir zamanlar Kanada Turizm Komisyonu raporunda dünyanın en iyi on dakikalık cazibe merkezi olarak tanımlandı - çekimin ihtişamına hafif bir bakıştır, ancak muazzam çekme gücüne dayanan, ancak büyük ölçekli bir dış mekân çekiciliği açısından sınırlı tutma gücüne dayanan bir değerlendirmedir (Getz, 1992). İnce ama kullanışlı olan ek bir kavram 'geçme' kavramıdır. Bu terim, sergiyi, alanı veya cazibe merkezini gezerken, bunları görsel olarak inceleyen ancak aslında durmayan ziyaretçileri ifade eder. Ziyaretçilerin yürüme hızı azaltılabilir ve alanı göz ardı etmiyorlar. Bunun yerine, hızlı bir karar vermek için yeterli bilgiyi işliyor gibi görünüyorlar ve belirli bir özelliği durmalarına neden olacak kadar çekici bulmuyorlar.

Zamana dayalı kayıtlar, ziyaretçinin ilgisini çeken tek başına veya tamamlayıcı kayıtlar olarak kullanılabilir ve bir ekoturizm alanının veya yorumlayıcı gösterimin bileşen parçalarının başarısının değerlendirilmesine yardımcı olabilir. Bir süre önce McManus (1989), araştırmacılara ortalama zamanı ziyaretçi dikkatinin tek ölçüsü olarak kullanma konusunda dikkatli olmalarını tavsiye etti. Ortalama zaman puanlarının, zaman verilerinin çarpık dağılımlarını güçlü bir şekilde

maskeleyebileceğini, birkaç ziyaretçinin çok uzun süreler ve çok kısa süreler geçirdiğini savundu. Bu uyarı, araştırma ve ders kitabı yazarlarının ziyaretçilerin işaretlere on saniye boyunca bakması gibi yumuşak açıklamalar yapmasını engellemelidir. Birçoğunun geçişte yer alması daha olasıdır, bazıları 3-5 saniye bakar ve sadece birkaçı birkaç dakika bakar.

Bir sahanın bileşen kısımlarında harcanan zamanın ölçümü izleme çalışmaları ile bir araya getirilebilir. Bu tür bir çalışmada, ziyaretçilerin evrende hareket sırası, alanın bileşen bölümlerinde harcanan zamanla birleştirilir (McManus, 1998). Bu bilgilerin birleşimi, ziyaretçi zaman-mekân bütçelerinin tam bir resmini sağlayabilir. Green (1996), ziyaretçilerin Great Barrier Reef mercan gözlem sahalarındaki katamaranlarda kalmaları ile çeşitli su içi etkinliklerde ne kadar zaman harcadıklarını inceleyerek ve izleyerek yaklaşımın ilginç bir uygulamasını sağlamıştır. Günlük gezilerde, birçok ziyaretçinin zamanlarını yanlış yönettiğini ve genellikle üç ila dört saatlik bir resif gezisinin son saatini ana gemide oturarak geçirdiğini gözlemledi. Çünkü yüzmeye, öğle yemeği, şnorkelli yüzmeye ve cam tabanlı tekne aktivitelerinin zamanlamasını yanlış hesaplamışlardı.

Bazı ekoturizm ortamlarında izleme çalışmalarının değeri belki de hafife alınmaktadır. Genellikle, ziyaretçilerin nerede vakit harcadıkları, ne kadar vakit harcadıkları ve hangi sırayla ilerledikleri ile ilgili varsayılan bilgiler mevcuttur. Ziyaretçi merkezi davranışlarına ilişkin bir izleme çalışmasında, ziyaretçilerin yorumlayıcı gösterilerde ortalama 15 dakika zaman harcadıkları ortaya çıkmıştır. Ayrıca bu çalışma, ziyaretçilerin kendi harcadıkları zaman tahminlerinin yarım saatten fazla olduğunu göstermiştir (Pearce, 2007). Daha fazla zamana dayalı değerlendirme ve ziyaretçi hareketleri dizisi kullanma olasılığı, yöneticilerin yanı sıra işletmelere alanların nasıl çalıştığının ayrıntılarını deneysel olarak araştırmak için yeni fırsatlar sunabilir. Ayrıca, zamana dayalı bilgi ve izleme çalışmaları, yöneticilerin veya işletmelerin yapmayı seçtikleri değişikliklerin değerini ve etkinliğini kontrol edebilir.

ZİYARETÇİ DAVRANIŞI YÖNETİM SEÇENEKLERİ

Ziyaretçi davranışlarının doğrudan yönetimi nadiren tek başına bir faaliyettir. Genellikle hükümet kuruluşlarının politikaları ve çerçeveleri içinde belirlenir veya bir işletmenin hedefleri dâhilinde hareket edilir (Swarbrooke, 1999). Ziyaretçi yönetim sistemlerinin bir parçası olabilecek beş seçenek kısaca numaralandırılabilir. Bu seçenekler birbirini dışlamazlar ve özellikle en yoğun ziyaretçi davranışı baskısı altında olan ekoturizm alanlarında sıklıkla birlikte çalışırlar.

İlk seçenek, ziyaretçilerin kanun kapsamında neler yapabileceklerini ve yapamayacaklarını açıkça belirten güçlü bir yasal çerçevenin geliştirilmesi ve uygulanmasıdır. Bu yasayı çiğnemek, bireyi hapse ya da çok büyük para cezalarına maruz bırakan bir suç eylemi haline gelebilir. Alternatif olarak, yasal gerekliliklere aykırı davranmak, zararı karşılama ve toplum hizmetini içeren bir hukuk ihlali olarak sınıflandırılabilir. İkinci bir kontrol şekli, bölgeleri tanımlamak ve yalnızca belirli onaylanmış ziyaretçi davranışlarının gerçekleşebileceği sınırlı erişim alanları oluşturmak da dâhil olmak üzere yerel düzenlemelerin ve kuralların aktif kullanımıdır. Çoğu zaman bu düzenlemeler ziyaretçinin, düzenleyici ortama uygunluğu kontrol etmek için eldeki personel ile izinler ve erişim hakları için ödeme yapmasını içerir. Arzu edilen ziyaretçi davranışına giden ve birçok ekoturizm ortamında ortak olan bir başka yol da yorumlamadır. Kısmen düzenlemelerin uygulanmasının pahalılığı nedeniyle ve kısmen ayarların akıllı kullanımını kolaylaştırma arzusu nedeniyle; statik ekranlar, ziyaretçi ve yorumlayıcı merkezler veya rehberli turlar yoluyla yorumlama, önemli yerleri deneyimlemeye gelenleri etkileyebilir. Doğrudan manipüle edilmek yerine ustaca teşvik edilebilecek dördüncü bir yönetim stratejisi, sosyal kontrolü içerir; yani, iyi huylu ziyaretçileri başkalarının daha az arzu edilen davranışlarını izlemeye teşvik etmek. Ayrı ayrı ya da uyum içinde hareket eden bu teknikler, sadece insanların yaptıklarını değil, aynı zamanda onların ortamlarla ilgili deneyimlerini de etkileyebilir.

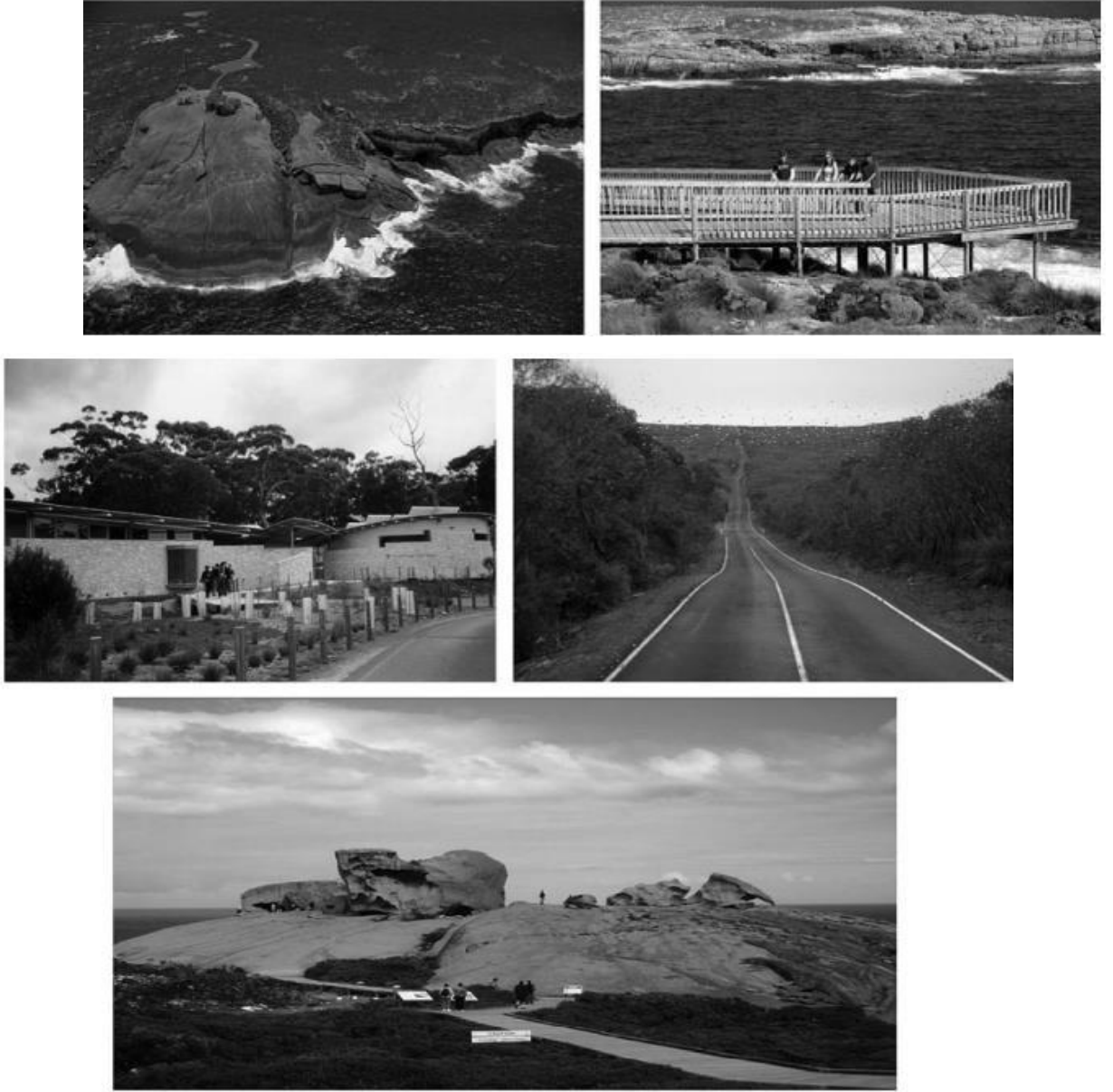
Bu el kitabındaki diğer bölümler yukarıdaki konuları daha ayrıntılı olarak ele almaktadır, ancak burada iki özel ekoturizm vaka çalışmasında ziyaretçi davranışının

dikkate alınmasına kısa bir giriş olarak belirtilmiştir. Vaka çalışmalarını düşünmenin avantajlarından biri, çeşitli ortamlar göz önünde bulundurulduğunda geçerli olabilecek aşırı genellemelerden ve yumuşak sözlerden kaçınmaktır. Diamond'ın (2005) öne sürdüğü gibi, sosyal bilimlerdeki vaka çalışmaları doğal olarak meydana gelen deneylerdir ve eğer dikkatlice seçilirse araştırmacılar vaka çalışması sonuçlarındaki ve karşılaştırmalardaki varyasyonlardan özel bilgiler edinebilirler (Eisenhardt, 1989; Yin, 2009).

BİRİNCİ ÖRNEK OLAY: FLINDERS CHASE MİLLİ PARKI, KANGURU ADASI, GÜNEY AVUSTRALYA

Kanguru Adası, Güney Avustralya'nın ekoturizm merkezidir. Aslen 1802'de Kaptan Matthew Flinders tarafından verilen adanın adı, mevcut ekoturizm tanıtım amaçları için çok uygundur. Ada, Avustralya deniz ve karasal yaban hayatı bakımından zengindir ve sadece yerel, koyu renkli kangurular ile sınırlı değildir. Ayrıca doğrudan Güney Okyanusu'na maruz kalan engebeli ve çeşitli bir sahil şeridine sahiptir. Önemli miktardaki ziyaretçilerin ilgisi, iyi korunmuş doğal bitki örtüsünün uzandığı manzaralara sahip 8000 kilometrekarelik bir alan olan Flinders Chase Milli Parkı'na (Şekil 11.1) odaklanmıştır. Park, batı ve güneyde rüzgârla çevrili bir sahil şeridi ile sınırlandırılmıştır. 1980'li ve 1990'lı yıllarda yaban hayatı ve kıyı manzaraları ile Kanguru Adası'nın turizm değeri takdir edilmeye başlandı. Yerli ve yabancı ziyaretçilerin sayısı hızla arttı ve yüzyılın sonuna gelindiğinde toplam ziyaretçi sayısı yıllık 120.000 rakamını aştı. Seal Körfezi (Flinders Chase Milli Parkı'nın dışındaki ana vahşi yaşam alanı) ve Remarkable Rocks (parkın içinde çok tanıtılan bir alan) gibi ikonik yerlerin ziyaretçi baskılarından korunması çeşitli zorluklar doğurdu. Baskılayıcı ziyaretçi davranış sorunlarından bazıları, kayalıklara ve kayalık burunlara tehlikeli tırmanma, vahşi yaşamla kontrolsüz ve yıkıcı temas ve parkurların ve otoparkların yakınındaki bitki örtüsüne erozyon hasarını içermekteydi. Deneyimsel bir bakış açısından, ziyaretçiler, seyahatlerinin kötü zamanlaması nedeniyle, çok fazla tanıtımı yapılan vahşi yaşamı göremedikleri için sık sık hayal kırıklığına uğradılar. Ayrıca, ziyaretçi güvenliği, yönetim sorumluluğu konularını

gündeme getiren; Remarkable Rocks sahasında yaşanan araba kazaları ve boğulmak suretiyle ölümler ile kamuya açık bir konuydu.

Şekil 11.1 Güney Avustralya'daki Remarkable Rocks dâhil olmak üzere Flinders Chase Milli Parkı

Kısmen James Cook Üniversitesi akademik ekibi tarafından yürütülen araştırmalara dayanarak yeni bir Flinders Chase ziyaretçi merkezi inşa edildi (Pearce ve Moscardo, 2007). Yeni tesisin amacı, Flinders Chase Milli Parkı için bireysel ziyaretçi ve

grup turu beklentilerini ve davranışsal tercihlerini etkileyebilecek bir başlangıç noktası ve kapsamlı bilgi tabanı sağlamaktı. Etkileyici bir altyapı ekleme programı ziyaretçi merkezi gelişimi ile örtüştü. Daha iyi yollar, yeni ahşap kıyı tahta kaldırımlar ve yerinde güvenlik ve yorumlayıcı tabelalar dikkatlice planlanmış ve uygulanmıştır. Hem anket analizi hem de merkezdeki ve kilit noktalardaki ziyaretçi davranışlarını izleyerek yapılan araştırmalar, çabaların değerli olduğu sonucuna varmıştır. Bu sayede ziyaretçi memnuniyetini arttı, alanda daha uzun görüntüleme süreleri sağlandı ve ziyaretçi kazaları azaldı (Pearce, 2006; Pearce ve Moscardo, 2007).

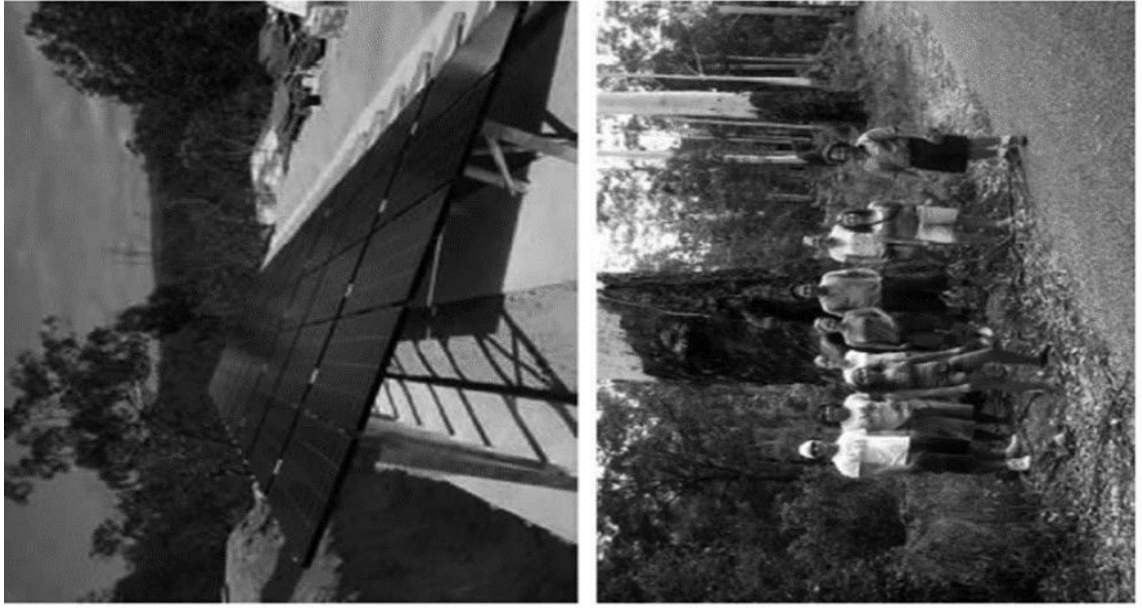
Ziyaretçi davranışları ve yönetimi ile ilgili açık sonuçlar, hükümet ve milli park yönetimi çabalarından anlaşılabilir. Entegre bir dizi ziyaretçi yönetimi değişikliğinin uygulanması pahalıdır (yalnızca ziyaretçi merkezi 7,5 milyon dolara mal olmuştur) ancak bütüncül bir yaklaşım işe yarar. Siteye yeni gelen turistler, burayı daha önceki ve daha basit zamanlarda hatırlayan bazı yerlilerin aksine, çağdaş bilgilerin ve gelişmiş yönetim uygulamalarının faydalarını takdir etmektedirler. Nereye gidileceğini, ne yapılacağını ve nasıl yapılacağını bilmek, iletişim çabalarında gömülü olan ziyaretçi istihbaratına bir incelik ve saygı olması koşuluyla, bir yük değil, bir faydadır. Ziyaretçi yönetimi eylemlerinin uzun vadeli etkileri önemsiz değil, tam aksine kritik öneme sahiptir. Bu ekoturizm sahasındaki ziyaretçi davranışları, sadece bugün değil, önümüzdeki on yıllar boyunca tesisler tarafından şekillendirilecektir.

İKİNCİ ÖRNEK OLAY: GİZLİ VADİ KABİNLERİ

İkinci ilgi çekici yer, Kuzey Queensland'da küçük bir aile işletmesi olan Hidden Valley Cabins'dir (Şekil 11.2) (<http://www.hiddenvalleycabins.com.au/>). Bir ekoturizm deneyimi olarak konumun değeri dört şekilde tanımlanabilir. İlk olarak, diğer birçok ekoturizm alanları ile ortak olarak, mülkiyet küçük ölçeklidir. Herhangi bir zamanda en fazla 60 ziyaretçiye ev sahipliği yapar ve nadiren bu kadar çok misafire sahiptir. Küçük boyutlu mülkler kendi içinde bir ekoturizm deneyimini tanımlamaz, ancak bu işletme ölçeği kendine özgü bir çevre bölgesinde yer aldığına, çevreye duyarlı ve iyi yönetilen deneyimler için bileşenler oluşmaya başlar. İş yerinin çevreye erişimi ve farklılığı, ekoturizm cazibesinin ikinci bileşenidir. Hidden Valley'in ayırt edici ortamı, işletmenin

Islak Tropik Dünya Mirası Alanının kenarında olmasıdır. Ana erişim yolu, tüm konuklara 25 kilometrelik bir manzara ve bitki örtüsü sunmaktadır. Bu alanda, tropik ova kıyılarından sert yapraklı ağaç ormanlarına; tam ıslak tropik yağmur ormanlarından uzun okaliptüslerin kenarındaki Gizli Vadi Kabinlerine kadar uzanan zengin bir doğal alan bulunmaktadır. Bu varış öncesi deneyim, kırsal tarzdaki kabinlerde gösteriştten uzak bir konaklama için bir bağlam oluşturmaktadır. Ancak, ekoturizm deneyiminin belirleyici unsuru yalnızca konum ve çevre bağlamında yer almamaktadır. Üçüncü bir önemli ekoturizm düşüncesi olarak ve belki de en önemlisi, Hidden Valley Cabins, Avustralya’da gerçekten sıfır karbon salınımı olan ilk yer oldukları için, ekoturizm adına bir dizi devlet ve ulusal turizm ödülü kazanmıştır. Misafirler için, çevresel sürdürülebilirlik ilkelerine olan bu bağlılığın sonuçları oldukça önemlidir. Burada ana şebekeden bağımsız olarak, sınırlı bir güç kaynağı sağlayan büyük ölçekli bir güneş enerjisi tesisatı bulunmaktadır. Konuk odaları düşük aydınlatma seviyelerine, sınırlı soğutma ve serinletme sistemlerine ve sınırlı televizyon ve eğlence olanaklarına sahiptir. Kabinler, mütevazı ve konforlu olmakla birlikte, çevre dostu malzemelerle temizlenmekte, tuvaletler yerinde bir geri dönüşüm sisteminin bir parçasıdır ve sınırlı çim alanlarının sulanması atık su ile yapılmaktadır.

Şekil 11.2 Gizli vadi kabinleri

Akşamları ziyaretçi eğlencesi iki seçenekten oluşur - ev sahiplerinin yemek sağladığı ortak bir yemek alanında aile üyeleriyle konuşmalar, ardından sessiz okuma ve küçük bir havuz tesisine dayanan kişisel aktiviteler veya yerel ortamda rehberli gece yürüyüşleri. Ekoturizm deneyiminin dördüncü ve son belirleyici unsuru olan yorumlamanın önemi, gece seçeneklerini tamamlayan gündüz turları ile misafirler için daha da ileriye taşınmaktadır. Gündüz saatlerinde yerel vadi turları, eski maden sahalarının incelenmesi ve yerli bir turistik cazibe merkezine daha kapsamlı bir tur sunulmaktadır. Ailenin alanla olan uzun kişisel geçmişi, yerel hikâyeler ve etkinliklerden oluşan bir birikim sağlamaktadır.

Ekoturizm girişimlerine yönelik bazı ziyaretçi davranış tepkileri, bu bölümde ele alınan doğrudan davranışsal gözlem çalışmaları ile görüşme ve anket materyali aracılığıyla ziyaretçi yanıtlarının daha ayrıntılı analizlerinin birleştirilmesiyle anlaşılabilir. Bu ikinci vaka çalışmasının anlaşılması, etkili bir şekilde karma yöntemler yaklaşımı gibi birden fazla bilgi kaynağı kullanılarak belirlenebilir. Bu ekoturizm işletmesine yerinde ziyaretler, yazarın turizm ödülleri için alanı değerlendirdiği iki dönem de dâhil olmak üzere beşten fazla kez yapılmıştır. Bu vesilelerle yakından gözlemlenen ziyaretçi davranışları, bazı ziyaretçilerin mütevazı tesislerle başa çıkma konusundaki

tereddütlerini ve buna bağlı medya ve internet bağlantısı eksikliğini belirtmeyi içeriyordu. Rehberli turlar sırasında konuşma yapan ve soru sorma sürecine hevesli bir şekilde katılan diğer ziyaretçiler, çevresel ortama açıkça özen gösterdiler ve sıfır karbon bir operasyonun yürütülmesinde yer alan yönetim konularını merak ettiler.

Bu ekoturizm sahasındaki ziyaretçi deneyimini daha fazla analiz etmek için operatörlerin onayı ile konukların tepkilerini araştıran bir çalışma yürütülmüştür (Daryani, 2008). Çalışmanın tasarımı, sıfır karbon girişimlere anında ve yerinde tepkiler oluşturmayı ve bu tür ekoturizme olan bağlılığı değerlendirmeyi amaçlamıştır. Kısa ve uzun vadeli ziyaretçi tepkilerini göz önünde bulundurma stratejisi, konukların bu özel mülke geri dönmeye hazır olup olmayacakları veya benzer faaliyet tarzlarına çekilip çekilmeyecekleri de dikkate alınarak tamamlanmıştır. Ziyaretçi sadakatinin bu şekilde ele alınması, ziyaretçi davranışındaki iki konuyu ele almaktadır: Ziyaretçiler hem kısa hem de uzun vadede sıfır karbon bir operasyona sadık mı ve bu sadakat yerelleştirildi mi, genelleştirildi mi veya görünüşte benzer diğer operasyonlara aktarıldı mı? Uzun vadeli sadakat, önceki konuklarla iletişim kurmak ve sorgulamak için işletme kayıtları kullanılarak oluşturulmuştur. Anında sadakat, iki aylık bir süre içinde yerinde erişilen ziyaretçilere verilen anketlerle değerlendirildi. Toplamda 150'den fazla ziyaretçi kabul edildi, bazı pazar ve ziyaretçi memnuniyeti araştırma standartlarına göre mütevazı bir sayı, ancak dalgalanan doluluk seviyelerine sahip küçük bir operasyon bağlamında, yaş ve menşe kaynağı açısından makul bir ziyaretçi türü yayılımı sağlandı. Ayrıntılı ankete verilen anket yanıtları, hem kısa hem de uzun vadeli ziyaretçi sadakatini ortaya koymuştur; yani, deneyimin tartışmasız şimdi biraz uzak bir anı olduğu kişiler, daha fazla Gizli Vadi Kabin deneyimi taahhüdünde bulunan yerinde deneyim ziyaretçileri kadar hevesliydi. Buna ek olarak, hem yakın hem de önceki konuklar gelecekte benzer konaklama tarzlarında kalacaklarını bildirdi. Şaşırtıcı olmayan bir şekilde, belki de bu rakam, ziyaretçiler Avustralya'ya dağıldığından (ve birkaçı denizaşırı ülkelerden) doğrudan Hidden Valley operasyonuna geri dönme verilerinde elde edilen yüzdelerden marjinal olarak daha yüksekti. Ziyaretçi kökenlerinin bu şekilde yayılması, ziyaretçilerin aynı siteye geri dönmelerinin genellikle pratik ve pahalı olması nedeniyle turizm çalışmalarında aktarılan sadakati sormanın değerini vurgulamaktadır (Pearce ve Kang,

2009). Veriler, ziyaretçilere düşük karbon ayak izi deneyimi sunmak isteyen ekoturizm operatörleri için cesaret verici bir sonucu temsil etmektedir. Ziyaretçiler, tatil davranışlarının ve beklentilerinin bir kısmını değiştirmek zorunda kalabilirler, ancak en azından bu başarılı Avustralya alanı için, benzer deneyimler için bir coşku korurken bunu yapıyor gibi görünmektedirler.

SONUÇ

Bu bölüm, insanların açık veya gözlemlenebilir faaliyetlerine odaklanarak ekoturizm ortamlarındaki ziyaretçi davranış çalışmalarının karmaşıklığını azaltmaktadır. Ziyaretçi davranışlarını gözlemek, farklı bir içgörü gücü ve kapasitesine sahip uygulanabilir ve yararlı bir araştırma yaklaşımıdır. Davranışların bütüncül, doğalcı, sosyal veya yasal olarak duyarlı olması ve zaman ve mekân içinde hareketi içermesi özellikle ilgi çekicidir. Bu koşullardan herhangi birinde davranışı doğru bir şekilde hatırlamak bir sorun olabilir. Bununla birlikte, açık davranışa odaklanmanın hala kendi karmaşık sorunları vardır. Ziyaretçilerin niyetlerini yalnızca eylemlerinden yorumlamak zordur ve çoğu zaman imkânsızdır. Bir gözlemcinin bildirilen bir eyleme atfedebileceği anlam, ortamdakiler tarafından verilen yorumlardan da farklı olabilir.

Bu derlemede, gözlemlenebilir ziyaretçi davranışlarına odaklanmanın gücü, insanların ilgi çekici yerleri ve kilit ilgi alanlarını nasıl gördüklerine ilişkin çalışmalarda gösterilmiştir. Ziyaretçi davranışının, insanların evrende nasıl hareket ettikleri ile ilgili kilit düzenlilikler sergilediği tespit edilmiştir. Ziyaretçilerin alanlarda geçirdikleri zamana ilişkin çalışmalar, geçen davranışlara gösterilen ilgiyle desteklenen kayıt çekme ve tutma gücünün değeri ile aydınlatılabilir. Çağdaş yaşamın hızına karşı bir panzehir olan yavaş turizm kavramının gelişmesinin, ziyaretçilerin ekoturizm ortamını düşünürken elde edebilecekleri potansiyel faydalarla uyumlu olduğu ileri sürülmektedir. Biri Flinders Chase Milli Parkı, Kanguru Adası'nın doğal ekoturizm ortamında ve biri Hidden Valley Cabins'de olmak üzere iki vaka çalışması, ziyaretçi davranışının yönetimi hakkında özel hesaplar sunmaktadır. İlk durumda, gelişmiş altyapı ile desteklenen bir ziyaretçi merkezi ve yerinde tabela aracılığıyla bilgi sağlanması, ortam ve ziyaretçi deneyimi için olumlu sonuçlar vermiştir. Queensland davasında sürdürülebilirlik uygulamalarına ziyaretçi

tepkisi var gibi görünmektedir, bu da gelecekteki davranışsal seçimlerinin ekoturizm operatörlerinin sıfır karbon bir deneyim sağlama vizyonunu güçlendireceği anlamına gelmektedir. Bu iki sahadaki çalışmalar, toplulukların ve işletmelerin şu anda bu iki hassas bölgeyi yönetme biçimlerinin, bu ekoturizm ortamlarının değeri hakkındaki temel vizyonlarını yansıttığını düşündürmektedir.

Bu bölümde ifade edilen kavramların çerçevelediği araştırma olanakları bazı odaklanmış yönler sunmaktadır. Doğrudan gözlemsel çalışmanın daha standart anket ve anket tasarımlarını yararlı bir şekilde tamamlayabileceği öne sürülebilir. Ekoturizm ortamlarında ziyaretçileri gözlemleyebilme ve yaptıklarının sistematik kayıtlarını toplayabilme, bunu ne kadar süreyle yaptıkları ve seçtikleri davranışları kiminle gerçekleştirdikleri, diğer bilgi kaynaklarını tamamlayabilir. Niyetliliğin değerlendirilmesi bir sorun olsa da, gözlemsel çalışmanın geçerliliği, kullanımının güçlü bir nedenidir, çünkü ziyaretçilerin yaptıklarının gerçek kaydı yararlı bir şekilde yaptıklarını söyledikleri ile yan yana getirilebilir. Her şeyden önce, belki de bu bölümde ifade edilen ziyaretçi davranışlarını anlama kavramlarının ve yaklaşımının değeri, araştırmacıların ekoturizm ortamlarında neler olup bittiğine dair daha keskin ve daha hevesli gözlemciler olmalarına yardımcı olabilir.

KAYNAKÇA

Argyle, M. (1975). *Bodily communication*. London: Methuen.

Ball, P. (2004). *Critical mass: How one thing leads to another*. London: Arrow.

Batty, M., Desyllas, J. ve Duxbury, E. (2003). Safety in numbers? Modelling crowds and designing control for the Notting Hill Carnival. *Urban Studies*, 40 (8), 1573–90.

Bell, P.A., Greene, T.C., Fisher, J.D. ve Baum, A. (1996). *Environmental psychology* (4th ed.). Fort Worth, TX: Harcourt Brace College Publishers.

Bitgood, S. (2006). An analysis of visitor circulation: Movement patterns and the general value principle. *Curator: The Museum Journal*, 49 (4), 463–75.

Bitgood, S. ve Cota, A. (1995). Principles of orientation and circulation within exhibitions. *Visitor Behavior*, 10 (2), 7–8.

Bitgood, S. ve Dukes, S. (2006). Not another step! Economy of movement and pedestrian choice point behavior in shopping malls. *Environment and Behavior*, 38 (4), 394–405.

Bitgood, S. ve Lankford, S. (1995). Museum orientation and circulation. *Visitor Behavior*, 10 (2), 4–6.

Black, R. ve Weiler, B. (2003). *Interpreting: The land down under*. Golden, CO: Fulcrum.

Bowen, D. ve Clarke, J. (2009). *Contemporary tourist behaviour: Yourself and others as tourists*. Wallingford, Oxon, UK: CABI.

Collett, P. (2004). *The book of tells*. London: Bantam Books.

Cutler, S.Q. ve Carmichael, B.A. (2010). The dimensions of the tourist experience. In M. Morgan, P. Lugosi ve J.R. Brent Ritchie (Eds.), *The tourism and leisure experience* (pp. 3–26). Bristol, UK: Channel View Publications.

Daryani, A. (2008). Consumer loyalty: A study of tourists' experiences at specialist accommodation. B. Bus (Honours) Thesis, James Cook University, Townsville, Australia.

Diamond, J. (2005). *Collapse: How societies choose to fail or succeed*. New York: Penguin Group.

Dickinson, J.E. (2007). 'Travelling slowly': Slow forms of travel as holiday experiences. Paper presented at the Extraordinary Experiences Conference, Managing the Consumer Experience in Hospitality, Leisure, Sport, Tourism, Retail and Events, Bournemouth University, UK, 3–4 September.

Dickinson, J.E. ve Lumsdon, L. (2010). *Slow travel and tourism*. London: Earthscan.

Edgell, D. (2006). *Managing sustainable tourism: A legacy for the future*. New York: Haworth Hospitality Press.

Eibl-Eibesfeldt, I. (1989). *Human ethology*. New York: Aldine de Gruyter.

Eisenhardt, K. (1989). Building theories from case study research. *Academy of Management Review*, 14, 532–50.

Falk, J. (1993). Assessing the impact of exhibit arrangement on visitor behaviour and learning. *Curator: The Museum Journal*, 36 (2), 133–46.

Garrod, B. (2003). Defining marine ecotourism: A Delphi study. In B. Garrod ve J.C. Wilson (Eds.), *Marine ecotourism issues and experiences* (pp.17–36). Clevedon, UK: Channel View Publications.

Getz, D. (1992). Tourism planning and the destination life cycle. *Annals of Tourism Research*, 19, 752–70.

Goffman, E. (1959). *The presentation of self in everyday life*. New York: Doubleday.

Gomm, R. (2004). *Social research methodology*. Basingstoke, UK: Palgrave Macmillan.

Green, D. (1996). The development and evaluation of activity schedules for tourists on one-day commercial reef trips. Unpublished B. Admin (Tourism) Honours Thesis, Department of Tourism. James Cook University, Townsville, Australia.

Gursoy, D. ve Gavcar, E. (2003). International leisure tourists' involvement profile. *Annals of Tourism Research*, 30, 906–26.

Ham, S. (1992). *Environmental interpretation: A practical guide for people with big ideas and small budgets*. Golden, CO: North American Press.

Heggie, T.W. ve Amundson, M.E. (2009). Dead men walking: Search and rescue in U.S. national parks. *Wilderness and Environmental Medicine*, 20 (3), 244–9.

Helbing, D., Molnár, P., Farkas, I.J. ve Bolay, K (2001). Self-organizing pedestrian movement. *Environment and Planning B: Planning and Design*, 28, 361–83.

Hinde, R. (1972). *Non-verbal communication*. Cambridge: Cambridge University Press.

Honore, C. (2004). *In praise of slow*. London: Orion.

Kramer, R., Modsching, M., ten Hagen, K. ve Gretzel, U. (2007). Behavioural impacts of mobile tour guides. In M. Sigala, L. Mich ve J. Murphy (Eds.), *Information and communication technologies in tourism* (pp. 109–18). Vienna: Springer Computer Science.

Levine, R.V. ve Norenzayan, A. (1999). The pace of life in 31 countries. *Journal of Cross Cultural Psychology*, 30, 178–205.

Lindsey, P.A., Alexander, R., Mills, M.G.L., Romanach, S. ve Woodroffe, R. (2007). Wildlife viewing preferences of visitors to protected areas in South Africa: Implications for the role of ecotourism in conservation. *Journal of Ecotourism*, 6 (1), 19–33.

Loomis, R. (1987). *Museum visitor evaluation*. Nashville, TN: American Association for the State and Local History.

Malinowski, B. (1922). *Argonauts of the Western Pacific*, reprinted in 2006. New York: Routledge.

McManus, P.M. (1989). Oh yes they do: How museum visitors read labels and interact with exhibit texts. *Curator: The Museum Journal*, 32 (3), 174–89.

McManus, P.M. (1998). Preferred pedestrian flow: A tool for designing optimum interpretive conditions and visitor pressure management. *Journal of Tourism Studies*, 9 (1), 40–50.

Melton, A.W. (1933). Studies of installation at the Pennsylvania Museum of Art. *Museum News*, 12, 5–8.

Melton, A.W. (1936). Distribution of attention in galleries in a museum of science and industry. *Museum News*, 14, 5–8.

Melton, A.W. (1972). Visitor behavior in museums: Some early research in environmental design. *Human Factors*, 14, 393–403.

Molz, J.G. (2009). Representing place in tourism mobilities: Staycations, slow travel and the amazing race. *Journal of Tourism and Cultural Change*, 7 (4), 270–86.

Morris, D. (1985). *Bodywatching: A field guide to the human species*. London: Jonathan Cape.

Morris, M.W. ve Mason, M.F. (2009). Intentionality in intuitive versus analytical processing: Insights from social cognitive neuroscience. *Psychological Inquiry*, 20 (1), 58–65.

Moscardo, G. (1999). *Making visitors mindful: Principles for creating quality sustainable visitor experiences through effective communication*. Champaign, IL: Sagamore.

Moscardo, G., Ballantyne, R. ve Hughes, K. (2007). *Designing interpretive signs: Principles in practice*. Golden, CO: Fulcrum Publishing.

Packer, J. ve Bond, N. (2010). Museums as restorative environments. *Curator: The Museum Journal*, 53 (4), 421–36.

Pastorelli, J. (2003). *An interpretive approach to tour guiding: Enriching the experience*. French's Forest, New South Wales, Australia: Pearson Education.

Pearce, P.L. (2006). The value of a benchmarking approach for assessing service quality satisfaction in environmental tourism. In B. Prideaux, G. Moscardo ve E. Laws (Eds.), *Managing tourism and hospitality services* (pp. 282–99). London: CABI.

Pearce, P.L. (2007). Sustainability research and backpacker studies: Intersections and mutual insights. In K. Hannam ve I. Ateljevic (Eds.), *Backpacker tourism: Concepts and profiles* (pp. 38–53). Clevedon, UK: Channel View Publications.

Pearce, P.L. (2011). *Tourist behaviour and the contemporary world*. Bristol, UK: Channel View Publications.

Pearce, P.L. ve Kang, M. (2009). The effects of prior and recent experience on continuing interest in tourist settings. *Annals of Tourism Research*, 36 (2), 172–90.

Pearce, P.L. ve Moscardo, G. (2007). An action research appraisal of visitor centre interpretation and change. *Journal of Interpretation Research*, 12 (2), 29–50.

Pizam, A. (1994). Planning a tourism research investigation. In J.R. Brent Ritchie ve C.R. Goeldner (Eds.), *Travel tourism and hospitality research* (pp. 91–104). New York: John Wiley.

Rakic, T. ve Chambers, D. (2012). *An introduction to visual research methods in tourism*. Abingdon, Oxon, UK: Routledge.

Robinson, E.S. (1928). *The behaviour of the museum visitor*. Cited in P. Bell, J. Fisher ve R. Loomis (1978), *Environmental psychology*. Philadelphia: W.B. Saunders.

Ryan, C. (2003). *Recreational tourism: Demand and impacts*. Clevedon, UK: Channel View Publications.

Sax, J.L. (1980). *Mountains without handrails: Reflections on national parks*. Ann Arbor, MI: University of Michigan Press.

Serrell, B. (1997). Paying attention: The duration and allocation of visitors' time in museum exhibitions. *Curator: The Museum Journal*, 40 (2), 108–25.

Shackley, M. (1999). Visitor management. In A. Leask ve I. Yeoman (Eds.), *Heritage visitor attractions*(pp. 69–82). London: Cassell.

Swarbrooke, J. (1999). *Development and management of visitor attractions* (2nd ed.). Oxford: ButterworthHeinemann.

Townsend, C. (2003). Marine ecotourism through education: A case study of divers in the British Virgin Islands. In B. Garrod ve J.C. Wilson (Eds.), *Marine ecotourism: Issues and experiences* (pp.138–54). Clevedon, UK: Channel View Publications.

Turton, S. (2005). Managing environmental impacts of recreation and tourism in rainforests of the wet tropics of Queensland World Heritage Area. *Geographical Research*, 43 (2), 140–51.

Van Polanen Petel, T. (2011). A case study of the effects of human activity on weddell seals (*Leptonychotes wedellii*) with management outcomes. In P.T. Maher, E.J. Stewart ve M. Luck (Eds.), *Polar tourism: Human environmental and governance dimensions* (pp. 142–66). New York: Cognizant Communication Corporation.

Webb, E.J., Campbell, D.T., Schwartz, R.D. ve Sechrest, L. (1966). *Unobtrusive measures: Nonreactive research in the social sciences*. Chicago: Rand McNally.

Wiseman, R. (2007). *Quirkology: The curious science of everyday lives*. London: Pan.

Yin, R.K. (2009). *Case study research design and methods* (4th ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.

11. Kuşak Kohortları ve Ekoturizm

Pierre Benckendorff and Gianna Moscardo

GİRİŞ

Ekoturizmin geleceği bir dereceye kadar turizm endüstrisinin gezgin davranışlarını etkileyen sosyal ve demografik eğilimleri ne kadar iyi anladığına bağlı olacaktır. Ekoturizm piyasası katılımcıları; cinsiyet, yaş, kültürel geçmiş, tutumlar, güdüler ve faaliyet tercihleri dâhil olmak üzere birçok ölçüt ve özellik kullanıp bölerek anlaşılabilir. Bazı yazarlar kuşak kohortu teorisinin tüketici davranışlarını araştırmak için başka bir çerçeve sağladığını ileri sürmüşlerdir (Stevens, Lathrop ve Bradish, 2005). Kuşak kohortu teorisi, her neslin biraz, kendi dönemlerinde yaşanan olaylar ve öngörülebilir özelliklerle karakterize olduğunu ileri sürer. Kuşak teorisi ile elde edilen içgörüler, ekoturizmdeki tutum, niyet ve ziyaretçi davranış eğilimleri hakkındaki anlayışımızı bilgilendirme potansiyeline sahiptir. Nesiller arası bir kohort yaklaşımı, yalnızca ekoturizm tüketimindeki eğilimleri değil, aynı zamanda üretimi de analiz etmek için yararlı olabilir (Pendergast, 2010). Üretim açısından bakıldığında, çağdaş turizm endüstrisi nesiller arası bir değişim yaşamaktadır, 1946 ile 1964 arasında doğan nüfus işgücündeki liderlik rollerinden emekli olacak, X kuşağı dizginleri devralacak ve Y kuşağı işgücüne girecek.

Bu bölüm bizim;

- Kuşak teorisine genel bir bakış açısı,
- Yaşayan en büyük üç kuşağın en yaygın özelliklerini tartışmamızı,
- Kuşak kohort araştırmasıyla ilgili zorlukları incelememizi,
- Üç büyük canlı neslin kuşak özelliklerinin ekoturizm üzerindeki etkilerini analiz etmemizi,
- Bu eğilimlerden bazılarının ekoturizmin geleceği için ne anlama gelebileceğini özetlememizi sağlamaktadır.

KUŞAK KOHORT TEORİSİ

Kuşak teorisi, bireyleri bir kuşak kohortuna üyeliklerine göre anlamaya ve karakterize etmeye çalışmaktadır. Bireysel bir odaklanma yerine, kuşak kohort teorisi, daha geniş davranış eğilimlerini anlamak için daha dinamik, sosyo-kültürel bir teorik çerçeve sunmaktadır. Nesiller veya nesiller arası kohortlar ‘aynı zaman diliminde doğan ve biçimlendirici veya gelecek yıllar boyunca benzer dış olayları yaşayan önerilen birey grupları’ olarak tanımlanabilir (yani, geç ergenlik ve erken yetişkinlik yılları) ‘ (Noble ve Schewe, 2003, s.979). Başlangıçta, hiçbir neslin homojen olarak görülmemesi gerektiğine dikkat edilmelidir. Aksine, kuşak kohortları kültürlerle benzerlik gösterir (Moscardo ve Benckendorff, 2010). Kuşak kohortları, birey gruplarının kültürdeki bölgesel farklılıklar tarafından şekillendirildiği gibi, farklı zaman dilimlerinin daha geniş sosyo-kültürel ortamı tarafından şekillendirilir (Twenge, Campbell ve Freeman, 2012). Bir kuşak kohortunun üyeleri, aynı kültüre mensup bireyler gibi, tutum ve davranışları tahmin etmek için kullanılabilecek bir dizi geniş değer ve özelliği paylaşırlar.

Kuşak kohort teorisi, bireylerin biçimlendirici yıllarına egemen olan sosyo-tarihsel deneyimlerden önemli ölçüde etkilendiğini savunan Mannheim’ın çalışmalarından güçlü bir şekilde etkilenmiştir (1952, s.291) :

“aynı kuşaklara veya yaş grubuna mensup olmak, içinde paylaştığı bireyleri toplumsal ve tarihsel süreçte ortak bir konumla donatır ve böylece onları belirli bir karakteristik düşünce ve deneyim biçimine ve tarihsel olarak karakteristik bir ilgili eylem türüne yatkın hale getirerek belirli bir potansiyel deneyimler yelpazesıyla sınırlar.

Benzer biçimlendirici deneyimlerle şekillenen nesiller, benzer kolektif kişilikler geliştirir ve benzer yaşam yörüngelerini takip eder. Bu deneyimler, değişimin araçları haline gelen ve gelecek nesilleri şekillendiren olaylara yol açan sosyal nesiller üretir. Strauss ve Howe’a (1997) göre bu, ‘dönüşler’ olarak adlandırdıkları yinelenen bir toplumsal dönem döngüsüyle sonuçlanır. Her dönüş yaklaşık 20 yıl sürer ve dört dönüş ‘saeculum’ adı verilen tam bir döngüden oluşur. Her dönüş, belirli bir kuşak kohortunun (yani çocukluk ve erken yetişkinlik)

biçimlendirici yıllarına karşılık gelir ve böylece bu kohorttaki bireylerin değerlerini ve inançlarını etkiler. Bu, Strauss ve Howe'un (1997) elçiler, göçebeler, kahramanlar ve sanatçılar olarak adlandırdığı dört kuşak modeliyle sonuçlanır. Bu kuşak türleri yaşam döngüsü boyunca izlendiğinde, ardışık kuşaklar boyunca tutarlı bir şekilde görünen özellikler barındırdığı görülür. Her modeldeki nesiller sadece her dönüşte benzer yaşam yörüngelerini paylaşmakla kalmaz, aynı zamanda aileye, riske, kültüre ve değerlere ve sivil katılıma yönelik temel tutumları paylaşırlar. Strauss ve Howe (1997) dört dönüşün her birini şu şekilde tanımlamaktadır:

1- 'Yüksek': Toplumun kendisini yeniden inşa ettiği, toparladığı ve güçlendirdiği, ancak bireysel değerlerden ziyade ulusal hedeflere ve birliğe odaklandığı kriz sonrası bir dönemdir. Anglophone dünyasındaki en son dönüş, Sessiz Neslin (1925-42 doğumlu sanatçılar) yaşlandığı İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemdir.

2- 'Uyanış': Liderlerin ve kurumların kişisel ve ruhsal özgünlük adına saldırıya uğradığı toplumsal ve ruhsal kargaşa dönemidir. En son ikinci dönemeç 1960'larda ve 1970'lerde Baby Boomers (1943-60 doğumlu elçiler) ailelerine ve GI kuşağından liderlere (1901-24 doğumlu kahramanlar) karşı isyan ettiklerinde meydana gelmiştir.

3- 'Çözülme': Bireyciliğin güçlenmesi ve kurumlara ve liderlere karşı yaygın bir güvensizlik ile karakterize bir dönemdir. X kuşağının değerleri ve inançları (1961-81 doğumlu göçebeler) ve siyasi ve kurumsal liderlerle olan hayal kırıklıkları, sadakat eksikliği, özgür ajans ve algılanan yön eksikliği, üçüncü dönüşün havasını temsil etmektedir.

4- 'Kriz': Eski kurumsal rejimlerin yıkılıp yeniden inşa edildiği, laik ayaklanmalar sonucunda sivil katılımın yeniden canlandığı bir dönemdir. Kriz, genellikle karşılanmamış ihtiyaçlar, ödenmemiş faturalar, artan yaşam maliyeti ve çözülmemiş diğer sorunların birikmesiyle beslenen dördüncü dönüşün sonunda doruğa ulaşmaktadır. En son kriz 1929 borsa çöküşüyle başladı ve İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle doruğa ulaştı. Eğer tarih tekerrür ederse, o zaman Batı dünyası, Y Kuşağının yaşlandığı bir dönemde çözülmekten krize doğru ilerliyor

demektir. Terörizm ve küresel finansal krizler yeni bir kriz döneminin başlangıcı anlamına gelebilir (McCrindle ve Wolfinger, 2009). Başgösteren iklim değişikliği tehdidi, 2025 ile 2035 arasında bir noktada doruğa ulaşabilecek bir kaynak kıtlığı çağını da ön plana çıkarmaktadır.

Kuşak teorisinden tam olarak yararlanabilmek için, şimdiye kadar tartışılan çeşitli unsurları bir araya getirmek önemlidir. Tablo 12.1, her dönüşte her kuşak arketipinin özelliklerinin bir özetini sunmaktadır. Başlıca yaşayan nesiller, toplumdaki çağdaş toplumsal rolleriyle birlikte örnek olarak gösterilmektedir. Bu bölümde özellikle ilgi çekici olan, kolektif kuşak düşüncesinin ekoturizm tüketicilerinin ve üreticilerinin davranışlarını yönlendirebileceği düşüncesidir (McCrindle ve Wolfinger, 2009). Aşağıdaki tartışma, şu anda ekonomik faaliyeti, toplumu ve kültürü yönlendiren üç nesli daha ayrıntılı olarak incelemektedir.

Şekil 12.1 Kuşak modellerinin özellikleri

Archetype	Prophet	Nomad	Hero	Artist
Living generation	Baby Boomers	Generation X	Generation Y	Generation Z
Years	1943–60	1961–81	1982–94	1995–2010
Contemporary social roles	Leadership: transferring values, leading institutions	Power: asserting values, managing institutions	Vitality: testing values	Growth: acquiring values and belief systems
Childhood	Relaxed (H)	Underprotected (A)	Tightening (U)	Overprotected (C)
Young adult	Reflecting (A)	Competing (U)	Building (C)	Remodelling (H)
Mid life	Judgemental (U)	Exhausted (C)	Energetic (H)	Experimental (A)
Elderhood	Wise, visionary, austere, safe (C)	Persuasive, pragmatic (H)	Busy, confident, grand, inclusive (A)	Sensitive, flexible, pluralistic (U)
Motto	Truth	Persuasion	Power	Love
Positives	Principled, resolute	Pragmatic, perceptive	Rational, competent	Caring, open-minded
Negatives	Selfish, arrogant, ruthless	Pecuniary, amoral, disrespectful	Overconfident, need structure and praise	Indecisive, impatient, emotional

Baby Boomers (elçi kuşağı) şu anda hem özel hem de kamusal alanlarda turizm alanındaki liderlik pozisyonlarının çoğuna hükmetmektedir. Bu kuşak, savaş sonrası ‘altın’ bir çağda doğdu ve şimdi yaşlılığa girmektedirler. Bu nesil, 1960’larda ve 1970’lerde, sosyal ve cinsel devrim, savaş karşıtı, feminist ve sivil haklar hareketleri ve ‘kuruluşa’ karşı ayaklanma ile karakterize edilen bir dönemde çocukluk ve genç yetişkinliği yaşadı (Tablo 12.2) (Cone-AMP, 2006). Boomers, çevresel bozulma konusunda endişelerini dile getiren ilk nesildi. Bu endişenin çoğu yerel çevre sorunlarına

yönelik olsa da, 1969'da Ay'a iniş, savunmasız bir biyosferin görüntülerini geri ışınlayarak küresel çevresel tehditlere dikkat çekti. Bir grup Baby Boomer, alternatif yaşam tarzlarının savunucularıydı ve yeşil hareketi başlatan 'hippiller' olarak tanındı. Boomers, Ed Sullivan Show, Brady Bunch ve Disney'in Harika Dünyası gibi şovların yer aldığı sınırlı sayıda kanalla siyah beyaz televizyon izleyerek büyüdü. Babalarının tek gelir sahibi olduğu büyük geleneksel ailelerde çocuklardı (McCrinde ve Wolfinger, 2009). Bazen evde kalan annelerin şımartılmış çocukları olarak tanımlanırlar (Cone-AMP, 2006). Elvis Presley ve Bob Dylan'ın müziğinden ve Rolling Stones ve Beatles gibi gruplardan ilham alıp, etkilendiler. Başlıca belirleyici olaylar arasında Woodstock, Petrol Krizi, Vietnam Savaşı, ABD siyasi figürlerinin öldürülmesi ve Aya iniş yer aldı.

Bu biçimlendirici deneyimlerin bir sonucu olarak, Baby Boomers hırslı, materyalist ve idealist olarak tanımlanmıştır (Tablo 12.3). Bu kuşağın üyelerinin güçlü bir iş ahlakı sergiledikleri, otoriteye inandıkları, hakkaniyete ve adalete bağlı oldukları iddia edilmektedir. Ancak bu neslin bazı üyelerinin kişisel gelişim ve haz ile meşgul olma eğilimi genç nesiller tarafından benmerkezci olarak yorumlanmıştır (Cone-AMP, 2006; Pennington-Gray, Fridgen ve Stynes, 2003). Kişisel memnuniyete odaklanmak, bazı Baby Boomers'ların boşanma oranlarında artışa neden olan, tatmin edici olmayan ilişkileri bırakma olasılığının daha yüksek olduğu anlama geliyordu. Bu neslin hırsı, insanların birbirleriyle ve doğa ile uyum içinde yaşadıkları daha iyi bir dünya yaratma idealleriyle de çelişmektedir. Genç nesiller, Baby Boomers'ı ideallerini terk ettikleri için eleştirdiler. Kurumsal açgözlülüğün ve 'Jones'lara ayak uydurma' arayışının, tüketimi benzeri görülmemiş seviyelere taşıdığına ve genç nesillerin çözmesi gereken birçok sorun yarattığına dair bir görüş vardır (Heath, 2006). Bu nesil yaşlılığa doğru ilerledikçe, turizm endüstrisi bireylerin boş zaman tüketimini artırmaya devam etmek için yeterli emeklilik tasarrufuna sahip olup olmadıklarını düşünmek zorunda kalacak. Ticari operatörler, Baby Boomers işten ayrıldığında yaratılan boşluğun zorluklarıyla uğraşırken, kamu sektörü, altyapıyı korumak için vergi ödeyecek kadar genç tüketici olup olmadığını düşünmek zorunda kalacak.

Bir elçi neslini genellikle X nesli gibi bir göçebe nesli takip eder. Göçebeler tipik olarak alaycı olarak tanımlanır ve genellikle dünyanın omuzlarındaki ağırlığı olarak

algıladıkları şeyden dolayı depresyona girerler. Gen X üyeleri 1980’lerde ve 1990’larda yaşlandı. Aids’in hayaleti, cinsel devrimden zevk alamayacakları anlamına geliyordu. Önceki neslin yaşadığı ‘eğlenceyi öldüren’ güvenli seks kampanyaları, sigara karşıtı kampanyalar ve uyuşturucu karşıtı kampanyalarla bombalandılar. Kitle iletişim araçlarına, halkla ilişkilere ve reklam kampanyalarına maruz kalan ilk nesillerdi. Evde, çift gelirli ailelerde yetişen ilk nesil çocuklardı. Eski nesiller, Gen X ‘leri ‘aptal kutunun’ önünde çok fazla zaman harcadıkları için eleştirirken, çocuklarıyla kaliteli zaman geçirmek için nadiren buralardaydılar. Bu ‘yalnız bırakan’ ebeveyn tarzı, ‘anne ve babası çalışan çocuk’ olarak adlandırılmalarına neden oldu (Cone-AMP, 2006; O’BANNON, 2001). Artan boşanma oranları, birçok Gen X’ lerin tek ebeveynli hanelerde veya karma ailelerde büyüdüğü anlamına geliyordu (McCrindle, 2006; Pennington-Gray ve ark., 2003; Tulgun, 1996). Birçoğu, ebeveynleri kurumsal küçülme sonucu işlerini kaybettiklerinde ekonomik rasyonalizmin, durgunlukların ve borsa çöküşlerinin etkisini ilk elden yaşadı. Bir dizi siyasi skandal ve zayıf liderlik bu neslin hükümete, kurumsal politikaya ve bürokrasiye olan inancını kaybetmesine neden oldu (Carpini, 2000; Cowling, 2012). Bu nesil, bilgisayar çağını ve bir dizi yeni elektroniği ilk deneyimleyen nesil olsa da, teknolojik başarısızlığın felaket sonuçlarını da gördüler. Challenger patlaması, Çernobil ve Exxon Valdez petrol sızıntısı gibi olaylar bu neslin zihninde güçlü bir şekilde yer almaktadır. ‘Küresel ısınma’ ve ‘ozon tabakası’ ile ilgili endişeler, çevresel bozulma sorununu yerel bir sorundan küresel bir soruna yükseltti. Daha olumlu bir kayda göre 1990’lar, ırkçılığın sona ermesinin yanı sıra Soğuk Savaş’ın bitmesi ve Berlin Duvarı’nın yıkılmasına öncülük etmiştir. Baby Boomers sırt çantasıyla gezme trendini başlatırken, Gen X’ler, çok sayıda denizaşırı ‘work and travel’ yapan nesildi. Bazıları gittikleri ülkelerde kaldı ve doğdukları ülkeye hiç geri dönmedi.

Bu olaylar, bazılarının hayal kırıklığına uğramış, şüpheli, vefasız ve bireyci olarak tanımladığı bir nesil oluşturmuştur (Cone-AMP, 2006; Tulgun, 1996). Pennington-Gray ve diğ. (2003), Gen X’lerin ekonomik gelecekleri konusunda şüpheli olduklarını, çünkü ebeveynleriyle aynı yaşam standardını elde etmek için daha çok çalışmak zorunda kalacaklarının farkına vardıklarını öne sürmektedir.

Events	Baby Boomers	Generation Y
Socio-cultural	Social and sexual revolution, activism, war movement	Postmodernism, extended adolescence, civic minded, self-esteem movement
Science and technology	Television, transistor landing, records, tap contraception, organ	'The Information Age', internet, email, social media, console games, online gaming, mobile phones, wireless technologies, digital cameras, flat panel TVs, Human Genome Project, gene therapy
Economic	Post-war 'golden years'	Globalization, sustained economic growth, soaring property and energy prices, global financial crisis, European debt crisis
Environmental	Green movement, local concern and activism	Natural disasters, climate change
Political	Cold War, Vietnam political assassination, left-wing politics	The 'third way', September 11, 'war on terror', Middle East conflicts, growth of China
Entertainment: Television	<i>The Ed Sullivan Show</i> , <i>Martin Show</i> , <i>Brady Twilight Show</i> , <i>Happily Ever After</i> , <i>Wonderful World of Disney</i>	<i>Friends</i> , <i>Dawson's Creek</i> , <i>CSI</i> , <i>Grey's Anatomy</i> , <i>Reality TV</i> , <i>Two and a Half Men</i> , <i>Big Bang Theory</i> , <i>Mad Men</i>
Music	Beatles, Rolling Stones, Presley, Bob Dylan, <i>The Sound of Music</i> , <i>Grease</i> , <i>Breakfast at Tiffany's</i>	Britney Spears, Robbie Williams, Justin Bieber, Eminem
Film	<i>The Graduate</i> , <i>Star Wars</i>	<i>Lord of the Rings</i> Trilogy, <i>Harry Potter</i> , <i>Pirates of the Caribbean</i> , <i>Avatar</i>

Şekil 12.2 Seçilen nesiller için olayları tanımlama

Source: AMP/NATSEM (2007), Austr
Donnison (2007), Eisner (2005), Hill (200
Strauss and Howe (1997) and Tulgun (19

Factors	Baby Boomers	Generation X	Generation Y
Traits	Idealistic, materialistic, ambitious, self-absorbed	Sceptical, disloyal, independent, informal, pragmatic, adaptable	Social, confident, competitive, narcissistic, multi-taskers, tolerant
Beliefs and values	Strong work ethic, security, loyalty, personal fulfilment, equality	Variety, work-life balance, self-reliance	Lifestyle, fun, optimism, innovation, civic responsibility
Motivations	Advancement, responsibility	Individuality	Self-discovery, escape, novelty, relationships
Change	Avoid change	Accept change	Expect change
Earning and spending	Conservative, pay upfront	Credit savvy, confident investors	Short-term wants, credit dependent
Learning styles	Auditory, content-driven monologue	Auditory, visual dialogue	Visual, kinaesthetic, multi-sensory stimulus junkies
Marketing and communication	Mass	Descriptive, direct	Participative, viral, word of mouth

Source: Benckendorff and Moscardo (2010), Beutell and Wittig-Berman (2008), Borges et al. (2006, 2010), Clemmons (2008), Corvi et al. (2007), Donnison (2007), Eisner (2005), Glass (2007), Hill (2002), Howe and Strauss (2000, 2003), Jorgenson (2003), Kupperschmidt (1998), Littrell et al. (2005), Losyk (1997), Lyons et al. (2005), McCrindle (2009), Mitchell (2005), O'Bannon (2001), Pendergast (2010), Sheahan (2005), Strauss and Howe (1997), Volunteering Queensland (2012) and Walker, Martin, White, Rowena, Norwood, Mangum and Hayne (2006).

Tablo 12.3 Seçilen canlı nesillerin özellikleri

Şüphesizlikleri, kısmen otorite figürleri tarafından hayal kırıklığına uğrama duygusundan ve kısmen de içinde büyüdükleri reklam ve medya açısından zengin ortamın bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Yutturmaca ve sahtekârlık kokan hiçbir şeyden hoşlanmazlar (Losyk, 1997; Prichard ve Morgan, 1996). Ebeveyn gözetiminin olmaması, kurallara, otoriteye ve denetime kızan, inatçı, kendine güvenen ve bağımsız bir nesle yol açmıştır. Genellikle 'tembel nesil' olarak adlandırılırlar çünkü zayıf bir iş ahlakına sahip olarak algılanırlar (O'Bannon, 2001). Bununla birlikte, Gen X'ler bu klişeleri silkeliyor ve iş ahlakının ve işveren sadakatinin eksikliğinin daha aile odaklı olmanın ve daha iyi bir iş-yaşam dengesi arayışının bir sonucu olduğunu savunuyor (Miller, 2011). Bu sağlanmaz ise iş değiştireceklerdir (O'Bannon, 2001; Tulgun, 1996). İşkolik ebeveynlerinin sadece işten çıkarmalarla ödüllendirilmek için yaptıkları fedakârlıkları tekrarlamak istemeyen ilgili ebeveynler olarak tanımlanırlar (Miller, 2011). Bu neslin

üyeleri orta yaşama geçmekte ve turizm sektöründe liderlik ve güç pozisyonları almaya başlamaktadırlar. Genellikle genç aileleri vardır, ancak en iyi değeri bulmak için küresel pazardaki tatil ve eğlence seçeneklerini karşılaştıracak son derece hareketli tüketicilerdir.

Y kuşağı (kahraman kuşağı) turizm işgücüne giren en genç kuşaktır. Bu neslin çoğu üyesi şu anda genç yetişkinlikte, kariyerlerine başlamakta ve genç bekârlar ve çiftler pazarının büyük bölümünü oluşturmaktadır. Gen Y'ler, teknolojinin yaygın olduğu medyaya doymuş postmodern bir dünyada büyüdü. Yüksek çözünürlüklü televizyon, cep telefonları, internet ve sosyal medya ile büyüyen ilk nesillerdi. Bu teknoloji, doğal afetleri ve 'teröre karşı savaş' gibi küresel çatışmaları canlı ayrıntılarla eve getirirken, gerçeklik televizyonu röntgenci bir nesil üretti. 'Yabancı tehlike' kampanyaları, pedofili, çocuk kaçırma ve artan içki içme sıklığı, Gen Y'yi kişisel güvenlik konusunda çok bilinçli hale getirdi. Gen X'ler gibi, boşanma sonucu sık sık parçalanan çift gelirli ailelerde yetiştirildiler. Bununla birlikte, Gen X'in aksine, Gen Y'lerin ebeveynleri genellikle daha yaşlıydı ve aşırı korumacı olarak tanımlandılar ve bu da aşağılayıcı 'helikopter ebeveynleri' ifadesine yol açtı. Bu ebeveynler çocuklarının eğitime, deneyimlerine ve sorunlarına yoğun ilgi gösterdi. Ebeveynler ve öğretmenler, Gen Y'leri 'herkesin kazanan olduğuna' inanmaya şartlandırdılar ve sonuç olarak bu kuşak, sürekli övgü ve geri bildirim aramaktadırlar. Gen Y'ler, konut maliyetini artıran benzeri görülmemiş bir ekonomik büyüme dünyasında büyüdü. Birçok Gen Y'nin, ev sahipliği hayali ortadan kalktıkça ömür boyu kiracı olması beklenmektedir (Davey, 2011). Aşırı korumacı ebeveynlikle birlikte artan konut maliyetleri, birçok Genin uzun bir ergenliğe sahip olduğu ve aile evinde önceki nesillere göre daha uzun süre kaldığı anlamına da gelmiştir.

Gen Y'ler, otoriteye saygı ve güçlü bir sivil sorumluluk duygusu ile kendine güvenen, kararlı ve hoşgörülü olarak nitelendirilir. Sosyal medyanın büyümesi ilişkilere, bağlantılara ve ağlara değer veren bir nesil tarafından körüklendi. Bununla birlikte, gerçeklik televizyonu ve sosyal medya durum güncellemeleri ile ilgili bir bağımlılık, Gen Y'lerin narsistik olarak tanımlanmasına neden olmuştur (Twenge ve Foster, 2010). Gen Y'nin önceki nesillere göre daha fazla toplum odaklı, şefkatli ve çevresel nedenlerle

ilgilendiği iddia edilmiştir (Epstein ve Howes, 2006; Greenberg ve Weber, 2008), ancak bu görüş kapsamlı bir uzunlamasına çalışma ile tartışılmıştır (Twenge ve ark., 2012).

KUŞAK KOHORT TEORİSİNİN UYGULANMASINDAKİ ZORLUKLAR

Kuşak kohort teorisi sosyolojide önemli bir tarihe sahip olsa da, kohortları incelemede çeşitli zorluklar vardır. Kohort özelliklerini şekillendirmede olayları tanımlamanın önemi göz önüne alındığında, kültürler ve yerler arasında tekdüze olmadıklarını bulmak şaşırtıcı değildir. Kuşak teorisi aslen bir Kuzey Amerika kavramıdır ve çağdaş nesiller genellikle Anglophone sosyo-ekonomik koşullarına ve paradigmalarına göre tanımlanır. Hole, Zhong ve Schwartz (2010), bu Anglophone kuşak kohortlarının diğer ülkelerden gelen nesillerle nasıl uyumlu olduklarının yararlı bir karşılaştırmasını sunmaktadır (Tablo 12.4). Amerikan kuşak kohortları ile gelişmiş ingilizce konuşulan ülkelere (Commonwealth ülkeleri dâhil) diğer kohortlar arasında bir dereceye kadar uyum olduğu görülmekle birlikte, Avrupa ve Amerikan Nesillerini karşılaştıran bir çalışma, bu iki grubun belirleyici olaylarında ve sosyal koşullarında temel farklılıklar olduğunu belirtti (Corvi, Bigi ve Ng, 2007).

Pendergast (2010), internetin, kitle iletişim araçlarının ve küreselleşmenin, ‘toplumun tek tip kültürleşmesine’ yol açtığını ve bunun sonucunda tek bir kuşak kohortuna dâhil edilebilecek insan sayısında çarpıcı bir artışa yol açtığını savunmaktadır. Buna ek olarak, turizm gibi küresel endüstriler, bilgiyi yaymak için İngilizce’yi lingua franca olarak kullanıyor, nesiller arası kalıpların ve etkilerin erişimini ve etkisini daha da güçlendiriyor ve kolaylaştırıyor (Fields, Wilder, Bunch ve Newbold, 2008).

Corvi, Bigi ve Ng (2007) nesilleri incelemek için başka bir zorluk daha ortaya koyuyor: Bir nesli tanımlayan tarihsel olayın veya sosyal koşulların ne olabileceğini belirlemek. Schuman ve Scott (1989), İkinci Dünya Savaşı ve Vietnam Savaşı gibi büyük olayların eski nesillerin değerleri ve bilinciyle açıkça bağlantılı olduğuna dair kanıtlar sunsa da, genç nesiller için önemli olaylara ilişkin kanıtlar çok daha az açıktır (Noble ve Schewe, 2003). İlgili bir nokta, her nesli oluşturan yıllar hakkında çok az fikir birliği olmasıdır. Bunun nedeni, kuşak farklılıklarının mutlaka ayırık olmamasıdır. Gerçek şu ki,

keskin kuşak ayrımlarından ziyade, zamanın değişen doğasını yansıtabilecek harmanlanmış bir değişim vardır.

Kuşak kohortları ayrıca yaşam döngüsü aşamalarıyla etkileşime girer ve bu, hangi özelliklerin ve davranışların kohortla bağlantılı olduğunu ve dolayısıyla yaşlandıkça onlarla birlikte kalma ihtimalinin yüksek olduğunu ve hangilerinin yaşam döngüsü aşamasına bağlı olduğunu belirlemeyi zorlaştırabilir (McCrindle, 2009). Bu özellikle farklı yaş gruplarını zaman içinde bir noktada karşılaştıran kesitsel araştırmalar için bir sorundur (Moscardo ve Benckendorff, 2010). Örneğin, Gen Y durumunda, hangi özelliklerin kohortlarına bağlı olduğunu ve hangilerinin hala aileleri olmaya ve kariyer yapmaya yeni başlayan ergenler ve genç yetişkinler olduğu gerçeğiyle bağlantılı olduğunu belirlemek zordur (Moscardo ve Benckendorff, 2010). Resim, kohort veya yaşam döngüsü aşamasından bağımsız olarak yaşlanma ile ilişkili bir dizi eğilim ile daha da karmaşıklaşmaktadır. Örneğin Carlson (2010), insanların yaşlandıkça daha az materyalist olduklarını ve bu etkinin farklı kohortlarda, yaşam döngüsü aşamalarında ve kültürlerde açık olduğunu göstermektedir.

Bir nesli tanımlayan özellikleri tanımlamak sinir bozucu ve karmaşık bir görev olabilir. McCrindle ve Wolfinger (2009), kitle iletişim araçlarının nesiller hakkındaki yorumlarla doygun olduğunu ve gerçeği yutturmaya ve varsayımdan ayırt etmenin zor olabileceğini gözlemlemektedir. Son akademik ilgiye rağmen, nesiller arası farklılıkları anlama potansiyeli bir süredir ticari dünya tarafından kabul görmüştür. Sonuç olarak, gazeteciler ve ticari danışmanlar tarafından birçok çelişkili iddia ve çok farklı sonuçlarla çok sayıda materyal üretildi (Moscardo ve Benckendorff, 2010). Sosyal yorumcular ve gazeteciler tarafından sağlanan medya kapsamı, sosyal bilimciler tarafından yürütülen sağlam deneysel araştırmalara dayanmak yerine daha anekdot ve spekülatif olma eğilimindeydi (McCrindle ve Beard, 2006). Şaşırtıcı olmayan bir şekilde, bu ‘pop yorumcuları’ eleştiriyi çekti ve bu eleştiri genellikle kuşak kohortları kavramının kınanmasına neden oldu. Bununla birlikte, McCrindle ve Beard (2006), belirli nesillerin

Country	1940s	1950s	1960s	1970s	1980s	1990s	2000s
China		Post-50s (1950-59)	Post-60s (1960-69)	Post-70s (1970-79)	Post-80s (1980-89)	Post-90s (1990-99)	Post-00s (2000-09)
India		'Traditional' (1948-68)		'Non-Traditional' (1969-80)		Gen Y (1981 onward)	
South Korea		'475' generation (1950-59)	'386' generation (1960-69)		Gen X and Gen Y (1970 onward)		
Japan	Baby Boomers I (1946-50)	Danso (1950-60)	Shinjinrui (1961-70)	Baby Boomers II (1971-75)	Post Bubble (1976-87)	Shinjinrui Junior (1986-95)	
Russia		Baby Boomers (1943-64)		Gen X (1965-83)		Gen Y (Gen 'Pu') (1983-2000)	
Bulgaria		Post-war generation (1945-65)		Communist generation (1965-80)		Democracy generation (1980 onward)	
Czech Republic		Baby Boomers (1946-64)		Husak's Children (1965-82)		Gen Y (1983-2000)	
South Africa		Baby Boomers (1943-70)			Gen X (1970-89)	Gen Y (1990 onward)	
USA, UK, Canada, Australia, Brazil		Baby Boomers (1943-60)		Gen X (1961-81)	Gen Y (1982-94)	Gen Z (1995 onward)	

) and Strauss and Howe (1997).

Source: Adapted from Hole et al. (2010), Howe and Strauss (2000).

Şekil 12.4 Küresel kuşak karşılaştırması

belirli yönleriyle ilgili tartışmaların şüpheli olmasına rağmen, kavramın kendisinin kusurlu olduğunu mantıksal olarak kabul etmediğini belirtmektedir. Çoğu yorumcunun üzerinde hemfikir olduğu her nesil için temel bir dizi özellik tanımlamak

mümkündür. Şimdi gelecek bölüm, her neslin bazı temel özelliklerinin ekoturizmin geleceği için ne anlama geldiğinin daha ayrıntılı bir analizine yönelmektedir.

EKOTURİZM VE NESİLLER İÇİN BİR ÇERÇEVE

Kuşak kohortlarının ekoturizm gelecekleriyle nasıl bağlantılı olabileceğini anlamak, ekoturizmin ne olduğunun daha ayrıntılı bir incelemesini gerektirmektedir. Birleşmiş Milletler Çevre Programı'na (UNEP, 2002) göre ekoturizm aşağıdaki özelliklere sahiptir:

- Doğaya dayanır.
- Doğayı ve geleneksel kültürleri deneyimleme arzusuyla motive olan turistleri kendine çeker.
- Eğitimsel veya yorumlayıcı unsurları içerir.
- Hem çevre hem de ev sahibi hedef topluluk üzerindeki olumsuz etkileri en aza indirir.
- Korumadan ekonomik faydalar sağlayarak, yerel topluluklara istihdam ve gelir sağlayarak ve personel, yerel topluluklar ve turistler de dâhil olmak üzere tüm paydaşlar arasında koruma bilincini artırarak doğal alanların korunmasını destekler.

Bu ekoturizm tanımı, ekoturizmde yer alan dört ana paydaş grubunun – ekoturizm sahipleri ve işletmecileri, ekoturizm personeli, ekoturistler ve yerel topluluklar - olduğunu göstermektedir. Bu paydaşların her biri için dikkate alınması gereken dört temel boyut vardır:

- Genel olarak turizme yönelimler ve seyahat deneyimleri,
- Genel olarak sürdürülebilirliğe yönelik değerler ve tutumlar,
- Özellikle doğal ortamlara yönelik değerler ve tutumlar,
- Ve gayri resmi veya serbest seçim ortamlarında öğrenmeye ilgi ve yaklaşımlar.

Genel olarak, kuşak kohort özellikleri bu boyutların dördüne de bağlanabilir, ancak daha ayrıntılı bir analiz çok daha zordur çünkü turizmde turizm işletmecileri, topluluklar veya ziyaretçilerdeki kuşak farklılıklarını inceleyen çok az araştırma vardır. Aşağıdaki bölümler, turizmdeki mevcut üç ana kohort olan Baby Boomers, Gen X ve Gen Y'nin özelliklerini ekoturizmin bu kilit boyutlarıyla ilişkilendirmeye çalışmaktadır.

BABY BOOMERS: EKOTURİZMİN EBEVEYNLERİ

Bir fenomen olarak ekoturizm doğrudan Baby Boomers ile ilişkilendirilebilir. Hem üretici hem de tüketici olarak Baby Boomers'ın idealist değerleri ve özlemlerinden doğan bir turizm tarzıdır. Ekoturizm 1960'ların sonlarında ortaya çıkmış ve 1970'lerin sonlarında ve 1980'lerin başında açıkça tanımlanmış bir turizm biçimi haline gelmiştir. 1970'lerde birçok kıyı ve ada destinasyonu ile ilişkili büyük ölçekli veya kitlesel uluslararası turizm olgusuna alternatifler bulma ve daha çok çevrenin korunmasına odaklanma arzusundan gelişmiştir (Blamey, 2001). Ekoturizm ile Sağlık ve Sürdürülebilirlik (LOHAS) tüketici pazarının yaşam tarzlarının ortaya çıkışını ve büyümesini tanımlayan genel tüketim çalışmaları arasında açık bir bağlantı vardır, bu da Baby Boomer değerlerinin, tutum ve davranışlarının bir ürünü olarak tanımlanmıştır (Doğal Pazarlama Enstitüsü, 2011; Ottman, 2011). Ekoturistlerin çalışmaları nadiren kuşak kohortlarını ölçmüş olsa da, 1990'lı ve 2000'li yıllarda yapılan araştırmalar, daha yüksek eğitim düzeyine sahip Batı gelişmiş ülkelerinden (WDCs) daha zengin tüketiciler olarak tutarlı bir ekoturist profili ve bunları açıkça Baby Boomer kohortuna yerleştiren bir yaş profili sunmaktadır (Weaver ve Lawton, 2007; Wight, 2001). Bu, Baby Boomers'ın özellikle çekirdek ekoturizm tüketicileri olarak tanımlandığı doğaya dayalı ve ekoturizm pazarlarıyla ilgili daha yeni çalışmalarda doğrulanmaktadır (Nerg, Uusivuori, Mikkola, Neuvonen ve Sievanen 2012; Yi, Day ve Cai, 2012). Benzer şekilde, ekoturizm girişimcileri ve işletme sahiplerinin yaşı hakkında mevcut olan sınırlı bilgi, Baby Boomers ile ekoturizmin yükselişi arasındaki bağlantılara dair daha fazla kanıt sunmaktadır (Fennell ve Malloy, 1999; Shepherd, 2002).

Ekoturizmin geleceği ile ilgili iki önemli soru, ekoturizmin çekirdek üreticileri ve tüketicileri olarak Baby Boomers'a sahip olmaktan kaynaklanmaktadır. Birincisi, bu grup

yaşlandıkça ve yaşamlarının sonraki aşamalarına geçerken ekoturizme daha kısa vadede ne olacak? İkincisi, ekoturizm bu nesil olmadan uzun vadede uygulanabilir bir turizm biçimi olmaya devam edecek mi? Önemli bir küresel demografik eğilim, 65 yaşın üzerindeki nüfusun oranı 65 yaşın altındaki nüfusa kıyasla artmaya devam ederken nüfusun yaşlanmasıdır (UNDESA, 2009). Turizmdeki birçok yorumcu için bu yaşlanan nüfus, son yirmi yılda bir turizm pazarı olarak üst düzey gezginlerin öneminden dolayı turizmdeki büyümeyi desteklediği görülmektedir. Öncelikle Baby Boomers'tan (Sessiz Nesil) önceki nesilden olan bu yaşlılar, daha erken emeklilik yaşlarından, aile sorumluluklarından özgürlükten, daha iyi sağlıktan ve seyahatle meşgul olmak için daha fazla zenginlikten yararlanabildiler. Turizmde pek çok kişi için yaşlıların sayısındaki artış, bu tür üst düzey seyahatlerde bir artış anlamına gelmektedir (bu argümanın gözden geçirilmesi için bkz. Moscardo, 2006). Baby Boomers arasında üst düzey seyahatlerdeki bu varsayılan büyüme daha sonra ekoturizme olan ilginin devam etmesiyle ilişkilendirilmiştir (Cleaver ve Muller, 2002).

Ancak yaşlanan bir nüfusun vergilendirme, refah ve sağlığın sağlanması için önemli etkileri vardır ve birçok hükümet işçilerin, emeklilere oranlarındaki değişikliklerden kaynaklanabilecek sorunları kabul etmektedir. Şaşırtıcı olmayan bir şekilde, emeklilik yaşlarında ve hükümetin sosyal refah ve emeklilik politikalarında önemli değişiklikler olmuştur. Bunlar küresel finansal krizin sonuçlarıyla birlikte, Baby Boomers'ın hem tam zamanlı hem de yarı zamanlı olarak daha uzun süre çalışmaya devam etmesi gerektiği ve önceki emeklilere göre daha az varlıklı olabileceği anlamına gelmektedir (ABD Çalışma, İstihdam ve Eğitim İdaresi Bakanlığı, 2012; Victoria Adalet Bakanlığı, 2011). Baby Boomers aynı zamanda ebeveynlerinin, çocuklarının ve torunlarının eşzamanlı bakımından ve desteğinden sorumlu olan ilk nesildir (Beutell ve Wittig-Berman, 2008; Williamson, Bannister, Makin, Johanson, Schauder ve Sullivan, 2006). Bu nedenle, Baby Boomers yaşlandıkça çok farklı bir gelecekle karşı karşıya kalırlar ve Sessiz Nesilden daha yaşlı olarak seyahat etme kapasiteleri daha az olabilir.

Ekoturizm işletmelerinin Baby Boomer sahiplerinin emekliliğinin sonuçları sorunu da vardır. Bu sorunu bildirmek için çok az bilgi mevcuttur, ancak bazıları genel olarak küçük turizm işletmeleri üzerine yapılan araştırmalar, bu işletmelerin çok azının

net ardıllık planlarına sahip olduğunu ve mevcut operatörler artık çalışmaya istekli veya devam edemediğinde birçoğunun devam etmesinin muhtemel olmadığını göstermektedir (Andersson, Carlsen ve Getz, 2002). Gelecekte mevcut ekoturizm işletmelerini kimin işletmeye devam edeceği hiç belli değildir.

Ekoturizm için daha kısa vadeli geleceğin analizi, Baby Boomers'a güvenmenin yüksek riskli bir seçenek olduğunu ve ekoturizmin uygulanabilirliğinin, önümüzdeki iki kuşak kohortun üyelerini operatör, personel ve turist olarak ne ölçüde çekebileceğine ve elinde tutabileceğine bağlı olacağını göstermektedir. Bu, doğrudan ekoturizmin diğer nesillere ne ölçüde hitap edeceği sorusuna yol açmaktadır. Bu sorunun cevabı, hem bu iki neslin özelliklerinin, hem de aşağıdaki bölümlerde verilen özelliklerin dikkate alınmasını, aynı zamanda mevcut ekoturizm biçimlerinin Baby Boomer özelliklerine ne ölçüde bağlı olduğunun bir analizini gerektirir. Mevcut ekoturizm biçimlerinin üç özelliğinin Baby Boomers ile yakından ilişkili olduğu iddia edilebilir – ekoturizmde daha lüks bir konaklama, sürdürülebilirlikten ziyade çevrenin korunmasına vurgu ve yapılandırılmış yorumlama için merkezi bir rol. Lüks tüketimine odaklanmayı vurgulayan ve sürdürülebilirliğin sosyal ve kültürel yönleri pahasına ekoturizmin çevrenin korunmasına ne ölçüde odaklandığına dair endişeleri dile getiren bir dizi ekoturizm eleştirisi olmuştur (Carrier ve Macleod, 2005; Kruger, 2005; Stamou ve Paraskevopoulos, 2003). Konfora, göze çarpan tüketime ve çevre sorunlarına olan ilgi, bu bölümün başlarında Baby Boomers ile bağlantılı tüm özelliklerdir.

Kuşak kohortları, bilgi ve öğrenmeye yaklaşımlarındaki farklılıklarla da ilişkilendirilmiştir. Baby Boomers'ın, boş zamanlarının bir parçası olarak öğrenmeye daha fazla ilgi duydukları için (Williamson ve ark., 2006) ve dersler ve kitaplar gibi yapılandırılmış öğrenme stilleri ile daha rahat oldukları için diğer kohortlardan farklı olduğu söylenmiştir (Johnson ve Romanello, 2005; Notarianni, Curry-Lourenco, Barham ve Palmer 2009). Yorumlama, ekoturizmin merkezi bir parçasıdır ve bu gayri resmi eğitimin şu anda ekoturistlere sağlanmasının birçok yolu, Baby Boomers tarafından tercih edilen öğrenme stilleri ile tutarlıdır. Baby Boomers'a olan bu bağlantı, ekoturizm yorumunun içeriğinde de belirgindir. Örneğin Peake, Innes ve Dyer (2009), ekoturist

örneklemelerinin (Baby Boomers) yaşlı üyelerinin sunulan koruma mesajlarına genç katılımcılardan daha açık olduklarına dair kanıtlar buldular.

Ekoturizm deneyimlerinin organize ediliş ve sağlanış biçiminin birçok özelliğinin hem ekoturizm tüketicileri olarak hâkimiyetleri hem de ekoturizm üreticileri olarak merkezi rolleri nedeniyle Baby Boomer değerlerine ve tercihlerine bağlı olduğu ileri sürülebilir. Bir dereceye kadar bu değerler ve tercihler, Baby Boomer öğretmenleri ve ebeveynleri tarafından sonraki nesillere de bindirilir. Bununla birlikte, bu bölümde sunulan kanıtlar, Baby Boomers yaşlandıkça, ekoturizmin destek için diğer kuşak kohortlarına bakmak zorunda kalacağını ve dikkatlerini çekmek için değişmesi gerektiğini göstermektedir.

GEN X: HAYAL KIRIKLIĞINA UĞRAMIŞ EKOTURİSTLER

Gen X'in özelliklerinin ekoturizm üretimi ve tüketiminin üç yönü üzerinde etkileri vardır: pazarlama; koruma ve sivil sorumluluğa yönelik tutumlar; deneyim ve ürün tasarımı. Ekoturizm deneyimlerinin pazarlanması ve 'eko-etiketlenmesi' büyük bir araştırma ilgisi görmüştür. Ekoturizm pazarlaması ile ilgili araştırmaların çoğu 'eko-etiketleme' veya 'yeşil dostu gibi görünme' ve akreditasyon programları konusunda tüketici bilincine odaklanmıştır (Buckley, 2001). Pek çok Gen X'li şüpheli olma eğiliminde olsa da, onları özellikle pazarlama yutturmacasına duyarlı ve pazarlama iletişimindeki güvensizliğe karşı iyi bilgilendirilmiş, temkinli tüketiciler olarak tanımlamak daha yararlıdır (Prichard ve Morgan, 1996). Etik olmayan pazarlama uygulamaları, birçok Gen X'liyi 'eko' etiketi olan ürünlerden şüpheli hale getirdi ve sonuç olarak ekoturizmin bir imaj sorunu olduğu ortaya çıktı. Gen X'in birçok üyesi için 'ekoturizm terimi, ne kadar çevre dostu olursa olsun, doğaya dayalı tüm deneyimlerin çevre üzerinde bir çeşit etkiye sahip olduğunun kabul edilmesiyle renklenir. Daha özgün ürün bilgileri arayışında olan Gen X'liler, geleneksel pazarlama kanallarından kaçındı ve TripAdvisor ve Sanal Turist gibi elektronik ağızdan ağıza hizmetlerdeki büyümeyi artırdı. Ekoturizm deneyimlerinin ve pazarlanma biçimlerinin elektronik ağızdan ağıza yeniden tanımlanması ve bilginin yönetiminin daha önemli hale gelmesi muhtemeldir.

Eko etiketleme ve yeşil dostu gibi görünme konuları da daha geniş anlamda Gen X'in çevreye ve korumaya yönelik tutumlarıyla bağlantılıdır. Benckendorff, Moscardo ve Murphy (2012) tarafından yapılan bir meta-analiz, nesiller arasındaki çevre yanlısı tutumlarda gözle görülür bir artış bulamadı. Gen X'liler, en büyük çevre felaketlerinden bazılarını ilk elden tanık olmuş olsalar da, iklim değişikliği gibi konulardan giderek daha fazla uzaklaşmaktadırlar (Miller, 2012). Miller (2012), bu ilgisizliğin, birkaç yıl boyunca devam eden kamu politikası sorunlarına sınırlı bir hoşgörünün neden olduğu 'sorun yorgunluğunun' bir sonucu olduğunu savunmaktadır. Bununla birlikte, daha yüksek bir eğitim seviyesine sahip Gen X'lilerin iklim değişikliği ve çevre sorunları konusunda telaş veya endişe duyma olasılığının daha yüksek olduğunu ve eğitimin önemli bir ılımlı değişken olduğunu öne sürdüğünü belirtmiştir. Ekoturistlerin genel olarak daha eğitilmiş oldukları göz önüne alındığında (Wight, 2001), bu durum çevre kaygısı ile ekoturizm deneyimlerine olan talep arasında devam eden bir sinerjiye işaret edebilir. Bununla birlikte, genç tüketicilerin (Gen X ve Gen Y dâhil) çevre hakkında endişe duymalarına rağmen, tatil deyken çevresel kaygılardan uzaklaştıklarına dair daha fazla kanıt vardır (Wearing, Cynn, Ponting ve McDonald, 2002). Bunun sonucu, çevreye duyarlı bir şekilde davranmak için fazla çaba gerektirmeyen yumuşak ekoturizm deneyimlerine talep olmaya devam edebileceğidir. Kısa ve orta vadede, bu neslin sosyo-demografik özellikleri ve çocuklarla vakit geçirme istekleri, kaliteli aile deneyimleri (çalışık yürüyüşü gibi) etrafında odaklanan yumuşak ekoturizmin başarılı olabileceğini düşündürmektedir (Miller, 2011). Öte yandan, Gen X'lilerin şüpheli fikirleri, resifler ve yağmur ormanları gibi tehdit altındaki ortamlarda ekoturizm faaliyetlerine olan taleple sonuçlanan 'gitmeden önce şimdi gör' zihniyetine de dönüşebilir.

Göçebe bir nesil olarak, Gen X'liler proaktif olmaya eğilimli değildir ve aktivizm yoluyla çevresel tartışmayı değiştirmesi muhtemel değildir. Bu neslin pragmatik özellikleri, çevre sorunlarına daha dengeli ve reaktif bir tepki olduğunu göstermektedir. Bunun bir sonucu, Gen X'liler arasında gönüllülük oranının yüksek olmasıdır. Bu, birçok çevre kuruluşu çevreye özen göstermek ve ziyaretçiler için yorum sağlamak için gönüllülere güvendiği için, ekoturizm adına iyiye işarettir. Bununla birlikte, kanıtlara daha derin bir bakış, bu nesiller boyunca sivil yönelimde bir düşüş olduğunu

göstermektedir (Miller ve Buys, 2004; Twenge ve ark., 2012). Twenge ve diğ.'nin (2012) uzunlamasına çalışması, sivil yönelimin (yani, sosyal sorunlara ilgi, siyasi katılım, hükümete güven, çevreye yardım etmek ve enerji tasarrufu yapmak için harekete geçmek) Baby Boomers için en yüksek seviyede olduğunu ve sonraki nesillerle birlikte azaldığını keşfetmiştir. En büyük düşüşlerden bazıları çevreye yardım etmek için harekete geçerken ortaya çıktı. Gen X'liler ve Gen Y'lilerin önceki nesillere göre daha yüksek toplum hizmeti ve gönüllülük oranları gösterdiğini iddia etmektedirler, ancak bu davranış, sivil yönelimde kayda değer bir artıştan ziyade okul programları tarafından yönlendirilmektedir. Bununla birlikte, internetin uzunlamasına çalışmalar için geliştirilen eski ölçeklerle ölçülmeyen yeni sivil katılım türleri sağlayabileceği ileri sürülmüştür (Vromen, 2003). Bussell ve Forbes (2003) ayrıca gönüllülük oranlarının öngörülebilir bir yaşam döngüsünü takip ettiğini savunmaktadırlar. Gönüllülük oranları gençlerde erken yetişkinliğe göre daha yüksek olma eğilimindedir, iyileşmeden ve orta yaşta zirveye ulaşmadan ve yaşlılıkta düşmeden önce. Bu nedenle, Gen X'lilerin şu anda gönüllü yaşam döngüsünün başında veya sonunda olan nesillere göre daha yüksek gönüllülük oranları sergilemesi şaşırtıcı değildir. Bununla birlikte, ekoturizm örgütleri Gen X gönüllülerini elde tutmak istiyorlarsa, ticari işverenler tarafından istihdam edilenlere benzer stratejilere bakmaları gerekebilir (Cowling, 2012).

Gen X'lilerin aradığı iş-yaşam dengesi, çok fazla zaman ve kişisel fedakârlık gerektiren daha küçük ekoturizm işletmelerinin çekici kariyer ve yaşam tarzı seçimleri olma ihtimalinin düşük olduğu anlamına gelebilir. Küçük ekoturizm işletmelerinin istenmeyişi, artan bir beceri sıkıntısı ile daha da artacaktır. Bu küçük operasyonların çoğu, Baby Boomers emekliliğe doğru ilerlediğinde sona erebilir. Öte yandan, pragmatik bir çizgi, Gen X kaynak yöneticilerini ticari çıkarları koruma ile dengelemenin yollarını aramaya teşvik edebilir. Gen X'liler sadece kurumsal açgözlülüğü değil, aynı zamanda kurumsal vatandaşlığın olumlu sonuçlara ulaşmada ne kadar etkili olabileceğini de gördü. Özel sektöre ve pazara, büyük endişeleri gidermenin en iyi yolu olarak artan bir inanç vardır. Buna karşılık hükümet ve siyaset ilgisiz, etkisiz ve birçok çağdaş sorunun kaynağı olarak görülmektedir (Carpini, 2000). Gelecek nesiller için doğal alanlara kilit vurmak yerine, Gen X'liler sürdürülebilir ekoturizm deneyimleri sunan kamu-özel ortaklıklarını

daha fazla kabul ediyor olabilir. Bu fikirler biraz spekülatiftir, ancak araştırmalarla bilgilendirilirse, doğal ve korunan alanların planlanması ve kullanımı için etkileri vardır.

Ekoturizm deneyimleri ve ürünleri, Gen X'in teknoloji akıcılığından etkilenebilir. Yeni mobil teknolojiler iş ve eğlence arasındaki sınırları bulanıklaştırmaktadır. Yoğun iş ve aile taahhütlerinden tamamen kopuk olan ekoturizm deneyimlerinin, Gen X'lilerin iş ve aile yaşamlarını çoklu görevlerle dengelemeye çalışmasıyla çekici olması muhtemel değildir. Yeni mobil teknolojiler bu davranışı daha da güçlendirmekte ve ayrıca yorumlama ve öğrenmede giderek daha önemli bir rol oynaması muhtemeldir. Baby Boomers tarafından (ve onlar için) tasarlanan geleneksel kılavuzların veya statik metin tabanlı yorumlayıcı tekniklerin; görsel, medya açısından zengin bir ortamda yetişen Gen X'liler ile etkileşime girmesi pek olanaklı değildir. Genç tüketiciler büyük olasılıkla deneyimsel, etkileşimli ve özgün öğrenme deneyimleri yaratmak için 'yüksek dokunuşu' 'yüksek teknoloji' ile harmanlayan yorumlama arayışında olacaklardır. Bu teknoloji doğanın huzuruna müdahale olarak görülmez, aksine çevrenin doğal bir parçası olduğu varsayılır (Oblinger, 2003). Ekoturizm ortamlarında bile bireylerin gerçek zamanlı diyaloglara katılmak için bilgiye ve sosyal bağlantılara erişmek için mobil cihazları kullanabilecekleri beklentisi olacaktır.

GEN Y: GELİŞEN EKOTURİSTLER

Gen Y'nin iddia edilen özelliklerinin bir ilk değerlendirmesi, ekoturizm ile bu kuşak kohortu arasında pozitif bir eşleşme olabileceğini düşündürmektedir. Gen Y'nin çevreye duyarlı olduğu, sürdürülebilirlikten endişe duyduğu, sorumlu işletmeler için çalışmak istediği ve sosyal eşitlik ve adaletle ilgilendiği öne sürülmüştür (McDougle, Greenspan ve Handy, 2011; Moscardo, Murphy ve Benckendorff, 2011). Gen Y'nin seyahatle ilgilendiği ve gelecekte aktif turizm tüketicisi olma ihtimalinin yüksek olduğu da öne sürülmüştür (Pendergast, 2010). Birlikte ele alındığında, bu motivasyonların ve seyahat eğilimlerinin hem ekoturizm tüketicileri hem de potansiyel ekoturizm personeli olarak Gen Y'yi destekleyeceği görülmektedir. Ancak bu basit analizin iki uyarıya karşı dengelenmesi gerekiyor – Y Kuşağı için yapılan iddiaların ne ölçüde doğru olduğu ve bu

güdülerin ve çıkarların bu kuşağın üyeleri tarafından turizm uygulamasına nasıl çevrildiğini anlama ihtiyacı.

İlk durumda, Gen Y hakkında yapılan iddiaların çoğunun deneysel kanıtlardan çok anekdotlara dayandığını hatırlamak önemlidir. Bu kohort akademik araştırmacıların dikkatini çektiği için, iddiaların çoğuna itiraz edilmektedir. Örneğin Moscardo ve Benckendorff (2010), Gen Y'nin önceki nesillere göre daha sık seyahat edeceğine dair hiçbir kanıt bulamadılar. Gen Y'nin çevresel tutumları üzerine yapılan bir dizi çalışma da, Gen Y'nin, diğer nesillere göre önemli ölçüde daha çevreye duyarlı veya koruma odaklı olduğuna dair kanıtlar bulmada başarısız olmuştur (Hume, 2010; Strauss ve Howe, 2012; Wray-Lake, Flanagan ve Osgood, 2009). Benzer şekilde, Gen Y çalışma değerleri ve tutumları üzerine yapılan daha yeni araştırmalar, daha önce iddia edildiği gibi işverenlerinin, sosyal ve çevresel performanslarıyla ilgilenmeyebileceklerini göstermektedir (Twenge, Campbell, Hoffman ve Lance, 2010).

Gen Y ile ilgili daha uzunlamasına ve ayrıntılı araştırmalar yapıldıkça, farklı ve daha karmaşık bir tablo ortaya çıkmaktadır. Örneğin, özellikle çevre koruma ile ilgili olmasalar da, doğal ortamlardaki turist deneyimleriyle ilgilendiklerine dair kanıtlar vardır (Cini, Leone ve Passafaro, 2012; Moscardo ve ark., 2011). Ayrıca, gönüllü ve eğitim turizminin bu kohort için çok çekici olduğuna dair kanıtlar vardır (Moscardo ve ark., 2011; Pendergast, 2010). Gen Y özelliklerinin bu daha karmaşık resmi, Gen Y'nin aktif ve hevesli ekoturistler olabileceğini göstermektedir. Bu kanıtlar aynı zamanda bu ilgiyi karşılamak için ekoturizm deneyimlerinin değişmesi gerektiğini göstermektedir. Daha spesifik olarak, Gen Y ekoturizminin daha sosyal ve çevresel sürdürülebilirlik programları geliştirmesi, gönüllülük fırsatlarına daha fazla bağlanması, hem diğer ekoturistler hem de yerel halkla daha fazla sosyal etkileşim için fırsatlar sağlaması, konaklama ve hizmetlerde daha rahat ve resmi olmayan bir tarz geliştirmesi, daha güçlü çevrimiçi pazarlama programları ve yorumlayıcı programlarda daha fazla esneklik ve çeşitlilik geliştirmesi gerekecektir.

SONUÇ

Bu bölüm, önümüzdeki birkaç on yıl içinde ekoturizm üzerinde en fazla etkiye sahip olması muhtemel tüketicilerin ve üreticilerin yaşayan başlıca nesillerini gözden geçirmiştir. Tartışma, her nesli şekillendiren biçimlendirici olayları araştırmış ve Baby Boomers, Gen X'liler ve Gen Y'lerin özelliklerini tanımlayan geniş bir literatürü özetlemeye çalışmıştır. Bölümün ikinci yarısı, bu kuşak özellik ve eğilimlerin bazılarının ekoturizmin gelecekteki tüketimi ve üretimi için ne anlama gelebileceğini araştırmıştır. Tartışma her nesli ayrı ayrı incelemiştir, ancak ekoturizm pazarları ve işyerleri ima edilenden çok daha karmaşıktır, çünkü bunlar nesillerin genellikle birbirine karıştığı dinamik sosyal alanlardır. Geçmiş literatürün bir kısmı nesiller arası çatışmayı ve nesiller arası değer sistemlerindeki farklılıkları vurgularken, farklı nesillerin eğlence ve turizm ortamlarında nasıl karıştığı ve etkileşime girdiği açık değildir. Tüketim tarafında, bu bölümdeki analiz, Baby Boomers tarafından istenen ve yaratılan ekoturizm deneyimlerinin tarzının genç nesillerin değerleri veya tercihleri ile uyumlu olmayabileceğini ima etmektedir. Bölüm, ekoturizm üretimi açısından, iş–yaşam dengesine ilişkin farklı değerlerle birlikte ardıl planlama eksikliğinin, Baby Boomers tarafından kurulan birçok ekoturizm işletmesini tehlikeye atabileceğini vurgulamaktadır.

Nesillere kültürlerle aynı şekilde bakılması gerektiği ileri sürülmüştür. Nesiller arası farklılıkların anlaşılması, ekoturizm bağlamlarındaki kültürel farklılıkların araştırılması kadar değerli olabilir. Bununla birlikte, sağlam araştırmalar ve açık kanıtlar olmadan, farklı nesillerin davranış ve tutumlarına ilişkin tahminler sadece spekülatiftir. Daha spesifik olarak, Gen Y'lerin tüketici olarak nasıl davranabileceğini ve ekoturizm deneyimlerini nasıl yönetebileceklerini tahmin etme girişimleri de belirleyicidir. Bu neslin birçok üyesi kendi ailelerini yeni kuruyor ve bunun isteğe bağlı zamanlarını ve zenginliklerini veya iş ve tüketim seçimlerini nasıl etkileyeceği henüz belli değildir. Bu yorumlar, nesiller arası özelliklerin ekoturizm ve turizm üzerindeki etkisini daha genel olarak araştırmak için uzunlamasına ve kesitsel araştırmalara açık bir ihtiyaç olduğunu vurgulamaktadır.

KAYNAKÇA

AMP:NATSEM. (2007), Generation whY?, available at <http://www.amp.com.au/ampnatsemreports> (accessed 15 March 2009).

Andersson, T., Carlsen, J. ve Getz, D. (2002). Family business goals in the tourism and hospitality sector. *Family Business Review*, 15 (2), 89–106.

Australian Bureau of Statistics. (2007). A picture of the nation – 2070.0 2006. Canberra, Australia: Australian Bureau of Statistics.

Benckendorff, P. ve Moscardo, G. (2010). Understanding Generation Y tourists: Managing the risk and change associated with a new emerging market. In P. Benckendorff, G. Moscardo ve D. Pendergast (Eds.), *Tourism and Generation Y* (pp. 38–46). Wallingford, Oxon, UK: CABI.

Benckendorff, P., Moscardo, G. ve Murphy, L. (2012). Environmental attitudes of Generation Y: Foundations for sustainability education in tourism. *Journal of Teaching in Travel and Tourism*, 12 (1), 44–69.

Beutell, N.J. ve Wittig-Berman, U. (2008). Work-family conflict and work-family synergy for Generation X,

Baby Boomers, and Matures: Generational differences, predictors, and satisfaction outcomes. *Journal of Managerial Psychology*, 23 (5), 507–23.

Blamey, R.K. (2001). Principles of ecotourism. In D.B. Weaver (Ed.), *The encyclopedia of ecotourism* (pp. 5–22). Wallingford, Oxon, UK: CABI.

Borges, N.J., Manuel, R.S., Elam, C.L. ve Jones, B.J. (2006). Comparing Millennial and Generation X medical students at one medical school. *Academic Medicine: Journal of the Association of American Medical Colleges*, 81 (6), 571–6.

Borges, N.J., Manuel, R.S., Elam, C.L. ve Jones, B.J. (2010). Differences in motives between Millennial and Generation X medical students. *Medical Education*, 44 (6), 570–76.

Buckley, R.C. (2001). Turnover and trends in tourism ecolabels. In X. Font ve R.C. Buckley (Eds.), *Tourism ecolabels* (pp. 189–212). Wallingford, Oxon, UK: CABI.

Bussell, H. ve Forbes, D. (2003). The volunteer life cycle: A marketing model for volunteering. *Voluntary Action*, 5 (3), 61–79.

Carlson, J.D. (2010). Generational value change, culture and international relations: The World Values Survey and political ‘generation gaps’, available at <http://works.bepress.com/jondcarlson/7> (accessed 7 June 2012).

Carpini, M.X.D. (2000). Gen.com: Youth, civic engagement and the new information environment. *Political Communication*, 17, 341–9.

Carrier, J.G. ve Macleod, D.V.L. (2005). Bursting the bubble: The socio-cultural context of ecotourism. *Journal of the Royal Anthropological Institute*, 11, 315–34.

Cini, F., Leone, L. ve Passafaro, P. (2012). Promoting ecotourism among young people: A segmentation study. *Environment and Behavior*, 44 (1), 87–106.

Cleaver, M. ve Muller, T.E. (2002). The socially-aware Baby Boomer: Gaining a lifestyle-based understanding of the new wave of ecotourist. *Journal of Sustainable Tourism*, 10 (3), 173–90.

Clemmons, D. (2008). VolunTourism and the M3 travelers, available at <http://www.voluntourism.oreg/newsfeature224.htm> (accessed 9 April 2009).

Cone-AMP. (2006). The 2006 Cone Millennial cause study. The Millennial Generation: Pro-social and empowered to change the World. Boston: Cone Communications.

Corvi, E., Bigi, A. ve Ng, G. (2007). The European Millennials versus the US Millennials: Similarities and differences. Paper presented at the International Business Research Conference. Università degli Studi di Brescia, Rome, 5–6 October, pp. 1–24.

Cowling, M.J. (2012). Generation X, available at http://www.volunteeringaustralia.org/files/V7TPQF2H1R/bn08037_VA8_Martin%20Cowling%20Gen%20X.pdf (accessed 1 August 2012).

Davey, M. (2011). Home ownership an elusive dream for ‘generation rent’. 11 June, available at <http://news.domain.com.au/domain/real-estate-news/home-ownership-an-elusive-dream-for-generation-rent-20110610-1fwy4.html> (accessed 1 August 2012).

Donnison, S. (2007). Unpacking the Millennials: A cautionary tale for teacher education. *Australian Journal of Teacher Education*, 32 (3), 1–13.

Eisner, S.P. (2005). Managing Generation Y. *Advanced Management Journal*, 70, 4–15.

Epstein, M. ve Howes, P. (2006). The Millennial Generation: Recruiting, retaining, and managing. *Today’s CPA*, September–October, 24–7.

Fennell, D.A. ve Malloy, D.C. (1999). Measuring the ethical nature of tourism operators. *Annals of Tourism Research*, 26 (4), 928–43.

Fields, B., Wilder, S., Bunch, J. ve Newbold, R. (2008). *Millennial leaders: Success stories from today’s most brilliant Generation Y leaders*. Garden City, NW: Ingram Publishing Services.

Glass, A. (2007). Understanding generational differences for competitive success. *Industrial and Commercial Training*, 39 (2), 98–103.

Greenberg, E.H. ve Weber, K. (2008). *Generation we: How Millennial youth are taking over America and changing our world forever*. Emeryville, CA: Pachatusan.

Heath, R. (2006). Please just f* off it's our turn now: Holding Baby Boomers to account, North Melbourne, Australia: Pluto Press Australia.

Hill, R. (2002). Managing across generations in the 21st century: Important lessons from the ivory trenches. *Journal of Management Inquiry*, 11 (1), 60–66.

Hole, D., Zhong, L. ve Schwartz, J. (2010). Talking about whose generation? Why Western generational models can't account for a global workforce. *Deloitte Review*, 6, 84–97.

Howe, N. ve Strauss, W. (2000). *Millennials rising*. New York: Vintage Books.

Howe, N. ve Strauss, W. (2003). *Millennials go to college*. Washington, DC: American Association of Collegiate Registrars.

Hume, M. (2010). Compassion without action: Examining the young consumers' consumption and attitude to sustainable consumption. *Journal of World Business*, 45, 385–94.

Johnson, S.A. ve Romanello, M.L. (2005). Generational diversity: Teaching and learning approaches. *Nurse Educator*, 30 (5), 212–16.

Jorgenson, B. (2003). Baby Boomers, Generation X and Generation Y? Policy implications for defence forces in the modern era. *Foresight*, 5, 41–9.

Kruger, O. (2005). The role of ecotourism in conservation: Panacea or Pandora's box? *Biodiversity and Conservation*, 14, 579–600.

Kupperschmidt, B.R. (1998). Understanding Generation X employees. *Journal of Nursing Administration*, 28(12), 36–43.

Littrell, M.A., Ma, Y.J. ve Halepete, J. (2005). Generation X, Baby Boomers, and swing: Marketing Fair Trade apparel. *Journal of Fashion Marketing and Management*, 9 (4), 407–19.

Losyk, B. (1997). Generation X: What they think and what they plan to do. *The Futurist*, 31 (2), 39–44.

Lyons, S., Duxbury, L. ve Higgins, C. (2005). An empirical assessment of generational difference in workrelated values. *Human Resources Management*, 26, 62–71.

Mannheim, K. (1952). The problem of generations. In K. Mannheim ve P. Kecskemeti (Eds.), *Essays on the sociology of knowledge* (pp. 276–322). London: Routledge and Kegan Paul.

McCrindle, M. (2006). *From builders and Boomers to Xers and Y's: A social report on Generations X and Y*. Sydney, Australia: McCrindle Research Pty Ltd.

McCrindle, M. (2009). *Seriously cool: Marketing, communicating and engaging with the diverse generations*, available at <http://www.mccrindle.com.au/> (accessed 15 March 2009).

McCrindle, M. ve Beard, M. (2006). *In defence of Gen Y, marketing*, available at <http://www.mccrindle.com.au/resources.htm> (accessed 1 August 2012).

McCrindle, M. ve Wolfinger, E. (2009). *The ABC of XYZ: Understanding the global generations*. Sydney, Australia: University of New South Wales Press.

McDougle, L.M., Greenspan, I. ve Handy, F. (2011). Generation green: Understanding the motivations and mechanisms influencing young adults' environmental volunteering. *International Journal of Non-Profit and Voluntary Sector Marketing*, 16, 325–41.

Miller, E. ve Buys, L. (2004). Is Generation X the new civic generation? An exploratory analysis of social capital, environmental attitudes and behaviours in an Australian community. In C. Bailey, D. Cabrera ve L. Buys (Eds.), *Social Change in the 21st Century Conference*, Brisbane, Australia: Centre for Social Change Research, Queensland University of Technology.

Miller, J.D. (2011). Active, balanced, and happy: These young Americans are not bowling alone. *The Generation X Report: A Quarterly Research Report from the Longitudinal Study of American Youth*, 1 (1), 1–8.

Miller, J.D. (2012). Climate change: Generation X attitudes, interest, and understanding. *The Generation X Report: A Quarterly Research Report from the Longitudinal Study of American Youth*, 1 (4), 1–8.

Mitchell, S. (2005). The Millennial Generation: Its demographics, market preferences, productivity and global impact. In *Managerial excellence and networked collaboration for global competitiveness*. Chula Vista, CA: International Training Center.

Moscardo, G. (2006). Third Age tourism. In D. Buhalis ve C. Costa (Eds.), *Tourism business frontiers*(pp.30–39). London: Butterworth-Heinemann.

Moscardo, G. ve Benckendorff, P. (2010). Mythbusting: Generation Y and travel. In P. Benckendorff,

G. Moscardo ve D. Pendergast (Eds.), *Tourism and Generation Y* (pp. 16–26). Wallingford, Oxon, UK: CABI.

Moscardo, G., Murphy, L. ve Benckendorff, P. (2011), Generation Y and travel futures. In I. Yoeman,

C. Hsu, K. Smith ve S. Watson (Eds.), *Tourism and demography* (pp. 87–100). Woodeaton, Oxon, UK: Goodfellow.

Natural Marketing Institute. (2011). Consumer trends and profiles. Paper presented at the Renewable Energy Market Conference, San Francisco, November.

Nerg, A., Uusivuori, J., Mikkola, J., Neuvonen, M. ve Sievanen, T. (2012). Visits to national parks and hiking areas: A panel data analysis of their sociodemographic, economic and site quality determinants. *Tourism Economics*, 18 (1), 77–93.

Noble, S. ve Schewe, C. (2003). Cohort segmentation: An exploration of its validity. *Journal of Business Research*, 56 (12), 979–87.

Notarianni, M.A., Curry-Lourenco, K., Barham, P. ve Palmer, K. (2009). Engaging learners across generations: The progressive professional development model. *Journal of Continuing Education in Nursing*, 40 (6), 261–6.

O'Bannon, G. (2001). Managing our future: The Generation X factor. *Public Personnel Management*, 30 (1), 95–109.

Oblinger, D. (2003). Boomers, Gen Xers and Millenials: Understanding the new students. *Educause*, June–July, 37–47.

Ottman, J.A. (2011). *The new rules of green marketing*. Sheffield, UK: Greenleaf Publishing.

Peake, S., Innes, P. ve Dyer, P. (2009). Ecotourism and conservation: Factors influencing effective conservation message. *Journal of Sustainable Tourism*, 17 (1), 107–27.

Pendergast, D. (2010). Getting to know the Y Generation. In P. Benckendorff, G. Moscardo ve D. Pendergast (Eds.), *Tourism and Generation Y* (pp. 1–15). Wallingford, Oxon, UK: CABI.

Pennington-Gray, L., Fridgen, J.D. ve Stynes, D. (2003). Cohort segmentation: An application to tourism. *Leisure Sciences: An Interdisciplinary Journal*, 25 (4), 341–61.

Prichard, A. ve Morgan, N.J. (1996). Sex still sells to Generation X: Promotional practice and the youth package holiday market. *Journal of Vacation Marketing*, 3 (1), 68–80.

Schuman, H. ve Scott, J. (1989). Generations and collective memories. *American Sociological Review*, 54 (3), 359–81.

Sheahan, P. (2005). *Generation Y: Thriving and surviving with Generation Y at work*. Prahran, Victoria, Australia: Hardie Grant Books.

Shepherd, N. (2002). How ecotourism can go wrong: The cases of SeaCanoe and Siam Safari, Thailand. *Current Issues in Tourism*, 5 (3–4), 309–18.

Stamou, A.G. ve Paraskevopoulos, S. (2003). Ecotourism experiences in visitors' books of a Greek reserve: A critical discourse analysis perspective. *Sociologica Ruralis*, 43, 34–55.

Stevens, J., Lathrop, A. ve Bradish, C. (2005). Tracking Generation Y: A contemporary sport consumer profile. *Journal of Sport Management*, 19 (3), 254.

Strauss, W. ve Howe, N. (1997). *The fourth turning: What the cycles of history tell us about America's next rendezvous with destiny*. New York: Broadway Books.

Tulgan, B. (1996). Common misconceptions about Generation X. *Cornell Hotel and Restaurant Administration Quarterly*, 37, 46–54.

Twenge, J.M., Campbell, W.K. ve Freeman, E.C. (2012). Generational differences in young adults' life goals, concern for others, and civic orientation, 1966–2009. *Journal of Personality and Social Psychology*, 102 (5), 1045–62.

Twenge, J.M., Campbell, S.M., Hoffman, B.J. ve Lance, C.E. (2010). Generational differences in work values: Leisure and extrinsic values increasing, social and intrinsic values decreasing. *Journal of Management*, 36(2), 1117–42.

Twenge, J.M. ve Foster, J.D. (2010). Birth cohort increases in narcissistic personality traits among American college students, 1982–2009. *Social Psychological and Personality Science*, 1, 99–106.

UNDESA (United Nations Department of Economic and Social Affairs). (2009). *World population ageing 2009*, available at <http://www.un.org/esa/population/>. .
./WPA2009_WorkingPaper.pdf (accessed 24 May 2012).

UNEP (United Nations Environment Programme). (2002). International Year of Ecotourism (IYE) 2002, available at http://www.unep.fr/scp/tourism/events/iye/pdf/iye_leaflet_text.pdf (accessed 7 June 2012).

US Department of Labor, Employment and Training Administration. (2012). Aging Baby Boomers in a new workforce development system, available at http://www.doleta.gov/seniors/other_docs/AgingBoomers.pdf (accessed 7 June 2012).

Victorian Department of Justice. (2011). Consumer outlook: The Baby-boomer generation's implications for consumer policy, available at <http://ebookbrowse.com/baby-boomer-generations-implications-for-consumerpolicy-doc-d342835260> (accessed 7 June 2012).

Volunteering Queensland. (2012). Generational matrix, available at <http://www.volunteeringqld.org.au/web/documents/Generational%20Matrix.pdf> (accessed 1 August 2012).

Vromen, A. (2003). 'People try to put us down . . .': Participatory citizenship of 'Generation X'. *Australian Journal of Political Science*, 38 (1), 79–99.

Walker, J.T., Martin, T., White, J., Rowena, E., Norwood, A., Mangum, C. ve Hayne, L. (2006). Generational (age) differences in nursing students' preferences for teaching methods. *Journal of Nursing Education*, 45, 371–4.

Wearing, S., Cynn, S., Ponting, J. ve McDonald, M. (2002). Converting environmental concern into ecotourism purchases: A qualitative evaluation of international backpackers in Australia. *Journal of Ecotourism*, 1(2–3), 133–48.

Weaver, D.B. ve Lawton, L.J. (2007). Twenty years on: The state of contemporary ecotourism research. *Tourism Management*, 28, 1168–79.

Wight, P.A. (2001). Ecotourists: Not a homogeneous market segment. In D.B. Weaver (Ed.), *The encyclopedia of ecotourism* (pp. 37–62). Wallingford, Oxon, UK: CABI.

Williamson, K., Bannister, M., Makin, L., Johanson, G., Schauder, D. ve Sullivan, J. (2006). ‘Wanting it now’: Baby Boomers and the public library of the future. *Australian Library Journal*, 55 (1), 54–73.

Wray-Lake, L., Flanagan, C.A. ve Osgood, D.W. (2009). Examining trends in adolescent environmental attitudes, beliefs, and behaviors across three decades. *Environment and Behavior*, 42 (1), 61–85.

Yi, S., Day, J. ve Cai, L.A. (2012). Cohort analysis of tourists’ spending on lodging during recreational fishing trips. *Tourism Analysis*, 17, 67–77.

12. Serbest Seçim Öğrenme ve Ekoturizm

John H. Falk and Nancy L. Staus

GİRİŞ

Batı turizminin ilk kökenleri, öğrenme deneyimleri arzusuyla ilişkiliydi, ancak çoğunlukla zenginlerle sınırlıydı. Ondokuzuncu ve yirminci yüzyılın sonlarında kitle turizminin ortaya çıkışı, Batı toplumlarında orta sınıfların boş zaman seyahatlerine katılmaları için fırsatlar sağladı. Giderek artan boş zaman ve turizm, işin fiziksel ve bazen zihinsel yorgunluğundan kaçmak için mekanizmalar olarak görülüyordu. O zamanlar turistlerin dikkat dağıtma ve rahatlama ihtiyaçlarına klasik “arz” yanıtları, Avrupa ve İngiltere sahil beldelerinin büyümesi, tropik tatil otellerinin dünya çapında gelişmesi ve çoğalması ve ABD’de tema parkı Disney’in icadıydı. Yirminci yüzyılın ortalarına gelindiğinde, turizm deneyimlerinin büyük çoğunluğu pasif, hedonistik deneyimler olarak tasarlandı. Günümüzde turizm, başta aktif ve eğitim odaklı olmak üzere birçok farklı uzmanlık deneyimine sahip bir endüstri haline gelmiştir ve ekoturizm deneyimleri bunların en hızlı büyüyenleriydi. Edwards, McLaughlin ve Ham (2003, s.293) ekoturizmin “temel ve belirleyici özelliklerinden birinin çevre ve doğal ve kültürel değerler hakkında farkındalık yaratması, yani bir eğitim veya öğrenme bileşenine sahip olması olduğunu belirtmektedir.” Buna göre, ekoturizm işletmecilerinin kamusal eğitim etkilerini kavramsallaştırabilmeleri ve ölçebilmeleri beklenmektedir. Bununla birlikte, şaşırtıcı bir şekilde, ekoturizmin sağladığı öğrenme fırsatları veya etkilerinin ölçülmesi konusunda çok az araştırma var gibi görünmektedir. Bu yönde ilerlemek için ekoturizm yöneticilerinin ve araştırmacılarının yapması gereken üç şey vardır: (1) turizm ve boş zaman bağlamlarında öğrenmenin doğasını daha iyi anlamak; (2) öğrenmenin ekoturizm ve boş zaman deneyimlerine dâhil edilme yollarını araştırmak ve (3) bu deneyimlerin eğitimsel etkilerini ölçmek için yöntemler geliştirmek. Genel olarak, ekoturizm operatörlerinin ve araştırmacılarının bu yönleri kabul etmekte veya dâhil etmekte yavaş oldukları görülmektedir. Örneğin, ekoturizm ile ilgili en yeni ilkelerin çoğunda, ekoturizmin öğrenme yönleriyle ilgili kapsamlı bir tartışma dışında her şey

tartışılmaktadır. Bu, öğrenmenin yirmi birinci yüzyıl ekoturizm deneyimlerinde oynadığı önemli ve ayrılmaz rolü hafife almaktadır.

EKOTURİZM BAĞLAMINDA SERBEST SEÇİM ÖĞRENİMİ

Batı toplumunda giderek artan sayıda insanın, özellikle de turist deneyimlerine harcayacak isteğe bağlı geliri olanların, yaşam boyu öğrenme için artan bir iştahı var gibi görünmektedir (Falk ve Dierking, 2002: Falk, Ballantyne, Packer ve Benckendorff, 2012). Turizm ve eğlence ortamları, insanların kendileri ve toplumları için bilgi edinebilecekleri, fikir geliştirebilecekleri ve yeni vizyonlar oluşturabilecekleri önemli bir ortam haline gelmiştir. Gerçekten de, birçok insan için "boş zamanlarında karşılaştıkları bilgiler, çevreleriyle ya da tarihleriyle ve kültürleriyle olan bağlarını öğrenmek için tek fırsat sunabilir" (Moscardo, 1998, s.4)

Öğrenme, ekoturizm deneyiminin önemli bir sonucunu temsil ediyorsa, ekoturizm sağlayıcılarının ve araştırmacılarının insan öğreniminin temellerini anlamaları gerekir. Öğrenme o kadar derin bir insani deneyimdir ki, hepimiz bunun ne olduğu ve nasıl gerçekleştiği hakkında temel bir anlayışa sahip olduğumuzu varsaymaktayız, ancak çok az insan süreci bu kadar az anlaşılmaktadır. Anlayış eksikliğimiz, bilim adamları, filozoflar ve psikologların öğrenmeyi anlamaya çalışmadıkları için değildir, bunun tam tersidir. Bu konu 2500 yılı aşkın bir süredir soruşturma konusu olmuştur. Anlamanın bu kadar zor olmasının nedeni, öğrenmenin birçok karşı sezgisel bileşen ve etkinlik içeren son derece karmaşık bir süreç olmasıdır. Öyleyse öğrenme nedir ve ekoturizm deneyimleriyle nasıl ilişkilidir?

ÖZGÜR SEÇİMLİ ÖĞRENMENİN DOĞASI VE İLKELERİ

Çoğu öğrenme özgür seçimlidir ve gün boyunca ve kullanım ömrü boyunca uzanır. Yaygın olarak eş anlamlı olarak kullanılmasına rağmen, öğrenme, eğitim ve okullaşma kelimeleri aynı şeyleri ifade etmez. Eğitim, öğrenmenin diğer insanlar tarafından desteklendiği süreçtir. Bireyler her zaman öğrenmelerini desteklemek için, okullaşma dâhil, ancak bunlarla sınırlı olmamak üzere birçok farklı kaynaktan yararlanmışlardır (örneğin, Cremin, 1980). Gelişmiş dünyada okullaşma oranının son

yirmi yıl içinde artmasına rağmen, örgün eğitim hala hayatımızın nispeten küçük bir yüzdesini temsil etmektedir (Gerber, Cavallo ve Marek, 2001). Artan bir araştırma grubu, öğrenmenin çoğunun artık okullar, üniversiteler ve diğer örgün eğitim yerleri dışında gerçekleştiğini göstermektedir (Falk ve Dierking, 2010; Falk ve Dierking, 2007). Aslında, halkın internetteki deneyimlerinin veya boş zaman deneyimlerinin bir parçası olarak elde edilen öğrenme yüzdesi artmaktadır (Estabrook, Witt ve Rainey, 2007; Ulusal Bilim Kurulu, 2010). Bu okul temelli olmayan öğrenmenin büyük çoğunluğu, bireylerin ne, nerede, ne zaman, kiminle ve neden öğrendikleri konusunda makul bir seçim ve kontrole sahip olduklarında yaptıkları özgür seçim öğrenimidir (Falk ve Dierking, 1992, 2000, 2002).

Giderek artan sayıda kanıt, halkın bu özgür seçim deneyimleriyle öğrendiği iddiasını desteklemektedir. ABD Ulusal Araştırma Konseyi (2009) tarafından yayınlanan yakın tarihli bir raporda, parkta yürüyüş gibi günlük deneyimlerin bile insanların bilime ve çevreye olan bilgi ve ilgisine katkıda bulunduğunu gösteren bir dizi kanıt açıklanmaktadır. Yetişkinler sadece dinlenmek ve eğlenmek için değil, aynı zamanda entelektüel meraklarını tatmin etmek ve doğal dünya anlayışlarını geliştirmek için milli parklar, yaban hayatı koruma alanları ve botanik bahçeleri gibi ortamları ziyaret eder. Daha da yaygın olanı, insanların kişisel bilme ihtiyaçlarını karşılarken meşgul oldukları öğrenmedir. Bazen ihtiyaç geçicidir. Örneğin, bireyler televizyonda bir doğa şovu izlemeyi seçebilir veya çocuklarını bir bölge parkına veya hayvanat bahçesine götürerek bilim öğrenimlerine yatırım yapabilir veya çocuklarını izcilik ve yaz doğa kampları gibi çok çeşitli ders dışı deneyimlere katılmaya teşvik edebilir. Bir birey kuş gözlemciliği için ömür boyu süren bir tutku peşinde koşarken ve bu durum ayrıntılı bilgi arzusu peşinde koşmak için temel hale geldiğinde, ihtiyaç daha derin ve uzun ömürlüdür.

Tek bir serbest seçim öğrenim kurumunun (Los Angeles'taki Kaliforniya Bilim Merkezi) geniş çaplı, çok yıllık bir araştırmasından elde edilen veriler, böyle bir kuruma bir kerelik bir ziyaretin bile çok çeşitli önemli öğrenme çıktılarına yol açabileceğini göstermiştir (Falk ve Needham, 2011). Bu çalışma serisinin bir bölümünden elde edilen bulgular (büyük ölçekli, rastgele telefon anketleri); Los Angeles sakinlerinin yüzde 60'ından fazlasının, tüm ırkların / etnik kökenlerin, mahallelerin, gelirlerin ve eğitim

seviyelerinin sakinleri de dâhil olmak üzere 1998'deki yenilenmesinden bu yana geçen on yılda Bilim Merkezini ziyaret ettiğini tespit etmiştir. Bulgular ayrıca, eski ziyaretçilerin çoğunluğunun (yüzde 95) deneyimin bilim ve teknoloji anlayışlarını artırdığını, bilime olan ilgilerini artırdığını ve ziyaretten sonra daha fazla sorgulama yaptığını bildirdiğini göstermiştir. Öz rapor verileri, belirli bir bilimsel kavram biçiminde "kavramsal bir işaretleyici" ile doğrulandı – dengeleşim. Yeni Bilim Merkezinin açılmasından önce, Los Angeles halkının sadece yüzde 7'si bu önemli ancak nispeten belirsiz biyolojik terimi tanımlayabiliyordu (yeniden açıldıktan hemen sonra Kaliforniya Bilim Merkezine giren tüm ziyaretçiler dâhil). Bununla birlikte, bu tek konsepti öğretmek için tasarlanan popüler bir sergi deneyimi nedeniyle – 15.25 metrelik bir animatronik kadını içeren on dakikalık bir gösteri – Bilim Merkezi ziyaretçilerinin çoğunluğu müzeden çıktıktan sonra terimi tanımlayabildi. Bu bilimsel kavramı doğru bir şekilde açıklayabilme yeteneği, Bilim Merkezinin yeniden açılmasının ardından on yıl içinde Los Angeles'ta neredeyse üç kat arttı. Bu tanımlı kavramsal bir "radyoaktif izleyici" gibi kullanan Falk ve Needham (2011), belirli öğrenme çıktılarının doğrudan Bilim Merkezine yapılan ziyaretlerle ilişkilendirilebileceğini belgeleyebildiler. Bu veriler, diğer karşılaştırılabilir serbest seçim öğrenme ortamlarındaki araştırmalardan elde edilen verilerle birlikte, boş zamanlarında gerçekleşen önemli öğrenmeyi göstermektedir.

Öğrenme hem bir süreç, hem de bir üründür

Öğrenme, çoğu zaman öngörüldüğü gibi, sadece bir ürün ya da kafamızda toplanan bir bilgi deposu değildir, aynı zamanda eş zamanlı olarak da bir süreçtir - aslında hiç bitmeyen bir süreçtir. Batılı olmayan birçok halk, öğrenmenin bütünsel doğasını sezgisel olarak takdir etmiş olsa da, Batı bilimi, nispeten yakın bir zamanda, öğrenmenin birbirine iç içe geçmiş bir dizi karmaşık süreç olduğu fikrini tam olarak benimsemeye başlamıştır. Bu da varlığımızın neredeyse tüm diğer bölümleriyle iç içe geçmiştir (Bransford, Brown ve Cocking, 2000; Wenger, 1998). Bu karmaşıklıkta dolayı bunun nedeni, öğrenmenin hemen hemen tüm diğer yaşam aktivitelerinden daha fazla, altta yatan sırlarını ortaya çıkarmakta yavaş kalmasıdır.

Öğrenmenin sonuçları oldukça bireyseldir

Belki de son 20 yılın en önemli bulgusu bireysel öğrenmenin ne kadar yüksek olduğudur. Yirminci yüzyılın büyük bir bölümünde hâkim görüş, öğrenmenin tamamen geliştirilebilir, doğrusal ve öngörülebilir bir bilgi birikimi olduğuydu. Herkesin aynı şekilde öğrendiği ve aynı bilgi sunulduğu sürece aynı şeyleri öğrendiği varsayılmıştır. Bununla birlikte, genel öğrenme sürecinin tüm insanlarda benzer olmasına rağmen, öğrenmenin ürünleri karşılaştırılabilir olmaktan başka bir şey değildir. Bu garip, ironik doğa kıvrımlarından birinde, sanki herkes aynı yoldan gitmeye başladı, ama farklı bir yerde sona erdi. Öğrenme, eşsiz bir şekilde bireysel, kendine özgü bir olaydır; hiç kimse tam olarak aynı şeyi tam olarak aynı şekilde öğrenmez (Fosnot ve Perry, 2005; Marcus, 2008). Öğrenmenin özü, geleceği anlamlı bir şekilde anlamak ve bir dereceye kadar tahmin etmek ve kontrol etmek için geçmiş deneyimi şimdiki an ile birleştirme yeteneğidir. Hiç kimsenin geçmişi bir başkasınıninkiyle tam olarak aynı olmadığından, herkesin zihinsel temellerinin de farklı olması gerektiğini; dolayısıyla tüm anlayışların farklı olduğunu akla getirmektedir.

Öğrenme, anlam inşa etme sürecidir

Öğrenen araştırmacılar, insan aklının benzersiz bir şekilde "anlam oluşturduğunu" takdir etmeye başladılar (Bransford ve ark., 2000). Başka bir deyişle, tüm insan bilgisi, aslında tüm hatıralar, zihnin kalıcı özellikleri değildir. Bilgi, beyinde, her biri kendi rafında bulunan bir ıvır zıvır koleksiyonu gibi saklanmaz. Aksine, tüm bilgi ve deneyimler parçalar halinde depolanır ve parçalar beynimize dağıtılır (Gazzaniga, Ivry ve Mangun, 2002). Bu “bellek” parçaları ve kırıntıları, tam anlamıyla ihtiyacımız olan bir bellek veya fikri oluşturmak için gerektiği gibi bir araya getirilir (Fosnot ve Perry, 2005; Pope ve Gilbert, 1983). Bu nedenle, ekoturistlerin öğrenmelerinin onlara “sunulan” ya da “öğretilen” şeylere odaklanacağı varsayılmaz. Örneğin, bir akvaryuma gelen ziyaretçilerin sergilenen balıkların çeşitliliği ve biyolojisi hakkında bir şeyler keşfedeceği veya hayvanat bahçesi ziyaretçilerinin hayvanların korunması konusunda daha bilgili olacağı varsayılmaktadır, çünkü akvaryum ve hayvanat bahçesindeki tüm tabelalar ve etiketler bu fikirleri “öğretmek” için tasarlanmıştır. Önemli araştırmalar, bazı akvaryum ve hayvanat bahçesi ziyaretçilerinin bu tür bilgileri gerçekten aldıklarını gösterirken, pek çoğunun aslında almadığını göstermiştir (Ballantyne ve Packer, 2011; Ballantyne, Packer

ve Falk, 2011; Falk, Heimlich ve Bronnenkant, 2008). Öğrenme çıktıları genellikle sunulan bilgilerin basit bir aktarımından ziyade, görülen, okunan, duyulan, hissedilen veya yansıtıcı olarak değerlendirilenlerin (Ballantyne, Packer ve Sutherland, 2010) benzersiz ve bireysel bir birleşimini temsil eder. Turist deneyiminin son zamanlardaki kavramsallaştırmaları, endüstrinin sağladığı sergilenen nesnelerden ziyade anlamın ortak yaratıcısı olarak turiste odaklanmaktadır (Uriely, 2005).

Öğrenme bağlama bağlıdır

Bireyin inşa ettiği dünya bilgisi, neredeyse her zaman inşa edildiği benzersiz ve spesifik sosyal, kültürel ve fiziksel bağlamla sıkı sıkıya bağlıdır (Clark, 1997; Engle, 1999). Bu nedenle, çok bağlama özgüdür ve yalnızca öğrenildiği durumun ötesinde zayıf bir şekilde genelleştirilebilir (Falk ve Dierking, 2000).

Öğrenme kümülatif bir süreçtir

Öğrenme nadiren anlık bir olaydır, daha ziyade ortaya çıkan, kümülatif bir süreçtir (Bransford et al., 2000). Tipik olarak, bireyler, birçok farklı kaynaktan birçok farklı zamanda türetilen, sürekli bir deneyim birikimi yoluyla dünya hakkında bir anlayış kazanırlar (örneğin, Anderson, Lucas, Ginns ve Dierking, 2000; Brotman, Mensah ve Lesko, 2011; Caillot ve Nguyen-Xuan, 1995; Korpan, Bisanz, Boehme ve Lynch, 1997; Miller, 2010; Rogoff ve Lave, 1984). Böylece, yıldan yıla, olaydan olaya, yaşam boyu bireyler dünya hakkındaki bilgilerini, binlerce deneyim olmasa da tam anlamıyla yüzlerce deneyim üzerinden inşa ederler. Bu, ekoturizm bağlamlarında diğer öğrenme durumlarında olduğu kadar doğru görünmektedir (Ballantyne ve Packer, 2011; Ballantyne ve ark., 2011).

Öğrenme eğlenceli olabilir

Öğrenmeyi neyin oluşturduğuna dair görüşümüzü genişletmenin ötesinde, ekoturizmde eğitim ve öğrenmenin rolünü uzlaştırmaya yönelik bir diğer önemli adım, eğlence ve eğitimin, uzun süredir devam eden tek bir sürekliliğin iki ucu olduğu varsayımının üstesinden gelmektir; muhtemelen öğrenme, eğitim ve okullaşma

birleşmemizin bir kalıntısıdır. Packer ve Ballantyne (2004), eğlence ve eğitim arasındaki ilişkiyi netleştiren veriler sunmaktadır. Kanıtların ağırlığının, bu iki yapının şu anda halk tarafından çelişkili ya da boş zamanın nitelikleri olarak değil, aslında tamamlayıcı olarak algılandığını gösterdiği sonucuna varmışlardır. Genel olarak bir dizi önlem boyunca, bir ekoturizm alanı gibi eğitimsel odaklı bir turist ortamına yapılan ziyaretin eğitim ve eğlence yönlerinin yalnızca uyumlu değil aynı zamanda sinerjik olduğu bulunmuştur. Yani birleşik eylemlerinin veya işbirliğinin bireysel etkilerinin toplamından daha fazla etkinlik ürettiği saptanmıştır (Falk, Moussouri ve Coulson, 1998; Packer ve Ballantyne, 2004; Schänzel, 2004). Packer (2006), bazı turizm ve boş zaman bağlamlarında insanların herhangi bir araçsal nedenden ötürü değil, öğrenme sürecine değer verdikleri ve zevk aldıkları için öğrenme deneyimlerine katıldıklarını savunarak bunu bir adım daha ileri götürmüştür. Bu nedenle, öğrenme deneyimleri, deneyimin kendisinin kendi ödülü olduğu ototelik veya içsel olarak ödüllendirici olarak görülebilir (Csikszentmihalyi, 1990).

Özetlemek gerekirse, özgür seçim öğrenimi benzersiz bir kişisel, bağlamsal deneyimdir. Nadiren doğrusaldır ve neredeyse her zaman kendine özgüdür. Öğrenme, geçmiş deneyimlerimizin iç dünyasından güçlü bir şekilde etkilenir, ancak aynı şekilde dış dünyadan da etkilenir. Dış dünyanın iki önemli boyutu vardır: hayatımızdaki diğer insanlar tarafından dikte edilen ve yorumlanan dış dünya (Gutiérrez ve Rogoff, 2003) ve manzaralar, sesler, tatlar ve bu dünyanın doğrudan kendi duyularımız aracılığıyla algılandığı ve evrimsel tarihimizin merceği tarafından çerçevelendiği hissi (Barkow, Cosmides ve Tooby, 1992). Ekoturizm deneyimleri, ziyaretçinin alışkın olduğu ortamlardan yeni ve farklı ortamlara maruz kalmanın yanı sıra çok çeşitli yeni ve farklı manzaralar, sesler, tatlar ve duyular sunar. O zaman öğrenmenin ekoturizm deneyiminin ayrılmaz ve tatmin edici bir parçası haline gelmesi şaşırtıcı değildir.

EKOTURİSTLERİN ÖĞRENMELERİNİN ARAŞTIRILMASI

Boş zaman ve öğrenme arasındaki temel bağlantı için bir takdir, 2000 yıldan uzun bir süre önce Cicero tarafından şöyle yazılmıştır: “Eğer ruhun çalışma ve öğrenme için yiyeceği varsa, hiçbir şey yaşlılıktaki boş zamandan daha keyifli değildir. Boş zaman, bir

insanın ahlaki, entelektüel ve ruhsal olarak büyüdüğü tüm erdemli faaliyetlerden oluşur.” Bununla birlikte, özellikle ekoturizm bağlamında turistlerin öğrenimini incelemek için ciddi çabalar oldukça sınırlıdır ve hepsi yakın zamanda olmuştur. Ekoturistler, becerilerin, bilginin ve bilgeliğin geliştirilmesi (sağlam çevresel kararlar alma bilgeliği dâhil) dâhil olmak üzere birçok yönden öğrenirler.

Seyahat yoluyla pratik becerilerin gelişimini inceleyen araştırmalar sınırlıdır. Bu gözlemin bir istisnasında, Pearce ve Foster (2007) seyahat deneyimlerinin genel becerilerin büyümesine veya gelişmesine katkıda bulunup bulunmadığı sorusunu gündeme getirmiştir. Sırt çantalı gezginler üzerine yaptıkları çalışma, seyahatin problem çözme, uyarlanabilirlik, sosyal ve kültürel farkındalık, kaynakların yönetimi ve öz farkındalık gibi genel becerilerin geliştirilmesinde yararlı olabileceğini bulmuştur. Turizm literatüründe bu nitelikteki çalışmalar sınırlı olmakla birlikte, Pearce ve Foster’ın (2007) çalışmaları, eğitim seyahati ve öğrencilerin yurtdışı eğitim deneyimleriyle ilgili geniş bir bitişik çalışma grubunu yansıtmaktadır (Black ve Duhon, 2006; Brecht, Davidson ve Ginsberg, 1993; Brown, 2009; Carlson ve Widaman, 1988; Gmelch, 1997; Inkson ve Myers, 2003; Kinginger, 2008; Kitsantas, 2004). Büyük ölçüde örgün eğitim ile ilgili olmakla birlikte, eğitim seyahati ve yurtdışında eğitim ile ilgili araştırmalar yararlı bir katkı sağlar ve çeşitli farklı seyahat bağlamlarında becerilerin pasif gelişimini anlamak için bir başlangıç noktası sunar.

Seyahat yoluyla fiziksel ve bilişsel becerilerin aktif olarak geliştirilmesini araştıran bir araştırma yetersizliği de vardır. Csikszentmihalyi’nin (1990) akış kavramı, seyahat, beceri ve öğrenme arasındaki ilişkiyi daha iyi anlamak için bir yol sağlar, ancak çerçeve bu bağlamda nadiren uygulanmıştır. Bir istisna dışında, Filep (2008) yurtdışında öğrenim gören öğrencilerin seyahat deneyimlerinden memnuniyetlerini araştırmak için akış kavramını kullanmıştır. Filep, Öğrencilerin, deneyimin sunduğu zorluklara bilişsel katılımlarından bir neşe duygusu elde ettiklerini bulmuştur. Kuş gözlemciliği, balina gözlemciliği, dalış ve doğa fotoğrafçılığı gibi çeşitli etkinliklere katılım da dâhil olmak üzere bir dizi ekoturizm bağlamında becerilerin aktif gelişimini keşfetme fırsatı vardır. Bu durumda odak, becerilerin geliştirilmesi üzerinde olsa da, beceri ve bilgi arasındaki ayrım her zaman açık değildir ve bilgi ve becerilerin gelişiminin birbiriyle yakından iç

içe geçebileceği kabul edilmektedir. Örneğin, bir kuş gözlemcisi kuş gözlem becerilerini geliştirmek için yeni bir siteyi ziyaret edebilir, aynı zamanda yeni türler ve davranışları hakkında bilgi edinebilir.

ekoturizm deneyimleri yoluyla bilginin gelişimini inceleyen araştırmalar biraz daha gelişmiştir. Yorumlama ve ziyaretçi eğitimi ile ilgili literatür genellikle alanlar, ortamlar ve türler hakkındaki bilgilerle ilgilidir (Knudson, Cable ve Beck, 1995; Moscardo, 1998; Moscardo, Woods ve Saltzer, 2002). Örneğin Powell ve Ham (2008) ve Powell, Kellert ve Ham (2009), yorumlamanın öğrenme çıktıları ve tutumlarını etkileme kapasitesini göstermektedir. Bu araştırmanın çoğu, gezginlerin yorumlama ile aktif olarak nasıl etkileşime girdiği ve bu yorumun sonuçları ile ilgilidir. Son çalışmalar, yorumlayıcı deneyimlerin birlikte inşa edilmiş doğasına ve hem tüketicilerin hem de üreticilerin öğrenme deneyimini şekillendirmede yer aldıkları gerçeğinin tanınmasına odaklanmıştır (Chronis, 2005). "Farkındalık" çalışması, yorumlayıcı bir materyalden öğrenmek için yararlı bir teorik çerçeve sağlamaktadır (Moscardo, 1996). Chanowitz ve Langer'in (1980) ve Langer'in (1990) sosyal biliş alanındaki çalışmalarından türetilen bu çerçeve, insanların günlük ortamlarda nasıl düşündüklerini ve öğrendiklerini anlamaya çalışmaktadır. Moscardo (1996), turist ortamlarındaki dikkatli ziyaretçi deneyimlerinin daha geniş çevrenin daha iyi anlaşılmasını teşvik ettiğini savunmaktadır. Bununla birlikte, bir ekoturizm deneyiminin öğrenme çıktıları, yalnızca ziyaret edilen turizm alanının "içeriği" veya sitede sunulan eğitim tekliflerinin tasarımı anlaşılabilir yeterince tanımlanamaz.

Seyahat ederken öğrenme, ziyaretçi bilgisinde, doğanın anlaşılmasında ve takdirinde artışa yol açabileceğinden, genellikle "iyi" ve problemsiz olarak algılanır. Bununla birlikte, bunun her zaman böyle olmadığı kabul edilmelidir – ekoturizm yoluyla öğrenmenin daha karanlık bir tarafı olabilir. Araştırmalar, örneğin, turistlerin öğrenme deneyimlerinin çoğu durumda, bazı grupları daha az baskın olan diğerlerinin pahasına ayrıcalıklandırılan sömürgeci ırksal ve kültürel stereotiplerin güçlendirilmesine yol açan yanlış anlamalara dayanabileceğini göstermiştir (Caton ve Santos, 2008, 2009). Buzinde, Santos ve Smith'e göre (2006, s.707), "turizmi pazarlamak için kullanılan görüntüler, turistleri belirli destinasyonlara çekmek için büyük ölçüde etnik / ırksal resimsel

sembollere dayanıyor” ve Santos’un (alıntı Hall, 1995) “bize sosyal ilişkileri ve onların içindeki yerimizi anlamlandırma araçlarını sağlayan" egemen ideolojilerin bir yansıması olduğunu söylediği şeyle sonuçlanan hedef imgelerin yanıltıcı medya temsillerine dayanabilir” (Santos, 2006, s.625). Bu “karanlık” öğrenme süreci, halkların ve yerlerin stereotiplerine dayanan seyahat broşürü görüntüleri ve metinleri kullanılarak ekoturizm destinasyonlarının pazarlanmasıyla desteklenir (Echtner ve Prasad, 2003; Santos, 2006). Bu şekilde medya, ziyaretçilerin gerçek deneyime dayanamayan destinasyonlara ve halklara ilişkin önyargılı bilgi ve tutumlarını etkileyen sahte basmakalıp görüntüler yansıtabilir. Öğrenmenin yapıları doğası göz önüne alındığında, turistlerin genellikle “gördüklerine inanmak” yerine “inandıklarını görmeleri” şaşırtıcı değildir (Falk ve ark., 2012).

Eğitim amaçlı seyahat ve yurtdışı eğitim deneyimleri üzerine yapılan çalışmalar, öğrenci seyahatlerinin entelektüel ve kişisel gelişmeyi, kültürlerarası farkındalığı, yabancı dil edinimini ve mesleki gelişimi teşvik edebileceğini göstermektedir. Uluslararası seyahatin öz farkındalık, küresel vatandaşlık ve kimlik duygusu gibi dönüşlü özellikleri de teşvik edebileceğinin tanınması (Dolby, 2004, 2005; Lewin, 2009; Talburt ve Stewart, 1999), beceri ve tekniklerin kazanılması ve geliştirilmesinin ötesine uzanır. Ayrıca, genel olarak seyahatin ve özellikle ekoturizmin daha fazla bilgelige yol açabileceği fikrine dökülür; özellikle çevre yanlısı davranışlar.

Ekoturizm deneyimlerinin, doğal kaynakların korunması, biyolojik çeşitliliğin korunması ve iklim değişikliğinin ve habitat tahribatının etkilerini en aza indirmeye yönelik bireysel eylemler gibi çevre yanlısı davranışları teşvik etmek için kullanılması, ekoturizm deneyimlerinin “altın standart” sonuçları olarak kabul edilmektedir. Aslında, ekoturizm savunucuları düzenli olarak bu tür deneyimlerin çevresel değerleri güçlendirdiğini ve uzun vadeli çevre dostu davranış ve tutumları desteklediğini iddia etmektedir (Beaumont, 2001). Ancak, bu iddiayı desteklemek için takip değerlendirmelerini test eden birkaç sağlam, deneysel çalışma vardır (bunlardan birkaçı Orams, 1995, 1997; Powell ve ark., 2009). Her ne kadar bir ekoturizm deneyimine maruz kalmak neredeyse kesinlikle bir miktar gelişmiş bilgiye yol açsa da (örneğin, Falk ve ark., 2008; Powell ve Ham, 2008), son araştırmalar, bu tür deneyimlerin yalnızca zaman zaman

davranışlarda değişikliklere neden olduğunu ve daha sonra yalnızca bazı ziyaretçiler için olduğunu göstermektedir (Ballantyne ve Packer, 2005, 2011; Ballantyne, Paker, Hughes ve Dierking, 2007; Ballantyne ve diğ., 2011; Broomhall, Pitman, Majocha ve McEwan, 2010; Falk ve diğ., 2008; Hughes, Packer ve Ballantyne, 2011). Son zamanlarda, Ballantyne ve ark. (2011), ziyaretçilerin uzun vadeli çevresel öğrenme çıktılarını (bilgi, tutum ve çevresel olarak sürdürülebilir davranışların benimsenmesi) kolaylaştırmada en önemli olan yatkınlık faktörlerini ve yerinde deneyimleri belirlemiştir. Yaban hayatı turizmi deneyiminin etkisinin ziyaretçilerin ziyaret öncesi çevresel yönelimleri ve öğrenme motivasyonlarından güçlü bir şekilde etkilenmesine rağmen, yerinde deneyimin yönlerinin ziyaretçilerin uzun vadeli öğrenme çıktılarına da katkıda bulunduğunu bulmuşlardır. Özellikle, deneyimin hem bilişsel hem de duyuşsal işlenmesini içeren yansıtıcı katılımın, hayvanları görmenin ani ama geçici heyecanından ziyade öğrenme sonuçlarıyla daha güçlü bir şekilde ilişkili olduğu, ancak bu heyecanın yansıtıcı bir yanıtın ortaya çıkmasında etkili olduğu bulunmuştur. Bu bulgular, öğrenmenin kümülatif doğasının önemini vurgulamaktadır - yerinde başlamaz ve bitmez, ancak hem önceki hem de sonraki deneyimlerden etkilenir.

ÖĞRENMEYİ EKOTURİZM DENEYİMLERİNE DÂHİL ETMEK

Yukarıda özetlenen bakış açılarından, olumlu bir eğitim etkisini etkileyen bir ekoturizm deneyiminin önemsiz olmayan bir girişim olduğu ortaya çıkmaktadır. Anlamlı ziyaretçi öğreniminin bir ekoturizm deneyiminin sonucu olarak gerçekleşmesini sağlamak, kar elde etmek veya kırılğan alanların ve vahşi yaşamın korunmasını sağlamak kadar karmaşık ve zorlayıcı olduğu ortaya çıkmakta ve bu nedenle aynı düzeyde özen ve profesyonellikle araştırılması gerekmektedir. Sonuçta, hiçbir ekoturizm işletmesi, ziyaretçilerinin istek ve ihtiyaçlarını karşılamadan ve ideal olarak ileri gitmeden başarılı olamaz. Weil (1999), bir kuruluşun eğitim amacının sadece tanımlamak, göstermek veya iletişim kurmak olamayacağını ileri sürmüştür. Belirli bir organizma, koruma pratiği veya değerli doğal ekosistem olsun, bir şey; bugün eğitim misyonu olan herhangi bir organizasyon, birileri için hedef olarak belirlemelidir. Weil özellikle müzeler hakkında konuşsa da, fikirleri ekoturizm deneyimlerinin işleyişi için eşit derecede geçerlidir. Başka bir deyişle, ekoturizm deneyimlerinin, bireysel ziyaretçilerin çeşitli ihtiyaçlarını, ilgi

alanlarını ve motivasyonlarını karşılamak amacıyla tasarlanması ve değerlendirilmesi gerekmektedir.

Birçok ekoturizm mekânı, toplumlarına hizmet etmek, halkın anlayışını desteklemek ve potansiyel olarak ziyaretçi davranışlarını sürdürülebilir bir dünya ve biyolojik çeşitliliğin korunması ile daha tutarlı şekillerde etkilemek için var olduklarını iddia eder. Bununla birlikte, bu kuruluşların çoğu için varsayım, yalnızca bilgili bir uzmandan gelen bir sunum eşliğinde kaynaklarına erişim sağlamanın bu yüce hedeflere ulaşmak için yeterli olması gerektiği idi. Yukarıda önerildiği gibi, son araştırmalar, bu tür asgari maruziyetin yalnızca ara sıra ve daha sonra yalnızca bazı ziyaretçiler için bu sonuçlara ulaştığını göstermektedir.

Yukarıdakilerden, ziyaretçilerin ekoturizm deneyimlerinden elde ettikleri öğrenmenin, bilişsel ve öğrenme bilimlerinin artan anlayışlarına dayanan daha derin, daha sentetik bir analiz gerektirdiği açıktır. Kuşkusuz, birçok turizm alanı, sorunu ziyaretçilerin bilgi açıklarının üstesinden gelmekten biri olarak çerçeveleyerek sürekli ve anlamlı öğrenmeyi desteklemenin eğitim zorluklarını aşırı derecede basitleştirmiştir. Bu yaklaşımın örnekleri, ziyaretçi deneyimini balinaların biyolojisi ve ekolojik önemi üzerine bir konferansa ya da her rehberli tura “büyük beş”in habitatları ve davranışları üzerine bir astar ile başlayan bir Afrika safarisine sınırlayan bir balina izleme gezisi olabilir. Bütün bu iyi niyetli ama nihayetinde yanlış yönlendirilmiş çabalar, bunların ziyaretçilerinin eksik olduğu anlayışlar olduğu varsayımıyla başlar ve gerçek öğrenme ancak bu anlayışlar kazanıldığında başlayabilir. Tturst deneyimleri tasarlayanlar için, ziyaretçi öğrenme kavramlarını "eksik" olgusal bilgilerin edinilmesiyle sınırlandırmak eğer gerçekten olsaydı, artık yeterli değildir.

Bazıları tarafından açıktan ziyade varlığa dayalı olarak tanımlanan daha iyi bir yaklaşım, kişisel gelişim ve öğrenmenin ancak bireyler mevcut ilgi, bilgi ve becerilerinden yola çıktıklarında gerçekleştiğini göstermektedir (Brotman et al., 2011; Falk, 2009; Falk ve Dierking, 2000; Foley, 1997; Moll, Amanti, Neff ve Gonzalez, 1992; Nares, Robson-Haddow ve Gosse, 2001; Pope ve Gilbert, 1983; Roth ve Lee, 2002). Ziyaretçilerin ihtiyaçlarını, ilgi alanlarını ve motivasyonlarını ciddi bir şekilde

sorgulayarak, herhangi bir popülasyonda bulunan varlık katmanlarını keşfetmek ve harekete geçirmek; ziyaretçinin bilgi ve becerilerini alanın sahip olduğu kaynaklar ve bilgilerle bir araya getirmek mümkün hale gelir. Kamu öğrenimine bu bakış açısı, ekoturizm operatörlerinin aşağıdaki gibi soruları dikkatlice düşünmelerini gerektirir:

- Halk neden bizi ziyaret etmek istesin ki?
- Halk neden sunduğumuz faaliyetlere katılmak istesin ve ne amaçla?
- Deneyimlerimize katılmanın bir sonucu olarak her turist “kendi” perspektifinden nasıl daha iyi olacak?
- Ve aynı derecede önemlisi, kuruluşumuz ziyaretçinin deneyime getirdiği varlıklardan en iyi şekilde nasıl başlayabilir ve bu sayede deneyimin faydaları öğrenme perspektifinden nasıl en üst düzeye çıkarılabilir?

Beklentilerin ve motivasyonların boş zaman ve turizmde oynadığı önemli rolü düşünmeye yönelik en güçlü yaklaşımlardan biri de Driver and Tocher’ın (1970) “deneyimsel yaklaşımıydı.” Daha sonra Manfredo ve Driver (1996) tarafından genişletilen deneyimsel yaklaşım, boş zaman ve balina izleme, balık tutma, kamp yapma veya gezme turizm deneyimlerinin sadece bir etkinlik olarak görülmemesi gerektiğini öne sürdü. Deneyimsel yaklaşım, daha ziyade "kendini ödüllendiren, zorunlu olmayan boş zamanlarında ortaya çıkan ve serbest seçimin sonucu olan psikofizyolojik bir deneyim olarak kavramsallaştırılmalıdır" (s.203). Ekoturizme bu açıdan yaklaşmak, öncelikle birinin yaptıklarını "neden" yaptığının aksine "ne" yaptığının odaklanan tipik görüşten çarpıcı biçimde farklıdır. Özellikle, bu boş zaman görüşü, insanların içsel ihtiyaçları veya sorunları karşılamak için boş zaman ve turizme katılımlarını sürdürdüklerini ileri sürmüştür (Knopf, Driver ve Bassett, 1973). Bu fikirlere dayanarak Falk ve meslektaşları, boş zaman ve turizm deneyimlerini bir kimlik çerçevesi içinde açıkça çerçevelediler ve ziyaretçilerin çoğunluğunun bir dizi turizm destinasyonuna yönelik motivasyonlarını tanımlayan bir dizi kimlikle ilgili kategori tanımladılar. Aynı şekilde, daha da önemlisi olmasa da, bu kimlikle ilgili kategoriler, bu ortamlarda meydana gelen öğrenmenin doğasını anlamada bir öngörü gücü ölçüsü de sağlamıştır. Kişisel merakı tatmin etme ya da sosyal bağı kolaylaştırma arzusu gibi kimlikle ilgili motivasyonların, bireylerin neden

boş zaman / turist deneyimine katıldıklarının güçlü göstergeleri olmakla kalmayıp, öğrenmeyi – anıların nasıl oluştuğunu ve hangi anlamların oluştuğunu - güçlü bir şekilde şekillendirdiği de ortaya çıkmıştır.

Duygu da ekoturizm öğrenme deneyimlerinde önemli bir rol oynamaktadır (Staus ve Falk, Bölüm 15, bu cilt). Duyguları ekoturizm deneyimlerinin ilginç bir “yan ürünü” olarak görmek yerine (örneğin, kent sakinlerinin “vahşi doğaya” girdiklerinde hissettikleri “tehlike” algısı veya ziyaretçilerin vahşi yaşamla karşılaştıklarında hissettikleri heyecan duygusu), bu duygular hem ziyaretçilerin aradığı kimlikle ilgili deneyimlerin ayrılmaz bir parçası gibi görünmektedir (Bond ve Falk, 2012; Gillespie ve Falk, 2009) hem de gerçekleşen öğrenmeyi doğrudan desteklemektedir (Falk ve Gillespie, 2009; Staus, 2012). Bu duygusal deneyimler, ziyaretçilerin deneyimden duydukları memnuniyet duygusunu da doğrudan arttırmaktadır (Falk, 2009; Gillespie ve Falk, 2009).

Bu görüşe göre, bir ziyaretçinin turist deneyiminden duyduğu genel memnuniyet, o bireyin önceden var olan bilişsel ve duyuşsal repertuarları ve beklentileri içindeki yeni fikir ve deneyimleri başarılı bir şekilde yerleştirip yerleştiremeyeceğiyle doğrudan ilişkilidir. Bu şekilde hem anlam verme hem de tatmin etme, kişisel kimlikle doğrudan bağlantılı olarak görülebilir (Falk, 2009).

Bu fikirler Lee ve Shafer’in (2002) araştırmasıyla iyi bir uyum içindedir. Ziyaretçiler yaptıkları çalışmada, algılanan kimlikle ilgili ihtiyaçlarının turizm alanının sağladığı ihtiyaçlarla iyi bir şekilde eşleşmesi durumunda turizm deneyimlerini tatmin edici bulmuşlardır. Bu ihtiyaç ve beklentiler karşılanmadığı takdirde ziyaretçiler turizm deneyimini tatmin edici olmaktan daha az algılamışlardır. Lee, Shafer ve Kang’a (2005) göre algılar durumlardan daha önemliydi. Çalışmaları, bir turizm deneyimi sırasında meydana gelen tüm çeşitli bölümlerin ve etkileşimlerin, bir ziyaretçinin memnuniyet derecelendirmelerinin algoritmasında az ya da çok ölçüde yer almasına rağmen, ezici bir şekilde en önemli husus, ziyaretçilerin kendilerini durum içinde nasıl gördükleriydi. Özellikle, ziyaretçilerin memnuniyet dereceleri, öz kimliklerinin ve kimlikle ilgili ihtiyaçlarının tatmin edilme derecesi ile en güçlü şekilde ilişkiliydi. Ve bunların, elbette, birçok turist durumunda öğrenmeyle ilgili deneyimler etrafında dönen ziyaret için

beklentilerine ve motivasyonlarına girmeleriyle doğrudan ilişkili oldukları ortaya çıktı. Benzer bulgular diğer turizm araştırmalarında da belgelenmiştir (del Bosque ve Martin, 2008; del Bosque, Martin ve Collado, 2006).

Falk (2004, 2009, 2012) ayrıca, bir ekoturizm deneyimine katılmak için harcanan gerçek zamanın, deneyimden ortaya çıkan öğrenme çıktılarını anlamak için gerekenlerin yalnızca küçük bir kısmını oluşturduğunu savunmaktadır. Çoğu insan için, çoğu zaman, ekoturizm deneyimi yaşam değil, küçük bir yaşam dilimidir; deneyimlerle dolu bir yaşamdaki birçok deneyimden sadece biridir. Turist deneyimini turist anı bağlamında çerçevelemek uygun olsa da, bu tür deneyimlere katılan birey için, Galapagos Adaları'nı veya Serengeti'yi ziyaret etmek kadar benzersiz bir deneyim bile olsa, bunlar genellikle ne kolayca tanımlanabilir ne de zorunlu olarak tekil olaylar olarak görülür. Sonuçta, ekoturizm öğrenme deneyimini bireyin yaşamının daha geniş bağlamı içinde çerçevelemek ve her deneyimi daha geniş bir deneyimler ve seyahat kariyeri kalıpları içinde iç içe geçmiş olarak görmek önemlidir.

Bu bulguları genişleten Ballantyne ve Packer (2011) turizm endüstrisinin, ziyaretçileri ziyaretleri sırasında ve sonrasında güçlü ve dönüştürücü öğrenme deneyimlerine dâhil etme sorumluluğuna sahip olduğunu savunmuştur. Bir ekoturizm deneyiminin uzun vadeli etkisinin, siteden ayrıldıktan sonra ziyaretçilerle teması sürdürmek için teknoloji ve sosyal ağ kullanılarak; günlük yaşamlarının bir parçası haline gelen yeni kavramlar, fikirler, kimlikler ve eylemler geliştirmek için deneyimlerini hem bilişsel hem de duygusal olarak daha fazla işlemeye teşvik ederek önemli ölçüde artırılabilirliğini öne sürmüşlerdir. Özetle, öğrenmenin çoğu ekoturizm deneyiminin doğal bir sonucu olduğu varsayılabilir de, bu tür öğrenmenin faaliyet alanı ve kapsamı hakkında nispeten daha az araştırma vardır. Özellikle ziyaretçilerin çevre yanlısı davranışlarındaki değişikliklerle ilgili ekoturizm bağlamlarında öğrenmeye önem verilmeye başlanmıştır. Bununla birlikte, bu tür öğrenme çıktılarının doğası gereği son derece kişisel olduğu ve önceden var olan ziyaretçi özelliklerine bağlı olduğu göz önüne alındığında, hem etkilemenin hem de tanımlama ve belgelemenin zor olduğu kanıtlanmıştır. Bununla birlikte, ziyaretçilerin önceden var olan ilgi alanlarına, bilgiye, beklentilere ve motivasyonlara dayanmalarını sağlayan, ziyaretçilerin derinden hissedilen

deneyimler etrafında kişisel anlamlar kazanmalarını sağlayan ve sonraki ziyaret sonrası deneyimlerle desteklenen ekoturizm deneyimlerinin, en büyük etkiye sahip olabileceğine dair kanıtlar vardır.

KAYNAKÇA

Anderson, D., Lucas, K., Ginns, I. ve Dierking, L.D. (2000). Development of knowledge about electricity and magnetism during a visit to a science museum and related post-visit activities. *Science Education*, 84 (5), 658–79.

Ballantyne, R. ve Packer, J. (2005). Promoting environmentally sustainable attitudes and behavior through free-choice learning experiences: What is the state of the game? *Environmental Education Research*, 11 (3), 281–96.

Ballantyne, R. ve Packer, J. (2011). Using tourism free-choice learning experiences to promote environmentally sustainable behaviour: The role of post-visit ‘action resources’. *Environmental Education Research*, 17 (2), 201–15.

Ballantyne, R., Packer, J. ve Falk, J. (2011). Visitors’ learning for environmental sustainability: Testing short- and long-term impacts of wildlife tourism experiences using structural equation modeling. *Tourism Management*, 32 (6), 1243–52.

Ballantyne, R., Packer, J., Hughes, K. ve Dierking, L. (2007). Conservation learning in wildlife tourism settings: Lessons from research in zoos and aquariums. *Environmental Education Research*, 13 (3), 367–83.

Ballantyne, R., Packer, J. ve Sutherland, L. (2010). Memories of a wildlife tourist experience: From experience to action. *Tourism Management*. doi:10.1016/j.tourman.2010.06.012

Barkow, J.H., Cosmides, L. ve Tooby, J. (1992). The adapted mind; evolutionary psychology and the generation of culture. New York: Oxford University Press.

Beaumont, N. (2001). Ecotourism and the conservation ethic. *Journal of Sustainable Tourism*, 9, 317–38.

Black, H.T. ve Duhon, D.L. (2006). Assessing the impact of business study abroad programs on cultural awareness and personal development. *Journal of Education for Business*, 81 (3), 140–44.

Bond, N. ve Falk, J.H. (2012). Who am I? and why am I here (and not there)?: The role of identity in shaping tourist visit motivations. *International Journal of Tourism Research*. doi: 10.1002/jtr.1886

Bransford, J.D., Brown, A.L. ve Cocking, R.R. (Eds.) (2000). *How people learn: Brain, mind, experience, and school*. Washington, DC: National Academy Press.

Brecht, R.D., Davidson, D. ve Ginsberg, R. (1993). *Predictors of foreign language gain during study abroad*. Washington, DC: National Foreign Language Center.

Broomhall, S., Pitman, T., Majocha, E. ve McEwan, J. (2010). *Articulating lifelong learning in tourism: Dialogue between humanities scholars and travel providers*. Canberra, Australia: Australian Learning and Teaching Council.

Brotman, J.S., Mensah, F.M. ve Lesko, N. (2011). Urban high school students' learning about HIV/AIDS in different contexts. *Science Education*, 95 (1), 87–120.

Brown, L. (2009). The transformative power of the international sojourn: An ethnographic study of the international student experience. *Annals of Tourism Research*, 36 (3), 502–21.

Buzinde, C., Santos, C. ve Smith, S. (2006). Ethnic representations: Destination imagery. *Annals of Tourism Research*, 33, 707–28.

Caillot, M. ve Nguyen-Xuan, A. (1995). Adults' understanding of electricity. *Public Understanding of Science*, 4 (2), 131–52.

Carlson, J.S. ve Widaman, K.F. (1988). The effects of study abroad during college on attitudes toward other cultures. *International Journal of Intercultural Relations*, 12 (1), 1–17.

Caton, K. ve Santos, C. (2008). Closing the hermeneutic circle?: Photographic encounters with the Other. *Annals of Tourism Research*, 35 (1), 7–26.

Caton, K. ve Santos, C. (2009). Images of the Other: Selling study abroad in a postcolonial world. *Journal of Travel Research*, 48 (2), 191–204.

Chanowitz, B. ve Langer, E. (1980). Knowing more (or less) than you can show: Understanding control through the mindlessness-mindfulness distinction. In J. Garber ve M.E.P. Seligmann (Eds.), *Human helplessness: Theory and applications* (pp.97–129). New York: Academic Press.

Chronis, A. (2005). Co-constructing heritage at the Gettysburg storyscape. *Annals of Tourism Research*, 32(2), 386–406.

Clark, A. (1997). *Being there: Putting brain, body, and world together again*. Cambridge, MA: MIT Press.

Cremin, L. (1980). *American education: The national experience*. New York: Harper and Row.

Csikszentmihalyi, M. (1990). *Flow: The psychology of optimal experience*. New York: Harper Perennial.

Del Bosque, I.R. ve Martin, H.S. (2008). Tourist satisfaction: A cognitive-affective model. *Annals of Tourism Research*, 35 (2), 551–73.

Del Bosque, I.R., Martin, H.S. ve Collado, J. (2006). The role of expectations in the consumer satisfaction formation process: Empirical evidence in the travel agency sector. *Tourism Management*, 27, 410–19.

Dolby, N. (2004). Encountering an American self: Study abroad and national identity. *Comparative Education Review*, 48 (2), 150–73.

Dolby, N. (2005). Globalisation, identity, and nation: Australian and American undergraduates abroad. *Australian Educational Researcher*, 32 (1), 101–17.

Driver, B.L. ve Tocher, S.R. (1970). Toward a behavioral interpretation of recreational engagements with implications for planning. In B.L. Driver (Ed.), *Elements of outdoor recreation planning: Proceedings of a national short course held in Ann Arbor, Michigan, May 6–16, 1968* (pp. 9–31). Ann Arbor, MI: University of Michigan Press.

Echtner, C. ve Prasad, P. (2003). The context of Third World tourism marketing. *Annals of Tourism Research*, 30 (3), 660–82.

Edwards, S., McLaughlin, W.J. ve Ham, S.H. (2003). A regional look at ecotourism policy in the Americas. In

D. Fennell ve R. Dowling (Eds.), *Ecotourism: Policy and planning* (pp.293–307). Wallingford, Oxon, UK: CABI.

Engle, S. (1999). *Context is everything: The nature of memory*. New York: W.H. Freeman.

Estabrook, L., Witt, E. ve Rainey, L. (2007). In search of solutions: How people use the internet, libraries, and government agencies to find help. Pew Internet and American Life Project, available at <http://pewresearch.org/pubs/677/in-search-of-solutions> (accessed 27 April 2012).

Falk, J.H. (2004). The director's cut: Towards an improved understanding of learning from museums. *Science Education*, 88, S83–S96.

Falk, J.H. (2009). *Identity and the museum visitor experience*. Walnut Creek, CA: Left Coast Press.

Falk, J.H. (2012). The learning tourist: The role of identity-related visit motivations. *Tourism in Marine Environments*, 7 (3–4), 223–32.

Falk, J.H., Ballantyne, R., Packer, J. ve Benckendorff, P. (2012). Travel and learning: A neglected tourism research area. *Annals of Tourism Research*, 39 (2), 908–27.

Falk, J.H. ve Dierking, L.D. (1992). *The museum experience*. Washington, DC: Whalesback Books.

Falk, J.H. ve Dierking, L.D. (2000). *Learning from museums*. Walnut Creek, CA: AltaMira Press.

Falk, J.H. ve Dierking, L.D. (2002). *Lessons without limits: How free-choice learning is transforming education*. Lanham, MD: AltaMira Press.

Falk, J.H. ve Dierking, L.D. (2010). The 95% solution: School is not where most Americans learn most of their science. *American Scientist*, 98, 486–93.

Falk, J.H. ve Gillespie, K.L. (2009). Investigating the role of emotion in science center visitor learning. *Visitor Studies*, 12 (2), 112–32.

Falk, J.H., Heimlich, J. ve Bronnenkant, K. (2008). Using identity-related visit motivations as a tool for understanding adult zoo and aquarium visitors' meaning making. *Curator*, 51 (1), 55–80.

Falk, J.H., Moussouri, T. ve Coulson, D. (1998). The effect of visitors' agendas on museum learning. *Curator*, 41 (2), 106–20.

Falk, J.H. ve Needham, M. (2011). Measuring the impact of a science center on its community. *Journal of Research in Science Teaching*, 48 (1), 1–12.

Falk, J.H. ve Storksdieck, M. (2010). Science learning in a leisure setting. *Journal of Research in Science Teaching*, 47 (2), 194–212.

Falk, J.H., Storksdieck, M.D. ve Dierking, L.D. (2007). Investigating public science interest and understanding: Evidence for the importance of free-choice learning. *Public Understanding of Science*, 16 (4), 455–69.

Filep, S. (2008). Applying the dimensions of flow to explore visitor engagement and satisfaction. *Visitor Studies*, 11 (1), 90–108.

Foley, D. (1997). Deficit thinking models based on culture: The anthropological protest. In R. Valencia (Ed.), *The evolution of deficit thinking: Educational thought and practice* (pp.113–31). Washington, DC: Falmer Press.

Fosnot, C.T. ve Perry, R.S. (2005). Constructivism: A psychological theory of learning. In C.T. Fosnot (Ed.), *Constructivism: Theory, perspective and practice* (2nd ed., pp. 8–38). New York: Teachers College Press.

Gazzaniga, M.S., Ivry, R.B. ve Mangun, G.R. (2002). *Cognitive neuroscience: The biology of the mind* (2nd ed.). New York: W.W. Norton.

Gerber, B.L., Cavallo, A.M.L. ve Marek, E.A. (2001). Relationships among informal learning environments, teaching procedures and scientific reasoning ability. *International Journal of Science Education*, 23 (5), 535–49.

Gillespie, K.L. ve Falk, J.H. (in review). Factors influencing memories of a science center visit: A qualitative analysis. *Visitor Studies*.

Gmelch, G. (1997). Crossing cultures: Student travel and personal development. *International Journal of Intercultural Relations*, 21 (4), 475–90.

Gutiérrez, K.D. ve Rogoff, B. (2003). Cultural ways of learning: Individual traits or repertoires of practice. *Educational Researcher*, 32 (5), 19–25.

Hall, C.M. (1995). *Introduction to tourism in Australia: Impacts, planning and development* (2nd ed.). South Melbourne, Australia: Longman Australia.

Hughes, K., Packer, J. ve Ballantyne, R. (2011). Using post-visit action resources to support family conservation learning following a wildlife tourism experience. *Environmental Education Research*, 17 (3), 307–28.

Inkson, K. ve Myers, B.A. (2003) ‘The big OE’: Self-directed travel and career development. *Career Development International*, 8 (4), 170–81.

Kinginger, C. (2008). Language learning in study abroad: Case studies of Americans in France. *Modern Language Journal*, 92, 1–124.

Kitsantas, A. (2004). Studying abroad: The role of college students' goals on the development of cross-cultural skills and global understanding. *College Student Journal*, 38 441–52.

Knopf, R.C., Driver, B.L. ve Bassett, J.I. (1973). Motivations for fishing. In J.C. Hendee ve C.R. Schoenfeld (Eds.), *Transactions of the 28th North American Wildlife and Natural Resources Conference* (pp.191–204). Washington, DC: Wildlife Management Institute.

Knudson, D.M., Cable, T.T. ve Beck, L. (1995). *Interpretation of cultural and natural resources*. Pennsylvania: Venture.

Korpan, C.A., Bisanz, G.L., Boehme, C. ve Lynch, M.A. (1997). What did you learn outside of school today? Using structured interviews to document home and community activities related to science and technology. *Science Education*, 81, 651–62.

Langer, E.J. (1990). *Mindfulness*. Reading, MA: Addison-Wesley.

Lee, B.K. ve Shafer, C.S. (2002). The dynamic nature of leisure experience: An application of Affect Control Theory. *Journal of Leisure Research*, 34 (2), 290–310.

Lee, B.K., Shafer, C.S. ve Kang, I. (2005). Examining relationships among perceptions of self, episode-specific evaluations, and overall satisfaction with a leisure activity. *Leisure Sciences*, 27, 93–109.

Lewin, R. (2009). *The handbook of practice and research in study abroad: Higher education and the quest for global citizenship*. New York: Routledge.

Manfredo, M.J. ve Driver, B.L. (1996). Measuring leisure motivation: A meta-analysis of the recreation experience preference scales. *Journal of Leisure Research*, 28 (3), 188–213.

Marcus, G. (2008). *Kluge: The haphazard construction of the human mind*. Boston, MA: Houghton Mifflin.

Miller, J.D. (2010). Adult science learning in the internet era. *Curator*, 53 (2), 191–208.

Moll, L., Amanti, C., Neff, D. ve Gonzalez, N. (1992). Funds of knowledge for teaching: Using a qualitative approach to connect homes and classrooms. *Theory into Practice*, 31, 132–41.

Moscardo, G. (1996). Mindful visitors: Heritage and tourism. *Annals of Tourism Research*, 23 (2), 376–97.

Moscardo, G. (1998). Interpretation and sustainable tourism: Functions, examples and principles. *Journal of Tourism Studies*, 9 (1), 2–13.

Moscardo, G., Woods, B. ve Saltzer, R. (2002). The role of interpretation in wildlife tourism. In K. Higgingbottom (Ed.), *Wildlife tourism: Impacts, planning and management* (pp. 231–51). Altona: Common Ground Publishing.

Nares, P., Robson-Haddow, J. ve Gosse, B. (2001). The case for an asset-based approach to social policy in Canada. In S. Regan ve W. Paxton (Eds.), *Asset-based welfare: International experiences* (pp.348–56). London: Institute for Public Policy Research.

National Research Council. (2009). *Learning science in informal environments: Places, people and pursuits*. Washington, DC: National Academy Press.

National Science Board. (2010). *Science and engineering indicators: 2009*. Washington, DC: US Government Printing Office.

Orams, M. (1995). Towards a more desirable form of ecotourism. *Tourism Management*, 16 (1), 3–8.

Orams, M. (1997). The effectiveness of environmental education: Can we turn tourists into 'greenies'? *Progress in Tourism and Hospitality Research*, 3, 295–306.

Packer, J. (2006). Learning for fun: The unique contribution of educational leisure experiences. *Curator*, 49 (3), 329–44.

Packer, J. ve Ballantyne, R. (2004). Is educational leisure a contradiction in terms?: Exploring the synergy of education and entertainment. *Annals of Leisure Research*, 7 (1), 54–71.

Pearce, P.L. ve Foster, F. (2007). A 'university of travel': Backpacker learning. *Tourism Management*, 28 (5), 1285–98.

Pope, M. ve Gilbert, J. (1983). Personal experience and the construction of knowledge in science. *Science Education*, 67, 193–203.

Powell, R.B. ve Ham, S.H. (2008). Can ecotourism interpretation really lead to pro-conservation knowledge, attitudes and behavior? Evidence from the Galapagos Islands. *Journal of Sustainable Tourism*, 16 (4), 467–89.

Powell, R.B., Kellert, S.R. ve Ham, S.H. (2009). Interactional theory and the sustainable nature-based tourism experience. *Society and Natural Resources*, 22 (8), 761–76.

Rogoff, B. ve Lave, J. (Eds.) (1984). *Everyday cognition: Its development in social context*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Roth, W.M. ve Lee, S. (2002). Scientific literacy as collective praxis. *Public Understanding of Science*, 11, 1–24.

Santos, C.A. (2006). Cultural politics in contemporary travel writing. *Annals of Tourism Research*, 33 (3), 624–44.

Schänzel, H.A. (2004). Educational entertainment: The emotive and personal context of environmental interpretation. In K.A. Smith ve C. Schott (Eds.), *Proceedings*

of the New Zealand Tourism and Hospitality Research Conference (pp.348–56).
Wellington, New Zealand: Victoria University of Wellington.

Staus, N.L. (2012). *Crossing the Cartesian divide: An investigation into the role of emotion in science learning*. Unpublished Doctoral Dissertation, Oregon State University, Corvallis.

Talbut, S. ve Stewart, M.A. (1999). What's the subject of study abroad?: Race, gender, and 'living culture'. *Modern Language Journal*, 83 (2), 163–75.

Uriely, N. (2005). The tourist experience: Conceptual developments. *Annals of Tourism Research*, 32 (1), 199–216.

Weil, S.E. (1999). From being about something to being for somebody: The ongoing transformation of the American museum. *Daedalus*, 28 (3), 229–58.

Wenger, E. (1998). *Communities of practice: Learning, meaning, and identity*. Cambridge: Cambridge University Press.

13. Ekoturizmde Yansıtıcı Ziyaretçi Deneyimlerini Teşvik etmek

Jan Packer and Roy Ballantyne

GİRİŞ

Yansıma uzun zamandır deneyimsel öğrenmenin veya yaparak öğrenmenin önemli, hatta belki de en gerekli bileşenlerinden biri olarak kabul edilmiştir. Kolb'un (1984) deneyimsel öğrenme döngüsü, Revans'ın (1980, 1982, 1998) eylem öğrenme süreci ve Schon'un (1983, 1987) yansıtıcı uygulayıcısının ayrılmaz bir parçasıdır. Son araştırmalar, turizm ve boş zaman bağlamlarında öğrenmenin de önemli bir bileşeni olduğunu ortaya koymuştur (Ballantyne, Packer ve Falk, 2011; Ballantyne, Packer ve Sutherland, 2011). Farkındalık kavramı (Langer, 1989, 1997; Moscardo, 2009) bu bağlamlarda da sıklıkla kullanılmıştır ve ziyaretçilerin bilinçli olarak düşünceleri ve davranışları üzerinde farkındalık ve kontrol sağlama ihtiyacını vurgulamaktadır. Bu bölüm, ziyaretçi farkındalığının gerekli olduğunu savunmaktadır ancak yaşamı değiştiren öğrenme türü olan ekoturizmin teşvik etmeyi amaçladığı öğrenme türü için yeterli önkoşul yoktur. Bu bölüm, ziyaretçi farkındalığının, yaşamı değiştiren öğrenme türü (ekoturizmin teşvik etmeyi amaçladığı türden bir öğrenme) için gerekli olduğunu ancak yeterli bir önkoşul olmadığını savunmaktadır. Ziyaretçilerin çevresel davranışlarındaki anlamlı ve kalıcı değişiklikleri kolaylaştırmak için, ekoturizm işletmecilerinin ziyaretçileri, deneyimlerini ve yaşamları için anlamlarını kasıtlı olarak yansıtmaya teşvik etmeleri ve deneyimlerine yanıt olarak yapacakları değişiklikler için somut ve ulaşılabilir planlar yapmaları gerektiğini öne sürmektedir. İdeal olarak, ziyaretçilerini takip etmenin, onları kendi taahhütlerine karşı sorumlu tutmanın yollarını da bulmalıdırlar. Bu bölüm, bunun başarılabileceği yolları önermektedir.

FARKINDALIK TEORİSİ

Farkındalık ve dikkatsizliğin ikiz kavramları, turizm araştırmalarında ziyaretçilerin doğal ve kültürel miras konumlarında sunulan yoruma verdikleri yanıtları araştırmak (Moscardo, 1996, 1999; Moscardo ve Pearce, 1986), ve daha yakın zamanlarda turist deneyimlerinin farkındalık modelini desteklemek için kullanılmıştır

(Moscardo, 2009). Dikkatli bir turist aktif olarak meşgul, çoklu veya alternatif bakış açılarının farkında ve yeni bilgilere karşı uyanıktır. Dikkatsiz bir turist otomatik olarak hareket eder ve dikkat etmeden veya aktif olarak bilgi işlemekten rutin bir senaryoyu takip eder. Dikkatli turistlerin tatmin edici bir deneyime sahip olma olasılıkları daha yüksekken, dikkatsiz turistlerin kendilerini çaresiz, sıkılmış veya sinirli hissetme olasılıkları daha yüksektir (Moscardo, 2009). Farkındalık normalde takdir, anlam verme, tutum ve davranış değişikliği için gerekli bir koşul veya ilk adım olarak görülür. Ancak, çevre eğitiminin nihai hedefi olan davranış değişiklikleri kolay kolay gerçekleşmez. Bu nedenle burada, ziyaretçinin çevresel davranış değişikliğinin sağlanabilmesi için, genellikle ziyaretçinin farkındalığını ve deneyimsel katılımını kolaylaştırmaktan daha fazlasının gerekli olduğu savunulmaktadır. Ziyaretçilerin deneyimlerini yansıtmaları gerekir.

YANSIMA VE DENEYİMSEL ÖĞRENME KURAMLARI

Boud, Keogh ve Walker'a (1985a, s.7) göre, 'tek başına deneyim, öğrenmenin anahtarı değildir'. Deneyimi öğrenmeye dönüştürmek ve bir deneyimden mümkün olan maksimum faydayı elde etmek için insanların yansıma yapması gerekir. Yansıma 'insanların deneyimlerini yeniden yakaladıkları, düşündükleri, üzerinde kafa yordukları ve değerlendirdikleri önemli bir insan faaliyetidir' (Boud, Keogh ve Walker, 1985b, s.19). Olayları ve ilişkili duyguları işlemeye, fikirleri bilinçlendirmeye ve anlamlandırmaya, onları önceki bilgi ve anlayışlarla bütünleştirmeye ve gelecekteki eylemler hakkında seçimler yapmaya yönelik kasıtlı bir girişimi içermektedir. Benzer şekilde, Mezirow'un (1991) 'dönüştürücü öğrenme' kavramı, insanların sahip oldukları 'anlam perspektiflerine' meydan okuyabilecekleri ve dönüştürebilecekleri bir süreç olarak yansımayı içermektedir. Jordi (2011, s.193), insanların 'sonsuz dek kendilerini yeniden inşa ettiklerini' ve deneyimsel öğrenme süreçleriyle anlam kazanmaya çalıştıklarını ileri sürmektedir. Bu süreçler fiziksel algılama, algılama, hafıza, anlama ve karar vermeyi içerir ve hissedilen deneyimin bilişsel farkındalığa kazandırılmasına yardımcı olur.

Kolb'un (1984) deneyimsel öğrenme teorisi, deneyimsel öğrenme döngüsünde dört aşama olduğunu göstermektedir: 'Somut deneyim', deneyimin kişisel anlamını

ortaya çıkaran ‘yansıtıcı gözlem’ için bir temel oluşturur. Bunu daha sonra yeni kavramların olduğu ‘soyut kavramsallaştırma’ izleyebilir. Bunlar, ‘aktif deney’ sürecinde bir değişikliğin yapıldığı eylem için çıkarımlar haline getirilir ve bu da bir sonraki ‘somut deneyime’ yol açar. Daha basit bir ifadeyle, bu bir deneyimleme, yansıtma, düşünme ve hareket etme döngüsüdür.

EKOTURİZM BAĞLAMLARINDA YANSIMA VE DENEYİMSEL ÖĞRENME

Yaban hayatı temelli ekoturizm deneyimleri bağlamında yaptığımız araştırmalar (Ballantyne, Packer ve Sutherland, 2011), yukarıda özetlenen deneyimsel öğrenme döngüsünün dört aşamasına dair kanıtlar bulmuştur. Ziyaretçilerin yaban hayatı turizmi deneyimine (somut deneyim) katıldıktan dört ay sonra verdikleri yanıtlar, deneyimlerinden işledikleri ve anlam yarattıkları yansıtıcı gözlemin kanıtlarını göstermiştir. Bazı ziyaretçiler, günlük yaşamlarında yeni çevre uygulamalarına çevirmeye çalıştıkları (aktif deneyler) çevresel sorumluluklarının yeni bir anlayışına ulaşmış görünüyorlardı (soyut kavramsallaştırma). Bu süreç, dört farklı yaban hayatı turizmi alanına gelen ziyaretçiler tarafından yapılan aşağıdaki yorumlarla gösterilmiştir:

“Kaplumbağaların denize doğru yürüdüğünü gördüm [somut deneyim] ve insanların onları koruması gerektiğini hissettim [yansıtıcı gözlem]; dünya hepimiz içindir [soyut kavramsallaştırma]. (Kaplumbağa gözlemci ekoturist)”

“Onları izlerken tamamen rahatladım [somut deneyim] ve aynı zamanda bu şaşırtıcı hayvanları nasıl koruyacağım ile ilgili panik yaşadım [yansıtıcı gözlem, soyut kavramsallaştırma]. (Balina gözlemcisi ekoturist)”

“Bizi çevreleyen yaşam döngüsünün [yansıtıcı gözlem] ve her insan eyleminin gezegen üzerinde [soyut kavramsallaştırma] bir etkisi olduğunun çok daha fazla farkına varmamı sağladı. (Balina gözlemcisi ekoturist)”

“Sahip olduklarımıza ve sonsuza dek orada olmayacağının farkına varmamızı sağladı ve çocuklarımız, onunla yeterince ilgilenmezsek sahip olduğumuz bu güzellikleri kaçıracağız [yansıtıcı gözlem, soyut kavramsallaştırma]. (Akvaryum ziyaretçisi)”

“Duygularım, çevre üzerindeki etkimizin farkında olma ihtiyacı konusunda daha tutkulu hale geldi [yansıtıcı gözlem, soyut kavramsallaştırma]. (Deniz tema parkı ziyaretçisi)”

“Aslında bunun bir parçası olduğumu hissettim [somut deneyim, yansıtıcı gözlem], aslında [soyut kavramsallaştırma] etkileyebileceğim bir şeydi. (Kaplumbağa gözlemci ekoturist)”

“Biraz daha iyi anlıyorum ve kendimi [yansıtıcı gözlem, soyut kavramsallaştırma] bu sürece yardımcı olmak için ne gibi küçük şeyler yapabileceğimi merak ederken buluyorum. (Akvaryum ziyaretçisi)”

“Onları ilk elden deneyimleyerek [somut deneyim], suollarımızı ve okyanuslarımızı kirlenmiş maddelerden [yansıtıcı gözlem, soyut kavramsallaştırma] korumanın gerçekten ne kadar önemli olduğunu, her zaman lağima dökmek üzere olduğunuz şeyin etkisini düşündürecek şekilde beni etkiledi [aktif deneyler]. (Balina gözlemcisi ekoturist)”

“Daha önce çöp attığımdan değil, ama diğer insanların [yansıtıcı gözlem] yaptıklarının daha fazla farkında olmamı sağladı ve sık sık onlardan sonra [soyut kavramsallaştırma, aktif deney] yere attıklarını yerden alıyorum. (Akvaryum ziyaretçisi)”

Ziyaretçilerin sadece az bir bölümünün deneyimleme, yansıtma, düşünme ve hareket etme döngüsünün tamamı boyunca ilerlemesine rağmen, bazılarının bunu tam olarak yapmış olması, ekoturizm deneyimlerinin kalıcı ve yaşamı değiştiren bir etkiye sahip olma potansiyeline dair kanıtlar sunmaktadır. Genel olarak katılımcıların neredeyse yarısı, gördüklerinin veya duyduklarının etkilerini yansıttıklarına veya bilişsel olarak işlediklerine dair kanıtlar sergilemiştir. Ekoturizm deneyiminden öğrenme sürecinde yansımanın önemi de, nicel olarak doğrulanmıştır (Ballantyne, Packer ve Falk, 2011). Ziyaretçilerin yaban hayatı turizmi deneyimleri sırasında yansıma yaptıklarını bildirme derecesi, kısa ve uzun vadeli çevresel öğrenme çıktılarına öngören birkaç değişkenden biriydi. Benzer şekilde, yansıtıcı bir tepkiyi teşvik eden faaliyetler, okul öğrencilerinin doğal ortamlardaki deneyimlerinden öğrenmelerini kolaylaştırmada en başarılılar arasındaydı (Ballantyne, Anderson ve Packer, 2010; Ballantyne ve Packer, 2009).

Yansıma sürecinin duygu ve düşüncelerden kopması gerekmediğine dikkat edilmelidir, aksine bunlar önemli deneyimsel bilgi kaynakları olarak düşünülmelidir. Jordi’ye (2011) göre yansıma, duyumları, algıları, duyguları, düşünceleri, hatıraları ve

fikirleri eski ve yeni bilgilerle birleştirerek yeni anlamlar oluşturmak için bir süreç sağlayabilir. Boud ve diğ. (1985b) duyguların ele alınmasının yansıtıcı sürecin önemli unsurlarından biri olduğunu düşünmektedir. Araştırmamız (Ballantyne, Packer ve Sutherland, 2011) ayrıca yansıtıcı aktivitenin genellikle duygusal tepkilerin farkındalığı ve bilişsel yorumu üzerine kurulduğunu göstermiştir.

Bununla birlikte, duygusal tepkiler tek başına tutum ve davranışlarda kalıcı değişiklikler meydana getirmek için yeterli değildir. Detaylandırma Olasılık Modeline göre (Petty, DeSteno ve Rucker, 2001; Petty, Gleicher ve Baker, 1991), tutum değişikliği iki yoldan biriyle gerçekleşebilir: İlgili argümanların sistematik veya dikkatli bir şekilde işlenmesi yoluyla veya basit çağrışımlar ve duygusal tepkiler yoluyla. Daha fazla ayrıntılandırma veya bilişsel işlemenin daha güçlü tutumlarla, yani kalıcı, dirençli ve davranışları öngören tutumlarla ilişkili olduğuna dair bazı kanıtlar vardır (Petty ve Krosnick, 1995). Bu tür işlemler, yansıtıcı faaliyetlere kasıtlı olarak katılmayı gerektirir.

Zeppel ve Muloin (2007), ‘deniz yaban hayatı turlarına katılanlara sağlanan faydaların, eşsiz deniz yaşamını görmenin duyuşsal (duygusal) yararları ve heyecanı, deniz yaban hayatı hakkında yeni gerçekleri öğrenmenin bilişsel (eğitim) yararları ile bütünleştirildiğinde gerçekleştiğini’ savunmaktadırlar (s. 40). Araştırmamızın bulguları bu sonucu desteklemektedir, ancak ‘deniz yaban hayatı hakkındaki gerçekler’ sunumundan daha fazlasına ihtiyaç olduğunu göstermektedir. Etkili çevresel öğrenme, bilişsel anlayışta bir değişiklik veya büyümeden daha fazlasını içerir. İdeal olarak, bir ekoturizm deneyimine katılanlar, daha önce sahip oldukları tutum ve inançları sorgulamaya ve dünyayla etkileşimde bulunmanın yeni yollarına yönelik taahhütlerde bulunmaya yönlendirilecektir. Gördüklerini ve duyduklarını derinlemesine düşünmeye ve kişisel bir yanıt vermeye teşvik edilmeleri gerekmektedir.

ZİYARETÇİ DENEYİMİNE YANSIMAYI DÂHİL ETME

Yansıma büyük ölçüde ziyaretçinin kontrolü altında olmasına ve büyük ölçüde ziyaretçilerin ilgi alanlarına, motivasyonlarına ve bilişsel tarzına bağlı olmasına rağmen, ekoturizm operatörlerinin ve tercümanlarının yansıtıcı süreçleri teşvik etmek ve

kolaylaştırmak için gerçekleştirebilecekleri bazı eylemler vardır. Bunlara örnek olarak aşağıdaki durumlar verilebilir:

- Ziyaretçileri dikkatli tutmak için deneyimler tasarlamak,
- Yansıma için bir zaman ve mekân sağlamak,
- Duygusal katılımı teşvik etmek,
- Yansıtıcı aktivitenin önemini vurgulamak,
- Hayal gücünü teşvik etmek,
- Öğrenme deneyimini bireyselleştirmek,
- Kişilerarası etkileşim, sorgulama ve tartışma için fırsatlar sunmak,
- Deneyimden sonra ziyaretçilerle temasın sürdürülmesi,
- Kendi uygulamalarını düşünmek.

Bu önerilerin her biri aşağıda daha ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

Ziyaretçileri dikkatli tutmak için deneyimler tasarlamak

Farkındalığın, ziyaretçileri yansıtıcı faaliyetlere dâhil etmenin ilk adımı olduğu öne sürülmüştür. Moscardo ve meslektaşları farkındalığı teşvik eden bir dizi faktör belirlediler (Moscardo, 2009). Bunlar:

- İyi fiziksel yönelim,
- Çeşitli aktiviteler,
- Ziyaretçi konforu,
- Çoklu duyusal uyarım ve etkileşim,
- Seçim,
- Daldırma,
- Çoklu veya yeni bakış açıları,
- Mekânın yönleri (özgünlük, nadirlik, teklik, çeşitlilik, kültürel önem),
- Temalar ve anlatılar'dır.

Bu faktörlerin en azından bir kısmını ekoturizm deneyimine dâhil ederek, operatörler ziyaretçileri daha yansıtıcı bir deneyim için hazırlayabilirler. Ekoturizm deneyiminin bağlı olduğu doğal çevrenin benzersizliğini vurgulamak, yalnızca ziyaretçi farkındalığını arttırmakla kalmayacak, aynı zamanda ziyaretçileri çevre veya koruma konularında düşünmeye teşvik edebilecek önemli bilgiler sağlayacaktır. Ziyaretçilerin nadir yaban hayatı veya ekosistemlere mümkün olduğunca yaklaşımları için fırsatlar sunmak veya ziyaretçilerin bunları birden fazla veya yeni bakış açısıyla gözlemlemelerine izin vermek, farkındalık ve yansıtıcı etkinlik olasılığını artıracaktır.

Yansıma için bir zaman ve mekân sağlamak

Ziyaretçilerin deneyimin anlamını yansıtması için ekoturizm deneyiminin bir parçası olarak bir zaman ve mekân ayırmak genellikle mümkündür. Bu, Forestell ve Kaufman'a (1990, Lück, 2007 tarafından alıntılanan) göre, ziyaretçilerin deneyimleri ile daha geniş çevre sorunları arasında bağlantı kurabilecekleri bir 'kişisel doğrulama' zamanı olan deneyimin sonucuna doğru, en uygun yol olacaktır. Bu, katılımcıların deneyimlerinin ayrıntılarını hatırlamaları, içlerinde uyandırdığı duygulara katılmaları ve yaşamlarında ne kadar derin anlamlar taşıyabileceğini düşünmeleri için teşvik edildiği bir bilgilendirme oturumu şeklinde olabilir. Ziyaretçilere ayrıca kişisel bir dergi verilebilir ve deneyimleri ve buna tepkileri hakkında yazmaları teşvik edilebilir veya düşüncelerini ve duygularını bir arkadaşıyla paylaşmaları teşvik edilebilir. Bu sürecin bir parçası olarak ziyaretçiler, yeni yaşadıkları çevrenin korunmasına katkıda bulunabilecek çevresel açıdan sorumlu bir dizi davranışın farkında olmalı ve deneyimlerine yanıt olarak yapacakları değişiklikler için somut ve ulaşılabilir planlar yapmaya teşvik edilmelidir.

Duygusal katılımı teşvik etmek

Duyguların genellikle merak ve keşfe neden olduğu bilinmektedir (Berlyne, 1960; Csikszentmihalyi ve Hermanson, 1995) ve daha fazla yoğunlaşma ve öğrenmeye istekliliğe yol açabilir (Krapp, Hidi ve Renninger, 1992; Pekrun, 1992). Ekoturizm bağlamında duygusal bir deneyim, daha derin bir düşünceyi tetikleyebilir ve çevreye yönelik bir endişe ve saygıya yol açabilir. Ekoturizm işletmecileri merak, huşu, heyecan ve ayrıcalık duygusu gibi duygusal tepkilere dikkat çekebilir ve bunları pekiştirebilir.

Bununla birlikte, ziyaretçilerin bu duyguları işlemeye teşvik edilmeleri ve bunları hızlı bir şekilde unutulmuş veya terk edilen tutum ve niyetlere kısa bir yol olarak değil, daha fazla düşünce ve karar verme için teşvik olarak kullanmaları önemlidir. Ballantyne, Packer ve Bond (2012), duygusal konularla ilgili yorumlamanın, çevresel konularla ilgili olarak da geçerli olan beş ilke tarafından yönlendirilmesi gerektiğini öne sürmektedir:

- 1- Anlatı ve kişisel hikâye anlatımı merkezi bir yer tutmalı ve ziyaretçilerle çok sayıda kişisel bağlantı noktası sağlamalıdır.
- 2- Umutsuzluk umutla dengelenmeli, ziyaretçilere duygularıyla başa çıkmaları ve ilerlemeleri için bir yol sağlamalıdır.
- 3- Tarihsel kanıtların sunulması ve dengeli yorumlama, ziyaretçilerin ikna edilmekten ziyade eğitilmiş hissetmelerini sağlamalıdır.
- 4- Yansıma için bir yer veya alan sağlamak, ziyaretçileri öğrenmelerini kişiselleştirmeye ve içselleştirmeye teşvik etmelidir.
- 5- Geleceği bilgilendirmek için geçmişe odaklanmak, ziyaretçilere başkalarının hatalarından ders çıkarmanın bir yolunu sunmalı ve herkes için daha iyi bir gelecek inşa etmeye katkıda bulunmalıdır.

Yansıtıcı aktivitenin önemini vurgulamak

Yansıtıcı etkinlik, ziyaretçinin kasıtlı ve düşünceli bir tepkisidir ve zihinsel çaba yatırımı gerektirir. Ziyaretçiler, yansımanın öğrenme sürecindeki önemli yerinin farkına varırlarsa ve deneyimden maksimum fayda elde ederlerse, yansıma yapmaya daha istekli olabilirler. Ziyaretçileri deneyimden önce hazırlamak, böylece eğitim bileşenini beklemelerini ve takdir etmelerini sağlamak da bu süreci kolaylaştırabilir.

Hayal gücünü teşvik etmek

Deneyimsel öğrenme, geçmişle ilgili olduğu kadar gelecekle de ilgilidir ve bu nedenle hayal gücü kapasitesine dayanır (Jordi, 2011). Ziyaretçiler, doğal dünyayı yeni ve farklı şekillerde deneyimlemek, alternatif bakış açılarını keşfetmek ve farklı eylem biçimlerinin olası sonuçlarını yansıtmak için hayal güçlerini kullanmaya teşvik edilebilir. Ayrıca, günlük yaşamlarında çevreye duyarlı belirli davranışları benimsediklerini ve

böylece bu davranışları zihinsel olarak prova ettiklerini veya uyguladıklarını hayal edebilirler.

Öğrenme deneyimini bireyselleştirmek

Deneyimsel öğrenme öğrenci merkezlidir. Yorumlama veya eğitim programının içeriğinden veya yapısından çok öğrencinin ihtiyaçlarına ve ilgi alanlarına dayanır. Öğrenme deneyimi, mümkün olduğunca, ziyaretçilerin bireysel ihtiyaçlarına cevap verebilecek kadar esnek olmalıdır. İyi eğitilmiş, yetkin rehberler bu ihtiyaçları ayırt edebilir ve bunlara uyum sağlayabilir ve böylece ziyaretçiler için kişiselleştirilmiş ve ilgi çekici bir deneyim sunar. Ziyaretçilere yansıtıcı öğrenme deneyimleriyle nasıl ve ne zaman etkileşimde bulundukları konusunda seçenekler sunmak da bireyselleşmeye olanak sağlayabilir.

Kişilerarası etkileşim, sorgulama ve tartışma için fırsatlar sunmak

Deneyimden anlam çıkarmak genellikle ilişkisel bir süreçtir (Jordi, 2011). Bazıları için, bir iç diyalog, farklı bilinç unsurları arasında veya eski ve yeni bilgi arasında bağlantı kurma süreci olabilir. Diğerleri için, düşünceleri ve duyguları bir arkadaşla paylaşmak sürecin gerekli bir parçasıdır. Kals, Schumacher ve Montada (1999), ‘önemli kişilerle deneyimlerin paylaşılmasının, doğada kalmanın etkisinin bir yükselticisi olarak işlev görebileceğini’ belirtmişlerdir (s. 182). Anderson ve Shimizu (2007), bir deneyime ilişkin tartışma ve yansımanın provaya benzer bir işlevi yerine getirdiğini ve böylece daha ayrıntılı ve canlı anılara yol açtığını öne sürdüler. Çocuklar ve ebeveynlerin birbirlerinin çevresel davranışları üzerinde güçlü ve karşılıklı bir etkiye sahip olmaları muhtemel olduğundan, kuşaklar arası etkileşim özellikle önemlidir (Ballantyne, Fien ve Packer, 2001). Ekoturizm operatörleri, kişilerarası etkileşimi kolaylaştıran ve aynı zamanda yansıtıcı bir bileşen içeren faaliyetler sunabilir. Ayrıca, ziyaretçilerin sorularını yanıtlamak ve konuşmaları başlatmak için personel veya gönüllü rehberlerin hazır olmasını sağlayabilirler.

Deneyimden sonra ziyaretçilerle temasın sürdürülmesi

Ballantyne ve Packer (2011), deneyimsel öğrenmenin (deneyimleme, yansıtma, düşünme ve oyunculuk) tam döngüsünün tek bir ekoturizm deneyimi sırasında tamamlanabileceğini beklemenin gerçekçi olmadığını savunmaktadırlar. İdeal olarak, ziyaretçilerin ziyaretlerinden sonra ev çevreleri ve günlük yaşamları bağlamında bu süreçte devam etmeleri için desteklenmesi ve teşvik edilmesi gerekmektedir. Web tabanlı teknolojiler ve sosyal ağ olanakları, ekoturizm sağlayıcılarının alandan ayrıldıktan sonra ziyaretçilerle iletişim kurmalarına izin verebilir (Ballantyne ve Packer, 2011), daha fazla düşünmeyi teşvik edebilir ve insanları verdikleri taahhütlere karşı sorumlu tutabilir.

Kendi uygulamalarını düşünmek

Ziyaretçiler için mümkün olan en iyi deneyimi sağlamak için, ekoturizm operatörlerinin kendilerinin yukarıda özetlenen deneyimsel öğrenme döngüsünden yararlanarak yansıtıcı uygulamalara katılmaları gerekir. Her seviyedeki personel, sağladıkları deneyimleri eleştirel olarak gözlemlemek ve yansıtmak, yeni fikirler denemek ve etkilerini ziyaretçilerin bakış açısıyla değerlendirmek için düzenli olarak zaman ayırmalıdır.

SONUÇ

Yansımanın genellikle ekoturizm deneyimleri ile çevresel eylemler arasındaki eksik bağlantı olduğu öne sürülmektedir. Ekoturizm işletmecilerinin, ziyaretçileri sadece dikkatli olmaya değil, aynı zamanda kasıtlı yansıtıcı faaliyetlerde bulunmaya teşvik eden deneyimler sağlamaları gerektiği savunulmaktadır. Bu konuda bir takım eylemler önerilmiştir. Bu eylemler, ekoturistlerin deneyimlerinden maksimum faydayı elde etmelerine yardımcı olacak ve yalnızca çevreye duyarlı davranışlarda artışa değil, aynı zamanda daha fazla ziyaretçi memnuniyetine de yol açma potansiyeline sahip olacaktır.

KAYNAKÇA

Anderson, D. ve Shimizu, H. (2007). Factors shaping vividness of memory episodes: Visitors' long-term memories of the 1970 Japan World Exposition. *Memory*, 15 (2), 177–91.

Ballantyne, R., Anderson, D. ve Packer, J. (2010). Exploring the impact of integrated fieldwork, reflective and metacognitive experiences on student environmental learning outcomes. *Australian Journal of Environmental Education*, 26, 47–63.

Ballantyne, R., Fien, J. ve Packer, J. (2001). Intergenerational influence in environmental education: A quantitative analysis. *Australian Journal of Environmental Education*, 17, 1–7.

Ballantyne, R. ve Packer, J. (2009). Introducing a fifth pedagogy: Experience-based strategies for facilitating learning in natural environments. *Environmental Education Research*, 15 (2), 243–62.

Ballantyne, R. ve Packer, J. (2011). Using tourism free-choice learning experiences to promote environmentally sustainable behaviour: The role of post-visit 'action resources'. *Environmental Education Research*, 17 (2), 201–15.

Ballantyne, R., Packer, J. ve Bond, N. (2012). Interpreting shared and contested histories: The Broken Links Exhibition. *Curator: The Museum Journal*, 55 (2), 153–66.

Ballantyne, R., Packer, J. ve Falk, J.H. (2011). Visitors' learning for environmental sustainability: Testing short- and long-term impacts of wildlife tourism experiences using structural equation modelling. *Tourism Management*, 32 (6), 1243–52.

Ballantyne, R., Packer, J. ve Sutherland, L. (2011). Visitors' memories of wildlife tourism: Implications for the design of powerful interpretive experiences. *Tourism Management*, 32 (4), 770–79.

Berlyne, D.E. (1960). *Conflict, arousal, and curiosity*. New York: McGraw-Hill.

Boud, D., Keogh, R. ve Walker, D. (1985a). What is reflection in learning? In D. Boud, R. Keogh ve D. Walker (Eds.), *Reflection: Turning experience into learning* (pp. 7–17). London: Kogan Page.

Boud, D., Keogh, R. ve Walker, D. (1985b). Promoting reflection in learning: A model. In D. Boud, R. Keogh ve D. Walker, D. (Eds.), *Reflection: Turning experience into learning* (pp.18–40). London: Kogan Page.

Csikszentmihalyi, M. ve Hermanson, K. (1995). Intrinsic motivation in museums: Why does one want to learn? In J.H. Falk ve L.D. Dierking (Eds.), *Public institutions for personal learning: Establishing a research agenda* (pp.67–77). Washington, DC: American Association of Museums, Technical Information Service.

Forestell, P.H. ve Kaufman, G.D. (1990). The history of whale watching in Hawaii and its role in enhancing visitor appreciation for endangered species. Paper presented at the 1990 Congress on Coastal and Marine Tourism: A Symposium and Workshop on Balancing Conservation and Economic Development, Newport, Oregon.

Jordi, R. (2011). Reframing the concept of reflection: Consciousness, experiential learning, and reflective learning practices. *Adult Education Quarterly*, 61 (2), 181–97.

Kals, E., Schumacher, D. ve Montada, L. (1999). Emotional affinity towards nature as a motivational basis to protect nature. *Environment and Behavior*, 31, 178–202.

Kolb, D.A. (1984). *Experiential learning: Experience as the source of learning and development*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.

Krapp, A., Hidi, S. ve Renninger, K.A. (1992). Interest, learning, and development. In K.A. Renninger, S. Hidi ve A. Krapp (Eds.), *The role of interest in learning and development* (pp. 3–25). Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.

Langer, E.J. (1989). *Mindfulness*. Reading, MA: Addison-Wesley.

Langer, E.J. (1997). *The power of mindful learning*. Reading, MA: Addison-Wesley.

Lück, M. (2007). Managing marine wildlife experiences: The role of visitor interpretation programmes. In J. Higham ve M. Lück (Eds.), *Marine wildlife and tourism management: Insights from the natural and social sciences* (pp. 334–46). Wallingford, Oxon, UK: CABI.

Mezirow, J. (1991). *Transformative dimensions of adult learning*, Oxford: Jossey-Bass.

Moscardo, G. (1996). Mindful visitors: Creating sustainable links between heritage and tourism. *Annals of Tourism Research*, 23 (2), 376–87.

Moscardo, G. (1999). *Making visitors mindful: Principles for creating quality sustainable visitor experiences through effective communication*. Champaign, IL: Sagamore.

Moscardo, G. (2009). Understanding tourist experience through mindfulness theory. In M. Kozak ve A. Decrop (Eds.), *Handbook of tourist behaviour: Theory and practice* (pp. 99–115). New York: Routledge.

Moscardo, G. ve Pearce, P.L. (1986). Visitor centres and environmental interpretation: An exploration of the relationships among visitor enjoyment, understanding and mindfulness. *Journal of Environmental Psychology*, 6, 89–108.

Pekrun, R. (1992). The impact of emotions on learning and achievement: Towards a theory of cognitive/motivational mediators. *Applied Psychology: An International Review*, 41 (4), 359–76.

Petty, R.E., DeSteno, D. ve Rucker, D.D. (2001). The role of affect in attitude change. In J.P. Forgas (Ed.), *Handbook of affect and social cognition* (pp.212–33). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.

Petty, R.E., Gleicher, F. ve Baker, S.M. (1991). Multiple roles for affect in persuasion. In J.P. Forgas (Ed.), *Emotion and social judgments* (pp. 181–200). Oxford: Pergamon Press.

Petty, R.E. ve Krosnick, J.A. (1995). *Attitude strength: Antecedents and consequences*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.

Revans, R. (1980). *Action learning: New techniques for management*. London: Blond and Briggs.

Revans, R.W. (1982). *The origin and growth of action learning*. Brickley, UK: Chartwell-Bratt.

Revans, R.W. (1998). *ABC of action learning*. London: Lemos and Crane.

Schon, D.A. (1983). *The reflective practitioner*. London: Temple Smith.

Schon, D.A. (1987). *Educating the reflective practitioner*. San Francisco: Jossey-Bass.

Zeppel, H. ve Muloin, S. (2007). Marine wildlife tours: Benefits for participants. In J. Higham ve M. Lück (Eds.), *Marine wildlife and tourism management: Insights from the natural and social sciences* (pp. 19–48). Wallingford, Oxon, UK: CABI.

13. Ekoturizm Deneyimlerinde Duyguların Rolü

Nancy L. Staus and John H. Falk

GİRİŞ

“Bir kambur balina ve baldırı teknenize o kadar yaklaşır ki birbirinizin gözlerine bakabilirsiniz.”

“Bir deniz kaplumbağası yavrusu, siz onu sahilde seyrederken denize doğru ilerlemek için mücadele eder.”

Yukarıda açıklananlar gibi ekoturizm deneyimlerinin güçlü duygusal tepkilere neden olması şaşırtıcı değildir (Ballantyne, Packer ve Sutherland, 2011). Özellikle ziyaretçilerin doğal ortamlarında evcil olmayan hayvanlarla karşılaştıkları yaban hayatı turizmi deneyimleri, genellikle “zevk”, “hayret” ve “hayranlık” gibi bir dizi olumlu duyguya neden olmaktadır (Schänzel ve McIntosh, 2000). Tersine, bazı ziyaretçiler, “bazı hayvan türlerinin korunması gerektiğini bilmekten üzüntü duymak” (Schänzel ve McIntosh, 2000, s.45) gibi bu deneyimlerle ilişkili olumsuz duyguları veya ziyaretçilerin hayvanlar ve yaşam alanları üzerindeki etkileriyle ilgili endişeleri de bildirmektedir (Ballantyne ve ark., 2011). Açıkçası, bu tür vahşi yaşam karşılaşmaları, ziyaretçilerin bir ekoturizm deneyimi hakkındaki algılarını ve memnuniyetlerini büyük ölçüde etkileyebilecek karmaşık bir dizi duyguyu teşvik edebilir.

Ekoturizm deneyimleri sırasında ziyaretçi duygularının görünen önemine rağmen, çok az araştırma bu deneyimlerin duyuşsal boyutlarına odaklanmıştır. Yakın zamana kadar yaban hayatı turizmi ile ilgili araştırmaların çoğu, ziyaretçi beklentilerini, hedeflerini ve faaliyetle ilgili istenen sonuçları ele alan motivasyonel bir bakış açısıyla yürütülmüştür (Curtin, 2005). Sonuç olarak, yaban hayatı turistleri hakkındaki anlayışımızın çoğu, deneyimin doğasından ziyade ziyaretçi memnuniyetine odaklanmıştır. Her ne kadar ekoturizm araştırmaları, bu deneyimlerin çevresel bilgi, tutum ve davranışsal niyetler gibi diğer yönlerini ele almaya başlamış olsa da, çok azı ziyaretçiler üzerindeki duygusal ve psikolojik etkileri ve bu faktörlerin ekoturizm deneyimlerinden elde edilen değeri veya anlamı nasıl etkilediğini incelemektedir

(Schänzel ve McIntosh, 2000). Bu nedenle, motivasyonel yaklaşım, insanların vahşi yaşam turizmine katılmaktan hoşlandıklarını ortaya koyabilirken, insanların deneyimin kendisi hakkındaki algılarını (örneğin, vahşi yaşam deneyimlerinden zevk almanın ne anlama geldiğini), kışkırttığı duygusal tepkileri ve bunların istenen koruma ile ilgili sonuçlarla nasıl ilişkili olduğunu incelememektedir (Patterson, Watson, Williams ve Roggenbuck, 1998).

Buna karşılık, tüketici davranışlarına ilişkin deneyimsel bakış, turizm tüketiminin bir şeylerden ziyade satın alma deneyimleriyle ilgili olduğunu ve katılacağı deneyimlerin seçiminin genellikle “fanteziler, duygular ve eğlence” gibi hedonik ve estetik ölçütlere dayandığını savunmaktadır (Holbrook ve Hirschman, 1982, s. 132). Bu açıdan bakıldığında yaban hayatı turizmi, günlük yaşamda mümkün olmayan faaliyetlerle zevk arayan hedefleri tatmin etmeyi ve “duygusal rekreasyon” ihtiyacımızı karşılamayı amaçlayan hedonistik bir faaliyet olarak görülebilir (Krippendorf, 1984, s.74). Bu tür deneyimlerin önemi, anıları nispeten uzun ömürlü ve insanların yaşamları için önemli olabileceğinden indirgenmemelidir (Ballantyne ve ark., 2011; Falk ve ark., 2012). Gerçekten de, "yaşanmış deneyimler yansıttıkça önem kazanır ve onlara anı verir" (Curtin, 2005, s. 3) ve bir bütün olarak ele alındığında yaşanmış deneyimler “yaşamın bütünü”dür (Van Manen, 1990, s.38).

Bununla birlikte, yaban hayatı-ziyaretçi etkileşimi ve yorumlama deneyimlerinin kişisel ve duygusal bağlamına odaklanan araştırma eksikliği vardır (Schänzel, 2004). Buradaki zorluk, bu deneyimlerin duygusal yönlerinin turistlerin kendilerini nasıl etkilediğinin yanı sıra, istenen öğrenme ve koruma sonuçları da dâhil olmak üzere ekoturizmin insani boyutlarını daha iyi anlamaktır. Bu ilişkilerin daha iyi anlaşılması, daha başarılı eğitim ve yorumlama programlarının geliştirilmesine yardımcı olabilir ve bu da daha olumlu çevresel tutumlara, daha fazla öğrenmeye, çevre yanlısı davranışlarda uzun vadeli değişikliklere ve daha memnun ziyaretçilere yol açabilir.

DUYGULAR NEDİR?

Duygular, ruh hallerini ve dürtüleri de içeren genel duygu durumları sınıfını ifade etmek için kullanılan bir terim olan etkinin bir parçasıdır (Manfredo, 2008). Etki ve duygu

alanındaki araştırmalar, konuya olan ilgisizlikten değil, kısmen terimlerin net bir tanımının eksikliğinden dolayı engellenmiştir - bilişsel bilim, sosyoloji ve mühendislik gibi çeşitli alanlardaki araştırmacılarından yüzden fazla duygu tanımı önerilmiştir (Picard, Papert, Bender, Blumberg, Breazeal, Cavallo ve Strohecker, 2004). Açık bir tanım olmamasına rağmen, çeşitli disiplinlerden gelen duygu araştırmacıları, duygular fikrini, kişinin ortamındaki önemli nesnelere veya olaylara evrimsel temelli (ancak kültürel olarak etkilenen) uyarlanabilir tepkiler olarak kabul etmektedir (Dolan, 2002). Ek olarak, birçok araştırmacı duyguların kültürel evrensellik ve fizyolojik tepkilerin farklılığı temelinde birincil (temel) ve ikincil kategorilere ayrılması gerektiği konusunda hemfikirdir (Manfredo, 2008). Izard'ın (1977) korku, öfke, zevk, ilgi, iğrenme, sevinç, sürpriz, utanç, küçümseme, sıkıntı ve suçluluk listesi ve Eckman'ın (1984) korku, öfke, üzüntü, mutluluk, iğrenme ve sürpriz listesi de dâhil olmak üzere bir dizi birincil duygu tipolojisi önerilmiştir. Utanç gibi ikincil duygular, korku ve iğrenme gibi birincil duyguların karışımları olarak tanımlanır (Plutchik, 2003). Bununla birlikte, duygu araştırmacıları arasında kaç insan duygusunun var olduğu veya bunları doğru bir şekilde nasıl tanımlayacağı konusunda hala bir fikir birliği yoktur (Russell, 2003).

DUYGU BOYUTLARI

Bir duyguyu neyin oluşturduğuna dair anlaşma eksikliğine nedeniyle, bazı araştırmacılar, duygunun karmaşık yapısını basitleştirecek ilkel unsurları tanımlayan bir çerçeve geliştirmeye çalışmışlardır. Deneyssel olarak iyi kurulmuş bir çözüm, duyguları boyutsal bir perspektiften kavramsallaştırır (Russell, 2003). Birçok teorisyen, insan duygularının bir süreklilik boyunca iki temel boyutta örgütlendiği konusunda hemfikirdir: Hoşluk-tatsızlık (değerlik) ve heyecandan sıkılmaya kadar uyarılma veya aktivasyon derecesi (Mehrabian ve Russell, 1974). Böylece, herhangi bir ayırık duygu, değerliği ve uyarılması açasından tanımlanabilir. Örneğin, korku genellikle negatif değerlikli, yüksek uyarılma duygusudur, ancak değerlik ve uyarılma düzeyi uyarana bağlı olarak değişebilir. Bu çerçeve, araştırmacıların tanımlanması ve ölçülmesi zor olan ayırık duyguların kullanımının ötesine geçmelerine ve değerlik, uyarılma veya her ikisinin de tutum veya davranış gibi ilgi yapıları üzerindeki etkilerini incelemelerine olanak sağlamıştır.

DUYGU KURAMLARI

Her biri bu yapının farklı yönlerine odaklanan duyguların doğasını açıklamak için çeşitli duygu teorileri önerilmiştir. Darwinci teori (Darwin, 1872 [1965]) duyguların kökenleri için evrimsel bir açıklama yaptı ve türlerin hayatta kalması için uyarlamalar olarak evrimleştiklerini öne sürdü. Buna karşılık, Jamesian (James, 1884) teorisi öncelikle duygusal deneyime, özellikle de birçok duygu ile ilişkili fizyolojik değişikliklere (örneğin kalp atış hızı) odaklandı. Sosyal yapılandırmacı bakış açısı duyguların inşasında biyolojiden ziyade kültürün rolünü vurgulayıp, duyguların toplumsal işlevlerine odaklanırken (Averill, 1980), bilişsel bakış açısı, insanların bir duygu ortaya çıkmadan önce çevredeki nesnelerin ve olayların onları nasıl etkileyebileceğini değerlendirmek için yaptıkları değerlendirmelere vurgu yapmıştır (Arnold, 1960).

Daha yeni duygu teorisi, duyguların ne olduğuna değil, duyguların ne yaptığına odaklanır. Özellikle, duyguların, insanların daha fazla dikkat veya işlem yapılmasını gerektirebilecek veya gerektirmeyecek değer oluşumlarını endekslemelerine olanak tanıyan değerlendirici bir işleve hizmet ettiği yaygın olarak kabul edilmektedir (Dolan, 2002). Duyguların biyolojik, psikolojik ve sosyal işlevlerini kabul ederek yukarıda açıklanan farklı teorileri bütünleştirmek için işlevsel duygu teorileri önerilmiştir (Keltner ve Gross, 1999). Nabi (1999), bir dizi duygu araştırmacısının çalışmalarına dayanarak (örneğin, Arnold, 1960; Frijda, 1986; Lazarus, 1991), bu teorilerin temel ilkelerini dört ifadede özetlemiştir:

- 1- Duyguların kendine özgü uyarlanabilir işlevleri vardır.
- 2- Duygular, kişisel olarak alakalı olaylara dayanır.
- 3- Her duygunun, bilişsel ya da fiziksel aktiviteyi ya da her ikisini birden uyandırmak, sürdürmek ve yönlendirmek için tasarlanan eyleme hazır olma ya da eyleme eğilim durumunda temsil edilen kendine özgü bir amacı ya da motivasyonu vardır.
- 4- Duygular, davranışların organizatörü ve motivasyonlarıdır.

Bu açıdan duygular, çevredeki kişisel refah için önemli olabilecek nesneleri veya olayları algılamak ve kişinin eylemlerini ve sosyal etkileşimlerini hedefleriyle en alakalı

şekillerde yönlendirmek için önemlidir (Lazarus, 1991). Muhtemelen duygular, insanların dünyadaki kimlik odaklı navigasyonumuzu desteklemek için kullandıkları birincil mekanizmadır (Falk, 2012; Falk ve Staus, Bölüm 13, bu cilt). Ek olarak, duygular bilişsel aktiviteyi yönlendirebilecek eylem eğilimleri veya hazır olma durumları olarak kavramsallaştırılabildiğinden (Lang, Bradley ve Cuthbert, 1998), işlevsel duygular teorisi, duyguların çevresel tutumlar, bilgi ve davranışsal niyetler gibi ekoturizm deneyimlerinin önemli bilişsel sonuçlarını nasıl etkilediğini araştırmak için uygun bir çerçeve sağlar. Bu çerçeve aynı zamanda duyguların uzun vadeli davranış değişimindeki rolünün araştırılmasını da desteklemektedir.

DUYGU VE EKOTURİZM ÇIKTILARI

İstenen çevresel öğrenme ve sürdürülebilirlik hedeflerine ulaşmak için ekoturizm sağlayıcıları, çevrenin korunması ile ilgili çeşitli ziyaretçi sonuçlarında olumlu değişiklikler yaratmaya çalışmaktadır. Özellikle, ekoturizm deneyiminin sürdürülebilirlik hedeflerine ulaşmadaki başarısının bir ölçüsü olarak ziyaretçilerin çevresel tutumlarındaki, çevre yanlısı davranışlarındaki ve koruma bilgilerindeki değişiklikleri belgelemeye vurgu yapılmıştır (Kimmel, 1999; Lee ve Moscardo, 2005; Powell ve Ham, 2008; Tisdell ve Wilson, 2005). Sonuç olarak, bu alandaki araştırmaların çoğu, ziyaretçilere sunulan eğitim materyallerinin miktarı ve kalitesi (Tisdell ve Wilson, 2005) ve vahşi yaşam karşılaşmaları sırasında çevresel yorumların varlığı veya türü gibi bu sonuçlarla ilgili faktörlere odaklanmıştır (Orams, 1995; Zeppel ve Muloin, 2008). Bununla birlikte, bu çalışmalar ekoturizm sonuçlarının bilişsel yönlerini vurgularken, ziyaretçilerin çevresel tutumlarını, davranışsal niyetlerini ve öğrenme çıktılarını etkilemede, tartışmasız aynı derecede önemli olabilecek duyuşsal faktörleri büyük ölçüde göz ardı etmiştir. Çoğu ekoturizm deneyiminin potansiyel duygusal doğası nedeniyle, ziyaretçi duygularının istenen sonuçları nasıl etkileyebileceğini anlamak önemlidir.

DUYGU VE ÇEVRESEL TUTUMLAR

Ekoturizm deneyimlerinin amaçlarından biri ziyaretçilere doğa ve çevre hakkında olumlu tutumlar aşılaktır (örneğin, Lee ve Moscardo, 2005). Tutum “belirli bir varlığın bir dereceye kadar iyilik veya hoşnutsuzlukla değerlendirilmesiyle ifade edilen psikolojik

eğilim” olarak tanımlanmıştır (Eagly ve Chaiken, 1993, s. 1). Bir ekoturizm ortamında, bir tutum, bir ziyaretçinin çevresel sorunu veya nesneyi (örneğin, deniz kaplumbağaları ve bunların korunması) sürekli olarak beğenme veya beğenmeme eğilimini temsil edecektir. Her ne kadar geleneksel olarak tutumların doğada rasyonel veya mantıklı olduğuna ve argüman ve akıl temelinde oluşturulduğuna inanılsa da (Edwards, 1990), şimdi psikologlar, insanların tutumlarının hem tutum nesnesinin “rasyonel” bilişsel değerlendirmesinden hem de tutum nesnesinin kendilerinde uyandırdığı duygulardan etkilendiğine inanmaktadır (Lavine, Thomsen, Zanna ve Borgida, 1998). Örneğin, küresel iklim değişikliği gibi bir konu hem duygulara (örneğin korku, üzüntü) hem de rasyonel inançlara (örneğin hükümetimin uluslararası iklim değişikliği anlaşmalarına taraf olması gerektiğine) ilham verebilir. Böylece, tutumlar sadece akıl yoluyla değil, aynı zamanda ihtiyaçlar, istekler ve diğer duygusal faktörler yoluyla da oluşur.

Tutumlar hem bilişsel hem de duyuşsal bileşenlere sahip olsa da, bu faktörlerin etkisi mutlaka büyüklük bakımından eşit değildir; bazı durumlar veya sorunlar, karar sürecinde etki veya bilişin daha fazla hâkimiyetini teşvik ediyor gibi görünmektedir (Lavine ve ark., 1998). Bunu dikkate almak önemlidir, çünkü bir tutumun kökenleri hakkındaki bilgi (örneğin, duyuşsal veya bilişsel) onu değiştirmek için stratejilerin gelişimini bilgilendirebilir. Özellikle araştırmalar, etki temelli tutumların duyuşsal ikna araçları kullanılarak daha kolay değiştirilebileceğini, bilişe dayalı tutumların ise hem duyuşsal hem de bilişsel ikna biçimleri altında değiştirilebileceğini göstermektedir (Edwards, 1990). Bu nedenle, onları değiştirmeyi kolaylaştırmak için çevresel tutumların temelini anlamak avantajlı olacaktır. Örneğin, Pooley ve O’Connor (2000), günlüğe kaydetme, kentsel gelişim ve araç emisyonlarının kısıtlanmasına yönelik tutumların önemli duyuşsal ve bilişsel bileşenlere sahip olduğunu göstermiştir. Doğaya yönelik tutumların en azından kısmen etkiye dayalı olması muhtemel olduğundan, ziyaretçilerin çevresel tutumlarını değiştirmek isteyen ekoturizm programlarının, yalnızca ilgilendikleri çevresel konu hakkında olgusal bilgi vermek yerine, insanların duygularına dokunan duyuşsal ikna araçlarına odaklanması gerekir.

Çevresel tutum oluşumunda önemli görünen duygulardan biri empatidir (Berenguer, 2007). Empati, bir başkasının algılanan refahı ile uyumludur - başka bir birey

ezilen veya muhtaç olarak algılandığında şefkat ve sempati gibi duygulara başvurulur (Batson, Chang, Orr ve Rowland, 2002). Bu alandaki araştırmaların çoğu diğer insanlara karşı empatik duygulara odaklanmış olsa da, bazı çalışmalar doğal ortamda bitki ve hayvanlara empati kurmanın daha sorumlu çevresel tutumların oluşmasına yol açabileceğini göstermektedir (Berenguer, 2007; Meyers, Saunders ve Bexel, 2009; Powell ve Ham, 2008; Schultz, 2000; Shelton ve Rogers, 1981).

Hayvan temelli ekoturizm deneyimlerinin doğal olarak ziyaretçilerde empati uyandırdığına dair bazı kanıtlar vardır (Miles, 1986/87). Örneğin, Yeni Zelanda'daki bir penguen izleme atraksiyonunda bir katılımcı, "dünyada önemli olan tek şeyin siz olduğunuzu, başka şeylerin olduğunu ve yaptığınız şeyin diğer hayvanlara olanlarda etkisi olduğunu düşünmek istemezsiniz" dedi" (Schänzel ve McIntosh, 2000, s.41). Tisdell ve Wilson (2005), sadece yetişkin deniz kaplumbağalarını görmenin bu hayvanlar için empati ve endişeyi desteklediğini öne sürdüler. Ek olarak, Ballantyne ve Packer (2002), vahşi yaşamı gözlemlemek ve deneyimlemek için doğal alanlara yapılan saha gezilerinin, okul öğrencilerinde empati duyguları uyandırdığını ve bunun da çevreyi ve vahşi yaşamı korumaya yönelik davranışsal niyetlerini etkilediğini tespit etmiştir. Berenguer'in (2007) empati ve çevre yanlısı tutumlar üzerine yaptığı deneysel çalışmadan elde edilen önemli bir bulgu, empatinin belirli bir çevresel nesneye (örneğin bir kuşa) yönelik aktivasyonunun sadece o nesneye değil, bir bütün olarak doğaya karşı da daha olumlu tutumlara yol açtığıydı. Bu nedenle, bir türün korunmasına odaklanan ekoturizm deneyimleri, katılımcıların genel olarak doğanın korunmasına yönelik tutumlarını potansiyel olarak etkileyebilir. Ziyaretçinin çevre yanlısı tutumlarını etkilemek isteyen ekoturizm sağlayıcıları için etkileri çoktur. Öncelikle, tutum değişikliğine yol açan etkili yorumlama programları geliştirmek için ziyaretçilerin tutumlarının temelini (örneğin bilişsel veya duyuşsal) belirlemek önemlidir. İkincisi, yorumlayıcı programlar, ziyaretçilerdeki empati duygularını harekete geçirerek çevresel bilgiyi doğa ve vahşi yaşamı gözlemlemenin veya etkileşimde bulunmanın duygusal yönleriyle bütünleştirmelidir (Pooley ve O'Connor, 2000; Zeppel, 2008). Hem bilişsel hem de duyuşsal alanları aynı anda ele alarak, yorumlayıcı programlar ziyaretçilerin tutumlarını ve muhtemelen çevresel davranışlarını değiştirmede daha başarılı olabilir.

DUYGU VE DAVRANIŞ DEĞİŞİKLİĞİ

Doğaya dayalı turizmi haklı çıkarmak için yaygın olarak kullanılan bir argüman, bu tür deneyimlerle turistlerin çevreye karşı daha sorumlu davranışlar benimsemeleridir (Russell, 1994). Bununla birlikte, bu iddiayı destekleyecek çok az deneysel araştırma vardır (Orams, 1994) ve aslında insanların davranışlarını değiştirmek - ve bu değişiklikleri sürdürmek - oldukça zordur (Gudgion ve Thomas, 1991). İnsanların neden çevreye duyarlı bir şekilde davrandıklarını açıkladığına inanılan çeşitli psiko-sosyal faktörleri (örneğin tutumlar) tanımlayan düzinelerce davranış teorisi önerilmiştir. Bunlar diğer bölümlerde ele alınmıştır, bu yüzden burada duyguların çevreye karşı sorumlu davranışlarla en sık ilişkili olan faktörlerdeki rolüne odaklanmaktayız. Davranış modellerinin çoğu büyük ölçüde bilgi gibi bilişsel faktörlere dayanır ve çevreye duyarlı davranışları etkileyebilecek duygu gibi duyuşsal faktörlerin etkisinin yeterli bir kavramsallaştırılmasından yoksundur. Bu modellerden çevreye duyarlı davranış üzerinde sürekli olarak olumlu bir etki gösteren üç değişken şunlardı (Bamberg ve Möser, 2007):

- Tutumlar,
- Algılanan davranış kontrolü,
- Sosyal ve kişisel normlar.

Duyguların çevre yanlısı davranış üzerindeki etkisi, büyük ölçüde, yukarıda ayrıntılı olarak tartıştığımız tutumlar üzerindeki etkisinin bir sonucudur. Tutumlar davranışsal niyetlerin güçlü bir belirleyicisi olmasına rağmen, öznel normlar (davranışı gerçekleştirmek için algılanan sosyal baskı) da önemlidir ve bu normlar önemli bir duyuşsal bileşen içerir (Ajzen ve Fishbein, 1980). Bu özellikle sosyal veya kişisel normlar ihlal edildiğinde belirgindir. Örneğin, başkaları bir normu ihlal ettiğinde (örneğin, birinin çöpünü görmek gibi) veya benzer bir ihlal için uyarıldıklarında utanç ve mahcubiyet duyduklarında bireyler öğrenme veya öfke hissedebilirler. Utanç, suçluluk ve gurur gibi ahlaki duygular, başkalarının çıkarları doğrultusunda hareket etme motivasyonu sağlayarak çevre yanlısı davranışlarda önemli bir rol oynayabilir (Manfredo, 2008).

Duygusal çekicilik teorisi, belirli duyguları uyandırarak davranışı doğrudan etkilemek için ek modeller sunar (Leventhal ve Singer, 1966). Örneğin, tehdit ve korku çağrıları, insanları hava kirliliği ve ozon tabakasının tükenmesi gibi çevresel nedenleri desteklemeye ikna etmede oldukça başarılı olmuştur (Eagly ve Kulesa, 1997). Shelton ve Rogers (1981), balinaların ıstırabını sunan bir tehdit itirazının, balina avcılığı karşıtı örgütleri destekleme niyetlerinin, daha az tehdit edici olan itirazlardan daha güçlü niyetlere yol açtığını göstermiştir.

Tabii ki, duygusal olumsuz itirazlar çevreye duyarlı davranışları teşvik etmede evrensel olarak başarılı değildir. Bazı insanlar, doğaya karşı duygusal yakınlık gibi olumlu duygular temelinde çevreyi korumaya motive olurlar. Doğada iyi ve güvende hissetmek gibi olumlu duyguların bir ölçüsü, hem geçmiş hem de şimdiki doğa ile doğrudan karşılaşmalarla bağlantılı gibi görünmektedir (Kals, Schumacher ve Montada, 1999). Ek olarak, evcil hayvanlara bakmak, özellikle küçük çocuklarda doğaya ve sonraki çevre yanlısı davranışlara karşı yakınlığın gelişmesine de katkıda bulunabilir (Meyers ve Saunders, 2003). Bu araştırma, çocukların favori bir hayvanat bahçesi hayvanı ile yaşam alanı arasında bir bağlantı kurduklarında, sadece hayvanın refahı ile değil, aynı zamanda hayvanın yaşam alanının korunmasıyla da yakınlık geliştirdiklerini göstermiştir. Benzer sonuçlar ekoturizm ortamlarında da mümkün olabilir.

Ekoturizm deneyimleri sırasında yaban hayatı ile karşılaşmanın duygusal ve estetik yönlerinin ziyaretçinin doğaya olan yakınlığını arttırmada önemli bir rol oynadığı açıktır (Ballantyne ve Packer, 2005; Ballantyne ve diğ., 2011). Dolayısıyla, yorumsal programlar, uzun vadeli çevre yanlısı davranışlardaki değişiklikleri daha iyi etkilemek için ziyaretçilerin vahşi yaşamı gözlemlemesi veya etkileşimde bulunması için fırsatlar yaratmaya veya geliştirmeye odaklanmalıdır.

DUYGU VE ÇEVRESEL ÖĞRENME

Ekoturizm, çevre öğrenimi ile ilişkisi yoluyla koruma ile ilgili davranışları teşvik etmenin bir aracı olarak geliştirilmiştir (örneğin, Kimmel, 1999; Roggenbuck, 1987). Ekoturizm bağlamlarında ve müzeler, hayvanat bahçeleri ve akvaryumlar gibi diğer gayri resmi veya serbest seçim ortamlarında çevresel öğrenmenin doğasını ve kapsamını

belgeleyen artan bir araştırma grubu vardır (bkz. Falk ve Staus, Bölüm 13, bu cilt). Burada, duyguların öğrenme sürecindeki rolüne ve bunun ekoturizm programlarındaki eğitimsel ve yorumlayıcı faaliyetleri nasıl bilgilendirebileceğine odaklanmaktayız.

Geleneksel öğrenme teorileri, öğrenmeyi bilgi işleme açısından görüntüleyerek duygu gibi “irrasyonel” duyuşsal faktörler üzerinde “rasyonel” bilişsel işlevleri ayrıcalık haline getirme eğiliminde olmuştur (Picard ve ark., 2004). Doğaya dayalı turizm yorumunun çoğu bu gelenekte geliştirilmiştir ve insanların belirli türler veya çevre sorunları hakkındaki bilgi ve anlayışlarını geliştirerek öğrenmenin yalnızca bilişsel boyutlarını ele almaktadır (Schänzel, 2004). Örneğin, Avustralya’daki bir deniz kaplumbağası gözlem sahasında açıklama, deniz kaplumbağalarının yumurtlama süreci ve yumurtadan çıkma davranışları hakkında bilgilerden oluşuyordu (Tisdell ve Wilson, 2005) ve bir penguen rezervinde, orman bekçileri penguen biyolojisi ve davranışları hakkında planlanmış görüşmeler yaptı (Hughes ve Saunders, 2005).

Her ne kadar çevre eğitimcileri uzun zamandır “öğrenme sürecine açılan kapının duyuşsal alan olduğunu” bilseler de (Iozzi, 1989, s. 3), yorumlama pratiğinin duyuşsal boyutları ve ekoturizm deneyimlerinin duygusal yönlerinin çevresel öğrenmeyi nasıl etkileyebileceği hakkında çok az şey bilinmektedir. Nörobilim, psikoloji ve bilişsel bilimlerde giderek artan bir araştırma topluluğu, öğrenmenin iki önemli bileşeni olan dikkat ve hafıza da dâhil olmak üzere duygu ve diğer biliş alanları arasında karmaşık bir ilişki olduğunu göstermektedir (Bechara, Damasio ve Damasio, 2000; Cahill, Babinsky, Markowitsch ve McGaugh, 1995). Bu ilişkilerin daha iyi anlaşılması, çevre yanlısı davranışlar gibi daha önce tartışılan sonuçların yanı sıra daha fazla öğrenmeye yol açma olasılığı daha yüksek olan yorumlayıcı programların tasarımını bilgilendirmek için gereklidir.

Duygusal uyarılma ve öğrenme

ekoturizm deneyimleri sırasında öğrenme bağlamında, duygusal uyarılma, dikkat ve hafıza ile ilişkisi nedeniyle özellikle önemli olabilir. Duygusal olarak uyandırıcı olaylar (örneğin, vahşi yaşamı gözlemlemek), öğrenme sürecinde önemli bir ilk adım olan dikkati harekete geçirir. Artan dikkat durumları sırasında iletilen ilişkili mesajların daha

sonra işlenmesi ve geri çağırılması daha olasıdır (Lang, Zhou, Schwartz, Bolls ve Potter, 2000; Wolfe, 2006). Ek olarak, duygusal uyarılma varlığında oluşan anılar, hafıza oluşumundan çok sonra bile kolayca hatırlanır (Cahill ve McGaugh, 1995). Doğa ile doğrudan deneyimler genellikle son derece önemli ve akılda kalıcı deneyimlerle sonuçlandığından (Orams, 1997), önemli uzun vadeli öğrenme ve buna bağlı davranış değişikliklerinin meydana gelmesi mümkündür.

Bu ilişkiler önerilmiş ancak ekoturizm bağlamlarında resmi olarak araştırılmamıştır (Ballantyne ve ark., 2011). Ancak bunlar, diğer serbest seçim öğrenme ortamlarında incelenmiştir. Örneğin, Falk ve Gillespie (2009), bilim merkezi ziyaretçilerinin korkuyla ilgili bir sergi sırasında kendi bildirdikleri duygusal uyarılmayı ölçtüler. Bu sergiye gelen ziyaretçiler, diğer bilim merkezi ziyaretçilerinden önemli ölçüde daha yüksek bir uyarılma ve daha uzun vadeli öğrenme çıktıları yaşadılar. Özellikle, ziyaretçilerin deneyimle ilgili daha fazla uyandırdığı anılar, bir kontrol grubununkinden çok daha kapsamlıydı ve ziyaret deneyimlerini ziyaretten birkaç ay sonra daha derinlemesine ve doğru bir şekilde tanımlayabildiler.

Benzer şekilde, Staus (2012), rivayet edilen deniz samuru ve akvaryumdaki denizaslara sunumlarındaki ziyaretçilerde duygusal uyarılma, dikkat ve kısa vadeli öğrenme çıktıları arasında anlamlı bir ilişki bulmuştur. Spesifik olarak, daha yüksek düzeyde duygusal uyarılma bildiren ziyaretçilerin ilişkili anlatıma dikkat etme olasılıkları daha yüksekti ve dikkat, test sonrası puanın güçlü bir pozitif belirleyicisiydi. Ek olarak, daha yüksek düzeyde duygusal uyarılma bildiren ziyaretçiler, ziyaretlerinden 2-3 ay sonra yapılan görüşmelerde deneyimlerini daha uzun ve daha karmaşık bir şekilde tanımlayabildiler. Bu nedenle, duyguların hem kısa hem de uzun vadeli öğrenme çıktılarında önemli bir faktör olduğu görülmektedir.

Bununla birlikte, bazı teorisyenler, duygusal uyarılma ile bilişsel sonuçlar arasında, bilgi işlem kaynakları sınırlı olduğunda yoğun uyarılma durumlarında öğrenmenin mümkün olamayacağı şekilde ters U şeklinde bir ilişki olduğunu öne sürmektedir (Lang, 2000). Örneğin Smith (2008), Avustralya'daki bir hayvanat bahçesindeki yırtıcı kuşlar hayvan sunumu sırasında duygusal uyarılma ile dikkat

arasında negatif bir ilişki bulmuştur, çünkü ziyaretçilerin kendilerine çok yakın uçan kuşlar yüzünden o kadar dikkatleri dağılmıştı ki, hayvanat bahçesinin işletmeyi amaçladığı ilgili koruma mesajlarına dikkat edemediler. Bu nedenle, ekoturizm operatörleri için bir zorluk, dikkat ve öğrenmeyi ortaya çıkaracak kadar heyecan verici deneyimler ile dikkat dağıtıcı olacak kadar heyecan verici deneyimler arasındaki eşiği belirlemektir.

Zevk ve öğrenme

Uyarılma boyutuna ek olarak hafıza ve dikkat ile ilişkisi, uyarılma boyutundan daha az açık olmasına rağmen, öğrenme sürecinde duygusal değerlik (zevk) de önemlidir (Staus, 2012). Bazı araştırmalar olumsuz uyaranların hatırlanmanın artmasına yol açtığını gösterirken (Mickley ve Kensinger, 2008), diğerleri hafif olumlu etkinin (örneğin mutlu duygular) olumlu anıların hatırlanmasını kolaylaştırdığı ve düşünmede esnekliğin arttığı sonucuna varmışlardır (Isen, 1999). Milli parklardaki ve tarihi mekânlardaki ziyaretçi deneyimlerinin meta-analizi, ziyaretçi keyfi ile ziyaretçi öğrenimi arasında ılımlı bir pozitif bağlantı olduğunu gösterse de (Moscardo ve Pearce, 1986), ekoturizm bağlamlarında zevk ve öğrenme arasındaki ilişkiyi daha iyi anlamak için daha fazla araştırmaya ihtiyaç vardır.

Ekoturizm için tavsiyeler

Bu sonuçlar, çevresel tutum ve davranışlarda olumlu değişikliklere yol açabilecek önemli öğrenmeyi teşvik etmek için yorumlamanın hem bilişsel (bilgi) hem de duyuşsal (duygusal) bileşenleri içermesi gerektiğini göstermektedir. Bu, kesinlikle bilişsel çevresel öğrenme ve davranış değişikliği modellerinden uzaklaşmayı ve duygusal alanı da ele alan yorumlama deneyimlerini tasarlamayı gerektirecektir.

Ekoturizm bağlamında etkili eğitim programları tasarlamak için bu tür birkaç model önerilmiştir. Örneğin, Forestell (1993), balinaları görmenin yarattığı heyecanın onlar hakkında daha fazla bilgi edinmek için motivasyona yol açabileceğini öne sürdüğü duyuşsal alanı ele alan deneyimsel bir öğrenme modelini tanımlamıştır. Forestell, balina izleme turlarının balinalarla temas öncesi, temas ve temas sonrası olmak üzere üç aşamaya ayrılabilceğini ve katılımcıların her aşamada tanımlayıcı olarak farklı bilişsel

ve duygusal durumlar gösterdiğini gözlemledi. Özellikle, temas sonrası aşamada balina gözlemcilerinin genel olarak çevre sorunlarına karşı çok duyarlı olduklarını gözlemledi. Bu nedenle, kilit koruma mesajlarının, katılımcı uyarılma seviyeleri yüksek olduğunda balinaları gördükten sonra sunulduğunda hatırlanma ve dikkate alınma olasılığının daha yüksek olduğunu ve temas sonrası aşamanın, katılımcıların öğrenmeye en çok hazırlandığı zaman, sağlam bilimsel bilgi ve / veya koruma mesajları sağlamak için kullanılması gerektiğini öne sürdü.

Orams (1994), Forestell'in (1993) modelini, yorumlama programlarının tasarımının önemli yönleri olarak hem bilişsel uyumsuzluğu hem de duyuşsal alanı içerecek şekilde genişletmiştir. Bu tür programların ziyaretçilerin merakını harekete geçirmek ve onları bir koruma konusu hakkında bilgi edinmeye ve bu konuda harekete geçmeye motive edecek “dinamik dengesizlik” geliştirmek için, çeşitli ilginç sorular sunması gerektiğini öne sürdü (Lück, 2003). Yeni Zelanda’da yunus besleme programı için bu modele dayalı bir eğitim programı tasarlanmış (Orams, 1997) ve program öncesi ve sonrası sonuçlar karşılaştırılmıştır. Orams, her iki grubun da yunuslarla ilgili bilgide artış gösterdiğini ve yunuslarla etkileşime girdikten sonra çevre yanlısı davranışlarda bulunma arzusunu gösterdiğini, ancak yalnızca eğitim programına katılanların bu niyetleri yerine getirdiğini tespit etti. Bu nedenle, yorumlamanın hem duygusal hem de bilişsel boyutlarına dâhil olmak, bu örnekte başarılı öğrenme ve davranış değişikliğine yol açmıştır.

YARARLI BİR SONUÇ OLARAK DUYGU

Tutumlar, öğrenme ve çevre yanlısı davranışlar üzerindeki etkisine ek olarak, duygunun kendisi ekoturizm deneyimlerinin yararlı (yani tatmin edici) bir sonucu olarak görülebilir (Hull, 1990). Daha önce de tartışıldığı gibi deneyimsel bakış, ekoturizmi katılımcı tarafından zevkli ve faydalı olarak görülen deneyimler kazanmak için üstlenilen hedonistik bir faaliyet olarak kavramsallaştırmaktadır (Schänzel ve McIntosh, 2000). Uyarım, zevk veya diğer duygular gibi yerinde psikolojik deneyimler isteniyorsa ve memnuniyet veriyorsa, bunlar katılımcılar için bir faydadır (Schreyer ve Driver, 1989).

Bu ekoturizm alanında çok az araştırma olmasına rağmen, psikolojik sonuçların boş zaman etkinliklerinin değerli bir ürünü olarak algılandığına dair bazı kanıtlar vardır (Hull, 1990). Örneğin, Schänzel ve McIntosh (2000), deneyimlerinin kişisel ve duygusal yönlerini daha iyi anlamak için bir penguen izleme sitesinde ziyaretçilerle röportaj yaptı. Turistler tarafından bildirilen başlıca faydalı deneyimler arasında hem gelişmiş bilgi (biliş) hem de “‘keşif duygusu’, ‘hayranlık’, ‘şaşkınlık’ ve ayrıcalık, ‘nesli tükenmekte olan kuşları doğal ortamlarında görme’ ve ‘mutluluk’ hissi gibi faydalı duygular yer aldı” (s. 49).

Ayrıca Falk ve meslektaşlarının araştırmaları (Falk, 2009, 2012; Falk, Heimlich ve Bronnenkant, 2008; ayrıca bkz. Falk ve Staus, Bölüm 13, bu cilt), ekoturizm deneyimlerinin önemli bir sonucunun, aynı zamanda güçlü bir duygusal bileşene sahip olan kimlik oluşturma olduğunu ileri sürmüştür. Gillespie ve Falk tarafından yapılan son araştırmalar (incelemede), özgür seçim öğrenme ortamına gelen ziyaretçilerin, en “duygusal olarak tatmin edici deneyimlerinin” kimlikle ilgili ziyaret motivasyonlarını en doğrudan destekleyenler olduğunu bildirdiklerini bulmuştur.

Bu sonuçlar, duyguların ekoturizm deneyiminin önemli bir yönünü oluşturduğunu ve katılımcılara anlam ve kişisel fayda sağladığını göstermektedir. Yaban hayatı karşılaşmalarına karşı artan duygusal tepkiler, daha fazla çevre bilinci ve doğa koruma çalışmalarına destek gibi saha dışı faydalara da yol açabileceğinden (Orams, 1997), ekoturizm yöneticilerinin ziyaretçilerinde bu tür duyguları tetikleyen deneyimler sunmaları gerekir.

YARARLI DUYGUSAL TEPKİLER ÜRETEN FAKTÖRLER

Duygu, özellikle balinalar ve yunuslar gibi karizmatik megafauna için yaban hayatı turizminin önemli bir bileşenidir (Orams, 2000; Peake, Innes ve Dyer, 2009) ve bu duygular ziyaretçilerde koruma ile ilgili sonuçları etkilemede etkili olabilir. Bu nedenle, daha başarılı yorumlama programlarını bilgilendirmek için ekoturizmin hangi özelliklerinin bu sonuçlara yol açan duygusal tepkileri tetiklediğini anlamak önemlidir.

Birçok ziyaretçi için ekoturizm deneyimlerinin önemli bir özelliği yaban hayatına yakınlıktır (Zeppel ve Muloin, 2008). Örneğin, Pearce ve Wilson (1995), doğal ortamın yanı sıra, yaban hayatına yakınlığın, yaban hayatı izleme deneyiminin en önemli yönü olduğunu keşfetti. Benzer şekilde Schänzel ve McIntosh (2000), penguen izleme sırasındaki ziyaretçi memnuniyetinin, ziyaretçilerin beklenenden daha yakın penguenlere yaklaşmasıyla ortaya çıkan, daha yüksek bildirilen keyifle “ne kadar yakınsa o kadar iyi” kavramından kaynaklandığını bulmuşlardır. Tisdell ve Wilson (2005), deniz kaplumbağalarını vahşi doğada görmenin, onları koruma ve korunmaları için ödeme yapma arzusunun artmasına neden olduğunu bulmuşlardır. Bununla birlikte, bazı çalışmalar (örneğin Orams, 1997) “en iyi” deneyimlerin vahşi yaşamla bir tür doğrudan etkileşimi içerdiğini göstermiştir (örneğin yunuslarla yüzmek). Tüm bu durumlarda, bu karşılaşmaların duygusal yönleri, çevre yanlısı tutum ve davranış değişikliği ile pozitif ilişkili olan ziyaretçi empatisini ve doğaya olan yakınlığını teşvik etmede önemli bir rol oynamaktadır (Ballantyne ve Packer, 2005). Bununla birlikte, Ballantyne, Packer ve Hughes’un (2009) belirttiği gibi, ziyaretçi deneyimlerinin şiddetlenebileceği hayvanlar ve çevre üzerindeki olası olumsuz etkilere karşı faydalar da tartılmalıdır.

Doğaya yakınlığın yanı sıra deneyimin özgünlüğü de ekoturizmin son derece önemli ve duygusal açıdan göze çarpan bir yönü olarak sıralanmaktadır (Schänzel ve McIntosh, 2000). Otantik deneyimler, bireylerin “gerçek” dünya ve “gerçek benlikleri” ile temas halinde olduklarını hissettikleri deneyimlerdir (Handler ve Saxton, 1988) ve turistler tarafından günlük yaşamlarında doğadan yabancılaşmayı telafi etmek için sıklıkla aranılır (Curtin, 2005). Bununla birlikte, organize bir tur içindeki doğa deneyimi genellikle ziyaretçilerin aidiyet duygusundan ve mekânla özdeşleşme yeteneğinden uzaklaşabilecek fiziksel sınırlarla (örneğin görüntüleme platformları) ve ilişkili faktörlerle (örneğin aşırı kalabalık) işaretlenmiş oldukça aracılı bir deneyimdir (Markwell, 2001). Bu nedenle, başarılı ekoturizm faaliyetlerinin, bölgenin ekolojik değerlerinden ödün vermeden ziyaretçiler için otantik bir duygu deneyimi yaratması gerekmektedir.

SONUÇ

Ekoturizm deneyimleri ziyaretçiler için duygu, düşünce ve bilgiyi kolaylaştıran deneyimsel ürünler olarak görülebilir (Schänzel, 2004). Bu deneyimlerle ilgili zevk ve merak gibi olumlu duygular birçok ziyaretçi tarafından faydalı sonuçlar olarak algılanmaktadır. Ek olarak, duygular çevresel tutum oluşumunun önemli bir parçasıdır; öğrenme sürecini geliştirir ve çevre yanlısı davranış değişikliğine dâhil olurlar. Her ne kadar otantik ortamlarda vahşi yaşamla etkileşimler olumlu duygusal tepkilere neden olsa da, bu duyguların kendileri, istenen sonuçları oluşturmak için yetersizdir. Eğer tutum ve davranışları kasıtlı olarak değiştirecek bir eğitim veya yorumlama programı mevcut değilse, bu sonuçların gerçekleşmesi pek olası değildir (Orams, 1997).

Weiler ve Ham (2001), gördükleri ve yaptıkları şeyler hakkında anlam sağlamak için insanlar ve ziyaret ettikleri yerler arasındaki entelektüel ve duygusal bağlantıları kurmak için, eğitimsel ve yorumlayıcı faaliyetlerin gerekli olduğunu öne sürmüşlerdir. Bu nedenle, ekoturizm işletmecileri için zorluk, bu bağlantıları teşvik eden deneyimler geliştirmek olacaktır. Böylece, ekoturizm deneyimlerini sosyal ve politik açıdan önemli kılan hem eğitim hem de koruma sonuçlarını ve bu tür işletmelerin ekonomik başarısı için temel olan ziyaretçi memnuniyeti sonuçlarını etkin bir şekilde geliştirebilirler. Bu hedeflere ulaşmak için, ziyaretçi deneyimlerinin duyuşsal ve bilişsel boyutları arasındaki karmaşık ilişki ve bu anlayışların ekoturizm bağlamlarında etkili programlamanın gelişimini nasıl daha iyi bilgilendirebileceği konusunda daha fazla araştırmaya ihtiyaç vardır.

KAYNAKÇA

Ajzen, I. ve Fishbein, M. (1980). Understanding attitudes and predicting social behavior. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.

Arnold, M.B. (1960). Emotion and personality: Vol. 1. Psychological aspects. New York: Columbia University Press.

Averill, J.R. (1980). A constructivist view of emotion. In R. Plutchik ve H. Kellerman (Eds.), Emotion, theory, research and experience, Vol. 1 (pp.305–39). New York: Academic Press.

Ballantyne, R. ve Packer, J. (2002). Nature-based excursions: School students' perceptions of learning in natural environments. *International Research in Geographical and Environmental Education*, 12 (1), 1–19.

Ballantyne, R. ve Packer, J. (2005). Promoting environmentally sustainable attitudes and behavior through free-choice learning experiences: What is the state of the game? *Environmental Education Research*, 11, 281–95.

Ballantyne, R., Packer, J. ve Hughes, K. (2009). Tourists' support for conservation messages and sustainable management practices in wildlife tourism experiences. *Tourism Management*, 30 (5), 658–64.

Ballantyne, R., Packer, J. ve Sutherland, L.A. (2011). Visitors' memories of wildlife tourism: Implications for the design of powerful interpretive experiences. *Tourism Management*, 32, 770–79.

Bamberg, S. ve Möser, G. (2007). Twenty years after Hines, Hungerford, and Tomera: A new meta-analysis of psycho-social determinants of pro-environmental behaviour. *Journal of Environmental Psychology*, 27, 14–25.

Batson, C.D., Chang, J., Orr, R. ve Rowland, J. (2002). Empathy, attitudes, and action: Can feeling for a member of a stigmatized group motivate one to help the group? *Personality and Social Psychology Bulletin*, 28, 1656–66.

Bechara, A., Damasio, H. ve Damasio, A.R. (2000). Emotion, decision making and the orbitofrontal cortex. *Cerebral Cortex*, 10, 295–307.

Berenguer, J. (2007). The effect of empathy in proenvironmental attitudes and behaviors. *Environment and Behavior*, 39 (2), 269–83.

Cahill, L., Babinsky, R., Markowitsch, H.J. ve McGaugh, J.L. (1995). The amygdala and emotional memory. *Nature*, 377, 295–6.

Cahill, L. ve McGaugh, J.L. (1995). A novel demonstration of enhanced memory associated with emotional arousal. *Consciousness and Cognition*, 4 (4), 410–21.

Curtin, S. (2005). Nature, wild animals and tourism: An experiential view. *Journal of Ecotourism*, 4, 1–15.

Darwin, C. (1872). *The expression of the emotions in man and animals*, reprinted in 1965. Chicago: University of Chicago Press.

Dolan, R.J. (2002). Emotion, cognition, and behavior. *Science*, 298 (5596), 1191–4.

Eagly, A.H. ve Chaiken, S. (1993). *The psychology of attitudes*. Fort Worth, TX: Harcourt Brace Jovanovich.

Eagly, A.H. ve Kulesa, P. (1997). Attitudes, attitude structure, and resistance to change: Implications for persuasion on environmental issues. In M.H. Bazerman, D.M. Messick, A.E. Tenbrunsel ve K.A. Wade-Benzoni (Eds.), *Environment, ethics and behavior: The psychology of environmental valuation and degradation* (pp. 122–53). San Francisco: New Lexington Press.

Eckman, P. (1984). Expression and the nature of emotion. In K. Scherer ve P. Eckman (Eds.), *Approaches to emotion* (pp. 319–43). Hillsdale, NJ: Erlbaum.

Edwards, K. (1990). The interplay of affect and cognition in attitude formation and change. *Journal of Personality and Social Psychology*, 59 (2), 202–16.

Falk, J.H. (2009). *Identity and the museum visitor experience*. Walnut Creek, CA: Left Coast Press.

Falk, J.H. (2012). The learning tourist: The role of identity-related visit motivations. *Tourism in Marine Environments*, 7 (3–4), 223–32.

Falk, J.H., Ballantyne, R., Packer, J. ve Benckendorff, P. (2012). Travel and learning: A neglected tourism research area. *Annals of Tourism Research*, 46 (2), 908–27.

Falk, J.H. ve Gillespie, K.L. (2009). Investigating the role of emotion in science center visitor learning. *Visitor Studies*, 12 (2), 112–32.

Falk, J.H., Heimlich, J. ve Bronnenkant, K. (2008). Using identity-related visit motivations as a tool for understanding adult zoo and aquarium visitors' meaning making. *Curator*, 51 (1), 55–80.

Forestell, P.H. (1993). If Leviathan has a face, does Gaia have a soul?: Incorporating environmental education in marine eco-tourism programs. *Ocean and Coastal Management*, 20, 267–82.

Frijda, N.H. (1986). *The emotions*. Cambridge: Cambridge University Press.

Gillespie, K.L. ve Falk, J.H. (in review). Factors influencing memories of a science center visit: A qualitative analysis. *Visitor Studies*.

Gudgion, T.J. ve Thomas, M.P. (1991). Changing environmentally relevant behaviour. *Environmental Education and Information*, 10 (2), 101–12.

Handler, R. ve Saxton, W. (1988). Dissimulation: Reflectivity, narrative, and the quest for authenticity. *Living History, Cultural Anthropology*, 3, 242–60.

Holbrook, M.B. ve Hirschman, E.C. (1982). The experiential aspects of consumption: Consumer fantasies, feelings and fun. *Journal of Consumer Research*, 9, 132–40.

Hughes, M. ve Saunders, A.M. (2005). Interpretation, activity participation, and environmental attitudes of visitors to Penguin Island, Western Australia. *Society and Natural Resources*, 18, 611–24.

Hull, R.B. (1990). Mood as a product of leisure: Causes and consequences. *Journal of Leisure Research*, 22 (2), 99–111.

Iozzi, L.A. (1989). What research says to the educator. Part two: Environmental education and the affective domain. *Journal of Environmental Education*, 20 (4), 6–13.

Isen, A.M. (1999). Positive affect. In T. Dalgleish ve M. Power (Eds.), *Handbook of cognition and emotion*(pp.521–39). Chichester, UK: John Wiley and Sons.

Izard, C.E. (1977). *Human emotions*. New York: Plenum Press.

James, W. (1884). What is an emotion? *Mind*, 19, 188–205.

Kals, E., Schumacher, D. ve Montada, L. (1999). Emotional affinity toward nature as a motivational basis to protect nature. *Environment and Behavior*, 31 (2), 178–202.

Keltner, D. ve Gross, J.J. (1999). Functional accounts of emotions. *Cognition and Emotion*, 13 (5), 467–80.

Kimmel, J.R. (1999). Ecotourism as environmental learning. *Journal of Environmental Education*, 30, 40–44.

Krippendorff, J. (1984). *The holiday makers: Understanding the impact of leisure and travel*. Oxford: Butterworth-Heinemann.

Lang, A. (2000). The limited capacity model of mediated message processing. *Journal of Communication*, 50(1), 46–70.

Lang, A., Zhou, S., Schwartz, N., Bolls, P.D. ve Potter, R.F. (2000). The effects of edits on arousal, attention, and memory for television messages: When an edit is an edit can an edit be too much? *Journal of Broadcasting and Electronic Media*, 44 (1), 94–110.

Lang, P.J., Bradley, M.M. ve Cuthbert, B.N. (1998). Emotion and motivation: Measuring affective perception. *Journal of Clinical Neurophysiology*, 15 (5), 397–408.

Lavine, H., Thomsen, C.J., Zanna, M.P. ve Borgida, E. (1998). On the primacy of affect in the determination of attitudes and behavior: The moderating role of affective-cognitive ambivalence. *Journal of Experimental Social Psychology*, 34, 398–421.

Lazarus, R.S. (1991). *Emotion and adaptation*. New York: Oxford University Press.

Lee, W.H. ve Moscardo, G. (2005). Understanding the impact of ecotourism resort experiences on tourists' environmental attitudes and behavioural intentions. *Journal of Sustainable Tourism*, 13 (6), 546–65.

Leventhal, H. ve Singer, R.P. (1966). Affect arousal and positioning of recommendations in persuasive communications. *Journal of Personality and Social Psychology*, 4 (2), 137–46.

Lück, M. (2003). Education on marine mammal tours as agent for conservation – but do tourists want to be educated? *Ocean and Coastal Management*, 46, 943–56.

Manfredo, M.J. (2008). *Who cares about wildlife?* New York: Springer.

Markwell, K. (2001). An intimate rendezvous with nature? Mediating the tourist-nature experience at three tourist sites in Borneo. *Tourist Studies*, 1 (1), 39–57.

Mehrabian, A. ve Russell, J.A. (1974). *An approach to environmental psychology*. Cambridge, MA: MIT Press.

Meyers, O.E. ve Saunders, C.D. (2003). Animals as links to developing caring relations with the natural world. In P.H. Kahn Jr ve S.H. Kellert (Eds.), *Children and nature: Psychological, sociocultural and evolutionary investigations* (pp. 153–78). Cambridge, MA: MIT Press.

Meyers, O.E., Saunders, C.D. ve Bexel, S.M. (2009). Fostering empathy with wildlife: Factors affecting freechoice learning for conservation concern and behavior. In J.H. Falk, J.E. Heimlich ve S. Foutz (Eds.), *Freechoice learning and the environment* (pp. 39–56). Lanham, MD: AltaMira Press.

Mickley, K.R. ve Kensinger, E.A. (2008). Emotional valence influences the neural correlates associated with remembering and knowing. *Cognitive, Affective, and Behavioral Neuroscience*, 8 (2), 143–52.

Miles, J.C. (1986/87). Wildness as a place of learning. *Journal of Environmental Education*, 18, 33–40.

Moscardo, G. ve Pearce, P.L. (1986). Visitor centres and environmental interpretation: An exploration of the relationships among visitor enjoyment, understanding and mindfulness. *Journal of Environmental Psychology*, 6, 89–108.

Nabi, R.L. (1999). A cognitive-functional model for the effects of discrete negative emotions on information processing, attitude change, and recall. *Communication Theory*, 9 (3), 292–320.

Orams, M.B. (1994). Creating effective interpretation for managing interaction between tourists and wildlife. *Australian Journal of Environmental Education*, 10, 21–34.

Orams, M.B. (1995). Using interpretation to manage nature-based tourism. *Journal of Sustainable Tourism*, 4(2), 81–94.

Orams, M.B. (1997). The effectiveness of environmental education: Can we turn tourists into ‘greenies’? *Progress in Tourism and Hospitality Research*, 3, 295–306.

Orams, M.B. (2000). Tourists getting close to whales, is it what whale-watching is all about? *Tourism Management*, 21 (6), 561–9.

Patterson, M.E., Watson, A.E., Williams, D.R. ve Roggenbuck, J.R. (1998). An hermeneutic approach to studying the nature of wilderness experiences. *Journal of Leisure Research*, 30 (4), 423–52.

Peake, S., Innes, P. ve Dyer, P. (2009). Ecotourism and conservation: Factors influencing effective conservation messages. *Journal of Sustainable Tourism*, 17 (1), 107–27.

Pearce, D.G. ve Wilson, P.M. (1995). Wildlife-viewing tourists in New Zealand. *Journal of Travel Research*, Fall, 19–26.

Picard, R., Papert, S., Bender, W., Blumberg, B., Breazeal, C., Cavallo, D. ve Strohecker, C. (2004). Affective learning – a manifesto. *BT Technology Journal*, 22 (4), 253–69.

Plutchik, R. (2003). *Emotions and life: Perspectives from psychology, biology and evolution*. Washington, DC: American Psychological Association.

Pooley, J.A. ve O'Connor, M. (2000). Environmental education and attitudes: Emotions and beliefs are what is needed. *Environment and Behavior*, 32 (5), 711–23.

Powell, R.B. ve Ham, S.H. (2008). Can ecotourism interpretation really lead to pro-conservation knowledge, attitudes and behaviour? Evidence from the Galapagos Islands. *Journal of Sustainable Tourism*, 16 (4), 467–89.

Roggenbuck, J.W. (1987). Park interpretation as a visitor management strategy. In *Proceedings of the 60th Annual Conference of the Royal Australian Institute of Parks and Recreation*. Canberra, Australia: Royal Australian Institute of Parks and Recreation.

Russell, C.L. (1994). Ecotourism as experiential education? *Journal of Experiential Education*, 17 (1), 16–22.

Russell, J.A. (2003). Core affect and the psychological construction of emotion. *Psychological Review*, 110 (1), 145–72.

Schänzel, H.A. (2004). Educational entertainment: The emotive and personal context of environmental interpretation. In K.A. Smith ve C. Schott (Eds.), *Proceedings of the New Zealand Tourism and Hospitality*

Research Conference (pp.348–56). Wellington, New Zealand: Victoria University of Wellington.

Schänzel, H.A. ve McIntosh, A.J. (2000). An insight into the personal and emotive context of wildlife viewing at the Penguin Place, Otago Peninsula, New Zealand. *Journal of Sustainable Tourism*, 8 (1), 36–52.

Schreyer, R. ve Driver, B.L. (1989). The benefits of leisure. In E.L. Jackson ve T.L. Burton (Eds.), *Understanding leisure and recreation: Mapping the past, charting the future* (pp. 385–419). State College Pennsylvania, PA: Venture Publishing.

Schultz, P.W. (2000). Empathizing with nature: The effects of perspective taking on concern for environmental issues. *Journal of Social Issues*, 56, 391–406.

Shelton, M.L. ve Rogers, R.W. (1981). Fear-arousing and empathy-arousing appeals to help: The pathos of persuasion. *Journal of Applied Social Psychology*, 11, 366–78.

Smith, L. (2008). The zoo proposition: An examination of the role of emotional arousal in influencing proenvironmental behaviour. Unpublished Doctoral Dissertation, Monash University, South Africa.

Staus, N.L. (2012). Crossing the Cartesian divide: An investigation into the role of emotion in science learning, Doctoral Dissertation, available from ScholarsArchive, Oregon State University at <http://ir.library.oregonstate.edu> (accessed October 2012).

Tisdell, C. ve Wilson, C. (2005). Perceived impacts of ecotourism on environmental learning and conservation: Turtle watching as a case study. *Environment, Development and Sustainability*, 7, 291–302.

Van Manen, M. (1990). *Researching lived experience*. Ontario, Canada: Althouse Press.

Weiler, B. ve Ham, S.H. (2001). Tour guides and interpretation. In D. Weaver (Ed.), *The encyclopedia of ecotourism* (pp.549–63). Wallingford, Oxon, UK: CABI.

Wolfe, P. (2006). The role of meaning and emotion in learning. *New Directions for Adult and Continuing Education*, 110, 35–41.

Zeppel, H. (2008). Education and conservation benefits of marine wildlife tours: Developing free-choice learning experiences. *Journal of Environmental Education*, 39 (3), 3–17.

Zeppel, H. ve Muloin, S. (2008). Conservation benefits of interpretation on marine wildlife tours. *Human Dimensions of Wildlife*, 13, 280–94.

14. Ekoturistlerin Çevresel Açıdan Sürdürülebilir Davranışlarının Geliştirilmesi

Jan Packer and Roy Ballantyne

GİRİŞ

Buckley ve bu ciltteki diğer yazarlar tarafından belirtildiği gibi, ekoturizmin tanımlarının çoğu bir tür çevre eğitimi veya yorumlama bileşenini içermektedir. Avustralya’da ekoturizm akreditasyonu, deneyimin ‘çevresel ve kültürel anlayışı, takdiri ve korumayı teşvik etmesini’ gerektirir (Ecotourism Australia, 2012). Bu nedenle, bir tür çevre eğitimi, çoğu ekoturizm deneyiminin önemli bir bileşeni haline gelmiştir. Ziyaretçilerin çevre anlayışını ve farkındalığını arttırmanın, çevresel açıdan sürdürülebilir uygulamalara gönüllü olarak uyum sağlamalarına yol açacağı ve böylece ekoturizmin olumsuz etkilerini azaltmaya yardımcı olacağı, sıklıkla tartışılmaktadır. Ekoturizm endüstrisi sadece kendi olumsuz etkilerini en aza indirme sorumluluğuna sahip olmakla kalmaz; aynı zamanda insanların günlük davranışlarında ve yaşam tarzlarında olumlu değişimi teşvik eden çevresel öğrenme deneyimleri sunarak, küresel çevre sorunlarının çözülmesine yardımcı olmada olumlu bir rol oynama fırsatına sahiptir. Çevresel sorumluluğun sadece ekoturizm ürün ve hizmetlerine dâhil edilmediği; aynı zamanda turistlere ve diğer ziyaretçilere aktif olarak iletildiği proaktif bir rolün benimsenmesi, ahlaki ve etik bir sorumluluk olarak kabul edilebilir (Ballantyne ve Packer, 2011; Miller ve Twining-Ward, 2005).

Bir eğitim bileşeninin sağlanması sadece ekoturizm için bir zorunluluk değil, aynı zamanda tüketici talebine bir cevaptır. Tüketicilerin öğrenme ve eğitimi içeren deneyimlere olan talebi hızla artmaktadır (Ritchie, Carr ve Cooper, 2003). Genel olarak turizmin ve özellikle de ekoturizmin, ziyaretçilerin çevresel açıdan sürdürülebilir ilke ve uygulamaları benimsemelerini teşvik etmede ve desteklemede rol oynaması beklentisi vardır (Marion ve Reid, 2007; Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi Sekreterliği, 2004). Ballantyne, Packer ve Hughes (2009) tarafından yapılan araştırmalar, bir ekoturizm alanına gelen ziyaretçilerin, alanın koruma ahlakını oldukça desteklediklerini göstermiştir. Packer (2006) ayrıca, turizm ve eğlence bağlamlarında birçok ziyaretçinin

hem keyifli hem de potansiyel olarak dönüştürücü bir öğrenme deneyimi aradığını ileri sürmektedir. Bu bulguların ekoturizm için önemli etkileri vardır, çünkü ziyaretçilerin yalnızca koruma mesajları almaya açık olma ihtimalinin yüksek olmadığını, aynı zamanda bu tür öğrenmenin deneyimlerini geliştirdiğini hissetme ihtimalinin yüksek olduğunu öne sürmektedirler.

Küresel ısınma, asit yağmuru, hava kirliliği, ozon tabakasının tükenmesi, su kirliliği ve tükenmesi, atık ve ormansızlaşma gibi bugün dünyanın karşı karşıya olduğu çevre sorunları büyük ölçüde bireylerin ve toplumların davranışlarının sonucudur (Nickerson, 2003). Bu nedenle bireylerin ve toplumların daha sürdürülebilir davranışlar benimseyerek bu sorunların çözümüne katkıda bulunmaları gerekmektedir. Eğitim, insanların bu sorunlarla boğuşma ve onları kendi yaşamlarıyla ilişkilendirme kapasitesini geliştirmelerine yardımcı olmak için gereklidir (Scott ve Gough, 2004).

Ekoturizm deneyimleri, daha resmi bağlamlarda nadiren mümkün olan kayıt dışı çevre öğrenimi için önemli fırsatlar sunmaktadır. Bu deneyimler, öğrencilerin çevreyle etkileşimde bulunmalarına, çevresel kötü yönetimin kanıtlarını ve etkilerini gözlemlemelerine ve çevresel bilgi, beceri, tutum, inanç ve davranışlarını kişisel olarak ilgili ve anlamlı yollarla keşfetmelerine ve inşa etmelerine izin verirler (Ballantyne ve Packer, 2005). Bu tür bağlamlarda öğrenmeye sıklıkla eşlik eden duygusal bileşen, güçlü, akılda kalıcı ve dönüştürücü bir öğrenme deneyimine de katkıda bulunur.

ÖZGÜR SEÇİMLİ ÇEVRESEL ÖĞRENME VE DAVRANIŞ DEĞİŞİKLİĞİNE YAKLAŞIMLAR

Literatürde özgür seçimli çevresel öğrenme ve davranış değişikliğine yönelik iki farklı geniş yaklaşım belirlenmiştir (Monroe, 2003; Ogden, Routman, Vernon, Wagner, Winsten, Falk, Saunders ve Reinhard, 2004):

- 1- Belirli koruma davranışlarını hedeflemek ve değiştirmek için davranış değişikliği ilkelerini uygulayan bir sosyal pazarlama yaklaşımı,
- 2- Çevre etiği ve çevre okuryazarlığı geliştirmek için eğitim ilkelerini uygulayan çevresel öğrenme yaklaşımı.

Birincisi, genellikle ekoturizm operatörlerinin teşvik etmek veya cesaretlendirmek istediği, örneğin ziyaretçileri işaretli yollarda kalmaya teşvik etmek gibi, yerinde ziyaretçi davranışlarını hedeflemek için uygulanırken; ikincisi, ziyaretten sonra, örneğin evsel atıklarla sorumlu bir şekilde ilgilenmek gibi, saha dışında uygulanabilecek daha genelleştirilmiş çevresel davranışları ele almaktadır.

Sosyal pazarlama yaklaşımları

Ekoturizm sağlayıcıları genellikle insanların alandaki davranışlarını etkilemek için yorumlama stratejileri kullanırlar. Bu bağlamda, yorumlama, ziyaretçilerin davranışlarını kural ve yönetmelikler veya fiziksel kontrollerden ziyade, bilgi ve nazik ikna yoluyla etkilemeye çalışan ‘yumuşak’ bir ziyaretçi yönetimi biçimi olarak görülmektedir (Kuo, 2002; McArthur ve Hall, 1996; Orams, 1996). Örneğin, ziyaretçileri hedef davranışı benimsemenin çevreye verilen zararı durduracağı veya tersine çevireceği konusunda ikna etmek, gönüllü davranış değişikliği sağlamada genellikle başarılıdır.

Davranış değişikliği konusunda özellikle etkili bir teori Ajzen’in (1985, 1991) Planlı Davranış Teorisi olmuştur. Teori, davranışın üç belirgin inanç kategorisinin bir işlevi olduğunu ileri sürer:

- 1- Davranışsal inançlar (belirli davranışların sonuçları ve sonuçları hakkındaki inançlar),
- 2- Normatif inançlar (davranışı gerçekleştirmek veya yapmamak için toplumsal baskılara ilişkin inançlar),
- 3- Kontrol inançları (kişinin kendi yeteneği, bilgisi, becerisi, kaynakları ve davranışı gerçekleştirme fırsatı ile ilgili inançlar).

İkna edici olmak için, yorumlayıcı mesajların ziyaretçilerin bir olgu hakkındaki özel inançlarını ele alması ve bu inançların dayandığı bilgileri hedeflemesi gerekir (Ajzen, 1992). Bu nedenle, belirli çevresel davranışları etkilemeyi amaçlayan çevresel yorumlama, genellikle davranışların dayandığı göze çarpan davranışsal, normatif veya kontrol inançlarına meydan okumak ve istenen sonuçları elde edecek davranışsal,

normatif veya kontrol inançlarını teşvik etmek için tasarlanmıştır (Ham ve Krumpel, 1996; Ham ve Weiler, 2002).

Ham ve Krumpel (1996), at kampçılarını özenle tasarlanmış işaretler ve broşürler aracılığıyla çevresel etkilerini azaltmak için yeni davranışlar benimsemeye teşvik etmek için Planlı Davranış Teorisinin (Ajzen, 1991) uygulanmasını tartışmaktadır. Ziyaretçilerin davranışlarını etkilemek için yorumlamanın, hedef kitle için öne çıkan, ilgili ve önemli olan belirli inançları ele alması gerektiğini savunmaktadırlar. Ballantyne ve Hughes (2006), milli park alanlarında yaban hayvanlarını besleyen ziyaretçilerin görülme sıklığını azaltmak için Planlı Davranış Teorisi de dâhil olmak üzere üç farklı teorik yaklaşım kullanarak tabela geliştirmiş ve karşılaştırmıştır. Powell ve Ham (2008), EROT ilkelerinin (eğlenceli, ilgili, organize ve tematik) Planlı Davranış Teorisi ile birleşimine dayanan yorumlamanın, turistlerin korumaya insancıl desteğini artırmada başarılı olduğunu göstermiştir. Tüm bu çalışmalar, iyi tasarlanmış yorumlama programlarının, ziyaretçilerin alandaki davranışlarını değiştirmede etkili olabileceğini göstermektedir.

Toplum Temelli Sosyal Pazarlama Teorisi (McKenzie-Mohr ve Smith, 1999) Planlı Davranış Teorisine dayanmaktadır, ancak, insanların belirli bir davranışı benimsemelerini engelleyen algılanan engelleri ve davranışı destekleyen algılanan faydaları dikkate alarak genişletir. Toplum Temelli Sosyal Pazarlama yaklaşımı, algılanan engellerin üstesinden gelmek ve belirli bir davranışın algılanan faydalarını güçlendirmek için uygulanabilecek bir dizi strateji içerir. Bunlara destek, teşvik, geri bildirim ve sosyal destek dâhildir. Böyle bir yaklaşım, Hughes ve meslektaşları tarafından ekoturizm ortamında başarılı bir şekilde uygulanmıştır, ancak bu durumda hedef davranışların saha dışı ve ziyaret sonrası olduğu belirtilmelidir (Hughes, 2011; Hughes, Packer ve Ballantyne, 2011).

Çevresel Öğrenme Yaklaşımları

Çevre eğitiminin niteliğini ve kapsamını tanımlamaya yönelik girişimler, nihai amacı olarak sorumlu çevresel davranışların geliştirilmesini her zaman teşvik eder (Howe ve Disinger, 1991; Hungerford ve Volk, 1990). Ekoturizm ortamlarında çevre eğitimi yaklaşımları belirli davranışları hedeflememektedir, ancak daha genel olarak ziyaretçilerin çevresel olgularla ilgili olgusal bilgi ve anlayışlarını (veya yanlış anlamalarını), çevresel konulara ilişkin genel farkındalıklarını ve tutumlarını ve çevreye karşı sorumlu uygulamalara katılma beceri ve yeteneklerini ele alırlar. Çevresel öğrenme yaklaşımı, yeni ve değişen bağlamlarda sorumlu çevresel kararlar almak için bilgi, tutum ve becerilerini uygulayabilen yaşam boyu öğrenenleri geliştirmeyi amaçlamaktadır (Ardoin, 2009).

Böyle bir yaklaşım, anlam alma yerine anlam üretmeye odaklanan hem resmi hem de gayri resmi bağlamlarda çağdaş eğitim kuramlarıyla tutarlıdır (Silverman, 1999; Uzzell, 1998). Belirli bir mesajın iletilip iletilmediğine veya hedef davranışa ulaşılıp ulaşılmadığına odaklanmak yerine, bir çevresel öğrenme yaklaşımı, ziyaretçilerin karşılaştıkları bilgilerden ve yaptıkları gözlemlerden anlam kazanmalarının çeşitli yollarına katılır. Bu açıdan bakıldığında, ekoturizm deneyimlerinin çevresel açıdan sürdürülebilir davranışların benimsenmesini nasıl teşvik edebileceği ve teşvik edebileceği düşünüldüğünde, bu sonuçların en geniş anlamıyla yorumlanması önemlidir. Davranıştaki değişiklikler yaşam tarzı değişikliklerini, başkalarıyla çevre sorunları hakkında konuşmayı, daha fazla bilgi aramayı, gönüllü programlara katılmayı veya çevre kuruluşlarına bağış yapmayı içerebilir.

Ballantyne ve Packer (2005, 2011) ziyaretçilerin davranışlarını yalnızca alanın kendisinde değil, ev, iş ve eğlence ortamlarında da etkilemenin önemini vurgulamaktadır. Newsome, Dowling ve Moore (2004, s. 32) ayrıca, yorumlayıcı mesajların ve deneyimlerin ‘sadece yerinde acil ihtiyaçları karşılamak için değil, aynı zamanda ziyaretçilerin normal yaşamlarına döndüklerinde veya gelecekte başka bir doğal alanı ziyaret ettiklerinde yanlarına alabilecekleri yaban hayatı koruma bilincinin geliştirilmesine katkıda bulunmak için tasarlanması gerektiğini’ savunmaktadırlar. Bu tür yorumlamanın temel amacı, çevrenin kırılgan durumu (Turley, 1999), vahşi yaşam ve habitatlar arasındaki ilişkiler ve insan faaliyetlerinin doğal ortamların ve vahşi yaşam

popölasyonlarının uzun vadeli uygulanabilirliği üzerindeki etkisi hakkında farkındalık ve takdir uyandırmaktır (Mason, 2000).

Bu açıdan öğrenme, uzun süreler boyunca çok çeşitli kaynaklardan alınan kümülatif bir süreç olarak kabul edilmektedir. Ekoturizm deneyimleri bu sürece katkı sağlamada önemli bir rol oynayabilir. Ballantyne ve Packer (2011), bu tür deneyimlerin birincil rolünün konulara dikkat çekmek ve daha fazla bilgi arayışını yönlendiren motive edici bir güç sağlamak olduğunu öne sürmektedir. Ancak şansa bırakıldığında, bu motivasyon genellikle hızla dağılabilir. "Eve götürme" bilgilerine erişim sağlamak için yerinde deneyimin genişletilmesinin ve devam eden takviye edici etkinliklerin, deneyimin ziyaretçilerin evlerinde ve çalışma ortamlarında çevresel açıdan sürdürülebilir davranışların benimsenmesi ve davranışsal niyetlerini eyleme çevirme yetenekleri üzerindeki potansiyel etkisini optimize edeceğini" savunmaktadırlar (s.210).

EKOTURİZM ORTAMLARINDA DAVRANIŞ DEĞİŞİKLİĞİ STRATEJİLERİ

Weaver (2005), eğitimsel etkilerinin derecesine göre değişen iki tür ekoturizm deneyimini ('minimalist' ve 'kapsamlı') tanımlamaktadır. İlki yüzeysel öğrenme fırsatlarını vurgular ve sürdürülebilirlik hedefleriyle ilgili olarak yalnızca statükoyu (örneğin asgari etkiyi) korumayı amaçlar. İkincisi, daha derin bir anlayışa vurgu yapar ve çevresel olarak sürdürülebilir davranışları daha geniş ölçüde etkilemeyi amaçlar. Weaver'a göre, ekoturizm deneyimlerinin, hatta doğa ile nispeten kısa ve fiziksel olarak zorlayıcı olmayan etkileşimleri içerenlerin bile, ziyaretçilerin çevresel ahlakı üzerinde 'dönüştürücü' bir etkiye sahip olmasını sağlayacak strateji ve tekniklerin geliştirilmesi gerekmektedir. Benzer şekilde Orams (1995), yalnızca ziyaretçi keyfi ve memnuniyetini sağlamakla kalmayıp aynı zamanda çevreye karşı daha sorumlu davranışlara doğru bir değişim sağlamayı amaçlayan ekoturizm yönetimi stratejileri çağrısında bulunmaktadır.

Hem belirli yerinde davranışları etkilemede hem de ev ve işyerindeki daha genel çevresel uygulamaları etkilemede başarılı olduğu tespit edilen stratejiler şunlardır:

- Doğa ile yakın karşılaşmalar için fırsatlar sunmak ve bunları geliştirmek,

- Ziyaretçilerin duygularını etkilemek,
- Yansıtıcı bir yanıtı teşvik etmek,
- Ulaşılabilir eylemlere odaklanma,
- Ziyaretçilerin davranış değişikliklerine uzun vadeli destek sağlama.

Doğa ile yakın karşılaşmalar için fırsatlar sunmak ve bunları geliştirmek

Ekoturizm deneyimlerinin ziyaretçilerin çevresel açıdan sürdürülebilir davranışlarına katkıda bulunmadaki en önemli varlıklarından biri, ziyaretçilere doğa ile yakın ve kişisel bir karşılaşma yaşamaları için sağladıkları fırsattır. Bu, kalıcı ve olumlu davranışsal değişimi etkilemek için tartışmasız en güçlü başlangıç noktasıdır. Ekoturizm, katılımcıların potansiyel olarak yaşamı değiştiren bir şekilde doğayla yeniden bağlantı kurmaları için eşsiz fırsatlar sunar ve bu tür deneyimler, artan kentleşme ve mekanizasyon nedeniyle birçok insanın doğadan kopuk hissettiği günümüz toplumunda önemlidir (Forestell, 1993).

Ballantyne ve Packer (2009), doğal ortamlarda çevre eğitimi programlarına devam eden okul öğrencileriyle yapılan araştırmalara dayanarak, doğal ortamlarda sürdürülebilirlik için öğrenci öğrenimini kolaylaştırmak için beş ilke önermişlerdir. Bu ilkeler örgün bir eğitim bağlamında geliştirilmelerine rağmen, doğal ortamlarda mevcut olan benzersiz öğrenme fırsatlarını temel alarak, ekoturizm ortamlarında ziyaretçi öğrenimine uygulanabilecekleri ileri sürülmektedir. Beş ilke şunlardır:

- 1- Y yaparak öğrenme – öğrencileri uygulamalı araştırma ve araştırmaya aktif olarak dâhil etme;
- 2- Çevrede olmak - öğrencileri doğal çevrenin özel özelliklerini deneyimlemeye ve takdir etmeye teşvik etmek;
- 3- Gerçek hayat öğrenmesi - öğrenme etkinliklerini gerçek yerlere, gerçek konulara ve özgün görevlere dayandırmak;
- 4- Duyusal etkileşim - beş duyuyu da kullanarak çevreyi keşfetme fırsatları sunmak;

5- Yerel bağlam - öğrencileri ‘kendi arka bahçelerinde’ çevresel sorunları ve konuları keşfetmeye ve araştırmaya teşvik etmek.

Bu ilkelerin ekoturizmde uygulanmasına ilişkin öneriler şunları içerebilir:

1. Y yaparak öğrenme. Ekoturistlerin çevresel iyileştirme programlarına veya araştırma çalışmalarına katılmaları için fırsatlar sağlayın. Bu tür programlar güçlü bir eğitim bileşeni içermelidir. Bu tür fırsatların ziyaretçi memnuniyetinin yanı sıra koruma ve davranış değişikliği sonuçlarına da katkıda bulunması muhtemeldir.

2. Çevrede olmak. Çevrenin yorumlanması, tanım gereği, ziyaretçilerin doğayı anlamalarına, takdir etmelerine ve keyif almalarına katkıda bulunmalıdır. Interpretation Australia’ya (2012) göre, yorumlamanın faydaları arasında ‘ziyaretçinin deneyimini daha anlamlı ve keyifli hale getirerek zenginleştirmek’ ve ‘ziyaretçinin yaşanmakta olan mirasın daha keskin bir farkındalığını, takdirini ve anlayışını geliştirmesine yardımcı olmak’ yer almaktadır. Ekoturizm alanının önemini ortaya çıkaran ve ziyaretçilerin içine daldıkları sırada özel özelliklerini takdir etmelerini sağlayan yorum, yalnızca o çevreyi değil, diğer benzer ortamları da koruma arzusuna yol açacaktır.

3. Gerçek hayat sorunları. Şu anda ekoturizm alanını ve / veya vahşi sakinlerini etkileyen çevresel sorunlarla ilgili ziyaretçileri uyarın. İnsanın çevre veya vahşi yaşam üzerindeki etkilerinin kanıtlarını görmek, eyleme geçmek için güçlü bir motivasyondur (Ballantyne, Fien ve Packer, 2001).

4. Duyusal etkileşim. Ekoturizm deneyimleri, ziyaretçilerin doğaya dalıp gitmeleri için iyi bir konumdur. Yorumlama, ziyaretçilerin dikkatini genellikle ziyaretçilerin anılarının önemli bir yönü olan ve davranışsal bir tepkiye doğru atılan ilk adım olan duyusal çevreye odaklamaya yardımcı olabilir (Ballantyne, Packer ve Sutherland, 2011): benzersiz seslere ve kokulara dikkat edin; ziyaretçilerin dokunabileceği örnekler veya kopyalar hazırlayın; ziyaretçilerin gördüklerini takdir etmelerini artırmak için sanat veya şiir kullanın; ve yerel yiyecekleri menüye dâhil edin.

5. Yerel bağlam. Ziyaretçilerin ziyaret ettikleri ekoturizm ortamı ile kendi yerel ortamları arasında bağlantı kurmalarına yardımcı olun. Ekoturizm deneyimlerinden edindikleri yeni bilgi, anlayış, takdir ve beceriler, başka durumlarda ve özellikle ev ortamlarında uygulanabilirlerse daha değerli olacaktır.

Bazı ortamlarda, elbette, bozulmamış veya vahşi bir çevreyi ziyaret etme eyleminin çevre ve sakinleri üzerinde önemli olumsuz etkileri olabilir (Marion ve Reid, 2007). Uygun politikaların, planlama ve yönetim stratejilerinin uygulanması yoluyla olumsuz etkilerin azaltılması esastır ve bu konu, bu cildin başka yerlerinde ele alınmaktadır. Bununla birlikte, ziyaretçilerin bu süreçte önemli bir müttefik olabileceğine dikkat etmek önemlidir. Ballantyne ve arkadaşları tarafından sunulan kanıtlar (2009), ekoturistlerin deneyimin koruma yönlerini güçlü bir şekilde desteklediklerini ve gerektiğinde kendi deneyimleri ve kişisel konforları pahasına asgari etki kaygılarına birincil önem verdiklerini ileri sürmektedir. Kilit nokta, ziyaretçilere, belirli yönetim uygulamalarının arkasındaki nedenleri, doğrudan alanın veya alandaki vahşi yaşamın insan etkilerinden korunmasıyla ilgili konuları, açıkça iletmektir. Asgari etki uğruna kısıtlamaları kabul ettikleri bilgisi, deneyimi turistler için daha özel hale getirebilir. Tersine, turistlerin ziyaretlerinin çevre veya vahşi yaşamın refahı üzerindeki etkileri konusunda endişe duymaları durumunda, bu onların zevk ve memnuniyetlerini azaltacaktır.

Ziyaretçilerin duygularını etkilemek

Ballantyne, Packer ve Sutherland (2011), ziyaretçilerin ekoturizm ve yaban hayatı turizmi deneyimleriyle ilgili hatıralarının nitel bir analizinde, birçok ziyaretçinin deneyime duygusal olarak tepki verdiğini ve bunun daha derinlemesine bilişsel ve davranışsal tepkiler için tetikleyici veya katalizör gibi görüldüğünü gözlemlemiştir. Bu, özellikle ziyaretçilerin vahşi yaşamın hayatta kalma mücadelelerine tanık olabileceği ya da yorumlamanın insan eylemlerinin yarattığı tehditlere odaklandığı durumdu. Duygu, öğrenmede motivasyonel bir rol oynar, çünkü insanların neye katıldıklarını seçmelerini etkiler, merak ve keşif ister ve konsantrasyon ve öğrenmeye istekli olmalarını artırır.

Myers, Saunders ve Bexell (2009) duyguların bir deneyimin anlamına katkıda bulunduğunu ve böylece deneyimin hatırlanıp hatırlanmamasında ve nasıl hatırlanmasında rol oynadığını savunmaktadırlar. Etkinliklerin ve olayların duygusal yönleri, bilginin daha sonra hatırlanmasına yardımcı olan önemli bağlamsal bellek istemleri de sağlar (Sylwester, 1994). Suçluluk, korku veya doğaya karşı duygusal yakınlık gibi duygular, azaltılmış enerji tüketimi gibi doğayı koruyucu davranışların benimsenmesi için motive edici bir güç olabilir (Kals, Schumacher ve Montada, 1999). Myers ve ark. (2009), özgür seçimli çevresel öğrenme ortamları, ziyaretçilerin çevresel eylemin bir motivatörü veya hatta önkoşulu olarak görülen doğayla empatisini geliştirmek için iyi bir konumdadır.

Açıklayıcı yorumlar ve tabelalar, ziyaretçilerin merak, huşu, heyecan, ayrıcalık ve empati duygularını güçlendirerek ve özellikle insan eylemlerinden kaynaklananlar olmak üzere çevreye ve / veya vahşi hayata yönelik belirli tehditleri vurgulayarak meşgul etmek için kullanılabilir. Örneğin, ‘sıcak yorumlama’ (Uzzell, 1989), ziyaretçileri belirli sosyal, çevresel veya ahlaki konularla ilgili daha önce sahip oldukları inanç ve algılarını yeniden incelemeye teşvik etmek için duygusal ve zorlu yorumlayıcı içerik ve deneyimler kullanır (Ballantyne, 2003; Ballantyne ve Uzzell, 1993; Uzzell ve Ballantyne, 1998). Bu bağlamda, Ballantyne, Packer ve Bond (2012), sıcak yorumlama tekniklerinin uygulanması için aşağıdaki beş prensibi belirlemiştir: Kişisel hikâyelerin merkezi yeri; umutsuzluğu ve umudu dengeleme ihtiyacı; eğitim ve iknayı dengeleme ihtiyacı; yansıma için bir yer sağlama; geleceği bilgilendirmek için geçmişe odaklanma.

Yansıtıcı bir yanıtı teşvik etmek

Özgür seçimli çevre öğreniminde yansımanın önemli rolü hem niteliksel olarak (Ballantyne, Packer ve Sutherland, 2011) hem de niceliksel olarak (Ballantyne, Packer ve Falk, 2011) gösterilmiştir ve bu cildin 14. bölümünde ayrıntılı olarak tartışılmıştır. Özellikle, ziyaretçilere fırsat verilmesi ve deneyimin anlamını yansıtmaları, arkadaşlarıyla tartışmaları ve personel veya gönüllü rehberlere sorular sormaları için teşvik edilmesi önerilir.

Ulaşılabilir eylemlere odaklanma

Eko turistlerin genel halktan daha bilgili, ilgili ve çevreye duyarlı olmaları muhtemeldir (Ballantyne ve ark., 2009; Perkins ve Grace, 2009) ve çoğu durumda çevre sorunlarının var olduğuna ikna edilmelerine gerek yoktur. Bununla birlikte, ihtiyaç duyulan şey, küçük ama olumlu bir fark yaratacak araçlara ve çözümlere özgü ve ulaşılabilir seçeneklerdir. İnsanlar, Uzzell ve Rutland (1993) tarafından tanımlanan ‘eylem felcinin’ üstesinden gelmek için eylemlerinin çevresel zararın durdurulmasına veya tersine çevrilmesine katkıda bulunabileceğine ikna edilmelidir. Bu, ekoturistlerin çevresel olarak sürdürülebilir davranışlarının geliştirilmesi ile ilgili olarak ekoturizm ve vahşi yaşam cazibe merkezlerinin karşılaştığı temel zorluklardan biridir. Bireysel eylemler için çözüm veya öneri sunmadan çevre sorunlarının vurgulanması, ziyaretçilerin koruma sorunlarıyla mücadele yeteneklerine olan güvenlerini zayıflattığı için aslında ters etki yaratabilir (Yalowitz, 2004). Bu nedenle, ziyaretçilere hem yerinde hem de evde kendi yerel ortamlarında yapabilecekleri pratik ve ulaşılabilir şeylerden örnekler verilmelidir.

Ziyaretçilerin davranış değişikliklerine uzun vadeli destek sağlamak

Örgün eğitim bağlamlarında yapılan araştırmalar, öğrenmenin pekiştirilmesi ve pekiştirilmesinin önemini göstermektedir (Anderson, Lucas, Ginns ve Dierking, 2000). Ancak, serbest seçim öğrenme ortamlarında bu tür sağlamlaştırma ve pekiştirme süreçleri en iyi ihtimalle gelişigüze'dir (Falk ve Dierking, 2000). Bir ekoturizm deneyimi, çevresel konularda farkındalığın artmasına ve çevresel açıdan daha sürdürülebilir davranışlar benimseme motivasyonunun artmasına neden olabilse de, bunlar sonraki deneyimlerle pekiştirilmedikçe, nispeten kısa ömürlü olmaları muhtemeldir (Adelman, Falk ve James, 2000; Dierking, Adelman, Ogden, Lehnhardt, Miller ve Mellen 2004; Rickinson, 2001).

Ekoturizm sağlayıcıları, ziyaretlerinden sonra bir süre ziyaretçileriyle iletişim halinde kalarak bu konudaki etkilerini genişletebilirler. Günümüz teknolojileri ve sosyal medya bunu yapmak için nispeten cazip ve ucuz mekanizmalar sağlamaktadır. Ziyaret sonrası temaslar, ziyaretçileri deneyimlerini bilişsel ve duygusal olarak işlemeye teşvik edebilir, yerinde ziyaret sırasında vurgulanan konularla ilgili sorumlu karar vermeyi teşvik edebilir ve ziyaretçilerin davranışsal niyetlerini yerine getirmek için

verebilecekleri uygun yanıtlara özel örnekler verebilir (Ballantyne ve Packer, 2011). Ziyaretçilerin belirli ilgi alanlarını takip edebilmeleri için, öğrenmelerini genişletmek için ve harekete geçme motivasyonlarını korumak için kaynaklar sağlayabilirler. Bu şekilde, ekoturizm sağlayıcıları yerinde koruma öğrenimi ve sürdürülebilirlik mesajlarını geliştirebilir ve bunları ziyaret sonrası davranışsal yanıtlarla ilişkilendirebilir. Bu konuda yapılan ön araştırmalar, ziyaret sonrası eylem kaynaklarının sağlanmasının uzun vadeli davranış değişikliği üzerinde ölçülebilir ve istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi olduğunu göstermiştir (Hughes ve ark., 2011), ve önemli sayıda ziyaretçiye, ziyaretlerinden sonra çevre sorunları hakkında bilgi edinmeye devam edebilmeleri için ziyaret sonrası materyallerin sağlanmasını istediklerini öne sürmektedir (Ballantyne ve Packer, 2010).

SONUÇ

Bogner (1998), doğa ile temasın, bireylerin yönelimlerini çevre sorunlarına kaydırmaya yardımcı olan bir ‘kapıdan içeri ayak’ sağladığını öne sürmektedir. Ekoturizm işletmecilerinin bu fırsattan yararlanmak için sadece ahlaki ve etik bir sorumluluğa sahip olmadıkları, bunu yaparak ziyaretçilerine sağladıkları deneyime değer katacakları ileri sürülmektedir. Ekoturizm sağlayıcıları, insanların dikkatini konulara çekmek ve onlara önem vermeleri için bir neden sağlamak için iyi bir konumdadır. Biraz daha ileri giderek ve kasıtlı olarak ekoturistlerin çevresel açıdan sürdürülebilir davranışlarını geliştirmeye odaklanarak, ziyaretçilerin çevre ile ilgili anlayışları, tutumları ve davranışları üzerinde uzun vadeli etkisi olan dönüştürücü deneyimleri kolaylaştırabilirler.

Ekoturizm deneyimleri, elbette, tecritte elde edebilecekleri şeylerle sınırlıdır. Halkı çevre sorunları ve sürdürülebilir davranışsal tepkiler konusunda eğitmek, yaşam boyu öğrenme çabası olarak anlaşılmalıdır. Tek bir ekoturizm deneyiminin etkisi küçük olabilir, ancak insanlar çevreyle ilişkilerini keşfetmeye ve geliştirmeye, günlük yaşamlarında küçük olumlu değişiklikler yapmaya ve başkalarını da aynı şeyi yapmaya teşvik etmeye devam ettikçe bu katlanarak çoğaltılabilir.

KAYNAKÇA

Adelman, L.M., Falk, J.H. ve James, S. (2000). Assessing the National Aquarium in Baltimore's impact on visitor's conservation knowledge, attitudes and behaviors. *Curator*, 43 (1), 33–62.

Ajzen, I. (1985). From intentions to actions: A theory of planned behaviour. In J. Kuhl ve J. Beckman (Eds.), *Action control: From cognition to behaviour* (pp.11–39). Heidelberg, Germany: Springer.

Ajzen, I. (1991). The theory of planned behaviour. *Organizational Behaviour and Human Decision Processes*, 50, 179–211.

Ajzen, I. (1992). Persuasive communication theory in social psychology: A historical perspective. In M.J. Manfredo (Ed.), *Influencing human behaviour: Theory and applications in recreation, tourism, and natural resource management* (pp.1–28). Champaign, IL: Sagamore.

Anderson, D., Lucas, K.B., Ginns, I.S. ve Dierking, L.D. (2000). Development of knowledge about electricity and magnetism during a visit to a science museum and related post-visit activities. *Science Education*, 84 (5), 658–79.

Ardoyn, N. (2009). Behavior change theories and free-choice environmental learning. In J.H. Falk, J.E. Heimlich ve S. Foutz (Eds.), *Free-choice learning and the environment* (pp. 57–73). Lanham, MD: AltaMira Press.

Ballantyne, R. (2003). Interpreting Apartheid: Visitors' perceptions of the District Six Museum. *Curator: The Museum Journal*, 46 (3), 279–91.

Ballantyne, R., Fien, J. ve Packer, J. (2001). School environmental education programme impacts upon student and family learning: A case study analysis. *Environmental Education Research*, 7 (1), 23–37.

Ballantyne, R. ve Hughes, K. (2006). Using front-end and formative evaluation to design and test persuasive bird feeding warning signs. *Tourism Management*, 27 (2), 235–46.

Ballantyne, R. ve Packer, J. (2005). Promoting environmentally sustainable attitudes and behaviour through free-choice learning experiences: What is the state of the game? *Environmental Education Research*, 11 (3), 21–35.

Ballantyne, R. ve Packer, J. (2009). Introducing a fifth pedagogy: Experience-based strategies for facilitating learning in natural environments. *Environmental Education Research*, 15 (2), 243–62.

Ballantyne, R. ve Packer, J. (2010). The role of zoos and aquariums in providing environmental learning experiences for visitors: Report of international visitor survey. Unpublished manuscript, University of Queensland, Australia.

Ballantyne, R. ve Packer, J. (2011). Using tourism free-choice learning experiences to promote environmentally sustainable behaviour: The role of post-visit ‘action resources’. *Environmental Education Research*, 17 (2), 201–15.

Ballantyne, R., Packer, J. ve Bond, N. (2012). Interpreting shared and contested histories: The Broken Links Exhibition. *Curator: The Museum Journal*, 55 (2), 153–66.

Ballantyne, R., Packer, J. ve Falk, J.H. (2011). Visitors’ learning for environmental sustainability: Testing short- and long-term impacts of wildlife tourism experiences using structural equation modelling. *Tourism Management*, 32 (6), 1243–52.

Ballantyne, R., Packer, J. ve Hughes, K. (2009). Tourists’ support for conservation messages and sustainable management practices in wildlife tourism experiences. *Tourism Management*, 30, 658–64.

Ballantyne, R., Packer, J. ve Sutherland, L. (2011). Visitors’ memories of wildlife tourism: Implications for the design of powerful interpretive experiences. *Tourism Management*, 32 (4), 770–79.

Ballantyne, R. ve Uzzell, D. (1993). Environmental mediation and hot interpretation: A case study of District Six, Cape Town. *Journal of Environmental Education*, 24 (3), 4–7.

Berlyne, D.E. (1960). *Conflict, arousal, and curiosity*. New York: McGraw-Hill.

Bogner, F.X. (1998). The influence of short-term outdoor ecology education on long-term variables of environmental protection. *Journal of Environmental Education*, 29 (4), 17–29.

Boler, M. (1999). *Feeling power: Emotions and education*. New York: Routledge.

Csikszentmihalyi, M. ve Hermanson, K. (1995). Intrinsic motivation in museums: Why does one want to learn? In J.H. Falk ve L.D. Dierking (Eds.), *Public institutions for personal learning: Establishing a research agenda* (pp.67–77). Washington, DC: American Association of Museums, Technical Information Service.

Dierking, L.D., Adelman, L.M., Ogden, J., Lehnhardt, K., Miller, L. ve Mellen, J.D. (2004). Using a behaviour change model to document the impact of visits to Disney's Animal Kingdom: A study investigating intended conservation action. *Curator: The Museum Journal*, 47 (3), 322–43.

Ecotourism Australia. (2012). <http://www.ecotourism.org.au/> (accessed 5 October 2012).

Falk, J.H. ve Dierking, L.D. (2000). *Learning from museums: Visitor experiences and the making of meaning*. Walnut Creek, CA: AltaMira Press.

Forestell, P. (1993). If Leviathan has a face, does Gaia have a soul? Incorporating environmental education in marine eco-tourism programs. *Ocean and Coastal Management*, 20, 267–82.

Ham, S.H. ve Krumpe, E.E. (1996). Identifying audiences and messages for nonformal environmental education – a theoretical framework for interpreters. *Journal of Interpretation*, 1 (1), 11–23.

Ham, S. ve Weiler, B. (2002). Interpretation as the centrepiece of sustainable wildlife tourism. In R. Harris, P. Williams ve T. Griffin (Eds.), *Sustainable tourism: A global perspective* (pp.35–44). Oxford: Butterworth-Heinemann.

Howe, R. ve Disinger, J.F. (1991). Environmental education research news. *The Environmentalist*, 11 (1), 5–8.

Hughes, K. (2011). Designing post-visit ‘action resources’ for families visiting wildlife tourism sites. *Visitor Studies*, 14 (1), 66–83.

Hughes, K., Packer, J. ve Ballantyne, R. (2011). Using post-visit action resources to support family conservation learning following a wildlife tourism experience. *Environmental Education Research*, 17 (3), 307–28.

Hungerford, H.R. ve Volk, T.L. (1990). Changing learner behavior through environmental education. *Journal of Environmental Education*, 21 (3), 8–21.

Interpretation Australia. (2012). What is interpretation?, available at <http://www.interpretationaustralia.asn.au/about-ia/what-is-interpretation> (accessed 29 August 2012).

Kals, E., Schumacher, D. ve Montada, L. (1999). Emotional affinity toward nature as a motivational basis to protect nature. *Environment and Behavior*, 31 (2), 178–202.

Krapp, A., Hidi, S. ve Renninger, K.A. (1992). Interest, learning, and development. In K.A. Renninger, S. Hidi ve A. Krapp (Eds.), *The role of interest in learning and development* (pp. 3–25). Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.

Kuo, I.-L. (2002). The effectiveness of environmental interpretation at resource-sensitive tourism destinations. *International Journal of Tourism Research*, 4, 87–101.

Marion, J.L. ve Reid, S.F. (2007). Minimising visitor impacts to protected areas: The efficacy of low impact education programmes. *Journal of Sustainable Tourism*, 15 (1), 5–27.

Mason, P. (2000). Zoo tourism: The need for more research. *Journal of Sustainable Tourism*, 8 (4), 333–9.

McArthur, S. ve Hall, C.M. (1996). Visitor management and interpretation at heritage sites. In M. Hall ve S. McArthur (Eds.), *Heritage management in New Zealand and Australia* (pp. 18–39). Oxford: Oxford University Press.

McKenzie-Mohr, D. ve Smith, W. (1999). *Fostering sustainable behaviour: An introduction to community-based social marketing*. Gabriola Island, British Columbia, Canada: New Society Publishers.

Miller, G. ve Twining-Ward, L. (2005). *Monitoring for a sustainable tourism transition: The challenge of developing and using indicators*. Wallingford, Oxon, UK: CABI.

Monroe, M.M. (2003). Two avenues for encouraging conservation behaviours. *Human Ecology Review*, 10 (2), 113–25.

Myers, O.E., Saunders, C.D. ve Bexell, S.M. (2009). Fostering empathy with wildlife: Factors affecting freechoice learning for conservation concern and behavior. In J.H. Falk, J.E. Heimlich ve S. Foutz (Eds.), *Freechoice learning and the environment* (pp. 39–55). Lanham, MD: AltaMira Press.

Newsome, D., Dowling, R.K. ve Moore, S.A. (2004). *Wildlife tourism*. Clevedon, UK and Buffalo, NY: Channel View Publications.

Nickerson, R.S. (2003). *Psychology and environmental change*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.

Ogden, J., Routman, E., Vernon, C., Wagner, K., Winsten, K., Falk, J., Saunders, C. ve Reinhard, E. (2004).

Inspiring understanding, caring and conservation action: Do we or don't we? *Communique*, 10–11 (13), 43.

Orams, M.B. (1995). Towards a more desirable form of ecotourism. *Tourism Management*, 16 (1), 3–8.

Orams, M.B. (1996). Using interpretation to manage nature-based tourism. *Journal of Sustainable Tourism*, 4 (2), 81–95.

Packer, J. (2006). Learning for fun: The unique contribution of educational leisure experiences. *Curator: The Museum Journal*, 49 (3), 329–44.

Pekrun, R. (1992). The impact of emotions on learning and achievement: Towards a theory of cognitive/motivational mediators. *Applied Psychology: An International Review*, 41 (4), 359–76.

Perkins, H. ve Grace, D.A. (2009). Ecotourism: Supply of nature or tourist demand? *Journal of Ecotourism*, 8 (3), 223–36.

Powell, R.B. ve Ham, S.H. (2008). Can ecotourism interpretation really lead to pro-conservation knowledge, attitudes and behaviour? Evidence from the Galapagos Islands. *Journal of Sustainable Tourism*, 16 (4), 467–89.

Rickinson, M. (2001). Learners and learning in environmental education: A critical review of the evidence. *Environmental Education Research*, 7 (3), 207–320.

Ritchie, B.W., Carr, N. ve Cooper, C. (2003). *Managing educational tourism*. Clevedon, UK: Channel View Publications.

Scott, W. ve Gough, S. (2004). *Key issues in sustainable development and learning: A critical review*. London: Routledge Falmer.

Secretariat of the Convention on Biological Diversity. (2004). *Guidelines on biodiversity and tourism development*. Montreal, Canada: Secretariat of the Convention on Biological Diversity.

Silverman, L.H. (1999). Meaning making matters: Communication, consequences, and exhibit design. *Exhibitionist*, 18 (2), 9–14.

Sylwester, R. (1994). How emotions affect learning. *Educational Leadership*, 52 (2), 60–65.

Turley, S.K. (1999). Conservation and tourism in the traditional UK zoo. *Journal of Tourism Studies*, 10 (2), 2–13.

Uzzell, D. (1989). The hot interpretation of war and conflict. In D.L. Uzzell (Ed.), *Heritage interpretation, Vol. 1: The natural and built environment* (pp. 33–47). London: Belhaven.

Uzzell, D. (1998). Interpreting our heritage: A theoretical interpretation. In D. Uzzell ve R. Ballantyne (Eds.), *Contemporary issues in heritage and environmental interpretation* (pp. 11–25). London: The Stationery Office.

Uzzell, D. ve Ballantyne, R. (1998). Heritage that hurts: Interpretation in a postmodern world. In D. Uzzell ve R. Ballantyne (Eds.), *Contemporary issues in heritage and environmental interpretation* (pp.152–71). London: The Stationery Office.

Uzzell, D.L. ve Rutland, A. (1993). Inter-generational social influence: Changing environmental competence and performance in children and adults. Discussion Paper for the Second International Workshop on Children as Catalysts of Global Environmental Change, CEFOPE, University of Braga, Portugal.

Weaver, D.B. (2005). Comprehensive and minimalist dimensions of ecotourism. *Annals of Tourism Research*, 32 (2), 439–55.

Yalowitz, S.S. (2004). Evaluating visitor conservation research at the Monterey Bay Aquarium. *Curator: The Museum Journal*, 47 (3), 283–97.

15. Eko ve Yaban Hayatı Turizmi Deneyimlerinin İçsel Motivasyonları ve Psikolojik Faydaları

Susanna Curtin

GİRİŞ

Doğal ortamlara ve vahşi hayvanlara dayalı turizm, turizm endüstrisinin önemli ve genişleyen bir parçasıdır (Mintel, 2008; Rodger, Moore ve Newsome, 2009; UNEP, 2006). İkonik, erişilebilir ve yarı öngörülebilir vahşi yaşamı olan tur operatörleri ve destinasyonlar, destinasyonları farklılaştırmak ve turist deneyimlerine değer katmak için vahşi yaşam turizmi fırsatlarını pazarlama ve ürün portföylerine dâhil etmekte hızlı davrandılar. Bu nedenle, birçok hedef pazarlama biçimi, bozulmamış bir çevreyi ve eşsiz, otantik ve yeni turistik etkinlikleri ifade eden ikonik, yere özgü türlerin görüntüleriyle çoğalır. Bu, hayvanların hem yerin sembolü hem de ek bir ilgi veya odak noktası olmasıyla sonuçlanır. Düşüşte olan türler ve / veya habitatlar için yaban hayatı turizmi, turistlere hala var iken ikonik devasa faunayı görme fırsatı da sunmaktadır (Lemelin, Dawson, Stewart, Maher ve Lueck, 2010). Yaban hayatı izleme eğitimsel ve duygusal bir etkinlik olabilir; bu nedenle, hem duyuşsal hem de bilişsel motifler turist deneyiminin temelini oluşturur, şekillendirir ve çeşitli psikolojik faydalar sağlar (Schanzel ve McIntosh, 2000; Zeppel ve Muloin, 2007).

Yaban hayatı izleme etkinlikleri, yerel vahşi yaşamı görmek için gayri resmi ziyaretlerden yakındaki kırsal alanlara, günlük gezilere veya çeşitli ve genellikle uzak ortamlarda egzotik vahşi yaşamı görmek için son derece organize, üst düzey tur güzergâhlarına kadar değişebilir (Knight, 2009). Turizm gelişiminin uzman, alternatif ve kitlesel biçimlerini kapsar ve çok çeşitli karasal ve deniz habitatlarında ortaya çıkarlar. Yaban hayatı turizmi, genellikle farklı bir turizm deneyimi türü olarak düşünülse de, macera ve özellikle ekoturizm gibi diğer turizm biçimleriyle açıkça örtüşmektedir. Bununla birlikte, eko ve yaban hayatı turizmi ne eş anlamlı ne de birbirini dışlayan niteliktedir (Newsome, Dowling ve Moore, 2005). Bazı yaban hayatı turizmi ürünleri, sürdürülebilir ve eğitici olduklarını; hem koruma girişimlerini hem de yerel toplulukları desteklediklerini iddia ettikleri için ekoturizm ilkelerini yansıtır. Bu durum, zaman

içinde büyüklük, altyapı ve yorumlama açısından pazar taleplerini karşılayacak şekilde değişen tüm ürünler için kesin bir şekilde söylenemez (Duffus ve Dearden, 1990; Higham, 1998). Tüm ekoturizm girişimleri de vahşi yaşamı içermez.

Yaban hayatı izleme pazarı oldukça çeşitlidir. Habitata özgü turlar, kara safarileri, gemi gezileri, heyecan ve macera içeren aktiviteler, koruma veya araştırma odaklı geziler, vahşi yaşam içerisindeki hayvanları beslemek veya dalış yapmak gibi deneyimler, şnorkelli yüzme; köpekbalıkları, vatozlar ve morina balıkları gibi büyük ve karizmatik deniz canlıları ile yüzme te dâhil olmak üzere bir dizi turistik aktiviteyi içerir (Cloke ve Perkins, 2005; Curtin ve Garrod, 2008; Orams, 2004). Toplu halde pazarlanan turlar olmalarına rağmen, karasal odak türlerinin çeşitliliğine dayanan turlar eşit derecede şaşırtıcı olabilir; ancak bu çeşitlilik ile ilgili turlar her zaman estetik açıdan çekici, sevimli veya şirin olanlara dayanmaz (Moscardo, Woods ve Saltzer, 2004). Turlar; kelebekler, yusufçuklar ve parlayan solucanlar gibi böceklerin yanı sıra her türlü kuş, memeli ve sürüngenleri içerebilir. Ayrıca kır çiçeklerine referans da içerebilirler.

Gelişen vahşi yaşam destinasyonları ve ürünleri sayısı, vahşi yaşamın geniş, evrensel ve büyüyen bir çekiciliğe sahip görüldüğünün kanıtıdır, ancak bunun neden böyle olduğu henüz tam olarak açıklanmamıştır. Peki, önce hangisi gelir? Hayvanlarla bir doğa deneyimi için çağdaş bir arayış mı yoksa buna karşılık gelen ticari çıkarlar ve pazarlama mı? Birini veya diğerini önerecek deneysel bir kanıt yoktur. Turizm motivasyon literatürü doğrusu ve turistler turizmi sadece gündelik hayattan kaçmak için değil, aynı zamanda hayatlarına daha fazla anlam kazandırmak için kullanıyorlarsa (Godbey, 1994; MacCannell, 1976), bu tür hayvanlarla doğa deneyimleri bu ihtiyaçları nasıl ve neden karşılamaktadır? Daha da önemlisi, bu deneyimler doğa, hayvanlar ve ekosistemdeki kendi yerimiz hakkında yeni düşünme biçimlerini nasıl etkileyebilir? Sonuçta çevrenin kaderi bizim elimizde olduğu için bu soruların cevapları önemlidir. Doğanın insanlar için neden bu kadar önemli olduğunu anlamak, koruma argümanını güçlendirir ve inisiyatiflerin ve çevre politikalarının oluşturulmasını sağlar.

Bugüne kadar, yaban hayatı turizmi literatürünün çoğu, turizmin yaban hayatı, topluluklar ve habitatlar üzerindeki olumsuz yönlerine odaklanmaya yatkındır; bariz

ticari ve ekonomik dönüşlerin ötesinde olumlu faydalar hakkında daha az yorum vardır. Bununla birlikte, vahşi yaşam turizminin insan ruhunu somut deneyimin sınırlarının ötesinde etkileyebilmesi, insanlar ve doğa arasındaki karmaşık ilişkinin çok daha fazla takdir edilmesine yol açmaktadır. Yaban hayatı turizmini, bu tür deneyimlerin insan–doğa ilişkilerini nasıl yeniden yapılandırıldığını ve insanların ekolojik bilinçaltını nasıl uyandırabileceklerini keşfetmek için bir araç olarak kullanmak, insanların doğadan farklı olduğu ikili varsayımına dayanan mevcut yaban hayatı turizmi paradigmalarına meydan okumaktadır. Ayrıca, mevcut düşüncenin etki ve yönetimin çok ötesine, eko-psikoloji alanlarına taşınmasına ve ‘duygusal’ deneyimler ve yorumlama yoluyla insan nüfusunu doğayla yeniden birleştirmek ve bir araya getirmek için, vahşi yaşam turizmi deneyimlerinin nasıl daha iyi organize edilebileceğine yardımcı olmaktadır (Ballantyne, Packer ve Sutherland, 2011; Bentrupperbaumer, 2005; Moscardo ve ark., 2004; Orams, 1995).

Bu temel gündem, ekoturizm ve yaban hayatı turizminin (dikkatli bir şekilde yönetilirse) insanların doğayı deneyimlemeleri ve öğrenmeleri için çok önemli bir fırsat olarak benimsendiğini ve memnuniyetle karşılandığını göstermektedir. Bu nedenle bu bölüm, doğal bir ortamda vahşi yaşamı izlemek için harcanan zamanın içsel motivasyonları ve psikolojik ve onarıcı faydaları üzerine yoğunlaşmaktadır. Bu doğa temelli seyahat biçiminin, özellikle bu tür deneyimlerin çıkarları, kimlikleri ve yaşam tarzlarını yansıttığı durumlarda, çağdaş bir anlam arayışını nasıl yerine getirebileceğinin kısa bir tartışmasıyla başlamaktadır. Daha sonra, doğal dünyadaki deneyimlerin bizim için neden iyi olduğunu, bu turist deneyimlerinin çoklu duygusal özelliklerini ve bağlantı, akış, öz yeterlik ve manevi yansıma duygularına nasıl ilham verdiklerini tartışmaktadır. Son olarak, bu bulguların ürünler, teslimat ve yorumlama açısından pratik etkilerini göstermektedir.

ANLAM ARAYIŞI: DOĞA İLE YENİDEN BAĞLANTI KURMA

Doğaya dayalı turizm deneyimlerine yönelik gözle görülür ve artan talebi karşılamak için birlikte çalışan üç olası faktör vardır. Birincisi, eğitim, popüler medya kapsamı ve seyahat ve turizmin kendisinin getirdiği yaban hayatı ve doğal çevreye olan

ilginin artmasıdır (Holden, 2000; Newsome ve ark., 2005). İkincisi, turizm tercihlerinin kendini geliştirme ve öz kimliği yansıttığı tatil ve evdeki ilgi alanları ile yaşam tarzlarının bulanıklaşması söz konusudur (Curtin, 2010a; Franklin, 2007; Green ve Jones, 2005). Doğal dünyaya günlük ilgi, daha sonra eğlence ve tatil etkinliklerine kadar yayılabilir. Bu nedenle Eko ve yaban hayatı turizmi, ayrı, parantezli, turistik deneyimlerden ziyade kimlik ve ilgilerin bir uzantısı haline gelir (Curtin, 2010a). Son olarak, bazı insanlar için, yoğun, kentsel yaşam tarzlarında eksik olan doğa ile yeniden bağlantı kurmak için içsel, biyolojik bir ihtiyaç sergiledikleri bir ‘vahşi doğa çağrısı’ vardır (Wilson, 1984). Bu, evcil hayvan besleyen, bahçecilik yapan, doğa koruma aktivitelerine katkıda bulunan, vahşi yaşamı izleyen ve bahçe kuşlarını besleyen daha fazla sayıda insan tarafından kanıtlanmıştır.

Eko ve yaban hayatı turizmi deneyimlerine yönelik turist motivasyonlarını anlamak oldukça karmaşıktır. Yorumcular, turizmin insan ruhunun modern dünyada kaybedilen özgünlüğü aramasına izin verdiğini öne sürmüşlerdir (MacCannell, 1976). Diğerleri bunun daha çok, benlik kimliği ve ego geliştirme ile ilgili olduğunu (Dann, 1977; Desforjes, 2000) ya da kaçış, fantezi ve yenilik ihtiyacına dayandığını savunmaktadırlar (Boorstin, 1961/1992; Crompton, 1979; Dann, 1977). Bütün bu kavramların ortak noktası, talebin kentleşmiş ve böylece doğadan ve doğanın süreçlerinden ayrılan müreffeh, sanayileşme sonrası ve son derece tüketim toplumlarında gerçekleşmesidir (Gossling, 2002).

Refah, uzun çalışma saatleri ve tüketime oldukça gömülü bir kültür dayatma eğilimindedir. Mesleki değişimler ve yeni teknolojiler, artık geçim kaynağımız için üzerinde yaşadığımız topraklara doğrudan bağımlı olmadığımız anlamına geldiği sürece, doğal çevreye ilişkin farklı ihtiyaç ve değerleri de beraberinde getirmektedir. Ayrıca, mesleklerden ziyade yaşam tarzlarına ve değerlere dayalı boş zaman, dinlenme ve yeni kişisel kimliklere daha fazla önem verilmektedir. Bu yüzden, Inglehart ve Baker (2000, s.21) ‘varlıklı toplumların yaşam kalitesine, çevrenin korunmasına ve kendini ifade etmeye daha fazla önem verdiklerini’ öne sürmektedirler. Maddi mülklerin (ve bunlara ulaşma arzusunun) mutlaka kişisel veya manevi tatmin getirmediğinin (Steiner ve Reisinger, 2006) ve insanların bu psikolojik uçurumu doldurmak için giderek daha fazla

doğa ve dış mekân aradıklarının giderek artan bir şekilde tanınması da vardır (Manfredo, Pierce ve Teel, 2002). Doğaya dayalı turizmin ölçeği ve büyümesi, turist motivasyonlarının bu nedenle yalnızca pazarlama ve medya temsilleri tarafından değil, aynı zamanda; bir şekilde şifa olarak görülen ve anlamlı, dönüştürücü, kendiliğinden ve olağanüstü deneyimler sağlayan yer ve mekânlarda zaman geçirme arzusuyla işaretlenen doğaya özgü bir bağlılık ve ihtiyaç tarafından da yönlendirilebileceğini göstermektedir.

Biyofili Hipotezinde Wilson (1984), doğal dünyanın, onunla olan önceki yakın ve evrimsel ilişkimiz aracılığıyla insan durumunu etkilemeye devam ettiğini ileri sürmektedir. Teknolojik gelişmenin son derece hızlı olduğunu ve modern ortamlara uyum hızımızı geride bıraktığını öne sürmektedir. Bu nedenle, hepimizin doğasında, ‘diğer canlı organizmalara doğuştan gelen duygusal bir bağlılık’ yoluyla, doğayla birlikte olma ihtiyacı vardır (Wilson, 1993, s. 31). Wilson’ın teorisi henüz ikna edici bir şekilde test edilmemiş olsa da, çevreciler ve doğa yazarları uzun zamandan beri insanların doğal dünyada vakit geçirmekten psikolojik ve fiziksel faydalar elde ettiklerini iddia etmişlerdir (Kaplan ve Talbot, 1983; Mayer, 2009). Gerçekten de araştırmalar, doğaya maruz kalmanın saldırganlığı, kaygıyı ve depresyonu hafiflettiğini (Van den Berg, 2005), zihinsel sağlığı ve bilişsel kapasiteleri geliştirdiğini (Kaplan ve Kaplan, 1989; Kuo, 2001; Wells, 2000), iyileşme sürecine yardımcı olduğunu (Ulrich, 1984) ve yansıma için fırsatlar sunduğunu (Curtin, 2009; Herzog, Black, Fountaine ve Knotts, 1997) göstermiştir.

DOĞA NEDEN BİZİM İÇİN İYİDİR?

Doğanın psikolojik yararları üzerine yapılan çalışmaların çoğunun temelini oluşturan üç önemli teori vardır. Bunlar; Dikkat Restorasyon Teorisi (Kaplan ve Kaplan, 1989), Psiko-fizyolojik Stres’ten Kurtulma Teorisi (Ulrich, 1983) ve yukarıda belirtilen Biyofili Hipotezidir (Wilson, 1984). Bu biçimlendirici teorilere olan ilgi, son zamanlarda çevreye verdiğimiz zararın (iklim değişikliği, habitat kaybı, nesli tükenmekte olan türler) ve modern, varlıklı, aşırı tüketim toplumlarında yaşamının sosyolojik, fiziksel ve psikolojik zorluklarının belirginleşmesinden kaynaklanan bir huzursuzluk nedeniyle ortaya çıkmıştır (Bauman, 2001). Bu kaygılar, aile ve toplum değerlerinin bozulmasına,

obezitenin artmasına ve depresyon ve stres gibi zihinsel sağlık bozukluklarına, genel bir egzersiz eksikliğine ve artık dışarıda dolaşma özgürlüğüne sahip olmayan bir nesil çocuğa odaklanmaktadır. Bu, yeşil alana erişimin insan sağlığına ve refahına olan önemine ve onu bizim için bu kadar önemli kılan şeyin araştırılmasına olan ilgiyi yeniden uyandırmıştır.

Hinds ve Sparks'a (2008, s.109) göre, modern yaşam tarzları 'insan sakinleri ile doğal dünya arasında psikolojik ve fiziksel bölünmeler yarattı'. Sonuç olarak, birçok insan artık doğal dünyayı doğrudan değil, dolaylı olarak deneyimlemektedir. Pyle (1978), çocukluktan gelen bu 'deneyimin yok olmasının', doğal dünya ve vahşi yaşam ile bir kopma döngüsüne yol açtığını iddia etmektedir. Louv (2005), doğadan bu ayrılığın, duyularımızın kullanımını azaltan, dikkat güçlüğü yaratan ve daha yüksek oranda fiziksel ve duygusal hastalıklara yol açan "doğa açığı bozukluğu"na neden olduğunu iddia etmektedir. Louv'un belirttiğine göre bu durum, birey, aile ve toplum düzeyinde belirgindir ve tek tedavi yolu da doğada geçirilen zamandır (ayrıca bkz. Mabey, 2005).

Doğa ile temasın insanlara stres ve yorgunluktan kurtulma sağladığı varsayımı yeni bir kavram değildir. Doğadaki deneyimlerin uzun zamandır sağlığa faydaları olduğu görülmüştür. Büyük açık hava alanlarının iyileştirici akımlarıyla yenilenebileceğiniz fikri, klasik dönemlere kadar uzanır (Mabey, 2006). Romalılar, duygusal karışıklıkları çözenin bir yolu olarak başıboşluğu tavsiye ettiler (solvitur ambulando) ve Fransız filozof Foucault (2001, s.62), kırsal kesimin, 'manzaralarının çeşitliliği ile melankolikleri, saplantılarından, acılarının kaynağından ve olumsuz hatırasından uzaklaştırarak kazandığını' yazmıştır. Doğanın tedavisi kavramı kendini açıkça insan ruhuna gömmüştür. Frerichs'in (2004) Hollanda'da yaşayan insanlarla ilgili ülke çapında yaptığı anket, ankete katılanların yüzde 95'inin doğayı ziyaret etmenin stres atmanın yararlı bir yolu olduğunu algıladığını ortaya koydu. Benzer şekilde, İsveç'teki dokuz kentsel alanda yaşayanlara yapılan bir anket, herhangi bir endişeyle başa çıkmanın ilk yolu olarak insanların ormanda bir yürüyüş önereceklerini iddia etmektedir (Grahm ve Stigsdotter, 2003). Doğanın stresi azalttığı gerçeği, ilk olarak doğal çevrenin beyin üzerindeki etkilerini inceleyen iki psikolog Kaplan ve Kaplan (1989, 1995) tarafından benimsenen

Dikkat Restorasyon Teorisine (ART) akredite edilmiştir. Bu işe konsantrasyona bakarak başladılar.

Teorileri, yönlendirilmiş dikkatin uzun süreli ve / veya yoğun kullanımının, bir kişinin konsantrasyon zorluğu, artan sinirlilik ve konsantrasyon gerektiren görevlerde artan hata oranı ile kanıtlandığı gibi dikkat dağınıklıklarını önleme kapasitesini azalttığını öne sürmektedir; böylece stres yaratırlar çünkü günlük taleplerle başa çıkmak için daha az bilişsel kaynağa sahiptirler (Kaplan ve Kaplan, 1995). Buna ‘yönlendirilmiş dikkat yorgunluğu’ denir (Bird, 2007). Bir uyarının zayıf veya ilgisiz olduğu durumlarda, daha çekici fakat daha az önemli dikkat dağıtıcıları engellemek daha fazla çaba gerektirir. Beyin, MRG taramalarının beynin sağ korteksinde, eksik hiperaktivite bozukluğu olan çocuklarda etkilenen beynin aynı bölümünde yer aldığını gösteren inhibitör kontrol mekanizmalarını kullandığı için bu zihinsel olarak talepkardır (Bird, 2007). Yönlendirilmiş dikkat örnekleri arasında trafikte sürüş, çalışma, bilgisayar çalışması ve telefon görüşmeleri sayılabilir. Yönlendirilmiş dikkat yorgunluğu, stresli, aşırı çalışan, yas tutan veya uykusuz kalan kişilerde yaygındır ve dikkatimizi gerektiren veya engellenmesi gereken bilgi, iletişim ve çoklu uyarılarla aşırı yüklenen modern yaşamın yaygın bir durumudur.

Yönlendirilmiş dikkatin aksine, istemsiz dikkat veya ‘hayranlık’ zahmetsizdir ve bir kişi konuyu merak uyandıran ve ilginç bulduğunda doğal olarak tutulur. Yönlendirilmiş dikkat yorgunluğundan kurtulma, yorucu engelleyici kontrol mekanizmasını kullanmayan restoratif ortamlar ve aktiviteler gerektirir. Dikkat restorasyonu, zihni temizlemeyi, yönlendirilmiş dikkat yorgunluğundan kurtulmayı, kişisel ve çözülmemiş sorunları düşünme fırsatını ve yaşamın yön ve hedefler gibi daha büyük sorularını yansıtmaya şansını içerir. Zihni temizlemek ve yorgunluktan kurtulmak, dikkat toparlanması olarak adlandırılırken, kişisel problemlerle uğraşmak ve felsefi bakış açıları hakkında düşünmek yansımadır. Birlikte, yansıma ve dikkat kurtarma restoratif süreci tamamlar. Dış ortam genellikle restoratifdir, ancak Kaplan ve Kaplan’a (1995) göre sadece şu durumlarda böyledir:

- 1- Uzak olmayı, yani fiziksel olarak farklı bir yerde olmayı içeriyorsa,

2- Eğer kapsamı varsa, yani konum ilgi çekici olmalı ve bir kişinin yerleşebileceği ve görececek, deneyimleyecek ve düşünecek kadar çok şeyin olduğu farklı bir yerde olmalıdır.

3- Dikkat edilmesi büyüleyiciyse, yani zahmetsiz dikkat, engelleyici liflerin gevşemesine izin verir, çünkü artık dikkat dağıtıcıları engellemek zorunda kalmazlar. Hayranlık, dikkatin doğru toplanmasına yardımcı olur ve böylelikle etkinliklerin dikkat çekici olmasını sağlar.

4- Beklentilerimizle uyumluysa, yani ortam, arayıcının mücadele etmeden ondan ne istediğini sağlayabilmelidir (Hartig, Mang ve Evans, 1991).

Teori, restorasyon ve toparlanmanın doğaya dayalı faaliyetler için en büyük, spor izlemek gibi zorlu hayranlığı içeren eğlence ve eğlence için daha az ve en az yönlendirilmiş dikkat gerektiren kentsel alanlar için en büyük olduğunu savunmaktadır. Bazı çalışmalar bu hipotezi doğrulamıştır (Hartig ve ark., 1991; Hartig, Evans, Jamner, Davis ve Garling, 2003; Herzog ve diğ., 1997). Diğer çalışmalar, doğal ortamlardaki rekreasyonel deneyimlere odaklanır ve doğal ortamlardaki egzersizin (yeşil egzersiz), kapalı veya kentsel alanlardaki egzersize kıyasla azaltılmış stres, artan benlik saygısı ve refah duyguları gibi daha fazla psikolojik fayda sağladığını bildirmektedir (Pretty, Peacock, Hine, Sellens ve South, 2007). Benzer şekilde, Korpela ve Kinnunen (2010, s.11), ‘doğa ile daha yüksek düzeyde bir etkileşimin stresten kurtulma için daha düşük bir ihtiyacı ima ettiğini’ ve bu nedenle önleyici bir çözüm olabileceğini bildirmektedir.

Yukarıdaki teori ve bulgular göz önüne alındığında, eko ve yaban hayatı turizmi deneyimlerinin bu dört restoratif ölçüte nasıl sahip olduğu ortaya çıkmaktadır. Açık havada ve günlük işlerden uzaktır. Kapsamı karşılamak adına keşif için karmaşık ekosistemler, yollar ve izler sağlamaktadır. Hayvanlara, kuşlara, ağaçlara, bitkilere ve manzaralara hayranlık uyandırır ve yürüyüş, izleme ve odak türlerinin fotoğrafını çekme gibi uyumlu aktiviteler içermektedir. Bunu yaparken, son derece unutulmaz, duygusal, otantik, anlamlı ve onarıcı bir deneyimi kolaylaştırır. Bu faaliyet ortamlarının kurtarma sürecinde de etkili olduğu göz önüne alındığında, bazı ortamların neden diğerlerinden daha çekici olduğunu düşünmek önemlidir.

Ulrich'in (1983) Psiko-fizyolojik Stres'ten Kurtulma Teorisi, doğanın görüşlerine (ortamlarına) anında olumlu ve fiziksel bir tepki gösteren deneysel çalışmalara dayanmaktadır. Bir kişi stresli olduğunda, kan basıncı, kas gerginliği ve nabız hızı, doğanın ortamlarına maruz kaldıktan birkaç dakika sonra azalır. Ulrich (1983) bunun limbik sistem ve beynin en eski kısmı ile ilişkili doğal bir refleks olduğunu öne sürmektedir. Bir milyon yıllık evrimde, güvenli ve bol miktarda gıda bulunan bölgelerde kalarak hayatta kalma şansımızın daha yüksek olacağını öğrendiğimizi iddia etmektedir. Bunun, aşağıdaki ortamlara bakmanın restoratif olma ihtimalinin daha yüksek olduğu anlamına geldiğini iddia etmektedir:

- Yeşil yapraklar ve bitkiler
- Sakin veya yavaş hareket eden su
- Mekânsal açıklık
- Park benzeri, savana benzeri, mülkler
- Tehdit içermeyen vahşi yaşam
- Güvenlik hissi veren ortamlar.

Ancak; Gobster, Nassauer, Daniel ve Fry (2007, s. 962), estetik manzaralar ve ekoloji konusundaki tartışmalarında, 'evrimsel süreçlere ve kültürel beklentilere dayanan bir eğilim olsa da, iyi ekolojik kalitenin iyi estetik kaliteyle ilişkili olduğunu varsayma eğilimi olabileceği' ile ilgili her zaman pozitif bir korelasyon olmayacağını savunmaktadırlar. Estetik açıdan hoş manzaraların tümü sağlıklı ekosistemleri temsil etmez ve zengin ekosistemlerin tümü estetik açıdan hoş değildir. İkincisi göz önüne alındığında, insanlar odak türlerinin bulunduğu yerlere seyahat ederken, her türlü vahşi yaşam turizminin güzel yerlerde gerçekleşmediğini görürler. Ayrıca, bazı eko ve vahşi yaşam turizmi türleri, turistleri 'konfor bölgelerinden' çıkarıp vahşi, evcilleşmemiş, hatta ürünün insan güvenliği odaklı olmayan aslan, kaplan ve kutup ayısı gibi vahşi, büyük, ikonik ve karizmatik tehlikeli memelileri görmeye odaklandığı ve eşlik eden stresinin azalmak yerine artabileceği yasaklayıcı habitatlara götürmek için tasarlanmıştır. Bu, deneyimlerin karışımına adrenalin ve macera katmaktadır. Ulrich'in (1983) teorisi yine de doğa temelli turizmin somutlaşmış, çok duyuşal yönlerini ve hayvanları inşa edilmiş

bir kafesten ziyade otantik, ‘doğal’ bir manzarada görmenin önemini düşünmemizi hatırlatmaktadır.

ÇOKLU DUYUSAL DENEYİMLER, DUYGUSAL YAKINLIK VE MERAK

Lefebvre (1991, s.286) ‘görselliğin hegemonik rolünün tüm bedeni kapladığını ve rolünü gasp ettiğini’ iddia etmektedir, ancak görsel ‘gösteri’ vahşi yaşam deneyiminin merkezinde yer alırken, işin içinde olan tek anlam bu değildir. Bir balinanın darbesinin kokusu, bir yarasa kolonisinin keskin kokusu veya martı gübrelerinin iğrenç kokusu gibi koku alma deneyimleri de vardır; bunların hepsi kuş sesleri, okyanus dalgaları ve hayvan çağrılarının eşsiz bir ses ortamında yaşanır; bu nedenle deneyim, artan, çoklu duyuşsal bir deneyimdir. Eko veya yaban hayatı turizmi deneyimleri sırasında doğa, habitatların ve hayvanların manzaraları, kokuları ve seslerinin neden olduğu karmaşık bir dizi çok duyuşsal uyaranla bizi içine çeker (Ballantyne ve ark., 2011; Crouch ve Desforjes, 2003; Curtin, 2010b; Dann ve Jacobsen, 2003; Gibson, 2010). Bu tutuluma, çeşitli ortamlarda yaban hayatı izleme veya yürüme sanatının neden olduğu fizyolojik değişikliklerle birlikte, çevremize cilt üzerindeki güneş, rüzgâr veya su hissi gibi tekiler eşlik eder. Dikkat çekici bir şekilde, deniz yoluyla veya manzara üzerinde hareketin yarattığı kinetik enerji ve arama ve kovalamacanın beklentisi, heyecanı ve heyecanından kaynaklanan artan kalp atış hızı gibi somutlaşmış tepkiler de eşlik eder (Wylie, 2005).

Doğaya bu tamamen fiziksel ve zihinsel dalış, bireyin o anda ve çevresinde içine çekildiği ve zamanın geçişi konusundaki farkındalığını yitirdiği ‘akış’ duygularını başlatabilir (Csikszentmihalyi, 1990). Bu durumda, benlik bilinci, özellikle ego, düşer ve düşünceler ve beceriler özgürce ve yaratıcı bir şekilde koşabilir. Csikszentmihalyi’ye (1990, s.3) göre, bunlar büyük memnuniyet veren ‘hayatımızın en güzel anlarıdır’. Csikszentmihalyi’nin akış teorisi, nitel araştırmanın turistlerin derin mutluluk ve esenlik duygularını çağrıştıran sakin / heyecanlı ama odaklanmış bir varoluşta nasıl yaşayabileceğini anlattığı bir dizi çalışmada eko ve vahşi yaşam turizmi deneyimine uygulanmıştır (Curtin, 2009; Hill, Curtin ve Gough, 2013). Aynı zamanda izleme, kapsam belirleme ve fotoğrafçılık gibi becerilerin geliştirilmesini kolaylaştırabilir, bu da kendini gerçekleştirme ve öz yeterlik ile sonuçlanır (Curtin, 2010a).

Doğaya dalış durumu sırasında, duyguların katılımcının değişmiş bir duruma girmesine izin verdiği çok daha derin bir deneyimin kanıtı da vardır. Doğaya dayalı deneyimler, zamanın ve mekânın hareketsiz olmasını ve günün ve mevsimlerin doğal ritimlerini hissetmemizi sağlayarak bize yansıma ve tefekkür için eşsiz fırsatlar sunar. Price (1999, s.252), hayvanların ve doğanın ‘modern yaşamdan kaçış için bir sığınak; ironi ve öz farkındalıktan bir erteleme ve yapay saat zamanından bir kurtuluş’ sağladığını iddia etmektedir. Chawla (2002), benlik ve öteki, birey ve dünya birliğinin ‘sessiz sezgisi’ ile karakterize edilen bu büyümlü bilinç biçimini anlamaya çalışır; bir ‘teklik’. Burada ‘şanslı, kısmetli veya süslenmiş olma duyguları’ serbest bırakılır (Keltner ve Haidt, 2003, s. 302). Bu deneyimlerin ortaya çıkışının hem optimal bilişsel hem de duygusal işleyişi yansıttığı ve bireyin refahı için önemli olduğu görülmektedir. Doğayla bir arada olmak, doğal çevreye verilen yoğun duygusal ve duygusal tepkilerin neden olduğu bir kendini gerçekleştirme görünüşü olabilir (Bulbeck, 2005).

Fredrickson ve Anderson (1999, s. 31), vahşi yaşam turizmi çalışmalarına katılanların, çeşitli vahşi yaşam belirtilerini duymanın ya da görmenin ya da fırtınadan önceki hava değişimini hissetmenin ne kadar heyecan verici olduğunu; şehirdeki günlük yaşamlarında çok nadiren yaşadıkları şeyler olduğunu sık sık belirttiklerini doğrulamaktadır. Bu tür gözlemler, insan olmayan ‘öteki’ ve insani durumun tefekkürü için bir platform sağlar ve yaşamın en derin sorularının derin tefekkürünü tetikleyebilir (Curtin, 2009; Fredrickson ve Anderson, 1999). Kaplan (1993), güzel manzaraların anlık görüntü deneyimlerinin kişinin ruh halini geçici olarak kaldırabilmesine rağmen, doğa ve vahşi yaşamla genişletilmiş diyalogların insanları psikolojik olarak eski haline getirebileceğini ve içsel tefekkür ve değişim için fırsatlara izin verebileceğini ileri sürmektedir. İnsanlar ve doğa arasındaki en derin ve en güçlü bağlar, insanların kendi yaşamlarına anlam kazandırmaya yardımcı olan daha büyük bir gerçeklikle bağlantı hissettiği manevi deneyimlere yol açar (Schroeder, 1996).

Hayvanları ve kuşları izlemek için harcanan zamanın özellikle dönüştürücü olmasının birkaç nedeni vardır. Rolston (1987), hayvanların ‘faaliyetini’ ve hareketsiz bir ortamda hareket ve yaşam sağladıklarını vurgulamaktadır. Dağlar, ağaçlar ve nehirler nesneler iken, onlar çevredeki nesnelerdir. Bu spontan hareketin ve hayatta kalmak için

savunmalı yaşamın, ‘bizi estetik olarak harekete geçirdiğini’ (1987, s. 187); macera ve heyecan kattığını iddia etmektedir. Heyecan, içinde hem sürpriz hem de beklentinin olduğu ‘izinsiz giriş, yakınlık ve ötekiliğin’ yatar (1987, s. 190). Manzara ve topografya her zaman seyredilmek için orada olacak olsa da; ağaçlardaki kuşlar, vahşi yaşamda koşan kaplan; bunlar bizim için aşırı derecede unutulmaz olan zaman içindeki eşsiz anlardır.

Bu kısmen hayvanların canlı varlıklar olmasından kaynaklanmaktadır. Biz onlara bakarız, onlar bize bakar ve bu bakışta hem farklılıklar hem de benzerliklerle bağlantılı olmasına rağmen hızlı bir bağlantı vardır; birbirini anlamaya ve değerlendirmeye çalışan iki yaşam formudur. Hayatta kalma mücadelesinde, başarıda ve başarısızlıkta ikisinde de bulunacak benzerlik ve empati vardır (Mabey, 2003). Sınırsız vahşiliği görmek, kendi yaşam kalitemize katkıda bulunur. Yaban hayatı, ilkbaharda kırlangıçların gelişinden sonbaharda ayrılışına kadar zaman içinde geçişimizi işaretler; yuvalanan kuşlar ve ilkbahar çiçekleri ve sonbaharda ağaçların yaprak dökmesi, yıllık takvimimizde özellikle dramatik belirteçler sağlar. Yaban hayatı, yer ile de ilişkilidir. Yaşamın ilerleyen dönemlerinde geri döndüğümüz yerler, orada karşılaştığımız hayvan olaylarıyla garip bir şekilde gizemli kalmaktadır (Curtin, 2010b). Bu anılar, karşılaşmanın hazzının, sürprizinin, heyecanının ve korkusunun ve onlara verdiğimiz değerin kanıtıdır.

Bu tür anıların hatırlanmasına yardımcı olan üç ana faktör vardır. Bunlar katılım (Renninger ve Wozniak, 1985), bağlılık (Bartlett, Burleson ve Santrock, 1982) ve ‘üstünlük’tür (Whitehouse, 2001). Bu nedenle, yaban hayatı turist deneyimlerini hatırlamak, kişinin gördüğü veya yaptığı şeyle kişisel bir ilgiye sahip olmasına, onun tarafından tamamen özümsemesine ve deneyimin kişinin günlük normlarından ve / veya beklentilerinden ne ölçüde farklı olduğuna bağlıdır. Milton (2002) ayrıca, belirli duyguların varlığının ve yoğunluğunun deneyimlerin hatırlanma kolaylığını etkilediğini ileri sürmektedir. Bu nedenle, olayın etkisi, diğer bireylerin varlığı ve çevrenin estetik kalitesi gibi, bir deneyimin duygusal kalitesini etkileyen her şey, bir vahşi yaşam deneyimini unutulmaz kılabilir. Buna karşılık, hatıraların kendileri, başlangıçta geçmişte yaşanan duyguları yeniden yaratan son derece etkili duygu uyarıcılarıdır (Izard, 1991). Bu nedenle katılım, bağlılık, üstünlük ve duygu, belleğin birbiriyle ilişkili işlevlerini ve bağlı olduğu karmaşık faaliyetler ağını gösterir.

ÇIKARIMLAR

Öyleyse, eko ve yaban hayatı turizmi deneyimlerinin çoklu duyulu, kısıktıcı ve anlamlı turist deneyimlerini kolaylaştırma potansiyeline sahip olduğunu tespit ettikten sonra, bu tür turizm faaliyetlerinin etkileri ve olası sonuçları nelerdir? Ballantyne ve diğ. (2011) yaban hayatı turizminin en büyük olumlu etkisinin, yaban hayatının karşı karşıya olduğu tehditler ve biyolojik çeşitliliği ve çevreyi gelecek için korumak için gereken eylemler hakkında ziyaretçileri eğitmek olduğunu savunmaktadır. Yukarıdaki tartışma, duygusal yakınlığın (empati) merak, yansıma ve tefekkürün temelini oluşturduğunu ve aynı zamanda hafıza hatırlamasının temellerini attığını vurgulamaktadır. Duygusal olarak bir deneyimle meşgul olmak, daha fazla konsantrasyon ve katılım sağlar. Çevre yorumunda çalışanlar, özellikle Ballantyne ve ark. (2011), Zeppel ve Muloin (2007) ve Orams (1997), yaban hayatı turizmi deneyimlerinin çevresel olarak dönüştürücü olması için, yaban hayatı izlemenin duygusal (duygusal) yararlarının, yaban hayatı ve habitatların bilişsel takdiriyle birleştirilmesi gerektiğini tespit etmiştir. Bu kombinasyon, turistleri yaşadıklarını düşünmeye ve daha çevresel açıdan sürdürülebilir bir geleceğe nasıl katkıda bulunabileceklerini daha derinlemesine irdelemeye teşvik eder.

Bununla birlikte, bazı yaban hayatı turizmi deneyimleri bu tür empatiyi kolaylaştıramaz; özellikle tek bir odak türüne yönelik olanlar kısa ömürlüdür, yeterli yorumdan yoksundur ve kitlesel pazarlanmaktadır. Bu geziler, yalnızca popüler, karizmatik ve amiral gemisi mega faunası yerine habitatlar ve diğer türler arasındaki ilişkilerin büyük ölçüde göz ardı edildiği doğaya karşı, miyopik bir bakış açısına yönelmektedir. Bu tür gezilerde sahada geçirilen kısa süre, odak yaban hayatı görülse de görülme de, karizmatik faunanın yakınlığı, kalabalığın davranışı, gürültü ve yorumlama kalitesi, deneyimi olumsuz yönde etkileyebilir. Bu durumlarda, yaban hayatı turizminin insanları ve doğayı ne ölçüde yeniden birleştirdiği, turizm sağlayıcılarının ürün tasarımında yaratıcı ve tutkulu olmadıkları için biraz sorgulanabilir. Fauna ve flora hakkındaki yorumları turistlere doğal dünyanın büyüsunü aktarmamaktadır; sadece amiral gemisi ve karizmatik türlerin değil, aynı zamanda bir habitatteki bitkilerin, böceklerin, kuşların ve hayvanların mükemmel simbiyozda nasıl bir arada var olduklarını da aktarmaktadır.

Bu doğal ‘sihir’, insan ve doğa arasındaki ilişkiyi resmileştiren, böylece doğayı ‘öteki’ olarak pekiştiren yollar, arazi araçları, çitler, gizler ve sınırların kullanılmasıyla turist deneyimlerine yoğun bir şekilde aracılık edildiğinde ve kontrol edildiğinde de kaybolabilir. Bu tür yüksek aracılı deneyimler, doğal dünyayla duygusal ve potansiyel olarak yaşam boyu bağlılıkları tetikleyen samimiyetlerden yoksun olabilir (Hill ve ark., 2013). Franklin (2007, s.146) bu insan ve doğa ayrımını ‘duyusal, somutlaşmış ve tüketimsel bağların ve becerilerin eksik olduğu ve kayıtsızlık olasılığının ortaya çıkabileceği müzeleşmiş bir doğa biçimi’ olarak ifade etmektedir. Bunun tersi, özümseven aydınlanma anlarını ve dolayısıyla daha büyük bir kişisel bağlanma ve bağlılığı provoke etme olasılığı daha yüksek olan ‘dolaşma hakkı’ dır (Macnaghten ve Urry, 1998). Rüyalarımızdaki ve algılarımızdaki doğa ne çitle çevrilebilir ne de hapsedilebilir. Tanım olarak, ilişkisiz, otantik ve vahşidir ve içinde kişisel, mekânsal ve zamansal özgürlükler bulabiliriz. Bu ideal olsa da, yönetilen bir doğal peyzajın yapısından ve güvenliğinden ve aracılı bir vahşi yaşam deneyiminden hoşlanan birçok insan için çekici olmayabilir; ne de herhangi bir çevre eğitimine izin vermez.

Bununla birlikte, yaban hayatı turizminin yaban hayatı rehberi olan küçük gruplar halinde yürütüldüğü; yorumlama ve somutlaştırılmış turist deneyiminin eşsiz bir kombinasyonunun şaşkınlık, huşu ve katılım duygularını ortaya çıkardığı ve böylece kalıcı duyusal izlenimleri, duygusal yakınlıkları, yeni çevre bilincini ve çıkarlarını ve potansiyel olarak daha fazla vahşi yaşamı çerçeveleyen değerli anıları kolaylaştırdığı yerlerde evde ve dışarıda deneyimler sunan birçok örnek vardır (Curtin, 2009, 2010b). Yaban hayatı turizminin yorumlanması üzerine yapılan çalışmalar, özellikle Ballantyne ve ark. (2011, s.774), insanın doğaya katılımı için böyle bir platformun belirlenmesinde kritik öneme sahiptir. Yaban hayatı turist anılarını araştırırken, ortamın çok duyusal yönleri, manzara, ses, dokunma ve deneyimi daha unutulmaz kılan ‘koku izleri’ gibi bir yaban hayatı deneyiminin temel bileşenlerini ortaya çıkarırlar. ‘Duygusal yakınlığın yansıtıcı, bilişsel bir tepkiyle birleşmesinin ziyaretçiler üzerinde en güçlü etkiye sahip olduğu, yalnızca yaban hayatı turizmi deneyiminde karşılaşılan belirli bireyler için değil, bir bütün olarak türler için de endişe ve saygıya yol açtığı’ sonucuna varmışlardır. Bu

şekilde vahşi yaşam deneyimi, çevresel sorunları daha kişisel ve onlarla alakalı hale getirmiştir.

SONUÇ

Bu bölüm, eko ve yaban hayatı turizminin içsel motivasyonlarını ve psikolojik faydalarını kapsamada hiçbir şekilde kapsamlı değildir. Yine de bu bölüm, doğanın insan ruhuna ne kadar faydalı olduğu, özellikle doğadaki özümseven deneyimlerin nasıl iyileştirici ve onarıcı olabileceği hakkında bir fikir vermiştir. Ayrıca, ekoturizm ve vahşi yaşamı izlemenin sadece ekonomik ve koruma yararları için değil, aynı zamanda kentleşmiş, bağlantısı kesilmiş turist popölasyonlarının doğal dünyayı takdir etmelerine ve yeniden bağlantı kurmalarına yardımcı olmak için büyük bir potansiyel sundukları için nasıl ve neden önemli turizm ürünleri olduğunu göstermektedir. Bu yeniden bağlanma, koruma ve çevresel davranış değişikliği için hayati bir öncüdür. Bu tür turistik fırsatlar olmadan, dünyadaki vahşi yaşamının çoğu sona erebilir.

Fredrickson ve Joiner (2002), olumlu duyguların insanların zihniyetlerinin genişlemesini kolaylaştırdığını bulmuşlardır. Bu nedenle, turist ortamındaki hayvanlarla duygusal olarak olumlu deneyimlerin, türlerin ve habitatların korunması, gözetilmesi ve içsel değerlerinin tanınması konusunda daha derin bir bağlantı ve empati kurabileceği fikrini takip eder. Turizm aslında bir zamanlar hayal edilmiş bir devletin gerçek, yaşanmış ve somutlaşmış bir devlete dönüşmesidir. Bir yaban hayatı turistinin Hindistan'da bir kaplana bakması beklenti ve avı deneyimlemektir, ama en önemlisi kaplanla dünyasını paylaşmak ve varlığını hayal etmek; aynı alanda somutlaşmanın ne olduğunu hissetmektir. Bu, doğanın harikalarını anlamak için, onun hakkında doğrudan deneyime sahip olması ve onunla empati kurması gerektiği fikrini takip eder. Duygusal yakınlık, şefkat, bağlantı ve akış duygularının, çok duygusal olan ve tefekkür, yansıma ve eğitim için zaman tanıyan deneyimlerden ilham alması muhtemeldir.

Yaban hayatı turizminin biyoçeşitlilik üzerinde olumsuz bir etkisi olabileceği yaygın olarak kabul edilmekle birlikte (Croall, 1995; Green ve Higginbottom, 2001; Holden, 2000), gerçek yararı, tüm ekosistem için ve kendi geleceğimiz, sağlığımız ve refahımız için doğanın ve vahşi yaşamın içsel değeri hakkında artan bir farkındalığa

katkıda bulunma potansiyelinde yatabilir (Kals, Schumacher ve Montada, 1999; Milton, 2002). Çevreye yönelik bakım ilişkilerini sürdürdüğümüzden emin olmak için uygulayıcıların ve yorumcular, vahşi yaşamın ve doğanın insani boyutlarını; bu turist deneyimlerinden ne gibi faydalar elde ettiğimizi ve bu deneyimlerden ilham alan duygu ve anıların hem iyileştirici hem de dönüştürücü olduğunu anlamaya devam etmektedir. Bu, katılım süreçlerini anlamak ve fiziksel ve psikolojik faydaları ölçmek için hem nitel hem de nicel yöntemlere bağlı bir araştırma programı gerektirir.

KAYNAKÇA

Ballantyne, R., Packer, J. ve Sutherland, L.A. (2011). Visitors' memories of wildlife tourism: Implications for the design of powerful interpretive experiences. *Tourism Management*, 32 (4), 770–79.

Bartlett, J.C., Burleson, G. ve Santrock, J.W. (1982). Emotional mood and memory in young children. *Journal of Experimental Child Psychology*, 34 (1), 59–76.

Bauman, Z. (2001). Consuming life. *Journal of Consumer Culture*, 1 (1), 9–29.

Bentrupperbaumer, J. (2005). Human dimensions of wildlife interactions. In D. Newsome, R.K. Dowling ve S.A. Moore (Eds.), *Wildlife tourism* (pp. 82–112). Clevedon, UK: Channel View Publications.

Bird, W. (2007). Natural thinking: Investigating the links between the natural environment, biodiversity and mental health. Report for the Royal Society for the Protection of Birds. Sandy, Bedfordshire, UK: RSPB.

Boorstin, D.J. (1961). *The image: A guide to pseudo events in America* (1st ed.), reprinted in 1992. New York: Vintage Books.

Bulbeck, C. (2005). *Facing the wild: Ecotourism, conservation and animal encounters*. London: Earthscan.

Chawla, L. (2002). Spots of time: Manifold ways of being in nature in childhood. In P.H. Kahn ve S.R. Kellert (Eds.), *Children and nature* (pp.199–226). Cambridge, MA: MIT Press.

Cloke, P. ve Perkins, H.C. (2005). Cetacean performance and tourism in Kaikoura, New Zealand. *Environment and Planning D: Society and Space*, 23 (6), 903–24.

Croall, J. (1995). *Preserve or destroy: Tourism and the environment*. London: Calouste Gulbenkian Foundation.

Crompton, J. (1979). Motivations for pleasure vacations. *Annals of Tourism Research*, 6 (4), 408–24.

Crouch, D. ve Desforjes, L. (2003). The sensuous in the tourist encounter. Introduction: The power of the body in tourist studies. *Tourist Studies*, 3 (1), 5–22.

Curtin, S.C. (2009). Wildlife tourism: The intangible, psychological benefits of human-wildlife encounters. *Current Issues in Tourism*, Special Issue on animals in the tourism and leisure experience, 12 (5), 451–74.

Curtin, S.C. (2010a). The self-presentation and self-development of serious wildlife tourists. *International Journal of Tourism Research*, 12 (1), 17–33.

Curtin, S.C. (2010b). What makes for memorable wildlife encounters? Revelations from ‘serious’ wildlife tourists. *Journal of Ecotourism*, 9 (2), 149–68.

Curtin, S.C. ve Garrod, B. (2008). Vulnerability of marine mammals to diving tourism activities. In S. Gossling ve B. Garrod (Eds.), *New frontiers in marine tourism: Diving experiences, sustainability, management*(pp. 93–114). Amsterdam: Elsevier.

Csikszentmihalyi, M. (1990). *Flow: The psychology of optimal experience*. New York: Harper and Row.

Dann, G. (1977). Anomie, ego-enhancement and tourism. *Annals of Tourism Research*, 4 (4), 184–94.

Dann, G. ve Jacobsen, J.K.S. (2003). Tourism smellscape. *Tourism Geographies*, 5 (1), 3–25.

Desforjes, L. (2000). Travelling the world: Identity and travel biography. *Annals of Tourism Research*, 27 (4), 926–45.

Duffus, D.A. ve Dearden, P. (1990). Non-consumptive wildlife orientated recreation: A conceptual framework. *Biological Conservation*, 53, 213–31.

Foucault, M. (2001). *Madness and civilization: A history of sanity in the age of reason*. London: Routledge.

Franklin, A. (2007). The problem with tourism theory. In I. Ateljevic, A. Pritchard ve N. Morgan (Eds.), *The critical turn in tourism studies: Innovative research methodologies* (pp. 131–48). Oxford: Elsevier.

Fredrickson, B.L. ve Joiner, T. (2002). Positive emotions trigger upward spirals toward emotional well-being. *Psychological Science*, 13 (2), 172–5.

Fredrickson, L.M. ve Anderson, D.H. (1999). A qualitative exploration of the wilderness experience as a source of spiritual inspiration. *Journal of Environmental Psychology*, 19 (1), 21–39.

Frerichs, R. (2004). *Gezondheid en natuur: Een onderzoek naar de relatie tussen gezondheid en natuur* (Health and nature: Research into the relation between health and nature). Graveland, the Netherlands: Vereniging Natuurmonumenten.

Gibson, C. (2010). Geographies of tourism: (Un)ethical encounters. *Progress in Human Geography*, 34 (4), 521–7.

Gobster, P.H., Nassauer, J.I., Daniel, T.C. ve Fry, G. (2007). The shared landscape: What does aesthetics have to do with ecology? *Landscape Ecology*, 22 (7), 959–72.

Godbey, G. (1994). *Leisure in your life: An exploration*. Pennsylvania State College, PA: Venture.

Gossling, S. (2002). Human–environmental relations with tourism. *Annals of Tourism Research*, 29 (2), 539–56.

Grahn, P. ve Stigsdotter, U. (2003). Landscape planning and stress. *Urban Forestry and Urban Greening*, 2 (1), 1–18.

Green, C. ve Jones, I. (2005). Serious leisure, social identity and sport tourism. *Sport in Society*, 8 (2), 198–217.

Green, R. ve Higginbottom, K. (2001). The negative effects of wildlife tourism on wildlife. Wildlife Tourism Research Report Series No.5. Status Assessment of Wildlife Tourism in Australia Series. Australia: CRC Sustainable Tourism.

Hartig, T., Evans, G.W., Jamner, L.D., Davis, D.S. ve Garling, T. (2003). Tracking restoration in natural and urban field settings. *Journal of Environmental Psychology*, 23 (2), 109–23.

Hartig, T., Mang, M. ve Evans, G.W. (1991). Restorative effects of natural environment experience. *Environment and Behaviour*, 23 (1), 3–26.

Herzog, T.R., Black, A.M., Fountaine, K.A. ve Knotts, D.J. (1997). Reflection and attention recovery as distinctive benefits of restorative environments. *Journal of Environmental Psychology*, 17 (2), 165–70.

Higham, J.E.S. (1998). Tourists and albatrosses: The dynamics of tourism at the Northern Royal Albatross Colony, Taiaroa Head, New Zealand. *Tourism Management*, 19 (6), 521–31.

Hill, J., Curtin, S.C. ve Gough, G. (2013). Understanding tourist encounters with nature: A thematic framework. *Tourism Geographies* (in print).

Hinds, J. ve Sparks, P. (2008). Engaging with the natural environment: The role of affective connection and identity. *Journal of Environmental Psychology*, 28 (2), 109–20.

Holden, A. (2000). *Environment and tourism*. London: Routledge.

Inglehart, R. ve Baker, W.E. (2000). Modernization, cultural change, and the persistence of traditional values. *American Sociological Review*, 65 (1), 19–51.

Izard, C.E. (1991). *The psychology of emotions*. New York: Plenum Press.

Kals, E., Schumacher, D. ve Montada, L. (1999). Emotional affinity toward nature as a motivational basis to protect nature. *Environment and Behaviour*, 31 (2), 78–202.

Kaplan, R. ve Kaplan, S. (1989). *The experience of nature: A psychological perspective*. New York: Cambridge University Press.

Kaplan, R. ve Kaplan, S. (1995). The restorative benefits of nature: Toward an integrative framework. *Journal of Environmental Psychology*, 15 (3), 169–82.

Kaplan, S. (1993). The role of natural environment aesthetics in the restorative experience. In P. Gobster (Ed.), *Managing urban and high-use recreational settings*, General Technical Report NC-163 (pp.46–9). Chicago: USDA Forest Service, North Central Forest Experiment Station.

Kaplan, S. ve Talbot, J.F. (1983). Psychological benefits of a wilderness experience. In I. Altman ve J.F. Wohlwill (Eds.), *Human behaviour and the environment. Advances in theory and research: Behaviour and the natural environment*, Vol. 6 (pp.163–203). New York: Plenum Press.

Kastner, S., De Weerd, P., Desimone, R. ve Ungerleider, L.G. (1998). Mechanisms of directed attention in the human extrastriate cortex as revealed by functional MRI. *Science*, 282 (5386), 108–11.

Keltner, D. ve Haidt, J. (2003). Approaching awe, a moral, spiritual and aesthetic emotion. *Cognition and Emotion*, 17 (2), 297–314.

Knight, J. (2009). Making wildlife viewable: Habituation and attraction. *Society and Animals*, 17 (2) 167–84.

Korpela, K. ve Kinnunen, U. (2010). How is leisure time interacting with nature related to the need for recovery from work demands?: Testing multiple mediators. *Leisure Sciences*, 33 (1), 1–14.

Kuo, F.E. (2001). Coping with poverty: Impacts of environment and attention in the inner city. *Environment and Behaviour*, 33 (1), 5–34.

Lefebvre, H. (1991). *The production of space*. Oxford: Blackwell.

Lemelin, H., Dawson, J., Stewart, E.J., Maher, P. ve Lueck, M. (2010). Last-chance tourism: The boom, doom and gloom of visiting vanishing destinations. *Current Issues in Tourism*, 13 (5), 477–93.

Louv, R. (2005). *Last child in the woods*. New York: Workman Publishing.

Mabey, R. (2003). Shallow wildlife documentaries and sentimental nature writing. *Guardian*, 15 March, 37.

Mabey, R. (2005). *Nature cure*. London: Chatto and Windus.

Mabey, R. (2006). A brush with nature. *BBC Wildlife Magazine*, September, 13.

MacCannell, D. (1976). *The tourist: A new theory of the leisure class*. New York: Schlocken Bros.

Macnaghten, P. ve Urry, J. (1998). *Contested natures*. London: Sage.

Manfredo, M.J., Pierce, C.L. ve Teel, T.L. (2002). Participation in wildlife viewing in North America. In M.J. Manfredo (Ed.), *Wildlife viewing: A management handbook* (pp.25–43). Corvallis, OR: Oregon State University Press.

Mayer, S. (2009). Why is nature beneficial? *Environment and Behaviour*, 41 (5), 607–43.

Millar, M.G. ve Millar, K.U. (1996). The effects of direct and indirect experience on affective and cognitive responses and the attitude-behaviour relation. *Journal of Experimental Social Psychology*, 32 (6), 561–79.

Milton, K. (2002). *Loving nature*. London: Routledge.

Mintel (2008). *Wildlife Tourism International*, available at http://academic.mintel.com/sinatra/oxygen_academic/search_results/showand/display/id/5349671 (accessed 21 June 2010).

Moscardo, G., Woods, B. ve Saltzer, R. (2004). The role of interpretation in wildlife tourism. In K. Higginbottom (Ed.), *Wildlife tourism: Impacts, planning and management* (pp. 231–51). Victoria, Australia: Common Ground Publishing on behalf of the Cooperative Research Centre for Sustainable Tourism.

Newsome, D., Dowling, R. ve Moore, S. (2005). *Wildlife tourism, Aspects of Tourism Series*. Clevedon, UK: Channel View Publications.

Orams, M.B. (1995). Towards a more desirable form of ecotourism. In C. Ryan ve S.J. Page (Eds.), *Tourism management: Towards the new millennium* (pp.315–23). Oxford: Pergamon.

Orams, M.B. (1997). The effectiveness of environmental education: Can we turn tourists into ‘greenies’? *Progress in Tourism and Hospitality Research*, 3 (4), 295–306.

Orams, M.B. (2004). Why dolphins may get ulcers: Considering the impacts of cetacean-based tourism in New Zealand. *Tourism in Marine Environments*, 1 (1), 17–28.

Pretty, J., Peacock, J., Hine, R., Sellens, M. ve South, N. (2007). Green exercise in the UK countryside: Effects on health and psychological well-being, and implications for policy and planning. *Journal of Environmental Planning and Management*, 50 (4), 211–31.

Price, J. (1999). *Flight maps: Adventures with nature in modern America*. New York: Basic Books.

Pyle, R.M. (1978). The extinction of experience: A loss of neighbourhood species endangers our experience of nature. *Horticulture*, 56, 64–7.

Renninger, K.A. ve Wozniak, R.H. (1985). Effect of interest on attentional shift recognition and recall in young children. *Developmental Psychology*, 21 (4), 624–32.

Rodger, K., Moore, S.A. ve Newsome, D. (2009). Wildlife tourism, science and actor network theory. *Annals of Tourism Research*, 36 (4), 645–66.

Rolston, H. (1987). Beauty and the beast: Aesthetic experience of wildlife. In D.J. Decker ve G.R. Goff (Eds.), *Valuing wildlife: Economic and social perspectives* (pp. 187–96). Boulder, CO: Westview Press.

Schanzel, H.A. ve McIntosh, A.J. (2000). An insight into the personal and emotive context of wildlife viewing at the Penguin Place, Otago Peninsula, New Zealand. *Journal of Sustainable Tourism*, 8 (1), 36–53.

Schroeder, H. (1996). Psyche, nature and mystery: Some psychological perspectives on the values of natural environments. In B.L. Driver, D. Dustin, T. Baltic, G. Elsner ve G. Peterson (Eds.), *Nature and the human spirit toward an expanded land management ethic* (pp. 81–95). Pennsylvania State College, PA: Venture.

Steiner, C.J. ve Reisinger, Y. (2006). Ringing the fourfold: A philosophical framework for thinking about wellness tourism. *Tourism Recreation Research*, 31 (1), 5–14.

Ulrich, R.S. (1983). Aesthetic and affective response to natural environment. In I. Altman ve J.F. Wohlwill (Eds.), *Human behaviour and the environment. Advances in theory and research: Behaviour and the natural environment*, Vol. 6 (pp.85–125). New York: Plenum Press.

Ulrich, R.S. (1984). View through a window may influence recovery from surgery. *Science*, 224, 420–21.

UNEP. (2006). *Wildlife watching and tourism: A study on the benefits and risks of a fast growing tourism activity and its impact on species*. Bonn, Germany: UNEP/CMS Convention of Migratory Species and TUI, available at http://www.cms.int/publications/pdf/cms_wildlife_watching_pdf (accessed 12 April 2007).

Van den Berg, A.E. (2005). *Health impacts of healing environments: A review of the benefits of nature, daylight, fresh air and quiet in healthcare settings*, Groningen, the Netherlands: Foundation 200 Years University Hospital Groningen.

Wells, N.M. (2000). At home with nature: Effects of greenness on children's cognitive functioning. *Environment and Behaviour*, 32 (6), 775–95.

Whitehouse, H. (2001). Introduction. In H. Whitehouse (Ed.), *The debated mind: Evolutionary psychology versus ethnography* (pp. 1–20). Oxford: Berg.

Wilson, E.O. (1984). *Biophilia*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Wilson, E.O. (1993). Biophilia and the conservation ethic. In S.R. Kellert ve E.O. Wilson (Eds.), *The biophilia hypothesis* (pp. 31–41). Washington, DC: Island Press.

Wylie, J. (2005). A single day's walking: Narrating self and landscape on the South West Coast Path. *Transactions of the Institute of British Geographers*, 30 (2), 234–47.

Zeppel, H. ve Muloin, S. (2007). Marine wildlife tours: Benefits for participants. In J. Higham ve M. Luck (Eds.), *Marine wildlife and tourism management* (pp. 19–48). Wallingford, Oxon, UK: CABI.

16. Ziyaretçi Sağlığı İçin Ekoturizmin Faydaları

Eric Brymer and Anne-Marie Lacaze

Sağlık olmadığında, bilgelik kendini gösteremez, sanat tezahür edemez, güç savaşıamaz, zenginlik işe yaramaz hale gelir ve zekâ uygulanamaz. (Herophilus, MÖ 300)

GİRİŞ

Gezginler, antik dünyadan bu yana sağlıklarını iyileştirme arzusuyla motive olmuşlardır (Bennett, King ve Milner, 2004). Son zamanlarda, seyahat yoluyla sağlıklarını iyileştirmek veya geliştirmek isteyen sağlık bilincine sahip tüketiciler giderek daha derinleşen deneyimsel değer, daha yoğun deneyimler ve daha spesifik sağlık sonuçları aramaktadır (Mihelj, 2010). Bu değişimin bir parçası olarak, sağlıklı yaşam tarzı seçimleri konusundaki farkındalık, sağlıklı yaşam turizmine olan talebi artırarak yeni destinasyonların ve fırsatların gelişmesine yol açmıştır. Doğaya dayalı bütünleşik katkıyı doğrulayan araştırma bütünsel sağlıklı yaşam sonuçlarının elde edilmesine yönelik ortamlar ve deneyimler, en yoğun ve değerli sağlıklı yaşam deneyimlerinden bazılarının en hızlı gelişen turizm segmentlerinden birinde bulunabileceğini göstermektedir: Ekoturizm. Bu bölüm, doğaya dayalı deneyimlerin sağlıklı yaşam için faydalarını özetlemektedir.

İNSAN SAĞLIĞI

İnsan sağlığı, bir insanı optimal sağlığa doğru yolculukları açısından algılayan bütünsel çok boyutlu bir kavram olarak kavramsallaştırılabilir (Adams, 2003, Erfurt-Cooper ve Cooper, 2009’da alıntılanmıştır). Sağlıklı yaşam çoğunlukla, etkili bir şekilde bütünleştiğinde bireyin yaşam kalitesini ve topluma katkıda bulunma yeteneklerini geliştiren birbiriyle ilişkili altı boyuttan oluşur (Hettler, 1980). Özellikle, sağlıklı yaşam, yaşamın duygusal, fiziksel, sosyal, entelektüel, mesleki ve ruhsal yönlerinin bir entegrasyonu olarak kabul edilir (Brymer, Cuddihy ve Sharma-Brymer, 2010). Bu boyutların her birinde iyi sağlık, hastalıktan kurtulma ile karakterize edilirken, sağlıklı yaşam, bireyin optimal işleyişe ulaşma yolculuğu ile karakterize edilir (Corbin, Welk, Corbin ve Welk, 2009). Duygusal boyut’ ‘duyguların farkındalığı ve kabulü ile hayata,

kendine ve geleceğe yönelik olumlu bir tutum' olarak kavramsallaştırılmıştır 'Roscoe, 2009, s.218). Bu boyut, duygusal veya zihinsel hastalıkların olmadığı bir durumdan ziyade, günlük olaylara yanıt olarak kişisel duyguları yapıcı ve olumlu bir şekilde yönetme süreciyle ilgilidir. Fiziksel boyut, sağlıklı yaşam tarzı seçimlerinin sürdürülmesiyle birlikte fiziksel aktiviteyi ve iyi beslenmeyi sürdürmek için proaktif çaba ile ilgilidir. Bu boyut aynı zamanda kişisel potansiyeli gerçekleştirme yolculuğuna odaklanarak fiziksel durumları kabul etmekle de ilgilidir (Roscoe, 2009; Sackney, Noonan ve Miller, 2000). Sağlıklı yaşamın fiziksel boyutunu optimize eden bir kişi düzenli fiziksel aktivite yapacak, sağlıklı beslenme seçimleri yapacak ve tıbbi hizmetleri etkin bir şekilde kullanacaktır. Sosyal boyut, başkalarıyla etkileşimlerin kalitesini vurgular. Sosyal boyutlarını optimize eden bir kişi, katılan tüm insanlar için yaşam kalitesini artıran etkili ilişkiler geliştirir ve hem destek almaya hem de destek vermeye isteklidir (Corbin ve ark., 2009; Horton ve Snyder, 2009). Entelektüel boyut, kendi iyiliği için öğrenmeyi ve diğer zihinsel uyarımı vurgular (Horton ve Snyder, 2009). Entelektüel boyutunu en üst düzeye çıkaran bir kişi zihnini yapıcı bir şekilde kullanır. Bu boyut, metabilşel süreçleri benimseyerek bireyleri yalnızca düşüncelerinin değil, bu düşüncelerin yaşamlarını nasıl etkilediğinin farkında olmaya da teşvik eder. Mesleki boyut, işyeri ile işçi arasındaki uyumu tanımlar. Sağlığın mesleki boyutundaki yüksek düzeyler, yüksek düzeyde iş doyumunu ve yaşam zenginleşmesi ile ilişkilidir (Scheer ve Lockee, 2003). Kariyer gelişimi, sağlığın kavramsallaştırılmasında önemli bir bileşendir. Mesleki ve kişisel yaşamlar arasındaki uyumsuzluk genellikle sağlığın fiziksel, duygusal ve ruhsal alanlarındaki bozulmanın nedenidir (Dorn, 1992). Sağlığın manevi boyutu, daha büyük bir güçle ortak bir bağlantının gerçekleştirilmesine ve amaç ve anlam arayışına odaklanır. Ruhsal olarak iyi bir insan yerine getirilmiş hisseder (Roscoe, 2009). Bu boyut genellikle diğer tüm sağlıklı yaşam boyutları için temel olarak yorumlanır (Chandler, Holden ve Kolander, 1992).

Yukarıdaki bakış açısına göre, sağlıklı yaşam sadece fiziksel sağlıktan daha fazlasını içeren geniş, bütünsel bir kavramdır. Sağlıklı yaşam çabasının temel amacı beden, zihin ve ruhun uyum içinde çalışmasını sağlamaktır. Sağlıklı yaşam bireysel düzeyde izlenen bir süreç olarak sunulurken, çevresel koşullar ve deneyimler de sağlıklı

yaşam düzeylerini etkilemektedir. Yani, çok boyutlu kavram, fiziksel (örneğin, doğal kelime) veya sosyal (örneğin, iş, kültür) olsun, bir kişi ile çevresi arasındaki etkileşimi de tanıır. Kişisel farkındalık ve sorumluluk, bireylerin etkili yaşam tarzı davranışlarını sürdürmeleri için teşvik edildiği proaktif sağlık yaklaşımının bir parçasıdır. Buna karşılık, bu, birçok sağlık uygulayıcısını yeni sağlık deneyimleri ve ortamları aramaya teşvik etmiştir.

SAĞLIK VE TURİZM

Sağlık turizmi, turizm sektöründe ayrı bir kategori olarak kabul edilmektedir (Mueller ve Kaufmann, 2001). İyileştirici, şifalı, hastalıklardan kurtaran veya rekonstrüktif hizmetler arayan tıbbi turistlerin aksine, sağlıklı yaşam turistleri hastalığın önlenmesine, sağlığın korunmasına ve daha iyi sağlığın teşvik edilmesine odaklanır. Sağlık turistleri de sağlık için bütünsel bir yaklaşıma sahiptirler. Global spa endüstrisi adına yürütülen araştırmalar (Global Spa Summit LLC, 2010) konservatif olarak ‘sağlık sektörü kümelenmesinin dünya çapında yaklaşık 2 trilyon dolarlık bir pazarı temsil ettiği’ tahmin edilmektedir. Bu sektörde sağlıklı yaşam turizminin yaklaşık 1.06 milyar dolar olduğu tahmin edilmekteydi. Sağlıklı yaşam ve diğer sağlık turizmi misafirleri arasında farklar mevcut olsa da, bunlar esas olarak motivasyonlarla belirlenir (Voigt, Brown ve Howatt, 2010). Sonuç olarak, bu sektördeki çoğu turizm işletmecisi için tüm bu turist gruplarına uygun çoklu hizmetlerin geliştirilmesinde nispeten az engel bulunmaktadır. Bazı spa destinasyonları ve tedavi kurumları, hem iş dünyası insanlarına hem de sağlıklı yaşam misafirlerine hitap eden hizmetler sunabilir. Bu, operatörlerin yeni iş kurmak için benzer altyapı ve profesyonel hizmetlerden yararlanmalarını sağlar. Sağlıklı yaşam bileşenleri hemen hemen her turizm ürününe kolayca entegre edilebilir, ilave hizmetler ek bir ücret karşılığında kullanılabilir ve özel avantajlar sağlayacak şekilde uyarlanabilir (Harten ve Stoelting, 2011). Sağlıklı yaşam arayışı devam eden bir süreç olduğundan, milyarlarca dolarlık bir endüstri için sağlam bir platform oluşturur. Sağlığın bu yönü, herhangi bir endüstrinin başarısında kilit bir faktör olan tekrar iş yapma ihtimalini desteklemektedir (Lawrence, 2004).

Sağlıklı yaşam endüstrisi, kullanılmayan pazar segmentlerine ve sağlıklarını iyileştirmek için mevcut fırsatların farkına varan tüketicilere sahip bir büyüme alanı olarak kabul edilmektedir (Pesonen, Laukkanen ve Komppula, 2011). Yakın zamana kadar, çoğu sağlık hizmeti olgun, kadın pazarı için tasarlandı. Yeni ilke pazar grubu ‘baby boomers’ şimdi ön plana çıkmaktadır. Bu segment harcanabilir bir gelir ve kişisel ödülleri için bir tercih ile karakterizedir. Daha sağlıklı, daha aktif ve daha etkili bir emekliler kuşağı olarak var olmaları, sağlıklı yaşam turizmi faaliyetlerini ve deneyimlerini yeniden tanımlayacaktır. Bununla birlikte, toplumsal cinsiyet odağı hala ağırlıklı olarak kadın olduğundan, sağlıklı yaşam turizmi endüstrisi aileler, erkekler ve genç yetişkinler gibi diğer pazar segmentlerini çekmek için ürünler geliştirmekten de faydalanacaktır. Bu tür gelişmeler, kurumsal pazarlama kampanyalarının ve devlet sağlığı girişimlerinin sağlıklı yaşam turizminin tanıtımına katılımını teşvik edebilir. Ekoturizm, sağlıklı yaşam seçeneği olmaktan faydalanmak için ideal bir durumdadır. Ekoturizm destinasyonları, orijinal çekirdek müşterilere hitap etmek ve aynı zamanda gelişmekte olan sağlıklı yaşam turistlerini çekmek için sağlıklı yaşam hizmetlerini kolayca içerebilir.

Daha fazla insanın sağlığını iyileştirmek için seyahat etmesiyle birlikte, sağlıklı yaşam turizmi hızla gelişen bir pazar segmentidir (Pesonen ve ark., 2011). Tüketicilerin sağlıklı yaşam hedef kitlesi, uzun vadeli sağlık optimizasyonu arayan ve tercihleri ve memnuniyeti fayda segmentasyonu yoluyla en iyi şekilde ölçülen kişileri içerir. Fayda segmentasyonunda turistler geleneksel demografik, sosyo-ekonomik veya coğrafi faktörlerden ziyade aradıkları faydalara göre ayırt edilirler (Frochot ve Morrison, 2001). Hayley (1968), fayda segmentasyonunun, insanların farklı faydalara ne tür göreceli değer kattığını vurgulayarak tüketicilerin satın alma davranışları hakkında daha kapsamlı bilgi sağladığını belirlemiştir. Bazı segmentler belirli faydaları önemli bulabilirken, diğer segmentler faydaların bir kombinasyonunu arayabilir. Faydaların göreceli önemi ve birleşimi segmentleri birbirinden ayırır (Weaver ve Lawton, 2002). Farklı turizm gruplarındaki fayda segmentasyonu, bir hedefin çekme özelliklerini, gezginlerin seyahat etme motivasyonlarını ve her ikisinin kombinasyonlarını belirlemiştir. Bununla birlikte, sağlık turizmindeki itme ve çekme özelliklerinin, aranan faydalar olarak ayrılması zor olabilir istenen bir sonuca ulaşmak için bir araç veya bir son durum olabilir (Pesonen ve

ark., 2011). Sağlıklı yaşam hedef çekme faktörleri genellikle bir sağlıklı yaşam gezgininin belirli sağlıklı yaşam sonuçlarını takip etmesini sağlayan özel sağlıklı yaşam ürünleri veya hizmetlerini içerir. Bununla birlikte, itme faktörleri, sağlıklı yaşam turistlerini bu destinasyonlara götürmekten de sorumlu olabilecek çeşitli sağlıklı yaşam motivasyonlarını içerebilir. Örneğin, sahil kenarında veya dağlarda bulunan kaplıcalar, kaçma, rahatlama veya varoluşsal motivasyonları olanlar kadar spa deneyimi arayan sağlıklı yaşam turistlerini de çekebilir. Segmentten bağımsız olarak, doğaya dayalı ortamlar en büyük faydalardan bazılarını sunar (Pesonen ve ark., 2011; Pretty, Griffin, Sellens ve Pretty, 2003).

SAĞLIKLI YAŞAM VE DOĞAL DÜNYA

Sağlıklı yaşamla ilgilenen tüketiciler farklı ortamları keşfediyorlar. İş baskıları, kentsel gürültü ve modern yaşam stresörlerinin kombinasyonları birçok insanı doğaya dayalı faaliyetlerle rahatlama arayışına itmektedir (Hartig, Evans, Jamner, Davis ve Garling, 2003). Araştırmalar, insanların neden bahçeler, şehir parkları ve vahşi alanlar gibi rekreasyonel ortamlara çekildiğini araştırırken, doğanın sağlık üzerindeki etkilerini açıklamak için farklı bakış açıları ortaya çıkmıştır.

Evrimsel bir bakış açısıyla, insan varlığının çoğunluğu doğal çevreye gömülü olduğu için insanların doğal dünyayla derin bir bağlantıya sahip oldukları algılanmaktadır. Biyolog E.O Wilson'ın (1984) biyofili hipotezi, 'insanın diğer canlı organizmalara doğuştan duygusal olarak bağlı olduğunu' öne sürmüştür (Frumkin, 2001, s. 235). Bu doğuştan gelen bağlantı, akarsular, okyanus dalgaları, rüzgâr ve manzaralar gibi doğanın diğer boyutlarını içerecek şekilde genişletilmiştir. Ulrich'in Psiko-Evrimsel Teorisi (PET), insan davranışlarının, tutumlarının, bilişlerinin ve duygularının, insanın evrimi sırasında uyarlanabilir olduğunu kanıtlayan ve doğal seleksiyon güçlerinin sonucudur. Sanayileşmiş toplumun ve modern kentsel çevrelerin büyümesiyle birlikte, insanlar doğayla olan bu derin ve hayati bağlantıdan uzaklaşırken, aynı zamanda kaynaklarını kontrol etmek ve sömürmek için belirgin bir ihtiyaç geliştirdiler (Hay, 2005). Ekopsikoloji perspektifini savunanlar, bu olayların 'varoluşsal şok' oluşturduğunu

öne sürerler ve bu da, yalnızca doğaya dayalı ortamlardaki doğrudan deneyimlerle giderilebilecek bir inkâr duygusu üretir.

Doğaya maruz kalmanın, doğal dünya ile bir ilişkinin geliştirilmesi ve kişisel yenilenme ve büyüme de dâhil olmak üzere sağlıkla ilgili çok sayıda fayda sağladığı gösterilmiştir (Brymer, Downey ve Gray, 2009). Bunlar;

- Fiziksel aktivitenin ve fiziksel refahın teşvik edilmesini (Booth, Owen, Bauman, Clavisi ve Leslie, 2000; Pretty ve ark., 2003),
- Yüksek risk gruplarında mortalite riskinde azalma (Holbrook, 2009),
- Duygusal refah ve stres gidermede gelişmeler (Deri, Pirgas, Beale ve Lawrence, 1998),
- Olumlu bir ruh hali artışı (Maller, Townsend, Pryor, Brown ve St Leger, 2006),
- Gelişmiş yaşam becerileri (Mayer ve Frantz, 2005),
- Zihinsel yorgunluğun azaltılması ve artan konsantrasyon yetenekleri (Maller, Townsend, St Leger, Henderson-Wilson, Pryor, Prosser ve Moore, 2008),
- Ve saldırgan davranış eğiliminde azalma (Kuo ve Sullivan, 2001) sağlamaktadır.

Araştırmalar ayrıca, doğal dünyanın sağlıklı yaşamın sosyal ve mesleki boyutlarındaki gelişmeleri teşvik edebileceğini göstermiştir (Greene, 2009; Ruter, 2009). Çalışmalar, işçilerin işyerlerinin doğa görüşlerini içermesi durumunda daha az stres ve daha yüksek iş doyumunu bildirdiklerini ortaya koymuştur (Kaplan, 1993; Kaplan ve Kaplan, 1989). Gerçekten de, doğayı görmenin, zevkli duygusal durumları, sigara ve içki içmek gibi sağlıksız davranışlarda bulunma isteklerinde karşılıklı azalmalar olacak şekilde arttırdığı gösterilmiştir (Mehrabian ve Russell, 1974). Doğayı bir pencereden görmenin bile hastaların iyileşmesine yardımcı olduğu ve öğrencilerde daha yüksek bilişsel performansı teşvik ettiği bulunmuştur (Ulrich, 1984).

Doğaya dayalı teması artırmak için geliştirilen müdahaleler, sağlıkla ilgili olumlu faydalar sağlamıştır. Örneğin, doğadaki bir yürüyüşü bir alışveriş merkezindeki bir yürüyüşle karşılaştıran bir araştırma projesi, ülkedeki bir yürüyüşün depresyona önemli ölçüde karşı koyduğunu ve benlik saygısını artırdığını gösterdi (Barton, Hine ve Pretty, 2009). Berman, Jonides ve Kaplan (2008), yılın herhangi bir zamanında bir parkta bir saatlik yürüyüşün dikkat ve hafızayı yüzde 20 artırabileceğini gösterdi. Kaplan ve Kaplan'ın (1989) Dikkat Restorasyon Teorisi (ART), doğanın restoratif bir etkiye neden olan özel özelliklere sahip olduğunu öne sürmektedir. Kaplan ve Kaplan, doğanın psikolojik dikkati hafifleterek, hayranlık duygularını artırarak ve özel bir uyumluluk duygusu üreterek yenileme sağladığını teorileştirir. Sanat açısından bakıldığında, doğa aynı zamanda günlük yaşamdan daha büyük ve daha zengin bir şeyle etkileşime girme ve tamamen dikkat çekecek bir alana sahip olma fırsatı sunar. Ulrich'in EVCİL HAYVANI ve Kaplan'ın ve Kaplan'ın SANATI'NİN farklı öncülleri olsa da, her ikisi de bir dizi duygusal durum için doğal ortamların sağladığı restoratif avantajı, dikkati odaklama yeteneğini ve psikofizyolojik iyileşmeyi teşvik etmeyi başarıyla belgelemektedir (Hartig ve ark., 2003).

Doğal ortamların değişmiş bir bilinç durumu (ASC) ürettiği gösterilmiştir. Kjellgren ve Buhrkall (2010) tarafından yapılan araştırmalar, doğal çevreye dalmış olmanın simüle edilmiş bir ortama maruz kalmaktan daha büyük bir ASC ürettiğini göstermiştir. Fenomenolojik analiz, altı olumlu deneyim kategorisini tanımladı: Yoğunlaştırılmış duysal algı; doğa ile uyum ve birlik hissi; refah ve yaşam kalitesi; yenilenen enerji ve uyanış; 'burada ve şimdi' düşünme ve 'huzur duygusu'. Zirve deneyimleri (optimal ruh sağlığı durumları olarak tanımlanır), vahşi yaşam deneyimleri ve macera deneyimleri, transpersonal deneyimleri uyandırabilecek ekopsikolojik unsurlara sahiptir (Roscoe, 2009). Bu deneyimler, en az kalıcı etkiye sahip anlık olaylardan yaşamı dönüştüren sonuçları olan yoğun olaylara kadar değişebilir. Zirve deneyimleri genellikle huşu ve saygı, dünyanın birleşik olduğu hissi, tarif edilemezlik ve mutluluk ve coşku duygusu ile karakterize edilir (Brymer, 2005; Davis, 1998). Schreyer, Williams ve Haggard (1990), bu tür vahşi yaşam değerlerinin öz-kavram formülasyonu sürecindeki rolünü vurgulayarak, vahşi yaşam ortamlarının insan sağlığının iyileştirilmesi

için önemli olduğu sonucuna varmışlardır. Ancak, en güncel araştırma doğa ile daha genel temas olgusundan ziyade belirli yapılandırılmış vahşi yaşam deneyimleri etrafında döner (Cole, 2011; Frumkin, 2001).

Hem doğa merkezli manevi gelenekler hem de feminizmin temel ilkeleri cinsiyeti ve doğal çevreyi birbirine bağlar. Özellikle ekofeminizm, çevre etiğine ve ekolojik bakıma duyulan ihtiyacı vurgulamaktadır. Deneyisel araştırmalar, kadınların ve erkeklerin çevresel değerler, tutum ve davranışlarda farklılık gösterdiğini göstermektedir (Arnocky ve Stroink, 2012). Ekofeminizm, bu farklılıkların ekolojik etik faaliyetlerle köprülenebileceğini öne sürmektedir. Doğayı, manzaraları ve vahşi yaşamı izlemekten, farklı ortam türlerine aktif olarak katılmaya kadar bir dizi ekolojik etik sağlıklı yaşam aktivitesine dahil etmek, kapsamlı bir dizi sağlıklı yaşam yararı sağlamalıdır. Bu faydalar, restoratif durumların, yansıtıcı koşulların, asc'nin veya en yüksek deneyimlerin herhangi bir kombinasyonunu içerir ve böylece bütünsel sağlık sonuçlarının tam bütünleşmiş biçimlerine yol açar.

Özetle, araştırmalar doğa deneyimlerinin sağlıklı yaşamın fiziksel, duygusal, entelektüel, ruhsal, sosyal ve mesleki boyutlarını geliştirebileceğini göstermiştir. Bu açıdan bakıldığında, ekoturizm zaten sağlıklı yaşamı geliştirmekte ve sağlıkla ilgili yeni fırsatlar arayan tüketiciden faydalanmak için iyi bir konumdadır.

EKOTURİZM VE SAĞLIKLI YAŞAM

Muhtemelen, ekoturizm genel olarak turizm endüstrisinden üç kat daha hızlı büyümektedir (Nee ve Beckmann, 2011). Geleneksel olarak, ekoturizm doğal yerlere ve mevcut kültürel tezahürlere odaklanmayı içermektedir. Literatür, en sık görülen altı tema ile bir dizi farklı ve sağlam ekoturizm ölçütünü tanımlamaktadır. Sıralama sırasına göre bunlar: (1) doğaya dayalı; (2) koruma / koruma; (3) eğitim; (4) sürdürülebilirlik; (5) faydaların dağılımı ve (6) etik / sorumluluk / farkındalıktır (Donohoe ve Needham, 2006). Çok çeşitli ekoturizm faaliyetleri bu temalarla uyumlu olabilir veya uyumlu hale getirilebilir ve bu da ekoturist segmentasyonu ile uyumludur. Ekoturizm, ekoturizm faaliyetlerinin yumuşak ve sert bir çeşitlilik açısından daha da tanımlanmıştır (Weaver, 2008). Zorlu ekoturistler, uzun uzmanlık gezileri, az sayıda hizmet veya lüks tercihleri

olan ve doğa ile fiziksel olarak aktif, aracılık etmeyen deneyimlere katılan, çevreye duyarlı nispeten küçük bir katılımcı grubudur (Weaver, 2001). Yumuşak ekoturizm daha çok kitle turizmi pazar segmentinin temsilcisidir. Bu turistler çevresel kaygılara daha sığ bakmakta, fiziksel olarak daha az vergilendirici faaliyetleri tercih etmekte, daha hafif doğa temelli deneyimlere katılmakta ve genellikle isteğe bağlı lüks kapanımları umarak bir dizi turizm hizmeti beklemektedir. Weaver ve Lawton (2002), yapılandırılmış bir ekoturistin ortaya çıkışını da belirlemiştir. Bu ekoturistler, doğa ile etkileşime girerken sert ekoturistlere benzer şekilde davranırlar, ancak doğaya dayalı faaliyetlerinden dönerken yumuşak bir ekoturistin hizmetlerini ve konforlarını tercih ederler.

Ekoturizmin ziyaretçilere sağladığı sağlık yararları, katılmayı seçtikleri doğa deneyimlerinin türleri veya kombinasyonları ile ilgili olabilir. Ekoturizm etkinlikleri, ziyaretçiye tercih ettikleri doğa deneyimini ve bunun sonucunda ortaya çıkan sağlıklı yaşam sonuçlarını sağlar. Yerli turizm, kuş gözlemciliği, göksel ekoturizm, çiçek gözlemciliği, yaprak gözetleme, doğa gözlemciliği, doğa fotoğrafçılığı, açık hava eğitimi ve balina gözlemciliği gibi doğaya dayalı gözlem faaliyetleri; yumuşak ekoturistlerin doğal çevreyi kendi şartlarıyla gözlemlemelerine ve özümsemelerine izin verir (Weaver, 2008). Kano, deve yürüyüşü, kros kayağı, doğa yürüyüşü/ sırt çantalı gezi, binicilik, safariler, tüplü dalış/ şnorkelli yüzme, doğa yürüyüşü ve interaktif balina izleme gibi daha etkileşimli aktiviteler; yapılandırılmış ve çalışkan ekoturistlerin doğa ile daha yoğun bir deneyim yaşamalarına izin verir (Weaver, 2008).

Ekoturizm faaliyetleri, fiziksel, duygusal ve sosyal sağlık için bir dizi tanıdık fırsat sunmaktadır. Ayrıca sağlıklı yaşam için başka değerli ancak daha az belgelenmiş fırsatlar da sunarlar. Ekoturizm, fiziksel refahı iyileştirmek veya sürdürmek için bol miktarda aktivite sunar. Hafif egzersiz yapmak isteyen ziyaretçiler yumuşak ekoturizm faaliyetlerine katılabilirken, daha yorucu sağlık hedeflerine ulaşmak isteyenler fiziksel olarak daha zorlu alternatiflere katılabilir. Aktivite düzeylerinden bağımsız olarak, ekoturizm destinasyonları ziyaretçilere doğa ile vahşi ve çoğu zaman ham bağlantılar sağlayarak, duygusal olarak yeniden şarj olmalarını ve daha sonra yaşamla ilgili olumlu tutumlarını yeniden meşgul etmelerini sağlar. Kültürel özellikleri teşvik eden

destinasyonlar, ziyaretçileri yerel topluluklarla etkileşime girmeye teşvik eder ve sosyal farkındalığı ve yetenekleri geliştirmek için renkli deneyimler sunar.

En önemlisi, ekoturizm, diğer doğa temelli deneyimlerden farklı olarak, doğal çevre ile ilgili bir eğitim bileşenini benzersiz bir şekilde yakalar. Bu öğrenme boyutu, çeşitli olası motivasyonları ve etkileşimleri içerecek kadar geniş ve öznedir. Ekoturizmi entelektüel sağlığın daha az tartışılan yönüne bağlayan bu öğrenme faktörüdür. Sağlıklı yaşamın entelektüel boyutunun odak noktası, kişinin zihnini yaşam boyu öğrenme arayışında kullanma sürecidir. Ekoturizm, ziyaretçilerin doğa, koruma, sürdürülebilirlik ve yerel topluluklar hakkında bilgi edinmeleri için sonsuz fırsatlar sunar. Sert ve yapılandırılmış ekoturistler genellikle farklı etkileşimli ekoturizm faaliyetlerinde örgün eğitim veya niteliklere sahiptir. Örneğin, tüplü dalgıçlar dalgıç sertifikasını sahiptirler, doğa bilimcileri genellikle resmi ornitolojik veya botanik eğitime sahiptir ve çalılık kulüpleri genellikle üyelerinin ilk yardım eğitimini tamamlamasını gerektirir. Bushwalkers ayrıca, Birleşik Krallık'taki köklü Dağ Lideri Eğitim organizasyonu tarafından sağlananlar gibi dağcılık kimlik bilgilerini takip etmeyi de sever. Buna karşılık, yumuşak ekoturistler genellikle daha az karmaşık ve daha eğlenceli bilgi paylaşımı türleri ararlar, genellikle yorumlayıcı rehberli deneyimleri veya sosyal olarak etkileşimli görüntüleme fırsatlarını tercih ederler.

Ekoturizm yerlerinde sıklıkla gözden kaçan bir ziyaretçi grubu, bu ortamlarda çalışmayı seçen insanlardır. Ekoturizm sağlayıcılarının çalışanlarının 'yerinde' veya yakındaki amaca yönelik topluluklarda yaşamaları gerektiğinden, genellikle tamamen doğal çevreye daldırılırlar. Genellikle bu çalışanlar, mülkün çevre kültürünü ve ekoturizm değerlerini geliştirir ve kişisel değerleri ile meslekleri arasında yüksek düzeyde bir uyumluluğa sahiptir. Mesleki sağlığın yönlerinden biri, iyi entegre edilmiş kariyer ve kişisel kimlikleri içermektedir (Dorn, 1992). Ekoturizm çalışanları bu tür kariyer tercihlerinin mümkün olduğunu göstermektedir. Sağlık sektörü veya kar amacı gütmeyen kuruluş çalışanlarına benzer şekilde, ekoturizm çalışanları, kişisel istihdam memnuniyetlerinin yanı sıra bir bütün olarak topluma katkılarının önemine değer vermek için ideal bir konumdadır. Aynı şekilde, ekoturizm organizasyonları genellikle uzak yerlerde bulunduğundan, çalışanlar sıklıkla birden fazla rol ve sorumluluk üstlenmelerini

sağlayan işlevsel, aktarılabilir beceriler geliştirirler. Kar alanları arasında seyahat eden kayak eğitmenlerine benzer şekilde, yorumlayıcı rehberler ekoturizm destinasyonları arasında seyahat edebilirler. Personel, ek bir öğrenme bileşeni ile turistlerle aynı tür doğaya dayalı sağlıklı yaşam avantajlarından yararlanabilir. Çalışanlar, çevresel sürdürülebilirlik uygulamalarının günlük olarak uygulanması ve pratik olarak iyileştirilmesiyle ilgilenmekte ve bu da gelecek için en iyi uygulamaların belirlenmesine yardımcı olmaktadır (Bohdanowicz, 2006).

Ekoturizm ayrıca, gelecek nesiller için doğal çevrenin nasıl korunacağı konusunda farkındalığı artıran ekolojik etik konuşmaları teşvik eder, böylece doğa ile derin bağlantılar yaşayabilirler. Küresel ekoturizm geliştikçe, gelişmekte olan ekoturist tercihleri hâlihazırda ‘karbon ayak izini’ sınırlarken doğayla derin bağlantılara olanak tanıyan ekoturizm deneyimlerine odaklanmaktadır (Hocter, 2011; Merkel, 2003). Yeni tercih edilen davranışların geliştirilmesi ve iyileştirilmesi, yaşam tarzı seçimleri ve sürdürülebilirlikle ilgili olarak ekoturizm deneyimine dönüşümsel bir unsur katmaktadır (Weaver, 2008). Ekoturizm deneyimleri, hem ziyaretçiler hem de doğal çevre için aynı anda yararlı olan ve gerçekten bütünsel bir ruhsal sağlık deneyimi sağlayan temas türünü teşvik eder. Sağlıklı yaşamın boyutları seçilebilse ve herhangi bir spesifik etkinliğe bağlanabilse de, ekoturizm deneyimleri tipik olarak birden fazla boyutta eşzamanlı uyarım sağlar (Finnicum ve Zeiger, 1996).

En uygun sağlıklı yaşamı destekleyen doğaya dayalı deneyimler, doğa ile bağlantı duygularını karşılayanlardır (Brymer ve ark., 2010). Ziyaretçilerin tercih ettikleri etkileşim tarzlarına izin vererek, ekoturizm en uygun sağlıklı yaşam deneyimlerini teşvik eder. Ekoturizm ziyaretçileri, duygusal, fiziksel, sosyal, entelektüel, mesleki ve ruhsal boyutların entegrasyonunu geliştiren deneyim ve etkinlikleri seçebilirler. Ekoturizm faaliyetleri ve ortamları doğal olarak tam entegre doğaya dayalı deneyimler sunar, böylece ziyaretçilerin doğa ile olan bağlantılarını artırır ve daha sağlıklı yaşam sonuçları üretir.

EKOTURİZMDE SAĞLIKLI YAŞAM OLANAKLARI

İronik olarak, literatürdeki yeni temalar, ekoturizmin sınırlarını, kupa avı, rekreasyonel olta balıkçılığı ve esir olmayan hayvanat bahçesi ortamları gibi etkinlikleri içerecek şekilde orijinal yapılandırmasının ötesine genişletmeye çalışmaktadır (Weaver ve Lawton, 2007). Bu tür yeni düşünceler oldukça tartışmalı olmakla birlikte, ekoturizmin sınırlarını genişletme girişimlerinin daha fazla kültürel bileşen içererek veya tamamlayıcı turizm pazarlarıyla örtüşmeleri tanıyarak gerçekleşmesi mümkündür. Sağlıklı yaşam turizmi ve ekoturizm pazarları arasındaki demografik benzerlikler ve tamamlayıcı örtüşen faktörler, ziyaretçiler için mükemmel sinerjik sonuçlar ve artan sağlıklı yaşam faydaları sağlayabilir. Ekoturizm ve sağlıklı yaşam turizmi segmentleri arasındaki demografik benzerlikler arasında, kadınların erkeklerden daha yüksek bir yüzdesinden oluşan heterojen tüketici tabanları bulunmaktadır; sağlıklı yaşam turistleri ve ekoturistler, diğer turistlerle kıyaslandığında hem daha yüksek eğitim niteliklerine hem de daha yüksek gelirlere sahiptir (Voigt ve ark., 2010). Şu anda ekoturizm, sağlıklı yaşam turizmi endüstrisinden daha geniş bir müşteri tabanını çekme yeteneğine sahiptir. Günümüzde çoğu sağlıklı yaşam turisti ya tek başına ya da bir partnerle seyahat etmektedir (Pesonen ve ark., 2011). Yumuşak ekoturizm seçenekleriyle, bir dizi ekoturizm aktivitesine ve sağlıklı yaşam programlarına katılmak üzere insan gruplarını bir araya getirme fırsatı vardır. Bu, genel olarak insanın doğaya yabancılaşmasını azaltırken, aynı zamanda yerli ve yabancı gezginler için sağlıklı yaşam yararları arayışını teşvik edecektir.

Ekoturizmin geleneksel sağlıklı yaşam kaplıcalarından ve tatil yerlerinden daha kolay çekebileceği üç ana grup seyahat kategorisi vardır: aileler, erkekler ve kurumsal pazarlar. Geleneksel ekoturizm, ailelere, özellikle de çocuklara uygun çeşitli aktiviteler sunmaktadır. Çocuklar için doğayla bağlantı, yetişkinler için olduğu kadar sağlığın teşviki için de önemlidir (Mayer, Frantz, Bruehlman-Senecal ve Dolliver, 2009). Mevcut araştırmalar gençlerin doğal dünyadan kopuk olduklarını ve bu nedenle tam işlevsel olamadıklarını göstermektedir (Louv, 2008). Doğa ile doğrudan temas, dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğu (DEHB), anksiyete ve depresyon belirtilerini azaltabilmenin yanı sıra motor becerilerin gelişimi, dikkat, ahlaki gelişim, bilişsel gelişim, duyuşsal gelişim ve akademik performansın iyileştirilmesi üzerinde olumlu etkiler yaratacaktır (Fjørtoft, 2001; Grahn, Martensson, Lindblad, Nilsson ve Ekman, 1997; Wells, 2000). Ekoturizm

faaliyetleri, çocukları doğa ile etkileşime girmeye ve öğrenmeye teşvik etmenin yanı sıra, teknolojik destekleri olmayan diğer çocuklarla sosyalleşme için daha fazla fırsat yaratmaktadır. Ekoturizm, çocuk gruplarını herhangi bir eko-destinasyonun etkileşimli, yaşa uygun alanlarına yönlendirmek için uzman rehberlerin avantajıyla; vahşi yaşam parkları veya evcil hayvanat bahçelerinin başaramayacağı bir şekilde, çocukların hayal gücünü yakalamak için benzersiz vahşi yaşam izleme fırsatlarıyla dolu güvenli, psikososyal açıdan faydalı bir ortam değişikliği sunar (Booth ve ark., 2000).

Erkekler genellikle aileleri tarafından çocuk yaşlarda ekoturizm deneyimleriyle tanıştırılır ve genellikle kendi aileleriyle birlikte yetişkin olarak bu ortamlara geri dönerler. Ekoturizmde doğaya dayalı faaliyetlerin geleneksel erkek egemenliğinin yerini kadın egemenliği almıştır (Wright, 2001). Tarihsel olarak, erkeklerin ekoturizme katılımı ağırlıklı olarak mevcut faaliyetlerin türüne göre belirlenmiştir (Wright, 2001). Çocukluğundan beri erkekler, macera aktiviteleri, dayanıklılık yürüyüşü ve ‘erkek’ vahşi hafta sonları gibi etkileşimli doğaya dayalı eko-deneyimlere katılmakla daha fazla ilgilendiler ve birçoğu oğullarını benzer aktiviteler yapmaya teşvik etmiştir. Sağlıklı yaşam turizmi rakamlarının da belirttiği gibi, erkeklerin bir ortağa eşlik etmediği sürece geleneksel olarak kadın odaklı spa veya tatil ortamlarında barındırılan sağlıklı yaşam aktivitelerine devam etme olasılıkları daha düşüktür. Medyanın ilgisini çekmeye başlayan erkek zindeliği ve sağlığı girişimleri ile ekoturizm işletmecilerinin ekoturizm destinasyonları ve deneyimleri ile birlikte erkek sağlığı girişimlerini hayata geçirmeleri avantajlı olacaktır.

Grup seyahatinin en kazançlı kategorileri konferans ve teşvik pazarlarıdır. Bunlar, iş ve eğlence amaçlı seyahatlerin benzersiz bir kombinasyonunu içerir ve bu nedenle daha fazla fayda sağlar (Adele, 2006). Ekoturizm işletmecileri, önleyici sağlık önlemleri ve kurumsal sağlıklı yaşam girişimlerini benimseyen daha fazla şirket ile doğaya dayalı sağlıklı yaşam faaliyetlerini konferans ve teşvik programlarına entegre etme fırsatına sahiptir. İş etkinliği temsilcileri de genellikle ‘bebek boomer’ demografisiyle örtüşüyor - şu anda yaşlanmanın zorluklarına uyum sağlayan bir grup tüketici. Tutum ve davranışlarını değiştirmeye, daha bilinçli, kendinden sorumlu olmaya ve nihayetinde sağlıklarına daha pragmatik bir yaklaşım benimsemeye başlıyorlar (Erfurt-Cooper ve

Cooper, 2009). Bu pazara girmek için ekoturizm işletmecilerinin bu grubun sağlıklı yaşam ihtiyaçlarını, isteklerini ve beklentilerini anlamaları gerekecektir. Bu pazar, bağlantı ve üstünlük, fiziksel aktivite, artan sosyal etkileşim, heyecan verici öğrenme ve nesiller arası akrabalık gibi çeşitli deneyimler aramaktadır (Sellick, 2004). Ekoturizm bu ihtiyaçlara cevap vermek için ideal bir konumdadır.

Ekoturizm deneyimleri ile sağlıklı yaşam aktiviteleri arasında doğal bir sinerji vardır. Ekoturizm işletmecileri, ulusal sağlıklı yaşam kampanyalarını çevreleyen medyadan faydalanabilecek ve belirlenen sağlıklı yaşam hedeflerine ulaşılmasını da dâhil ederek ekoturizm deneyimlerine değer katabileceklerdir (Finnicum ve Zeiger, 1996). Sağlıklı yaşam aktivitelerini bölgeye özgü eko-aktivitelerle uyumlu hale getiren ekoturizm operatörleri, ziyaretçiler için sağlıklı yaşam faydalarını en üst düzeye çıkaracak programlar tasarlayabileceklerdir. Ekoturizm sağlık ve sağlıklı yaşam girişimleri çocuklar için tasarlanabilir. Bunlar, yalnızca çevre dostu uygulamaların ana hatlarını çizmekle kalmayıp aynı zamanda yaşa uygun belirli sağlık hedeflerine ulaşan özel programlar içeren okulların sağlanmasını da içerebilir. Aynı doğrultuda, ekoturizm işletmecileri bir ekoturizm reçete faaliyetinin uygulanmasını araştırabilirler. Bir dizi sağlık sonucu sağlayan faaliyetler, tıp pratisyenleri veya sağlık sigortası sağlayıcıları ile ortaklaşa oluşturulabilir. Bu tür doğaya dayalı reçete programları hâlihazırda gerçekleşmekte olup, mevcut araştırmalar Amerika Birleşik Devletleri'ndeki doğaya dayalı sağlıklı yaşam reçetesi faaliyetlerinin federal hükümet fonu alması için yeterince ciddiye alınmaktadır (Grossman, 2011; Savedge, 2011). Batı Avustralya'da, doğaya dayalı reçeteler Avustralya Tabipler Birliği (Mayes, 2011) tarafından ihtiyatlı bir şekilde onaylanmıştır. Gelişmiş ülkeler için araştırmalar, eve yakın doğa temelli deneyimlerin egzotik yerlerdeki deneyimler kadar önemli olduğunu göstermektedir (Holbrook, 2009), bu nedenle öngörülen faaliyetler yerli turistler için yeni ve devam eden fırsatlar sağlayacaktır. Aynı zamanda, bu, hem yerel ekoturizm destinasyonlarının hem de genel olarak doğanın sürdürülebilirlik gereksinimlerinin daha iyi anlaşılmasını sağlayacaktır, çünkü daha fazla insan doğal dünyayı 'farkındalık modunda' deneyimlemektedir.

SONUÇ

Büyüyen bir araştırma grubu, doğaya dayalı deneyimlerin sağlık ve zindeliğe fayda sağladığını bulmaktadır. Ekoturizm, doğal dünyayla yeniden bağlantıyı kolaylaştıran iyi yapılandırılmış bir format sağlayabilir. Bu hem doğal çevreye hem de ziyaretçilerin sağlığına fayda sağlayacaktır. Ekoturizm, sağlıklı yaşam turizmi trendlerinden ve sağlıklı yaşam odaklı tüketicilerden yararlanmak için iyi bir konumdadır. Doğal çevreyi sağlıklı yaşama ulaşmada bu kadar etkili kılan şeyin özelliklerini tam olarak açıklamak için daha fazla araştırmaya ihtiyaç duyulurken, bu durum sağlık veya turizm profesyonellerinin zaten bildiklerimizi kullanmasını engellememelidir. Bununla birlikte, kendilerine sunulan fırsatlardan en iyi şekilde yararlanmak için ekoturizm işletmecileri ve sağlık hizmeti sağlayıcılarının, faydaların doğru tanımlandığından emin olmaları gerekecektir. Hangi doğaya dayalı deneyimlerin hangi tür sağlık yararlarına yol açtığını ve bu faydaların uzun ömürlü olup olmadığını belirlemek için araştırmaya ihtiyaç vardır. Ziyaretçilerin bakımı ya da sağlıklarını güçlendirmek için ne sıklıkla geri dönmeleri gerektiğini belirlemek için araştırmaya da ihtiyaç vardır.

Ekoturizm kavramı, yeni sağlıklı yaşam fikirlerinin oluşturulmasında da etkili olabilir. Yaşam süresi boyunca tam entegre doğaya dayalı restoratif deneyimler tasarlanabilir (Scopelliti ve Giuliani, 2004). Sağlıklı yaşam anlayışı, ekoturizmin faydalarını gün ışığına çıkarır. Ekoturizm standartları, etkileşimlerimizin doğal çevreyi nasıl etkilediğine odaklanmayı sürdürmekte ve böylece karşılıklı bir turizm perspektifi üretmektedir. Bu ilişkiyi beslerken ve geliştirirken, doğal dünyayla yeniden bağlantı kurmak için artan küresel ihtiyaç, sağlıklı yaşam turizmini ekoturizm ortamlarında doğaya dayalı deneyimlerle birleştirerek kapsamlı bir şekilde yanıtlanabilir ve böylece insan sağlığını ve davranışını iyileştirmenin ilginç ve benzersiz yollarını sunar.

KAYNAKÇA

Adele, L. (2006). Conference tourism – MICE market and business tourism. In B. Dimitrios ve C. Carlos (Eds.), *Tourism business frontiers* (pp. 56–66). Oxford: Butterworth-Heinemann.

Arnocky, S. ve Stroink, M. (2012). Gender differences in environmentalism: The mediating role of emotional empathy. *Current Research in Social Psychology*, available at http://www.uiowa.edu/~grpproc/crisp/crisp16_9.pdf (accessed 5 March 2013).

Barton, J., Hine, R. ve Pretty, J. (2009). The health benefits of walking in greenspaces of high natural and heritage value. *Journal of Integrative Environmental Sciences*, 6 (4), 261–78.

Bennett, M., King, B. ve Milner, L. (2004). The health resort sector in Australia: A positioning study. *Journal of Vacation Marketing*, 10 (2), 122–37.

Berman, M., Jonides, J. ve Kaplan, S. (2008). The cognitive benefits of interacting with nature. *Psychological Science*, 19 (12), 1207–12.

Bohdanowicz, P. (2006). Environmental awareness and initiatives in the Swedish and Polish hotel industries – survey results. *International Journal of Hospitality Management*, 25 (4), 662–82.

Booth, M.L., Owen, N., Bauman, A., Clavisi, O. ve Leslie, A. (2000). Social-cognitive and perceived environment influences associated with physical activity in older Australians. *Preventive Medicine*, 31, 15–22.

Brymer, E., Cuddihy, T.F. ve Sharma-Brymer, V. (2010). The role of nature-based experiences in the development and maintenance of wellness. *Asia-Pacific Journal of Health, Sport and Physical Education*, 1(1), 21–8.

Brymer, E., Downey, G. ve Gray, T. (2009). Extreme sports as a precursor to environmental sustainability. *Journal of Sport and Tourism*, 14 (2–3), 193–204.

Brymer, G.E. (2005). *Extreme dude! A phenomenological perspective on the extreme sport experience*. PhD Thesis, Faculties of Education and Psychology, University of Wollongong, Australia, available at <http://ro.uow.edu.au/theses/379> (accessed 5 March 2013).

Chandler, C.K., Holden, J.M. ve Kolander, C.A. (1992). Counselling for spiritual wellness: theory and practice. *Journal of Counseling and Development*, 71, 168–75.

Cole, D.N. (2011). *Wilderness visitor experiences: Progress in research and management*. Fort Collins, TX: Forest Service, Rocky Mountain Research Station.

Corbin, C.B., Welk, G., Corbin, W. ve Welk, K.A. (2009). *Concepts of fitness and wellness: A comprehensive lifestyle approach* (8th ed.). New York: McGraw Hill.

Davis, J. (1998). The transpersonal dimensions of ecopsychology: Nature, nonduality and spiritual practice. *The Humanistic Psychologist*, 26 (1–3), 69–100.

Donohoe, H.M. ve Needham, R.D. (2006). Ecotourism: The evolving contemporary definition. *Journal of Ecotourism*, 5 (3), 192–210.

Dorn, F.J. (1992). Occupational wellness: The integration of career identity and personal identity. *Journal of Counseling and Development*, 71, 176–8.

Erfurt-Cooper, P. ve Cooper, M. (2009). The health and wellness concept: A global overview. In *Health and wellness tourism: Spas and hot springs* (pp.25–42). Clevedon, UK: Channel View Publications.

Finnicum, P. ve Zeiger, J.B. (1996). Tourism and wellness: A natural alliance in a natural state. *Parks and Recreation Arlington*, 31 (9), 84–91.

Fjørtoft, I. (2001). The natural environment as a playground for children: The impact of outdoor play activities in pre-primary school children. *Early Childhood Education Journal*, 29 (2), 111–17.

Frochot, I. ve Morrison, A.M. (2001). Benefit segmentation: A review of its applications to travel and tourism research. *Journal of Travel and Tourism Marketing*, 9 (4), 21–45.

Frumkin, H. (2001). Beyond toxicity: Human health and the natural environment. *American Journal of Preventative Medicine*, 20 (3), 234–40.

Global Spa Summit LLC. (2010). Spas and the global wellness market: Synergies and opportunities. Prepared by SRI International, May, California.

Grahn, P., Martensson, F., Lindblad, B., Nilsson, P. ve Ekman, A. (1997). Ute på dagis. Stad and Land 145. Håssleholm, Sweden: Nora Skåne Offset.

Greene, T. (2009). Re-building lives, building community, constructing gardens. Paper presented at the Proceedings of the Environmental Research Event 2009, Noosa, Queensland, Australia, 10–13 May.

Grossman, C.L. (2011). Program gives families ‘nature prescriptions’. *USA Today*, McLean, VA, A.3.

Harten, E. ve Stoelting, M. (2011). Wellness tourism. In A. Papathanassis (Ed.), *The long tail of tourism* (pp. 185–90). Wiesbaden, Germany: Springer Fachmedien.

Hartig, T., Evans, G.W., Jamner, L.D., Davis, D.S. ve Garling, T. (2003). Tracking restoration in natural and urban field settings. *Journal of Environmental Psychology*, 23 (2), 109–23.

Hay, R. (2005). Becoming ecosynchronous, part 1: The root cause of our unsustainable way of life. *Sustainable Development*, 13, 311–25

Hayley, R. (1968). Benefit segmentation: A decision orientated research tool. *Journal of Marketing*, 32 (3), 30–35.

Hettler, B. (1980). Wellness promotion on a university campus. *Family and Community Health*, 3 (1), 77–95.

Hector, M. (2011). Enjoy 'green' getaway. Illawarra Mercury, available at <http://search.proquest.com/docview/900324310?accountid513380> (accessed 7 March 2013).

Holbrook, A. (2009). The green we need: An investigation of the benefits of green life and green spaces for urban dwellers' physical, mental and social health. Newcastle: Nursery and Garden Industry Australia and SORTI, University of Newcastle, UK.

Horton, B.W. ve Snyder, C.S. (2009). Wellness: Its impact on student grades and implications for business. *Journal of Human Resources in Hospitality and Tourism*, 8, 215–33.

Hull, R.B. (1992). Brief encounters with urban forests produce moods that matter. *Journal of Arboriculture*, 18 (6), 322–4.

Kaplan, R. (1993). The role of nature in the context of the workplace. *Landscape and Urban Planning*, 26 (1–4), 193–201.

Kaplan, R. ve Kaplan, S. (1989). The experience of nature: A psychological perspective. New York: Cambridge University Press.

King, R.J.H. (1996). Caring about nature. In K.J. Warren (Ed.), *Ecological feminist philosophies* (p.83). Bloomington, IN: Indiana University Press.

Kjellgren, A. ve Buhrkall, H. (2010). A comparison of the restorative effect of a natural environment with that of a simulated natural environment. *Journal of Environmental Psychology*, 30, 464–72.

Kuo, F.E. ve Sullivan, W.C. (2001). Aggression and violence in the inner city: Effects of environment via mental fatigue. *Environment and Behavior*, 33 (4), 543–71.

Lawrence, K. (2004). Referrals and repeat business. *The Canadian Appraiser*, 48 (4), 37.

Leather, P., Pyrgas, M., Beale, D. ve Lawrence, C. (1998). Windows in the workplace, sunlight, view, and occupational stress. *Journal of Environment and Behavior*, 30 (6), 739–62.

Louv, R. (2008). *Last child in the woods*. New York: Workman Publishing.

Maller, C., Townsend, M., Pryor, A., Brown, P. ve St Leger, L. (2006). Healthy nature, healthy people: ‘Contact with nature’ as an upstream health promotion intervention for populations. *Health Promotion International*, 21 (1), 45–54.

Maller, C., Townsend, M., St Leger, L., Henderson-Wilson, C., Pryor, A., Prosser, L. ve Moore, M. (2008). Healthy parks, healthy people. The health benefits of contact with nature in a park context: A review of current literature. *Social and Mental Health Priority Area (2nd ed.)*, Occasional Paper Series. Faculty of Health and Behavioural Sciences, Melbourne, Australia.

Mayer, F.S. ve Frantz, C. (2005). The connectedness to nature scale: A measure of individuals’ feeling in community with nature. *Journal of Environmental Psychology*, 24, 503–15.

Mayer, F.S., Frantz, C.M., Bruehlman-Senecal, E. ve Dolliver, K. (2009). Why is nature beneficial?: The role of connectedness to nature. *Environment and Behavior*, 41 (5), 607–43.

Mayes, A. (2011). Go out and play: Doctor’s order. *The West Australian*, available at <http://au.news.yahoo.com/thewest/a/-/breaking/9431290/go-out-and-play-doctor-s-order/> (accessed 16 February 2012).

Mehrabian, A. ve Russell, J. (1974). *An approach to environmental psychology*. Cambridge, MA: MIT Press.

Merkel, J. (2003). *Radical simplicity: Small footprints on a finite earth*. Canada: New Society Publishers.

Mihelj, V. (2010). New tourist products for new tourists' expectations. Paper presented at the Tourism and Hospitality Management Conference, Opatija, Croatia.

Mueller, H. ve Kaufmann, E.L. (2001). Wellness tourism: Market analysis of a special health tourism segment and implications for the hotel industry. *Journal of Vacation Marketing*, 7 (1), 5–17.

Nee, I. ve Beckmann, I. (2011). Ecotourism: The growth, its implications and trends. In A. Papathanassis (Ed.), *The long tail of tourism* (pp.115–27). Heidelberg, Germany: Springer Science.

Pesonen, J., Laukkanen, T. ve Komppula, R. (2011). Benefit segmentation of potential wellbeing tourists. *Journal of Vacation Marketing*, 17 (4), 303–14.

Pretty, J., Griffin, M., Sellens, M. ve Pretty, C. (2003). Green exercise: Complementary roles of nature, exercise and diet in physical and emotional wellbeing and implications for public health policy. Centre for Environment and Society, Occasional Papers, University of Essex, UK.

Roscoe, L.J. (2009). Wellness: A review of theory and measurement for counsellors. *Journal of Counseling and Development*, 87, 216–26.

Ruter, D. (2009). Vocational rehabilitation through agriculture – a story from India, available at <http://www.ruter.nl/blog/> (accessed 10 November 2009).

Sackney, L., Noonan, B. ve Miller, C. (2000). Leadership for educator wellness: An exploratory study. *International Journal of Leadership in Education*, 3 (1), 41–56.

Savedge, J. (2011). Nature: The new prescription in health care, available at <http://www.mnn.com/family/family-activities/blogs/nature-the-new-prescription-in-healthcare> (accessed 16 February 2012).

Scheer, S.B. ve Lockee, B.B. (2003). Addressing the wellness needs of online distance learners. *Open Learning: The Journal of Open and Distance Learning*, 18 (2), 177–96.

Schreyer, R., Williams, D. ve Haggard, L. (1990). Episodic versus continued wilderness participation – implications for self-concept enhancement. General technical report – Rocky Mountain Forest and Range Experiment Station, USDA Forest Service, 193, pp.23–6.

Scopelliti, M. ve Giuliani, M.V. (2004). Choosing restorative environments across the lifespan: A matter of place experience. *Journal of Environmental Psychology*, 24, 423–37.

Sellick, M.C. (2004). Discovery, connection, nostalgia. *Journal of Travel and Tourism Marketing*, 17 (1), 55–71.

Ulrich, R.S. (1984). View through a window may influence recovery from surgery. *Science*, 224 (4647), 420–21.

Voigt, C., Brown, G. ve Howat, G. (2010). Wellness tourists: In search of transformation. *Tourism Review*, 66 (1–2), 16–30.

Weaver, D.B. (2001). Eco-tourism and mass tourism: Contradiction or reality? *Hotel and Restaurant Administration Quarterly*, 42, 104–12.

Weaver, D.B. (2008). *Ecotourism* (2nd ed.). Brisbane, Australia: John Wiley and Sons Australia.

Weaver, D.B. ve Lawton, L.J. (2002). Overnight ecotourist market segmentation in the Gold Coast hinterland of Australia. *Journal of Travel Research*, 40, 270–80.

Weaver, D.B. ve Lawton, L.J. (2007). Twenty years on: The state of contemporary ecotourism research. *Tourism Management*, 28 (5), 1168–79.

Wells, N. (2000). At home with nature: Effects of ‘greenness’ on children’s cognitive functioning. *Environment and Behavior*, 32 (6), 775–95.

Wilson, E.O. (1984). *Biophilia: The human bond with other species*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Wright, P.A. (2001). Ecotourists: Not a homogeneous market segment. In D.B. Weaver (Ed.), *Encyclopedia of ecotourism* (pp. 41–3). Cambridge, MA: CABI.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

EKOTURİZM UYGULAMASI

17. Ekoturizm ve Doğa Koruma

Ralf Buckley

GİRİŞ

Bu bölüme katkıda bulunmak için editoryal davet ayrıca bir altyazı önermiştir: ‘İyi, kötü ve çirkin’. Bu ifadeyi başlıkta benimsememiş olmamıza rağmen, potansiyel olarak yararlı bir kavramsal çerçeve sağlamaktadır, çünkü ticari turizm işletmecilerinin, toprak sahiplerinin ve vahşi yaşam yöneticilerinin farklı bakış açılarını keskin bir şekilde hafifletmektedir.

Küresel ölçekte, turizmin çoğu doğa korumayı içermez ve doğa korumanın çoğu turizmi içermez. Bunların çakıştıkları yerlerde, potansiyel kazanımların yanı sıra genellikle maliyetler ve tartışmalar da vardır (Buckley, 2008). Genel olarak, tur operatörleri kendileri ve hissedarları adına para kazanmak için, müşterileri için çekici olan kara ve vahşi hayata erişmek isterler. Bu tür bir erişimi ucuz, ücretsiz veya finanse edilmiş olarak mal edebilirlerse, özellikle yakın rakiplerinin sahip olmadığı özel veya ayrıcalıklı haklar kazanabilirlerse, daha büyük karlar elde edebilirler.

Buna karşılık, toprakların ve vahşi yaşamın sahipleri ve yöneticileri, doğa koruma yönetimi için fonlara ve diğer kaynaklara ihtiyaç duymaktadırlar. Bunlar turistleri, bireyler veya ticari operatörlerin müşterileri olarak potansiyel bir gelir kaynağı olarak görmektedirler. Diğer gelir kaynakları arasında devlet bütçesi ödenekleri, bağış finansmanı ve su temini veya karbon tutumu gibi ekosistem hizmetleri için yapılan ödemeler yer almaktadır. Bu kaynakların aksine turizm de önemli maliyetler getirmektedir. Bunlara şunlar dâhildir: Ziyaretçi altyapısı ve yönetimi için finansal maliyetler; potansiyel yükümlülüklerden kaynaklanan yasal riskler; kullanıcı grupları ile turistler ve sakinler arasındaki sosyal çatışmalar ve bir dizi biyofiziksel etki yoluyla ortaya çıkan çevresel maliyetler.

Bu faktörler, farklı turizm türleri ve arazi mülkiyeti arasında büyük farklılıklar göstermektedir. En önemlisi, doğrudan toprak sahibiyle anlaşılan bireysel ziyaretçiler ve arazi sahibi ve tur operatörü arasında anlaşmaların olduğu ticari tur müşterileri arasında farklılık gösterirler. Ayrıca şunlar arasında da farklılık gösterirler: Birincil üretim için ayrılan kamu arazileri; korunan alanlar olarak belirlenen kamu arazileri; turizmin ve doğa korumanın birçok olası arazi kullanımından sadece ikisi olduğu ortak veya özel mülkiyete ait araziler ve doğrudan turizm işletmecisine ait özel rezervler.

DOĞA KORUMA

Turizm eğer doğanın korunmasına net olumlu bir katkı sağlayabiliyorsa genel olarak iyi kabul edilir. Yani, paydaşların hiçbiri buna aktif olarak karşı çıkmamaktadır. Bununla birlikte, turistlerin ve / veya turizm işletmelerinin doğanın korunmasına herhangi bir katkı yapmak için herhangi bir motivasyona, sorumluluğa veya yükümlülüğe sahip olup olmadıkları, ne zaman, neden ve nasıl sahip olabilecekleri ve karşılığında ne elde edebilecekleri konusunda çok farklı bakış açılarına sahiptirler (Buckley, 2009a, 2010). Böyle bir katkının nasıl ölçülebileceği veya muhasebeleştirilebileceği konusunda da büyük bir belirsizlik vardır. Özellikle, park ziyaretçi ücretleri gibi zorunlu önlemler ile bazı bireysel turizm işletmeleri tarafından alınanlar gibi gönüllü önlemler arasında bir ayrım vardır. Ayrıca, brüt ve net katkılar arasında da bir ayrım vardır; ikincisi, turizmin hem bir alana ulaşmadaki hem de vardıklarında etkilerini dikkate almaktadır.

Doğanın korunmasına olumlu net katkılar üzerine yapılan araştırmaların çoğu, gelişmekte olan ülkelerdeki özel ve topluluk arazileri için gerçekleştirilmiştir. Bu, hem uygulamada hem de araştırmada nispeten yeni ama hızla büyüyen bir alandır. Net doğa koruma kazançlarının muhasebeleştirilmesinde kullanılan ölçek ve kapsam, mekanizmalar ve önlemler halen tartışılmakta ve geliştirilmektedir. Dünya genelinde ticari turizm faaliyetlerinin biyolojik çeşitliliğin ve ekosistem hizmetlerinin özel, topluluk veya kamu arazilerinde doğanın korunmasına net olumlu katkı sağladığı durumlar olsa da (Buckley, 2010), bunlar, dünya çapında toplam turizm endüstrisinin sadece küçük bir bölümünü oluşturan, henüz ölçek olarak hala çok küçüktür.

Bununla birlikte, bu doğa koruma turizmi yaklaşımları, özellikle tehdit altındaki türlerin ve ekosistemlerin rezerv dışı korunması ve peyzaj ölçekli bağlantılar ve birleşimler için ekolojik olarak önemli ve değerlidir. Bazı mekanizmalar, ölçeğe bağlı olarak ekolojik olarak diğerlerinden çok daha önemlidir. Siyasi mekanizmalar, özellikle turizmin hükümetlere, diğer sektörlerin tehdidi altındaki ekolojik açıdan değerli alanları korumaları için teşvikler sağladığı yerlerde, en geniş kapsamlıdır.

Hem siyasi hem de ekonomik faktörlere bağlı olarak, ülkeler ve bölgeler arasında önemli farklılıklar vardır. Güçlü ekonomilere, istikrarlı arazi sahiplik sistemlerine ve özel mülkiyette yüksek oranda araziye sahip ülkelerde en etkili mekanizma, piyasa üstü localar tarafından finanse edilen özel rezervlerin oluşturulmasıdır. Kamu mülkiyeti altında tutulan geniş arazi alanlarına sahip ülkelerde, topluluk ortaklıkları kilit öneme sahiptir. Hükümetlerin kamu koruma alanlarını yeterince finanse etmediği ülkelerde, turizm bir yedek finansman kaynağı sağlayabilir (Buckley, Castley, Pegas, Mossaz ve Steven, 2012).

ETKİLER

Geniş anlamda, doğa koruma alanlarındaki turizmle ilgili çevresel etkiler, ilgili tüm taraflar için kötü olarak görülebilir. Paydaşların hiçbiri aktif olarak etkilerden yana değildir. Bununla birlikte, etkileri en aza indirmenin kimin sorumluluğu olduğu ve bunun nasıl yapılması gerektiği konusunda oldukça farklı bakış açıları vardır. Hiçbir şekilde kapsamlı bir şekilde çalışılmamasına rağmen, etkileri ölçmek ve analiz etmek için iyi kurulmuş bir rekreasyon ekolojisi disiplini ve bunları en aza indirmek veya kontrol etmek için iyi kurulmuş bir yönetim yaklaşımları seti ile bu, artık olgun bir araştırma alanı haline gelmektedir. Pratik anlamda, ekoturizmin çevresel etkileri üzerine bugüne kadar yapılan araştırmaların çoğu, kamu koruma alanlarındaki bireysel ziyaretçiler için gerçekleştirilmiştir (Buckley, 2004, 2009b, 2011, 2012; Liddle, 1997; Monz, Cole, Leung ve Marion, 2010; Steven, Pickering ve Castley, 2011).

Asgari etki yönetimi ekoturizmin belirleyici ölçütlerinden biridir (Buckley, 2009b). Uygulamada bu, şunları gerektirir: Etki mekanizmalarının anlaşılması; etkileri azaltmak için yönetim araçları ve teknolojileri ve bu yaklaşımların etkinliğini

değerlendirmek için göstergeler. Çok çeşitli konaklama, ulaşım ve faaliyetler de dâhil olmak üzere ekoturizm operasyonlarının farklı bileşenlerinden genellikle çok farklı etkiler vardır.

Ekoturizmde konaklama için etkiler şunlardan kaynaklanır: İnşaat; su ve enerji kaynakları; atık arıtma ve bertarafı. Su temini, kırsal bölge kampı için derelerden ve su kuyularından; pazardaki evler için büyük ölçekli tedariklere kadar uzanmaktadır. Benzer şekilde, güç kaynakları mumlardan ve kamp ateşlerinden güneş panellerine, mikrohidro sistemlere, dizel jeneratörlere veya şebeke güç hatlarına kadar uzanır. İnsan atıklarının arıtılması, kırsal bölge gömme ve taşıma sistemlerinden, gübreleştirme ve pompalama tuvaletlerinden, her biri kendi etkileri olan çeşitli septik tanklara ve kanalizasyon arıtma tesislerine kadar uzanmaktadır. Atıksu besin maddeleri açısından kanalizasyon sularından daha düşüktür, ancak hacim olarak daha yüksektir ve genellikle deterjanlar da içermektedir.

İster kara, ister deniz veya hava olsun her türlü ulaşım, yabancı otları, patojenleri ve istilacı hayvan türlerini bir yerden başka bir yere taşıma riskini barındırır. Çoğu toprağa, bitki örtüsüne ve bazen vahşi hayata fiziksel zarar verebilir. Motorlu taşımacılık gürültü ve egzoz üretir ve iklim değişikliğine katkıda bulunur. Tüm bu etki türleri ekosistemin türüne, yoğunluğuna ve ulaşım türüne bağlıdır. Örnekler şunları içerir: Arazi araçlarının neden olduğu toprak erozyonu; yuvalara ve hayvan barınaklarına zarar verme; orman yangınlarının yanlışlıkla çıkarılması; çapa zincirleri ile mercanlara verilen hasar; yaban hayatına yönelik gürültü ve görme bozukluğu.

Ekoturizm ve açık hava rekreasyonunun çevresel etkileri üzerine yapılan araştırmalar ‘seyrek, kaba ve kümelenmiş’ olarak tanımlanmıştır (Buckley, 2004). Faaliyetlerin, yoğunlukların, etkilerin, ekosistemlerin, türlerin ve yönetim rejimlerinin olası tüm kombinasyonlarının yalnızca çok küçük bir kısmının çalışılmış olması bakımından nadirdir. Kuzey ılıman ekosistemlerde yer tabakası bitki örtüsünün yaya olarak çiğnenmesi gibi belirli kombinasyonların diğerlerinden çok daha yoğun bir şekilde çalışıldığı anlamında kümelenmiştir. Az sayıda kayda değer istisna dışında, rekreasyon

ekolojisi araştırmalarının çoğunun göreceli ekolojik öneme bakılmaksızın doğrudan, görünür ve kolayca ölçülebilir etkilere odaklanması anlamında kabadır.

Bu, ekoturizm araştırmalarında en aktif alt alanlardan biridir. Son zamanlarda birkaç inceleme yapıldı (Buckley, 2009a, 2009b, 2011; Monz ve ark., 2010; Steven ve ark., 2011; Zhong, Deng, Song ve Ding, 2011). Sadece 2011 yılında, başta kuşlar ve memeliler olmak üzere turistlerin ve turizm altyapısının ekolojik etkileri üzerine en az bir düzine yeni çalışma yapılmıştır (Acevedo-Gutiérrez, Acevedo ve Boren, 2011; Higham ve Shelton, 2011; Halfwerk, Holleman, Lessells ve Slabbekoorn, 2011; Huang, Lubarsky, Teng ve Blemstein, 2011; Kociolek, Clevenger, St Clair ve Proppe, 2011; Lian, Zhang, Cao, Su ve Thirgood, 2011; Reed ve Merenlender, 2011; Maréchal, Semple, Majolo, Qarro, Heistermann ve MacLarnon, 2011; Remacha, Pérez-Tris ve Delgado, 2011; Velando ve Munilla, 2011; Wipf ve Rixen, 2011). Bunlardan bazıları hala nispeten kaba bir yaklaşım sergilemektedir, ancak diğerkleri artan ekolojik karmaşıklık göstermektedir.

Genel olarak etkiler çevreye, ziyarete, faaliyetlere, zamanlamaya ve yönetime bağılıdır. Çevre; iklim, arazi ve ekosistemi içerir. Ziyaret; toplam sayı, zamanlama ve grup büyüklüğünü içerir. Etkinlik; donanım, ziyaretçi becerileri ve davranışlarını içerir. Zamanlama; faaliyetlerin mevsimini, süresini ve tekrarını içerir. Yönetim; yukarıdakilerden herhangi birini etkilemek için her türlü müdahaleyi içerir.

Etkiler, bireysel organizmalardan tüm ekosistemlere kadar farklı ekolojik ölçeklerde ortaya çıkabilir. Bireysel organizmalar ölçeğinde, etkiler davranışları, fizyolojiyi, üremeyi veya hayatta kalmayı etkileyebilir. Tür popülasyonları veya alt popülasyonlar ölçeğinde, etkiler artışa, azalmaya ve hatta yok olmaya neden olabilir. Biyolojik topluluklar ölçeğinde etkiler, birden fazla türü ve etkileşimlerini etkiler. Ve ekosistem ölçeğinde, etkiler hem yaşamsal hem de yaşamsal olmayan bileşenleri etkiler.

Ekolojideki daha geniş araştırma ilerlemesine katkıda bulunmak için rekreasyonel rahatsızlıkları deneysel müdahaleler olarak kullanma fırsatları vardır: İstilacı türler; ateş; bitki tozlaşması; hayvan üremesi; davranış ve fizyoloji; avlanma, yiyecek arama ve enerji. Bu rekreasyon ekolojisi araştırmasında daha fazla ekolojik karmaşıklık, örneğin aşağıdakilere odaklanmayı içerebilir: Etkinin fizyolojik göstergeleri; etkilerin popülasyon

ölçeğindeki sonuçları; dolaylı etki mekanizmaları; ve özellikle çıplak gözle görülemeyenler olmak üzere dağınık, gecikmeli ya da unutulup giden etkiler.

Etkilerle ilgili ekolojik araştırmalar, gecikmiş olanlara kıyasla acil olanları ayırt edebilir; kendi kendine sınırlı olanlara kıyasla kendi kendine yayılan; ve tekrarlananlara kıyasla bir defaya mahsus olanlar. Doğrusal, asimptotik, sigmoidal, ters-U ve ani eşikler dâhil olmak üzere daha geniş bir stres-tepki ilişkileri yelpazesini düşünebilirler. Ayrıca, gecikme etkileri, çoklu rahatsızlıklar ve aşırı olayların eşik etkilerini içeren stres-iyileşme ilişkilerini de düşünebilirler.

SİYASET

İyi koruma ve kötü etkilere ek olarak, tartışmalı siyasi müzakerelerde ikilemde kalınan geniş bir alan vardır, bazıları kesinlikle güzel olmaktan uzaktır. Bu pazarlığın bir kısmı bağımsız devlet kurumları içindedir. Örneğin, Park ajansları, bir dizi siyasi baskıya tabi olarak, kaynaklarını doğa koruma ve rekreasyon yönetimi arasında nasıl tahsis edeceklerine dahili olarak karar vermek zorundadır. Bazıları farklı devlet kurumları arasındadır; örneğin; korunan alan yönetim kurumlarına devlet bütçesi tahsisleri; bütçelerinin turizm geliri yoluyla artırmaları gereken oranları ve bu gelirleri nasıl artıracabilecekleri ve harcayabileceklerine ilişkin kısıtlamaları belirlemede. Bununla birlikte, bu siyasi müzakerenin en azından bir kısmı, doğa koruma ve muhafazayı amaçlayan park ajansları ile ticari fırsatları ve karı hedefleyen turizm geliştiricileri arasındadır.

Gelişmiş ülkelerde, park ajansları, özel ticari turizm işletmelerinin çeşitli koşullar altında kamu koruma alanları içinde faaliyet göstermelerine izin vermek için bir dizi yaklaşım kullanmaktadır. ABD’de bunlar imtiyazlar olarak bilinir. Başka yerlerde, kesin işlemlere ve yasal mekanizmalara bağlı olarak bunlara izinler, lisanslar veya kiralamalar denir. Bazı ülkelerde, bu tür sistemler on yıllardır veya daha uzun süredir faaliyet göstermektedir, ancak hala nispeten az çalışılmaktadır. Park ajansları bütçelerinin, lisans sahipleri ve imtiyaz sahipleriyle yapılan yasal ve ticari düzenlemelerin ayrıntıları ve doğa koruma veya ziyaretçi yönetimi için sonuçlar genellikle kamuya açık değildir.

Devlet turizm portföyleri, turizm endüstrisi dernekleri ve çeşitli eğlence grupları, her zaman koruma maliyeti olsa da, parklara daha fazla erişim ve daha fazla altyapı sağlamak için sürekli lobi yapmaktadır. Bazı ülkelerde, bireysel turizm geliştiricileri ve diğer turizm endüstrisi savunucuları, kamu koruma alanları içinde özel kalkınma hakları kazanmak için bir dizi politik ve yasal taktik kullanmaktadır. Bu yaklaşımların çoğu ortaklıklar terminolojisini kullanır, ancak destekçileri ya doğa koruma katkılarına ya da etkilerin en aza indirilmesine dudak hizmetinden biraz daha fazlasını verir.

Kamusal milli parklar ve toplum koruma alanları içindeki ve çevresindeki turizm politikaları kapsamlı bir şekilde ele alınmıştır, ancak bu yazının çoğu ya seçici ve eleştirel değildir ya da kendi içinde politiktir. On yıllardır turizm savunucuları ve endüstri birlikleri, diğer endüstriler veya bireysel vatandaşlar için mevcut olmayan yollarla kamu koruma alanlarına tercihlili erişim sağlamayı amaçlayan çeşitli siyasi pazarlama kampanyaları yürütmektedir. Bu genellikle biyolojik çeşitliliğin ve ekosistem hizmetlerinin korunmasında, korunan alanların temel amacına ve işlevine aykırıdır. Genellikle, çoğu yargı alanında, ticari turizmden söz edilmeksizin, koruma ve bireysel rekreasyon sağlayan kuruluş mevzuatının hükümlerine de aykırıdır.

Bu, ticari turizmin kamusal korunan alanlarda yeri olmadığı anlamına gelmez; sadece böyle bir yer talep etme hakkı yoktur, çünkü bu alanların yönetimi yalnızca park ajanslarının takdirine bağlı olmalıdır. Bununla birlikte, bu politik kampanyalar, bazı araştırmacıların, bu bakış açılarının alakalı olup olmadığını düşünmeden, park yönetimi konusundaki bakış açılarını bildiren tur operatörleriyle röportajlar yayınlamasına neden olmuştur. Örneğin, eşit derecede mantıksız olacak olan turizm şirketlerinin günlük yönetimine ilişkin park korucu perspektiflerini bildiren yayınlanmış röportajlar, görülmemektedir. Bununla birlikte, bu akademik yayınlar daha sonra ticari erişim için devam eden kampanyalarda siyasi mühimmat olarak kullanılmaktadır.

Korunan alan yönetimi ajansları (PAMA'LAR) ve ticari tur operatörleri (CTO'LAR) parklarda turizm için aynı hedeflere sahip değildir. Kamusal söylemlerin aksine, birbirleriyle olan ilişkileri ortaklıklar olarak değil, ticaret olarak görülmelidir. Her

biri diğ erinden bir şey istemekte ve karş ılığ ında farklı bir şey sunmaktadır. Genel olarak, CTO’LAR:

- Eriş im; geliştirme ve/veya işletme hakları;
- Özel ve ayrıcalıklı muamele;
- Varsa kişi baş ına indirimli ücretler;
- Kamuya ait doğ al kaynaklara ve kamu tarafından finanse edilen ziyaretçi altyapısına eriş im yoluyla maksimum sübvans e;
- Ve bu ayrıcalıklar için mümkün olan en düşük kira, izin ücretleri veya diğ er ödemeler.

PAMA’LAR, ziyaretçilere sınırlı sayıda düşük etkili açık hava rekreasyon faaliyetleri de dahil olmak üzere doğ ayı ve biyoçeş itliliğ i takdir etmeleri için keyifli ve sosyal açıdan adil fırsatlar sunmak istemektedir. Ayrıca operasyonel doğ a koruma yönetimi ve ziyaretçi altyapısının inş ası ve bakımı için fon talep etmektedirler.

CTO’LAR parkları ticari iş fırsatları portföyü olarak görebilirler, ancak PAMA’LAR kendilerini kamu mallarının yöneticisi ve sağlayıcısı olarak görmektedirler. Korunan alanlarda artan ticari turizmin savunucuları, CTO’LARIN bir iş ortamında faaliyet göstermeye alış kın olduklarından, bunu park ajanslarından daha karlı bir şekilde yapabileceklerini savunmaktadırlar. Bununla birlikte, bu tür karlar, Pama’ya değ il, Cto’ya tahakkuk eder. Park ajansları, ticari fırsat portföyleri oluşturmak ve her biri için maksimum kira elde etmek istiyorlarsa, turizmden gerçekten çok daha fazla gelir elde edebilirler. Bunu yapmamalarının nedeni, bu tür yaklaşımların birincil yönetim hedefleri ve yasal görevleriyle ç eliş en sosyal eş itsizlikler ve çevresel etkiler yaratmasıdır.

Park ajansları, özel sektör izin ve imtiyaz sahiplerini bir gelir kaynağ ı olarak değ il, bazı yükümlölüklerini veya ziyaretçi taleplerini dış kaynak olarak kullanmak için düşük maliyetli bir seçenek olarak görmektedirler. Örnekler ş unları içerir:

- Tarihi ve kültürel miras yapılarının turistik tesislere dönüştürölerek bakımı;

- Kentsel altyapıdan uzak parklarda yiyecek ve içecek satış noktaları;
- Özel araçların kullanımını ve tıkanıklığını azaltacak şekilde parklar içinde toplu taşıma araçlarının sağlanması;
- Ve yoğun olarak ziyaret edilen parklarda, ilk yardım ve tıbbi tesislerin sağlanması.

İş açısından bakıldığında, bunlar tekel hakları ve tutsak piyasaları olan ticari fırsatlardır. Parklar ajansı açısından bakıldığında, ajansın halka en az maliyetle sunmak istediği hizmetlerdir. Bu nedenle, imtiyaz sözleşmelerinin, parks ajansının gelirini maksimize etmekten çok; bireysel park ziyaretçilerine yönelik ücretleri sınırlamaya odaklanma olasılığı daha yüksektir. Kamu koruma alanları içinde müzakere edilmeyen, ancak çeşitli türlerde tarihi hakları temsil eden bir dizi ticari turizm operasyonu da bulunmaktadır. Yaygın örnekler arasında park ilan edilmeden önce işgal edilen özel arazilerin yerleşim bölgeleri ve parkla aynı anda kurulan ticari altyapı için uzun vadeli eski kiralamarlar sayılabilir. Park ajanslarının, özel turizm geliştiricilerine ve girişimcilere, kendilerini finanse edemeyecekleri ziyaretçi fırsatlarını finanse etmenin bir yolu olarak, kamu koruma alanları içinde uzman görüntüleme altyapısı oluşturma izni verdikleri birkaç durum da vardır. Örnekler arasında mercan resiflerini görüntülemek için kalıcı dubalar, yarasa kolonilerini görüntülemek için kızılötesi kamera sistemleri, kuşları ve diğer vahşi yaşamı izlemek için gizli yerler ve uzun orman ekosistemlerinde gölgelik kuleleri ve yürüyüş yolları bulunur.

Bazı durumlarda, ABD'deki bireysel milli parklar, tüm ziyaretçi hizmetleri operasyonlarını özel şirketlere, çok büyük bir imtiyaz olarak taşeronlaştırmıştır. Böyle bir yaklaşımın arkasındaki politika hususları kamuya açık olarak belgelenmemiştir, bu nedenle herhangi bir analiz mutlaka spekülatiftir. Belki de en muhtemel motivasyon, özel bir şirketin iş sözleşmeleri açısından bir devlet kurumundan daha fazla esnekliğe sahip olmasıdır. Örneğin, bu, park bekçilerinden ziyade misafirperverlik endüstrisi için olanlara karşılık gelen oranlarda mevsimlik, vardiyalı veya sıradan personeli içerebilir. Bu düzenlemelerin kabul edildiği çok yoğun ziyaret edilen görsel milli parkları için ziyaretçi hizmetlerinin dış kaynak kullanımı önemli maliyet tasarrufu sağlayabilir.

Bu stratejinin başlangıçta USNP'LERİN eski personeli tarafından özel amaçlı bir özel şirket olan Xanterra'nın kurulmasıyla benimsendiği görülmektedir. Usnps'nin tüm park ziyaretçi hizmetleri imtiyazlarının çoğu hala Xanterra'dadır. Bununla birlikte, şu anda diğer iki şirket olan Aramark ve Delaware North ile birlikte bir veya iki tane vardır. Bu şirketlerin ABD hükümeti ihaleleri için açık ihaleler gerektiren düzenlemelerden yararlanması ve Xanterra'nın açık hava turizmi sektöründe bir dayanak ve gelecekte fırsatlar kazanması için yetersiz kalması muhtemel görünmektedir. Örneğin, esas olarak bir kentsel otel şirketi olan Delaware North, Avustralya'da özel doğa turizmi işletmeleri de satın alan yeni bir bölüm başlattı. Bununla birlikte, USNP'LER imtiyaz sözleşmelerinin yönetiminde uzun yıllara dayanan deneyime sahiptir ve bu düzenlemelerden çok önemli bir finansal getiri elde etmese de, en azından operasyonel yönler üzerinde yakın kontrolü elinde tutuyor gibi görünmektedir. Bu, diğer ülkelerde mutlak geçerli değildir.

İLKELER VE POLİTİKALAR

Avustralya Bilimler Akademisi tarafından 2001 yılında düzenlenen ortak bir turizm parkları konferansı (Buckley, 2002), CTO'LAR ve PAMA'LAR arasında bireysel izinlerin, imtiyazların veya diğer anlaşmaların geliştirilmesine rehberlik edecek bir dizi ilke geliştirmiştir. Bu ilkeler aşağıdaki gibi özetlenmiştir:

- Parklar önce koruma amaçlı, ikinci olarak rekreasyon amaçlıdır.
- Parklarda sadece düşük etkili rekreasyon olmalı ve turizmin parklar için özel bir hakkı yoktur.
- Parkların ve turizmin planlanması bölgesel bir ekosistem yaklaşımına ihtiyaç duymakta ve ticari ortaklıklar siyasi zorlamadan ziyade karşılıklı rızaya ihtiyaç duymaktadır.
- Parklardaki turizm tesisleri koruma için net bir fayda sağlamalıdır.
- Kullanıcı ücretleri, koruma etkileri de dâhil olmak üzere tüm yönetim maliyetlerini yansıtmalıdır.
- Ticari tur operatörleri, parklara yükledikleri tüm masrafları karşılamalı ve ayrıca bir kaynak kirası ödemelidir.

- Parklarda turizmin pazarlanması park yönetim planlarına uygun olmalı ve park ajanslarının turizmin yanı sıra koruma ve rekreasyonu ele almak için bir dizi personel becerisine ihtiyacı vardır.

Bu ilkeler iki temel üzerine kuruludur. Birincisi, özel kar getiren bir işletmenin, bütün bir ulus adına geniş ve uzun vadeli sorumluluklarla yüklenen bir kamu otoritesiyle aynı hedefleri paylaşmasını beklemek gerçekçi değildir. Uygun koşullar altında, park acenteleri ve tur operatörleri arasındaki ticari anlaşmalar her ikisi için de faydalı olabilir, ancak bu koşullar otomatik olarak gerçekleşmeyecektir. İkincisi, parklardaki ticari turizm faaliyetleri, fiziksel faaliyetler aynı olsa bile, bireysel rekreasyondan farklıdır, çünkü parkları sosyal refahtan ziyade esas olarak özel kar için kullanırlar. Üç farklılık özellikle önemlidir (Buckley, 2002): yasal zorunluluklar ve yükümlülükler; genel halka karşı görevler ve siyasi iktidar. İlkeler, birçok kişinin kendinden güdümlü faaliyetler yerine paket turları tercih ettiklerini tanıdı. Milli parklarda koruma, kamu rekreasyonu ve ticari turizm arasında çatışmaların yaşanabileceğini ve ticari turların özel arazileri veya diğer kamu arazilerini kullanabileceğini belirtmektedirler. Birçok açık hava rekreasyonu biçimi, doğal çevre ve diğer insanlar üzerinde nispeten yüksek etkiler yaratır ve yalnızca düşük etkili faaliyetler, korunan alanların birincil koruma hedefleriyle tutarlıdır.

Kamu politikası açısından bakıldığında, kamusal korunan alanların ticari kullanıcıları bu kullanımla ilişkili marjinal yönetim maliyetlerini karşılamalıdır. Bununla birlikte, pratikte, bu maliyetlerin tanımlanması genellikle zordur. Atık arıtma deşarjlarının su kalitesi üzerindeki sınırlandırılmış etkileri için, örneğin farklı kaynakların etkileri zorlanmadan ayırt edilebilir. Yabani otların veya diğer istilacı türlerin kontrolü için veya karayolu ağlarının araçlar tarafından kullanılması için, bu tür ayrımlar çizmek çok daha zordur. Basit izin sistemleri, maliyetlerin paylaşılmasına doğru bir yol kat edebilir.

DEĞERLENDİRMELER

Gelişmiş ülkelerdeki operasyonel fonlarının büyük kısmını merkezi hükümet ödeneklerinden alan kamu koruma alanları için, ekoturizmin olumsuz biyofiziksel etkileri genellikle kısa vadede ziyaretçi ücretlerinin ve tur operatörü lisans ücretlerinin olumlu

mali katkılarından daha ağır basmaktadır. Uzun vadede, parka dayalı turizmle ilgili potansiyel ekonomik fırsatlar, yeni korunan alanların ilanına siyasi muhalefeti azaltarak korumaya potansiyel olarak katkıda bulunabilir. Bu, parkların hem içinde hem de dışında ekonomik fırsatlar içerir. Bununla birlikte, bu politik yön, yüksek etkili kullanıcıların korunan alanlara erişebilmeleri için fırsatlar yaratarak bazı ciddi olumsuz etkiler yaratabilir. Bunlar arasında turizm amaçlı gayrimenkul geliştiricileri ve buna başka türlü izin verilmeyen bölgelerde hayvancılık veya motorlu taşıt kullanan turlar yer alabilir.

Hem daha fazla hem de daha az varlıklı ülkeler de dâhil olmak üzere birçok ülkede, hükümetlerin park ajanslarının turizmle ilgili çeşitli ticari faaliyetlerden elde ettikleri toplam gelirlerinin daha büyük oranlarını yükseltmelerini talep ettikleri yönünde mevcut bir eğilim var gibi görünmektedir. Bu eğilim, en azından kısmen, artan ticari erişim elde etmek için birkaç on yıl boyunca lobi yapan turizm endüstrisinin kendisi tarafından yönlendirildi. Bununla birlikte, turizm veya doğa koruma açısından olumlu sonuçlar vermesi muhtemel değildir.

Park ajansları turizmden elde edilen gelire güvenmek zorunda kalırsa, artık özel sektöre ucuza ticari fırsatlar sunamayacaklar. Bunun yerine, doğrudan park dışı turizm endüstrisi ile rekabet etmek zorunda kalacaklar, böylece rakiplerine taviz vermeyecekler. Buna ek olarak, parklar en iyi varlıklara ve en büyük sermaye rezervlerine sahip olduklarından, herhangi bir uzun vadeli ticari rekabette nihayetinde kazanacaklardır. Turizm endüstrisi savunucuları, park ajanslarını kamu yararına çalışan bir koruma ajansı yerine turizm endüstrisinin bir parçası haline getirmek için siyasi lobi faaliyetlerine devam ederse, nihayetinde kendi karlılığını korumak için onları işten çıkaracak dev bir rakip yaratacaklardır.

Esas olarak rekabetçi bir ticari turizm işletmesi olarak hareket eden bir park ajansı artık kapılarının içinde başka bir ticari operatöre izin vermeyecektir. Tüm turları kendisi yönetecektir. Hem ziyaretçi yönetimi maliyetlerini düşürmek hem de ağ geçidi alanlarındaki rakipleri caydırmak için yüksek giriş ücretleri talep edecektir. Parkın içinde kendi konutunu inşa edecek, doğrudan geçit konutuyla rekabet edecek ve aynı zamanda ulaşım, giriş ücretleri, konaklama ve park içi aktiviteler dâhil olmak üzere bütünleşmiş

tatil paketleri satacaktır. Daha büyük parklar, pazardaki birçok özel rezervle aynı şekilde kendi uçak pistlerini inşa edebilir, böylece turistler doğrudan parklara ulaşabilir ve kentsel turizm sektörünü tamamen atlayabilir. Gerçekten de, Vahşi Doğa Safarileri gibi özel bir turizm işletmecisi kendi havayolunu işletebiliyorsa, büyük bir milli park ajansının da aynı şeyi yapamamasının bir nedeni yoktur.

Çoğu ülkede, park ajanslarının ticari turizm kuruluşları olarak faaliyet göstermesi, daha geniş bir turizm altyapısı yelpazesine izin vermek ve sosyal eşitlik gereksinimini önemli ölçüde azaltmak için kuruluş mevzuatında değişiklik yapılmasını gerektirecektir. Bununla birlikte, mevzuatta bu tür değişiklikler zaten ticari turizm endüstrisinin baskısı altında gerçekleşmektedir. Bu nedenle, genel olarak, kamu koruma alanları içinde kendisi için ticari fırsatlar yaratmaya çalışırken, özel sektör turizm endüstrisi ve savunucularının bunun yerine park ajanslarını bu fırsatları kendisi için almaya ve özel girişimcileri kilitlemeye zorlaması tamamen mümkündür. Bunun koruma, kamusal rekreasyon ve ticari turizm açısından olumsuz sonuçları olacaktır.

Yukarıda özetlenen model aslında tam olarak kaç tane özel vahşi yaşam rezervinin faaliyet gösterdiğidir. Bazı gelişmekte olan ülkelerde, en önemli örnek olarak Kenya, milli park sistemleri için devlet finansmanı o kadar ciddi bir şekilde düştü ki, şimdi toplam işletme bütçelerinin yüzde 50'sinden fazlası için turizm gelirin'e güvenmektedirler. Ziyaretçilerinin çoğu uluslararası turisttir ve parklar doğrudan özel vahşi yaşam koruma alanlarıyla etkin bir şekilde rekabet etmektedir. Benzer modeller, turistlerin kendi turistik konaklama yerlerine sahip halka açık bir milli parkı mı yoksa özel olarak işletilen bir orman evi ile ortak bir koruma alanını mı ziyaret edeceklerini seçebilecekleri yer olan Namibya'da da gelişmektedir.

Güney Afrika'da, Kruger Milli Parkı'nın kendi pisti, park girişinde yer alan kendi oteli, kendi yol ağı ve kendi dinlenme kamplarının yanı sıra özel girişimciler tarafından park içinde özel erişim kiralamaları üzerine inşa edilmiş bir dizi küçük pazar locası bulunmaktadır. Bu özel localar ticari olarak pek başarılı sayılmazlar, çünkü parkın hemen bitişiğindeki özel rezervlerde uzun süredir kurulmuş lüks localarla rekabet halindedirler. Bununla birlikte, bu rezervler kısmen başarılıdır çünkü vahşi yaşam popülasyonları, çok

daha büyük Kruger Ulusal Parkı'ninkilerle bağlantılıdır. Bu özel vakanın dinamikleri hala ortaya çıkmakta ve sonuçlar hala bilinmemektedir. Ancak bugüne kadar, parklar ajansının umduğu ek geliri elde etmediği görülmektedir.

Bununla birlikte, Güney Afrika'daki diğer milli parklarda ve Botsvana ve Nepal gibi diğer ülkelerde biraz farklı düzenlemeler, doğa koruma için bazı kazanımlar sağlamış görünmektedir. Bu nedenle, genel olarak, daha az zengin gelişmekte olan ülkelerdeki halka açık milli parklara gelen uluslararası ziyaretçilerin, hem maddi hem de politik olarak doğa korumaya gerçekten önemli bir katkı sağladığı görülmektedir. Buna ek kanıtlar olarak, terörizmin, darbelerin veya sivil huzursuzluğun ülkeye gelen turist sayılarında ani düşüşlere neden olduğu ve bunun sonucunda tehdit altındaki vahşi yaşam türlerinin kaçak avlanmasının arttığı ülkelerden gelmektedir (Buckley, 2010, 2012b; Buckley ve Pabla, 2012).

Bununla birlikte, gelecekte uluslararası hava yolculuğu maliyetleri arttıkça, park acenteleri için bu turizm geliri kaynağı azalabilir. Aynı zamanda BRICS ülkeleri olarak adlandırılan Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin ve Güney Afrika başta olmak üzere birçok yeni zengin ülkede iç turizm son derece ve çok hızlı bir şekilde artmaktadır. Bu, her türlü doğa, macera ve vahşi yaşam turizminde bir artışı içermektedir. Bunun, ilgili ülkelerdeki parklar üzerindeki gelecekteki siyasi baskıları nasıl değiştireceği henüz belli değildir. Bu nedenle, genel olarak, turizmin mevcut korunan alanlarda korunmaya yönelik mekanizmaları ve sonuçları karmaşıktır; net sonuçlar çok çeşitli büyük ölçekli sosyoekonomik değişikliklere ve bazı çok karmaşık yerel ölçekli siyasi müzakerelere bağlıdır.

Mevcut korunan alanların dışında, turizmin korunmaya katkısı belki de daha genel olarak olumludur, çünkü karşılaştırma için temel farklıdır. Milli parkların içinde temel, kamu tarafından finanse edilen doğa korumadır. İlişkili siyasi karmaşıklıkları ve biyofiziksel etkileri ile turizme olan bağımlılığın artması, doğa koruma için geriye dönük bir adımdır. Korunan alanların dışında, çoğu alanda öncelikli temel, geçimlik veya endüstriyel ölçekte, bir dizi özel, ortak veya kamu arazisinde birincil üretimdir. Arazinin tarımdan veya çiftlikten, ormancılıktan veya balıkçılıktan turizme ve korumaya

dönüştürülmesi, genellikle yüksek etkili macera veya büyük ölçekli konaklama ve altyapı geliştirme gibi birkaç istisna dışında, doğal çevre için net bir kazancı temsil etmektedir.

Küresel doğa koruma şu anda büyük ölçüde kamusal korunan alan mülkünün dışındaki ve içindeki topraklara dayanmaktadır. Bu korunmasız bölgeler sürekli tükenme yaşamaktadır. Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi kapsamındaki Aıçhı hedeflerinin amacı, şu anda korunan alan sistemlerine dâhil olan dünya karasal yüzeyinin yüzde 10'una yüzde 7 daha ekleyerek bu yıpranma ile mücadele etmektir. Bu artışın büyük bir kısmının alt Uluslararası Doğa Koruma Birliği (IUCN) korunan alan kategorilerinde olması muhtemeldir ve büyük bir kısmının diğer kamu arazilerinin yeniden tasarlanması ve özel ve toplumsal araziler üzerinde çeşitli koruma anlaşması biçimleri yoluyla olması muhtemeldir. Çoğu durumda, bu tür önlemlerin, toprak sahiplerinin arazi kullanım uygulamalarını değiştirmeleri için ekonomik teşvikler sağlamak veya kritik siyasi destek sağlamak için kamu arazilerinin önceki kullanıcılarına finansal ödemeler sağlamak için finansman gerektirmesi muhtemeldir. İkincisi pratikte gereklidir, çünkü birincil üreticiler genellikle kamu arazilerindeki doğal kaynaklara yoğun bir şekilde sübvansede edilmiş erişimden yararlanmışlardır ve doğal olarak kamu yararındaki özel kazanımlardan vazgeçme konusunda isteksizdirler.

Dünya çapında, hükümetler ve toprak sahipleri şu anda bu finansmanı sağlamak için potansiyel mekanizmaları incelemektedir. Turizm, koruma yönetimi, karbon tutumu veya diğer ekolojik hizmetler için çeşitli ulusal veya uluslararası devlet finansmanı biçimleriyle birlikte bunlardan biridir. Bununla birlikte, yeni turizm girişimleri, dünya çapındaki ticari turizm işletmeleriyle aynı pazar baskılarına maruz kalarak küresel turizm endüstrisinin bir parçası haline gelmektedir. Sadece bazı arazi alanları, görev süresinden bağımsız olarak, korunmayı desteklemek için ticari uygulanabilirliğe sahip turizm işletmeleri kurmak için gereken cazibe merkezlerine ve erişime sahiptir.

Şu anda korunmasız olan toprakların turizme ve doğa korumaya dönüştürülmesinde birbirini izleyen etkili üç ekonomik engel bulunmaktadır. Birincisi, birincil endüstrilerin, özellikle de keresteciliğin, kamu doğal kaynaklarının özel olarak sömürülmesi için etkili bir şekilde büyük kamu sübvansiyonları alması ve bu ayrıcalıklı

konumu korumak için elindeki her türlü siyasi aracı kullanmalarındır. Sübvansiyonlar kaldırıldıktan sonra oyun alanının tesviye edilmesi için ikinci engel, ticari bir turizm operasyonunun karlı bir şekilde yürütölüp yürütölemeyeceğı, yani ekoturizmin ilgili arazi için ticari olarak uygulanabilir bir seçenek olup olmadığıdır. Bunun olduğı yerlerde çok sayıda örnek varken; bulunmadığı yerlerde hiç örnek yoktur. Ve üçüncü engel, arazi sahibine olan ilginin zaman ölçeğine bağılı olarak, çeşitli rakip arazi kullanıcılarının göreceli getiri oranıdır. Ekoturizmin, çeşitli arazi mülkiyetlerinde alternatif arazi kullanımlarından daha yüksek getiri sağladığı, ancak bunun turizm fırsatlarına bağılı olduğı bazı durumlar vardır. ABD ve Avustralya'nın halka açık ormanlarında turizm, kerestecilikten çok daha yüksek bir gelir elde etmektedir (Buckley, 2010; Ward, 2003), ancak buna yüksek etkili macera turizmi de dâhildir. Güney Afrika sıradağlarında yaban hayatı turizmi sığır yetiştiriciliğinden daha karlı bir arazi kullanımındır (Castley, 2010). Peru'nun Tambopata bölgesindeki yağmur ormanlarında, ekoturizm yerel topluluklar için kerestecilik veya geçimlik tarımdan daha fazla verim sağlar (Kirkby, Giudice-Granados, Day, Turner, Velarde-Andrade, Duenas-Duenas, Lara-Rivas ve Yu, 2010).

SONUÇ

Ekoturizm ve doğa koruma arasındaki bağlantılar nadiren iyi ya da kötü, çirkin ya da güzeldir. Bunlar karmaşıktır ve sonuçlar büyük ölçüde ayrıntılı koşullara bağılıdır. Ekoturizm; doğa, yaban hayatı ve doğal manzaralar ekoturizm ürünlerinin, ilgi çekici yerlerin ve faaliyetlerin kilit bileşenleri olduğı için, doğanın korunmasına bağılıdır. Ekoturizmin çeşitli doğrudan ve dolaylı sosyal mekanizmalar yoluyla doğal çevre üzerinde hem olumsuz hem de olumlu etkileri olabilir (Buckley, 2009a). Denge ve genel sonuç, neyin ekoturizm olarak kabul edildiğine, nerede gerçekleştiğine ve nasıl yönetildiğine ve ayrıca değerlendirildiğı zaman ölçeğine ve mekânsal ölçeğe bağılıdır.

Arazi kullanımı olarak ekoturizmin doğal çevre için iyi ya da kötü olup olmadığı karşılaştırma temeline bağılıdır ve bu durum ilgili ülke ve bölgelerdeki pratik politikalara, turizm işletmelerinin ölçeğine ve özelliklerine bağılıdır. Örneğin, Colorado Büyük Kanyonu'nun güney kenarındaki turist köyünün kesinlikle önemli etkileri vardır; ancak bunlar, her ikisi de tarihsel olarak alternatif arazi kullanımları olarak önerilen uranyum

madenciliği veya hidroelektrik barajlarından çok daha azdır. Çevreye en az etkiye sahip olan yaban hayatı evleri, en azından hedef türler için av turizminden daha düşük etkilere sahiptir. İyi yönetilen av turizmi, hayvancılıktan daha düşük etkilere sahip olabilir; ancak uluslararası yasal yaban hayatı ticaretinde ticari değeri yüksek tehdit altındaki türler için av turizmi, hayvan parçalarının ihracatı için bir teminat sağlayabilir. Bu son zamanlarda, örneğin güney Afrika'daki siyah gergedan durumunda meydana gelmiştir. Gelişmiş ülkelerdeki kamu koruma alanlarında, şu anda vahşi olan bölgelerde turizmdeki herhangi bir artış, özellikle erişim altyapısının geliştirilmesini içeriyorsa, koruma üzerinde bir etkiyi temsil etmektedir. Bununla birlikte, yoğun olarak ziyaret edilen parkların yoğun olarak ziyaret edilen alanları için park ajansları, ziyaretçi hizmetleri operasyonlarının özel işletmelere taşeronlaştırılmasında avantajlar bulabilir. Yerelleştirilmiş yüksek etkili bir turizm tesisi, geniş bir alanda keresteciliği başarılı bir şekilde durdurabiliyorsa, kerestecilik için kullanılan halka açık ormanlarda, kayak merkezleri gibi nispeten yüksek etkili turizm bile çevre için net bir kazancı temsil edebilir. Bununla birlikte, eğer değilse, yeni yıl boyunca yoğun kullanımlı turizm altyapısı, keresteciliğe kıyasla ve özellikle perakende ve konut bölgelerini içeriyorsa, doğal çevre için net bir zarar yaratacaktır.

Sonuç olarak, ekoturizm doğa korumaya dayanırken, doğa koruma ekoturizme dayanamaz. Ticari turizm endüstrisi ile uğraşmak 'dağınık bir canavarla dans etmek' ile karşılaştırılabilir (Buckley, 2000). Bazen uyumlu, ama bazen değil!

KAYNAKÇA

Acevedo-Gutiérrez, A., Acevedo, L. ve Boren, L. (2011). Effects of the presence of official-looking volunteers on harassment of New Zealand fur seals. *Conservation Biology*, 25 (3), 623–7.

Buckley, R.C. (2000). The messy monster model of the human economy. Abstracts, International Society for Ecological Economics, ISEE, Canberra, Australia.

Buckley, R.C. (2002). Draft principles for tourism in protected areas. *Journal of Ecotourism*, 1 (1), 75–80.

Buckley, R.C. (Ed.) (2004). Environmental impacts of ecotourism. Wallingford, Oxon, UK: CABI.

Buckley, R.C. (2008). World Wild Web: Funding connectivity conservation under climate change. *Biodiversity*, 9 (3–4), 71–8.

Buckley, R.C. (2009a). Evaluating the net effects of ecotourism on the environment: A framework, first assessment and future research. *Journal of Sustainable Tourism*, 7 (6), 643–72.

Buckley, R.C. (2009b). *Ecotourism: Principles and practices*. Wallingford, Oxon, UK: CABI.

Buckley, R.C. (2010). *Conservation tourism*. Wallingford, Oxon, UK: CABI.

Buckley, R.C. (2011). Tourism and environment. *Annual Review of Environment and Resources*, 36, 397–416.

Buckley, R.C. (2012a). Sustainable tourism: Research and Reality. *Annals of Tourism Research*, 39, 528–46.

Buckley, R.C. (2012b). Endangered species and the tourist trap. *New Scientist*, 2886, 28–9.

Buckley, R.C., Castley, J.G., Pegas, F. deV, Mossaz, A.C. ve Steven, R. (2012). A population accounting approach to assess tourism contributions to conservation of IUCN-redlisted mammals. *PLoS ONE* 7 (9), e44134.

Buckley, R.C. ve Pabla, H.S. (2012). Tourism ban won't help Indian tigers. *Nature*, 489 (7414), 33.

Castley, J. (2010). Africa. In R.C. Buckley (Ed.), *Conservation tourism* (pp. 145–75). Wallingford, Oxon, UK: CABI.

Halfwerk, W., Holleman, L.J.M., Lessells, C.M. ve Slabbekoorn, H. (2011). Negative impact of traffic noise on avian reproductive success. *Journal of Applied Ecology*, 48, 210–19.

Higham, J.E.S. ve Shelton, E.J. (2011). Tourism and wildlife habituation: Reduced population fitness or cessation of impact? *Tourism Management*, 32 (6), 1290–98.

Huang, B., Lubarsky, K., Teng, T. ve Blumstein, D.T. (2011). Take only pictures, leave only . . . fear? The effects of photography on the West Indian anole. *Current Zoology*, 57 (1), 77–82.

Kirkby, C.A., Giudice-Granados, R., Day, B., Turner, K., Velarde-Andrade, L.M., Duenas-Duenas, A., LaraRivas, J.C. ve Yu, D.W. (2010). The market triumph of ecotourism: An economic investigation of the private and social benefits of competing land uses in the Peruvian Amazon. *PLoS ONE*, 5, e13015.

Kociolek, A.V., Clevenger, A.P., St Clair, C.C. ve Proppe, D.S. (2011). Effects of road networks on bird populations. *Conservation Biology*, 25 (2), 241–9.

Lian, X., Zhang, T., Cao, Y., Su, J. ve Thirgood, S. (2011). Road proximity and traffic flow perceived as potential predation risks: Evidence from the Tibetan antelope in the Kekexili National Nature Reserve, China. *Wildlife Research*, 38 (2), 141–6.

Liddle, M.J. (1997). *Recreation ecology: The ecological impact of outdoor recreation*. Dordrecht, the Netherlands: Kluwer Academic Publishers.

Maréchal, L., Semple, S., Majolo, B., Qarro, M., Heistermann, M. ve MacLarnon, A. (2011). Impacts of tourism on anxiety and physiological stress levels in wild male Barbary macaques. *Biological Conservation*,

144 (9), 2188–93.

Monz, C.A., Cole, D.N., Leung, Y.-F. ve Marion, J.L. (2010). Sustaining visitor use in protected areas: Future opportunities in recreation ecology research based on the USA experience. *Environmental Management*, 45,

551–62.

Reed, S.E. ve Merenlender, A.M. (2011). Effects of management of domestic dogs and recreation on carnivores in protected areas in northern California. *Conservation Biology*, 25, 504–13.

Remacha, C., Pérez-Tris, J. ve Delgado, J.A. (2011). Reducing visitors' group size increases the number of birds during educational activities: Implications for management of nature-based recreation. *Journal of Environmental Management*, 92 (6), 1564–8.

Roux-Fouillet, P., Wipf, S. ve Rixen, C. (2011). Long-term impacts of ski piste management on alpine vegetation and soils. *Journal of Applied Ecology*, 48 (4), 906–15.

Steven, R., Pickering, C. ve Castley, J.G. (2011). A review of the impacts of nature based recreation on birds. *Journal of Environmental Management*, 92 (10), 2287–94.

Velando, A. ve Munilla, I. (2011). Disturbance to a foraging seabird by sea-based tourism: Implications for reserve management in marine protected areas. *Biological Conservation*, 144 (3), 1167–74.

Wang, Z., Li, Z., Beauchamp, G. ve Jiang, Z. (2011). Flock size and human disturbance affect vigilance of endangered red-crowned cranes. *Biological Conservation*, 144 (1), 101–5.

Ward, J. (2003). The net economic benefits of recreation and timber production in selected New South Wales native forests. In R.C. Buckley, C. Pickering ve D.B. Weaver (Eds.), *Nature-based tourism, environment and land management* (pp. 61–76). Wallingford, Oxon, UK: CABI.

Zhong, L., Deng, J., Song, Z. ve Ding, P. (2011). Research on environmental impacts of tourism in China: Progress and prospect. *Journal of Environmental Management*, 92 (11), 2972–83.

18. Ekoturizm ve Üçlü Bilanço Sistemi

Larry Dwyer and Deborah Edwards

GİRİŞ

İyi yöneticiler, kurumsal itibarın, çalışan bağlılığının, iş doyumunun ve olumlu hükümet ilişkilerinin tek bir sonuçta sahip olduğu parasal değeri kabul eder. Bu faktörler hissedar değerini arttırır. Bundan bazı teorisyenler, yalnızca kar üzerine odaklanmanın doğal olarak sosyal ve çevresel açıdan sorumlu davranışları telkin edeceğini savunmaktadırlar. Aksine bir görüş, gerçekte, bugün işletme yöneticileri üzerinde; kısa vadeli karları ve acil başarıyı tatmin etmek için benzeri görülmemiş bir baskı olduğudur. Bu, yalnızca iş operasyonlarının olumsuz sosyal ve çevresel etkilerine değil, aynı zamanda son Küresel Finansal Krizin kanıtladığı gibi ekonomik sorunlara da yol açmaktadır.

Turizm endüstrisi toplumsal hareketleri yansıtan, yeni pazar dinamikleri yaratan; gevşek, esnek ve gelişen ortaklıklar sunan bir sektördür. Bu endüstri ile ilgili standart görüş ise şudur: Turizm sektörü, gezegenimizin doğal ve kültürel miras kaynaklarını koruma ve sürdürme, hem ekonomileri sürdürme hem de gelecek nesillere zarar görmeden aktarılma yükümlülüğünü yerel halk, hükümetler ve toplumla paylaşmaktadır (UNEP, 2001; DTÖ, 1995). Belki de hiçbir turizm sektörü bu sorumluluğu ekoturizmden daha fazla karşılamamaktadır.

Ekoturizm, 1970'lerin sonlarında geleneksel kitle turizmine bir tepki olarak başlamıştır. Ekoturizmin birçok farklı türü ve tanımı mevcuttur. Bir tanıma göre;

“Ekoturizm, düşük etkili ve (genellikle) küçük ölçekli olmaya çalışan kırılğan, bozulmamış ve genellikle korunan alanlara seyahattir. Yolcuyu eğitmeye yardımcı olur; koruma için fon sağlar; yerel toplulukların ekonomik kalkınmasına ve siyasi güçlenmesine doğrudan katkı sağlar; farklı kültürlere ve insan haklarına saygıyı teşvik eder. (Honey, 1999, s. 25)”

Avustralya ekoturizm endüstrisinin zirve endüstri organı olan Ecotourism Australia, ekoturizmin ‘koruma, topluluklar ve sürdürülebilir seyahatin birleştirilmesi’ ile

ilgili olduğunu belirtmektedir. Bu hedefleri gerçekleştirmek için ulusal ve uluslararası kabul görmüş ilkelerin oluşturulması gerekmektedir. Bu bağlamda, Uluslararası ekoturizm Derneği (TIES), ekoturizme katılanların yedi ilkeye uyması gerektiğini öne sürerek en etkili olanıdır:

- 1- Etkiyi en aza indirmek;
- 2- Çevresel ve kültürel farkındalık ve saygı oluşturmak;
- 3- Hem ziyaretçiler hem de ev sahipleri için olumlu deneyimler sağlamak;
- 4- Doğanın korunması için doğrudan finansal faydalar sağlamak;
- 5- Yerel halk için finansal faydalar ve güçlendirme sağlamak;
- 6- Ev sahibi ülkelerin siyasi, çevresel ve sosyal iklimine duyarlılığı artırmak;
- 7- Yolcuyu, doğayı korumanın önemi konusunda eğitmek.

TIES ilkeleri, Ecotourism Australia da dâhil olmak üzere birçok ekoturizm derneğinin web sitelerinde yayınlanmaktadır. Ekoturizm Avustralya, aşağıdakiler gibi önemli endüstri sektörlerini içeren çeşitli bir üyeliğe sahiptir: ekoturizm konaklama sağlayıcıları; tur ve eğlence aktivitesi operatörleri; turizm planlamacıları; korunan alan yöneticileri; akademisyenler ve öğrenciler; turizm, çevre, yorumlama ve eğitim danışmanları; yerel ve bölgesel turizm dernekleri ve gezginler. Ekoturizm Avustralya, dünya standartlarında çığır açan Eko Sertifikasyon Programı ile ekoturizm endüstrisinin ulusal ve küresel düzeyde uzun vadeli gelişimine önemli ölçüde katkıda bulunmuştur. Şu anda Uluslararası ekoturizm Standardı olarak dünyanın geri kalanına ihraç edilmekte olan bu program, esasen ekoturizm endüstrisi için çevresel, ekonomik ve sosyal sürdürülebilirlik ölçütlerini sağlayan ‘üçlü bilanço sistemi’, bir ulusal standart oluşturmuştur. Bu programın web sitesinde şu açıklama bulunmaktadır:

“Ekoturizm sertifikası, sadece çevresel sürdürülebilirliğe değil, üçlü bilanço sistemi sürdürülebilirliğine dayanmaktadır. Bu nedenle, turizm işletmecilerinin işlerini iyi yürütmeleri ve aynı zamanda sosyal ve kültürel açıdan sürdürülebilir olmaları gerekir. (<http://www.ecotourism.org.au>)”

Sürdürülebilir uygulamalar kurarak ve teşvik ederek rekabet avantajı geliştirmek, geleneksel olarak ekoturizmi diğer turizm pazarlarından ayırmıştır. Sektör olarak ekoturizm sürdürülebilir bir şekilde geliyecekse, bu sektörü oluşturan firmalar bu hedefi destekleyen uygulamaları benimsemelidir. Üçlü bilanço sistemine (TBL) atıfta bulunulmasına rağmen, bu kavram Ecotourism Australia'nın web sitesinde tanımlanmamıştır. Ama TBL nedir? Ayrıca, ekoturizm operasyonlarına nasıl dâhil edilebilir?

TBL'NİN DOĞASI

TBL, sürdürülebilir operasyonlara ulaşmak, ekonomik, çevresel ve sosyal düşünceyi temel ticari faaliyetlere entegre etmek için en kapsamlı yaklaşımdır. TBL raporlaması, turizmde hem özel sektörün hem de devlet organlarının her düzeyde sürdürülebilir kalkınma sorumluluğunun kendilerine düşen kısmını üstlendiklerini gösterebilecekleri önemli bir araçtır. TBL, hem özel hem de kamu sektörü kuruluşlarında sürdürülebilir kalkınmayı sağlamak için kullanılan bir planlama ve raporlama mekanizması ve karar alma çerçevesidir - hem iç yönetim aracı hem de dış raporlama çerçevesidir.

TBL kavramı Elkington'un (1997, s.10) çalışmalarından kaynağını almaktadır ve şu şekilde tanımlanmaktadır:

“Şirketleri sadece katkı sundukları ekonomik değere değil, aynı zamanda katkı sundukları ve yok ettikleri çevresel ve sosyal değere odaklamak. En dar haliyle TBL, kurumsal performansın ekonomik, sosyal ve çevresel parametrelere karşı ölçülmesi ve raporlanması için bir çerçeve olarak kullanılmaktadır. En geniş anlamıyla bu terim, şirketlerin faaliyetlerinden kaynaklanan zararları en aza indirmek ve ekonomik, sosyal ve çevresel değerler yaratmak için ele almaları gereken tüm değerleri, sorunları ve süreçleri yakalamak için kullanılır.”

TBL kavramı, kurumsal sosyal sorumluluğun (KSS) önemini kabul ederek, bir şirketin sorumluluğunun hissedarlardan ziyade paydaşlara ait olmasını gerektirir. Bu durumda, ‘paydaşlar’, firmanın eylemlerinden doğrudan veya dolaylı olarak etkilenen herkesi ifade eder. Yürürlükte olan TBL firmanın, işletmenin sosyal etkilerini ve çevresel etkilerini kapsayan iki bilanço daha eklemesini gerektirmektedir. Faaliyetlerinden

kaynaklanan zararları en aza indirmek ve olumlu ekonomik, sosyal ve çevresel değer yaratılmasını sağlamak amacıyla şirketlerin ele alması gereken değerler, konular ve süreçler kümesinin yakalanmasında kuralcı olması amaçlanan bir çerçevedir. TBL raporlaması, iş kararlarının toplum ve çevre ile kar üzerindeki etkilerini açıkça göz önünde bulunduracak şekilde, karar verme ve açıklamayı genişletmeyi amaçlamaktadır (Robins, 2006).

TBL, Brundtland Raporunda (Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu, 1987, s.11) ‘gelecek nesillerin kendi ihtiyaçlarını karşılama kabiliyetinden ödün vermeden günümüz dünyasının ihtiyaçlarını karşılayan kalkınma’ olarak tanımlanan sürdürülebilir kalkınma ile yakından ilişkilidir ve bu şekilde doğal ekoturizm ilkelerine uygundur.

Birleşmiş Milletler ve Uluslararası Yerel Çevre Girişimleri Konseyi’nin (ICLEI) 2007 yılı başlarında kentsel ve toplum muhasebesi için TBL standardını onaylamasıyla, TBL, kamu sektörü tam maliyet muhasebesinde baskın yaklaşım haline gelmiştir. TBL, büyük küresel şirketler tarafından benimsendiği için önemli bir tasvip elde etmiştir (Savitz ve Weber, 2006; Willard, 2002).

EKOTURİZM YÖNETİMİNE TBL YAKLAŞIMININ FAYDALARI

Geleceğin ihtiyaçlarından ödün vermeden günümüzün sosyal ve çevresel etki açısından ihtiyaçlarını karşılayabilecek bir şirketin hem yatırımcılara hem de müşterilere hitap etmesi ve dolayısıyla finansal açıdan başarılı olması daha olasıdır (Sauvante, 2001). Bu, rekabet avantajını korumak için doğal ve sosyal ortamların benzersiz özelliklerine büyük ölçüde bağımlı olan ekoturizm firmaları için özellikle önemlidir (Dwyer ve Kim, 2003).

Tbl’nin avantajları arasında verimlilik ve maliyet tasarrufu, iyileştirilmiş pazar konumlandırma, daha iyi paydaş ilişkileri, iyileştirilmiş stratejik karar verme ve hedef için daha geniş sosyal ve çevresel faydalar bulunmaktadır.

Verimlilik ve Maliyet Tasarrufu

TBL raporlaması potansiyel maliyet tasarruflarını şu şekilde belirleyebilir:

- Malzeme ve enerji kullanımının azaltılması, işletme ve tasarım verimliliğinin artırılması, atıkların geri dönüşümü/yeniden kullanılması, nakliye, depolama ve paketleme maliyetlerinin düşürülmesi gibi israf faaliyetlerinin tespiti yoluyla işletme maliyetlerinin düşürülmesi. Bunlar, TBL raporlamasının firmalara faaliyetlerin gerçek maliyetleri hakkında daha iyi bilgi sağlayan bir çevre yönetim sisteminin ve / veya faaliyete dayalı maliyetlemenin benimsenmesine yol açtığı ve / veya buna dayandığı durumlarda özellikle önemlidir. Konaklama sağlayıcılarında malzeme ve enerji kullanımı çalışmaları, uygulanabilir operasyonların sürdürülmesinde maliyetlerin en aza indirilmesinin önemini ortaya koymaktadır (Stipanuk, 2001). Örneğin, Avustralya'nın Queensland kentindeki Townsville'in kuzeybatısındaki bir ekoturizm işletmesi olan Hidden Valley Cabins and Tours, yüzde 100 güneş enerjisiyle çalışmakta ve yılda 78 ton karbondioksit (CO₂) emisyonu tasarrufu sağlamaktadır http://www.hiddenvalleycabins.com.au/hv_tours.html).

- Potansiyel olarak daha düşük uyumluluk maliyetleri. Düzenleyici süreçler, düzenleyiciler bir şirketin performansı hakkında daha fazla anlayışa sahipse, daha sorunsuz çalışacaktır. Diğer işletmelere gelince, ekoturizm işletmecileri sürdürülebilir turizm için operasyonel kalkınma planlarına, planlama koşullarına, standartlara ve hedeflere uymaktan sorumludur (Suggett ve Goodsir, 2002).

- Yetkili personeli çekmek ve elde tutmak. Turizm sektörü 'yüksek cirosu, antisosyal çalışma saatleri, düşük ücreti, mevsimlik istihdamı, istikrarsızlığı ve düşük iş durumu' nedeniyle eleştirilmiştir (UNEP, 2002, s. 13; ayrıca bkz. Hinkin ve Tracey, 2000). Tbl'nin hem çalışanların işe alınmasına hem de elde tutulmasına yardımcı olduğuna ve çalışanların moralini, üretkenliğini ve yaratıcılığını geliştirdiğine dair kanıtlar vardır (Sauvante, 2001). Bu, kuruluşların çalışanların değerlerini ve kaygılarını karşılayan politikalar benimsemesinden kaynaklanır ve uzun vadeli varlığının temelini oluşturan değerlere odaklanır.

- Personel bakımı. Çalışanlarını iş ve işyeri uygulamaları hakkındaki fikir ve görüşlerini paylaşmaya teşvik eden bir ortam, birçok işletme tarafından hem ideal hem de etkili olarak kabul edilir. Çalışanlardan gelen girdiyi teşvik

etmenin en etkili yollarından biri, çalışanlar ve sahipler / yöneticiler arasında açık ve saygılı bir değişimdir. TBL, firmaları personel geribildirimini aramaya ve tüm düşünce ve fikirleri ciddiye almaya teşvik eder. İnsan kaynakları yönetimine (İKY) dâhil edilen bu tür sosyal stratejiler, personel cirosunun azalmasına, raporlu günlerinin azalmasına, cezaların azalmasına, sigorta ve işçi tazminat maliyetlerinin düşmesine, daha yüksek işçi memnuniyeti seviyelerine ve kaliteli personel çekme yeteneğinin artmasına neden olmaktadır.

Tbl'nin sosyal sermaye unsuru, firmaların mümkün olan her yerde yerel halka istihdam olanakları sağlamasını gerektirmektedir. Yerel halkın istihdam edilmesi, planlama, yönetim ve politika geliştirmeye yönelik her şeyi kapsayan paydaş yaklaşımının kullanılması, yerel halkın iş operasyonlarının her alanında eğitimini destekleyerek yerel toplulukta satış gelirlerinin daha iyi tutulmasına ve doğal kaynağın korunmasına yönelik teşviğe neden olabilir. Bu TBL uygulamalarına iyi bir örnek Jaringan Ekowisata Desa (JED) Köyü ekoturizm Ağı'dır. JED, Endonezya'da yer alan Bali'deki dört köyün topluluklarına aittir. Bu ağ, dört toplulukta ekoturizmi teşvik eder ve geliri topluluk gelişimine yeniden yatırır. JED, ziyaretçilere Balililer'in bildiği ve sevdiği gibi Bali'yi deneyimleme fırsatı sunar. Yerel rehberler, yerel yiyecekler, topluluk tarafından tasarlanan ve yönetilen tüm JED karları, köylerdeki topluluk gelişimine ve koruma faaliyetlerine katkıda bulunur. JED, Bali kültürünün birçok yönünün kutsallığının tüketim ve eğlence odaklı bir turizm endüstrisinde kaybolduğunu kabul etmektedir. Bu yüzden JED, köyler arasındaki işbirliğini güçlendirmeyi ve Bali yerlileri ile ziyaretçiler arasındaki kültürler arası anlayışı teşvik etmeyi amaçlamaktadır (<http://www.jed.or.id/index.html>).

- Potansiyel hissedarların ve finansal kuruluşların sermayeye erişiminin iyileştirilmesi. 'Yeşil' ve 'etik' yatırım fonlarının yaygınlaşması, borsa şirketlerinin bu fonların yatırım ölçütlerini karşılamasını daha cazip hale getirmektedir (Etik Yatırım Derneği, <http://www.ethicalinvestment.org.uk>). Ekoturizm firmaları, kurumların turizm endüstrisine yoğun veya uzun vadede yatırım yapma isteksizliği ile birlikte, değişken nakit akışlı yüksek riskli turizm yatırımlarının değerlendirilmesinde uzmanlık eksikliği nedeniyle tipik olarak

yatırımda güçlü engellerle karşı karşıyadır (Dwyer ve Forsyth, 1993). Topluluk düzeyinde ekoturizm operasyonlarının mikro finansmanı, kırsal toplulukların çevrelerinin korunmasını, yönetimini ve sürdürülebilir kullanımını iyileştirmelerine yardımcı olmak için de etkili bir araç olarak görülmektedir (Wild, Millinga ve Robinson, 2008). TBL raporlaması, gelecekte işletme risklerini en aza indirecek uzun vadeli sürdürülebilirlik planları olan şirketlerle ilgilenen yatırımcıları çekerek bu kısıtlamanın üstesinden gelmeye yardımcı olabilir. Birçok uluslararası bağışçı, Resmi Kalkınma Yardımının bir parçası olarak ekoturizm girişimlerini desteklemektedir. Bağışçılar bir hibe fonu kaynağı olabilir (bu genellikle kısa vadeli olsa da) veya kapasite geliştirme veya bilgi paylaşım programlarında rol oynayabilir. Ekoturizmi destekleyen bağışçılara örnek olarak Avrupa Birliği (AB), Birleşik Krallık Uluslararası Kalkınma Bakanlığı (DfID), Amerika Birleşik Devletleri Uluslararası Kalkınma Ajansı (USAID), Kanada Uluslararası Kalkınma Ajansı (CIDA), Dünya Bankası, Asya Kalkınma Bankası ve birçok gelişmiş ülke için ulusal yardım kuruluşları verilebilir. Chi Phat ekoturizm Alanı, 2007 yılında Kamboçya’da, toplumun bir ekoturizm komitesi kurmasına yardımcı olan uluslararası çevre sivil toplum örgütü (STK) Yaban Hayatı İttifakı’nın (eski adıyla WildAid) yardımıyla kuruldu. Başka bir sivil toplum kuruluşu olan Live and Learn Environmental Education (Dünya Doğa Koruma Birliği fonuyla) bir proje ortağıdır ve yerel toplum için ekoturizmin temel bileşenleri konusunda eğitim vermektedir. Wildlife Alliance, konuk evleri, ev konaklamaları ve dış mekân ekipmanları gibi yerel girişimlere mali destek sağlamanın yanı sıra bir ağaçlandırma programı için topluluk üyeleriyle birlikte çalışmaktadır. STK ayrıca Kamboçya Kraliyet Hükümetine, Kakule Dağları’nın orman ve vahşi yaşamını koruma konusunda teknik yardım sağlamaktadır.

Geliştirilmiş Pazar Konumlandırması

TBL raporlamasının benimsenmesi, bir ekoturizm firmasının pazar konumunu iyileştirerek gelir ve pazar payının artmasına neden olabilir. Müşteriler, tedarikçiler, yatırımcılar ve toplum gibi kilit paydaşların algıları, çevresel ve sosyal hususların yanı sıra finansal hususları da dikkate alarak bir ekoturizm işletmesinin pazar içinde

konumlandırılmasında kilit hususlardır. Bu tür algılamalar bir operatörün imajını ve itibarını etkiler. İşletmeye daha etik bir yaklaşım olarak algılananın benimsenmesi, firmalara yeni pazarlara erişim, yeni müşteriler ve yeni ortaklıklar kurma gibi fırsatları genişletebilir. Örneğin, bir ekoturizm işletmecisi, karbon ayak izlerini en aza indirerek rakip tatil yerlerine kıyasla pazar payını artırarak alışveriş yapan sorumlu yeşil gezginleri cezbedebilir.

2001 Yılında Yeni Zelanda Yardımı, Filipin Ulusal ekoturizm Programı'na (PNEP), Pamilacan Adası'nı hedef alan bir hibe sağladı. Pamilacan Adası topluluğu, kendisini Pamilacan Adası Yunus ve Balina İzleme Örgütü'ne (PIDWWO) organize etti ve PNEP tarafından tasarlanan Deniz Yaşamı Turlarını yürütmek için bir kooperatif haline getirildi. Turun kendisi organize topluluğun üyeleri tarafından yürütülür. Bu üyeler arasında, sabit tarifeli dönüşler sağlayan kayıkçılar, rehberler, yemek sağlayıcıları ve hediyelik eşya satıcıları gibi paydaşlar bulunur. PIDWWO, pazarlama ve satışların çoğunu yapan özel bir tur operatörü Travel Village Ltd ile ortaklık kurdu ve bu da operasyonlarını ve turlara katılan turist sayısını büyük ölçüde genişletmelerini sağladı.

Ekoturizm firmaları TBL yardımıyla yeni iş sektörlerine uyum sağlayabilirler. Sosyal girişimcilik alanında birçok iş fırsatı geliştiğinden, bu genişleyen pazara ulaşmayı ümit eden işletmeler kendilerini finansal açıdan karlı, sosyal açıdan faydalı ve ekolojik olarak sürdürülebilir olacak şekilde tasarlamalı veya kendilerini bu şekilde tasarlayan şirketlerle rekabet edememelidir. Örneğin, Adil Ticaret ve Etik Ticaret şirketleri, tüm tedarikçilerinden ve hizmet sağlayıcılarından etik ve sürdürülebilir uygulamalar talep ederler. Bu nedenle, Adil Ticaret veya Etik Ticaret şirketleri ile çalışmak isteyen bir işletme, iş modelini TBL olarak tasarlamalıdır.

TBL, özellikle ekoturizm firmalarının kullanılmayan pazar potansiyellerine ulaşmalarına da yardımcı olabilir. TBL şirketleri, tek başına para itici faktör olduğunda kaçırılacak finansal olarak karlı hücreler bulabilirler. Bu, hâlihazırda zengin bir turizm pazarına ekoturizm eklemeyi veya yetersiz hizmet alan nüfusa ve / veya çevreye fayda sağlayan ve aynı zamanda finansal açıdan karlı olan ürün veya hizmetler sunmayı içerebilir. İkincisi, yukarıda tartışıldığı gibi PIDWWO ve JED vakalarında kanıtlanmıştır.

TBL raporlaması ayrıca itibar yönetimi için bir araç olarak da kullanılmaktadır (Robins, 2006). Tbl'nin ekoturizm firmasının ürün veya hizmetlerinin markalaşması üzerinde olumlu etkileri olabilir, böylece itibar artışı ve olumlu müşteri tepkisi ile değer yaratılabilir (Suggett ve Goodsir, 2002). Firmanın yeni ve büyüyen pazarlara hitap etmesine ve tekrarlanan müşterileri teşvik etmesine yardımcı olabilir. Günümüz turizm sektöründe gezginler genellikle daha karmaşık, harcanabilir geliri daha fazla ve beklentileri konusunda daha özgüvenlidirler (Dwyer, Edwards, Mistilis, Scott ve Roman, 2009). Bu nedenle, bu tüketiciler çevreye ve faaliyet gösterdikleri topluluklara karşı sorumluluk ve farkındalık gösteren işletmelere ilgi duymaktadır.

Çevresel ve sosyal konularla ilgili iyi organizasyon performansı, ekoturizm firmalarının sektördeki marka itibarını artırabilir (Worby ve DeLacy, 2003, s.14). Sosyal sorumluluğun riskin en aza indirilmesi anlamına geldiği ve müşterilerin operatörün çevreye ve küresel topluma yayılma konusundaki 'bakım görevini' algıladıkları konusunda artan bir anlayış vardır. Azaltılmış risk, TBL çabalarını içeren kuruluşların daha güvenli yatırımlar olarak görüldüğünü ve fon temin etmelerini kolaylaştırdığını ima eder. TBL, kuruluşların hükümetlerle olan yasallıklardan kaçınmasına, kötü tanıtım yapmasına ve özel çıkar gruplarını kızdırmasına neden olur. Zaman içinde bu faydaların bir kuruluşun artan piyasa değerine katkıda bulunduğunu gösteren kanıtlar artmaktadır (Bakshi ve Fiksel, 2003).

Daha iyi Paydaş İlişkileri

'Paydaş' terimi, bir faaliyete ilgi duyan veya bu faaliyetten etkilenen (veya potansiyel olarak etkilenen) tüm kişi ve kuruluşları kapsar. Açıkçası, terim, kişinin bir örgütün işleyişinde 'hissesi' olduğunu ima eder (Freeman, 1984). Bir ekoturizm işletmesinin paydaşları, diğerlerinin yanı sıra, sahipler / hissedarlar / yatırımcılar, çalışanlar, müşteriler, iş ortakları, tedarikçiler, rakipler, hükümet düzenleyicileri, baskı grupları, yerel topluluklar ve gelecek nesilleri içerir. Paydaşlar birincil ve ikincil olarak sınıflandırılabilir (Freeman, 1984).

Birincil paydaşlar, firma üzerinde doğrudan ekonomik etki yapan ve buna bağlı olarak şirketin performansından doğrudan etkilenenlerdir. Bir ekoturizm operasyonunun

bu paydaşları arasında; müşteriler, tedarikçiler, çalışanlar, alacaklılar, yatırımcılar ve pay sahipleri bulunmaktadır.

İkincil paydaşlar, şirketin ekonomik tabanı ile daha az doğrudan ilişkisi olanlardır (ancak önemli beklentileri olabilir). Bir ekoturizm operasyonunun ikincil paydaşları arasında medya, hükümet, yerel topluluklar, çıkar grupları, kar amacı gütmeyen kuruluşlar ve genel halk yer alabilir.

Kamboçya Toplum Temelli ekoturizm Ağı (CCBEN), Kamboçya’da ekoturizm ile yakın çalışan topluluklar, STK’lar, akademik enstitüler ve özel şirketler de dâhil olmak üzere hem birincil hem de ikincil paydaşlardan oluşan 30’dan fazla üyeden oluşan bir ağıdır. CCBEN, doğal ve kültürel kaynakları korumak, çevreyi korumak ve ülke genelinde yerel toplulukların sürdürülebilir refahını artırmak için bu turizm tarzını desteklemeyi, teşvik etmeyi ve savunmayı amaçlamaktadır. Ccben’deki her topluluk çeşitli sivil toplum kuruluşları ve kamu kuruluşları tarafından desteklenmektedir. CCBEN, doğanın, geleneğin ve kültürün korunmasını birincil ve ikincil tüm paydaşların yararına teşvik eder. Ccben’in önemli bir amacı, yerel geçim kaynaklarını iyileştirmenin yanı sıra ev sahibi topluluk ile ziyaretçiler arasındaki anlamlı etkileşimleri arttırmaktır.

TBL raporlaması, kuruluşların geniş bir paydaş grubuna yönelik faaliyetlerinin bir hesabını oluşturmaları ve böylece toplumun artan şeffaflık beklentilerine cevap vermeleri için bir araçtır. Toplumu destekleyen kuruluşlar, eğitim geliştirme, hayırsever etkinlikler ve konuların görünürlüğü yoluyla çevrelerini kuruluşun duvarlarının ötesinde etkiler. Ekoturizm firmaları TBL raporlamasını benimsedikleri ölçüde, toplumun turizmin gelişimine gerçek katılımı için fırsatlar o kadar artar. Çevresel, sosyal ve finansal bilgilerin açıklanması yoluyla şirketin daha eksiksiz bir resmi iletilebilir. Tbl’nin bir iletişim aracı olarak oluşturulması, paydaşların şirket hakkında daha ayrıntılı bir anlayış elde etmelerini ve daha bilinçli kararlar almalarını sağlayan bilgiler de dâhil olmak üzere güçlü bir kurumsal ifade olabilir. Yeni ilişkilerin oluşturulmasına, müşterilerle ve tedarikçilerle mevcut ilişkilerin güçlendirilmesine, endüstri düzenleyicileriyle ilişkilerin iyileştirilmesine ve endüstri temsilcileriyle yeni ortaklıklara yardımcı olabilir.

Tayland’da yer alan Koh Yao Noi, 1995 yılına gelindiğinde turistler için giderek daha cazip hale gelmekteydi. Sonuç olarak, doğal kaynakların uygun olmayan kullanımı, turistler için bungalovlar inşa edilerek arazi kullanımındaki değişiklikler ve çöp ve su kirliliğinin artması gibi olumsuz etkiler ortaya çıkmaya başlamıştı. Köylüler daha fazla gelire sahip olsalar da, kaynakları akıllıca kullanmak için bir planları yoktu. Doğal kaynakları sürdürülebilir bir şekilde korumak için yerel Koh Yao Noi topluluğu, Koh Yao Noi ekoturizm Kulübü’nü (KYN ET Club) kurmak üzere işbirliği yaptı. KYN ET Club, Tayland’ın güneyindeki Phang Nga Eyaletinde bulunan yüzde 100 topluma ait bir ekoturizm girişimidir. KYN ET Kulübü’nün temel amaçları, doğal kaynakların korunması konusunda farkındalık yaratmak; turizm yönetimine yerel katılımı teşvik etmek; yerel halk için daha fazla iş ve gelir fırsatı sağlamak; turizmde uygun temizlik, atık yönetimi ve güvenliği desteklemektir. KYN ET Kulübü, yerel toplumun Koh Yao Noi’deki turizmin büyümesi ve yönü ile ilgili yönetim, planlama ve politikalara katılmasını sağlamıştır. Bu katılım, doğal kaynakların ve yerel kültürlerin korunmasını kolaylaştırmış ve turizm istihdamı ve gelirinden elde edilen faydaların Koh Yao Noi’deki yerel toplum arasında daha eşit dağılmasını sağlamıştır.

Rekabet avantajları, bir ekoturizm işletmesi ile kilit paydaşları (özellikle yerel toplum düzeyinde olanlar) arasındaki güçlü ve anlamlı ilişkilerden elde edilebilir. Etkin paydaş katılımı, aşağıdakiler şeklinde önemli kurumsal değerler üretebilir (Dwyer ve Kemp, 2004):

- İtibar / marka güçlendirme ve güvence,
- ‘Sosyal işletme lisansı’ elde edilerek operasyonel kesinliğin artırılması,
- Kısıtlayıcı düzenleyici çerçeveleri uygulamak için hükümet üzerindeki baskının azaltılması / en aza indirilmesi,
- Dış sorunları ve eğilimleri güçlü bir şekilde anlayarak, kurumsal çevikliğin artırılması.

Geliştirilmiş Stratejik Karar Verme

TBL, işletmeler ve diğer kuruluşlar içinde entegre karar vermeyi teşvik etmenin ve sağlam kurumsal yönetim ve etik sistemlerini bir kuruluşun tüm düzeylerine yerleştirmenin bir yoludur. TBL, değer odaklı bir kültürün bir kuruluşun tüm düzeylerine entegre edilmesini sağlamaya yardımcı olur. Örgüt kültürünün turizm firması performansında önemi iyi bilinmektedir (Dwyer, Teal ve Kemp, 1998/99; Dwyer, Teal, Kemp ve Wah, 2000; Kemp ve Dwyer, 2001).

Bir TBL yaklaşımı sadece daha eksiksiz bir raporlama çerçevesine yol açmakla kalmaz, aynı zamanda ekoturizm işletmecisinin aldığı stratejik kararlar üzerinde de bir miktar etkiye sahiptir. Ekonomik düşüncelerin ötesine geçen konular gündeme getirilebilir ve stratejik karar alma süreci üzerinde artan bir etkiye sahip olabilir. Figge, Hahn, Schaltegger ve Wagner (2006), şirket stratejisi göz önünde bulundurulduğunda ortaya çıkabilecek bazı sorulara bir örnek sunmaktadır: Çevresel veya sosyal yön, iş birimimizin iş stratejisi için stratejik bir temel konuyu temsil ediyor mu? ; çevresel veya sosyal yön, stratejik bir temel konuya önemli ölçüde katkıda bulunuyor mu ve bu nedenle iş birimimizin iş stratejisi için bir performans itici gücünü temsil ediyor mu? ; çevresel veya sosyal yön, mutlaka iyi yönetilmesi gereken ancak belirli bir stratejik veya rekabet avantajına yol açmayan, ak pak bir gerçek midir?

TBL, en iyi uygulamaları sistematize eder ve kurumsallaştırır ve hem sektörler içinde hem de sektörler arasında karşılaştırma olanağı sağlar. TBL, her üç yönün entegrasyonu, bir kuruluşun gelecekteki süreçlerinin, ürün geliştirmesinin, teknolojilerinin ve hizmetlerinin geliştirilmesinde daha yenilikçi bir yaklaşımla sonuçlanabileceğinden, daha sonra planlama ve yönetim stratejilerini etkileyecek olan inovasyonu teşvik edebilir (Suggett ve Goodsir, 2002).

TBL, paydaş katılımı, gelişmiş yönetim sistemleri ve performans izleme yoluyla riskin daha iyi yönetilmesine neden olabilir (Gray ve Bebbington, 2000). Bu aynı zamanda risklerin daha iyi anlaşılması ve karar verme sürecine dâhil edilmesi nedeniyle kararlarda ve iş planlamasında daha sağlam kaynak tahsisine yol açabilir. TBL ayrıca, bilgilerin dâhili olarak daha etkin bir şekilde paylaşılmasını sağlayan ve böylece şirket öğrenimini kolaylaştıran iletişim araçlarının geliştirilmesini desteklemektedir (Gray ve

Bebbington, 2000). Kilit paydaşlarla iletişimi resmileştirmek ve geliştirmek, bir ekoturizm işletmesinin gelecekteki ihtiyaç ve endişeleri ele almak için daha proaktif bir yaklaşım geliştirmesini sağlar.

Daha Geniş Hedef Avantajları

Geliştirilen çeşitli destinasyon rekabet edebilirlik modellerinde çevresel ve sosyal faktörler bir destinasyonun farklılık ve çeşitliliğini yansıtmakta ve bu nedenle turistlerin ‘çekicileri’ olarak önemli bir rol oynamaktadır (Hassan, 2000; Ritchie ve Crouch, 2003). Hedef rekabet gücü, kurucu işletmelerin performansına önemli ölçüde bağlı olduğundan, ekoturizm şirketleri tarafından sosyal ve çevresel faaliyetleriyle ilgili olarak TBL raporlamasının yaygın olarak benimsenmesi, hedef sürdürülebilirliğini ve rekabet gücünü de artıracaktır. Bu nedenle, TBL raporlamasının yaygın olarak benimsenmesi, hedef yönetim düzeyinde politika oluşturmaya da fayda sağlayacaktır. Hedef rekabetçiliğine ulaşmanın nihai hedefi sakinlerin yaşam kalitesini artırmak olduğundan, ekoturizm firmalarının yerel istihdamı destekleyen ve doğal çevreyi koruyan bir TBL yaklaşımı, özellikle ekoturizm fırsatlarını vurgulayan destinasyonlar için bu sonuca ulaşılmasına yardımcı olabilir.

TBL UYGULAMASINA YÖNELİK ZORLUKLAR

TBL raporlaması ancak uygulayıcılar başarısına gerçekten bağlı oldukları sürece anlamlı bir alıştırma olacaktır. Bu nedenle, tbl’nin operasyonlar için iyi bir iş uygulaması olarak algılanması ve sürdürülebilir kalkınmanın daha uzak hedefine katkıda bulunması ve sadece iş üzerindeki düzenleyici yüke katkıda bulunmaması gerekir. Değişimi uygulamak, yeni engeller ve zorluklarla yüzleşmek demektir. Bir kuruluşun kültürü ve sistemleri bu değişiklikleri desteklemelidir. TBL yaklaşımını benimsemeye çalışan firmalarda gerekli olan birkaç temel davranış ve tutum vardır. Bunlara şunlar dâhildir: tbl’nin uzun vadeli stratejilere, hedeflere ve önlemlere entegrasyonu; TBL kavramları, önlemleri ve zorlukları konusunda çalışan eğitimi; şeffaflık kaygısı; paydaş katılımına duyulan ihtiyaç; uygun göstergelerin seçilmesi; uzlaşma değerlendirmesi; tbl’nin uygulama maliyetlerinin farkındalığı ve performans izleme. Bununla birlikte, ekoturizm firmaları için önemli bir zorluk, bu entegrasyonun, özellikle uzun vadeli etkilerin

genellikle sonradan düşünöldüğü kalkınma projeleriyle ilgili olarak, on yıllar, nesiller ve bazı durumlarda yüzyıllar boyunca düşünmeyi gerektirmesidir (Elkington, 2004).

Entegre Planlama ve Operasyonların Uygulanması

Ekonomik, sosyal ve çevresel performansı ölçmeye çalışan bir TBL çerçevesinin uygulanması, bir şirketin stratejik planlama, organizasyon stratejisi ve temel süreçlerine uygun şekilde dâhil edilmelidir. Bu, bir TBL stratejisinin günlük operasyonlara entegre edilmesi ve ekoturizm firmasının sistem ve süreçleriyle uyumlu hale getirilmesi gerektiği anlamına gelir. Daha büyük miktarlar ve bilgi kalitesi, hem bir bütün olarak toplumda hem de kuruluşun kendisinde karar verme konusunda daha iyi kapasite sağlama eğiliminde olacaktır. Bu, TBL raporlamasıyla ilişkili şirket operasyonlarının şeffaflığının artması ve şirketin doğru bir pozisyonunu yansıtma ihtiyacı ile zorunludur.

Tbl'nin entegre edilmesi gereken temel yönetim sistemleri arasında planlama, operasyonlar, çalışan ilişkileri, toplum katılımı, bilgi yönetimi, çevre yönetimi ve yönetim değerlendirme ve ödüllendirme sistemleri yer almaktadır. Tbl'nin talep ettiği bütüncül yaklaşımı benimsemek, bir organizasyonda değerler, ahlak, görev ve uzun vadeli kurumsal itibar, paydaş kapsayıcılığı, çalışan bağlılığı vb. hususlara ayrıntılı bir şekilde dikkat edilerek önemli bir iç kültürel değişim gerektirebilir (Kemp ve Dwyer, 2001). Bu nedenle, TBL şirket içindeki kültürel değişim için bir kaldıraç olarak önemlidir. Tbl'yi bir felsefe olarak bütünleştirmeyi taahhüt eden kuruluşlar, yönetimi ve personeli destekleyen ve çalışanları tbl'nin sunduğu zorluklar ve sıkıntılar konusunda eğiten eğitim ve süreçler geliştirmiş ve uygulamıştır.

Şeffaflık

Belirtildiği üzere, TBL raporlaması, şirket raporlarının paydaşlarına yönelik şeffaflığını artırmaktadır. Şeffaflığı artırma eğilimini kolaylaştıran faktörler arasında bilgi teknolojisindeki hızlı gelişmeler, iletişim araçlarının kolaylığı, medyanın güçlü rolü ve yatırımcıların ve paydaşların artan talepleri yer almaktadır. Daha sonra 'işletmeler düşüncelerini, önceliklerini, taahhütlerini ve faaliyetlerini, dünya çapında giderek daha yoğun bir inceleme altında bulacaklardır' (Elkington, 2004, s. 3). Ekoturizm firmaları,

ticari sınırlar dahilinde, faaliyetleri ve finansal performansın ötesindeki etkileri konusunda şeffaf olma ve TBL süreçlerinin herkes tarafından görülmesine izin verme yükümlülüğüne sahiptir (Dwyer ve ark., 1998/99; Dwyer ve diğ., 2000). Paydaşların ‘bilme hakkının’ meşruiyetinin tanınması ve çok boyutlu sonuçların ve etkilerin açıklanması, şirketin ‘vizyonuna’ veya görev beyanına, paydaşlarla iletişimine ve kamuya açık raporlamasının gerçek içeriğine dâhil edilebilecek güçlü bir TBL gerekliliğidir.

Paydaş Katılımı

Şirketlerin paydaşları ile bağlantıda ve etkileşimde olması (dâhili ve harici) zorunludur. TBL raporlaması, şirketlerin paydaşları ile finansal düzeyde olduğu kadar sosyal ve çevresel düzeyde de bağlantıda olmalarını sağlar. TBL, firmaların bir firmanın çeşitli süreçleri ve katılımcı planlama ve fikir birliği oluşturma yoluyla farklı paydaşları planlama sürecine entegre etmelerini ve dahil etmelerini gerektirir. Endüstri gibi paydaşlar, hükümet ve toplum, uygulama kurallarının oluşturulması da dâhil olmak üzere strateji uygulamasına dâhil edilmelidir. Önemli olarak, TBL, firmaların faaliyetlerinin paydaşları nasıl etkilediğini, paydaşların temel kaygılarının / sorunlarının neler olduğunu, bu konuların nasıl ele alındığını ve olumlu girişimlerinin nasıl tanındığını yansıtmalarını gerektirir. Yukarıda tartışılan CCBEN, bu zorluğu başarıyla karşılayan bir ekoturizm kuruluşudur.

Özel bir yaklaşımdan ziyade resmileştirilmiş, işbirlikçi ve anlamlı paydaş katılımı, tbl’yi iş stratejilerine ve operasyonlarına entegre etmenin önemli bir bileşenidir. Bu, işletmelerin paydaş diyaloguna daha fazla erişim sağlamasını ve paydaş katılımını proje zaman dilimlerine dâhil etmelerini gerektirir. Kurumsal karar alma sürecinin her noktasında kilit paydaş kaygılarının, bakış açılarının, içgörülerin ve önceliklerin ele alınmasını ve bütünleştirilmesini sağlama fırsatı vardır. Önemli konular şunlardır: operasyonların tüm yönleriyle ilgili paydaş kaygılarını / sorunlarını belirlemek; programlar ve planlama faaliyetleri için girdi, tavsiye ve destek aramak; uygun raporlama türlerini belirlemek ve belirtilen hedefler için paydaş desteği aramak (Freeman, 1984).

Ortaklıklar, toplulukların ekoturizm girişimleri kurmalarına yardımcı olmak için yararlı olabilir. Manyallaluk, Avustralya'nın Kuzey Bölgesi'ndeki Katherine'in yakınında 3000 kilometrekarelik bir tesistir. Mülk, Jawoyn halkı tarafından sahiplenilmekte ve yönetilmektedir. Yaklaşık 150 kişi toplum temelli küçük bir turizm işletmesi işletmektedir. Gelenekleri ve kültürleri hakkında bilgi edinmenin yanı sıra şelalelere, kaya havuzlarına ve antik kaya sanatı alanlarına seyahat etme fırsatını vurgulayan bir dizi tur sunmaktadırlar. Operasyonun ilk yıllarında, Jawoyn halkı ziyaretçileri topluluğa getirmek için ticari bir tur operatörü (Terra Safari Turları) ile çalıştı. Bu ortaklık, toplumun turizm girişimini kurmasına ve birçok ülkede kaliteli bir ziyaretçi deneyimi geliştirmeye ve sunmaya odaklanmasına yardımcı oldu. Ortaklık, kuruluş sırasında bir takım avantajlara sahipken, rezervasyon ücretlerinin özel bir tur operatörüne gitmesi, toplum için elde edilen gelirleri azalttı. Başarılı bir şekilde faaliyete geçtikten sonra, topluluk kendi turlarını tanıtmaya ve doğrudan Manyallaluk ile rezervasyon yapan ziyaretçi sayısını artırmaya çalıştı. Topluluk broşürler bastırdı ve Darwin merkezli bir pazarlama şirketini el ilanlarını yıllık olarak dağıtması için görevlendirdi. Yönetici ve bir rehber, sektör katılımlarını genişletmek için Darwin ve Sydney'deki turizm fuarlarına da katıldı (http://www.aboriginalaustralia.com.au/tour_info.cfm?id558).

Etkin paydaş katılımı, ekoturizm firmalarının kolayca ilişki kurabileceği bir şeydir. Sürdürülebilir turizmin sağlanması için geniş toplum katılımının, etkin koordinasyonun ve ilgili tüm taraflar arasındaki desteğin öneminin tanınması çok önemlidir (Timothy, 2002). Ancak bazı sorunlar vardır. TBL, işletmelere farklı paydaş gruplarının gereksinimleri arasında öncelik verme imkânı sunmamaktadır. Ayrıca, TBL, farklı paydaş gruplarının ihtiyaçları çeliştiğinde, işletme operatörünün bir grubun isteklerini diğerinin isteklerine karşı takas etmesine yardımcı olmaz. Neyse ki, ekoturizm firmaları için varsayılan, ikisi firmaları yerel toplumu güçlendirmeye ve ev sahibi hedefin politik, çevresel ve sosyal iklimine duyarlı olmaya teşvik eden temel ekoturizm ilkeleridir.

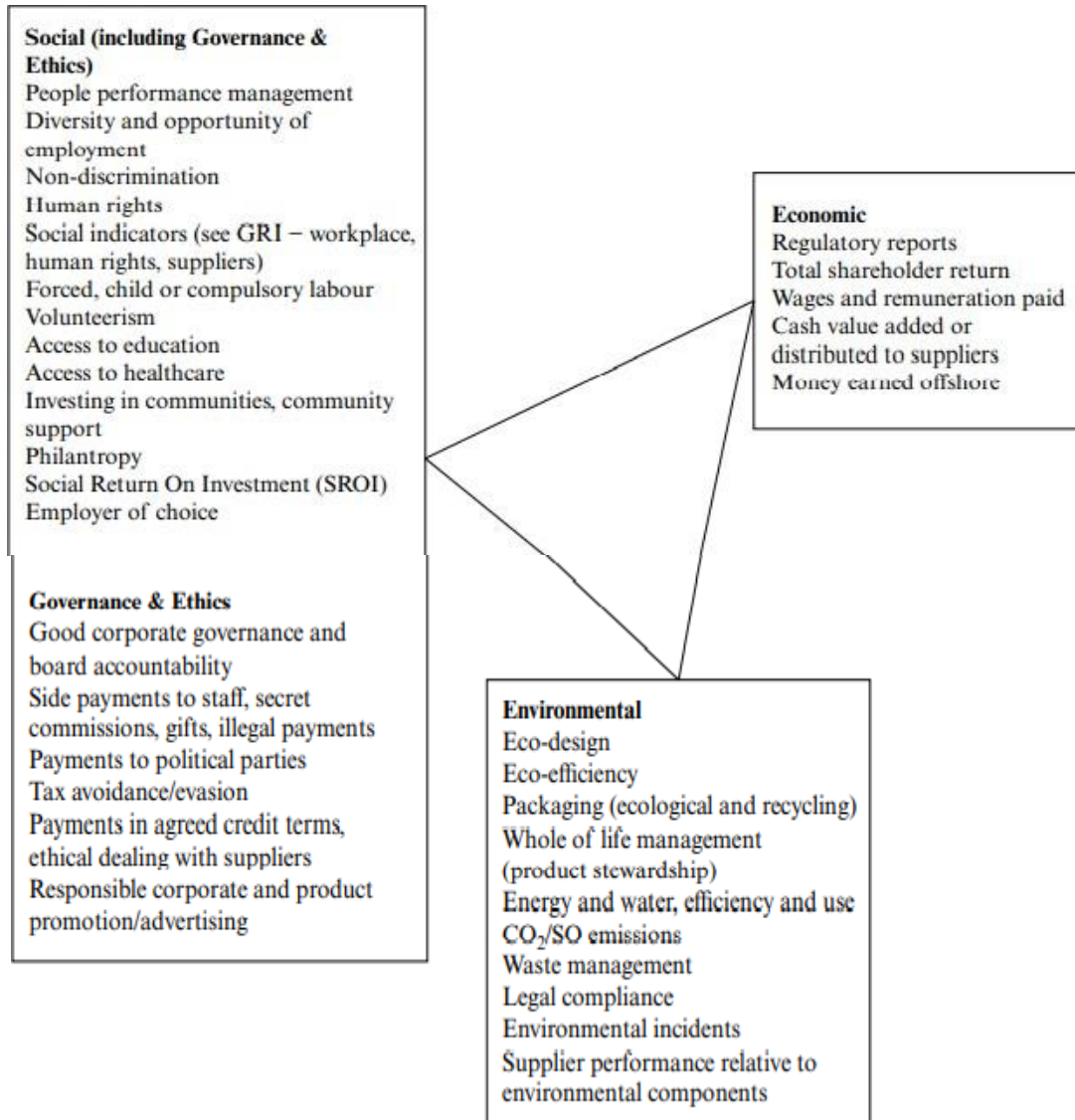
Ekoturizm işletmeleri, paydaşlar arasında bilgi alışverişini teşvik ederek sürdürülebilir turizmde 'en iyi uygulama' ilkeleri konusunda farkındalık yaratma

sorumluluğunu teyit etmektedir (UNEP, 2000). Bilgi değişimi, sürdürülebilir kalkınma ve ekoturizm ilkelerinin uygulanması konusunda diyalog, sürdürülebilir ekoturizm işlemleri ile uyumlu olan tutum, değer ve eylemleri güçlendirmek için daha geniş bir anlayış ve farkındalık yaratmada ve ağlar kurmada önemli bir rol oynayabilir.

Uygun Göstergelerin Seçilmesi

Bir ekoturizm operasyonunun kendisini ve çevreyi sürdürebilmesi, sahip olabileceği etkilerin türünü anlama yeteneğine bağlıdır. Turizm için çevresel ve sosyal göstergeler konusunda önemli bir araştırma literatürü bulunmaktadır (Bossel, 1999; Manning, 1999; McCool, Moisey ve Nickerson, 2001). Göstergeler, objektif performans değerlendirmesinin temelini oluşturdukları için çevresel izleme ve raporlamanın başarısı için kritik öneme sahiptir. Göstergeler, şirketlerin açık hedeflere nasıl ulaştıklarını değerlendirebilecekleri bir ‘ölçüm çubuğu’ işlevi görür (Suggett ve Goodsir, 2002). Genel olarak, turizm literatüründeki tartışma, firmanın mikro düzeyinden ziyade makro (hedef) düzeyde sürdürülebilir kalkınma göstergelerine odaklanmıştır.

Çevresel performans ölçümü amacıyla sınırların belirlenmesi TBL raporlama sürecinin önemli bir parçasıdır. Herhangi bir yöneticinin bildiği gibi, ölçülen şey dikkat çeker. TBL uygulamasının kapsamını, bir kuruluşun üzerinde kontrol veya etki sahibi olduğu işlemleri içerecek şekilde tanımlamak tipiktir. Birçok durumda bu basit olmakla birlikte, faaliyetlerinin bir bölümünü dış kaynak olarak kullanabilecek, yüklenicileri yoğun olarak kullanabilecek, ortak girişimlere veya çok sayıda tedarikçiye sahip olabilecek ekoturizm firmaları için daha az açıktır.

Şekil 20.1 Seçilen TBL göstergeleri

Küresel Raporlama Girişimi (GRI), TBL ve sürdürülebilirlik raporlaması yönergelerini desteklemek amacıyla kurulmuş bir kuruluştur. Kılavuz ilkeler, kuruluşların faaliyetlerinin, ürünlerinin ve hizmetlerinin ekonomik, çevresel ve sosyal boyutlarını raporlamak için gönüllü kullanım içindir. GRI, dünyanın dört bir yanından iş, muhasebe, yatırım, çevre, insan hakları, araştırma ve çalışma örgütlerinden temsilcilerin aktif katılımını içermektedir (GRI, 2002).

GRI metodolojisi, farklı raporlama kuruluşları arasında bilgi toplama ve sunma konusundaki pratik hususları kabul ederken raporlama kuruluşları arasında

karşılaştırılabilirliği destekleyen bir raporlama çerçevesi sağlar. Şekil 20.1’de ekonomik, sosyal ve çevresel göstergelerin bir listesi yer almaktadır. Sorun listesi büyük ölçüde GRI web kaynaklarına dayanmaktadır, ancak Tur Operatörleri Sektörü Eki (GRI, 2002) gibi bir dizi özel endüstri takviyesi ile daha da genişletilmiştir.

GRI (2002) 2002 Raporlama Kılavuzunda, firmaların faaliyetlerinin, ürünlerinin ve hizmetlerinin ekonomik, çevresel ve sosyal boyutları hakkında daha tutarlı ve kapsamlı bir şekilde rapor verme yeteneklerini geliştiren teknikler geliştirme gereğini vurgulamıştır. GRI’nin amacı sürdürülebilirlik raporlamasının kalitesini, titizliğini ve faydasını arttırmaktır. Bugüne kadar TBL, işletmeler tarafından bu amaç için en çok seçilen formattır (Robins, 2006).

GRI yöntemleri caziptir, çünkü kısmi ve artımlı bir uygulamaya izin verir; sürekli bir öğrenme süreci içerir ve yeni taleplere uyum sağlayacaktır. Bununla birlikte, GRI uluslararası kabul görmüş bir kılavuz sunarken, göstergelerinin çoğu için henüz yöntemler sağlamamakta ve özellikle yerleşik göstergeler ve yöntemlerle ilgili olarak farklı ülkelerdeki belirli koşulları dikkate almamaktadır. Bazı şirketler GRI ve diğer çerçeveleri başarılı bir şekilde benimserken, diğerleri; diğer şirketler tarafından kullanılan göstergeleri gözden geçirdikleri ve çeşitli kaynaklardan en uygun olanı benimsedikleri, daha eklektik bir yaklaşım benimsemektedir.

Göstergelerinin uygunluğunu kontrol etmek için bir ekoturizm firması iç ve dış paydaşlara aşağıdaki soru türlerini sorabilir:

- Paydaşlar için kilit öneme sahip olan nedir?
- Hangi çevre sorunları yarın iş yapma şeklimizi etkileyecektir?
- Bir kuruluşun, hem şimdiki hem de gelecekteki bağlamda, şu anda nasıl çalıştığı ile ilgili riskler nelerdir?
- Ne hakkında veri toplayabiliriz ve hangi karşılaştırmalı veriler mevcuttur?

Çevresel raporlamayı ilk kez üstlenen ekoturizm firmaları, deneyim geliştikçe raporlama sınırlarını zaman içinde genişletmek amacıyla ilk raporlarını dar bir şekilde kapsamayı tercih edebilirler.

Ne yazık ki bugüne kadar, ekoturizm işletmecileri de dâhil olmak üzere turizm araştırmacıları, turizmin çevresel ve sosyo-kültürel etkilerinin daha iyi anlaşılmasını ve sürdürülebilir turizmin temelini oluşturmak için GRI göstergelerinin potansiyel önemini ihmal etmişlerdir. Bununla birlikte, yukarıda vurgulandığı gibi ekoturizm ilkelerinin bu göstergelerle tutarlı olduğu açıktır.

Değerlendirme Değiş Tokuşları

TBL ölçümleri, şu anda mevcut olandan daha iyi kalitede sağlam bilgilere dayanmalıdır. Gerekli bilgiler çevre yönetim sistemleri (EMS) ve güncellenmiş muhasebe uygulamaları kullanılarak oluşturulabilir (Suggett ve Goodsır, 2002). Asıl zorluk, ekonomik, çevresel ve sosyal boyutların üç ayrı alt çizgiye nasıl uyduğunu ölçmek yerine, bu faktörlerin birbiriyle nasıl ilişkili olduğunu, yani ‘bilanço’ yu anlamaktır. Bir kuruluşun birleşik ekonomik, çevresel ve sosyal performansını ölçmek için şu anda kabul edilmiş tek bir standart bulunmamaktadır. Parasal açıdan, karda olduğu gibi topluma ve çevreye olan faydaları ölçmenin tek bir yolu olmadığından, işletmelerin her üç bilançoda da toplanmasına izin vermez. Bazı yorumcular bunun ulaşılamaz olduğunu savunmaktadırlar (Norman ve MacDonald, 2003). Parayı ortak payda olarak kullanmak için girişimlerde bulunulmuştur, örneğin, çevresel zararın geri kazanılması maliyetine veya yaralı bir işçinin tedavi maliyetine parasal bir değer koyarak. Bununla birlikte, parasal bir formülün başarısının sınırları vardır, örneğin, bir türün neslinin tükenmesine veya gelişmekte olan ülkelerde turizm alışverişi için ürün üreten çocuk işçilerin sömürülmesine hangi parasal değer konabilir? Esasen herhangi bir emsal dolar değeri, nihayetinde bireysel yargıya dayanacak ve sonuç olarak meşru mücadeleye açık olacaktır (Robins, 2006).

TBL en geniş düzeyde çıktılardan ziyade sonuçlara dayalı bütünleyici bir karar alma süreci olduğundan raporlamanın bu faaliyeti yansıtması ve ölçümleri üç ayrı bilanço'ya yerleştirmemesi gerekir. Ancak, (eğer varsa) ortak bir ölçüm oluşturulana ve

geniş kabul görene kadar, tbl'nin üç sektörünün muhasebe ve raporlaması ayrı ayrı ve yukarıda listelenen ölçütlere göre ölçülmeye ve raporlanmaya devam edecektir.

Performans İzleme

İzleme, herhangi bir planlama veya yönetim sisteminin önemli bir bileşenidir. İzleme özellikle aşağıdakilere yardımcı olur:

- Bir finansal kontrol süreci ile bir operasyonun etkinliğinin değerlendirilmesi,
- Hesap verebilirlik ve şeffaflığa yardımcı olmak için yönetim için bilgi sağlama,
- Başarılı pazarlama faaliyetleri için tüketici memnuniyeti hakkında bilgi verilmesi,
- Bir operasyonun eylemlerinden kaynaklanan öngörülemeyen olumsuz ve sosyal etkilerden kaçınmak,
- Bir operasyonun dış ortamında meydana gelebilecek değişiklikleri dâhil etmek.

Yönetim uygulamalarının performans göstergelerine ve temel önlemlere karşı izlenmesi, ekoturizm operasyonlarının giderek daha önemli bir hal alan bileşenidir. Ekoturizm işletmecilerinin kendi göstergelerini belirlemeleri ve daha geniş iş ortamları bağlamında belirlemeleri, topluluklarıyla ortaklıklar halinde çalışmaları ve bunları iş hedefleriyle eşleştirmeleri gerekecektir. Ayrıca, yeni raporlama paradigmasını benimsemenin zorluklarıyla yüzleşmeleri gerekecektir. Bilgi teknolojisindeki gelişmeler turizm dâhil tüm sektörlerde izleme performansını büyük ölçüde artırmıştır (Sheldon, 1997). TBL raporlamasını benimseyen ekoturizm firmalarının, iş operasyonlarının etkilerinin sürekli izlenmesine katılmaları esastır. TBL kavramının kuruluşun felsefelerine, değerlerine ve iş planlamasına entegre edilmesi amaçlandığından, TBL muhasebesi ilk raporla bitmez. İzleme kuruluş işlemleri, ölçme, değerlendirme ve değişiklik sürekli bir süreçtir.

Uygulama Maliyetleri

TBL raporlamasını benimseyen ekoturizm firmaları kaçınılmaz olarak uyum maliyetlerine karşı sosyal ve çevresel kalitenin iyileştirilmesine ağırlık verecektir. Bir TBL raporu hazırlama maliyetleri kuruluştan kuruluşa değişecektir. TBL raporlama uygulama maliyetlerinin, temel bilgileri toplamak için gereken yönetim sistemlerinin maliyetine kıyasla küçük olması muhtemeldir. Bir şirketin faaliyetlerinin niteliği veya büyüklüğü bu tür sistemlerin benimsenmesini garanti etmiyorsa, TBL raporlaması çok maliyetli bir uygulama olmamalıdır. Daha büyük işletmeler, kaynaklara erişimleri nedeniyle, özellikle sürdürülebilirlik ilkelerine dâhil olmak ve taahhütte bulunmak için kendi personellerini kullanabiliyorlarsa, sürdürülebilir bir şekilde faaliyet göstermeye önemli adımlar atmak için iyi bir konumdadır.

Tbl'yi entegre etmek için gereken farklı beceri ve yetkinlikler birçok ekoturizm işletmesinde eksik olabileceğinden, tbl'nin uygulanması personel taahhüdünü ve dolayısıyla kaynakların tahsis edilmesini gerektirir. Bu şekilde, tbl'nin benimsenmesi, zaman içinde rekabet avantajını korumak için bir yatırım haline gelir. Bu taahhüt, ekoturizm firmalarının sahipleri ve yöneticileri tarafından içselleştirilmelidir.

ZORUNLU VE İSTEĞE BAĞLI RAPORLAMA

Zorunlu TBL raporlaması konusuna ilişkin görüşler farklılık göstermektedir. Genel algı, TBL raporlamasının dayatılan bir önlemden ziyade ticari bir zorunluluk haline geleceğidir. Gerekli hükümet yaklaşımının, kolaylaştırma, terfi ve eğitimin bir birleşimini içermesi gerekecektir. Hükümet, daha geniş KSS ve çevresel sürdürülebilirlik raporlama gündeminin bir parçası olarak tbl'yi desteklemede çok önemli bir role sahiptir. Devlet desteği olmadan, tutarlı ve daha standart bir raporlama yaklaşımı elde etmek çok zor olacaktır.

TBL ölçümünü, raporlamasını ve denetimini teşvik etmek için bir tür devlet desteğine ihtiyaç duyulabilir (ve daha geniş hedef fayda açısından gerekçelendirilebilir). TBL raporlaması, rekabet gücünü artırmak için bir araç olarak iş sektörüne tanıtılabilir.

Her seviyedeki hükümetler tbl'nin gelişimi için katalizör görevi görebilir. Diğerlerinin yanı sıra, hükümetler aşağıdakileri yapabilir (Allen Danışmanlık Grubu, 2002):

- Stratejik ortaklıkların ve destek ağlarının gelişmesine ve deneyimlerin paylaşılmasına izin vermek için tbl'ye destek sağlamak ve kolaylaştırmak,
- Devlet kurumları için TBL tedarik politikasının uygulanması da dâhil olmak üzere devlet kurumları arasında deneyimlerin paylaşılmasını teşvik eden destek ağları geliştirmek ve teşvik etmek,
- Kamu sektörü karar vermede hesap verebilirlik ve şeffaflık konusunda geliştirilmiş stratejiler ve ölçümler geliştirmek,
- TBL raporlama, izleme ve denetimine yönelik araştırmaları destekleme,
- TBL performanslarını iyileştirmeye çalışan firmalar için finansal teşvikler (örneğin vergi imtiyazları) sağlamak.

Bununla birlikte, hükümetin TBL raporlamasını benimseme konusundaki iş baskısı ancak hükümet organları aynı disipline tabi tutulursa güvenilir olacaktır. Hükümetin tbl'ye bağlılık göstermesi için paydaşların karar alma ve raporlamaya gerçekten katılmaları için fırsatlar yaratılması gerekmektedir. Bununla birlikte, hükümetler küçük ekoturizm firmalarının yeteneklerine ve kaynaklarına duyarlı olmalıdır.

TBL'Yİ DESTEKLEMEDE DAVRANIŞ KURALLARININ ROLÜ

Ekonomik, çevresel ve sosyo-kültürel baskılar, insanları çevreye karşı daha dikkatli davranmaya teşvik etmek için tasarlanan giderek daha katı mevzuat ve vergilendirme ile sonuçlanmaktadır. Bu nedenle, en iyi işletmeler bu tür eylemleri önceden tahmin edecek ve etkilerini en aza indirecektir. Öz yönetim uygulamaları, uygulama kodlarının ve belgelendirme şemalarının benimsenmesiyle artacaktır. Ayrıca uyum maliyetlerini en aza indirecektir.

Bir tbl'yi desteklemek için mesleki davranış kurallarının getirilmesi, örgütsel politikaların ve davranışların firmanın ekonomik, çevresel ve sosyal performansı ile ilgili olarak daha etik bir yaklaşımı yansıtmayı gerektirdiği anlamına gelir. Bu, bir kuruluş içindeki bir TBL çerçevesinin entegrasyon sürecinin ve genel KSS stratejisinin bir parçasını oluşturacaktır. Bu aynı zamanda firmaları iş yapma biçimlerinden daha sorumlu hale getirecektir. Davranış kuralları hazırlanırken paydaşlardan (iç ve dış) gelen girdiler göz önünde bulundurulmalıdır ve uygun şekilde izlenir ve uygulanırsa paydaşlarla güvenilirliğini koruyacaktır.

Küresel olarak, birçok turizm endüstrisi sektörü, gönüllü girişimlerin oluşturulması yoluyla sürdürülebilir kalkınmaya yanıt vermiştir, yani 'endüstri üyeleri tarafından (genellikle birbirinin yerine) operatörlerin akreditasyonuna vurgu yaparak yazılan bir dizi beklenti, davranış veya kural' (Newsome, Moore ve Dowling, 2002, s. 223). Turizm endüstrisindeki örnekler şunlardır:

- Sürdürülebilir Turizm için Etik Kurallar ve Yönergeler (Kanada Turizm Endüstrisi Birliği),
- Turizm için Çevresel Davranış Kuralları (Birleşmiş Milletler Çevre Programı),
- Sürdürülebilir Turizm İlkeleri (Dünya Çapında Doğa ve Turizm Fonu),
- Sürdürülebilir Turizm Kanunu (Pasifik Asya Seyahat Birliği),
- Sorumlu Seyahat Rehberi (Afrika Seyahat Birliği),
- Dünya Dostu Gezginler Bildirgesi (Japon Seyahat Derneği),
- Turizm ve Seyahat Endüstrisi için Gündem 21 (Dünya Turizm Örgütü, Dünya Konseyi ve Dünya Seyahat ve Turizm Konseyi tarafından teşvik edilmektedir).

Eko turistlerin davranış kuralları (Quebec hükümeti) gibi çok sayıda ekoturizm davranış kuralları vardır: ekoturist Davranış Kuralları ve Tur Operatörü Davranış Kuralları (Kuzeybatı Yunnan ekoturizm Derneği); belgelendirme ve standartlar (TIES);

Tur Operatörleri için Davranış Kuralları (Rainforest Alliance); etik kurallar (Okyanus Topluluğu); sertifika ve eko kodları programları (Ecotourism Australia).

El Remanso Lodge (Osa Yarımadası, Kosta Rika), Sürdürülebilir Turizm Sertifikası'nın (CST) 'Seviye 5' ödülüne layık görüldü; Kosta Rika Turizm Kurulu (BİT) tarafından yürütülen ve turizm şirketlerinin doğal, kültürel ve sosyal kaynak yönetimindeki sürdürülebilirlik uygulamalarını değerlendiren titiz bir sertifika programıdır. CST, Kosta Rika Ulusal Akreditasyon Komisyonu tarafından düzenlenir ve sürdürülebilir turizm başarılarının beş düzeyden oluşan bir ölçekten meydana gelir.

Avustralya Rehberleri (GOA), Avustralya'daki endüstrinin tüm sektörlerindeki tüm tur rehberleri için bir ölçüt sağlayan ulusal bir tur rehberi akreditasyon programıdır. 2003 Yılında kurulan GOA, Avustralya'daki bireysel rehberlik kuruluşları ve dernekleri için bir şemsiye kuruluş olarak hizmet vermektedir. GOA, Avustralya'yı ziyaret eden turistlere hizmetlerde en iyi uygulamaları denetler ve ziyaretçilere bir rehberin belirli standartları karşıladığına ve Avustralya Tur Rehberlerinin Rehberlik Uygulamaları Kuralları'nda belirtilen en iyi uygulama standartlarına bağlı olduğuna dair güvence sağlar. Akreditasyon, ekoturizm endüstrisinin tüm sektörlerindeki tur rehberleri için uygundur ve mesleki gelişimi ve ilgili tüm becerilerde eğitimi teşvik eder.

Tarihsel olarak, sürdürülebilir girişimlerin endüstri tarafından benimsenmesi çeşitli nedenlerden dolayı yavaş olmuştur:

- Başta gelişmekte olan ülkeler olmak üzere birçok turizm işletmecisi bu tür uygulama kodlarının varlığından habersizdir.
- Belgelerde kullanılan dil küçük işletmeler için korkutucudur.
- Birçok turizm işletmecisinin büyüklüğü, önerilen yönergeleri ve girişimleri uygulama yeteneklerini kısıtlamaktadır.
- Günlük faaliyetleriyle zaten aşırı yüklenmiş olan turizm işletmecileri, kendileri adına ilgili uygulama kodlarını bulmak ve tanımak için çok az zamana sahiptir.

- Kodlar genellikle yalnızca genel ilkeler sağlar ve işletmeler bunları operasyonel bir düzeye çevirmeyi zor bulurlar.

Bu zorluklara rağmen bir dizi girişim, ödüller, davranış kuralları ve belgelendirme, eğitim ve bilinçlendirme programları dâhil olmak üzere hem küçük hem de büyük ekoturizm işletmelerine değerli ve pratik rehberlik sağlayabilir. Turizm sektöründe sürdürülebilir iş operasyonlarına yönelik TBL yaklaşımının geliştirilmesinde endüstri kodlarının potansiyel olarak değerli bir rolü vardır.

SONUÇ

TBL muhasebesi paydaşların, firmaların faaliyetlerinin sosyal ve çevresel etkileri için daha fazla hesap verebilirlik talebine yanıt olarak ortaya çıkmıştır. Bu bölüm, ekoturizm işletmelerinin sürdürülebilir operasyonlarının desteklenmesinde tbl'nin potansiyel rolünü aktarmaya çalışmıştır.

Küresel turizm endüstrisinin hiçbir sektöründe TBL ilkelerinin benimsenmesi ve raporlanması ekoturizmden daha uygun değildir. Ekoturizm endüstrisi dünya çapında faaliyet göstermektedir; gelişmekte olan ve gelişmiş ekonomilerde; kültürel açıdan farklı geçmişlere sahip ülkelerde; büyük çok uluslu şirketlerden çok küçük işletme sahiplerine kadar olan kuruluşlarla ve uzak yerlerde, şehirlerde ve kasabalarda. Diğer ticari sektörlere yansımayan bu çeşitlilik, turizm kuruluşlarına iş yapmada ve özellikle faaliyet gösterdikleri toplumların ideallerini değil, uluslararası toplumu da yansıtan yeni felsefenin benimsenmesinde liderlik sağlama fırsatı sunmaktadır. TBL, bir organizasyonu neyi başardığı konusunda net olmaya zorlar: 'ölçülenler yönetilir'. Aynı zamanda karar vericilerin bilgi kalitesini artırır, örgütsel sorumlulukları açıklığa kavuşturur ve daha yüksek düzeyde şeffaflık yoluyla daha bilinçli ve hesap verebilir bir karar alma sürecine yol açar.

KAYNAKÇA

Allen Consulting Group. (2002). The ‘triple bottom line’ in the Australian public sector: A collaborative exploration. Public Sector Collaborative Research Project, Canberra, Australia.

Bakshi, B.R. ve Fiksel, J. (2003). The quest for sustainability: Challenges for process systems engineering. *AIChE Journal*, 49 (6), 23–34.

Bossel, H. (1999). Indicators for sustainable development: Theory, methods, applications. Winnipeg, Manitoba, Canada: International Institute for Sustainable Development.

Dwyer, L., Edwards, D., Mistilis, N., Scott, N. ve Roman, C. (2009). Destination and enterprise management for a tourism future. *Tourism Management*, 30, 63–74.

Dwyer, L. ve Forsyth, P. (1993). Foreign investment in Australian tourism: A framework for assessing impacts. *Journal of Tourism Studies*, 4 (1), May, 26–37.

Dwyer, L. and Kemp, S. (2004). Closure of an ecolodge: A failure of strategic management? *Journal of Pacific Studies*, 26 (1–2), April, 51–75.

Dwyer, L. ve Kim, C.W. (2003). Destination competitiveness: A model and indicators. *Current Issues in Tourism*, 6 (5), 369–413.

Dwyer L., Teal, G. ve Kemp, S. (1998/99). Organisational culture and strategic management in a resort hotel. *Asia Pacific Journal of Tourism Research*, 3 (1), 27–36.

Dwyer, L., Teal, G., Kemp, S. ve Wah, C.Y. (2000). Organisational culture and human resource management in an Indonesian resort hotel. *Tourism Culture and Communication*, 2 (1), 1–11.

Elkington, J. (1997). *Cannibals with forks: The triple bottom line of 21st century business*. Oxford: Capstone Publishing.

Elkington, J. (2004). Enter the triple bottom line. In A. Henriques ve J. Richardson (Eds.), *The triple bottom line: Does it all add up?* (pp. 1–16). London: Earthscan, available at <http://www.johnelkington.com/TBLeElkington-chapter.pdf> (accessed 23 March 2006).

Figge, F., Hahn, T., Schaltegger, S. ve Wagner, M. (2006). 'The sustainability balanced scorecard – linking sustainability management to business strategy. *Business Strategy and the Environment*, 11 (5), 269–84.

Freeman, R.E (1984). *Strategic management: A stakeholder approach*. Boston, MA: Pitman. GRI (Global Reporting Initiative). (2002). <http://www.globalreporting.org/guidlines/2002/c52.asp> (accessed 20 February 2012).

Gray, R. ve Bebbington, J. (2000). Environmental accounting, managerialism and sustainability. *Advances in Environmental Accounting and Management*, 1, 1–44.

Hassan, S. (2000). Determinants of market competitiveness in an environmentally sustainable tourism industry. *Journal of Travel Research*, 38 (3), 239–45.

Hinkin, T.R. ve Tracey, J.B. (2000). The cost of turnover. *Cornell Hotel and Restaurant Administration Quarterly*, 41 (3), 14–21.

Honey, M. (1999). *Ecotourism and sustainable development: Who owns paradise?* Washington, DC: Island Press.

Kemp, S. ve Dwyer, L. (2001). An examination of organisational culture – the Regent Hotel, Sydney. *International Journal of Hospitality Management*, 20, 77–93.

Manning, T. (1999). Indicators of tourism sustainability. *Tourism Management*, 20, 179–81.

McCool S., Moisey, N. ve Nickerson, N. (2001). What should tourism sustain? The disconnect with industry perceptions of useful indicators. *Journal of Travel Research*, 40 (2), 124–31.

Newsome, D., Moore, S.A. ve Dowling, R.K. (2002). Natural area tourism: Ecology, impacts and management. Mona Vale, New South Wales, Australia: Footprint Books.

Norman, W. ve MacDonald, C. (2003). Getting to the bottom of the 'triple bottom line'. *Business Ethics Quarterly*, 14 (2), March, 243–62.

Pederson, O. (2005). Three thinking. *Brand Strategy*, 198, December 2005–January 2006, 36–7.

Ritchie, J.B.R. ve Crouch, G. (2003). The competitive destination: A sustainability perspective. Wallingford, Oxon, UK: CABI.

Robins, F. (2006). The challenge of TBL: A responsibility to whom? *Business and Society Review*, 111 (1), 1–14.

Sauvante, M. (2001). The 'triple bottom line': A boardroom guide. *Directors Monthly*, 25 (11), November, 1–6.

Savitz, A.W. ve Weber, K. (2006). The triple bottom line: How today's best-run companies are achieving economic, social, and environmental success – and how you can too. San Francisco: John Wiley and Sons.

Sheldon, P.J. (1997). Tourism information technology. Wallingford, Oxon, UK: CABI.

Stipanuk, D.M. (2001). Energy management in 2001 and beyond. *Cornell Hotel and Restaurant Quarterly*, 42(3), June, 57–71.

Suggett D. ve Goodsir, B. (2002). Triple bottom line measurement and reporting in Australia: Making it tangible. Canberra, Australia: Allen Consulting Group.

Timothy, D.J. (2002). Tourism and community development issues. In R. Sharpley ve D. Telfer (Eds.), *Tourism and development: Concepts and issues*. Clevedon, UK: Channel View Publications.

UNEP (United Nations Environment Programme). (2000). Ecotourism and sustainability, industry and environment. Vol. 24 (pp.3–4), available at World Heritage Publications website <http://whc.unesco.org/pubs.htm#debut> (accessed 12 July 2012).

UNEP (United Nations Environment Programme). (2002). Biological diversity and tourism: International guidelines for sustainable tourism, available at <http://www.biodiv.org/programmes/socio-eco/tourism/guidelines.asp> (accessed 10 July 2012).

Wild, R., Millinga, A. ve Robinson, J. (2008). Microfinance and environmental sustainability at selected sites in Tanzania and Kenya. London: LTS International, available at <http://www.eldis.org/vfile/upload/1/document/0811/Microfinance%20in%20East%20Africa%20WWF%20Care%20LTS.pdf> (accessed 20 February 2012).

Willard, B. (2002). The sustainability advantage: Seven business case benefits of a triple bottom line (conscientious commerce). Gabriola Island, British Columbia, Canada: New Society Publishers.

Worby, G. ve DeLacy, T. (2003). Tourism and the environment: It's time! Paper presented to the 2003 Ecotourism Australia 11th National Conference, National Wine Centre, Adelaide, South Australia, available at <http://www.crctourism.com.au/CRCBookshop/Documents/WorboysPaper-tourismveEnvironment.pdf> (accessed March 2013).

World Commission on Environment and Development. (1987). Our common future (Brundtland Report). Oxford: Oxford University Press.

WTO (World Tourism Organization). (1995). Agenda 21 for the travel and tourism industry: Towards environmentally sustainable development, World Tourism Organization, World Travel and Tourism Council ve the Earth Council, available at <http://unwto.org/en/search/google/frameset%20OR%20frame%20OR%20sustainable?query5frameset%20OR%20frame%20OR%20sustainablevecx501612528860927999102>

4%3Axpptm-3fnmkvecof5FORID%3A9vesitesearch5vehl5envelr5lang_en (accessed 20 February 2012).

19. Ekoturizm İşletmelerinde Personel Alımı

Tom Baum

GİRİŞ

Bu kavramsal bölüm, turizm sektöründeki işyeri ortamının zorlu özelliklerinin, yol gösterici çevre ilkeleri, ekonomik gerçekler ve coğrafi konumları bakımından ekoturizm işletmelerinin iş bağlamıyla kesiştiği zaman oluşan bağın ele alınmasını amaçlamaktadır. Bu bölümün amacı, ekoturizm işletmelerinde insan kaynakları konularının dikkate alınan bir yansıması ile ilgili literatürdeki boşlukları ele almaktır. Zimmermann'ın (2006) haklı olarak belirttiği gibi, sürdürülebilir turizm yerel toplulukların katılımını gerektirir ve turizmin gelişiminin sürdürülebilir olabilmesi için insan kaynaklarının bir ekoturizm destinasyonunun genel kalkınma politikalarına dâhil edilmesi gerekir. Bu bölüm, ekoturizm bağlamında faaliyet gösteren kuruluşların işgücü piyasası özellikleri, sektörde çalışacak personel temini ve işe alınması, çalışanların elde tutulması, eğitilmesi konularında karşılaştıkları zorlukların ortaya konmasına çalışacaktır. Gelişim ve kariyer gelişimi, onları daha 'ana akım' turizm ortamlarında yer alan işletmelerin karşılaştığı sorunlardan hem tür hem de ölçüde ayıran boyutlara sahiptir.

İnsan kaynakları boyutu, herhangi bir endüstri sektörünün en önemli unsurlarından biridir, turizm gibi hizmet sektöründen daha fazla değildir; bu, hizmetlerin geliştirilmesi ve sunulmasında veya tatil deneyimlerinde yüksek düzeyde insan katılımı ile karakterize edilir (Baum, 2006). Turizm hizmetlerini müşteriye ulaştırmak için hangi araçlar kullanılırsa kullanılsın, insan müdahalesinin rolü (bireyler ve gruplar olarak) neredeyse evrenseldir.

“Başarılı turizm işletmelerinin hikâyesi büyük ölçüde insanlarla ilgilidir – nasıl işe alındıkları, nasıl yönetildikleri, nasıl eğitildikleri ve hazırlandıkları, nasıl değerlendirildikleri ve sürekli öğrenme ve kariyer gelişimi sürecinde nasıl desteklendikleri (Fáilte Ireland, 2005, s. 8).”

Bu zorunluluk bağlamında, çalışanların yönetimi ve gelişimi kritik bir işlevdir ve sonuçta bir turizm organizasyonunun rekabetçi bir şekilde başarılı olup olmadığını

belirleyen bir işlevdir. Son derece başarılı turizm organizasyonları, özellikle pazarın yüksek dokunuşlu ve lüks ucunda, organizasyonu tanımlayan veya diğerlerinden ayıran hizmetler sunmak için çalışanlarının her seviyedeki katılımına, eğitime ve güçlendirilmesine büyük önem veriyor gibi görünmektedir (Baum, 2007). Aynı zamanda, ekonominin diğer bölümlerinin yanı sıra turizm sektörünün bazı bölümleri, teknoloji ikamesinden giderek daha fazla yararlanmakta ve hizmet sürecinde insan arabuluculuğunun azaltıldığı veya ortadan kaldırıldığı bir e-hizmet ortamı yaratmaktadır. Havayolları ve otellerle elektronik biletleme ve check-in, işte bu sürecin örnekleridir.

Turizm hizmetlerinin sunumunda kaliteye önem verildiği bir dönemde, hizmet kalitesi ve insani destek gibi hizmet talepleri, stratejik bir konu olduğu kadar rekabet fırsatı olarak da değerlendirilebilir. İnsan kaynaklarının kaliteyi yaratmadaki rolünün ve etkin yönetiminin göz önünde bulundurulması, kaliteyi ve rekabet gücünü artırmak için en önemli yöntemlerden biri olarak kabul edilmiştir. Aynı zamanda, dünya çapında turizm endüstrisi, beşeri sermayeye yatırıma yönelik belirsiz tutumlar, esnek olmayan istihdam uygulamaları ve gelişimine sürdürülemez bir yaklaşımla karakterize edilmektedir (Jithendran ve Baum, 2000). Genellikle salt operasyonel anlamda algılanan (Baum, 1993) turizmde insan kaynaklarının yönetimi ve geliştirilmesi, ‘geçicilik’ örneği olarak kolayca tanımlanmaktadır. Aynı zamanda operasyonel alanın çok ötesinde yansımaları olan ve turizm kuruluşlarının pazarlama ve finansal etkinliğini açıkça etkileyen bir faaliyet alanıdır.

İnsan kaynaklarının turizmdeki rolüne ilişkin bu genel analiz, coğrafi ve ekonomik izolasyonları, sınırlı ekonomik çeşitliliği ve müşterilerinin doğası açısından nitelendirilebilecek ekoturizm işletmeleri bağlamında doğrudan ilgilidir.

EKOTURİZM İŞLETMELERİ VE İŞGÜCÜ PİYASASI

Ekoturizm işletmelerinin insan kaynakları özelliklerinin tartışılması, genel olarak turizm içinde faaliyet gösteren tipik olarak zayıf işgücü piyasası özelliklerinin tanınmasıyla desteklenmelidir (Riley, 1996). Riley, daha geniş işgücü piyasası ile turizm çalışmalarının bir dizi temel özelliği, özellikle eğitim gereksinimleri, işgücüne giriş noktaları, işyeri ücret farklılıkları ve sendikal üyelik düzeyi arasındaki ilişkiyi göstermek

için, zayıf-güçlü iç işgücü piyasası modelinin uygulanmasında yardımcı olmaktadır. Bu analizin turizm çalışmalarının durumu ve sektörün hem istihdam hem de eğitim/öğretim fırsatı açısından algılanan çekiciliği açısından önemli etkileri bulunmaktadır. Keep and Mayhew (1999, s.8-9), Riley'nin zayıf iç işgücü piyasası niteliğini doğrulayan turizm çalışmalarının özelliklerinin bir listesini özetlemektedir:

- Düşük ücret eğilimi (bu eğilime neden olan beceri eksikliğinin olduğu durumlar hariç),
- Sosyal olmaya engel çalışma saatleri ve aile dostu olmayan vardiya kalıplarının yaygınlığı,
- Eşit fırsatlar politikalarının nadir görülme sıklığı ve daha yüksek düzeyde, daha iyi ücretlerde çalışma üzerindeki erkek egemenliği,
- Zayıf veya var olmayan kariyer yapıları,
- Kayıt dışı işe alım uygulamaları,
- Resmileştirilmiş 'iyi uygulama' insan kaynakları yönetimi ve geliştirme modellerinin benimsenmemesi,
- Önemli bir sendika varlığının olmaması,
- Yüksek düzeyde iş gücü cirosu,
- İşe alım ve elde tutmada zorluklar.

Turizmin beceri profili, hem doğrudan hem de eğitim ve öğretim kurumları aracılığıyla kendisine sunulan işgücü piyasasından etkilenmektedir. Zayıf iç işgücü piyasası özellikleri, kendi içinde işverenlerin çalışanlarından duydukları beceri beklentileri üzerinde aşağı yönlü baskılar yaratmakta ve bu da eğitim sisteminin sağladığı eğitimin niteliğini ve düzeyini etkilemektedir. Turizm çalışmalarının gerçek taleplerine ya da neler sağlayabileceğine dair tüketici beklentilerine yanıt olarak değil, potansiyel çalışanların algıları ve işverenlerin kendilerinden beklentilerinin bir sonucu olarak belirgin bir düşüş döngüsü söz konusudur (Wood, 1997).

Ekoturizm operasyonları her zaman yukarıda ele alınan daha geniş genellemelere uymamakla birlikte, yine de kaliteli turizm ürün ve hizmetlerinin sunulması için gerçek zorluklar yaratan işgücü piyasası özellikleri sergilemektedir. Bu tür destinasyonlardaki

turizm, muhtemelen yılda birkaç aylık faaliyet mevsimlerine bağlı olarak belirgin mevsimsellik ile karakterize edilebilir. Turizm sektörü de pek çok yerde görece olgunlaşmamış durumdadır ve birçok gezgin için sıkça gidilen yerler dışında olabilecek yerlerde, yeni turizm biçimlerine yönelik pazar talebine yanıt vermektedir. Bu gibi durumlarda turizm işgücü piyasası, yerleşik nüfusun önemli bir kısmı için daha geniş istihdam ortamının yerleşik bir parçası olarak görülemez. Daha ziyade, turizmde istihdam, ya kapsanan geçici bir faaliyet olabilir ya da;

- Turizm işletmelerinde diğer ekonomik faaliyetlerle birlikte veya uzun süreli ekonomik hareketsizlik veya işsizlik dönemlerinde çalışan yerel sakinler tarafından veya
- Adler ve Adler (1999) tarafından ‘iş arayanlar’ olarak adlandırılan; sezon için ekoturizm destinasyonlarına iş aramak için anakara yerlerinden veya diğer mevsimlik ekoturizm alanlarından göç etmeyi veya ekoturizmin sunabileceği yaşam tarzı etkinliklerinden bazılarına katılmayı tercih eden ‘göçmenler’ veya yaşam tarzı çalışanları tarafından yürütülen faaliyetlerdir.

Birçok ekoturizm destinasyonunun turizm deneyimleri açısından olgunlaşmamışlığı, eskilerin çoğu zaman en temel beceri düzeylerinden daha fazlasını talep eden fırsatlardan yararlanmak için iyi donanımlı olmadıkları anlamına gelir. Adler ve Adler (2004), Hawaii’deki otel çalışmalarını araştırırken son geçici, yaşam tarzı arayan turizm çalışanlarını ayrıntılı olarak tanımlamaktadır. Yıllarının bir kısmını ABD ve Kanada’daki kayak merkezlerinde çalışarak ve oynayarak geçiren önemli sayıda turizm işçisinden ve Hawaii’de sörf ve çalışma dengesinden bahsetmektedirler. Bu gibi ‘Göçmenler’ hem kişisel, genellikle sportif hırslarını, hem de ekonomik ihtiyaçlarını karşılarlarken, yerleşik işgücü piyasasında bulunmayabilecek bir dizi beceri de sağlarlar. Aşırı formlarda, bu yeni gelen göç yaşam tarzı; bir varış noktasında olmak için çalışan motivasyonlarının, ödeme yapan konukların motivasyonlarını yansıtabileceği ve ikisinin kendi konaklamalarının çoğunda neredeyse ayırt edilemez hale geldiği anlamına gelmektedir. Arnould ve Price (1993) hırçın nehirlerde yapılan rafting bağlamını tartışmaktadır ve deneyimsel temaların (kişisel gelişim, kendini yenileme, topluluklar ve doğa ile uyum), hem turistler hem de onlarla birlikte rehber ve eğitmen olarak çalışanların

çoğu için memnuniyetin temel boyutlarını açıklamakta önemli olduğunu ortaya koymaktadır. Misafirler ve çalışanlar arasındaki bu motivasyonel yaklaşma, özellikle emek estetiği olarak adlandırılabilir alanda, daha geniş bir turizm içinde ortaya çıkan bir temadır (Baum, 1997) ve bu ikisini çıkarlar, davranışlar ve görünüş açısından ayırt etmek zorlaşır (Warhurst, Nickson, Witz ve Cullen, 2000).

Birçok ekoturizm işletmesinde, istihdam edilenlerin çoğu yerel topluma 'gelir' niteliğindedir. Mevsimsellik, yerleşik topluluğun ekoturizm işletmelerinde gerekli uzmanlık becerilerini sağlayabilme konusunda ne ölçüde olduğunu etkiler. Bunlardan bazıları (deniz aktiviteleri (balık tutma, vahşi yaşamı izleme), dağ aktiviteleri veya kış sporları), bu tür toplulukların günlük yaşam tarzlarıyla yakından ilişkili olabilir, ancak diğerlerinin, özellikle misafirperverlik ve hizmetlerin sunulmasıyla ilgili olanlar olmak üzere, varış yerindeki diğer ekonomik ve boş zaman etkinlikleri ile çok az ortak noktası vardır. Ev sahibi ve ziyaretçi toplulukları arasında, özellikle geleneksel toplumlarda çağdaş, Batılılaşmış eğlencenin beceri taleplerini karşılamakla ilgili olarak, sıklıkla bir kültürel uyumsuzluk düzeyi de vardır. Bu nedenle, işgücü piyasası sıklıkla turizm becerileri eksikliğinden muzdariptir ve bu da hedefin uluslararası turizm alanında rekabet edebilmesi için ciddi sonuçlar doğurabilir.

Ekoturizm işletmeleri, karakteristik olarak, az sayıda personel istihdam eden ve genellikle aileye ait olan mikro ve küçük işletmelerdir. Bu tür ortamlarda daha büyük, çoklu operasyonların (oteller, yerel seyahat şirketleri) etkisi neredeyse yoktur. Küçük turizm işletmeleri, evrensel olarak, sürdürülebilirlik açısından daha geniş; işgücü piyasası üzerinde etkileri olan operasyonlar ve kuruluşlarındaki özelliklere sahip, (Baum, 1999a) bu işletmelerde çalışanların becerilerini geliştiren, kariyer gelişimi için fırsatlar yaratan ve yatırım yapan işletmelerdir. Küçük turizm işletmeleri genellikle tarım veya balıkçılık gibi daha geniş ekonomik faaliyetlerin yanında veya bir parçası olarak aile bağlamında faaliyet gösterirler ve genellikle farklı mevsimsel taleplerin bir sonucu olarak iki işlev arasında personelin birleşmesi söz konusudur. Bu nedenle, ekoturizm işletmelerinin faaliyet gösterdiği işgücü piyasalarının özellikleri, özellikle mevsimselliğin etkisi, turizm destinasyonları olarak olgunlaşmamışlıkları, dış işgücüne bağımlılık ve bu tür yerlerde

faaliyet gösterebilen yerel turizm işletmeleri daha spesifik insan kaynakları yönetimi işlevlerinin nasıl yürütüldüğünü önemli ölçüde belirlemektedir.

SEKTÖRDE ÇALIŞACAK PERSONEL ALIMINI VE TEMİNİ

Ekoturizm işletmelerinin çoğu, turizmi ekonomik faaliyet alanı olarak geliştirirken üzerine çekilebilecek, küçük ve kısıtlı işgücü havuzlarına erişebilecekleri ortamlarda bulunmaktadır. Sektörün olgunlaşmamışlığı ve faaliyetinin mevsimselliği, turizmin yerel sakinlere her zaman cazip fırsatlar sunmadığı anlamına gelmektedir. Bu bağlamda, yukarıda önerildiği gibi, yaşam tarzı motivasyonlarına sahip ‘göçmenler’, turizm sektöründe sunulan daha cazip istihdam fırsatlarını daha istekli ve yakalayabilmektedir. Turizm sektöründe daha fazla iş ve istihdam yaratılabilirliği yaratmak, turizmi yerel ekonomiye dâhil etmeye çalıştıkları için kamu sektörü yetkilileri tarafından sıklıkla ele alınan bir zorluktur. Aktiviteye dayalı, sportif veya kültürel olsun, ekoturizm destinasyonlarını ziyaret eden turistleri desteklemek için gereken uzman ve ‘otantik’ becerilerin çoğu, yerel yerleşik topluluk içinde benzersiz bir konuma sahip olabilir, ancak mevcut ekonomik faaliyeti tamamlayıcı bir şekilde kullanılması gerekir. Örneğin, kara veya deniz rehberlerinin, kültürel animatörlerin, geleneksel el sanatlarının temsilcilerinin veya bu tür faaliyetlerin ‘normal’ yaşamlarının bir uzantısı olabileceği spor eğitmenlerinin işe alınması, turizm kavramının topluma ekonomik kriterlerin ötesine geçecek şekilde ‘satılmasını’ gerektirebilir. Toplumu, turizme kapılarını açmanın genel olarak iyi olduğuna ikna etmek, belirli turizm işlevleri için personel alımı için daha resmi önlemlerin temelini oluşturmalı ve bundan önce gelmelidir.

Çoğu ekoturizm destinasyonundaki küçük işletme turizm kültürünün sınırlamaları vardır, ancak aynı zamanda topluluk içinde temel iş becerilerinin mevcut olmasını sağlayarak yerleşik katılımı teşvik etme fırsatı da sağlar. Bu katılım, girişimcilik becerileri konusunda hedeflenen eğitim ve insanları mevcut becerilerini turizm bağlamında kullanmaya teşvik etmek için uygun iş geliştirme desteği ile teşvik edilebilir. Geleneksel insan kaynakları yönetimi anlamında işe alım olmasa da, bu tür stratejiler turizme ekonomik ve beceri bağlılığı olan toplum içindeki işgücü havuzunu arttırmaktadır.

Turizm faaliyet sezonunu ve bununla birlikte temel istihdamı artırmaya yönelik önlemlere rağmen, turizm işletmelerinin ekoturizm destinasyonlarında ne ölçüde sürdürülebilir çalışma sunabileceği konusunda sınırlamalar bulunmaktadır. Bu nedenle, başta turizm aktivitesi yüksek olan dönemler için acemi mevsimlik personel için gerekli tedbirleri ve onların gerekli görevleri üstlenmek için donanımlı olmasını sağlamak için gereklidir. Yerel işe alım önlemleri ekoturizm destinasyonları içindeki işgücü talebini karşılamadığında, dışarıdan işe alım kaçınılmazdır. Bu bağlamda ‘satış’ noktası genellikle yaşam tarzıyla ilgilidir, insanları, genellikle aile bağları az olan genç işçileri, etkinlik ve kültürel çıkarları gerçekte bir çalışma tatili haline gelenlerle birleştirmelerini sağlamak için çekmeye çalışır. Bu ‘göçmen’ modelinin yerel işgücü piyasalarındaki zorluğu, bu tür çalışanların ekoturizm işine yerel olarak mevcut olanı aşan ve ücret karşılığında ve yerel olarak talep edilenlerden daha düşük koşullarda çalışmaya istekli ve yetenekli olabilecek beceri setleri ve deneyim profilleriyle gelebilmeleridir.

Ekoturizm destinasyonlarının beceri ihtiyaçlarının karşılanmasına bir cevap olarak göç, turizm deneyiminin ‘özgünlüğü’ ile ilgili zorlu sorunları gündeme getirmektedir. Göçmen emeğinden yararlanmak, Maldivler gibi ekoturizm destinasyonlarındaki turizm işletmeleri için uygun olabilir, ancak göçmenler yerel, özellikle kültürel etkileşim taleplerini karşılayan turistlere (hizmet, animasyon veya performans) deneyimler sunabiliyor mu (Baum, Hearn ve Devine, 2007; Duncan, Scott ve Baum, 2009)?

ÇALIŞANLARIN ELDE TUTULMASI

Mevsimsellik, belki de birçok ekoturizm destinasyonunun turizm sektörlerinde uzun vadeli çalışanların tutulmasının önündeki en büyük engeldir. Ekoturizm destinasyonlarında turizmin gerçekliği, yönetim veya pazarlama fonksiyonlarındaki personelin çok küçük bir kısmı hariç, yıl boyunca sürekli istihdam olanakları sunabilecek bir ekonomik sektör olmamasıdır. Bu nedenle, mevsimlik istihdam taahhüdünün genel olarak iyi olması nedeniyle, terimin normal kullanımına bağlılık gerçek bir sorun olmayabilir. Bununla birlikte, özellikle genç çalışanlar için ekoturizmden çıkmak, birçok

ekoturizm topluluğunda ciddi bir sorundur ve mevsimselliğin güvensizliği ile daha da kötüleşmektedir (Baum, 1999b).

Bununla birlikte, mevsimlik istihdam için eğitime yapılan yatırımlar nispeten yüksek olabilir ve bu nedenle, ertesi yıl onları tekrar geri çekecek önlemler alınmadıkça, ana faaliyet sezonunun sonunda eğitilmiş personel kaybına bağlı önemli maliyetler söz konusudur. Bu nedenle, birçok ekoturizm destinasyonunda, elde tutma kavramı, kuruluşların ister yerel halk ister ‘göçmen’ olsun, aynı operasyonel ekibi yıllık olarak geri çekme kabiliyetiyle ilgili bir anlam kazanabilir. Bu tutma biçiminin değeri, eğitim ve bu personelin ‘başlangıç noktasına ulaşma’ ve ürün ve hizmetleri derhal organizasyon standardına sunma becerisine ilişkin tasarruflarda yatmaktadır. Diğer sanayi mevsimlerinin turizmi tamamladığı durumlarda (ormancılık, balıkçılık veya tarımda olduğu gibi), bu tutma biçimi gerçekçi bir önermedir ve yerel sakinler belirli mevsimlerde ve sanayi sektörlerinde uzun vadeli olarak faaliyet gösterebilirler. Turizm, mevsimlik faaliyetlerini geleneksel zaman diliminin dışına çıkarmaya çalışıldığında çatışma ortaya çıkabilir, çünkü o zaman çalışanlar sadakat ve fırsat ikilemi arasında parçalanabilir. Yenilikçi turizm işverenleri tarafından mevsimlik destinasyonlarda benimsenen bir diğer tutma modeli, çalışanların gelecek yıl gelişmiş beceri ve deneyimlerle geri dönebilmeleri için düşük sezonda alternatif turizm çalışması aramalarını desteklemektir. Örneğin, İrlanda’nın güneybatısındaki oteller İsviçre’de kayak merkezlerinden meslektaşları ile düşük mevsimler boyunca, çalışanların istihdamı ile ilgili işbirliği yapmıştır.

EĞİTİM VE GELİŞİM

Ekoturizm destinasyonlarındaki turizm çalışanlarının eğitimi ve gelişimi ile ilgili konular da güçlü bir sektör ve faaliyet döngüsü yapısı üzerine oluşturulmuştur. Çalışanlara sunulan sürekli istihdam eksikliği, her iki tarafı da (işverenler ve çalışanlar) işin taleplerini karşılamak için gereken asgari seviyenin ötesinde eğitim ve gelişime yatırım yapma konusunda isteksiz hale getirebilir. Aynı zamanda, turizm işletmecilerinin uluslararası pazarda rekabet edebilmeleri için personelin, işletmenin hizmet ve ürün standartlarını karşılayabilmelerini sağlamak şarttır. Gezginlerin, uzak konumlarda oldukları için standart altı hizmetler olarak göreceklere kabul edecekleri fikri, bu tür

konumların erişim ve varış hizmetleri açısından genellikle yüksek maliyetli olduğu göz önüne alındığında sorgulanabilir. Chan ve Baum (2005), Malezya'nın Sabah kentindeki uzak ekoturizm bölgelerinde gezginlerin konaklama beklentilerini araştırmış ve lüks açısından bir miktar uzlaşmanın kabul edilebilir olmasına rağmen, uluslararası ziyaretçiler tarafından temel hizmet standartları ve konfor seviyelerinin beklendiğini belirtmiştir. Bunun sonuçları, uzak yerlerde turizm çalışanlarının beceri setleriyle ilgili olarak yapılabilecek çok az uzlaşmanın olmasıdır.

Küçük ekoturizm lokasyonlarındaki turizm işletmelerinin küçük işletme yapısı, çalışanların etkin bir şekilde eğitilmesine ve geliştirilmesine karşı da hafifletmektedir. Bu, sektörün çoğu bağlamında turizm eğitimi ile ilgili genel bir konu olarak belirtilmektedir (Baum, 2002). Genel olarak turizm işletmeleri ve özellikle daha küçük operasyonlar, yasal olarak veya piyasa baskıları tarafından zorlanmadıkça, çalışanların eğitime ve gelişimine önemli ölçüde yatırım yapmazlar. Ekoturizm lokasyonlarında, turizm çalışanlarına verilen en yaygın eğitim şekli, işin temel gereksinimlerini karşılamalarını sağlayacak şekilde tasarlanmıştır. Çok az sayıda küçük ekoturizm destinasyonu, turizm sektöründe tam kapsamlı giriş öncesi veya hizmet içi eğitim olanakları sağlayacak kritik nüfus kitlelerine sahiptir. Ekoturizm topluluğu ne kadar küçük olursa, eğitim ve öğretim olanaklarından yararlanabilmek için turizm sektörüne potansiyel girenlerin kendi yerel topluluklarından dışarı çıkmaları gerekme olasılığı da o kadar artar. Bu, turizmde sürekli bir geçim kaynağı geliştirmek isteyen okuldan ayrılanlar gençler için mümkün olsa da, daha olgun adaylar veya ekonominin başka bir sektöründeki deneyimden sonra turizme girmek isteyenler için her zaman gerçekçi bir seçenek değildir. Diğer sektörlerle yönelik eğitim olanakları konusunda da benzer engellerle karşılaşılırken, bu gerçeğin turizmdeki diğer yapısal engellerle birleştirilmesi bu sorunu daha da şiddetlendirmektedir. Ayrıca, turizm eğitimi ve öğretimi, özellikle uygulamalı alanlarda, uzaktan teknolojilerle teslim edilmek üzere tamamen uygun değildir ve doğrudan sınıf ve laboratuvar öğrenimi için bu tür ikamelere bakamaz. Latham (2008), Samoa bağlamında sektör için güvenilir eğitimin sürdürülmesinin zorlukları hakkında konuşmakta ve yerel eğitim sağlayıcıların 'ihracat için eğitim' amacıyla tasarlanan kurumlarla rekabet etmede karşılaştıkları sorunlara

değınmektedir. Böylece mezunlar, yerel ekoturizm ekonomisinin ihtiyaçlarına atıfta bulunmadan yurtdışında çalışmaya hazırlanmaktadırlar.

KARİYER GELİşİMİ

Bırok ekoturizm destinasyonunda turizmde kariyer kavramı, yine, kk işletme işletmecilerinin üstünlüğü ile son derece mevsimsel bir endüstrinin yapısal ve talep tarafı gerekliğ tarafından yumuşatılmalıdır. Bu durumda, ‘istihdam edilen’ statüdeki ilerici ve gelişimsel kariyerlere ilişkin geleneksel kavramların, çok kk bir azınlık dışındaki herkesle ilgisi olması muhtemel değildir. Yukarıda nerildiğ gibi sürekli istihdam bile, çalışma alanları arasında düzenli olarak harekete izin veren sektörel tamamlayıcılık olmadığı sürece nispeten nadirdir.

Bununla birlikte, anlamlı bir kariyer biçiminin grlebileceğ alan, serbest meslek veya girişimci istihdamın gelişimi ile ilgilidir. Serbest meslek yaratma fırsatları ve bundan hareketle kariyer, başka yerlerde olduğ gibi ekoturizm içinde de açıktır ve özellikle daha büyük ölçekli operatörlerin yokluğunda cazip bir seçenek oluşturmaktadır. Bu tür fırsatlar, ekoturizm destinasyonlarının yerleşik topluluklarında mevcuttur, ancak pratikte, ‘göçmenler’ inisiyatifiyle kanıtta bulunma olasılığı daha yüksektir (Lynch, 2005; Tinsley ve Lynch, 2001). Girişimcilik faaliyeti söz konusu olduğnda, gelişmek genellikle yaşam tarzı düşüncelerinden kaynaklanır (Getz, Carlsen ve Morrison, 2003), bu sayede genellikle kentsel konumlardan insanlar daha uzak durumlara taşınmayı ve ekonominin diğerk sektörlerinde çalıştıktan sonra turizmde yeni kariyer geliştirmeyi seçerler. Küçük ekoturizmin ekonomiye ve toplum gelişimine yönelik bu tür girişimlerin değeri, bölgeye ekonomik ve kültürel bağlılığın uzun vadeli ve sürdürülebilir olmayabileceğ açısından sorgulanabilir niteliktedir.

SONUÇ

Uzak, küçük ekoturizm destinasyonlarındaki turizm sektörünün, başta pazarlama ve operasyonlar olmak üzere bir dizi iş kriterinde zorluklarla ve fırsatlarla karşı karşıya olduğna şüphe yoktur. Turizm sektörünün uzaklık, erişim, büyüklük ve hepsinden

önemlisi mevsimsellik açısından faaliyet özellikleri, turizmi daha standart fakat çok daha az ilgi çekici sektörlerle rekabet ederken gerçekten zorlu bir duruma sokmaktadır.

Bu bölüm, bu bağlamsal faktörlerin, çok çeşitli ekoturizm işletmelerinde ürün ve hizmet sunması gereken kişilerin etkin yönetimini nasıl etkilediğini göstermeye çalışmıştır. Bu faktörlerin her biri, hem özel sektör işletmecileri hem de küçük ekoturizm destinasyonlarında ekonomik kalkınma ve eğitim / öğretimden sorumlu kamu otoriteleri tarafından ele alınması gereken zorluklar (ve bazı durumlarda fırsatlar) sunmaktadır. Böyle bir değerlendirme yapılmadan, bu tür ekoturizm yerleri uluslararası turizm sahnesinde etkin bir şekilde rekabet edemeyecektir.

KAYNAKÇA

Adler, P.A. ve Adler, P. (1999). Resort workers: Adaptation in the leisure-work nexus. *Sociological Perspectives*, 42 (3), 369–402.

Adler, P.A. ve Adler, P. (2004). *Paradise laborers: Hotel work in the global economy*. Ithaca, NY: Cornell University Press.

Arnould, E.J. ve Price, L.L. (1993). River magic: Extraordinary experience and the extended service experience. *Journal of Consumer Research*, 20 (1), 24–45.

Baum, T. (1993). *Human resource issues in international tourism*. Oxford: Butterworth-Heinemann.

Baum, T. (1997). Making or breaking the tourist experience: The role of human resource management. In C. Ryan (Ed.), *The tourist experience: A new introduction* (pp.92–111). London: Cassell.

Baum, T. (1999a). Human resource management in tourism's small business sector: Policy dimensions. In D. Lee-Ross (Ed.), *HRM in tourism and hospitality: International perspectives on small to medium-sized enterprises* (pp. 3–16). London: Cassell.

Baum, T. (1999b). The decline of the traditional North Atlantic fisheries and tourism's response. *Current Issues in Tourism*, 2 (1), 47–67.

Baum, T. (2002). Skills and training for the hospitality sector: A review of issues. *Journal of Vocational Education and Training*, 54 (3), 343–64.

Baum, T. (2006). *Human resource management for tourism, hospitality and leisure: An international perspective*. London: International Thomson.

Baum, T. (2007). Human resources in tourism: Still waiting for change. *Tourism Management*, 28, 1383–99.

Baum, T., Hearn, N. ve Devine, F. (2007). Place, people and interpretation: Issues of migrant labor and tourism imagery in Ireland. *Tourism and Recreation Research*, 32 (3), 39–48.

Chan, J. ve Baum, T. (2005). Examining ecotourists' experience in Lower Kinabatangan, Sabah, Malaysia. *Proceedings of the APacCHRIE Conference* (pp. 61–76). Kuala Lumpur, Malaysia: APacCHRIE.

Duncan, T., Scott, D. ve Baum, T. (2009). The mobilities of hospitality work: An exploration of issues and debates. Paper presented at the International Labour Process Conference (ILPC), Edinburgh, UK, April.

Fáilte Ireland. (2005). A human resource development strategy for Irish tourism, competing through people, 2005–2012. Dublin, UK: Fáilte Ireland.

Getz, D., Carlsen, J. ve Morrison, A. (2003). The family business in tourism and hospitality. Wallingford, Oxon, UK: CABI.

Jithendran, K.J. ve Baum, T. (2000). Human resource development and sustainability – the case of India. *International Journal of Tourism Research*, 2 (6), 403–36.

Keep, E. ve Mayhew, K. (1999). The leisure sector. Skills Task Force Research Group, Paper 6. Department for Education and Employment, London.

Latham, E. (2008). Human resources, the dilemmas of education and training strategies and practice with focus on the Pacific. Unpublished Master of Tourism Thesis, University of Otago, Otago, Christchurch, New Zealand.

Lynch, P.A. (2005). The commercial home enterprise and host: A United Kingdom perspective. *International Journal of Hospitality Management*, 23, 255–71.

Riley, M. (1996). Human resource management in the hospitality and tourism industry (2nd ed.). Oxford: Butterworth-Heinemann.

Tinsley, R. ve Lynch, P.A. (2001). Small tourism business networks and destination development. *International Journal of Hospitality Management*, 20 (4), 367–78.

Warhurst, C., Nickson, D., Witz, A. ve Cullen, A.M. (2000). Aesthetic labour in interactive service work: Some case study evidence from the ‘New Glasgow’. *Service Industries Journal*, 20 (3), 1–18.

Wood, R. (1997). *Working in hotels and catering* (2nd ed.). London: Routledge.

Zimmermann, W. (2006). Good governance in destination management. In W. Jamieson (Ed.), *Community destination management in developing economies* (pp.113–22). Binghamton, NY: Haworth Press.

20. Risk Yönetimi ve Ekoturizm İşletmeleri

Brent W. Ritchie ve Sacha Reid

GİRİŞ

Risk yönetimi, ekoturizm işletmelerinin, işletmedeki potansiyel kayıpları azaltırken, deneyimleri mümkün olan en güvenli şekilde sunmalarına yardımcı olur. Bu nedenle, ekoturizm işletmelerinin, planlanmamış olayların veya iş riski oluşturabilecek koşulların olası sonuçlarıyla başa çıkmak için stratejileri resmi olarak planlamaları ve geliştirmeleri esastır. Bu bölüm, ekoturizm işletmeleri için risk yönetimine genel bir bakış sağlamakta ve yöneticilerin ekoturizm bağlamında riski planlama ve yönetmelerine yardımcı olacak bir dizi araç tanımlamaktadır. Bölüm, ekoturizm risklerini anlamak ve yönetmek için sistematik bir çerçeve oluşturmadan önce risk ve risk yönetimini ekoturizm perspektifinden tanımlayarak başlamaktadır. Bölümün geri kalanı, çerçevenin bileşenlerine değinerek, yetersiz literatürden örnekler sunmaktadır. Bu bölüm, ekoturizm iş risklerini yönetmenin önemini ve yöneticilerin riskleri uygun şekilde yönetmek için izleyebilecekleri süreci vurgulamaktadır.

Ekoturizmin doğası işletmeler için bir takım iç ve dış riskler yaratabilir. Riskler ve tehlikeler, konukların ve işçilerin sağlığı ve güvenliği, çevresel riskler, mekanik arızalar ve kalabalıklaşma gibi görev ve ekipman riskleri ve yerel yasa ve yönetmeliklere uygunluk dahil olmak üzere operasyonun tüm yönlerini kapsayabilir. Riskler, müşteriler, tedarikçiler ve hatta operatörlerin kendileri tarafından eylemsizlik yoluyla yaratılan işletme için dâhili veya harici olabilir. McKercher (2001) gibi yazarlar, küçük uzman ekoturizm işletmelerinin yüksek başarısızlık oranını belirlemişlerdir, ancak dış faktörlerin işletme operasyonları üzerindeki etkisini inceleyen araştırmalar nadirdir (Weaver ve Lawton, 2007). Ekoturizm riskleri üzerine yapılan önceki araştırmalar savaş, dış ilişkiler, tarım ve iklim değişikliğine odaklanmıştır (Amerom, 2006; Ospina, 2006; Preston-Whyte ve Watson, 2005; Yu, Hendrickson ve Castillo, 1997). Bölüm 1’de tanımlandığı gibi ekoturizm, macera turizminin bazı unsurlarını içerebilir, çünkü bunlar aynı çevresel ayarları paylaşır ve yakın kuzenler olarak tanımlanmıştır (Fennell, 1999). Bu nedenle ekoturizm ve macera turizmi benzer risk ve tehlikeleri paylaşabilir.

Weaver ve Lawton (2007), hem mekânlardan hem de ortamlardan ve endüstri operatörlerinden oluşan ekoturizm arzını kavramsallaştırmaktadır. Mekânlar veya ortamlar ekoturizm işletmeleri için bir temel sağlar ve genellikle hem kamu hem de özel korunan alanları veya ekoturizm operatörleri için bir ortam sağlayan özel arazileri içerir. Endüstrinin kendisi, çevreye erişimi kolaylaştıran ve kendi başlarına ilgi çekici yerler olarak hareket eden cazibe merkezlerine (gölgelek yürüyüş yolları ve teleferikler gibi) aracılık etmenin yanı sıra, ekolojiler ve ekotur operatörleri de dâhil olmak üzere bir dizi özel sektöre ayrılabilir. Page ve Dowling (2002) çoğunluğun küçük operatörler olma eğiliminde olduğunu öne sürse de, endüstri operatörleri mikro işletmelerden büyük ulusötesi şirketlere kadar değişebilir. Ekoturizm pazarına hâkim olan küçük operatörler için bir zorluk, birçoğunun güvenlik standartlarını yeterince geliştirmek ve uygulamak için bilgi veya sermaye olmadan sektöre girmiş olmasıdır (Page ve Meyer, 1996). Önceki çalışmalar ekoturizmde stratejik odaktan ziyade operasyonel odakları, zaman ve maliyet kısıtlamaları ve güvenlik / risk yönetimi bilgisi eksikliği de dâhil olmak üzere işletme risk yönetimi için bir takım engeller belirlemiştir (Bentley, Page ve Walker, 2004).

İşletme operatörleri, ekoturistlere çıkış noktasında (seyahat acenteleri ve tur operatörleri gibi) hizmetler, varış bölgesine ulaşım (havayolları, otobüs servisleri vb.) ve varış noktasında bir dizi hizmet (konaklama sağlayıcıları, turistik yerler, rehberler vb.) sağlayabilir. Ayrıca ‘derin’ veya ‘sert’ deneyimlerden ‘sığ’ veya ‘yumuşak’ deneyimler olarak kabul edilenlere kadar çeşitli deneyimler de sağlayabilirler (Fennell, 2008; Weaver ve Lawton, 2007). Ekoturizm işletmecileri, konumu veya hizmet yelpazesi ne olursa olsun, turistler için güvenli bir ortam sağlamak ve tehlikeleri ve iş riskini azaltmak için çaba göstermelidir.

EKOTURİZM RİSKLERİNİ ANLAMA

Risk genellikle bir kuruluşun hedeflerine ulaşma ve stratejilerini başarılı bir şekilde yürütme yeteneğini olumsuz yönde etkileyecek herhangi bir tehdit olarak tanımlanır. Avustralya ve Yeni Zelanda Standardı (AS /NZS ISO 31000, 2009) riski ‘belirsizliğin hedefler üzerindeki etkisi’ olarak tanımlamaktadır. Glaesser (2006, s. 38) riski ‘hasarın büyüklüğü ve oluşma olasılığının ürünü’ olarak tanımlarken, Priest (1990)

gerçek risk ile algılanan risk arasında ayrım yapar ve algılanan risk gerçek riskin en iyi tahminidir. Bu tanımlardan çıkarılabileceği gibi, risk bir tür belirsizlik ve bir risk olayının veya oluşumunun bir kuruluşa zarar veya kayıp yaratma potansiyelini içerir. Hasar; yaralanmalar, ölümler, maddi ve manevi hasar gibi fiziksel hasarlardan, olumsuz kamu imajına, davalara veya maddi kayıplara kadar çok çeşitli olabilir.

Bentley, Cater ve Page'e (2010) göre, ekoturizm, macera turizmine kıyasla riskle daha az açık bir şekilde tanımlanmış bir bağlantıya sahiptir. Ekoturizm bağlamında risk, bir ekoturizm operatörünün stratejilerini yürütmesini ve hedeflerine ulaşmasını olumsuz yönde etkileyebilecek herhangi bir olay veya eylem olarak tanımlanır. Bu, bir ekoturizm deneyiminin veya iş operasyonunun sonucunu etkileyebilecek herhangi bir şeyden veya bir kamu veya özel işletmeciyi zarara maruz bırakabilecek herhangi bir şeyden kaynaklanabilir. Risk, faaliyetin yürütüldüğü alanın çevresel özelliklerine veya herhangi bir ekipmanın türüne ve kullanım şekline bağlı olabilecek tehlikelerden kaynaklanabilir. Bazı yazarlar ekoturizm bağlamında risklerin çeşitliliğini kategorize etmeye çalışmışlardır. Bentley ve diğ. (2010) dört risk temasını özetlemektedir (müşteri ile ilgili; görev ve ekipmanla ilgili; çevre ile ilgili; organizasyon / yönetim ile ilgili). Fennell (2008), ekoturizm bağlamında başlıca risk kaynaklarının; tesisleri, ekipmanları, programın kendisini ve insanları içerebileceğini öne sürmektedir. Patterson (2007) ayrıca fiziksel varlıklara maddi hasar, iş kesintisi, engellilik, kilit kişilerin kaybı, tıbbi ve kamu sorumluluğu gibi bir dizi önemli risk belirlemiştir. Bunlar, deneyimlerinin geliştirilmesi ve işletilmesinde temkinli olması gereken ekoturizm işletmeleri için geçerlidir (Fennell, 2008). Bununla birlikte, Patterson (2007), insanların endüstriyi gerçekte olduğundan daha riskli olarak algılayabileceğini savunmaktadır.

Riskler ayrıca iç güçlerin neden olduğu ve dış faktörlerin neden olduğu risklere ayrılabilir. Bu nedenle, ekoturizm yöneticileri, yalnızca günlük faaliyetleriyle ilgili olmayan riskleri değil, ekoturizm işinin faaliyet gösterdiği daha geniş politik, ekonomik, çevresel, sosyal ve teknolojik ortamdan kaynaklanan potansiyel dış riskleri anlamalı ve yönetmelidir.

Risk yönetimi bazen güvenlik yönetimi olarak da adlandırılır (Patterson, 2007), böylece operatörün güvenlik ve risk yönetimi prosedürleri aracılığıyla müşteriye önemli bir risk oluşturmada algılanan bir risk unsuru sağlaması gerekebilir. Bununla birlikte, bu bölümün gösterdiği gibi, risk yönetimi, risk yönetiminin bir bileşeni olarak kavramsallaştırılabilen güvenlik yönetiminden daha geniştir.

Risk yönetimi, daha iyi karar vermeyi destekleyen ve riskler ve etkileri hakkında daha fazla kavrayışa katkıda bulunan iyi tanımlanmış adımlardan oluşan iyi yönetim uygulamalarının ayrılmaz bir parçası olarak kabul edilmelidir. Risk yönetiminin iki ana aşaması vardır. İlk olarak, risk tanımlama, analiz ve değerlendirmeyi içeren risk değerlendirmesi ve ikincisi, riski yönetmeye yönelik stratejileri veya eylemleri içeren risk tedavisidir. Risk yönetiminin temel amacı, bilinmeyen bir ortamda bilinmeyen sonuçlara sahip bir faaliyete katılımdan kaynaklanan fiziksel, sosyal, duygusal veya finansal kayıp potansiyelini en aza indirmektir (Ewart ve Boone, 1987). Bu, risk yönetiminin bir süreç olarak ekoturizmin gerçekleştiği ortamlarda veya mekânlarda planların iyi programlanması ve uygulanmasıyla başlaması gerektiğini düşünen Fennell (2008) tarafından desteklenmektedir. Bu şekilde, potansiyel riskler, belki de uygulamaların iyileştirilmesi, müşteri memnuniyetinin artırılması ve sigorta maliyetlerinin düşürülmesi yoluyla fırsata dönüştürülebilir.

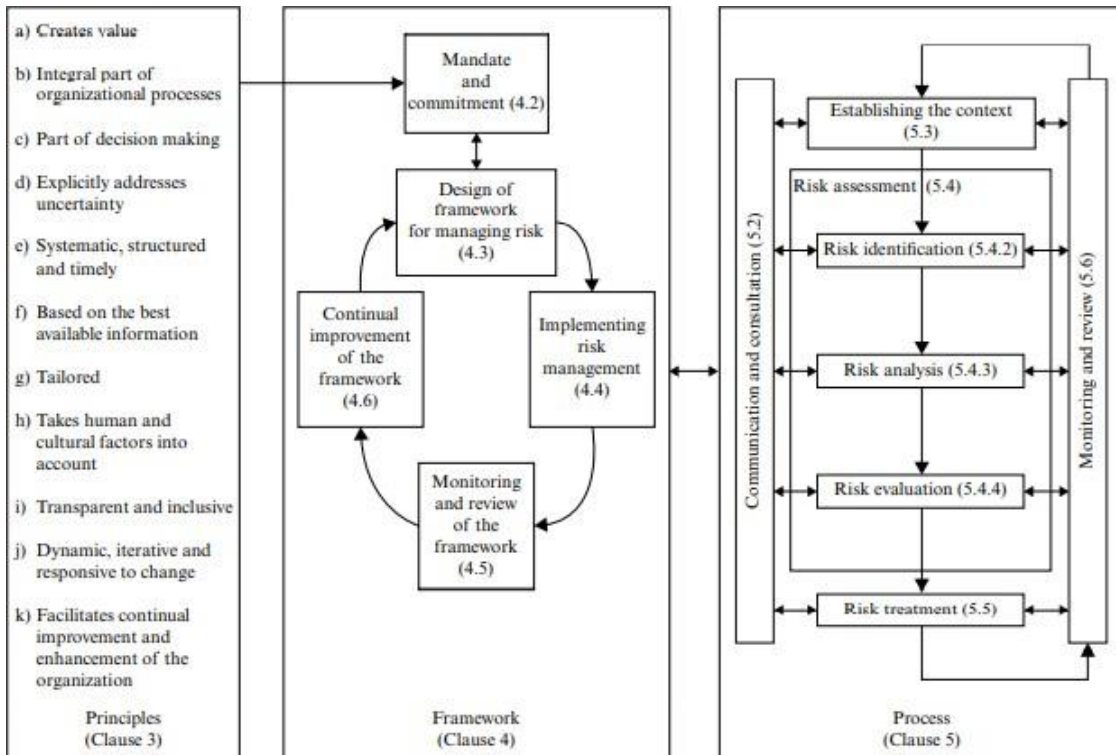
RİSK YÖNETİMİ: SİSTEMATİK BİR ÇERÇEVE

Etkin risk yönetimi, potansiyel kayıpların kapsamını ve etkisini kontrol etmek için sistematik bir yaklaşım gerektirir. Şekil 22.1, herhangi bir faaliyet veya işleyle ilişkili risklerin bağlamını oluşturmak, tanımlamak, analiz etmek, değerlendirmek, tedavi etmek, izlemek ve iletmek yoluyla riskleri yönetmek için sistematik bir süreç sağlayan uluslararası risk yönetimi standardını (AS / NZS ISO 31000, 2009) sunmaktadır. Önemli olarak, risk yönetimi sürecine yardımcı olan ve risk yönetimi başlamadan önce gerçekleşmesi gereken bir çerçevenin beş bölümünü de vurgulamaktadır. Ayrıca, ilk çerçeveyi ve risk yönetimi sürecini desteklemesi gereken yedi ilkeyi vurgulamaktadır. Standartlar, risk yönetimine ilişkin ilkeler ve genel yönergeler sağladıkları için ekoturizm de dâhil olmak üzere endüstri sektörlerinde ve kuruluşlarında riski anlama ve yönetme

konusunda tutarlı bir yaklaşım sağlamaya yardımcı olur. Bu bölümün geri kalan kısmında ekoturizm işletme yönetimi bağlamında risk yönetimi sürecinin uygulanması ele alınmakta, iletişim ve istişareden başlayarak örnekler verilmektedir (Şekil 22.1'deki 5.2. adıma bakınız).

İletişim ve Danışma (Şekil 22.1'deki Adım 5.2)

Paydaşlarla iletişim ve istişare, ekoturizm risklerinin tanımlanması, değerlendirilmesi ve tedavisine yardımcı olmak için hayati öneme sahiptir ve etkin iş riski yönetiminin devam eden bir işlevidir. Ücretli personel ve gönüllüler gibi iç paydaşlar, ilgili riskleri ve etkin risk yönetimi eylemlerini belirlemeye yardımcı olabilecek zengin deneyime sahiptir. Dış paydaşlar arasında polis, sağlık ve meteoroloji kurumları gibi devlet makamlarının yanı sıra tedarikçiler ve müşterilerin kendileri de yer alabilir.

Şekil 22.1 Risk yönetimi ilkeleri, çerçevesi ve süreci

Bu dış paydaşlar, bir risk olayının muhtemel oluşumunu ve ciddiyetini ve etkilerini değerlendirmeye yardımcı olabilecek önemli bilgiler sağlayabilir. Bilgi, hava

durumu veya sağlık kurumları tarafından sağlananlar gibi ikincil verilerden veya müşterilerle yapılan birincil araştırmalardan gelebilir.

Etkin iç ve dış iletişim, paydaşların riskle ilgili konuları ve onu yönetme sürecini anlamalarını sağlamak için önemlidir. Etkin iletişim, tüm paydaşların ekoturizm risk yönetiminin herkesin sorumluluğu olduğunun bilincinde olmasını sağlayacaktır. Ancak tüm paydaşlar risk yönetimi stratejilerinin geliştirilmesinde proaktif ve işbirliği içinde yer aldıklarında risk düzeyi azaltılabilir. Cephe personelinin müşterilerle önemli etkileşimleri ve ticari ekoturizmde güvenliğin teşvik edilmesinde hayati bir rolü vardır (Rantala ve Valkonen, 2011). Buckley (2010), rafting ve kano müşterilerini hayatı tehdit eden tehlikelerden kurtarmada iyi iletişimin kritik olduğunu bulmuştur. Ne yazık ki, iletişim mekanizmalarına bazen uzak veya erişilemeyen yerlerdeki ekoturizm ürünleri ve hizmetleri tarafından meydan okunmaktadır. İç paydaşlarla (gönüllüler ve personel gibi) iletişim kurmak ve danışmanlık yapmak sadece risk tedavi stratejilerinin uygulanmasında değil, aynı zamanda gelecekteki ekoturizm risk yönetimi planlarının iyileştirilmesine yardımcı olmak için izleme ve geri bildirim aşamasında da hayati öneme sahiptir.

Bağlamın Oluşturulması (Şekil 22.1'deki Adım 5.3)

Ekoturizm organizasyonunun faaliyet gösterdiği çevre veya bağlamın kapsamlı bir şekilde anlaşılması, risk yönetiminin ilk aşamalarında hayati öneme sahiptir. Bağlam, kuruluşun işlevlerinin finansal, operasyonel, rekabetçi, politik, sosyal, müşteri, kültürel ve yasal yönlerinin yanı sıra ekoturizm deneyimini sağlayan kuruluşun amaç ve hedeflerini içermektedir. Operasyonel açıdan bakıldığında, sunulan ekoturizm deneyiminin türünü, yönetim yapısını ve kaynaklarını, örgüt kültürünü, paydaş analizini ve kaynaklar, örgüt kültürü, paydaş analizi ve kuruluşun iç ve dış çalışma ortamı bağlamında güçlü, zayıf yönleri, fırsatları ve tehditleri (SWOT) analizlerini anlamayı içermektedir.

Ekoturizm bağlamı, politik, ekonomik, çevresel, sosyal ve teknolojik ortamlardaki sürekli dalgalanmalarla dinamiktir. Yöneticilerin bu değişiklikleri ve operasyonları üzerindeki muhtemel etkilerini anlamaları gerekir. Örneğin, iklim değişikliği farklı

potansiyel riskler kümesine ve risk yönetimi prosedürlerinin değiştirilmesine ihtiyaç duyulmasına neden olabilir.

Müşterilerin geçmişi ve deneyimleri de ekoturizm risklerini anlamada özel bir konudur. Mevcut hastalık veya geçmişteki yaralanma bir konuğu, özellikle diyabet, astım, önceki sırt yaralanmaları veya diğer rahatsızlıkları etkileyebilir (Beeton, 2001). Açık hava rekreasyonu ve macera turizmi deneyimleri için müşterileri fiziksel durumları, kişilikleri ve tercihleri hakkında tartışmalar ve bilgi toplama yoluyla nitelenmek önerilmiştir (Patterson, 2007; Wilks ve Davis, 2000). Operatörler, müşterilerin genellikle bilmedikleri ve öngörülemeyen ortamlarda olduklarını ve faaliyeti üstlenmede ilgili deneyim ve becerilerden yoksun olabileceklerini hatırlamalıdır (Bentley ve ark., 2010). Ekoturizm ortamının çevresel koşulları da önemlidir. Bentley ve ark. (2010) aşırı sıcaklıklara maruz kalmanın Yeni Zelanda'da bir risk faktörü olarak tanımlandığını, ancak Queensland, Avustralya'da olmadığını belirtmişlerdir. Ayrıca, bir müşterinin bu koşullar hakkındaki bilgisi, yaşadıkları koşullara cevap verme yeteneklerini ve kapasitelerini etkileyecektir.

Bir ekoturizm operasyonunun türünü ve doğasını anlamak, operatörün maruz kalacağı olası risklerin bir göstergesidir; organizasyonel amaç, amaç ve hedefler ise organizasyon tarafından hangi risklerin tolere edilebileceğini gösterecektir. Örneğin, işletmeci, bireylerin beklenen karlarla yaşadığı özel bir işletme ise, finansal riskler, amacı eğitim ve koruma için bir ortam sağlamak olan kamu sektörü tarafından yönetilen bir milli parktan daha önemli olabilir.

Risk Değerlendirmesi (Şekil 22.1'deki Adım 5.4)

Risk tanımlama (adım 5.4.2)

İyi yapılandırılmış sistematik bir süreç kullanarak risklerin kapsamlı bir şekilde tanımlanması kritik öneme sahiptir. İdeal olarak risk faktörlerinin belirlenmesi, ziyaretçilere ekoturizm deneyimi sunulmadan önce gerçekleşmelidir. Aşağıda özetlenen bir dizi araç, yöneticilerin risklerin olası kaynaklarını, etkilenecek tarafları ve olası sonuçları düşünmelerine yardımcı olabilir. Riskleri belirlemek için kullanılan yaklaşımlar arasında iş dökümü yapısı, arıza diyagramı, beyin fırtınası, olay raporu, senaryo analizi,

çevresel tarama veya riskleri ve riski en aza indirmeye yönelik yaklaşımları belirlemek ve değerlendirmeye yardımcı olmak için bir kaza potansiyeli modeli (Patterson, 2007) kullanmak vardır. Bentley ve diğ. (2010) dört ana risk türü sağlamıştır ve araştırma yoluyla Queensland ekoturizm ve macera operatörleri araştırmasından en sık tespit edilen risk faktörlerini belirlemiştir. Tablo 22.1, çalışmanın dört temasını (müşteri ile ilgili; görev ve ekipmanla ilgili; çevre ile ilgili; organizasyon / yönetim ile ilgili) ve ana sonuçlarını göstermektedir.

İş dökümü yapısı ve arıza diyagramları gibi proje yönetimi teknikleri, riskleri ve bunların etkilerini belirlemek için kullanışlıdır. Risk olayları veya eylemleri, yukarıda özetlenen dört kategoriye dayanarak olası risk etkilerinin olası nedenlerini belirlemek için geriye doğru çalışılabilir. Örneğin, potansiyel kaza risklerinin (düşme veya aşırı sıcaklıklara maruz kalma gibi) müşteriye, ekipmana veya çevresel faktörlere geri izlenmesi, bu risk faktörlerinin oluşma olasılığını önlemek veya azaltmak için belirli yönetim eylemlerinin geliştirilmesine izin verebilir.

Çalışanların ve gönüllülerin deneyimlerini veya uzmanlıklarını bir araya getirmek için bir risk değerlendirme toplantısı düzenlemek riskleri belirlemede yararlı olabilir. Bir dizi potansiyel risk senaryosunu ve olası etkilerini beyin fırtınası yapmak ve test etmek de yararlı olabilir (Patterson, 2007). Bu, yöneticilerin ve paydaşların olası riskleri, olası eylemleri ve sonuçlarını önceden düşünmelerini sağlar. İlgili risklerin belirlenmesinde ve değerlendirilmesinde deneyimin rolü ve ekoturizm operatörünün bağlamı çok önemlidir. Gelecekteki risk yönetimi planlarını geliştirmek için önceki deneyimlerin yakalanması ve kullanılması gerekir. Bu, hem deneyim sırasında hem de sonrasında risk izlemenin ve gözden geçirmenin önemini vurgulamaktadır. Olası riskleri belirlemek için eğitim tatbikatları veya personel ile özel programlar yapmak da yararlıdır.

Bir dizi ekoturizm türü ve lokasyonundaki ana riskler, ana risk kategorilerine genel bir bakış sağlamak için aşağıda tanımlanmış ve özetlenmiştir.

Sağlık ve güvenlik riskleri

Araştırmanın odak noktası öncelikli olarak müşteri riskleri ve güvenliği ile ilgili görünse de, ekoturizm işletmecisi hem personel hem de müşteriler için güvenli ve sağlıklı bir ortam sağlamaktan sorumludur. Ziyaretçilerin ekoturizm destinasyonu seçiminde turistlerin güvenliğine yönelik potansiyel tehditler büyük rol oynamaktadır (Weaver, 2001). Bazı destinasyonlarda güvenlik, örneğin güney Afrika ve Orta Doğu’da sorunludur ve siyasi istikrarsızlık ve suç düzeylerinden etkilenebilir (Parker ve Khare, 2005; Weaver, 2001).

Fennell’in (2008) belirttiği gibi, gezginler ekoturizm ortamlarındaki ve mekânlarındaki bitki ve hayvanlardan ve aşırı hava koşulları gibi olumsuz çevresel koşullardan kaynaklanan sağlıkla ilgili bir dizi riske maruz kalabilirler. Özellikle korunan alanlarda, yere bağlı olarak tehlikeli hayvanlar (örümcekler, yılanlar, köpekbaklıkları ve ayılar gibi) yaygın olabilir. Mide rahatsızlıklarına veya diğer hastalıklara kirlenmiş yiyecek veya su neden olabilir. Ayrıca, müşteriler nefes almakta zorluk çekebilir, kendilerini yaralayabilir veya acil tıbbi ve ilk yardım tedavisi gerektirebilir. Çoğu zaman, ekoturizm faaliyetinin yeri, bunun koordine edilmesini sağlamak için ekoturizm rehberi, merkez ofisi ve dış paydaşlar arasında kapsamlı bir işbirliği gerektirebilir.

Risk factor	Proportion of respondents selecting factor (%)	New Zealand study comparison (%)
Client-related		
Clients not following instructions	26	67
Clients not understanding instructions (language)	10	18
Horseplay/showing off	16	20
Level of client skills and abilities	12	46
Level of client fitness/health	20	33
Client experience/familiarity with the task	12	22
Client choice of clothing/footwear	15	–
Client taking unnecessary risks/short-cuts	12	–
Other	12	–
Task and equipment-related		
Activity difficulty level/degree of challenge	10	–
Travelling to and from the activity/transit	5	–
Unusual/unpredicted activity events	40	–
Environment-related factors		
Adverse or changeable weather conditions	40	47
Hazardous underfoot terrain	20	33
Hazardous overhead conditions	5	–
Hazardous wilderness conditions	5	28
Exposure to water/drowning threat	15	21
Rips/water currents	5	–
Exposure to dangerous creatures	15	–
Insect bites	16	–
Other	13	–
Organizational/management-related		
Time pressure to complete activity on schedule	15	–
Fatigue/stress due to long working periods	7	–
Insufficient client/guide ratios	2	3
Team dynamics	7	–
Communication problems	9	3
Ability to recruit experienced and qualified guides	19	13
Pressure to operate in sub-optimal conditions	8	–
Failure to identify, assess, control hazards	12	–
Other	12	–

Tablo 22.1 En sık tespit edilen risk faktörlerinin özeti ve en son Yeni Zelanda macera turizmi işletmecileri anketinde her bir faktörü tanımlayan katılımcıların oranı ile karşılaştırılması

Bentley ve Page (2008), katılımcılara en büyük yaralanma riskini sunan faaliyetlerin yanı sıra müşteri yaralanması için kilit risk faktörlerini ve bu riskleri ele almak için mevcut risk yönetimi uygulamalarını belirlemiştir. Çalışmalarında, müşteri yaralanmaları açısından en üst sıradaki ticari macera aktivitelerinin binicilik ve beyaz su rafting olduğunu bulmuşlardır. Kaymalar, geziler ve düşmeler (STF), macera ve ekoturizm operasyonları için en yaygın yaralanma türü iken, ayakaltı / STF tehlikeleri,

değişken hava koşulları ve talimatlara uymayan müşteriler, operatörler tarafından müşteri yaralanma riski ile en sık ilişkili risk faktörleriydi (Bentley ve Page, 2008).

Wilks ve Coory (2000), tüplü dalışla ilişkili dekompresyon hastalığının, denizaşırı ziyaretçilerin suyla ilgili hastaneye yatışlarının yüzde 55'ini oluşturduğunu bulmuşlardır. Wilks ve Atherton (1994) tarafından tanımlanan önemli bir faktör, birçok turist kazasının zihinsel ve fiziksel olarak hazırlıksız oldukları yabancı faaliyetlere katılmanın bir sonucu olmasıdır. Bentley ve ark tarafından üstlenilen çalışma (2010), Yeni Zelanda'daki operatörlerin yüzde 40'ının, Queensland, Avustralya'daki yüzde 30 ile karşılaştırıldığında, müşterilerin aşinalık eksikliğini bir risk faktörü olarak tanımladığını göstermiştir. Faaliyete aşina olmayan deneyimsiz ve niteliksiz rehberlerin kullanılması, potansiyel bir sağlık ve güvenlik riski oluşturmaktadır. Örneğin, Bentley ve ark. (2010) yürüttüğü çalışmada, Queensland ekoturizm ve macera operatörlerinin yüzde 19'u, Yeni Zelanda çalışmasındaki yüzde 13'e kıyasla bunun önemli bir risk faktörü olduğuna inanmaktaydı.

Hava durumu ekoturizm işletmecileri için evrensel bir sorun haline gelmiştir. Bunun nedeni, hava ve iklimin ziyaretçi deneyimlerinin kalitesini, açık hava etkinliklerinin başarısını ve zorluk derecesini güçlü bir şekilde etkileyebilmesidir. Page ve Dowling'in (2002) önerdiği gibi, çevresel faktörler beklenmedik olumsuz hava koşulları, ani hava değişiklikleri, nehir akışları, aşırı sıcaklıklar ve kayma ve yolculuk tehlikelerini içerebilir. Ekoturizm deneyiminin ve ortamının niteliğine bağlı olarak, donma, sıvı kaybı ve yorgunluk bu nedenle önemli sorunlar olabilir (Beeton, 2001). Kasırgalar (Weaver, 2008), sağanak yağmurlar veya kardan dolayı 'görüş kayıpları' gibi; güneşe maruz kalmak ta, belirli bölgelerdeki müşteriler için bir sorun olabilir (Bentley ve ark., 2010). Erken uyarı sistemleri, operatörleri ve müşterileri doğal tehlikelere karşı uyarmaya yardımcı olabilir. Dünya Turizm Örgütü'nün (UNWTO, 1998) tanımladığı gibi, kasırgalarla ilişkili riskleri azaltmanın en önemli yolu etkili uyarı sistemleridir. Bununla birlikte, özellikle macera ve ekoturizm faaliyetleri için daha küçük yerelleştirilmiş tehlike uyarısı ve seferberlik, tur rehberleri veya operatörlerle birlikte olabilir.

Tur operatörlerinin ve uyarı sistemlerinin önemine bir örnek Interlaken'deki İsviçre Kanyon nehri felaketidir. Nehir kanyonuna su ve kaya seli inmesine sebep olan şiddetli bir fırtına sonucu toplam 21 kişi ölmüştür. Hava raporlarında fırtına tahmin edilmiş olmasına ve yolculuğun başlangıç noktasından görülebilmesine rağmen, bu tür uyarılara rağmen nehirden aşağı yolculuklar iptal edilmemişti. Fırtına, grubun içinden 18 turisti ve üç tur rehberini öldüren bir su duvarı oluşmasına sebep olmuştu. Macera Dünyası isimli şirket, ihmalden dolayı ölüme sebebiyetten suçlu bulunmuştu. Yargılamada elde edilen kanıtlar, tur rehberleri için eğitim eksikliği ve nehir koşullarını tespit etmek ve izlemek için tahminlerin nerede bulunabileceği konusunda bilgi eksikliği olduğunu ileri sürmüştü. Bu örnek, macera turizmi işletmecilerinin bilgi ve tahminlere zamanında erişme ve doğal tehlikelerin bir sonucu olarak olası riskleri tespit etme konusunda personel eğitimini dikkatlice düşünmeleri gerektiğini göstermektedir. Bu özellikle ticari tur operasyonları için önemlidir, çünkü turistler kendi adlarına risk ve kırılganlığı değerlendirmek için tur operatörlerine güvenmektedirler.

Müşterilerin sağlığı ve güvenliği ile ilgili kaygılara ek olarak, ekoturizm yöneticileri, çalışanları için güvenli bir çalışma ortamı sağlama, yaralanma, hasar veya hastalıktan korunmalarını sağlama konusunda da yasal sorumluluğa sahiptir (Fennell, 2008; Patterson, 2007). Bu nedenle, çalışanları ve gönüllüleri korumak için işyerinde sağlık ve güvenlik önlemleri de alınmalıdır. Bu önlemler, etkinliğin gerçekleştiği ülkeye ve ilgili yönetmeliklerine bağlı olarak farklılık gösterebilir.

Dış baskılar, müşteriler ve personel için potansiyel sağlık ve güvenlik tehlikeleri de yaratabilir. Örneğin, yönetim; faaliyetleri zamanında tamamlamak için zaman baskısı hissedebilir veya uygun olmayan koşullarda (örneğin, kötü bakım görmüş ekipmana sahip olmak veya müşteriler için kötü planlanmış faaliyetler gibi) çalışmak için baskı altında hissedebilir.

Görev ve ekipman riskleri

Mekanik ekipman arızası kaza potansiyelini önemli ölçüde arttırdığı için görev ve ekipman riskleri çeşitli nedenlerle ortaya çıkabilir (Patterson, 2007). Görev riskleri, müşteriler tarafından istenebilecek deneyim veya faaliyetlerin yönlerini (meydan okuma,

huzur ve sessizlik veya vahşi yaşam karşılaşmaları gibi) ve sahaya uygun ulaşımı içerir (Bentley ve ark., 2010). Parkların ve korunan alanların yönetilmesindeki finansal baskılar, inşa edilmiş altyapının (köprüler ve platformlar gibi) yetersiz bakımına neden olabilir. Örneğin, 1994 yılında Yeni Zelanda'daki Cave Creek'teki bir gözlem platformu çökmüş ve 14 kişi ölmüştü. Platform bina standartlarını karşılamamaktaydı ve sonuç olarak yükseltme veya kaldırma işlemi tamamlanana kadar 60'tan fazla yapı kapatılmıştı (Beeton, 1998).

Deneyimin niteliğine bağlı olarak, kalabalık, müşteri deneyimini ve memnuniyetini etkileyebilecek potansiyel bir risk olabilir. Kalabalık, belirli bir alandaki belirli bir yoğunluk seviyesinin olumsuz bir değerlendirmesi olarak tanımlanabilir ve müşterilerin deneyimlerinin ve faaliyetlerinin kalitesini olumsuz yönde etkileyebilir. Yeni Zelanda'da yer alan taşra bölgelerindeki yürüyüşçülerinin toplam yüzde 22'si, yürüyüş parkurlarındaki kalabalığın zevklerini önemli ölçüde etkilediğini öne sürmüştür (Kearsley, 2000). Hissedilen kalabalık nedeniyle, deneyimli yerli yürüyüşçüler, yoğun yürüyüş dönemlerinde kalabalık yerlerden kaçınmak için daha uzak ve potansiyel olarak güvenli olmayan yerlere gittiler (Kearsley, 2000). Bazı durumlarda ekoturizm müşterileri, memnuniyetlerini ve seyahat deneyimlerini etkileyebilecek vahşi yaşamı (balina izlemeye olduğu gibi) görmeyi bekleyebilirler. Bununla birlikte, tekne yolcularına bir karşılaşma garanti edilemez ve bazı durumlarda bir balina yakınsa müşteriler suya giremez.

Müşteri davranışı, görev veya faaliyet deneyimini de etkileyebilir ve diğer müşteriler ve operatör için sorun ve risk oluşturabilir (Gramann, Bonifield ve Kim, 1995; Ward ve Roggenbuck, 2003). Bazı müşteriler talimatları doğru şekilde uygulayamayabilir ve ekipmana veya faaliyetin gerçekleştiği ortama (ortama) zarar verebilir. Uyumluluk, dil engellerinin bir sonucu olarak müşteri ve personel arasındaki iletişim sorunlarından da etkilenebilir (Page ve Dowling, 2002). Bazı ortamlarda bir ekoturizm faaliyetinin olumsuz etkileri, ekoturizm faaliyetleri için yerel toplum desteğinin eksikliğine yol açabilir ve iş başarısızlığına neden olabilir (Parker ve Khare, 2005). Bazı durumlarda vandalizm veya uygun olmayan davranışlar, operatörün belirli alanları (korunan alanlar gibi) kullanma izinlerini veya onaylarını da etkileyebilir.

Müşteriler özel ekipmana ihtiyaç duyarsa, riskler herhangi bir güvenlik ekipmanının bulunmaması veya düşük kaliteli ekipmanın kullanılması veya koşullar için uygun olmayan ekipmanın bir sonucu oluşabilir. Ekipman müşterilere veya personele uygun olmayabilir veya bilgi ve becerileri için uygun olmayabilir (Page ve Dowling, 2002). Ekoturizm deneyiminin türüne bağlı olarak, ekipman bir sırt çantasından tüplü dalış veya yüksek irtifalarda yürüyüş için son derece uzmanlaşmış oksijen şişelerine kadar değişkenlik gösterebilir. Silva ve McDill (2010), ekipman arızası ve beklenenden yüksek bakım onarımları gibi beklenmeyen maliyetlerin ekoturizm iş operasyonlarını ve iş hedeflerine ulaşılmasını etkilediğini tespit etmişlerdir.

Yasal riskler

Patterson'un (2007) belirttiği gibi, bir ekoturizm işletmesini yasal ve sorumlu bir şekilde işletmek etkin risk yönetiminin temel taşıdır. Bir ekoturizm deneyimine katılan kişilerin karşılaştıkları tehlikeler, özellikle organizatörlerin bu tehlikeleri belirleme ve önleme konusunda ihmalkâr oldukları kanıtlanırsa, operatörler için yasal risklere dönüşebilir. Operatörlerin aktiviteye katılan herkesin korunmasına yönelik yasa ve bakım egzersiz görevi ile uyum sağlaması, bu nedenle çok önemlidir. Bu da risklerini ve yasal sorumlulukları gibi potansiyel sonuçlarını azaltacaktır.

Uygulamada bu, yerel düzenlemelere uymak ve ilgili faaliyetler için ekoturizm işletmecileri tarafından uygun lisans ve izinlerin güvence altına alınmasını sağlamak anlamına gelir. Ayrıca, düzenlemeler yargı bölgeleri arasında farklılık gösterebilir. Ekoturizm işletmecilerinin farkında olması gereken bir dizi yerel düzenleme şunları içerebilir:

- Alkollü içecek satış ruhsatı yasaları,
- Sağlık düzenlemeleri,
- Yapı yönetmelikleri,
- Yangın yönetmelikleri,
- Polis yasal düzenlemeleri (şiddet veya hırsızlık gibi),
- İş hukuku,

- Yerel yönetim düzenlemeleri,
- Bankacılık düzenlemeleri,
- Genel sözleşme hukuku,
- Çevre koruma kurumu yönetmelikleri.

Tüplü dalış bazı yerlerde büyük ilgi odağı olmuştur. Bir örnek, tüplü dalış operatörlerinin risk yönetimi uygulamalarını yönlendirmek için işyeri sağlığı ve güvenliği mevzuatının kullanıldığı Queensland'dadır (Wilks ve Davis, 2000), ayrıca devlet lisans gereklilikleri ve Uygulama Kuralları vardır (Morgan ve Fluker, 2006). Buna rağmen tüplü dalış operatörleri arasında ihmal vakaları olmuştur (örnekler için Wilks ve Davis, 2000'e bakınız).

Diğer ekoturizm riskleri

Yukarıda tartışılan olay risk faktörlerinin türleri kesinlikle kapsamlı değildir. İç riskler ve program planlama eksikliği, finans, organizasyon yapısı ve dış risk faktörleri gibi sorunlar da dâhil olmak üzere ekoturizm işletmeleriyle ilgili bir dizi başka risk tanımlanabilir (daha fazla ayrıntı için bkz. McKercher ve Robbins, 1998; Silva ve McDill, 2010). Ayrıca, farklı operatörler farklı risk faktörlerine maruz kalmaktadır ve risklerin ciddiyeti farklı bağlamlarda farklılık gösterecektir. Bu nedenle ekoturizm işletmecilerinin riskleri öngörmek ve yönetmek için daha iyi bir konumda olmaları ve böylece herhangi bir olaya, krize veya afet durumuna hızlı bir şekilde yanıt verebilmeleri için bir risk bilinci ve hazırlık kültürü geliştirmeleri hayati önem taşımaktadır.

Risk Analizi ve Değerlendirmesi

Tehditlerin ve potansiyel tehlikelerin belirlenmesini, ekoturizm işletmecisi hedefleri ve stratejileri üzerindeki sonuçların ortaya çıkma olasılığının ve ciddiyetinin değerlendirilmesi izlemelidir. Yönetimin, riski yönetmek için değişkenlerden birini veya her ikisini de kabul edilebilir bir düzeye indirmek üzere, bölümün ilerleyen bölümlerinde özetlenen kontrol mekanizmalarının uygulanmasının yanı sıra öngörüye ve iyi planlamaya güvenmesi gerekecektir. Öncelikler ve eylemler, risk değerlendirmesinin ardından, olumsuz ve ağır sonuçları olanlara özel dikkat gösterilerek belirlenecektir.

Fennell'in (2008, s. 180) ana hatlarıyla belirttiği gibi, ortaya çıkan bazı risklerin algılanan olasılığı ve sonucu değerlendirilebilir ve bir tanımlayıcı verilebilir. Tanımlayıcılar sağlanırsa ve risk tedavi edilmezse tolerans seviyelerine ve potansiyel etkilere dikkat edilirse yararlıdır. Tablo 22.2, bir ekoturizm faaliyetinin yönetimine dayanan bir ekoturizm yöneticisinin tanımlayıcılarının varsayımsal bir örneğini sunmaktadır.

Risk analizini takiben, bir sonraki adım, hangilerinin kabul edilebilir olduğunu ve nelerin tedavi edilmesi gerektiğini belirleyerek riskleri değerlendirmektir. Algılanan olasılık ve sonuçların değerlendirmeleri daha sonra olası etki ve olası risk tedavi seçeneklerini değerlendirmek için birleştirilir (Şekil 22.2). Örneğin, 5 (neredeyse kesin) olasılığı ve 5'in (felaket) bir sonucu olduğu tespit edilen bir risk, matriste 25 olarak değerlendirilecektir, bu çok yüksek bir risktir. Ekoturizm işletmecisi, faaliyeti iptal ederek / erteleyerek veya faaliyetin bu kadar yüksek düzeyde risk oluşturan kısmını değiştirerek riskten tamamen kaçınmayı düşünmelidir. Buna karşılık, 1 (nadir) olasılığı ve 1 (önemsiz) etkisi olan bir risk, çok düşük bir risk seviyesi olarak değerlendirilecektir. Ekoturizm yöneticileri, bir olayın meydana gelmesi durumunda riski korumaya ve bununla başa çıkmak için acil durum planları geliştirmeye karar verebilir.

Risk öznel bir kavramdır ve bu nedenle derecelendirme ölçekleri yöneticiler tarafından risk olasılığı ve sonucunun daha objektif bir değerlendirmesini oluşturmaya çalışmak için kullanılır. Olasılık ve sonuçların belirlenmesine yardımcı olacak temel sorular şunlardır:

- Risk tedavi edilmezse ne olur?
- Kimi etkileyecek?
- Riskle başa çıkmak kimin sorumluluğundadır?
- Riski tedavi etmek için ne tür bilgilere ihtiyacımız vardır?
- ekoturizm paydaşları hangi riskleri kabul edecek?

Ağırlıklar, ekoturizm operatörleri tarafından daha az tolere edildikleri takdirde belirli risklere uygulanabilir, böylece sırasıyla sonuçları ve genel derecelendirmeleri artar.

Consequences						
Level	Descriptor	Financial	Safety	Business activities	Social impacts	Reputation/public image
1	Insignificant	Less than \$10 000	No injuries	No disruption to business activities	No social impacts	No significant adverse impact on the organizational reputation
2	Minor	\$10 001–\$100 000	First aid treatment	Minimal disruption to business activities	Minimal social impacts	Adverse impacts on the organizational reputation
3	Moderate	\$100 001–\$1 million	Medical treatment	Significant disruption to business activities	Significant social impacts	Direct adverse impact on the organizational reputation
4	Major	\$1 million–\$10 million	Extensive injuries	Major disruption to business activities	Major social impacts	Direct adverse impact on the chief executive officer/accountable officer
5	Catastrophic	Greater than \$10 million	Death	Severe disruption to business activities	Severe ongoing impacts	Extensive damage to organizational reputation

Likelihood		
Level	Descriptor	Description
1	Rare	May occur in exceptional circumstances
2	Unlikely	Could occur at some time
3	Possible	Might occur at some time
4	Likely	Will probably occur in most circumstances

Tablo 22.2 Risk olasılık ve sonuçları derecelendirme ölçekleri ve tanımlayıcıları

Risk Tedavisi (Şekil 22.1'deki Adım 5.5)

Operatörün savunmasızlığını azaltmak ve maruz kalma ve potansiyel eylemleri değerlendirmek için risk tedavi stratejilerinin önemli olduğu düşünülmektedir (Fennell, 2008; Wilks ve Davis, 2000). Risk tedavisi önlemleri, birbirini dışlamayan dört ana eylemi içermektedir. İlk olarak, yüksek sıklık ve düşük potansiyel ciddiyet riskleri için bu risklerin azaltılması önerilir. İkincisi, yüksek sıklıkta ve potansiyel şiddeti yüksek risklerden kaçınılmalıdır. Üçüncüsü, sıklığı düşük ancak potansiyel ciddiyeti yüksek olan risklerden kaçınılmalı veya tedarikçiler veya sigorta şirketleri gibi üçüncü tarafların kullanımı yoluyla aktarılmalıdır. Son olarak, hem düşük olasılıklı hem de düşük potansiyel etkiye sahip riskler korunabilir ve ortaya çıkarsa bu risklerle başa çıkmak için acil durum planları geliştirilebilir.

Risk yönetimi sürecindeki bu adım, risk tedavi seçeneklerinin belirlenmesini, seçeneklerin değerlendirilmesini, yönetim kaynaklarını tahsis ederek ve kontrol ederek risk tedavi planlarının hazırlanmasını ve uygulanmasını içermektedir. Riskleri yönetmek için kullanılan stratejiler, acil durum tahliye planı, ziyaretçi yönetim planı, güvenlik iletişim planı ve müşteriler ve personel için açık kurallar ve davranış kuralları geliştirilmesi gibi ek belgeler gerektirebilir. Bu risk tedavi stratejileri bir sonraki alt bölümlerde kısaca özetlenmiştir.

	Consequences				
Likelihood	1	2	3	4	5
5	Medium – 11	High – 16	High – 20	Very High – 23	Very High – 25
4	Medium – 7	Medium – 12	High – 17	High – 21	Very High – 24
3	Low – 4	Medium – 8	High – 14	High – 18	High – 22
2	Low – 2	Low – 5	Medium – 9	Medium – 13	High – 19
1	Low – 1	Low – 3	Medium – 6	Medium – 10	High – 15

Tablo 22.3 Risk değerlendirme matrisi

Risk azaltma / saklama

Kısalık amacıyla riskin azaltılması ve elde tutulması bu alt bölümde birlikte ele alınmaktadır. Önleme ve azaltma, ekoturizm işletmecileri için ilk savunma hattıdır. Planlama, potansiyel risklerin belirlenmesine yardımcı olabilir, böylece önleyici tedbirler tasarlanabilir ve etkileri göz önünde bulundurulabilir. Fennell'e (2008) göre, bir ekoturizm faaliyetinin çok riskli veya ağır olduğu algılanırsa, bu faaliyetten kaçınılmalı veya riskli faaliyetin insan davranışları veya eylemleri yoluyla önlenmesi sağlanmalıdır. Bununla birlikte, tüm risklerden kolayca kaçınılamaz ve bu nedenle hasar azaltma stratejileri, olası kayıpların ciddiyetini azaltmaya yardımcı olacaktır. Bu tür stratejiler, ekoturizm yöneticileri arasında en yaygın olanıdır, çünkü birçok riskin korunması ve potansiyel zararın azaltılması gerekir. Bu nedenle, bu risk tedavi seçeneği, risklerin bir işletme üzerindeki potansiyel etkisini azaltmak veya en aza indirmek için alınan önlemleri içermektedir.

Bu, olaylara, kazalara ve krizlere müdahale sürelerini iyileştirmek için daha iyi yönetim, eğitim ve acil müdahale prosedürleri ile gerçekleştirilebilir. En uygun seçeneğin seçilmesi, her seçeneğin uygulanma maliyetinin elde edilen faydalara göre ölçüldüğü bir maliyet-fayda analizini de içerecektir. Maliyet-fayda analizi yapılırken operasyonel bağlam ve tolerans düzeyleri önemli hususlardır.

Genel bir risk yönetim planının ve prosedürlerinin (acil durum tahliyesi, ekipman bakımı, acil durum kontakları gibi) geliştirilmesi, test edilmesi ve iletilmesi hayati öneme sahiptir. Ekip üyelerinin sorumluluklarını ve potansiyel risk ve tehlikelerin tüm personele nasıl iletileceğini açıkça belirten operasyonel planlar geliştirilmelidir. Yönetmeliklere ve yasalara uyulması gerekiyorsa bu özellikle önemlidir. Buckley (2010), sağlık ve güvenlik risklerinin iletişiminin hayati önem taşıdığını öne sürerek, rehberlerin güçlü iletişim becerilerine ihtiyaç duyduğunu öne sürmektedir.

Birçok ekoturizm deneyiminde, müşterileri risklerden korumak için nitelikli ve deneyimli rehberlerin istihdamı hayati önem taşımaktadır (Fennell, 2008; Page ve Dowling, 2002). Bentley ve ark tarafından yapılan çalışmada. (2010) macera ve ekoturizm işletmecilerinin yüzde 82'si faaliyetlerinin risk değerlendirmesini tamamlamış

ve resmi acil durum planları veya prosedürleri geliştirmiştir. Toplam yüzde 75'i personel / rehber eğitimi almış ve yüzde 60'ı güvenlik denetimlerini veya incelemelerini tamamlamıştır (Bentley ve ark., 2010, s.568). Bu tür eylemler, ekoturizmi yönetmenin önemli bir parçası olan bir güvenlik kültürünün kanıtıdır (Bentley ve ark., 2010; Rantala ve Valkonen, 2011).

Sağlık ve güvenlik risklerinin tedavisi

Ekoturizm işletmecilerinin iş sağlığı ve güvenliği (İSG) standartlarına uymalarını sağlayarak güvenli ve yaralanmaya, hasara veya hastalığa neden olabilecek tehlikelerden arınmış bir çalışma ortamı sağlamaları gerekir. Müşteriler ve deneyimsiz rehberler, ortama veya aslında etkinliğin kendisine aşına olmayabilirler. Operatörler, mekânın koşulları ve doğası için yeterli yiyecek, su ve giysi bulunduğundan emin olmalıdır. Ekoturizm deneyiminin bir parçası olarak gıda sağlanıyorsa, ekoturizm işletmecilerinin hastalık nedeniyle müşterilerden gelebilecek olası sorumluluğu azaltmak için sağlığa uygun uygulamalara dikkat etmesi gerekir. Buckley (2010), kürek sporları endüstrisindeki arındırma ve hijyen prosedürlerinin standart hale geldiğini, operatörlerin kamp tuvaletleri inşa edebildiklerini, bulaşıkları yıkayıp temizleyebildiklerini, çöpleri ayırabildiklerini ve kamp alanlarını temiz tutabildiklerini belirtmektedir.

Küçük yolculuklar ve düşmeler yaygın olduğu için müşteriler ve personel için tıbbi ve ilk yardım tedavisinin el altında olması önemlidir. Aktivitenin niteliğine ve bulunduğu yere bağlı olarak sıvı kaybı ve donma gibi daha az yaygın fakat daha ciddi risklerin de hazırlıklı olması gerekebilir.

Ekoturizm faaliyetleri, doğal tehlikelere veya öngörülemeyen hava koşullarına eğilimli hassas yerlerde gerçekleşebilir. Böylece ekoturizm işletmecileri hava koşullarını izlemeli ve olası riskleri (doğal tehlikeler gibi) en kısa sürede rehberlere ve müşterilere iletmelidir. Uzak konumlarda küresel konumlandırma sistemi (GPS) tabanlı izleme ve uydu telefonları gibi ilgili teknolojiler aracılığıyla iletişim ve izleme gerekebilir.

Sağlık ve güvenlik risklerini azaltmak veya önlemek için faaliyetler müşterilerin deneyim düzeyleriyle eşleştirilmelidir. Rehberler, müşterilerinin güvenliğinden kişisel

olarak sorumludur ve müşterilerinin brifinglerini ve değerlendirmelerini sağlamalıdır. Örneğin, tüplü dalışta Wilks ve Davis (2000), bir brifingin hem alan brifingi hem de dalış öncesi güvenlik kontrolünü içermesi gerektiğini öne sürmektedir. Alan brifinginde su ve dalış koşulları, potansiyel tehlikeler, önlemler, buddy sistem prosedürleri, sinyaller, giriş ve çıkış yöntemleri ve acil durum prosedürleri hakkında bilgiler bulunmalıdır (Wilks ve Davis, 2000, s. 597). Buckley (2010) ayrıca rafting ve kano turlarının çoğunun zanaatın işletilmesi ve güvenlik prosedürleriyle ilgili ilk brifingi de içerdiğini bildirmektedir. Bentley ve ark.'ya göre, faaliyetler yapılmadan önce müşteriler için yazılı, sesli veya görüntülü bilgiler ekoturizm ve macera turizmi işletmecilerinin yalnızca yüzde 50'si tarafından rapor edildi. (2010). Bu açıkça potansiyel sağlık ve güvenlik risklerinin yanı sıra görev ve ekipman risklerini azaltmak için geliştirilebilecek bir alandır.

Görev ve ekipman risklerinin tedavisi

Daha önce de belirtildiği gibi, görev ve ekipman riskleri, tesis içi ekoturizm deneyiminin yanı sıra ortama veya mekana gidip gelme ile ilgilidir. Ekoturizm ortamlarında hem operatörler hem de müşteriler için riskleri azaltmak veya önlemek için gönüllü davranış kuralları ve yönetmeliklerin geliştirilmesi ve bunlara uyulması önemlidir. Cater and Cater (2001), Malezya'nın Sabah kentinin doğu kıyısındaki Pulau Sipadan'ın 1998'de izin verilen ziyaretçi sayısı konusunda kısıtlamalar getiren durumunu anlatmaktadır. Bu düzenlemeler, adanın kaplumbağa nüfusunu ve azalan taze yeraltı suyu arzını korumak için önceki günlük zirve sayılarının dörtte biri olarak belirlenmiştir. Finlandiya'da Ürün Güvenliği Yasası, vahşi safari şirketlerinin güvenliği garanti altına almak için kontrol mekanizmaları geliştirmelerini gerektirirken (Rantala ve Valkonen, 2011), birçok ülkede balina izleme faaliyetlerini kontrol etmek için düzenlemeler mevcuttur (Weaver, 2008). Örneğin, ABD'deki Ulusal Deniz Balıkçılığı Servisi, teknelerin herhangi bir yönden 100 metre yaklaşmamasını veya balinalardan daha hızlı hareket etmemesini önermektedir (Weaver, 2008, s. 249). Yönetmeliklere ve hatta gönüllü davranış kurallarına uyulmaması, operatörlerin faaliyet göstermek için ilgili izinleri veya lisansları kaybetmesine neden olabilir.

Çevreye olası rahatsızlığı azaltmak ve hem ticari hem de bağımsız ekoturistlerin uyumsuzluk davranışlarını azaltmak için bilgi veya ikna edici iletişim sağlanması gerekebilir (Ham, Weiler, Hughes, Brown, Curtis ve Poll, 2008). Bu daha dolaylı bir ziyaretçi yönetim aracı ve daha az otoriter olarak görülmektedir. Uyarıcı tabelalar, ziyaretçileri potansiyel tehlikelerden ve risklerden korumaya yardımcı olabilir ve ayrıca yararlı yorumlayıcı materyaller sağlayarak deneyimlerini geliştirebilir. Maksimum etki için, tabelalar açık, oldukça görünür ve kolayca tanınabilir olmalıdır.

Yürüyüş parkurlarındaki tıkanıklığı ve aşırı kalabalıklaşmayı ve hatta belki de memnuniyetsizliği azaltmak için milli park yöneticileri, müşteri deneyiminin, motivasyonlarının ve ihtiyaçlarının ortam özellikleriyle dağılmasını ve eşleştirilmesini teşvik eden pazarlama dışı faaliyetler uygulayabilir. Bu amaçla Rekreasyon Fırsatı Spektrumu veya Turizm Fırsatı Spektrumu dâhil olmak üzere çeşitli ziyaretçi yönetimi araçları mevcuttur (bkz. Butler ve Waldbrook, 1992). Milli parklardaki ziyaretçileri yönetebilmek için fiziksel ve psikolojik taşıma kapasitesinin anlaşılması da gereklidir. Taşıma kapasitesine ve ziyaretçilerin ihtiyaçlarına göre imar yoluyla mekânsal planlama, milli park yöneticileri tarafından yaygın olarak kullanılmaktadır (ekoturizm planlamasına iyi bir genel bakış için bkz. Fennell, 2008).

Ekipman, üstlenilecek koşullara ve planlanan faaliyetlere uygun olmalıdır (Page ve Dowling, 2002). Bentley ve ark. (2010)'a göre operatörlerin yüzde 82'si tesis, araç ve ekipman üzerinde düzenli bakım kontrolleri yapmıştı. Ekipman ve nakliye için bakım programları gereklidir. Bunların bir faaliyetten önce yapılması gerekebilir (teknelerin ve araçların yanı sıra belirli ekipman veya altyapının test edilmesi gibi). Operatörün bakım görevini yerine getirdiğinden ve yasal gerekliliklerini yerine getirdiğinden emin olmak için sahadaki faaliyetlerin denetlenmesi gerekir.

Yasal risklerin tedavisi

Yasal ve düzenleyici yasalara uygunluk sadece ekoturizm işletmecisi için riski azaltmakla kalmaz, aynı zamanda deneyime katılanlara özen ve saygı gösterir. İşletmeyle ilgili tüm faaliyetler için yazılı sözleşmelere ve yasal belgelere sahip olmak, her bir tarafın

üstlendiği sorumluluk ve riskleri belirleyerek operatörün korunmasına yardımcı olduğu ve böylece yasal sorumluluğu sınırladığı için esastır.

Sözleşme hukuku ve ihmal, ekoturizm işletmecileri için özellikle önemlidir. Sözleşme hukuku ülkeler arasında farklılık gösterse de, genel olarak konuşursak, bakım görevi yaygındır ve her iki tarafın da makul özen göstermesini gerektirir. Wilks ve Davis (2000), tüplü dalış bağlamında bakım ve ihmal görevinin etkilerini daha ayrıntılı olarak özetlemektedir.

Risk transferi

Risk transferi (veya difüzyon), potansiyel riskleri yayma işlemidir. Bu genellikle riski belirli görev ve sorumlulukları yerine getirmek üzere sözleşmeli başka bir şirkete veya müşterilerin kendilerine devretmeyi içermektedir. Bu aynı zamanda ekipmanın farklı yerlerde depolanmasını, sahaya veya yere taşeronluk nakliyesini veya müşterilerin yasal sorumluluğu azaltmak için feragatname imzalamalarında ısrar etmeyi de içerebilir.

Sigortanın kullanımı, finansal sorunlara, kötü hava koşulları veya kişisel yaralanma veya hastalık nedeniyle iş kesintisine, sözleşmeden doğan anlaşmazlıklara, mülkün kaybolmasına ve çalınmasına ve başkalarının zarar görmesinden veya yaralanmasından sorumlu tutulma risklerine karşı koruma sağlayabilir. Birçok kuruluş sigortayı tek risk yönetimi stratejisi olarak kullanmaktadır. Bununla birlikte, kuruluşlar yeterli risk kontrolüne sahip olduklarını gösteremedikleri sürece, uygun bir fiyata sigorta yaptırmanın zor olacağını gösteren kanıtlar artmaktadır (Beeton, 1998, 2001; Patterson, 2007). Ayrıca, Patterson'un (2007) önerdiği gibi, sigorta şirketleri ekoturizm operatörlerini yüksek riskli olarak görebilir ve daha yüksek primler talep edebilir. Sigorta şirketlerine kapsamlı bir risk yönetim planı sağlandığı takdirde indirim mümkün olabilir.

Riskten kaçınma

Algılanan risklerin hem sıklık hem de ciddiyet açısından yüksek olması muhtemel ise, faaliyetin veya programın sınırlandırılması, ertelenmesi veya iptal edilmesi önerilir (Fennell, 2008). Bu, müşterilere ve personele kısa vadeli rahatsızlık verebilir, ancak riskli

bir faaliyet veya programın yürütülmesine izin verildiyse olası zararlı etkileri göz önünde bulundurarak en iyi karar olabilir.

İzleme ve İnceleme (Şekil 22.1'deki Adım 5.6)

Değişen koşullar ışığında riskler ve kontrol önlemlerinin etkinliği sürekli izlenmelidir. Stratejilerin gözden geçirilmesi aynı zamanda risk yönetimi tedavi planının etkinliğini ve uygulanabilirliğini değerlendirmek için risk yönetimi sürecinin ayrılmaz bir parçasıdır. Etkili değerlendirme ve geri bildirim için, (1) aynı hataların / sorunların tekrarlanmamasını ve (2) yeni stratejilerin giderek daha iyi bilgilendirilmesini sağlamak için mevcut deneyimlerden uzun vadeli öğrenmenin yakalanması ve anlaşılması gerekir.

Preskill ve Torres (1999), kuruluşların stratejilerini ve başarılarını eleştirel olarak yansıtmaları için değerlendirici soruşturmanın gerekli olduğunu savunmaktadırlar. Bu, kuruluş üyelerinin 'çalışma ortamı bağlamında ne düşündüklerini, söylediklerini ve yaptıklarını eleştirel olarak düşünmelerini' gerektirir (Preskill ve Torres, 1999, s. 92). Bu ifadeyi kullanmaktadırlar çünkü değerlendirme, yalnızca eylemin veya nesnenin kendisini değil, aynı zamanda onunla ilgili değerleri, standartları ve varsayımları da içermesi gereken bir nesne veya sonuç hakkında cevap ve bilgi aramak için kullanılır. Risk stratejisinin oluşturulması, uygulanması ve sonuçlarının tüm yönlerini eleştirel bir şekilde değerlendirerek, gelecek için önemli bilgiler edinmek ve kuruluş üyelerinin şu anda sahip oldukları kolektif zihinsel modellerini değiştirmek mümkün olmalıdır.

Devam eden gözden geçirmeyi sağlamak için sıklıkla kullanılan mekanizmalar, gözden geçirme sonrası toplantıların, yöneticilerin stratejileri değerlendirmelerine ve gelecekte hataların tekrarlanmasını önlemelerine yardımcı olacak şekilde düzenlenmesini içerir. Etkinlikler veya programlar sırasında gerçekleşen olayların ve eylemlerin nedenlerini belgeleyen olay raporları, iyileştirme veya düzeltmeye ihtiyaç duyan alanların belirlenmesine yardımcı olmak amacıyla toplantılarda değerlendirilmelidir (Patterson, 2007). Hem iç hem de dış bir dizi paydaşa danışılmalı ve uygun olduğunda katılımcıları, polisi, acil servisleri vb. içermelidir. Ekoturizm yöneticileriyle atölye çalışmaları ve seminerler, potansiyel risklerin önceki deneyimlerle iletilmesinde de yararlı olabilir.

Ekoturizm dernekleri, bu tür seminerleri veya çalıştayları ekoturizm operatörlerine organize etmek ve iletmek için en iyi şekilde görevlendirilebilir.

SONUÇ

Bu bölümün giriş bölümünde belirtildiği gibi, ekoturizm deneyimlerinin doğası yöneticiler için bir takım iç ve dış riskler yaratmaktadır. Potansiyel riskler, konukların ve işçilerin sağlığı ve güvenliği, görev ve ekipman riskleri ve yerel yasa ve yönetmeliklere uygunluk dahil olmak üzere bir operasyonun tüm alanlarını kapsamaktadır. Risk yönetimi, kayıpları azaltırken, ekoturizm yöneticilerinin operasyonları mümkün olan en güvenli şekilde tasarlamalarına ve yürütmelerine yardımcı olur. Kuruluşların, olası olayların olası sonuçlarıyla başa çıkmak için stratejileri resmi olarak planlamaları ve geliştirmeleri esastır. Bu bölümün okuyucuyu, ekoturizm operasyonunun büyüklüğü veya niteliği ne olursa olsun, ekoturizm bağlamında risklerin sistematik olarak yönetilmesi için izlenebilecek süreç ve risk yönetiminin öneminin farkında kıldığı umulmaktadır.

KAYNAKÇA

Amerom, M. van (2006). African foreign relations as a factor in ecotourism development: The case of South Africa. *Journal of Ecotourism*, 5, 112–27.

AS/NZS ISO 31000 (2009). Risk management: Principles and guidelines. Sydney, Australia: SAI Global.

Beeton, S. (1998). *Ecotourism: A practical guide for rural communities*. Collingwood, Victoria, Australia: Land Links Press.

Beeton, S. (2001). Horseback tourism in Victoria, Australia: Cooperative, proactive crisis management. *Current Issues in Tourism*, 4 (5), 422–39.

Bentley, T., Cater, C. ve Page, S.J. (2010). Adventure and ecotourism safety in Queensland: Operator experiences and practice. *Tourism Management*, 31, 563–71.

Bentley, T. ve Page, S.J. (2008). A decade of injury monitoring in the New Zealand adventure tourism industry: A summary risk analysis. *Tourism Management*, 29, 857–69.

Bentley, T., Page, S.J. ve Walker, L. (2004). The safety experience of New Zealand adventure tourism operators. *Journal of Travel Medicine*, 11, 1–7.

Buckley, R. (2010). Communications in adventure tour products: Health and safety in rafting and kayaking. *Annals of Tourism Research*, 37 (2), 315–32.

Butler, R.W. ve Waldbrook, L.A. (1992). A new planning tool: The tourism opportunity spectrum. *Journal of Tourism Studies*, 2 (1), 2–14.

Cater, C. ve Cater, E. (2001). Marine environments. In D. Weaver (Ed.), *Encyclopaedia of ecotourism* (pp.265–82). Wallingford, Oxon, UK: CABI.

Ewart, A. ve Boone, T. (1987). Risk management: Defusing the dragon. *Journal of Experiential Education*, 10 (3), 28–34.

Fennell, D. (1999). *Ecotourism: An introduction*. London: Routledge.

Fennell, D. (2008). *Ecotourism* (3rd ed.). London: Routledge.

Glaesser, D. (2006). *Crisis management in the tourism industry*. Oxford: Butterworth-Heinemann.

Gramman, J., Bonifield, R. ve Kim, Y. (1995). Effect of personality and situational factors on intentions to obey rules in outdoor recreation areas. *Journal of Leisure Research*, 27 (4), 326–43.

Ham, S., Weiler, B., Hughes, M., Brown, T., Curtis, J. ve Poll, M. (2008). *Asking visitors to help: Research to guide strategic communication for protected area management*. Queensland, Australia: Sustainable Tourism Cooperative Research Centre.

Kearsley, G. (2000). Balancing tourism and wilderness qualities in New Zealand's native forests. In X. Font ve J. Tribe (Eds.), *Forest tourism and recreation* (pp.75–91). Wallingford, Oxon, UK: CABI.

McKercher, B. (2001). The business of ecotourism. In D. Weaver (Ed.), *Encyclopaedia of ecotourism* (pp. 565–77). Wallingford, Oxon, UK: CABI.

McKercher, B. ve Robbins, B. (1998). Business development issues affecting nature-based tourism operators in Australia. *Journal of Sustainable Tourism*, 6, 173–88.

Morgan, D. ve Fluker, M. (2006). Risk management for Australian commercial adventure tourism operation. In Y. Mansfeld ve A. Pizam (Eds.), *Tourism, security and safety: From theory to practice* (pp.153–68). Oxford: Elsevier.

Ospina, G. (2006). War and ecotourism in the national parks of Colombia: Some reflections on the public risk and adventure. *International Journal of Tourism Research*, 8, 241–6.

Page, S.J. ve Dowling, R. (2002). *Ecotourism*. Harlow, UK: Pearson.

Page, S.J. ve Meyer, D. (1996). Tourism accidents: An exploratory analysis. *Annals of Tourism Research*, 23, 666–90.

Parker, S. ve Khare, A. (2005). Understanding success factors for ensuring sustainability in ecotourism development in Southern Africa. *Journal of Ecotourism*, 4 (1), 32–46.

Patterson, C. (2007). *The business of ecotourism* (3rd ed.). Oxford: Trafford Publishing.

Preskill, H. ve Torres, R.T. (1999). The role of evaluative enquiry in creating learning organizations. In M. Easterby-Smith, J. Burgoyne ve L. Araujo (Eds.), *The role of evaluative enquiry in creating learning organizations* (pp. 92–114). London: Sage.

Preston-Whyte, R. ve Watson, H. (2005). Nature tourism and climatic change in Southern Africa. In C.M. Hall ve J. Higham (Eds.), *Tourism, recreation and climate change* (pp.130–42). Clevedon, UK: Channel View Publications.

Priest, S. (1990). The semantics of adventure education. In J.C. Miles ve S. Priest (Eds.), *Adventure education* (pp.453–8). Pennsylvania State College, PA: Venture Publishing.

Rantala, O. ve Valkonen, J. (2011). The complexity of safety in wilderness guiding in Finnish Lapland. *Current Issues in Tourism*, 14 (6), 581–93.

Silva, G. ve McDill, M.E. (2010). Barriers to ecotourism supplier success: A comparison of agency and business perspectives. *Journal of Sustainable Tourism*, 12 (4), 289–305.

UNWTO (United Nations World Tourism Organization). (1998). *Handbook on natural disaster reduction in tourist areas*. Madrid: United Nations World Tourism Organization.

Ward, C. ve Roggenbuck, J. (2003). Understanding park visitors' responses to interventions to reduce petrified wood theft. *Journal of Interpretation Research*, 8 (1), 67–82.

Weaver, D. (2001). *Encyclopaedia of ecotourism*. Wallingford, Oxon, UK: CABI.

Weaver, D. (2008), *Ecotourism* (2nd ed.). Brisbane, Australia: John Wiley and Sons.

Weaver, D.B. ve Lawton, L.J. (2007). Twenty years on: The state of contemporary ecotourism research. *Tourism Management*, 28, 1168–79.

Wilks, J. ve Atherton, T. (1994). Health and safety in Australian marine tourism: A social, medical and legal appraisal. *Journal of Tourism Studies*, 5, 2–16.

Wilks, J. ve Coory, M. (2000). Overseas visitors admitted to Queensland hospitals for water-related injuries. *Medical Journal of Australia*, 173, 244–6.

Wilks, J. ve Davis, R.J. (2000). Risk management for scuba diving operators on Australia's Great Barrier Reef. *Tourism Management*, 21, 591–9.

Yu, D., Hendrickson, T. ve Castillo, A. (1997). Ecotourism and conservation in Amazonian Peru: Short-term and long-term challenges. *Environmental Conservation*, 24, 130–38.

21. Ekoturizm: Gelişmekte Olan Ülkelerde Kırsal Kalkınmanın Planlanması

Anna Spenceley and Edward W. (Ted) Manning

GİRİŞ

Ekoturizm de dahil olmak üzere turizm, kırsal alanlar için kalkınmanın güçlü bir bileşeni olabilir ve bu kaynakların mevcut olan tek kaynaklar arasında olabileceği alanlarda ekolojik ve kültürel varlıklardan faydalanabilir. Bu amaca ulaşmak için turizmin her ölçekte genel kalkınma planlamasının bir bileşeni olarak planlanması gerekmektedir. Bu bölüm, ekoturizm planlamasının gelişmekte olan ülkelerde kırsal kalkınma için nasıl bir araç olarak kullanılabileceğini özetlemektedir. Bölüm, doğal destinasyonlarda ve ekoturizm işletmelerinde iyi planlama süreçlerinin özelliklerini ortaya koyarken, ortaya çıkabilecek bazı zorlukları özetlemektedir. En iyi uygulama planlama süreçleri ve programları sürdürülebilir kalkınmanın tüm unsurlarını içerir: Ekonomik, çevresel ve sosyal hususlar. Tartışma, ekoturizmin dayandığı kaynakları sürdürürken yerel ekonomik kalkınma üzerindeki etkileri üzerinde yoğunlaşmaktadır. Yerel istihdam ve eğitim fırsatlarının güçlendirilmesi, işletme mülkiyeti ve ürün ve hizmet tedariki yoluyla gelir elde edilmesi gibi temel faktörler ele alınmaktadır. Planlayıcılara yararlı planlama yaklaşımları ve araçları bulma konusunda rehberlik edecek bilgiler de sağlanmaktadır. Ekoturizm, bu turizm biçiminin diğerlerine göre daha güçlü bir şekilde bağlantılı olduğu kültürel ve doğal varlıkların duyarlılığına özellikle dikkat edilerek, turizm planlamasının her ölçekte sürdürülebilir kalkınma planlamasına entegre edilmesinden faydalanabilir.

EKOTURİZM PLANLAMASI

Ekoturizmin etkin bir şekilde planlanması, sürdürülebilir ve uygulanabilir kalkınma için bir platform oluşturulması açısından kritik öneme sahiptir. Destinasyonlardaki kırsal kalkınma ve yerel ekonomik kalkınma unsurlarını ele alan planlar, yerel istihdam yaratmak, yerel üreticiler ve hizmet sağlayıcılar için fırsatlar ve işletmelerin yerel mülkiyeti ve yönetimi için bir yol haritası sağlayabilir. Ekoturizm planlaması, mutlaka var olduğu bir varış yerinin daha geniş bir planlama sürecine dâhil edilmiştir.

Bu ciltte daha önce tanımlandığı gibi ekoturizmin planlanması, doğal çevre, kültür, eğitim, bilinçlendirme ve yerel sosyo-ekonomik fayda unsurlarını ele almalıdır. Ekoturizm planlaması, sürdürülebilirliği tanımlayan tüm faktörler çerçevesinde zorunlu olarak gerçekleşir ve ekoturizmi etkileyen sosyal, çevresel ve ekonomik faktörleri kapsamalıdır. Bunlardan bazıları diğer bölümlerde daha ayrıntılı olarak incelenmiştir. Bu bölüm, hedef ve işletme düzeyinde ekoturizm planlamasına ve özellikle kırsal kalkınmaya odaklanmaktadır.

Tipik olarak ekoturizm planlamasının kırsal kalkınma ile ilgili olarak ele aldığı sorular şunlardır:

- Varılacak hedefte turizm için politika ve planlama bağlamı nedir (örneğin, zaten bir hedef turizm veya ekonomik kalkınma ana planı veya stratejisi var mı)? Ulusal ve yerel planlama düzenlemeleri nelerdir?
- Ekoturizm planlama süreçlerine katılmaya davet edilmesi gereken tüm ölçeklerdeki paydaşlar kimlerdir (örneğin hükümet, sivil toplum kuruluşları (STK'lar), kalkınma ajansları, ticari kuruluşlar, koruma ajansları, sivil toplum grupları ve turistler)?
- Varış noktasında faaliyet gösteren ve birbirine bağlanabilecek herhangi bir ekoturizm veya başka işletme var mı (örneğin, tur operatörleri, rehberler, restoranlar, ulaşım, konaklama)?
- Yerel olarak hangi destekleyici ürünler mevcuttur veya neler üretilabilir veya tedarik edilebilir (örneğin, yiyecek, içecek, mobilya ve dekor ve inşaat malzemeleri)?
- Varış yeri içinde ve çevresinde hangi hizmetler mevcuttur veya sunulabilir (örneğin, ulaşım, bakım, inşaat, sıhhi tesisat, çamaşırhane, elektrikçiler ve güvenlik)?
- Turizm faaliyetleri, varış noktasında yaşayanlar için en büyük fırsatı ve en az olumsuz etkiyi yaratacak şekilde nerede konumlandırılabilir (örneğin, topluluk arazisinde veya ürün, hizmet ve çalışan sağlayabilecek bir köyün yakınında bir ekoturizm köşkü yerleştirmek veya potansiyel olarak yıkıcı veya gürültülü faaliyetleri konut veya kültürel açıdan hassas alanlardan ayırmak)?

- Hedefte ve çevresinde hangi beceriler mevcuttur ve eğitim ve kapasite geliştirme yoluyla hangi ek becerilerin sağlanması gerekir?
- Bölgedeki mevcut geçim faaliyetleri ve sanayi sektörleri nelerdir (örneğin, turizmi desteklemek için hâlihazırda var olan ve geliştirilebilecek, etkilenebilecek veya harekete geçirilebilecek olan sektörler)?
- Destinasyon sakinlerinin turizmle ilgili algıları ve / veya önceki deneyimleri nelerdir (örneğin, bölgenin tarihine bağlı olarak olumlu, olumsuz veya karışık olabilir)?
- Topluluk veya işletme ölçeğinde başarılı ve sürdürülebilir ekoturizmin kurulmasının önündeki mevcut engeller nelerdir?

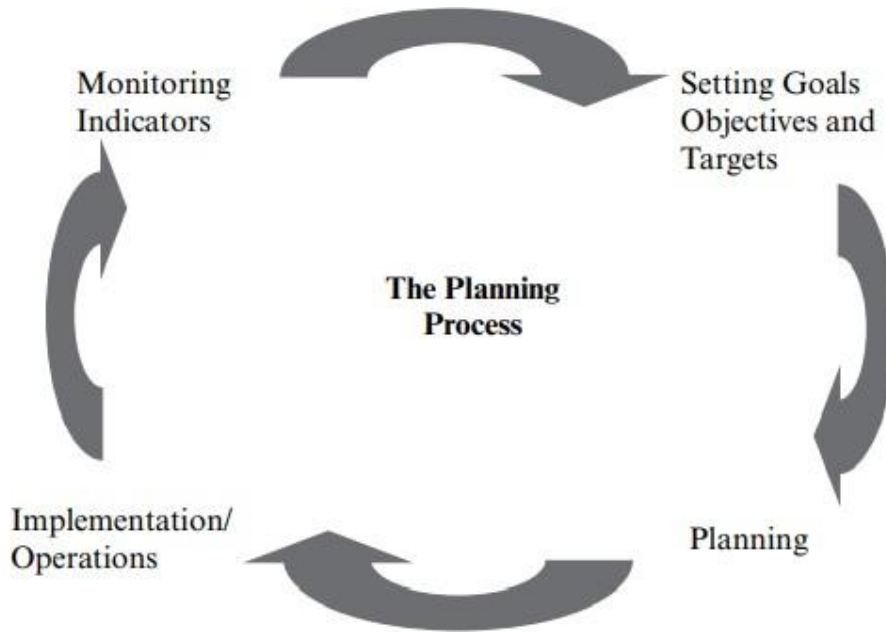
Ekoturizm planlaması birçok ölçekte gerçekleşir. Ulusal veya bölgesel ölçekte, ekoturizmin gelişmesine izin veren veya teşvik eden politika ve programların yürürlükte olması gerekmektedir. Hedef veya turizm alanı ölçeğinde sosyal, ekonomik, kültürel ve altyapı planları ekoturizmin gelişimini ve sürdürülebilirliğini doğrudan etkilemektedir. Bu çerçevede, planlama sürecinde, yerleştirme, yapısal tasarım, tesis tasarımı ve yönetimi ve operasyonel yönetim dâhil olmak üzere kurumsal düzeyde planlamanın dikkate alınması gerekmektedir. İzin verilen veya hariç tutulan şey, hedef içindeki kurumsal gelişim paleti haline gelir. Tüm ölçeklerde sosyal, kültürel ve çevresel etki analizinin unsurları da genel planlama sürecinin önemli parçalarıdır.

Özellikle ekoturizm ile ilgili bazı temel zorluklar şunlardır:

- Ekoturizmin çoğu, resmi planlamaya sahip alanların dışında – yeni, uzak veya nispeten boş alanlarda meydana gelir ve esasen bozulmadan kalan bu alanların kültürel ve / veya doğal koşullarına büyük ölçüde bağlıdır.
- Özellikle gelişmekte olan ülkelerin uzak bölgelerinde sosyal, ekonomik ve çevresel koşullara ilişkin temel bilgilere kolayca erişilemeyebilir.
- Bir ekoturizm girişimi veya teşebbüsü kurma veya yürütme eyleminin kendisi, bağlı olduğu doğal veya kültürel kaynağın bazı özelliklerini olumsuz yönde etkileyebilir.

- Programlar veya ekoturizm projeleri ve işletmeleri tasarlamak ve eğitim ve yönetim sağlamak için gerekli olanlar da dâhil olmak üzere uzmanlık mevcut olmayabilir.
- Ulusal bölgesel veya hedef düzeylerdeki politikalar ve programlar, küçük ölçekli veya ekolojik açıdan hassas konumlar veya işletmeler göz önünde bulundurularak tasarlanamaz. Planlamanın, başarılı bir ekoturizm oluşturmak için aşılması gereken bir dizi engelle (doğal, kültürel, ekonomik ve kurumsal) başa çıkması gerekebilir.
- ekoturizmi başlatmak istedikleri yerlerde yerel girişimciler, başarılı olmak için sermaye ve bilgi tabanından yoksun olabilirler.

Tipik bir ekoturizm planlama süreci bir dizi adımı takip etmektedir ve ideal olarak hedef belirleme, planlama, uygulama ve izleme göstergelerini içeren yinelemeli bir süreçten oluşmaktadır (Şekil 23.1).

Şekil 23.1 Tipik planlama süreci

Hedef belirleme ve planlama aşamaları normalde geleneksel planlama sürecinin bir parçasıdır ve uygulamaya yol açar. Bunlar, hedef düzey planlamasıyla ilgili aşağıdaki alt bölümde daha ayrıntılı olarak açıklanmıştır.

En etkili ekoturizm planlarının bazı özellikleri şunlardır:

- Hedef noktasındaki paydaşların bir plan oluşturma ve kullanma isteği,
- Planlama sürecine aktif paydaş katılımı,
- Pratik ve gerçekçi hedefler, amaçlar, zaman dilimleri ve bütçeler,
- Haritalar ve çizimler dâhil olmak üzere kısa, basit ve kullanımı kolay belgeler,
- Hedef düzey planlamanın kurumsal düzeyde uygun düzenlemeler ve programlarla net bir şekilde katmanlanması,
- Planın uygulanmasında paydaşların rol ve sorumluluklarının kararlaştırılmış ve belgelenmiş olması,
- İzleme ve değerlendirme süreçlerinin, planın uygulanmasına entegre edilmiş olması,
- Değişen koşullara yönelik etkili bir şekilde yeniden planlama ve uyum.

Destinasyonlara ve işletmelere ekoturizmin geliştirilmesinde yardımcı olmak için üretilmiş bir dizi yayın ve kılavuz bulunmaktadır. Anahtar kaynaklardan bazıları bu bölümün kaynakça bölümünde özetlenmiştir.

Bir sonraki bölümde, bu unsurları içeren ve hedef ve işletme düzeyinde kırsal kalkınmayı teşvik edebilecek ekoturizmi planlamak için kullanılabilecek yaklaşımlar açıklanmaktadır.

EKOTURİZMİN PLANLANMASI İÇİN YAKLAŞIM VE TEKNİKLER

Hedef düzeyinde planlama

Her türlü turizm genellikle ‘kendi kendine olur’. Bireysel turizmciler, sadece bir oda ve kahvaltıyla başlar. Balıkçılar ziyaretçilere birkaç mangrov turu satarlar ya da birisi şelalenin yanında bir yemek tezgâhı kurar. Bununla birlikte, turizmi planlama ve yönetme kapasitesi olmadan, ‘kendi kendine olma’ durumu, turizmin dayandığı kaynakları ve toplumun kaderini tehlikeye atabilir ve işletmeyi ve toplumu sürdürme kapasitesini zayıflatabilir. Ekoturizm, tanımı gereği, doğa ve kültürdeki aksaklıklara karşı daha hassastır, esasen ekolojinin ve toplumun bütünlüğüne bağlı deneyimler sunar. Bu nedenle ekoturizm için hedef düzeyinde planlama yapmak çok önemlidir.

Ekoturizm planlaması, genel turizm planlamasının bir alt kümesidir ve aynı zamanda toplum planlaması ve ekolojik planlama unsurlarını da kapsar. Aynı zamanda, ekoturizmin önerildiği yerler çoğu zaman daha gelişmiş ülkelerin bile planlama çerçevesinin dışında olan, kırsal ve uzak bölgelerde, küçük topluluklarda ve örgütlenmemiş alanlardadır. Bununla birlikte, ekoturizm genellikle aynı alanlarda kalkınmayı teşvik etmek için umut verici bir araç olarak tanımlanır ve potansiyel turizm varlıkları (doğal veya kültürel) kalkınmanın dayanabileceği birincil kaynaklar olarak görülür. Gelişmekte olan alanlar bağlamında toplum, ekonomi ve çevre arasındaki ilişkiyi görmek genellikle daha kolaydır, ancak bunları yakalama ve içlerinde etkili bir şekilde planlama yeteneği genellikle ciddi şekilde sınırlıdır.

Hedef düzeyinde ekoturizm planlamasındaki adımlar (DTÖ, 2004, s. 23’ten sonra, hedef planlamasındaki adımları ifade eder) aşağıdakileri içerir:

- Hedef/ gelişim alanının tanımı/tanımlanması ve mevcut koşulların belirlenmesi,
- Katılımcı planlama sürecinin oluşturulması,
- Hedef için vizyonun ve / veya istenenin formülasyonu,
- Varlıkların, risklerin, etkilerin ilk değerlendirmesi ve analizi (ekoturizm için Güçlü, Zayıf Yönler, Fırsatlar ve Tehditler (SWOT) analizi ve hedef seviyedeki engellerin gözden geçirilmesini içerebilecek durum analizi),
- ekoturizm ve ilgili hedeflerin oluşturulması (öncelikli ihtiyaçlara göre kısa, orta ve uzun vadede),

- Ekoturizm hedeflerine yönelik stratejilerin oluşturulması ve değerlendirilmesi,
- En uygun stratejiye dayalı eylem planlarının ve özel projelerin oluşturulması.

Bunu, daha sonra yeniden planlamaya yol açabilecek uygulama ve değerlendirme izler. Uygulamada ekoturizmin planlanmasının altında birkaç temel ilke yatmaktadır:

- Sosyal bilimler bilgisi de dâhil olmak üzere bilim, bir hedefin olası turizm ürünlerine göre güçlü ve zayıf yönlerini anlamak için kritik öneme sahiptir.
- Özellikle kilit varlıkların sosyal, kültürel veya ekolojik duyarlılığının iyi anlaşılmadığı durumlarda ihtiyati ilkeye saygı gösterilmesi gerekmektedir. Örneğin, nadir bir kuş ayrılmaya ya da ürememeye karar vermeden ya da değişmeden ya da terk edilmeden önce, kültürel bir etkinliğe katılmadan önce kaç turist bir yuvalama yerinde yürüyebilir?
- Topluma veya sisteme zarar gelmesini öngörmek ve önlemek önemlidir. Varlıklar hasar gördükten veya bozulduktan sonra, turizmin kendilerine bağlı itibarı gibi, onarımı genellikle çok zordur. Planlamacılar, her turun, her turistin ve herhangi bir yapının fiziksel etkisini azaltmaya çalışmalıdır.
- Ekoturizm planlamasının tecritte değil, diğer paydaşlarla birlikte yapılması gerekmektedir. Kaynakları kullananların da dâhil olması gerekmektedir. İdeal olarak, ekoturizm kaynakları yönetenlerle (genellikle balıkçılık veya ormancılık gibi sanayi sektörleri, korunan alan yöneticileri ve toplum örgütleri) ortaklaşa planlanmaktadır. Hangi varlıkların veya hangi sosyal ahlakların kendileri için önemli olduğunu yalnızca topluluğun kendisi belirleyebilir.
- Tüm paydaşlar sürece dâhil olmaya davet edilmelidir. Sürdürülebilirlik, tüm kullanıcıların değerlerinin korunmasını gerektirir (örneğin, turizmin tesis işletmecisi ve toplum tarafından ortak yönetimi, kaynak paylaşım anlaşmaları). Bununla birlikte, bunu başarmak zor olabileceğinden, diğer

öncelikleri göz önüne alındığında tüm paydaşların katılımının olduğu pragmatik bir yaklaşıma ihtiyaç vardır.

Başarılı ekoturizm için koşulların oluşturulması

Hedef düzeyinde, ekoturizmin planlanması, başarılı ekoturizme izin veren politikalar, yasalar, altyapı ve ilgili koşullar çerçevesinin oluşturulmasını içerir. Bu, işletmelerin ve cazibe merkezlerinin kurulmasına ve ekonomik olarak başarılı olmasına izin veren ekolojik ve kültürel koşulları sürdürme çabalarını içerir. Bunlar genellikle başarılı kırsal kalkınmaya izin veren koşullarla uyumludur. Aslında, çoğu durumda topluluk planlaması, kırsal planlama ve topluluk veya bölgesel düzeyde ekoturizm planlaması birlikte gerçekleşecektir (Kutu 23.1).

Topluluk veya bölgesel düzeyde resmi bir planlama sürecinin olduğu durumlarda zorluk, ekoturizm hedeflerini bu planlama sürecine entegre etmektir; planın olmadığı durumlarda çalışma, merkezi bir bileşen olarak ekoturizm faaliyeti ile böyle bir planın oluşturulmasına odaklanmalıdır. Planlama kapasitesinin olmadığı durumlarda, ekoturizmin önündeki engellerin kaldırılması ve toplumu veya çevreyi paylaşan ve kullanan diğer turizm, toplum, ekonomik ve çevresel sektör temsilcileriyle ortaklıkların oluşturulması üzerinde çaba gösterilmesi gerekmektedir. Gelişmekte olan ülkelerde, resmi bir planlama sürecine tabi alanların dışında, ulusal veya bölgesel ölçekte bazı proje inceleme yetenekleri veya bunlara entegre yaklaşımlar mevcut olsa da, çok fazla ekoturizm meydana gelecektir, örneğin, kıyı bölgesi yönetimi veya park yönetimi, söz konusu alanın gelişimi üzerinde bir miktar etkiye sahip olabilir.

Kutu 23.1

YEŞİLLENDİRME KAPASİTESİ

Kilit fiziksel ve insani altyapı yerinde olmadığına yeşil faaliyetlerde bulunmak çok zordur. Örneğin, Karayip Devletleri Birliği'nin Karayipler için sürdürülebilir bir Turizm Bölgesi kurma girişimi, adaların çoğunda herhangi bir geri dönüşüm kapasitesinin bulunmamasının, atıkları ayırma ve geri dönüştürme çabalarının mümkün olmadığı anlamına geldiğini ortaya koymuştur (ACS, 2004). Benzer şekilde, Asya, Afrika ve Latin Amerika destinasyonlarında Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü (UNWTO) Sürdürülebilir Destinasyon atölyelerinde (örneğin, Manning, Diaz, Norman ve Manning, 2004; Manning, Vereczi ve Macatuno, 2008), atık toplama, geri dönüşüm, atık artımı ve varış yerindeki uzmanlık yeterliliğinin olmaması, varış yerinin ve içindeki işletmelerin yeşillendirilmesinde ciddi engellerdi. Birleşmiş Milletler Çevre Programı'nın (UNEP) yeşil ekonomi üzerine yaptığı son çalışma, turizm de dâhil olmak üzere herhangi bir sektörün yeşillenmesini engelleyen devlet ve hedef düzeyinde birçok engelin bulunduğunu göstermiştir. Bu çalışmayı Küçük Ada Gelişmekte Olan Devletlere uyarlama çalışmaları, bu devletleri etkileyen engelleri ve fırsatları belirlemiştir (UNEP, 2012).

Birleşmiş Milletler Sınai Kalkınma Örgütü'ne (UNIDO, n.d.) bağlı Afrika ülkelerinde kıyı turizminin geliştirilmesine yönelik son çalışmalar, yeni ekoturizm gelişiminin istendiği alanların çoğunluğunun kentsel veya kırsal planlama için herhangi bir zorunluluğun dışında kaldığını ve genellikle tanımlanmış herhangi bir yerel yargı alanının dışında olduğunu ortaya koymuştur. Gerçekleşen herhangi bir planlama savunucu tarafından yapılır ve nadiren etkili hükümet gözetimine tabidir. Planların aydınlatılması yeterli değildir; düzenleyici çerçevenin, insan ve finansal kaynakların sağlanması ve toplum ve ekoturizm işletmeleri için pazarlama ve ürün tasarımı da dâhil olmak üzere bir dizi beceriye erişimin ele alınması için çaba sarf edilmesi gerekmektedir.

Planlama sürecinin bilgilendirilmesi

Hedef planlamasındaki ilk adım, sürdürülebilirlikte önemli olması muhtemel faktörler hakkında bilgi toplamak ve analiz etmektir (Manning ve Dougherty, 2000), örneğin:

- Bölgenin biyofiziksel varlıklarının envanteri (örneğin, nesli tükenmekte olan türler),
- Bölgenin kültürel varlıklarının net tanımı (örneğin, dünya mirası alanları),

- Bu tür varlıkların geçmiş ve mevcut kullanımı (örneğin, arazi kullanımı, hasarlı alanlar),
- Doğal tehlikeler (örneğin, çığ bölgeleri, taşkın ovaları),
- Mevcut arazi kullanım kontrolleri (örneğin imar, irtifak, atamalar, alışılmış kullanımlar),
- Yönetim yapıları ve sistemleri (örneğin, bölgeye ilgi duyan yerel, bölgesel, ulusal ve uluslararası kuruluşlardan),
- Varlıklarla ilişkili tanımlanmış değerler ve bunlarla ilgili kabul edilebilir değişikliklere ilişkin algılanan sınırlar.

Ekoturizm genellikle uzak bölgelerde veya bu tür bilgilerin elde edilmesinin zor olduğu küçük topluluklarda görülür. Mevcut materyallerin ilk taramasını, boşlukları doldurmak için ek veri toplama içeren bir boşluk analizi takip edebilir (muhtemelen ekoturizm işletmelerinin kendileri ile koordineli olarak yapılır).

Değişime duyarlılık

Manning ve Dougherty (2000), hassas bölgelerde turizmi planlama çalışmalarında başarılı ve sürdürülebilir turizme yol açabilecek faktörleri incelemişlerdir. Bu çalışmada duyarlılık, kültürel ve ekolojik faktörlerin anlaşılmasına ve farklı değişim düzeylerine duyarlılıklarına dayanan entegre bir planlama yaklaşımının temel alındığı kritik bir faktör olarak görülmüştür. Herhangi bir hedefin değişime duyarlılığı, içerdiği varlıklara, kullanıcıların sayılarına ve faaliyetlerine ve her kullanıcının tutumlarına dayanmaktadır. Herhangi bir varış noktasındaki ekosistemler sınırlı bir talep yelpazesine hizmet etme kapasitesine sahiptir. Bu gerçek, hedefin ekolojik ve sosyal sistem kullanıcılarının ihtiyaç ve isteklerine bağlı olarak değişen farklı turizm türlerini ve seviyelerini destekleme kapasitesini nasıl tanımladığımızın temelini oluşturmaktadır. Tüm kullanıcıların, sakinlerin ve turistlerin kümülatif talepleri, bir varış yerinin ekolojisini ve toplumunu vurgulayabilir. Bir bölgenin sakinlerinin ve ziyaretçilerin kabul etmeye istekli oldukları değişiklikler, gelişimin uzun vadede başarılı olup olmayacağını belirler. Benzer şekilde ekolojik koşullar da nelerin sürdürülebilir olduğunu tanımlayacaktır. Aşağıdaki alt bölümlerde, işletme düzeyinde en alakalı faktörler ayrıntılı olarak ele alınmıştır, ancak

bunların birlikte hedef düzey planlama süreciyle iyi bir şekilde bütünleşmesi gerekir. Bu genellikle; yetkililer, ekoturizm kuruluşları ve işletmeler arasındaki işbirliğini içerecektir. Bu tür katılımcı süreçlere rehberlik etmek için iyi bir kaynak UNWTO rehber kitabı (DTÖ, 2004) ve Jamieson'un (2001) toplum turizmi planlaması konusundaki çalışmalarıdır.

Katılımcı yaklaşımlar

Ekoturizm planlamasında başarı faktörlerini belirlemeye yönelik her türlü girişim, ekoturizmin gerçekleştiği farklı ölçekleri göz önünde bulundurmalıdır. Çoğu ekoturizm küçük ölçeklidir, genellikle tek işletmeleri ve cazibe merkezlerini veya bir topluluğu veya ekosistemi paylaşan küçük işletme kümelerini içermektedir.

Saha veya varış düzeyinde, ekoturizm planlaması bir risk yönetimi şeklidir. Planlamacılar şunu sormalıdır 'Değeri nedir, tutmaya değer olan nedir ve onu korumak için ne yapmalıyız?' Cevaplar değişecektir. Turistler kendilerine özel istek listeleri ve beklentileriyle gelebilirken, alan sakinlerinin, hükümet yetkililerinin, özel sektörün ve sivil toplum kuruluşlarının değerleri önemli ölçüde farklılık gösterebilir. Planlama, tüm bu değer kümelerini dikkate almalı, neyin pazarlık edilebilir olduğunu ve neyin olmadığını incelemelidir. Afrika için UNIDO Kıyı Turizmi projesinde kullanılan gibi geniş bir danışma yaklaşımı (bkz. <http://coast.iwlearn.org/project-documents-reports> DTÖ, 2004, Bölüm 2 Göstergeler Geliştirme Prosedürleri ve Bölüm 6 vaka çalışmaları), ilgili tüm değerlerin planlarda dikkate alınmasını sağlayabilir ve bu alternatif turizm türlerinden kimin yararlanabileceğini belirleyebilir.

Manning ve Dougherty (bir basın toplantısında) şu soruyu sormaktadır: "Ev sahibi topluluk, aynı anda en yüksek faydayı en düşük maliyetle elde etmek, rekabet gücünü sürdürülebilir bir temelde sürdürmek ve turizm endüstrisine ve ev sahibi topluma ekonomik, sosyal ve ekolojik olarak fayda sağlamak gibi birçok değeri sürdürmenin karmaşık sorusunu en iyi nasıl ele alabilir?" Balığı yer miyiz yoksa onu turistlere mi gösteririz? Sezon dışı zamanlarda balıkçı teknelerini tur teknesi olarak kullanabilir miyiz? Bir tesis inşa edilirse, yerli topluluk hala plaja iyi erişime sahip olacak mı? Camilerde ve kiliselerde turistlere izin verecek miyiz? Vereceksek, ne zaman? Bununla birlikte, bu

kitapta kullanılan ekoturizmin tanımına saygılı turizmin bu soruyu cevaplayabilmesi ve umut edilir ki tüm paydaşların yararına olması gerekmektedir. Anahtar değerlerin tanımlanmasında, belirli türlerin veya köy törenlerinin izlenmesinden, ziyaretçilerin köy faaliyetlerine katılımı yoluyla doğrudan korumaya fayda sağlayacak etkinliklere kadar değişen piyasa talepleri de tanımlanabilir. Planlamada katılımcı yaklaşımlara yönelik araçlara ve kılavuzlara ait bağlantılar bu bölümün sonunda bulunabilir (Kutu 23.2).

Kutu 23.2 ETKİLİ DANIŞMA

Hedeflere yaklaşımında UNWTO, aşağıdaki özellikleri içeren katılımcı bir süreci tanımlar:

- Tüm potansiyel paydaşları tanımlar.
- Bilgi ve endişeleri ile ilgili herkesten girdi ister.
- Seçenekleri değerlendirmek ve önerilerde bulunmak için paydaşları (bireyler, yetkililer, özel sektör STK'ları ve bilim insanları) bir araya getirir.
- Süreç boyunca devam eden bir diyalog kurar.
- Sonuçları izler ve tüm paydaşlara bildirir.

Bu yaklaşım UNWTO kılavuzunda ayrıntılı olarak açıklanmıştır (DTÖ, 2004, s.26-32). Yerel düzeyde istişareler adına iyi bir model için Jamieson'a (2001) da bakınız.

Destinasyonlarda sürdürülebilirlik ölçütleri

Küresel Sürdürülebilir Turizm Konseyi'nin son çalışmaları, sürdürülebilir destinasyonları ve bunların içindeki işletmeleri tanımlamak için kullanılabilecek ölçüt ve göstergelerin listelerini hazırlamıştır. Tüm hedefleri hedeflerken, bunlar genel hedef planlama sürecinde göz önünde bulundurulması gereken faktörler için temel bir kontrol listesi olarak kullanılabilir. Ekoturizmin temel faktörleri arasında su ve enerji gibi temel kaynakların planlanması ve etkin yönetimi; turist arzının planlanması; hedef dâhilinde ekonomik faydayı korumak için araçların pazarlanması; katılım, yerel erişim ve memnuniyetin sağlanması için araçlar ve turizm faaliyetlerinden etkilenen kritik kaynakları, hassas bölgeleri ve alanları korumak için etkili önlemler yer almaktadır. Ayrıca, hedef düzeyinde, faaliyetlerini yönlendirmeye yardımcı olabilecek bir

düzenlemeler çerçevesi, yerel toplumla ilişkiler, istihdam tedarik uygulamaları ve hedefin genel refahına katkılar da dâhil olmak üzere ekoturizme giren bireysel işletmeler için destek mekanizmaları sağlama ihtiyacı bulunmaktadır. Küba ve Karayipler’de başvuru için ekoturizmde en iyi uygulamaların Dünya Doğa Fonu tarafından desteklendiği bir derlemede, turizmde en iyi uygulamaların birçok farklı sertifikasyon yaklaşımında tablo şeklinde bir temsili tanımlanmış ve uygulama normalde işletme düzeyinde gerçekleşse de yerel hedef ölçeğinde en iyi uygulamalar hakkında bir bilgi kaynağı olarak kullanılabileceği belirtilmiştir (Kutu 23.3). Bu liste şu adresten indirilebilir <http://www.tourisk.com>.

Ekoturizm Planlamasının Genel Planlamaya Entegre Edilmesi

Uygulamada, ekoturizmin planlanması nadiren hedef ölçekte ayrı bir varlık olarak gerçekleşmektedir. ABD Virgin Adaları’ndaki St. John adası gibi bazı yerler, Maldivler, Madagaskar’daki Nosy Be adası, Mozambik’teki Vilanculos bölgesi (EcoAfrica, 2009) veya Uganda’daki Bwindi Milli Parkı’nın varış noktası (ESDA ve Spenceley, 2004) ekoturizmi bölgesel veya ulusal ölçekte ele almaktadır.

Kutu 23.3 MALDİVLER EKOTURİZMİ

Maldivler, her yeni ada gelişimi için geçerli olan ulusal düzeyde güçlü kurallar belirleyerek birçok tatil köyü için (basit plaj kulüblerinden dünyanın en lükslerinden bazılarına) ekoturizmi teşvik etmiştir. Yeni tatil köyleri yapımı adına onay süreci için aşağıdaki çevresel faktörleri zorunlu hale getirmişlerdir.

- Resifler üzerinde minimum etki ile tatil yerlerinin tasarlanması,
- Daha küçük adalarda su depoları inşa edilmesi,
- Palmiye ağaçlarından daha yüksek bir bina olmaması,
- Bitki örtüsü, mercan veya kumun yok edilmemesi,
- Tüm çöplerin kaldırılması; kanalizasyonun okyanusa hiç karışmaması,
- Çevre bilimci personel bulundurulması ve yerli topluluklara kültürel duyarlılık gösterilmesi.

Çeşitli tatil köyleri en iyi uygulamalar için uluslararası tanınırlık kazanmıştır. İşletme düzeyinde mükemmelliği teşvik eden tesis ve ada planlaması için hedef düzey, anahtar çerçeve olmuştur.

Ayrıca, bireysel işletmelerin karşılaşmasını bekledikleri bir çerçeve sağlarlar - fiziksel planlama daha genel ölçekte gerçekleşir, ancak ekoturizm girişimlerini teşvik etmek için tasarlanmış programlarla gerçekleşir. Ulusal ölçekte, STK'lar ekoturizmin planlanması ve geliştirilmesi için önemli olabilir. Örneğin, Kenya'da ekoturizm Derneği, ekoturizm ürünleri geliştirmek isteyebilecek bireysel topluluklara planlama ve yönetim desteği sağlamada oldukça aktiftir. Ekoturizm için başarılı bölgesel veya hedef düzey planlamanın çoğu örneği, bir milli parkın veya önemli bir cazibe merkezinin turizm de dâhil olmak üzere doğaya dayalı planlamaya odaklandığı alanlarda olmuştur (örneğin, Kanguru Adası Avustralya ve birçok ülkedeki milli parklar).

Sonuç olarak, ekoturizm planlaması birçok zorlukla karşı karşıyadır. Ekoturizm genellikle uzak ve örgütlenmemiş bölgelerde gerçekleştiğinden, çoğu zaman en basit planlama süreci en önemli olacaktır. Topluluk veya hedef düzeyinde, ekoturizm için kritik olan varlıkların korunmasını sağlamak için planların en önemli risk ve engellerle başa çıkması gerekir. Bölgelerin turizme hazır olup olmadıklarını ve içlerindeki işletmelere temel destek sağlayıp sağlayamayacaklarını sorgulamaları gerekmektedir. Daha gelişmiş alanlardan daha fazla, kaynaklar muhtemelen kıt ve muhtemelen ulaşılamaz olacaktır. Özellikle, finansal kaynakları ve uzmanlığı bulmak zor olabilir. Bu nedenle, ekoturizm ürünleri geliştirmek isteyen toplulukların planlama sürecini bir gerçeklik kontrolü olarak kullanmaları ve ekoturizmi toplum veya bölgesel düzeyde başarıya ulaştırmak için ortakların toplanması için bir araç olarak kullanmaları gerekmektedir.

KURUMSAL PLANLAMA

Mikro düzeyde, bireysel işletmeler destinasyonlarda kırsal kalkınmaya yönelik yapı taşlarını oluşturur. Bireysel olarak, turizm operasyonları satın alma ve istihdam uygulamaları yoluyla yerel topluluklar içinde somut ekonomik faydalar yaratabilir. Bir destinasyondaki birçok turizm işletmesi yerel girişimciler ve işletmelerle bağlantıları teşvik ederse, bir destinasyonun yerel ekonomisinde kümülatif olarak önemli değişiklikler yaratabilirler. Bireysel ekoturizm işletmeleri için planlama aşağıdaki genel adımları takip eder:

- İlk fikir veya kavram,

- Fizibilite çalışması,
- Pazar araştırması da dâhil olmak üzere iş planlaması,
- Altyapı tasarımı (bir mimar ile),
- Çevresel ve sosyal etki değerlendirmesi,
- İnşaat,
- İşletme tescil ve lisanslama,
- Personel alımı ve eğitimi,
- Pazarlama ve tanıtım,
- Başlatma ve çalıştırma.

Ekoturizm planlamasının kırsal kalkınma unsurlarını içerme biçimi büyük ölçüde iki temel faktöre bağlıdır: hedefin planlama gereksinimleri ve geliştiricinin kırsal kalkınma konularını ele alma konusundaki bilgi ve ilgisi.

Sürdürülebilir turizm, Küresel Sürdürülebilir Turizm Konseyi gibi uluslararası kuruluşlar tarafından tanımlandığı gibi, çok çeşitli ekolojik, ekonomik ve sosyal sorunları mutlaka ele alır ve ekoturizm, hedeflediği toplum ve doğal varlıklarla daha doğrudan bağlantıları olan ayrı bir alt kümedir. Bu nedenle, ekoturizm işletmelerinin planlanması, Kutu 23.4’te tanımlanan beşikten mezara kadar bir dizi konuyu açıkça ele almalıdır. Bazı genellikler olsa da, her işletmenin kendine özgü ekolojik ve kültürel koşulları nedeniyle, işletmelerin karşılanması gereken özel gereksinimler farklı yerlerde farklı olacaktır. Daha önce de belirtildiği gibi, ekoturizm işletmelerinin kurulduğu birçok yerin resmi planları bulunmazken, diğer destinasyonların karşılanması gereken özel gereksinimleri olabilir.

Destinasyonlardaki planlama gerekliliklerine örnek olarak, bazı planlama otoriteleri ekoturizm işletmelerinin planlama süreçlerine yerel ekonomik kalkınmayı dâhil etmelerini gerektirmektedir. Aynı zamanda, her işletme planlama sürecinde Kutu 23.4’te tanımlanan kriterlerin listesini dikkatlice düşünmelidir. Bu liste; sağlam tasarım, saha planlaması, ilgi çekici yerlerin ve deneyimlerin tasarımı, turistler ve malzemeler için tüm tedarik zinciri ile olumlu ilişkilerin kurulması, kaynak kullanımı, atık yönetimi ve topluluk kaynaklarının kullanımı ile ilgili etkilerin kontrolü ve hem turizmde hem de

müttefik veya rakip işletmelerde ortaklarla güçlü bağlantıların kurulması gibi durumları içermektedir.

BOX 23.4 EKOTURİZMDE EN İYİ UYGULAMA – SERTİFİKA PROGRAMLARI ARACILIĞIYLA TANIMLANDIĞI ŞEKİLDE

Tourisk Inc tarafından yapılan bir çalışma ve Dünya Yaban Hayatı Fonu Kanada, ekoturizm sertifikası sunan önde gelen kuruluşlardan bazıları tarafından ekoturizm sertifikası için kullanılan standartları derlemiştir. Bu derlemede; Green Globe 21, Sürdürülebilir Turizm Sertifikası, Orta Amerika Audubon Yeşil Yaprak (Kanada), Yeşil Turizm İş Planı (İskoçya), Kuğu Eko Etiketi (İskandinav) ve Mavi Bayrak (Karayipler) karşılaştırılmıştır. Kombine olarak bu kuruluşlar; planlamadan proje / ürün planlama ve tasarımı, inşaatı, atık su / sıvı atık yönetimi, su tasarrufu, enerji tasarrufu, hava kalitesi, gürültü, katı atık yönetimi, malzemelerin yeniden kullanımı ve geri dönüşümü, ürünler ve satın alma, gıda tedariki, atık gıda ürünlerinin azaltılması / kullanımı, plaj yönetimi, toplum ilişkileri, ortaklıklar, kültürel duyarlılık, çevre yönetim sistemleri, eğitim, operatör davranışı, yaban hayatı koruma, doğal deneyimler, pazarlama, misafir eğitimi, turist memnuniyeti ve bir izleme programının sürdürülmesine kadar geniş ölçütleri kapsamaktadır. Bunlar, ekoturizm özellikleri veya faaliyetleri olarak tanınmayı sağlamak isteyen işletmeler için önemli bir menü oluşturur, aynı zamanda ekoturizmde en iyi uygulama ile neyin kastedildiğini belirlemeye yardımcı olmaktadır. Karşılaştırmalı sonuçlara [athttp://www.tourisk.org/content/projects/downloads.htm](http://www.tourisk.org/content/projects/downloads.htm) adresinden ulaşılabilir.

Ticari kaynaklar (örneğin, Hitesh Mehta veya Hector Ceballos Lascrain'in çalışmaları – çevrimiçi olarak mevcuttur) iyi ecolodge tasarımının bileşenlerini tanımlamıştır ve bu gibi firmalar ekoturizm ürünlerinin geliştirilmesi ve tasarımında ticari yardım sağlamaktadır. İnşa edilmiş ekolojik tesislerin temel bileşenlerini tanımlamaya yardımcı olan ve tesis tasarımında en iyi uygulamaları tartışan bir diğer kaynak ise <http://www.tourisk.org/content/projects/Resort%20Best%20Practice%20Evaluation%20Criteria.pdf> kaynağıdır. Çevreye duyarlı turizmin planlanması ve yönetimi hakkında bir

diğer güçlü bilgi kaynağı da 2011 Birleşmiş Milletler Yeşil ekonomi raporu'nun (özellikle 4. bölüm) turizmin yeşilleşmesinin önündeki engellerin aşılmasını ele alan turizm bölümüdür (http://www.unep.org/greeneconomy/Portals/88/documents/ger/GER_11_Tourism.pdf).

Ekoturizm ürünlerini planlamak ve sunmak için tek başına veya yerel yargı alanlarıyla veya ortaklarıyla birlikte çalışabilecek birçok ekoturizm işletmesi modeli vardır ve her birinin farklı gereksinimleri olabilir, bunların bazıları sürdürülebilir kırsal kalkınmayı desteklemektedir. Örneğin, Güney Afrika Milli Parkları (Sanparklar) özel imtiyazlar veya kamu-özel ortaklıkları programı geliştirmiştir. Bu program, özel sektörün milli parklar içinde (daha önce hükümete ayrılmış bir bölge) turizme yatırım yapmasına ve işletmesine olanak tanıyan politikadaki bir değişiklikten önce ortaya çıkmıştır. Girişim, korunan alanlarda ekolojik olarak hassas olan yatırımları teşvik etme ihtiyacından kaynaklanmıştır. Muhtemel imtiyaz sahipleri sadece finansal teklifler değil, aynı zamanda çevresel ve sosyo-ekonomik teklifler de sunmuşlardır (Spenceley, 2004). 2007 yılına gelindiğinde bu program, özel sektörün milli parklara yaptığı 14,7 milyon ABD Doları tutarındaki turizm altyapısı yatırımında artışa, fazladan 620 işe ve yerel topluluklarda yıllık 1,6 milyon ABD Doları tutarında garantili harcamaya yol açmıştır (Varghese, 2008). Aşağıda imtiyaz teklif sahiplerinin yaptıkları kırsal kalkınma planlarının türlerine ilişkin örnekler yer almaktadır (Spenceley, 2004, s.275-6):

- Gıda üretimi. Bir teklif sahibi, kendileri ve diğer locaların taze ürünler satın alabilecekleri sulanan bir topluluk bahçesinin geliştirilmesini önermiştir. Bir diğeri, topluluğun ziyaretçi giriş ücreti alabileceği ve ayrıca balık satabileceği bir topluluk balıkçılık projesi önerisini içermekteydi.
- Bakım / taşıma. Bir teklif sahibi, tüm personel taşımacılığına hizmet verecek ve binaları ve yolları koruyacak yerel bir toplulukla ortak girişim şirketi önermiştir.
- Çamaşır. Bir teklif sahibi, yerel topluluk üyeleri için yaklaşık 50000 R (2002'de yaklaşık 5700 ABD Doları) maaş sağlayacak bir çamaşırhane geliştirmeyi önerdi – özkaynakların yüzde 10'u yerel kabile otoritesi tarafından tutulacaktı.

Ekoturizm işletmeleri planlama ve tasarım aşamalarında kırsal kalkınma seçeneklerini dâhil edebilir veya kuruldukça zaman içinde yerel ekonomiye ve kırsal kalkınmaya olumlu katkılarını artırabilir. İstihdam edilebilecek araçlardan bazıları şunlardır: Özkaynak yapısı ve ortaklıklar; istihdam, eğitim ve ilerleme; ürün ve hizmet alımı; hayırseverlik ve kurumsal sosyal sorumluluk.

Özkaynak yapısı ve ortaklıklar

Farklı özsermaye yapıları, hem özel sektör hem de ortakları için farklı risk, sorumluluk, yatırım ve potansiyel fayda düzeylerine sahiptir. Ortaklar, yerel toplulukların toplu temsilcilerini (örneğin, Makuleke ile Pafuri Köşkü; Güney Afrika: Honey, 2008) ve / veya devlet kurumlarını (örneğin, Rocktail Körfezi, Güney Afrika; Poultney ve Spenceley, 2001) içerebilir. İşletmeler ayrıca tamamen özel sektör (norm olan) olabilir veya tamamen toplum temelli kuruluşlara ait olabilir (örneğin, Amadiba Adventures; Ntshona ve Lahiff, 2003).

Gelişmekte olan ülkelerde yaygınlığı artan bir ortaklık türü, ortak girişimlerdir. Ortak girişimler, iki veya daha fazla taraf arasında karşılıklı çıkarları için gerçekleştirilen ticari faaliyetler olarak tanımlanabilir. Girişim, resmi bir sözleşme ortaklığı veya taraflar arasında daha basit bir işletme iş anlaşması olabilir. Ortak girişimin özü, ortak girişim üyeleri arasında çeşitli beceri ve kaynakların bir araya getirilmesiyle karşılıklı yarar sağlayan ticari operasyonların geliştirilebilmesidir (Spenceley, Relly, Keyser, Warneant, McKenzie, Mataboge, Norton, Mahlangu ve Seif, 2002). Bu tür ortaklıklarda, topluluklar ortaklığa ve / veya bağışçı kurumlardan veya stk'lardan elde edilen fonlara arazi ve yaban hayatı getirebilirken, özel sektör iş zekâsı ve pazara bağlantılar getirir.

Ortak girişimlerin planlanması sırasında ekoturizm planlamacıları aşağıdakileri dikkate almalıdır (Spenceley ve ark., 2002):

- Tercihen, iş ve arazi mülkiyeti düzenlemeleri yoluyla yerel topluluklara ve korumaya doğrudan fayda sağlayan anlaşmalar yapmak:

- Belirteç özsermaye düzenlemelerinden kaçının ve girişimdeki paylaşımın arazi, kira hakları, uzmanlık, emek, ortak yönetim, sermaye veya bunların kombinasyonlarının bir girdisiyle eşleştirildiğinden emin olun.

- Toplulukların önemli bir yatırıma sahip oldukları ve uygun eğitim ve kapasite geliştirme yoluyla yönetimde önemli roller oynayabilecekleri ortaklıklar geliştirin.

- Toplulukların turizm faaliyetlerine kaynak veya yatırım sağladığı durumlarda, topluluk özkaynakları ve şirketlerdeki payları açısından hak ve sorumlulukları birbirine bağlayın.

- Paydaşların sorumlulukları, risk paylaşımı ve karların, temettülerin, yönetim ücretlerinin, tercihli kredilerin veya bir ortak girişim girişiminden sağlanan diğer faydaların adil bir şekilde paylaşılması konusunda şeffaf sözleşme anlaşmaları sağlamak için yasal tavsiye alın.

İstihdam, eğitim ve ilerleme

Herhangi bir ekoturizm işletmesi için, çalışanların işe alındığı, seçildiği, ücretlendirildiği, eğitildiği ve yetkilendirildiği araç veya prosedürlerin yerel ekonomi ve istikrar üzerinde önemli etkileri olacaktır. Planlama ve işletme sırasında en iyi sonuçları elde etmek için bir işletme şunları amaçlamalıdır (Küresel Sürdürülebilir Turizm Kriterlerinden uyarlanmıştır, 2011; Spenceley ve ark., 2002):

- Çalışanlar adil ve şeffaf bir şekilde işe alınmalıdır.
- İşe alım ve istihdamda tutarlılık, şeffaflık ve adalet sağlanmalıdır (işletme, insan kaynakları politikalarını tüm personelin ulusal politikaya uygun olarak görmesi için düzenlemelidir).
- Yerel topluluklarda yaşayan insanlar için, özellikle vahşi yaşamdan etkilenenler veya işletmenin bağlı olduğu doğal kaynaklara erişimden etkilenenler için işe alım ve eğitimleri teşvik edilmelidir.
- Bölge için standart asgari ücretlerin ötesine geçilmeli ve ücretler, cinsiyet veya ırktan ziyade pozisyonlara ve deneyime şeffaf bir şekilde bağlanmalıdır.

- İstihdamın mevsimselliği en aza indirilmelidir.
- Yerel halkın ve özellikle kadınların ve azınlık üyelerinin insani ve kariyer gelişimi teşvik edilmelidir.
- Personel ile işbirliği içinde, istihdam ve eğitimde fırsat eşitliği için yazılı bir politika geliştirilmeli ve tüm personelin içeriğinden haberdar olması sağlanmalıdır (örneğin, yararlı mesleki eğitim rehberliği için bkz. Ecole Hôtelière de Lausanne, 2004).
- Çocuk işçiliği, zorla çalıştırma ve personelin cinsel istismarı yasaklanmalıdır (Kutu 23.5).

Ürün ve hizmet alımı

Faaliyet gösterdiği destinasyon dahilinde ürün ve hizmet satın alarak, ekoturizm yerel olarak ekonomik kalkınmayı ve yoksulluğun azaltılmasını destekleyebilir. Küresel Sürdürülebilir Turizm Kriterleri (2011), sürdürülebilir turizm işletmeleri için aşağıdakileri içeren temel yönergeleri tanımlamaktadır:

- Yerel ve Adil Ticaret hizmetleri ve malları, varsa işletme tarafından satın alınır.
- Şirket, yerel küçük girişimcilere bölgenin doğasına, tarihine ve kültürüne (yiyecek ve içecek, el sanatları, performans sanatları ve tarım ürünleri dâhil) dayalı sürdürülebilir ürünler geliştirme ve satma araçları sunmaktadır.
- Tek kullanımlık ve sarf malzemelerinin satın alınması ölçülür ve işletme aktif olarak kullanımlarını azaltmanın yollarını arar.
- İşletme, faaliyetlerinde, tasarımında, dekorasyonunda, yiyecek veya dükkânlarında yerel sanat, mimari veya kültürel miras unsurlarını kullanırken, yerel toplulukların fikri mülkiyet haklarına saygı gösterir - yasaların izin verdiği durumlar dışında tarihi ve arkeolojik eserler satılmaz, takas edilmez veya sergilenmez.

BOX 23.5 GÜNEY AFRIKA'DAKİ ROCKTAIL KÖRFEZİNDE İŞE ALIM VE İSTİHDAM

Güney Afrika'daki Rocktail Koyu'nda (<http://www.rocktailbay.com>) lodge yöneticisi, boş pozisyonlarla ilgili olarak yerel topluluk liderine (Induna) yaklaşıp. Induna daha sonra ilgilenen tüm kişilerin isimlerini bir şapkaya koyar ve rastgele bir isim seçimi yapar. İsimleri seçilen kişiler mülakata hak kazanır ve pozisyon için en uygun kişi loca müdürü tarafından seçilir. Rocktail Körfezi yöntemi, personelin yüzde 83'ünün yakındaki Mqobela veya Ngwanase köylerinden yerel halk olmasına neden oldu. İşe alım ve seçim prosedürlerinin, personel içindeki belirli aileler ve gruplar ve

Küçük turizm işletmeleri bile, özellikle kırsal alanlarda bina ve işletme mal ve hizmetlerinin satın alınması söz konusu olduğunda önemli miktarda satın alma gücüne sahip olabilir. Turizm işletmelerinin inşası ve işletilmesi sırasında bazı ticari bağlantı örnekleri Tablo 23.1'de özetlenmiştir. Ekoturizm işletmelerinin yerel tedariki artırmak için üstlenebilecekleri faaliyetlerden bazıları şunlardır (Spenceley ve ark., 2002):

- Kalite, miktar ve tutarlılığın izin verdiği her yerde yerel olarak üretilen mallar satın alınmalıdır.
- Küçük yerel perakende işletmelerine sarf malzemeleri ve hizmetler için gereksinimler konusunda tavsiyelerde bulunulmalıdır. Bu, gerekli türleri ve gerekli standartları içerir.
- Yerel girişimcilere ve küçük, orta ve mikro işletmelere, kurulan işletme ve turistlerin ihtiyaç duyduğu ürünlerin kalitesi, yelpazesi ve miktarı hakkında geri bildirim sağlanmalıdır.
- Eko turistlerin yerel olarak üretilen malları (örneğin, el sanatları) satın almaları için fırsatlar sağlanmalıdır.
- Yerel topluluklardan temin edilen mal ve hizmetler için adil ücretler ödenmelidir.

Phase	Products and services	
Construction phase	Brick-making	Electrical work
	Building materials	Furniture making
	Construction labour	Plumbing
Operational phase	Crafts	Security
	Entertainment	Stationery
	Furniture	Supply of food
	Gardening services	Tourism services
	Housekeeping	Transportation
	Laundry	Uniforms
	Linen	Waste removal
	Maintenance	

Kaynak: Spenceley ve diğ. (2002).

Tablo 23.1 Yerel ürün ve hizmet tedarik fırsatları

Mevcut bir ekoturizm operasyonu, tedarik süreçlerini gözden geçirmeyi ve değiştirmeyi düşünüyorsa, tedarik zinciri analizi, hedefteki girişimciler ve işletmelerle iş fırsatlarını belirlemek için kullanılabilecek yararlı bir araçtır. Western Cape'deki Spier'den bir vaka çalışması örneği Kutu 23.6'da verilmiştir.

Yerel girişimciler veya işletmeler tarafından tahakkuk eden harcamaların oranını artırmak için mevcut tedarik zincirlerini ve alanlarını analiz etmeye yardımcı olmak için bkz. Ashley, Haysom, Poultney, McNab ve Harris (2005), Ashley, Poultney, Haysom, McNab ve Harris (2005a), Ashley, Poultney, Haysom, McNab ve Harris (2005b) ve Eligmann (2009).

Hayırseverlik ve kurumsal sosyal sorumluluk

Birçok ekoturizm operasyonu, kendilerine yakın bulunan kırsal topluluklara para, zaman veya kaynak (insan kaynakları dâhil) bağışında bulunur. Bu tür girişimler turistlerden ve vakıflardan kanalize edilen bağışları kullanabilir veya işletmenin kendisi tarafından desteklenebilir. Müdahaleler genellikle sağlık, eğitim ve temel hizmet ve altyapının sağlanması alanlarına odaklanmaktadır (Trialog, 2010).

Kurumsal sosyal sorumluluk (KSS), şirketlerin topluluklara destek sağlaması için resmi bir iş mekanizmasıdır. Bir işletmenin sosyal, çevresel, ekonomik ve etik sorumluluklarıyla ilgili stratejik ve operasyonel faaliyetleri olarak tanımlanır. Kss'nin temelleri, yasalara, etik standartlara ve uluslararası norm ve değerlere bağlılık açısından kabul edilebilir davranış ve performans standartlarını kabul eden ve karşılayan bir işletmeye dayanır. Buna iyi yönetim, adil çalışma standartları, iyi sağlık, güvenlik ve çevre yönetimi ve insan haklarına saygı ilkelerinin korunması da dâhildir (ILO, 2011).

Geleneksel haliyle KSS, itibarı korumak ve faaliyet göstermek için toplum desteğini sürdürmek için reaktif bir risk yönetimi işlevi olarak görülmüştür. Günümüzde işletmeler marka oluşturmaya, gönüllü davranış kuralları ile kendi kendini düzenlemeye ve yeni nesil sosyal açıdan bilinçli tüketicileri yakalamaya çalıştıkları için, kss'nin iş sürdürülebilirliğinde stratejik bir rolü vardır (ILO, 2011).

Kss'yi planlamak için kullanılabilecek bazı araçlar arasında CSI El Kitabı (Trialog, 2010) ve Gezginlerin Hayırseverlik El Kitabı (Honey, 2011) bulunmaktadır. Bu gibi yaklaşımlar, bireysel ekoturizm işletmelerinin planlanması ve değerlendirilmesine yardımcı olmak için hem kontrol listeleri hem de yaklaşımlar sağlamaya yardımcı olabilir. Korunan alanların içinde veya yakınında bulunan veya bunları deneyimin bir parçası olarak kullanan geliştirme gereksinimlerinin, korunan alanın planları ve düzenlemeleri tarafından kısıtlanabileceği veya kolaylaştırılabileceği belirtilmelidir.

Yeşil Küre gibi kaynaklar (<http://www.greenglobe.com>) veya Küresel Sürdürülebilir Turizm Kriterleri (<http://new.gstcouncil.org/page/adopt-the-criteria>) çevrimiçi olarak mevcuttur ve ekoturizm işletmelerinin planlama sürecine neyin dâhil olabileceğini anlamalarına yardımcı olabilir. Her biri ayrıca (diğerleri gibi) satın alınabilecek bir sertifikasyon süreci sağlar ve işletmenin gerekli standartları karşıladığına dair üçüncü taraf onayı verir. Bu ekoturizm standartlarının çoğu sürdürülebilir kırsal kalkınmanın niteliklerini de temsil edecektir.

SONUÇ

İyi ekoturizm iyi kırsal kalkınmayı sağlayabilir ve üretmelidir. Ekoturizm normalde yerel girişimcileri ve toplulukları, küçük işletmeleri ve yerel kültürel ve çevresel varlıkları içerdiğinden, bağlantılar planlama sürecinde tanınmalı ve hem hedef hem de içindeki ve onu kullanan işletmeler düzeyinde güçlendirilmelidir.

Turizm planlaması, hedef ve işletme düzeyinde sürdürülebilirliği desteklemek için kalkınmanın yönlendirilmesine yardımcı olabilecek temel unsurdur. Tüm planlama, riskleri öngörmek ve önlemek ve istenen sonuçlar açısından optimize etmek için tasarlanmıştır. İyi bir planlama olmadan, kalkınma geçici olabilir, yetersiz bilgilendirilebilir, paydaşlarla zayıf bir şekilde koordine edilebilir ve sonuçta ekoturizmin gelişmesine yol açmayabilir. Doğal destinasyonlarda turizm sonuç olabilir, ancak turizmin yerel ekonomik, çevresel ve sosyo-kültürel etkilerini hazırlamadan ve dikkate almadan, ekoturizm idealleri kolayca baltalanabilir.

Açıkçası, ekoturizmin kırsal kalkınması için planlama tek başına yeterli değildir. Hedefler ve işletmeler diğer endüstrilerle (örneğin tarım, iletişim, inşaat) bağlantıları göz önünde bulundurulmalıdır. Ayrıca ekoturizm geliştirme planlarının uygulanarak takip edilmesi ve toz toplamak için kitap raflarında bırakılmaması gerekmektedir. Planlama sürecine aktif paydaş katılımının sağlanması, planların basit ve anlaşılması kolay belgelerle belgelendirilmesi ve bu planların uygulanması için yeterli kapasite ve desteğin sağlanmasıyla uygulamada ekoturizm ve kırsal kalkınma geliştirilebilir.

Bu bölüm, hem hedef hem de işletme düzeyinde kırsal kalkınma için iyi ekoturizm planlama süreçlerinin bazı ilkelerini özetlemeye çalışmıştır. Uygulayıcılar burada verilen rehberliği kullanmanın yanı sıra, bu bölümün bibliyografyasında yer alan bilgi kaynaklarından da yararlanabilirler.

KAYNAKÇA

ACS (Association of Caribbean States). (2004). Development of indicators for the sustainable tourism zone of the Caribbean (STZC), available at http://www.acs-aec.org/Tourism/Projects/ACS_ST_003/Indicators_eng.htm (accessed 30 January 2012).

Ashley, C. (2000). The impacts of tourism on rural livelihoods: Namibia's experience. London: Overseas Development Institute.

Ashley, C. (2005). Facilitating pro-poor tourism with the private sector: Lessons learned from 'pro-poor tourism pilots in Southern Africa'. Working Paper 257, Overseas Development Institute, London.

Ashley, C. ve Haysom, G. (2008). The development impacts of tourism supply chains. In A. Spenceley (Ed.), *Responsible tourism: Critical issues for conservation and development* (pp. 129–56). London and Sterling, VA: Earthscan.

Ashley, C., Haysom, G., Poultney, C., McNab, D. ve Harris, A. (2005). How to . . . ? Brief 1: Boosting procurement from local businesses. September, Overseas Development Institute and Business Linkages in Tourism, London.

Ashley, C., Poultney, C., Haysom, G., McNab, D. ve Harris, A. (2005a). How to . . . ? Brief 2: Stimulating local cultural and heritage products. September, Overseas Development Institute and Business Linkages in Tourism, London.

Ashley, C., Poultney, C., Haysom, G., McNab, D. ve Harris, A. (2005b). How to . . . ? Brief 3: Building local partnerships. September, Overseas Development Institute and Business Linkages in Tourism, London.

Ceballos Lascurain, H. (1998). *Ecoturismo, naturaleza y desarrollo sostenible*. Mexico: Ed. Diana.

Cleverdon, R.C. (2002). Tourism development in the SADC region. *Development Southern Africa*, 19 (1), March, 7–28.

Diamantis, D. (2004). *Ecotourism: Management and assessment*. London: Thomson Learning.

Diaz, Q.G. ve Vega, A.N. (2004). *Turismo Sustentable: Manual of procedures for trainers in sustainable tourism*. Port of Spain, Trinidad: Association of Caribbean States.

Drumm, A. ve Moore, A. (2002). *Ecotourism development, manual for conservation planners and managers*. Vol. 1. An introduction to ecotourism planning. Arlington, VA: Nature Conservancy.

Eagles, P.F.J., McCool, S.F. ve Haynes, C.D. (2002). *Sustainable tourism in protected areas: Guidelines for planning and management*. Best Practices Protected Area Guidelines Series No.8. Gland, Switzerland and Cambridge, UK: IUCN.

EcoAfrica (2009). *Vilanculo District tourism masterplan, summary report*. Report to the Government of Mozambique, Ministry of Tourism, Transfrontier Conservation Areas and Tourism Development Project, July.

Ecole Hôtelière de Lausanne. (2004). *Training module for hospitality management*. UNCTAD and WTO: International Trade Centre.

EDSA ve Spenceley, A. (2004). *Kanungu District tourism development plan*, Uganda. Report for the International Gorilla Conservation Program, May.

EDSA, Détente Consultants, GLW Conseil ve Spenceley, A. (2005). *Plans d'aménagement touristique de Nosy Be et Tolagnaro, République de Madagascar*. Paper presented at La Vice Primature Chargée Des Programmes Economiques, Ministère Des Transports, Des Travaux Publics, De L'Aménagement Du Territoire.

Eligmann, A. (2009). *Training module on handicrafts*. UNCTAD and WTO: International Trade Centre.

Foan, L. ve Jessen, K. (2008). *The SEEP Network practitioner learning program in local tourism: Creating employment through tourism in Nicaragua, local tourism in Guatamala, Honduras and Nicaragua*.

Finca Esperanza Verde, Case study No.1. October, The SEEP Network, available at <http://www.fincaesperanzaverde.org> (accessed 31 December 2008).

Honey, M. (2008). *Ecotourism and sustainable development: Who owns paradise?* (2nd ed.). Washington, DC: Island Press.

Honey, M. (Ed.) (2011). *Travelers' philanthropy handbook*. Washington, DC: Centre for Responsible Travel (CREST).

ILO (International Labour Organization). (2011). *Responsible wildlife tourism: Business sustainability, environmental responsibility and community engagement, sustaining competitive and responsible enterprises* (2nd ed.). SCORE training module 3, November. Pretoria, South Africa: International Labour Organization.

Jamieson, W. (2001). *A manual for monitoring community tourism development*. Pathumthani, Thailand: Asian Institute of Technology.

Kunze, A., Jurt, C. ve Lang, C. (2011). *Stakeholder process facilitator's guide: Acting in an intercultural context*. Version 28.01.2011. ILO Technical Cooperation and SCORE.

Manning, E.W. (2004). Indicators and risk management for ecotourism destinations. In D. Diamantis (Ed.), *Ecotourism: Management and assessment* (pp. 73–88). London: Thomson Learning.

Manning, E.W., Clifford, G. ve Manning, M. (2000). *Indicators for the sustainable management of tourism: Beruwala, Sri Lanka*. Madrid: United Nations World Tourism Organization.

Manning, E.W., Clifford, G. ve Prieur, S. (2003). *A Canadian case study relating to measurement relating to tourism and ecotourism: The case of Northern Cape Breton*. Ottawa, Canada: Canadian Tourism Commission and Parks Canada.

Manning, E.W., Diaz, G., Norman, A. ve Manning, M. (2004). Workshop on Sustainable Tourism Indicators for Chaguramas, Trinidad. Port of Spain, Trinidad: Association of Caribbean States and World Tourism Organization.

Manning, E.W. ve Dougherty, T.D. (1998). Planning tourism in sensitive ecosystems. In T.V. Singh (Ed.), *Tourism development in the critical environments* (pp. 1–20). Lucknow, India: Centre for Tourism Research and Development.

Manning, E.W. ve Dougherty, T.D. (2000). Planning sustainable tourism destinations. *Journal of Tourism Recreation Research*, Jubilee Volume, 25 (2), 3–14.

Manning, E.W. ve Dougherty, T.D. (in press). Capacidad de carga para turismo sustentable (Carrying capacity for sustainable tourism). In D. Correa ve L. Márquez (Eds.), *Turismo sostenible: Un debate para el futuro multigeneracional de nuestros recursos*. Venezuela: Universidad de Carabobo.

Manning, E.W., Vereczi, G. ve Macatuno, A. (2008). Final report: Sustainable tourism indicators and destination management: Proceedings of the national workshop. Tagbilaran City, Bohol, Philippines, 15–18 October 2007.

Ntshona, Z. ve Lahiff, E. (2003). Community-based eco-tourism on the Wild Coast, South Africa: The case of the Amadiba Trail. *Sustainable Livelihoods in Southern Africa*. Sussex, UK: Institute of Development Studies.

Poultney, C. ve Spenceley, A. (2001). Practical strategies for pro-poor tourism. Pro-Poor Tourism Working Paper No. 1, Wilderness Safaris South Africa, Rocktail Bay and Ndumu Lodge, ODI, CRT and IIED, April.

Republic of Namibia. (2010). Statement by Hon. Netumbo Nandi-Ndaitwah, MP Minister regarding Namibia's communal conservancy tourism sector nomination for top international award on 24–26 May 2010. Beijing, China, Ministry of Environment and Tourism, available at <http://www.met.gov.na/Pages/Minister'sStatements.aspx> (accessed 29 September 2010).

Spenceley, A. (2004). Responsible nature-based tourism planning in South Africa and the commercialisation of Kruger National Park. In D. Diamantis (Ed.), *Ecotourism: Management and assessment* (pp.267–80). London: Thomson Learning.

Spenceley, A. (Ed.) (2008). *Responsible tourism: Critical issues for conservation and development*. London and Sterling, VA: Earthscan.

Spenceley, A. (2010). Tourism product development interventions and best practices in sub-Saharan Africa. Part 2: Case studies. Report to the World Bank, 27 December, available at <http://www.anna.spenceley.co.uk/files/Final%20Case%20study%20report%2024%20Dec%202010.pdf> (accessed 30 January 2012).

Spenceley, A., Relly, P., Keyser, H., Warneant, P., McKenzie, M., Mataboge, A., Norton, P., Mahlangu, S.V. ve Seif, J. (2002). *Responsible tourism manual for South Africa*, July. Pretoria, South Africa: Department for Environmental Affairs and Tourism.

Dialogue. (2010). *The CSI handbook* (13th ed.). Cape Town, South Africa: Dialogue.

UNEP (United Nations Environment Programme). (2012). *SIDS-focused green economy paper*. Nairobi, Kenya (in press).

UNIDO (United Nations Industrial Development Organization). (n.d.). *Coastal tourism project document*.

UNIDO Coast website, <http://coast.iwlearn.org/project-documents-reports> (accessed 30 January 2012).

Varghese, G. (2008). Public private partnerships in South African national parks: The rationale, benefits and lessons learned. In A. Spenceley (Ed.), *Responsible tourism: Critical issues for conservation and development* (pp.69–83). London and Sterling, VA: Earthscan.

Wackernagel, M. ve Rees, W. (1995). *Our ecological footprint: Reducing human impact on the Earth*. Gabriola Island, British Columbia, Canada and Philadelphia: New Society Publishers.

WTO (World Tourism Organization). (2001). *The British ecotourism market*. Special Report, p.19, available at <http://sdt.unwto.org/en/content/ecotourism-and-protected-areas> (accessed 31 December 2011).

WTO (World Tourism Organization). (2003). *Sustainable development of ecotourism: A compilation of good practices in SMEs*. Madrid: World Tourism Organization.

WTO (World Tourism Organization – now UNWTO). (2004). *Indicators of sustainable development for tourism destinations: A guidebook*. Madrid: United Nations World Tourism Organization.

Boo, E. (1993). *Ecotourism planning for protected areas*. In K. Lindberg ve D. Hawkins (Eds.), *Ecotourism: A guide for planners and managers*, Vol. 1 (pp.15–31). North Bennington, VT: The Ecotourism Society.

Borrie, W.T., McCool, S.F. ve Stankey, G.H. (1998). *Protected area planning principles and strategies*. In K. Lindberg, M. Elper Wood ve D. Engeldrum (Eds.), *Ecotourism: A guide for planners and managers*, Vol. 2 (pp.133–54). North Bennington, VT: The Ecotourism Society.

Denman, R. (2001). *Guidelines for community-based ecotourism development*. WWF International, available at http://www.wwf.org.uk/filelibrary/pdf/community_based_ecotourism.pdf (accessed 30 January 2012).

Fennell, D.A. ve Dowling, R.K. (2003). *Ecotourism policy and planning*. Wallingford, Oxon, UK and Cambridge, MA: CABI.

Global Sustainable Tourism Criteria. (2011). <http://new.gstcouncil.org/resource-center/gstc-criteria> (accessed 30 January 2012).

Gunn, C.A. ve Var, T. (2002). Site planning concepts. In *Tourism planning* (4th ed., Chapter 9). London: Routledge.

Guitierrez, E., Lamoureux, K., Matus, S. ve Sebunya, K. (2005). Linking communities, tourism and conservation: A tourism assessment process. In *Involving local stakeholders*, pp. 18 ff. Conservation International and George Washington University, USA, available at web.conservation.org/xp/CIWEB/downloads/TAPManual.pdf (accessed 30 January 2012).

How to . . . ? guidelines on local partnerships and procurement, available at <http://www.odi.org.uk> (accessed 30 January 2012). Brief 1: Boosting procurement from local businesses; Brief 2: Stimulating local cultural and heritage products; Brief 3: Building local partnerships; Brief 4: Setting corporate priorities and managing internal change.

Lindberg, K., Epler Wood, M. ve Engeldrum, D. (1998). *Ecotourism: A guide for planners and managers*, Vol. 2. North Bennington, VT: The Ecotourism Society.

Lindberg, K. ve Hawkins, D.E. (1993). *Ecotourism: A guide for planners and managers*, Vol. 1. North Bennington, VT: The Ecotourism Society.

Mheta, H., Baez, A.L. ve O'Loughlin, P. (2002). *International ecolodge guidelines*. Burlington, VT: The International Ecotourism Society.

Sweeting, J.E.N., Bruner, A.G. ve Rosenfeld, A.B. (1999). *The green host effect: An integrated approach to sustainable tourism and resort development*. Pennsylvania State University: Conservation International.

Sweeting, J.E.N ve Sweeting, A.R. (2002). *A practical guide to good practice: Managing environmental and social issues in the accommodation sector*. Centre for Environmental Leadership in Business, Tour Operators Initiative, available at

<http://www.toinitiative.org/fileadmin/docs/publications/HotelGuideEnglish.pdf>
(accessed 30 January 2012).

UNEP (United Nations Environment Programme). (1999). Caribbean regional training manual, environmentally sound tourist facility design and management for the tourism industry, available at <http://cep.unep.org/publications-and-resources/promotional-material/publications/spaw/env-sound-tourism-facility-designand-development.pdf>

22. Yerli Ekoturizm

Jeremy Buultjens, Amanda Shoebridge ve Nadine E. White

GİRİŞ

White, Buultjens ve Shoebridge'in Bölüm 8'de belirttiği gibi, yerli halklar önemli ekonomik ve sosyal dezavantajlara maruz kalmaktadır. Bu dezavantajın üstesinden gelmek için önerilen stratejilerden biri, ekoturizm yoluyla sağlanan iş fırsatlarının peşinde koşmak olmuştur. Ekoturizme ekonomik, sosyal ve çevresel faydalarla sonuçlanan olumlu yerli katılım örnekleri olmasına rağmen, dikkat edilmesi gereken bir takım konular vardır. Bu bölüm, yerli halkın ekoturizme katılımını incelemekte ve yerli ekoturizmi ilerletmek için ele alınması gereken bazı konulara değinmektedir. Bölüm, yerli turizmin ve piyasa talebi ve arz faktörlerinin incelenmesiyle başlar. Bunu, yerli halkların sanayiye katılımı ile ilgili potansiyel ve fiili maliyetleri ve faydaları özetleyen bir bölüm izlemektedir. Son bölüm ise sonuç bölümüdür.

YERLİ TURİZM

Dünyanın dört bir yanındaki yerli halkların, dezavantajlı durumların üstesinden gelmenin ve daha fazla ekonomik ve toplumsal kalkınmanın sağlanmasının bir yolu olarak turizm endüstrisine dâhil olmaları teşvik edilmiştir (Bunten, 2010; Avustralya Topluluğu, 1994; DTÖ, 2002; Zeppel, 2006). Turizmin kalkınmayı sağlayabilme becerisine odaklanmanın çoğu gelişmekte olan ülkeler üzerinde olsa da (bkz. UNWTO, n.d.), gelişmiş ülkelerdeki dezavantajlı yerli halklarla da ilgisi vardır.

Yerli turizmin algılanan faydalarına rağmen, evrensel olarak kabul edilmiş bir tanım yoktur ve yorumu farklı paydaşlar arasında farklılık gösterebilir. Yaygın olarak alıntılanan bir tanım, yerli turizmi şu şekilde tanımlayan Butler ve Hinch (2007, s.5) tarafından sağlanan tanımdır:

“ ...yerli halkın ya kontrol yoluyla ve / veya kültürlerine sahip olarak doğrudan dâhil olduğu turizm faaliyetleri, çekiciliğin özü olarak hizmet eder. Gelişmeyi tartışırken kontrol faktörü önemli bir konudur. Kontrol sahibi olan veya güç kullanan kişi genellikle ölçek, hız, doğa

ve aslında gelişimin sonuçları gibi kritik faktörleri belirler. Benzer şekilde, turizmdeki cazibe merkezlerinin merkeziliği göz önüne alındığında, çekiciliğin yerli kültürün bir tezahürü olduğu ölçüde, yerli turizmin de temel bir göstergesidir.

Kullanılan tanımdan bağımsız olarak, iki ana tema – kontrol ve kültür – kilit faktörler olarak tanımlanmıştır (Zygadlo, McIntosh, Matunga, Fairweather ve Simmons, 2003). Yerli halklar şu anda sektörün her kademesinde – çalışanlar, yatırımcılar, ortak girişim ortakları olarak – yer almakta ve hem yerli kültür turizmi ürünleri hem de ana akım turizm ürünleri sunmaktadır (bkz. ATSIC ve Ulusal Turizm Ofisi, 1997; Notzke, 2004).

Bazen ana akım ürünler sunmasına rağmen, Notzke (2004, s.29), yerli turizmin ‘daha çok odak noktası yerli kültür, yani aborjin kültür turizmi veya kültürel ekoturizm olan bir turizm ürününe atıfta bulunmak olarak anlaşıldığını’ belirtmektedir. Sinclair (2003) ayrıca yerli turizmin genellikle ekoturizmin bir alt kümesi olarak görüldüğünü belirtmektedir. Zeppel’e göre (2006, s.11) ‘ekoturizm, yerli kültürler ve doğal çevre arasındaki güçlü bağ nedeniyle Aborijin halkını ve geleneklerini içerir’. Bununla birlikte, Buultjens, Gale ve White (2010), yerli turizm ile ekoturizm arasında önemli bir sinerji olduğunu belirtirken, bu ilişkinin gelişmesi için ele alınması gereken birkaç konu olduğuna dikkat çekmektedir. Bu konular daha sonra bölümün ilerleyen bölümlerinde incelenecektir.

Yerli turizm ve ekoturizm arasındaki sinerji göz önüne alındığında, bu bölüm yerli turizmin ekoturizm yönünü incelemektedir. Ancak, tüm yerli turizmin bu şekilde sınıflandırılmayacağı kabul edilmektedir. Yerli halklar tarafından kontrol edilen ekoturizm işletmelerinin türleri arasında kültürel ekoturizmler, ekolojiler, avcılık ve balıkçılık turları, kültürel köyler ve diğer doğa odaklı tesisler ve köyler bulunmaktadır (Zeppel, 2006).

Sınıflandırmanın bazı zamanlarda zor olmasına rağmen, turizmin yalnızca brüt geliri artırarak ve istihdam yaratarak ekonomik faydalar sağlamakla kalmayıp, yerli halklar için önemli kültürel ve çevresel sonuçlara da sahip olabileceği açıktır. Yerli halkın sanayiye katılımı; kolektif liderliği, toprak ve doğal kaynakların yönetimini ve eğitim

yoluyla yerli ve yerli olmayan halk arasında kültürel sürdürmeyi ve anlayışı geliştirmeyi teşvik edebilir. Turizm aynı zamanda bir toplum gururu aracı olabilir ve insanlar arasında köprüler kurulmasına yardımcı olabilir. Artan anlayışla yerli turizm, klişelerin ortadan kaldırılmasına ve toplumda devam eden tarihsel yanlışlıkların giderilmesine yardımcı olabilir (Bunten, 2010).

Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü (UNWTO), turizmin yerli halka avantaj sağlayan birtakım özellikleri olduğunu öne sürmektedir. Örneğin, zengin bir kültürel mirasın, ilham verici manzaralar ve bol biyoçeşitliliğin, birçok uzak ve kırsal alanda var olan özelliklerin, turizm için karşılaştırmalı bir avantaj sağladığı görülmektedir. Buna ek olarak, turizm, küçük ve mikro işletmelerin rekabet edebileceği, genellikle düşük beceri gerektiren, yoğun emek içeren bir sektördür. Turizm aynı zamanda tüketicilerin üreticilere getirilmesini sağlayarak, yerel toplum için faydaların yanı sıra bireysel faydalara da yol açmaktadır. Bir ülkedeki yerli halk arasında yoksulluğun azaltılmasının yanı sıra, yerli halkların varlığı ve turizm hizmetlerinin sunulması, ikamet ettikleri ülkeye uluslararası turizm pazarında rekabet avantajı ve ürün farklılaşması da sağlamaktadır (DITR, 2004; Sinclair, 2003).

Turizmin potansiyel faydalarına rağmen, yerli halk için ortaya çıkabilecek bir takım olumsuz etkiler de vardır. Bunlar daha sonra bölümün ilerleyen aşamalarında tartışılacaktır. Yerli halk için faydalı sonuçların en üst düzeye çıkarılmasını sağlamak için bu olumsuz etkilerin ele alınması önemlidir. Örneğin mülkiyet sorunları, yerel ekonomiden ekonomik sızıntı düzeyi, yerel istihdam düzeyi, sanayiden sağlanan faydaların dağılımı ve sosyal ve çevresel etkilerin kontrolü gibi konuların etkin bir şekilde ele alınması gerekmektedir. Bu ancak yerel yerli toplulukların aktif katılımı ile hedef düzeyde gerçekleşebilir (UNEP, n.d.).

YERLİ EKOTURİZM PAZARI

Hükümetler ve diğer paydaşlar tarafından yerli turizme duyulan coşkuya rağmen, çoğu ülkede pazar konusunda büyük bir belirsizlik söz konusudur (bkz. Notzke, 2004; Ryan ve Huyton, 2000a, 2000b). Yerli ekoturizm endüstrisinin küresel olarak gelişimi 1980'lerin başından bu yana önemli ölçüde dalgalanmıştır. Örneğin, Schmiechen (2006),

Avustralya’da düzenlenen 2000 Sidney Olimpiyat Oyunları’nın ivmesine rağmen sektörün son derece kırılğan ve zayıf kaldığını belirtmektedir. Kanada’da, yerli nüfusun toplam nüfusun yüzde 4’ünü oluşturmaya rağmen, sektörün Kanada turizm endüstrisinin yüzde 1’inin yarısından daha azını oluşturduğu Aborjin turizminin gelişimi potansiyelinin çok gerisinde kalmaktadır (Doucette, 2000, Notzke, 2004’te belirtilmiştir). Yeni Kaledonya’da d’Hauteserre (2010), endüstrinin hala ‘embriyonik’ olduğunu, yani gelişmemiş olduğunu öne sürmektedir.

Erken gelişim durumuna rağmen, yerli ekoturizm, turizmin milli parklar, doğa rezervleri ve yerli halkların yaşadığı kabileye ait alanları da dahil olmak üzere daha uzak ve marjinal alanlara yayılmasından yararlanabilecek konumdadır (Zeppel, 2006). Bununla birlikte, uzak toplulukları ziyaret etme eğilimi genellikle ülkede bulunan turistler için ‘ek’ bir deneyim olarak görülmektedir (Sinclair, 2003) ve genellikle bir tatil yeri seçmek için ikincil bir motivasyon kaynağıdır (Neilson, 2002). Yeni Zelanda’da yapılan araştırmalar, eko-kültürel ürünlere olan talebin, kültürel bileşenden ziyade doğa turizmi ile ilişkili olma ihtimalinin daha yüksek olduğunu göstermektedir. Maori ürünlerinin doğaya dayalı ürünlere değer kattığı görülmektedir (Becken ve Sampson, 2007). Avustralya’daki turistler üzerinde yapılan çalışmalarda Ryan ve Huyton (2000a, 2000b), Aborjin kültürüne ilgi gösterenlerin de doğal çevrenin yönleriyle ilgilenmeye ilgi gösterme ihtimalinin yüksek olduğunu bulmuşlardır. Yerli ekoturizm pazarının bu özelliği, nispeten ‘sınırlı’ kalacağı ve birçok yerli turizm işletmesinin ekonomik uygulanabilirliğini sağlayamayacağı anlamına gelmektedir (Notzke, 2004).

Bazı ülkelerde yerli ekoturizm endüstrisi için bir başka sorun da yerli turistler arasındaki ilginin düşük olmasıdır; yerli bileşen önemli olabileceğinden, bunun endüstrinin gelişimi için ciddi etkileri olabilir. Örneğin, Yeni Zelanda’da, Turizm Yeni Zelanda ve Turizm Bakanlığı raporu (2003), Maori turizm ürünlerine olan ilginin yerel halk arasında neredeyse hiç bulunmadığını belirtmektedir. Avustralya’da yerli bileşen, turizm endüstrisinin yüzde 75’ini oluşturmaktadır ve bu grubun kültür turizmine çok az ilgi gösterdiği görülmektedir. Benzer şekilde Kanada’da Seyahat Faaliyetleri ve Motivasyonları Araştırması (2001), Kanadalıların sadece yüzde 15’inin yerli turizm ürünleriyle ilgilendiği sonucuna varmıştır.

Pazarla ilgili algılanan bir diğer sorun, yerli turizme bildirilen ilginin katılım düzeylerinden çok daha fazla olma eğiliminde olmasıdır (Tremblay, 2007). Bu, yerli turizme katılımın, turistler açısından tüketici bilincinin belirgin olmaması, turistler için mevcut ürünlerin yetersizliği ve yerel ürün tedarikçileri ile tur operatörleri arasındaki ortaklıkların yetersiz kullanılması nedeniyle engellendiğini göstermektedir (Notzke, 2004). Bu özellik aynı zamanda turistlerin yerli turizmle ilgilenmeleri gerektiğini düşündüklerini, ancak aslında mevcut fırsatları takip etmediklerini de gösterebilir. Tur operatörleri genellikle sürekli bir süre boyunca tutarlı ve kaliteli bir ürün sağlayan tedarikçilerle çalışır. Notzke (2004), birçok tur operatörünün Aborjin turizm deneyimleri için kayda değer bir talep olduğunu göstermesine rağmen, bu operatörlerin kabul edilebilir bir standartta yeterli ürün arzı olduğundan emin olmadıklarını ileri sürmektedir.

Yerli ekoturizmin talebi ve arzı konusunda netlik olmamasına rağmen, birçok ülkedeki hükümetlerin yerli halkları ekoturizme daha fazla dâhil olmaya teşvik ettikleri açıktır (Notzke, 2004). Birçok yerli halkın bu fırsatı değerlendirmekle ilgilendiği de açıktır. Ekoturizme katılım mantıklı görünmektedir, çünkü çoğu ülkede doğal çevre ve / veya toprak yerli kültürün tam merkezindedir ve çoğu durumda siyasi kimlikleri toprakla olan bağlarından kaynaklanmaktadır (Notzke, 2004). Bir sonraki bölüm, yerli ekoturizm işletmelerinin kurulmasıyla ilgili bazı konuları incelemektedir.

SORUNLAR: YERLİ EKOTURİZMİN POTANSİYEL MALİYETLERİ VE FAYDALARI

Kırılganlık

Daha önce de belirtildiği gibi, birçok paydaş, yerli ekoturizmin ekonomik kalkınmayı ve bağımsızlığı sağlamak için nispeten iyi bir yol gibi görünmesinin yanı sıra, kırılgan kültürel ve doğal kaynakların turizmin etkisinden korunmasına yardımcı olacağına inanmaktadır (Notzke, 2004). Bununla birlikte, ekoturizmin sunduğu fırsatlar konusunda çok daha az hevesli, hatta kötümser olanlar da vardır (bkz. Chavez, 2002; Johnston, 2006; Pera ve McLaren, 2002). Örneğin, Johnston (2006) ekoturizmi, yerli haklar, kültür ve maneviyatın tüm yelpazesini ihlal etme potansiyeli olan, yerli halklar için önemli bir tehdit olarak görmektedir. Johnston, ekoturizm ile kutsal yerli bilgi

arasında bir uyumsuzluk olduğunu savunmaktadır. Johnston ayrıca hükümetlerin, işletmelerin ve sivil toplum kuruluşlarının (STK'lar), yerli halkların sektörden yararlanmasını sağlamak için gerekli olacak topluluk istişarelerine ve kapasite geliştirmeye açık olmadıklarını öne sürmektedir.

Açıkçası, yerli halkın ekoturizme katılımından kaynaklanan olumsuz etkilerin, ortaya çıkabilecek faydalardan daha ağır basması için önemli bir potansiyel vardır. Yerli halklar ve topluluklar erişilebilirliğin artmasına ve dışarıdan gelen temaslara karşı savunmasızdır (Zeppel, 2006). Sinclair'ın (2003, s. 141) belirttiği gibi, buradaki zorluk, 'turizm deneyimini, turistin talepleri karşılanırsa bile, yerli halklara ve yaşam tarzlarına en büyük bütünlüğü garanti edecek şekilde' yapılandırmaktır. Turizme dâhil olan yerli halklar için ek bir konu, istemsiz ev sahibi olan topluluk üyelerini, yani endüstriye katılmak istemeyenleri korumak ve turistlerle ve bunların etkileriyle başa çıkmalarına yardımcı olmaktır.

Yerli halklar için zorluk, turistlerin davranışlarını yönetirken ve yerli bilginin kontrolünü sürdürürken kültürlerini ve topraklarını turist varlıkları olarak kullanmaktır (Pera ve McLaren, 2002). Bu sağlanmadıkça yerli halkların tarihsel sömürüsü sürdürülecektir (Sinclair, 2003).

Yerli halkların ekoturizme karşı savunmasızlıklarını azaltabilmeleri ve diğer paydaşların uygunsuz davranışlarını önleyebilmeleri için, sanayinin planlanmasında önemli ölçüde yerel katılımın olması gerekmektedir. Ayrıca, endüstriyi yöneten protokollerin sıkı bir şekilde uygulanması gerekmektedir (Sinclair, 2003). Ancak Whyte (2010, s. 76), turizm işletmecileri ve turistlerin 'topluluk üyelerinin sosyal koşullarının ve kültürel şartlarının adil bir şekilde temsil edilebileceği ve değerlendirilebileceği' bir forum sağlamak için gerçek çaba sarf etmemeleri nedeniyle birçok çevresel turizm uygulamasının 'doğrudan katılımı' ihlal ettiğini savunmaktadır.

Metalaşma / Kültür Sömürüsü

Kültürün metalaşması, küresel olarak yerli halkların karşılaştığı önemli bir konudur. Örneğin, bazı ülkeler pazarlama teminatlarında (genellikle) geleneksel yerli

halkların imajlarını kullanmaktadır. Kültürün yabancılar tarafından bu şekilde tahsis edilmesi, çoğu zaman istişareleri olmadan yapıldığı için birçok yerli halk için ciddi endişeler doğurmuştur. Genellikle, yerli halklar, birçoğunun kendilerini tasvir edilmesini istemediği şekilde tasvir edilmektedir. Notzke (2004), yerli halkların turizm üzerindeki kontrolünü giderek daha fazla üstlenerek ve dolayısıyla kültürlerinin endüstri tarafından nasıl kullanıldığını kontrol ederek, bu uzun süredir devam eden kızgınlı a son zamanlarda de inebildiklerini belirtmektedir. Ancak, bu alanda ilerlemek için hala uzun bir yol vardır.

Bunten'e (2010) göre bu kontrolün yeniden başlaması 1990'lardan bu yana ger ekleşt  ve turizm endüstrisini yerli halkların ihtiyaçlarını karşılamaya zorlayan daha sürdürülebilir, kültürel açıdan uygun bir ekoturizm modeli ile sonuçlandı. Bu durumda, yerli değer sistemleri nihayetinde, yerli turizmin iş ve operasyon modelini belirlemektedir (Bunten, 2010).

Kontrolü artırmaya çalışmasına rağmen, yerli işletmelerin hala metalaşma ve kültürlerinin ziyaret yi kültürel bilgilerle rahatsız etmemek veya aşırı yüklememek için genellikle düzgün bir şekilde paketlenmiş ve kültürel olarak sterilize edilmiş olması ile ilgilenmeleri gerekmektedir (Bunten, 2010; Sinclair, 2003). Bu genellikle White ve arkadaşları tarafından bölüm 8'de daha önce tartışıldığı gibi kültürün tahrif edilmesine veya seyreltilmesine neden olabilir. Yerli işletmeler, mevcut klişelerle yüzleşen doğru ve bazen acı verici bilgileri sağlama isteklerini, tüketicilerin karşı karşıya gelmeyen bir 'öteki' deneyimleme arzusuyla dengelemelidir.

'Başarılı' yerli turizm işletmelerinin  o uyla ilişkili kitle kültür turizmi modeliyle ilgili bir diğer sorun da, yerli halklarla turistler arasında daha derin bir etkileşim düzeyine izin vermemesidir (Zygadlo ve ark., 2003). Sahnelenen deneyime bir alternatif sunmak, sahnelenen bir performanstan ziyade 'yaşanmış' bir yerli kültür perspektifinin tasvirini içerebilir (Zygadlo ve ark., 2003). Becken ve Sampson (2007), daha az aşamalı kültürel deneyimler için potansiyel bir yolun eko-kültürel ürünlerin geliştirilmesi olduğunu öne sürmektedir. Bu deneyimler, yerli halkların mitolojilerini paylaşmalarına ve geleneksel

arazi kullanımları ve diğer çevresel konular hakkında daha samimi ortamlarda yorum yapmalarını sağlar.

Kabile / Topluluk Toprakları

Yerli ekoturizm işletmeleri genellikle işletmelerinin sıklıkla faaliyet gösterdiği toplulukların sosyal ve politik çerçevesine bağlıdır. Arazi mülkiyeti ülkeler arasında ve ülke içinde farklılık gösterebilirken, genellikle bununla ilişkili kolektif bir bileşen vardır. Topluluk unvanıyla ilgili iki önemli sorun vardır. Birincisi, ana akım kredi kuruluşları topluluk arazisini güvenlik olarak kullanan projeleri finanse etmekte isteksiz oldukları için yerli halkların krediye erişmesinin zor olmasıdır (Ivory, 2003). Krediye erişim eksikliği, birçok yerli halkın ekonomik koşulları ve parayla ilgili tarihsel deneyim eksikliği nedeniyle, genellikle düşük tasarruflara sahip olmaları nedeniyle daha da kötüleşmektedir (Collins, 1999). Bu faktör onları potansiyel girişimciler olarak dezavantajlı hale getirmektedir (Fuller, Howard ve Cummings, 2003).

Topluluk arazi mülkiyeti ile ilgili bir diğer sorun, bireysel yerli girişimcilerin ‘topluluğun’ onayını almaları gerektiğidir ve bu genellikle zor ve zaman alıcı bir süreç olabilir. Yerli topluluklar içinde ayrılık olabilir, bu da hikâyeleri kimin ifşa edebileceği veya satabileceği ve belirli alanlara kimin erişebileceği gibi bazı sorunlara yol açabilir (Bunten, 2010). Ortak arazi ile ilgili zorluklar, yerli olmayan ortaklarla ortak girişim ortaklıklarına karşı da çalışabilir. Örneğin, Kanada’da Notzke (2004), eyalet hükümetlerinin münhasır federal yargı alanı olduğu için yer almakta isteksiz olduklarını belirtmektedir.

Beceri, Nitelik ve İş Bilgisi Eksikliği

Notzke (2004), hücre bir ürün olmanın, yerli ekoturizmin ekstra bir profesyonellik derecesini garanti ettiğini, çünkü hücre ürünlerin giderek daha karmaşık bir müşteriye hizmet veren son derece rekabetçi bir pazarda faaliyet gösterdiğini ileri sürmektedir. Ancak, birçok yerli operatörün turizm endüstrisinin gereksinimlerini anlamadığını savunmaktadır. Birçok Yerli halk, özellikle daha uzak bölgelerdekiler, İngilizce’deki kültürel farklılıklar ve / veya akıcılık eksikliği nedeniyle turistlerle doğrudan ilişki

kurmayı zor bulmaktadır (Altman ve Finlayson, 2003; Dyer ve ark., 2003). Yerli topluluklar içindeki okuryazarlık eksikliği, birçok yerli halkın doğrudan sanayiye katılmasını da kısıtlayabilir (Altman ve Finlayson, 2003).

Okuryazarlık eksikliğine ek olarak, yerli halkların genellikle çok az iş deneyimi vardır (Bunten, 2010; Ryan ve Huyton, 2000b). Birçoğunun işletme kredilerine başvurma, ortaklıklar geliştirme, hükümet kodlarını ve yönetmeliklerini yerine getirme, ürünlerini pazarlama, müşteri tabanı oluşturma ve işlerini bir yıldan diğerine büyütme konusunda deneyimi olmamıştır (Bunten, 2010).

Düşük okuryazarlık oranlarının ve iş deneyimi eksikliğinin üstesinden gelmek için bu yerli halkların eğitime ihtiyacı vardır. Bununla birlikte, uzak bölgelerdeki yerli toplulukların, yerli halkları küçük işletmelerin işleyişi için önemli olan gerekli ticari, ticari veya teknik becerilerle donatmak için gereken tesislere yakın olmaları muhtemel değildir. Benzer şekilde, uzak topluluklardan gelen yerli halkların iş başında eğitim almaları veya aynı anda gelecekteki istihdam beklentilerini artırmak için işten uzakta resmi eğitim almaları için çok az fırsat vardır (Fuller ve ark., 2003).

Yerli işletmelerin gelişmesini sağlamada bir diğer önemli faktör de yerli sermayeli işletmelerin, yerli olmayan muadillerinden farklı olduğunu kabul etmektir (Bunten, 2010; Buultjens ve Gale, 2008). Bunten (2010, s.285), yerli işletmelerin, bir şirketin farklı değerleri yansıtan düşünce sistemine dayanarak ‘küresel ekonomide etik, kültürel açıdan uygun ve başarılı yerli katılımı sağlamak için ayrı bir stratejiye’ sahip olduğunu savunmaktadır. Yerli girişimcileri ve işletmeleri yönlendiren şeyin mutlaka yalnızca kar olmadığı da açıktır.

Hükümet Politikası

Yerli halkların dezavantajlı konumları, finansmana erişememeleri ve işletme eğitimine olan ihtiyaçları, hükümetin yerli ekoturizm iş gelişimini kolaylaştıran kapasite geliştirmede önemli bir rol oynamasını gerektirmektedir (Buultjens, Waller, Graham ve Carson, 2005). Örneğin, Avustralya’da, birbirini izleyen hükümetler, yerli işletmelerin gelişimini kolaylaştırmak amacıyla yıllar boyunca bir dizi program başlattılar. Ancak,

çoğu başarısız oldu. Başarısızlığın nedenleri arasında, yerli sanat ve kültürün metalaşmasına yol açan sosyal, politik ve çevresel sonuçlara çok az önem verilerek ekonomik sonuçlara odaklanma yer almaktadır (Whitford, Bell ve Watkins, 2001). Görünen o ki, programlar yerli halkların refahı ile ilgili bir endişeden ziyade ana akım sanayinin ihtiyaçlarını karşılamakla ilgiliydi (Whitford ve ark., 2001). Buultjens ve diğ. (2005), birçok programın odağının, iş planlama aşamasının ötesinde devam eden başarıyı sağlamak için kaynak sağlamak yerine, yerli halkın kurumsal gelişime katılımı fikrini teşvik etmek olduğunu tespit etmiştir. Buultjens ve diğ. (2005) ayrıca, programların çoğunun yerli halkların erişmesinin zor olduğunu, yerli halkların yardım başvurusunda bulunmalarını engelleyen önemli engellerin bulunduğunu ve talebi karşılamak için genellikle yeterli fon bulunmadığını tespit etmiştir.

Hükümet programlarıyla ilgili bir başka sorun da, yerli halkların tasarımlarına dâhil olmamaları ve alıcıların ihtiyaçlarını karşılamama ihtimalinin artmasıdır. Örneğin, Kanada’da Notzke (1999), hükümetin toplum temelli kalkınmaya yaklaşımının toplum kontrolünü değil, sadece katılımı içerdiğini belirtti. Açıkçası, yerli topluluklar ve bireyler aşağıdaki alt bölümde tartışıldığı gibi kontrole sahip olmadıkça, turizmden elde edilen sonuçların ihtiyaçlarını karşılamaması ihtimali yüksektir.

Planlama ve Kontrol

Sinclair (2003), turizmin doğal ve kültürel kaynakları üzerindeki yerli egemenlikten kaynaklanması gerektiğini savunmaktadır. Toplumun turizm planlamasının her alanında yer alması ve herhangi bir gelişmenin toplum tarafından onaylanması ve toplum şartlarında gerçekleşmesi çok önemlidir (Sinclair, 2003). Bu genellikle olmaz. Örneğin, güney Alberta’daki Head-Smashed-In Buffalo Jump Yorumlama Merkezi’nin gelişimi sırasında programlamaya kapsamlı yerli halk girişi vardı ve tesis tarafından birçok yerli halk istihdam edildi. Ancak kontrol ve yönetim eyalet hükümetine aittir (Notzke, 2004).

Yerli ekoturizm için planlamayı çevreleyen bir diğer konu da planlama sürecinde gereken bazen kapsamlı (ve bazen aşırı) zamandır (Notzke, 1999). Turizme yüksek

düzeyde toplum katılımı, birçok ülkede arazi mülkiyetinin niteliği ve yerel politika, planlamayı uzun bir süreç haline getirebilir.

Akreditasyon

Ekoturizm akreditasyonu kazanmak birçok yerli işletme için zor bir görev olabilir. Buultjens ve diğ. (2010) akreditasyon sürecindeki tutarsızlıkların, akreditasyonla ilgili maliyetlerin ve ekoturizm girişimlerini yürüten birçok yerli halkın aslında bir 'ekoturizm işi' olduğunu bilmemesinin yerli işletmeler için düşük düzeyde ekoturizm akreditasyonuna yol açan faktörler olduğunu belirlemiştir. Akreditasyonla ilgili diğer önemli konu, yerli avcılık ve balıkçılık tüketim uygulamaları ve White ve ark.'nın bölüm 8'de tartıştığı gibi ekoturizmin tüketim dışı ilkelerine rahatsız edici uyumlarıdır. Bu durumda, yerli toplumların sosyo-kültürel uygulamaları hakkında daha fazla eğitim ve anlayışın olması gerektiği görülmektedir. Birçok yerli halk için avcılık ve balıkçılık, Dünya ile ilişkilerini ve içindeki yer duygusunu temsil eden ve bunlarla iç içe olan faaliyetlerdir (Fennell, 2008). Bunten (2010), avcılık ve balıkçılık gibi kaynak çıkarıcı turizmin gerçekten de koruma etiği ile uyumlu olduğunu savunmaktadır.

SONUÇ

Yerli halkların ekoturizme katılımlarından elde edebilecekleri faydalar caziptir. Ancak, bu katılımın başarılı olabilmesi için ele alınması gereken bir takım konular bulunmaktadır. Şu anda, yerli ekoturizm sektörü nispeten az gelişmiştir ve sürdürülebilirliğini sağlamak için daha uygun bir gelişme olması gerekmektedir. Sektörün başarısının, tüm paydaşların yerli halkların endüstrinin nasıl geliştiği ve yönetildiği üzerindeki kontrollerini ileri sürmelerine izin verme becerisine bağlı olacağı açıktır. Bu, ekoturizm endüstrisinin yerli halkları haklarından mahrum bırakan ve marjinalleştiren başka bir araç haline gelmemesini sağlamak için tüm katılımcıların iyi niyetini gerektirecektir.

KAYNAKÇA

Altman, J. ve Finlayson, J. (2003). Aborigines, tourism and sustainable development. *Journal of Tourism Studies*, 14 (1), 78–91.

ATSIC ve Office of National Tourism. (1997). The national Aboriginal and Torres Strait islander tourism industry strategy. Canberra, Australia: ATSIC.

Becken, S. ve Sampson, K. (2007). Māori eco-cultural tourism. In J. Buultjens ve D. Fuller (Eds.), *Striving for sustainability: Case studies in Indigenous tourism* (pp.107–37). Lismore, New South Wales, Australia: SCU Press.

Bunten, A.C. (2010). More like ourselves: Indigenous capitalism through tourism. *American Indian Quarterly*, 34 (3), 285–311.

Butler, R. ve Hinch, T. (Eds.) (2007). *Tourism and Indigenous people: Issues and implications*. Michigan: Butterworth-Heinemann.

Buultjens, J. ve Gale, D. (2008). An evaluation of the business ready program for indigenous tourism. Unpublished report for the Commonwealth of Australia, Department of Resources Energy and Tourism, Tourism Division, Canberra.

Buultjens, J., Gale, D. ve White, N. (2010). Synergies between Australian Indigenous tourism and ecotourism: Possibilities and problems for future development. *Journal of Sustainable Tourism*, 18 (4), 497–513.

Buultjens, J., Waller, L., Graham, S. ve Carson, D. (2005). Public sector initiatives for Aboriginal small business development in tourism. In C. Ryan ve M. Aicken (Eds.), *Indigenous tourism: The commodification and management of culture* (pp.127–50). Oxford: Elsevier.

Chavez, R. (2002). Globalisation and tourism: Deadly mix for Indigenous people. In K.T. Suresh, S. Liyakhat ve S. Roy (Eds.), *Indigenous peoples, wildlife and ecotourism: Emerging issues and trends* (pp. 157–62). Bangalore, India: Equations.

Collins, J. (1999). Ethnicity, gender and Australian small business entrepreneurs: Towards a new theory of ethnic entrepreneurship. Seminar Series, School of Finance and Economics, University of Technology, Sydney.

Commonwealth of Australia. (1994). Implementation of Commonwealth Government responses to the recommendations of the Royal Commission into Aboriginal deaths in custody. First Annual Report 1992–9. Vol. 1.

Canberra, Australia: Royal Commission Government Response Monitoring Unit, Aboriginal and Torres Strait Islander Commission.

D’Hauteserre, A. (2010). Government policies and Indigenous tourism in New Caledonia. *Asia Pacific Journal of Tourism Research*, 15 (3), 285–303.

DITR (Department of Industry Tourism and Resources). (2004). Tourism White Paper implementationu plan 2004 – achieving platinum Australia. Canberra, Australia: Department of Industry Tourism and Resources.

Doucette, V. (2000). The Aboriginal tourism challenge: Managing for growth. *Canadian Tourism Commission Communiqué*, 4 (11), 1.

Dyer, P., Aberdeen, L. ve Schuler, S. (2003). Tourism impacts on an Australian Indigenous community: A Djabugay case study. *Tourism Management*, 24, 83–95.

Fennell, D. (2008). Ecotourism and the myth of Indigenous stewardship. *Journal of Sustainable Tourism*, 16 (2), 129–49.

Fuller, D., Howard, M. ve Cummings, E. (2003). Indigenous micro-enterprise development in northern Australia – implications for economic and social policy. *Journal of Economic and Social Policy*, 2 (2), 15–34.

Ivory, B. (2003). Poverty and enterprise. In S.C. Carr ve T.S. Sloane (Eds.), *Poverty and psychology: Emergent critical practice* (pp.251–66). New York: Kluwer Academic and Plenum Publishers.

Johnston, A.M. (2006). *Is the sacred for sale? Tourism and Indigenous peoples*. Sterling, VA: Earthscan.

Nielsen, A.C. (2002). *New Zealand product: Potential and actual visitor feedback from key markets*. Report prepared for Tourism New Zealand.

Notzke, C. (1999). Indigenous tourism development in the Arctic. *Annals of Tourism Research*, 26, 55–76.

Notzke, C. (2004). Indigenous tourism development in southern Alberta, Canada: Tentative engagement. *Journal of Sustainable Tourism*, 12 (2), 29–54.

Pera, L. ve McLaren, D. (2002). Globalisation, tourism and Indigenous people: What you should know about the world's largest 'industry'. In K.T. Suresh, S. Liyakhat ve S. Roy (Eds.), *Indigenous peoples, wildlife and ecotourism: Emerging issues and trends* (pp.183–90). Bangalore, India: Equations.

Ryan, C. ve Huyton, J. (2000a). Who is interested in Aboriginal tourism in the Northern Territory, Australia? A cluster analysis. *Journal of Sustainable Tourism*, 8 (1), 53–88.

Ryan, C. ve Huyton, J. (2000b). Aboriginal tourism – a linear structural relations analysis of domestic and international tourism demand. *International Journal of Tourism Research*, 2, 15–29.

Schmiechen, J. (2006). Indigenous tourism research agenda: Key directions for the future 2005–2008. Sustainable Tourism CRC Report, available at [http://www.google.com.au/search?q5Schmiechen%2C1J.1\(2006\)1%E2%80%98Indigenous1Tourism1Research1Agenda%3A1Key1Directions1for1the1Future12005-2008%E2%80%99verls5com.microsoft:en-auveie5UTF-8veoe5UTF-8vestartIndex5vestartPage51veredir_esc5veei5Vv2hT866CM-aiAeJir34CA](http://www.google.com.au/search?q5Schmiechen%2C1J.1(2006)1%E2%80%98Indigenous1Tourism1Research1Agenda%3A1Key1Directions1for1the1Future12005-2008%E2%80%99verls5com.microsoft:en-auveie5UTF-8veoe5UTF-8vestartIndex5vestartPage51veredir_esc5veei5Vv2hT866CM-aiAeJir34CA) (accessed 3 May 2012).

Sinclair, D. (2003). Developing Indigenous tourism: Challenges for the Guianas. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 15 (3), 140–46.

Tourism New Zealand ve Ministry for Tourism. (2003). Demand for cultural tourism: Final research report. New Zealand: Colmar Brunton Social Research Agency.

Travel Activities and Motivations Survey. (2001). Aboriginal tourism report. September. Canada: Lang Research Inc.

Tremblay, P. (2007). International comparison of demand for Indigenous tourism: An assessment of interpretations and methodology. In J. Buultjens ve D. Fuller (Eds.), *Striving for sustainability: Case studies in Indigenous tourism* (pp.67–106). Lismore, New South Wales, Australia: SCU Press.

UNEP (United Nations Environment Programme). (n.d.). <http://www.unep.fr/scp/tourism/topics/poverty/index.htm> (accessed 1 October 2011).

UNWTO (United Nations World Tourism Organization). (n.d.). Tourism and poverty alleviation, available at <http://step.unwto.org/en/content/tourism-and-poverty-alleviation-1> (accessed 1 October 2011).

Whitford, M., Bell, B. ve Watkins, M. (2001). Indigenous tourism policy in Australia: 25 years of rhetoric and economic rationalism. *Current Issues in Tourism*, 4, 151–81.

Whyte, K.P. (2010). An environmental justice framework for Indigenous tourism. *Environmental Philosophy*, 7 (2), 75–92.

WTO (World Tourism Organization). (2002). *Tourism and poverty alleviation*. Madrid: World Tourism Organization.

Zeppel, H. (2006). *Indigenous ecotourism: Sustainable development and management*. Ecotourism Series No.3. Wallingford, Oxon, UK: CABI.

Zygadlo, F., McIntosh, A., Matunga, H., Fairweather, J. ve Simmons, D. (2003).
Maori tourism: Concepts, characteristics and definition. Tourism Recreation Research
and Education Centre (TRREC) Report No.36. New Zealand: Lincoln University.

23. Yorumlama Yoluyla Kalpleri ve Zihinleri Kazanmak: Teori'yi Pratiğe Dökmek

Karen Hughes and Roy Ballantyne

YORUMLAMA: NE, NASIL VE NEDEN?

Turistler giderek daha karmaşık ve iyi bilgilendirilmiş hale gelmektedir ve sonuç olarak yenilikçi, sıradışı ve / veya benzersiz turist deneyimleri aramaktadırlar (Rodger ve Calver, 2004; Shackley, 1996). Bu kısmen, orman yürüyüşleri, kelebek izleme ve kros kayağından balina köpekbalıklarıyla şnorkelle yüzmeye, orangutanlarla kahvaltı yapmaya, safariye çıkmaya ve şelaleler üzerinde balonla uçmaya kadar uzanan çok çeşitli çevresel deneyimleri ve fırsatları açıklayabilir. Bu etkinliklerin çoğuna, ziyaretçilere bakılan fauna, flora ve / veya kültür hakkında bir fikir vermek için tasarlanmış yorumlama eşlik eder. Bu yorumlama, rehberli turlar, canlandırmalar, sesli görüşmeler ve uzman sunumlarından tabelalara, broşürlere, çoklu ortam sergilerine ve etkileşimli deneyimlere kadar çeşitli şekillerde sunulabilir. Dağıtım modundan bağımsız olarak yorumlama, ziyaretçilere açıklanan belirli konu veya olay hakkında bilgi edinmeleri için ilham verecek şekilde bilgi sunmayı amaçlar. Peki, yorumlama tam olarak nedir ve bu hedeflere nasıl ulaşır?

Yorumlama, esasen teknik kavramların, uzmanlığı az olan veya hiç olmayan kişilerin kolayca anlayabileceği bir dile 'çevrildiği' bir iletişim biçimidir (Ham, 1992). Tilden'in (1977) yorumlamanın ilk tanımları, anlam ve ilişkiler kazandırmak için açıklayıcı medyanın, ilk elden deneyimlerin ve orijinal nesnelerin kullanılmasını öngörmüştür. Tilden'in yaklaşımının temel ilkelerinden biri, olgusal bilginin açıklama olmadığıdır. Tilden'in (1977) temel fikirlerine dayanan birçok yorumlama tanımı olmuştur, ancak Avustralya'da en yaygın kullanılan yorumlama tanımlarından biri;

"yorumlama, insanların kendileri ve çevreleri hakkında daha fazla bilgi edinmelerine yardımcı olan fikir ve duyguları iletmenin bir yoludur (Yorumlama Avustralya Derneği, 2012)."

İyi tasarlanmış ve yaratıcı bir şekilde sunulan yorumlama, ziyaretçiler ve çevre arasında entelektüel, duygusal ve fiziksel bağlantılar kurmamızı sağlar. Çevreyle ilgili

konularda farkındalıklarını artırmamızı, doğal çevre hakkındaki bilgilerini geliştirmemizi, çevreleriyle fiziksel, duygusal ve ruhsal olarak ‘temasa geçmemizi’, onları belirli şekillerde tepki vermeye teşvik etmemizi ve sadece yorumlayıcı alanda değil, çevre yanlısı davranışları benimsememizi sağlar. Hem de ömür boyu! Bu nedenle yorumlama, ziyaretçileri çevreyle anlamlı bir şekilde ilişkilendirmeye çalışan, farklı bakış açılarından düşünmelerine yardımcı olan, ‘büyük resim’ kavramlarını anlamalarına yardımcı olan ve insanların ekosistemdeki rolünü yansıtmaya teşvik eden bir iletişim biçimidir. Başka bir deyişle yorumlama, ziyaretçi deneyimlerini doğada anlamla somutlaştırmayı amaçlar, ziyaretçilerin doğa deneyimlerini geliştirir ve çevreye duyarlı davranmalarını güçlendirir. Esasen, yorumlama;

“ziyaretçilere yer duygusu kazandırmak; yeni fikirler aşlamak; heyecanlandırmak, ilham vermek ve öğretmek; doğal ve kültürel kaynakları korumak; mevcut inançları pekiştirmek veya çürütmek; rekreasyonel deneyimleri zenginleştirmek; halkların çevreleri ve kültürleriyle ilişkilerini anlamalarını geliştirmek (Moscardo, Ballantyne ve Hughes, 2007, s.6).”

gücüne sahiptir. Bunu başarmak için yorumlamanın dikkatli bir şekilde planlanması ve hassas bir şekilde uygulanması gerekir. Amaç ve hedeflerin açıkça ifade edilmesi, doğruluk için tasarlanmış ve test edilmiş mesajlar ve etki, alaka düzeyi ve anlam açısından düzenli olarak değerlendirilen deneyimler gerekir. Ekoturizm sahalarında sunulan yorum tarzı ve türü genellikle çevresel, bütçe ve personel faktörlerine bağlı olmakla birlikte, özünde yorumlayıcı deneyimlerin aşağıdaki altı temel ilkesi vardır:

1- Yorumlama, amaçlanan kitlelerle kişisel olarak bağlantı kurmalıdır veya ilgili olmalıdır. Bunu başarmak için, tasarımcıların yeni bilgiler ile ziyaretçilerin günlük deneyimleri arasında net bağlantılar kurmaları gerekir; bilimsel kavramlar ve yeni bilgileri ziyaretçilerin mevcut bilgisine bağlamak için kullanılan benzetmeler, metaforlar ve örnekler; meslekten olmayan terimlerle açıklanmalıdır. Bitkiler, hayvanlar ve çevrenin diğer özellikleri hakkındaki hikâyeler, bilgiyi ‘hayata geçirmek’ için de kullanılabilir. Örnekler arasında yağmur ormanlarının nasıl katmanlandığını açıklamak için gökdelenlerin kullanılması; gece hayvanlarının uyku düzenlerini açıklamak için gençlerin

kullanılması ve hayvanlara ziyaretçilerin deneyimleriyle bağlantılı bir yaşam hikâyesi vermek bulunabilir.

2- Yorumlama yenilik ve çeşitlilik sağlamalıdır. Ziyaretçiler, tekrarlayan, mülayim veya sıkıcı ortamlara olan ilgilerini ve dikkatlerini hızla kaybederler. Yorumlama, görsel-işitsel sunumlar, bilgisayar sergileri, modeller, oyunlar, sınavlar, kostümlü tiyatro, atölye çalışmaları ve etkileşimli gösterileri içeren ancak bunlarla sınırlı olmayan çeşitli şekillerde bilgi sunarak bunun üstesinden gelir.

3- Yorumlama açık, takip edilmesi kolay yapılarla düzenlenmelidir. Rehberli turlar, performanslar ve görsel-işitsel sunumlar gibi sıralı deneyimlere dayanan yorumlama, ziyaretçilerin yeni bilgileri kolayca özümsemelerini sağlamak için genellikle bir giriş, gelişme ve sonuca bölünür. Benzer şekilde, etkili yorumlayıcı işaretlerin dikkat çekecek bir başlığı vardır; giriş olarak hareket edecek bir cümle veya paragraf; gelişme olarak bir dizi cümle veya paragraf ve sonuç olarak işlev gören bir can alıcı nokta. Bu yapılandırılmış yaklaşım, ziyaretçilerin bilgilerini sistematik olarak bilgi birikimlerine eklemelerini sağlayan mantıklı, adım adım bir şekilde sunarken ziyaretçilerin öğrenmesini kolaylaştırır.

4- Yorumlama tematik olmalıdır. Etkili yorumlama temalar üzerine inşa edilmiştir. Bu bağlamdaki temalar, yorumlamanın yönünü, içeriğini ve sunumunu yönlendiren temel fikirler veya mesajlardır. Esasen, ziyaretçilerin deneyimlerinin farklı unsurlarını anlamalarını ve birbirine bağlamalarını sağlayan ‘büyük resim’ kavramlarıdır. Örnekler şunlar gibidir: ‘Orman tabanından sürekli yeni bir hayat çıkıyor’; ‘Kurbağalar bize çevrenin ne kadar sağlıklı olduğunu anlatıyor’; ve ‘Akbabalar doğanın çöp toplayıcılarıdır’.

5- Yorumlama, ziyaretçileri öğrenme deneyimine dâhil etmelidir. Seçim, çeşitlilik ve katılım, başarılı ziyaretçi deneyimleri için temeldir. Etkili yorumlama, ziyaretçileri çevrelerini deneyimlemek için çeşitli duyuları (sesler, koku, tat, dokunma) kullanmaya teşvik eder. Ayrıca, onları öğrenme sürecine dâhil etmek için sorular ortaya koyar ve onlara ne kadar katılmak istedikleri

konusunda bir seçenек sunar. Bu unsurların tümü ilgiyi teşvik eder ve ziyaretçilerin odaklanmasına ve meşgul olmasına yardımcı olur.

6- Yorumlama, izleyicinin anlayışını ve saygısını göstermelidir. Tercümanlar için en önemli zorluklardan biri, ziyaretçilerin motivasyonları, ilgi alanları ve tercihleri, görüşleri ve algıları, önceki bilgi ve deneyimleri, kültürel, sosyal ve ekonomik geçmişleri bakımından önemli ölçüde farklılık göstermesidir. Peki, tercümanlar, bütün bu farklılıkları nasıl karşılıyor? Önemli olan, tüm ziyaretçilerin aynı olmadığını kabul etmek ve farklı gruplar için farklı düzeylerde bilgi veya deneyim türleri sağlamaktır.

Bu altı ilkenin etkili yorumlamayı tasarlamak için nasıl kullanılabileceğine dair daha fazla tartışma ve ayrıntılı örnekler, Moscardo ve ark. (2007) çalışmasında bulunabilir.

Deneyimsel öğrenme, alaka düzeyi, çeşitlilik ve seçime odaklanan yorumlama, ekoturizm deneyimlerini geliştirmek için iyi bir konumdadır. Ekoturizm yorumunun temel amacı, ziyaretçileri çevrenin kırılgan durumuna karşı uyararak doğal kaynakları koruma ihtiyacı; yaban hayatı ve habitatlar arasındaki ilişkiler ve insan faaliyetlerinin doğal ortamların ve vahşi yaşam popülasyonlarının uzun vadeli yaşayabilirliği üzerindeki etkisi (Mason, 2000; Turley, 1999) konusunda bilinçlendirmek ve takdir etmektir. Birçok ekoturizm sitesi, ziyaretçilere ‘minimum etki’ uygulamalarını benimsemelerini teşvik etmek için tasarlanmış yorumlar sunar. Bu mesajların amacı, davranışlarını kısıtlamak değil, insanların doğal çevreyi nasıl etkilediğini düşünmelerini sağlamaktır.

Birçok ekoturizm deneyimi bir tür yorum sunarken, kalite ve odaklanma büyük ölçüde değişmektedir. Yorumlama nedenleri de akreditasyon gerekliliklerine uymaktan ve ziyaretçi memnuniyetini arttırmaktan, ziyaretçilerin çevre konularında farkındalığını ve anlayışını arttırmaya kadar çeşitlilik göstermektedir. Bu varyasyona rağmen yorum sunma kararı, genellikle ziyaretçilerin çevre sorunlarını anlamalarının artmasının ziyaretçilerin doğayı takdir etmelerine katkıda bulunacağı ve bunun da olumlu çevresel tutum ve davranışlara dönüşeceği varsayımına dayanmaktadır (Beaumont, 2001). Ama aslında durum gerçekten bu mu?

YORUMLAMANIN ETKİLERİ

Etkili yorumlama, tasarımcıların ve yöneticilerin; ziyaretçilerin ne düşünmesini, deneyimlerinin bir sonucu olarak ne hissetmelerini ve ne yapmalarını istediklerini dikkatlice düşünmelerin gerektirir. Başka bir deyişle, ziyaretçilerin hatırlamasını istedikleri önemli mesajlar nelerdir ve deneyimden ne gibi tepkiler alacağını öngörmektedirler? Ziyaretçilerin çevre bilgisini arttırmanın yanı sıra yorumlama, bir dizi tepki ortaya çıkarma potansiyeline sahiptir. Örneğin; ziyaretçiler daha fazla bilgi aramaya, çevre sorunlarını aileleri ve arkadaşlarıyla tartışmaya; çeşitli çevresel nedenleri savunmaya, çevresel olarak hareket etmeye, bir ekoturizm sahasında sorumlu davranmaya ve hatta ekoturizm ortamından tamamen uzak ve farklı ortamlarda çevreye karşı sorumlu davranışlar benimsemeye teşvik edilebilir.

Bilgi Üzerindeki Etkileri

Yaratıcı, iyi tasarlanmış yorumlamanın, halkın çevre sorunları hakkındaki kolektif bilgisine önemli katkılar sağlayabileceği yaygın olarak kabul edilmektedir. Bazı çalışmalar, yorumlamanın ziyaretçilerin bilgisi üzerindeki etkisinin, ilk koruma bilinci düzeylerine bağlı olarak değişebileceğini göstermektedir (Ballantyne, Packer ve Falk, 2011). Örneğin, Hayward ve Rothenberg'in (2004) Bronx Hayvanat Bahçesi'ndeki Kongo Goril Ormanı sergisine ilk kez gelen ziyaretçilere yönelik araştırması, 'acemi' ve 'deneyimli' korumacılar arasında öğrenme varyasyonları olduğunu bulmuştur. Yağmur ormanları hakkında az veya orta düzeyde bilgi sahibi olan katılımcıların ziyaretlerinden bir şeyler öğrenmeleri ve bu ortamların korunmasına yönelik artan bir endişeyi bildirmeleri önemli ölçüde daha olasıydı. Baltimore'daki Ulusal Akvaryum'a 100 ziyaretçinin ziyaret öncesi ve ziyaret sonrası yorumlarını karşılaştıran Falk ve Adelman (2003) tarafından da benzer modeller bildirilmiştir. Bilgideki en büyük kazanımların, en az koruma bilgisi ile girenler tarafından bildirildiğini buldular. Bu, özellikle koruma konularına orta ila yüksek ilgi gösteren ziyaretçilerde belirgindi.

Önceki koruma bilgisinin koruma öğrenimi üzerindeki etkisi, Disneyland'ın Koruma İstasyonunda Dierking, Adelman, Ogden, Lehnhardt, Miller ve Mellen (2004) tarafından da araştırılmıştır. Girişte ziyaretçiler niyet aşamasında (koruma faaliyetlerine dâhil olmayı düşünmek); hazırlık aşamasında (genellikle korumaya dâhil olmayı taahhüt etmiş ve hâlihazırda bazı faaliyetlerde bulunmuş); veya eylem aşamasında (koruma ile ilgili bir dizi faaliyette yer alır) olarak kategorize edilmiştir. Korunmaya yönelik farkındalık ve ilgideki en büyük artış, niyet aşamasındakiler tarafından bildirilmiştir (en düşük farkındalık / katılım düzeyi). Bunun tersi, Mon Repos Kaplumbağa Barınağı'nda ziyaretçi öğrenimi üzerine yapılan yakın tarihli bir çalışmada bulundu (Ballantyne ve ark., 2011). Burada, koruma bilgisindeki en büyük artışlar, yüksek düzeyde ziyaret öncesi koruma bilgisine sahip katılımcılar tarafından kaydedilmiştir. Çalışma bulguları arasındaki tutarsızlıklar metodolojik farklılıklardan kaynaklanabilirken, sonuçlar yine de ziyaretçilerin girişten önce bildiklerini net bir şekilde anlamının önemini vurgulamaktadır, çünkü bu, tercümanların ziyaretçilerin ziyaret öncesi bilgilerini, deneyimin anlaşılmasını ve keyfini artıracak şekilde geliştirmelerini sağlar. Daha önce de belirtildiği gibi, etkili olması için yorumlamanın amaçlanan kitleler için geçerli olması gerekir.

Bu çalışmalar, yorumlayıcı deneyimlerin ziyaretçilerin çevre sorunları hakkındaki bilgilerini artırabileceği görüşünü doğrulasa da, bilgideki bir artış mutlaka koruma eylemlerinin benimsenmesine eşit değildir. Bunu göstermek için, Lackey ve Ham (2004) Yosemite Milli Parkı'na gelen hemen hemen tüm ziyaretçilerin (yüzde 98) kara ayılar ve insan güvenliği ile ilgili bilgilerle karşılaştıklarını hatırladıklarını, ancak çok az ziyaretçinin parkın gıda depolama politikalarına uyduğunu tespit etmişlerdir. Bu nedenle, ayı güvenli davranış bilgisi ile ziyaretçilerin yerinde davranışları arasında çok az benzeşme vardı. Benzer şekilde, Powell ve Ham (2008) Galapagos Adaları'na yolculuk sırasında edinilen bilgi ile Galapagos Koruma Fonu'na bağış yapma niyetleri arasında anlamlı bir ilişki bulamadılar. Öyle görünüyor ki, bireyler koruma davranışına girmeden önce çevresel sorunların ve eylemlerin anlaşılması gerekli olsa da, bilginin arttırılması bu tür davranışların benimseneceğinin garantisi değildir ve aynı zamanda önemli olan tutum ve fırsat gibi müdahale edici faktörler de olabilir.

Tutumlar Üzerindeki Etkiler

Bir dizi çalışma, ekoturizm ortamlarındaki yorumlayıcı deneyimlerin koruma yanlısı tutumları doğurduğunu göstermektedir. Ballantyne ve diğ. (2011), yorumlayıcı bir kaplumbağa izleme deneyiminden önce, hemen sonra ve dört ay sonra 110 ziyaretçiyi araştırmıştır. Yaklaşık üçte biri, deneyimin çevre korumaya yönelik tutumlarını artırdığını ve yüzde 53'ünün de benzer ancak daha güçlü koruma tutumları bildirdiğini düşünmekteydi. Queensland'daki bir yunus besleme sahasında yapılan benzer bir araştırma, yorumlayıcı deneyimin katılımcıların yüzde 81'inde koruma tutumlarını artırdığını ve yüzde 52'sinin deneyimin onları koruma programlarına yardımcı olma olasılıklarının daha yüksek olduğunu söylediğini ortaya koymuştur (Mayes, Dyer ve Richins, 2004). Benzer şekilde, Tisdell ve Wilson (2005), Mon Repos Kaplumbağa Barınağı'ndaki yorumlamanın ziyaretçilerin koruma davranışlarını benimsemeye yönelik tutumlarını artırdığını, birçoğunun yorumlamanın plastik ve balıkçılık ekipmanlarını doğru bir şekilde elden çıkarma, plajların yakınındaki ışıkları kapatma, kaplumbağa ürünleri satın almama ve yuva yapan kaplumbağalar tarafından kullanılan plajlara bakma olasılıklarını artırdığını bildirmiştir.

Bununla birlikte, tüm çalışmalar bu kadar olumlu sonuçlar bulamamıştır. 2001 Yılında Beaumont, yorumlamanın, Queensland'daki Lamington Ulusal Parkı'na gelen ziyaretçilerin koruma tutumları üzerindeki etkisini incelemiştir. 488 tur grubu katılımcısı, günübirlik geziciler ve kampçılardan oluşan bir örnek, ziyaret öncesi ve ziyaret sonrası anketleri doldurdu. Analizler, grupların hiçbirinin milli park yorumlayıcı deneyimlerinden hemen sonra veya dört ay sonra çevresel tutumlarında önemli değişiklikler göstermediğini ortaya koydu. Buna rağmen, birçok kişi yorumlayıcı deneyimin mevcut görüşleri güçlendirdiğini ya da onları doğaya daha duyarlı hale getirdiğini belirtti. Bu durumda, yorumun mevcut koruma tutumlarını güçlendirdiği görülmektedir.

Benzer bir yaklaşımı kullanan Tubb (2003), Birleşik Krallık'taki Dartmoor Milli Parkı'na yapılan gezilerin ardından ziyaretçilerin tutumlarında da sınırlı değişiklikler bulmuştur. Ziyaret öncesi ve ziyaret sonrası anketlerin karşılaştırılması, ziyaretçilerin tutumlarının önemli ölçüde değiştiğini, ancak bu değişikliğin yalnızca 11 tutum ögesinden ikisiyle ilişkili olduğunu gösterdi – ziyaretçilerin bölgede dolaşan midillileri beslemesi gerekip gerekmediği ve Milli Park Otoritesinin bölgenin doğal kaynaklarını korumadaki rolü. Korunan alanların önemi, tarımın bölgedeki rolü ve çevresel bozulmaya ilişkin kaygılar gibi konularla ilgili diğer tutum beyanlarında önemli farklılıklar görülmemiştir. Bu, belirli konularla ilgili tutumların, çevreye yönelik daha genel tutumlardan daha kolay etkilenebileceğini göstermektedir. Beaumont'un (2001) çalışmasında olduğu gibi, belki de kendi başına değişen tutumlardan ziyade yorumlama güçlendirilmiştir. Genel olarak bir tutum değişikliği olarak görülmese de, özellikle ekoturizm deneyimlerinin hâlihazırda olumlu çevresel tutumları olan ziyaretçileri çekmesi muhtemel olduğundan, mevcut tutumların pekiştirilmesi ve güçlendirilmesinin de önemli olduğu ileri sürülebilir.

Davranış Üzerindeki Etkiler

Ekoturizm ortamlarındaki yorumlayıcı programlar genellikle çöp atma, bitki örtüsünü çiğneme, bitki örtüsünü hatırlama ve vahşi yaşamı taciz etme gibi sahaya özgü davranışları hedef alacak şekilde tasarlanmıştır (Beeton, Weiler ve Ham, 2005). Bir dizi çalışma, yorumlayıcı programların ziyaretçilerin yerinde davranışları üzerindeki etkisini incelemiştir. 1998'de Orams ve Hill, yorumlayıcı bir programın yürürlüğe girmesinden sonra kasıtlı dokunuş, personel uyarıları ve diğer uygunsuz davranışlarda önemli bir azalma gözlemlenildi ve yorumlamanın davranış düzenlemelerine gönüllü olarak uyulmasına neden olduğu sonucuna vardılar. Wilson ve Tisdell (2001), Queensland'daki Mon Repos Koruma Parkı ve Heron Adası'nda sunulan yorumlayıcı programların yaban hayatı koruma için fon sağlamada etkili olduğunu iddia etmişlerdir. Moscardo (1998), Alaska'nın "Koruma için Günde bir Dolar" programının başarısını, ziyaretçilerini davaya bağış yapmaya teşvik eden yorumlayıcı mesajlara bağladı. Powell ve Ham (2008), Galapagos Adaları'ndaki koruma temalı turlara katılımın ardından benzer düzeyde uyumluluk bildirmişlerdir.

Bu çalışmalar, yorumlamanın ziyaretçilerin davranışlarını kısa vadede yönetmek için önemli bir potansiyele sahip olduğunu göstermektedir, ancak uzun vadeli davranış değişikliği ne olacak? Orams (1994) Queensland'daki Tangalooma resort'ta bir grup bilgi merkezi ve eğitim programı kurulmadan önce (kontrol grubu) ve program ve merkezin faaliyete geçmesinden sonra bir grup (tedavi grubu) olmak üzere iki grup ziyaretçiyi araştırdı. Ziyaretlerinden hemen sonra her iki grup da koruma eylemlerine katılımlarını artırmak için benzer düzeyde niyet gösterdiler. Üç ay sonra yapılan telefon görüşmeleri, bilgi merkezine erişimi olan katılımcıların ve eğitim programlarının yunuslar hakkında bilgi arama, kumsallarda çöp toplama, çevre sorunlarına karışma ve koruma nedenlerine bağışta bulunma olasılıkları kontrol grubundakilere göre anlamlı derecede daha fazlaydı.

Beaumont'un (2001) Lamington Ulusal Parkı'ndaki araştırması, ziyaretçilerin ziyaretleri sonucunda koruma uygulamalarındaki değişiklikleri ölçen dört aylık bir takip bileşenine sahipti. Yanıtlar, koruma uygulamalarının benimsenmesinin sınırlı olduğunu ve katılımcıların yalnızca yüzde 14'ünün ziyaretlerinin ardından davranış değişiklikleri bildirdiğini ortaya koydu. Bu değişiklikler ağırlıklı olarak ev ve bahçe etrafındaki uygulamalarla veya doğal alanları ziyaret ederken minimum etki tekniklerini kullanmakla ilgilidir. Ballantyne ve diğ. (2011) Queensland sahalarındaki ziyaretçilerin koruma davranışlarındaki uzun vadeli değişiklikleri araştırmıştır: Mon Repos Koruma Parkı (kaplumbağa yuvalama ve kuluçka); Hervey Körfezi ve Gold Coast'ta balina izleme; Sualtı Dünyası (akvaryum); ve Deniz Dünyası (okyanus tema parkı). Ziyaretlerinden hemen sonra, ziyaretçilerin yaklaşık üçte biri koruma eylemlerine katılma konusunda güçlü bir istek duyduğunu ifade etti, ancak dört ay sonra, yalnızca yüzde 7'si bunu gerçekten yapmıştı (Ballantyne ve Packer, 2011). Mon Repos'ta (Hughes, Packer ve Ballantyne, 2011) 100 aile ile yapılan bir başka uzun vadeli çalışma, ziyaret sonrası eylem kaynaklarına erişim izni verilenlerin, ölçülen 13 davranışın sekizinde ziyaret öncesi ve takip önlemleri arasında (üç ay sonra) önemli ölçüde artmış bir katılım düzeyi gösterdiğini bulmuştur. Bu çalışmaların tümü, ziyaretçi davranışlarını değiştirmek için yorumlamanın kullanılmasının zorluklarının yanı sıra potansiyeli de vurgulamaktadır.

YORUMLAYICI FAALİYETLERİN DİĞER ÖNEMLİ UNSURLARI

Duygusal Katılım

Altı yorumlama ilkesine dayanmanın yanı sıra, ekoturizm ortamlarında yorumlayıcı deneyimlerin etkin bir şekilde sunulması için önemli olarak tanımlanan bir dizi pratik unsur vardır. En sık alıntılanlardan biri, ziyaretçileri doğal çevre ile duygusal olarak bağlantı kurmaya teşvik edecek şekilde bilgi ve deneyimler sunma yeteneğidir. Bu genellikle hayvanların merak, huşu, empati ve endişe duygularını uyandırmak için kullanıldığı vahşi yaşam turizmi ortamlarında yapılır. Bu hayvanlarla karşılaşmaların ziyaretçiler üzerinde güçlü etkileri olması muhtemeldir. Örneğin, Brookfield Hayvanat Bahçesi'nde Meyers, Saunders ve Birjulin (2004), şaşkınlık hissi ile içerideki hayvanlara saygı ve bu hayvanları kurtarma arzusu arasında bir ilişki bulmuşlardır. Cesaret verici olmasına rağmen, bazı hayvanların doğal olarak daha çekici oldukları ve diğerlerinden daha olumlu duygusal tepkiler uyandırmaları daha muhtemel olduğu konusunda uyardılar. Televizyon belgesellerinde, gazetelerde, vahşi yaşam broşürlerinde ve diğer medya türlerinde olumlu imgeleri olanların olduğu gibi, insan benzeri özellikler sergileyen canlıların da en fazla etkiye sahip olması muhtemeldir (Woods, 2000) (Reynolds ve Braithwaite, 2001). Bunun, daha az popüler türlerin yaşam alanlarının korunmasının tercümanların daha çekici komşularına odaklanan programlar ve mesajlar tasarlamalarını gerektirebileceğini öne sürdüğü için yorumlayıcı programların tasarımı için önemli etkileri vardır (Ballantyne, Packer, Hughes ve Dierking, 2007).

Duygular, çevresel zararın gerçek veya grafik kanıtı sağlanarak da uyarılabilir. Ballantyne, Fien ve Packer (2001), Güneydoğu Queensland'daki çevre eğitimi programlarına katılan 8-17 yaşları arasındaki 580 öğrenciyi araştırdı. Öğrencileri duygusal düzeyde meşgul etmek için tasarlanan programlar (örneğin, vahşi yaşamla karşılaşmalar veya öğrencilere insan davranışının olumsuz etkilerini gösterenler), koruma bilgisi, tutumları ve davranışsal niyetlerinde en fazla değişikliğe neden olmuştur. Benzer

bulgular, çevresel sorunlara ilişkin öfkeyi çevresel davranışın kilit öncüsü olarak tanımlayan Kals, Schumacher ve Montada (1999) tarafından da bildirilmiştir. Benzer şekilde, Hughes'un (2011) Mon Repos Kaplumbağa Barınağı'ndaki'deki çalışması, duygusal katılımın koruma eylemlerini benimseme niyetleriyle yakından bağlantılı olduğunu bulmuştur. Ankete katılanların, görüntülenen kaplumbağalarla duygusal bir bağlantı hissettiklerinde koruma eylemlerini benimseme niyetlerinde artış bildirme olasılıkları daha yüksekti; deneyim şaşırtıcı, keyifli veya heyecan vericiyse ve / veya çevre sorunları hakkında onları üzen veya kızdıran bir şey yaşadılarsa. Hem olumlu duyguların (duygusal bağlantılar, sürpriz, zevk, heyecan) hem de olumsuz duyguların (üzüntü, öfke) ziyaretçileri çevrenin korunmasına destek sözü vermeye teşvik ettiğini ve yorumlamanın bir dizi duygusal tepkiyi ortaya çıkarmak için tasarlanabileceğini ve tasarlanması gerektiğini öne sürdüğünü belirtmek ilginçtir.

Ballantyne, Packer ve Bond (2012) 'Broken Links: Queensland'da Çalınan Nesiller' başlıklı bir sergide duyguların rolüne de baktılar. Bu, zorla çıkarılmaların tarihini ve Queensland'ın Aborjin toplulukları üzerindeki etkilerini grafiksel olarak gösteren duygusal açıdan zorlu bir sergiydi. Serginin odak noktası, bu dönemde ailelerinden uzaklaştırılan beş Aborjin Queenslandlı'nın kişisel hikâyelerini kapsayan ses, video ve fotoğraf kayıtlarıydı. Bunlara hükümet belgeleri, eserler, kişisel mektuplar ve Aborjin çocuklarının karşılaştığı zorlu koşulların grafik tasvirlerini veren yorumlayıcı metinler eşlik etti. Şaşırtıcı olmayan bir şekilde, pek çok ziyaretçi 'Kırık Bağlantılar' sergisinden derinden etkilendiklerini bildirirken, katılımcılar topluluklarından uzaklaştırılanların kişisel deneyimleri hakkında gerçek bir fikir edindiklerini yorumladılar. Son olaylar ve politikaların, yaşanan dehşet ile ilgili farkındalıklarının artışına nasıl sebep olduğunu ifade ettiler. Bazıları serginin Çalınan Nesillere, yerli halka ve diğer azınlık gruplarına karşı tutumlarını etkilediğini de bildirdi. Bu bağlamda yorumlamanın, ziyaretçi ile hikâye anlatıcısı arasında duygusal bağlar yaratılmasına yardımcı olduğu görülmektedir. Ziyaretçilerin 'kendilerini diğerinin yerinde hayal etmeleri; dünyayı diğerinin gözünden deneyimlemeleri; diğerinin duygularını ve algılarını deneyimlemeleri ve durumları hakkında bir anlayış geliştirmeleri' teşvik edildi (Ballantyne ve ark., 2012, s.160).

Çoğu ziyaretçi için, sergiyi izlerken yaşanan üzüntü ve öfke, Aborjin halkının dayanıklılığına duyulan hayranlık duygularıyla dengelendi. Bu nedenle, duygusal konulara veya olaylara odaklanırken, yorumlamanın ziyaretçilerin duygularıyla başa çıkmalarına yardımcı olmak için dengeli ve olumlu bir bakış açısı sağlamayı amaçlaması gerektiği görülmektedir. Yazarlar, bu tür konuların yorumlanmasının kişisel öyküler kullanması, umutsuzlukla umudu dengelemesi, eğitimi ikna ile birleştirmesi, geleceği bilgilendirmek için yansıma yerleri sağlaması ve geçmişe odaklanması gerektiğini önermektedir (Ballantyne ve ark., 2012). Ekoturizm bağlamında tercümanlar, çevresel sorunları kilit paydaşlar perspektifinden sunmayı ve belirli olayların ve / veya uygulamaların çevresel sorunlara veya durumlara neden ve nasıl katkıda bulunduğunu tartışmayı amaçlamalıdır. Ballantyne ve ark., (2012) vurguladığı gibi, sadece geçmişe değil geleceğe odaklanmak önemlidir – ziyaretçilere hem yardım edebilecekleri duygusu hem de iyi niyetleri uygulamaya koymak için pratik stratejiler sağlamamız gerekir.

Kültürel Farklılıklar için Tasarım

Çin ve Hindistan gibi yeni oluşan turizm pazarlarının ortaya çıkması, Batı temelli yorumlayıcı uygulamaların Batılı olmayan izleyiciler ve bağlamlar için uygun olup olmadığı konusunda araştırmacılar ve uygulayıcılar arasında tartışmalara yol açmıştır (Moscardo, 2003). Bugüne kadar, ziyaretçilerin yorumlayıcı tercihleri, algıları ve değerlerindeki kültürel farklılıkları ve benzerlikleri ve bunların ziyaretçilerin ekoturizm deneyimlerini nasıl etkilediğini belirlemek için çok az şey yapılmıştır. Miras turizmi alanında yapılan çalışmalar, ziyaretçilerin kültürel geçmişinin, miras alanlarındaki yorumdan memnun kalmanın yanı sıra aranan bilgi türünü de etkileyebileceğini göstermektedir. Ayrıca, farklı kültürlerden insanların yorumlamayı farklı şekillerde algılayıp etkileşime girebileceği ve bir alanın ziyaretçinin kültürel geçmişine bağlı olarak birden fazla anlam taşıyabileceği görülmektedir (bkz. Austin, 2002; Poria, Biran ve Reichel, 2009; Poria, Reichel ve Biran, 2005).

Bir ekoturizm bağlamında, araştırmalar ziyaretçilerin kültürel geçmişlerinin doğal çevreye nasıl baktıklarını ve etkileşimde bulunduklarını etkileyebileceğini göstermektedir. Örnek vermek gerekirse, Çin'deki çalışmalar Çinli ve Batılı ziyaretçiler

arasında çevresel yorumlama tercihlerini ve algılarını etkilemesi muhtemel bir dizi kültürel farklılık tespit etmiştir. İlk olarak, Çin, edebiyat ve sanat eserleri üzerinde önemli büyüklükte bir yere sahiptir. Sonuç olarak, ünlü şiirlere, resimlere ve hikâyelere ilham veren manzaralara saygı duyulur ve çoğu zaman önemli turistik yerler haline gelir. Çoğu durumda, bu doğal noktalar aynı zamanda belirli fikirler, felsefeler veya ideallerle de ilişkilendirilir. Çinli ziyaretçiler için bu ortamlar, diğer kültürlerden gelen ziyaretçiler için belirgin olmayabilecek anlam ve önemle yankılanmaktadır (Sofield ve Li, 1998). İkincisi, Çinliler aydınlanmanın doğayla bütünleşmekten geldiğine inanmaktadır (Xu, Cuia, Ballantyne ve Packer, 2012; Xu, Ding ve Packer, 2008). Ziyaretçilerin beton patikalar, yollar, teleferikler ve görüntüleme platformları gibi doğal ortamlara erişimini iyileştiren yapay özellikler, iyi yönetim olarak kabul edilir. Aynı şekilde modern ve son derece görünür tabela, aydınlatma, satış ve yeme içme satış noktalarının da alanın çekiciliğini arttırdığı görülmektedir (Niyiri, 2009; Sofied ve Li, 2007). Üçüncüsü, Çinliler figüratif veya mecazi anlamda düşünme eğilimindedir, bu yüzden imgelem çok önemlidir. Dağlar veya kayalık mostralar gibi çevresel özellikler genellikle benzedikleri hayvanlar açısından tanımlanır ve Çinli tur rehberleri yorumlarında bu benzerlikleri vurgulama eğilimindedir (Xu ve ark., 2012).

Bu kültürel temelli dünya görüşlerinin, Çinli ziyaretçiler için yorumlayıcı deneyimlerin tasarımı için bir takım etkileri vardır. Çin'in edebiyat ve sanat üzerindeki önemi, bu pazar için ortamların yorumlanmasının, siteyle bağlantılı tanınmış resimlere, şiirlere ve hikâyelere odaklanması gerektiğini göstermektedir. Burayı ziyaret eden önemli tarihi şahsiyetlerden veya çevrede meydana gelen önemli olaylardan da bahsedilmelidir. Ballantyne, Hughes, Ding ve Liu tarafından yapılan bir araştırma, Pekin'in en iyi beş turistik mekânında dağıtılan anketlerin Çinli ziyaretçilerin efsaneleri, hikâyeleri, şiirleri ve kültürel bilgileri içerecek şekilde yorum yapmak istediklerini ortaya koymasıyla bunu desteklemektedir. Ayrıca, manzarayı yazan veya boyayan ünlü kişilerin yanı sıra siteyi ziyaret eden ünlüleri de bilmek istemişlerdir (Ballantyne ve ark., inceleme). Çin'in kendini doğaya bırakmaya verdiği önem, yönetimin 'yakın ve kişisel' yorumlayıcı deneyimler tasarlamayı hedeflemesi gerektiğini öne sürmektedir. Ziyaretçilerin hayvanlara dokunmaları, bitkileri koklamaları ve ürünleri tatmaları için fırsatlar, bu pazar

tarafından özellikle iyi karşılanacağı gibi, manzarayı oturup düşünmelerini sağlayan tesisler de olacaktır. Son olarak, Çinliler genellikle çevresel özellikleri insan veya hayvan terimleriyle tanımladıklarından, tercümanlar manzaraları hayvan veya insan özelliklerini kullanarak yorumlamayı amaçlamalıdır. Örneğin, kurak çöllerde yetişen bitkilere kalıcılık ve dayanıklılık gibi nitelikler verilebilir; kaya oluşumları belirli hayvanlarla veya ünlü kişilerle karşılaştırılabilir. Bu teknikler yorumlayıcı yorumlara ve tabelalara dâhil edilebilir ve farklı milletlerden izleyicilere olan çekiciliği genişletmeye yardımcı olmalıdır.

İkna edici İletişim

Yorumlamanın bir diğer önemli unsuru da bilgiyi iletmek için kullanılan dildir. Günlük, uzman olmayan terimleri kullanmanın önemi zaten tartışılmıştır, ancak iletilen mesajların tonunu ve odağını da dikkate almak gerekir. Ziyaretçilerin çevreyle ilgili bilgi, tutum ve davranışlarını geliştirmek için tasarlanan yorumların etkili olması için ilgili ve inandırıcı olması gerekir. Mesajlar, ziyaretçilerin kendilerinin önemli bulduğu deneyimin yönlerini de vurgulamalıdır. Örneğin, Ballantyne ve Hughes (2006), milli parklarda kuş beslemeyle ilgili uyarı işaretlerinin algılanan etkinliğini tasarlamak ve test etmek için ön uç ve biçimlendirici değerlendirme kullanmışlardır. Birinci aşamada, park ziyaretçilerinin inançları, tutumları ve kuş besleme davranışları incelendi ve besleyiciler ile besleyici olmayanlar arasında önemli farklılıklar bulundu ve besleyiciler bunu kuşların refahı için endişe duydukları için yaptıklarını iddia ettiler. Bu grup, kuşların beslenmesini kuşlar veya insanlar için tehlikeli olarak görmedi; kuşların insanlara bağımlılığını bir sorun olarak görmedi ve kuşların beslenmesinin vahşi yaşamla etkileşimde bulunmak için benzeri görülmemiş bir fırsat sağladığını düşünmekteydi. Araştırmacılar bu bilgiyi, daha sonra başka bir park ziyaretçisi örneğiyle test edilen üç uyarı işareti tasarlamak için kullandılar. Ankete katılanlar, kuşların sağlığı ve güvenliğine odaklanan işareti en ikna edici işaret olarak değerlendirdiler. Bu işaret özellikle kuş beslemenin yararları hakkındaki yaygın yanlış anlamalara, piknik yiyeceklerinin kuşlar için iyi olduğu görüşünü içeren ve beslenmenin kuşları yiyecek için insanlara bağımlı kılmadığı, beslenmenin insanların kuşları vahşi doğada görmesinin tek yolu olduğu gibi yanlış anlamalara değinmiştir. Katılımcılar bu işaretin en ikna edici işaret olduğunu düşündüler

çünkü kuşları beslememek için nedenleri sıralıyordu; açık ve özlüydü ve "Piknik artıkları öldürebilir!" işareti çok dikkat çekmekteydi. Katılımcıların kuşları beslememek için açık bir kanıt sunan işaretleri tercih etmeleri Oram'ın (1996) 'davranış değişikliğini tetiklemek için turistlerin neden değişmesi gerektiğine ikna olmaları gerektiği' iddiasını desteklemektedir (s. 89). Bu nedenle ikna edici olmak için tercümanların öncelikle ziyaretçilerinin inançlarını ve bakış açılarını anlamaları gerekir. İkincisi, hedef kitlelerine hitap etmesi ve etkilemesi muhtemel mesajlar, materyaller ve etkinlikler geliştirmektir. Üçüncüsü, yorumun isabetli olup olmadığını kontrol etmektir. Düzenli ve kapsamlı değerlendirme bu süreçte hayati bir unsurdur.

Değerlendirme ve İyileştirme

Düzenli ve sistematik değerlendirme, tercümanların amaçlanan mesajlarının istenen etkiye sahip olup olmadığını tespit etmelerini sağlar. Kuşkusuz, maliyetli ve zaman alıcıdır, ancak yapılmazsa, memnun olmayan müşterilere sahip olmanın önemli riskleri vardır. Bu da ekoturizm sahasının veya işletmesinin sürdürülebilirliğini ve uzun vadeli uygulanabilirliğini etkileyecektir.

Değerlendirme yapılması gereken üç aşama vardır – planlama aşamasında (ön uç değerlendirme); tasarım aşamasında (biçimlendirici değerlendirme); ve mesajlar, sergiler, görüntüler, işaretler ve konuşmalar 'yerinde' olduğunda (özetleyici değerlendirme). Ön uç değerlendirme ağırlıklı olarak yeni yorumlayıcı faaliyetlerin içeriğine, tasarımına ve temalarına rehberlik etmek için kullanılır, ancak mevcut ürünleri yenilemek veya onarmak için de kullanılabilir. Bu yaklaşım, tercümanların hedef kitlelerinin belirli bir konu hakkında ne kadar ve ne bildiğini değerlendirmelerine olanak sağladığından, genellikle ortak 'boşlukları' ve / veya potansiyel fazlalık alanlarını (çoğu insanın zaten bildiği şeyler) tanımlamak için kullanılır. Bu önemlidir, aksi takdirde alanlar ziyaretçilerin ilgilenmediği, anlayamadığı veya zaten bilmediği deneyimler tasarlamak için önemli zaman ve çaba israfına neden olabilir. Bu aşamada ziyaretçilere sorulan ortak sorular şunlardır:

- Alanda ne kadar zaman geçireceksiniz?
- Başka hangi benzer deneyimlere katıldınız?

- Bu konular / nesneler / olaylar hakkında hâlihazırda ne biliyorsunuz?
- Bu konular / nesneler / olaylar hakkında ne bilmek istersiniz?
- İlgi alanlarınız ve ihtiyaçlarınız nelerdir ve bunları en iyi nasıl karşılayabiliriz?
- Bu siteyi bir kereden fazla ziyaret etmenizi teşvik edecek şey nedir?

Biçimlendirici değerlendirme, geliştirme aşamasında, yorumlayıcı mesajların, gösterimlerin ve etkinliklerin potansiyel ziyaretçilere hitap edip etmeyeceğini belirlemek için kullanılır. Genellikle bu aşamadaki değerlendirme, ‘maketlerin’ ve prototiplerin kullanımını içerir, çünkü bunlar nispeten ucuza test edilebilir, revize edilebilir ve tekrar test edilebilir. Testler, açıklamaların netliğine odaklanabilir; olayların, işaretlerin ve sergilerin konumlandırılması ve sıralanması; konumlandırma; görsel çekicilik; okunabilirlik ve metin uzunluğu ve / veya ziyaretçileri meşgul etme yeteneği. Geri bildirimin alaka düzeyini ve geçerliliğini artırmak için, ziyaretçilerin son ortamda neler yaşayacaklarını yakından taklit eden koşullarda biçimlendirici değerlendirme yapılmalıdır. Bu aynı zamanda tercümanların sergilerin, işaretlerin ve konuşmaların tutma gücünü (insanların okumak veya dinlemek için harcadıkları süreyi) ve ziyaretçilerin deneyime katılmalarından edindikleri bilgileri ölçmelerini sağlayacaktır (Moscardo ve ark., 2007). Biçimlendirici değerlendirmede sıklıkla kullanılan sorular şunlardır:

- Burada iletilen ana mesajların ne olduğunu düşünüyorsunuz?
- Anlaşılması veya yapılması zor bir şey var mı?
- Bilgileri ilginç, yararlı ve / veya alakalı buluyor musunuz?
- Yorumlayıcı deneyimin hangi unsurları sizi en çok ilgilendirir?
- Dikkat dağıtıcı, sıkıcı, dâhil edilmeye değmeyen herhangi bir unsur var mı?
- Bilmek istediğiniz başka bir şey var mı?

Biçimlendirici değerlendirmenin en büyük yararı, başarısız öğelerin kurulum ve kullanımdan önce yeniden tasarlanıp yeniden test edilebilmesidir.

Gerçek ziyaretçilerle gerçek sergiler, işaretler ve etkinlikler hakkında özet değerlendirme yapılır. Hem başarılı hem de başarısız unsurları tanımlamak için kullanılabilir ve bazı durumlarda ziyaretçilerin öğrenmesini ve keyfini en üst düzeye çıkarmak için deneyimlerin ‘değiştirilmesine’ izin verir. Etkili özet değerlendirmenin anahtarı, etkili sorular sormaktır. “Sunum hakkında özellikle neyi beğendiniz?” sorusu “Bugün burada ziyaretinizden keyif aldınız mı?” sorusundan çok daha faydalı cevaplar sunacaktır. Sonuç aşamasında sorulan pek çok farklı sorular vardır:

- Sizce sunulan ana mesaj, kavramlar ve fikirler nelerdir?
- Bugün burada öğrendikleriniz önceki deneyimlerinize nasıl bir bağlantı kurdu?
- Hangi özel unsur veya faaliyet en çok / en az ilginizi çekti ve neden?
- Bu deneyim, çevreye karşı görüşlerinizi veya tutumlarınızı değiştirdi mi? Eğer öyleyse, nasıl?
- Ziyaretiniz sonucunda davranışınızı değiştirmeyi düşünüyor musunuz? Eğer öyleyse, ne açıdan?

Özet değerlendirme ayrıca gözlem, personel–ziyaretçi etkileşimleri ve ziyaretçi kitapları ve blogları gibi daha az resmi teknikleri de içerir. Gözlem, tercümanların ziyaretçilerin alanı nasıl kullandıklarını kaydetmelerine ve erişilemeyen alanlar, darboğazlar, kısa yol, kalabalık ve yorgunluk gibi olası sorunları tespit etmelerine olanak tanır. Bunların düzenli olarak ortaya çıkması, yorumlamanın veya sıralamanın düzeltme gerektirdiğine dair bir uyarıdır. Bu, bir ekranı taşımak veya yeni talimatlar yüklemek kadar basit veya tüm bir sergiyi yeniden yapılandırmak kadar karmaşık olabilir. Personel-ziyaretçi etkileşimleri ve ziyaretçi kitaplarının, blogların ve diğer sosyal medyanın incelemeleri, olası sorunlu alanların yanı sıra özellikle iyi çalışan unsurları belirlemek için de kullanılabilir. Bu yaklaşımların tümü, yorumlayıcı deneyimin etkisini

değerlendirmek için aynı anda kullanılabilir. Yine, olumsuz yorumlar düzenli olarak gerçekleşirse, iyileştirme önerilir.

SONUÇ

Bu bölüm, ekoturizm hedeflerine ulaşmada ziyaretçi yorumunun rolünü araştırmıştır, yani ziyaretçilerin çevre öğrenimini ve özellikle ekoturizm deneyimleri sırasında ve sonrasında koruma davranışlarının benimsenmesini nasıl kolaylaştıracağını araştırmıştır. Deneyimsel öğrenmeye odaklanarak, yorumlamanın ziyaretçilerin çevresel bilgi, tutum ve davranış öğrenmelerini teşvik etmek için çok uygun olduğu ileri sürülmektedir. Moscardo ve diğ.'nin (2007) ekoturizm ziyaretçilerini çevresel açıdan sürdürülebilir bilgi ve uygun tutum ve davranışların benimsenmesi üzerine düşünmeye dâhil etmeyi amaçlayan en iyi uygulama yorumunun tasarımını bilgilendirmek için altı temel ilke sunulmuştur. Bunlar:

- Yorumlama, amaçlanan kitlelerle kişisel olarak bağlantı kurmalıdır veya ilgili olmalıdır.
- Yorumlama yenilik ve çeşitlilik sağlamalıdır.
- Yorumlama açık, takip edilmesi kolay yapılarla düzenlenmelidir.
- Yorumlama tematik olmalıdır.
- Yorumlama, ziyaretçileri öğrenme deneyimine dâhil etmelidir.
- Yorumlama, izleyicinin anlayışını ve saygısını göstermelidir.

Yorumlamanın ziyaretçi öğrenme çıktıları üzerindeki etkisine ilişkin literatür, ziyaretçinin çevresel bilgi, tutum ve davranışları edinmesini olumlu yönde etkileyen güçlü eğitim deneyimleri geliştirmek için dikkate alınmalı ve uygulanmalıdır. Bu literatür, tasarımcıların önce elde etmek istedikleri çevresel mesajlara ve ziyaretçi eğitimi sonuçlarına karar vererek 'geriye doğru' çalışması gerektiğini göstermektedir; ikincisi, bu tür mesajları göstermek için kullanabilecekleri 'hikayelere' ve bilgilere karar vermek; üçüncüsü, mesajı ve bilgileri ziyaretçiye en uygun şekilde dahil etme ve sunma şeklini belirlemek gerektiğini göstermektedir. İkna edici iletişim tekniklerini kullanmanın ve ziyaretçiyi yorumlama sürecinde duygusal olarak meşgul etmenin önemi, ziyaretçinin

çevresel açıdan sürdürülebilir davranışların uzun vadede benimsenmesini kolaylaştırmak amaçlanıyorsa, çok önemli olarak tanımlanır. Araştırmalar, ziyaretçileri duygusal olarak meşgul etmenin en iyi yollarından birinin hayvanlarla etkileşim yoluyla olduğunu göstermiştir. Birçok hayvan karşılaşması ziyaretçilerde olumlu duygusal tepkileri teşvik edebilse de, insan davranışının yaban hayatı ve çevre üzerindeki olumsuz etkilerinin yorumlanmasının, insanları çevresel davranışlarında değişiklik yapmaya motive etmek için de güçlü bir araç olduğu bulunmuştur. Bireylerin aynı duygusal materyale farklı tepki vermesi nedeniyle duygu kullanımı maalesef biraz ‘vur ya da ıskala’ durumu olabilir. Bu nedenle, duyguları yorumlayıcı deneyimlerle ortaya çıkarmak hala tartışmalı bir konudur, çünkü bir durumu basitleştirmek mümkündür, böylece bu gerçekleştiğinde yalnızca bir taraf sunulur ve yorumlama hızla telkin haline gelebilir. Buna göre, ziyaretçilerin duygusal olarak meşgul olmalarını sağlamak için özen gösterilmeli, aynı zamanda karşılaştıkları durumun farklı yönlerini yansıtmaya teşvik edilmelidir. Sonuçta yorumlama, özgür bir seçim öğrenme deneyimidir.

Son olarak, yorumlayıcı deneyimlerin ziyaretçi öğrenme çıktıları üzerindeki etkisinin değerlendirilmesinin önemi tartışılmıştır. Ne yazık ki, bu niteliğin değerlendirilmesi sık sık yapılmamaktadır ve yapılsa bile, bulgular nadiren iyileştirici eyleme çevrilmektedir. Normalde kısıtlı olan finansal kaynakların çoğu, yorumlama materyallerinin tasarımında ve üretiminde kullanılır ve değerlendirme için çok az para bırakılır. Bu gerçeğe rağmen, yorumlayıcı materyallerin ön uç, biçimlendirici ve özetleyici değerlendirmesinin, mümkün olduğunca yorumlama deneyimlerinin ekoturizmin önemli bir hedefine ulaşılmasına yardımcı olmada etkili olmasını sağlamak için çok önemli olduğu ileri sürülmektedir. Yani ziyaretçilerin çevre bilgisi, tutumları ve bunun sonucunda çevresel olarak sürdürülebilir davranışların benimsenmesi üzerinde olumlu etki yaratan güçlü eğitim deneyimlerinin sunulmasının çok önemli olduğu iddia edilmektedir.

KAYNAKÇA

Austin, N.K. (2002). Managing heritage attractions: Marketing challenges at sensitive historical sites. *International Journal of Tourism Research*, 4, 447–57.

Ballantyne, R., Fien, J. ve Packer, J. (2001). Program effectiveness in facilitating intergenerational influence in environmental education: Lessons from the field. *Journal of Environmental Education*, 32 (4), 8–15.

Ballantyne, R. ve Hughes, K. (2006). Using front-end and formative evaluation to design and test persuasive bird feeding warning signs. *Tourism Management*, 27 (2), 235–46.

Ballantyne, R., Hughes, K., Ding, P. ve Liu, D. (in review). Chinese and international visitor perceptions of Beijing heritage sites: Lessons for designers and managers of interpretive experiences in China.

Ballantyne, R. ve Packer, J. (2011). Using tourism free-choice learning experiences to promote environmentally sustainable behaviour: The role of post-visit ‘action resources’. *Environmental Education Research*, 17 (2), 201–15.

Ballantyne, R., Packer, J. ve Bond, N. (2012). Interpreting shared and contested histories: The Broken Links Exhibition. *Curator: The Museum Journal*, 55 (2), 153–66.

Ballantyne, R., Packer, J. ve Falk, J. (2011). Visitors’ learning for environmental sustainability: Testing short- and long-term impacts of wildlife tourism experiences using structural equation modelling. *Tourism Management*, 32, 1243–52.

Ballantyne, R., Packer, J., Hughes, K. ve Dierking, L. (2007). Conservation learning in wildlife tourism settings: Lessons from research in zoos and aquariums. *Environmental Education Research*, 13 (3), 367–83.

Beaumont, N. (2001). Ecotourism and the conservation ethic: Recruiting the uninitiated or preaching to the converted? *Journal of Sustainable Tourism*, 9 (4), 317–41.

Beeton, S., Weiler, B. ve Ham, S. (2005). Contextual analysis for applying persuasive communication theory to managing visitor behaviour: Scoping study at Port Campbell National Park. Gold Coast Common Ground Publishing, CRC for Sustainable Tourism.

Dierking, L.D., Adelman, L.M., Ogden, J., Lehnhardt, K., Miller, L. ve Mellen, J.D. (2004). Using a behaviour change model to document the impact of visits to Disney's Animal Kingdom: A study investigating intended conservation action. *Curator: The Museum Journal*, 47 (3), 322–43.

Falk, J.H. ve Adelman, L.M. (2003). Investigating the impacts of prior knowledge and interest on aquarium visitor learning. *Journal of Research in Science Teaching*, 40 (2), 163–76.

Ham, S.H. (1992). *Environmental interpretation: A practical guide for people with big ideas and small budgets*. Golden, CO: North American Press.

Hayward, J. ve Rothenberg, M. (2004). Measuring success in the 'Congo Gorilla Forest' conservation exhibition. *Curator: The Museum Journal*, 47 (3), 261–82.

Hughes, K. (2011). Designing post-visit 'action resources' for families visiting wildlife tourism sites. *Visitor Studies*, 14 (1), 66–83.

Hughes, K., Packer, J. ve Ballantyne, R. (2011). Using post-visit action resources to support family conservation learning following a wildlife tourism experience. *Environmental Education Research*, 17 (3), 307–28.

Interpretation Australia Association. (2012). What is interpretation?, available at <http://www.interpretationaustralia.asn.au> (accessed 5 October 2012).

Kals, E., Schumacher, D. ve Montada, L. (1999). Emotional affinity towards nature as a motivational basis to protect nature. *Environmental and Behavior*, 31 (2), 178–202.

Lackey, B.K. ve Ham, S.H. (2004). Assessment of communication focused on human-black bear conflict at Yosemite National Park. *Journal of Interpretation Research*, 8 (1), 25–40.

Mason, P. (2000). Zoo tourism: The need for more research. *Journal of Sustainable Tourism*, 8 (4), 333–9.

Mayes, G., Dyer, P. ve Richins, H. (2004). Dolphin-human interaction: Pro-environmental attitudes, beliefs and intended behaviours and actions of participants in interpretation programs: A pilot study. *Annals of Leisure Research*, 7 (1), 34–53.

Meyers, O.E., Saunders, C.D. ve Birjulin, A.A. (2004). Emotional dimensions of watching zoo animals: An experience sampling study building on insights from psychology. *Curator: The Museum Journal*, 47 (3), 299–321.

Moscardo, G. (1998). Interpretation and sustainable tourism: Functions, examples and principles. *Journal of Tourism Studies*, 9 (1), 2–13.

Moscardo, G. (2003). Interpretation: Communicating across cultures. In T. Griffin ve R. Harris (Eds.), *Current research, future strategies: Bridging uncertainty*. Asia Pacific Tourism Association 9th Annual Conference, 6–9 July. Sydney, New South Wales, Australia: School of Leisure, Sport and Tourism, University of Technology.

Moscardo, G., Ballantyne, R. ve Hughes, K. (2007). *Designing interpretive signs: Principles in practice*. Boulder, CO: Fulcrum Press.

Nyiri, P. (2009). Between encouragements and control: Tourism, modernity and discipline in China. In T. Winter, P. Teo ve T.C. Chang (Eds.), *Asia on tour: Exploring the rise of Asian tourism* (pp.153–69). London: Routledge.

Orams, M. (1994). Cetacean education: Can we turn tourists into ‘greenies’? In K. Colgan, S. Prasser ve A. Jeffery (Eds.), *Encounters with whales: 1995 Proceedings of conference/workshop* (pp.167–75). Hervey Bay, Queensland, 26–30 July 1995. Canberra: Australian Nature Conservation.

Orams, M. (1996). Using interpretation to manage nature-based tourism. *Journal of Sustainable Tourism*, 4 (2), 81–94.

Orams, M. ve Hill, G.J.E. (1998). Controlling the ecotourist in a wild dolphin feeding program: Is education the answer? *Journal of Environmental Education*, 9 (3), 33–8.

Poria, Y., Biran, A. ve Reichel, A. (2009). Visitors’ preferences for interpretation at heritage sites. *Journal of Travel Research*, 48 (1), 92–105.

Poria, Y., Reichel, A. ve Brian, A. (2005). Heritage site management: Motivations and expectations. *Annals of Tourism Research*, 33 (1), 162–78.

Powell, R.B. ve Ham, S.H. (2008). Can ecotourism interpretation really lead to pro-conservation knowledge, attitudes and behaviour? Evidence from the Galapagos Islands. *Journal of Sustainable Tourism*, 16 (4), 467–89.

Reynolds, P.C. ve Braithwaite, R.W. (2001). Towards a conceptual framework for wildlife tourism. *Tourism Management*, 22, 31–42.

Rodger, K. ve Calver, M. (2004). Natural science and wildlife tourism. In D. Newsome, R. Dowling ve S. Moore (Eds.), *Wildlife tourism* (pp.217–34). Cleveland, UK: Channel View Publications.

Shackley, M. (1996). *Wildlife tourism*. London: Thompson Business Press.

Sofield, T.H.B. ve Li, F.M.S. (1998). Tourism development and cultural policies in China. *Annals of Tourism Research*, 25 (2), 362–92.

Sofield, T.H.B. ve Li, F.M.S. (2007). China: Ecotourism and cultural tourism, harmony or dissonance? In J. Higham (Ed.), *Critical issues in ecotourism: Understanding a complex tourism phenomenon* (pp. 368–85). Burlington, MA: Taylor and Francis.

Tilden, F. (1977). *Interpreting our heritage* (3rd ed.). Chapel Hill, NC: University of North Carolina Press.

Tisdell, C. ve Wilson, C. (2005). Perceived impacts of ecotourism on environmental learning and conservation: Turtle watching as a case study. *Environment, Development and Sustainability*, 7, 291–302.

Tubb, K.N. (2003). An evaluation of the effectiveness of interpretation within Dartmoor National Park in reaching the goals of sustainable tourism development. *Journal of Sustainable Tourism*, 11 (6), 476–98.

Turley, S.K. (1999). Conservation and tourism in the traditional UK zoo. *Journal of Tourism Studies*, 10 (2), 2–13.

Wilson, C. ve Tisdell, C. (2001). Sea turtles as a non-consumptive tourism resource especially in Australia. *Tourism Management*, 22, 279–88.

Woods, B. (2000). Beauty and the beast: Preferences for animals in Australia. *Journal of Tourism Studies*, 11(2), 25–35.

Xu, H., Cuia, Q., Ballantyne, R. ve Packer, J. (2012). The nature of environmental interpretation at Chinese natural attractions: A case study of Danxia Shan. *Journal of Sustainable Tourism*, 21 (1), 117–33, available at <http://dx.doi.org/10.1080/09669582.2012.681787>

Xu, H., Ding, P. ve Packer, J. (2008). Tourism research in China: Understanding the unique cultural contexts and complexities. *Current Issues in Tourism*, 11 (6), 473–91.

24. Ekotur Rehberliğinde Güncel Konular ve Sorunlar

Rosemary Black and Betty Weiler

GİRİŞ

Yirminci yüzyılın başlarında Amerikan rehber Enos Mills (1920) tarafından ‘doğa rehberliği’ teriminin kullanıldığını görürken, ‘ekoturizm rehberliği’ terimi ekoturizm sözlüğüne daha yeni eklenen bir terimdir (Manidis Roberts Consultants, 1994). ekotur rehberleri hem gelişmekte olan hem de gelişmiş ülkelerdeki destinasyonlarda ve ulusal ve eyalet parkları, ziyaretçi atraksiyonları, tatil köyleri ve ekolocalar, yorumlayıcı merkezler, doğa rezervleri, müzeler, miras alanları, su yolları, deniz ortamları, hayvanat bahçeleri ve akvaryumlar gibi çeşitli bağlamlarda ve ortamlarda çalışırlar. Turizm destinasyon kuruluşları, doğa, macera ve kültür tur operatörleri, konaklama sağlayıcıları, turistik yerler, kara ve deniz işletmeciliği kuruluşları, sivil toplum kuruluşları (STK), eğitim kurumları tarafından istihdam edilebilir veya serbest meslek sahibi olabilirler. Şaşırtıcı olmayan bir şekilde, rehberlerin ekoturizmdeki rolleri ve katkıları büyük farklılıklar gösterebilir. Bununla birlikte, ekotur rehberleri artık birçok kişi tarafından özel bilgi ve becerilere sahip rehberler olarak kabul edilmektedir (Black, 2002) ve sıklıkla ekoturizmin başarısı için ‘önemli’ olarak tanımlanmaktadırlar (Ham ve Weiler, 2003; Page ve Dowling, 2002; Weiler ve Ham, 2001; Weiler ve Kim, 2011).

Bu bölüm için kabul edilen bir ekotur rehberinin tanımı, ekoturizm ve yorumlama ilkelerini kullanarak, doğal (ancak kültürel) cazibe merkezleri, alanlar veya sahalar etrafında ücretli veya gönüllü olarak çalışan ve ödeme yapan veya ödeme yapmayan

ziyaretçileri yöneten kişidir. Başka bir deyişle, çevrenin önemini aktarır ve yorumlar, asgari etki uygulamalarını teşvik eder ve doğal ve kültürel çevrenin sürdürülebilirliğini iletir (Black, 2002). Ayrıca, ekotur rehberlerinin çevreye ve kültürel açıdan duyarlı davranışları rol modellemesi ve müşteriler ile yerel toplum arasında kültürel bir arabulucu görevi görmesi beklenmektedir (Black ve Weiler, 2005; Black, Ham ve Weiler, 2001; Weiler ve Ham, 2001). Özellikle dikkat çekici olan, ekotur rehberlerinin anlamları ve ilişkileri ortaya koymada ve ziyaretçileri yer ve ortamlarla buluşturmada ve ilişkilendirmede tercüman olarak rolleridir (Weiler ve Ham, 2001).

Doğa ve ekotur rehberliği ile ilgili bilimsel yayınlar ve hükümet raporları da dâhil olmak üzere yaklaşık 30 yıllık araştırmanın gözden geçirilmesi; ekotur rehberleri üzerine sayısız kavramsal makale ve deneysel çalışmalar, bireysel operatörlerin, tesislerin ve yönetim kurumlarının vaka çalışmaları, birden fazla veri kaynağı ve yöntemi kullanan ülke çapındaki çalışmalara ve hatta bazı ülkeler arası çalışmalara kadar uzanmaktadır (Black et al., 2001; Weiler ve Ham, 2002). Literatürde tanımlanan 118 yayında özellikle dört tema öne çıkmıştır: ekotur rehberinin çoklu rolleri; kilit rol olarak yorumlama; kalite güvencesi aracı olarak ekotur rehberi belgelendirmesi ve ekotur rehberi eğitimi ve öğretimi. Bu bölüm, bu dört temanın her biri hakkında yayınlanmış literatüre genel bir bakış sunmaktadır.

BİR EKOTUR REHBERİNİN ÇOKLU ROLLERİ

Tur rehberliği literatüründe doğa temelli ve ekoturizm deneyimleri bağlamında rehberin rolüne ilişkin teorik ve deneysel araştırmalar çok erken ortaya çıkmıştır; gerçekten de, doğa rehberinin rolü üzerine yayınlanan ilk makale (Almagor, 1985), *Annals of Tourism Research*'ün (1985) tur rehberliği konulu seminal makalesiyle aynı sayısında yer aldı: 'Turist rehberi: Bir rolün kökenleri, yapısı ve dinamikleri'. Almagor'un makalesi, Botswana'daki tek bir turda tek bir rehberin yapılandırılmamış gözlemlerine dayanırken, yine de literatürde yer almaya devam eden bir tema ortaya koydu: Rehberlerin oynaması beklenen çoklu roller.

O zamandan beri, birçok yazar ekotur rehberlerinin oynadığı çeşitli rolleri envanterlemeye ya da başka bir şekilde yakalamaya çalıştı. Bu çabaların bir kısmı

yaklaşımlarında teorik ve deneysel olmamıştır ve bu nedenle bu yazarlar tarafından belirlenen tüm rolleri listelemek ne mümkün ne de tümüyle yararlıdır. Black ve Weiler'in (2005) bu çalışmalardan 12'sini 22 yıllık bir süre boyunca (1979'dan 2001'e kadar) gözden geçirmesi belki de daha yararlı olacaktır ve bu da rehberlerden beklenen on kilit rolü belirlemiştir. Söz sıklığının azalan sırasına göre, bunlar şunlardı:

- 1- Tercüman /eğitimci,
- 2- Bilgi veren,
- 3- Lider,
- 4- Koruma değerlerine motive eden / rol modelleyici,
- 5- Sosyal değişime neden olan,
- 6- Kültür aracısı / arabulucusu,
- 7- Gezgin / koruyucu,
- 8- Tur ve grup yöneticisi/organizatörü,
- 9- Halkla ilişkiler/şirket temsilcisi,
- 10- Halka açık olmayan alanlara erişimin kolaylaştırıcısı.

Bununla birlikte, bu çalışmaların yazarlarının çoğu, “rollerin sayısının [ve göreceli öneminin] tur ortamına, grubun türüne, ihtiyaç ve ilgi alanlarına ve işverenin ve endüstrinin rehberden beklentilerine bağlı olarak değiştiğini” kabul etmektedir (Black ve Weiler, 2005, s.26-7).

Kapsamlı rol listeleri ve envanterleri, hem araştırma hem de işe alım ve eğitim gibi pratik sonuçlar için çalışmak ve bunlara dayanmak zor olabilir. Böylece Weiler ve Davis (1993), bunları teorik olarak anlamlandırmak amacıyla doğa temelli tur liderinin (rehber) rollerini betimleyen modellerini yayınlamışlardır. Tur operatörleri anketi ve tur broşürlerinin içerik analizi ile bilgilendirildiklerinde, bir ekotur rehberinin çoklu rollerinin, her biri iki ayrı rol içeren üç anlamlı boyuta daraltılabileceğini öne sürdüler. Bireysel tur katılımcılarının ihtiyaçlarını (iki rol – tur lideri ve öğretmen) ve tur grubunun ihtiyaçlarını (iki rol – organizatör ve şovmen) karşılayan birinci ve ikinci boyutlar, Cohen'in (1985) ana akım tur rehberlerinin orijinal modelinin iyileştirmeleridir. Weiler ve Davis (1993) üçüncü bir boyut olan, ev sahibi toplulukların ve ortamların ihtiyaçlarını

ekledi. Bu boyutta rehber, uzun vadeli teşvik etmenin yanı sıra bu ortamların anlaşılması, takdir edilmesi ve korunması, esas olarak yorumlama ve ikna edici iletişim yoluyla, doğal ve kültürel çevre üzerindeki olumsuz etkileri en aza indirmek için tur katılımcılarının yerinde davranışlarını motive etmede ve yönetmede kilit rol oynamaktadır.

Avustralya'daki rehberlerin ve rehberli turların oldukça sınırlı bir analizi ile bilgilendirilmesine rağmen, Weiler ve Davis'in altı hücreli modeli sonraki makaleler için bir çıkış noktası haline geldi ve aynı zamanda en az üç deneysel çalışma için teorik bir çerçeve görevi gördü (Haig ve McIntyre, 2002; Howard, Thwaites ve Smith, 2001; Randall ve Rollins, 2009). Örneğin, Gurung ve ark.'nin (1996) 117 Nepal tur ve dağ yürüyüşü rehberi araştırması, biyo-coğrafya ve kültürün yorumlanmasının bu rehberlere göre en önemli rolü olduğunu ortaya koymuştur. Howard ve ark. (2001), Yerli rehberlerle yapılan görüşmelere ve seçilen turların gözlemlerine dayanarak, Weiler ve Davis'in (1993) tur rehberliği rollerinin altısının da Yerli turlara uygunluğunu doğruladı ve tüm bu rolleri yerine getiren belirli ve çok sayıda rehber örneği belirledi.

Haig ve McIntyre (2002) ve Randall ve Rollins (2009), Weiler ve Davis'in (1993) modelini işletmeye almayı ve turistlerin her bir yol gösterici rolün göreceli önemi ve / veya performansı hakkındaki algılarını değerlendirmeyi üstlendi. Haig ve McIntyre'nin (2002) çalışmasında turistler Weiler ve Davis (1993) tarafından belirlenen altı rolün tümünü önemli olarak değerlendirdiler. Bununla birlikte, şovmenin rolü, ecotur müşterileri tarafından (bir ekoturizm tesisinde kalan ziyaretçilerin derecelendirmelerine kıyasla) özellikle daha az önemli olarak görülmüştür. Randall ve Rollins (2009), 12 derecelendirme maddesini kullanarak ziyaretçilerin hem rolün önemi hem de rehberlerin altı rolün performansı hakkındaki algılarını elde etmişlerdir. İletişim biraz daha az önemli olarak değerlendirildi, ancak bu, Randall ve Rollins'in bu boyutu ölçmek için kullandıkları belirli öğelerin bir sonucu olabilir. Rehberler, tur müşterileri tarafından altı rolün hepsinde iyi performans gösterdiği için derecelendirildi. Rehberlerin genellikle aynı anda birden fazla rol üstlendikleri ve bazen bu rollerin çakıştığı göz önüne alındığında (Arnould ve Price, 1993), bu biraz beklenmedik bir sonuçtu.

Öte yandan, diğer çalışmaların sonuçları, bazılarının rehberin aracılık rollerinin önemini hafife aldığını ve bilginin sağlanmasını iyi yorumlama, minimum etki mesajlarının iletilmesi ve ziyaretçi tutum ve davranışlarını etkileme gibi rollerden daha önemli olarak değerlendirdiğini göstermektedir (Ballantyne ve Hughes, 2001; Weiler, 1999). Genel olarak, bu çalışmaların sonuçları, Weiler ve Davis (1993) tarafından tanımlanan altı rolün hepsinin çoğu operatör, rehber ve ziyaretçi tarafından önemli görüldüğünü doğrulamak dışında, genel olarak genelleştirilemez ve büyük ölçüde sonuçsuz değildir.

Bu nedenle, Weiler ve Davis (1993) çerçevesi, test edilebilir bir teorik modelden ziyade sezgisel olarak tasarlanırken, hem ana akım rehberlik rollerine hem de ekotur rehberlerinin gerçekleştirilmesi gereken uzman rollerine dikkat çekmek için zaman testine dayanmıştır. Bu çalışmaların çoğu, daha fazla iyileştirme ve hem rolün önemi hem de rehber performansının daha geniş araştırılması çağrısında bulundu.

Bu arada, ekotur rehberlerinin oynadığı rollerin belgelenmesi ve analizi birçok amaca hizmet etmiştir (Black, 2002; Black ve Weiler, 2005). Grup yönetimi, iletişim, sunum ve liderlik becerileri gibi bu rolleri üstlenecek bir rehberin gerektirdiği yetkinliklerin geliştirilmesinin temelini oluşturmuşlardır ve bunların her biri bilginin temelini oluşturmakla ilişkilidir. Bunlar da eğitim programlarının yapı taşlarını oluşturmuştur (bu bölümün ilerleyen bölümlerinde ele alınacaktır). Yol gösterici roller, performansı değerlendirmek ve geliştirmek için bu programlar içinde geliştirilen kılavuz sertifika programları ve araçlar gibi diğer kalite güvence programlarını da bilgilendirmiştir (bu bölümün ilerleyen bölümlerinde de tartışılmıştır).

Botsvana, Nepal, birçok Latin Amerika ülkesi ve Madagaskar da dâhil olmak üzere gelişmekte olan ülkelerde hem 'eko' hem de rehberlerin daha genel rollerini inceleyen vaka çalışmaları yaygınlaşmıştır (Ormsby ve Mannle, 2006). Bu çalışmalardan, özellikle gelişmekte olan bir ülke bağlamında ilgili görünen rehberlerin rollerine ilişkin önemli alt başlıklar, özellikle de bu ülkelerde rehberlik etmenin geçimini sağlamanın ve bireyleri ve aileleri yoksulluktan kurtarmanın bir aracı olduğu ortaya çıkmıştır (Shephard ve Royston-Airey, 2000). Bu, rehberleri müşteri hizmetleri rollerini yüksek standartlarda

(bahşış alma beklentisiyle) ve tur yönetimi rollerini (işlerini sürdürmek için) yerine getirmeye motive edebilir. Öte yandan, en az bir çalışmada (McGrath, 2007), özgünlük ve doğrulukla ilgili sorunlar vardı ve rehberler müşterilerini memnun etmek için hikâyeler üretmekteydiler. McGrath ayrıca, rehberin gelişmekte olan ülkelerdeki rolünün, bu ülkelerdeki rehberlerin oynadığı daha geleneksel ‘göster ve anlat’ rolünden ziyade, birden fazla anlamın kolaylaştırıcısı ve aracısı olmak için olgunlaşması gerektiğini öne sürmektedir.

Ayrıca, geçimini sağlamak bir öncelik olduğunda, koruma mesajlarının iletilmesine ve ziyaretçi davranışlarının izlenmesine daha az dikkat edilebilir, bu da rehberlerin bu rolleri iyi yerine getirmelerini sağlamak için mekanizmalara ihtiyaç duyulabileceğini düşündürür. İkincisinin kayda değer bir örneği, yazarların park personeli, STK personeli, rehberler ve yerel sakinler de dâhil olmak üzere toplam 214 kişiyle 135 bireysel ve grup görüşmesi yaptığı Ormsby ve Mannle’ın (2006) Madagaskar çalışmasıdır. Bulguları, bazı rehberlerin yerel radyoda haftalık bir saatlik bir program aracılığıyla parkların faydalarını açıklamakta ve yerel sakinlere diğer koruma mesajlarını iletmede oynadıkları rolleri göstermektedir. Rehberler ayrıca köylerdeki insanlarla bağlantı kurma ve turist dövizini bu bölgelere yönlendirme konusunda da aktiftir ve bu da korunan alanlar ve ekoturizm için yerel destek oluşturma ek etkisine sahiptir.

Shephard ve Royston-Airey’in (2000, s.331) belirttiği gibi, ‘gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde ekotur rehberlerinin rolleri ve ahlakı farklılaşmıştır’. ekotur rehberinin gelişmiş ülkelerdeki rolleri üzerine yapılan deneysel araştırmalar arasında Avustralya (Haig ve McIntyre, 2002; Hillman, 2003; Howard et al., 2001; Scherrer, Skanava ve Matthopoulos, 2011) , Kanada (Randall ve Rollins, 2009), Yunanistan (Giannoulis, Skanavis ve Matthopoulos, 2006; Gilg ve Barr, 2006; Giovannetti, 2009; Skanavis ve Giannoulis, 2009), Japonya (Yamada, 2011), İngiltere (Shephard ve Royston-Airey, 2000) ve ABD (Ham ve Weiler, 2003; Sharpe, 2005) bulunmaktadır. Bu çalışmaların çoğu yorumlama, kalite güvencesi veya eğitime odaklanmıştır, bu nedenle bu bölümün diğer bölümlerinde daha ayrıntılı olarak tartışılmaktadır. Bazıları, hepsi olmasa da, korunan alanlarda rehberlik etmeye odaklanmıştır. Gelişmiş ülkelere özgü olmamakla birlikte, bu çalışmalarda belirgin olan ortak bir tema, rehberin korunan

alanlarda ve uzak yerlerde ziyaretçi yönetimi için bir araç olarak merkezi rolüdür. Rehberin bu konudaki rolü yalnızca sorumlu davranışları rol modellemek değil, aynı zamanda doğal ve kültürel miras kaynaklarının ve alanlarının korunmasına yardımcı olmak ve aynı zamanda yerinde ziyaretçi davranışlarıyla ilişkili riski azaltmak için ziyaretçi davranışlarını izlemek ve bazen kontrol etmektir.

Ekotur rehber rolleri araştırmasındaki bir diğer alt tema, rehberlerin rollerinin önemi ve / veya performansına ilişkin operatörler, rehberler, ziyaretçiler, sakinler veya uzman değerlendiriciler gibi farklı paydaş gruplarının algıları olmuştur (örneğin, Amalgor, 1985; Ballantyne ve Hughes, 2001; Gurung ve ark., 1996; Weiler ve Davis, 1993). Bazıları fiziksel ortamın veya bağlamın, kültürel bağlamın, konumun ve izleyicinin rol beklentilerini ve performansını nasıl etkileyebileceğine bakmışlardır.

Yamada'nın (2011) Japonya'daki ekoturizm politikasını araştırması, hükümet politikasını ekoturizmin yol gösterici rolleri ve uygulamaları ile ilişkilendiren izole bir araştırma örneğini temsil etmektedir. Yamada, Japon hükümetinin rehberlerin rollerine ilişkin politikalarının ekoturizme katma değer olarak imajlarının oluşturulmasına nasıl yardımcı olduğunu ve tur rehberi eğitiminde gelişmelere ve tur rehberliğinin kalitesinde iyileşmelere nasıl yol açtığını göstermektedir. Ancak aynı zamanda rehberlerin hem deneyimin geliştirilmesi hem de ekoturizmin diğer hedeflerine ulaşılması ile ilgili rollerinin performansını izleme gereğini de belirtmektedir.

Ekotur rehberlik rolleri içindeki önemli bir araştırma alt teması, rehberlerin işyeri bağlamında duygusal emek olarak adlandırılan duygularına ilişkin normatif rol beklentileri ve performansları olmuştur (Sharpe, 2005). ekoturlara rehberlik etmek, çoğu zaman, rehberlerin rollerini yerine getirmelerinin hem kendi duygularını yönetmelerini hem de katılımcılardan duygusal tepkiler üretmelerini gerektirdiği genişletilmiş bir hizmet karşılaşmasıdır (Arnould ve Price, 1993). Turistlerin rehberlerden beklediği duygular ve miras ve macera rehberlerinin bunları yönettiği mekanizmalar üzerine bazı araştırmalar yayınlanmış, ancak yakın zamanda bir ekoturizm bağlamında ortaya çıkmıştır (Hillman, 2003; Van Dijk, Smith ve Cooper, 2011).

Toplu olarak, bu çalışmalar bir ekotur rehberinin işinin tek bedene uyan tek bir pozisyon tanımında yakalanamayacağını doğrulamaktadır. Bunun işe alım, eğitim, ücretlendirme ve ödüllendirme sistemleri, rehber belgelendirme ve niteliklerin taşınabilirliği üzerinde etkileri vardır. Araştırma bulgularının genellikle geniş çapta genelleştirilemediği ve sonuç olarak ekotur rehberleri tarafından gerçekleştirilen rollerin öncüleri ile sonuçları arasındaki ilişkileri anlamamızın sınırlı olduğu da açıktır. Bu nedenle, birçok ekotur rehberi ve rehberliği hakkında daha fazla araştırma yapılması gerekmektedir.

Daha önce açıklanan Black and Weiler (2005) çalışmasında, gözden geçirilen tüm çalışmalarda önemli görülen tek rol tercümanınkiydi. Doğa ve miras yorumu yoluyla çevre koruma mesajlarının iletilmesi (örneğin, Henning, 2008) aynı zamanda ekotur rehber literatüründe en çok araştırma ilgisini çeken roldür.

YORUMLAMA: EKOTUR REHBERLİĞİNİN KİLİT ROLÜ

En eski ekotur rehber literatüründen günümüze kadar, yorumlamanın rolü hakkında, ne olduğunu tanımlamaya çok dikkat edilmesi de dâhil olmak üzere önemli tartışmalar vardır (Howard, 1998; Pereira ve Mykletun, 2012; Weiler ve Ham, 2001). Bazı makalelerde, bir ekotur rehberinin söylediklerinin ve yaptıklarının neredeyse tamamı yorumlama etiketi altında özetlenmiştir. Diğerleri, yorumlama veya ekoturizm terimini kullanmadan yorumlayıcı sayılabilecek yol gösterici uygulamaları tanımlar (örneğin, Arnould ve Price, 1993). Terimi benimseyen yazarlar, yorumlamayı eğitimden ayırmak için Tilden (1977) ve Ham'dan (1992) alıntı yaparak, yorumlamanın yalnızca olgusal bilgileri iletmekten ziyade anlamları ve ilişkileri ortaya çıkarmayı amaçladığını belirtmişlerdir. Yorumlama aynı zamanda “ziyaretçilerle yerler, yerler, insanlar, eserler ve doğal ve tarihi olaylar dâhil olmak üzere doğal ve kültürel miras hakkında düşünmeye ve onlarla bağlantı kurmaya teşvik edecek şekilde etkileşim” ve ziyaretçiler arasında bakım ve yönetim duygusunu teşvik etmek (Skanavis ve Giannoulis, 2011, s. 50) olarak da tanımlanmıştır.

Literatürde ortak bir tema, ekoturizmin hedeflerine ulaşmak için anahtar bir strateji olarak, yorumlamanın önemi olmuştur (Avustralya Topluluğu, 1994; Giannoulis

ve ark., 2006; McGrath, 2007; Weiler ve Ham, 2001; Weiler ve Kim, 2011). Örneğin, Henning (2008, s.189) yorumlayıcı rehberin en az bir Kanada milli parkındaki rolünü şu şekilde görmektedir:

“park personelinin karşılaştığı çevreyle ilgili sorunları, geçmişte yapılan hataları, yapılan ve halen devam etmekte olan yenileme çalışmalarını, park ortamının genel olarak dünyayla ilişkisini ve insanların çevre hakkında bir şeyler yapabilecekleri fikrini ziyaretçilere iletme.”

Weiler ve Kim (2011, s.114), tur rehberlerinden etkilenebilecek dört sürdürülebilir sonuç kategorisi sunar ve yorumlama yalnızca ilk sonuçla ilgili olarak özel olarak belirtilmekle birlikte, hepsi iletişime bağımlıdır ve bu nedenle yorumlamanın dört sonucun hepsinde oynayacağı bir rol vardır:

- 1- Yorumlayıcı rehberlik yoluyla ziyaretçilerin siteyi ve doğal ve kültürel kaynaklarını anlamalarını ve değer vermelerini arttırmak,
- 2- Ziyaretçilerin gönüllü yerinde davranışlarıyla ilgili kararlarını ve sürdürülebilir turizm uygulamalarının rol modellemesini iletişim yoluyla etkileme,
- 3- Ekolojik ve kültürel değerlerin korunması ile ilgili düzenlemeleri ve rol modelleme uygulamalarını uygulayarak ziyaretçilerin yerinde davranışsal uyumluluklarını izlemek ve yönetmek,
- 4- İkna edici iletişim yoluyla ziyaretçilerin ziyaret sonrası çevre yanlısı ve koruma yanlısı tutum ve davranışlarını teşvik etmek.

Özellikle Latin Amerika’da (Brezilya, Kosta Rika, Galapagos Adaları, Panama, Peru), aynı zamanda Madagaskar ve Nepal’de bir dizi gelişmekte olan ülkede ekotur rehberleri tarafından kullanılan bir rol olarak yorumlamaya yönelik bazı incelemeler yapılmıştır. Yorumlamanın ekoturizme katkısını açıkça inceleyen diğer vaka çalışmaları Antarktika, Avustralya, İngiltere, Yunanistan, Yeni Zelanda ve Japonya’da yapılmıştır, ancak yorumlamanın rolü diğer birçok çalışmada ima edilmektedir. Bu çalışmalar neredeyse her zaman turistlerle, rehberlerle ve bazen de diğer paydaşlarla yapılan anketlere dayanarak, yorumlamanın etkili ekotur rehberliğinin kilit bir unsuru olduğu sonucuna varmaktadır. ekotur rehberleri tarafından sağlanan yetersiz kullanım veya

düşük yorumlama kalitesi sıklıkla not edilir (Gurung ve ark. 1996; Pereira ve Mykletun, 2012; Randall ve Rollins, 2009; Weiler, 1999; Weiler ve Ham, 2001). Bu, turistlere sorulduğunda, rehberin yorumlayıcı ve iletişim becerilerini, özellikle kaliteli bir deneyimi kolaylaştırmada, bilgi ve diğer beceri ve niteliklerinden eşit veya daha önemli olarak değerlendirdikleri göz önüne alındığında açıkça bir konudur (Haig ve McIntyre, 2002; Ham ve Weiler, 2003).

Hughes ve Ballantyne (Bölüm 25, bu cilt) dâhil olmak üzere birçok yazar, ekotur rehberliğine uygulanabilecek yorumlayıcı ilkeleri, uygulamaları, araçları ve teknikleri tartışmaktadır (Howard, 1998; Pereira ve Mykletun, 2012; Weiler, 1999; Weiler ve Ham, 2001). Bununla birlikte, yorumlama araştırmalarındaki gelişmişlik, özellikle öncüller ve sonuçlar arasındaki ilişkilerin işletselleştirilmesi ve analizi açısından nispeten yenidir. Hughes ve Ballantyne'nin bölümü, yorumlayıcı rehberlikte duyguların ve kültürün rolü gibi bazı örnekler sunmaktadır. Bununla birlikte, Uzzell'in (1998) ekoturizmin hedeflerine ulaşmada yorumlamanın etkinliğini değerlendirmek için teorisinin daha da geliştirilmesi ve uygulanması çağrısı, 1990'ların sonlarında olduğu gibi bugün de geçerli görünmektedir.

Son olarak, ekotur rehberi eğitiminin temel bir bileşeni olarak yorumlama, bu bölüm için gözden geçirilen en az son 20 yıllık araştırmada, belirli bağlamlarda yorumlama eğitiminin eksikliğini veya yetersizliğini vurgulayan çeşitli çalışmalarla belirtilmiştir (Black ve ark. 2001; Christie ve Mason, 2003; Periera ve Mykletun, 2012; McGrath, 2007; Skanavis ve Giannoulis, 2010; Thomas, 1994; Weiler, 1999). Kohl ve diğ. (2001, s. 23) geliştirmekte olan ülkelerde yorumlayıcı eğitimin içeriğini ve sunumunu yeniden gözden geçirmek için özellikle zorlayıcı bir durum ortaya koymaktadır:

“Rehber, bir siteyi gözlemleyebilen, içeriğini kaynatabilen, özü çıkarabilen, belirli bir kitle için yorumlayıcı bir forma dönüştürebilen ve daha sonra iletebilen eleştirel bir düşünür olmalıdır. Norm ezberleme olduğunda, öğrenciler namlunun derinliklerine ulaşmak ve anlamı çıkarmak yerine sadece namluyu tanımlamaya eğilimlidirler.”

Ekotur rehberi eğitim ve öğretiminin bir alt kümesi olarak yorumlanması bu bölümün ilerleyen bölümlerinde daha ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

BELGELENDİRME VE KALİTE GÜVENCESİ

Rehberin rolü, turizm sektörü paydaşlarından ve tüketicilerinden kalite beklentilerinin artmasıyla birlikte kaliteli bir turizm deneyiminin kolaylaştırılmasında önem kazanmıştır (Jones, 1999; Page ve Dowling, 2002). Avustralya ve Hong Kong gibi ülkelerde ana akım tur rehberliği endüstrisi üzerine yapılan bazı çalışmalar (Ap ve Wong, 2001; Avustralya Turizm İhracat Konseyi ve Turizm Queensland, 2001), tur rehberlerinin yetersiz becerileri ve etik olmayan davranışları da dâhil olmak üzere mevcut tur rehberliği uygulamalarıyla ilgili sorunları vurgulamıştır. Tur rehberliği söylemi daha teorik temeller, ölçütler ve en iyi uygulama ilkeleri çağrılılarıyla noktalanmakta ve sıklıkla profesyonelliğe duyulan ihtiyaçtan, daha kapsamlı eğitim programlarından ve standartların daha fazla izlenmesi ve uygulanmasından bahsedilmektedir (Christie ve Mason, 2003; Dioko ve Unakul, 2005).

Bu, ekotur rehberliğinde bu konuların bir kısmını veya tamamını ele alabilecek kalite güvence ve düzenleyici mekanizmaların geliştirilmesi ve uygulanması gereğini ortaya koymaktadır. Örnekler arasında asgari yol gösterici standartlar, mükemmellik için tur rehberi ödülleri, profesyonel belgelendirme ve rehberler ve endüstri paydaşları arasında yol gösterici roller ve standartlar konusunda farkındalık yaratma faaliyetleri yer almaktadır (Black ve Weiler, 2005). Bunların her birinin bireysel rehber performansını artırmanın bir yolu olduğu ileri sürülmektedir (Black, 2002; Black ve Weiler, 2005; Weiler ve Davis, 1993; Weiler ve Ham, 2001).

Avustralya, ekotur rehberliğinde kalite güvencesi ve belgelendirmede öncülük etmiştir (bkz. Dowling, Bölüm 3, bu cilt). 1990'lı yıllarda birçok önemli olay ve gelişme, kaliteli ekotur rehberliğinin önemli ve uzmanlaşmış bir rehber türü olarak tanınmasına yol açmıştır. Ulusal ekoturizm stratejisi (Avustralya Topluluğu, 1994) ilk olarak, ekotur rehberleri için bir sertifikasyon sistemi konusunu ve olasılığını gündeme getirerek, rehber sertifikasyonunun “yüksek kaliteli, sürdürülebilir turizm ürünlerinin sunulmasını ve doğru yorumlayıcı hizmetlerin sağlanmasını teşvik edeceğini” iletmiştir. Bununla birlikte, “doğal kaynak yöneticilerinin kendi bölgelerinde çalışan ekoturizm

operatörlerini ve rehberlerini izlemelerine izin vereceğini” belirtmiştir (Avustralya Topluluğu, 1994, s. 39).

Bu stratejinin geliştirilmesi sırasında, ekotur rehberlerinin eğitim ve öğretimini içeren bir ulusal ekoturizm akreditasyon programı ve belirli rehber yetkinliklerini içerecek bir ekoturizm rehberi sertifikasyon programı kavramı önerilmiştir (Manidis Roberts Consultants, 1994). Bir yıl sonra, bir ulusal ekoturizm eğitim stratejisi (Sosyal Değişim Medyası, 1995), ekoturizm ile ilgili belirli yetkinlikleri içerecek şekilde ulusal tur rehberi yetkinliklerinin gözden geçirilmesini öneren bir ekotur rehberi sertifikasyon programı kavramını da onayladı.

Ulusal ekoturizm Eğitim Stratejisinin (Sosyal Değişim Medyası, 1995) ve Avustralya’daki ekoturizm Eğitim Dizini’nin (Commonwealth Turizm Bakanlığı, 1996) temelini oluşturan araştırmalar, Avustralya’da iş dostu ve bölgesel temelli eğitim eksikliğinin altını çizmiştir. Bu iki rapor, Weiler ve Crabtree’nin (1998) doğaya dayalı / ekotur rehberlerinin iş başında performansını değerlendirmeyi amaçlayan ‘Yetkin ekotur rehberleri geliştirme’ konusunda daha fazla araştırmaya ivme kazandırmıştır. Bu çalışma, rehberlerin grup yönetimi, liderlik, iletişim / yorumlama, minimum etki ve kültürel farkındalık alanındaki yetkinliklerini değerlendirmek için performans ölçütleri geliştirmiştir. Çalışma sonuçları (Weiler ve Crabtree, 1998) Avustralya’da ulusal bir ekotur rehberi sertifikasyon programının geliştirilmesini ilerletmiştir.

1999 Yılında Avustralya EcoGuide Programını geliştirme süreci başlamıştır (bkz. Dowling, Bölüm 3, bu cilt). Weiler ve Crabtree’nin çalışmalarını genişleten Black’in (2002) Programın geliştirme sürecinin eleştirel analizi, tur rehberi sertifikasyonu için en iyi uygulama modeliyle sonuçlandı (Black ve Ham, 2005). Black’in çalışmalarının ardından, diğer ülkelerdeki ekotur rehberliğinde kalite güvencesi ve belgelendirme üzerine bir dizi başka çalışma yayınlanmıştır (Calvo, 2010; Nasopoulou, 2011; Yamada, 2011).

Black’in modelini kullanan Carmody ve ark. (2010), kuzey Avustralya’da çalışan tur rehberlerine hizmet veren bir program olan Savannah Guides olarak bilinen başka bir Avustralya ekotur rehberi sertifikasyon programını eleştirel olarak incelemiştir.

Çalışmaları, kuruluşun eğitiminin, akıl hocalığının, akreditasyonunun ve profesyonelliğinin Avustralya'daki diğer yerlere aktarılıp aktarılamayacağını araştırdı. Örgütün Christie ve Mason (2003), Black and Weiler (2005) ve Black and Ham (2005) tarafından belirlenen özelliklerin çoğunu iyi bir yol gösterici uygulama için gerekli olarak karşıladığını ve diğer bölgelere uygulanabileceğini buldular. Sosyolojik bir bakış açısı benimseyen Hillman (2003), rehberlerin felsefesinin, grup felsefelerine, örgütsel standartlarına ve davranış kurallarına uymayan rehberleri dışlayan seçkin bir ekoturizm örgütü olarak kolektif bir kimlik ve tanınma duygusuna dayandığını bulmak için Savannah Rehberlerinin algılanan profesyonelleşmesiyle ilgili göze çarpan konuları araştırdı.

Önceki literatürden bazılarına dayanan Black and Weiler (2005), kaliteli bir turizm deneyimi sunmak için rehberlerin iyi performans göstermesi gereken rolleri ve alanları tanımlayarak, rehberlerin bazı alanlarda düşük performans gösterdiğini öne sürmüştür. Bu taslak makale (Black ve Weiler, 2005), kilit rolleriyle ilgili olarak rehber performansını artırmak için bir dizi tur rehberi kalite güvencesi ve düzenleyici mekanizmanın potansiyelini incelemiştir. Bunlar arasında davranış kuralları, meslek birlikleri, mükemmellik ödülleri, eğitim, mesleki belgelendirme, akreditasyon ve lisanslama yer aldı. Eğitim ve öğretim bu bölümün bir sonraki bölümünde ele alınmıştır.

Daha yeni araştırmalar belirli kalite güvence mekanizmalarına odaklanmıştır (Black, 2007; Calvo, 2010; Carmody ve ark., 2010; Christie ve Mason, 2003) ve Ponting'in (2009) çalışmaları, Avustralya ekotur rehberleri arasında daha genel profesyonellik konularını araştırdı. Çalışması, profesyonelleşmenin bu rehberlerin çalışmaları üzerindeki etkisini anlama ve yorumlamayı amaçladı. Meslek ve profesyonel terimlerinin tur rehberliği literatüründe sorgulanmadan benimsendiğini ve profesyonel tur rehberliğinin neyi içerdiğini açıklamadan tur rehberliğinin mesleğini tanımlarken birbirinin yerine kullanıldığını bulmuştur (Ap ve Wong, 2001; Pond, 1993; Weiler ve Ham, 2001). ekotur rehberliğinin mesleki statü kazanması için profesyonelliğin ne anlama geldiğinin daha iyi anlaşılmasını savunan çalışması, ekotur rehberliği mesleğinin profesyonel birlikteliklerin ortaya çıkması, mesleki sertifikalandırma ve daha teorik

temelli rehber eğitimi ile bir süreç içinde ilerlemeye devam etmesiyle zamanlamasının tam yerinde olduğunu kanıtladı.

Belgelendirme ve kalite güvencesi ile ilgili literatürün çoğu Avustralya'dan gelirken, diğer ülkelerden birkaç çalışma yayınlanmıştır. Black ve Weiler (2005) tarafından tanımlanan altı mekanizmayı kullanan Yamada (2011), Japonya'daki ekotur rehberliği çalışmasında meslek birliklerinin, mükemmellik ödüllerinin ve eğitimin zaten var olduğunu tespit etmiş, ancak profesyonel bir sertifika programının, davranış kurallarının ve zorunlu lisanslamanın kurulmasını önermiştir. Yunanistan'da Nasopoulou (2011) Milli Parklar ve Rekreasyon Alanları Rehberlerini nispeten yeni bir sertifikalı rehber uzmanlığı olarak tanımlamıştır. Bununla birlikte, birçok ajansın onları işe almadığını belirtti ve bir rehber kaydı oluşturulmasını ve tur rehberi sertifikasyonunu desteklemek için mevzuat geliştirilmesini tavsiye etti.

Literatürde daha fazla tur rehberi eğitimi için sık sık yapılan çağrıların yanı sıra, sadece birkaç gelişmekte olan ülke çalışması diğer kalite güvence mekanizmalarını ele almıştır. Kayes'in (2005) Panama merkezli çalışması bir ekotur rehberi sertifikasyon programının kurulmasını tavsiye ederken, Kosta Rika'da (Calvo, 2010) tur rehberleri lisanslıdır ve sertifikalı tur operatörlerinin rehberlerini sürdürülebilirlik ve toplum geliştirme faaliyetleri konusunda eğitmeleri gerekmektedir.

Ekotur rehber kalite güvence ve belgelendirme literatürünün çoğunluğu, son yıllarda model ve teori oluşturma ve eleştirel analizde dikkate değer örneklerle büyük ölçüde açıklayıcıdır (Carmody ve ark., 2010; Yamada, 2011). Bununla birlikte, en azından Avustralya'da birçok kalite güvence girişiminin temelini oluşturan ilk çalışmalar, özellikle ekotur rehberlik sertifikasyonunun, kalite rehberlik uygulamasını neyin oluşturduğuna dair teori ve deneysel kanıtlara dayandırılmasını sağlamaya yardımcı olmuştur. Aşağıdaki bölümde ekotur rehberi eğitimi için benzer eğilimlerin olup olmadığı incelenmektedir.

EĞİTİM VE ÖĞRETİM

Daha önce de belirtildiği gibi, tur rehberi eğitimi ve öğretimi genellikle tur rehberi performansının kalitesini artırmaya yönelik mekanizmalar olarak kabul edilmektedir (Ap ve Wong, 2001; Dioko ve Unakul, 2005; El Sharkawy, 2007; Mason ve Christie, 2003; Pond, 1993). Literatür, 1990'lı yıllarda ekotur rehberleri de dâhil olmak üzere pek çok rehberin deneyim yoluyla ve iş başında öğrendiklerini ve herhangi bir örgün eğitim ve öğretime sahip olmadıklarını göstermektedir (Mason ve Christie, 2003; Weiler ve Davis, 1993). 1997'de Weiler, Crabtree ve Markwell (1997), eğitim fırsatlarının yetersizliğini ve Avustralyalı rehberler için yeterli ödüllerin bulunmadığını vurgulayarak, o zamanki rehberliğin durumunu son derece parçalanmış, koordine edilmemiş ve düzenlenmemiş olarak nitelendirdiler.

Araştırmacılar, eğitim programı içeriğinin rehber rollere ve bu rolleri yerine getirmek için gereken yetenek, beceri ve bilgilere dayanmasını önermişlerdir (Black ve Weiler, 2005; Ham ve Weiler, 2003). Ayrıntılı bir düzeyde, Black (2007) ve diğerleri (Black ve Ham, 2005; Black ve Weiler, 2005; Weiler ve Ham, 2001) tur rehberleriyle ilgili temel bilgi ve beceri alanlarını belirlemiştir. Bunlar şu şekildedir:

- Turistlerin ihtiyaç ve beklentilerini karşılayabilme,
- Yasal, etik ve güvenlik gerekliliklerine göre rehberlik edebilme,
- Varış yeri hakkında genel bilgi; doğru ve ilgili yorum yapabilme,
- Kültürler arası ihtiyaç ve farklılıklara duyarlılık,
- Eğlenceli ama eğitici mesajlar sunma yeteneği,
- Ve bir grubu yönetme yeteneği.

Bölümde daha önce tartışıldığı gibi, ekotur rehberlerinin çeşitli roller üstlenmeleri beklenmektedir (Black ve Weiler, 2005; Black ve ark., 2001; Weiler ve Ham, 2001) ve birçoğu bu beceri ve yetkinliklerin eğitim yoluyla kazanılacağını savunmuştur. Örneğin, eğitim içeriğini tartışırken, Black ve Weiler (2005) kapsamlı rehber eğitimi sağlamak için liderlik rollerine ve çevre bilgisine vurgu yapılmasını önermişlerdir. Onlar ve diğerleri, ziyaretçilerin tutum ve davranışlarını etkilemeye yönelik içeriğin sunulması da dâhil olmak üzere çevresel ve kültürel sürdürülebilirlikle ilgili bilgi ve becerileri vurgulamak için ekotur rehberi eğitim içeriğini savunmuşlardır. Bazı çalışmalar ekotur rehberi eğitim

içeriğini eleştirel olarak analiz etmiştir. Yunanistan'daki Skanavis ve Giannoulis (2010) ve Japonya'daki Yamada (2011) kendi eğitim programlarının yorumlama becerilerini yetersiz şekilde kapsadığını öne sürmektedirler. ekotur rehberi eğitim içeriğinin ekotur rehberi çalışmasının belirli bölgesel ve sahaya özgü bağlamını karşılayacak şekilde uyarlanması bazı yazarlar tarafından önemli kabul edilmektedir (Hutchison ve Bramwell, 1996; Mason ve Christie, 2003; Yamada, 2011). Bu, ekoturizm alanlarının ve destinasyonlarının özel doğasını ve ev sahibi topluluklarla olan etkileşimleri yansıtır ve Mason ve Christie (2003) kültürel açıdan hassas rehberlere duyulan ihtiyacı vurgulamaktadır.

Eğitim yaklaşımlarıyla ilgili olarak, literatür ve profesyonel tur rehberi derneği internet sitelerinin gözden geçirilmesi, eğitim programlarının birçok farklı şekil ve biçimde geldiğini ve çok çeşitli kuruluşlar tarafından verilebileceğini ortaya koymaktadır (Mason ve Christie, 2003; Pond, 1993). Ap ve Wong (2001) yerleşik tur operasyonlarında rehberler için çıraklık sistemini savunurken, diğerleri bilgi ve yetkinliğe dayalı daha resmi programlar önermekte ve tartışmaktadır (Haase, 1996; Hutchinson ve Bramwell, 1996). Örneğin, Hutchison ve Bramwell (1996), personeli turizmden ekoturizme geçirmek için beceri ve bilgi geliştiren bölgesel odaklı yetkinlik temelli bir kısa kurs olan ekoturizm Operasyonlarında Sertifika III'ün gelişimini tanımlamaktadır.

Ancak Mason ve Christie (2003), standartlaştırılmış programların, ekotur rehberliğinin karmaşık doğasını dikkate almayan bir yaklaşım olan beceri kazanımı ve gelişimini vurguladığını savunmaktadırlar. Yetkinlik temelli eğitim programlarıyla ilgili bazı endişelerini dile getirerek, felsefi ve teorik bir temele sahip olmadıklarını ve bir rehberin kritik analitik yeteneklerini geliştirmeye odaklanma ihtimallerinin düşük olduğunu öne sürmektedirler. Kohl (2007) ve Kohl ve arkadaşlarına (2001) benzer şekilde, ekotur rehberlerinin özellikle kültürler arası durumlarda çalışırken kendini yansıtmaya becerilerine ve farkındalığa ihtiyaç duyduklarını savunmaktadırlar. Christie ve Mason (2003), iyi eğitimin sadece yetkinlikleri değil, kültürel duyarlılığı, eleştirel öz değerlendirmeyi, değerleri ve tutumları da içermesi gerektiğini ve rehberler için kişisel değişime yol açan daha yansıtıcı bir yaklaşım olarak dönüştürücü öğrenmeyi önerdiğini öne sürmektedir.

Literatürde sınırlı ölçüde araştırılan faktörlerden biri örgüt kültürünün rehberlerin eğitim ve öğrenme yetenekleri üzerindeki etkisidir (Carmody ve ark., 2010; Lugosi ve Bray, 2008). Bir tur şirketinin örnek çalışmasına dayanarak, Lugosi ve Bray (2008), bir tur rehberliği organizasyonu içinde katılımcı bir öğrenme kültürünün geliştirilmesinin, rehberler için olumlu bir ortam yarattığını öne sürmektedirler. Katılımcı bir öğrenme kültürünü geliştirmek için gereken iki faktörü belirlediler: fiziksel veya en iyi uygulamaların tüm grup üyeleri arasında paylaşılmasını sağlamak için rehberlerin deneyimlerle tanışabileceği, tartışabileceği ve paylaşabileceği sanal öğrenme alanları ve öğrenme fırsatları ile daha deneyimli rehberler tarafından resmileştirilmiş rehberlik ve izleme.

Gelişmekte olan ülkelerdeki ekoturizmdeki büyümeyi yansıtan bazı yazarlar, gelişmekte olan ülkelerdeki rehberlerin ve destinasyonların özel ihtiyaçlarını karşılayan eğitim programları için çeşitli modeller tanımlamış ve önermişlerdir (Calvo, 2010; Gurung ve ark. 1996; Jacobson ve Robles, 1992; McGrath, 2007; Nasopoulou, 2011; Paaby, Clark ve Gonzalez, 1991; Skanavis ve Giannoulis, 2010; Yamada, 2011). Weiler ve Ham (2002), bir dizi Orta ve Güney Amerika ülkesinde, ülke içi meslektaşlarıyla ortaklaşa verilen hedefli eğitimin önemini vurgulayan bir ekotur rehberi eğitim programını başarıyla geliştirmiş ve uygulamıştır. İdeal bir müfredatın şunları içermesi gerektiğini öne sürmektedirler: ürün bilgisinin genişletilmesi ve iyileştirilmesi; gerektiğinde dil eğitimi ve yüksek kaliteli deneyimleri yönetmek ve sunmak için yorumlayıcı rehberlik becerileri.

Peru'daki Machu Pichu'da çalışan yerli rehberler üzerine yaptığı çalışmaya dayanarak McGrath (2007), ilham verici tur rehberliğini kolaylaştırmak ve hem müfredat tasarımında hem de hizmet sunumunda kalite güvencesini teşvik etmek için mevcut tur rehberi eğitiminin yeniden tasarlanmasını önermiştir. Weiler ve Ham (2002) gibi McGrath, yorumlayıcı beceriler geliştirme ihtiyacını vurgulamaktadır. McGrath ayrıca, yeni programların şu anda endüstriye katılamayan yerel yerli halka yönelik olması gerektiğini vurgulamıştır. Bu, Orta ve Güney Amerika'daki teorik olarak bilgilendirilmiş iş eğitimi ekoturizm rehberleri, rehberlerin ekoturizmin hedeflerine ulaşmak için bir hedefin çevresel, kültürel ve sosyal koşullarını iyileştirmek için çaba göstermesi gerektiği

sonucuna varmış olan Kohl (2007) ile tutarlı görünmektedir. Mason ve Christie'nin (2003) çalışmalarını destekleyen eğitim modeli, ekotur programlarının ve rehberlerinin başarısı için gerekli olan sürekli öğrenmeyi desteklemektedir.

Özellikle gelişmekte olan ülkelerle ilgili olarak ekoturizm ve tur rehberliği literatüründe ortaya çıkan ilginç bir tema, rehber eğitimi ile rehberin sürdürülebilirliğe katkısı ile ekoturizm hedefleri arasındaki ilişkidir (Kohl, 2007; Novelli ve Hellwig, 2011; Weiler ve Kim, 2011). ekotur rehber eğitimi için önceki modellere dayanarak (Black ve Ham, 2005; Pereira ve Mykletun, 2012), Skanavis ve Giannoulis (2009) sürdürülebilir kalkınma konularını ele almak üzere Yunanistan'daki ekotur rehberleri için bir eğitim modeli önerdiler. Benzer şekilde, Dioko ve Unakul (2005), yerel halkın ekoturizm rehberleri olması için eğitilmesinin, yerel toplulukların ekoturizmden ekonomik, koruma ve sosyal faydalar elde etmelerinin bir yolu olduğunu savunmaktadır.

Daha önce de belirtildiği gibi, birçok yazar kılavuzun çoklu rollerini kabul etmekte ve bu rolleri yerine getirmek için ilgili yetkinliklerin eğitimde ele alınması gerektiğini belirtmektedir (Black, 2002; Black ve Weiler, 2005). Ekoturizmin küresel olarak büyümesi ve ekotur rehberlerinin oynadığı giderek artan çeşitli roller, ekotur rehberlerinin özellikle çevresel bilgi ve iletişim / yorumlama becerileri olmak üzere nitelik ve uzmanlık kazanmalarının aciliyetini artırmıştır. Aynı zamanda Pereira ve Mykletun (2012), özellikle gelişmekte olan ülkelerde bölgesel, sahaya ve bağlama özgü ihtiyaçlara uyum sağlamak için eğitim programlarının hem taşınabilir hem de esnek olması gerektiğini savunmaktadırlar. Son olarak, diğer yeni çalışmalar (Kohl ve ark., 2001; Mason ve Christie, 2003), programların genel rehberlik becerilerini ve bilgilerini bireysel öğrencilerin ihtiyaçları ile dengelemesi gerektiğini ve rehberlerin sunumlarını ve performanslarını kendi kişisel ihtiyaçlarına ve koşullarına göre uyarlamalarına olanak sağladığını öne sürmektedir. Yansıtıcı, etkileşimli ve deneyimsel yaklaşımlar gibi yetişkin öğrenme teorisi ilke ve uygulamalarının, ekotur rehberliği eğitimine katkısı hala büyük ölçüde araştırılmamıştır (Christie ve Mason, 2003; Weiler ve Ham, 2002).

SONUÇ

Rehberin rolü, 1990'ların başından bu yana ekoturizm literatüründe öne çıkmış ve bu da yorumu, ekotur rehberliği ile ilgili kilit bir rol olarak vurgulanmıştır. Çalışmalar, ekotur rehberinin kaliteli bir ziyaretçi deneyimini kolaylaştırmadaki rolünü; ekotur rehberinin arabulucu ve kültür aracısı rolünü; duygusal emeğin bir rehberin yaşamında ve çalışmasında oynadığı rolü ve rehberin toplum bilincini ve çevre ve mirasın korunmasına desteği artırmadaki rolü incelemiştir (Ormsby ve Mannle, 2006; Skanavis ve Giannoulis, 2009).

Bazı araştırmalar, farklı paydaşlar tarafından algılanan çeşitli rollerin göreceli önemini ve bu rollerin performansını, bunların yol gösterici bağlamlarda nasıl farklılık gösterebileceğini veya zaman içinde nasıl değişebileceğini sınırlı bir şekilde göz önünde bulundurarak araştırmıştır. Birkaç istisna dışında, yol gösterici rollerle ilgili çalışmalar, hedefler, yol gösterici bağlamlar veya endüstri sektörleri arasındaki farklılıkların çok az veya hiç bildirilmediği tek bir bağlam veya duruma odaklanmıştır (örneğin, turistik mekânlara karşı turlara karşı konaklama).

Yorumlama genellikle ekotur rehberleri için önemli bir rol olarak kabul edilmekle birlikte, özellikle gelişmekte olan ülkelerde düşük performans gösteren bir rol olarak kabul edilmektedir. Bu konuyla ilgili büyük ölçüde tanımlayıcı çalışmalar göz önüne alındığında, yorumlamanın ekoturizmin hedeflerini tam olarak nasıl veya ne kadar iyi kolaylaştırdığı konusunda çok az sonuç çıkarılabilir. Belirli ekotur rehberlik bağlamlarında ve ortamlarında belirli yorumlama tekniklerinin değerlendirilmesi, tartışmalarda büyük ölçüde yok olur. Weiler ve Kim (2011), ekotur rehberliği ve yorumlama ilkelerini sürdürülebilirlik sonuçlarına bağlayan daha teori odaklı araştırmalar için zorlayıcı bir durum ortaya koymaktadır.

Öte yandan, literatür, tur rehberliğinin kalitesini artırmak ve izlemek için kalite güvence mekanizmalarının kullanımını inceleyen çalışmalarla; özellikle sertifikasyon programları ile oldukça zengindir (Black ve Weiler, 2005). Literatür, özellikle Avustralya'da bir dizi ekotur rehberi sertifikasyon modelini tanımlamakta ve analiz etmektedir. Sınırlı sayıda çalışma, diğer bazı ülkelerin ekotur rehberleri için kalite güvence mekanizmalarını farklı bağlamlarda araştırdığını, ancak belgelendirme dışında

uygulamalarının eleştirel analizinin eksik olduğunu göstermektedir. Yol gösterici performansın iyileştirilmesinde farklı kalite güvence mekanizmalarının etkinliğine ilişkin eleştirel ve karşılaştırmalı çalışmalara ihtiyaç vardır.

Şaşırtıcı olmayan bir şekilde, ekotur rehberlerinin rollerine, rol performansına ve kalite güvencesine odaklanmak, eğitim modelleri de dâhil olmak üzere rehberlerin eğitimi ve öğretimi konusunda önemli araştırmalara yol açmıştır. Bu literatürün büyük bir bölümünde, ekotur rehberlerinin çoklu rollerini ve bu rolleri yerine getirmek için gereken yetkinlikleri ele alacak eğitime duyulan ihtiyaç vurgulanmaktadır. Daha yakın zamanlarda literatürde taşınabilirlik, bölgesel, sahaya ve bağlama özgü ihtiyaçlara uyum sağlama esnekliği, kılavuzlarda daha kritik, analitik ve kendini yansıtmaya becerilerinin geliştirilmesi ve bireysel kılavuzların öğrenme stillerine uyarlanma ihtiyacına işaret edilmektedir.

Ekotur rehberliği ile ilgili yaklaşık 30 yıllık araştırmanın bu derlemesi literatürde öne çıkan dört temayı belirlemiştir: ekotur rehberinin çoklu rolleri; kilit rol olarak yorumlama; kalite güvencesi için bir araç olarak ekotur rehberi belgelendirmesi ve ekotur rehberi eğitim ve öğretim. Her ne kadar bireysel araştırmacılar son zamanlarda tur rehberliğinin olgunlaşması ve profesyonelleşmesi gibi çağdaş konuları araştırmaya başlamış olsalar da, diğer konular ve sorunlar daha az ilgi görmüştür. Teori ve deneysel temelli analiz kullanan bu tür çalışmalar, ekotur rehberleri ve yol gösterici anlayışımızı ilerletmemize yardımcı olmalıdır.

KAYNAKÇA

Almagor, U. (1985). A tourist's 'vision guest' in an African game reserve. *Annals of Tourism Research*, 12 (1), 31–47.

Ap, J. ve Wong, K.K.F. (2001). Case study on tour guiding: Professionalism, issues and problems. *Tourism Management*, 22 (5), 551–63.

Arnould, E.J. ve Price, L.L. (1993). River magic: Extraordinary experience and the extended service encounter. *Journal of Consumer Research*, 20 (1), June, 24–45.

Australian Tourism Export Council ve Tourism Queensland (2001). Issues for the regulation of tourist guides in Australia. Sydney, Australia: Australian Tourism Export Council.

Ballantyne, R. ve Hughes, K. (2001). Interpretation in ecotourism settings: Investigating tour guides' perceptions of their role, responsibilities and training needs. *Journal of Tourism Studies*, 12 (2), 2–9.

Black, R. (2002). Towards a model for tour guide certification: An analysis of the Australian ecoguide program, PhD Thesis, Monash University, Melbourne, Australia.

Black, R. (2007). Certification to enhance ecotour guide performance. In R. Black ve A. Crabtree (Eds.), *Quality assurance and certification in ecotourism* (pp.316–35). Wallingford, Oxon, UK: CABI.

Black, R. ve Ham, S. (2005). Improving the quality of tour guiding: Towards a model for tour guide certification. *Journal of Ecotourism*, 4 (3), 178–95.

Black, R., Ham, S. ve Weiler, B. (2001), Ecotour guide training in less developed countries: Some preliminary research findings. *Journal of Sustainable Tourism*, 9 (2), 147–56.

Black, R. ve Weiler, B. (2005). Quality assurance and regulatory mechanisms in the tour guiding industry: A systematic review. *Journal of Tourism Studies*, 16 (1), 24–37.

Calvo, C. (2010). Costa Rica license certification for tour guiding. *e-Review of Tourism Research*, 8 (6), 179–95.

Carmody, J., King, L. ve Prideaux, B. (2010). The Savannah Guides: A tour guiding model for regional Australia? Paper presented at the CAUTHE 2010 20th Annual Conference of the Council for Australian University Tourism and Hospitality Education, Hobart, Australia, 8–11 February.

Christie, M.F. ve Mason, P.A. (2003). Transformative tour guiding: Training tour guides to be critically reflective practitioners. *Journal of Ecotourism*, 2 (1), 1–16.

Cohen, E. (1985). The tourist guide: The origins, structure and dynamics of a role. *Annals of Tourism Research*, 12, 5–29.

Commonwealth Department of Tourism. (1996). Ecotourism education directory. Canberra, Australia: Department of Tourism, Commonwealth of Australia.

Commonwealth of Australia. (1994). National ecotourism strategy. Canberra, Australia: Australian Government Printing Service.

Dioko, L.A.N. ve Unakul, M.H. (2005). The need for specialized training in heritage tour guiding at Asia's World Heritage Sites – preliminary findings on the challenges and opportunities. Paper presented at the 2005 PATA Educator's Forum. Macao, People's Republic of China.

El Sharkawy, O.K. (2007). Exploring knowledge and skills for tourist guides: Evidence from Egypt. *Multidisciplinary Journal of Tourism*, 2 (2), 77–94.

Giannoulis, C., Skanavis, C. ve Matthopoulos, D. (2006). Environmental interpreters' role in Greek ecotourism settings. Paper presented at the Conference Interpreting World Heritage, San Juan, Porta Rico, 1–5 May.

Gilg, A. ve Barr, S. (2006). Behavioural attitudes towards water saving? Evidence from a study of environmental actions. *Ecological Economics*, 57 (3), 400–414.

Giovannetti, J.L. (2009). Subverting the master's narrative: Public histories of slavery in plantation America. *International Labor and Working-Class History*, 76 (1), 105–26.

Gurung, G., Simmons, D. ve Devlin, P. (1996). The evolving role of tourist guides: The Nepali experience. In R. Butler ve T. Hinch (Eds.), *Tourism and Indigenous peoples* (pp. 108–28). London: International Thomson Business Press.

Haase, C. (1996). Designing and delivering an industry-driven tourism training program. In H. Richins, J. Richardson ve A. Crabtree (Eds.), *Ecotourism and nature-based tourism: Taking the next steps* (pp.163–7). Proceedings of the Ecotourism Association of Australia National Conference 1995, Alice Springs, Australia.

Haig, I. ve McIntyre, N. (2002). Viewing nature: The role of the guide and the advantages of participating in commercial ecotourism. *Journal of Tourism Studies*, 13 (1), 39–49.

Ham, S.H. (1992). *Environmental interpretation: A practical guide for people with big ideas and small budgets*. Golden, CO: North American Press.

Henning, G.K. (2008). The guided hike in Banff National Park: A hermeneutical performance. *Journal of Sustainable Tourism*, 16 (2), 182–96.

Hillman, W. (2003). *Protectors and interpreters of the outback: A study of the emerging occupation of the Savannah Guide*. PhD Thesis, James Cook University, Cairns, Australia.

Howard, J. (1998). Towards best practice in interpretive guided activities. *Australian Parks and Recreation*, Summer, 28–31.

Howard, J., Thwaites, R. ve Smith, B. (2001). Investigating the roles of the Indigenous tour guide. *Journal of Tourism Studies*, 12 (2), 32–9.

Hutchinson, P. ve Bramwell, J. (1996). Making the change from tourism to ecotourism: Customised training the East Gippsland TAFE model. In H. Richins, J. Richardson ve A. Crabtree (Eds.), *Ecotourism and naturebased tourism: Taking the next steps* (pp.169–73). *Proceedings of the Ecotourism Association of Australia National Conference 1995*, Alice Springs, Australia.

Jacobson, S.K. ve Robles, R. (1992). Ecotourism, sustainable development, and conservation education: Development of a tour guide training program in Tortuguero, Costa Rica. *Environmental Management*, 16(6), 701–13.

Jones, C.B. (1999). *The new tourism and leisure environment: A discussion paper*. Economics Research Associates, San Francisco.

Kayes, R. (2005). Coral reef tourism and conservation in Bocas del Toro: An analysis of ecotourism and its tour guide-based components. Unpublished manuscript, ISP Collection Paper 433, available from http://digitalcollections@sit.edu/isp_collection/433.

Kohl, J. (2007). Putting the ecotour guide back into context: Using systems thinking to develop quality guides. In R. Black ve A. Crabtree (Eds.), *Quality assurance and certification in ecotourism* (pp. 337–63). Wallingford, Oxon, UK: CABI.

Kohl, J., Brown, C. ve Humke, M. (2001). Overcoming hurdles: Teaching guides to interpret biodiversity conservation. *Legacy*, 12 (4), 19–28.

Lugosi, P. ve Bray, J. (2008). Tour guiding, organisational culture and learning: Lessons from an entrepreneurial company. *International Journal of Tourism Research*, 10 (5), 467–79.

Manidis Roberts Consultants. (1994). An investigation into a national ecotourism accreditation scheme. Canberra, Australia: Commonwealth Department of Tourism.

Mason, P.A. ve Christie, M.F. (2003). Tour guides as critically reflective practitioners: A proposed training model. *Tourism Recreation Research*, 28 (1), 23–33.

McGrath, G. (2007). Towards developing tour guides as interpreters of cultural heritage: The case of Cusco, Peru. In R. Black ve A. Crabtree (Eds.), *Quality assurance and certification in ecotourism* (pp. 364–94). Wallingford, Oxon, UK: CABI.

Mills, E.A. (1920). *The adventures of a nature guide*. Garden City, NY: Doubleday, Page and Co.

Nasopoulou, T. (2011). Ecoguiding and problems in protected areas in Greece: Guide for national parks and wetlands. Unpublished paper for Masters in Biodiversity, Plymouth University, UK, available at <http://www.oikoxenagos.gr/> (accessed 12 December 2012).

Novelli, M. ve Hellwig, A. (2011). The UN Millenium Development Goals, tourism and development: The tour operators' perspective. *Current Issues in Tourism*, 14 (3), 205–20.

Ormsby, A. ve Mannle, K. (2006). Ecotourism benefits and the role of local guides at Masoala National Park, Madagascar. *Journal of Sustainable Tourism*, 14 (3), 271–87.

Paaby, P., Clark, D.B. ve Gonzalez, H. (1991). Training rural residents as naturalist guides: Evaluation of a pilot project in Costa Rica. *Conservation Biology*, 5 (4), 542–6.

Page, S.P. ve Dowling, R. (2002). *Ecotourism*. Harlow, UK: Pearson Education.

Pereira, E.M. ve Mykletun, R. (2012). Guides as contributors to sustainable tourism? A case study from the Amazon. *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism*, 12 (1), 74–94.

Pond, K. (1993). *The professional guide: Dynamics of tour guiding*. New York: Van Nostrand Reinhold.

Ponting, S. (2009). Exploring practitioner conceptualisations of professionalism and the impact of professionalisation on the work of Australian ecotour guides. PhD Thesis, University of Technology, Sydney, Australia.

Randall, C. ve Rollins, R.B. (2009). Visitor perceptions of the role of tour guides in natural areas. *Journal of Sustainable Tourism*, 17 (3), 357–74.

Scherrer, P., Smith, A.J. ve Dowling, R.K. (2011). Visitor management practices and operational sustainability: Expedition cruising in the Kimberley, Australia. *Tourism Management*, 32 (5), 1218–22.

Sharpe, E.K. (2005). ‘Going above and beyond’: The emotional labor of adventure guides. *Journal of Leisure Research*, 37 (1), 29–50.

Shephard, K. ve Royston-Airey, P. (2000). Exploring the role of part-time ecotourism guides in central Southern England. *Journal of Sustainable Tourism*, 8 (4), 324–32.

Skanavis, C. ve Giannoulis, C. (2009). A training model for environmental educators and interpreters employed in Greek protected areas and ecotourism settings. *International Journal of Sustainable Development and World Ecology*, 16 (3), 164–76.

Skanavis, C. ve Giannoulis, C. (2010). Improving quality of ecotourism through advancing education and training for eco-tourism guides. *Tourismos*, 5 (2), 49–68.

Social Change Media. (1995). *A national ecotourism education strategy*, Unpublished report, Newcastle, Australia.

Thomas, T. (1994). Ecotourism in Antarctica: The role of the naturalist-guide in presenting places of natural interest. *Journal of Sustainable Tourism*, 2 (4), 204–9.

Tilden, F. (1977). *Interpreting our environment* (3rd ed.). Chapel Hill, NC: University of North Carolina Press.

Uzzell, D.L. (1998). *Interpreting our heritage: A theoretical interpretation*. In D.L. Uzzell ve R. Ballantyne (Eds.), *Contemporary issues in heritage and environmental interpretation: Problems and prospects* (pp. 11–25). London: The Stationery Office.

Van Dijk, P., Smith, L.D.G. ve Cooper, B.K. (2011). Are you for real? An evaluation of the relationship between emotional labour and visitor outcomes. *Tourism Management*, 31 (1), 39–45.

Weiler, B. (1999). Assessing the interpretation competencies of ecotour guides. *Journal of Interpretation Research*, 4 (1), 80–83.

Weiler, B. ve Crabtree, A. (1998). *Developing competent ecotour guides*. Adelaide, Australia: National Centre for Vocational Education Research.

Weiler, B., Crabtree, A. ve Markwell, K. (1997). *Developing competent ecotour guides: Does training deliver what tourists demand?* Adelaide, Australia: National Centre for Vocational Education Research.

Weiler, B. ve Davis, D. (1993). An exploratory investigation into the roles of the nature-based tour leader. *Tourism Management*, 14 (2), 91–8.

Weiler, B. ve Ham, S. (1999). *Training ecotour guides in developing countries: Lessons learned from Panama's First Guides Course*. In C. Hsu (Ed.), *New frontiers in tourism research* (pp.10–19). International Society of Travel and Tourism Educators Annual Conference, Proceedings of Refereed Papers. Vol. XI. Vancouver.

Weiler, B. ve Ham, S.H. (2001). *Tour guides and interpretation*. In D. Weaver (Ed.), *Encyclopedia of ecotourism*(pp.549–63). Wallingford, Oxon, UK: CABI.

Weiler, B. ve Ham, S.H. (2002). *Tour guide training: A model for sustainable capacity building in developing countries*. *Journal of Sustainable Tourism*, 10 (1), 52–69.

Weiler, B. ve Kim, A.K. (2011). Tour guides as agents of sustainability: Rhetoric, reality and implications for research. *Tourism Recreation Research*, 36 (2), 113–25.

Yamada, N. (2011). Why tour guiding is important for ecotourism: Enhancing guiding quality with the ecotourism promotion policy in Japan. *Asia Pacific Journal of Tourism Research*, 16 (2), 139–52.

25. Ekoturizmde Esir Olmayan Yaban Hayatının Rolü ve Yönetimi

Gianna Moscardo

GİRİŞ

Yaban hayatı ve ekoturizm arasında önemli ama karmaşık bir ilişki vardır. Bir yandan yaban hayatı temelli deneyimlere katılma fırsatı birçok ekoturizm faaliyetinin merkezi bir unsuru olurken, diğer yandan aynı ekoturizm faaliyetlerinin hem yaban hayatı hem de yaşadıkları destinasyon üzerinde önemli olumsuz etkileri olabilir. Bu bölüm, yaban hayatı izleme ve etkileşimin, ekoturizm deneyiminde oynadığı önemli rolleri açıklayan yaban hayatı ve ekoturizm arasındaki bu ilişkiye genel bir bakış sunmaktadır. Daha sonra turist–yaban hayatı etkileşimlerinin turist üzerindeki potansiyel etkilerini ve ekoturizmin yaban hayatı ve varış noktası üzerindeki hem olumlu hem de olumsuz etkilerini tartışmaktadır. Bölüm, bazı yönetim fırsatlarını ve bu ilişkiden kaynaklanan sorunları kısaca açıklayarak sona ermektedir.

Ekoturizm Avustralya (2011, s. 1), ekoturizmi; “çevresel ve kültürel anlayışı, takdiri ve korumayı teşvik eden doğal alanları deneyimlemeye odaklanan ekolojik olarak sürdürülebilir turizm” olarak tanımlamaktadır ve mevcut bölümün kullanacağı tanım, bu tanımdır. Bu bölümün amacı ekoturizm ve ekoturist tanımlarıyla ilgili kapsamlı tartışmalara girmek olmasa da, bu operasyonel tanımın dört özelliğinin vurgulanması gerekmektedir:

- Ekoturizm doğal ortamlarda bulunur ve bunlara dayanır.
- Ekoturizm, ziyaretçileri bu ortamları öğrenmeye, anlamaya ve korumaya çalışmaya teşvik etme amacına sahiptir.

- Ekoturizm sürdürülebilirliği teşvik etmelidir.
- Ekoturizm, çevresel sürdürülebilirlikten veya korunmadan daha fazlası olmalıdır; kültürel unsurları ve ekoturizm operasyonlarında veya yakınında yaşayan insanların dikkate alınmasını da içermelidir (Kerstetter, Jou ve Lin, 2004).

Yaban hayatı temelli turizm, yaban hayatını görme ve/ veya etkileşim kurma fırsatının hem sağlanan faaliyetlerin hem de etkinliklere katılan ziyaretçilerin motivasyonlarının veya beklentilerinin merkezi odağı olduğu bir turizm türü olarak tanımlanabilir (Miller, 2008). Yaban hayatı temelli turizm faaliyetleri, faaliyetin tek bir türe veya birden fazla türe odaklanıp odaklanmadığı (Moscardo, 2006) ve deneyimin yoğunluk derecesi (Reynolds ve Braithwaite, 2001), yaban hayatı türü (Ryan, 1998) dâhil olmak üzere bir dizi boyutta değişkenlik olarak görülebilir.

En yaygın boyut, tutsaklıktan tutsak olmayana uzanan boyuttur ve Şekil 27.1, hem bu boyuta genel bir bakış hem de bu boyuta göre değişen yaban hayatı temelli turizm deneyimlerine örnekler sunmaktadır (Moscardo, 2008a). Bir ucunda, vahşi yaşamın görülebilmesini garanti eden daha küçük muhafazalara sahip hayvanat bahçeleri ve akvaryumlar gibi geleneksel esir ortamları, diğer ucunda ise nadir olmaları veya davranışları nedeniyle görülmesi zor olabilecek serbest vahşi yaşamı olan doğal ortamlardır.

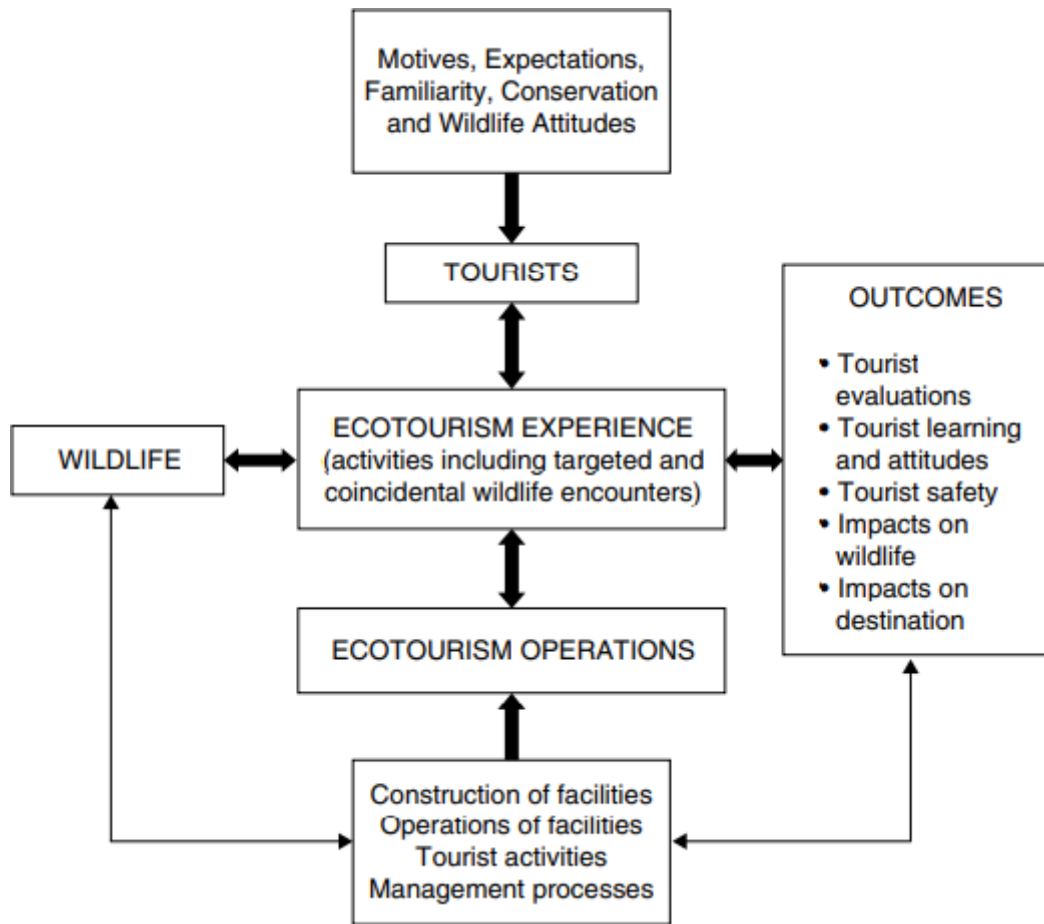
Traditional captive	Non-traditional captive	Provisioned (human)	Provisioned (natural)	Non-captive setting (abundant wildlife)	Non-captive setting (rare/difficult to see wildlife)
Sea life London Aquarium (http://www.visitsealife.com/london/)	Wolf park Indiana, USA (www.wolfpark.org)	Monkey Mia Dolphin Feeding, Australia (http://www.sharkbay.org/Monkey_Mia_intro.aspx)	Royal Albatross Centre, New Zealand (http://www.albatross.org.nz)	Kruger National Park, South Africa (http://www.krugerpark.co.za/)	Tiger Viewing Expeditions, India (http://www.tigerexpeditions.com.htm)

Şekil 27.1 Yaban hayatı temelli turizm deneyimleri için hayvanların esir olmadığı bölümü ile sürekli esir olan bölümü

Bu iki uç nokta arasında, hayvanların esir olduğu ancak her zaman görünmeyebileceği vahşi yaşam parkları gibi daha az geleneksel esir ortamlarının yanı sıra, yiyecek veya barınak sağlanması nedeniyle vahşi yaşamın kolayca görülebileceği serbest menzilli ortamlardır. Bu noktanın esir tarafında, vahşi yaşamın varlığını sağlamak için insanlar tarafından provizyonun yapıldığı yerler bulunurken, esir olmayan tarafta, hükümün doğal olduğu ancak yine de belirli türlerin toplanmasını teşvik ettiği durumlar vardır. Ayrıca, esir olmayan tarafta, çok sayıda farklı türün görülebileceği doğal ortamlar vardır. Hem ekoturizm hem de yaban hayatı temelli turizmin operasyonel tanımları ve tutsaklıktan tutsak olmaya kadar olan bu boyut göz önüne alındığında, sürekliliğin esir olmayan sonundaki ekoturizm ve yaban hayatı temelli turizm deneyimleri arasında kayda değer bir örtüşme vardır ve bu nedenle bu bölüm, esir olmayan yaban hayatının ekoturizm deneyimleri ve operasyonlarındaki rolüne odaklanmaktadır.

YABAN HAYATI VE EKOTURİZM ARASINDAKİ ETKİLEŞİMLERİ ANLAMAK İÇİN BİR ÇERÇEVE

Şekil 27.2, ekoturizm ve yaban hayatı arasındaki farklı etkileşim noktalarını tanımlayan temel bir tanımlayıcı çerçeve sunmaktadır. Bu çerçevenin merkezinde ziyaretçiler için mevcut olan ekoturizm deneyimi yer almaktadır ve bu deneyim ekoturizm operasyonlarının sunduğu faaliyet ve ortamlardan oluşmakta ve hem turistin özelliklerinden hem de turizm sağlayıcılarının eylemlerinden etkilenmektedir. Bu ekoturizm deneyiminin bir parçası olarak, hem kasıtlı hem de tesadüfi olarak vahşi yaşamla karşılaşmalar görülebilir. Yaban hayatı karşılaşmalarının olasılığı, ziyaretçilerin ekoturizm ortamına getirdikleri motivasyon ve beklentilerin önemli bir parçası olarak da görülebilir. Bu ekoturizm karşılaşmaları sayesinde vahşi yaşamın turistler üzerinde fiziksel (saldırılarından kaynaklanan yaralanma gibi), bilişsel (öğrenme ve tutum değişikliği yoluyla), duyuşsal (memnuniyet dâhil) ve davranışsal olmak üzere bir takım etkileri olabilir.

Şekil 27.2 Ekoturizm ve yaban hayatı arasındaki etkileşimlere genel bakış

Benzer şekilde, karşılaşmanın hem doğrudan hem de ekoturizm deneyimine dâhil olan fiili faaliyetler yoluyla ve dolaylı olarak ekoturizm altyapısının ve tesislerinin inşası ve işletilmesi yoluyla vahşi yaşam üzerinde çeşitli etkileri olabilir. Yaban hayatı ve ekoturizm operasyonları arasındaki bu kesişme noktalarının her birinin daha iyi anlaşılması, yaban hayatı ve ekoturizm arasındaki bu ilişkinin yönetiminin iyileştirilmesi açısından önemlidir ve aşağıdaki bölümler her bir noktaya genel bir bakış sağlayacaktır.

YABAN HAYATININ EKOTURİZM DENEYİMLERİNDEKİ ROLÜNÜN İNCELENMESİ

Şekil 27.2’de belirtilen çerçeve, yaban hayatı görme ve / veya etkileşim kurma fırsatının, ekoturizm fırsatlarını seçen ziyaretçilerin motivasyonlarının, karar alma süreçlerinin ve beklentilerinin önemli bir bileşeni olabileceğini göstermektedir. Avustralya’da ekoturizm Akreditasyonuna sahip 50 turizm operasyonunun rastgele bir örneğinin tanıtım materyalinin basit bir analizi, vahşi yaşam fırsatlarının ekoturizm operasyonlarının pazarlanması ve tanıtımının önemli bir parçası olduğunu göstermektedir. Ekoturizm işletmelerinin örnekleminde her Avustralya eyaletinden operasyonlar ve konaklama (yüzde 40), turlar (yüzde 35), yolculuklar (yüzde 15) ve yaban hayatı koruma alanları ve doğa rezervleri (yüzde 10) yer aldı. İçerik analizi, sunulan deneyimin açıklamasında, mevcut faaliyetlerin listesinde veya her ikisinde de 50 vahşi yaşamdan bahsettiğini buldu. Yaban hayatı karşılaşmalarının ekoturizm deneyimine merkeziliği, aşağıdaki gibi tanıtım açıklamalarında belirgindi:

- Yerli yaban hayatı bolluğu,
- Doğal ortamlarında vahşi yaşamı görme fırsatları,
- Büyüleyici ve şaşırtıcı yağmur ormanları ve vahşi yaşam,
- Vahşi yaşamı deneyimlemek için küçük gruplara katılım,
- Zengin vahşi yaşam çeşitliliği herkesi memnun edecektir.

Ziyaretçilerin ekoturizm fırsatlarına bakış açılarıyla ilgili mevcut araştırmalar, ziyaretçiler için yaban hayatı izleme fırsatlarının önemini doğrulamaktadır. Chan ve Baum’un (2007a) ekoturist motivasyonla ilgili araştırmaları gözden geçirmesi, yaban hayatının gözlemlenmesinin ve takdir edilmesinin seyahatlerinin ortak bir nedeni olduğu, ayrıca seçilen önemli bir faaliyet olduğu ve seyahat kararlarında birincil faktör olduğu sonucuna varmıştır. Benzer sonuçlar Kwan, Eagles ve Gebhardt (2010) tarafından da sunulmuştur. Ekoturist motivasyonun bu derlemesinde yaban hayatı izleme, doğal ortamlarda öğrenme ve zaman geçirmenin yanı sıra seyahat etmenin üç ana nedeninden biriydi. Ekoturizm deneyimlerinin doğası hakkında çok az ayrıntılı araştırma mevcut olsa da, yayınlanan çalışmalar yaban hayatı karşılaşmalarının ziyaretçilerin hatırladığı ve

ekoturizm hikâyelerine dâhil ettiği önemli unsurlar olduğunu göstermektedir (Chan ve Baum, 2007b). Yaban hayatı izlemenin ekoturist motivasyonlara ve deneyimlere verdiği önem göz önüne alındığında, yaban hayatına yakınlığın ekoturist memnuniyetinin önemli bir bileşeni olduğunu bulmak şaşırtıcı değildir (Mackoy ve Osland, 2004).

Ekoturizmde yaban hayatı karşılaşmalarından ziyaretçi sonuçlarını anlama

Önceki çalışmalar, vahşi yaşam karşılaşmalarının ekoturistlerin memnuniyeti için motive edici, beklenen ve önemli olduğuna dair kanıtlar sunmaktadır. Bununla birlikte, ekoturizm operasyonlarının etkin yönetimi, ziyaretçilerin bundan daha ayrıntılı bir şekilde anlaşılmasını gerektirir. Özellikle, esir olmayan ortamlarda olumlu ve unutulmaz vahşi yaşam karşılaşmalarına katkıda bulunan faktörler ve bunların, vahşi yaşam ve koruma tutum ve davranışlarındaki memnuniyet ve değişiklikler gibi ziyaretçi sonuçları üretmek için nasıl etkileşime girdiği hakkında bilgi gerektirir. Moscardo ve meslektaşları, çeşitli yerlerde yürütülen esir olmayan ortamlarda vahşi yaşam temelli faaliyetlere yönelik araştırmaların ve bir dizi farklı ülkede esir olmayan ortamlarda vahşi yaşam karşılaşmalarına katılan 3000’den fazla turist anketlerinden elde edilen sonuçların gözden geçirilmesini sağlayan bir araştırma programı hakkında rapor vermektedir (Moscardo, 2006, 2008a; Moscardo ve Saltzer, 2004; Moscardo, Woods ve Greenwood, 2001). Bu araştırma programı, aşağıdakiler de dâhil olmak üzere tutarlı bir dizi faktörün ziyaretçi memnuniyeti ile ilişkili olduğunu bulmuştur:

- Doğal ortamlarda vahşi yaşamı ve bu doğal ortamların kalitesini görme fırsatı,
- Nadir, eşsiz veya sıra dışı vahşi yaşamı veya daha önce canlı veya doğal, esir olmayan bir ortamda görülmeyen vahşi yaşamı görmek,
- Yaban hayatına yaklaşabilmek (tercihen 5 metre içinde),
- Çok çeşitli vahşi yaşam örneklerini görmek,
- Bilgili rehberlerin varlığı ve yaban hayatı hakkında iyi bilgiler.

Bu bulgular sonraki çalışmalarda doğrulanmıştır (Andersen ve Miller, 2006; Coghlán, 2012; Mackoy ve Osland, 2004; Okello ve Grasty, 2009; Okello, D'AMOUR ve Manka, 2008; Ziegler, Dearden ve Rollins, 2012).

Rehberlerin ve yaban hayatı bilgilerinin önemi vurgulanmaya değerdir çünkü yorumlama, bu tür ortamlarda ziyaretçilerin yönetimi için kritik bir araçtır (Moscardo, Woods ve Saltzer, 2004), çünkü ekoturizmin tanımlarının çoğu ziyaretçi eğitimi ve bilgi ve tutum değişikliği fikrini içermektedir (Kerstetter, Jou ve Lin, 2004). Etkili yaban hayatı yorumlama sorunu hayvanat bahçeleri, akvaryumlar ve diğer esir ortamlarında yapılan bir dizi çalışmada ele alınmıştır (inceleme için Ballantyne, Packer ve Hughes, 2007'ye bakınız). Ekoturizm operasyonlarının bir parçası olması muhtemel esir olmayan ortamlarda önemli ölçüde daha az araştırma yapılmıştır. Ayrıca, yayınlanmış olan araştırmaların çoğu, yalnızca belirli tutsak olmayan bağlamlardaki mevcut yorumlamanın ekoturist bilgi, tutum ve davranışlardaki değişikliklerle bağlantılı olup olamayacağı sorusuna odaklanmaktadır (örnekler için bkz. Acevedo-Gutierrez, Acevedo, Belonovich ve Boren, 2010; Boren, Gemmell ve Barton, 2009; Modin ve Fenton, 2004). Bu tür bir araştırmanın sonuçları, yorumlamanın değeri hakkında karışık kanıtlar sunmaktadır (Higham ve Carr, 2002), ancak Stamation, Croft, Shaughnessy, Waples ve Briggs'in (2007) belirttiği gibi, bu tür bir araştırma tipik olarak mevcut yorumlamanın iyi kalitede olduğunu varsaymaktadır. Mayes ve Richins (2009) tarafından yapılan eleştirel analizler, ekoturistlere sağlanan yaban hayatı yorumunun kalitesi, yoğunluğu ve içeriğinde önemli çeşitlilik olduğunu göstermektedir. Bu nedenle, karışık sonuçların, genel olarak yorumlamanın değerli olmadığını öne sürmek yerine, iyi ve düşük kaliteli yorumlama arasındaki farkları yansıtması muhtemeldir.

Ziyaretçilerin memnuniyet, tercihler ve öğrenme de dâhil olmak üzere, esir olmayan vahşi yaşam ortamlarında yorumlamaya verdikleri yanıtları inceleyen çalışmalardan elde edilen önemli bulgulardan bazıları şunlardır (Higham ve Carr, 2002; Kang ve Gretzel, 2012; Ponnampalam, 2011; Powell ve Ham, 2008; Schanzel ve McIntosh, 2000) :

- Birden çok iletişimcinin kullanımı,

- Yazılı materyalde konuşma tarzını benimsemek,
- İstenen davranışlara yönelik yönergeleri içeren içerik,
- Çoklu yorumlama yöntemlerinin kullanımı,
- Yaban hayatı ile ilgili çeşitli konuların kapsamı,
- Açıkça daha geniş çevre konularını ve koruma savunuculuğunu içeren içerik,
- Deneyimli rehberler,
- Ortamın keşfedilmesini teşvik eden yorumlama.

Bu sonuçlar, yaban hayatı karşılaşmalarına turist tepkilerini anlamak için iki yakınsak kavramsal yaklaşımla tutarlıdır – Moscardo (2006, 2009) tarafından Langer (1997) ve Ballantyne, Packer ve Falk'ın (2011) çalışmalarına dayanarak geliştirilen yaban hayatı deneyiminin farkındalık modeli yansıtıcı katılım kavramı. Her iki yaklaşım da psikolojiden ikili işleme fikrine dayanmaktadır (Evans ve Curtis-Holmes, 2005), bu da sosyal durumlara cevap vermenin iki olası yolu arasında ayrım yapar. Bir seçenek, ayarın ayrıntılarına çok az dikkat edilerek davranışı yönlendirmek için mevcut rutinleri kullanmaktır - buna sığ işleme (Evans ve Curtis-Holmes, 2005) veya Moscardo (2009) modelinde akılsızlık denir. Alternatif, insanların bulundukları ortama, o ortamdaki bilgilere daha fazla önem verdikleri ve davranış için yeni rutinler oluşturdıkları derin işlemdir (Evans ve Curtis-Holmes, 2005). Buna Moscardo (2009) modelinde farkındalık denir ve Ballantyne ve ark.'nin “hayvanlarla duygusal bir bağ hissetmek, hayvanlar ve çevreleri hakkındaki yeni fikirleri yansıtmak, yeni bilgileri arkadaşlarıyla tartışmak, şaşırtıcı veya beklenmedik bir şey yaşamak ve çevre sorunları hakkında üzgün veya kızgın hissetmek” te dâhil olmak üzere bir dizi ziyaretçi yanıtına verilen etiket olan yansıtıcı bağlantı kavramına büyük benzerlik gösterir (s. 1247).

Moscardo ve meslektaşları tarafından konu ile ilgili olan farkındalık modeli ileri sürülmüştür. (Benckendorff, Moscardo ve Murphy, 2006; Moscardo, 2006, 2009; Woods ve Moscardo, 2003). Bu modelde turistlerin dikkati, aşırı boyut ve renk, hareket, algılanan tehlike ve yakınlık gibi ortamın ve vahşi yaşamın özellikleriyle harekete geçirilir. Dikkat, derin veya dikkatli bir işlem için gerekli ancak yeterli bir koşul değildir. Tek başına

dikkat, heyecan ve zevk algılarına katkıda bulunabilir, ancak daha fazla işlem yapılmadan bu algıların kalıcı olumlu değerlendirmelere veya öğrenmeye yol açması olası değildir. Yakınlık ve hareketle ilişkili bu heyecan ve zevk, Ballantyne ve ark. (2011) modeli ve farkındalık modelinde olduğu gibi, bu deneyimsel katılımın turistler için olumlu olabileceği ve yansıtıcı katılımı ilgili olabileceği, kendi başına öğrenmeye yol açmadığı ileri sürülmüştür. Farkındalık modelinde, motivasyon ve deneyim gibi turistik özellikler, farkındalığı teşvik etmek için ayar özellikleriyle birleşir. Özellikle farkındalık, çeşitlilik, sorgulama ve bilgiye kişisel bağlantı kurma yeteneği ile teşvik edilmekte ve bilgiyi öğrenme motivasyonları ve açık bir şekilde organize edilmesiyle desteklenmektedir. Farkındalık, katılım duygusu, sorgulama ve anlama ve farkındalıktaki değişikliklerle karakterizedir. Ballantyne ve meslektaşlarının (2011) yansıtıcı katılım kavramı, kişisel bir bağlantı hissetmek gibi farkındalığı teşvik eden bazı koşulları ve ortamdaki bilgilerin tartışılması ve yansması gibi farkındalığın bazı özelliklerini birleştirir. Farkındalığın öğrenme, tutum ve memnuniyetteki değişiklikler gibi olumlu sonuçlara katkıda bulunduğu gösterilmiştir ve yansıtıcı katılımın deneysel olarak kısa ve uzun vadeli çevresel öğrenme ile ve bu sayede çevresel davranış değişikliğinin benimsenmesiyle bağlantılı olduğu gösterilmiştir.

İnsan-Yaban Hayatı Etkileşimlerinde ekoturist Güvenliğini Yönetme

Önceki bölümlerde, yaban hayatı karşılaşmalarının ziyaretçilerin ekoturizme duyuşsal ve bilişsel tepkileri üzerindeki etkileri tartışılmıştır, ancak ziyaretçi-yaban hayatı etkileşimleri hem yaban hayatı hem de ziyaretçiler için fiziksel etkilere neden olabilir. Bu alt bölüm, yaban hayatı karşılaşmalarında ekoturistlerin güvenliği konusunu kısaca gözden geçirirken, aşağıdaki bölüm yaban hayatı için sonuçları daha ayrıntılı olarak incelemektedir. Daha önce bildirilen çalışmalardan biri (Woods ve Moscardo, 2003), dünya genelinde bir dizi ortamda unutulmaz vahşi yaşam karşılaşmalarını tanımlayan; memnuniyet, öğrenme ve tutum ve davranış değişikliklerine katkıda bulunan faktörler hakkında fikir veren 1300'den fazla kritik olayı bir araya getirmiştir. Ancak bu hikâyelerin önemli bir kısmı (tüm olumsuz olayların yüzde 38'i) turistlerin vahşi yaşam tarafından tehdit edildiği ve yaralandığı karşılaşmalarla ilgiliydi (Moscardo, Taverner ve Woods, 2006). Bu olumsuz olaylar şunlarla ilişkilirdi:

- Vahşi hayvanları besleme,
- Kamp ve piknik alanlarına vahşi hayvanları yiyecek ile çekmek,
- Beklenmeyen yerlerde vahşi hayvanlarla karşılaşmak,
- Hayvanların beklenmedik şekilde davrandığı karşılaşmalar.

Bu kritik olaylardan iki konu çok açtı – vahşi hayvanları besleme ve doğaya yiyecek atma ile ilgili sorunlar ve vahşi hayvan karşılaşmaları için yeterince hazırlanmamış turistler. Olumsuz kritik olaylarda en sık bildirilen hayvanlar arasında kangurular, maymunlar, yılanlar, filler, kuşlar ve kertenkeleler vardı. Yaban hayatı, keneler ve sivrisinekler gibi böcekler yoluyla hastalıkların bulaşması ve vahşi bölgelerdeki trafik kazalarına katkıları yoluyla ekoturistler için de tehdit oluşturabilir (Armour ve Macdonald, 1998; Wilks, Watson ve Faulks, 1999). Mevcut kanıtlar, ziyaretçilerin riski her zaman bu şekilde değerlendirmemesine rağmen, bu etkilerin doğrudan saldırılardan çok daha yaygın olduğunu göstermektedir (Moscardo ve ark., 2006). Ekoturizmin daha da geliştirilmesi için bir alan, ekoturistleri yaban hayatı karşılaşmalarında güvenlik konusunda etkin bir şekilde bilgilendirmenin ve eğitmenin yollarını bulmaktır.

EKOTURİZMİN YABAN HAYATI ÜZERİNDEKİ ETKİLERİNİ ANLAMAK

Önceki bölümlerde hem yaban hayatının ekoturizme olan değeri hem de yaban hayatı karşılaşmalarının ekoturistler üzerindeki etkileri ele alınmıştır. Bu bölüm, ekoturizmin yaban hayatı üzerindeki bir dizi etkisini kısaca özetlemektedir. Bir faaliyetin etkilerini göz önünde bulundurmanın bir yolu, etkilerin üretildiği üretim sürecindeki noktaları belirlemek için bir ürün yaşam döngüsü değerlendirmesi yapmaktır. Şekil 27.3, ekoturizm ürünlerinin yaban hayatı üzerindeki potansiyel olumsuz etkilerine odaklanan böyle bir değerlendirme sunmaktadır.

Bu süreçteki ilk bileşen, yollar ve rıhtımlar gibi ekoturizm altyapısının ve konaklama ve yürüyüş parkurları gibi ekoturizm tesislerinin inşasıdır. Bu yapılaşma için alanın temizlenmesi yaban hayatı habitatını tahrip edebilir; yuvaları bozabilir; besin kaynaklarını azaltabilir ve yaban hayatının normal davranışlarını bozabilecek gürültü ve

kirlilik yaratabilir (Buckley, 2004a, 2004b; Newsome, Dowling ve Moore, 2005). İkinci bileşen, turistlerin ve yiyecek, içecek ve yakıt gibi onlara hizmet sunmak için gereken mal ve malzemelerin ekoturizm alanlarına taşınmasıyla ilgili taşımacılıktır. Sürecin bu bileşeni karbon emisyonu üretir (Simmons ve Becken, 2004) ve yakıt sızıntıları gibi diğer kirlilik türlerine de yol açabilir. Hem turistleri ekoturizm tesislerine getirmek hem de yaban hayatını bulmak için kullanılan ulaşım sistemleri yaban hayatı hareketine engel oluşturabilir.

Şekil 27.3 ekoturizm üretim süreçlerinin yaşam döngüsü değerlendirmesi

Örneğin, elektrik ve kamu hizmetlerinin sağlanması için yapılan yollar ve açıklıklar, açık alanları geçmeye isteksiz olan türler için sorun olabilir (Newsome ve ark., 2005). Benzer şekilde, suya yakın konaklama ve izleme alanlarının inşası ziyaretçiler için görüntüleme fırsatları sağlayabilir, ancak kuşların ve diğer türlerin suya erişmesini engelleyebilir (Buckley, 2004a). Bu ekoturizm altyapı engellerini aşmak isteyen hayvanlar da çarpışmalardan dolayı ölüm ve yaralanma riski taşımaktadır (Beckers, 2008; Higham ve Lusseau, 2004). Ekoturizm operasyonlarıyla ilişkili ulaşım, hayvan iletişimde de engeller yaratabilir ve bu da vahşi yaşam için başka bir stres kaynağı olabilir (Higham ve Lusseau, 2004).

Temel bileşen, yine gürültü ve ışıklardan kaynaklanan kirlilik ve vahşi yaşam rahatsızlığı ile bağlantılı olabilecek ekoturizm tesislerinin devam eden operasyonlarını ifade eder. Ekoturizm tesisleri aynı zamanda yiyecek artıkları ve diğer insan atıklarının birikebileceği yerler olabilir, bu da vahşi hayvanların bu alanlara gelmesini teşvik eder, onların davranış kalıplarını değiştirir ve yırtıcıların bölgeye olan ilgisini artırabilir. Yaşam döngüsü değerlendirmesinin bu bileşenine bağlı olarak, genellikle motorlu taşıtlarda, teknelerde ve / veya yaya olarak yaban hayatına erişim sağlama ile ilgili faaliyetler bulunmaktadır. Buradaki etkiler çarpışma, rahatsızlık, gürültü, kirlilik ve habitat hasarını içerir (Higham ve Lusseau, 2004; Newsome ve ark., 2005; Warnken ve Byrnes, 2004). Vahşi hayvanlar, ekoturist faaliyetlerden rahatsız olduğunda veya rahatsız edildiğinde, rahatsızlıktan uzaklaşmak için ekstra enerji harcarlar ve beslenmelerinde kesintiler olabilir. Kombinasyon halinde, bu iki güç hayvanların sağlığına ve üreme başarısına zarar verebilir (Buckley, 2004a, 2004b; Higham ve Lusseau, 2004). Hayvanlar fiziksel olarak ekoturistlerden uzaklaşmalar ve bu nedenle rahatsız edilmiyor gibi görünseler bile, dikkatlerinin turistlere yöneldiğine ve zaman içinde bunun olumsuz etkileri olabileceğine dair kanıtlar vardır (Higham, 1998; Price, 2008).

Turistlerin yaban hayatı ile daha fazla doğrudan etkileşime girebileceği, onlara dokunabileceği ve / veya onları besleyebileceği bir durum da vardır. Ek olarak, bir dizi ekoturizm operasyonu, vahşi hayvanların turistler tarafından daha kolay görülebilmesi için belirli yerlere yaklaşmasını teşvik etmek için besleme işlemleri uygulamaktadır. Vahşi hayvanları beslemek, beslenme sorunları, hayvan davranışlarındaki değişiklikler ve daha büyük yırtıcı hayvan konsantrasyonlarının cazibesi gibi sayısız problemle ilişkilidir (Buckley, 2004a, 2004b; Newsome ve ark., 2005). Hayvanlara dokunmak yaygın bir ekoturist faaliyet değildir, ancak gerçekleştiği yerde stres ve hastalık bulaşmasına neden olabilir (Newsome ve Rodger, 2008). Son olarak, insan varlığına alışmış olan hayvanlar, kaçak avcılar için kolay hedefler haline gelebilir ve / veya bu sebeple zarar görürlerse, turistlere karşı saldırgan olabilir. Bunun sonucunda bu hayvanlar daha sonra sık sık itlaf için hedef haline gelir (Buckley, 2004b).

Ekoturizmin yaban hayatı üzerindeki etkilerinin tartışılmasının çoğu olumsuz etkilere odaklanırken, ekoturizmin hem yaban hayatı hem de ekoturizm

destinasyonlarında veya yakınında yaşayan insanlar için sağlayabileceği faydalara dair bazı kanıtlar vardır. Bu avantajlar üç ana kategoriye ayrılır. Birincisi, ekoturizmin, ekoturizmde istihdam ve ekoturizm işletmecileri tarafından ödenen ücretler ve vergiler yoluyla yaban hayatı koruma ve yaban hayatı habitatlarının bakımı ve restorasyonu için ekonomik bir teşvik sağlayabileceğine dair kanıtlar vardır (de Vasconellos, Pegas ve Stronza, 2008; Higginbottom ve Tribe, 2004; Higginbottom, Northrope ve Green, 2001; Rodriguez, 2008; Walker ve Moscardo, 2011). İkincisi, birçok ekoturizm operasyonu yaban hayatı araştırmalarını ve izlemelerini desteklemektedir ve bu da daha etkin yaban hayatı yönetimi ve korunmasına katkıda bulunabilir (Higginbottom ve Tribe, 2004; Higginbottom ve ark., 2001). Son olarak, ekoturistler için vahşi yaşamın yorumlanması, yerel toplulukların vahşi yaşamı korumanın önemi konusunda eğitimlerine katkıda bulunabilir (de Vasconellos ve ark., 2008; Higginbottom ve diğ., 2001).

YABAN HAYATI VE EKOTURİZMİ YÖNETMEK: EKOTURİZM OPERASYONLARINDA SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİ SAĞLAMAK İÇİN KRİTİK KONULAR

Ekoturizm, akademik literatürde vaat edilen faydalara ulaşamadığı ve bazı durumlarda çevresel hedefler peşinde önemli sosyal maliyetler yarattığı için giderek daha fazla eleştiriye maruz kalmıştır (Butcher, 2006; Carrier ve Macleod, 2005; Kiss, 2004; Kruger, 2005; Stamou ve Pareskevopoulos, 2003). Ekoturizmin tutsak olmayan yaban hayatı ve ekoturizm destinasyonlarındaki ev sahibi topluluklar için ekoturizmin maliyetleri ve yararları üzerine yapılan araştırmalar, bu konuların her ikisine de örnekler sunmaktadır. İyi yönetim programlarının bir önceki bölümde listelenen olumsuz etkilerin çoğunu en aza indirebileceği iddia edilebilirken, ekoturizm destinasyonlarının sakinleri için olumlu faydaları en üst düzeye çıkarmanın yollarını önermek o kadar kolay değildir. Örneğin, ekoturizm genellikle vahşi yaşamın korunması için bir fayda olarak görülen korunan alanların geliştirilmesi için bir güç olmuştur. Bu tür gelişmeler her zaman bu bölgelerde ve çevresinde yaşayan insanlar için bir fayda olarak görülmemiştir. Bazı yazarlar, yaban hayatı ekoturizm fırsatlarını geliştirme arzusuyla yönlendirilen korunan ve koruma alanlarının geliştirilmesinin; yerel toplulukların yerinden edilmesine ve ardından yoksulluk sorunlarına, geleneksel tarımın ve hayvancılığın bozulmasına,

yetersiz beslenmeye ve açlığa ve geleneksel topraklara ve haklara erişim kaybına yol açtığı Afrika'dan örnekler vermiştir (Akama, 1996; Ashley ve Jones, 2001; Brooks, 2005; McGregor, 2005; van Beck, 2003). Bu tür ekoturizm genellikle dış turizm işletmecileri tarafından geliştirilmekte ve kontrol edilmektedir ve bu nedenle varış noktasından genellikle yüksek düzeyde ekonomik sızıntı vardır (Dieke, 2003; Kirsten ve Rogerson, 2002; Mbaiwa ve Darkoh, 2006; Sindiga, 1999; Sirakaya, Teye ve Sonmez, 2002). Johnson ve Wilson (2000), herhangi bir yaban hayatı ekoturizm operasyonunun yerel topluluklara sembolik faydalardan daha fazlasını sağladığına dair çok az kanıt olduğu sonucuna varmışlardır.

Moscardo'nun (2008b) sürdürülebilir turizm için topluluk kapasite geliştirme incelemesi, ekoturizmin destinasyonlara yönelik olumlu sonuçlarını geliştirmek için ekoturizm planlamacılarının ve yöneticilerinin göz önünde bulundurması gereken bir dizi eylem önermektedir. Bunlardan ilki, kalkınma seçenekleri hakkında daha yüksek düzeyde anlamlı topluluk danışmanlığı sağlamak amacıyla ekoturizmi geliştirme kararından önce yürütülen toplum eğitimi programlarına yapılan yatırımdır. Bu tür eğitim programlarının bir sistem olarak turizmin doğasını, hem olumlu hem de olumsuz potansiyel etkilerini, turizm piyasalarının doğasını ve turist beklentilerini ve yaban hayatı turizmi söz konusu olduğunda yaban hayatının değerini ve yaban hayatının korunmasının önemini anlamayı kapsaması gerekir. İkincisi, ekoturizm operasyonlarının, ekoturistler için vahşi yaşamı korumanın yararlarının aslında hedef topluluğun aklına yerleşmesini sağlayacak şekilde yapılandırılması gerekir. Bu, yerel topluluklar ile yaban hayatı evi işletmecileri gibi dış kuruluşlar arasında adil ortaklıklar kurmaya, ücret ve vergilerin dağıtım mekanizmalarına ve yerel girişimcileri destekleme programlarına daha fazla dikkat edilmesini gerektirir. Son olarak, ekoturizm faaliyetleri üzerinde yerel toplum kontrolünün sürdürülmesini kolaylaştırmak için yerel turizm liderlerinin geliştirilmesi ve desteklenmesi de önemlidir.

SONUÇ

Ekoturizmin belirleyici bir özelliği, içindeki konumudur ve doğal ortamlara bağımlılık ve esir olmayan vahşi yaşam, bu tür ortamların önemli bir unsurudur. Şaşırtıcı olmayan bir şekilde, esir olmayan vahşi yaşamı görme fırsatı, ekoturistlerin

motivasyonları, beklentileri, faaliyetleri ve deneyimleri üzerine yapılan araştırmalarda merkezi bir temadır. Ekoturizm uygulamasının zorluğu, bu tür fırsatları hem yaban hayatı hem de turistler için güvenli ve hem doğal çevre hem de ev sahibi topluluklar için sürdürülebilir bir şekilde sağlamaktır. Bu bölüm, ekoturizmin bu hedeflere ulaşmasının mümkün olmasına rağmen, pratikte sık sık gerçekleşmediğini savunmuştur. Turistler için güvenlik ve asgari etkiler konusunda tavsiye ve rehberlik içeren etkili yaban hayatı yorumlama programlarının geliştirilmesine daha fazla dikkat edilmesi gerekmektedir. Mevcut kanıtlar, dikkatli bilişsel işlemeyi ve turistler arasında yansıtıcı katılımı teşvik etmeyi amaçlayan yorumlamanın etkili olma ihtimalinin daha yüksek olduğunu göstermektedir. Ekoturizm operasyonlarının daha geniş etkileri ve yerel topluluklara katkıları hakkında daha fazla yansıma ve farkındalık da gereklidir.

KAYNAKÇA

Acevedo-Gutierrez, A., Acevedo, L., Belonvich, O. ve Boren, L. (2010). How effective are posted signs to regulate tourism? An example with New Zealand fur seals. *Tourism in Marine Environments*, 7 (1), 1–54.

Akama, J. (1996). Western environmental values and nature-based tourism in Kenya. *Tourism Management*, 17 (8), 567–74.

Andersen, M.S. ve Miller, M.L. (2006). Onboard marine environmental education: Whale watching in the San Juan Islands, Washington. *Tourism in Marine Environments*, 2 (2), 111–18.

Armour, R. ve Macdonald, J. (1998). Animal caused fatalities in British Columbia 1969–1997. *Quarterly Digest*, 8 (1–2), available at http://www.VS.gov.bc.ca/stats/quarter/q1_2_98/ (accessed 15 November 2003).

Ashley, C. ve Jones, B. (2001). Joint ventures between communities and tourism investors: Experiences in Southern Africa. *International Journal of Tourism Research*, 3, 407–23.

Ballantyne, R., Packer, J. ve Falk, J. (2011). Visitors' learning for environmental sustainability: Testing short- and long-term impacts of wildlife tourism experiences using structural equation modelling. *Tourism Management*, 32 (6), 1243–52.

Ballantyne, R., Packer, J. ve Hughes, K. (2007). Conservation learning in wildlife tourism settings: Lessons from research in zoos and aquariums. *Environmental Education Research*, 13 (3), 367–83.

Beckers, D. (2008). Good from bad: Is there an upside to road kills? In D. Lunnes, A. Munn ve W. Meikle (Eds.), *Too close for comfort: Contentious issues in human-wildlife encounters* (pp. 103–4). Sydney, Australia: Royal Zoological Society of New South Wales.

Benckendorff, P., Moscardo, G. ve Murphy, L. (2006). Visitor perceptions of technology use in tourist attraction experiences. In G. Papageorgiou (Ed.), *Cutting-edge research in tourism: New directions, challenges and applications*. University of Surrey, Guildford, UK, available as a pdf file on CD.

Boren, L.J., Gemmell, N. ve Barton, K. (2009). The role and presence of a guide: Preliminary findings from ‘Swim with Seal’ programs and land-based seal viewing in New Zealand. *Tourism in Marine Environments*, 5 (2–3), 187–200.

Brooks, S. (2005). Images of ‘wild Africa’: Nature tourism and the (re)creation of Hluhluwe game reserve, 1930–1945. *Journal of Historical Geography*, 31, 220–40.

Buckley, R. (2004a). Impacts of ecotourism on birds. In R. Buckley (Ed.), *Environmental impacts of ecotourism* (pp. 187–209). Wallingford, Oxon, UK: CABI.

Buckley, R. (2004b). Impacts of ecotourism on terrestrial wildlife. In R. Buckley (Ed.), *Environmental impacts of ecotourism* (pp. 211–28). Wallingford, Oxon, UK: CABI.

Butcher, J. (2006). The United Nations International Year of Ecotourism: A critical analysis of development implications. *Progress in Development Studies*, 6, 146–56.

Carrier, J.G. ve Macleod, D.V.L. (2005). Bursting the bubble: The socio-cultural context of ecotourism. *Journal of the Royal Anthropological Institute*, 11, 315–34.

Chan, J.K.L. ve Baum, T. (2007a). Motivation factors of ecotourists in ecolodge accommodation: The push and pull factors. *Asia Pacific Journal of Tourism Research*, 12 (4), 349–64.

Chan, J.K.L. ve Baum, T. (2007b). Ecotourists' perception of ecotourism experience in Lower Kinabatangan, Sabah, Malaysia. *Journal of Sustainable Tourism*, 15 (5), 574–90.

Choi, C. (2003). Travel-related infections. *Topics in Emergency Medicine*, 25 (2), 182–94.

Coghlan, A. (2012). Facilitating reef tourism management through an innovative importance-performance analysis method. *Tourism Management*, 33 (6), 767–75.

De Vasconelles, P., Pegas, F. ve Stronza, A. (2008). Ecotourism equations: Do economic benefits equal conservation. In A. Stronza ve W.H. Durham (Eds.), *Ecotourism and conservation in the Americas* (pp.163–76). Wallingford, Oxon, UK: CABI.

Dieke, P. (2003). Tourism in Africa's economic development: Policy implications. *Management Decision*, 41 (3), 287–95.

Ecotourism Australia. (2011). What is ecotourism?, available at <http://www.ecotourism.org.au/> (accessed 22 December 2011).

Evans, J.B.T. ve Curtis-Holmes, J. (2005). Rapid responding increases belief bias: Evidence for the dual-process theory of reasoning. *Thinking and Reasoning*, 11 (4), 382–9.

Higginbottom, K., Northrope, C. ve Green, R. (2001). Positive effects of wildlife tourism on wildlife. Gold Coast, Australia: CRC for Sustainable Tourism.

Higginbottom, K. ve Tribe, A. (2004). Contributions of wildlife tourism to conservation. In K. Higginbottom (Ed.), *Wildlife tourism: Impacts, management and planning* (pp. 99–124). Altona, Victoria, Australia: Common Ground Publishing.

Higham, J. (1998). Tourists and albatrosses: The dynamics of tourism at the Northern Albatross Colony, Taiaroa Head, New Zealand. *Tourism Management*, 19 (6), 521–31.

Higham, J. ve Carr, A. (2002). Ecotourism visitor experiences in Aotearoa/New Zealand: Challenging the environmental values of visitors in pursuit of pro-environmental behaviour. *Journal of Sustainable Tourism*, 10 (4), 277–94.

Higham, J. ve Lusseau, D. (2004). Ecological impacts and management of tourist engagements with cetaceans. In R. Buckley (Ed.), *Environmental impacts of ecotourism* (pp.171–86). Wallingford, Oxon, UK: CABI.

Huff, J.I. ve Barry, P.A. (2003). B-virus (ceropithecine herpesvirus1) infection in human and macaques – potential for zoonotic diseases. *Emerging Infectious Diseases*, 9 (2), 246–51.

Johnson, H. ve Wilson, G. (2000). Biting the bullet: Civil society, social learning and the transformation of local governance. *World Development*, 28 (11), 1891–906.

Kang, M. ve Gretzel, U. (2012). Effects of podcast tours on tourist experiences in a national park. *Tourism Management*, 33 (2), 440–55.

Kerstetter, D.L., Jou, J.-S. ve Lin, C.-H. (2004). Profiling Taiwanese ecotourists using a behavioural approach. *Tourism Management*, 25 (4), 491–8.

Kirsten, M. ve Rogerson, C. (2002). Tourism, business linkages and small enterprise development in South Africa. *Development South Africa*, 19 (1), 29–59.

Kiss, A. (2004). Is community-based ecotourism a good use of biodiversity conservation funds? *Trends in Ecology and Evolution*, 19, 232–7.

Kruger, O. (2005). The role of ecotourism in conservation: Panacea or Pandora's box? *Biodiversity and Conservation*, 14, 579–600.

Kwan, P., Eagles, P.F.J. ve Gebhardt, A. (2010). Ecolodge patrons' characteristics and motivations: A study of Belize. *Journal of Ecotourism*, 9 (1), 1–20.

Langer, E.J. (1997). *The Power of Mindful Learning*. Reading, MA: Addison-Wesley.

Lindback, H., Lindback, J., Tegnell, A., Janzon, D., Vene, S. ve Ekdahl, K. (2003). Dengue fever in travelers to the tropics, 1998 and 1999. *Emerging Infectious Diseases*, 9 (4), 438–43.

Mackoy, R.D. ve Osland, G.E. (2004). Lodge selection and satisfaction: Attributes valued by ecotourists. *Journal of Tourism Studies*, 15, 13–25.

Mayes, G. ve Richins, H. (2009). Dolphin watch tourism: Two differing examples of sustainable practices and proenvironmental outcomes. *Tourism in Marine Environments*, 5 (2–3), 201–14.

Mbaiwa, J.E. ve Darkoh, M.B.K. (2006). *Tourism and environment in the Okavango Delta, Botswana*. Gaborone, Botswana: Pula Press.

McGregor, J. (2005). Crocodile crimes: People versus wildlife and the politics of postcolonial conservation on Lake Kariba, Zimbabwe. *Geoforum*, 36, 353–69.

Miller, M.L. (2008). Marine wildlife tourism management: Mandates and protected area challenges. In J. Higham ve M. Luck (Eds.), *Marine wildlife and tourism management* (pp. 233–56). Wallingford, Oxon, UK: CABI.

Modin, E.M.P. ve Fenton, M. (2004). Environmental interpretation in the Great Barrier Reef Marine Park: An assessment of programme effectiveness. *Journal of Sustainable Tourism*, 12 (2), 121–37.

Moscardo, G. (2006). Is near enough good enough? Understanding and managing customer satisfaction with wildlife-based tourism experiences. In B. Prideaux, G. Moscardo ve E. Laws (Eds.), *Managing tourism and hospitality service* (pp. 38–53). Wallingford, Oxon, UK: CABI.

Moscardo, G. (2008a). Understanding visitor experiences in captive, controlled and noncaptive wildlife-based tourism settings. *Tourism Review International*, 11, 213–23.

Moscardo, G. (2008b). Building community capacity for tourism development: Conclusions. In G. Moscardo (Ed.), *Building community capacity for tourism* (pp. 172–80). Wallingford, Oxon, UK: CABI.

Moscardo, G. (2009). Understanding tourist experience through mindfulness. In M. Kozak ve A. Decrop (Eds.), *Handbook of tourist behaviour: theory and practice* (pp. 99–115). New York: Routledge.

Moscardo, G. ve Saltzer, R. (2004). Understanding wildlife tourism markets. In K. Higginbottom (Ed.), *Wildlife tourism* (pp. 167–86). Altona, Victoria, Australia: Common Ground Publishing.

Moscardo, G., Taverner, M. ve Woods, B. (2006). When wildlife encounters go wrong: Tourism safety issues associated with threatening wildlife. In Y. Mansfeld ve A. Pizam (Eds.), *Tourism safety and security* (pp. 209–27). Oxford: Elsevier.

Moscardo, G., Woods, B. ve Greenwood, T. (2001). Understanding visitor perspectives on wildlife tourism. *Wildlife Tourism Research Report Series No.2*. Gold Coast, Australia: CRC for Sustainable Tourism.

Moscardo, G., Woods, B. ve Saltzer, R. (2004). The role of interpretation in wildlife tourism. In K. Higginbottom (Ed.), *Wildlife tourism* (pp. 231–52). Altona, Victoria, Australia: Common Ground Publishing.

Newsome, D., Dowling, R. ve Moore, S. (2005). *Wildlife tourism*. Clevedon, UK: Channel View.

Newsome, D. ve Rodger, K. (2008). To feed or not to feed: A contentious issue in wildlife tourism. In D. Lunnes, A. Munn ve W. Meikle (Eds.), *Too close for comfort*:

Contentious issues in human-wildlife encounters (pp.255–70). Sydney, Australia: Royal Zoological Society of New South Wales.

Okello, M.M., D'Amour, D.E. ve Manka, S.G. (2008). Tourism attractions and satisfaction of Amboseli National Park Kenya. *Tourism Analysis*, 13 (4), 373–86.

Okello, M.M. ve Grasty, K. (2009). The role of large mammals and protected areas to tourist satisfaction in the Northern Circuit, Tanzania. *Tourism Analysis*, 14 (5), 691–8.

Ponnampalam, L.S. (2011). Dolphin watching at Muscat, Sultanate of Oman: Tourist perceptions and actual current practice. *Tourism in Marine Environments*, 7 (2), 81–94.

Powell, R.B. ve Ham, S.H. (2008). Can ecotourism interpretation really lead to pro-conservation knowledge, attitudes and behaviour? Evidence from the Galapagos Islands. *Journal of Sustainable Tourism*, 16 (4), 467–89.

Price, M. (2008). The impact of human disturbance in birds: A selective review. In D. Lunnes, A. Munn ve W. Meikle (Eds.), *Too close for comfort: Contentious issues in human-wildlife encounters* (pp.163–96). Sydney, Australia: Royal Zoological Society of New South Wales.

Reynolds, P.C. ve Braithwaite, D. (2001). Towards a conceptual framework of wildlife tourism. *Tourism Management*, 22, 31–42.

Rodriguez, A. (2008). Tourism, indigenous peoples and conservation in the Ecuadorian-Amazon. In A. Stronza ve W.H. Durham (Eds.), *Ecotourism and conservation in the Americas* (pp.155–62). Wallingford, Oxon, UK: CABI.

Ryan, C. (1998). Saltwater crocodiles as tourist attractions. *Journal of Sustainable Tourism*, 6 (40), 314–27.

Schanzel, H.A. ve McIntosh, A.J. (2000). An insight into the personal and emotive context of wildlife viewing at the Penguin Place, Otago Peninsula, New Zealand. *Journal of Sustainable Tourism*, 8 (1), 36–52.

Simmons, D.G. ve Becken, S. (2004). The cost of getting there: Impacts of travel to ecotourism destinations. In R. Buckley (Ed.), *Environmental impacts of ecotourism* (pp. 15–24). Wallingford, Oxon, UK: CABI.

Sindiga, I. (1999). Alternative tourism and sustainable development in Kenya. *Journal of Sustainable Tourism*, 7 (2), 108–27.

Sirikaya, E., Teye, V. ve Sonmez, S. (2002). Understanding residents' support for tourism development in the central region of Ghana. *Journal of Travel Research*, 41, 57–67.

Stamation, K.A., Croft, D.B., Shaugnessy, P.D., Waples, K.A. ve Briggs, S.V. (2007). Education and conservation value of whale watching. *Tourism in Marine Environments*, 4 (1), 41–56.

Stamou, A.G. ve Paraskevopoulos, S. (2003). Ecotourism experiences in visitors' books of a Greek reserve: A critical discourse analysis perspective. *Sociologica Ruralis*, 43, 34–55.

Van Beck, W. (2003). African tourist encounters: Effects of tourism on two West African societies. *Africa*, 73(2), 251–89.

Walker, K. ve Moscardo, G. (2011). Controversial ecotourism and stakeholder roles in governance: Swim with humpback whales in Vava'u'. In E. Laws, H. Richins ve J. Agrusa (Eds.), *Tourism destination governance: Practice, theory and issues* (pp.103–16). Wallingford, Oxon, UK: CABI.

Warnken, J. ve Byrnes, T. (2004). Impacts of tour boats in marine environments. In R. Buckley (Ed.), *Environmental impacts of ecotourism* (pp. 99–124). Wallingford, Oxon, UK: CABI.

Wilks, J., Watson, B. ve Faulks, I.J. (1999). International tourist and road safety in Australia. *Tourism Management*, 20, 645–54.

Woods, B. ve Moscardo, G. (2003). Enhancing wildlife education through mindfulness. *Journal of Environmental Education*, 19, 97–108.

Ziegler, J., Dearden, P. ve Rollins, R. (2012). But are tourists satisfied? Importance-performance analysis of the whale shark tourism industry on Isla Holbox, Mexico. *Tourism Management*, 33 (3), 692–701.

26. Deniz Memelileri ile Gözlem ve Yüzme: Deniz Memelileri Ekoturizminde Uluslararası Kapsam Yönetim ve En İyi Uygulamalar

Kaye Walker and Elizabeth Hawkins

GİRİŞ

Taş Devri’nden bu yana, insanlar deniz memelilerine yönelik uzun süredir devam eden bir hayranlığa sahiptir. Genellikle mitoloji veya folklor ile ilişkilendirilirler, tanrılarla insan formunu alma yeteneği ve hatta insanlara doğrudan ataları olma da dâhil olmak üzere şekil değiştiren güçlerle yakın bağlantılar atfedilirler. Bu tür bağlantılar hala Alaska ve Kuzey Amerika kıtasının yerli kültürlerinde belirgindir (Baird, 2002). Deniz memelileri, özellikle yunuslar, bazı durumlarda hala balıkçılarınla yakın ilişkilere sahiptir, örneğin balıkları balık ağlarına doğru sürüyorlardı (Hall, 1984). 1840’lardan 1930’lara kadar Avustralya’nın güneydoğu kıyısındaki Eden balina avcıları için, göç eden balinaların sürüsüne yardım eden Katil balinaların (Orca) daha da şaşırtıcı belgelenmiş hikâyeleri vardır (Davidson, 1997). Dünyanın bazı bölgelerinde deniz memelilerinin avlanması, modern gemilerin veya geleneksel av uygulamalarının kullanımıyla devam etmektedir (Cunningham, Huijbens ve Wearing, 2012; Moyle ve Evans, 2008).

Deniz memelileri ile insan ilişkisi böylece yirmi birinci yüzyıla kadar devam etmiştir, ancak, artan çoğunluklar olarak toplumsal algıda daha yeni ve önemli bir zihinsel değişim olması, onların korunmasını desteklemekte ve avlanmalarına karşı olduklarını

ifade etmektedir (Forestell, 2008; Lavigne, Scheffer ve Kellert, 1999). Özellikle deniz memelileri (balinalar, yunuslar ve domuz balıkları) için bu modern hayranlık, bu karmaşık ve son derece sosyal hayvanlar hakkında Marineland, Florida gibi tesisler aracılığıyla daha fazla bilgi edinme ve görme fırsatı ile başlamıştır. Halkın ilgisi nedeniyle, bu tesislerin çoğu okyanus akvaryumu sergilerine dönüştü ve yunusların ilgi çekici ve kişileştirilebilir doğasını daha da ortaya çıkaran davranış bilimcilerini cezbettiler (Samuels ve Tyack, 2000). Flipper gibi sonraki medya yapımları, halkın yunuslara olan ilgisini ve merakını önemli ölçüde genişletti ve bu hayranlık, ‘vahşi doğada’ veya ‘esir olmayan’ deniz memelileri izleme ve etkileşimli ekoturizm endüstrisinin uluslararası büyümesini büyük ölçüde besledi.

Şu anda, bilinen türlerin yüzde 43’ünü oluşturan 56’dan fazla deniz memelisi türü, vahşi (esir olmayan) popülasyonları konu alan 120’den fazla ülkede turizm faaliyetlerinin odak noktasıdır (Kirkwood, Boren, Shaughnessy, Szteren, Mawson, Huckstadt, Hofmeyr, Oosthuizen, Schiavini, Campagna ve Berris, 2003; O’Connor, Campbell, Cortez ve Knowles, 2009’dan türetilmiştir). Vahşi hayvanların tutulduğu tesisler popüler bir turistik cazibe merkezi olmaya devam etse de, bu bölüm ‘doğal’ veya ‘esir olmayan’ bir ortamda deniz memelilerini (balinalar, yunuslar ve porpoises) içeren ekoturizm operasyonlarını ele almaktadır. Uluslararası uygulamaların kapsamını, yönetim konularını ve çoğu zaman tartışma ve politik müdahale ile çevrili bir sektörde en iyi uygulamaların uygulanmasının ilke ve etkilerini dikkate almaktadır. Bölüm, Tonga’daki ‘Kambur balina ile yüzmek’ ekoturizm endüstrisinin bu yönlerini vurgulayan bir vaka çalışmasıyla sona ermektedir.

DENİZ MEMELİLERİ EKOTURİZM ENDÜSTRİSİNİN ULUSLARARASI KAPSAMI

Deniz memelileri ekoturizminin kurulması, tüketim için doğrudan avlanmanın aksine alternatif ve tartışmasız olarak nüfusun daha sürdürülebilir ve arzu edilen kullanımı olarak birçok alanda gerçekleşmiştir (Moyle ve Evans, 2008; Orams, 2001). Topluluk kapasitesi faydaları, ‘hızla büyüyen, yerel yenilenme potansiyeli taşıyan, koruma ve sürdürülebilir uygulamaları teşvik eden ve ekolojik ve karlı olan bir ekoturizm ürünü ve etkinliği olarak’ yükseltilmiştir (Cunningham ve ark., 2012, s.143). Karaya

dayalı, gemiye dayalı ve havaya dayalı olanlar da dahil olmak üzere bir dizi farklı platformdan yürütülür ve izlemeyi, turlarla yüzmeyi, vahşi beslenmeyi veya provizyon programlarını içerir (Higham ve Hendry, 2008). Karatabanlı ve gemi tabanlı balina gözlemciliği, kıyı şeridinde bulunan bölgesel kasabaların yanı sıra özellikle balina göç yolları boyunca ada toplulukları için önemli turistik yerler olarak hizmet verebilir. En popüler operasyonlar, farklı deneyimler sunmak için çeşitli gemileri platform olarak kullanmaktadır. Bunlar, 200 kişilik kapasiteye sahip büyük ve küçük motorlu gemilerden, birkaçı için daha kişisel rehberli deneyime kadar değişebilir. Balinalarla (örneğin, Tonga) veya yunuslarla (örneğin, Hawaii, Bahamalar, Yeni Zelanda) yüzmek için gemiden atlamanın daha maceracı durumlarına, deniz memelilerini uzaktan veya çok yakın bir mesafeden (örneğin, Hervey Körfezi, Avustralya) izlemeyi içerebilecek nispeten ‘rahat’ deneyimler sunabilirler (Higham ve Hendry, 2008). Alternatif olarak, kazılmış kanolarda şafakta “Dönen yunusları” gözlemlemek için Bali (Endonezya) ‘da motorlar bulunur ve Alaska’da 10 metreye kadar uzayan güçlü Katil Balinalar arasında kayak gezileri yapılır.

Bu tür operasyonlar, hayvanlara veya doğaya yakınlık açısından potansiyel olarak daha samimi karşılaşmalar sağlayabilir, ancak endüstrinin küresel kapsamı boyunca operatörlerin ve turistlerin büyüklüğü ve yoğunluğu, deneyimi doğrudan etkileyecektir. Örneğin Bali’de, yoğun tatil sezonunda, bir grup yunusu iki saat boyunca takip eden ve izleme olanağı sağlayan 300’e kadar ‘yarı geleneksel’ kano görülebilir. Avustralya, doğal ortamlarda vahşi yunusların elle beslenmesini sağlayan ve özellikle yılda binlerce ziyaretçiyi Tin Can Körfezi ve Shark Körfezi gibi bölgesel topluluklara çeken sınırlı sayıda küresel destinasyondan dördünü sunmaktadır. Bu nedenle, sektörün kapsamını ve yönetimini yalnızca hayvanlarla etkileşim ve koruma açısından değil, aynı zamanda kaliteli bir turizm deneyimi sağlama açısından da göz önünde bulundurmaya ihtiyaç vardır.

Deniz memelileri ekoturizm operasyonları, hayvanlarla etkileşimler ve turizm yönetimi ile ilgili olarak kendi ülkelerinin politikalarına veya düzenlemelerine tabi olmakla birlikte, bunlar dünya genelinde farklılık göstermektedir. Birçok yerde bu turizm türü, gelişimi desteklenmediyse var olmayabilir; özellikle daha az gelişmiş ülkelerde popüleritesi hızla arttıkça, gelişme aşamasında olabilir. Zeppel (2009) yunus ekoturizm

deneyimleriyle yüzmeye değindi ve vahşi yunus popülasyonları üzerindeki olumsuz etkilerin sadece belirgin olmadığını, aynı zamanda suda, esir olmayan yunus karşılaşmalarının turist katılımcıları için tatmin edici olmayan deneyimler olduğunu kanıtlayan bazı kanıtlar olduğunu öne sürdü (O'Neill, Barnard ve Lee, 2004). Aslında, yunusları bir gemiden gözlemleyenler, turizm deneyimlerinden, sözde daha yakın bir su içi karşılaşma yaşayanlara göre daha fazla memnuniyet duyduklarını belirttiler. Zeppel'in (2009) incelemesi, yunusların yakınlığının, sayısının ve yunuslarla yüzmeye süresinin katılımcı memnuniyeti açısından yeterince incelenmediğini ve su içi yunus karşılaşmasının türü için turist tercihlerinin ele alınmadığını ortaya koymuştur.

Tablo 28.1, deniz memelileri ekoturizm endüstrisinin uluslararası kapsamını, hedeflenen türleri, operasyonel platformları, katılımcı sayısını, turizm harcamalarını ve dünyanın farklı bölgelerindeki yıllık ortalama büyüme oranını ele alarak özetlemektedir. Endüstri, 1960'ların başındaki küçük başlangıcından bu yana katlanarak büyüdü ve 1998-2008 yılları arasında on yıllık bir süre zarfında deniz memelileri izleme faaliyetlerine katılan ülke sayısı 87'den 119'a yükseldi (O'Connor ve ark., 2009). Balina izleme endüstrisinin yıllık ortalama küresel büyüme oranı, son on yılda yüzde 4,2'lik küresel turizm büyümesine kıyasla yüzde 3,7 olmuştur. Bununla birlikte, bölgesel düzeyde bu büyük ölçüde değişmektedir. Örneğin, Güney Pasifik'te tahminen yüzde 14, Asya'da ise yüzde 17'lik bir büyüme oranı yaşanırken, bazı ülkeler bu ekoturizm biçimini hızla benimsemekte ve bu rakamları bile fazlasıyla aşmaktadır. Aynı on yıllık dönemde Çin yüzde 107, Maldivler ise yüzde 86 büyüme göstermiştir (O'Connor ve ark., 2009) (Tablo 28.1). Toplamda, 2008 yılında dünya genelinde 13 milyondan fazla insan deniz memelileri izleme etkinliklerine katılmıştır. Endüstrinin toplam harcamaya 2,1 milyar ABD Doları katkı sağlayacağı tahmin edilirken, tahminen 3300 operatörün deniz memelileri izleme endüstrisinde dünya çapında yaklaşık 13.200 kişiyi istihdam ettiği tahmin edilmektedir (O'Connor ve ark., 2009).

Bu nedenle, bazı bölgelerde deniz memelileri turizminin büyümesinin genel turizm büyüme oranını aştığı açıktır. Sanayinin uygulanabilir olduğu diğer ülkeler benzer ekoturizm operasyonlarını başlatırlarsa, sanayinin ilave 413 milyon ABD Doları ve 5700 ek istihdam üretebileceği tahmin edilmektedir (Cisneros-Montemayor, Sumaila,

Kaschner ve Pauly, 2010). Bu tahminlerin, mevcut endüstrilerin veya diğer küresel etkilerin öngörülen büyümesini dikkate almadığını ve sadece genel projeksiyonlar olduğunu belirtmek gerekir. Bununla birlikte, endüstri rakamları, son on yılda genel turizm rakamlarını olumsuz yönde etkileyen şiddetli akut solunum sendromu (SARS) gibi küresel olaylar karşısında sağlam bir esnekliğe sahip olduğunu göstermiştir. Bu, yalnızca doğal yaşam alanlarındaki vahşi hayvanları deneyimleme talebindeki artışla açıklanamaz (O'Neill ve ark. 2004), aynı zamanda daha çeşitli deniz memelileri ekoturizm deneyimleri ve diğer kara temelli vahşi yaşam deneyimleri sunan ülke sayısındaki artış da gösterilmiştir (Higginbottom, 2002). Örneğin, Tonga Kambur balina ekoturizm endüstrisi, dünyadaki en eşsiz vahşi yaşam deneyimlerinden birine dayanmaktadır (Walker ve Moscardo, 2011) ve bu nedenle, uluslararası yaban hayatı turistlerine yönelik çok belirgin bir çekiciliği vardır ve Güney Pasifik bölgesinin turizm çekiciliğine önemli ölçüde katkıda bulunur (IFAW, 2008).

DENİZ MEMELİLERİ EKOTURİZMİNİN YÖNETİMİ VE DÜZENLENMESİ

Küresel olarak, endüstri genellikle gönüllü davranış kuralları, yönergeler ve hükümet veya endüstri düzenlemeleri aracılığıyla yönetilir (Berrow, 2003; Garrod ve Fennell, 2004).

Tablo 28.1 Farklı küresel bölgelere ve buna bağlı turizm harcamalarına göre küresel deniz memelileri ekoturizm endüstrisinin kapsamı, katılımcı sayısı, hedef deniz memelileri türleri, operasyonel platformlar ve yıllık ortalama büyüme oranı (AAGR)

Bölge	\$ Toplam harcama (2008) (milyon)	Katılımcı sayısı (2008)	Hedef türler	Platformlar	AAGR (1998 ve 2008 arasında)
			Kambur balina, Bryde balinası,		

Afrika ve Ortadoğu	\$ 163.5	1.361.330	Güney gerçek balinası, Sperm balinası, Dönücü yunus, Şişe burunlu yunus, Hint-Pasifik Kambur yunusu, Heaviside yunusu	Tekne, Yüzme	-1.3
Antartika	\$ 36.8	45.520	Katil balina, Kambur balina, Yüzgeçli balina, Minke balinası	Tekne	33.7
Asya	\$ 65.9	1.055.781	Kambur (pembe) yunus, Irrawaddy yunusu, Dönücü yunus, Sperm balinası, Şişe burunlu yunus, Yüzgeçsiz liman yunusu	Tekne Yüzme Geleneksel kanolar	17.2

,			Kambur balina,	Tekne	
Avustralya	\$ 171.9	1.635.374	Cüce minke balinası Mavi balina, Güney gerçek balinası, Şişe burunlu yunus (iki tür), Bayağı yunus, Hint-Pasifik Kambur yunus	Yüzme Kano	8.3
Kuzey Amerika	\$ 1192.5	6.256.277	Minke balinası, Gri balina, Kambur balina, Mavi balina, Kuzey gerçek balinası, Yüzgeçli balina, Katil balina, Dall liman yunusu, Liman yunusu,	Tekne Yüzme Kano	1.3

			Pasifik beyaz yüzlü yunus, Benekli yunus, Şişe burunlu yunus, Mersin balığı, Boynuzlu balina		
Orta Amerika (Karayipler dâhil)	\$ 53.7	259.437	Kambur balina, Gri balina, Şişe burunlu yunus, Benekli yunus, Sperm balinası	Tekne Yüzme	12.8
Avrupa (ingiltere dâhil)	\$ 97.60	828.115	Minke balinası, Kısa gagalı bayağı yunus, Şişe burunlu yunus, Liman yunusu	Tekne, Kano	7.1
Yeni Zelanda	\$ 80.9	546.445	Bryde balinası, Maui yunusu, Hector yunusu, Esmer yunus,	Tekne Yüzme Kano	9.0

			Bayağı yunus, Sperm balinası		
Güney Amerika	\$ 211.8	582.547	Kambur balina, Güney gerçek balinası, Bryde balinası, Tucuxi yunusu, Amazon nehir yunusu (boto)	Tekne	10.0
Güney Pasifik	\$ 38.1	249.861	Kambur balina, Şişe burunlu yunus, Dönücü yunus	Tekne Yüzme	14.1

Ancak yönetim çok katmanlı ve oldukça karmaşıktır (Carlson, 2008; Higham, Bejder ve Lusseau, 2009) ve çeşitli düzeylerde uluslararası ve ulusal politika ve yönetim çerçeveleri içerebilir. Bu, bu etkileşimlerin içinde yer aldığı çeşitli çevresel, politik ve sosyo-ekonomik bağlamlardan kaynaklanmaktadır (Higham ve ark., 2009). Operasyonların düzenlenmesini ve yürütülmesini etkilemek için uluslararası yaban hayatı koruma kurumları, yerel ve ulusal hükümetler ve bölgesel çevre yönetimi kuruluşları arasında siyasi ilişkiler ve ittifaklar sürdürülmekte ve oluşturulmaktadır. Aşağıdaki vaka çalışması, endüstrinin çektiği politik karmaşıklık katmanlarını göstermektedir. Ülkelerin ayrıca iç politika, kültür ve mirasla şekillenen kendi çoklu çevre mevzuatı, yaban hayatı ve deniz ortamının korunması, sürdürülebilir kalkınma politikaları ve turizm yönetimi

katmanları vardır. Endüstrinin doğaya dayalı turizmin en büyük uluslararası sektörlerinden biri olmasına rağmen, endüstrinin yönetiminin çok yönlü, tartışmalı, kafası karışmış ve hatta tamamen eksik kalması bu unsurlardan kaynaklanmaktadır (Constantine ve Bejder, 2008).

Mevzuatta yer alan düzenlemelerin çoğu, taciz, yaralanma veya doğrudan öldürme yoluyla deniz memelilerini doğrudan engelleyen veya rahatsız eden insanlar için tanımları ve sonuçları içermektedir. Bunlar ilk olarak 1972’de Deniz Memelilerini Koruma Yasası (Berrow, 2003) kapsamında ABD tarafından tanıtıldı. Deniz memelileri turizmini ve su üzerinde veya su içinde karşılaşmaların uygun yönetimini de içerecek şekilde mevzuatta özel değişiklikler yapılması gerekmektedir (veya yapılmıştır) (Berrow, 2003; Forestell, 2008). Uluslararası Balina Avcılığı Komisyonu (IWC) ilk olarak sürdürülebilir balina izlemenin genel ilkelerini (1996’da kabul edilmiştir) özetleyerek deniz memelileri turizminin yönetimi için uluslararası bir ölçüt belirlemiştir (IWC, 1994). Bununla birlikte, bu ana hattan bu yana, bazı yönetim yaklaşımlarının, özellikle göçmen türler için uluslararası ilişkiler gerektirdiği ortaya çıkmıştır. Örneğin, Avustralya Kambur balina popülasyonları 1999 ulusal Çevre Koruma ve Biyoçeşitliliği Koruma Yasası kapsamında korunmaktadır ve IWC, Göçmen Türler Sözleşmesi (Ek II) ve Nesli Tükenmekte Olan Türlerde Uluslararası Ticaret Sözleşmesi (Ek I) ile yapılan uluslararası anlaşmalar kapsamında ek koruma sağlanmıştır (DEH, 2010). Bu düzenlemeler balina izleme gibi faaliyetlerin potansiyel kümülatif etkilerini ele alırken (IFAW, 2004), etkin endüstri yönetiminin kurulması ve uygulanmasında daha fazla diplomatik engel oluşturabilirler.

Endüstrinin en iyi uygulamalarını bilgilendiren yönetmelik ve yönergeler tipik olarak yaklaşma mesafeleri ve teknikleri (örneğin, gemi manevrası), seyahat hızları ve her karşılaşma için zaman izin süreleri ile ilgili kısıtlamaları özetlemektedir (Berrow, 2003). Karşılaşmaları yönetmek ve olası olumsuz etkileri azaltmak için günlük ve tanımlanmış alan başına izin verilen gezi ve tekne sayısı ve kapanma alanları için ek özellikler de ölçüm olarak kullanılmıştır (Berrow, 2003; Higginbottom, 2002). Düzenleyici çerçeveler mevcut olmadığında, temsili endüstri grupları (örneğin, balina izleme dernekleri) tarafından gönüllü davranış kuralları veya en iyi uygulamalar sıklıkla

oluşturulur (Allen, Smith, Waples ve Harcourt, 2007). Bunlar genellikle turizm lokasyonundaki operasyon türüne ve tür davranışlarına daha özgüdür. Her ne kadar bu tür kodlar övgüye değer olsa da ve operatörler gönüllü olarak en iyi uygulama için çaba göstermeye teşvik edilse de, Allen ve ark. (2007) düzenleme, uygulama ve en önemlisi eğitim tarafından desteklenmediklerinde her zaman etkili olamayacakları ve sınırlı bir değere sahip olabilecekleri yorumunu yapmaktadırlar. Aşağıdaki Tonga vaka çalışmasının gösterdiği gibi, davranış kuralları yönetmelikle desteklense bile, operatörler ve yerel topluluk eğitilmemişse veya bunların nedenlerinin farkında değilse ve daha sonra bunların uygulanması ile toplumun yararı veya kapasite gelişimi arasında önemli bir bağlantı kurmuyorsa, o zaman onlara bağlı kalmak için sınırlı bir eğilim olması muhtemeldir. Forestell (2008), düzenleyici çerçevelerin deniz memelilerini korumak ve en iyi sonuçlardan ziyade yetkili eylemde türetilmeleri nedeniyle turizm karşılaşmalarını tek başına yönetmek için etkili bir mekanizma olmadığını öne sürerek bu önermeyi desteklemektedir. Bu nedenle, bu yaklaşımın tek başına yüksek düzeyde uyumsuzlukla sonuçlanması ve potansiyel olumsuz etkilerin artması muhtemeldir. İşletmeci ve toplum eğitimi ve öğretiminin dâhil edilmesi, bu yönetim yaklaşımlarının amacının daha iyi anlaşılması ve dolayısıyla özellikle yerel topluluk üyeleri sektörde istihdam edildiğinde en iyi uygulamaların uygulanması için esastır. Artan anlayış sayesinde, teoride, uyum ve sorumluluk duygusunda bir artış meydana gelecektir (IFAW, 2004).

Deniz memelileri ekoturizm karşılaşmalarına ilişkin yönetim yaklaşımları ve müdahale stratejileri de davranış türüne, yaşam alanına (örneğin beslenme veya dinlenme alanlarına); yaşam öyküsü aşamaları (örneğin, yetişkinler veya bağımlı yavrular) ve hedeflenen deniz memelileri türlerine (örneğin, göçmen olmayan türlere karşı göçmen) bağlıdır (Constantine ve Bejder, 2008; IFAW, 2004). Deniz memelileri türleri, genellikle belirli habitatlarda meydana gelebilecek kritik davranışlarda bulunduklarında turizm operasyonlarından kaynaklanan rahatsızlıklara karşı daha savunmasızdır. Sonuç olarak, son zamanlarda deniz memelileri turizm faaliyetlerinin daha kapsamlı yönetimini sağlamak ve faaliyet gösterdikleri alanların korunmasını artırmak için mekânsal-zamansal bir yaklaşım önerilmiştir (Berrow, 2003; Higham ve Lusseau, 2007; Hoyt, 2005). Bu yaklaşım, belirlenmiş çok seviyeli kutsal alanlara veya deniz koruma alanlarına

sahip kritik habitatların tanımlanmasına dayanmaktadır. Bu, şu anda bu ekoturizm biçimini geliştiren birçok ülke için daha da fazla karmaşıklık katmanı içerir ve en iyi uygulamaların uygulanması için daha fazla etkiye sahiptir. Bu, ulusların başka bir ulusun yerleşik en iyi uygulama çerçevesini basitçe benimseyemeyeceği anlamına gelmektedir. Bu nedenle, ülkeler ve endüstrinin hedeflediği deniz memelileri türleri arasında çerçevelerin varyasyonları vardır. Hedef türler üzerinde yaratabileceği olumsuz etkilere dair artan kanıtlara rağmen, şu anda deniz memelileri ekoturizm endüstrisine özgü en iyi uygulamalar için standardizasyon bulunmamaktadır (Garrod ve Fennell, 2004).

EN İYİ UYGULAMALARIN OLUŞTURULMASI VE UYGULANMASI

Hükümet ve Yasama Yaklaşımı

Önceki bölümden, en iyi uygulamaların oluşturulmasına odaklanmanın büyük ölçüde hedef hayvanların kendileri üzerindeki etkilerin değerlendirilmesine dayandığı anlaşılmaktadır. Turizm deneyimine, endüstrinin sürdürülebilirliğine veya yerel toplumun endüstriye katılım kapasitesinin arttırılmasına değinmemiştir. Bu yönler şu anda en iyi uygulamaların oluşturulmasında eksik bileşenler ve hususlardır. Sorumlu yönetim kurumları endüstrinin hızlı büyümesi için yetersiz bir şekilde hazırlanmıştır ve sonuç olarak, genel performansını ele almak için uygun politikaların ve yönetim önceliklerinin hazırlanmasında gecikmiş bir yanıt olmuştur (Higham ve ark., 2009; Hoyt, 2001).

Son zamanlarda, Higham ve ark. (2009), deniz memelileri ekoturizmi için bütünleşmiş, uyarlanabilir ortak yönetim çerçeveleri için derinlemesine bir model sunmuştur. Bu model, en iyi uygulamaların, hem hükümet yönetim çerçevelerini hem de endüstri operasyonel protokollerini ve uygulamalarını içeren çok disiplinli ve ortak yönetim yaklaşımı benimsemesi gerektiğini öne sürmektedir. Aynı zamanda, bu yaklaşım, endüstrinin uzun vadeli sürdürülebilirliğini yönetmek için yeni araştırma ve bilgileri dâhil etmek için uyarlanabilir, esnek ve duyarlı olma yeteneğine sahip olmalıdır (Berrow, 2003; Higham ve Bejder, 2008; Higham ve ark., 2009). Sektördeki bu tür yaklaşımlar nadir olmakla birlikte, bu unsurların her birini kapsayan en iyi uygulama yönetimi vakaları ortaya çıkmaktadır (Higham ve Bejder, 2008). Shark Bay'de (Batı

Avustralya), titiz bilimsel veriler yunus izleme endüstrisinin uzun vadeli olumsuz etkilerini göstermiştir (Bejder, Samuels, Whitehead, Gales, Mann, Connor, Heithaus, Watson-Capps, Flaherty ve Krutzen, 2006). Hükümet, bu bölgesel kasabanın bağımlı olduğu endüstriyi etkin bir şekilde yönetmek için izin verilen yunus izleme operatörlerinin sayısını ikiden bire düşürerek hızla yanıt verdi. Bu örnek, nispeten küçük bir temsile dayanmasına rağmen, önemli bilgiler sağlar ve yunus ekoturizm operasyonları için ortaya çıkan alanlara emsal teşkil eder (Higham ve Bejder 2008). Daha sonra, Byron Körfezi'ndeki (Avustralya) çevre koruma kurumu, yazarlardan birinin (Hawkins ve Gartside, 2008) yerel yunus izleme turlarının etkileri üzerine yaptığı araştırmalardan elde edilen son tavsiyelere hızlı bir şekilde yanıt verdi. Yetkili kurumlar, yerleşik yunusların belirlenen kritik bir habitat bölgesi içindeki turlara maruz kalma düzeyini azaltmak için yasal izin koşullarında değişiklikler uyguladı (Deniz Parkları Kurumu, kişisel iletişim, 2012). Bu tür örnekler 'endüstrinin sürdürülebilirliğe doğru ilerlemesi durumunda balina ve yunus izleme turizminin düşünceli azaltma stratejileri gerektirdiği konusunda artan bir farkındalığın göstergesidir' (Constantine ve Bejder, 2008, s.322).

Tablo 28.2, deniz memelileri ekoturizm endüstrisinin düzenleyici yönetimi için gerekli görülen ilke ve önerileri özetlemektedir. Sürdürülebilir sonuçları teşvik etmek ve sektör yararlarını artırmak için güncel literatürden, hükümet kaynaklarından ve yazarların deneyimlerinden yararlanır.

Tur Operatörü Yaklaşımı: Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama Kuralları

Endüstrinin büyümesi ve turizm deneyimlerinin çeşitlendirilmesi ve hedeflenen türler açısından, hükümetlerin deniz memelileri ekoturizm yönetimi standartlarını iyileştirme konusunda temel sorumluluğa sahip oldukları tartışılabilir. En iyi uygulamaları teşvik etmek için bu yönetim yaklaşımları, literatürde savunulan çağdaş ekoturizm ilkelerine uygun olarak sosyal, ekonomik, kültürel ve çevresel sürdürülebilirliği teşvik eden mekanizmaları içermelidir (Jamal, Borges ve Stronza, 2006). Bu; koruma, etik, eğitim, artan farkındalık ve sorumluluk ve faydaların dağılımı gibi ölçütleri yansıtacak şekilde yerel kapasite geliştirme ve endüstri katılımı (Ross ve Wall, 2001) ile sağlanmaktadır (Donohoe ve Needham, 2006). Bununla birlikte,

hükümetlerin mevcut yönetim yaklaşımlarını geliştirmesi ve hatta benimsemesi ve bunları yönetmeliklerle uygulamasıyla ilgili tartışılan zorluklar ve müteakip gecikmeler, bu sorumluluğu endüstrinin sürdürülebilirliğini sağlamak için operatörlere taşıma eğilimindedir. Fırsat veya bilgi eksikliğini, karmaşık yasal durumları veya düzenlemeleri uygulamak için kaynak eksikliğini içeren bu tür zorluklar, gönüllü davranış kurallarının veya en iyi uygulama kılavuzlarının geliştirilmesini teşvik eder. Birçoğu bu mekanizmaların etkinliği konusunda kritik öneme sahip olsa da (Allen ve ark., 2007; Mason, 2007) turistlerin ve turizm işletmecilerinin davranışlarını ve uygulamalarını etkileyebileceklerini ve daha resmi ve uygulanabilir endüstri standartlarını başlatabileceklerini gösteren kanıtlar vardır (Black ve Crabtree, 2007).

Uygulama kuralları genellikle operatörlerin zorlama olmadan, ekolojik ve etik ekoturizm uygulamalarına olan bağlılıklarını içerir (Black ve Crabtree, 2007) ve bu nedenle operatörler, personel ve yerel toplum tarafından çevresel ve yerel sürdürülebilirliğe olan güvenilirliklerinin ve ahlaki bağlılıklarının bir göstergesi olarak görülebilir. Operatörün en iyi ilgisinden başka bir teşvik için değilse, bir pazarlama avantajı sağlayabilir ve turistlerin deneyimsel memnuniyetini artırma eğiliminde olabilirler (O'Neill ve ark., 2004). Zeppel ve Muloin (2008, s. 19) gibi araştırmacıların incelemeleri, 'turistlerin yararlarını ve bilgilerini artıran teknikleri belirlemek için deniz yaban hayatı turizmi deneyimlerinin ve eğitim programlarının daha sistematik ve derinlemesine değerlendirilmesine duyulan ihtiyacı' tanımlamaktadır. Özellikle daha uzak destinasyonlarda veya gelişmekte olan ülkelerde ekoturizmin yerel topluluk kapasite geliştirme ve sürdürülebilirlikteki rolünün belirlenmesi ve başarılması konusunda literatürde hala büyük zorluklar kaydedilmektedir (Walker, 2008). Bununla birlikte, mevcut düzenlemelerin, turizm deneyiminin kalitesi, genel endüstri sürdürülebilirliği ve performansı ile yerel topluluk kapasitesinin ve katılımının artırılması gibi şimdiye kadar tartışmada eksik olduğu belirtilen en iyi uygulama yönlerini etkili bir şekilde ele almadığı açıktır. Bu nedenle, gönüllü uygulama kurallarının veya yönergelerin bu yönleri daha etkin bir şekilde ele alabilmesi ve bunların dâhil edilmesi yoluyla paydaşlar arasında bağlantı kurulmasına, bilgi ve becerilerin bütünleştirilmesine ve böylece endüstri kapasitesinin ve esnekliğinin oluşturulmasına yardımcı olması önerilmektedir.

Bileşen	Eylem

Eğitim ve yorumlama

- Eğitim ve öğretime destek sağlamak ve operatörler, rehberler ve yerel topluluk hakkında farkındalığı arttırmak (endüstrinin çevresel ve sosyo-kültürel etkilerine ve sağlanan bu önemli etkilerin faydalarına özgü).
- Türler, ilgili düzenlemeler, yönergeler veya davranış kuralları hakkında güncel bilgiler sağlamak (ve operatörleri bu değişikliklerden haberdar edin).
- Yerel bir endüstrinin bölgesel ve küresel turizm ve ekolojik arenadaki konumunun anlaşılmasını ve takdir edilmesini sağlamak.

İşletmesel;

- Gemi operasyonlarının ve deniz memelileriyle karşılaşmaların sürekli uyumluluk takibini yapmak.
- Sektör, yerel toplum ve çevre ile ilgili daha bilinçli ve entegre yönetim kararları sağlamak için paydaş atölyeleri için fırsatları artırmak ve bunları kolaylaştırmak.
- Hedef tür ekolojisi, etkileri ve turist sonuçlarının anlaşılmasını ve bilgisini iletirmek için devam eden araştırmalara destek vermek.

Yasama;

- Gemilerin ve uçakların zamanlaması, yaklaşma mesafeleri, manevra kabiliyeti, hızı, sayısı ve süresi ile deniz memelileriyle karşılaşmalarda yüzücülerin sayısı ve yakınlığı ile ilgili düzenlemeler yapmak.
- Tüm endüstri üyeleri için özel kılavuz ve operasyonel eğitim gerekliliklerine ilişkin düzenlemeler yapmak.
- Yönetmeliklere uyulmamasına ilişkin cezalar belirlemek.
- Özellikle kritik habitat alanlarını kapsayan deniz memelileri için ulusal olarak tanınan deniz koruma alanları için destekleyici ve geliştirici ödenekler

sağlamak.

- Yeni araştırma bulgularını içerecek şekilde mevzuata ve ilgili yönetim çerçevelerine uyum ve değişiklik yapılmasına ilişkin ödenekler sağlamak.
- Uygun olduğunda, göçmen deniz memelilerinin korunmasına yönelik uluslararası yaklaşımları ve yönetim eylemlerini bütünleştirmek.

İzin verme ve lisanslama;

- Belirli koşullara uyan ticari deniz memelisi turizm işletmecilerinin lisanslanması ve izin verilmesi.
- İzin verilen operatör sayısı, sürdürülebilir taşıma kapasitesi seviyelerine ve bilinmeyen yerlerde ihtiyati seviyelere ve belirlenen derecelere dayanmalıdır.
- Lisans koşulları, vahşi yaşam karşılaşmaları ve turist sayıları için bir raporlama sistemi, operatörler ve personel için zorunlu sertifikalı eğitim, bir vergi sistemi ve cetacean izlemenin en az rahatsızlığı teşvik etmesi için izin verilen gemi türleri için standartlar içermelidir.
- İzinler, bölgesel ve uluslararası sosyo-çevresel değişiklikler ve bütünleşmiş uluslararası yaklaşımlar göz önünde bulundurularak belirli bir zaman diliminden sonra (örneğin 3-5 yıl) gözden geçirilmelidir.
- İzin sınırlamaları ve dikkat edilecek hususlar kritik habitat alanlarını ve türleri dikkate almalıdır.

Araştırma;

- Deniz memelileri izleme endüstrisinin etkileri ve sürdürülebilirliği konusunda çevresel, biyolojik, sosyal ve ekonomik araştırmalar için uzun vadeli destek mekanizmaları sağlanmalıdır.

Kaynak: Berrow (2003), Carlson (2008), DEH (2005), Hoyt (2005), IFAW (1997, 2004) ve Orams'tan (2005) türetilmiştir.

Tablo 28.2 Deniz memelileri ekoturizm endüstrisinin düzenleyici yönetimi için en iyi uygulama ilkeleri

Tablo 28.3, bu sürdürülebilirlik konularını ele alarak, endüstriyi hedeflenen hayvan popülasyonuna olumsuz etkileri önlemenin ötesinde bir düzeye taşıyarak Tablo 28.2'nin katkısını genişletmektedir. Bu tablo, davranışsal yönetimin yanı sıra kaliteli turist deneyimlerinin sağlanmasına yönelik gönüllü en iyi uygulama kılavuzlarının veya davranış kurallarının geliştirilmesine yönelik ilkeler önermektedir. Etkili rehber eğitimi ve yorumlayıcı sunum, yerel çevre ve toplum sürdürülebilirliği ve kapasite geliştirmeyi sağlamak için pratik operasyonel hususlar sağlamaktadır.

Tablo 28.3 için bir kaynak listesi sunulurken ve ilgili literatürü, en iyi uygulama planlarını ve akreditasyon kriterlerini içerirken, materyalin yorumlanmasına, deneyimlere ve araştırmalara dayalı öneriler de eklenmektedir. Yazarlar, deniz memelileri biyolojisi, ekoturizm, rehber eğitimi ve deniz yaban hayatı yorumlama, geliştirme, sunma ve değerlendirme konularında araştırma ve uygulamalı uzmanlığa sahiptir. Ekoturizm ilkeleri, yönetim, kalkınma ve sürdürülebilirlik, ekoturist deneyimi, eğitim, yorumlama ve rehber eğitimi ile ilgili olarak okuyucuların bu el kitabının geri kalanında ele alınan bilgilerle birlikte gerektiği şekilde değerlendireceklerine güvenerek, Tablo 28.3 burada sunulmuştur. Günümüz dünyasında sunulan deniz memelileri ekoturizm deneyimlerini çevreleyen politik, sosyo-kültürel ve ekolojik karmaşıklıkla ilgili olarak, masaya yatırılan bilgileri geliştirmek ve bu bölümde açıklanan konuları göstermek amacıyla bir vaka çalışması izlenmektedir.

ÖRNEK OLAY: GÜNEY PASİFİK TONGA BÖLGESİNDEKİ VAVA'U'DA KAMBUR BALİNALARLA YÜZMEK

Vava'u'daki "balinalarla yüzmek" ekoturizm endüstrisinin karmaşık ve tartışmalı durumu, turizm endüstrisi paydaşlarına dayalı Vava'u Turizm Derneği (VTA) tarafından Walker'ın dikkatine sunulmuştur (vaka çalışması Walker ve Moscardo, 2011'den uyarlanmıştır). Dernek, özellikle balina yüzme endüstrisinde yerel personelin istihdamı ile ilgili sorunları tespit etmişti.

Bileşen

Eylem

Sosyal;

- Sunulan ürün, hizmet ve yardımların tanıtımı yoluyla sosyo-kültürel öneme sahip yönleriyle yerel işletmeler, işletmeler ve toplumla olan bağlantıları belirlemek ve desteklemek.
- Fırsat eşitliği sağlayan bir işveren olmak.
- Personelin mesleki ve kişisel gelişimini kolaylaştırmak için yerel veya bölge sakinlerini istihdam etmek ve koçluk ve eğitim programları yürütmek.
- Müşteri deneyimini, sonuçlarını ve memnuniyetini izleyin ve belirtildiği şekilde gerekli değişiklikleri ve personel eğitimini dâhil edin.
- Özel ihtiyaçlara ve çok kültürlü müşterilere erişim sağlamak.

Kültürel;

- Kültürel açıdan önemli veya hassas alanları kabul etmek, saygılı bir şekilde ve geleneksel sahiplerin izinleriyle çalışın.
- Doğal ve kültürel mirasa saygı duyulur ve yörenin / hayvanların yerel halk için önemine atıfta bulunarak ürünün pazarlanması ve teslim edilmesinde gösterilir.
- Yerel toplumun operasyonel bölge ve hayvanlarla olan yakınlığını veya bağlantısını, turizm operasyonu ve endüstrisi hakkındaki anlayışlarını ve katılım, yönetim vb. ilgi ve seçeneklerini belirlemek ve anlamak için yapılan girişimler.
- Turizm işletmesi veya endüstrisi, tarihçesi, hedefleri ve muhtemel etkileri hakkındaki anlayışlarını geliştirmek için yerel topluluk ve paydaşlarla yapılan uygun geri bildirim, tartışma ve farkındalık toplantıları (gerektiğinde profesyonel veya akademik hizmetlerden yararlanmak).

- Yerel topluma ve paydaşlara, Sanayi ve faaliyetlerine ilişkin çıkarları ve kaygılarını iletmelerine izin vermek için mekanizmalar uygulanmaktadır.

Çevresel;

- Şirket, hedeflenen türlerin ve çevrelerinin korunmasına katkıda bulunur (yerel ve küresel koruma girişimlerini ve araştırmalarını destekleyerek).
- Yerel faaliyetler ve operasyonlarla ilgili alanlara erişim kesintiye uğramaz ve operatörler ve personelleri tarafından saygı duyulur.
- Su ve enerji tüketimi azaltılır ve mümkünse yenilenebilir enerji kaynakları kullanılır.
- Atık su, atık veya çöp dökümü meydana gelmez ve uygun şekilde bertaraf edilir.
- Zararlı maddelerin kullanımı en aza indirgenir (örneğin, zararlı boyalar ve dezenfektanlar).
- Gürültü ve atıklardan kaynaklanan kirlilik seviyesi, örneğin en az gürültüye sahip motorların satın alınması, motorların bakımı ve gemide geri dönüşüm tesisleri ile azaltılır.

Eğitim ve yorumlama;

- Tanıtım ve pazarlama materyalleri müşteriler için gerçekçi beklentiler yaratır, doğrudur ve yerel kültürü uygun şekilde sunar.
- Personel, düzenli eğitim atölyelerine (varsa) katılmaları için desteklenir ve rehberlik ve operasyonel performansları için düzenli olarak değerlendirilir.
- Kaliteli araç içi eğitim ve yorumlayıcı programlar, nitelikli / sertifikalı / eğitimli rehberler tarafından sağlanır ve turist davranışları uygun şekilde yönetilir ve izlenir.
- Yorumlayıcı programlar, operasyonel bölge ve hayvanlarla bağlantılı hem yerel hem de küresel ekolojik ve sosyo-kültürel yönleri içerir.
- Deneyimin her aşamasında (rezervasyon, varış, tur sırasında ve sonrasında dâhil) müşterilere eğitim materyalleri sağlanır veya sunulur.

İşletmesel;

- Hayvanların ‘normal’ davranışlarındaki aksaklıkları önlemek ve azaltmak için gemi operasyonu yapılmalı ve hayvanların rahatsızlık belirtileri ortaya çıkarsa temas kesilmelidir.
- Anneler ve yavruları, örneğin temas süresinin azalması ve gemiden mesafelerin artması gibi ekstra hassasiyetle tedavi edilmelidir.
- Balinalarla karşılaşmalar sırasında gemi operasyonlarını, deniz koruma alanı imar planlarını, yerel faaliyetleri ve sakinleri içeren ilgili yönetmeliklere ve davranış kurallarına uygunluk.
- Şirket, turistik bilgiler ve gözlemler, yerel yerleşik faaliyetlerle etkileşimler, hayvanlarla karşılaşma bilgileri ve kimlik, numara, saat ve konum gibi gözlemleri içeren bir gezi günlüğü tutar.
- Yerel faaliyetler ve hayvanlar üzerindeki etkileri azaltmak için hareketleri ve zamanları koordine etmek için operatörler ve yerel olarak işletilen diğer gemiler arasındaki iletişim sürdürülmelidir.
- Çevresel etkiyi ve gürültüyü azaltmak için gemi ve motorların bakımları yapılmalıdır.
- Gemiler, sigorta poliçelerine ek olarak uygun sağlık ve güvenlik standartlarını karşılar.

Kaynak: Berrow (2003), Carlson (2008), ekoturizm Avustralya (2003), Forestell (2008), Küresel Sürdürülebilir Turizm Konseyi (2012), Higginbottom (2002), Orams (2005), Walker (2008) ve Walker ve Blackman (2009).

Tablo 28.3 Deniz memelileri ekoturizm operasyonları için davranış kurallarına dâhil edilmek üzere en iyi uygulama ilkeleri ve önerileri

Yerel endüstri, yaklaşık 8-20 kişilik gruplara hitap eden balina yüzme operasyonlarından oluşmaktadır. Operasyonlar büyük ölçüde yabancı şirket sahiplerine aittir ve onlar tarafından yönetilmektedir; ancak operasyonel personelleri çoğunlukla,

doğa bilimci ve şnorkel rehberleri, güverte tayfası, tekne kaptanları ve yardımcıları ve diğer kara temelli rollerde çalışan yerel personel veya Tonga vatandaşlarıdır. Yabancı şirket sahiplerinin çoğu kendi gemilerinde deneyimli birer kaptan veya rehberdir. Personel sorunları arasında, elde tutma ve sürekli eğitim, rehber bilgi ve beceri geliştirme, iş tatmini ve muhtemelen en önemlisi bazı durumlarda endüstrinin yönetmeliklerine ve gönüllü uygulama kurallarına uymak için görünen motivasyon eksikliği vardı. VTA, hem endüstrinin hem de yerel toplumun uzun vadeli kapasitesine, beceri gelişimine ve sürdürülebilirliğine yapıcı bir şekilde katkıda bulunmak amacıyla bu yerel istihdam durumunu bir rehber eğitim yaklaşımıyla iyileştirmek için yardım istedi. Bununla birlikte, bu sorunları bir eğitim programı kapsamında ele almak için balina ekoturizm endüstrisi ile ilgili toplum odaklı değerler, algılar ve hedeflerin daha iyi anlaşılmasına ihtiyaç duyulduğu ortaya çıkmıştır. Endüstri ile ilgili hükümet değerleri ve hedefleri, Tonga ulusal balina koruma yönetmelikleri aracılığıyla makul ve açık bir şekilde temsil edilebilir olarak kabul edilebilir. Sektörün değerleri, temsili organizasyonu ve en iyi uygulama kılavuzları aracılığıyla temsil edilmiştir. Ancak, balinaların kendileri ve Vava'u sularındaki mevsimsel mevcudiyetleri ile ilgili olarak, endüstri ile ilgili tanımlanabilir yerel topluluk odaklı değerler, hedefler veya algılar yoktu. Yerel toplumun balinalarla ilişkili (tüketim dışında) ata mirası öyküleri veya kültürel değerleri olmadığı ve genel olarak neden bir turist balinalarla yüzmek için Vava'u'ya geleceğini anlamadığı görülmektedir. Genel olarak endüstri hakkında bir anlayış eksikliği olduğu ortaya çıktı ve bu nedenle, büyük ölçüde yabancı şirketlerin sahip olduğu ve yürüttüğü endüstrinin belirlediği kurallara uymak veya endüstrinin Vava'u'daki genel varlığını desteklemek için toplum güdümlü bir motivasyon yoktu.

Bu, endüstri ve ulusal hükümet için bir ikilemdi, çünkü endüstri hâlihazırda koruma ve yönetim kurumlarından uluslararası ilgi görmüştü. Vava'u suları, Güney Yarımküre Kambur balina popülasyonu için önemli bir üreme ve doğum yeri olarak kabul edilmektedir. Aynı zamanda Tonga, yakın zamana kadar bu eşsiz vahşi yaşam deneyimine resmen izin veren dünyadaki tek devlettir. Çoğu balina turizmi destinasyonunda, odak noktası balina izlemedir ve uygulama, büyümesine destek verilen popülasyonları korumak için tipik olarak çok sıkı bir şekilde “yüzmeme ve müdahale

etmeme” düzenlemeleri ile yönetilir. Bununla birlikte, Vava’u’nun balina turizmi faaliyetleri, turistlerin bu balinalarla yüzmesini ve önemli ölçüde yaşamlarındaki kritik bir dönemde yeni doğan yavrularıyla da yüzmesini içermektedir. Annelerinden beslenen yavru balinalar için yeterli beslenme koşulları, güney Antarktika sularındaki yaz beslenme alanlarına yapacakları uzun göç sırasında sağ kalmaları için çok önemlidir. Bu nedenle, uluslararası ve bölgesel yaban hayatı koruma ve yönetim kurumlarının bu uygulamanın yürütülmesi konusunda endişeleri vardır. Bu endüstrinin bu ortamda etkin bir şekilde yönetilmesinin zorluğu; kaynak kullanımı, koruma, turizm yönetimi ve toplum sürdürülebilirliği konularında uluslararası ve yerel siyasi perspektifleri içeren paydaş değerlerinin çatışmasıdır.

Tonga, her biri Tonga ile güçlü siyasi ilişkileri olduğunu iddia eden Avustralya ve Japonya başta olmak üzere önemli uluslararası para yardımlarının yapıldığı bir ülkedir. Bunun önemi, Uluslararası Balina Avcılığı Komisyonu (IWC) ile ilgili olarak gerçekleşen faaliyetlerle ilgilidir. Son yirmi yılda, bu ülkelerin balina avcılığı karşıtı duruşlarının, Güney Pasifik bölgesinde ve Güney Okyanusu’nda önemli bir etkiye sahip olduğu görüldü. Tonga, 1978’de kraliyet kararnamesiyle balina avcılığını resmen yasakladı ve 1990’ların sonlarından bu yana ‘balinayla yüzmek’ turizm endüstrisi aracılığıyla turistik cazibesinde önemli bir artışa tanıklık etti. Bu süre zarfında Japonya, Güney Okyanusu’ndaki (doğal olarak Tonga balina popülasyonunu içeren) balina hasatını, yardım sağladıkları ve aktif olarak lobi yaptıkları Güney Pasifik ülkelerinden (ve diğerlerinden) IWC toplantılarında destekleyici oylarla sürekli olarak artırmaya çalışmıştır. Alternatif olarak, Avustralya balina avcılığına karşı lobi yapmakta ve nesli tükenmekte olan ve tehdit altındaki balina türlerinin popülasyonlarını yeniden inşa etmelerine izin vermek için Pasifik bölgesindeki balina koruma bölgelerinin ve kurtarma planlarının belirlenmesini desteklemiştir. Sonuç olarak, Güney Pasifik Bölgesel Çevre Programı (SPR) ve sivil toplum örgütü (STK), Uluslararası Hayvan Refahı Fonu (IFAW), Vava’u’yı gözlem ve katılım için öncelikli bir yer olarak tanımlamalarında önemli bir ilişki kurmuşlardır (yani etki). Tonga, Güney Pasifik bölgesindeki artan potansiyeli ve cazibesi ışığında bu kuruluşların, bölgesel bir balina turizmi politikasının geliştirilmesindeki örnek çalışmasıydı.

Vava’u turizm endüstrisi 1993 yılında bir yabancı operatör tarafından başlatılmıştır. Endüstrinin büyümesi, 1998 yılında Tonga yönetmeliklerine dâhil edilecek bir dizi endüstri rehberi geliştirmek için Tonga telif hakları, ulusal hükümet temsilcileri ve IFAW ile yakın ilişkiler kuran bir endüstri temsilcisi grubunun kurulmasına yol açmıştır. Yerel endüstri ayrıca, herhangi bir günde herhangi bir anne balina ve yavrusu ile tekrarlanan tekne ve yüzücü etkileşimlerini sınırlamak için Vava’u balina popülasyonu etrafındaki belirli davranışlar için bir dizi düzenlenmemiş uygulama koduna sahiptir. Gemi mürettebatı ve kaptanları tarafından oldukça farklı yorumlara tabi olan şey, bu uygulama kurallarıdır. IFAW ayrıca Vava’u’da bir deniz bilgi ve eğitim merkezi kurarak, finanse etmiş ve yerel bir Vava’u adamını yönetici olarak atamıştır. Küresel Finansal Krize kadar, tüm yerel endüstri katılımcıları için bu merkez aracılığıyla yıllık rehber eğitim programları sağlamışlar ve topluluk balina bilinçlendirme faaliyetlerine yardımcı olmuşlardır. Bununla birlikte, onların varlığı, yerel toplumun Tonga’daki balina varlığını veya endüstriyi anlamadaki eksikliğini büyük ölçüde hafifletmemiş gibi görünmekteydi.

Bu durum 2008 yılında bir yerel yönetim temsilcisinin tartışmalı bir şekilde Vava’u’da balina avcılığının eski haline getirilmesini önermesiyle zirveye ulaştı. Söylemeye gerek yok ki, bu her paydaşın dikkatini çekti ve endüstri ve operasyonel mülkiyet, gelir eşitliği ve dağıtımı ile ilgili tartışmalara yol açtı ve sektörle ilgili yerel memnuniyet ve anlayış düzeyleriyle ilgili endişeleri de beraberinde getirdi. O zamanlar Tonga, dünyanın en hızlı büyüyen balina ekoturizm endüstrilerinden birine sahipti (yüzde 22). Bu tartışmalı öneriden birkaç ay sonra Majesteleri (o zamanki Kralın kız kardeşi Tonga Prensesi), özellikle IFAW tarafından Tongan Kraliyet Ailesinin balinaları koruma taahhüdünün onuruna düzenlenen bir etkinlikte resmen Balinalar için Kraliyet Hamisi ilan edildi. Bu Kraliyet stratejisi, Tonga’da balina avcılığının yeniden başlatılmasının daha fazla dikkate alınmaması açısından, ekoturizm endüstrisini çöküşün eşiğinden alarak, balinaların kesinlikle korunması gerektiği fikrine büyük oranda hizmet etti. Ayrıca, balinaları avlayan yerlilere karşı balinalarla yüzen turistler arasında “aşağı tükürsen sakal, yukarı tükürsen bıyık” tarzı bir seçimle, endüstrinin davranışlarıyla ilgili kendi endişelerine rağmen, IFAW’ın desteğine değer bir olay olduğu varsayılabilir. Bununla birlikte, turizm derneklerinin bu Kraliyet korumasını desteklemelerine ve takdir

etmelerine rağmen (aşağıdaki alıntılarda açıklandığı gibi), eğitim ve yerel düzenlemelere ve davranış kurallarına uyulmaması konusu devam etmiştir.

“SAİK Prensesi Pilolevu, Tonga ve Pasifik bölgesindeki nesli tükenmekte olan balinaların korunması için güçlü bir sözcü olacak ve Tonga’nın Tonga’daki turizme doğrudan fayda sağlayan balina izleme endüstrisinin geliştirilmesine yardımcı olacak. (Lolesio Lui, Vava’u Turizm Derneği Başkanı)”

“Tonga Balina Gözlem İşletmecileri Derneği Başkanı Allan Bowe, ‘Balinalar adına bu kadar önemli ve etkili bir sese sahip olmak balinaları ve bölgeye getirdikleri faydaları korumamıza yardımcı olacak’ dedi. (Samoa Haberleri, 2008)”

Bu durumun doruk noktası 2011 yılında Walker’dan; Tonga endüstri temsilciliği grubu tarafından, devam eden sorunları ele almak için yeni bir eğitim programı geliştirmesi istenmesi olmuştur. Tonga Balina Rehberi Eğitim Programı (TWGTP), Yeni Zelanda Yardım Programı finansmanı ile geliştirilerek teslim edildi ve Güney Pasifik bölgesindeki ilk ulusal sertifikalı balina rehberi eğitim programı oldu. Amaç, balina yönetimi ve koruma alanında belirli bir ilgi veya yetkiye sahip kurumlardan bağımsız olarak uluslararası standartta bir eğitim programı oluşturmak, yerel topluluğun kapasitesini geliştirmeyi ele almak ve sektördeki bilinçli katılımlarını geliştirmektir.

SONUÇ

Tonga vaka çalışması, deniz memelileri ekoturizminin yerelden uluslararası paydaşlara çektiği ve hepsinin en iyi uygulamaların başarılı bir şekilde uygulanmasını etkileyen yönetim karmaşıklığını ve tartışmalarını vurgulamaktadır. Endüstrinin gerçek küresel kapsamının ve erişiminin bir örneğini sunmaktadır. Davranışları sadece operasyonlarına ilgi duyan turistleri etkilemekle kalmıyor, bununla birlikte endüstrinin ana kaynağı olan balinaların yönetiminde pay sahibi olan uzak ülkelerdeki yöneticileri de etkiliyor. Yerel toplum değerlerinin ve algılarının, yalnızca hedeflenen hayvanlarla ilgili değil, aynı zamanda endüstrinin nasıl yönetildiği ve kimin dâhil olduğu veya fayda sağladığı görülenlerle ilgili olarak en iyi uygulamaları başarılı bir şekilde yürütmesinin önemini vurgulamaktadır.

Vava’u turizm endüstrisinin o zamandan beri, koruma ajansının, rehber eğitimine daha fazla katılımını reddettiğini belirtmek ilginçtir. Bunun yerine, belirtildiği gibi, Tongan hükümeti, balina yönetimi ve bilgileriyle ilgili tarafsız program materyali sağlamak için ulusal balina rehberi eğitim programını geliştirmek üzere Walker ile sözleşme imzalamıştı. Eğitimdeki odak; uluslararası arenadaki endüstri rolleri, itibarı ve deneyimsel ürünleriyle ilgili farkındalığı ve bu yönleriyle ve toplumlarıyla ilişkilerinin tanımlanmasını kolaylaştırmak adına, rehberlerin yorumlama ve turizm işletmeciliği becerilerindeki mesleki gelişimlerine kaymıştır.

Bu bölümle birlikte yapılan vaka çalışması, bu endüstrinin etkin yönetimini bilgilendirmek için önemli araştırmalara ihtiyaç duyan alanların belirlenmesine de yardımcı olmaktadır. Odağın hayvanlarla ilgili etki yönetimi üzerinde olduğunu ve turistlerin deneyimsel sonuçları veya beklentileri üzerine yazılı araştırmalar yapıldığını göstermiştir. Dünya çapında giderek daha fazla yer, fırsat ve sözde daha samimi deniz memelileri karşılaşmaları sunulurken, turist memnuniyeti, çevre bilincinin arttırılması ve takdir edilmesi konusunda davranışlarını ve hatta bu tür deneyimlerin özelliklerini yönlendirecek çok az bilgi bulunmaktadır. Yerel toplumun katılımını ve en iyi uygulamaların uygulanmasındaki etkilerini inceleyen daha az araştırma vardır. Bu bölümde tasvir edilen ekonomik rakamlar, küresel turizm çekiciliğinin devam ettiğini o kadar net göstermektedir ki, deniz memelileri ekoturizm endüstrisinin uluslararası alanda etkin bir şekilde yönetilmesini sağlamak için daha ileri araştırmalara derhal başvurulması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

Allen, S., Smith, H., Waples, K. ve Harcourt, R. (2007). The voluntary code of conduct for dolphin watching in Port Stephens, Australia: Is self-regulation an effective management tool? *Journal of Cetacean Research Management*, 9, 159–66.

Baird, R.W. (2002). *Killer whales of the world: Natural history and conservation*. Stillwater, MN: Voyageur Press.

Bejder, L., Samuels, A., Whitehead, H., Gales, N., Mann, J., Connor, R.C., Heithaus, M.R., Watson-Capps, J.J., Flaherty, C. ve Krutzen, M. (2006). Decline in relative abundance of bottlenose dolphins exposed to long-term disturbance. *Conservation Biology*, 20, 1791–8.

Berrow, S.D. (2003). An assessment of the framework, legislation and monitoring required to develop genuinely sustainable whalewatching. In B. Garrod ve J. Wilson (Eds.), *Marine ecotourism: Issues and experiences* (pp. 67–78). Clevedon, UK: Channel View Publications.

Black, R. ve Crabtree, A. (2007). Achieving quality in ecotourism: Tools in the toolbox. In R. Black ve A. Crabtree (Eds.), *Quality assurance and certification in ecotourism* (pp. 16–22). Wallingford, Oxon, UK: CABI.

Carlson, C. (2008). *A review of whale watch guidelines and regulations around the world*. Bar Harbour, ME: ACCOBAMS.

Carwardine, M., Hoyt, E., Fordyce, R.E. ve Gill, P. (2005). *A guide to whales, dolphins and porpoises*. San Francisco: Fog City Press.

Cisneros-Montemayor, A., Sumaila, U., Kaschner, K. ve Pauly, D. (2010). The global potential for whale watching. *Marine Policy*, 34, 1273–8.

Constantine, R. ve Bejder, L. (2008). Managing the whale- and dolphin-watching industry: Time for a paradigm shift. In J. Higham ve M. Luck (Eds.), *Marine wildlife and tourism management: Insights from the natural and social sciences* (pp. 321–34). Wallingford, Oxon, UK: CABI.

Cunningham, P.A., Huijbens, E.H. ve Wearing, S.L. (2012). From whaling to whale watching: Examining sustainability and cultural rhetoric. *Journal of Sustainable Tourism*, 20, 143–61.

Davidson, R. (1997). *Whalemen of Twofold Bay*. Eden, New South Wales, Australia: National Capital Printing.

DEH. (2005). *Australian national guidelines for whale and dolphin watching 2005*. Canberra, Australia: Department of Environment and Heritage.

DEH. (2010). *Humpback whale recovery plan*. Report for the Natural Heritage Trust, Department of the Environment and Heritage, Australian Government, available at <http://www.environment.gov.au/biodiversity/threatened/publications> (accessed March 2012).

Donohoe, H.M. ve Needham, R.D. (2006). Ecotourism: the evolving contemporary definition. *Journal of Ecotourism*, 5 (3), 192–210. Ecotourism Australia. (2003). *Ecotourism Australia – nature and ecotourism accreditation programme 2000*. Brisbane, Australia: Ecotourism Australia.

Forestell, P.H. (2008). Protecting the ocean by regulating whale watching: The sound of one hand clapping. In J.E.S. Higham ve M. Luck (Eds.), *Marine wildlife and tourism management* (pp.272–93). Wallingford, Oxon, UK: CABI.

Garrod, B. ve Fennell, D. (2004). An analysis of whalewatching codes of conduct. *Annals of Tourism Research*, 31, 334–52.

Global Sustainable Tourism Council. (2012). <http://www.new.gstcouncil.org> (accessed March 2012).

Hall, H.J. (1984). Fishing with dolphins?: Affirming a traditional Aboriginal fishing story in Moreton Bay, SE Queensland. In Royal Society of Queensland (Ed.), Focus on Stradbroke: New information on North Stradbroke Island and surrounding areas, 1974–84 (pp.272–93). Brisbane, Australia: Boolarong Publications.

Hawkins, E.R. ve Gartside, D.F. (2008). Dolphin tourism: Impact of vessels on the behaviour and acoustics of inshore bottlenose dolphins (*Tursiops aduncus*). Gold Coast, Australia: Sustainable Tourism Cooperative Research Centre.

Heckel, G., Reily, S.B., Sumich, J.L. ve Espejel, I. (2001). The influence of whalewatching on the behaviour of migrating gray whales (*Eschrichtius robustus*) in Todos Santos Bay and surrounding waters, Baja California, Mexico. *Journal of Cetacean Research Management*, 3, 227–37.

Higginbottom, K. (2002). Principles for sustainable wildlife tourism, with particular reference to dolphin-based boat tours in Port Phillip Bay. Report to the Victorian Department of Natural Resources and Environment. Gold Coast, Australia: Cooperative Research Centre for Sustainable Tourism.

Higham, J. ve Bejder, L. (2008). Managing wildlife-based tourism: Edging slowly towards sustainability? *Current Issues in Tourism*, 11, 75–83.

Higham, J., Bejder, L. ve Lusseau, D. (2009). An integrated and adaptive management model to address the long-term sustainability of tourist interactions with cetaceans. *Environmental Conservation*, 35, 294–302.

Higham, J. ve Hendry, W. (2008). Marine wildlife viewing: Insights into the significance of the viewing platform. In J. Higham ve M. Luck (Eds.), *Marine wildlife and tourism management* (pp. 347–60). Wallingford, Oxon, UK: CABI.

Higham, J.E.S. ve Lusseau, D. (2007). Defining critical habitats: The spatio-ecological approach to managing tourism-wildlife interactions. In J.E.S. Higham (Ed.), *Critical issues in ecotourism: Understanding a complex tourism phenomenon* (pp.257–69). Oxford: Elsevier.

Hoyt, E. (2001). Whale watching – worldwide tourism numbers, expenditures and expanding socioeconomic benefits. Special report from the International Fund for Animal Welfare, Yarmouth Port, MA.

Hoyt, E. (2005). Marine protected areas for whales, dolphins and porpoises: A world handbook for cetacean habitat conservation. London: Earthscan.

IFAW. (1997). Report on the Workshop on the Legal Aspects of Whale Watching. Punta Arenas, Chile: International Fund for Animal Welfare.

IFAW. (2004). Report of the Workshop on the Science for Sustainable Whalewatching. Cape Town, South Africa: International Fund for Animal Welfare.

IFAW. (2008). Pacific Islands whale watch tourism: A region wide review of activity. Surry Hills, Australia: International Fund for Animal Welfare Asia Pacific.

IWC. (1994). Report of the forty-fifth annual meeting, Appendix 9. IWC Resolution on Whalewatching. Report of the International Whaling Commission, No.44.

Jamal, T., Borges, M. ve Stronza, A. (2006). The institutionalisation of ecotourism: Certification, cultural equity and praxis. *Journal of Ecotourism*, 5 (3), 145–75.

Kirkwood, R., Boren, L., Shaughnessy, P., Szteren, D., Mawson, P., Huckstadt, L., Hofmeyr, G., Oosthuizen, H., Schiavini, A., Campagna, C. ve Berris, M. (2003). Pinniped-focused tourism in the Southern Hemisphere: A review of the industry. In N. Gales, M. Hindell ve R. Kirkwood (Eds.), *Marine mammals: Fisheries, tourism and management issues* (pp. 257–76). Victoria, Australia: CSIRO, Collingwood.

Lavigne, D.M., Scheffer, V.B. ve Kellert, S.T. (1999). The evolution of North American attitudes toward marine mammals. In R.J. Twiss, Jr ve R.R. Reeves (Eds.), *Conservation and management of marine mammals* (pp. 11–47). Melbourne, Australia: Melbourne University Press.

Lusseau, D., Slooten, L. ve Currey, R. (2006). Unsustainable dolphin-watching tourism in Fiordland, New Zealand. *Tourism in Marine Environments*, 3, 173–8.

Mason, P. (2007). ‘No better than a band-aid for a bullet wound!’: The effectiveness of tourism codes of conduct. In R. Black ve A. Crabtree (Eds.), *Quality assurance and certification in ecotourism* (pp.46–64). Wallingford, Oxon, UK: CABI.

Moyle, B. ve Evans, M. (2008). Economic development options for island states: The case of whale-watching. *International Journal of Research into Island Cultures*, 2, 41–58.

Nowacek, S.M., Wells, R.S. ve Solow, A.R. (2001). Short-term effects of boat traffic on bottlenose dolphins, *Tursiops truncatus*, in Sarasota Bay, Florida. *Marine Mammal Science*, 17, 673–88.

O’Connor, S., Campbell, R., Cortez, H. ve Knowles, T. (2009). Whale watching worldwide: Tourism numbers, expenditures and expanding economic benefits. Special Report for the International Fund for Animal Welfare, Yarmouth, MA: IFAW.

O’Neill, F., Barnard, S. ve Lee, D. (2004). Best practice and interpretation in tourist/wildlife encounters: A wild dolphin swim tour example. Gold Coast, Australia: Sustainable Tourism Cooperative Research Centre Report.

Orams, M. (2001). From whale hunting to whale watching in Tonga: A sustainable future? *Journal of Sustainable Tourism*, 9, 128–46.

Orams, M. (2005). Dolphins, whales and ecotourism in New Zealand: What are the impacts and how should the industry be managed? In M. Hall ve S. Boyd (Eds.), *Nature-based tourism in peripheral areas – development or disaster?* (pp. 231–45). Buffalo, CO: Channel View Publications.

Ross, S. ve Wall, G. (2001). Ecotourism: A theoretical framework and an Indonesian application. In S.F. McCool ve R.N. Moisey (Eds.), *Tourism, recreation and*

sustainability: Linking culture and environment (pp. 271–88). Wallingford, Oxon, UK: CABI.

Samuels, A. ve Tyack, P. (2000). Flukeprints – a history of studying cetacean societies. In J. Mann, R.C. Connor, P. Tyack ve H. Whitehead (Eds.), *Cetacean societies, field studies of dolphins and whales* (pp. 9–45). Chicago: University of Chicago Press.

Walker, K. (2008). Linking a sense of place with a sense of care: Overcoming sustainability challenges faced by remote island communities. In G. Moscardo (Ed.), *Building community capacity for tourism development* (pp. 41–59). Wallingford, Oxon, UK: CABI.

Walker, K. ve Blackman, A. (2009). Coaching to enhance community capacity: The ecotourism guide. In J. Carleson, M. Hughes, K. Holmes ve R. Jones (Eds.), *CAUTHE 2009 sea change: Tourism and hospitality in a dynamic world* (pp. 1923–64). Freemantle, TX: Curtin University of Technology.

Walker, K. ve Moscardo, G. (2011). Controversial ecotourism and stakeholder roles in governance: ‘Swim with Humpback whales’ in Vava’u. In E. Laws, H. Richins, J. Agrusa ve N. Scott (Eds.), *Tourism destination governance: Practice, theory and issues* (pp. 103–16). Wallingford, Oxon, UK: CABI.

Zeppel, H. (2009). Managing swim with wild dolphin tourism in Australia: Guidelines, operator practices and research on tourism impacts. In *Proceedings of the 18th Council for Australian University Tourism and Hospitality Education Conference (CAUTHE)*, Promaco Conventions.

Zeppel, H. ve Muloin, S. (2008). Marine wildlife tours: Benefits for participants. In J. Higham ve M. Luck (Eds.), *Marine wildlife and tourism management* (pp. 19–48). Wallingford, Oxon, UK: CABI.

27. Koruma ve Değişen Ekonomik Değerleri Teşvik Eden Ekoturizm Deneyimleri: “Mon Repos Kaplumbağaları Örneği”

Clem Tisdell

GİRİŞ

Ekoturizm, yaban hayatı türlerinin korunmasını çeşitli şekillerde teşvik etmekle kredilendirilir. Birincisi, ekoturistler arasında koruma yanlısı davranışları teşvik etmesi ve özellikle bu tür turizmin eğitim içeriğinin bir sonucu olarak ekoturizmin odak noktası olan vahşi yaşam türlerine ilişkin ekonomik değerlemelerini arttırmasıdır. Bu bölümün amacı, Mon Repos Plajı’nda yuvalanan kaplumbağaların ya da bu yuvalardan çıkan yavrularının denize doğru yol almasının görüntülenmesine katılmak için Mon Repos Koruma Parkı’na gelen ziyaretçiler üzerinde yapılan bir anketten toplanan veriler ışığında, bu bakış açısını keşfetmektir. Alandaki tesis, Queensland Parklar ve Vahşi Yaşam Bölümü tarafından işletilmektedir.

Kaplumbağa izleme sezonunda ziyaretçiler bu sitedeki tesise girmek için para öderler. Bu ziyaretçilere, deniz kaplumbağaları ve hayatta kalmalarına yönelik tehditler hakkında çeşitli yollarla (örneğin posterler, broşürler, filmler) bilgi verilir ve yuvalanan kaplumbağaları veya kaplumbağaların yumurtadan çıkmasını izlemek için rehberler tarafından gruplar halinde alınırlar. Rehberler (gönüllüler eşliğinde), gözlemlenen süreçler hakkında sahilde bilgi verir ve aynı zamanda izlenmekte olan kaplumbağalar hakkında bilimsel veriler toplanır. İlgili prosedürler hakkında daha fazla bilgiyi örneğin Tisdell ve Wilson’da (2002) bulabilirsiniz.

Bu bölümde sırasıyla aşağıdaki hususlar ele alınmaktadır. Anketin niteliği kısaca tanıtıldıktan sonra, katılımcıların Mon Repolarındaki deneyimlerinin amaçlanan (ekonomik olmayan) koruma davranışlarını değiştirdiğini belirtme biçimleri ve tutumları özetlenmiştir. Daha sonra katılımcıların deniz kaplumbağalarının korunmasını etkileyen ilgili ekonomik değerlemelerinde bildirdikleri değişikliklere dikkat çekilmektedir. Bunu, anket sonuçlarının korunmasına ilişkin sonuçların eleştirel bir tartışması ve ekoturizmin doğanın korunmasını teşvik etmedeki rolüne ilişkin bazı ek gözlemler izlemektedir.

EKOTURİSTLERİN MON REPOS'TAKİ DENEYİMLERİNDEN KAYNAKLANAN AMAÇLANAN (EKONOMİK OLMAYAN) KORUMA DAVRANIŞLARINDA BELİRTİLEN DEĞİŞİKLİKLER- ANKET SONUÇLARI

Tisdell ve Wilson'ın Mon Repos Koruma Parkı'nda (Queensland'daki Bundaberg'den çok uzakta olmayan) kaplumbağa izlemeye gelen ziyaretçilerin araştırması Aralık 1999'dan Mart 2000'in sonuna kadar yapıldı. Bu dönem yaklaşık olarak bu yerdeki kaplumbağa izleme mevsimine karşılık gelmektedir. Kaplumbağaları izlemeye başlamadan önce her gün farklı ziyaretçi gruplarına yaklaşık 15 anket dağıtıldı. Toplamda 1500 form dağıtıldı ve 519 kullanılabılır yanıt alındı ve bu nedenle yanıt oranı yüzde 43 oldu. Bunun nispeten yüksek bir yanıt oranı olduğu düşünülmektedir (Jakobsson ve Dragun, 1996). Katılımcılar doldurdıkları anketleri (kaplumbağaları görüntüledikten sonra veya bunu yapmaya çalıştıktan sonra doldurulmuş) Mon Repos Bilgi Merkezi'ndeki koruculara veya gönüllülere bırakabilir veya Queensland Üniversitesi Ekonomi Bölümü'ne postayla ödenmiş bir zarf içinde iade edebilirler.

Anket hakkında daha fazla bilgi, Mon Repos kaplumbağaları hakkında arka plan bilgileri ve ziyaretçilerin sosyo-ekonomik profilleri gibi genel yönleri Tisdell ve Wilson'da (2002) bulunabilir. Burada sadece bu bölümün amacı ile ilgili bilgileri raporlamak ve tartışmak amaçlanmıştır.

Bazı yazarlar tarafından önemli olduğu düşünülen ekoturizmin özelliklerinden biri de eğitici olması gerektiğidir. Tisdell ve Wilson anketine katılan 519 katılımcıdan 514'ü (yüzde 99) kaplumbağalara dayalı Mon Repolarındaki deneyimlerinin eğitici olduğunu söylemiştir. Ayrıca ankete katılanların yaklaşık üçte biri (yüzde 31) ilk kez deniz kaplumbağalarına yönelik tehditler ve biyolojileri hakkında bilgi sahibi olduklarını, yüzde 54'ü de ziyaretleri sonucunda bu yönleriyle ilgili ek bilgi edindiklerini söyledi. Bu nedenle, ankete katılanların yüzde 85'i Mon Repos'taki deneyimlerinden bir şeyler öğrendiklerini bildirdi. Ancak ankete katılanların yüzde 14'ü yeni bir şey öğrenmediklerini, yüzde 1'inin de ilgili soruya yanıt vermediği belirtildi. Genel olarak, Mon Repos'taki ekoturizm programının yüksek bir eğitim içeriğine sahip olduğu gösterilmiştir.

Mon Repos'taki deneyimlerinin onları Avustralya'daki deniz kaplumbağalarını korumak için harekete geçmenin aciliyetine ikna edip etmediği sorulduğunda, yüzde 87'si buna cevap verdi. Ankete katılanların cevaplarının dağılımı Tablo 29.1'de gösterilmiştir. Ayrıca, ankete katılanların neredeyse tamamı deneyimlerinin ardından, deniz kaplumbağalarına yönelik tehditleri azaltmak için daha fazla adımın atılması gerektiğini söyledi.

Deniz kaplumbağalarına yönelik tehditlerin bir listesi katılımcılara sunuldu ve bu bireysel tehditlerin her biri hakkında daha fazla bilgi sahibi olup olmadıkları soruldu. Yanıtları Tablo 29.2'de özetlenmiştir. Yanıtlayanlara sunulan olası tehditlerin listesinin kapsamlı olmadığı unutulmamalıdır. Ankete katılanlara ayrıca, Mon Repos'taki deneyimlerinin, kaplumbağaların korunmasını etkileyebilecek gelecekteki davranışları konusunda daha dikkatli olmalarını etkileyip etkilemeyeceği soruldu.

Cevaplar	Katılımcıların yüzdesi
Evet	87
Hayır	5
Belirsiz	5
Uygulanamaz	3
Toplam	100

Tablo 29.1 Ankete katılan ekoturistlerin Mon Repos'a yaptıkları ziyaretin onları Avustralya ve diğer ülkelerdeki deniz kaplumbağalarını korumak için harekete geçmenin aciliyetine ikna edip etmediği sorusuna verdikleri yanıtların dağılımı

Tehdit türü	Listelenen tehditler hakkında daha iyi bilgilendirildiklerini belirten katılımcıların yüzdesi
Karides avcıları tehditleri	64
Tekne çarpmaları	60
Tilki / yaban domuzu yırtıcıları	59
Et için avlanma	56
Yengeç yuvalarında dolaşma	55
Suyollarının kirlenmesi	53
Tüketim için yumurta toplanması	52
Doğal yırtıcılar, örneğin kertenkeleler	45
Doğal hastalıklar	37

Tablo 29.2 Katılımcıların Mon Repos'a yaptıkları ziyaret sonucunda kaplumbağalara yönelik listelenen tehditler hakkında daha fazla bilgi sahibi olduklarını söyledikleri göreceli sıklıklar

Davranış	Daha dikkatli olmak isteyen katılımcıların yüzdesi
Deniz kaplumbağalarının yuvalandığı plajları kullanma	75
Denizaşırı ülkelerde kaplumbağa ürünleri satın almaktan / tüketmekten kaçınmak	73
Plajların yakınındaki ışıkları kapatmak	68
Plastiklerin imha edilmesi	62

Tablo 29.3 Katılımcıların Mon Repos'taki deneyimlerinin listelenen eylemler konusunda daha dikkatli olmalarına neden olacağını belirten yüzdesi

Bir dizi özel davranış listelenmiştir ve katılımcılar her davranış türü için niyetlerini belirtebilirler. Davranış kümesi ve bu bireysel davranışlarla daha fazla ilgileneceklerini belirten yanıt verenlerin yüzdesi Tablo 29.3'te listelenmiştir. Bulgular, ekoturistlerin Mon Repos'taki deneyimlerinin bir sonucu olarak amaçlanan davranışlarında önemli değişikliklerin meydana geldiği yönündedir.

Yukarıdakilere ek olarak, ankete katılanlara, Mon Repos'taki deneyimleri göz önüne alındığında, hasta veya yaralı kaplumbağaların görüldüğünü veya deniz kaplumbağalarının kaçak avlanma ve kötü muamelesini rapor edip etmeyecekleri soruldu. Katılımcıların çoğunluğu bu olayların her biri için 'evet' dedi. En yüksek yanıt, deniz kaplumbağalarının kaçak avlanma veya kötü muamelesini (yüzde 88) bildirme olasılığı, ardından hasta kaplumbağaları (yüzde 66) ve yaralı deniz kaplumbağalarını (yüzde 61) bildirme olasılığıydı. Bu, Mon Repos'a yapılan ziyaretlerin ardından bu tür olayları bildirmek isteme eğiliminin yüksek olduğunu göstermektedir.

Ankete katılanlar, Mon Repos'u ziyaret ettikten sonra deniz kaplumbağalarını koruma isteklerinin, deniz kaplumbağalarının aşağıdaki özelliklerden bir veya daha fazlasına sahip olduğu için mi artıp artmadığı konusunda sorgulandı: (1) benzersizdir; (2) antik bir yaşam biçimidir; (3) rekreasyonel değere sahiptir veya (4) gelir sağlayabilir. Bu noktada birden fazla özellikten bahsedilebilir. Yanıtların dağılımı Tablo 29.4'te gösterilmiştir.

Öznitelikler	Etkilenen yanıt verenlerin yüzdesi
Benzersizdir	90
Antik bir yaşam biçimidir	66
Rekreasyonel değere sahiptir	32
Gelir sağlayabilir	23

Benzersizlikleri ve antik bir yaşam biçimi olmaları listenin başında yer alırken, rekreasyonel değerleri ve gelir sağlama yetenekleri listenin en altındaydı. İkinci özelliklerin belirtildiği frekanslar, öncekilerden çok daha düşüktü. Ekonomik etkilerin yerel topluluklar için önemli hususlar olması muhtemel olsa da, ankete katılan ekoturistleri deniz kaplumbağalarını korumak istemeye motive eden başlıca nedenlerin ekonomik nedenler olmadığı sonucuna varılabilir.

EKOTURİSTLERİN MON REPOS'TAKİ DENEYİMLERİNİN EKONOMİK DEĞERLERİNE ETKİLERİ

Ekoturistlerin koruma davranışlarını olumlu yönde değiştirmenin yanı sıra, ekoturizm deneyimlerinin, turistlerin doğanın korunmasına, özellikle de bu tür turizmi çeken doğaya verdikleri ekonomik değeri arttırdığına inanılmaktadır. Bunun bir göstergesi de ekoturistlerin ekoturizm deneyimlerini takiben koruma nedenlerine maddi katkıda bulunma istekliliklerinin arttığına ilişkin açıklamalarıdır. Bunu akılda tutarak, Mon Repos Kaplumbağa Barınağı'nda ankete katılanlara, Mon Repos ziyaretlerinin deniz kaplumbağalarının korunması için eskisinden daha fazla para katkıda bulunmalarını etkileyip etkilemeyeceği soruldu. Yanıtlamaları için “Evet”, “Hayır” veya “Belirsiz” seçenekleri verildi. Yanıtların dağılımı Tablo 29.5'te özetlenmiştir.

Deniz kaplumbağalarının korunmasını destekleyen Mon Repos'taki deneyimin yüksek eğitim içeriğine ve ankete katılan ziyaretçilerin büyük çoğunluğunun kaplumbağaları görmek için Mon Repos'a yaptıkları ziyaretten çok memnun olmalarına rağmen, örneklenenlerin yarısı, kaplumbağaları korumak için eskisinden daha fazla parayla katkıda bulunmayacaklarını ya da bundan emin olmadıklarını söyledi.

Cevaplar	Katılımcıların yüzdesi
Evet	49
Belirsiz	35
Hayır	15
Cevapsız	1

Tablo 29.5 Mon Repos'ta ankete katılan ekoturistlerin kaplumbağa deneyimlerinin deniz kaplumbağalarının korunmasına eskisinden daha fazla bağlıta bulunmalarını etkileyip etkilemeyeceğine ilişkin yanıtlarının dağılımı

Öte yandan ankete katılanların yüzde 49'u deniz kaplumbağalarının korunmasına öncekinden daha fazla para katkıda bulunmaktan etkileneceklerini belirtmiştir. Bu koruma yanlısı niyetlerin daha sonra ne ölçüde hareket edeceği belirlenememiş, ancak bu konu daha sonra tartışılmıştır. Belirtilen niyetlerin bu vakaların sadece bir kısmında gerçekleşmesi mümkündür.

Koşullu değerlendirme yöntemi (CVM), ekonomistlerin, bireylerin piyasaların eksik veya eksik olduğu türlerin, doğanın ve diğer çevresel malların korunmasına verdikleri ekonomik değeri ölçmek için kullandıkları yöntemlerden biridir (belirtilen tercih yöntemi). Çoğu durumda, bu, bireylerden, örneğin belirli vahşi yaşam türleri veya doğal alanlar gibi odak mallarını korumak için ödeme yapma istekliliğini ortaya çıkarmayı

içermektedir. Bu prosedürün varsayımsal önyargı da dâhil olmak üzere çeşitli sınırlamalara tabi olduğu iyi bilinmektedir. Varsayımsal önyargı, katılımcılardan elde edilen değerleri ödemeye istekli olma, gerçekte ödemeye istekli oldukları miktarlardan farklı olduğunda mevcuttur (Murphy, Allen, Stevens ve Whitehead, 2005). Bu tür önyargıların nedenlerinden bazıları aşağıda tartışılmıştır. Bununla birlikte, burada, bireylerin bir çevresel özelliğin korunması için ödeme yapmaya istekli olduklarını söyledikleri toplamaların, bu özellik ile ilgili olumlu bir deneyimden çok kısa bir süre sonra bu değerler ortaya çıkarsa, genellikle yukarı doğru önyargılı olduğu belirtilebilir. Bunun bir sonucu olarak, ekoturistlerin doğa ile ilgili olumlu bir deneyime sahip olmalarından kısa bir süre sonra yapılan CVM analizinin, deneyimlerinin gözlemlenen doğanın korunması için gerçekte yarattığı ekonomik desteği abartması muhtemeldir.

Avustralya'daki deniz kaplumbağalarını korumak için önümüzdeki on yıl boyunca haftalık olarak ödemek isteyecekleri maksimum tutar için Mon Repos'ta ankete katılanlardan tahminler alındı (ayrıntılar için bkz. Tisdell ve Wilson, 2002). Avustralyalılar (örnekte) ortalama olarak haftalık ortalama 2,15 ABD doları katkıda bulunacaklarını belirtti. Bu, yıllık ortalama 111.80 dolar; on yıllık bir süre boyunca 1115 dolar tutarındadır. Bu rakamlar, araştırılan kaplumbağa gözlemcilerinin Avustralya'daki deniz kaplumbağalarını korumaya ne kadar ekonomik değer verdiğinin bir göstergesi olarak kullanılabilir mi? Aslında, bu belirtilen değerler Avustralya'daki deniz kaplumbağalarının korunmasına benzer miktarda gerçek bağışlarla takip edilecek mi? Avustralya'daki deniz kaplumbağalarının korunmasına herhangi bir para katkıda bulunmak istemediklerini (yapamadıklarını) söyleyenler tarafından verilen nedenleri dikkate almak da ilginçtir. Verilen en yaygın sebep, katkıda bulunmayı göze alamamalarıydı (Tablo 29.6). Aslında, Tablo 29.6'dan, Avustralya'da deniz kaplumbağalarının korunmasına katkıda bulunmayacaklarını söyleyenlerin yaklaşık üçte ikisinin düşük gelirli olduğu sonucuna varılabilir. Geri kalanlar, muhtemelen kaplumbağaların korunmasına katkıda bulunmaktan daha yüksek bir öncelik verdikleri diğer hayır kurumlarına katkıda bulunduklarını söyledi.

Sebep	Sıklık
Ödemeyi karşılayamayan	13
Diğer hayır kurumlarına katkıda bulunan	9
Emekli	5
İşsiz	3
Öğrenci	1
Toplam katılımcı	31

Tablo 29.6 Kaplumbağa gözlemcileri tarafından Avustralya'da deniz kaplumbağalarının korunmasına herhangi bir katkı sağlamayacaklarını belirttikleri gerekçelerin sıklığı

Sebep	Sıklık
<u>Hükümet sorumludur...</u>	
Vergi ödemek	7
Koruma sağlamak	4
Devlet israfını azaltmak ve koruma için ödeme yapmak	4
Lobi Milletvekilleri	1
Alt toplam	16

Diğer nedenleri tercih edenler

Daha önemli başka nedenler de vardır	4
Çok fazla hayvan nedeni	6
Alt toplam	10

Çeşitli

Gönüllü bağışlar tercih edenler	4
Giriş ücretini ödeyenler	2
Doğa kendi başının çaresine bakabilir diyenler	1
Alt toplam	7
Toplam	33

Tablo 29.7 Mon Repos ziyaretçileri tarafından Avustralya’da deniz kaplumbağalarının korunmasına katkıda bulunmaya yönelik düzenli bir kişisel mali taahhüdü protesto ettikleri gerekçelerinin sıklığı

Bazı katılımcılar, Avustralya’daki deniz kaplumbağalarının korunması için ödeme yapma istekliliklerine dayanarak, ödeme isteklerini uygulamaya çevirmek için gelirlerinden düzenli bir kesinti yapılması gerektiği önerisine de itiraz ettiler. Bu korumaya ödeme yapmak için gelirlerinin düzenli olarak azaltılmasını istememek için nedenler verebilirler. Verilen nedenler Tablo 29.7’de listelenmiştir. Katılımcıların Avustralya’da deniz kaplumbağalarının korunması için bireysel finansal ödemelere itiraz etmelerinin nedenlerinin (16) yaklaşık yarısı, bu korumanın özel bir korumadan ziyade bir devlet sorumluluğu olduğunu ima etmektedir.

Protesto edenlerin yaklaşık üçte biri (on) başka sebeplere destek vermekten yanadır. Dört vakada, katılımcılar kaplumbağaların korunmasına para katkıda bulunmak için (gönüllü olarak) ‘taahhüt’ gerektiğine itiraz ettiler. Birkaç vakada, katılımcılar giriş ücretlerini ödemenin yeterli olduğunu ve bir vakada doğanın kötü durumuyla açıkça empati olmadığını düşünüyorlardı.

Deniz kaplumbağalarının korunması için para teklif edilmemesinin ve deniz kaplumbağalarının korunmasına kişisel mali katkı yapılmasının istenmesine itiraz edilmesinin nedenlerinin doğasına dikkat etmek önemli olmakla birlikte, kaplumbağaların korunmasına katkıda bulunmayacaklarını söyleyen ve bu amaçla kişisel özel ödemelere itiraz edenlerin, sadece bir azınlık olduğu unutulmamalıdır. Bununla birlikte, ankete katılanların yaklaşık yarısı, Mon Repos’a yaptıkları ziyaretin ardından kaplumbağaların korunması için bağışlarını artırmayacaklarını veya bunu yapıp yapmayacaklarından emin olmadıklarını söyledi.

ANKET SONUÇLARININ TARTIŞILMASI

Bilişsel ve Duygusal Deneyimlerin Etkisi veya Korunmaya Destek

Ekoturizmle ilgili mevcut literatürün çoğu, eğitimin doğanın korunmasına desteği teşvik etmenin bir aracı olarak önemini vurgulamaktadır. Başka bir deyişle, turistlerin bilişsel (veya eğitimsel) deneyimlerinin, koruma için destek oluşturmak için bir araç olarak rolüne odaklanmaktadır (örneğin, Fishbein ve Manfredo, 1992; Kimmel, 1999; Mercado ve Lassoie, 2002, s.268). Tisdell ve Wilson (2005), eğitim etkisini değerlendirmek için Mon Repos’ta ankete katılan ekoturistlerin yanıtlarını analiz ettiler. Binom logit analizi kullanılarak örneklenen ekoturistlerin Mon Repos’a yaptıkları ziyaret sonrasında Mon Repos’a yaptıkları ziyaretin eğitici olduğunu bildirirlerse, deniz kaplumbağalarını koruma isteklerinin arttığını belirtme olasılıklarının daha yüksek olduğu bulunmuştur. Yetişkin deniz kaplumbağalarını veya yavrularını gördüklerinde bu etki güçlendirildi. Bu değişkenlerin her ikisi de istatistiksel olarak oldukça anlamlıydı (yüzde 1 düzeyinde anlamlı). Bununla birlikte, bir katılımcının kaplumbağaları koruma arzusunun arttığını belirtme olasılığı üzerindeki sıra dışı etki, deniz kaplumbağalarını görmek için Mon Repos’a yaptıkları ziyaretin eğitici olduğunu bildirmekten biraz daha

yüksekti. Ayrıca, binom logit analizi kullanılarak, bu faktörlerin her ikisinin de katılımcıların bu tür deniz kaplumbağalarının görüldüğünü bildireceklerini söyleme olasılıkları üzerinde olumlu bir etkisi olduğu bulunmuştur, ancak bu durumda, bu etkilerin istatistiksel önemi daha düşüktü, yani yüzde 5 seviyesinde anlamlıydı.

Tobit'in Mon Repos sonuçlarının istatistiksel analizi, katılımcıların Mon Repos ziyaretlerinin eğitici olduğunu belirtmeleri halinde Avustralya'daki deniz kaplumbağalarının korunmasına yönelik fonlara katkıda bulunacaklarını söyleme olasılığının arttığını da ortaya koymuştur. Bu olasılık, eğitim düzeyleri ve gelir düzeyleriyle de yükselmiştir. Deniz kaplumbağalarının görülmesi, katılımcıların Avustralya'da deniz kaplumbağalarının korunması için fon sağlamaya istekli olduklarını belirtme olasılıkları üzerinde olumlu bir etkiye sahipken, bu durumda ilişkinin istatistiksel önemi düşüktü. Bununla birlikte, bu analiz (bir bütün olarak), kaplumbağaları görmenin ve Mon Repos'ta onlar hakkında eğitim almanın, ankete katılan turistlerin belirtilen tercihlerini ve önerilen koruma davranışlarını değiştirmede önemli faktörler olduğunu göstermektedir.

Mon Repos'ta kaplumbağaları görenler onlarla aktif ve doğrudan bir deneyime sahipken, onları görmeyen ziyaretçiler sadece Mon Repos Bilgi Merkezi'nde deniz kaplumbağaları hakkında elde ettikleri bilgilere, kaplumbağaların korunmasına yönelik tutumlarında olası değişikliklerin kaynağı olarak güvenebiliyorlardı. Çoğu durumda, kaplumbağaları görenlerin de uygun zamanda yetişkin kaplumbağaların kabuğuna dokunmalarına izin verildi. Kaplumbağaları görmenin koruma yanlısı davranışlarının sonuçları hakkındaki yukarıdaki bulgu, Swanagan'ın (2000) vahşi yaşamla ilgili aktif deneyimlerin (fillerin gövdelerine dokunmak gibi) koruma yanlısı tutumlar oluşturmada tamamen pasif deneyimlerden daha güçlü olabileceğine dair bulgularına bir miktar destek vermektedir. Ballantyne, Packer ve Falk (2011, s. 1250) ilgili deneysel verileri analiz ettikten sonra şu sonuca varmışlardır: "Turizm yöneticileri, ziyaretçileri gözlemledikleri hayvanlarla duygusal olarak bağlantı kurmaya, bu hayvanların karşı karşıya olduğu tehditlere düşünceli bir şekilde yanıt vermeye, bu fikirleri yansıtmaya ve arkadaşlarıyla tartışmaya teşvik ederek bir vahşi yaşam turizmi deneyiminin uzun vadeli etkisini

optimize eder”. Bu nedenle, duygusal faktörlerin turistlerin koruma davranışları üzerinde önemli bir etkisi olduğunu bulmuşlardır.

Yaban hayatı ile ilgili aktif deneyimlerin, onlarla empatiyi teşvik etmesi ve onlar hakkında bilgi edinerek onları korumaya yönelik desteği tamamlaması muhtemeldir. Bununla birlikte, bireylerin davranışlarının duygusal ve bilişsel (eğitimsel) deneyimlerle değiştiği, nispi ölçüde farklılık gösterdiği de akılda tutulmalıdır. Örneğin, bazıları duygusal faktörlerden öğrenmekten çok daha fazla etkilenir ve bunun tersi de geçerlidir (bkz., örneğin, Tisdell ve Wilson, 2012, Bölüm 6). Bu nedenle, koruma politikalarının tasarlanmasında bu husus dikkate alınmalıdır.

Bu bazı garip sorunları gündeme getirmektedir. Örneğin, bazı turistler için vahşi yaşam türleriyle (hayvanları beslemek gibi) doğrudan etkileşimleri, bu vahşi yaşamı koruma konusundaki desteklerini elde etmede vahşi yaşam hakkında bilgi sağlamaktan daha güçlüyse, bu doğrudan etkileşimlere ne ölçüde izin verilmelidir? Bu insan-hayvan etkileşimlerinin ilgili hayvanlar üzerinde bazı olumsuz etkileri olsa bile ne ölçüde izin verilmelidir? Bazı korumacılar bu tür etkileşimlere hiç izin verilmemesi gerektiğini iddia etseler de, Tisdell ve Wilson’da (2012, Bölüm 6) belirtildiği gibi (koşullara bağlı olarak) koruma için olumlu bir güç olabilirler.

Tisdell ve Wilson (2012, Bölüm 6-8) ayrıca ziyaretçilerin korunan alanlardaki yaban hayatı hakkında bilgi sağlama konusundaki duyarlılıklarında önemli farklılıklar bulmaktadır. Bu, ziyaretçilerin koruma davranışlarını eğitim yoluyla etkileme kapsamını sınırlar.

Düşme veya Çürüme Etkisi ve Varsayımsal Önyargı

Tisdell ve Wilson’ın Mon Repos kaplumbağa Araştırması’nda (2002), kaplumbağalarla olan deneyimlerinden kısa bir süre sonra ekoturistlerden önerilen koruma davranışlarındaki ve ekonomik değerlerdeki değişiklikler ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte, belirtilen (ve gerçek) koruma yanlısı etkilerin büyüklüğünün zaman geçtikçe düşmesi veya çürümesi ve katılımcıların ekoturizm deneyimlerinin giderek geçmişe kayması muhtemel görünmektedir. Ballantyne ve Packer (2011) böyle bir

bırakma etkisine dair kanıt bulmakta ve iyileştirilmesi için araçlar önermektedirler. Tisdell, Wilson ve Swarna Nantha (2008) bu çürümenin dinamiklerini koşullu değerlendirme ile ilgili olarak tartışmakta ve bunu büyük ölçüde psikolojik faktörlere ve sınırlı rasyonelliğe bağlamaktadır.

Ekonomistler genellikle ‘varsayımsal önyargı’ terimini, bireylerin çevresel bir malın korunması için ödeme yapma istekliliğinin (örneğin CVM’lerin ortaya çıkardığı gibi) genellikle fiili ödemeleri aştığı gerçeğini ifade etmek için kullanırlar (Arrow, Solow, Portney, Leamer, Radner ve Schumand, 1993). Belirtilen değerlemelerde böyle bir önyargı için çeşitli nedenler verilmiştir. Bunlar aşağıdakileri içerir:

- 1- Belirtilen taahhütler katılımcılar için bağlayıcı değildir ve bu nedenle niyetlerini bildirirken onlar tarafından ciddi olarak değerlendirilmemektedir.
- 2- Yanıtlayanların cevaplarında ‘sıcak parıltı’ etkisi mevcut olabilir ve ahlaki memnuniyeti, yani yanıtlayanın ahlaki olarak ne yapmak istediğini, ancak tamamen ne yapmayacağını veya yapamayacağını yansıtabilir.
- 3- Katılımcı, sosyal olarak sorumlu (sosyal bir etki) gibi görünen bir cevap vermek isteyebilir.
- 4- Anket aracının tasarımı, katılımcıların belirli koruma yanlısı davranışları benimseme niyetlerinde yukarı yönlü bir önyargıya neden olabilir.

Bununla birlikte, koşullu değerlendirme üzerindeki yukarı yönlü önyargı dinamikleri ekonomistler tarafından çok az araştırılmıştır. Yukarıda belirtilen faktörlerin hiçbirisi önemli olmasa bile, belirtilen koruma niyet ve davranışlarında bir düşüş veya bozulma meydana gelebilir. Başka bir deyişle, ankete katılanların amaçlanan koruma davranışları ve ekonomik değerleri ankete katıldıklarında gerçekten belirtilmiş olsa bile, bunlar daha sonra psikolojik nedenlerle değişebilir. Hem unutmak hem de kalabalıklaşmak söz konusu olabilir (Tisdell ve ark., 2008). Yeni deneyimler eskilerin anılarını kalabalıklaştırma eğilimindedir ve sonuç olarak, eski deneyimlerin daha sonraki davranışlar üzerindeki etkileri azaltma eğilimindedir.

Yaban hayatı görmek ve bu konuda bilgi edinmek için turistlerin ziyaretleri genellikle deneyimsel ürünlerdir. Turistlerin bu türlerle ilgili önceki deneyimleri ve bilgileri kural olarak sınırlıdır ve bazı durumlarda neredeyse sıfırdır. Bu nedenle, genellikle odak türlerine yönelik belirli nitelikleri veya tehditleri ilk kez öğrenirler veya bunlarla ilgili mevcut bilgilerine eklerler. Bu bilgilerin bireylerin türlerin korunmasına yönelik belirtilen (ve gerçek) tercihlerini değiştirebilme yolları Tisdell'de (2007) modellenmiştir ve bu tür deneyimlerin turistleri daha önceki deneyimlerinden sonra odak türler hakkında daha fazla bilgi için daha sonra ve bağımsız olarak arama yapmaya ikna edebileceğini de belirtmektedir. Sonuç olarak, koruma değerlemeleri ve davranışları sadece ilk pasif öğrenme etkinlikleri ve duygusal deneyimler sonucunda değil, aynı zamanda turistler tarafından daha sonra aktif bağımsız bilgi arayışının bir sonucu olarak da değişebilir. Bunun ne ölçüde olacağı deneysel araştırmaya değecektir.

Bir yaban hayatı türü hakkındaki bilgilerin turistlerin koruma davranışlarını nasıl değiştirebileceğine dair bir yaklaşım, bir turistin belirli bir türe ilişkin koruma yanlısı bir eylemi veya davranış türünü benimseme (veya benimsemek isteme) olasılığı, turistin nitelikleri veya özellikleri hakkında elde ettiği bilgi miktarının, diğer şeylerin sabit tutulmasının bir işlevi olduğunu varsaymaktır.

EK HUSUSLAR

Ekoturizmin yaban hayatı türlerinin korunmasına yönelik sonuçları, yalnızca turistlerin ekoturizm deneyimlerinden kaynaklanan koruma, tutum, davranış ve ekonomik değerlerindeki değişikliklere bağlı değildir. Ekoturizme yönelik yerel sosyal destek, uzun vadeli sürdürülebilirliği için genellikle gereklidir. Bu tür bir desteğe yapılan katkılardan biri, yerel halkın ekoturizmin yönetimine gönüllü olarak katılması veya istihdamlarından gelir elde etmesi olabilir. Ödemeler, ekoturistlerin vahşi yaşamı görmek için mülklerine erişmelerine izin verdikleri için arazi sahipleri tarafından da alınabilir. Ayrıca, bilim adamları ve koruma grupları etkili siyasi lobiciler olabilir. Örneğin, Mon Repos'taki Koruma Parkı'nın kurulmasında etkiliydiler (bkz. Tisdell ve Wilson, 2012, Bölüm 9).

Ayrıca, çoğu durumda (hepsi değil) ekoturizm ile ilişkili yerinde ödemeler genellikle yerel ekonomilerin bu turizmden elde ettiği toplam ekonomik faydaların yalnızca küçük bir kısmını temsil eder. Örneğin, Bundaberg bölgesindeki Mon Repos barınağı tarafından üretilen ilk tur (birincil) harcamaların, barınağa giriş ücretlerinden elde edilen gelirden en az on kat daha fazla olduğu tahmin edilmiştir (Tisdell ve Wilson, 2002). Bu, Mon Repos'taki deniz kaplumbağalarını Bundaberg bölgesinde konaklama, yemek vb. için görmek isteyen ekoturistlerin ekstra yerel harcamalarını hesaba katar.

Tüm bu olumlu koruma etkileri önemli olsa da, vahşi biyoçeşitliliği en iyi şekilde korumak için tek başına ekoturizme güvenilemez. Bunun nedenleri arasında şunlar bulunur:

1- Ekoturistler tarafından tercih edilen türlerin karizmatik türler olması veya turistlerin ilgisini çekecek bazı özel niteliklere sahip olması muhtemeldir, örneğin Avustralya'nın Kuzey Bölgesinde turizm için kullanılan tuzlu su timsahlarında olduğu gibi tehlikelidir.

2- Ekoturizm için kullanılan bazı türler küresel olarak yok olmak için tehlike altında veya savunmasız değildir. Bu gibi durumlarda, küresel biyoçeşitliliği korumak için ekoturizm şart değildir. Peri pengueninde durum böyledir. Bununla birlikte, bu ekoturizm, ilgili türlerin yerel olarak yok olmasını önleyebilir veya diğer türlerin korunmasını destekleyen bir yayılma etkisi olabilir.

3- Genellikle ekoturizmin yürütüldüğü alan, odak türlerinin asgari yaşayabilir popülasyonunu desteklemek veya odak türlerinin hayatta kalmasına önemli bir katkı sağlamak için çok küçüktür. Bu gibi durumlarda, bu tür sahalarda yürütülen ekoturizmin genel etkinliği, ek sahalardaki odak türlerinin korunmasına

yönelik desteğinin güçlendirilmesine bağlıdır. Korunmaya katkısı yayılma

etkilerine bağlıdır. Bu tür yayılma etkileri, odak türlerinin geniş çapta

korunmasına yönelik politik lobiciliğin yanı sıra ekoturistlerin odak türlerinin bulunduğu diğer alanlardaki davranış değişikliklerini de içerebilir. Örneğin, Mon

Repos'ta ankete katılan ekoturistlerin çoğu, kaplumbağaların bulunduğu diğer alanları ziyaret ederken koruma dostu davranışlar benimseyeceklerini söyledi. Ancak, bunun gerçekte ne ölçüde gerçekleştiği belirlenemedi.

SONUÇ

Mon Repos'ta Tisdell ve Wilson (2002) tarafından yapılan ekoturizm araştırması, ankete katılanların koruma yanlısı davranışları benimsemeyi amaçladıklarını ve korumaları için ödeme yapma istekleri de dâhil olmak üzere deniz kaplumbağalarının korunmasına yönelik belirtilen desteklerini artırdıklarını ortaya koymuştur. Bununla birlikte, ankete katılanların yanıtları, Mon Repos'taki deniz kaplumbağaları ile olumlu ekoturizm deneyimlerinden kısa bir süre sonra ortaya çıkmıştır. Bu nedenle, koruma yanlısı tepkilerde bir artış olması muhtemeldir. Zaman geçtikçe, bir düşme veya çürüme etkisi olasıdır. Deniz kaplumbağalarının korunmasına elverişli davranışların benimsenmesinin zayıflaması muhtemeldir ve katılımcıların ekoturizm deneyimleri geçmişte kaldıkça korunmalarına verdikleri ekonomik değerin azalması beklenebilir. Sonuç olarak, katılımcıların gerçek davranışlarının, zaman geçtikçe koruma yanlısı davranışlardaki orijinal amaçlanan veya belirtilen değişikliklerinin giderek gerisinde kalması muhtemeldir. Bu aynı zamanda koşullu değerlendirme ödemelerinin zamana bağlı olduğu anlamına gelir. Ekonomistler, koşullu değerlemede varsayımsal önyargının varlığına büyük önem vermiş ve buna katkıda bulunabilecek çeşitli faktörler belirlemiş olsalar da, psikolojik faktörlerin davranışları üzerindeki etkilerden ve sınırlı rasyonellikten kaynaklanan bırakma etkisinin özünü yakalamış görünmüyorlar.

Koruma yanlısı davranışların geliştirilmesinde ve sürdürülmesinde hem bilişsel (eğitimsel) faktörlerin hem de duygusal unsurların (örneğin doğayla doğrudan etkileşimden kaynaklanan) önemli bir rol oynadığına dair kanıtlar vardır. Bu, örneğin Ballantyne, Packer ve Falk (2011), Ballantyne, Packer ve Sutherland (2011) ve Tisdell ve Wilson'ın (2012, özellikle Bölüm 6) çalışmalarından açıkça görülmektedir. Ayrıca, farklı bireylerin doğayla empati geliştirmek için bilişsel ve duygusal deneyimlere bağımlılıkları ve koruma yanlısı nitelikleri bakımından farklılık gösterdiği görülmektedir. Bu nedenle, koruma yanlısı davranışların geliştirilmesinde önemli bir faktör olabilecek sadece ekoturizmin eğitim içeriği değil, aynı zamanda duygusal faktörlerdir. Ekoturizmin korunmayı teşvik etme potansiyeline ilişkin bazı analizlerde duyguların rolü konusunda yetersiz hesap alınmaktadır.

Ekoturizm (veya daha genel olarak doğa turizmi) biyoçeşitliliğin korunmasını teşvik etmede olumlu bir rol oynayabilse de, yalnızca bu amaç için güvenilmemelidir. Gösterildiği gibi, koruma için seçilen türlerin lehine önyargılardan arınmış değildir ve ayrıca başka koruma sınırlamaları da vardır. Ekoturizm biyoçeşitliliğin korunmasını artırmak için mükemmel bir araç olmasa da, yine de sonsuza dek kaybedilecek bazı biyoçeşitliliğin korunmasına yardımcı olur.

KAYNAKÇA

Arrow, K.J., Solow, R.M., Portney, P.K., Leamer, E.E., Radner, R. ve Schumand, H. (1993). Report of the NOAA Panel on Contingent Valuation to the General Council of the US Oceanic and Atmospheric Administration. Washington, DC: Resources for the Future.

Ballantyne, R. ve Packer, J. (2011). Using tourism free-choice learning experiences to promote environmentally sustainable behaviour: The role of post-visit ‘action resources’. *Environmental Education Research*, 17, 201–15.

Ballantyne, R., Packer, J. ve Falk, J. (2011). Visitors’ learning for environmental sustainability: Testing short- and long-term impacts of wildlife tourism experiences using structural equation modelling. *Tourism Management*, 32, 1243–52.

Ballantyne, R., Packer, J. ve Sutherland, L. (2011). Visitors’ memories of wildlife tourism: Implications for the design of powerful interpretive experiences. *Tourism Management*, 32, 770–79.

Fishbein, M. ve Manfredo, M.J. (1992). A theory of behaviour change. In M.J. Manfredo (Ed.), *Influencing human behaviour* (pp. 29–50). Champaign, IL: Segamore Publishing.

Jakobsson, K.M. ve Dragun, A.K. (1996). *Contingent valuation and endangered species: Methodological issues and appreciation*. Cheltenham, UK and Brookfield, VT, USA: Edward Elgar.

Kimmel, J.R. (1999). Ecotourism as environmental learning. *Journal of Environmental Education*, 30, 40–44.

Lancaster, K. (1966). A new approach to consumer theory. *Journal of Political Economy*, 74, 132–57.

Mercado, L. ve J.P. Lassoie (2002). Assessing tourists’ preferences for recreational and environmental management programs central to the sustainable

development of a tourist area in the Dominican Republic. *Environment, Development and Sustainability*, 4, 253–78.

Murphy, J.J., Allen, P.G., Stevens, T.H. ve Whitehead, D. (2005). A meta-analysis of hypothetical bias in stated preference valuation. *Environmental and Resource Economics*, 30, 313–25.

Swanagen, J.S. (2000). Factors influencing zoo visitors conservation attitudes and behaviour. *Journal of Environmental Education*, 31, 26–31.

Tisdell, C.A. (2007). Knowledge and the valuation of public goods and experiential commodities: Information provision and acquisition. *Global Business and Economics Review*, 9, 170–82.

Tisdell, C.A. ve Wilson, C. (2002). Economic, educational and conservation benefits of sea turtle based ecotourism: A study focused on Mon Repos, Wildlife Tourism Research Report Series, No. 20. Gold Coast, Queensland, Australia: For CRC Sustainable Tourism, Griffith University.

Tisdell, C.A. ve Wilson, C. (2005). Perceived impacts of ecotourism on environmental learning and conservation: Turtle watching as a case study. *Environment, Development and Sustainability*, 7, 291–302.

Tisdell, C.A. ve Wilson, C. (2012). Nature-based tourism and conservation: New economic insights and case studies. Cheltenham, UK and Northampton, MA, USA: Edward Elgar.

Tisdell, C.A., Wilson, C. ve Swarna Nantha, H. (2008). Contingent valuation as a dynamic process. *Journal of Socio-Economics*, 37, 1443–58.

28. Kuş Gözlemciliği Sürdürülebilirlik ve Ekoturizm

Duan Biggs

GİRİŞ

Kuş gözlemciliği, kuş izleme veya kuş gözlemciliği turizmi, açıkça kuşları aramaya, izlemeye ve tadını çıkarmaya odaklanan özel bir doğa turizmi sektörüdür. Kuş gözlemciliği son otuz yılda giderek daha popüler hale geldi (Cordell ve Herbert, 2002; Naidoo ve Adamowicz, 2005; ABD Balık ve Yaban Hayatı Servisi, 2001, 2007). Zorlu ekonomik zamanlara rağmen, İngiltere Kraliyet Kuşları Koruma Derneği (RSPB) 2008-2010 yılları arasında üyelikte rekor bir büyüme yaşadı (Seyahat Editörü, 2012). Uluslararası kuş fuarlarının sayısı da çeşitli ülkelerde artmaya devam etmektedir.

Kuşçulukla ilgili ürün ve hizmetler sunan şirketlerin sayısı son yirmi yılda büyük ölçüde artmıştır. Dünyanın çeşitli yerlerine tur paketleri sunan ilk kuş turu şirketleri 1970'lerde İngiltere ve ABD'de başladı. Çok sayıda kuş türü ve yüksek düzeyde endemizm sunan destinasyonlar ve ülkeler özellikle popülerdir. Bu ülkeler genellikle tropik bölgelerde düşük veya orta gelirli ülkelerdedir ve uzun yıllar boyunca kuş gözlem turları sunan şirketler bu ülkelerde mevcut değildi. Bununla birlikte, 2011 yılına kadar en az altı şirket yılda 150 veya daha fazla tur çıkışı teklif etti (Birding.com, 2012). Uluslararası ya da Doğu Afrika ya da Güney Asya gibi bir bölgede turlar sunan şirketlerin sayısı şu anda yüzlercedir. Ek olarak, Papua Yeni Gine, Nepal ve Etiyopya gibi düşük gelirli ülkeler de dâhil olmak üzere destinasyonların çoğunda, artık kuş gözlem turları sunan evde kurulan şirketler bulunmaktadır. Uluslararası kruvaziyer endüstrisi son on yılda hızla büyümüştür (Brida ve Zapata, 2010) ve belirli bir kuş gözlemciliği odaklı yolculuklar da benzer bir büyüme yaşamıştır. Yerleşik ve yeni kuş turu şirketlerinin çoğu da bu yolculukları satmaktadır.

Son on buçuk yılda kuş gözlemciliği; koruma, çevresel sürdürülebilirlik ve sosyo-ekonomik kalkınmayı bütünleştirmek için giderek daha popüler bir mekanizma haline geldi. Bu durum özellikle biyoçeşitlilik açısından zengin, ancak ekonomik kalkınma için başka seçenekleri sınırlı olan uzak kırsal alanlar için geçerlidir (Biggs, Turpie, Fabricius

ve Spenceley, 2011; Şekercioğlu, 2002). Bu bölüm, kuşçuluğun büyüdüğü ve sürdürülebilir kalkınmayı ve korumayı teşvik etmek için kullanıldığı kilit girişimlere bir girişle başlar. Bunu, farklı girişim türlerinde ortaya çıkan ortak konular ve zorlukların tartışılması ve gelecekteki araştırmalar için kilit alanların belirlenmesi izlemektedir.

KUŞ GÖZLEM ROTALARI

1990'ların sonlarından itibaren kuşçuluğu sosyo-ekonomik kalkınma ve koruma için temel olarak kullanmayı amaçlayan girişimlerin sayısı önemli ölçüde artmıştır. Kuş gözlem rotaları, bu girişimlerin bir kısmı için kavramsal bir temel olarak kullanılmıştır. Kuş gözlem rotaları bir tür turizm rotasıdır (Biggs ve ark., 2011). Turizm rotaları, faaliyetleri, gelişmeleri ve kullanıcı dostu altyapıyı belirli bir rota boyunca kümelemeyi ve ekonomik kalkınmayı teşvik etmek için topluluklar arasındaki ortaklıkları ve işbirliğini teşvik etmeyi amaçlamaktadır (Briedenhann ve Wickens, 2004).

Kuş gözlem rotası konsepti başlangıçta Teksas'ta Büyük Teksas Sahil Kuş Gözlem Parkuru ile başlamıştır. Teksas, daha fazla tropik tür aramak için oraya seyahat eden çok sayıda ABD kuşçusunu kendine çekmektedir. Teksas, ABD'de diğer eyaletlerden daha fazla kuş türüne ev sahipliği yapmaktadır. Büyük Teksas Sahil Kuş Gözlem Parkuru'nun ilk bölümü 1994 yılında açıldı. Güney Afrika, kuş gözlem rotası geliştiren ilk düşük veya orta gelirli ülkelerden biriydi. Zululand Kuş Gözlem Rotası ilk olarak 1997 yılında resmileştirildi ve 2002 yılına kadar Güney Afrika'daki BirdLife Uluslararası ortağı BirdLife Güney Afrika, kuş gözlem rotasının gelişimini yönetmek için tam zamanlı bir kişi atadı. 2002'den bu yana, Güney Afrika'nın Zululand Kuş Gözlem Rotası'nın başarısı, kuş gözlem rotası konseptinin Güney Afrika'da genişlemesine yol açmıştır (<http://www.birdingroutes.co.za>).

Son on yılda, kuş gözlem rotaları ve ilgili gelişmeler Teksas ve Güney Afrika'nın çok ötesine genişledi. Örneğin, Amerikan Kuş Koruma Teşkilatı, kuşçuları Amerika'daki koruma girişimlerini aktif olarak destekleyen kuş barınaklarına bağlayan bir web sitesi kurdu, <http://conservationbirding.org>.

SAHAYA DAYALI KORUMA VE KUŞ GÖZLEMCİLİĞİ GİRİŞİMLERİ

Kuş gözlem yolları, kuş gözlemciliğinin ekonomik kalkınmayı ve korumayı teşvik etmek için kullanıldığı tek girişim değildir. 1990'lı yılların ortalarından itibaren Kenya'da Önemli Kuş Alanlarıyla ilişkili Saha Destek Grupları (kuş korumadaki önemleriyle uluslararası kabul görmüş alanlar) desteklenmiş ve geliştirilmiştir (Bennun, Matiku, Mulwa, Mwangi ve Buckley, 2005). Alan Destek Grupları, belirli bir alanda ve çevresinde koruma ve sürdürülebilir kalkınma için çalışan toplum temelli kuruluşlardır. Güney Afrika'da, Zululand Kuş Gözlem Rotası aslında farklı kuş gözlem alanlarının bir kümesi veya rotasıdır. Bu alanların birçoğunun, alanın korunmasında rol oynayan topluluk ve diğer paydaş grupları biçiminde, kendi Site Destek Grubu eşdeğeri vardır (Biggs, 2006).

Buna ek olarak, kuş gözlemcilerini (kuşçuları) doğrudan müşteri olarak hedefleyen konaklama tesisleri tüm dünyada sıçrama gösterdi. Güney Afrika gibi bazı ülkelerde, 'Kuş dostu Kuruluşlar' adı verilen resmi bir yapı aracılığıyla kayıt altına alınırken, diğer ülkelerde destinasyonlar kendilerini kuş dostu olarak pazarlamakta ve aşağıdaki gibi uluslararası kuş gözlem portallarında listelenmektedir <http://www.fatbird.com>.

İyi kuşçuluğa kolay ve yakın erişim, kuşçu dostu bir kuruluşun kritik bir bileşenidir. Bu nedenle, doğa rezervleri gibi kuş gözlemciliği cazibe merkezlerine yakın bir yerde birçok kuş gözlem evi kurulmuştur. Bazı durumlarda, örneğin Ekvador'daki Wild Sumaco lodge gibi, kendi özel doğa rezervini kurmuştur (<http://www.wildsumaco.com>). Mal sahibinin veya girişimcinin bunun için motivasyonu, bir koruma nedeni ile ilişkili yaşam tarzı değerlerinden ve çekici bir manzarada yaşamaktan (Biggs, 2011; Carlsen, Getz ve Ali-Knight. 2001; Lai ve Lyons, 2011), ve kuşçuları localara çeken kuşların yaşam alanlarının korunmasını sağlamaktan kaynaklanmaktadır.

GELECEKTEKİ ARAŞTIRMALAR İÇİN ZORLUKLAR VE YÖNLER

Son yirmi yılda kuşçuluğun hızlı büyümesi ve buna bağlı ticari, koruma ve sosyo-ekonomik kalkınma girişimleri bir takım sorunları gündeme getirmektedir. Kuşçuluk turizminin sürdürülebilirliği, kuşçuluk turizmi girişimleri ve bu girişimlerin başarısı veya eksikliği ile ilişkili faktörler, hakemli literatürde ve hatta daha az deneysel araştırmalarda

yalnızca sınırlı ilgi görmüştür (ancak bkz., 2011; Naidoo ve Adamowicz, 2005). Açıkçası, kuş turizmi ve sosyal-ekolojik yararları ve sürdürülebilirliği konusunda daha fazla araştırmaya ihtiyaç vardır. Kuşçuluk sektörünün büyümesinin gündeme getirdiği temel konular ve gelecekteki araştırmalara duyulan ihtiyaç ve alanlar aşağıda tartışılmaktadır.

Koruma Faydaları

Kuş gözlemciliği ve kuş gözlemciliği turizminin koruma etkilerine ilişkin deneysel hakemli araştırmalar, bir Uganda Milli Parkındaki geliri en üst düzeye çıkarmak için kuş gözlemciliği turizmini kullanmakla sınırlıdır (Naidoo ve Adamowicz, 2005) ve Güney Afrika'daki toplum temelli kuş gözlemciliği turizmi projeleri üzerine bir çalışma (Biggs ve ark., 2011). Kuşçuluğun, özellikle diğer gelir kaynakları az olan uzak kırsal alanlarda, koruma için gelir elde etmede oynayabileceği rol göz önüne alındığında, bu önemli bir araştırma açığıdır.

Güney Afrika'da Biggs ve diğerleri (2011) tarafından yürütülen çalışma, Tehdit Azaltma Değerlendirme Aracı (Salafsky ve Margoluis, 1999) tarafından ölçülen daha yüksek düzeyde koruma yararı ile ilişkili faktörleri araştırmıştır. Bu çalışma, koruma yardımlarının düzeylerinin elde edilen gelir düzeyleriyle anlamlı olarak ilişkili olmadığını göstermiştir. Bu sonuç daha geniş toplum temelli koruma literatüründe desteklenmektedir. Bir kaynaktaki yerel gurur düzeyleri ve yerel mülkiyet, eşitlik ve güçlendirme düzeyleri gibi gayri nakdi faydalar, koruma için parasal teşviklerden daha önemlidir (Berkas, 2004; Biggs et al., 2011; Salafsky, Cauley, Balachander, Cordes, Parks ve Margoluis, 2001). Kelebek yetiştiriciliği üzerine yapılan Tanzanya araştırması (Morgan-Brown, Jacobson, Wald ve Child, 2010), daha yüksek gelirin daha yüksek düzeyde koruma yararı ile ilişkili olabileceğini göstermektedir. Ancak artan gelir üretiminin, kendi başına korumaya daha fazla katılım düzeyine yol açması muhtemel değildir.

Gittikçe daha fazla sayıda kuş türü neslinin tükenmesiyle karşı karşıya kaldıkça kuşçuluğun potansiyel koruma katkısı giderek önem kazanmaktadır (BirdLife International, 2008). Çok sayıda kuş turu şirketi, kuş ve habitat koruma girişimlerinde aktif olduklarını belirtmektedir (bakınız, örneğin, <http://www.birdquest.co.uk>; <http://>

www.birdingafrica.com; <http://www.birdingectours.com>). BirdLife Güney Afrika gibi BirdLife ortakları bu bağlantıyı aktif ve başarılı bir şekilde takip etmelerine rağmen, türlerin yok olma riskini azaltmak için kuş gözlem pazarını kullanmak için stratejik üst düzey kılavuzlar şeklinde çok az şey vardır. Kuş turu şirketleri, kuş korumaya olan bağlılıklarının reklamından pazarlama kaldırıcı elde eder. Belirtilen koruma desteğinin kuş turu şirketleri için yarattığı bu pazarlama avantajını stratejik ve tutarlı koruma girişimlerini destekleyen finansmana dönüştürmek için bir fırsat bulunmaktadır (Hartmann ve Ibáñez, 2006). Sürdürülebilir ve biyoçeşitlilik dostu kahve üretimi için Rainforest İttifakları programı bunun nasıl işleyebileceğinin bir örneğini temsil etmektedir (Rainforest Alliance, 2012).

Kuşçuların Çevresel Yararları ve Etkileri

Kuşçuların çevresel etkileri, kuşçulukla ilgili potansiyel koruma faydalarını tartışırken önemli bir husustur. Kuş gözlemciliğinin çevresel etkileri üç kategoriye ayrılabilir: (1) kuşlar ve doğal çevreleri üzerindeki etki; (2) kuş gözlemciliği seyahatine bağlı karbon emisyonları; (3) kuş gözlemcileri için geliştirilen turizm altyapısının çevresel etkileri.

Kuşlar ve doğal ortamları üzerindeki etkisi

Bir turizm faaliyeti olarak kuş gözlemciliği, kuşçuların ziyaret ettiği ve keyif aldığı kuşları ve doğal ortamları çeşitli şekillerde etkiler. ‘Bulunması zor’ türler ararken, kuşçular genellikle bir kuşu görüş alanına çekmek için o türün çağrısının veya seslendirmesinin oynatılmasını kullanır. İngiltere, ABD ve Ekvador’daki rezervler gibi çok sayıda kuşçunun bulunduğu dünyanın bazı bölgelerinde, ses oynatma yasaklanmış veya sıkı bir şekilde kontrol edilmiştir. Bununla birlikte, ses oynatmanın olumsuz etkilerini gösteren çok az veya hiç hakemli deneysel araştırma yoktur. Ses oynatma ile ilgili yayınlanmış araştırmalar esas olarak ses oynatmayı kuş davranışlarını araştırmanın bir yolu olarak kullanan davranışsal çalışmalar biçimindedir (örneğin Hahn ve Silverman, 2007). Ses oynatmanın kuşlar üzerindeki etkisi ve çok sayıda kuşçunun ekolojik etkilerini en aza indirirken menzil kısıtlı türlerin tadını çıkarabileceği mekanizmalar acil araştırma gerektirir. Ek olarak, Kutu 30.1’de vurgulandığı gibi kuşçulara zor türler göstermek için

geliştirilen yenilikçi tekniklerin kuşlar üzerindeki etkisini anlamak için araştırma yapılması gerekmektedir.

Bazı durumlarda, kuşçuların kuş popülasyonlarının sağlığı üzerinde doğrudan olumsuz etkileri vardır. Yeni Zelanda’da yapılan araştırmalar, ziyaretçilerin plajlarda düzensiz bulunmasının Sarıgözlü Penguenlerin üreme başarısını olumsuz etkilediğini göstermiştir (McClung, Seddon, Massaro ve Setiawan, 2004). Kuşçuların varlığı, civciv vücut kitlesi ve sağkalımı üzerinde olumsuz bir etkisi olan, yemleme sonrası yetişkin dönüş sürelerini geciktirir. Şili kıyılarındaki Humboldt pengueni popülasyonlarında ziyaretçilerin olumsuz etkileri de gösterilmiştir (Ellenberg, Mattern, Seddon ve Jorquera, 2006). Bununla birlikte, Antarktika’dan yapılan bir dizi çalışma, kontrollü ziyaretin farklı penguen türlerinin stres düzeyleri veya üreme başarısı üzerinde saptanabilir bir olumsuz etkisinin olmadığını göstermektedir (Cobley ve Shears, 1999; Nimon, Schroter ve Stonehouse, 1994). Açıkçası, diğer yaban hayatı turizmi türleri gibi kuş gözlemciliği, kuşçuların kuşlar ve doğal habitatlar üzerindeki olumsuz etkilerinin en aza indirilmesini sağlamak için bağlama özgü dikkatle düşünülmüş yönetim ve izleme stratejileri gerektirir (Higginbottom, Green ve Northrope, 2003).

Karbon emisyonları

Uluslararası kuş gözlemciliği uluslararası veya uzun mesafeli hava yolculuğu gerektirir. Havacılık, küresel karbon emisyonlarına en hızlı büyüyen katkılardan biridir (Simpson, Gossling, Scott, Hall ve Gladin, 2008) ve doğaya dayalı turizme karşı korunmaya katkıda bulunan başlıca eleştiri kaynaklarından biridir.

KUTU 30.1 ANGEL PAZ'IN BULUNMASI ZOR TÜRLE İÇİN YENİLİĞİ

Ekvador, kuş gözlemciliği, koruma ve toplum gelişimi kavşağında yenilikçi bir gelişmeye ev sahipliği yapmaktadır. Antpittalar, kuşçular tarafından çok aranan çarpıcı bir kuş ailesidir. 2006'dan önce, kuşçular bu ailenin herhangi bir üyesini, ailenin en kolay görülen türü olan Tawny Antpitta'nın ötesinde gördükleri için şanslıydılar. 2006 Yılında Angel Paz, Ekvador'un kuzeybatısındaki Mindo yakınlarındaki Refugio Paz de Laz Aves'i açtı. Angel Paz, bu kuşları birbirine yaklaştırmak ve onları solucanlarla beslemek için yapılandırılmış bir süreçle Antpittaları birbirlerine alıştırdı. Angel Paz'ın girişiminin başarısına dayanarak, bu uygulama birçok özel mülkiyete ait barınaklar da dâhil olmak üzere Ekvador'un diğer bölgelerine yayılmaktadır.

Angel Paz'ın girişimi Ekvador gibi orta gelirli bir ülkede önemli bir gelir kaynağı sunmaktadır. Kuşçuların her biri Angel'la sahaya çıkmak için 20 Dolar ödemekte ve diğer localar 5 Dolar ücret almaktadır. Ekvador'daki Antpitta gözlemleri yılın çoğu ayında mümkündür. Angel'in müşterilerini yılın 200 günü götürdüğü ve grup büyüklüklerinin 5-15 arasında değiştiği muhafazakâr bir varsayım altında, bu rakamlar günlük 100 ila 300 ABD Doları ve yıllık 20000 ila 60000 ABD Doları arasındadır. Bu, Ekvador'un kişi başına 5057 Dolar olan gayri safi yurtiçi hasılası (GSYİH) ile karşılaştırılmaktadır.

Güney ve Orta Amerika, Afrika, Asya, Avustralya ve Pasifik'te kuşçular tarafından aranan bir dizi 'bulunması zor' kuş ailesi ve türü vardır. Ekvador'daki Angel Paz tarafından geliştirilen tekniğin değiştirilmiş versiyonları, kuşçuların kabarık kuyruklar, pittalar ve diğer kafatasçıları gibi aileleri görmesi için dünyanın diğer bölgelerinde de kullanılabilir. Bu tür teknikler aynı zamanda düşük gelirli ülkelerde habitatların ve kuş türlerinin korunmasıyla ilişkili gelir elde etmek için bir fırsat sunmaktadır.

Ek olarak, kuş gözlemciliğinin doğası genellikle bir ülke içinde iç hat uçuşları veya uzun mesafeli yol seyahatleri gerektirir. Seyahat edenlerin seyahatten kaynaklanan emisyonlarının mahsup masraflarını veya çevresel maliyetlerini ödemeye istekli olmaları konusunda tartışmalar vardır. Bower, Brander ve Van Beukering (2007), mahsup masrafları için önemli bir ödeme isteğinin olduğunu ve bunun yıllık 23 milyar avro olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte, diğer araştırmacılar karbon emisyonlarının dengelenmesi için ödeme yapma istekliliğinin daha düşük seviyelerini bulmuşlardır (Dalton, Lockington ve Baldock, 2008; Mair, 2011).

Kuşçuluğun bir turizm biçimi olarak yapısı, kuşçuluk topluluğunun hobi ile ilgili emisyonları ele alması için bir fırsat sunmaktadır. İlk olarak, bazı kuş turu şirketleri,

kendilerini rakiplerinden ayırmak için kuşçulara sattıkları paketlerin bir parçası olarak akredite karbon ofsetleri sunmaktadır. İkincisi, kuşçular düzenli toplantılar ve geziler ile RSPB gibi topluluklar halinde organize olurlar. Bu topluluklar, karbondan sorumlu kuş gözlemciliği yolculuğu için kendi yönergelerini benimseyebilir ve kuşçuların emisyonlarını dengeleyebilecekleri veya azaltabilecekleri bir mekanizma sağlayabilir. Buna ek olarak, bu topluluklar, mahsup planlarına katılmayan kuş gözlemcilerine gayri resmi sosyal baskının uygulanabileceği bir yaptırım gücü sunmaktadır.

Kuşçular için altyapı

Kuşçular için geliştirilen altyapıyı çevreleyen çevresel kaygılar, daha geniş anlamda turizm için altyapı ve hizmet geliştirme ve yönetimini çevreleyen kaygılara benzerlik göstermektedir (örneğin, bakınız, Rivera, 2002; Russel, Lafferty ve Loudoun, 2008). Kuşçular genellikle yüksek eğitimli ve çevreye duyarlı gezginlerdir (Turpie ve Ryan, 1998; ABD Balık ve Yaban Hayatı Servisi, 2001). Kuşçular için konaklama tesislerinin ve diğer turizm altyapısının geliştirilmesi, tüketici pazarına karşı olumsuz duyguları önlemek için genel olarak çevreye karşı yüksek düzeyde hassasiyet göstermesi gerekecektir. Bir bölgede iki kuş evi varsa, çoğu kuşçu muhtemelen daha güçlü çevresel kimlik bilgilerine sahip kuruluştaki kalmayı seçecektir (Kosta Rika’da çevre sertifikasyonu yoluyla olumlu pazar farklılaşması örneği için Rivera, 2002’ye bakınız).

Toplumsal ve Sosyo-Ekonomik Faydalar

Kuşçular, biyoçeşitlilik bakımından zengin tropik ülkelerde, genellikle yüksek düzeyde yoksulluktan muzdarip olan uzak, kırsal bölgelere önemli ölçüde seyahat etmektedir (Biggs, 2006). Bu nedenle kuşçular kırsal yoksulluğun hafifletilebileceği önemli bir mekanizma olarak görülmektedir. Güney Afrika gibi bazı ülkeler, kuşçuluğun Güney Afrika toplumuna sağlayabileceği sosyo-ekonomik faydaları en üst düzeye çıkarmak için “resmi hükümet kuşçuluk turizm politikaları” geliştirmiştir (Ticaret ve Sanayi Bakanlığı, 2010). Kuşçuluğun sosyo-ekonomik faydalar sağlamak için bir mekanizma olarak kullanılması iki temel konuyu gündeme getirmektedir: (1) kuşçuluk, iş yaratma ve sosyo-ekonomik kalkınma aracı olarak ne kadar etkili ve sürdürülebilir? (2)

Küreselleşen kurumsal kuş gözlem turizmi sektörü ile yerel ölçekte toplum odaklı kuş gözlem girişimleri arasındaki etkileşimler nelerdir?

Sosyo-ekonomik kalkınma için kuşçuluğun etkinliği ve sürdürülebilirliği

Kuş gözlemciliği, sosyo-ekonomik kalkınmanın sağlanması ve iş alanlarının yaratılması için uygun maliyetli bir mekanizma olabilir (Biggs, 2006). Bununla birlikte, kuş gözlemciliği turizm pazarının uzman bir sektörüdür ve kuş gözlemciliği temelli kalkınma girişimlerinin sürdürülebilir olması için kapasite geliştirme ve yerel düzeyde desteğe uzun vadeli bir bağlılık gerekmektedir (Biggs ve ark., 2011). Güney Afrika'daki Zululand Kuş Gözlem Rotası gibi girişimler, yerel ve uluslararası sivil toplum kuruluşlarından (STK'lar) on yılı aşkın süredir hükümet ve özel sektörle ortaklaşa uzun vadeli bir destek taahhüdünü içermektedir ve bu, bu girişimin uzun vadeli başarısı ve sürdürülebilirliğinde önemli bir rol oynadı. (Biggs ve diğ., 2011). Daha küçük ölçekte, STK'lar ve barınak gibi özel sektör turizm kuruluşları arasındaki ortaklıklar, düşük gelirli topluluklardan bireylerin kuşçuluk turizminde sürdürülebilir bir şekilde başarılı olma kapasitesini geliştirmek için gerekli uzun vadeli destek ve kolaylaştırmanın sağlanabileceği bir mekanizma sağlamaktadır.

Toplum temelli kuş gözlemciliği girişimlerinin karşılaştığı zorluklar, toplum temelli koruma ve turizmle daha geniş çapta karşılaşanlara benzerlik göstermektedir (Biggs ve ark., 2011). Bu zorluklar arasında pazara erişim ve pazarlama eksikliği, düşük düzeyde iş becerileri ve ziyaretçilere erişilemezlik sayılabilir (Dixey, 2008; Spenceley, 2008). Bu nedenle toplum temelli kuşçuluk turizminin sürdürülebilir hale gelmesi için gereken uzun vadeli destek benzersiz değildir.

Bununla birlikte, turizm piyasasıyla etkileşimde kilit bir zorluğun istikrarsızlık olduğu yaygın olarak kabul edilmektedir (Ashley, Roe ve Goodwin, 2001; Briedenhann ve Wickens, 2004). Kuş gözlemciliği yapan turistler bir şekilde avcılara benzer ve bir hedefteki güvenlikle ilgili medya kaygılarına daha az olumsuz yanıt verirler. Bununla birlikte, büyük güvenlik kaygıları kuş gözlemciliği pazarını da etkilemektedir. Ayrıca, bazı kuşların varlığının mevsimselliği veya görünürlüğü nedeniyle, bazı destinasyonlarda kuş gözlemciliği, daha fazla aktivitenin olduğu farklı bir mevsime sahiptir. Bu nedenle

kuş turizmi, bir bölgede daha geniş bir sosyo-ekonomik kalkınma ve geçim stratejisinin bir bileşeni olarak izlenmeli ve çoğu durumda mevcut ekonomik topluluk faaliyetlerini yerinden etmek yerine tamamlamalıdır (Fabricius, 2004; Tao ve Wall, 2009).

Küreselin yerelle buluştuğu yer

Kuş gözlemciliği, dünyanın yüksek gelirli bölgelerinden uzak kırsal bölgelerine, genellikle kuşları kovalayan düşük gelirli tropik ülkelere seyahat eden kişi sayısında benzersizdir. Bu nedenle kuş gözlemciliği, yüksek eğitilmiş, küresel seçkinler ile küresel toplumun bu kesimi ile çok az teması olan bölgelerdeki topluluklar arasında bir bağlantı sağlar. Bu nedenle, küresel seçkinlerden düzenli uluslararası seyahat kapasitesine sahip bilgi, beceri ve kaynakların, çok sayıda menzili kısıtlı ve çoğu zaman tehdit altındaki kuş türlerine sahip bölgelerde yaşayan topluluklara akışı için fırsat vardır. Kenya, Ekvador, Güney Afrika ve yukarıda açıklanan diğer ülkelerden örnekler, bu tür bir kaynak, bilgi ve kapasite transferinin gerçekleşebileceği mekanizmaları göstermektedir. Ek olarak, kuşlar ve doğal habitatlar üzerinde gurur, sahiplik ve yönetim duygusu yaratmanın daha az somut faydaları ortaya çıkabilir ve yerel topluluk üyeleri ile uluslararası kuş gözlemciliği topluluğu arasındaki etkileşimlerle kolaylaştırılabilir (Biggs, 2006; Biggs ve ark., 2011). Yüksek gelirli bireyler ayrıca, kuş gözlemciliği deneyimlerinin, koruma ve sosyo-ekonomik yükselişi teşvik eden bir nedene gözle görülür şekilde bağlı olmasından, önemli bir değer ve kişisel fayda elde ederler.

Bununla birlikte, uluslararası kuş gözlem turizmi pazarının küresel ve kar odaklı yapısı, kuşçuların düşük gelirli ülkelerin uzak bölgelerini ziyaret etmeleri, ancak bu ziyaretlerden elde edilen gelirin büyük çoğunluğunun başkentlere ve kaynak pazarına daha yakın diğer ülkelere geri akması riskini de beraberinde getirmektedir. Farklı sektörlerde turizmin gelişmesinde de benzer zorluklarla karşılaşmaktadır (Ashley ve ark. 2001; Spenceley, 2008). Bir kez daha, kuş gözlem pazarının ve kuş gözlem topluluklarının yapısı ve organizasyonu, sosyal ve çevresel açıdan sorumlu olan kuş turları ve kuş gözlem konaklama kurumları ve hizmetleri için bir markalaşma mekanizmasının oluşturulması için bir fırsat sunmaktadır. Güney Afrika'daki Zululand Kuş Gözlem Rotası, bunun nasıl başarıldığının başarılı bir örneğidir. Zululand Kuş

Gözlem Rotası yönetimi, topluluk üyeleri tarafından rotada sunulan hizmet standartlarının uluslararası pazar için kabul edilebilir olmasını sağladı ve ayrıca topluluk kuş gözlem hizmetlerinin kullanımını teşvik etti.

SONUÇ

Kuş gözlemciliği, kuşçuları hedef alan ticari ürünlerin sayısı ve kuş gözlemciliği faaliyetleri için temel olarak kullanan koruma ve sosyo-ekonomik kalkınma girişimlerinin sayısı ve kapsamı gibi konularda son yıllarda muazzam bir şekilde büyümüştür. Kuş gözlem pazarını kullanma kapsamı ve dünyanın uzak ve düşük gelirli bölgelerinde çevresel ve sosyal sürdürülebilirliği teşvik etmek için sunduğu fırsatlar, kuş gözlemciliğinin sunduğu fırsatlardan en iyi şekilde nasıl yararlanılacağı konusunda araştırma ve bilgi eksikliği nedeniyle engellenmektedir. Kuşçuluğun temsil ettiği potansiyelin tam olarak gerçekleşmesi için acil dikkat gerektiren araştırma ve geliştirme için dört temel alan vardır:

- 1- Ses kaydı çalmanın ve ‘bulunması zor’ türlerin çekilmesine yönelik diğer tekniklerin, bu kuş türlerinin ve popülasyonlarının sağlığı üzerindeki etkileri ve bu faaliyetler için gerekli yönetim ve izleme protokolleri.
- 2- Özellikle aşağıdakilerle ilgili olarak çevresel ve sosyal açıdan sorumlu kuş gözlemciliği seyahatini teşvik eden bir ağ ve markanın geliştirilmesi:
 - Kuşçuluk seyahat karbon emisyonları adresleme,
 - Koruma yanlısı, çevresel ve sosyal sorumluluk sahibi kuş turizmi işletmecilerinin tercih edilen desteğinin sağlanması.
- 3- Hem yüksek eğitimli / yüksek gelirli hem de düşük eğitimli / düşük gelirli topluluklarda kuşçuluğun koruma ve çevre etiğinin geliştirilmesindeki rolünü anlamak ve teşvik etmek.
- 4- Kuşçuluğun, biyoçeşitliliğin çevresel ve sosyal açıdan sorumlu bir şekilde değerlendirilmesi için küresel bağlantı ve yüksek ve düşük gelirli ülkeleri ve toplulukları aşan küresel bir topluluk oluşturmak için temsil ettiği eşsiz fırsatı anlamak ve teşvik etmek.

Bu sorunları ele alarak, çeşitli uluslararası kuş gözlemciliği topluluğu, giderek çevresel ve sosyal açıdan sorumlu hale gelecek ve turizm pazarının diğer sektörlerine örnek olacak şekilde büyümeye ve gelişmeye devam edebilir.

KAYNAKÇA

Ashley, C., Roe, D. ve Goodwin, H. (2001). Pro-poor tourism strategies: Making tourism work for the poor – a review of experience. Pro-poor tourism Report No.1, April. ODI, IIED and CRT. London: The Russell Press.

Bennun, L., Matiku, P., Mulwa, R., Mwangi, S. ve Buckley, P. (2005). Monitoring Important Bird Areas in Africa: Towards a sustainable and scaleable system. *Biodiversity and Conservation*, 14, 2575–90.

Berkes, F. (2004). Rethinking community-based conservation. *Conservation Biology*, 18 (3), 621–30.

Biggs, D. (2006). The economics, institutions and conservation benefits of community-based avitourism in South Africa. Cape Town, South Africa: University of Cape Town Press.

Biggs, D. (2011). Understanding resilience in a vulnerable industry – the case of reef tourism on Australia’s Great Barrier Reef. *Ecology and Society*, 16 (1), 30, available at <http://www.ecologyandsociety.org/vol16/iss31/art30/>

Biggs, D., Turpie, J., Fabricius, C. ve Spenceley, A. (2011). The value of avitourism for conservation and job creation: An analysis from South Africa. *Conservation and Society*, 9, 80–90.

Birding.com. (2012). International bird tour companies, available at <http://www.birding.com> (accessed 3 April 2012).

BirdLife International. (2008). The state of the world’s birds. Cambridge: BirdLife International.

Brida, J.G. ve Zapata, S. (2010). Cruise tourism: Economic, socio-cultural, and environmental impacts. *International Journal of Leisure and Tourism Marketing*, 1 (3), 205–25.

Briedenhann, J. ve Wickens, E. (2004). Tourism routes as a tool for the economic development of rural areas – vibrant hope or impossible dream? *Tourism Management*, 25 (1), 71–9.

Brouwer, R., Brander, L. ve van Beukering, P. (2007). A convenient truth: Air travel passengers' willingness to pay to offset their CO2 emissions. Amsterdam: Insitutute for Environmental Studies, Vrije Universitiet.

Carlsen, J., Getz, D. ve Ali-Knight, J. (2001). The environmental attitudes and practices of family businesses in the rural tourism and hospitality sectors. *Journal of Sustainable Tourism*, 9 (4), 281–97.

Cobley, N.D. ve Shears, J.R. (1999). Breeding performance of gentoo penguins (*Pygoscelis papua*) at a colony exposed to high levels of human disturbance. *Polar Biology*, 21 (6), 355–60.

Cordell, H.K. ve Herbert, N. (2002). The popularity of birding is still growing. *Birding*, February, 54–61.

Dalton, G.J., Lockington, D.A. ve Baldock, T.E. (2008). A survey of tourist attitudes to renewable energy supply in Australian hotel accommodation. *Renewable Energy*, 33 (10), 2174–85.

Department of Trade and Industry. (2010). Avitourism in South Africa. Research and analysis report. Department of Trade and Industry of the Republic of South Africa.

Dixey, L. (2008). The unsustainability of community tourism donor projects: Lessons from Zambia. In A. Spenceley (Ed.), *Critical issues for conservation and development* (pp. 323–43). London and Sterling, VA: Earthscan.

Ellenberg, U., Mattern, T., Seddon, P.J. ve Jorquera, G.L. (2006). Physiological and reproductive consequences of human disturbance in Humboldt penguins: The need for species-specific visitor management. *Biological Conservation*, 133 (1), 95–106.

Fabricsius, C. (2004). The fundamentals of community-based natural resource management. In C. Fabricsius ve E. Koch (Eds.), *Rights, resources and rural development: Community based natural resource management in southern Africa* (pp. 3–43). London: Earthscan.

Hahn, B.A. ve Silverman, E.D. (2007). Managing breeding forest songbirds with conspecific song playbacks. *Animal Conservation*, 10 (4), 436–41.

Hartmann, P. ve Ibáñez, V.A. (2006). Green value added. *Marketing Intelligence and Planning*, 24 (7), 673–80.

Higginbottom, K., Green, R. ve Northrope, C. (2003). A framework for managing the negative impacts of wildlife tourism in wildlife. *Human Dimensions of Wildlife*, 8, 1–24.

Lai, P.-H. ve Lyons, K. (2011). Place-meaning and sustainable land management: Motivations of Texas hill country landowners. *Tourism Geographies*, 13 (3), 360–80.

Mair, J. (2011). Exploring air-traveller's voluntary carbon-offsetting behaviour. *Journal of Sustainable Tourism*, 19 (2), 215–30.

McClung, M.R., Seddon, P.J., Massaro, M. ve Setiawan, A.N. (2004). Nature-based tourism impacts on yellow-eyed penguins *Megadyptes antipodes*: Does unregulated visitor access affect fledging weight and juvenile survival? *Biological Conservation*, 119 (2), 279–85.

Morgan-Brown, T., Jacobson, S.K., Wald, K. ve Child, B. (2010). Quantitative assessment of a Tanzanian integrated conservation and development project involving butterfly farming. *Conservation Biology*, 24 (2), 563–72.

Naidoo, R. ve Adamowicz, W.L. (2005). Biodiversity and nature-based tourism at forest reserves in Uganda. *Environment and Development Economics*, 10, 159–78.

Nimon, A.J., Schroter, R.C. ve Stonehouse, B. (1994). Heart rate of disturbed penguins. *Nature*, 374 (415).

Rainforest Alliance. (2012). Coffee, available at <http://www.rainforest-alliance.org/agriculture/crops/coffee> (accessed 6 April 2012).

Rivera, J. (2002). Assessing a voluntary environmental initiative in the developing world: The Costa Rican Certification for Sustainable Tourism. *Policy Sciences*, 35 (4), 333–60.

Russel, S.V., Lafferty, G. ve Loudoun, R. (2008). Examining tourism operators' responses to environmental regulation: The role of regulatory perceptions and relationships. *Current Issues in Tourism*, 11, 126–43.

Salafsky, N., Cauley, H., Balachander, G., Cordes, B., Parks, J., ve Margoluis, C. (2001). A systematic test of an enterprise strategy for community-based biodiversity conservation. *Conservation Biology*, 15 (6), 1585–95.

Salafsky, N. ve Margoluis, R. (1999). Threat reduction assessment: A practical and cost-effective approach to evaluating conservation and development projects. *Conservation Biology*, 13 (4), 830–41.

Sekercioglu, C.H. (2002). Impacts of birdwatching on human and avian communities. *Environmental Conservation*, 29 (3), 282–9.

Simpson, M.C., Gossling, S., Scott, D., Hall, M.C. ve Gladin, E. (2008). Climate change adaptation and mitigation in the tourism sector: Frameworks, tools and practices. Paris: UNEP, University of Oxford, UNWTO and WMO.

Spenceley, A. (2008). Requirements for sustainable nature-based tourism in transfrontier conservation areas: A Southern African Delphi consultation. *Tourism Geographies*, 10 (3), 285–311.

Tao, T.C.H. ve Wall, G. (2009). Tourism as a sustainable livelihood strategy. *Tourism Management*, 30 (1), 90–98.

The Travel Editor. (2012). Record number of members for the RSPB, available at http://www.thetraveleditor.com/article/4728/Feature_Article_Conservation_Record_Number_of_Members_for_RSPB.html (accessed 3 April 2012).

Turpie, J. ve Ryan, P.G. (1998). The nature and value of birding in South Africa. Randburg, South Africa: BirdLife South Africa.

US Fish and Wildlife Service. (2001). Birding in the United States: A demographic and economic analysis. Addendum to the 2001 National Survey of Fishing, Hunting, and Wildlife-associated Recreation. Report 1–2001. Washington, DC: US Fish and Wildlife Service.

US Fish and Wildlife Service. (2007). National Survey of Fishing, Hunting, and Wildlife-associated Recreation. National overview, available at http://library.fws.gov/Pubs/nat_survey2006.pdf (accessed 4 April 2010).

29. Ekoturizm Standartları: Uluslararası Akreditasyon Yerel Belgelendirme ve Göstergeler

GİRİŞ

Ekoturizm, en iyi niyetle tasarlanmış ‘iyi niyetli’ bir terim olarak düşünülebilir (Hetzer, 1965). Bununla birlikte, çok fazla araştırma, tartışma ve eleştiriye neden olan şeydir. Fennell’in (2003) 15 ekoturizm tanımının analizi, gözden geçirilen versiyonların doğanın yönlerini, yerel halkla ilişkileri, koruma ve muhafazayı kapsadığını göstermiştir. Bununla birlikte, ekoturizmin ne olduğu ve ne olmadığını belirlemede temel bir zorluk vardır. Bunlar arasında ayırım yapmak, ekoturizm faaliyeti olarak nitelendirilmeyenlerin yanlış iddialarından (veya ‘çevreci gibi görünmekten’) kaçınırken, örnek performansın tanınmasına (bunu başaranlara pazar avantajı sağlamasına) izin verir.

Mohonk Anlaşması (2000; bkz. Bien, 2009), ekoturizmin uzmanlaşmış bir turizm sektörü olarak doğrulanabilir özellikleri ile tüm turizm faaliyetleri için geçerli olan sürdürülebilir turizm özellikleri arasında ayırım yapmak amacıyla ilk kez turizm belgelendirme programları arasında genel bir anlaşma oluşturmuştur. Bu, 2001 yılında Dünya Turizm Örgütü (DTÖ) tarafından güçlendirildi ve bu da ekoturizm ve sürdürülebilir turizm terimleri arasında net bir ayırım yapılması gerektiğini belirtti. Ekoturizmin kendisi turizm sektörü içindeki bir kesimi ifade ederken, sürdürülebilirlik ilkeleri her türlü turizm faaliyeti, işletmeleri ve projeleri için geçerli olmalıdır (UNWTO, 2001).

Sürdürülebilir turizmin önemine odaklanmanın artmasıyla birlikte, küresel olarak ekoturizmin gelişiminde bir artış görülmüştür (Pratt, Rivera ve Bien, 2011). Göstergeler, belgelendirme programları ve akreditasyon sistemleri gibi turizm faaliyetlerinin performansının değerlendirilmesine yönelik araçlar, 1920’lerde kalitenin bağımsız belgelendirilmesinden başlayarak yirminci yüzyılda kademeli olarak geliştirilmiştir. Turizm faaliyetlerinin çevresel yönleri 1990’lı yıllarda değerlendirilmeye başlanırken, sosyo-ekonomik ve kültürel ölçütler sonraki on yılda önem kazanmıştır (Bien, 2007).

Buna paralel olarak, Uluslararası Standardizasyon Örgütü (ISO) ve Uluslararası Sosyal ve Çevresel Kredilendirme Etiketleme (ISEAL) İttifakı himayesinde standardizasyon, üçüncü taraf belgelendirme ve akreditasyon için temel araçlar ve tesisler geliştirilmiştir. Bununla birlikte, turizmin standartları ve belgelendirme mekanizmaları, neredeyse tüm diğer sektörlerde yaygın olarak kabul gören bu çerçevenin dışında büyük ölçüde geliştirilmiştir. Sonuç olarak, 100'ün üzerinde çevresel, sürdürülebilir turizm ve ekoturizm standardı 1990 ve 2010 yılları arasında geliştirilen, her biri kendi sertifikasyon programına ve standardizasyon ve uygunluk değerlendirmesi için genel kabul görmüş ilkelere değişken bağlılığa sahiptir (Bien, 2009). Bu programlara tutarlılık ve iyi uygulama getirme çabası 2000 yılında Mohonk Anlaşması, DTÖ tarafından sürdürülebilir turizm destinasyonları için göstergelerin yayınlanması (UNWTO, 2004) ile başlamış ve 2008 ve 2009 yıllarında sırasıyla Küresel Sürdürülebilir Turizm Konseyi'nin (GSTC) kurulmasıyla sonuçlanmıştır. Bununla birlikte, Mohonk Anlaşması'ndan bu yana ekoturizm hüccesine özgü ölçütler oluşturma konusunda çok az ilerleme kaydedilmiştir.

Bu bölümde göstergelerin geliştirilmesi ve uygulanması, belgelendirme ve akreditasyonun turizm sektörüne uygulanması ve bunların özellikle ekoturizme uygulanması ele alınmaktadır.

GÖSTERGELER

Göstergeler, riskleri veya yaklaşmakta olan sorunları ve gerekli eylemleri işaret etmek için kullanılabilecek mevcut sorunların varlığının veya ciddiyetinin ölçümleridir. Göstergeler, (1) turizmin yapılarındaki ve iç faktörlerindeki değişiklikleri; (2) turizmi etkileyen dış faktörlerdeki değişiklikleri ve (3) turizmin neden olduğu etkileri ölçmek için kullanılabilir (UNWTO, 2004, s. 8). Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü (UNWTO, 2004, s.9) tarafından belirlenen göstergelerin kullanılmasının faydalarından bazıları şunlardır:

- Daha iyi karar verme - riskleri veya maliyetleri düşürme,
- Ortaya çıkan sorunların belirlenmesi - önlemeye izin verilmesi,

- Etkilerin tanımlanması - gerektiğinde düzeltici eyleme izin verilmesi,
- Planların ve yönetim faaliyetlerinin uygulanmasının performans ölçümü – turizmin sürdürülebilir kalkınmasındaki ilerlemenin değerlendirilmesi,
- Planlama hataları riskinin azaltılması - sınırların ve fırsatların belirlenmesi,
- Daha fazla hesap verebilirlik - karar vermede akıllıca kullanım için hesap verebilirliği teşvik eden halk ve turizmin diğer paydaşları için güvenilir bilgiler,
- Sürekli izleme sayesinde sürekli iyileştirme.

Göstergeler, hükümetler için bölgesel veya ulusal düzeyler, hedef düzeyler veya belediyeler veya topluluklar için kilit turizm sahaları, turizm şirketleri veya bireysel turizm kuruluşları da dâhil olmak üzere her düzeyde kullanılabilir. Turizm endüstrisinin mevcut durumunu, sistem üzerindeki stresleri, turizmin gelişiminin çevre üzerindeki etkilerini ve yönetimin etkisini tespit edebilen karar vericiler için, farklı kullanımları olan çeşitli gösterge türleri vardır (UNWTO, 2004). Ekoturizm için, koruma makamları tarafından belirli korunan alanlar için veya doğal destinasyonlarda ekoturizm işleten şirketler tarafından net-olumlu etkilerini ölçtükleri ve geliştirdikleri yerlerde kullanılabilirler.

Gösterge Geliştirme Süreçleri

Gösterge geliştirme için Unwto'nun (2004) kılavuz kitabı, işlemdeki Tablo 31.1'de özetlenen 12 temel adımı özetlemektedir. Bu sürecin üç temel aşaması vardır: Araştırma ve organizasyon, gösterge geliştirme ve uygulama. Süreç, gösterge sürecinin kapsamının oluşturulmasını, ilgili paydaşlarla katılımcı süreçleri, varlıkların değerlendirilmesini, kilit konulara öncelik verme ve bunlarla ilgili göstergelerin oluşturulmasına yönelik sistemleri ve göstergeler seçildikten sonra, ilgili verilerin toplanmasını ve analiz edilmesini ve bulguların raporlanmasını içermektedir.

Gösterge geliştirme sürecinin ekoturizm başvurusu adımı

Araştırma ve organizasyon aşaması

Adım 1: Hedefin tanımı:

Örneğin, korunan bir alan; bir biyoçeşitlilik hotspotu; bir ekosistem veya bir ekoturizm girişiminin yeri.

Adım 2: Katılımcı süreçlerin kullanımı:

Toplulukları, kamu sektörünü, özel sektörü, sivil toplum kuruluşlarını ve turistleri içerebilecek sürece, ilgili paydaşların katılımı.

Adım 3: Turizm varlıklarının ve risklerinin belirlenmesi:

Doğal varlıklar plajları, vahşi yaşamı, dağları, manzaraları ve ayrıca hedef paydaşlar tarafından değer verilen kültürel unsurları içerebilir. ‘Güçlü, Zayıf Yönler, Fırsatlar ve Tehditler’ analizi kullanılabilir.

Adım 4: Bir hedef için uzun vadeli vizyon:

Paydaş atölyeleri, beyin fırtınası yapmak ve bir ekoturizm hedefi vizyonu konusunda fikir birliği geliştirmek için kullanılabilir.

Gösterge geliştirme aşaması

Adım 5: Öncelikli sorunların seçimi:

Katılımcı bir yaklaşım, konuların bir listesini oluşturmak ve daha sonra hangilerinin en önemli olduğuna öncelik vermek için kullanılabilir (örn. yaban hayatı çeşitliliği).

Adım 6: İstenen göstergelerin belirlenmesi:

Öncelikli konuları yansıtan göstergelerin ‘uzun bir listesi’ geliştirilebilir (ör. yaban hayatı türlerinin sayısı; fillerin nüfusu).

Adım 7: Veri kaynaklarının envanteri:

Dikkate alınması gereken iki ana yaklaşım şunlardır:

1. Sahip olduğumuz verilerle (yani veri odaklı) ne yapabiliriz?

2. En önemli konu nedir ve bunu çözmek için gereken verileri alabilir miyiz? (yani, konu / politika odaklı) ekoturizm destinasyonları için, mevcut veriler bir koruma otoritesi tarafından yapılan vahşi yaşam araştırmalarından gelebilir. Sorunlar şunları içerebilir: “Turistleri etkilemek için kaç tane file ihtiyacımız vardır?”

Adım 8: Seçim prosedürleri:

Göstergeleri taramak için her biri 5 kritere göre değerlendirilebilir:

1. Konuyla ilgisi;
2. Bilginin elde edilmesi ve analizinin fizibilitesi;
3. Verilerin güvenilirliği ve güvenilirliliği;
4. Kullanıcılara açıklık ve anlaşılabilirlik ve
5. Zaman içinde ve bölgeler arasında karşılaştırılabilirlik.

Uygulama aşaması

Adım 9: Fizibilitenin değerlendirilmesi/uygulama:

Her gösterge, verilerin kaynağını, veri özelliklerini, toplanma sıklığını, verilere erişimi ve gizliliği, raporlama birimlerini, geçerliliğini ve doğruluğunu, veri kullanılabilirliğini, veri sağlama sorumluluğunu, maliyeti ve teknik gereklilikleri

tanımlamak için detaylandırılmıştır. Göstergelerin iyileştirilmesi, uygulanmasını pratik hale getirmek için yapılabilir.

Adım 10: Veri toplama ve analiz:

Her gösterge için tipik prosedürler şunları içerebilir:

- Mevcut verilerin kullanımı (ör. Korunan alan ziyaretçi numaraları);

- Mevcut kaynaklardan verilerin çıkarılması ve manipülasyonu

(örneğin, verilerin çıkarılması, bütünleştirilmesi veya yeniden birleştirilmesi);

- Yeni verilerin oluşturulması (ör. turizm işletmeleriyle aylık temas);

- Örnek verilerin oluşturulması (ör. Turistlerin çıkış anketleri, anketler kullanılarak).

Göstergelerin ifadesi ve tasviri sayılar, tablolar, grafikler ve semboller sunularak yapılabilir.

Adım 11: Hesap verebilirlik, iletişim ve raporlama:

Göstergeler planlama ve karar vermenin bir parçası olabilir. Göstergelerin ve bunların etkilerinin kamuya açıklanması, örneğin web siteleri aracılığıyla yapılabilir.

Adım 12: Göstergeler uygulamasının izlenmesi ve değerlendirilmesi:

Göstergelerin düzenli olarak gözden geçirilmesi, aşağıdakileri içeren basit bir kontrol listesi kullanılarak yapılabilir:

- Göstergeler kullanılıyor mu: kim ve nasıl?

- Kullanıcılar mevcut seti faydalı buluyor mu?

- Daha kolay veya daha verimli bilgi toplamak veya analiz etmek için başka yollar var mı?

- Göstergelerin kullanımından etkilenen sonuçlara dair kanıt var mı?
- Göstergelerin en uygun kullanımını engelleyen engeller nelerdir?

Kaynak: Unwto 'dan (2004) uyarlanmıştır.

Tablo 31.1 Gösterge geliştirme süreci

Ekoturizm destinasyonları için UNWTO (2004, s. 268-9), göstergelerin altı temel unsura odaklanması gerektiğini öne sürmektedir:

- Ekoturizm destinasyonlarında veya bölgelerinde doğal çevrenin korunması,
- Yerel halkla ilişkiler ve kültür varlıklarının korunması,
- Ekoturizm faaliyetleri doğal ve sosyo-kültürel çevre üzerindeki olumsuz etkileri azaltmak ve doğal alanların korunmasına katkıda bulunmak,
- Bilgi ve yorumlama,
- Ekoturizmin pazarlanması ve yönetimi,
- Ekoturizm faaliyetleri için güvenlik.

Bu süreçte göstergeler geliştiren ekoturizm destinasyonlarından bazıları El Garraf Tabiat Parkı (Katalonya, İspanya), Yacutinga Lodge (Arjantin), Cape Breton Adası (Kanada) ve Arches Milli Parkı'dır (ABD). Üstlenilen süreçlerin ayrıntıları ve başarıları UNWTO (2004) kılavuzunda bulunabilir.

Küresel Raporlama Girişimi (GRI) gibi turizm endüstrisinden daha yaygın olarak kullanılan başka gösterge araçları da mevcuttur. GRI, bir kuruluşun ekonomik, çevresel ve sosyal performansının raporlanması için genel kabul görmüş bir çerçeve olarak hizmet etmeyi amaçlayan bir raporlama çerçevesi sağlamaktadır. Herhangi bir boyut, sektör veya konumdaki kuruluşlar tarafından kullanılmak üzere tasarlanmıştır. GRI Raporlama Çerçevesi, bir kuruluşun sürdürülebilirlik performansını raporlamak için genel olarak uygulanabilir olması için dünya çapında çok çeşitli paydaşlar tarafından kabul edilmiş

genel ve sektöre özgü içerikler içermektedir (GRI, 2000-06). Şirketlerin performanslarını çeşitli göstergeler üzerinde anlamalarına, derlemelerine ve raporlamalarına yardımcı olmak için performans göstergeleriyle ilgili bir dizi Gösterge Protokolü sağlanmıştır. Ekoturizm için belirli bir sektörel kılavuz bulunmamakla birlikte 2002 yılında bir tur operatörleri eki hazırlanmıştır (GRI, 2002).

KUTU 31.1 “YABAN HAYATI GRUBU” NUN KÜRESEL RAPORLAMA GİRİŞİMİ GÖSTERGELERİ

“Yaban Hayatı Grubu”, yedi güney Afrika ülkesinde 59 safari kampı ve locası bulunan ve her yıl 25.000'den fazla misafir ağırlayan uzman bir lüks safari operatörüdür. Şirket, işletmeyle ilgili 64 sürdürülebilirlik göstergesi geliştirmiş ve bunlara ilişkin ilk raporunu Ağustos 2011'de sunmuştur. Koruma unsurları açısından, grubun farklı biyomlarla, korunan veya restore edilen habitatlar; operasyonel alanlarında veya yakınında bulunan RAMSAR alanları; operasyonel alanlarda meydana gelen Uluslararası Doğa Koruma Birliği (IUCN) Kırmızı Liste türleri ve mevcut kuş, memeli, sürüngen ve amfibi türlerinin sayısı ile ilgili operasyonel kapsam alanı hakkında rapor vermişlerdir. 60'ın üzerinde bağımsız kurumla işbirliği içinde yürütülen 79 araştırma projesi ile korunmaya katkıları ve bu girişimlere mali katkıları açıklanmıştır (Wilderness Holdings Ltd, 2011b). 2011 raporundan elde edilen bazı önemli sonuçlar şunlardır:

- Yedi güney Afrika ülkesinde yaklaşık 2,8 milyon hektar (6,9 milyon dönüm) arazi üzerinde faaliyet göstermektedir.
- Afrika'nın 11 biyomundan sekizinde ve sekiz Afrika endemizm merkezinden dördünde operasyon yapmaktadır.
- Nesli tükenmekte kritik düzeyde olan dört, nesli tükenmekte olan yedi ve savunmasız 25 memelinin, kuşların, amfibilerin ve sürüngenlerin yaşadığı bölgelerde operasyon yapmaktadır.

GRI'nın 3. versiyonu (GRI, 2006) ekoturizm şirketi Yaban Hayatı Grubu Holding Ltd. tarafından uygulanmıştır. Botsvana Borsasında işlem gören bir şirket olan Yaban Hayatı Grubu Holding Ltd, King Code ve Yönetim Raporu'nun (King II) kurumsal

yönetim standartlarına bağlıdır. Ancak şirket, GRI'nın sürdürülebilirlik raporlamasına ilişkin yönergelerini içeren daha gelişmiş King III standartlarına uymayı seçmiştir. Şirket, Zeitz Vakfı'nın dört 'Cs'sini (Koruma, Toplum, Kültür ve Ticaret), Küresel Sürdürülebilir Turizm Kriterlerinin unsurlarını, Güney Afrika Sorumlu Turizm Standartlarını ve kendi paydaşları için anlamlı olan göstergeleri de ele alarak GRI'dan daha ileri bir seviyeye ulaşmıştır.

Göstergelerin kullanımı ve kamuya açık raporlamaları, ekoturizm destinasyonlarının ve operasyonlarının sürdürülebilir turizme yönelik performanslarını göstermek için atabilecekleri sağlam bir adımdır. Belgelendirme, bağımsız üçüncü şahıslar tarafından dış değerlendirmeler yapılarak bu süreçte bir adım daha atılmasını sağlamaktadır. Ayrıca, belgelendirme standartlarının çoğuna ve Küresel Sürdürülebilir Turizm Kriterlerine, bir faaliyetin bir standarda uygun olup olmadığını belirlemek için belgelendirici tarafından kullanılan performans göstergeleri eşlik etmektedir.

SERTİFİKASYON

Honey and Rome (2001, s. 5) turizm için geçerli olduğu için yararlı bir sertifikasyon tanımı sunmaktadır: “Denetimleri değerlendiren ve bir tesisin, ürünün, sürecin veya hizmetin belirli standartları karşıladığına dair yazılı güvence veren gönüllü bir prosedürdür. Temel standartları karşılayan veya aşanlara, ödül olarak pazarlanabilir bir logo verilir.” Sertifika, genellikle bağımsız bir üçüncü tarafın bir faaliyetin veya ürünün yazılı bir standarda uygunluğunu doğruladığını belirtmek için alınmaktadır. Sürdürülebilir turizmde bu, standardın Küresel Sürdürülebilir Turizm Kriterleri tarafından belirtilenler gibi sosyo-ekonomik, kültürel ve çevresel ölçütleri içermesi gerektiği anlamına gelmektedir. Ekoturizmde, Mohonk Anlaşması (2000) veya Avrupa Ekoturizm Etiketleme Standardı gibi ek değişkenler dikkate alınmalıdır.

Sertifikasyonun genel amacı, sorumlu çevresel, sosyal ve kültürel davranışları teşvik etmek ve tüketicilere kaliteli bir ürün sunmaktır. Belgelendirme, işletmelerin temel standartları veya mevzuatı karşılayan veya aşan gönüllü performans standartlarına ulaşabilecekleri bir mekanizma sağlar (Dodds ve Joppe, 2005). Belgelendirme, işletmeler tarafından yapılan talepleri doğrular ve doğa dostu gibi görünmeye karşı hareket eder.

Sürdürülebilir ürünler arayan tüketicilere ve ticari alıcılara yardımcı olur ve sürdürülebilir işletmelerin karşılıklı güvenle birbirlerini tanıtmaları ve birbirleriyle ağ kurmaları için bir temel oluşturur (Denman, 2010, s. 6).

Mohonk Anlaşması'na göre, sertifikasyon programları içinde sürdürülebilir turizmin üzerinde ve üstünde ekoturizme özgü değişkenler şunlardır:

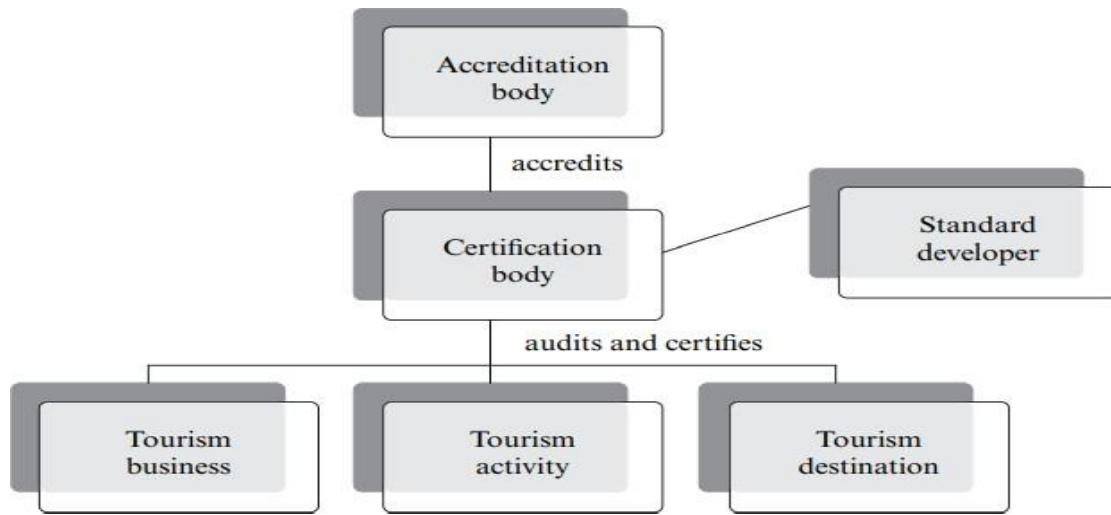
- Daha fazla anlayış ve takdire yol açmak için ziyaretçinin kişisel doğa deneyimlerine odaklanmak,
- Doğa, yerel toplum ve kültür hakkında yorumlama ve çevre bilinci,
- Doğal alanların veya biyoçeşitliliğin korunmasına olumlu ve aktif katkılar,
- Yerel topluluklar için ekonomik, sosyal ve kültürel faydalar,
- Uygun olduğunda toplum katılımının teşvik edilmesi,
- Konaklama, turlar ve turistik mekânlar için yerel olarak uygun ölçek ve tasarım,
- Yerel (Yerli) kültür üzerinde minimum etki ve sunum.

Bu noktaların ilki hariç hepsi bir dereceye kadar GST Kriterlerine yansıtılmakta ve bu nedenle birçok sürdürülebilir turizm standardında yer almaktadır. Bununla birlikte, doğa ve yerel kültürle doğrudan ve kişisel temas kavramları ekoturizme oldukça özgüdür.

Belgelendirme, sürdürülebilir destinasyonların geliştirilmesi ve teşvik edilmesinde turizm işletmelerini etkilemek ve onlarla çalışmak isteyen destinasyon yöneticileri için yararlı bir araç sağlayabilir. Ayrıca, teşvik programları ve ödüller için temel olarak kullanılabilir. En değerli şekilde, işletmelerin sürdürülebilir sayılmak için ne yapmaları gerektiğini anlamalarına da yardımcı olabilir. Süreç, performanslarındaki zayıflıkları ve boşlukları tespit etmelerine ve bunları sürekli iyileştirme programı kapsamında doldurmaya çalışmalarına yardımcı olabilir (Denman, 2010, s.6). Uluslararası kabul görmüş standartları ve süreçleri kullanan güvenilir sertifika programları, giden seyahat acenteleri ve toptancılar tarafından tedarikçi seçimini kolaylaştırabilir. Avrupalı tur operatörleri, giderek artan bir şekilde otellerinin ve gelen

operatörlerinin saygın bir program tarafından sertifikalandırılmasını talep etmektedir. Ayrıca Kosta Rika, sertifikalı işletmeler için ticari fuarlara ve reklamlara ücretsiz veya sübvansede edilmiş katılım sunarken, Barbados onlara önemli vergi avantajları sunmaktadır (Roma, 2005).

Genel bir turizm belgelendirme süreci Şekil 31.1’de açıklanmıştır. Bağımsız bir akreditasyon kuruluşunun bir belgelendirme kuruluşunu nasıl değerlendirdiğini ve yazılı bir standardı değerlendirmeye yetkili olarak nasıl akredite ettiğini gösterir. Belgelendirme kuruluşu, başvuru sahibinin standardına uygunluğu değerlendirir (örneğin, bir turizm işletmesi veya faaliyeti).

Şekil 31.1 Genel turizm belgelendirme süreci

Başvuru sahibi bağımsız denetim tarafından standarda uygun olarak değerlendirilirse, belgelendirme kuruluşu ona uygunluk belgesi ve pazarlanabilir bir logo verir. Sertifikasyonun kapsamı açıkça tanımlanmalıdır (örneğin, hangi hizmetlerin kapsadığı ve ne kadar süreyle). Sürecin her aşamasını yöneten ISO, ISEAL İttifakı, Uluslararası Akreditasyon Forumu (IAF), DTÖ ve GSTC'DEN çok sayıda uluslararası standarttır (Bien, 2009). Başarılı bir başvuru sahibi, sürdürülebilirlik iddialarını haklı çıkarmak için bağımsız değerlendirmeyi kullanarak sertifikayı aldıktan sonra kendisini pazarlayacaktır. Belgelendirme kuruluşu veya GSTC gibi diğer kurumlar sertifikalı sürdürülebilir turizm ürünlerinin pazarlanmasına katkıda bulunabilir (Şekil 31.2).

Bazı sertifika programları ekoturizm operasyonlarına odaklanmaya yöneliktir (örneğin, Kenya Eko-derecelendirme Programı, Avustralya EkoSertifikasyon Programı (eski adıyla Ulusal ekoturizm Akreditasyon Programı (NEAP)) ve İsveç'in En İyi Doğası), diğerleri ise sürdürülebilir veya sorumlu turizmi daha geniş bir şekilde ele alır ve ekoturizm de dâhil olmak üzere çeşitli turizm operasyonlarına uygulanır (örneğin, Turizm Güney Afrika'da Adil Ticaret; Kutu 31.2).

Sertifikasyonun idealist amaçlarına rağmen, aşağıdakileri içeren bir dizi sınırlama ve kısıtlama vardır:

- Özel sektör içinde küresel olarak sertifika programlarına başvuran adayların sayısı yavaş yavaş artmaktadır ve bu büyüme esas olarak pazar penetrasyonundan ziyade coğrafi çeşitlilikten kaynaklanmaktadır; yıpranma oranları önemli ve henüz bildirilmemiştir (Font, 2009; Thwaites, 2007; DTÖ, 2002). Bununla birlikte, dünya çapında belirlenen 132 sertifika programından yalnızca 39'undan kaydedilen sertifikalı sürdürülebilir turizm işletmelerinin sayısı Mayıs 2007'de 8340 iken Ocak 2012'de 16 553'e yükselmiştir. Ek olarak, ISO 14,001 (çevre yönetim sistemleri) ve ISO 9000 (kalite yönetim sistemleri) sertifikalarına sahip 4000-5000 otel ve restoran bulunmaktadır (GSTC; Marc Myers (Yeniden Planlama), kişisel iletişim, 2012).
- Sürdürülebilir turizm sertifikasyon programlarının çoğu, etkin bir şekilde faaliyet göstermek ve kendilerini ilgili, uygun ve güvenilir olarak pazarlamak için sağlam ve düzenli gelir kaynaklarından yoksundur. Bu programların birçoğu işletme giderlerinin tamamını tek başına kullanıcı ücretlerinden karşılayamaz (Rome, Crabtree, Bien, Hamele ve Spenceley, 2006).
- Coğrafi bölgelerde çalışan ve sürdürülebilirliğin sınırlarını zorlayan karmaşık turizm operasyonları, mevcut sertifikasyon programlarının çalışmalarını tam olarak yakalayacak kadar karmaşık olmadığını düşünmektedir (Wilderness Holdings ve Beyond, kişisel iletişim).
- Kaynak tasarrufu programlarından (örneğin enerji, su) ilk tasarruflar yapıldıktan sonra, şirketlerin sertifika programlarına üyeliğin devam

ettirilmesini ve piyasa avantajları açık olmadığı sürece tekrar eden üyelik ve değerlendirme ücretlerini haklı çıkarmaları zordur (Rome ve ark., 2006).

- Belgelendirmeden öngörülen pazar avantajı tam olarak gerçekleşmemiştir. Turistlerin büyük çoğunluğu turizm belgelendirme etiketlerinden ya da sürdürülebilir turizm tekliflerinden büyük ölçüde habersizdir (TUI Travel Plc, 2010). Seyahat aracılarının sertifikalı işletmeleri desteklediğine ve ayrıca belgelendirme sürecinin işletmeleri daha verimli olmaya ve daha kaliteli hizmetler sunmaya teşvik ettiğine dair kanıtlar mevcuttur. Bir sertifika etiketinin daha yüksek doluluk oranına neden olacağına dair çok az kanıt olmasına rağmen, daha yüksek hizmet kalitesi bunu yapabilir (Bien, 2005)

- Çok sayıda turizm sertifikasyon programı, turistlerin ve turizm işletmecilerinin aralarında ayrım yapmalarını veya her birinin ekoturizm ve sürdürülebilirlik açısından gerçekte ne anlama geldiğini anlamalarını zorlaştırmaktadır. Örneğin, Karayipler'deki tur operatörleri, farklı planların sayısının ve çeşitliliğinin müşterilerini veya çalışanlarını eğitmeyi çok zorlaştırdığını düşünüyor (Dodds veJoppe,2009).

KUTU 31.2 TURİZMDE ADİL TİCARET SERTİFİKALI EKOTURİZM İŞLETMESİ
ÖRNEĞİ: TSWALU, GÜNEY AFRİKA

Setswana'da 'yeni başlangıç' anlamına gelen 'Tswalu', Güney Afrika'nın Kuzey Cape Eyaletinin uzak kuzey bölgesinde yerel ekonomik kalkınmanın çapasıdır. Rezerv, Korannaberg Dağları'nın eteklerinde, Kimberley'in yaklaşık 300 kilometre kuzeybatısında yer almaktadır ve Kalahari Çölü'nün kenarında 1000 kilometrekarelik (100000 hektar) araziye kapsamaktadır.

Tswalu, binlerce av hayvanının tanıtımıyla 100.000 hektarlık bir rezerv üzerinde büyük, özel bir koruma projesi olarak başladı. Sıtma ve diğer tropik hastalıklardan arınmış olan rezerv şu anda aslan, çita, çöl siyah gergedanı, samur ve roan antilopu dâhil olmak üzere 70 memeli türüne sahiptir. 200'den fazla kuş türü de bulunabilir. Tswalu'nun konukları, siyah gergedanları izlemenin inanılmaz heyecanı ve sadece bu sade ama eşsiz manzarada bulunabilecek teselli de dâhil olmak üzere bir dizi eşsiz deneyimin tadını çıkarabilirler.

Birinci sınıf misafirperverlik, konukların yüksek kaliteli olanaklar ve hizmet ile karakterize şık ama rustik konaklama birimlerinin keyfini çıkarabilecekleri Tswalu'nun merkezinde yer almaktadır. Tswalu, her süitte yer alan kapalı ve açık ısıtılmalı duştan (açık hava versiyonu Kalahari ovası'na bakmaktadır) özel süit güneşlenme teraslarına ve iyi stoklanmış bir kütüphaneye kadar modern lüksün özünü Afrika ambiyansı ile somutlaştırmaktadır. Tswalu'daki vurgu ayrıcalıklı olma üzerinedir, bu nedenle tüm rezerv bir seferde en fazla 30 kişiyi ağırlayabilir.

Tswalu, personeline ve topluluğuna ve Kalahari'nin korunmasına adanmıştır. İşletme, yetişkin okuryazarlığını geliştirmeye ve birinci basamak sağlık hizmetlerine erişim sağlamaya odaklanarak toplum sağlığı ve eğitim girişimlerine önemli kaynaklar yatırmıştır.

Kaynak: http://www.fairtourismsa.org.za/holiday_stay_tswalu.html (accessed 31 March 2013).

Akreditasyonun ele almayı hedeflediği sertifikasyon programlarının bolluğu üzerindeki bu son noktadır.

AKREDİTASYON

Akreditasyon, sertifikalandırıcıların belgelendirilmesini içermektedir. Sertifika programlarının belirli bir standarda uygunluğu değerlendirme konusundaki şeffaflığı, tarafsızlığı ve yetkinliğinin üçüncü tarafça değerlendirilmesidir. Temel amaç turizmde belgelendirme faaliyetinin profesyonel ve adil bir şekilde yürütülmesini sağlamak ve sürdürülebilirliği gerçekten değerlendirmektir. Prensip olarak, GSTC'nin Akreditasyon Programı farklı şemalar, etiketler ve standartlar arasındaki tüketici karışıklığını azaltacak ve aynı zamanda sertifikasyona olan ticari güveni artıracak ve şemalar arasındaki karşılıklı güveni teşvik edecektir (Denman, 2010).

Akreditasyonun belgelendirme süreçlerine nasıl uyacağını açıklayan pratik bir model Şekil 31.2'de verilmiştir. Bu program, ekoturizm sertifikasyonunun bir alt kümesini oluşturduğu sürdürülebilir turizm standartları ve sertifikasyon programları için geçerlidir. Uygulamada bu, GSTC'NİN çeşitli ekoturizm standartlarının yanı sıra Avrupa ekoturizm standartları için bir ölçüt olan Avrupa ekoturizm Etiketleme Standardının (EETLS) tanınmasına neden olmuştur.

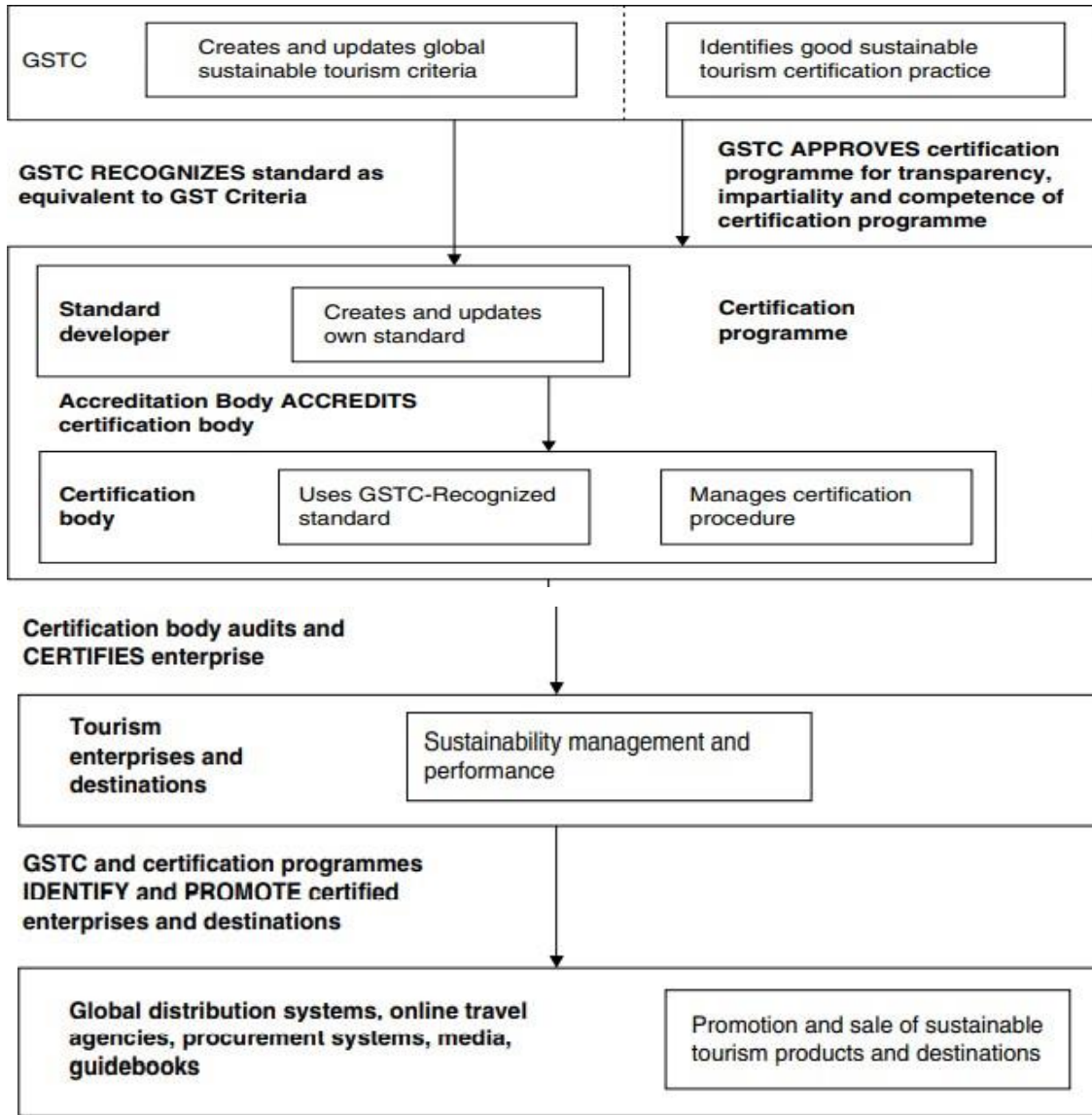
GSTC akreditasyon programı için fizibilite çalışmaları ve iş planları aşağıdakileri ortaya çıkarmıştır:

- Belgelendirme kuruluşları, uygunluk değerlendirmesinde şu anda uluslararası en iyi uygulamalara çok az sayıda uydukları göz önüne alındığında, akreditasyonun gerekli mali harcamaya ilişkin değerini sıklıkla görmemektedir.
- Akreditasyonun piyasa değeri gösterilmemiştir.
- Dünyada çok sayıda sertifika sahibi bulunan belgelendirme kuruluşlarının sayısı, bir akreditasyon programını ticari olarak uygulanabilir kılmak için yeterli değildir.
- Tescilli sürdürülebilir turizm standartları geliştiren sertifika programları, otel zincirleri ve tur operatörleri, daha büyük bir pazarın bulunduğu standartlarının tanınmasını ve onaylanmasını istemektedir.

Bu bulgular akreditasyon programının GSTC tarafından tanınan, GSTC onaylı ve GSTC tarafından akredite edilmiş üç seçenek sağlayacak şekilde uyarlanmasına yol açmıştır (GSTC, 2011):

- Tanınan GSTC, sürdürülebilir turizm standardının gözden geçirildiği, sürdürülebilir turizm için Küresel Sürdürülebilir Turizm Kriterlerine eşdeğer kabul edildiği ve GSTC gerekliliklerini karşılayan bir standart sahibi tarafından yönetildiği anlamına gelir.
- GSTC onaylı, bir sertifika programının GSTC tarafından tanınan bir standart kullandığı ve GSTC tarafından gözden geçirilmiş ve onaylanmış süreçleri ve prosedürleri takip ettiği anlamına gelir.
- GSTC akredite, bir belgelendirme kuruluşunun GSTC tarafından tanınan bir standart kullandığı ve GSTC tarafından onaylanan bir akreditasyon kuruluşu tarafından gözden geçirilmiş ve yetkilendirilmiş süreçleri ve prosedürleri takip ettiği anlamına gelir.

GSTC onaylı ve akredite sertifika programları, GSTC adını ve logolarını, sertifikalı işletmeleri, faaliyetleri ve varış noktaları gibi tanıtım araçları olarak kullanma hakkına sahiptir.

Şekil 31.2 Küresel Sürdürülebilir Turizm Konseyi'nin (GSTC) tanınması, onaylanması ve akreditasyon süreci

Henüz emekleme döneminde, GSTC'NİN sunduğu tanınma, onay ve akreditasyon seçeneklerinin tüketici karışıklığını azaltma ve sertifikasyon programlarına olan güveni artırma hedeflerine ulaşip ulaşmayacağı görülecektir. Önümüzdeki 3-5 yıl içinde bu tür süreçlerin etkilerinin ortaya çıkması muhtemeldir. Bu programın kritik bir yönü, küresel dağıtım sistemleri, çevrimiçi seyahat acenteleri, tedarik sistemleri, medya ve rehber kitaplar aracılığıyla sertifikalı ürünlerin yoğun pazarlanmasıdır. Her ne kadar diğer

endüstrilerin deneyimlerine dayanarak, sertifikasyona doğrudan tüketici ilgisinin geliştirilmesi uzun yıllar alabilse de, bu seyahat araçları tarafından kendilerine verilen önceliğin işletmeleri ve destinasyonları sertifika almaya güçlü bir şekilde motive etmesi muhtemeldir (Roma, Sanders, Vergara ve Bien, 2005). Seyahat ve turizmdeki en önemli araçlardan bazıları bu programa yoğun ilgi ve bağlılık göstermiştir (E. Harms, kişisel iletişim, 2012).

EKOTURİZM STANDARTLARI İÇİN İLERİYE VE GELECEĞE GİDEN YOL

Ekoturizm standartları ile ilgili literatür, turizm işletmelerinin ve destinasyonların çabalarını bağımsız olarak tanımları için mevcut araçlar gibi küresel olarak büyümektedir. Gelecekte göstergelerin ve sertifika programlarının nasıl gelişeceği görülecektir.

Açıkça görülen şey, nispeten az fakat artan sayıda turizm operasyonundan, destinasyonlardan ve onları ziyaret eden turistlerden sürdürülebilir ekoturizme talep olduğudur. Tüketiciler ve sektör oyuncularında farkındalık arttıkça bu oran gelecekte artabilir. Ayrıca, destinasyonlardaki ev sahibi toplulukların daha lafını sakınmaz olduğu ve yaşadıkları alanlarda iyileştirmeleri teşvik etme ve algıladıklarında kötü iş uygulamalarıyla mücadele etme konusunda daha fazla sorumluluk aldıkları yerlerde iyileştirmeler görülecektir.

Bağımsız belgelendirme kuruluşları tarafından belgelendirilen ekoturizm işletmelerinin sayısı ve üçüncü taraf akreditasyon kuruluşları tarafından tanınan belgelendirme kuruluşlarının sayısı ancak bu tür bir doğrulama için piyasa talebi olması durumunda artacaktır. Hâlihazırda dünya çapındaki dört küresel dağıtım sisteminden ikisi, birkaç çevrimiçi seyahat acentesi ve Avrupalı giden tur operatörlerinin çoğu ticaret birliği, tedarik zincirlerinde sürdürülebilirliğin ikna edici bir şekilde gösterilmesini gerektirmektedir. Amadeus, Melia, Royal Caribbean Cruises Ltd, Sabre Holdings ve TUI Travel Plc, GSTC (2012) tarafından tanınan sürdürülebilir turizm ürün ve hizmetlerini tanıtmayı taahhüt etmişlerdir. Avrupa ekoturizm Etiketleme Ağı, üye sertifikasyon programlarının GSTC tarafından tanınan standartlarına ve sertifikasyondaki uluslararası en iyi uygulamalara uymasını zorunlu kılmaktadır. Brezilya hükümeti, sürdürülebilir

uygulamaları entegre etmek ve 2014 Dünya Kupası ve 2016 Yaz Olimpiyatları'na katılmak isteyen otellerin mevcut güvenilir sertifikasyonunu teşvik etmek için oteller için kapasite geliştirme atölyelerine ihtiyaç duyacaktır (H. Reyes, kişisel iletişim, 7 Mart 2011). Sürdürülebilir ekoturizm standartlarını kullanan işletmelerin pazar lideri olacağı ve çabalarından daha fazla getiri elde ederek başarılı olacağı umulmaktadır. Bu durumda, sürdürülebilir uygulamalar nihayetinde motive olmuş ve güdümlü bireylerin azınlığının hedefi olmaktan ziyade ana akımın normu haline gelecektir.

Küresel olarak sürdürülebilirliğe yönelik görüş ve yaklaşımların çeşitliliği göz önüne alındığında, ekoturizm işletmecileri ve destinasyonlarının çabalarını ölçmek ve raporlamak için bağımsız çabalarının devam etmesi muhtemeldir. Mevcut çeşitli sertifika programlarının zaman içinde yoğunlaşıp birleşip birleşmediği büyük ölçüde piyasa güçlerine ve bireysel programların uygulanabilirliğine bağlı olacaktır. Öngörülebilir gelecekte, turizm sektörünün kullanabileceği ve tüketicilerin anlayabileceği çok çeşitli yaklaşım, araç ve seçeneklerin sürdürülmesi olumlu bir yaklaşımdır.

KAYNAKÇA

Bien, A. (2005). International Accreditation System and Consolidation of National Systems for Sustainable Tourism Certification to Facilitate Small and Medium Enterprises' (SMEs) Competitiveness and Market Access. Activity 3.1.4.4: Field tests of marketing 'lessons learned'. The International Ecotourism Society and Rainforest Alliance, available at http://www.responsibletravel.org/projects/documents/certification_reports/Marketing_field_testing.pdf (accessed 1 April 2013).

Bien, A. (2007). Simple users' guide to certification for sustainable tourism and ecotourism (3rd ed.). The International Ecotourism Society and Rainforest Alliance, available at <http://www.ecotourism.org/certification-and-standards> (accessed 1 April 2013).

Bien, A. (2009). Una guía básica sobre la acreditación de programas de certificación de turismo sostenible. Rainforest Alliance. Available on request from abien@gstcouncil.org.

Denman, R. (2010), Tourism Sustainability Council accreditation manual: A guide to the accreditation of sustainable tourism certification programs. Report to the Global Sustainable Tourism Council. Draft version 1, 29 March.

Dodds, R. ve Joppe, M. (2005), CSR in the tourism industry? The status of and potential for certification, codes of conduct and guidelines. Study prepared for the CSR Practice Foreign Investment Advisory Service Investment Climate Department, June.

Dodds, R. ve Joppe, M. (2009). The demand for, and participation in corporate social responsibility and sustainable tourism – implications for the Caribbean. 2 (1).

Fennell, D.A. (2003). Ecotourism (2nd ed.). London: Routledge.

Font, X. (2009). Sustainability labels as ecological modernisation. International Centre for Responsible Tourism, Occasional Paper 19, available at

<http://www.icrtourism.org/documents/0P19Sustainabilitylabelsassecologicalmodernisation.pdf> (accessed 28 December 2011).

GRI (Global Reporting Initiative). (2000–06). Sustainability reporting guidelines, 2000–2006. Version 3. New York: Global Reporting Initiative.

GRI (Global Reporting Initiative). (2002) Tour operators' sector supplement. November. New York: Global Reporting Initiative.

GSTC (Global Sustainable Tourism Council). (2011). The GSTC process, available at <http://new.gstccouncil.org/gstc-process/gstc-process> (accessed 29 January 2012).

GSTC (Global Sustainable Tourism Council). (2012). Leading travel companies commit to sustainable tourism through the global sustainable. Press release, 16 January, available at http://sdt.unwto.org/sites/all/files/pdf/standards_support_press_release_16jan12_0.pdf (accessed 21 March 2013).

Hetzer, N.D. (1965). Environment, tourism, culture. LINKS, July.

Honey, M. ve Rome, A. (2001). Protecting paradise: Certification programs for sustainable tourism and ecotourism. October. Washington, DC: Institute for Policy Studies.

Mohonk Agreement. (2000). Prepared by Guy Chester et al. and adopted 19 November by participants to the Sustainable Tourism and Ecotourism Certification Workshop, Mohonk Mountain House, New Paltz, New York, available at <http://www.rainforest-alliance.org/tourism/documents/mohonk.pdf> (accessed 31 January 2012).

Pratt, L., Rivera, L. ve Bien, A. (2011). Tourism: Investing in energy and resource efficiency. In UNEP (Ed.), Towards a green economy, pathways to sustainable

development and poverty eradication, available at <http://www.unep.org/greeneconomy> (accessed 31 January 2012).

Rome, A. (2005). Current range of incentives offered to businesses by 'green' certification programs and quality-ratings systems. The International Ecotourism Society and Rainforest Alliance, available at <http://www.ecotourism.org/certification-and-standards> (accessed 31 January 2012).

Rome, A., Crabtree, A., Bien, A., Hamele, H. ve Spenceley, A. (2006), Financial sustainability of sustainable tourism certification programs. The International Ecotourism Society, November, available at <http://www.ecotourism.org/certification-and-standards> (accessed 31 January 2012).

Rome, A., Sanders, E., Vergara, S. ve Bien, A. (2005). Marketing strategy for sustainable tourism certification. The International Ecotourism Society and Rainforest Alliance, available at <http://www.ecotourism.org/certification-and-standards> (accessed 31 January 2012).

Thwaites, R. (2007). The Australian EcoCertification Program (NEAP): Blazing a trail for ecotourism certification, but keeping on track? In R. Black ve A. Crabtree (Eds.), *Quality assurance and certification in ecotourism* (pp. 435–63). Wallingford, Oxon, UK: CABI.

TUI Travel Plc. (2010). TUI travel sustainability 2010. Crawley, UK: Group Marketing, TUI Travel, International Consumer Research.

UNWTO (United Nations World Tourism Organization). (2001). *Tourism 2020 vision*. Madrid, Spain: World Tourism Organization.

UNWTO (United Nations World Tourism Organization). (2004). *Indicators of sustainable development for tourism destinations: A guidebook*. Madrid, Spain: World Tourism Organization.

Wilderness Holdings Ltd (2011a). Wilderness – best sustainability report by a newcomer at the ACCA South Africa Awards, 18 October, available at http://www.wilderness-safaris.com/news/press_release_detail.jsp?id527417 (accessed 31 January 2012).

Wilderness Holdings Ltd (2011b). Wilderness integrated annual report 2011, available at <http://www.wildernessgroup.com/system/assets/94/original/Integrated%20Annual%20Report%202011.pdf?1311953120> (accessed 31 January 2012).

WTO (World Tourism Organization). (2002). Voluntary initiatives for sustainable tourism. Madrid, Spain: World Tourism Organization.

BÖLÜM IV

EKOTURİZM BAĞLAMLARI:

SINIRLARI ZORLAMAK

30. Ekoturizm Etkinliklerinin Planlanması ve Sahnelenmesi

Donald Getz

GİRİŞ

Bu bölüm ‘ekoturizm olaylarının’ anlamını ve doğasını tartışmakta ve bunların planlanması ve sahnelenmesi için kılavuzlar sunmaktadır. Planlanan etkinliklerin, doğa korumada ve parkların ve korunan alanların stratejilerinin gerçekleştirilmesinde birden fazla rolü olduğu gösterilmiştir. Topluluklar, turistik yerler ve korunan alanlar, amaçlarına ulaşmak için yönetilen etkinlikler, ilgi çekici yerler ve hizmetler portföyünde ekoturizm etkinliklerini içerebilir. Ancak doğal ortamlarda düzenlenen veya parklar tarafından üretilen tüm etkinlikler ekoturizm ölçütlerini karşılamamaktadır.

Hvenegaard ve Manaloor (2007), Kuzey Amerika’da vahşi yaşam festivallerinin sayısının hızla arttığını gözlemlemişlerdir ve her türden festivallerdeki daha geniş dalgalanmaya paralel olan bu eğilimin küresel kapsamda olması muhtemeldir. Ancak festivaller ve planlanan diğer etkinlikler ekoturizm olgusu olarak ayrıntılı olarak incelenmemiştir; gerçekten de, ekoturizm ile ilgili metinlerin çoğu özellikle olayların tartışılmasını içermemektedir. Kuş gözlemciliği ve vahşi yaşam festivalleri hakkında potansiyel ekonomik etkilerini gösteren yayınlanmış makaleler vardır ve ayrıca olayların ekoturizme önemli bir katkı sağlama potansiyeli konusunda farkındalık yaratırlar.

Açıkça doğa temalı bir dizi olaya örnekler verilmekte ve olayların doğa ile sahip olabileceği ilişki aralığını gösteren bir tablo sunulup; bazı önemli planlama, yönetim ve pazarlama konuları vurgulanmaktadır. Pazarlama amaçları için, ekoturizm deneyimlerinden aranan temel motivasyonları veya faydaları anlamak ve etkinlikler için

birincil hedef segmenti oluşturması muhtemel daha yüksek oranda dâhil olan ekoturistleri tanımlamak önemlidir. Bu nedenle, ekoturizm olay talebi konusunda daha hedefli tüketiciler araştırmalarını teşvik etmek amacıyla birbiriyle ilişkili çeşitli teorik yapılar tartışılmaktadır. Sert ve yumuşak ekoturizm olayları arasında bir ayırım yapılmakta ve etkileri tartışılmaktadır.

Sonuç bölümünde planlama, yönetim ve pazarlama etkileri üzerinde durularak ana noktalar özetlenmiştir. Son bölüm, ekoturizm olayını, belirli faydalar arayan özel ekoturistin bakış açısıyla kavramsallaştırmaktadır. Bu model aynı zamanda çekirdek ve artırılmış ürün kavramını da kapsar, çünkü hem ekoturistler hem de daha genel faydalar arayanlar bunları hem etkinlikte hem de varış noktasında bulabilirler.

EKOTURİZM OLAYLARININ KAVRAMSALLAşTIRILMASI

“Bir ekoturizm etkinliği nedir?” sorusuna cevap vermek karmaşıktır, çünkü ekoturizmin, planlanan olayların biçimlerinin ve işlevlerinin, talep ve arz konularının ve nihayetinde bunların nasıl retilereği, ynetilereği ve pazarlanacağının incelenmesini gerektirir. Bir park veya koruma otoritesi tarafından amaçlarını ilerletmek için düzenlenen veya onaylanan herhangi bir etkinliğin bir ekoturizm etkinliği olarak nitelendirilmesi gerektiği iddia edilebilir. Benzer şekilde, doğa temalı herhangi bir festival, fuar veya toplantı da dâhil edilebilir.

Parklar ve korunan alanlar, tıpkı topluluklar ve turistik yerler gibi, çeşitli hedeflerine ulaşmak için dengeli bir etkinlik portföyü geliştirmeyi düşünmelidir. Yıl boyunca çok sayıda etkinlik, talebin mevsimselliğini azaltmaya ve daha yüksek düzeyde tanıtım oluşturmaya hizmet etmektedir. Genel olarak, bir etkinlik turizmi stratejisi, olumlu imajlar oluşturmak ve yerinde pazarlamaya yardımcı olmak için yeni turist talebi yaratmayı ve hem zamansal hem de mekânsal olarak yaymayı amaçlamaktadır.

Etkinlikler ayrıca yeni altyapı ve gelişmiş pazarlama için katalizör görevi görebilir ve aksi takdirde sürekli olarak aynı deneyimleri sunacak cazibe merkezlerini canlandırır. Parklarda düzenlenen tüm etkinliklerin bir ekoturizm temasına sahip

olması veya esas olarak ekoturistler için üretilmesi gerekmez ve bunların değeri aşağıdakilerden herhangi biri açısından ölçülebilir:

- Ülke dışından (eko) turist çekmek, böylece ulusal ekonomik kalkınmayı desteklemek,
- Park değerlerini ve koruma konularını (muhtemelen) sempatik ziyaretçilere yorumlamak ve davaya elçi olmalarını istemek,
- Değerli projeler için para toplamak veya gönüllü emek sağlamak için etkinlikleri araç olarak kullanmak,
- Olayları medya cazibesi olarak kullanmak, ulusal ve uluslararası kitlelere olumlu kapsama alanı ve imaj artışı sağlar.

Etkinlikler, başka türlü bir parka seyahat etmek için motive olmayabilecek yeni ziyaretçiler çekebilir veya önceki ziyaretçilere geri dönmeleri için bir neden verebilir. Etkinlikler, biletleme ve ürün satışları yoluyla parklar ve diğer paydaşlar (yerel topluluk ve / veya Aborjin grupları gibi) için gelir sağlayabilir. Bilgiyi artırmak ve koruma etiğini geliştirmek için yorumlayıcı ve sosyal pazarlama araçları olarak kullanılabilirler. Geniş bir kitleye hitap eden farklı etkinlik türleri, belirli ekoturizm segmentlerine yönelik ekoturizm etkinlikleriyle tamamlanmalıdır.

İnternette ve bilimsel literatürde yapılan araştırmalardan, birçok parkın ve topluluğun doğa ve ekoturizm temalı etkinliklere ev sahipliği yaptığı, parklarda ve doğal ortamlarda düzenlenen ve koruma odaklı olma iddiasında bulunmayan birçok spor etkinliğinden bahsetmediği açıktır. Tablo 32.1’de, açık doğa ve ekoturizm temalarına sahip, çoğunlukla festivaller olarak adlandırılan etkinliklerin ve programlarının öne çıkan özelliklerinin bir dizi örneği verilmiştir. Bunlar, çeşitli doğal ve yapay ortamlarda tutulurlar ve programları yumuşak veya sert ekoturizm olarak adlandırılacak birçok unsuru içermektedir. Ancak, tartışılacağı gibi, temaları ve programları kendi içinde bir ‘ekoturizm olayı’ oluşturmaz.

Sistematik bir analiz yayınlanmamış gibi görünse de, doğa ve ekoturizm etkinliğinin temel biçiminin genellikle kuşlara odaklanan yaban hayatı temalı festivallerin

olduğu, ancak bir kelebek festivalinin de incelendiği görülmektedir (Kim, Kim ve Agrusa, 2008). Weaver (2011), göksel temalı ekoturizmi tartışmıştır ve bunun anlamı olarak, gökyüzündeki fenomenlerin görüntülenmesi ve anlaşılmasını içeren çok çeşitli göksel ekoturizm olayları geliştirilebilir.

Tablo 32.1 Doğa temalı etkinlik örnekleri ve programlamaları

Temalar	Örnekler	Programlama	Elemanları
Doğa ve Bilim	Bristol Doğa Festivali (İngiltere), Bilim,doğatarihi		
ve			
http://www.festivalofnature.org		çevre	konularında
‘Bristol Doğa Tarihi Konsorsiyumu konferanslar,		turlar	ve
tarafından yürütülen etkinlik, esas	film		gösterimleri,
olarak At-Bristol, Bristol Müzesi ve	konusmacılar		
Sanat	Galerisi,	Bristol	Hayvanat
Bahçesi,	Bristol	Üniversitesi	ve
İngiltere’nin	Batı		Üniversitesi’nde
gerçekleştirilmektedir’			
Yaban hayatı; kuşlar	Morro Bay Kış Kuş Festivali		Tüm gün ve yarım
(Kaliforniya), http://www.morrobaybirdfestival.org	günlük	turlar	ile,
	katılımcıları		derin
‘Her Ocak ayında Martin Luther King Jr.	su	pelajik,	meşe
tatil haftasonunda, Morro Coast Audubon	ormanı	ve	kıyı,
Derneği, Kaliforniya Eyalet Parkları, Central			sulak alan ve
Coast Doğa Tarihi Derneği, Morro Körfezi			haliç ve Carrizo
şehri, Morro Körfezi Ticaret Odası ve Haliç			Ovası’nın eşsiz

Dostları ile işbirliği içinde Kış Kuş Festivali'ne otlak habitatı da ev sahipliği yapıyor. Morro Bay California, dâhil olmak Pacific flyway'de kalan birkaç haliçten biridir. üzere, çok Körfezdeki Noel Kuşlarının sayısı 200 türün çeşitli habitat üzerindedir ve festival kuşlarının listeleri hafta ziyaretleri sonu için 220'den fazla türe ulaşmıştır ve bu da gerçekleştirilir. Kaliforniya'nın orta kıyısındaki bu bölgeyi kuş gözlemciliği için birinci sınıf bir yer haline getirmiştir. http://www.centralcoast.com/bird_watching.asp

Göksel fenomenler Jasper Karanlık Gökyüzü Festivali Yıldız görüntüleme; (Kanada), <http://www.jasperdarkskyfest.com/> yorumlama; sergi ve 'Jasper Ulusal Parkı, bu (ilk, yıllık) konferanslar/ sunum etkinlikle Karanlık Gökyüzü Koruma akşam yemekleri ve Alanı olarak adlandırılmasını kutluyor' aile aktiviteleri

Jeolojik fenomenler Jeoloji Festivali, Bryce Canyon Ulusal Rehberli turlar ve Parkı (ABD), yürüyüşler, aile <http://www.nps.gov/brca/geofest.htm> etkinlikleri ve konferanslar

Deniz ve su olayları Pacific Rim Whale Festival (Canada), Gri balina ve deniz <http://www.pacificrimwhalefestival.com/> yaşamı eğitimi; 'Join the fun on the shores of ilham verici konuşmalar Vancouver Island's wild west coast, ve yorumlayıcı yürüyüşler; as we celebrate the arrival of upwards çocuk eğlencesi; of 20 000 grey whales on their mutfak etkinlikleri;

northbound migration from the Baja Peninsula to Alaska's Milletler kültür atölyeleri

Gerçekten de, Kuzey ışıklarını kutlayan yerler zaten var ve kuyruklu yıldızlar ve tutulmalar gibi ara sıra olaylar özel olaylar üretme eğilimindedir. Jeoloji ve volkanoloji, bitki örtüsü, okyanuslar ve tatlı su ve insan-çevre etkileşimleri (örneğin, tarım, ormancılık, balıkçılık) dâhil olmak üzere diğer birçok tema belirgindir. Etkinlik biçimlerine gelince, doğa ve ekoturizm temalı sergiler, fuarlar, toplantılar ve kongreler düzenlendiğinden festivaller tek olasılık değildir.

Doğa ve ekoturizm Bağlantıları

Planlanan olaylar ayrık zamansal ve mekânsal olgulardır ve insanların, ortamın ve yönetimin (programlama dâhil) kontrol edilemeyen etkileşimleri nedeniyle her zaman benzersizdir. Tek bir ideal veya model ekoturizm olayı olamazken, olaylar ve doğa arasındaki ilişkilerin bir dizi olası 'modeli' önerilebilir.

Bu bağlamda 'Model', karşılaştırılacak bir standarda (kıyaslama veya franchise satın alma gibi) veya bir ekoturizm olayı fikrini test etmek için küçük ölçekli bir versiyona atıfta bulunmaz. Aksine, planlanan olayların doğa, koruma ve ekoturizm ile sahip olabileceği çeşitli ilişkilerin bir açıklaması anlamına gelir. Önerilen modellerin her biri gerçek dünyada gözlemlenebilir, bu nedenle bu kısmen sınıflandırmaya fenomenolojik bir yaklaşımdır. Bu modellerin her biri, etkinliğin nasıl düzenlenmesi ve üretilmesi gerektiği ve fiziksel ve kurumsal çevresiyle olan ilişkileri (özellikle girdi ve sonuçlar) açısından da farklı bir sistemdir.

Her model, 'ekoturizm olayı nedir?' sorusuna teorik bir yaklaşımı temsil eder.' Bu, kelime modelinin en zorlu kullanımıdır, çünkü bu çeşitli olay biçimlerinin nasıl ortaya çıktığını ve geliştiğini (özellikle de hizmet ettikleri amaçları) açıklamaya yönelik bir girişimin yanı sıra, geliştirme veya pazarlama için diğerleri üzerinde birini seçmenin olası sonuçlarını tahmin etme yeteneğini gerektirir. Bugüne kadar yapılan araştırmaların

kapsamı, yalnızca belirli doğa temalı olayların insanları hem genel hem de hedeflenen faydalar için nasıl çektiğine ve (genel olarak olay turizmi teorisine uygun olarak) ekonomik etkilerin nasıl üretildiğine dair bazı genel sonuçları destekleyecektir.

Bu beş model arasındaki farklar bazı yerlerde hafif, diğerlerinde ise derin ve açıktır. Birçok açık hava etkinliğinin koruma veya ekoturizm değerleriyle hiçbir bağlantısı yoktur; orada çekici veya uygun bir zemin olarak tutulurlar. Bu tür olaylar çevreye potansiyel olarak zararlı olabilir (örneğin, tesis gerektiren veya doğal ortamda değişiklik yaratan aktif sporlar). İdeal olarak, tüm açık hava etkinliklerinin yeşil ve sürdürülebilir standartlara uygun olması ve hepsinin çevresel mesajlar taşıma potansiyeline sahip olması gerekir.

Parkların ve korunan alanların içinde ve dışında birçok doğa temalı etkinlik düzenlenmektedir ve bunlar ekoturistleri kendine çekebilir veya çekmeyebilir. Festivaller üzerine yapılan araştırmalar, katılanların çoğunun ve çoğu zaman çoğunluğunun eğlence, şehir hayatından kaçma ve yeni bir şey peşinde koşma, sosyalleşme ve hedonizm gibi genel nedenlerle motive olduğu sonucunu kuvvetle desteklemektedir (festival motivasyonunun özeti için bkz. Chang ve Yuan, 2011). Bununla birlikte, doğa hem ortam hem de tema olduğunda, ekoturistlerin katılması ve böylece hedefli pazarlama için bir platform sunması beklenmelidir. Parklarda düzenlenen yorumlayıcı etkinlikler genellikle zaten var olan ziyaretçilere yöneliktir, ancak ekoturistleri çekmek için değiştirilebilir – yine parklarda düzenlenen tüm yorumlayıcı etkinliklerin ekoturizm değerlerini, örneğin tarihi yenilemeleri ele almadığına dikkat edilmelidir.

Son olarak, beşinci model tamamen talebe dayalıdır, bu da ekoturistleri hedef alan herhangi bir olayın, ayar veya format ne olursa olsun, ekoturistler tarafından aranan belirli faydalar sağlaması gerektiğini göstermektedir. Ekoturizm olaylarının yeşil ve sürdürülebilir olması gerektiği varsayılabilir, bu nedenle bu kavramların tartışılmasına ihtiyaç vardır.

Sürdürülebilir Etkinlikler

Singh, Slotkin ve Vamosi'ye (2007) göre, ekoturizm genellikle faydalar açısından kavramsallaştırılmıştır. Yani turizmin faaliyet olarak değil, çevre veya kültür için yapması gereken şey budur. Wood'a (2002) göre ekoturizmin ne olduğunun belirlenmesi için genel olarak ölçütler üzerinde anlaşmaya varılmıştır ve bunlar etkinlik sektörüne uygulanabilir. Sonuç olarak, ekoturizm etkinlikleri aşağıdaki faydaları sağlamalıdır:

- Biyolojik çeşitliliğin korunması,
- Yerel halkın refahını sürdürmek (yerli olsun ya da olmasın),
- Deneyimsel öğrenme,
- Paydaşların sorumlu eylemleri,
- Mümkün olduğunca yenilenebilir kaynakların kullanımı,
- Yerel katılım ve mülkiyet.

Bu ölçütler kümesi, ekoturistlerin kendilerini çeken olayların programlanması, pazarlanması ve değerlendirilmesinde bu faydaları arayacaklarını ima ederken, kişisel deneyimlerinin kişisel gelişim ve sosyalleşme gibi faydalar sağlaması beklenecektir. Bu, genellikle 'yeşil' veya 'sürdürülebilir' bir etkinlik olmak için uygulananlardan farklı bir ölçüt kümesidir. Yeşil ve sürdürülebilir olaylara ilişkin yönergeler ve örnekler sunmak için çeşitli kitaplar mevcuttur ve bu nedenle bunların burada tekrarlanmasına gerek yoktur. Hem Goldblatt (2011) hem de Jones (2010), olayların sürdürülebilirliğini yeşil uygulamaların ve kurumsal sosyal sorumluluğun bir birleşimi olarak tanımlamaktadır. Jones (2010, s.5) sürdürülebilir olayları, sürdürülebilir yaşam ve sürdürülebilir toplumlar için model olarak görmektedir ve bu nedenle insanları ve uygulamalarını dönüştürmeyi amaçlayan eğitimsel bir rolü vardır. Olumlu bir miras oluşturmak sürdürülebilir olmanın bir parçasıdır. 'Yeşil uygulamalar' tek tip bir yönetim sistemi olmasa da başlangıç noktası "Azaltmak", "Yeniden Kullanmak" ve "Geri Dönüştürmek"tir. Jones aşağıdaki konuları ayrıntılı olarak tartışmaktadır: Enerji ve emisyonlar, ulaşım, su, satın alma, kaynak kullanımı ve atık.

Genel olarak, üçlü bir alt çizgi yaklaşımında, sürdürülebilirlik argümanına ekonomik uygulanabilirlik eklenirken, bu mutlaka ekoturizm olaylarını tanımlamanın bir parçası değildir. Daha ziyade bir yönetim ve mülkiyet meselesidir. 'Yeşil' olmanın bir

ekoturizm olayı olmanın ön şartı olduğu, ‘sürdürülebilir bir olay’ olmanın ise bağlam ve amaç meselesi olduğu ileri sürülebilir.

Lawton (2009), ekoturizm ölçütlerine bağlılıklarını incelemek için 108 ABD merkezli kuş gözlem festivalinden oluşan bir anket gerçekleştirmiş ve tanıtım veya üyelik yoluyla ekoturizmle resmi özdeşleşmenin düşük olduğunu; hiçbirinin resmi olarak ekoturizm örgütleriyle bağlantılı olmadığını tespit etmiştir. Ancak Lawton, kuş gözlem festivallerinin doğaya dayalı cazibe merkezleri olarak temel ekoturizm ölçütlerini karşıladığı sonucuna varmıştır.

Ekoturizm Etkinliklerine Talep

Talep tarafı yaklaşımı benimsendiğinde, ekoturistleri hedef alan ve onlara hitap eden herhangi bir olayın, önemli bir şartla ekoturizm olayı olarak nitelendirildiği iddia edilebilir – ekoturistlerin hem olay etkileri hem de kişisel deneyimleri için geçerli olan beklentilerini karşılama zorunluluğu vardır. Seyahat etme olasılığı en yüksek olan ekoturistleri ve özellikle de olaylar için seyahat etmeyi belirlemek, bugüne kadar yapılan araştırmalardaki en zayıf noktadır.

Bu tartışma boş zaman seyahatine odaklanmıştır, ancak kesinlikle etkinlik ekoturistleri olabilecek profesyonellerden (örneğin biyologlar, park çalışanları, turizm pazarlamacıları, etkinlik yöneticileri) oluşan bir bölüm vardır ve motivasyonları biraz farklı olacaktır. Kuşkusuz ekoturizmle uğraşan profesyoneller, kongre ve sergi turistleriyle ortak olarak ve belki de resmi veya gayri resmi değiş tokuşlar kurma arzusu da dâhil olmak üzere öğrenme ve ağ oluşturma fırsatlarını vurgulayacaktır. Profesyoneller ayrıca etkinlik ekoturizmi ile ilgili seminer ve konferansların hedef kitesidir.

Bir dizi araştırma çalışması, kuş gözlemciliği ve vahşi yaşam festivallerinin ekonomik etkilerini incelemiş ve bunu yaparken ziyaretçilerini profillendirmiştir. Hvenegaard ve Manaloor (2007) ilgili literatürü gözden geçirdiler ve Kuzey Amerika’daki vahşi yaşam festivallerinin ‘çok eğitilmiş’ ve genel nüfustan biraz daha fazla kadın ve yaşlı ziyaretçiyi çektiği sonucuna varmışlardır. Belgelenen olaylara ilgi duyan turistlerin oranı yüzde 10 ile 73 arasında değişmekteydi. Hvenegaard ve Manaloor,

iki Kanada vahşi yaşam festivali üzerine yaptıkları kendi araştırmalarında, daha uzun mesafeli, daha yüksek getirili turistleri çeken etkinliğin daha uzmanlaşmış ekoturistlere hitap ettiğini belirledi - bu araştırmadaki festivalde satılık ahşap oymalar bulunmaktaydı.

Birbiriyle ilişkili birkaç teorik yapı, ciddi oranda boş zaman, rekreasyon uzmanlığı, ego katılımı ve sosyal dünyalar olmak üzere oldukça uygundur. Birlikte ele alındığında, bu teorik bakış açıları, yüksek oranda katılım gösteren ekoturistlerin tanımlanmasını ve bunlara nasıl hitap edileceğini mümkün kılmaktadır, ancak ekoturizm boyutu bu çerçeveler içinde özel olarak incelenmemiştir. Zaman içinde değişen ekoturizm eğilimini ve tercihlerini hesaba katmak için olay turizmi kariyer yörüngesini kullanabiliriz; bu yörünge, değişen katılım düzeylerinin olayla ilgili seyahat davranışlarında nasıl değişikliklere yol açtığına ışık tutmak için ileri sürülen teori-gelişmedir.

Çoğunlukla, ekoturistlerin ‘ciddi oranda boş zaman’ ile meşgul oldukları söylenebilir. Stebbins (1992, s. 3) bunu ‘son derece önemli, ilginç ve tatmin edici olan ve tipik durumda katılımcıların özel beceri, bilgi ve deneyimlerinin bir birleşimini edinme ve ifade etme konusunda kariyer bulduğu amatör, hobici veya gönüllü bir çekirdek faaliyetin sistematik takibi’ olarak tanımlamıştır’. Curtin (2010) bu kavramı ‘ciddi yaban hayatı turistlerine uygulayarak, "ciddi" yaban hayatı turizminin "kültürünün", kendilerini diğer turistlerden kıyafet, davranış, beceri geliştirme, donanım ve entelektüel sermaye bakımından farklı kılan; vahşi yaşamı tanımlayan ve fotoğraflayan bireylerden oluştuğu sonucuna varmıştır.’ (s.17).

Yakından ilişkili bir kavram ‘rekreasyonel uzmanlaşma’ kavramıdır (Bryan, 1977, s. 175), ‘sporda kullanılan donanım ve becerilerin yansıttığı, genelden özele doğru bir davranış sürekliliği ve aktivite belirleme tercihleri’ olarak tanımlanmaktadır. Bu yapı, insanlar bir boş zaman arayışına daha fazla dâhil olduklarında, artan uzmanlıklarının tutum ve davranışlarla ölçülebileceğini öne sürmektedir. Burr ve Scott (2004), bir kuş gözlem festivaline katılanların sadece küçük bir kısmının son derece uzmanlaşmış olduğunu ve etkinlikten daha az memnun olduklarını bulmuşlardır. Katılımcıların çoğu kuşlara ilgi duymaktaydı, ancak başka aktiviteler de yaptılar ve genel olarak festival

programlarından keyif aldılar. Maple, Eagles ve Rolfe (2010) kuş gözlemcileri arasındaki uzmanlığı inceleyerek, yeni başlayanların kuş gözlemciliği için daha az zaman harcadıklarını ve seyahatlerinin daha kısa olduğunu ve bu durumun daha düşük turist harcamalarına yol açtığını tespit etmişlerdir. Orta derecedeki ve uzman kuşçular birbirine benzemekteydi ve yeni başlayanlardan farklıydı. Daha deneyimli kuşçuların özel programlara ihtiyacı vardı.

Ego-katılım teorisi birçok boş zaman arayışında başarılı bir şekilde kullanılmıştır ve insanları katılım düzeylerine göre ayırmak için ölçekler mevcuttur (bkz. Havitz ve Dimanche, 1999). Kim, Scott ve Crompton (1997), bağlılığın (yaşam tarzına merkezîyet olarak kavramsallaştırılmış) ve sosyal-psikolojik katılım ölçeklerinin bir kuş gözlemcisi örneği arasında oldukça birbiriyle ilişkili olduğunu ve davranışsal katılım önlemlerinin davranışı tahmin etmede daha yararlı olduğunu belirlemiştir. Aynı araştırmacılara göre, katılım muhtemelen bir taahhüt öncüsüdür ve ‘ciddi oranda boş zamanın’ temelinde olabilir.

Sosyal dünyalar teorisi, boş zaman ve mesleki / ticari kaygılar etrafında oluşan daha geniş ilgi topluluklarını dâhil ederek ciddi oranda boş zaman, katılım ve uzmanlık yapılarını genişletir. Son yıllarda sosyal dünyalar, internet ve sosyal medya tarafından büyük ölçüde kolaylaştırılmıştır, böylece herkes aynı ilgiyi paylaşan başkalarıyla bağlantı kurabilmektedir. Unruh (1980, s.271) ‘toplumsal dünya’ terimini ‘aktörlerin, olayların, uygulamaların ve biçimsel örgütlerin katılımcılar için anlamlı ve etkileşimsel açıdan önemli bir toplumsal örgütlenme biriminde birleşebileceği kavramını’ tanımlamak için kullanmıştır. ‘Kurallar, beklentiler ve kurallar kesinlikle mevcut olsa da’ sosyal dünyalara katılım gönüllüdür (s.277). Kısmi olabilir, böylece toplumsal bir dünya içindeki düzen müzakere edilir ve sınırları ‘söylem evreni’ ninkilerdir.

Sosyal dünyalar, aidiyetleri konusunda en ciddi olan ve toplumla güçlü bir şekilde özdeşleşen ‘içerdekileri’ (diğerleri onları adanmışlar olarak algılar) ve daha düşük bir katılım seviyesinde yer alan ‘düzenli’ olanları kapsayabilir. ‘Turistler’ gelip gidiyor, sadece kontrol ediyor ya da kısaca katılıyor, ‘yabancılar’ çoğunlukla sosyal dünyaya bir şekilde katkıda bulunan, belki de kolaylaştırıcı olarak üye olmayanlardır.

Eubanks, Stoll ve Ditton (2004, s. 152) ‘kuş gözlemciliği sosyal dünyasını’, ‘kuşları rekreasyon için izleyen veya kendilerini kuşçular veya kuş gözlemcileri olarak gören herkesi’ içerecek şekilde tanımladılar. Kuş gözlemciliği sosyal dünyasının ‘çeşitli nedenlerle veya motivasyonlarla çeşitli kuş gözlem biçimlerine katılan bireylerin çeşitliliğini içereceğini’ öne sürdüler (s. 152). Üyelerin ‘yabancı’ olarak başladığı düşünülürken, daha özverili ‘içerdekilerin’ kuş gözlemciliği, merkezi bir yaşam ilgisi ve öz kimlik için bir temel oluşturmaktaydı. Bu, Scott, Baker ve Kim’in (1999) Büyük Teksas Kuş Gözlem Klasığına katılan ‘ciddi kuşçular’ olarak adlandırdıklarına karşılık gelmektedir. McFarlane (1996), bir kuşçu örneğinden elde edilen veriler üzerinde küme analizi kullanmış ve bunları düşükten yükseğe uzmanlığa kadar sıralayabilmiştir. Kuş gözlemciliği sosyal dünyası, sıradan kuşçulardan uzmanlıklarını başkalarıyla paylaşan, yılda birkaç kuş gözlemciliği gezisine çıkan, birçok türü tanımlayabilen ve kuş gözlemciliği faaliyetlerine çok fazla yatırım yapan gelişmiş kuşçulara (örneğin yüzde 7’si) kadar uzanmaktaydı.

Sosyal dünyalar teorisi, ekoturistlerin, ‘kariyerlerinin’ ilerlemesinde kişisel ve planlı olayların rolü de dâhil olmak üzere, ilgilendikleri topluluktaki diğer kişilerle nasıl etkileşimde bulundukları hakkında fikir vermektedir. Sosyal dünyalar içinde bazı olaylar ikonik statüye bürünür (yani, en büyük, en iyi, en saygın, en zorlu olarak yüksek sembolik değer). Bu statüye ulaşmak, ekoturizm etkinlik üreticilerinin amacı olabilir, ancak hedef segmentleri hakkında ayrıntılı bilgi gerektirir.

Son olarak, etkinlik turizmi kariyer yörüngesi (Getz, 2008; Getz ve Andersson, 2010; Getz ve McConnell, 2011), bir eğlence arayışına katılım arttıkça, etkinlikleri rekreasyonel, sembolik ve sosyal değerleri için içeren motivasyonlarda, seyahatlerde ve tercihlerde bir ilerleme olacağını varsaymaktadır. Aynı zamanda eğlenceli ve heyecan verici olan, zorlu olayları takip eden ve yüksek oranda katılım gösteren dağ bisikletçileri ve koşucuların çalışmalarından destekleyici sonuçlar elde edilmiştir. Kendini geliştirme motifleri, son derece ilgili etkinlik turisti için, rahatlama ve sosyalleşmeye kıyasla daha güçlüdür, ancak birçok yüksek oranda katılım gösteren kişi, çift ve aile olarak seyahat eder. Tekdüze olarak, yüksek oranda katılım gösteren koşucular ve dağ bisikletçileri,

etkinliklere katılmak ve rekabet etmek için harcadıkları önemli yatırımı (kişilik, zaman ve para) yansıtan ve şüphesiz iyi yönetilen etkinliklere değer vermektedir.

Kuşçular bu teorik bakış açılarından incelenmesine rağmen, araştırma literatüründe mevcut ve potansiyel olay ekoturistlerini tanımlamanın geniş kaygılarını kapsayan hiçbir şey bildirilmemiştir. Ciddi, yüksek oranda katılım gösteren ekoturistlerin bir ekoturist etkinliğine katılmak için (özellikle uzak mesafelerde) seyahat etme olasılıklarının en yüksek olduğu ve bu nedenle birincil hedef segment olması gerektiği sonucuna varabiliriz. Bu insanlar uzun süreli boş zaman kariyerleriyle meşgul olurlar ve aradıkları çevresel faydaları sağlamayı vaat eden etkinliklere katılmaya ilgi duyan bir veya daha fazla ilgili sosyal dünyaya dâhil olurlar. Turistlerin, gönüllülerin, organizatörlerin veya yetkililerin bünyesinde etkinliklere gidebilirler. Bu segmenti göz önünde bulundurarak etkinlikler tasarlamak, bir takım zorluklar sunmaktadır. Farklı faydalar aradıkları için, daha az katılım gösteren konuklara sunulandan farklı deneyimsel programlamaya ihtiyaç duyacaklardır.

Yumuşak ve Sert ekoturizm Etkinlikleri

Laarman ve Durst'a (1987) göre, 'doğa odaklı turizmin iki anlamda sert ve yumuşak boyutları vardır' ve bunlar bir yandan turizmin ne ölçüde adanmış ya da gündelik, diğer yandan zor ya da kolay olduğu ile ilgilidir. Weaver ve Lawton (2007) ekoturizm literatüründe sert/ yumuşak ikilemin baskın olduğu sonucuna varmışlardır.

Bununla birlikte, doğal ortamlarda zorlu bir ekoturizm deneyimi isteyen ancak diğer zamanlarda lüks veya yumuşak ekoturizmi tercih eden 'yapılandırılmış ekoturisti' de tanımlamışlardır.

Singh ve diğ. (2007), 'yumuşak ekoturizm etkinlikleri' olarak adlandırdıkları, iki ABD kuş festivaline katılan ziyaretçileri örneklemiştir. Pazar 'öğrenmenin yanı sıra eğlence için de bu etkinliklere katılan biraz daha yaşlı, eğitilmiş ve varlıklı ekoturistlerden' oluşmaktadır '(s. 119). 'Yumuşak ekoturizme' katılan önemli bir kesimin, koruma ve savunuculuk yoluyla sürdürülebilirliği artırmaya' katkıda bulunduğuna dair kanıtlar bulmuşlardır. Bununla birlikte, bu araştırmacılar ayrıca 'ekoturistleri tanımlayan temel

psikografik özellikler ve ayrıca sürdürülebilir turizme bağlılık düzeyleri açısından farklı kategorilerin var olup olmadığı hakkında çok az şey bilindiği' sonucuna varmışlardır (s.120).

Tablo 32.2'te bu sert / yumuşak model, iki ana ekoturizm olayını birbirinden ayırmak için kullanılmaktadır, ancak bunların birbirini dışlamadığı konusunda uyarılmalıdır ve kanıtlar, 'yapılandırılmış ekoturistlerden' çapraz potansiyeli göstermektedir. Bu resimde örtük olan hipotez, 'sert ekoturizm olaylarına' çekilenlerin yüksek oranda katılım gösteren veya uzmanlaşmış ekoturistler olma ihtimalinin daha yüksek olduğu ve 'yumuşak ekoturizm olayları' için daha az katılım gösteren bir pazardan ayrılacaklarıdır. Her iki kesim de uzun yolculuklar ve tatiller için ödeme yapan, etkinlikleri destinasyonlardaki diğer etkinliklerle birleştiren ve (zaman zaman veya ağırlıklı olarak) ticari konaklama kullanan yüksek getirili turistler olabilir.

Tablo 32.2 Sert ve yumuşak ekoturizm etkinlikleri ve hedef kesimleri

Hedef pazarlar
Özel avantajlar için seyahat eden özel ekoturistler; • Zorlukları karşılayarak ve korunmaya katkıda bulunarak öğrenme, gönüllülük, kendini geliştirme, • İkonik etkinliklere katılmak ve toplumsal dünyalarında komüniteleri deneyimlemek, Genel faydalar için katılanlar: • Yenilik, kaçış, sosyalleşme, eğlenme, • Bölge sakinleri artı sıradan turistler (yani, zaten bölgede).

Sert ve yumuşak ekoturizm olayları (bazı örtüşmeler için kapsam vardır)

Zorlu ekoturizm etkinlikleri

- Yaban hayatı izleme veya önemli çaba gerektiren doğa çalışmalarını içeren doğa festivalleri ve ziyaretçilerin yüksek düzeyde katılımı (sadece seyirciler değil),
- Uzman çekiciliğine sahip fuar ve sergiler,
- Uzman temyiz ile toplantılar ve sözleşmeler.

Yumuşak ekoturizm etkinlikleri

- Doğa temalı ve kolay yaban hayatı gözlem fırsatlarını içeren aile odaklı festivaller; seminerlerle öğrenme, konuşmalar veya filmler; oyunlar, yiyecekler, gezintiler gibi eğlenceli bir deneyim için diğer aktiviteler ve ilgi çekici yerler,
- Genel çekiciliği olan fuar ve sergiler.

ÖZET VE SONUÇLAR

‘Ekoturizm olaylarının’ kavramsallaştırılmasında öncelikle talep tarafı kavramı olduğu sonucuna varılarak hem arz hem de talep tarafı yaklaşımları ele alınmıştır. Ekoturizm etkinlikleri, özverili ekoturistleri cezbetmeli ve tatmin etmelidir. Belirli deneyimler ararlar ve bu tür olayların temel ekoturizm deneyimlerini karşılamasını gerektirirler. Hem sert hem de yumuşak etkinlikler, ziyaretçilere sunulan yüksek hedefli ve genel faydaların bir karışımı ile çekiciliğe sahip olacak. Ekoturizm etkinlikleri, topluluklar, destinasyonlar, parklar ve korunan alanlar içindeki yönetilen ilgi çekici

yerler, etkinlikler ve hizmetler portföyünde yerini almalıdır. Mevcut olanların çoğuna festival denmesine rağmen, belirli bir tür yoktur.

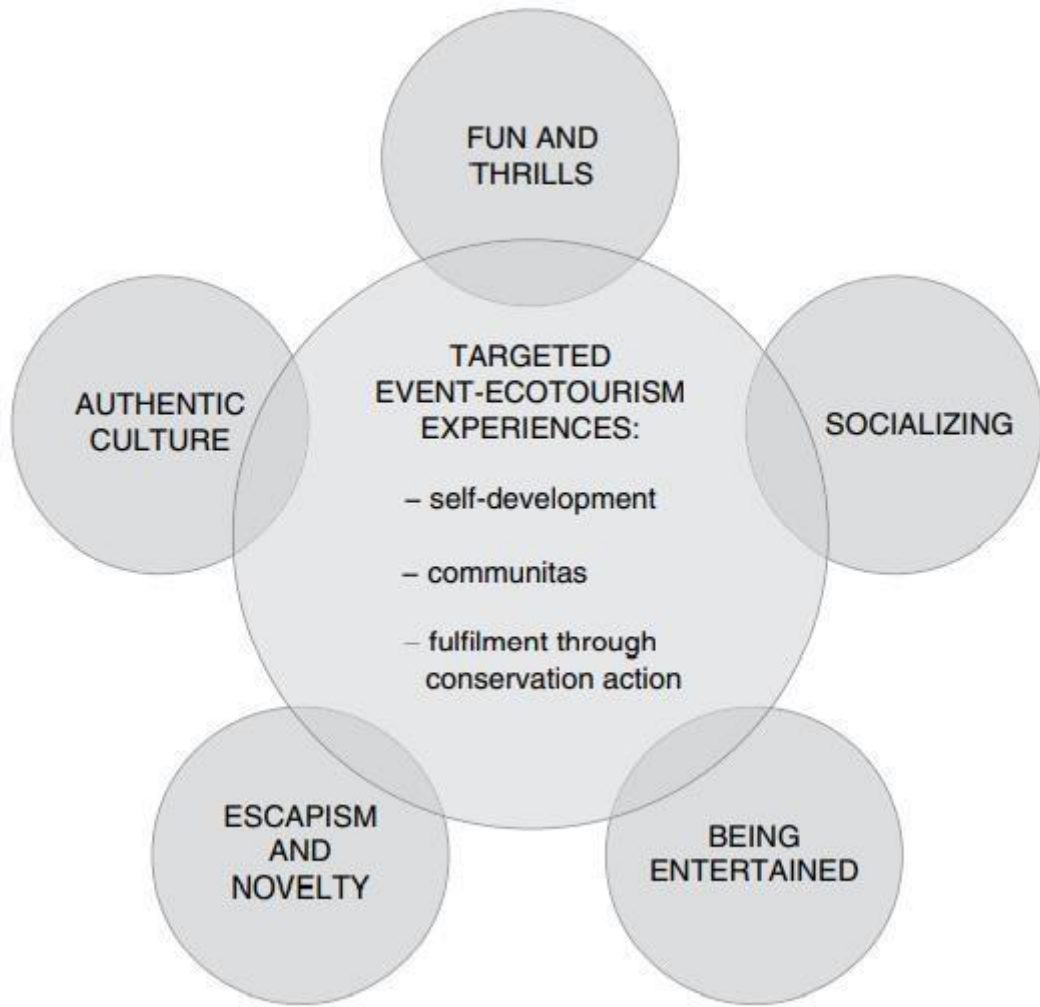
Ekoturizm Etkinliklerinin Planlanması ve Yönetimi

Özellikle ekoturizm olaylarıyla ilgili olsa da, her türlü olayı planlama, tasarlama, üretme, yönetme ve değerlendirme konusunda yeterli tavsiye mevcuttur. Genel etkinlik yönetimi metinleri Goldblatt'ın (2011) metinlerini içerirken Getz'in (2005) metinleri etkinlik turizmi ve etkinlik yönetimini kapsamaktadır.

Ekoturizm etkinlikleri genellikle turizm ve koruma alanında ortak çıkarları paylaşan bir dizi paydaşın işbirliğini gerektirecektir, yani:

- Parklar ve korunan alan ajansları (etkinliklere ev sahipliği yapabilecek, üretebilecek veya bunlardan yararlanabilecek)
- Profesyonel etkinlik üreticileri (sözleşmeli veya bağımsız; parkların içinde veya dışında)
- Hedef pazarlama organizasyonları (DMO) ve diğer kalkınma odaklı ajanslar.

GENEL HEDEF İTİRAZ VE FAALİYETLER

Şekil 32.1 Ekoturizm-etkinlik deneyimleri: hedefli ve genel

- Ekoturizm etkinliklerini paketleyecek ve tanıtacak tur şirketleri (lojistik destek sağlayan hedef yönetim şirketleri dâhil)
- Diğer gerekli tedarikçiler (konaklama, yiyecek, hediyelik eşya, donanım, eğlence, eğitimciler, araştırmacılar)
- Yerel çıkarları ve kültürü temsil eden topluluk grupları, kulüpler, lobiciler
- Yerel yönetim ve düzenleyiciler
- Ekoturizm ve diğer doğa ile ilgili toplumlar (arz ve talep danışmanlığı için).

Şekil 32.1, vahşi yaşamdan yaşam tarzına kadar değişen ve ailelerin yanı sıra son derece ilgili ekoturistler için programlama da dâhil olmak üzere ekoturizm etkinliklerine uygulanabilecek temalar ve programlar önermektedir. Mevcut ekoturizm etkinliklerinin çoğu festival olarak adlandırılrsa da, sergiler, fuarlar, kongreler ve seminerler de dâhil olmak üzere başka formlar da olabilir. Sporları ekoturizm olayları olarak hayal etmek zordur, ancak belki ekoturizm ‘oyunları’ olabilir.

Şekil 32.1’de, doğadaki tüm olayları hem yeşil hem de sürdürülebilir kılma ve eğitim programlamasını dâhil etme isteği de dâhil olmak üzere, olaylar ve doğa arasındaki ilişkilerle ilgili bir dizi pratik husus bulunmaktadır. Ekoturistlerin hedef alındığı yerlerde, arzu ettikleri faydalar tam olarak anlaşılmalıdır; tüm ekoturizm olaylarının doğal ortamlarda yer alması gerekmez. Şekil 32.1’den itibaren, sert ve yumuşak yönelimler için çıkarımlar vardır ve bunlar birbirini dışlamamasına rağmen, literatürden daha ilgili veya uzmanlaşmış ekoturistlerin olayla ilgili gezilerinden farklı deneyimler ve faydalar istedikleri açıktır.

Bir deneyim olarak ekoturizm olayları bilişsel (algılama, öğrenme, problem çözme), duyuşsal (duygusal etkileşim) ve konatif (davranışsal) boyutları kapsmalıdır.

Bu nedenle, stilin temel programsal unsurları her zaman eğitim / yorumlama, doğal fenomenlerin görüntülenmesi ve kutlama, aidiyet ve paylaşım (yani komüniteler) gibi seçeneklerle duygusal uyarımı içerecektir.

Ekoturizm olay deneyimini kavramsallaştırmanın bir başka yolu da Şekil 32.1’de sunulmuştur. Çekirdek, özverili ekoturistler tarafından istenen faydalardan, yani kendini geliştirme (zorlukların karşılanması, öğrenme, mükemmelliğin peşinde koşma yoluyla), yerine getirme (bir fark yaratma, gönüllü olma, korumaya yardımcı olma yoluyla) ve sosyal dünyadaki başkalarıyla paylaşmaktan kaynaklanan topluluklardan oluşur. Bu çekirdeğin büyütülmesi, izleyiciyi genel faydalar arayanlara genişletecek ve özel ekoturistleri de içerebilecek birçok farklı programsal stil unsurundan oluşabilir. Etkinlik ve hedef hem otantik kültür, hedonizm (eğlence ve heyecan), kaçma (rutinden uzaklaşma, yenilik arayışı), eğlenme (zevкли bir şeyin pasif bir deneyimi) hem de sosyalleşme (insanlarla tanışma, insanları izleme, bilgi alışverişi) sağlayabilir. Communitas daha derin

katılımı ve paylaşımı yansıtırken, sosyalleşme yüzeysel düzeyde gerçekleşebilir; aslında, planlanan tüm olaylar sosyal olgulardır.

Gerekli araştırmalar

Bu bölümün en önemli sonucu, hem arz hem de talep tarafında daha fazla araştırmaya duyulan ihtiyacı vurgulamaktır. Ekoturizm ölçütlerinin uygulanması açısından az sayıda yaban hayatı ve doğa temalı etkinlik derinlemesine incelenmiştir ve etkinlik yelpazesi çoğunlukla festivallerle sınırlandırılmıştır. Özellikle kuş gözlemciliği festivalleri dışındaki etkinlikler için özel etkinlik ekoturisti hakkında çok az şey anlaşılmaktadır. Ekoturizm etkinlikleri için pazar araştırması aşağıdaki yöntemleri içermeli ve bu soruları ele almalıdır:

- Odak grupları veya görüşmeler yoluyla, ekoturistlerin aradığı faydaları belirlemek; onları çeken etkinlik türlerini ve deneyimleri belirtmek,
- Ekoturizm etkinliklerini geliştiren veya pazarlayanların, ekoturizm etkinliklerine katılmak için motive olabilecek diğer turistlerin yanı sıra ekoturistler üretme potansiyeli yüksek kökenlerde orijinal pazar araştırması yapmaları gerekir,
- Büyük ölçekli (çevrimiçi) anketlerle, belirli ekoturizm etkinlikleri ve etkinlik fikirleri için pazar potansiyelini değerlendirmek,
- Son derece ilgili ekoturistler kulüplere ait olduklarından, belirli yayınlara abone olduklarından, bloglara katıldıklarından, web sitelerini aradıklarından ve deneyimli gezginler olduklarından, onlara ulaşmak için belirli kanallar vardır - ancak hangi mesajlar ve görüntüler en iyi sonucu verir?
- Ekoturistler, bir veya daha fazla sosyal dünyaya (örneğin, kuş gözlemcileri, balina gözlemcileri, bağış toplama ve lobicilik) aittir ve aktif olarak katılırlar, ancak sosyal dünyalar etkinlik turizmne nasıl ilgi uyandırır, yaratır ve aracılık eder?
- Bu ekoturistler gelecekteki planlama için öngörüler sağlayabilecek kararlar almış olacaklarından, pazar alanı araştırmalarını yerdeki, varış yerindeki ve korunan

alanlarındaki araştırmalarla tamamlayın; pazar alanı araştırmalarının sonuçlarına karşı bir kontrol olarak aynı soruları yönetilebilirler,

- Hâlihazırda başarılı olan ekoturizm etkinliklerini kıyaslayın ve pazarlamalarının nasıl çalıştığını belirlemek; ziyaretçileri ve memnuniyet dereceleri hakkında veri toplamak.

Daha teorik olarak, insanların ekoturistlerin sosyal dünyalarına nasıl dâhil olduklarını ve seyahat tercihlerinin ve kalıplarının (veya olay-turist-kariyer yörüngelerinin) nasıl geliştiğini değerlendirmeye ihtiyaç vardır.

Son söz olarak, toplulukları, destinasyonları, parkları ve korunan alanları geliştirmek için ekoturizm etkinliklerini geliştirmek ve kullanmak için geniş, kullanılmayan bir potansiyel olduğu sonucuna varılabilir. Anahtar, ekoturistleri ve onları çekecek ve tatmin edecek etkinlik deneyimlerini daha iyi anlamaktır.

KAYNAKÇA

Bryan, H. (1977). Leisure value systems and recreation specialization: The case of trout fisherman. *Journal of Leisure Research*, 9 (3), 174–87.

Burr, S. ve Scott, D. (2004). Application of the recreational specialization framework to understanding visitors to the Great Salt Lake Bird Festival. *Event Management*, 9 (1–2), 27–37.

Chang, W. ve Yuan, J. (2011). A taste of tourism: Visitors' motivations to attend a food festival. *Event Management*, 15 (1), 13–23.

Curtin, S. (2010). The self-presentation and self-development of serious wildlife tourists. *International Journal of Tourism Research*, 12 (1), 17–33.

Eubanks, T., Stoll, J. ve Ditton, R. (2004). Understanding the diversity of eight birder sub-populations: Socio-demographic characteristics, motivations, expenditures and net benefits. *Journal of Ecotourism*, 3 (3), 151–72.

Getz, D. (2005). *Event management and event tourism* (2nd ed.). New York: Cognizant.

Getz, D. (2008). Event tourism: Definition, evolution, and research. *Tourism Management*, 29 (3), 403–28.

Getz, D. ve Andersson, T. (2010). The event-tourist career trajectory: A study of high-involvement amateur distance runners. *Scandinavian Journal of Tourism and Hospitality*, 19 (4), 468–91.

Getz, D. ve McConnell, A. (2011). Serious sport tourism and event travel careers. *Journal of Sport Management*, 25 (4), 326–38.

Goldblatt, J. (2011). *Special events: A new generation and the next frontier* (6th ed.). New York: Wiley.

Havitz, M. ve Dimanche, F. (1999). Leisure involvement revisited: Drive properties and paradoxes. *Journal of Leisure Research*, 31 (2), 122–49.

Hvenegaard, G. ve Manaloor, V. (2007). A comparative approach to analyzing local expenditures and visitor profiles of two wildlife festivals. *Event Management*, 10 (4), 31–9.

Jones, M. (2010). *Sustainable event management: A practical guide*. London: Earthscan.

Kim, S., Scott, D. ve Crompton, J. (1997). An exploration of the relationships among social psychological involvement, behavioral involvement, commitment, and future intentions in the context of birdwatching. *Journal of Leisure Research*, 29 (3), 320–41.

Kim, Y., Kim, S. ve Agrusa, J. (2008). An investigation into the procedures involved in creating the Hampyeong Butterfly Festival as an ecotourism resource, successful factors, and evaluation. *Asia Pacific Journal of Tourism Research*, 13 (4), 357–77.

Laarman, J. ve Durst, P. (1987). Nature travel in the tropics. *Journal of Forestry*, 85 (5), 43–6.

Lawton, L. (2009). Birding festivals, sustainability, and ecotourism: An ambiguous relationship. *Journal of Travel Research*, 48 (2), 259–67.

Maple, L., Eagles, P. ve Rolfe, H. (2010). Birdwatchers' specialisation characteristics and national park tourism planning. *Journal of Ecotourism*, 9 (3), 219–38.

McFarlane, B. (1996). Socialization influences of specialization among birdwatchers. *Human Dimensions of Wildlife*, 1 (1), 35–50.

Scott, D., Baker, S.M. ve Kim, C. (1999). Motivations and commitments among participants in the Great Texas Birding Classic. *Human Dimensions of Wildlife*, 4 (1), 50–67.

Scott, D. ve Thigpen, J. (2003). Understanding the birder as tourist: Segmenting visitors to the Texas Hummer/Bird Celebration. *Human Dimension of Wildlife*, 8 (3), 199–218.

Singh, T., Slotkin, M. ve Vamosi, A. (2007). Attitude towards ecotourism and environmental advocacy: Profiling the dimensions of sustainability. *Journal of Vacation Marketing*, 13 (2), 119–34.

Stebbins, R. (1992). *Amateurs, professionals, and serious leisure*. Montreal: McGill-Queen's University Press.

Unruh, D. (1980). The nature of social worlds. *Pacific Sociological Review*, 23 (3), 271–96.

Weaver, D. (2011). Celestial ecotourism: New horizons in nature-based tourism. *Journal of Ecotourism*, 10 (1), 38–45.

Weaver, D. ve Lawton, L. (2007). Progress in tourism management twenty years on: The state of contemporary ecotourism research. *Tourism Management*, 28 (5), 1168–79.

Wood, M. (2002). *Ecotourism: Principles, practices and policies for sustainability*. Paris: United Nations Environment Programme.

31. Yaban Hayatının Beslenmesi: Ekoturizmde Kabul Edilebilir bir Uygulama mı?

David Newsome ve Kate Rodger

GİRİŞ

Yaban hayatı turizmi, flora ve / veya faunanın turistleri belirli destinasyonlara çekmede birincil rol oynadığı doğal alan turizminin bir alt sektörüdür. Hem fauna hem de florayı içermesine rağmen, çoğu durumda yaban hayatı turizmi, hayvanları izlemeye ve onlarla etkileşime girmeye odaklanan turizm faaliyetlerini ifade eder (Newsome, Dowling ve Moore, 2005; Rodger, Moore ve Newsome, 2007; UNEP ve CMS, 2006). İnsanların özellikle doğal ortamda vahşi yaşamla etkileşime girme arzusu artmaya devam etmektedir (Newsome ve Rodger, 2012). Bu eğilimin sonucu, yaban hayatı olan sitelere olan ilginin devam etmesi ve ziyaretin artmasıdır (Newsome ve Rodger, 2012; Newsome et al., 2005; Rodger et al., 2007; Tisdell ve Wilson, 2004).

Buna ek olarak, dünyanın dört bir yanındaki turistler doğal ortamlarında vahşi yaşamla etkileşimler aramaktadırlar. Yaban hayatı turizmi, çok çeşitli etkinlik ve türlerin yanı sıra bir dizi etkileşim düzeyini ve fotoğraf fırsatları sağlamayı da kapsar. Etkileşimler, vahşi yaşamı uzaktan izlemekten yüzmeye, dokunmaya veya vahşi yaşamı beslemeye kadar değişebilir. Genellikle insanlardan vahşi yaşamla yakın temas kurma arzusu vardır. Sonuç olarak, beslenme yakın etkileşimleri sağlamanın bir yolu olarak gelişmiştir. Yaban hayatının beslenmesi, yaban hayatı turizminin tartışmalı olsa da önemli bir bileşenidir. Bununla birlikte, bazı durumlarda beslenme, yaban hayatı hakkında farkındalık ve bilgiyi teşvik etmenin bir yolu olarak görülebilir (Newsome ve Rodger, 2008).

Bu bölümde ‘yaban hayatının beslenmesi ekoturizmde kabul edilebilir bir uygulama mıdır?’ sorusuna cevap aranmaktadır. Bazı insanlar için bu, cevaplanması kolay bir soru olurken, diğerleri için bazı tartışmalar olacaktır. Ekoturizmin ne olduğu incelenerek bu soru tartışılmakta ve değerlendirilmektedir ve daha sonra vahşi yaşamın beslenmesi için nasıl veya nasıl uygulanabileceği görülmektedir. Yaban hayatı besleme

olanaklarının geniş yelpazesi vurgulanmakta (Newsome ve Rodger, 2008) ve her türlü yaban hayatı beslemesinin kabul edilebilir bir ekoturizm uygulaması olarak değerlendirilmesinin mümkün olup olmadığını belirlemek için bir matris geliştirilmektedir.

EKOTURİZM VE YABAN HAYATI

Her ne kadar ekoturizm, doğa temelli ve yaban hayatı turizmi aynı olmasa da, aralarında çok fazla örtüşme olabileceği için bunlar da münhasır değildir. Yaban hayatı turizmi terimi, doğaya dayalı turizm ve ekoturizmde yaban hayatı ile ilgili kaygı ve sorunların kaybolmaması için gelişmiştir (Braithwaite ve Reynolds, 2002). Ekoturizm, doğal ortamda meydana gelmesi bakımından yaban hayatı turizmine benzer. Bununla birlikte, fiziksel, genel biyolojik ve kültürel özellikler de dâhil olmak üzere daha geniş bir odağa sahiptir. Sadece siteleri ziyaret etmenin ve yaban hayatı izleme gibi faaliyetlerde bulunmanın sizi ekoturist yapmadığı unutulmamalıdır (Nowaczek ve Smale, 2010).

Çoğunluk aynı temel kavramı paylaşırsa da, yıllar içinde çok çeşitli ekoturizm tanımları geliştirilmiştir. Daha önceki tipolojiler ekoturistleri ortam, aktivite ve grup dinamikleri temelinde sınıflandırmıştır (Fennell, 1999). Tanımların çoğu üç temel bileşeni içerir: Doğa temelli, öğrenme odaklı ve koruma odaklı (Nowaczek ve Smale, 2010; Orams, 2001). Fennell'in (2008, s.24) yazdığı gibi, 'ekoturizm, öncelikle doğayı ilk elden öğrenmeye odaklanan ve etik olarak düşük etkili, tüketimsiz ve yerel odaklı (kontrol, faydalar, ölçek) , sürdürülebilir, müdahalesiz bir doğa temelli turizm biçimidir. Genellikle doğal alanlarda meydana gelir ve bu alanların korunmasına katkıda bulunmalıdır.' Newsome, Moore ve Dowling (2002) tarafından sağlanan ekoturizmin tanımı benzerdir ve doğaya dayalı, ekolojik olarak sürdürülebilir, çevresel olarak eğitici, yerel olarak faydalı ve turist memnuniyeti üreten beş temel ilkeyi tanımlar. Bu tanımları kullanarak yaban hayatı turizminin beslenmesi uygulamasının kabul edilebilir bir ekoturizm faaliyeti olarak görülüp görülmeyeceği tartışılabilir.

YABAN HAYATININ BESLENMESİ

Newsome ve diğ. (2005), insanın vahşi yaşamı besleme arzusuyla, vahşi yaşamın algılanan dezavantajlarıyla rekabet ederek, bunun arzu edilen bir uygulama olup olmadığı konusunda çelişkili bakış açıları olduğunu ileri sürmektedir. Yaban hayatının turizm ortamlarında beslenmesi, insanların normalde görmedikleri veya görmek istemedikleri hayvanlarla temas halinde olmalarına ya da yakın görüş / insan-yaban hayatı etkileşimi için fırsat sağlamalarına olanak sağlayan bir araç olarak gelişmiştir. Yaban hayatının beslenmesi, iyi gözlemler, yakın temas ve gelişmiş fotoğraf fırsatları sayesinde ziyaretçi memnuniyetinin artmasına neden olabilir (Newsome ve Rodger, 2008). Ne yazık ki, beslenme gerçekleştiğinde turist-yaban hayatı etkileşiminden kaynaklanabilecek olumsuz etkiler de vardır. Bunlar arasında vahşi hayvanları yanlış yiyeceklerle beslemek, beslenme yerlerinde anormal derecede yüksek hayvan konsantrasyonları ve vahşi yaşamın gıdaya bağımlılığı sayılabilir (Higginbottom, 2004; Orams, 2001; Shackley, 1998). Yaban hayatının beslenmesi aynı zamanda normal yiyecek arama aktivitesinin bozulmasına, baskın ve / veya yırtıcı türlerin çekilmesine, su kuşlarının kullandığı su kütlelerinin kirlenmesine, türlerin araçlara çekildiği yerlerde yolların öldürme riskinin artmasına ve uygun olmayan gıda maddelerinden dolayı boğulma sonucu hayvanların ölümüne neden olabilir (Newsome et al., 2005). Dahası, etçil ve tehlikeli türlerin söz konusu olduğu yerlerde, turistlerin korkutulması, saldırıya uğraması ve yaralanması riski vardır. Primatlar, yaban hayatını beslemeyen turistlere yönelebilecekleri için insanlara alıştıklarında ve ilgi duyduklarında özel sorunlar ortaya çıkabilir (Newsome ve Rodger, 2008; Newsome et al., 2005).

Yaban hayatının beslenmesi, vahşi hayvanlara kasıtlı veya kasıtsız yiyecek temini olarak sınıflandırılabilir. Kasıtlı beslenme ayrıca kayıt dışı beslenme (örneğin turistlerin, Batı Avustralya'daki Hamelin Körfezi'nde bulunan vatozların beslenmesi gibi yetersiz beslenme) ve denetimli koşullar altında yapılandırılmış beslenme (örneğin, Batı Avustralya'daki Monkey Mia'da bulunan yunusların beslenmesi) olarak kategorize edilebilir. Yanlışlıkla besleme alanları, turistlerin vahşi yaşamı beslemeye niyeti olmadığı, ancak hayvanların boşaltım alanlarından (örneğin, Fraser Adası'ndaki dingolar, Avustralya), turistlerden (Asya ve Afrika'daki maymunlar) ve atılan yiyecek atıklarından

(örneğin, Kuzey Amerika'daki ayılar) çalınarak yiyecek elde ettikleri yerdir (Newsome ve Rodger, 2008). Tüm gıda sağlama durumlarına bakıldığında yaban hayatı besleme fırsatlarının spektrumu, habitat değişikliği yoluyla, yapılandırılmamış veya yapılandırılmış olarak yanlışıklıkla kategorize edilebilir (Newsome ve Rodger, 2008).

Çoğu yaban hayatı besleme durumu için, yaban hayatının beslenmesinin mutlaka ekoturizmi tanımlayan ölçütlere uymadığı açıkça görülebilir. Bununla birlikte, yaban hayatının yapılandırılmış beslenmesi ve habitat değişikliği yoluyla beslenmesi de dâhil olmak üzere bazı durumlarda, yaban hayatının beslenmesi ekoturizm deneyimi olarak sınıflandırılabilir. Çeşitli vaka çalışmaları kullanılarak, yaban hayatının ekoturizm deneyimi olarak yapılandırılmış beslenmesi şimdi daha ayrıntılı olarak tartışılmaktadır.

EKOTURİZM DENEYİMLERİ OLARAK DOĞAL ORTAMLARDA YABAN HAYATININ GÜDÜMLÜ VE YÖNETİLEN BESLENMESİ

Yaban hayatı besleme uygulamalarının doğal bir ortamda (bir tur operatörü veya yöneticinin kontrolü altında yapılandırılmış gıda sağlama) kontrolü ve denetimi, ekoturizm deneyimi olarak nitelendirilebilmesi için kilit bir unsur olacaktır. Yaban hayatının beslenmesi, koruma çabalarını teşvik etmek ve yaban hayatı ve yönetimi hakkında bilgi edinmek için kullanılabilir, ancak asıl motivasyon, gözlemleri ve etkileşimleri kolaylaştırmaktır. Çoğu durumda, bu üç ana amaç arasında önemli bir örtüşme vardır. Yaban hayatı gözlemi genellikle baskın motivasyondur, ancak görüldüğünde ve beslenme sürecinde turistler vahşi yaşamı ve beslenmenin nasıl ve neden yönetildiğini de öğrenebilirler. Bu iki yön bir araya getirildiğinde, koruma mesajları ve nihayetinde turistlerin koruma çabalarına katılımı için bir platform olarak kullanılabilir. Doğal ortamda yapılandırılmış yaban hayatı beslemenin bazı örnekleri burada, her bir örnek, beslenme faaliyetinin arkasındaki motivasyonun doğasını ve çevresindeki sorunları yansıtmaktadır.

Akbaba restoranları

Akbaba restoranları başlangıçta Avrupa'daki griffon akbabası (*Gyps fulvus*) gibi belirli türler için bir koruma önlemi olarak kuruldu, ancak son yıllarda birçok farklı

ülkede akbaba nüfuslarındaki düşüşle ilgili endişelere yanıt olarak geliştirildi. Kuş sayısını artırmadaki başarılarının ardından, akbaba ekolojisi ve korunması ile ilgili eğitim programlarının yanı sıra karkaslarla beslenen akbabaların yakından izlenmesini sağlamak için görüntüleme noktaları olan yeni restoranlar geliştirilmektedir. Bu tür deriler bilimsel izleme için bir temel olarak da kullanılabilir ve restoranların akbabaların üreme nüfuslarını arttırdığı gösterilmiştir (Siyabona Africa, 2012). Akbabaların restorana bağımlı olma riskini azaltmak için beslenme kontrol edilmeli ve yönetilmelidir. Örneğin, Phalaborwa Restoranında (Greater Kruger Ulusal Parkı, Güney Afrika) akbabalar için karkaslar sadece hafta sonları konulur.

Namibya'da 1987 yılında veteriner ilaçları ve tedavileri ile kirlenmemiş, karkasları azalan bir cape akbaba (*Gyps coprotheres*) nüfusu için besin kaynağı sağlamak amacıyla bir akbaba restoranı kuruldu (NARREC, n.d.). Akbaba restoranının kurulması ve yönetimi NARREC (n.d.) tarafından açıklanmıştır ve yönetimin yönleri Kutu 33.1'de belirtilmiştir.

Akbaba restoranları şu anda Bulgaristan, Kamboçya, Hindistan ve Afrika'daki başlıca kuş gözlem turizmi cazibe merkezleridir, aynı zamanda akbabalar hakkında eğitim vermekte ve dünya çapında akbabaların korunmasına katkıda bulunmaktadır (örneğin, BirdLife International, 2010; Green Balkans, 2012; NARREC, n.d.; Siyabona Africa, 2012). Ancak başarılarına rağmen Cortes-Avizanda, Selva, Carrete ve Donazar (2009) ve Cortes-Avizanda, Carrete, Serrano ve Donazar (2009) akbaba restoranlarının belirli akbaba türleri arasındaki rekabeti artırabileceğini ve akbaba restoranının çevresinde meydana gelen diğer türler üzerindeki yırtıcılık baskısını artırabileceğini bildirmektedir. Bu tür alanlar kuzgunlar (*Corax corax*) gibi yetenekli çöpçüler tarafından kullanılabilir ve av türlerinin tespit oranlarını artırabilir. Cortes-Avizanda, Carrete, Serrano ve Donazar (2009) ve Cortes-Avizanda, Selva, Carrete ve Donazar (2009) bu nedenle akbaba restoranlarının yerlerinin kurulmadan önce dikkatlice düşünülmesi gerektiğine dikkat çekmektedir.

Tazmanya Şeytanı Restoranları, Avustralya

Tazmanya şeytanı (*Sarcophilus harrisii*), utangaç doğası ve gece alışkanlıkları nedeniyle vahşi doğada gözlemlenmesi zor bir hayvandır. Dahası, son yıllarda bu tür yüz tümörü hastalığına bağlı olarak azalmıştır. Şeytan restaurant turizmi, hayvan hakkında çok az şey bilen insanları meşgul etmek ve bir turizm fırsatı yaratmak için bir fırsat sağlamak üzere geliştirilmiştir. Kontrollü koşullar altında gözlemler yoluyla, şeytanlar hakkındaki bilgilerle birleştiğinde, amaç azalan ve az anlaşılan bir türün korunmasını teşvik etmektir. Şeytan restaurant turizmi, bir yemek istasyonu kurmaktan ve turistlerin tedarik edilen bir karkasla beslenen şeytanları uzaktan gözlemleyebilecekleri uzak alanlardan ibarettir. Ayrıca, şeytanın yiyecek arama alışkanlıklarıyla tutarlı olarak, yerli vahşi yaşamın yolda ölen hayvan karkasları kullanıldığından, provizyona bağlı önemli bir özgünlük derecesi de vardır. Kavramın oluşumunda önemli ölçüde yer alan Mooney (2005), gelişim aşamalarında izleme yerlerinin gıda istasyonundan ne kadar uzakta olması gerektiğinin belirsiz olduğunu belirtti. Başlangıçta, izleme yerleri besleme istasyonuna çok yakın yerleştirildi ve kameraların sesi ve konuşan insanlar tarafından şeytanlar rahatsız edildi. 40 Metrelik bir mesafe en uygun olarak görüldü, çünkü o zaman şeytanların dağılmasına neden olmadan izleme yerlerine girip çıkmak mümkündü. Teleskoplar aracılığıyla yorumlama ve gözlem için bir interkom sistemi kullanıldı ve ziyaretçilere gördükleri görüntü verildi. Kalabalıklaşmayı önlemek için 8-10'luk bir grup boyutu tercih edilir ve teleskop kullanımı ve kılavuzla etkileşim için yeterli zaman sağlar. Modern teknoloji, teleskoplarla fotoğraf çekilmesine olanak sağlamıştır. Bu deneyim, ziyaretçilerin çeşitli şeytan dışkı örneklerini (echidna dikenleri içeren), şeytanların çiğnediği eşyaları (kemikleri) ve çeşitli kafataslarını görme, işleme ve tartışma fırsatı ile desteklenmektedir. Turistik hediyelik eşya olarak alçıdan ayak izleri de mevcuttur.

Şu anda, turistler Tazmanya şeytanlarını Tazmanya'nın kuzeybatısındaki Marrawah'da bulunan bir 'restoranda' görebilirler. Clarke (2008), yolda öldürülen bir küçük kangurunun bir ışığın yanına nasıl yerleştirildiğini ve bir mikrofon alıcısı aracılığıyla bir şeytanın sesi algılandığında görüntüleme için gizlenmeye nasıl başladığını açıklar. Şeytanların beslenmesinin sesi müşterilere dinletilebilir ve ek deneyimsel etki sağlar. Tur operatörü, tesisi üst üste üç günden fazla ve iki haftalık bir

süre içinde beş günden fazla çalıştırmayarak besleme istasyonuna şeytan bağımlılığı riskini azaltır.

Yağmur Ormanı Ortamında Kuş Besleme: O'reilly's, Lamington Ulusal Parkı, Avustralya

O'reilly's Guesthouse and Tourism Provider, dünyaca ünlü bir kuş gözlem yeridir. Deneyimin bir kısmı, özellikle bir papağan besleme istasyonunda kuşların yapılandırılmış beslenmesidir (Şekil 33.1). Ana besleme istasyonu, kolayca temizlenebilen ve O'reilly'nin personeli tarafından beslenmenin denetlendiği döşeli bir etkileşim alanından oluşmaktadır.

Şekil 33.1 Avustralya'nın Lington Ulusal Parkı O'reilly's Guesthouse'daki besleme istasyonunda Kral papağanlar ve kızıl güller elle besleniyor.

Şekil 33.2 O'reilly's Guesthouse, Lamington National Park, Avustralya'daki besleme noktasındaki dişi parlak çardak kuşları

Kuşlara uygun olmayan gıda maddelerinin verilmemesi için beslenme istasyonundaki rehberler gününbirlik ziyaretçileri ve diğer turistleri izlemektedir. Rehberler tarafından sunulan deneyimin eğitimsel yönü de bilgi panelleri ile desteklenmektedir. Tarihsel olarak (1988'den önce), gününbirlik ziyaretçilere hizmet veren tur operatörleri kuşlar için kendi yiyeceklerini getireceklerdi, ancak bu yiyecek kuşlar için uygun görülmedi ve O'REİLLY'S şimdi yabani kuşlar için uygun şekilde formüle edilmiş bir karışım sağladı. Kızıl rosella (*Platycercus elegans*), fırça hindi (*Alectura lathamii*) ve kral papağan (*Alisterus scapularis*) besleme istasyonuna katılan ve turistlerle etkileşime giren başlıca türlerdir (Şekil 33.1). Ziyaretçiler papağanları onaylanmış tohum karışımıyla besleyebilir, yakın mesafeden uçarken ve insanların üzerine inerken yakın etkileşim kurabilir ve kuşları fotoğraflayabilirler (Şekil 33.1).

Ana kuş besleme cazibesine ek olarak, konukevinin restoranından ve ana kabul yeri alanından görülebilen yerlere yerleştirilen meyve kaselerine de çardak kuşları çekilmektedir (Şekil 33.2). O'reilly'deki kuş beslemenin üçüncü yönü, belirlenmiş ve

rehberli bir kuş gözlem parkuru boyunca farklı türlerin beslenmesidir. Bu durumda rehber, besleme aktivitesini kontrol eder ve doğu kırbaç kuşu (*Psophodes olivaceus*) gibi böcekçil türler için küçük peynir parçaları bırakılır ve parlak çardak kuşlarını (*Ptilonorhynchus violaceus*) çekmek için meyve verilir. Bu etkinlik aynı zamanda ziyaretçilerin farklı kuş türlerini fotoğraflamaları için bir fırsat sunar.

O'reilly's yılda 300.000'den fazla ziyaretçi almaktadır ve çok yüksek düzeyde ziyaretçi memnuniyeti kaydetmektedir. Misafirhane zamanla yüzde 50-60 oranında tekrar ziyaret edilmesiyle dünyaca ünlü bir ekoturizm destinasyonu haline gelmiştir. Ayrıca O'reilly's, memeli ve kurbağa izleme programları, parlayan solucan yürüyüşü ve özel kuş gözlemciliği haftaları düzenlemektedir. Konukevi, yaban hayatı turizmi deneyiminin ayrılmaz bir parçası olarak eğitim ve yorumlama sağlar ve örneğin incir papağanı (*Cyclopsitta diophthalma coxeni*) kurtarma programı gibi programlar aracılığıyla (Perry, 2005) doğrudan korumaya katkıda bulunur.

Şekil 33.3 Doğu kırbaç kuşu, O'reilly's Guesthouse, Lamington National Park, Avustralya'daki besleme istasyonunda elle beslenmektedir.

Albatros İzleme Gezileri, Kaikoura, Yeni Zelanda: Vaka Çalışması ve Katılımcı Gözlem Sonuçları

Yeni Zelanda'nın Güney Adası'nın kuzeydoğu kıyısında yer alan Kaikoura, sperm balinalarını görme, Yeni Zelanda foklarını gözlemleme, yunuslarla yüzme ve deniz kuşlarını ve özellikle albatrosları görme fırsatlarına sahip sıcak bir vahşi yaşam turizmi noktasıdır. Tüm yıl boyunca günlük 2-3 saatlik albatros izleme gezileri 8-12 kişilik grup büyüklükleriyle gerçekleştirilmektedir. Deniz kuşları, suya atılan 10 kilogramlık donmuş bir blok şeklinde sunulan esas olarak balık karaciğeri içeren gıda parçaları (chum) kullanılarak tekneye çekilir. Denize atılan besin bloğuna gelen albatroslar ve diğer türlerden oluşan bir topluluk vardır (Şekil 33.4).

Ziyaretçi beklentilerini öngören bir ön konuşma yapılır ve müşterilere, yemlerin kuşların kolayca ulaşamayacağı bir noktada olduğu için hepsinin iyi görüş alacağı ve müşterilerin fotoğraf çekmesi ve kuşları tanımlaması için yeterli süre boyunca kuşların hazır bulunacağı söylenmektedir. Bu ön konuşma, teknenin belirli bir ucundaki kalabalığı ve fotoğraf fırsatları için yarışan insanları yönetmek için tasarlanmıştır. Turizm işletmecisi, sadece bir kilometre açık denizde meydana gelen bu alanın (kuşlar için besin kaynağı sağlayan besin yükselmeli derin su açması) neden turizm alanı olduğunu açıklar; ancak, müşterilerin ek bilgi verilmeden önce kuşları deneyimlemelerine izin verilir. Kuşlar, memeli deniz canlıları ve yüzgeçayaklılar gibi diğer türlerin genel gözlemleri yapılır. Müşteriler kuşları görmek için biraz zaman bulduktan sonra, albatroslar, fırtına kuşları ve yelkovan kuşları gibi çeşitli deniz kuşu türleri operatör tarafından tanımlanır. Tur operatörü kuşlar hakkında iyi bir bilgiye sahiptir ve farklı türleri tanımlayabilir, sağlanan yiyecek miktarını ve türünü tartışabilir ve kuşların neden burada ziyaret edildiğini açıklayabilir. Davranışsal ekoloji, üreme faaliyeti, doğal besin kaynakları, tehditler ve koruma hakkında da bilgi verilmektedir. Seyahatin sonunda müşterilere Yeni Zelanda ve dünyadaki deniz kuşlarının korunmasına yardımcı olmak için neler yapabilecekleri hakkında bilgi verilir.

Bu yaban hayatı turizmi deneyiminin, deniz kuşlarını tekneye çekmek için tasarlanmış bir besin kaynağının sağlanmasıyla kolaylaştırılan birçok olumlu unsuru vardır. Bu olumlu unsurlar arasında müşterilere kuş tanımlamasında yardımcı olmak, deniz kuşu ekolojisi hakkında bilgi sağlamak ve müşterilerin geziye çıktıktan sonra deniz kuşlarının korunmasına dâhil olmaları için zemin hazırlamak yer almaktadır. Olumsuz tarafta, albatroslar ve fırtına kuşlarının sağlanan yiyecekler üzerinde savaştığı gözlenmiştir (Şekil 33.4). Bu tür saldırganlık enerji açısından pahalı olabilir ve normal yiyecek arama aktivitesinin bozulmasına neden olabilir ve bu da zindelik maliyetlerine neden olabilir. Kuş yaralanmaları kaydedilmiştir, ancak tur operatörleri tarafından nadir görülmektedir. Dev fırtına kuşlarının (*Macronectes giganteus*) zaman zaman küçük burunlu fırtına kuşlarını (*Daption capense*) yemleri elde etmek için, rekabetteki hayal kırıklığından dolayı öldürdüğü kaydedildi. Ayrıca, tedarik edilen gıdaya olan cazibe, düzenli olarak anormal bir kuş konsantrasyonuna yol açabilir. Operatör, kuşların sık sık eksildiğini ve aynı bireylerin her zaman katılmadığı görüşündedir, ancak bu görüşü destekleyecek bilimsel bir veri yoktur.

Yukarıda belirtilen olumsuz yönler, faaliyetin genel etkisinin olumsuz olduğunu göstermez. Örneğin, birçok deniz kuşu türü doğal beslenme noktalarında toplanır ve vahşi gıda kaynakları üzerinde rekabet eder. Dahası, verilen yemin kendisi çok zengin bir besin kaynağıdır ve alana girmek ve yiyecek üzerinde kavga etmek için harcanan enerjinin, yüksek enerjili zengin gıda alımının yararları açısından değerli olması mümkündür. Bununla birlikte, daha doğal koşullar altında daha dağınık olabilirler ve bu nedenle daha az saldırganlık olabilir.

Şekil 33.4 Albatroslar ve petreller, tekneden denize dökülen donmuş balık karaciğeri parçalarına çekilir. Kaikoura, Yeni Zelanda

Beslenme, bir koruma mesajı yayarak ve kirlilikten, uzun olta balıkçılığının etkilerinden ve üreme habitatının kaybından tehdit altında olan bir grup tür için ek kaynaklar (chum) sağlayarak olumlu bir etkiye sahip olduğu görülebilir. Ek olarak, deniz kuşu izleme faaliyetiyle ilişkili çok yüksek ziyaretçi memnuniyeti nedeniyle koruma önlemleri için daha uzun vadeli destek sağlanabilir.

Flamingoların Beslenmesi, Dubai

Dubai’de doğal bir haliç sulak alanı olan Ras Al Khor’da flamingoların (*Phoenicopterus roseus*) beslenmesi, yakın manzaraları kolaylaştırmak ve Khor Dubai Tabiatı Koruma Alanı deneyimine değer katmak için tasarlanmıştır. Büyük flamingolar Arap Yarımadası’na göç ederler ve Abu Dabi’deki Al Ghar Gölü (insan yapımı sulak alan) gibi çeşitli yerlerde kalan ve üreyen flamingo gruplarıyla çamurluklarla beslenirler (Al Shidagah, 2002). Dubai creek eskiden bir eğlence alanı olarak kullanılıyordu, ancak sulak alan şimdi çitle çevrilidir ve yalnızca özel izinlere sahip ziyaretçiler tarafından erişilebilir durumdadır. Bununla birlikte, rezerv, teleskopların yardımıyla çeşitli kuş türlerinin (sahada kaydedilen 150) gözlemlenebileceği iki seyir noktasına sahiptir. Personel ayrıca illüstrasyonlar ve saha rehberleri yardımıyla tanımlama konusunda yardımcı olmaya hazırdır. Sulak alan, kuşlar için ek habitat, sığınak ve üreme fırsatları yaratmak üzere değiştirildi. Bu modifikasyonlar arasında yırtıcı kuşlar için platformlar ve yapay tünekler, gelgit bittiğinde kuşların dinlenmesi için yapay bir gölette su tutmak için bir çamur barajı, mangrov fidelerinin ekilmesi ve üreme faaliyetlerini teşvik etmek için yuvalama platformlarına sahip derenin merkezinde yapay bir ada bulunmaktadır.

Ziyaretçilerin denetimli koşullar altında kuşları besleyebilecekleri diğer birçok beslenme durumundan farklı olarak Dubai’deki flamingo beslemesi bir yönetim faaliyetidir ve turistler beslenme sürecine dâhil değildir. Her sabah kuşlar, kuş yuvalarına yakın yerlerde, tuzlu koylardan ve çamur yataklarından elde edilen doğal yiyeceklerle desteklenen yem topları ile beslenir. Kuşlar, yem topları ile (salamura karidesleri ve diğer omurgasızları içeren) doğal koşullar altında yiyecekleri gıdalar ile aynı şekilde

beslenirler. Ocak 2011’de, alanda 3100 flamingo sayılmıştır; bu, sahada kaydedilen en büyük sayıdır ve yuva inşasına dair bazı kanıtlar da vardır (S. Lindsay, kişisel iletişim, 2011).

Bu nedenle, Khor Dubai Tabiatı Koruma Alanı’ndaki flamingo beslemesi, flamingolar için sahada üreyecekleri düşünülerek, uygun beslenme koşulları yaratmaya hizmet etmektedir. Bununla birlikte, şu anda Dubai’de bir ‘ekoturizm hedefi olarak hizmet veren korunan bir doğa rezervinin oluşturulması sağlanmıştır. Bu tipik bir yaban hayatı besleme durumu değildir, ancak vahşi yaşamı beslemenin kendi işleyişinde çok yönlü olduğunu ve mutlaka turistleri doğrudan içermediğini göstermektedir. Bununla birlikte, flamingoların beslenmesinin sonucu, insanların burayı ziyaret edebilecekleri, flamingoları yakın mesafeden gözlemleyebilecekleri ve fotoğraflayabilecekleri, diğer kuş türlerini görebilecekleri ve aynı zamanda Dubai’nin sulak alanları ve kuş yaşamı hakkında bilgi edinme fırsatına sahip olabilecekleri diğer ‘ekoturizm fırsatlarına benzerlik göstermektedir.

Vahşi Köpekbalıklarının Beslenmesi

Köpekbalıkları, macera dalışı turizmi, doğaya dayalı turizm deneyimleri ve köpekbalığı besleme programlarını içeren dünya çapında çeşitli turizm operasyonlarının odak noktasıdır. Bu tür yaban hayatı turizmine katılan ülkeler arasında Güney Afrika, Avustralya, Filipinler, Bahamalar ve ABD bulunmaktadır (Topelko ve Dearden, 2005). Köpekbalığı turizminin önemli bir yönü, köpekbalıklarının yakından görülebilmesi ve fotoğraflanabilmesidir ve bu genellikle köpekbalıkları için yem topları veya berley (kan ve balık parçaları) veya yemlerin kullanılmasıyla sağlanır (Bruce ve Bradford, 2011; Dobson, 2008; Topelko ve Dearden, 2005). Bu tür yiyecekler, Güney Afrika’da (Şekil 33.5) ve Avustralya’da kafes dalışı amacıyla köpekbalıklarını çekmek için sağlanmıştır veya Bahamalar’da olduğu gibi, köpekbalıklarını çekmek için deniz tabanındaki bir noktaya demirlenebilir. Bazı yerlerde dalgıç tarafından yönetilen köpekbalıklarının beslenmesi, zincir posta eldiveni takan bir dalgıç tarafından turistlere fotoğraf fırsatları sunmak için köpekbalıklarını ölü balıklar ile elle beslemekten oluşur (Topelko ve Dearden, 2005).

Topelko ve Dearden (2005) ve Dobson (2008), turistlerin ısırılma riskleri, sahte yiyecek kovalamacalarında (yemleme) enerji harcayan köpekbalıkları, teknelere köpekbalığı çekiciliği ve insan korkusu kaybı, beslenme alanlarındaki anormal köpekbalığı konsantrasyonları dâhil olmak üzere, köpekbalıklarının turizm amaçlı beslenmesinin olası etkileri konusunda endişelerini dile getirmektedir. Bu durum, yırtıcı hayvanların ve köpekbalığı sürülerinin fırsatçı balıkçılığa karşı savunmasız hale geldiği diğer alanları engelleyebilir.

Bruce ve Bradford'un (2011) yakın tarihli çalışmaları, balık yemi / gıda tedarikinin Güney Avustralya'daki Neptün Adaları kafes dalış sahasında büyük beyaz köpekbalıklarının kalış süresini etkilediğini ortaya koymuştur. Büyük beyaz köpekbalıklarının (*Carcharodon carcharias*) davranışsal aktivitesindeki diğer değişiklikleri azaltmak için Bruce ve Bradford (2011), mevcut yem (chum) seviyelerinin minimum boyuttaki iştah açıcı yemlerin kullanımıyla birlikte azaltılmasını ve köpekbalıkları tarafından alınan yem miktarını azaltmak için her türlü çabanın gösterilmesini önermektedir.

Topelko ve Dearden (2005) ve Dobson (2008), köpekbalığı turizminin faydalarının daha fazla farkındalık ve köpekbalıklarının korunmasına olan ilginin ve desteğin artmasını içerebileceğini kabul etmektedir. Eğitim yönü turizm pazarlaması amacıyla da kullanılmaktadır ve Topelko ve Dearden (2005) eğitimin genellikle köpekbalığı dalışı deneyiminin bir parçası olarak sunulduğunu belirtmektedir. Hem Topelko hem de Dearden (2005) ve Dobson (2008), bir dizi büyük beyaz köpekbalığı tur operatörünün köpekbalığı korumasını desteklediğini ve kafes dalışı deneyimlerinin bir parçası olarak eğitim / yorumlama sunduğunu bildirmektedir. Güney Afrika'da çeşitli tur operatörleri kafesli dalış turları düzenlemektedir ve turlar son derece eğitici olarak tanımlanmaktadır. Büyük beyaz köpekbalıkları, yüzen bir ipe bağlı yem (ton balığı kafaları) ile dalış kafeslerinden geçerler. Bu, dalış kafesindeki ve teknedeki müşteriler için iyi manzaralar sunar. Su altı fotoğraf fırsatlarını en üst düzeye çıkarmak için çizgi kafese yakın çizilir ve bazı operatörlerin köpekbalıklarını dalış kafesinin önünde dolaşmalarını sağlamak için yem hatlarında tuttukları gözlemlenmiştir (Dobson, 2008). Her ne kadar tur operatörü tekneleri 'önemsiyoruz, koruyoruz ve eğitiyoruz' (Şekil 33.6a), 'keşfet ve koru' ve 'beyaz köpekbalığı eko-maceraları' gibi ifadeler içerebilse de, özellikle herhangi bir eğitim / yorumun bildirilmediği durumlarda bu tür faaliyetler en iyi şekilde ekoturizmden ziyade macera turizmi (Şekil 33.6b) olarak tanımlanabilir (Dobson, 2008; Newsome ve Rodger, 2012). Newsome ve Rodger (2012), başarılı beyaz köpekbalığı gözlemleri nedeniyle, bu tür turizmin yüksek düzeyde ziyaretçi memnuniyeti sağlayabileceğini gözlemlemektedir. Ayrıca, kalitesiz yorumlama olsa bile memnuniyetin sağlanabileceğini, operasyonun iyi yönetildiğine dair çok az kanıt bulunduğunu ve koruma mesajlarının / çabalarının belirsiz veya görünüşte var olmadığını öne sürmektedirler.

YABAN HAYATININ BESLENMESİ EKOTURİZMİN KABUL EDİLEBİLİR BİR BİLEŞENİ MİDİR?

Yaban hayatının beslenmesi uzun yıllardır tartışılan tartışmalı bir konudur. Yaban hayatının beslenip beslenmeyeceğini tartışmak değil, yaban hayatının beslenmesinin ekoturizmin kabul edilebilir bir bileşeni olarak sınıflandırılıp sınıflandırılmayacağını sorgulamak niyetindeyiz. İstmeden besleme, habitat modifikasyonu yoluyla besleme,

yapılandırılmış besleme ve yapılandırılmamış besleme dâhil olmak üzere çok çeşitli vahşi yaşam besleme faaliyetleri vardır. Bu faaliyetlerden sadece ikisi, ekoturizmin beş temel ilkesini yerine getiren faaliyetler olarak sınıflandırılabilir, yani doğaya dayalı, ekolojik olarak sürdürülebilir, çevresel olarak eğitici, yerel olarak faydalı ve turist memnuniyeti yaratmak. Yaban hayatının beslenmesini içeren faaliyetlerin bir ekoturizm deneyimi olarak değerlendirilebilmesi, ancak yaban hayatı tedarikinin kontrolü ve denetimi (örneğin, yapılandırılmış beslenme faaliyetleri ve habitat modifikasyonu) söz konusu olduğunda mümkündür.

Vaka çalışmaları, ekoturizm olarak düşünülebilecek çok çeşitli yapılandırılmış yaban hayatı besleme faaliyetlerini göstermektedir. Tüm bu besleme işlemleri sıkı bir yönetim anlayışı altında yürütülür ve birçoğu katı kurallara sahiptir. Hepsi doğaya dayalı ortamlarda gerçekleşir ve bu nedenle ilk ekoturizm ilkesine uygundur (Tablo 33.2). Bununla birlikte, bu yaban hayatı besleme faaliyetlerinin ekoturizm olarak değerlendirilip değerlendirilemeyeceğini belirlemeye çalışırken, kalan diğer ilkeler daha fazla tartışılmaya ihtiyaç duymaktadır.

Ekoturizmin ikinci ilkesi ekolojik olarak sürdürülebilir olmaktır. Bu, turizm faaliyetinin yaban hayatı ve çevreleri üzerinde olumsuz ekolojik etkilere sahip olmamasını sağlamak anlamına gelir.

A)

B)

Şekil 33.6 Güney Afrika'nın Gaanbai kentindeki büyük beyaz köpekbalığı kafesli dalış tur operatörü tekneleri. Üst (A) köpekbalığı turunun amaçlanan yönlerini gösterirken, alt (B) illüstrasyon daha macera odaklı bir turizm deneyimini teşvik edebilir.

	Vulture restaurants	Tasmanian devil restaurants	Bird feeding O'Reilly's Guesthouse	Albatross viewing	Feeding flamingos, Dubai	Feeding wild sharks
Nature-based	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Learning centred	✓	✓	✓	✓	✓	?
Ecologically sustainable	✓	✓	✓	?	✓	?
Locally beneficial	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Generates tourist satisfaction	✓	✓	✓	✓	✓	✓

Tablo 33.2 Yaban hayatı besleme işlemleri ve ekoturizmin beş temel ilkesi

Akbaba restoranları bu prensibi yerine getirmektedir, çünkü bu tür bir beslenme operasyonunun nüfus sayılarını arttırdığı gösterilmiştir (Siyabona Africa, 2012). Flamingolar için uygun beslenme ve üreme koşulları yaratmak amacıyla habitatın

değiştirildiği Dubai’de flamingoların beslenmesi nüfusun artmasına neden olmuştur. Tazmanyaya şeytan restoranları için koruma ve minimum etkilerin sağlanması konusunda güçlü bir odaklanma vardır. Bu nedenle, bu vahşi yaşam turizmi besleme faaliyetleri ekolojik olarak sürdürülebilir olarak kabul edilebilir. Aynı şey, albatrosların ve vahşi köpekbalıklarının beslenmesi için söylenemez, çünkü bu faaliyetlerin her ikisinin de ekolojik olarak sürdürülebilir olup olmadığını belirlemek için şu anda yeterli bilimsel bilgi mevcut değildir. Bu nedenle, bir ekoturizm deneyimi olarak sınıflandırılıp sınıflandırılmayacakları tartışılabilir.

Ekoturizmin bir diğer ilkesi de çevresel olarak eğitici olmaktır. Bu, ekoturizm deneyiminin hayati bir bileşenidir. Tartışılan tüm yaban hayatı besleme deneyimleri, deneyimin bir parçası olarak eğitim / yorumlamayı içerir. Bununla birlikte, ziyaretçinin türü de dikkate alınmalıdır. Yaban hayatı ve çevre hakkında bilgi edinmek mi istiyorlar yoksa sadece hayvanla yakın olma deneyimini mi istiyorlar? Örneğin, vahşi köpekbalıklarının beslenmesiyle ziyaretçiler köpekbalıklarını öğrenmekle mi ilgileniyorlar yoksa vahşi bir yırtıcıyı yakından görmekten gelen adrenalin vızıltısının peşindeler mi? Bu aynı zamanda Avustralya’nın Kuzey Bölgesi’ndeki ‘zıplayan’ timsahlar için de geçerlidir. Bu turlarda timsahlar, tekmeden bir direğe yüksek tutulan etleri yakalamak için sudan atlamaya teşvik edilir. Bir eğitim bileşeni içermelerine rağmen, aslında ekoturizmden ziyade macera turizmi veya eğlence olarak kabul edilebilirler.

Ekoturizm olarak sınıflandırılmak için yaban hayatının beslenmesinin yerel olarak faydalı olması gerekir ve çoğu durumda bu tür faaliyetlerin yerel olarak faydalı olduğu kabul edilir (örneğin Tablo 33.2’ye bakınız). Yaban hayatının beslenmesi, bölgeye daha fazla ziyaret de dâhil olmak üzere yerel topluluklara çeşitli şekillerde katkıda bulunabilir. Beslenme operasyonlarındaki değişikliklerin veya beslenmenin durdurulmasının yerel topluluklar üzerinde ekonomik etkileri olduğu bilinmektedir. Endonezya’nın Komodo Milli Parkı’nda Komodo ejderhalarının (Varanus komodoensis) düzenli beslenmesi ejderha sayısının artmasına neden oldu ve ziyaretçilerin artmasına neden oldu. Beslenmenin kesilmesi, ejderha sayısının doğal seviyelere düşmesine neden oldu. Ancak, turistlerin ejderhaları görme olasılığı daha düşük olduğu için yerel gelir azaldı. Buna ek

olarak, yerel topluluklar ejderhalar için keçi tedarik ediyordu ve yerel topluluk gelirleri keçilere olan talep kaybıyla azaldı (Walpole, 2001).

Tartışılması gereken son ekoturizm ilkesi ziyaretçi memnuniyetidir. Ziyaretçilerin normalde görmedikleri hayvanlarla daha yakın etkileşimleri olduğu için yaban hayatı besleme faaliyetleri için ziyaretçi memnuniyeti ağırlıklı olarak yüksektir. Yukarıda tartışılan vaka çalışmaları (O'reilly's Guesthouse'daki papağan beslemesi hariç), turistlerin doğrudan beslenmesinden ziyade yiyeceklerin sağlanması yoluyla yakın insan–yaban hayatı etkileşimine izin vermek için hayvanların manipülasyonunu içermektedir. Bu, turistlerin vahşi yaşamı kendileri besleme arzusu olduğu diğer beslenme etkileşimlerinden farklıdır. Örneğin, Monkey Mia'daki yunuslarla, deneyimin pazarlanması genellikle suda duran ziyaretçileri, ziyaret eden yunuslara balık beslerken tasvir etmiştir. Bu tür bir faaliyet, doğaya dayalı, ekolojik olarak sürdürülebilir, bir eğitim bileşeni içerdiği ve yerel olarak faydalı olduğu için ekoturizm ilkelerini karşılamaktadır. Bununla birlikte, gerçekte, belirlenen beslenme zamanında 100'den fazla kişi (bazen 200'e kadar) olabilir ve yunusları beslemek için yalnızca altı kişi seçilebilir. Bu, beslenme oturumuna katılan ancak beklentilerinin farkında olmayan kişilerin büyük çoğunluğu için çok daha düşük ziyaretçi memnuniyetine neden olabilir.

SONUÇ

Yaban hayatının beslenmesi, yaban hayatı turizmi deneyiminin önemli bir bileşeni olabilir. Bununla birlikte, yaban hayatı besleme arzusu, yaban hayatı için algılanan dezavantajlarla rekabet etmekte ve bunun arzu edilen bir uygulama olup olmadığı konusunda çelişkili bakış açılarına yol açmaktadır. Yaban hayatının turizm ortamlarında beslenmesi yoluyla insanlara normalde göremeyecekleri hayvanlarla yakın ve kişisel etkileşim imkânı verilir. Bununla birlikte, yaban hayatının beslenmesi kabul edilebilir bir ekoturizm uygulaması olarak kabul edilebilir mi?

Yapılandırılmış ve yönetilen yaban hayatı besleme operasyonları ekoturizmin temel unsurlarını içerir ve iyi niyetli bir ekoturizm deneyimi sağlayabilir. Bununla birlikte, tüm yaban hayatı beslemelerinin ekoturizmin sürdürülebilirliği ve eğitim ölçütlerine uyma ihtimalinin olmadığını takdir etmek hayati önem taşımaktadır. Ayrıca,

tarihi yapılandırılmamış ve kasıtsız beslenmenin turistlerin korkutulması, turistlerin ısırılması ve yaralanması ve sorunlu hayvanların yeniden yerleştirilmesi veya yok edilmesi ihtiyacı gibi önemli sorunlar yaratacağı başka durumlar da olacaktır. Kuzey Amerika'daki ayılar, Avustralya'daki dingolar (*Canis lupis familiaris*) ve Afrika ve Asya'daki maymunlarla ilgili özel sorunlar ortaya çıkmış, bu da bazı durumlarda turistlerin bu türlerle temas ettiğinde yönetilmesi gerektiğini ve bazı türlerin (örneğin primatlar) hiçbir şekilde beslenmemesi gerektiğini göstermektedir.

KAYNAKÇA

Al Shindagah (2002).
http://www.alshindagah.com/julyaug2002/28FEEDING_FLAMINGO.htm (accessed 13 January 2012).

BirdLife International (2010).
<http://www.birdlife.org/community/2010/05/vulture-restaurants-a-hit-incambodia/> (accessed 13 January 2012).

Braithwaite, R.W. ve Reynolds, P.C. (2002). Wildlife and tourism. In C. Dickman (Ed.), *A zoological revolution: Using native fauna to assist in its own survival* (pp. 108–15). Mosman, New South Wales, Australia: Royal Zoological Society of New South Wales.

Bruce, D.B. ve Bradford, R.W. (2011). The effects of berleying on the distribution and behaviour of white sharks,

Carcharodon carcharias, at the Neptune Islands, South Australia. Final Report. Hobart, Tasmania: CSIRO Wealth from Oceans Flagship Marine and Atmospheric Research.

Clarke, G. (2008).
<http://travelmedia.tourismtasmania.com.au/inspired/wilds/devil.html> (accessed 13 January 2012).

Cortes-Avizanda, A., Carrete, M., Serrano, D. ve Donazar, J.A. (2009). Carcasses increase the probability of predation of ground nesting birds: A caveat regarding the conservation value of vulture restaurants. *Animal Conservation*, 12, 85–8.

Cortes-Avizanda, A., Selva, N., Carrete, M. ve Donazar, J.A. (2009). Effects of carrion resources on herbivore spatial distribution are mediated by facultative scavengers. *Basic and Applied Ecology*, 10, 265–72.

Dobson, J. (2008). Shark! A new frontier in tourist demand for marine wildlife. In J. Higham ve M. Luck (Eds.), *Marine wildlife and tourism management* (pp. 49–65). Wallingford, Oxon, UK: CABI.

Fennell, D.A. (1999). *Ecotourism: An introduction*. New York: Routledge.

Fennell, D.A. (2008). *Ecotourism* (3rd ed.). London: Routledge.

Green Balkans (2012). http://greenbalkans.org/category.php?language5en_ENvecat_id565 (accessed 13 January 2012).

Higginbottom, K. (2004). *Wildlife tourism: Impacts, management and planning*. Altona, Victoria: Common Ground Publishing.

Lindsay, S. (2011). Program Coordinator Environment, Murdoch University, Dubai, personal communication.

Mooney, N. (2005). Creative wildlife interpretation. Paper presented at the Wildlife Tourism and Conservation: The Perfect Marriage Second Annual Workshop, Wildlife Tourism Australia, 17–19 April, Queensland, Australia.

NARREC (n.d.). <http://www.orusovo.com/narrec/Adobe/VultRest.pdf> (accessed 13 January 2012).

Newsome, D., Dowling, R.A. ve Moore, S.A. (2005). *Wildlife tourism*. Clevedon, UK: Channel View Publications.

Newsome, D., Moore, S. ve Dowling, R. (2002). *Natural area tourism: Ecology, impacts and management*. Clevedon, UK: Channel View Publications.

Newsome, D. ve Rodger, K. (2008). To feed or not to feed: A contentious issue in wildlife tourism. In D. Lunney, A. Munn ve W. Meikle (Eds.), *Too close for comfort: Contentious issues in human-wildlife encounters* (pp.255–70). Mosman, New South Wales, Australia: Royal Zoological Society of New South Wales.

Newsome, D. ve Rodger, K. (2012). Wildlife tourism. In A. Holden ve D. Fennell (Eds.), *A handbook of tourism and the environment* (pp. 55–70). London: Routledge.

Nowaczek, A. ve Smale, B. (2010). Exploring the predisposition of travellers to qualify as ecotourists: The Ecotourists Predisposition Scale. *Journal of Ecotourism*, 9 (1), 45–61.

Orams, M.B. (2001). Types of ecotourism. In D.B. Weaver (Ed.), *The encyclopedia of ecotourism* (pp. 23–36). New York: CABI.

Perry, M. (2005). A management challenge: Wildlife feeding at O'Reilly's. Paper presented at the Wildlife

Tourism and Conservation: The Perfect Marriage Second Annual Workshop, Wildlife Tourism Australia, 17–19 April, Queensland, Australia.

Rodger, K., Moore, S.A. ve Newsome, D. (2007). Wildlife tours in Australia: Characteristics, the place of science and sustainable features. *Journal of Sustainable Tourism*, 15 (2), 160–79.

Shackley, M. (1998). 'Stingray City' – managing the impact of underwater tourism in the Cayman Islands. *Journal of Sustainable Tourism*, 6, 328–38.

Siyabona Africa (2012). <http://www.krugerpark.co.za/krugerpark-times-e-1-new-vulture-restaurant-inphalaborwa-25037.html> (accessed 13 January 2012).

Tisdell, C. ve Wilson, C. (2004). Economics, wildlife tourism and conservation. Gold Coast, Queensland, Australia: CRC for Sustainable Tourism.

Topelko, K. ve Dearden, P. (2005). The shark watching industry and its potential contribution to shark conservation. *Journal of Ecotourism*, 4, 108–28.

UNEP ve CMS (2006). Wildlife watching and tourism: A study on the benefits and risks of a fast growing tourism activity and its impact on species. Bonn, Germany: UNEP and CMS Convention of Migratory Species and TUI.

Walpole, M.J. (2001). Feeding dragons in Komoda National Park: A tourism tool with conservation implications. *Animal Conservation*, 4, 67–73.

32. Ekoturizm Hedeflerini Desteklemek İçin Akvaryumları ve Ziyaretçi Deneyimlerini Kullanma: Sorunlar ve En İyi Uygulamalar

Judy Mann and Cynthia L. Vernon

NEDEN AKVARYUMLAR?

Hayvanat bahçeleri ve akvaryumlar genellikle yaban hayatı içeren ziyaretçi cazibe merkezleri olarak bir araya getirilirken, akvaryumlar, suda yaşayan hayvanlara ve ekosistemlere odaklanarak, ekoturizm hedeflerini teşvik etmek için tesislerini kullanırken bazı benzersiz zorluklara ve eşzamanlı olarak ayırt edici avantajlara sahiptir. Hayvanat bahçelerinin ekoturizmdeki rolüne bakan artan bir araştırma grubu olmasına rağmen, akvaryumlara çok az dikkat edilmiştir (Frost ve Roehl, 2008; Mason, 2000).

Okyanuslar dünya yüzeyinin yüzde 70'inden fazlasını kaplamaktadır, ancak gezegenimizin en keşfedilmemiş kısmı olmaya devam etmektedir. Okyanuslar, dünyanın iklimini düzenlemeye, dünyanın oksijeninin çoğunu sağlamaya, karbondioksiti emmeye, 2,9 milyar insana kişi başına düşen ortalama hayvansal protein alımının en az yüzde 15'ini sağlamaya yardımcı olmaktadır (FAO, 2009), mal ve insan taşımacılığı yapmakta ve istihdam ve rekreasyon sağlamaktadır. İnanılmaz önemlerine rağmen, okyanusların şu anki durumu rahatsız edicidir. Okyanusların durumu raporuna göre (Rogers ve Laffoley, 2011), okyanusların yaşamı destekleme kapasitesi önceden tahmin edilenden daha hızlı bir oranda azalmaktadır. Son 50 yılda aşırı avlanma, kirlilik ve sürdürülemez uygulamalar dünyadaki mercan resiflerinin yüzde 40'ından fazlasının kaybına neden olmuştur (Hoegh-Guldberg, 2011). Dünyanın en büyük balıkçılığının yüzde 28'i ya aşırı sömürülmüş ya da tükenmiş ve yüzde 52'si tamamen sömürülmüş olsa da (FAO, 2009), Atlantik'in büyük yırtıcı balıklarının yüzde 90'ı kaybedilmiştir (Myers ve Worm, 2005) ve mangrovlar ve deniz otu yatakları gibi habitatlar şu anda görülmemiş bir oranda yok olmaktadır (Rogers ve Laffoley, 2011). Bu stresörlerin kombinasyonu, iklim değişikliğinin etkileri ile birlikte, okyanuslarda kitlesel yok oluşlara neden olma potansiyeline sahiptir (Barnosky, Matzke, Tomiya, Wogan, Swartz, Quental, Marshall, McGuire, Lindsey, Maguire, Mersey ve Ferrer, 2011). Dünyadaki yaşam için eşit derecede kritik olan tatlı su ekosistemleri daha da korkutucu zorluklarla karşı karşıyadır.

Tatlı su habitatları dünya yüzeyinin yüzde 1'inden daha azını kaplarken, tarif edilen tahmini 1,8 milyon türün yüzde 7'sine ev sahipliği yapmaktadır (Vié, Hilton-Taylor ve Stuart, 2009). İnsan açısından bakıldığında, tatlı su ekosistemlerinin sağladığı mal ve hizmetlerin kaybının ciddi ve uzun vadeli etkileri olacaktır.

Karasal türler olarak, insanlar genellikle okyanuslarla nispeten daha az temas etmişlerdir. Öncü Jacques Cousteau'nun ilk televizyon programları “Sessiz Dünya'yı” milyonlara tanıttı ve bir nesil okyanus meraklısına ilham verdi. Son yıllarda okyanuslar ve tatlı su ekosistemleri üzerine bir belgesel patlaması yaşandı. Bununla birlikte, ilgi artarken (Rodger, Smith, Newsome ve Moore, 2011), birçok insan su yaşamından kopuk kalmaktadır. Deniz memelileri hariç, insanlar genellikle balıklar veya diğer deniz hayvanları için doğal bir empatiye sahip değildir ve genellikle onları yiyecek olarak görürler. Akvaryumlar bu algıyı değiştirmek ve ziyaretçilere sucul ekosistemleri ve hayvanları önemsemeleri için ilham vermek üzere insanları su âlemine bağlamak için eşsiz bir konumdadır. Akvaryumlar ayrıca su sistemlerinin karşılaştığı zorluklar hakkında bir farkındalık yaratabilir ve ziyaretçilere bu sorunları çözmek için somut adımlar atmalarını sağlayabilir.

AKVARYUM ENDÜSTRİSİ

Dünyada yaklaşık 300 önemli kamu akvaryumu bulunmaktadır ve bu sayı her yıl artmaktadır ve son 20 yılda dünya çapında 35'i Çin ve Japonya'da, 32'si Avrupa ve ABD'de olmak üzere 100'ün üzerinde kamu akvaryumu açılmıştır (Penning, McReid, Koldewey, Dick, Andrews, Arai ve Garratt, 2009). Yenilenen iç şehirler ve rıhtımlar, turizm odaklı alışveriş merkezleri ve oteller gibi turizm bölgeleri de dâhil olmak üzere ziyaretçi akışının yüksek olduğu bölgelerde akvaryumların cazibe merkezi olarak kullanılması (Frost, 2011), birçok akvaryumun koruma ve eğitim girişimlerinde önemli bir rol oynadığı gerçeğinden uzaklaşmaktadır. Nispeten az yer gerektiren akvaryumlar, yeniden geliştirilen araziler için ideal ‘merkez cazibe merkezleridir’. Örnekler arasında Güney Afrika'nın Durban kentindeki uShaka Deniz Dünyası kompleksi, Avustralya'nın Darling Limanı'ndaki Sidney Akvaryumu ve ABD'nin Baltimore'un İç Limanı'ndaki Ulusal Akvaryum sayılabilir. Olumlu tarafı, bu kadar yüksek akış alanlarındaki

akvaryumların varlığı, dünyanın tüm bölgelerindeki ortamların ve konumların çeşitliliği, tüm sosyo-ekonomik kategorilerin farklı ve çok kültürlü bir izleyici temsilcisi arasında ekoturizm hedeflerine ulaşılması için birçok fırsat yaratmaktadır (Penning ve ark., 2009). Akvaryumların şu anda dünya çapında milyonlarca dolarlık bir endüstri olduğu açıktır.

Akvaryumların uluslararası çeşitliliğine dair bir anlayış oluşturmak için, Penning ve ark.'daki listeye dayanarak (2009), eklemelerle birlikte dünyanın daha büyük (ziyaretçi sayılarına göre) bağımsız akvaryumlarının web sitelerini bulmak için bir girişimde bulunuldu. Bu gözden geçirme, akvaryumların kar amacı gütmeyen ve kar amacı gütmeyen modeller de dâhil olmak üzere çok çeşitli organizasyon türlerini kapsadığını ortaya koymuştur; belediye veya bölgesel otoriteler tarafından işletilenler ve özel mülkiyete ait olanlar ve ticari deniz tema parklarına veya otellerine gömülü akvaryumlar.

Sekiz tane Çin akvaryumu için web sitelerinin İngilizce çevirileri bulunamadı. Geriye kalan 44 akvaryum web sitesi, bir misyon beyanı elde etmek ve koruma, eğitim ve sürdürülebilirlik terimlerinin ne kadar kolay bulunabileceğini belirlemek amacıyla analiz edildi. Şartlar ön sayfada veya ikinci bir sayfada kolayca bulunabiliyorsa, web sitesinin bileşene sahip olduğu belirtildi. Üstünkörü bir aramadan daha fazlasını gerektiriyorsa, terimlerin eksik olduğu kabul edildi. Web sitelerinin ve görev bildirimlerinin analizi Patrick, Matthews, Ayers ve Tunnicliffe (2007) tarafından açıklanan tipolojiyi kullandı; koruma ve yönetim gibi koruma ile ilgili kelimeler kaydedilirken burada site veya görev bildiriminde ilham vermek, aşlamak, motive etmek, anlamak, öğretmek, bilgi edinmek ve bilgilendirmek gibi kelimeler varsa eğitimin dâhil edildiği kabul edildi. Mümkün olduğunda, web sitesi İngilizce'den başka bir dilde ise, Google Translate kullanılarak çevrilmiştir.

Akvaryumların 34'ünün görev ifadeleri yer aldı. Bunlardan sadece biri koruma veya eğitimden (veya bu iki terimle ilgili kelimelerden) bahsetmedi; 27'si hem eğitim hem de korumadan bahsetti ve altı tanesi korumaya atıfta bulunmadan eğitimden bahsetti. Bu, Patrick ve arkadaşlarının (2007) ABD'de akredite edilmiş 136 hayvanat bahçesinin misyon beyanlarının analiz edildiği bulgularına benzerdi. Eğitim temasının 131 hayvanat

bahçesinin ifadelerinde yer aldığını, 118 hayvanat bahçesinin ise görev beyanlarında özellikle korumadan bahsettiğini buldular. 40 Ülkede 190 hayvanat bahçesi ve akvaryumda yapılan benzer bir araştırma, misyon beyanlarına sahip kuruluşların yüzde 86'sının yüzde 77'sinin özellikle biyolojik korumayı içerdiğini ortaya koymuştur (Zimmermann ve Wilkinson, 2007).

Analiz edilen 44 akvaryum web sitesinden 34'ü eğitime kolay referanslardan ve 30'u korumadan bahsetti. Bu, birçok insan için bir akvaryumla ilk temasın web sitesi aracılığıyla yapılması açısından önemli bir bulgudur. Web sitelerinin yarısından fazlası hem koruma hem de eğitimi nispeten belirgin bir şekilde gösteriyorsa, birçok ziyaretçinin ilk izlenimi bu önemli ekoturizm kavramlarına bir giriş olabilir. Yerel yönetimlere, belediye kurumlarına, hayır kurumlarına veya özel şirketlere ait olma eğiliminde olan dünya hayvanat bahçelerinin aksine (Cain ve Meritt, 1998), birçok akvaryumun ticari, kar amacı gütmeyen bir şirkete ait olması veya işletilmesi dikkat çekicidir. Örnekler arasında Avustralya'nın Oceanis grubu, Merlin Entertainments grubu (Avustralya, Avrupa, İngiltere ve ABD'deki SeaLife akvaryumları) ve İspanyol merkezli Parques Reunidos ve Aspro Ocio grupları sayılabilir. ABD'de Busch Entertainment Corporation, üç Sea World deniz tema parkı işletmektedir ve Walt Disney Parks and Resorts, Disneyworld'ün bir parçası olan Epcot'ta 'Nemo ve Arkadaşları ile Denizler Köşkü'nü işletmektedir. Kerzner International Resorts Incorporated, Dubai ve Bahamalar'daki otel komplekslerinde iki akvaryum işletmektedir ve Ocean Park Corporation, 2011 yılında Grand Aquarium'u ekleyen Ocean Park Hong Kong'un sahibidir. Akvaryumların ticari işletmelere ait olma ve / veya işletme eğilimi, ekoturizm için ciddi alanlar olarak akvaryumların geleceği için hem olumlu hem de olumsuz etkilere sahiptir. Bu şirketlerin ekoturizmin ilke ve hedeflerine bağlı olmaları halinde, geniş bir ülke ve kültür yelpazesindeki muazzam ziyaretleri akvaryumların geleceği için iyiye işaret olacaktır. Tersine, bu holding şirketleri öncelikle kar odaklı olarak görüldüğü, çevresel sürdürülebilirlik ve eğitim ilkelerine sözde bağlı oldukları düşünüldüğü için, tüm akvaryumlar kar için esir hayvanları kullanan ticari işletmeler olarak görülme riski taşımaktadır.

AKVARYUMLARI KİM ZİYARET EDİYOR VE NEDEN?

Hayvanat bahçelerini ziyaret edenler gibi akvaryumlara gelen ziyaretçiler, öncelikle aile ve arkadaşlarla sosyal bir bağlamda eğlence veya boş vakit deneyimleri aramak olarak nitelendirilebilir (Adelman, Falk ve James, 2000; Briseño-Garzón, Anderson ve Anderson, 2007; Packer ve Ballantyne, 2002). Akvaryum ziyaretçileri, araştırma amacıyla hayvanat bahçesi ve bazen müze ziyaretçileriyle birlikte gruplandırılma eğilimindedir, ancak akvaryumları ziyaret eden kişilerin aşağıda açıklanacak bazı belirgin özellikleri vardır (Falk, Heimlich ve Bronnenkant, 2008).

İnsanların neden eğitimsel boş zaman ortamlarını (akvaryumlar, hayvanat bahçeleri, bilim merkezleri ve müzeler gibi) ziyaret ettiklerini anlamak, kısmen pazarlama nedenleriyle, ancak öncelikle ziyaretçi deneyiminin etkisini artırmak için kurumun amacı veya misyonu ile ilgili olarak; bir süredir ziyaretçi araştırmalarının odak noktası olmuştur (Dierking, Burtnyk, Büchner ve Falk, 2002; Packer ve Ballantyne, 2002). Ziyaretçilerin kendi başlarına edindikleri demografik bilgiler, birisini katılmaya neyin motive ettiğini, ziyaretçilerin ziyaret sırasında yanlarında getirdikleri bilgi ve tutumları veya deneyimlerinin daha sonra davranışlarını nasıl etkileyebileceğini bize söyleme noktasında özellikle yardımcı olmaz. Falk ve Storksdieck'in (2005) bilim merkezi ziyaretçileri üzerine yaptığı önceki araştırmalar, bireylerin ziyaret etme motivasyonlarının kimlikle ilgili birkaç neden etrafında toplandığını ortaya koymuştur. Baltimore'daki Ulusal Akvaryum'da yapılan bir çalışmada Falk ve Adelman (2003), ziyaretçilerin giriş anlayışlarına ve tutumlarına göre gruplandırılmasının, ziyaretçilerin koruma öğrenimindeki değişiklikleri daha doğru bir şekilde değerlendirmede yardımcı olduğu teorisine destek bulmuşlardır.

Bu araştırmaya dayanarak Falk ve ark. (2008), ABD'deki hayvanat bahçelerine ve akvaryumlara gelen ziyaretçilerin kimlikle ilgili belirli motivasyonlarla geldiğini ve bu motivasyonların ziyaretlerini nasıl yürüttüklerini ve yaşadıkları sonuçları doğrudan etkilediğini tespit etmiştir. Araştırmaya katılan ziyaretçilerin neredeyse yarısı (yüzde 48) tek, baskın bir kimlikle ilgili motivasyon için gelse de, çoğunluğu birden fazla nedenden dolayı gelmiştir. Ekoturizm çabalarıyla ilgili olarak, ziyaret etmek için birincil motivasyonu önemli bir alanı görmek olan ziyaretçiler, yerel cazibe merkezlerini tanıtmak isteyen turistler veya topluluktakiler olma eğilimindedir. İlginç bir şekilde, bu

grup koruma veya doğa tarihi hakkında en az bilgiye sahipti ve ziyaretleri için en düşük beklentilere sahipti; ancak, hem biliş hem de etkide en önemli olumlu değişimi gösteren grup buydu. Öncelikle düşünceli ve / veya restoratif bir deneyim arayan ziyaretçiler genel olarak en küçük gruptan oluşuyordu (tüm numunenin sadece yüzde 4'ü) ancak akvaryumlarda hayvanat bahçelerinden daha yaygındı. Packer ve Ballantyne (2002), Avustralya'daki bir akvaryuma gelen ziyaretçilerin öğrenme ve keşif hedeflerini yalnızca zevk hedeflerine ikinci olarak listelediklerini, bir müzeye gelen ziyaretçilerin ise öğrenmeyi birincil hedefleri olarak gördüklerini bulmuşlardır.

EKOTURİZM

Akvaryumların ve ziyaretçi deneyimlerinin ekoturizm hedeflerini teşvik etmedeki rolünü göz önünde bulundurmadan önce, akvaryumların ekoturizm mekânları olarak ne ölçüde değerlendirildiğini belirlemek gerekir. Ekoturizm kavramı uzun yıllardır heyecanlı bir şekilde tartışılmaktadır (Garrod, 2003). Evrensel kabul görmüş bir tanım olmamasına rağmen, aşağıdaki genel ilkeler kabul edilmektedir: ekoturizm özünde doğaya dayalı olmalıdır; sürdürülebilir olması için yönetilmelidir; sosyal eşitlik esastır ve bir eğitim bileşeni içermelidir (Donohoe ve Needham, 2008; Weaver ve Lawton, 2007; Wilson ve Garrod, 2003). Bu ilkeler göz önüne alındığında, birçok akvaryum kendilerini ekoturizm destinasyonları olarak görebilirler.

Ryan ve Seward (2004), akvaryumların, sınırlı insan müdahalesi ile doğal yaşam alanlarındaki hayvanları görmekten esir hayvan tesislerine, Orams (1996) tarafından paylaşılan bir görüşe kadar uzanan bir vahşi yaşam turizmi operasyonları sürekliliğinin en ucunda sayılabileceğini öne sürmektedir. Cater (2010), deniz akvaryumlarının kendi başına ekoturizm olmadığını, hayvanlarla etkileşim için turist ihtiyaçlarını karşıladıklarını belirtirken, Cater ve Cater (2007) akvaryumların hayvanların, özellikle deniz memelilerinin doğayı metalaştırmak için aşırı derecede antropomorfize edildiği bir tür 'sahte' ekoturizm olduğunu öne sürmektedir. İlginç bir şekilde, benzer antropomorfizasyon balina izleme turları, yunus karşılaşmaları veya kaplumbağa yuvalama deneyimleri sırasında gerçekleşebilir (Bulbeck, 2005; Cater ve Cater, 2007). Diğer bir görüşe göre akvaryumları ekoturizm olarak sınıflandırmak, ekoturizmin gerçek

sürdürülebilir ekoturizme katkısını olumsuzlaştırmaktadır (Wearing ve Jobberns, 2011). Cater and Cater (2007), ekoturizmin akvaryumları tanımlarından çıkaracak ‘vahşi’ hayvanlara dayanması gerektiği sonucuna varmıştır. Bununla birlikte, akvaryumların muazzam eğitim potansiyelini, akvaryumların araştırmadaki rolünü ve akvaryumların vahşi ekosistemler ve hayvanlar üzerindeki baskıyı hafifletmeye yardımcı olma ihtimalini tanımaktadırlar. Eğitim ve koruma potansiyeli, Mason’un (2000) esir hayvan tesislerinin ekoturizm cazibe merkezleri olarak görülebileceğini öne sürmesine yol açmıştır. Bu yüzden akvaryumlar da dâhil olmak üzere ekoturizm cazibe merkezlerinin, ziyaretçilerin çevresel konularda bilgi ve farkındalıklarını artırmaya katkıda bulunduğu görüşünü desteklemek için artan bir araştırma grubu bulunmaktadır (Ballantyne ve Packer, 2011; Ballantyne, Packer, Hughes ve Dierking, 2007).

İlginç bir eğilim de, hayvanat bahçesi sergilerinin ve daha az ölçüde akvaryum sergilerinin otantik bir vahşi yaşam deneyimini ‘çoğaltmak’ için yapıldığı esir hayvan tesislerinin ‘Disneyizasyonu’ olmuştur (Beardsworth ve Bryman, 2001; Ryan ve Saward, 2004). Elektronik çağda, tüketicilerin etkili bir şekilde sahnelenen ve eğlendiren deneyimler aradıkları için özgünlük konusunda daha rahat oldukları, hem kafeslerde hem de vahşi ortamlarda eşit kolaylıkla vahşi yaşamın tadını çıkarmalarına izin verdikleri öne sürülmüştür (Beardsworth ve Bryman, 2001; Cater, 2010; Frost ve Laing, 2011). Birçok popüler deniz akvaryumu ve parkında gerçeklik ve fantezi, heyecan verici hayvan temelli cazibe merkezlerine entegre edilmiştir (Mann, 2005). Bununla birlikte, buradaki zorluk, akvaryumların hayvanları koruma ile ilgisi olmayan veya korunmaya atıfta bulunmayan lunapark tipi gezintiler arasında dekor olarak sergileyen eğlence parklarına dönüşmemesini sağlamaktır (Conway, 2004).

AKVARYUMLARIN EKOTURİZM HEDEFLERİ NELERDİR?

Ekoturizmin kesin bir tanımı zor olsa da, eğitim ve yorumlama, koruma ve araştırma, sosyo-ekonomik faydalar ve çevresel sürdürülebilirliği içeren ekoturizmin hedefleri konusunda daha fazla anlaşma olduğu görülmektedir (Cater ve Cater, 2007; Donohoe ve Needham, 2008). Dünya Hayvanat Bahçesi ve Akvaryum Birliği (WAZA) Küresel Akvaryum Stratejisi (Penning ve ark., 2009) akvaryumların korumadaki

hedeflerine ulaşabilmesi için eylemin gerekli olduğu dokuz odak alanını tanımlar. Bu odak alanları arasında korumanın tüm akvaryum operasyonlarına entegre edilmesi, vahşi popülasyonların korunmasına katkılar, bilim ve araştırma, eğitim ve öğretim, etkili iletişim ve pazarlama, sürdürülebilirlik ve etik yer almaktadır. Bu odak alanlarının çoğu akvaryumların ekoturizm hedefleri olarak düşünülebilir.

Korumayı Bütünleştirme

Bir turizm faaliyetinin ekoturizm girişimi sayılabilmesi için koruma tüm operasyonların ayrılmaz bir parçası olarak düşünülmelidir. Akvaryumların korunması durumunda, entegre koruma açık ve net bir amaç ile kuruluşun kültürüne dokunmalıdır (WAZA, 2005). Bir akvaryumda korumanın önemi ancak kısmen misyon beyanı ile ölçülebilir. Bir kuruluşun misyon beyanına sadece korumayı dahil etmek, koruma ilkelerine ciddi bir bağlılık anlamına gelmese de, web sitelerinde bulunan akvaryum misyon beyanlarının neredeyse yüzde 80'inin korumaya referanslar içerdiğini belirtmek cesaret vericidir. Bununla birlikte, ziyaretçilerin “çevre dostu gibi görünmek” olarak algılananları giderek daha fazla eleştirdikleri ve akvaryumların, operasyonları boyunca çevreye duyarlı uygulamalarla korumaya dayalı misyon beyanlarını yedekleyebilmelerini sağlamaları gerektiği unutulmamalıdır. Akvaryumların koruma çabalarının ve ekoturizm operasyonlarının etkinliğinin değerlendirilmesi, dünya çapında daha fazla dikkat gerektiren bir zorluk olmaya devam etmektedir (Gusset ve Dick, 2010; Mace, Balmford, Leader-Williams, Manica, Walter, West ve Zimmermann, 2007).

Sürdürülebilirlik

Bir akvaryumun işletilmesi doğal kaynakların tüketimini gerektirir. Yaşam destek sistemlerini çalıştırmak için büyük güç ve su tüketimi gereklidir ve çoğu bina, endüstrinin çevresel ayak izine katkıda bulunan klima ve yapay ışık gerektirecek şekilde tasarlanmıştır. Bununla birlikte, sürdürülebilirlik ile ilgili konular akvaryumlar tarafından giderek daha fazla ele alınmaktadır:

- Finansal sürdürülebilirlik - Akvaryumun kendisini geleceğe taşıyacak finansal araçları var mı?

- Biyolojik sürdürülebilirlik – Hayvanlar nereden toplanıyor ve beslenmeleri nasıl yapılıyor?
- Çevresel sürdürülebilirlik - Tesisin su, enerji ve atık gibi kaynaklar üzerindeki genel çevresel etkisi nedir?
- Sosyal sürdürülebilirlik - Tesis yerel halkı istihdam ediyor ve yerel ekonomilere katkıda bulunuyor mu ve akvaryumun yerel topluma sağladığı bir destek var mı?

Akvaryumların, ekoturizmin hedeflerini gerçekten karşıladığını düşündürmek için dört alanda da sürdürülebilirliği sağladığını kanıtlaması gerektiği giderek daha açık hale gelmektedir. Ek olarak, akvaryumların güvenilirliklerinin korunmasını sağlamak için sürdürülebilirliğe olan bağlılıklarını göstermeleri gerekir. Ek olarak, akvaryumların güvenilirliklerinin korunmasını sağlamak için sürdürülebilirliğe olan bağlılıklarını göstermeleri gerekir. Bir akvaryum meraklısı dükkânı nesli tükenmekte olan kaplumbağa kabuğu ürünleri satıyorsa veya restoran sürdürülebilir şekilde hasat edilmeyen deniz ürünleri sunuyorsa, ziyaretçiler akvaryumun güvenilirliğini sorgulayacak ve bu da kuruluşun korumaya olan bağlılığını sorgulayacaktır (Frost, 2011).

Bilim ve Araştırma

Araştırma, sürdürülebilir ekoturizmin gelişimine katkıda bulunmada önemli bir rol oynamalıdır (Cater ve Cater, 2007) ve sürdürülebilir akvaryumların başarısı için de kritik öneme sahiptir.

Akvaryumlar tarafından sunulan eğitim ve yorumlayıcı programların etkinliğinin ölçülmesine biraz önem verilirken, akvaryumların çevresel sürdürülebilirlik ve koruma çabalarının başarısının belirlenmesine daha az önem verilmiştir (Rodger ve ark., 2011). Ek olarak, Asya'daki akvaryumlarda çok az araştırma yapılmıştır ve bu bölgedeki akvaryumlar için büyüyen pazarla birlikte, bu alandaki araştırmalara şiddetle ihtiyaç duyulmaktadır (Frost ve Roehl, 2008).

Eğitim, Yorumlama ve Eğitim: Ziyaretçi Deneyimi Yaratmak

Akvaryumlardaki ziyaretçi deneyimini karakterize etmeye yardımcı olmak için sadece küçük bir araştırma grubu mevcuttur (bkz. Schram, 2011), belki de ziyaret motivasyonları, sunulan etkinlikler, programlar ve sergiler gibi çok büyük farklılıklar gösterdiğinden bu durum böyledir. Araştırmacılar hayvanat bahçelerindeki deneyimlere daha fazla önem vermişlerdir, ancak akvaryumlara özgü birkaç çalışma, ziyaretçilerin akvaryum ziyaretleri sırasında ve sonrasında neler öğrendikleri, hissettikleri ve yaptıklarına ışık tutmuştur.

Serrell (1977) tarafından yapılan öncü çalışmadan bu yana, Ulusal Akvaryum'daki (Baltimore, ABD) ziyaretçi deneyiminin dört temel yönünü inceleyen kapsamlı bir ziyaretçi araştırması çalışması yürüten Adelman ve ark.'ya.(2000) kadar akvaryumlara çok az dikkat edildi. Bu dört temel yön aşağıdaki gibidir:

- Gelenlerin koruma bilgisi, ziyaretçilerin tutum ve davranışları,
- Akvaryum boyunca sergi bileşenleri ile kullanım ve etkileşim kalıpları,
- Ziyaretçilerin koruma bilgi, tutum ve davranışlarından çıkma,
- Ve zamanla, deneyimin bireylerin koruma bilgilerini, tutumlarını ve davranışlarını nasıl değiştirdiği veya etkilediği.

Ziyaretçiler genel olarak koruma ile ilgili konularda genel halktan daha bilgili, daha endişeliyken ve daha fazla katılım gösterirken, yine de akvaryum tarafından önerilen okyanus koruma mesajlarını dikkate aldılar. Ziyaretçilerin koruma bilgisi, anlayışı ve ilgi alanlarındaki değişiklikler, ziyaretten altı ila sekiz hafta sonra da devam etti. Bununla birlikte, akvaryum deneyimi nadiren yeni koruma davranışlarına yol açmıştır. Beklendiği gibi, ziyaretçilerin harekete geçme coşkusu ve korumaya olan duygusal bağlılığı zamanla orijinal seviyelere düştü.

Bu bulgular Monterey Körfezi Akvaryumu'nda yapılan ve Yalowitz (2004) tarafından sentezlenen değerlendirme çalışmaları ile desteklenmektedir. Akvaryumu ziyaret edenler koruma içeriğiyle ilgilendiler ve bu içeriğe duyarlıydılar ve sergilerden yeni koruma bilgileri öğrendiler. Ziyaretçilerin ilgi alanları en çok, koruma konularına

kişisel katılımlarından ve akvaryumu daha önce ziyaret etmelerinden etkilenmiştir. Akvaryumdan ayrıldıktan sonra, ziyaretçilerin azınlığının belirli koruma bilgilerini koruduğuna ve ziyaretlerinden sonra haftalarca ve hatta aylarca koruma konularıyla ilgili endişe düzeylerini koruduğuna dair kanıtlar vardır. Bu, Avustralya ekoturizm mekânlarında yapılan ve hayvanlarla duygusal bir yakınlık yaratmanın önemini ve vahşi yaşamla ilgili deneyimlerini yansıtmaya fırsatını vurgulayan araştırmalarla tutarlıdır (Ballantyne ve ark., 2007; Ballantyne, Packer ve Falk, 2011).

Vancouver Akvaryumu'ndaki yetişkin öğrenme deneyimleri üzerine yapılan bir çalışmada, Briseño-Garzón ve ark. (2007), aile gruplarının yetişkin üyelerinin akvaryumu ziyaretleri sonucunda bilişsel, sosyal ve duygusal yollarla öğrendiklerini bulmuşlardır. Akvaryum deneyimlerinden sonra, yetişkinler, akvaryum ziyareti ile ilgili kavramların analizi, sentezi veya değerlendirilmesi gibi daha yüksek mertebeden entelektüel becerilere dair çok az kanıt olmasına rağmen, deniz hayvanlarının alışkanlıkları ve habitatları ve okyanus koruma ile ilgili belirli gerçekleri ve kavramları hatırlayabildiler. Ancak ziyaretçiler, canlılarla etkileşime girdiklerinde, duygusal tepkiler ve bağlantılar ortaya çıkardıklarında geçmiş duygusal deneyimlerine dokundular. Bu araştırma aynı zamanda yetişkin ziyaretçiler için diğer önemli duyuşsal sonuçların deniz yaşamı çeşitliliğinin takdir edilmesi ve ona yakın olma fırsatı olduğunu ortaya koymuştur. Yazarlar bunun okyanusla ilgili gelecekteki faaliyetlerde bulunma arzusunda rol oynadığını öne sürmektedirler.

Yetişkin hayvanat bahçesi ve akvaryum ziyaretçi etki çalışmasının ilginç bir tutum bulgusu (Falk ve ark., 2008), ziyaretçilerin bir akvaryuma veya hayvanat bahçesine ziyaretlerini bir doğa deneyimi olarak görebilecekleri ve ziyaret deneyimlerinin doğanın keşfedilmesini ve değerlendirilmesini başarılı bir şekilde teşvik edebileceği yönündeydi. Ballantyne ve ark. (2007) ayrıca, yaban hayatı turizminin 'katılımcıların doğayla potansiyel olarak yaşamı değiştiren bir şekilde yeniden bağlantı kurmalarını sağlayan eşsiz fırsatlar sunduğunu' belirtmektedir. Bu, akvaryumların, özellikle başka doğa seçeneklerine sahip olmayan şehir sakinleri için ekoturizm rolünü yerine getirdiği fikrini desteklemektedir.

Fraser, Gruber ve Condon (2008), kentsel hayvanat bahçelerine (ve dolayısıyla akvaryumlara) gelen turistlerin, kendi çevresel kimliklerini keşfetmek için bir araç olarak hayvanlarla yeni ve gerçek deneyimler aradıklarını öne sürmektedir. Bir hayvanat bahçesi ortamında şiiire verilen yanıtlara dayanarak, yazarlar ikonik vahşi hayvanları görmenin, simüle edilmiş bir doğal ortamda bile, ziyaretçileri doğal dünyaya karşı insan sorumluluğunu düşünmeye teşvik ettiğini öne sürmektedirler. Bu nedenle hayvanat bahçelerinin turizm değeri, ziyaretçilerin canlı hayvanlarla karşılaşmaları, yapay doğanın simüle edilmiş deneyiminden daha fazla olabilir. Yazarlar ayrıca hayvanat bahçesi deneyimlerinin ‘muhteşemden daha meditatif’ olduğunu ve bunun akvaryumlara hayvanat bahçelerinden bile daha fazla uygulanabileceğini öne sürmektedirler.

AKVARYUMLAR EKOTURİZMİ KORUMA HEDEFLERİYLE İLGİLİ DAVRANIŞLARI NASIL TEŞVİK EDEBİLİR?

Tıpkı birçok ekoturizm girişiminin turistlerin çevresel bilgi, tutum ve davranışlarını değiştirme konusundaki etkilerini ölçmek için mücadele ettiği gibi (Tisdell ve Wilson, 2005; Zeppel, 2008; Zeppel ve Muloin, 2008), akvaryumlar da ziyaretçilerin çevresel kapasitelerini değiştirmedeki rollerini gösterme gereği ile karşı karşıya kalmıştır. Okyanus Projesi (Ocean Project, 2009) tarafından, çevrimiçi bir araştırma ile yapılan kamuoyu araştırması, Amerikalıların akvaryumları, hayvanat bahçelerini, müzeleri ve diğer bağımsız, kar amacı gütmeyen kuruluş türlerini birçok çevresel konuda güvenilir otoriteler olarak gördüklerini göstermiştir. Bu güvenin bir sonucu olarak, katılımcılar okyanusun korunmasına nasıl yardımcı olabileceklerine dair akvaryumlardaki mesajlara açık görünmektedirler. Örneğin, katılımcılar ‘Okyanusun kalitesini korumak için akvaryum gibi kar amacı gütmeyen kuruluşlara güveniyorum’ ifadesine güçlü bir şekilde katıldılar ve ezici bir çoğunlukla ‘Akvaryumlar, genel halkın çevreyi koruması için belirli davranışlar veya yollar önermeli veya önermelidir’ ifadesine katıldılar.

Akvaryumlar ve hayvanat bahçeleri tipik olarak korumayı teşvik etmek için çevre eğitimi yaklaşımı benimsemiştir (Ballantyne ve ark., 2007), ziyaretçilerin – özellikle çocukların – çevre okuryazarlığı ve çevre etiği geliştirmelerine yardımcı olmaya odaklanmıştır. Daha yakın zamanlarda, birçok akvaryum, ziyaretçiler arasında zorunlu

olarak daha uzun vadeli etik yapıyı tamamlayan koruma davranışını kolaylaştırmak için bir sosyal pazarlama yaklaşımı da eklemiştir. Bunlar, değeri bir dizi çalışmada gösterilen ziyaret sonrası eylem kaynakları olarak düşünülebilir (Ballantyne ve Packer, 2011; Hughes, Packer ve Ballantyne, 2011). Okyanus Projesi araştırması, özellikle akvaryumların ve diğer bazı koruma kuruluşlarının son on yılda odaklandığı bir alanda bu yaklaşıma destek buldu: tüketicilere sürdürülebilir deniz ürünleri satın alma konusunda tavsiyelerde bulunmak. Bunlardan en bilineni, bir cep rehberi ve akıllı telefon uygulaması aracılığıyla deniz ürünleri seçenekleri hakkında bilime dayalı öneriler sunan Monterey Bay Aquarium'un Deniz Ürünleri İzleme programıdır. Güney Afrika Sürdürülebilir Deniz Ürünleri Kampanyası, Avrupa'daki Seafood Choices Alliance Produits de la Mer ve Avustralya'nın Sürdürülebilir Balık Rehberi gibi diğer programlar da tüketicilere deniz ürünlerinin tadını çıkarmaları veya kaçınmaları konusunda özel öneriler sunmaktadır.

Deniz Ürünleri İzleme etkinliği üzerine yapılan araştırmalar, özellikle Monterey Körfezi Akvaryumu'nda cep rehberi alan ziyaretçilerin çoğunun aylar sonra kullanmaya devam ettiğini ve deniz ürünleri satın alma alışkanlıklarını çeşitli açılardan değiştirdiğini ortaya koydu (Dianto-Kemmerly ve Macfarlane, 2009). Deniz ürünleri bilinçlendirme kampanyaları eleştirilse de (Jacquet ve Pauly, 2007) ve bu bireysel tüketici seçimlerinin değişen balıkçılık uygulamalarında toplu olarak bir fark yaratıp yaratmadığı (ve sonuçta balık popülasyonları üzerinde olumlu bir etki yaratıp yaratmadığı) henüz kesin olmasa da, programlar artan sayıda deniz ürünleri alıcısını ve restoranlarda servisten sorumlu şefleri, sürdürülebilir deniz ürünleri seçeneklerinden yararlanmak için teşvik etmiştir. Dünyadaki balık tüketiminin üçte ikisinden fazlası Asya'dadır, ancak Asya'da çok az sayıda deniz ürünü seçim kampanyası vardır (Jacquet ve Pauly, 2007). Bu nedenle, Asya akvaryumları arasında yeni sürdürülebilir deniz ürünleri kampanyalarının geliştirilmesi potansiyeli oldukça önemlidir.

Monterey Körfezi Akvaryumu'nda Inspiring Ocean Conservation (IOC) projesi (Vernon, Yalowitz, Ferguson ve Macfarlane, 2012) olarak adlandırılan bir çalışma, yerinde ziyaretçi deneyimi ile akvaryumun, okyanusların korunmasına ilham verme misyonuna ne ölçüde ulaştığını belirlemek için 2006 yılında başlatıldı. Bu çok yıllı,

sonuca dayalı araştırma projesinin amacı, akvaryumu ziyaret etmenin insanlara okyanus korumasıyla daha fazla ilgilenmeleri ve meşgul olmaları için ilham verme yollarını tanımlamak ve ölçmekti ve ziyaretleri sırasında ve evdeyken, koruma eylemlerine katılmalarını istemektir. Araştırmacılar, şu üç faktör kümesi arasındaki ilişkiyi incelemek için yerinde anketler, çevrimiçi takip anketleri ve tüm ziyaret gözlemsel takibi dâhil olmak üzere çeşitli yöntemler kullandılar: ziyaretçilerin bireysel özellikleri, ilgi alanları ve geçmişleri; yerinde ziyaret deneyimleri ve ziyaret sonrası deneyimleri.

IOC projesi, koruma ile ilgili olumlu sonuçların bir ziyaretçinin gelen inanç ve değerlerinden etkilendiğini, ancak bu sonuçların belirli akvaryum deneyimleri tarafından desteklendiğini buldu. Akvaryuma geldiklerinde koruma bilincine sahip ziyaretçiler için etkiler en büyüktü, ancak ziyaretçilerin akvaryumun koruma sergilerinden daha fazlasını görüntülemesi, belirli programlara katılması, akvaryum personeli veya gönüllüleriyle konuşması veya Deniz Ürünleri izleme cep rehberini eve götürmesi durumunda önemli farklılıklar görüldü. Ziyaretçilerle en çok yankı uyandıran koruma mesajları özellikli, tekrarlanan, etkileşimli ve canlı hayvan gösterilerine bağlıydı; beslenme sunumlarının bu mesajları iletmede özellikle etkili olduğu ortaya çıktı. Ziyaretleri sırasında koruma bilgileri veya deneyimleriyle karşılaşan birçok ziyaretçi, bu karşılaşmaları ziyaretlerini takip eden aylar boyunca devam eden kişisel eylemlere sakladı ve tercüme etti.

Giderek artan bir şekilde akvaryumlar, gelecekte okyanus ve muhtemelen deniz ekoturizmi üzerinde tartışmasız en büyük etkiye sahip olacak başka bir koruma konusuna dikkat çekmektedir. Karbon emisyonlarının neden olduğu iklim değişikliği, hem okyanusu ısıtarak hem de daha asidik hale getirerek okyanus sağlığını bozmakta ve giderek artan sayıda akvaryum bu bilgileri ziyaretçiler için yorumlamaktadır. NAUSİCAA (Fransa), Ocean Park (Hong Kong, Çin), Steinhart Akvaryumu (San Francisco, ABD), Birch Akvaryumu (La Jolla, ABD) ve Monterey Körfezi Akvaryumu'nda (Kaliforniya, ABD) iklim değişikliği ve okyanus üzerine sergiler düzenlendi. Ve diğerleri, örneğin Yeni İngiltere Akvaryumu (Boston, ABD), uShaka Deniz Dünyası (Durban, Güney Afrika) ve Ulusal Akvaryum (Baltimore, ABD), bu konuyla ilgili mesajlaşmayı kamuya açık programlamaya dâhil etti. Monterey Körfezi Akvaryumu'ndaki iklim değişikliği sergisi ve programlarının değerlendirilmesi,

ziyaretçilerin iklim değişikliği mesajlarını etkileşimli programlardan (tiyatro gösterileri ve tercümanlarla konuşmalar gibi) sergilerden daha fazla absorbe etme olasılıklarının daha yüksek olduğunu göstermektedir (Korn, 2011).

ABD'deki akvaryumlara ve hayvanat bahçelerine gelen ziyaretçilerin, genel halka kıyasla iklim değişikliğinin gerçekleştiğini kabul etme olasılıkları daha yüksektir (Luebke, Clayton, Saunders, Matiassek, Kelly ve Grajal, 2012). Yale Üniversitesi ve George Mason Üniversitesi tarafından yapılan, küresel ısınma ile ilgili altı Amerikan kamuoyu araştırması (Leiserowitz, Maibach, Roser-Renouf ve Smith, 2010)'na göre bu ziyaretçilerin 'paniğe kapılmış' ve 'endişeli' olarak kategorize edilme olasılıkları daha yüksektir. Bu bulgu, turistler de dâhil olmak üzere tüm ziyaretçi kategorileri için geçerlidir. Akvaryumlar, bu konuda koruma eylemlerini teşvik etmek için diğer ekoturizm çabaları için mantıklı bir müttefik gibi görünmektedir.

ÖZET

Deniz ekoturizmi birçok ikilem ve zorlukla karşı karşıya olduğu gibi, akvaryumlar da ekoturizm hedeflerine ulaşmada zorluklarla karşı karşıyadır. Hem deniz turizmi hem de akvaryumlar hızla büyüyen turizm pazarı segmentleridir (Cater, 2003; Penning ve ark., 2009) ve her ikisi de faaliyetlerini sürdürülebilir bir şekilde nasıl yönetecekleri sorunuyla karşı karşıyadır. Birçok akvaryum, kendilerine yöneltilen eleştirilere aktif olarak meydan okuyan ve ekoturizm hedeflerine ulaşmada daha proaktif olmak için kendilerini sürekli olarak yenileyen dinamik kurumlardır. Bununla birlikte, tüm ekoturizm girişimlerinin sürdürülebilirlik hedeflerine bağlı olmadığı gibi, tüm akvaryumlar da sürdürülebilirliğe bağlı değildir. Ekoturizm teorisi ile operasyonel gerçekler arasındaki uçurum, akvaryumların operasyonlarında olduğu gibi ekoturizm operasyonlarında da (Ross ve Wall, 1999) belirgindir. Aynı derecede zorlayıcı olan, bu tür girişimlerin hedeflerine ulaşmada ne kadar etkili olduğunu anlamlı bir şekilde değerlendirme çabalarıdır. Akvaryumların, sundukları deneyimlerle, ekoturizm hedefleriyle senkronize olan öğrenmeyi (bilişsel, duyuşsal ve davranışsal) teşvik etme fırsatına sahip oldukları açıktır. Akvaryumlara gelen ziyaretçiler, bir bölgenin doğal ve kültürel tarihi hakkındaki bilgileri özümsemeye yatkındır ve koruma adına yapabilecekleri kişisel eylemler için önerilere

açıktır. Akvaryumlar, eğitici ve sorumlu vahşi yaşam deneyimleri sağlayarak, çevreyi korumaya ve yerel halkı sürdürülebilir kılmaya çalışan diğer ekoturizm girişimlerinin önemli ortakları olarak düşünülmelidir.

KAYNAKÇA

Adelman, L.M., Falk, J.H. ve James, S. (2000). Impact of National Aquarium in Baltimore on visitors' conservation attitudes, behavior, and knowledge. *Curator: The Museum Journal*, 43 (1), 33–61.

Ballantyne, R. ve Packer, J. (2011). Using tourism free-choice learning experiences to promote environmentally sustainable behaviour: The role of post-visit 'action resources'. *Environmental Education Research*, 17 (2), 201–15.

Ballantyne, R., Packer, J. ve Falk, J. (2011). Visitors' learning for environmental sustainability: Testing short- and long-term impacts of wildlife tourism experiences using structural equation modelling. *Tourism Management*, 32 (6), December, 1243–52.

Ballantyne, R., Packer, J., Hughes, K. ve Dierking, L.D. (2007). Conservation learning in wildlife tourism settings: Lessons from research in zoos and aquariums. *Environmental Education Research*, 13 (3), 367–83.

Barnosky, A.D., Matzke, N., Tomiya, S., Wogan, G.O.U., Swartz, B., Quental, T.B., Marshall, C., McGuire, J.L., Lindsey, E.L., Maguire, K.C., Mersey, B. ve Ferrer, E.A. (2011). Has the Earth's sixth mass extinction already arrived? *Nature*, 471, March, 51–7.

Beardsworth, A. ve Bryman, A. (2001). The wild animal in late modernity: The case of the Disneyization of zoos. *Tourist Studies*, 1 (1), 83–104.

Briseño-Garzón, A., Anderson, D. ve Anderson, A. (2007). Adult learning experiences from an aquarium visit: The role of social interactions in family groups. *Curator: The Museum Journal*, 50 (3), 299–318.

Bulbeck, C. (2005). *Facing the wild*. London: Earthscan.

Cain, L.P. ve Meritt D.A. Jr (1998). The growing commercialism of zoos and aquariums. *Journal of Policy Analysis and Management*, 17 (2), 298–312.

Cater, C. (2010). Any closer and you'd be lunch! Interspecies interactions as nature tourism at marine aquaria. *Journal of Ecotourism*, 9 (2), 133–48.

Cater, C. ve Cater, E. (2007). *Marine ecotourism: Between the devil and the deep blue sea*. Wallingford, Oxon, UK: CABI.

Cater, E. (2003). Between the devil and the deep blue sea: Dilemmas for marine ecotourism. In J.C. Wilson ve B. Garrod (Eds.), *Marine ecotourism issues and experiences* (pp.37–47). Clevedon, UK: Channel View Publications.

Conway, W. (2004). Entering the 21st century. In A. Zimmerman, M. Hatchwell, L. Dickie ve C. West (Eds.), *Zoos in the 21st century: Catalysts for conservation* (pp. 12–21). London: Zoological Society of London.

Dianto-Kemmerly, J. ve Macfarlane, V. (2009). The elements of a consumer-based initiative in contributing to positive environmental change: Monterey Bay Aquarium's Seafood Watch program. *Zoo Biology*, 28 (5), 398–411

Dierking, L.D., Burtnyk, K., Büchner, K.S. ve Falk, J.H. (2002). *Visitor learning in zoos and aquariums: A literature review*. Annapolis, MD: Institute for Learning Innovation.

Donohoe, H.M. ve Needham, R.D. (2008). Ecotourism: The evolving contemporary definition. *Journal of Ecotourism*, 10 (3), December, 37–41.

Falk, J.H. ve Adelman, L.M. (2003). Investigating the impact of prior knowledge and interest on aquarium visitor learning. *Journal of Research in Science Teaching*, 40 (2), 163–76.

Falk, J.H., Heimlich, J.E. ve Bronnenkant, K. (2008). Using identity-related visit motivations as a tool for understanding adult zoo and aquarium visitors' meaning-making. *Curator: The Museum Journal*, 51 (1), 55–79.

Falk, J.H. ve Storksdieck, M. (2005). Using the contextual model of learning to understand visitor learning from a science center exhibition. *Science Learning in Everyday Life*, 89, 744–78.

FAO. (2009). *The state of world fisheries and aquaculture 2008*. Rome: Food and Agriculture Organisation.

Fraser, J., Gruber, S. ve Condon, K. (2008). Exposing the tourist value proposition of zoos and aquaria. *Tourism Review International*, 11 (3), 279–93.

Fraser, J. ve Wharton, D. (2007). The future of zoos: A new model for cultural institutions. *Curator: The Museum Journal*, 50 (1), 41–54.

Frost, W. (Ed.) (2011). *Zoos and tourism: Conservation, education, entertainment?* Clevedon, UK: Channel View Publications.

Frost, W. ve Laing, J. (2011). Up close and personal: Rethinking zoos and the experience economy. In W. Frost (Ed.), *Zoos and tourism: Conservation, education, entertainment?* (pp.133–42). Clevedon, UK: Channel View Publications.

Frost, W. ve Roehl, W. (2008). Zoos, aquaria, and tourism: Extending the research agenda. *Tourism Management*, 11, 191–6.

Garrod, B. (2003). Defining marine ecotourism: A Delphi study. In J.C. Wilson ve B. Garrod (Eds.), *Marine ecotourism issues and experiences* (pp.17–36). Clevedon, UK: Channel View Publications.

Gusset, M. ve Dick, G. (2010). ‘Building a future for wildlife’? Evaluating the contribution of the world zoo and aquarium community to in situ conservation. *International Zoo Yearbook*, 44, 183–91.

Hoegh-Guldberg, O. (2011). *End of paradise: Coral reefs facing multiple attacks*. IPSO preliminary report on ocean stresses and impacts. Case study 2.

Hughes, K., Packer, J. ve Ballantyne, R. (2011). Using post-visit action resources to support family conservation learning following a wildlife tourism experience. *Environmental Education Research*, 17 (3), 307–28.

Jacquet, J.L. ve Pauly, D. (2007). The rise of seafood awareness campaigns in an era of collapsing fisheries. *Marine Policy*, 31, 308–13.

Korn, R. (2011). Climate change and the ocean: Awareness to action program evaluation. Report to the Monterey Bay Aquarium, Monterey, CA.

Leiserowitz, A., Maibach, E., Roser-Renouf, C. ve Smith, N. (2010). Global warming's six Americas, June 2010.

New Haven, CT: Yale University and George Mason University, Yale Project on Climate Change.

Luebke, J., Clayton, S., Saunders, C.D., Matiassek, J., Kelly, L.-A.D. ve Grajal, A. (2012). Global climate change as seen by zoo and aquarium visitors. Brookfield, IL: Chicago Zoological Society.

Mace, G., Balmford, A., Leader-Williams, N., Manica, A., Walter, O., West, C. ve Zimmermann, A. (2007).

Measuring conservation success: Assessing zoos' contribution. *Zoos in the 21st Century: Catalysts for conservation* (pp. 322–42). London: Zoological Society of London.

Mann, J. (2005). Education, research and fun – Sea World at uShaka Marine World. *WAZA Magazine*, 7, 4–7.

Mason, P. (2000). Zoo tourism: The need for more research. *Journal of Sustainable Tourism*, 8 (4), 333–9.

Myers, R.A. ve Worm, B. (2005). Extinction, survival or recovery of large predatory fishes. *Philosophical Transactions of the Royal Society*, 360 (1453), 13–20.

Orams, M.B. (1996). A conceptual model of tourist wildlife interaction: The case for education as a management strategy. *Australian Geographer*, 27 (1), 39–51.

Packer, J. ve Ballantyne, R. (2002). Motivational factors and the visitor experience: A comparison of museums and other contexts. *Curator: The Museum Journal*, 45 (3), 183–98.

Patrick, P.G., Matthews, C.E., Ayers, D.F. ve Tunnicliffe, S.D. (2007). Conservation and education: Prominent themes in zoo mission statements. *Journal of Environmental Education*, 38 (3), 53–60.

Penning, M., McReid, G., Koldewey, H., Dick, G., Andrews, B., Arai, K. ve Garratt, P. (2009). *Turning the tide: A global aquarium strategy for conservation and sustainability*. Bern, Switzerland: World Association of Zoos and Aquariums.

Rodger, K., Smith, A., Newsome, D. ve Moore, S. (2011). Developing and testing an assessment framework to guide the sustainability of the marine wildlife tourism industry. *Journal of Ecotourism*, 10 (2), 149–64.

Rogers, A.D. ve Laffoley, D. (2011). International Earth system expert workshop on ocean stresses and impacts. Summary report (p.18).

Ross, S. ve Wall, G. (1999). Ecotourism: Towards congruence between theory and practice. *Tourism Management*, 20, 123–32.

Ryan, C. ve Seward, J. (2004). The zoo as ecotourism attraction – visitor reactions, perceptions and management implications: the case of Hamilton Zoo, New Zealand. *Journal of Sustainable Tourism*, 12 (3), 245–66.

Schram, H. (2011). *Looking at people looking at animals: An international bibliography of visitor experience studies and exhibit evaluation in zoos and aquariums*. EAZA Education Committee.

Serrell, B. (1977). Survey of visitor attitude and awareness at an aquarium. *Curator: The Museum Journal*, 20 (1), 48–52.

The Ocean Project. (2009). *America, the ocean, and climate change: New research insights for conservation, awareness, and action*. Providence, RI: The Ocean Project.

Tisdell, C. ve Wilson, C. (2005). Perceived impacts of ecotourism on environmental learning and conservation: Turtle watching as a case study. *Environment, Development and Sustainability*, 7, 291–302.

Vernon, C., Yalowitz, S., Ferguson, A. ve Macfarlane, V. (2012). *Inspiring ocean conservation: A multi-phase research project at the Monterey Bay Aquarium*. Monterey, CA: Monterey Bay Aquarium.

Vié, J.-C., Hilton-Taylor, C. ve Stuart, S.N. (Eds.) (2009). *Wildlife in a changing world – an analysis of the 2008 IUCN Red List of Threatened Species*. Gland, Switzerland: International Union for the Conservation of Nature.

WAZA. (2005). *Building a future for wildlife – The World Zoo and Aquarium Conservation Strategy*. Bern, Switzerland: World Zoo and Aquarium Association Executive Office.

Wearing, S. ve Jobberns, C. (2011). Ecotourism and the commodification of wildlife: Animal welfare and the ethics of zoos. In W. Frost (Ed.), *Zoos and tourism: Conservation, education, entertainment?* (pp. 47–58). Clevedon, UK: Channel View Publications.

Weaver, D. ve Lawton, L.J. (2007). Twenty years on: The state of contemporary ecotourism research. *Tourism Management*, 28, 1168–79.

Wilson, J.C. ve Garrod, B. (2003). *Marine ecotourism issues and experiences*. Clevedon, UK: Channel View Publications.

Yalowitz, S. (2004). *Visitor interest, awareness and memory of conservation exhibits at the Monterey Bay Aquarium*. Monterey, CA: Monterey Bay Aquarium.

Zeppel, H. (2008). Education and conservation benefits of marine wildlife tours: Developing free-choice learning experiences. *Journal of Environmental Education*, 39 (3), 3–17.

Zeppel, H. ve Muloin, S. (2008). Conservation benefits of interpretation on marine wildlife tours. *Human Dimensions of Wildlife*, 13 (4), 280–94.

Zimmermann, A. ve Wilkinson, R. (2007). The conservation mission in the wild: Zoos as conservation NGOs? In J. Fa, S. Funk ve D. O'Donnell (Eds.), *Zoos in the 21st Century: Catalysts for Conservation* (pp.303–21). London: Zoological Society of London.

33. Ekoturizm Deneyimleri Olarak Hayvanat Bahçeleri

Alejandro Grajal

GİRİŞ

Kuş cıvıltıları nemli tropik havayı doldururken bir ziyaretçi şelalenin altından geçer. Birkaç adım ötede, Güney Amerika timsahı kumlu bir plajda güneşlenirken, bir grup maymun yukarıdaki dalları sallar. Sahne, bir ekoturizm destinasyonunun temel ruhu (ve umudu) olan duygusal yaşamı değiştiren bir an için, zengin bir potansiyele sahiptir. İşin şaşırtıcı yanı, güçlü duyuşsal ve duyusal yüküyle bu sahnenin sadece uzak bir milli parkta ya da “geleneksel” ekoturizm destinasyonunda değil, aynı zamanda yerel bir hayvanat bahçesinde de gerçekleşebilmesidir. Giderek kentleşen bir dünya için hayvanat bahçeleri ziyaretçilere vahşi yaşam ve doğa için eşsiz bir portal sunmaktadır (Falk, Reinhard, Vernon, Bronnenkant, Heimlich ve Deans, 2007). Kısıklık açısından “hayvanat bahçeleri” hem hayvanat bahçelerini hem de akvaryumları içeren bir kod kelimesi olarak kullanılır. Hayvanat bahçeleri ve akvaryumlar kendi yöntemleriyle eşsizdir, ancak her ikisi de canlı hayvanları güçlü anlatılarla tasarlanmış alanlarda sunma konusunda eşsiz bir fırsata sahiptir.

Modern hayvanat bahçeleri, özellikle yerel ve uluslararası düzeyde doğal ve kültürel mirasın korunmasına aktif olarak katkıda bulundukları için, Québec ekoturizm Bildirgesi (2002) tarafından sağlananlar gibi ekoturizmin temel ilkelerine kolayca uymaktadır. Birçok hayvanat bahçesi, sergilerinin ve etkinliklerinin planlanması, geliştirilmesi ve işletilmesinde yerel ve yerli toplulukları sürece dâhil eder ve yerel toplulukların refahlarına katkıda bulunan önemli ekonomik motorlarıdır. Hayvanat bahçeleri, sergilerinin doğal (ve bazen kültürel) mirasının ustaca tercümanlarıdır.

Yine de hayvanat bahçeleri kendilerini geleneksel olarak ekoturizm destinasyonları olarak görmemektedir ve hayvanat bahçesi ziyaretçilerinin genel olarak kendilerini ekoturist olarak görmemeleri muhtemeldir. Bu muhtemelen bir anlambilim meselesidir (“Ekoturizm” terimi ne kadar geniş veya dar olarak tanımlanmıştır?), ama aynı zamanda bir öz imaj meselesidir (hayvanat bahçeleri ekoturizm destinasyonları

olmak “istiyor” mu?). Bu bölüm hayvanat bahçelerinin ekoturizm destinasyonları olduğunu ve daha geniş ekoturizm önermesinin geçerli bileşenleri olarak görülmesi gerektiğini savunmaktadır.

BÜYÜK EKOTURİZM OPERASYONLARI OLARAK HAYVANAT BAHÇELERİ

Hayvanat bahçeleri, diğer kültürel veya açık hava destinasyonlarındaki neredeyse tüm birleşik ziyaretleri gölgede bırakan büyük bir katılım oranına sahiptir. Örneğin, Kuzey Amerika’da her yıl yaklaşık 130 milyon insan hayvanat bahçelerini ve akvaryumları ziyaret etmektedir; bu, ilk dörtte yer alan organize spor olayının (beyzbol, basketbol, futbol ve hokey) yıllık toplam katılım miktarından daha fazladır. Küresel ölçekte, hayvanat bahçesi ziyareti oranının ılımlı bir değerlendirmesi, yılda 700 milyondan fazla insan civarında olduğu yönündedir (Gusset ve Gerald, 2011). Aynı derecede etkileyici olan, bu ziyaretçilerin çoğunun büyük şehirlerden gelmesi ve yetişkinlerin dörtte üçünden fazlasının hayvanat bahçesini bir çocukla veya bir aile veya okul gezisi bağlamında ziyaret etmesidir. Kuzey Amerika’daki hayvanat bahçeleri için ortalama ziyaret yaklaşık dört saattir ve yaklaşık on milyon üye yerel hayvanat bahçelerini yılda birkaç kez ziyaret etmektedir.

Büyükşehir bölgelerindeki hayvanat bahçeleri önemli turistik yerlerdir ve sadece sakinlere değil, aynı zamanda uzaktan gelen ziyaretçilere de hitap etmektedir. ABD’deki akredite kamu ve kar amacı gütmeyen hayvanat bahçelerinin ve akvaryumların ekonomik etkisine ilişkin son değerlendirmelerde (Fuller, 2011), hayvanat bahçelerinin toplu olarak işi desteklediği, ekonomik faaliyette 8.4 milyar ABD doları girdi sağladığı ve işletme ve sermaye harcamalarında doğrudan 3.3 milyar ABD Doları harcadığı bulunmuştur. Bu doğrudan işlerin çoğu yerel topluluklara ve özellikle doğaya dayalı veya hayvana dayalı işlerin nispeten nadir olduğu kentsel topluluklara dayanmaktadır.

Hayvanat bahçeleri ve geleneksel ekoturizm destinasyonları (örneğin, doğal alanlar veya milli parklar) arasındaki bağlantı da doğrudan olabilir. ABD merkezli Hayvanat Bahçeleri ve Akvaryumlar Birliği (AZA, 2011) tarafından yapılan yakın tarihli bir değerlendirme, AZA’nın 239 akredite kurumundan 174’ünün 2010 yılında doğrudan

alan koruma girişimlerine 130 milyon ABD Doları harcadığını göstermiştir. Bu miktar, 100'den fazla ülkede 1900'den fazla koruma girişimini ve bu girişimlerin büyük kısmını geliştirmekte olan ülkelerde kapsamaktaydı. Bunların yaklaşık üçte biri, yerel toplulukların sürdürülebilir kalkınmaya dâhil olduğu "koruma ve kalkınma" projeleri olarak sınıflandırıldı. Kuzey Amerika hayvanat bahçeleri, hayvanat bahçesi koleksiyonlarının karizmatik unsurlarını küresel ölçekte koruma sorunlarıyla ilişkilendiren önemli temalar etrafında koruma odaklarına öncelik vermiştir. Bu girişimler şunları içermektedir:

- Kutup hayvanları ve ekosistemlere vurgu yaparak iklim değişikliği ve yaban hayatı üzerindeki etkileri,
- Hem denizde hem de karada yaşayan hayvanların korunması, özellikle sulak alanların habitat parçalanması ve ortaya çıkan hastalıkların rolü,
- Orangutanlar, şebek maymunları, goriller ve şempanzeler de dâhil olmak üzere maymunların korunması,
- Amur, Sumatra ve Malaya kaplanları özelinde kaplanların korunması,
- Afrika ve Asya filleri de dâhil olmak üzere fillerin korunması,
- Balinalara, yunuslara ve yüzgeçayaklılara vurgu yaparak deniz memelilerinin korunması,
- Okyanusların korunması.

Bu çabalar giderek parçalanmış bir dünyada hızla önem kazanmaktadır. Hayvanat bahçelerinin parçalanmış popülasyonları ve habitatları yönetmek açısından sunacakları çok şey vardır (Conway, 1990, 1995). Kaplanlar veya filler gibi geniş manzaralara ihtiyaç duyan büyük hayvanlar için bu karizmatik türlerin yönetimi; akrabalık, insanlarla çatışma, rastgele ölüm ve genetik sürüklenme gibi ciddi genetik ve çevreyle ilgili kısıtlamalarla boğuşmaktadır (örneğin, Dunn, Clancey, Waits ve Byers, 2011). Hayvanat bahçeleri, giderek daha bilimsel bir yaklaşım kullanarak, bu tür sorunlarla farklı başarı düzeyleriyle başa çıkmıştır (Andrews, Baker, Ballou, Boyle, Conde, Cook, de Man, Flesness, Green, Gusset, Holst, Hori, Kelly, Lacy, Lawrenz, Mirande, Guha, Pagel, Rubel, Schwartz, Wharton ve Wilcken, 2011).

Çoğu durumda, hayvanat bahçelerinin bu koruma projelerine sağladığı destek finansal yardımın çok ötesine geçmektedir (Conway, 2003). Hayvanat bahçeleri, ekoturizmin sürdürülebilir bir kalkınma alternatifi olduğu dünyanın kırsal ve az gelişmiş bölgelerindeki doğa alanlarına, büyük oranda teknik destek sağlamaktadır. Bu yardımın büyük kısmı biyologlar, veteriner hekimler veya çevre eğitimcileri ve onlara eşlik eden becerilerden kaynaklanmaktadır. Ayrıca, Kuzey Amerika hayvanat bahçelerinin yaklaşık dörtte biri, en sadık hayvanat bahçesi üyelerinin Serengeti veya Avustralya Büyük Bariyer Resifi gibi egzotik yerleri ziyaret ettiği, üyelerine özel seyahat programlarına sahiptir. Bu gezilerden bazıları, ekoturizm ilkelerini destekleyen küçük ve orta ölçekli şirketler tarafından düzenlenir.

EKOTURİZM DESTİNASYONLARI OLARAK HAYVANAT BAHÇELERİ ZİYARETÇİLERİN ÇEVRESEL TUTUMLARINI ETKİLİYOR MU?

Ekonomik destek ve koruma eylemleri için tüm bu fırsatların yanı sıra, hayvanat bahçelerinin, ziyaretçileri üzerindeki etkileri nelerdir? Bu, tüm ekoturizm destinasyonlarının yöneltmesi gereken bir sorudur. Hayvanat bahçeleri, canlı hayvanlarla zengin bir duygusal bağlamda benzersiz deneyimler sunar (Myers, Saunders ve Birjulin, 2004). Deneyim eğlenceli, anlamlı ve kişisel olarak önemlidir. Hayvanat bahçeleri (ve diğer açık hava destinasyonları) söz konusu olduğunda, son raporlar yaşam boyu fen öğreniminin çoğunlukla sınıf veya okul dışında gerçekleştiğini göstermektedir (Falk ve Dierking, 2010). Hayvanat bahçeleri, sınıfın "resmi" ortamının dışında gerçekleşen "gayri resmi" yaşam boyu öğrenmenin bir parçasıdır. Bu, özellikle kişisel değerler ve sosyal bağlam (biyolojik çeşitliliğin korunması, iklim değişikliği ve evrim, örnek olarak) tarafından yoğun şekilde filtrelenen bilim sorunları için geçerlidir. Bu sorunlar için sınıf dışındaki deneyimler - biçimsel olmayan öğrenme deneyimleri - daha da güçlenir. Bu nedenle, hayvanat bahçeleri gibi gayri resmi öğrenme kurumları, hem okul çocukları hem de yetişkinler için fen öğreniminin başlangıcı olarak müjdelenmiştir (NRC, 2009). Bu nedenlerden dolayı hayvanat bahçeleri, çevre okuryazarlığını artırmak ve bilim bilgisindeki kritik boşlukları doldurmak için ekoturizm destinasyonları olarak benzersiz bir şekilde hazırlanmaktadır (Ballantyne, Packer ve Sutherland, 2011). Hayvanat bahçeleri halk tarafından en çok güvenilen kültür kurumları arasındadır ve

koleksiyonlarındaki canlı hayvanlar doğal dünyayla güçlü duygusal, bilişsel ve ruhsal bağlantılar sağlar.

Hayvanat bahçesi eğitimcileri ve tercümanları için zorluk, bu paha biçilmez özelliklerden yararlanmak ve anlamlı bir ziyareti çevreye fayda sağlayan yeni kişisel davranışlara dönüştürmektir. Son çalışmalar hayvanat bahçesi ziyareti ile çevresel tutumlar arasında bir bağlantı olduğunu ortaya koymaktadır, ancak bu bağlantıları tespit etmek için daha fazla şey yapılmalıdır (Ballantyne ve Packer, 2011; CBSG, 1993, Mayes ve ark., 2004; WAZA, 2005). Örneğin, bazı kanıtlar hayvanat bahçesi ziyaretinden sonra çevresel tutumların kaybolduğunu göstermektedir (Adelman, Falk ve James, 2000; Ballantyne, Packer ve Falk, 2011; Smith, Broad ve Weiler, 2008). Bu, hayvanat bahçelerine özgü değildir, çünkü tüm ekoturizm destinasyonlarının benzer zorluklarla karşı karşıya kalması muhtemeldir. Bir ekoturizm hedefine yapılacak bir ziyaretin çevresel davranış ve eylemde olumlu değişikliklere yol açacağını kesinlikle ümit etmek de, tüm izleyiciler, özellikle çevresel sorunları uzak olarak algıladıklarında (örneğin, “onların sorunu değil”) derhal harekete geçmeye hazır değildir (Beaumont, 2001). Hayvanat bahçeleri biyoçeşitliliğin korunması ve sürdürülebilir kalkınma hakkında anlamlı bir diyalog başlatırsa, doğal alanlar veya milli parklar gibi diğer destinasyonlara yapılacak ziyaretler için tohum ekiminde etkili olabilirler.

Bununla birlikte, bir dersin bir disiplin oluşturmadığı gibi, bir ziyaretin yaşamı değiştiren davranış kalıpları getirebileceğini varsaymak olanaksızdır. Hayvanat bahçesi meselesi, farklı izleyicilerin farklı mesajlara nasıl tepki verdiğinin anlaşılmasıyla desteklenmelidir (Myers ve ark., 2004). Son araştırmalar, doğaya ve hayvanlara bağlılık düzeyinin, çeşitli izleyicilerden beklenebilecek çevresel davranış türlerini tanımlamada önemli bir faktör olduğunu göstermektedir (Mayer ve Frantz, 2004). Radikal çevreciler, tüm hayvanat bahçesi ziyaretçilerinin "çevre hacıları" rolünü üstlenmesini istedikleri kadar ya da hayvanat bahçesi eleştirmenlerinin ziyaretçilerin çevresel tutumlarında toptan bir değişiklik olduğuna dair bir kanıt bulunmadığına işaret ettikleri kadar, makul gerçek şu ki, tüm hayvanat bahçesi ziyaretçilerinin eşit veya aynı yönde yanıt vermesini beklemek gerçekçi olmaz. Büyük olasılıkla, ziyaretçilerin çevresel kaygıları ve eylemleri sosyal, ekonomik ve manevi faktörlerle ilgili çeşitli değerlerden etkilenebilir. Örneğin,

Schultz (2001) kitle segmentlerini benlik kaygısı, başkaları için endişe ve biyosfer için endişe düzeyine göre kategorize etmiştir. Küresel ısınma izleyicileri için altı katmanlı bir segmentasyon gibi daha nüanslı diğer kitle segmentasyonlarının (Maibach, Leiserowitz, Roser-Renouf ve Mertz, 2011), farklı kitlelerin farklı eğitim müdahalelerine nasıl tepki verdiğini açıklamaya yardımcı olması ve aynı zamanda daha ince ayarlı; gayri resmi ortamlarda öğrenmenin nasıl gerçekleştiğini anlamaya yardımcı olan deneysel tasarımları bilgilendirmeye yardımcı olması muhtemeldir. Son olarak, “eve götürme” mesajlarının, koruma problemini ve sonuçlarını basitçe tanımlamanın aksine, eyleme geçirilebilir öğelere sahip olması da önemli olacaktır (örneğin, Gardner ve Stern, 2009).

HAYVANAT BAHÇELERİ DİĞER EKOTURİZM DESTİNASYONLARINA NASIL YARDIMCI OLABİLİR?

Birçok açıdan hayvanat bahçeleri ve akvaryumlar hâlihazırda önemli ekoturizm destinasyonları, işletmecileri ve destekçileridir. Bu roller nasıl geliştirilebilir? Hayvanat bahçelerinin ekoturizme nadiren destek sağladığı, ancak önemli deneyime ve kaynaklara sahip oldukları bir dizi önemli rol vardır. Hayvanat bahçeleri büyük misafirperverlik hizmet operasyonlarıdır. Büyük hayvanat bahçelerinin çoğu, konukseverlik personeli eğitme, ziyaretçilere konukseverlik hizmetleri sunma ve konuk memnuniyetini değerlendirme konusunda önemli bir deneyime sahiptir. Bu tür beceriler nadiren kullanılır veya hayvanat bahçesi sınırlarının ötesine yansıtılır, çünkü konuk hizmetleri departmanları genellikle biyoçeşitliliğin korunması misyonunu iletirmek olarak değil, yalnızca konuk operasyonlarına itaatkâr olarak görülür. Ancak hayvanat bahçeleri, önemli kapasiteleriyle, küçük ve orta ölçekli uzak ekoturizm operasyonlarına bu tür beceri ve eğitimlerle yardımcı olabilir. Benzer şekilde, hayvanat bahçeleri, eğitim programları ve tabelalar aracılığıyla biyoçeşitliliğin korunmasını yorumlama ve iletme konusunda önemli deneyime sahiptir. Birkaç hayvanat bahçesi uzak ekoturizm destinasyonlarına eğitim programları sunmuş olsa da, bu tür programların çoğu nispeten sığ olmuştur – zaman zaman materyalleri yerel dile çevirmekten veya yerel tişört veya poster üretimini desteklemekten başka bir şey değildir. Ancak hayvanat bahçeleri, yerel kültürler ve ihtiyaçlarla uyumlu yerel olarak uyarlanmış öğrenme stratejileri ve eğitim çerçevelerinin oluşturulması da dâhil olmak üzere bundan çok daha fazla potansiyele

sahiptir. Bu tür çabalar daha fazla enerji ve zaman alır, ancak sonunda çok daha anlamlıdır.

Hayvanat bahçeleri ve ekoturizm destinasyonları arasındaki bir diğer ortak nokta, özellikle son on yılın değişken ekonomik ikliminde, görev odaklı hedefler ile ekonomik sürdürülebilirliğe duyulan ihtiyaç arasındaki sonsuz dinamik çatışmadır. Kar amacı gütmeyen görev temelli hayvanat bahçeleri için, bu “dinamik çatışma” hiç bitmeyen zor seçimler geçit töreni sunmaktadır, çünkü sonunda hayvanat bahçeleri işle ilgilenmek zorunda kalmaktadır. Başka bir deyişle, “parasız koruma ancak boş konuşmadır” (H. Guada, kişisel iletişim). Bu nedenle, seçimler her zaman koruma etkisinin ve finansal sürdürülebilirliğin ikili filtresine karşı ölçülür. Belki de meydan okumayı ortaya çıkarmak, Chicago’daki Brookfield Hayvanat Bahçesi’nde yayınlanmamış ve izleyicilerin üç ana kategoriye ayrılabilceğini gösteren devam eden bir çalışmadır. Ziyaretçilerin en az üçte biri boş zaman etkinliği için gelmektedir, bu nedenle hayvanat bahçesinin müşteri onaylı bir işlem yapması gerekmektedir. Yaklaşık üçte biri, ziyaretlerinden bazı şeyler öğrenmek; aile ile eğlenceli ve sosyal bir gün geçirmek için gelmektedir. Son olarak, yaklaşık üçte biri prototipik çevreye eğilimli ziyaretçidir. Bunlar, hayvan ve doğanın korunmasına derin bir inançla gelen ve yalnızca artan öğrenmeden değil, çevresel eylem ve hatta ruhsal yükselme fırsatlarından da büyük beklentileri olan ziyaretçilerdir. Bu kitle kategorilerinin diğer hayvanat bahçeleri için evrensel olup olmadığı henüz yeni başlayan güncel bir projedir, bu yüzden bunu söylemek için henüz çok erkendir. Ancak bu tür izleyici segmentasyonu, yorumlama ve eğitim için bir zorluk teşkil etmektedir, çünkü hayvanat bahçesinde en az üç anlatı sesinin sağlanması gerektiği anlamına gelmektedir. Modern hayvanat bahçeleri, birinci ve üçüncü kategorileri hedeflemektedir, iyi eğlence ve zaman geçirme fırsatları sunmaktadır ve çevresel açıdan aktif ziyaretçilerle konuşmak konusunda nispeten iyidir. En büyük zorluk, tüm bu kitle segmentlerinin çevresel beklentiler merdiveninde nasıl yukarı doğru hareket ettirileceğidir.

Bu fırsatlar ve zorluklar muhtemelen hayvanat bahçelerinin ekoturizm destinasyonları olup olmadığına dair aşırı görüşlere sahip olanları ikna etmeyecektir. Ancak hayvanat bahçelerinin zengin kişisel deneyimler sunduğu, korumayı ilerlettiği,

yerel toplulukları desteklediği ve biyoçeşitliliğin korunmasına yardımcı olduğu açıktır. Ayrıca, bir ziyaretin etkisini tanımlamak ve geçici ziyaretçilerdeki koruma tutumlarını sürdürmek gibi diğer ekoturizm destinasyonlarının karşılaştığı zorluklarla da benzer sorunlarla karşı karşıya kalmaktadır.

Hayvanat bahçeleri ve geleneksel ekoturizm operasyonlarının birbirinden öğrenecek çok şeyinin olmasının yanı sıra, işbirliği ve destek için birçok fırsata sahiplerdir. Bu işbirlikleri güçlendirilirse, ekoturizm çeşitliliğinin her iki ucunda da faydalar sağlanacaktır.

KAYNAKÇA

Adelman, L.M., Falk, J.H. ve James, S. (2000). Impact of national aquarium in Baltimore on visitors' conservation attitudes behavior and knowledge. *Curator: The Museum Journal*, 43 (10), 33–62.

Andrews, B., Baker, A., Ballou, J., Boyle, P., Conde, D.A., Cook, R. de Man, D., Flesness, N., Green, L., Gusset, M., Holst, B., Hori, H., Kelly, D.W., Lacy, R., Lawrenz, A., Mirande, C., Guha, B., Pagel, T., Rubel, A., Schwartz, K., Wharton, D. ve Wilcken, J. (2011). Drafting a vision for intensively managed populations. *CBSG News*, 22, 1–5, available at http://www.cbsg.org/cbsg/content/files/2010_Ann_Mtg.../imp_wg.pdf (accessed 8 March 2013).

AZA. (2011). Annual report on conservation and science. Association of Zoos and Aquariums, Maryland, available at <http://www.aza.org/annual-report-on-conservation-and-science/> (accessed 20 December 2012).

Ballantyne, R. ve Packer, J. (2011). Using tourism free-choice learning experiences to promote environmentally sustainable behaviour: The role of post-visit 'action resources'. *Environmental Education Research*, 17 (2), 201–15.

Ballantyne, R., Packer, J. ve Falk, J.H. (2011). Visitors' learning for environmental sustainability: Testing short- and long-term impacts of wildlife tourism experiences using structural equation modelling. *Tourism Management*, 32 (6), 1243–52.

Ballantyne, R., Packer, J. ve Sutherland, L.A. (2011). Visitors' memories of wildlife tourism: Implications for the design of powerful interpretive experiences. *Tourism Management*, 32, 770–79.

Beaumont, N. (2001). Ecotourism and the conservation ethic: Recruiting the uninitiated or preaching to the converted? *Journal of Sustainable Tourism*, 9 (4), 317–41.

CBSG (IUCN/SSC). (1993). *The World Zoo Conservation Strategy: The role of the zoos and aquaria of the world in global conservation*. Brookfield, IL: Chicago Zoological Society.

Conway, W. (1990). Miniparks and megazoo: From protecting ecosystems to saving species. The Thomas Hall Lecture, 28 February, Washington University, St Louis, MO.

Conway, W. (1995). Zoos, conservation and ethical paradoxes. In B. Norton, M. Hutchins, E. Stevens ve T. Maple (Eds.), *Ethics on the Ark: Zoos, animal welfare, and wildlife conservation* (pp. 1–9). Washington, DC and London: Smithsonian Institution Press.

Conway, W. (2003). The role of zoos in the 21st century. *International Zoo Yearbook*, 38, 7–13.

Dunn, S.J., Clancey, E., Waits, L. ve Byers, J.A. (2011). Inbreeding depression in pronghorn (*Antilocapra americana*) fawns. *Molecular Ecology*, 20 (23), 4889–98.

Falk, J.H. ve Dierking, L.D. (2010). The 95 percent solution: School is not where most Americans learn most of their science. *American Scientist*, 98, 486–93, available at <http://www.americanscientist.org/issues/id.87/past.aspx> (accessed 8 March 2013).

Falk, J.H., Reinhard, E.M., Vernon, C.L., Bronnenkant, K., Heimlich, J.E. ve Deans, N.L. (2007). *Why zoos and aquariums matter: Assessing the impact of a visit to a zoo or aquarium*. Silver Spring, MD: Association of Zoos and Aquariums.

Fuller, S.S. (2011). The economic impact of spending for operations and construction by AZA-accredited zoos and aquariums. The Association of Zoos and Aquariums, Silver Spring, MD, available at http://www.aza.org/uploadedFiles/Press_Room/News_Releases/AZA%20Impacts%202011.pdf (accessed 3 March 2013).

Gardner, G.T. ve Stern, P.C. (2002). *Environmental problems and human behavior* (2nd ed., pp. 253–76). Boston, MA: Pearson Custom Publishing.

Gusset, M. ve Gerald, D. (2011). The global reach of zoos and aquariums in visitor numbers and conservation expenditures. *Zoo Biology*, 30 (5), 1098–2361.

Maibach, E.W., Leiserowitz, A., Roser-Renouf, C. ve Mertz, C.K. (2011). Identifying like-minded audiences for global warming public engagement campaigns: An audience segmentation analysis and tool development. *PLoS ONE*, 6, e17571.

Mayer, F.S. ve Frantz, C.M. (2004). The connectedness to nature scale: A measure of individuals' feeling in community with nature. *Journal of Environmental Psychology*, 24, 503–15.

Mayes, G., Dyer, P. ve Richins, H. (2004). Dolphin-human interactions: Pro-environmental attitudes, beliefs and intended behaviors and actions of participants in interpretation programs – a pilot study. *Annals of Leisure Research*, 7 (1), 34–53.

Myers, O.E. Jr, Saunders, C.D. ve Birjulin, A.A. (2004). Emotional dimensions of watching zoo animals: An experience sampling study building on insights from psychology. *Curator: The Museum Journal*, 47, 299–321.

NRC (National Research Council). (2009). *Learning science in informal environments: People, places, and pursuits*. In P. Bell, B. Lewenstein, A.W. Shouse ve M.A. Feder (Eds.). Board on Science Education, Center for Education. Division of Behavioral and Social Sciences and Education. Washington, DC: The National Academies Press.

Quebec (2002). Québec Declaration on Ecotourism. World Ecotourism Summit. Quebec, Canada, available at <http://www.gdrc.org/uem/eco-tour/quebec-declaration.pdf> (accessed 8 March 2013).

Schultz, P.W. (2001). The structure of environmental concern: Concern for self, other people, and the biosphere. *Journal of Environmental Psychology*, 21 (4), 321–39.

Smith, L., Broad, S. ve Weiler, B. (2008). A closer examination of the impact of zoo visits on visitor behaviour. *Journal of Sustainable Tourism*, 16 (5), 544–62.

WAZA. (2005). Building a future for wildlife: The World Zoo and Aquarium Conservation Strategy. Bern, Switzerland: The World Association of Zoos and Aquaria Executive Office.

34. Ekoturizm Alanları Olarak Botanik Bahçeleri

Lucy A. Sutherland

GİRİŞ

Botanik bahçelerinin ekoturizm potansiyeli literatürde ve endüstride sıklıkla göz ardı edilmiştir. Botanik bahçelerinin neden ekoturizm endüstrisine meydan okuduğunun görülebileceğine dair çeşitli açıklamalar vardır. Öncelikle araştırma, eğitim ve halkın keyfi için bitkileri incelemek, değiş tokuş etmek ve sergilemek üzere kurulmuş olan botanik bahçeleri, daha çok kültürel kurumlar olarak kabul edilmektedir. Sonuç olarak botanik bahçeleri genellikle miras, kültür ve/veya bahçe turizmi ile ilişkilendirilmektedir. Buna karşılık, ekoturizm genellikle gelişmemiş, bozulmamış ve eel değmemiş olarak algılanan doğal korunan alanlar bağlamında tartışılmıştır. 1990'lı yıllarda literatürde ekoturizm için uygun ortamlara ve deneyimlere sınırlı bir bakış hâkim olsa da, doğal korunan alanların sürdürülebilirliğine yönelik tehditler, ekoturizm için diğer ortamların ve deneyimlerin dikkate alınması ihtiyacını doğurmuştur.

Endüstri, daha geniş bir ekoturizm görüşünün sunabileceği fırsatlar yelpazesini kabul etmiş durumdadır ve değiştirilmiş alanlarda ve kentsel ortamlarda ekoturizm söyleminde bir büyüme vardır. Başlangıçta, bu söylem yaban hayatı odaklıydı ve öncelikle karakter olarak keşfediciydi (Lawton ve Weaver, 2001; Mason, 2000; Weaver, 2001, s. 85-90). Waitt, Lane and Head (2003) ve Chirgwin (2005) tarafından yapılan daha sonraki araştırmalar, turist perspektifini inceleyerek bu tartışmalara önemli katkılar sağlamıştır. Waitt ve ark.'nın doğa turizminin sınırları üzerine yaptığı çalışmalar, turistlerin doğal peyzajın bir parçası olarak barajlar gibi değiştirilmiş ortamları algıladıklarını ortaya koymuştur (Waitt ve ark. 2003, s.541). Benzer şekilde, Chirgwin'in Avustralya'daki yapay sulak alanlar üzerine yaptığı çalışmalar, bu değiştirilmiş alanları, doğa turistlerinin 'doğal' alanların motivasyonlarını ve beklentilerini karşılayan doğaya dayalı turizm için uygun ortamlar olarak bulmuştur (Chirgwin, 2005, s. 60).

Bu bölüm, botanik bahçelerini ekoturizm alanları olarak inceleyerek, değiştirilmiş alanlarda ve kentsel ortamlarda ekoturizmin tartışılmasına katkıda bulunmaktadır. Bu

bölüm başlangıçta literatürü inceleyerek araştırma için bağlamsal bir arka plan sunmaktadır. Esaret altındaki doğa, bahçe ortamlarında yerli türlerin bağlamsallaştırılması ve ‘doğa’ ile ‘doğal’ın toplumsal inşası incelenen kilit konulardan bazılarıdır. Ayrıca, bu bölüm Güney Afrika, Küba ve Belize’den botanik bahçesi ortamlarının turist perspektifi ve bu cazibe merkezlerinin ekoturizm alanları olarak potansiyelini keşfetme deneyimleri üzerine deneysel araştırmalar sunmaktadır. Son olarak, bölüm, botanik bahçelerinin ekoturizm alanları olarak potansiyelini tartışmak için bu bulgulara dayanmaktadır.

DEĞİŞTİRİLMİŞ TABİAT VE EKOTURİZM

Lawton ve Weaver (2001, s.315) ve Weaver (2001, s.85–90, 2005a), özellikle yaban hayatı izleme ile ilgili olarak, ekoturizm için yoğun biçimde değiştirilmiş tabiat alanlarının potansiyeline dikkat çekmiştir. Tarım arazileri, yapay resifler, bozulmuş tabiat alanları ve kentsel alanlar gibi alanların potansiyelini tartışmaktadırlar. Lawton ve Weaver, kentsel yeşil alanları ekoturizm için bariz bir ortam olarak görürken, ‘vahşi yaşam cazibe merkezlerinin tutsak doğası’ nedeniyle botanik bahçelerini ve hayvanat bahçelerini önemsememektedirler (Lawton ve Weaver, 2001, s. 320, 322).

Botanik bahçelerinin tutsak doğa paradigması derin tarihsel köklere sahiptir. Başlangıçta, dünya Kraliyetinin eski zevk bahçelerinden ve Orta Çağ Manastır fizik bahçelerinden ve daha yakın zamanda, on altıncı yüzyıl Rönesansı sırasında dünyayı düzene sokma ve cenneti yeniden yaratma arzusuna dayanan ‘modern’ botanik bahçesi tasarımından kaynaklanmaktadır (Byrd, 1989, s.44-5). Bu paradigma yirminci yüzyıla kadar devam etti ve sonuç olarak botanik bahçeleri, geometrik olarak tasarlanmış bitki yatakları, yüksek duvar muhafazaları ve on sekizinci yüzyıldan itibaren Linnaeus’un isimlendirme sistemine göre sıralı dikimlerle karakterize edildi (Byrd, 1989, s. 45). Bu paradigma içinde, bahçeler çoğu zaman kendi ortamlarındaki türlerin bağlamsallaştırılmasından yoksundur.

Yirminci yüzyıl boyunca, botanik bahçesi tasarımı ve ayarları için yeni bir paradigma gelişti ve birçok çağdaş bahçe, doğal bitki örtüsü ceplerini ve coğrafi bölgeleri ve ekolojik sistemleri temsil etmek üzere düzenlenen koleksiyonları içermektedir. Sonuç

olarak, botanik bahçelerinin ‘tutsak doğası’ nedeniyle ekoturizm potansiyelinin düşürülmesi, bu yeni paradigmayı tanımakta muhtemelen başarısız olmaktadır. Aslında, dünya çapında yaklaşık 400 botanik bahçesi, büyük ölçüde değiştirilmemiş bitki örtüsüne sahiptir (Wyse Jackson ve Sutherland, 2000, s.26) ve kentsel ve yarı kentsel yeşil alan ağlarına bağlanan kilit bir rol oynamaktadır. Örneğin, Güney Afrika’da, dokuz ulusal botanik bahçesinin tümü, ilişkili biyolojik etkileşimler ve biyoçeşitliliğe sahip doğal yerli bitki örtüsünü içermektedir (Willis ve Morkel, 2007, s. 2). Bu nedenle, tarım arazileri, kentsel alanlar ve barajlar gibi değiştirilmiş alanların ekoturizm alanları olarak potansiyeli varsa, biyoçeşitlilik cenneti olarak botanik bahçelerinin de bazı ekoturizm olanakları sunduğu öne sürülmektedir.

Ekoturizmi görmenin farklı yolları, botanik bahçeleri tarafından sağlanan farklı doğa temelli deneyimlerin ve ortamların dikkate alınmasına kesinlikle izin vermelidir. Higham ve Carr (2003, s.23) ekoturizmin bozulmamış, gelişmemiş, değiştirilmemiş veya hassas ortamlarla sınırlı olmaması gerektiğini savunmaktadırlar. Aslında, Higham’ın Lück ile daha önce yaptığı çalışma, Yeni Zelanda’da yoğun biçimde değiştirilmiş kentsel ortamlarda bulunan üç başarılı ekoturizm operasyonunu tanımladı (Higham ve Lück, 2002). Botanik bahçelerinin neden dikkate alınması gerektiğinin önemli bir nedeni, endüstrinin sürdürülebilirliği ile ekoturizm bağlantılarıdır. Örneğin, ekoturizm ‘bağlı olduğu ekosistemleri’ tehdit edebilir (Honey, 2008, s.6) ve alternatif kitlesel ve kentsel ekoturizm, ziyaretin bir kısmını botanik bahçeleri gibi daha sertleşmiş alanlara (Weaver, 2005b) yönlendirerek savunmasız doğal alanlar üzerindeki baskıyı hafifletebilir.

Ayrıca ‘doğanın’ ve ‘doğal peyzajın’ toplumsal yapılarının çeşitliliğinin, botanik bahçeleri içinde var olanlar da dahil olmak üzere ziyaretçilerin değişen doğa algılarını karşılamak için bir dizi ekoturizm deneyimi için fırsatlar sağladığı öne sürülmektedir (bkz. Chirgwin, 2005; Tuan, 1990; Waite ve ark., 2003). Orams’ın (2001) ekoturizm türlerinin doğal çevre üzerindeki etkilerine göre sürekliliği, ekoturizm paradigmasının botanik bahçeleri ve hayvanat bahçeleri gibi değiştirilmiş alanları içerecek şekilde genişletilmesi için daha fazla potansiyel ortaya koymaktadır. Mason (2000), hayvanat bahçelerinin daha sürdürülebilir bir ekoturizm biçimi sağlayabileceğini, yani uzun mesafeli seyahatler yoluyla sınırlı kaynakların yoğun tüketimini içermeyen uzmanlaşmış,

eğitimsel ve doğaya dayalı turizm anlamına gelebileceğini öne sürmektedir. Orams'ın ekoturizm türleri sürekliliğine göre, bu sürekliliğin pasif ve aktif uçları arasında sınıflandırılabilir. Benzer şekilde, botanik bahçelerinin ev sahibi çevrenin sağlığına katkıda bulunan ekoturizm için etkili eğitim ve doğa temelli deneyimler sağlama potansiyelinin de dikkate alınması gerekmektedir.

FAALİYET ALANI AYARLAMA: TURİZM, EKOTURİZM VE BOTANİK BAHÇELERİ

Blue Mountains Botanik Bahçeleri, Avustralya'daki Mt Tomah (Worsman ve Gray, 2004) ve Çin'deki Xishuangbanna Tropikal Botanik Bahçesi (Xishuangbanna Tropical Botanic Garden, 2006) gibi doğa temelli turizmde aktif olarak yer alan veya daha spesifik olarak ekoturizm gibi sürdürülebilir formlar gibi bilinen birkaç botanik bahçesi vardır. Aktif katılım sadece bir azınlık tarafından üstlenilirken, daha az gelişmiş ülkelerdeki botanik bahçelerinin bir ön araştırması, çeşitli yöneticilerin (yüzde 15,5) kurumlarını ekoturizme dâhil etmekle ilgilendiklerini ortaya koymuştur (Sutherland, 2005). Daha az gelişmiş ülkelerdeki zengin biyoçeşitlilik, doğaya dayalı deneyimler arayan turistleri cezbetmekte ve koruma amaçlı olası turizm gelirleri botanik bahçeleri yönetiminin ilgisini çekmektedir. Bahamalar, Meksika, Arjantin ve Vietnam'daki botanik bahçeleri'nden yöneticilerin hepsinin, bu ekoturizm endüstrisindeki rollerini geliştirmek için ortaklık projelerinin ilk aşamalarında oldukları tespit edildi.

Benfield (1999), 1980'lerin başından bu yana botanik bahçesi geliştirme ve restorasyonunun küresel olarak yeniden canlanmasına rağmen, bahçelerin turizm potansiyelinin zayıf bir şekilde geliştiğini ve büyüyen turizm endüstrisi ve seyahat pazarındaki artan segmentasyon için yeterince hazırlıklı olmadıklarını savunmaktadır. Turizmin, bazı botanik bahçelerinin çevresel bir rolü olduğu ve sanayinin anlaşılmadığı görüşü, bölgesel ve uluslararası stratejilerde aldığı dar odaklı ilgi ile pekiştirilmektedir (Burbidge ve Wyse Jackson, 1998; Cheney, Navarrete Navarro ve Wyse Jackson, 2000; Wyse Jackson ve Sutherland, 2000). Ayrıca Mason'ın (2000, s.335) hayvanat bahçeleri ve turizmle ilgili bulgularına benzer şekilde, kent turizmi (örneğin Law, 2002; Page ve Hall, 2003), miras turizmi (örneğin, Timothy ve Boyd, 2002) ve turistik yerler (örneğin,

Swarbrooke, 2002) botanik bahçelerini tartışmazlar. Ayrıca, *Annals of Tourism Research*, *Journal of Ecotourism*, *Journal of Sustainable Tourism and Tourism Management* gibi önemli akademik turizm dergilerinin incelenmesi, bu ilgi çekici yerlerin yeterince araştırılmadığını ortaya koymaktadır. Botanik bahçesi literatürünün çoğu, Botanik Bahçeleri Koruma Uluslararası ve Amerikan Kamu Bahçeleri Birliği (eski adıyla Amerikan Botanik Bahçeleri ve Arboreta Birliği) gibi ağlardan kaynaklanmaktadır. İronik olarak, bazıları Güney Afrika gibi ülkelerde en gözde turistik yerler haline gelmesine rağmen; bu yayınlarda turizmin botanik bahçelerinin temel işinin bir parçası olarak tartışıldığı sınırlı sayıda rapor bulunmaktadır.

Ekoturizm için değiştirilmiş alanlar üzerine artan söylem ve biyoçeşitliliğin sürdürülebilir kullanımını ele almak için botanik bahçelerinin yakın zamanda stratejik olarak yeniden odaklanması, botanik bahçelerinin ekoturizm için siteler olarak potansiyelini incelemek için uygun bir fırsat sunmaktadır. Botanik bahçeleri homojen bir cazibe merkezi grubu oluşturmaz. Sağladıkları ortamlar ve ekoturizmle olan ilgileri hakkındaki tartışmalar; botanik bahçeleri, ekoturizm ve ziyaretçi arasındaki ilişkiyi dikkate almalıdır. Bu bölüm; Güney Afrika, Küba ve Belize'deki vaka çalışması botanik Bahçeleri'ndeki turist anketlerinden elde edilen verileri kullanarak, botanik bahçelerinin turist için ekoturizm deneyimini uygun şekilde yansıtabilecek doğaya dayalı bir ortam ve deneyim sağlama potansiyelini araştırmaktadır. Aşağıdaki bölüm, botanik bahçeleri ortamlarını ve deneyimlerini turist perspektifinden incelemek için bu araştırma için kullanılan araştırma yöntemlerini tanıtmaktadır.

ARAŞTIRMA YÖNTEMLERİ

Bu araştırma, üç botanik bahçesinin turizm araştırmasını içermektedir: Güney Afrika'nın Cape Town kentindeki Kirstenbosch Ulusal Botanik Bahçesi (KNBG), Küba'nın Havana kentindeki Jardín Botánico Nacional de Cuba (JBNC) ve Belize'nin San Ignacio kentindeki Belize Botanik Bahçeleri (BBG). Bu bölümde sunulan bulgular, botanik bahçelerini ve turizmi çeşitli açılardan inceleyen daha geniş bir çalışmanın parçasını oluşturmaktadır (bkz. Sutherland, 2005, 2009). Bu bölüm turist perspektifine odaklanmakta ve botanik bahçesi ortamlarından ve deneyimlerinden turist beklentileri ile

ilgili sonuçlar sunmaktadır. Veri toplama yaklaşımını tartışmadan önce, üç botanik bahçesi vaka çalışması kısaca açıklanmıştır.

Kirstenbosch Ulusal Botanik Bahçesi (KNBG)

Knbg'nin 528 hektarlık arazisinde, ekili bahçe 52 hektarlık bir alanı kaplamaktadır. Arazinin geri kalanı, güney Afrotemperat ormanları ve fynbos bitki örtüsü alanları ve arka planda ikonik Masa Dağı'nın doğu yamaçları ile bir doğa rezervinden oluşmaktadır. Ekili bahçede yetişen yaklaşık 6000 tür Güney Afrika bitkisi vardır ve 125'ten fazla kuş kaydedilmiştir. Kirstenbosch, ana akım turizmde iyi tanımlanmış bir yere sahiptir ve turizm otoriteleri ve diğer turistik mekânlarla güçlü ortaklıklara sahiptir. Kirstenbosch, çapraz pazarlama fırsatlarını keşfetmek için düzenli olarak bir araya gelen Western Cape'deki başlıca turistik mekânlardan oluşan gayri resmi bir ağ olan Cape Town Big Six'in kurucu üyelerinden biridir (NBI, 2000).

Küba Ulusal Botanik Bahçesi (JBNC)

Havana'da bulunan 600 hektarlık JBNC, Küba'nın doğal bitki örtüsü ve ekosistemlerinin yanı sıra dünyanın çeşitli tropikal ve subtropikal bölgelerinden egzotik bitkilere ayrılmış, geniş sergilere ve ekim alanlarına sahiptir. JBNC, Havana'nın ilk vejetaryen organik restoranının yanı sıra kafeler, hediyelik eşya dükkânı ve araba / otobüs park yeri de dâhil olmak üzere gelişmiş turizm ve ziyaretçi olanaklarına sahiptir. Varışta tüm ziyaretçiler için bir rehberlik hizmeti mevcuttur ve JBNC, çok dilli ve üniversite eğitimi ve biyoloji eğitimi almış 17 tam zamanlı rehber istihdam etmektedir.

Belize Botanik Bahçeleri (BBG)

Belize Botanik Bahçeleri, San Ignacio'nun batısında, Macal Nehri kıyısında yer almaktadır. DuPlooy's Jungle Lodge'un bitişiğindeki 18 hektarlık bahçeler, ülke içinde çeşitli habitatları temsil eden bir dizi Belize bitki örtüsü örnekleri sergilemektedir. Ulusal olarak tehdit altındaki bitkilerin yanı sıra ekonomik, botanik veya bahçecilik açısından önemli türlerin koleksiyonlarına özel bir odaklanma vardır. Koleksiyonlar böcek ilacı veya herhangi bir kimyasal madde kullanılmadan yönetilmektedir. Native Orchid House

ve Hamilton Bird Hide gibi bir dizi parkur ve cazibe merkezi, ziyaretçilerin yoğun erişim noktalarıdır. Botanik bahçeleri ve DuPlooy's Jungle Lodge'un beş mil yarıçapındaki arazisinde yaklaşık 300 kuş türü kaydedildi ve kuş gözlemciliği, bu bahçelerde popüler bir etkinlik haline geldi. Maya bitkileri de bahçelerin bir bölümüdür ve ziyaretçiler Maya kültürel gelenekleri ve yerli bitkilerin kullanımı hakkında bilgi edinme fırsatına sahiptir.

VERİ TOPLAMA

Araştırma yöntemleri çerçevesi Goodwin, Kent, Parker ve Walpole'un (1998) Hindistan, Endonezya ve Zimbabve'deki korunan alanlardaki önceki çalışmaları üzerine modellenmiştir. Botanik bahçelerinin ekoturizmdeki rolünü incelemek için nitel ve nicel tekniklerin bir birleşimi kullanılmıştır. Bu bölüm özellikle, çalışma alanlarının her birinde turistlere uygulanan bir anketten elde edilen bulguları, turist perspektifinden bu cazibe merkezlerinin ekoturizm için yerler olmasına kadar herhangi bir engelin belirlenmesine yardımcı olan bulguları tartışmaktadır. Turist anketi, bir görüşme kullanılarak uygulandı. Birkaç soru, botanik bahçesi deneyimlerinin ekoturizm açısından algılarını ve genel olarak botanik bahçelerinde sağlanan ortamların beklentilerini araştırmayı ve karşılaştırmayı amaçlamıştır. Bu faktörleri turistlerle birlikte incelemenin amacı; bir botanik bahçesi deneyiminin, genellikle ekoturizmle ilişkili olanları tamamlama potansiyeline sahip olup olmadığının belirlenmesine yardımcı olmak ve botanik bahçelerinin turistler tarafından ekoturizm için sahalar olarak kabul edilmesine yönelik herhangi bir engel olup olmadığını belirlemeye çalışmaktır.

ÖRNEĞİN DOĞASI

Yüksek sezonda en yoğun ziyaret döneminde (10.00–16.00) istekli olan turistlerle görüşülmüştür. Grup başına bir yetişkine doğrudan yaklaşıldı ve mümkün olan yerlerde eşit sayıda kadın ve erkekle görüşme girişimlerinde bulunuldu. Yerel ziyaretçiler bu çalışmanın bir parçası değildi. Üç alanda toplam 336 mülakatla yönetilen anket dolduruldu (Tablo 36.1). Anketin sınırlamaları, örneklem büyüklüğü ve katılımcı profili açısından kabul edilmelidir. Her bir sahadaki anketi yöneten gün sayısı değişmezken (17 gün), katılımcı sayısı; hava durumu, o gün ziyaret eden toplam turist sayısı, tur grubu talepleri ve turistlerin zaman müsaitliği gibi belirgin faktörler tarafından belirlendi.

Örneğin çocuklu turistler röportaj yapmaktan çekiniyordu. Bir dizi turistle iletişim kurmak için girişimlerde bulunuldu, ancak Güney Afrika’da İngilizce, Küba ve Belize’de İspanyolca ve İngilizce bilen araştırmacı ve asistanlarla ilgili, dil bir sınırlama yaratmaktaydı.

Tourist characteristics	Botanic gardens		
	KNBG South Africa	JBNC Cuba	BBG Belize
Sample size	198	105	35
% Male	46.9	51.4	37.1
% Female	53.1	48.6	62.9
% National tourists	13.8	31.4	0
% Foreign tourists	86.2	68.6	100
% >55 years	49.5	22.8	14.3

Tablo 36.1 Örneklerin karakter özelliklerinin niteliği

Mevsimselliğe bağlı olarak örneklem büyüklüğündeki geniş farklılıklar karşılaştırmaları zorlaştırırken, bu çalışma botanik bahçelerinin ekoturizm alanları olarak potansiyelinin dikkate alınmasını sağlamak için bazı ön veriler sunmaktadır.

EKOTURİZM DENEYİMLERİ OLARAK BOTANİK BAHÇELERİ

İnsanların kişisel deneyimleri, algılarını ve beklentilerini geliştirmede onlara rehberlik eder (Waitt ve ark. 2003). Bu çalışmada, yanıt veren tüm turistlerin çoğunluğu (yaklaşık yüzde 91) daha önce botanik bahçelerini ziyaret etmiş ve bu nedenle botanik bahçesi ortamlarından beklentilerini tartışmak için deneyim kazanmışlardır.

Botanik Bahçesi Ortamlarından Beklentiler

Turistlerin botanik bahçelerindeki peyzaj ve doğal ortam özellikleri hakkındaki beklentileri üzerine açık uçlu bir soruya çok sayıda ve çeşitli yanıtlar alındı. Saha gözlemleri, özellikle Belize’deki daha deneyimli gezginlerin, botanik bahçelerinin homojen cazibe merkezleri olmadığını ve ortamlar ve deneyimler hakkında genelleme

yapmanın onlara bir meydan okuma sunduğunu kabul ettiğini belirtti. Sonuç olarak, bazıları botanik bahçesi ortamlarından beklentilerinin ülkeye, coğrafyasına ve iklimine ‘bağlı’ olduğunu belirtmiştir (Tablo 36.2). Birçok botanik bahçesi turisti, bu cazibe merkezlerine yoğun biçimde değiştirilmiş ortamlar ve çiçekli bitkilerin sergilenmesi, açık alan, resmi bahçe yatakları ve su özellikleri de dâhil olmak üzere kentsel ortamlarla ilgili beklenen ayar özellikleri olarak güçlü görüşlere sahipti (Tablo 36.2).

JBNC ve BBG turistlerinin neredeyse üçte ikisi bu bahçeleri ekili olarak tanımladığında botanik bahçelerinin kentsel ortamlar yarattığı görüşü daha da vurgulandı (Tablo 36.3).

Tartışmalar ayrıca botanik bahçesi ortamlarının heterojen olduğu kanıtını destekleyen ve bunların doğal ortam olarak görülme potansiyelini ortaya koyan anormal sonuçlar sundu. Örneğin, KNBG katılımcılarının dörtte biri bahçeyi doğal bir ortam olarak tanımlamıştır (Tablo 36.3). Ek olarak, KNBG ve JBNC katılımcılarının yaklaşık üçte biri ile yarısı arasında yapılan açık tartışmalar, yaban hayatı ve doğal bitki örtüsü alanları gibi daha doğal korunan alanlarla daha geleneksel olarak ilişkilendirilen botanik bahçesi kurma özelliklerinin beklentilerini vurguladı (Tablo 36.2).

Setting features (% of respondents)	Botanic gardens		
	KNBG <i>n</i> = 186 (%)	JBNC <i>n</i> = 105 (%)	BBG <i>n</i> = 35 (%)
Flowering plants	64.5	51.4	42.9
Natural areas of vegetation	56.5	51.4	2.9
Formal garden beds	28.5	22.9	14.3
Wildlife	30.6	34.3	17.1
Waterfalls/water features	39.2	41.9	34.3
Rugged topography	12.9	12.4	2.9
Scenic	2.7	2.9	8.6
Open space	44.6	25.7	0
Depends	5.4	2.9	20.0

Tablo 36.2 Botanik bahçesi ortamlarında doğal ve peyzaj özelliklerinden beklentiler

Setting ranking (% respondents)	1 Natural	2	3 Semi-natural/ cultivated	4	5 Cultivated	Mean score
KNBG $n = 124$	8.9	19.4	49.2	16.9	5.6	2.9
JBNC $n = 79$	5.1	5.1	27.8	35.4	26.6	3.7
BBG $n = 18$	0	11.1	27.8	38.9	22.2	3.7

Tablo 36.3 Örnek olay incelemelerinin botanik bahçesi ortamının açıklanması

Araştırma bulguları, ortamın değiştirilmiş olarak algılanıp algılanmadığına bakılmaksızın, doğanın ve doğallığın birçok yönden görüldüğünün altını çizdi. Turistlerden bahçelerin doğa deneyiminin kalitesini 1 ‘yoksul’ ve 5’i ‘mükemmel’ olarak gösteren ölçeğinde derecelendirmeleri istendiğinde, botanik bahçesi vaka çalışmalarının çoğunluğu tarafından mükemmel kalitede doğa deneyimleri sağladığı görülmüştür (KNBG yüzde 92,6, $n = 122$; JBNC yüzde 79,7, $n = 79$; BBG yüzde 64,7, $n = 17$). Bu bulgular, botanik bahçelerinin ekoturizm için uygun sahalar olduğu iddiasını destekleyecek kanıtlar sunmaktadır. Bu iddiayı daha ayrıntılı incelemek için botanik bahçeleri de sağladıkları deneyim açısından ele alınmıştır.

Botanik Bahçesi Deneyimi Algıları

Araştırma, botanik bahçelerinin bir ekoturizm deneyiminin yaygın olarak belirtilen bileşenlerinden herhangi birini sağlamada etkili olup olmadığını tespit etmek amacıyla, turistlerin botanik bahçesi deneyimleri hakkındaki algılarını araştırmıştır. Wight (1997, s.218) tarafından tartışıldığı gibi ekoturizmin çeşitli bileşenleri, ‘etkisiz’ ile ‘çok etkili’ arasında değişen yanıt seçenekleriyle, beş noktalı Likert tipi bir ölçek kullanılarak tasarlanan bir soruyu çerçevelemek için kullanıldı. Bulgular, botanik bahçelerinin bir ekoturizm deneyiminin temel yönlerini sağlamadaki etkinliği hakkında bir dizi algı göstermektedir ve botanik bahçelerinin homojen cazibe merkezleri olmadığına dair görüşleri vurgulamaktadır.

Şekil 36.1 Kirstenbosch Ulusal Botanik Bahçesi gibi botanik bahçeleri, bazı turistler için etkili bir uzak deneyim sağlayabilir.

Botanik bahçelerinin bitkiler, yaban hayatı ve doğa hakkında bilgi edinme ve bitkileri görme fırsatları sağlamada özellikle etkili olduğu düşünülmüştür. Görüşülen turistlerin yaklaşık yarısı için, botanik bahçelerinin genellikle uzak bir deneyim sağlamada ve ayrıca kalabalıkların eksik olduğu bir deneyim sağlamada yüksek düzeyde etkinliğe sahip olduğu algılandı (Bkz. Tablo 36.4, sayfa 478).

Ancak botanik bahçeleri, bir ekoturizm deneyiminin tüm bileşenlerini sağlamada etkili olarak algılanmamıştır. Anahtar ‘zayıflıklar’, kültürler hakkında bilgi edinme, hayvanları görme veya fiziksel olarak zorlu eğlence fırsatları sağlama fırsatları sağlamadaki algılanan etkinlik eksikliği idi.

Botanik bahçesi deneyiminin genellikle bazı turistler için ekoturizm deneyiminin bazı yönlerini etkili bir şekilde sunduğu gösterilmiştir. Belki de bu bulgu botanik bahçelerinin ekoturizm alanı olarak görülme olanaklarını desteklemektedir. Bulgular ayrıca, ekoturizm alanları olarak potansiyellerini arttırmak için geliştirilmesi gereken kilit deneyimleri veya botanik bahçeleri deneyimlerine ilişkin turist algılarını değiştirmek için pazarlanması gerekenleri vurgulamaktadır.

EKOTURİZM ALANLARI OLARAK BOTANİK BAHÇELERİ

Alternatif ekoturizm sağlayarak doğal korunan alanlar üzerindeki baskıyı hafifletme potansiyeline sahip herhangi bir ortam, eleştirel olarak değerlendirilmelidir. Sonuç olarak, heterojen ve çoğu zaman kentsel / yarı kentsel ortamlara kolayca erişilebilen botanik bahçesi ortamları, ekoturizm için sahalar olarak değerlendirilmeyi hak etmektedir.

Ecotourism experiences	Botanic gardens		
	KNBG <i>n</i> = 190	JBNC <i>n</i> = 96	BBG <i>n</i> = 34
Remoteness from civilization	3.36	3.51	3.29
Lacks crowds	3.53	3.63	3.71
Opportunities to learn about plants/ wildlife/nature	4.17	4.44	4.15
Opportunities to learn about culture(s)	2.34	3.64	2.50
Opportunities to view animals	2.38	3.08	2.47
Opportunities to view plants	4.85	4.78	4.94
Recreational opportunities that offer a physical challenge	2.72	2.79	2.41

Tablo 36.4 Botanik bahçelerinin ‘genel olarak’ ekoturizmle ilgili temel deneyimler sağlamadaki etkinliği: Ortalama değerler

Botanik bahçelerinin ‘tutsak doğaya’ sahip bilimsel, eğitimsel ve kültürel kurumlar olarak algılanması, ekoturizm konusundaki düşüncelerini bugüne kadar sınırlandırmış olsa da, doğal ortamlara yönelik bireysel tercihlerin yanı sıra doğayı görmenin farklı yollarının karmaşık bir modern toplumda büyük ölçüde değiştiğini kabul etmek önemlidir (Tuan, 1990, s.114). Dahası, teknoloji ve kentleşme birçok insanın doğa anlayışını ve doğa ile ilişkilerini değiştirmiştir, örneğin ‘kişinin doğal çevresiyle fiziksel teması giderek daha dolaylı durumdadır ve özel günlerle sınırlıdır’ (Tuan, 1990, s. 95; ayrıca bkz. Dodd ve Jones, 2010). Sonuç olarak, turizm perspektifi, bir botanik bahçesi ortamının ve ilgili deneyimlerin ekoturizm potansiyeline sahip olup olmadığı konusunda belirleyici faktörlerden biri olacaktır.

Güney Afrika, Küba ve Belize’de yapılan araştırmalar, pek çok turistin botanik bahçelerini değiştirilmiş ortamlar olarak algıladığına dair çok az şüphe olduğunu göstermiştir. Bununla birlikte, değiştirilmiş ortamlar, ekoturizmin temel bileşenlerinden

biri olan bir doğa deneyimi sağlama yeteneklerini reddetmez. Bu vaka çalışması araştırması, az sayıda turistin botanik bahçelerini doğal manzaralar olarak görmesine rağmen, çoğunluk tarafından flora, vahşi yaşam ve doğa hakkında etkili bir şekilde görüntüleme ve bilgi edinme fırsatları sağlayan mükemmel kalitede doğa deneyimleri olarak algılandığını ortaya koymuştur. Görüşülen turistlerin üçte biri ile yarısı, doğa ile ilgili nedenlerden dolayı, vaka çalışması olan botanik bahçelerini ziyaret etmek için hevesliydi.

Doğal alanlara ek olarak, bir ekoturizm ortamı genellikle ‘uzak’ konumlarla (Honey, 1999, s.22; Wight, 1997, s. 218), özellikle korunan alanlarla ilişkilendirilmiştir. Uzak yer, “nüfusun ana merkezlerinden uzakta bulunan” bir yer olarak tanımlanmıştır (Pearsall, 1999, s.1211). Bu araştırma, turistlerin ‘uzak’ yorumunun öznel olduğunu ve Pearsall’ın botanik bahçelerinin kentsel yapıli ortamlarda “esir doğa” olarak tanımlanmasına ve klişesine meydan okuduğunu bulmuştur.

Ekoturizm genellikle doğanın ve biyoçeşitliliğin vahşi yaşam yönüne odaklanır ve bitkilere daha az odaklanır. Kuşlar, sürüngenler, böcekler ve amfibiler de dâhil olmak üzere çok çeşitli vahşi yaşam alanları botanik bahçelerinden yararlanmaktadır ve KNBG ve JBNC’yi ziyaret eden turistlerin büyük bir kısmı botanik bahçesi ortamlarında vahşi yaşamı deneyimlemeyi beklemektedir (Tablo 36.2). Birçok ülkede geniş kentleşmeyle birlikte botanik bahçeleri ve hayvan varlığı çeşitliliğini koruyan biyoçeşitlilik cennetleri olarak, sürekli artış gösteren bir role sahiptir (Willis ve Morkel, 2007). Botanik bahçeleri genellikle ekoturistlerin ilgisini çeken karizmatik faunayı daha az çekse de, turistlerin ilgisini çeken faunaya sahip çok sayıda bahçe örneği vardır. Örneğin; Belize Botanik Bahçeleri’nde görülen 300 kuş arasında yakut boğazlı sinek kuşu ve omurgalı gagalı guguk kuşu (Belize Botanik Bahçeleri, n.d.) dikkat çekicidir. Babunlar, Güney Afrika’daki Harold Porter Ulusal Botanik Bahçeleri’nde görülebilir ve Doğu su ejderhaları Avustralya Ulusal Botanik Bahçeleri’nde popüler ve yaygın bir manzaradır.

Ekoturizm alanları için bir diğerk husus, fiziksel bir zorluk sunan rekreasyon fırsatları sağlama potansiyelleridir. Çok az turist botanik bahçelerinin bu konuda etkili olduğunu düşünmüştür (Tablo 36.4). Bunun her ekoturizm deneyiminin bir gerekliliği mi

yoksa ekoturizmin türüne bağlı mı olduğu tartışma konusudur. Ekoturizmin “sert” ve “yumuşak” boyutları, “yumuşak” ekoturistin fiziksel sıkıntı veya rahatsızlık için daha az hazırlıklı olduğu fiziksel titizlik ve çaba düzeyi açısından tanımlanır (Laarman ve Durst, 1987, Orams, 2001; Weaver, 2005a). Bu nedenle, fiziksel olarak zorlu rekreasyon sunamayan botanik bahçeleri tarafından “yumuşak” ekoturizm fırsatları geliştirilebilir. Buna karşılık, Kirstenbosch gibi bahçeler, fiziksel olarak zorlu dağ geçitlerinden Masa Dağı’na erişim yolları ile “sert” bir ekoturiste hitap etme potansiyeline sahiptir. Ayrıca, 600 hektarlık JBNC’nin salt büyüklüğü de olanaklar sunmaktadır.

Tüm ekoturizm turistlerin fiziksel olarak zorlu faaliyetlerden geçmesini gerektirmese de, birçoğu tüm ekoturizm faaliyetlerinin öğrenme ile bağlantılı bir deneyime sahip olması gerektiğini savunmaktadır. Botanik Bahçeleri Conservation International’ın eğitim araştırmalarında kanıtlandığı gibi, botanik bahçelerinin kayıt dışı öğrenmedeki rolünün artmasıyla birlikte, bu kilit ölçüt botanik bahçeleri için ekoturizm potansiyeli sunmaktadır. Bununla birlikte, botanik bahçelerinin ekoturizm alanları olarak rolünü geliştirmek için üstesinden gelinmesi gereken bir dizi zorluk vardır.

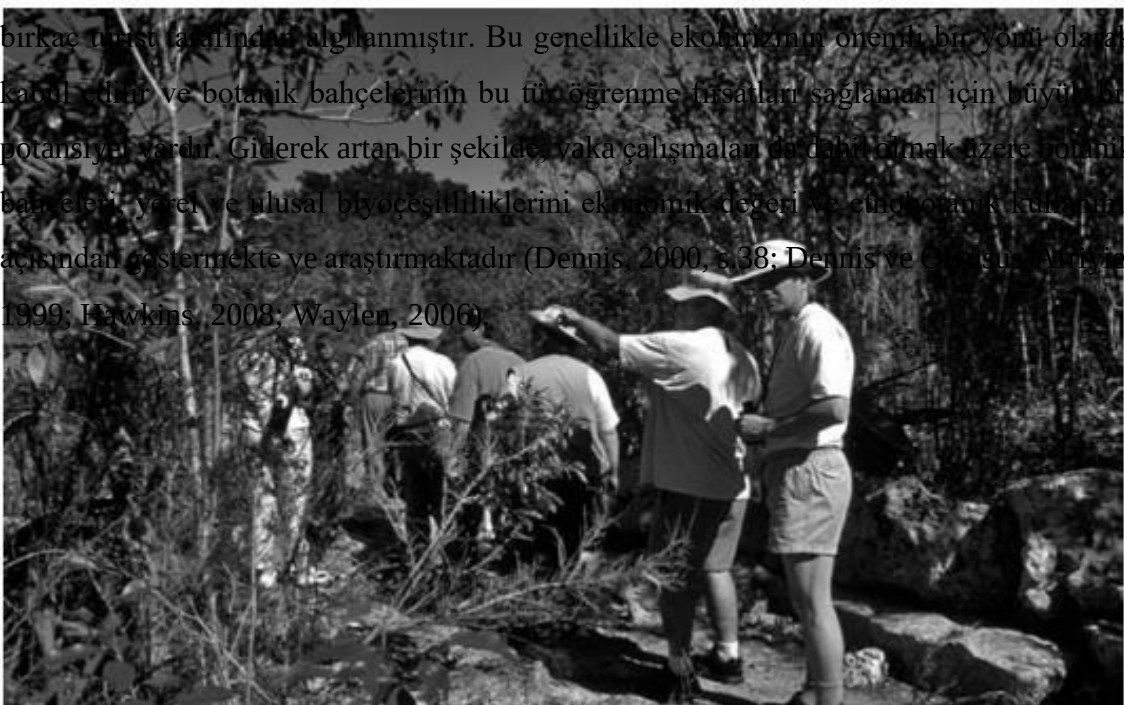
Ekoturizm paradigmaları içinde eğitim ve öğrenim; memnuniyet ve keyfi artırmak için turizm deneyiminin bir parçası olarak pasif bir şekilde ve / veya turist davranışlarını ve tutumlarını değiştirerek kaynakların korunmasına aktif bir şekilde katkıda bulunmak için incelenmiştir (Ritchie, Carr ve Cooper, 2003, s.33–4). Weaver’ın (2005a) ekoturizmin kapsamlı ve minimalist boyutları üzerine yaptığı tartışma, gerçek hayattaki ekoturizmdeki değişimleri vurgulamakta ve bu durum botanik bahçesi vaka çalışmalarına yansımaktadır. KNBG, JBNC ve bbg’deki turizm eğitimi faaliyetlerinin çoğunluğu, öncelikle Ritchie ve ark.’nın tanımladığı gibi, düşük sorumluluğa sahip ekoturizm paradigmaları üzerine modellenmiştir. (2003, s.33) ve sonuçlara dayalı olmayan programlardır. Bununla birlikte, Weaver’ın (2005a) minimalist ve kapsamlı ekoturizm kategorilerini ve ilgili açıklamaları kullanarak yaptığı, örnek olay botanik bahçelerindeki eğitim programlarının analizi, botanik bahçelerinde öğrenmeye yönelik yaklaşımda bazı farklılıklar olduğunu ortaya koymaktadır.

BBG'nin gönüllü turistlere yönelik uzun vadeli eğitim programı, her yıl az sayıda turiste hitap etmekte ve kapsamlı (aktif) ekoturizmle uyumlu, daha derin bir öğrenme deneyimi sunmaktadır. Ek olarak, JBNC'nin eko ayakizi programı, BBG'nin yoğunlaştırılmış program ölçeğine uygun olmasa da, daha kapsamlı ekoturizmle de uyumludur. JBNC'nin parkurları, 600 hektarlık botanik bahçesinin “uzak” alanlarından geçmektedir ve JBNC'nin uzman biyoloji ve etnobotanik rehberleri ile bir günlük turlara hitap etmektedir. Turlar arasında fiziksel aktiviteler ve Küba'nın biyoçeşitliliği ile derin bir etkileşim yer almaktadır.

Buna karşılık, vaka çalışması botanik bahçeleri tarafından sağlanan turistler için, diğer programlar daha minimalist (pasif) bir ekoturizm yaklaşımı benimsemektedir. Bu programlarda, turistler 30 dakika ile üç saat arasında rehberli bir turda olma eğilimindedir ve doğa ile derin bir etkileşim için çok az fırsat vardır. Derin anlayış ve davranış değişikliğini teşvik eden ekoturizm paradigmasının eğitimsel yönü, bu botanik bahçelerine veya bireysel işletmecilere turizm eğitimlerine daha aktif bir yaklaşım getirmeleri ve biyoçeşitliliğin sürdürülebilir kullanımına daha fazla bağlılığa yol açan eğitim fırsatlarını keşfetmeleri konusunda meydan okumaktadır.

Botanik bahçeleri, çoğu turist tarafından bitkiler, yaban hayatı ve doğa hakkında bir öğrenme deneyimi sağlamada etkili olarak kabul edildi, ancak bunlar çoğunlukla, minimalist bir turizm öğrenme deneyimi sağlayan vaka çalışması olan botanik bahçeleridir. Bununla birlikte, botanik bahçelerinde kültür hakkında bilgi edinme fırsatlarının bu cazibe merkezleri tarafından etkin bir şekilde sağlandığı, genellikle sadece

birkaç turist tarafından algılanmıştır. Bu genellikle ekoturizmin önemli bir yönü olarak kabul edilir ve botanik bahçelerinin bu tür öğrenme fırsatları sağlaması için büyük bir potansiyele vardır. Giderek artan bir şekilde, vaka çalışmaları da dahil olmak üzere botanik bahçeleri, yerel ve ulusal biyoçeşitliliklerini ekonomik değeri ve etnobotanik kültürünü açısından göstermekte ve araştırmaktadır (Dennis, 2000, s.38; Dennis ve O'Connell, 1999; Hawkins, 2008; Waylen, 2006).

Şekil 36.2 Küba Ulusal Botanik Bahçesindeki eko yürüyüş, turistlere Mogotların zengin florası ve Jurassic döneminde mevcut olan yuvarlak tepeler hakkında bilimsel bir rehberden bilgi edinme fırsatı verir. Botanik bahçeleri turunu, bu florayı korunan bir alan manzarasında görmek için Dünya Mirası listesindeki Viñales Vadisi'ni ziyaret etmek takip eder.

Bu koleksiyonlar, turistlerin yerel kültürler hakkında bilgi edinmelerine yardımcı olabilecek ve ekoturizm deneyiminde kilit rol oynayabilecek yorumlayıcı fırsatlar sunmaktadır.

Doğa temelli turizm ve ekoturizm gruplarının ziyaret güzergâhları incelendiğinde, ekoturizm içindeki bu vaka çalışması botanik bahçeleri için eğitim potansiyeli ortaya çıkmıştır. En yaygın olarak, bahçe ziyaretleri, korunan alanları ziyaret eden gruptan önce, eğitime pasif bir yaklaşım türü olarak, turistleri daha ‘doğal’ habitatlarda görecekleri biyoçeşitlilik hakkında eğitmek için doğaya dayalı bir tur programının başında planlandı. Doğal alanları, özellikle hassas olanları ziyaret ederken turistlerin uygun turist davranışları yoluyla biyoçeşitliliğin sürdürülebilir kullanımını nasıl destekleyebilecekleri konusunda farkındalık yaratan ve turistlerin doğal ürünlerden hediyelik eşya satın alırken göz önünde bulundurmaları gereken faktörleri vurgulayan daha kapsamlı ekoturizm programları geliştirme potansiyeli vardır.

Şekil 36.3 Belize Botanik Bahçeleri Turları genellikle turistlere, Belize'deki 300 orkide türünden bazılarını tanıtmak için kullanılan Yerli Orkide Evini içermektedir.

Bahçenin konumu, ekoturizm güzergâhındaki konumunu ve dolayısıyla bu pazar sektörü için öğrenme fırsatlarına potansiyel katkısını belirleyecektir. KNBG ve JBNC gibi botanik bahçeleri, bir ekoturizm güzergâhının başında planlanmaktadır, çünkü bunlar uluslararası havaalanına ve varış şehrine kolay erişim içinde bulunan kentsel veya yarı kentsel ortamlarda bulunmaktadır. Sonuç olarak, biyoçeşitliliğin doğal alanlarda sürdürülebilir kullanımı için uygun davranışların teşvik edilmesinde kilit rol oynayabilirler. Buna karşılık, BBG'nin Belize uluslararası havaalanı'na arabayla yaklaşık iki saatlik mesafedeki coğrafi konumu, ziyaretçi gezisi döngüsündeki konumunun farklı olabileceği anlamına gelir ve bu, ekoturizm deneyimi içindeki eğitim rolünü belirleyecektir. Böyle bir rol, turistlerin Belize'nin doğal koruma alanlarındaki deneyimleri sırasında aldıkları mesajları güçlendirmek veya bitkiler, kuşlar ve etnobotanik gibi ilgi alanlarındaki özel öğrenme yoluyla böyle bir deneyime değer katmak olabilir.

SONUÇ

Bu bölüm, botanik bahçelerinin ekoturizm alanları olarak bir rolü olduğu argümanını destekleyen kanıtlar sunmuştur. Bununla birlikte, ekoturizm potansiyelleri, botanik bahçelerinin ‘tutsak doğa’ olarak görülmesi ve botanik bahçelerinin biyoçeşitlilik için sığınak olarak sınırlı bir şekilde anlaşılması ile engellenebilir. Bu, turistleri ve endüstriyi botanik bahçelerinin ekoturizm olanaklarını genişletme potansiyeli ile meşgul etmek için dikkatli ve hedefli pazarlamaya duyulan ihtiyacı artırmaktadır.

Araştırma bulguları, değiştirilmiş alan ekoturizmi paradigmasının botanik bahçelerini dikkate alan bir yola sahip olabileceğini göstermektedir. Bazı turistlerin bakış açısına göre botanik bahçeleri, ekoturizmin temel bileşenlerini tamamlayan ortamların ve deneyimlerin yönlerine sahiptir ve bu nedenle ekoturizm için sahalar olarak potansiyele sahiptirler. Ayrıca, bu bölümde incelenen botanik bahçeleri, küçük ölçekte de olsa ekoturizm için sahalar haline gelmiştir. Turistlere çeşitli doğal flora ve faunaya kolay erişim sağlarlar ve bu etkileşimler çeşitli öğrenme fırsatlarıyla desteklenir.

Değiştirilmiş alanlarda ekoturizm üzerine daha önce tartışılan çalışmalara benzer şekilde, botanik bahçesi deneyimlerinin çekiciliği tartışmasız turist deneyimi ve talebi, kültürel bağlam, ayrıca bireysel botanik bahçesi tasarım özellikleri ve ayarları ve bunların nasıl algılandığı gibi faktörler tarafından belirlenecektir. Bununla birlikte, botanik bahçeleri’nin koruma, sürdürülebilir kalkınma ve sürdürülebilirlik odaklı öğrenme konusundaki çalışmalarının giderek daha fazla odaklanmasıyla, bu cazibe merkezlerinin bir kısmı, özellikle daha yumuşak ekoturistler için ekoturizm ile ilgili olarak, ekoturizmden daha kırılgan veya bozulmamış ortamlar üzerindeki baskıyı hafifletmeye yardımcı olabilir. Ayrıca botanik bahçeleri, sağlayabilecekleri biyoçeşitlilik odaklı öğrenme fırsatlarının yanı sıra turistlerin ekoturizm deneyimleri sırasında almış olabilecekleri koruma mesajlarını güçlendirmede oynayabilecekleri rol sayesinde turistlerin diğer ekoturizm alanlarındaki deneyimlerini tamamlama ve değer katma potansiyeline sahiptir.

KAYNAKÇA

Association of Leading Visitor Attractions. (2010). Visits made in 2010 to visitor attractions in membership with ALVA, available at http://www.alva.org.uk/visitor_statistics/ (accessed 11 January 2012).

Belize Botanic Gardens. (n.d.). Belize Botanic Gardens bird checklist, available at http://www.belizebotanic.org/bird_list.html (accessed 12 January 2012).

Benfield, R. (1999). Garden tourism: Untapped potential. *Public Garden*, 14 (1), 31–3.

Burbidge, B. ve Wyse Jackson, P. (1998). Conservation action plan for botanic gardens of the Caribbean Islands. Richmond, UK: Botanic Gardens Conservation International.

Byrd, W. (1989). Re-creation to recreation. *Landscape Architecture*, 79 (1), 42–51.

Cape Town Routes Unlimited. (2010). Tourism statistics for Cape Town and the Western Cape: Final 2010 Visitor Tracking Survey, available at http://www.tourismcapetown.co.za/ctru/action/media/downloadFile?media_fileid515481 (accessed 11 January 2012).

Cheney, J., Navarrete Navarro, J. ve Wyse Jackson, P. (2000). Action plan for botanic gardens in the European Union. Meise, Belgium: National Botanic Garden of Belgium.

Chirgwin, S. (2005). Can sites formerly subjected to development provide satisfying nature tourism experiences? Two case studies from the top end of Australia's Northern Territory. *Journal of Sustainable Tourism*, 13 (4), 50–62.

Dennis, F. (2000). Protection and sustainable use of plant resources of Tam Dao National Park, Vietnam. *Botanic Gardens Conservation News*, 3 (5), December, 38–40.

Dennis, F. ve Owusus-Afriyie, G. (1999). Development of medicinal plant gardens in Aburi, Ghana. *Botanic Gardens Conservation News*, 3 (3), December, 37–9.

Dodd, J. ve Jones, C. (2010). Redefining the role of botanic gardens: Towards a new social purpose. Richmond, UK: Research Centre for Museum and Galleries and Botanic Gardens Conservation International.

Goodwin, H., Kent, I., Parker, K. ve Walpole, M. (1998). Tourism, conservation and sustainable development. IIED Wildlife and Development Series No. 12. London: International Institute for Environment and Development.

Grant Thornton Kessel Feinstein. (2003). Western Cape trends card, available at http://www.gt.co.za/files/publications/archive_tourismtalkf.pdf (accessed 31 March 2008).

Hawkins, B. (2008). Plants for life: Medicinal plants and botanic gardens. Richmond, UK: Botanic Gardens Conservation International.

Higham, J. ve Carr, A. (2003). Defining ecotourism in New Zealand: Differentiating between the defining parameters within a national/regional context. *Journal of Ecotourism*, 2 (1), 17–30.

Higham, J. ve Lück, M. (2002). Urban ecotourism: A contradiction in terms? *Journal of Ecotourism*, 1 (1), 36–51.

Honey, M. (1999). Ecotourism and sustainable development: Who owns paradise? (1st ed.). Washington, DC: Island Press.

Honey, M. (2008). Ecotourism and sustainable development: Who owns paradise? (2nd ed.). Washington, DC: Island Press.

Law, C. (2002). Urban tourism: The visitor economy and the growth of large cities. London and New York: Continuum.

Lawton, L.J. ve Weaver, D.B. (2001). Modified spaces. In D. Weaver (Ed.), *The encyclopedia of ecotourism* (pp. 315–26). Wallingford, Oxon, UK: CABI.

Mason, P. (2000). Zoo tourism: The need for more research. *Journal of Sustainable Tourism*, 8 (4), 333–9.

NBI (National Botanical Institute). (2000). Annual review 1999–2000. South Africa: Marketing and Communication Department, National Botanical Institute.

Orams, M. (2001). Types of ecotourism. In D. Weaver (Ed.), *The encyclopedia of ecotourism* (pp. 23–36). Wallingford, Oxon, UK: CABI.

Page, S. ve Hall, C. (2003). *Managing urban tourism*. Harlow, Essex, UK: Pearson Education.

Pearsall, J. (1999). *The concise Oxford dictionary*. Oxford: Oxford University Press.

Ritchie, B., Carr, N. ve Cooper, C. (2003). *Managing educational tourism*. Clevedon, UK: Channel View Publications.

Singapore Tourism Board. (2010). *Annual report on tourism statistics 2009*. Singapore: Singapore Tourism Board.

Sutherland, L. (2005). *The role of botanic gardens in less developed countries in nature-based tourism and their contribution to conservation and sustainable development*. Unpublished PhD Thesis, London Metropolitan University, UK.

Sutherland, L. (2009). Broadening the view of ecotourism: Botanic gardens in less developed countries. In J. Hill ve T. Gale (Eds.), *Ecotourism and environmental sustainability: Principles and practice* (pp. 197–219). Farnham, UK: Ashgate Publishing.

Swarbrooke, J. (2002). *The development and management of visitor attractions* (2nd ed.). Oxford: Butterworth-Heinemann.

Timothy, D. ve Boyd, S. (2002). *Heritage tourism*. Harlow, Essex, UK: Prentice Hall.

Tuan, Y. (1990). *Topophilia: A study of environmental perception, attitudes and values* (Morningside ed.). New York: Columbia University Press.

Waite, G., Lane, R. ve Head, L. (2003). The boundaries of nature tourism. *Annals of Tourism Research*, 30 (3), 523–45.

Waylen, K. (2006). *Botanic gardens: Using biodiversity to improve human well-being*. Richmond, UK: Botanic Gardens Conservation International.

Weaver, D. (Ed.) (2001). *Encyclopedia of ecotourism*. Wallingford, Oxon, UK: CABI.

Weaver, D. (2005a). Comprehensive and minimalist dimensions of ecotourism. *Annals of Tourism Research*, 32 (2), 439–55.

Weaver, D. (2005b). Mass and urban ecotourism: New manifestations of an old concept. *Tourism Recreation Research*, 30 (1), 19–26.

Wight, P. (1997). Ecotourism accommodation spectrum: Does supply match the demand? *Tourism Management*, 18 (4), 209–20.

Willis, C. ve Morkel, A. (2007). National botanical gardens: Havens of biodiversity. *Veld and Flora*, 93 (4) (Supplement), December, 1–36.

Worsman, R. ve Gray, K. (2004). Changing perceptions through ecotours. *Roots Botanic Gardens Conservation International Education Review*, 1 (1), 16–19.

Wyse Jackson, P. ve Sutherland, L. (2000). *International agenda for botanic gardens in conservation*. Richmond, UK: Botanic Gardens Conservation International.

Xishuangbanna Tropical Botanic Garden. (2006). Message from the Director 2006, available at <http://en.xtbg.ac.cn/n12c25.aspx> (accessed 11 January 2012).

INDEX

accreditation, international see international accreditation and local certification
 Acevedo-Gutiérrez, A. 235, 355 Achiron, M. 33 Acott, T. 105 Adamowicz, W. 392, 396
 Adele, L. 226 Adelman, L. 199, 325, 454, 455, 458, 466 Adler, P. and P. 266 Africa 15,
 17, 51, 87–8 Wilderness Group 408–9 Aicken, M. 84 Ajzen, I. 183, 193, 194 Akama, J.
 46, 360 Akoglu, T. 16 Albers, H. 72 alien species see biological invasions and biosecurity
 Allcroft, D. 99 Allen, S. 370–72 Almagor, U. 337, 338 Altman, J. 317 Amalgor, U. 339
 Amelung, B. 58 Amerom, M. van 273 Amundson, M. 120 Andereck, K. 58 Andersen, M.
 355 Anderson, D. 158, 175, 210 Andersson, T. 146, 429 Andrews, B. 465 Antarctica 34,
 58, 71 Ap, J. 342, 344, 345 aquarium use 452–63 aquarium industry 453–4 and climate
 change 460–61 commercialization 454 conservation integration 454, 456–7, 458, 459–61
 ecotourism goals 455–9 education, interpretation and training as visitor experience 454,
 458–9 fantasy exhibits, integration of 456 mission statements 453–4 ocean sustainability
 concerns 452 post-visit action resources 459–60 science and research use 457
 sustainability question 452, 456, 457 visitors and reasons for visits 454–5 see also zoos
 as ecotourism experiences Ardoin, N. 194 Argyle, M. 119 Armour, R. 358 Arnocky, S.
 221 Arnould, E. 266, 338, 340 Ash, J. 55 Ashley, C. 306, 307, 360, 400 Atherton, T. 280
 Aubrey, D. 55 Austin, N. 329 Australia 15, 23–7, 68, 238–9, 245–6, 260, 351, 353–4
 Aboriginal culture interest 25, 89, 90–91, 314, 318, 328–9 Barna Mia wildlife sanctuary
 case study 113–14 Environmental Protection and Biodiversity Conservation Act 370
 Flinders Chase National Park case study 126–8 Hidden Valley Cabins 128–31, 247
 Lamington National Park, Queensland 12, 326, 327 Manyallaluk 254–5 Mon Repos
 Conservation Park see conservation promotion and changing economic values, Mon
 Repos Conservation Park, Australia National ecotourism education strategy 342–3
 O'Reilly's, Lamington National Park (birdwatching) 441–3, 449 Savannah Guides 343
 Tasmanian devil restaurants 439–41, 449 Tree Top Walk, Valley of the Giants case study
 112 Aylward, B. 96 Bacci, M. 34 Baird, R. 365 Baird, Tim 60, 66–77 Baker, W. 205 Ball,
 P. 120, 123 Ballantine, J. 103

Ballantyne, Roy 1–6, 11, 121, 158, 159, 161–2, 164, 169–77, 178, 179, 182, 184,
 185, 188, 192–202, 204, 206, 209, 211, 212, 322–35, 336, 337, 338, 339, 355, 356, 357,
 388, 389, 392, 454, 455, 456, 458, 459, 466 Bamberg, S. 183 Baneth, G. 73 Barkow, J.

159 Barr, S. 339 Barry, L. 90 Barry, P. 358 Barton, K. 221 Batabyal, A. 73 Baum, Tom 264–72, 354 Bauman, Z. 206 Beard, M. 144 Beardsworth, A. 456 Beaumont, N. 15, 20, 161, 324, 326, 327, 466 Bebbington, J. 252 Becken, S. 98, 314, 316 Beckers, D. 359 Beckmann, I. 222 Beeton, S. 277, 280, 281, 288, 326 Bejder, L. 370–72 Beladi, H. 73 Belize 84–5, 86, 88, 89–90 Botanic Gardens (BBG) 474, 475–82 Bell, P. 120, 124 Benckendorff, Pierre 135–54, 178, 357 Benfield, R. 472 Bennett, M. 217 Bennun, L. 395 Bentley, T. 274, 277, 278, 279, 280, 281, 287 Bentrupperbaumer, J. 204 Berenguer, J. 182 Berkes, F. 396 Berlyne, D. 173, 197 Berman, M. 221 Berrow, S. 367, 370, 371, 372, 373, 376 Beutell, N. 139–40, 146 Bien, Amos 404–17 Biggs, Duan 62, 394–403 biological invasions and biosecurity 66–77 biosecurity management strategies 71 ecotourism role 67–70 fish species 68 habitat disturbance 70 international trade, effects of 74 islands 69–70 monitoring processes 72 policies for optimal solutions, importance of 72–3 reintroduction of species, and tourism as justification 68–9 unplanned species introductions 69–70 birding tourism and sustainability 394–403 birding routes 394–5 carbon emissions 397–8 community and socio-economic benefits 396, 398, 399–400 conservation benefits, assessment of 396–7 economic disadvantages 400 environmental benefits and impact of birders 397–9 festivals 427, 428–9 flamingo feeding, Dubai 445–6, 449 future research challenges 396–400, 401 infrastructure development 399 natural environment, impact on 397 playback, impact of 397, 398 rainforest setting, feeding birds in 441–3 Site Support Groups 395–6 vulture restaurants 439, 440, 449 Bitgood, S. 122–3 Björk, P. 21 Black, Rosemary 57, 119, 336–50, 372, 373 Black, H. 160 Blackman, A. 376 Blamey, R. 108, 145 Blignaut, J. 73 Bogner, F. 199 Boler, M. 197 Boluk, K. 38 Bond, N. 121, 163, 164 Boo, E. 96 Boorstin, D. 205 Booth, M. 220, 225 Boren, L. 355 Borges, N. 139–40 Borland, J. 80 Bossel, H. 255 botanic gardens 470–84 developing countries 472 as ecotourism experiences 475–7 as ecotourism sites 477–82 education aspect 479–81 interpretation opportunities 480–81 modified landscapes 470–72, 478 natural vegetation and collections 471, 475–6, 478 perceptions of experience 476–7 recreational opportunities and physical challenges 479 tourism and ecotourism 472–3 visitor expectations 475–6 wildlife aspect 478–9 Boud, D. 170–71 Bowen, D. 121 Boyd, C. 36 Boyd, S. 28, 472

Bradford, R. 446, 447 Braithwaite, D. 351 Braithwaite, R. 328, 436 Bramwell, B. 21 Bramwell, J. 345 Brandon, K. 44 Bransford, J. 157, 158 Bray, J. 346 Brecht, R. 160 Brida, J. 394 Briedenhann, J. 395, 400 Briseño-Garzón, A. 454, 458 Brohman, J. 45, 47, 48 Brookfield, H. 55 Brooks, S. 360 Broomhall, S. 161 Brotman, J. 158, 163 Brown, L. 160 Bruce, D. 446, 447 Bryan, H. 428 Bryman, A. 456 Brymer, Eric 217–29 Buckley, Ralf 9–14, 28, 38, 59, 60, 67, 72, 96, 147, 233–44, 276, 286–7, 358, 359 Budd, L. 60 Budianski, S. 110 Budowski, G. 17, 33 Buhasz, L. 35 Buhrkall, H. 221 Bulbeck, C. 210, 455 Buntén, A. 78, 89, 90, 312, 313, 316, 317, 319 Burbidge, B. 472 Burnett, K. 72 Burns, G. 38 Burr, S. 428 Butcher, Jim 35, 38, 43–53, 360 Butler, R. 50, 85, 287, 312 Buultjens, Jeremy 78–94, 312–21 Buys, L. 148 Buzinde, C. 161 Byrnes, T. 359 Caillot, M. 158 Calver, M. 322 Calvo, C. 343, 344, 346 Cambodia 249, 251, 254 Canada 15, 37, 58 Indigenous culture interest 314, 317, 318 Caribbean 297, 299–300 Jardín Botánico Nacional de Cuba (JBNC) 473, 475–82 Carlsen, J. 114, 396 Carlson, C. 367, 373, 376 Carlson, J. 160 Carmichael, B. 119 Carmody, J. 336, 339, 343, 344, 346 Carroll Muffett, W. 72 Carpini, M. 140, 148 Carr, A. 34, 355, 471 Carr, D. 34 Carrier, J. 35, 146, 360 Carson, R. 16, 32 Castley, J. 242 Cater, C. 287, 455, 456, 457 Cater, E. 21, 81, 86, 87, 287, 455, 456, 457, 461 Caton, K. 161 Ceballos-Lascuráin, H. 1, 2, 15, 20, 22, 96, 302 Cernea, M. 44 certification programmes see international accreditation and local certification cetaceans see marine mammals (cetaceans) Chaiken, S. 181 Chambers, D. 120 Chambers, R. 49 Chaminuka, P. 99 Chan, J. 269, 354 Chanowitz, B. 160 Chavez, R. 83, 84, 315 Chawla, L. 209 Cheney, J. 472 China 12, 22, 329–30 Chirgwin, S. 470–71 Choi, C. 358 Chown, S. 70 Christ, R. 55, 67 Christie, M. 342, 343, 344, 345, 346, 347 Chronis, A. 160 Cini, F. 149 Cisneros-Montemayor, A. 367 Clark, A. 158 Clarke, J. 108, 121 Cleaver, M. 145 Clemmons, D. 140 Cloke, P. 203 Coble, N. 397 Cobo, J. 79 Coghlan, A. 11, 355 Cohen, E. 337 Colby, M. 55 Cole, D. 110, 221 Colizza, V. 60 Collett, P. 119, 122 Collins, J. 38, 317 Colton, J. 83, 85 Colvin, J. 85 community participation 43–53 aid projects, democratic credentials 47–8 Alternative Development Paradigm 50 alternative views, dealing with 47 democratic agenda 47–8, 51

empowerment 45–7 funding issues 47–8 importance of 44–5 and localism 48–50 national role 49, 50–51 New Policy Agenda 50–51 NGO role 47–8, 49, 50 participation

centrality 43–4 positivist approach and performance rating 46–7 as radical, progressive agenda 50–51 and sustainable development 44–5 trickle down effect 50 triple bottom line (TBL) approach to ecotourism management 251, 254–5 Western-style modernization claims 51 see also local communities, effects on; social capital conservation benefits action links and interpretation 325 aquarium use 454, 456–7, 458, 459–61 assessment of, birding tourism 396–7 feeding wildlife as acceptable practice 438–9, 440, 443, 444–5, 447, 449 conservation issues 233–44 commercial tourism rights 237–8, 240–41 contributory factors 233–4 economic factors 233, 236–8, 240–42 ecotourism accommodation 235 future research 236 historical rights 238 lobby groups 236–7 minimal impact management 234–5 parks agency budgets 236–8, 240–42 political negotiation, effects of 236–8, 239–40, 241 principles and policies 238–9 protected area management agencies (PAMAs) 237 recreation ecology research 235–6 transport, risks associated with 235 see also environmental concerns; naturebased tourism conservation promotion and changing economic values, Mon Repos Conservation Park, Australia 327, 328, 382–93 drop-off/decay effect 389–91 economic values, influences on 385–7, 388 ecotourists' intended conservation changes (survey) 382–5 educational values 383–4, 388–91 emotional experiences, effects of 388–9, 390–91 local social support, importance of 391 on-site payments' shortfall 391 Constantine, R. 370–72 Convention on Biological Diversity 73, 241–2 Conway, W. 456, 465 Cook, J. 70 Cooper, M. 217, 225 Coory, M. 280 Cordell, H. 394 Corona, J. 72, 73 Cortes-Avizanda, A. 439 Corvi, E. 139–40, 142 Costa Rica 27, 33, 34, 38, 260 Cota, A. 122 Cowling, M. 140, 148 Crabtree, A. 336, 343, 372, 373 Croall, J. 213 Crompton, J. 205 Crouch, D. 209 Crouch, G. 252 Crouse, D. 33 Csikszentmihalyi, M. 159, 160, 173, 197, 209 cultural context 82–3, 84–5, 86, 99, 161, 316 Cunningham, P. 366 Curtin, Susanna 178, 179, 188, 203–16, 428 Curtis-Holmes, J. 355, 356 Cutler, S. 119 D'Amore, L. 37 Dann, G. 205, 209 Darkoh, M. 360 Daryani, A. 130 Dávid, L. 28 Davidson, J. 15 Davis, D. 337, 338, 339, 342 Davis, J. 221 Davis, R. 277, 282, 284, 286, 288 Dawson, J. 38, 58 Day, R. 71 De Vasconcellos Pegas, F. 359 Dearden, P. 96, 109, 203, 446–7 Dehnen-Schmutz, K. 73 Del Bosque, I. 164 DeLacy, T. 250 Demeritt, D. 110 Denman, R. 409, 410 Dennis, F. 480 Desforges, L. 205, 209 developing countries community participation see community participation ecotour

guiding 338–9, 341, 344, 346 rural development see rural development in developing nations, planning for

D’Hauteserre, A. 314 Dianto-Kemmerly, J. 460 Dick, G. 457 Dickinson, J. 124 Dieke, P. 360 Dierking, L. 155, 156, 158, 163, 199, 325, 454, 466 Dimanche, F. 37 Dioko, L. 342, 344, 346 Disinger, J. 194 Dixey, L. 399 Dobson, J. 446–7 Dodd, J. 478 Dodds, R. 409, 412 Dolan, R. 179, 180 Dolby, N. 161 Dolnicar, Sara 12, 95–107 Donnison, S. 139–40 Donohoe, H. 12, 22, 28, 97, 98, 222, 372, 455, 456 Donovan, J. 39 Doucette, V. 314 Dougherty, T. 297, 298–9 Dowling, Ross 15–30, 110, 195, 203, 273, 280, 281, 282, 286, 336, 342 Driver, B. 163, 187 D’Sa, E. 35 Du Cros, H. 89 Dubai, flamingo feeding 445–6, 449 Duenkel, N. 31 Duffus, D. 203 Duffy, R. 21, 35, 38, 78, 82, 84, 85, 87, 88, 89–90, 91 Duhon, D. 160 Dukes, S. 122 Duncan, T. 268 Dunn, E. 48 Durham, W. 12 Durst, P. 430, 479 Dwyer, Larry 245–63 Dyer, P. 317 Eagles, P. 96, 103 Eagly, A. 181, 183 Echtner, C. 161 economic factors 233, 236–8, 240–42, 465 and conservation promotion see conservation promotion and changing economic values, Mon Repos Conservation Park, Australia funding issues 47–8, 248–9 socio-economic benefits, birding tourism 396, 398, 399–400 see also triple bottom line (TBL) approach to ecotourism management ecotour guiding 336–50 certification and quality assurance 342–4, 346 competency requirements 338 conservation messages, importance of 339 developing country context 338–9, 341, 344, 346 emotional labour 340–41 environmental knowledge 345 and government policies 339–40 interpretation role 340–42, 346 leadership roles 345 as local employment 338–9, 346 organizational culture, influence on training 346 sustainability and ecotourism goals 346 training and education 344–7 visitor management in protected areas 339 wildlife information, importance of 355 see also visitor behaviour in ecotourism settings ecotourism definitions and operationalizations 1–3, 9–14, 95–107, 245, 437 alignment of 102–3 behavioural characteristics of ecotourist 99, 103 conservation dimensions 99 cultural dimension 99 eco-destinations, areas considered as 98 ecotourist definitions 97–100 educational dimension, prevalence of 97 environmental conservation as inherent in ecotourism 96, 104–5 ethical dimensions 98–9 historic definitions 95–6 naming convention, proposal of new 104–5 operationalizations 100–102 visitation of parks and protected areas, prevalence of 100–103 Ecotourism

Labelling Standard (EETLS) 409, 413, 415 Ecuador, Refugio Paz de Laz Aves 398
 Edgell, D. 121 education botanic gardens 479–81 conservation promotion 192, 193–5,
 196, 197–9, 383–4, 388–91 and emotion, role of 184–6 feeding wildlife as acceptable
 practice 438–9, 440, 443, 444–5, 447, 449 and interpretation levels, generational cohorts
 146, 147 reflective visitor experiences, encouragement of 170–71 zoos as ecotourism
 experiences 466 see also free-choice learning

Edwards, Deborah 245–63 Edwards, S. 155 Ehrlich, P. 16, 59 Eisner, S. 139–40
 El Sharkawy, O. 344 Eligmann, A. 306 Elkington, J. 246, 254 Ellenberg, U. 397 Emory,
 J. 34 emotion, role of 178–91 authenticity of experience 188 behavior change 183–4 as
 beneficial outcome 186–7 beneficial responses, factors that produce 187–8 cognitive and
 affective components 181–2, 183, 184, 186 ecotourism implications 181, 186 and
 education 184–6 emotion, definition of 179 emotion, theories of 180–81, 183 empathy
 182, 187–8 interpretive programs 182, 184, 186, 187 negative threat appeals 183–4 pro-
 environmental attitudes 181–2, 183–6, 187–8 see also motivations and psychological
 benefits, intrinsic emotional engagement ecotour guiding 340–41 effects of 388–9, 390–
 91 environmentally sustainable behaviour, development of 197–8 free-choice learning
 163–4 promotion of 171, 173–4, 327–9 employment ecotour guiding 338–9, 346
 occupational wellness 223 opportunities, triple bottom line (TBL) approach to ecotourism
 management 248 training and advancement, developing countries 304 see also staffing
 ecotourism businesses Engle, S. 158 English, D. 34 environmental concerns birders,
 benefits and impact of 397–9 climate change, and aquarium use 460–61 conservation as
 inherent in ecotourism 96, 104–5 ecotour guiding 345 ethical considerations 36
 environment–tourism relationship, history of 16–18 learning, and emotion, role of 184–6
 political changes, effects of 277, 278, 280–81, 286 pro-environmental attitudes 161–2,
 181–2, 183–6, 187–8 zoos as ecotourism experiences 466–7 see also conservation issues;
 global environmental change environmentally sustainable behaviour, development of
 192–202 achievable actions, focusing on 198 behaviour change strategies in ecotourism
 settings 193–9 close encounter opportunities, providing and building on 196–7 education
 opportunities 192, 193–5, 196, 197–9 emotions, engaging visitors' 197–8 free-choice
 environmental learning and behaviour change, approaches to 193–5, 197–9 interpretation

strategies 193–4, 195, 196, 198 learning by doing 196 local context connections 197 long-term support for visitors' behaviour change, provision of 198–9 negative impacts, reduction of 197 ongoing reinforcing events 195 Planned Behaviour Theory 193–4 real life environmental issues 196–7 reflective response, encouraging 198 sensory engagement 197 social marketing approaches 193–4 Epstein, M. 141 Erfurt-Cooper, P. 217, 225 Ergin, A. 111 Essl, F. 66 ethical considerations 31–42, 98–9 codes of ethics, emergence of 37–8 ecological impact 32 ecotourism ideals 32–3 ecotourism, positive and negative aspects 33–5 environmental friendliness questions 36 marginalization of local people 35 marketing aspects 36 moral foundation of ecotourism 31–3, 36–7 NGOs, criticism of 35 over-exploitation concerns 34–5 research literature 36–8 wildlife 34, 38–40 zoos 39 Eubanks, T. 429

Europe Community Animal Health Policy (CAHP) 73 Ecotourism Labelling Standard (EETLS) 27, 409, 413, 415 Evans, J. 355, 356 Evans, M. 365, 366 events, planning and staging 421–35 demand for 427–30 ecotourism events, specific advice 431–3 event models, nature and ecotourism connections 424–6 examples 423–4 future research 433–4 'recreational specialization' concept 428–9 self-development motives 429–30 'serious leisure' involvement 428 soft and hard ecotourism events 430–31 sustainability criteria 427 Fabricius, C. 400 Falconer, B. 37 Falk, John H. 11, 122, 155–68, 169, 171, 178–91, 198, 199, 325, 454, 455, 458–9, 464, 466 Farquharson, M. 34 Farrelly, T. 87 feeding wildlife as acceptable practice 359, 436–51 albatross viewing trips, New Zealand 443–5, 449 conflicting opinions 437–8, 445 ecotourism definition 437 ecotourism and wildlife 436–50 education, and conservation benefits 438–9, 440, 443, 444–5, 447, 449 flamingo feeding, Dubai 445–6, 449 guided and managed feeding in natural environments 438–47 local communities, effects on 449–50 rainforest setting, Australia 441–3, 449 safety concerns 437, 446–7 sharks, wild 446–7, 448, 449 sustainability factor 448–9 Tasmanian devil restaurants, Australia 439–41, 449 visitor satisfaction 450 vulture restaurants 439, 440, 449 see also wildlife Feldman, S. 51 Fennell, David A. 15, 19, 20, 21, 31–42, 45, 96, 102, 108, 145, 274, 275, 278, 281–8 *passim*, 319, 367, 371, 437 Fenton, M. 355 Fernandez, L. 72, 73 Fields, B. 142 Figge, F. 252 Filep, S. 160 Finlayson, J. 317 Finnicum, P. 224, 225 Fishbein, M. 183, 388 Fjørtoft,

I. 224 Flecker, A. 68 Fluker, M. 282 Foley, D. 163 Font, X. 411 Forestell, P. 173, 186, 196, 365, 370, 376 Forsyth, P. 248 Fosnot, C. 158 Foster, F. 160 Foster, J. 141 Fox, A. 66 Franklin, A. 205, 211 Frantz, C. 220, 466 Fraser, J. 457, 459 Fredrickson, L. 210 free-choice learning 155–68 as cumulative process 158–9 dark side to 161 ecotourism and cultural stereotypes 161 emotional responses 163–4 experiential approach 163, 164 identity-related categories 163, 164 incorporation in ecotourism experiences 155–6, 162–5 individuality of outcomes 157–8 interpretation capacity 160 knowledge development 160–61 learning as process and product 157, 158 long-term impact, extending 164 nature and principles of 156–9 pro-environmental behaviors, encouragement of 161–2 research into ecotourists' learning 159–62 see also education Freedman, S. 96 Frochot, I. 219 Frost, W. 59, 60, 67, 452, 456, 457 Frumkin, H. 220–21 Fudge, E. 39 Fuller, D. 317 Gable, F. 55 Galapagos Islands 34, 70 Gale, D. 89, 317 Gardner, G. 467 Garrod, B. 38, 119, 203, 367, 371, 455 Gartside, D. 372 Gavcar, E. 121 Gazzaniga, M. 158

generational cohorts 135–54 Baby Boomers 136, 137–8, 139–40, 143 Baby Boomers as parents of ecotourism 145–7 ecotourism businesses, future of 146, 148 education and interpretation levels 146, 147 future research 150 Generation X 136, 138–41, 143 Generation X as disillusioned ecotourists 147–9 Generation Y 139–40, 141, 142, 143, 148 Generation Y as evolving ecotourists 149–50 generational cohort theory 135–41 generational cohort theory, challenges in applying 142–4 marketing and 'ecolabelling' of ecotourism experiences 147 technology role 148–9 volunteerism rates 148, 149 Genovesi, P. 73 Gerald, D. 464 Gerber, B. 156 Getz, Donald 124, 270, 421–35 Giannoulis, C. 339, 340, 342, 345, 346, 347 Gibson, C. 209 Gilbert, J. 158, 163 Gilg, A. 339 Gillespie, G. 68 Gillespie, K. 164, 185, 187 Giovannetti, J. 339 Giuliani, M. 226 Glaeser, B. 48 Glass, A. 140 global environmental change 54–65 biotic exchange 59–61 carbon dioxide emissions 57–8 disease spread 60–61 greenhouse gas (GHG) emissions 58 habitat loss and extinction 59 Indigenous peoples and ecotourism 80–81 local and regional effects 58 polluter pays principle 63 sustainable development 55, 62 tourism, consequences of 55–61 see also environmental concerns Global Reporting Initiative (GRI) 256–7, 407–9 Global Sustainable Tourism Council (GSTC) 27, 299, 301, 304–5, 405, 409, 410, 413–14 Gmelch, G. 160 Gobster, P. 208 Godbey, G. 204 Gohin, A. 72

Goldblatt, J. 427, 431 Gomm, R. 120 Gonzalez, J. 70 Goodsir, B. 248, 250, 252, 255, 257 Goodwin, H. 474 Gössling, S. 11–12, 54, 55–7, 59, 62, 66, 205 Gough, S. 193 Grace, D. 198 Grahn, P. 206, 224 Grajal, Alejandro 464–9 Gramann, J. 281 Grasty, K. 355 Gray, K. 472 Gray, R. 252 Greece 73–4, 344 Green, C. 205 Green, D. 125 Green, R. 213 Greenberg, E. 141 Greene, T. 220 Gren, I. 73 Gretzel, U. 355 Griffiths, D. 17 Grossman, C. 226 Grün, B. 105 Gudgion, T. 183 guiding see ecotour guiding Gupta, A. 81 Gursoy, D. 121 Gurung, D. 108 Gurung, G. 337–8, 339, 341, 346, 347 Gusset, M. 457, 464 Gutiérrez, K. 159 Gutrich, J. 72 Hadwen, W. 60 Haig, I. 337, 338, 339 Halbertsma, N. 33 Halfwerk, W. 235 Hall, C. Michael 54–77, 161, 193, 472 Hall, D. 20 Hall, S. 36 Ham, S. 121, 160, 161, 181, 182, 188, 194, 287, 322, 325, 327, 336, 339, 340, 341, 342, 343, 344, 345, 346, 347, 355 Hann, C. 48 Hardin, G. 16 Harrison, D. 10 Harrus, S. 73 Harten, E. 219 Hartig, T. 207, 208, 220–21 Hartman, P. 397 Hassan, S. 252 Håstein, T. 38 Haulot, A. 17 Hawkins, B. 480 Hawkins, D. 45

Hawkins, Elizabeth 365–81 Hay, R. 220 Hay, S. 60 Hayley, R. 219 Haysom, G. 307 Hayward, J. 325 Heggie, T. 120 Heikkilä, J. 67, 72 Hellwig, A. 346 Hendry, W. 366 Hennessey, D. 73 Henning, G. 340, 341 Herbert, N. 394 Hermanson, K. 173, 197 Herzog, T. 206, 208 Hetzer, N. 15, 19–20, 33, 95, 404 Higginbottom, K. 213, 359, 360, 367, 370, 376, 397, 437 Higgins-Desbiolles, F. 91 Higham, J. 2, 61, 67, 235, 355, 359, 366, 367–9, 371–2, 471 Hilje, L. 72 Hill, G. 326–7 Hill, J. 209, 211 Hill, R. 139–40 Hill, W. 60 Hillman, W. 339, 340, 343, 347 Hinch, T. 85, 86, 91, 312 Hinds, J. 206 Hinkin, T. 248 Hirschman, E. 178 Hirst, P. 1 history of ecotourism 15–30 Australia 23–7 ecocentrism and technocentrism dichotomy 21 ecodevelopment strategy 17–18 ecotourism term, early use of 19–21, 22 environment–tourism relationship 16–18 geotourism 18 nature conservation and national parks 17 ongoing evolution 21–3 politics of ecotourism 21 sustainable development 18 World Conservation Strategy 17–18 Hitchcock, M. 50 Hoag, H. 57 Holbrook, A. 220, 226 Holbrook, M. 178 Holden, A. 36, 97, 102–103, 205, 213 Honey, M. 92, 245, 303, 307, 409, 471, 478 Horan, R. 73 Horner, S. 96, 104 Howard, J. 337, 338, 339, 340, 341, 347 Howe, N. 136–7, 140, 149 Howe, R. 194 Howes, P. 141 Høyer, K. 54 Hoyt, E. 371, 373 Huang, B. 235 Huckins, C. 68, 69 Huff, J. 358 Hughes, Karen 121, 161, 188, 192, 194, 199, 322–35, 336, 337, 338, 339, 459 Hughes, Michael

108–16, 184 Hull, R. 187 Hulme, P. 60 Hultman, J. 11–12 Hume, M. 149 Hungerford, H. 194 Hunt, C. 27 Hunter, B. 80 Hutchinson, P. 345 Huyton, J. 314, 317 Hvenegaard, G. 96, 109, 421, 428 Ibanez, V. 397 Indigenous ecotourism 312–21 accreditation 319 benefits 313 commodification/exploitation of culture 316 costs and benefits, potential 315–19 credit access problems 317 domestic tourists, low level of interest from 314 government policy 318 local planning involvement, need for 316 market 314–15 mass cultural tourism model, problems with 316 native culture emphasis 313 negative impacts 313–14 planning and control 318 skills, qualifications and business knowledge, lack of 317–18 socio-cultural practices, accommodating 319 tribal/community lands 316–17 vulnerability issues 315–16 see also local communities, effects on Indigenous peoples and ecotourism, interrelationships between 78–94 accreditation schemes and exclusion issues 82–3 allochronic Western views 89–90 commodification/exploitation of culture 84–5 cultural context 82–3, 86 decision making and rights 90–91 developmental benefits 82 ecotourism benefits 83

ecotourism criticism 83–4 ecotourism as Western construct 81–3 equity and democratic decision making 80–81, 86–7 globalization effects 80–81 harvesting of species, possible conflict with 86, 91 indigeneity 79–80 Indigenous discourses 83–4 Indigenous peoples definition 79 land rights 80–81, 86 local participation in ecotourism, limited 86–7 poverty and discrimination 80 sacred sites 88–9 sovereignty issues 87–8 traditional resource and intellectual property rights 83–6 Indonesia Jaringan Ekowisata Desa (JED), Bali 248, 250 Komodo National Park 449–50 Inglehart, R. 205 Inkson, K. 160 international accreditation and local certification 404–17 accreditation 413–15 certification 409–12 certification, limitations and constraints 411–12 certification programmes and best practice, developing nations 302 Ecotourism Labelling Standard (EETLS) 409, 413, 415 future of 415 Global Reporting Initiative (GRI) 256–7, 407–9 Global Sustainable Tourism Council (GSTC) 27, 299, 301, 304–5, 405, 409, 410, 413–14 indicators 405–9 Indigenous peoples 82–3, 319 Mohonk Agreement 404, 409–10 The International Ecotourism Society (TIES) 57, 245, 246 International Fund for Animal Welfare (IFAW) 377–8 International Union for the Conservation of Nature (IUCN) 44, 408 International Whaling Commission (IWC) 370, 377 interpretation role botanic

gardens 480–81 ecotour guiding 340–42, 346 and emotion 182, 184, 186, 187 environmentally sustainable behaviour 193–4, 195, 196, 198 free-choice learning 160 generational cohorts 146, 147 visitor behaviour in ecotourism settings 126 wildlife (non-captive) 355, 359–60 interpretation, winning hearts and minds through 322–35 attitude impact 326 behavior impact 326–7 conservation action links 325 cultural differences, designing for 329–30 emotional involvement, encouraging 327–9 evaluation and remediation 331–2 interpretation function 322–3 interpretation impacts 324–7 key principles of interpretation 323–4 knowledge impact 325 language and persuasive communication 330–31 invasive species see biological invasions and biosecurity Ivory, B. 317 Jacobsen, J. 209 Jacobson, S. 338, 342, 346 Jafari, J. 22 Jamal, T. 372 Jamieson, W. 298, 299 Japan 27, 339–40, 344 Jenkins, P. 73 Jenner, P. 18 Jithendran, K. 265 Jobberns, C. 456 Johnson, H. 360 Johnston, A. 82, 85, 88, 89, 90, 91, 92, 315 Jones, B. 360 Jones, C. 342, 478 Jones, I. 205 Jones, K. 72, 73 Jones, M. 427 Joppe, M. 409, 412 Jordi, R. 170, 171, 174, 175 Jorgenson, B. 140 Joseph, J. 49 Juvan, Emil 95–107 Kals, E. 175, 183–4, 198, 213, 328 Kamuaro, O. 84 Kang, M. 131, 355 Kaplan, R. 206, 207–208, 220, 221 Kaplan, S. 205, 206, 207–208, 210, 220–21 Karwacki, J. 36 Kasperson, R. 58

Kaufman, G. 173 Kaufmann, E. 218 Kayes, R. 338, 344 Kearsley, G. 281 Keep, E. 265 Keitumetse, S. 87–8 Keller, R. 66 Kemp, S. 252, 253 Kerstetter, D. 351, 355 Khan, M. 45 Khare, A. 278, 281 Kim, A. 247, 336, 340–41, 346, 347 Kim, C. 247 Kim, S. 429 Kim, Y. 422 Kimmel, J. 181, 184, 388 King, R. 221 Kinginger, C. 160 Kinnunen, U. 208 Kirkby, C. 242 Kirsten, M. 360 Kiss, A. 360 Kitsantas, A. 160 Kjellgren, A. 221 Knapp, R. 68 Knight, J. 203 Knopf, R. 163 Knudson, D. 160 Kociolek, A. 235 Kohl, J. 338, 342, 346, 347 Kolb, D. 169, 170 Köndgen, S. 61 Korn, R. 461 Korpan, C. 158 Korpela, K. 208 Kowal, E. 89, 90 Kramer, R. 124 Krapp, A. 173, 197 Krause, B. 110 Krider, R. 108 Krippendorf, J. 17, 31, 44, 179 Krosnick, J. 172 Kruger, O. 146, 360 Krumpe, E. 194 Kuhn, P. 80 Kulesa, P. 183 Kuo, F. 206, 220 Kuo, I.-L. 193 Kupperschmidt, B. 139–40 Kutay, K. 33 Kwan, P. 354 Laarman, J. 31, 430, 479 Lacaze, Anne-Marie 217–29 Lackey, B. 325 Lahiff, E. 303 Lai, M. 80 Lai, P. 97, 396 Laing, J. 456 Lamers, M. 58 Lane, B. 21 Lang, A. 185 Langer, E. 160, 169, 355 Langford, K. 57 Lankford, S. 122 Lassoie, J. 388 Latham, E. 270 Lave, J. 158 Lavigne, D. 365 Law, C. 472 Lawrence, K. 219 Lawton, L.

10, 12, 22, 28, 109, 114, 145, 219, 222, 224, 273, 274, 427, 430, 455, 470–71 Lawton, M. and E. 73 Lea, J. 36 Leather, P. 220 Lee, B. 164 Lee, S. 163 Lee, W. 178, 181 Leisch, F. 12 Lemelin, H. 203 Lemelin, L.H. 102 Leonard, L. 90 Leppakoski, E. 69 Leung, B. 72 Leventhal, H. 183 Levine, R. 123 Lew, A. 55, 56–7, 61, 67, 68, 70 Lewin, R. 161 Lewis, A. 111 Lewis, M. 80 Li, F. 329, 330 Lian, X. 235 Liddle, M. 234 Lindback, H. 358 Lindberg, K. 15, 19, 57, 96 Lindsey, P. 123 Lipske, M. 33 Littlefair, C. 11 Littrell, M. 140 Liu, S. 72 local communities, effects on 35, 58, 197, 449–50 see also community participation; Indigenous ecotourism Lockheed, M. 80 Lonsdale, W. 60 Loomis, R. 122 Loope, L. 66 Losyk, B. 139–40, 141

Louv, R. 206, 224 Lu, X. 12, 22 Lück, M. 2, 173, 186, 471 Luebke, J. 461 Lugosi, P. 346 Lumsdon, L. 124 Lupi, F. 73 Lusseau, D. 359, 371 Lynch, P. 270 Lyons, K. 396 Lyons, S. 139–40 Maani, S. 80 Mabey, R. 206, 210 McArthur, S. 193 Macbeth, J. 114 MacCannell, D. 204–5 McClung, M. 397 McConnell, A. 429 McCool, S. 255 McCrindle, M. 137, 138, 139–40, 142–4 McDill, M. 282, 283 MacDonald, C. 258 Macdonald, J. 358 McDougale, L. 149 Mace, G. 457 McFarlane, B. 429 Macfarlane, V. 460 McGrath, G. 339, 340, 342, 346 McGregor, J. 360 Machlis, G. 34 McIntosh, A. 178, 182, 187, 188, 203, 355 McIntyre, N. 337, 338, 339 McKercher, B. 15, 19, 89, 273, 283 Mackoy, R. 102, 354, 355 MacLeod, A. 72 Macleod, D. 35, 146, 360 McManus, P. 125 Macnaghten, P. 212 Mahul, O. 72 Maldives 299–300 Maller, C. 220 Malloy, D. 35, 36, 37, 38, 145 Manaloor, V. 421, 428 Manfredo, M. 163, 179, 183, 205, 388 Mann, Judy 452–63 Mann, M. 50 Mannheim, K. 136 Manning, Edward W. (Ted) 255, 292–311 Mannle, K. 338, 339, 347 Maple, L. 428 Marcus, G. 158 Maréchal, L. 235 Margolis, M. 72 Margoluis, R. 396 marine mammals (cetaceans) 365–81 best practice establishment and implementation 371–4, 376–9 case study, humpback whales, Vava'u, Tonga 374–9 industry growth rate 367 international scope of ecotourism 366–7, 368–9 legislative approach to best practice 371–2, 376–9 management and regulation 366, 367–71 tour operator approach to best practice guidelines 372–4 voluntary codes of conduct 370–71 Marion, J. 192, 197 Markwell, K. 188 Martens, P. 66 Martin, H. 164 Mason, M. 121 Mason, P. 37, 39, 195, 324, 342, 343, 344, 345, 346, 347, 372, 452, 456, 470, 471–2 Masterton, A. 34 Mathieson, A. 55 Matley, I. 55 Matthews, K. 68 Mayer, F.S. 205, 220, 224, 466 Mayes, A. 226

Mayes, G. 326, 355, 466 Mayhew, K. 265 Mbaiwa, J. 360 Mehrabian, A. 220 Mehta, H. 302 Melton, A. 122 Mercado, L. 388 Mercer, D. 89 Merenlender, A. 235 Meyer, D. 274 Meyer, W. 54, 58 Meyers, O. 182, 328 Mezirow, J. 170 Midgeley, J. 51 Midgley, E. 89 Mihelj, V. 217 Miles, J. 182 Millar, M. and K. 206 Miller, E. 148 Miller, G. 82, 192 Miller, J. 141, 147, 148, 158 Miller, K. 32 Miller, M. 351, 355 Milton, K. 210, 213 Mitchell, S. 139–40 Modin, E. 355 Moffitt, L. 72 Mohonk Agreement 404, 409–10

Moll, L. 163 Molz, J. 124 Monroe, M. 193 Monz, C. 234, 235 Mooney, N. 440 Moore, S. 22, 38, 110, 111 Morgan, D. 282 Morgan, N. 141, 147 Morgan-Brown, T. 396 Morkel, A. 471, 479 Morris, D. 119 Morris, M. 121 Morrison, A. 219 Morrison-Saunders, A. 108, 112 Moscardo, Gianna 121, 123, 126, 128, 135–54, 156, 160, 169, 172–3, 178, 181, 186, 203, 204, 323, 324, 327, 329, 332, 333, 351–64, 367, 374 Möser, G. 183 motivations and psychological benefits, intrinsic 203–16 at-one-ness with nature 209–11, 212 Attention Restoration Theory (ART) 207–8 authenticity, search for 205 comfort zone, effects of being out of 208–9 emotional affinity experiences 209–11, 212 exposure to nature, benefits of 205–6 implications of ecotourism 211–12 lifestyle changes, effects of 205 mediated and controlled experiences, negative aspects of 211–12 multisensory experiences 209–11, 212 nature, beneficial qualities 206–9 Psycho-physiological Stress Recovery Theory 208, 209 reconnection with nature 204–6 self-identity and ego-enhancement arguments 205 single focal species, effects of mass marketing of 211 wildlife destinations and products, increasing interest in 204 see also emotion, role of Mouchtouri, V. 60 Mount, A. 60, 69 Mowforth, M. 21, 37, 44, 47, 51, 85, 87 Moyle, B. 365, 366 Mozumder, P. 59 Mueller, H. 218 Muller, D. 91 Muller, T. 145 Müllner, A. 111 Muloin, S. 172, 178, 181, 187, 203, 211, 374, 459 Mumford, J. 72 Munilla, I. 235 Munt, I. 21, 44, 47, 51, 85, 87 Murphy, P. 44 Musa, G. 61 Myers, B. 160, 184 Myers, N. 17 Myers, O. 197, 198, 466 Mykletun, R. 338, 340, 341, 342, 346–7 Nabi, R. 180 Naidoo, R. 392, 396 Nares, P. 163 Nasopoulou, T. 343, 344, 346 nature, beneficial qualities 206–209 nature-based tourism 108–16 access, potential impact of 111 Barna Mia wildlife sanctuary, Australia case study 113–14 elitist and mass-market forms of ecotourism, distinction between 109 naturalness and ecotourism 108–109 personal perception 109 social construction of nature 110–11 Tree Top Walk, Valley of the Giants, Australia case

study 112 views of nature, varying 110–11 see also conservation issues Nee, I. 222
 Needham, R. 22, 28, 97, 98, 157, 222, 372, 455, 456 Neil, J. 45 Neilsen, A. 314 Nelson,
 J. 18, 32 Nepal, S. 82, 92 Nerg, A. 145 New Zealand 68, 73, 314 albatross viewing trips
 443–5, 449 Cave Creek platform collapse 281 Newsome, David 18, 22, 110, 111, 195,
 203, 205, 260, 358, 359, 436–51 NGO involvement 35, 47–8, 49, 50, 249, 300 Nguyen-
 Xuan, A. 158 Nicholson, M. 16 Nickerson, R. 192 Nimon, A. 397 Norenzayan, A. 123
 Norman, W. 258 Notzke, C. 313, 314, 315, 316, 317, 318 Novelli, M. 346 Nowaczek, A.
 35, 36, 38, 97, 437 Ntshona, Z. 303 Nyiri, P. 330 O'Bannon, G. 140, 141 Oblinger, D.
 139

Occhipinti-Ambrogi, A. 70 O'Connor, M. 182 O'Connor, S. 367 Ogden, J. 193
 Oguamanam, C. 79–80, 81, 82, 85, 86, 87, 88, 90 Okello, M. 355 Ollenburg, C. 9 O'Neill,
 F. 366, 367, 374 Opperman, M. 50 Orams, M. 109, 115, 161, 181, 183, 185, 186, 187–8,
 193, 195, 203, 204, 211, 326–7, 331, 366, 373, 376, 437, 455, 471, 472, 479 Ormsby, A.
 338, 339, 347 Osland, G. 102, 354, 355 Ospina, G. 273 Owusus-Afriyie, G. 480 Paaby,
 P. 346 Pabla, H. 241 Packer, Jan 1–6, 11, 121, 158, 159, 161, 164, 169–77, 178, 182, 184,
 188, 192–202, 204, 327, 389, 454, 455, 456, 459, 466 Page, S. 19, 20, 21, 55, 273, 274,
 280, 281, 282, 286, 287, 336, 342, 472 Pareskevopoulos, S. 146, 360 Parker, S. 278, 281
 Parks, T. 96 Parnwell, M. 49, 50 Pastorelli, J. 121 Patrick, P. 453, 454 Patterson, C. 274,
 275, 277, 278, 281, 282, 288, 289 Patterson, M. 178 Payne, D. 37 Peace, A. 89 Peacock,
 L. 74 Peake, S. 146, 187 Pearce, D. 187 Pearce, Philip L. 119–34, 160, 169, 186 Pekrun,
 R. 173, 197 Pendergast, D. 135, 137, 140, 142, 149 Penning, M. 453, 456, 461
 Pennington-Gray, L. 138, 140 Pera, L. 315 Pereira, E. 338, 340, 341, 342, 346–7 Perkins,
 H. 198, 203 Perrault, A. 72 Perrings, C. 72, 73 Perry, M. 443 Perry, R. 158 Pesonen, J.
 219, 220, 224 Pettersson, R. 91 Petty, R. 171–2 Philippines 249, 250 Pickering, C. 60, 69
 Pierce, S. 22 Pimentel, D. 59, 66, 67 Pinfield, C. 68 Pister, E. 68 Pizam, A. 120
 Pleumaron, A. 50 Poirier, R. 81 policies 21, 72–3, 249, 318, 339–40 conservation issues
 236–8, 239–40, 241 legislative approach to best practice, marine mammals 371–2, 376–
 9 and risk management 277, 278, 280–81, 286 Polley, A. 111 Pollock, N. 17 Pond, K.
 344, 345 Ponnampalam, L. 355 Ponting, S. 343–4 Pooley, J. 182 Pope, M. 158, 163 Poria,
 Y. 329 Potter, R. 44 Poultney, C. 303, 305 Powell, R. 160, 161, 181, 182, 194, 325, 327,

355 Prasad, P. 161 Pratt, L. 404 Preston-Whyte, R. 273 Pretty, J. 46–7, 208, 220 Price, J. 209 Price, L. 266, 338, 340 Price, M. 359 Prichard, A. 141, 147 Priskin, J. 96 Przecławski, K. 35 psychological benefits see motivations and psychological benefits, intrinsic Pujadas, J. 60, 69 Pulsipher, G. 55 Pyle, R. 206 Rainforest Alliance 27, 397 Rakic, T. 120 Randall, C. 337, 338, 339, 341 Rantala, O. 276, 286, 287 Raptopoulou-Gigi, M. 60–61 Reed, S. 235 reflective visitor experiences, encouragement of 169–77 abstract conceptualization 170 active experimentation 170 emotional engagement, promotion of 171, 173–4 experience design, importance of 172–3 imagination, encouraging 174

incorporation into visitor experiences 172–5 individualizing learning experience 174 interpersonal interaction opportunities 175 mindfulness theory 169 reflection and experiential learning in ecotourism context 170–71 reflective process for management and staff 175 time and space for reflection, provision of 173 visitor contact after experience 175 wildlife (non-captive) 355–6, 357 see also visitor behaviour in ecotourism settings Regan, T. 39 Reid, Sacha 192, 197, 273–91 Reisinger, Y. 205 Remacha, C. 235 Revans, R. 169 Reynolds, P. 328, 351, 436 Richins, H. 355 Rickinson, M. 199 Riddell, R. 32 Riley, M. 265 risk management 273–91 clients, background and experience of 277, 280, 281–2, 286–7 commercial adventure activities 280, 286–7 communication and consultation 275–7 cost-benefit analysis 285 crowding and density levels 281, 287 definitions 274 environmental and political changes, effects of 277, 278, 280–81, 286 information and signage provision 287 insurance use 288 legal risks 282, 288 monitoring and review 288–9 permits and licensing 282, 287 project management techniques to identify risks 278 risk analysis and evaluation 283–4 risk assessment 277–83, 285 risk treatment strategies 284–8 safety concerns 275, 278–81, 282, 286–7, 357–8, 437, 446–7 smaller operators, challenges for 273–4 staff communication and consultation 276–7 staff, legal responsibility for 281 stakeholder involvement 275–7 Strengths, Weaknesses Opportunities and Threats (SWOT) analysis 277 task and equipment risks 281–2, 286–8 triple bottom line (TBL) approach to ecotourism management 252 weather warning systems, use of 280–81 Ritchie, Brent W. 192, 273–91, 479 Ritchie, J. 45, 252 Rivera, J. 38, 399 Robbins, B. 283 Robins, F. 247, 250, 257, 258 Robinson, E. 122, 124 Robles, R. 338, 342, 346 Rodger, Kate 18, 203, 322, 436–51, 452, 457 Rodriguez, A. 359 Roehl, W.

452, 457 Rogers, R. 182, 183 Rogerson, C. 360 Roggenbuck, J. 184, 281 Rogoff, B. 158, 159 Rollins, R. 337, 338, 339, 341 Rolston, H. 109, 210 Rome, A. 409, 410, 411 Roscoe, L. 217–18, 221 Rosenow, J. 55 Ross, S. 372, 461 Roth, W. 163 Rothenberg, M. 325 Roux-Fouillet, P. 235 Royston-Airey, P. 338, 339 Rudkin, B. 61 rural development in developing nations, planning for 292–311 ecotourism challenges 293–4 ecotourism, planning for 292–5 ecotourism planning process 294–5 integration into overall planning 300–301 NGO involvement 300 rural development in developing nations, planning for, destination-level planning 295–9 implementation and evaluation 296 participatory approaches and risk management 298–9 planning process, informing 297–8 sensitivity to change 298 successful ecotourism, establishing conditions for 296–7 sustainability criteria 299 rural development in developing nations, planning for, enterprise planning 301–307 certification programmes and best practice 302 employment, training and advancement 304 equity structure and partnerships 303–304 joint ventures 303–4 philanthropy and corporate social responsibility 306–307

products and services, procurement of 304–306, 307 public–private partnerships 302–303 Russel, S. 399 Russell, C. 183 Russell, J. 220 Ruter, D. 220 Rutland, A. 198 Ryan, C. 39, 84, 89, 121, 314, 317, 351, 455, 456 Ryan, P. 399 Sachs, I. 48 Sackney, L. 217–18 Sæþórsdóttir, D. 60 safety concerns 275, 278–81, 282, 286–7, 357–8, 437, 446–7 see also risk management Salafsky, N. 396 Saltzer, R. 354 Sampson, K. 314, 316 Santos, C. 161 Saunders, A. 184 Saunders, C. 184 Sauvante, M. 247 Savedge, J. 226 Savini, D. 70 Savitz, A. 247 Saward, J. 39, 455, 456 Sax, J. 121 Scalera, R. 72 Schafer, A. 55 Schänzel, H. 159, 178, 179, 182, 184, 187, 188, 203, 355 Scherrer, P. 339 Scheyvens, R. 44, 45–6, 47, 48–9, 50–51 Schmiechen, J. 314 Schon, D. 169 Schram, H. 458 Schreyer, R. 187, 221 Schroeder, H. 210 Schultz, P. 182, 467 Scopelliti, M. 226 Scott, D. 57, 58, 428, 429 Scott, H. 31 Scott, W. 193 Seeland, K. 108 Sekercioglu, C. 394 Seki, M. 55 Sellick, M. 225 Serrell, B. 122, 458 Sethi, S. 80 Shackley, M. 121, 322, 437 Shafer, S. 97, 164 Sharpe, E. 339, 340 Sharpley, R. 11 Sheahan, P. 140 Shears, J. 397 Sheldon, P. 258 Shelton, E. 235 Shelton, M. 182, 183 Shephard, K. 338, 339 Shepherd, N. 145 Sheppard, V. 38 Shimizu, H. 175 Shine, C. 73 Shnayerson, M. 34 Shoebridge, Amanda 78–94, 312–21 Silva, G. 282, 283 Simmons, D. 98, 358 Sinclair, D. 313, 314,

315, 316, 318 Sindiga, I. 360 Singer, P. 39 Singer, R. 183 Singh, N. 44 Singh, T. 427, 430 Sirikaya, E. 360 Skanavis, C. 339, 340, 342, 345, 346, 347 Smale, B. 36, 38, 97, 102, 437 Smith, A. 85 Smith, C. 18, 81 Smith, L. 83, 185, 466 Smith, M. 35, 38 Sofield, T. 89, 90–91, 329, 330 Soos, C. 70 Soper, K. 110 Sorkin, A. 80 South Africa 71, 241, 302–303 Kirstenbosch National Botanical Garden (KNBG) 473, 475–82 Rocktail Bay, recruitment and employment 305 Tswalu, Fair Trade in Tourism certification 412 Zululand Birding Route 395, 399, 400 South Pacific Regional Environment Programme (SPREP) 377–8 Sparks, P. 206 Sparrowhawk, J. 97, 102–103 Spearritt, P. 15 Spenceley, Anna 292–311, 399, 400, 404–17 Spier Leisure, supply chain analysis 307 staffing ecotourism businesses 264–72 career progression 270 characteristics of small businesses 267 characteristics of tourism work 265–6 down season, alternative tourism work 269 employee retention 268–9 immaturity and inexperience problems 266 incomers and seasonality 266–7, 268, 270

labour market 265–7 skills profile 265–6 sourcing and recruitment 267–8 training and development 268, 269–70 see also employment stakeholder involvement 250–52, 254–5, 260, 275–7 Stamation, K. 355 Stamou, A. 146, 360 Stanbury, J. 60 standards see international accreditation and local certification Stansly, P. 72 Stark, J. 35 Staus, Nancy L. 155–68, 178–91 Stebbins, R. 428 Steele, P. 96 Steiner, C. 205 Stem, C. 96 Stephens, C. 79 Steven, R. 234, 235 Stevens, J. 135 Stewart, M. 161 Stiefel, M. 44 Stigsdotter, U. 206 Stipanuk, D. 247 Stoelting, M. 219 Storksdieck, M. 163, 455 Strauss, W. 136–7, 140, 149 Stroink, M. 221 Stronza, A. 12, 27, 359 Suggett, D. 248, 250, 252, 255, 257 Sullivan, W. 220 sustainability issues aquarium use 452, 456, 457 birding tourism see birding tourism and sustainability and community participation 44–5 ecotour guiding 346 events, planning and staging 427 feeding wildlife as acceptable practice 448–9 global environmental change 55, 62 rural development in developing nations, destination-level planning 299 triple bottom line (TBL) approach 247, 255–7, 260–61 wildlife (non-captive) targets 360–61 see also triple bottom line (TBL) approach to ecotourism management Sutherland, Lucy A. 169, 170, 171, 178, 197, 198, 204, 470–84 Swanagan, J. 388 Swarbrooke, J. 96, 104, 125, 472 Sweetman, A. 80 Switzerland, Canyoning river disaster 280–81 Sylwester, R. 197 Talbot, J. 205 Talburt, S. 161 Tandon, R. 50 Tangley, L. 34 Tao, T. 400 Tatem, A. 60, 70 Taylor, P. 39 Thailand, Koh Yao Noi Eco-tourism

Club (KYN ET Club) 251 Theopile, K. 45 Thomas, M. 183 Thomas, T. 339, 342 Thompson, P. 34 Thwaites, R. 411 Tilden, F. 322, 340 Timothy, D. 255, 472 Tinker, J. 47–8 Tinsley, R. 270 Tisdell, Clem 111, 178, 181, 182, 184, 187, 326, 327, 382–93, 436, 459 Titi, V. 44 Tocher, S. 163 Tonga, Vava'u case study 374–9 Topelko, K. 446–7 Tosun, C. 43, 44, 47 Townsend, C. 68, 121 Tracey, J. 248 Tremblay, P. 314 Tribe, A. 359 triple bottom line (TBL) approach to ecotourism management 245–63 benefits of 247–53 brand reputation, building 250 codes of conduct, role of 259–61 community involvement in tourism development 251, 254–5 and corporate social responsibility (CSR) 246–7 destination competitiveness, improving 252–3 ecotourism definitions 245 efficiencies and cost savings 247–9 employment opportunities 248 evaluation trade-offs 257–8 funding access, increased 248–9 Global Reporting Initiative (GRI) 256–7, 407–409 government and NGO funding 249 implementation challenges 253–9 implementation costs 258–9 indicators, selecting appropriate 255–7 innovative approach, fostering 252

integrated planning and operations, implementation of 253–4 market positioning, improved 249–50 new business sectors, adapting to 249–50 partnerships, importance of 254–5 performance monitoring 258 reputation management 250 risk management, improved 252 staff involvement 248 stakeholder engagement, importance of 250–52, 254–5, 260 strategic decision making, improved 252 and sustainable development 247, 255–7, 260–61 transparency, increase in 254 see also economic factors; sustainability issues Tuan, Y. 471, 478 Tulgan, B. 139, 140, 141 Turley, S. 195, 324 Turner, B. 54, 55, 58 Turner, L. 55 Turpie, J. 399 Turton, S. 121 Twenge, J. 136, 141, 148, 149 Twining-Ward, L. 192 UK beaver reintroduction, Scotland 68–9 Dartmoor National Park interpretive experience 326 Ulrich, R. 206, 208, 209, 220–21 Unakul, M. 342, 344, 346 United Nations Agenda 21 and sustainable development 90 Conference on Environment and Development, community participation strategy 44 Conference on the Human Environment, Ecodevelopment Strategy 16–17 Declaration on the Rights of Indigenous Peoples 80, 83–4, 91 ecotourism definition 9–10 Environment Programme (UNEP) 37, 297 Global Sustainable Tourism Council (GSTC) 26 Green economy report 302 Industrial Development Organization (UNIDO), coastal tourism development 297, 298 International Year of Ecotourism (IYE) (2002) 25, 35, 83 World Tourism Organization

(UNWTO) 16, 297, 298, 299, 313, 405–407 Urry, J. 109, 212 US 15, 19, 68, 72, 89, 238
 Alaska Dollars-A-Day for Conservation programme 327 Alaska Native Science
 Commission 84, 86 Great Texas Coast Birding Trail 395 Hawaii, tourism employment
 266 Marine Mammals Protection Act 370 Monterey Bay Aquarium's Seafood Watch
 program 459–60 Ocean Project survey 459 Usher, M. 69 Uysal, M. 96 Uzzell, D. 194,
 198, 341 Valkonen, J. 276, 286, 287 Van Beck, W. 360 Van den Berg, A. 205–6 Van
 Dijk, P. 340, 347 Van Manen, M. 179 Van Polanen Petel, T. 121 Varghese, G. 303
 Velando, A. 235 Vernon, Cynthia L. 452–63 Victor, D. 55 Vilà, M. 60, 67, 69 visitor
 management in protected areas 339 numbers 100–103, 464–5 satisfaction 175, 354–7,
 450, 454–5, 475–6 visitor behaviour in ecotourism settings 119–34 attractiveness effort
 principle 123 core considerations 120–25 Flinders Chase National Park, Australia case
 study 126–8 Hidden Valley Cabins, Australia case study 128–31 intentionality questions
 121–2 interpretation information, use of 126 legal framework 125 local regulations, use
 of 125–6 management options 125–6 negative consequences 121–2 research methods
 119–20 social control and monitoring of behaviour 126 spatial behaviour 122–4 time-
 based records 124–5 visitor loyalty 130–31 see also ecotour guiding; reflective visitor
 experiences, encouragement of visitor wellness benefits 217–29 altered state of
 consciousness (ASC) and natural environment 221 Attention Restoration Theory (ART)
 221 benefit segmentation 219–20

and children 224–5 conference and incentive markets 225 demographic
 similarities with ecotourism 224 ecofeminism 221 and ecotourism 222–4 ecotourism
 operators, programme design 225–6 ethical awareness and preferred behaviours 223–4
 gender differences 221, 225 human wellness concept 217–18 male experience 225 and
 natural world 220–22 occupational wellness and employees of ecotourism providers 223
 Psycho-Evolutionary Theory (PET) 220–21 wellness opportunities in ecotourism 224–6
 wellness tourism 218–20 Voigt, C. 218–19, 224 Volk, T. 194 Vredenburg, V. 68 Vyasulu,
 V. 48 Waage, J. 72 Wade, M. 39 Waitt, G. 109, 111, 470, 471, 475 Waldbrook, L. 287
 Walker, J. 140 Walker, Kaye 359, 365–81 Wall, G. 55, 372, 400, 461 Wallace, G. 22
 Walpole, M. 450 Wang, C.-H. 12 Wang, Z. 235 Warburton, D. 44 Ward, C. 281 Ward, J.
 242 Warhurst, C. 266 Warnken, J. 359 Wasilowska, A. 69 Watson, H. 273 Waylen, K.

480 Wearing, S. 45, 147, 456 Weaver, D. 10, 12, 18, 19, 22, 23, 28, 47, 85, 98, 108, 109, 114, 145, 195, 219, 222, 223, 224, 273, 274, 278, 280, 287, 422–3, 430, 455, 470–71, 479 Webb, E. 120 Weber, K. 141, 247 Weeden, C. 35, 38 Weil, S. 162 Weiler, Betty 36, 119, 188, 194, 336–50 wellness benefits see visitor wellness benefits Wells, M. 44 Wells, N. 206, 224 Wenger, E. 157 Westphal, M. 74 Wharton, D. 457 Wheeler, M. 32 Whelan, T. 34 White, Nadine E. 78–94, 312–21 White, S. 48 Whitford, M. 318 Whitney, D. 36 Wickens, E. 395, 400 Widaman, K. 160 Wight, P. 36, 96, 103, 145, 147, 476, 478 Wild, R. 248 Wilderness Group 408–9 wildlife botanic gardens 478–9 ethical considerations 34, 38–40 feeding see feeding wildlife as acceptable practice wildlife (non-captive) in ecotourism, role and management of 351–64 benefits for wildlife 359–60 ecotourism infrastructure effects 358–9 guides and wildlife information, importance of 355 impact on wildlife, understanding of 358–60 interactions between wildlife and ecotourism, understanding 352–3 interpretation, effective 355, 359–60 mindfulness model of wildlife experience 355–7 reflective engagement concept 355–6, 357 safety, management of 357–8 sustainability targets 360–61 visitor outcomes, understanding 354–7 wildlife experiences, role of 353–8 Wilkinson, R. 454 Wilks, J. 277, 280, 282, 284, 286, 288, 358 Willard, B. 247 Williams, P.A. 37 Williams, P.W. 28 Williamson, K. 146 Willis, C. 471, 479 Wilson, C. 111, 178, 181, 182, 184, 187, 326, 327, 382, 383, 386, 388, 389, 391, 392, 436, 459 Wilson, E. 205, 206, 220 Wilson, G. 360 Wilson, J.C. 455 Wilson, M. 55, 61 Wilson, P. 187 Wilson, S. 70 Wiseman, R. 121, 123 Wittig-Berman, U. 139–40, 146

Wolfinger, E. 137, 138, 142–4 Wong, K. 342, 344, 345 Wood, M. 427 Wood, R. 266 Woods, B. 328, 357 Woodward, P. 51 Worby, G. 250 World Bank 17, 87 World Conservation Strategy 17–18 World Tourism Organization (WTO) 45, 404 World Travel and Tourism Council 25, 96 World Wide Fund for Nature 299–300 World Zoo and Aquarium Association (WAZA) 456 Worner, S. 74 Worsman, R. 472 Wray-Lake, L. 149 Wright, P. 225 Wylie, J. 209 Wynberg, R. 73 Wyse Jackson, P. 471, 472 Xu, H. 329–30 Yalowitz, S. 198, 458 Yamada, N. 339–40, 343, 344, 345, 346 Yanamandram, Venkata 95–107 Yi, S. 145 Yu, D. 273 Zapata, S. 394 Zeiger, J. 224, 225 Zenetos, A. 73–4 Zeppel, H. 12, 78, 82, 85, 87, 90, 92, 172, 178, 181, 182, 187, 203, 211, 312, 313, 314, 315, 366, 367, 374, 459 Zhong, L. 235 Ziegler, J. 355 Zierer, C. 16 Zimmermann, A. 454

Zimmermann, W. 264 Zografos, C. 99 zoos as ecotourism experiences 464–9
conservation focus 465 economic impact 465 ecotourism destinations, assisting other
467–8 educational experience 466 environmental attitudes, influence of 466–7 ethical
considerations 39 as massive ecotourism operations 464–6 traditional ecotourism
destinations, links with 465 travel programs 465–6 visitor numbers 464–5 see also
aquarium use Zygodlo, F. 312, 316

KAYNAKÇA

- BALLANTYNE, Roy ve PACKER, Jan; “International Handbook on Ecotourism”, Edward Elgar Yayıncılık, 2013.
- DEMİR, Cengiz ve ÇEVİRGİN, Aydın; “Ekoturizm Yönetimi”, 1. Baskı, Nobel Akademik Yayıncılık, İzmir, Ocak 2020.
- ÇİĞDEMLİ, Aslı Özge Özgen; “Ekoturizmi Anlamak”, 1. Baskı, Detay Yayıncılık, 2021.
- ÇEKEN, Hüseyin; “Sürdürülebilir Turizm Temel Kavramlar ve İlkeler”, 1. Baskı, Detay Yayıncılık, 2016.
- BELBER, Burcu Gülsevil; “Ekoturizmde Pazarlama Çabaları ve Turist Davranışları”, 1. Baskı, Detay Yayıncılık, 2018.
- ERDOĞAN, Nazmiye; “Çevre ve Ekoturizm”, Erk Yayınları, 1. Baskı, Ocak, 2003.